
VE RI TAS

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 103ον καὶ 104ον

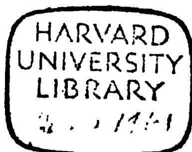
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Ἰούλιος καὶ Αὔγουστος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ 4ης ΙΟΥΝΙΟΥ 1906

Ἡμέρα πρώτη

Ὡς εἶχε προαναγγελθῆ συνῆλθον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν 4ην Ἰουνίου ἐ. ἔ., ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 10 π. μ., πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Τμημάτων αὐτῆς, ὡς καὶ οἱ τῶν λοιπῶν πατριωτικῶν Σωματείων, ὅπως διασκεφθῶσιν «ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ὧν ἡ ἄμεσος θεραπεία ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος πρὸς ἐνίσχυσιν ἑαυτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεώς του, καὶ δεύτερον κατὰ τίνα τρόπον δέον νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τούτων».

Ἔσπευσαν ν' ἀποδεχθῶσι τὴν πρόσκλησιν ταύτην τῆς Ἑταιρείας τὰ ἑπόμενα Τμήματα: Κατὰ πρῶτον τὸ Τμῆμα τοῦ Πειραιῶς ὥρισεν ὡς ἀντιπροσώπους του τοὺς κ. κ. Κλ. Οἰκονομίδην καὶ Γ. Κορωναῖον, τὸ Τμῆμα τῆς Κεφαλληνίας ἀπέστειλεν ἀντιπρόσωπόν του τὸν κ. Γερ. Βιλάνδον, τὸ Τμῆμα τῆς Ζακύνθου ἐξέλεξεν ἀντιπρόσωπόν του τὸν κ. Διον. Στεφάνου, τὸ Τμῆμα τῶν Πατρῶν ἀπέστειλεν ὡς ἀντιπροσώπους του τοὺς κυρίους Ἀνδρ. Μεταξᾶν καὶ Δ. Γιαννουλόπουλον, τὸ Τμῆμα τοῦ Αἰγίου ἀπέστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπόν του τὸν κ. Ν. Κανελλόπουλον, τὸ Τμῆμα τῶν Καλαβρύτων τὸν κ. Θρ. Ἀγγελόπουλον Ἀθάνατον, τὸ Τμῆμα τοῦ Ναυπλίου τὸν κ. Κ. Πεταλᾶν, τὸ Τμῆμα τῆς Κυπαρισσίας ἀνέθηκε τὴν ἀντιπροσωπείαν του εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ Τμῆμα τῆς Τριπόλεως τὸν κ. Παν. Μανέταν, τὸ Τμῆμα Καλαμῶν τὸν κ. Γ. Μελισσουργόν, ἀντιπρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», καὶ τὸν κ. Στ. Μελισσουργόν, ἀντιπρόσωπον τοῦ Τμήματος ἐν Καλάμαις, τὸ Τμῆμα Κύμης τὸν κ. Πλούτ. Μαυρίκον, τὸ Τμῆμα Ἀγρινίου τὸν κ. Ἀρ. Μάνεσην, τὸ Τμῆμα Ἁλμυροῦ τὸν κ. Γ. Μπαλτατζῆν, τὸ Τμῆμα Λαμίας τὸν κ. Εὐάγ. Λαχανοκάρδην, τὸ Τμῆμα Λαρίσσης

τὸν κ. Γιαννακίτσαν, Τὸ Τμῆμα Βόλου τὸν κ. Γ. Ν. Φιλάρετον, καὶ τὸ Τμῆμα Καλαμπάκας τὸν κ. Γ. Ράμον, ἰατρόν. Καθυστέρησαν μόνον τὰ Τμήματα Σπάρτης, Ἄργους καὶ Κερκύρας, ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον ὑπέβαλεν ὑπόμνημα.

Ἐκ τῶν κληθέντων πατριωτικῶν Σωματείων, ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους ὁ Μακεδονικὸς Σύλλογος «Μέγας Ἀλέξανδρος» ἐν Ἀθήναις τὸν κ. Ἀθ. Ἀργυρόν, ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος τὸν κ. Κ. Σπυρίδην, οἱ ἐν Ἀθήναις Ἠπειρῶται τὸν κ. Μιλτ. Πανταζῆν, τὸ Μακεδονικὸν Σωματεῖον Πειραιῶς τὸν κ. κ. Στέφ. Μεζεβίρην, ὁ Σύλλογος τῶν Κρητῶν «Ὁμόνοια» τὸν κ. Θ. Λουκάκην, ἡ μακεδονικὴ Ἀδελφότης τῆς Λαρίσσης τὸν κ. Γ. Ξ. Καραπαναγιώτην, οἱ Ἠπειρῶται τοῦ Βόλου τὸν κ. Σπ. Σῖμον, Διευθυντὴν τῆς «Πατρίδος», ὁ Σύλλογος τῶν Λακεδαιμονίων τὸν κ. Ἀγ. Μιχαῆλον, ἡ Μακεδονικὴ Ἕνωσις τοῦ Βόλου τὸν κ. Ν. Βόναν,ἄλλη ὁμὰς Ἠπειρωτῶν τὸν κ. Ἰω. Λαμπρίδην,τὸ Σωματεῖον τῶν ἐν Βόλῳ Ἐμπορορραπτεργατῶν τὸν κ. Μιλτ. Δάλλαν, οἱ Μικρασιᾶται τοὺς κ. κ. Ε. Γονατᾶν, Α. Ξ. Καραπαναγιώτην καὶ Παπάζογλουν,οἱ Κύπριοι τὸν κ. Ν. Σαρίπολον καὶ τρία Τμήματα, λειτουργοῦντα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἑταιρείας, τὸ μὲν Ἠπειρωτικὸν τὸν κ. Σπ. Σῖμον, τὰ δὲ ἕτερα δύο ὥρισαν τὸ μὲν τὸν κ. Θρασ. Πετμεζᾶν, τὸ δὲ τὸν κ. Κ. Βασιλείου.

Μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀντιπροσώπων, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Ν. Καζάζης, ἐγκαινίζων τὰς ἐργασίας τῆς Συνδιασκέψεως, ποιεῖται τὴν ἑξῆς γενικὴν ἐπισκόπησιν ἐφ' ὅλων τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, τῶν ἀπασχολούντων σήμερον τὸ ἑλληνικὸν γένος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ν. Καζάζη

Κύριοι, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὰ ἔργα ἡμῶν, εἰς τὴν συνδιάσκεψιν περὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύονται εἰς ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἤδη ἀρκετὰ ὑπομνήματα, τῶν ὁποίων ἐν καιρῷ θέλετε λάβῃ γνῶσιν, θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε ἐξ ὀνόματος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, νὰ προτάξω εἰσήγησίν τινα περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, καὶ περὶ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους τὸ ἡμέτερον γένος διατρέχει σήμερον πανταχοῦ τῆς ἐγκαταστάσεώς του.

Κύριοι, δὲν σᾶς λέγω τι κενὸν—μολονότι εἶνε θλιβερὸν καὶ δυσάρεστον—ὅταν σᾶς βεβαιώσω, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα πανταχοῦ διατελοῦσιν εἰς ὀξύτατον σημεῖον, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται κρισιμωτάτην περίοδον, ἐπιβουλεύεται πανταχόθεν· οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ δὲν εἶνε ὀλίγοι, καὶ μετὰ λύπης,—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γνωρίζετε ὅλοι, σᾶς διαβεβαιῶ μὲ τὸν θετικώτερον τρόπον, ὅτι ἡ ἐνέργεια, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ καταβάλωμεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου, εἶνε ὅλως ἀνεπαρκής.

Ὁ πρῶτος παράγων—καὶ τὸ ἐννοεῖται κάλλιστα—τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας ἀπὸ

πολλῶν ἐτῶν εἶνε καὶ ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Δυστυχῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, μεθ' ὅλα τὰ παθήματα, τὰ ὁποῖα ὑπέστη, εἴτε αὐτὸ τοῦτο, εἴτε τὸ ἔθνος κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ τὴν κρίσιμον κατάστασιν, νὰ τὴν συναισθανθῇ καὶ νὰ διεξαγάγῃ ἐνέργειαν ἀξίαν τοῦ προορισμοῦ του.

Ποῖος εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐθεμελιώθη διὰ τῶν θυσιῶν τοῦ πανελληνίου ;

Ποῖος ἄλλος λόγος παρὰ νὰ καταστῇ ἐθνικὸν προπύργιον, προπαρασκευαστικὸς ἰδίως σταθμὸς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας; Δυστυχῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος—καὶ ὁμιλοῦν τὰ πράγματα—δὲν ἐδείχθη ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του. Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἴτε ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ, εἴτε ἐν τῇ διασπορᾷ, οὐκ ὀλίγοι ἄνδρες προσπαθοῦσι μὲ τὰς μικρὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας διαθέτουσι, προσπαθοῦσι, λέγω, ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων προσπαθοῦσι νὰ ἐξωθήσωσι τὸ κράτος εἰς τὴν συναίσθησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Δυστυχῶς, καὶ ὁσάκις τὸ ἐλεύθερον κράτος ἠθέλησε νὰ ἐργασθῇ ὁπωσδήποτε αὐστηρότερον ὑπὲρ τῆς ἐπιτεύξεως τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, ἐδείχθη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατώτερον τοῦ προορισμοῦ του.

Εἶνε περιττὸν νὰ σᾶς ἀναπτύξω τὰ συμβάντα τοῦ ἔτους 1877, τὰ συμβάντα τοῦ ἔτους 1885, καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ κατὰ τὸ μοιραῖον ἐκεῖνο ἔτος, τὸ τοσοῦτον ἀπαίσιον διὰ τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν, τὸ 1897, ὁπότε δυστυχῶς τὸ κράτος—ὄχι τὸ ἔθνος, διαμαρτύρομαι ἐξ ὀνόματος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, τὸ ἔθνος εὑρέθη ἄξιον τῆς ἀποστολῆς του, τὸ ἔθνος ἔσπευσεν ὑπὸ τὰς ἑλληνικὰς σημαίας, ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον του—ἀλλὰ τὸ κράτος, λέγω, ὑπῆρξε κατώτερον τῆς ἀποστολῆς του.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον σήμερον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὑποστὰν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀβελτηρίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, θεωρεῖται τοσοῦτον ἠτιμασμένον ὑπὸ πάντων, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη συμφορά. Ἂς μὴ ἀναζητήσωμεν οὔτε τὰ αἴτια, οὔτε τοὺς αἰτίους. Ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη συμφορὰ ἀκριβῶς πρὸ 9 ἐτῶν. Τί ἔπραξε τὸ ἑλληνικὸν κράτος ; Τίποτε σοβαρόν. Πανταχόθεν ἠκούσθησαν φωναὶ μετὰ τὴν καταστροφήν: «Ἀσκήσατε τὰ ἄτομα καὶ δημιουργήσατε στρατόν !» Καὶ ἐν τούτοις, δυστυχῶς, ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν ἐπιδεικνύοντες. Ποῖα εἶνε τὰ φαινόμενα τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν ὀργανώσεως ; Τίποτε ἄλλο παρὰ ἐπανειλημμένα νομοσχέδια, καθιστάμενα νόμοι, διὰ νὰ ἀκυρωθῶσι μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη. Ἔγκριτος στρατιωτικὸς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἔγραφεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1882 μέχρι τοῦ ἔτους 1906, δηλαδὴ ἐν διαστήματι 24 ἐτῶν, ἐγένοντο 14 στρατιωτικοὶ ὀργανισμοί, πάντες ἀλλεπαλλήλως ἀκυρωθέντες. Τί σημαίνει τοῦτο ; μήπως εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς λέγουσιν οἱ ξένοι, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει στρατόν ; Ποίαν ἄλλην ἐξήγησιν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν δείγματα, ὅτι θέλομεν στρατόν ; Διότι οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν

δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν στρατόν· ἔχομεν ὅλα τὰ μέσα νὰ καταρτίσωμεν τοιοῦτον, καὶ ἐν τούτοις στρατὸν δὲν ἔχομεν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀλήθεια, ἡ θλιβερὰ πραγματικότης. Πρὸ τῶν φαινομένων τούτων τί συμβαίνει ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ Ἑλληνισμῷ; Ἀπαγοήτευσις καὶ ἀπελπισία κατέλαβεν αὐτόν.

Καὶ πῶς θὰ στρέψωσι τὴν προσοχήν των πρὸς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀλύτρωτοι τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφοῦ γνωρίζουσιν, ὅτι ἐνταῦθα περὶ ἄλλα τυρβάζομεν; Ἐπῆλθον, κύριοι,—τὸ γνωρίζετε κάλλιστα—πλεῖσται ἀποστασίαι δυστυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη πανταχοῦ. Ἀπέστησαν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Ρωμουνίᾳ, Βουλγαρίᾳ, ὁλόκληροι ἑλληνικαὶ Κοινότητες.

Γνωρίζετε τοὺς λόγους; Τοὺς ἀντελήφθην· μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου εἶδον τὰ πράγματα· μὲ τὰ ὦτα μου τὰ ἤκουσα. Εἶνε ἡ ἀπελπισία, τὴν ὁποίαν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης, ἐνῷ τὸ Βουκουρέστιον, ἡ Σόφια, τὸ Βελιγράδιον ἐνθουσιάζουσι τοὺς λαοὺς τοὺς ἀλυτρώτους, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν φυλὴν αὐτῶν, ἀκόμη καὶ τοὺς μὴ ὁμοφύλους· τοὐναντίον ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις, διὰ τῆς ἐνόχου ἀδιαφορίας ἡμῶν, ἐμπνέομεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπελπισίαν, καὶ ἑπομένως τὴν ἀποστασίαν.

Τοιαύτη ἡ κατάστασις, δι' ἣν συνήλθομεν σήμερον ἐνταῦθα νὰ συνδιασκεφθῶμεν, νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ πράγματα, νὰ τὰ μελετήσωμεν, νὰ εἴπωμεν τὴν γνώμην ἡμῶν πρὸς τοὺς ἁρμοδίους, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκωνται οὗτοι, εἴτε ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, κατὰ τίνα τρόπον δυνάμεθα καὶ ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διαγράψω τὴν εἰκόνα τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, ὅπως τὴν γνωρίζω, ὅπως ἀντελήφθην αὐτήν, ἐπισκεφθεὶς τὰς πλείστας τῶν ἀλυτρώτων χωρῶν πλέον ἢ ἅπαξ, νὰ σᾶς εἴπω ὅσα ἤκουσα παρὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ ὅσα πληροφοροῦμαι καθ' ἑκάστην παρ' αὐτῶν ἐξ ἐπιστολῶν ἰδιαιτέρων.

Κατὰ πρῶτον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς τὴν Μακεδονίαν. Εἶνε ἡ χώρα ἐκείνη, ἡ ὁποία ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου κινδυνεύει σήμερον ν' ἀπολεσθῇ διὰ τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἡ Μακεδονία

Ἡ Μακεδονία, κύριοι,—τὸ γνωρίζετε κάλλιστα—περιλαμβάνει τοὺς δύο νομοὺς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τὸν νομὸν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸν νομὸν τοῦ Μοναστηρίου. Οὗτοι οἱ δύο νομοὶ ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ μόνον ἑλληνικοί. Ὁ τρίτος νομός, ὁ λεγόμενος τοῦ Κοσσυφοπεδίου, τὸν ὁποῖον οἱ Βούλγαροι καὶ ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτικὴ ζητοῦσι νὰ παραστήσωσιν ὡς μακεδονικὴν χώραν καὶ ἐπαρχίαν, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἑλληνικὴ χώρα. Καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶνε Σλαῦοι, εἶνε

Βούλγαροι, εἶνε Ἀλβανοί, ἐλάχιστοι δὲ Ἕλληνες, περὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ, περὶ τὰ Σκόπια κατοικοῦντες. Ὀφείλω νὰ σᾶς καταστήσω προσεκτικοὺς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἡ βουλγαρικὴ πολιτική, ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτική,πάντοτε, ὅταν λέγῃ Μακεδονίαν, ἐννοεῖ τοὺς τρεῖς τούτους νομοὺς καὶ ζητεῖ συνεπῶς αὐτονομίαν ὑπὲρ τῶν νομῶν τούτων. Τί δύναται νὰ συμβῇ, ἂν σήμερον ἢ αὔριον ἡ λεγομένη αὕτη Μακεδονία ἀποκατασταθῇ αὐτόνομος; Ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ διατελῇ ἐν μειονότητι. Ἐκ τῶν δύο καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίων περίπου πληθυσμοῦ ἀνθρώπων, οἵτινες κατοικοῦσι τοὺς τρεῖς τούτους νομοὺς περὶ τὰς 600—700 χιλιάδες εἶνε οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ μετὰ τῶν Ἑλληνοβλάχων. Οἱ λοιποὶ εἶνε Σλαῦοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Ὀθωμανοὶ καὶ καθεξῆς.

Τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν θεωρεῖ σπουδαιότατον, ὑπὲρ τῆς διατυπώσεως τοῦ ὁποίου ἠγωνίσθη καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Εὐρώπῃ, τὸ ζήτημα τοῦτο, λέγω, θὰ καταστῇ ἓν τῶν ἀντικειμένων τῆς ἰδιαιτέρας Συνδιασκέψεως ταύτης, νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς ἡ γνώμη αὕτη, διότι πᾶσα ἄλλη γνώμη εἶνε ἐπίβουλος εἰς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα καὶ δίκαια, διότι παρίσταται ὡς γοητευτική, ἀλλ᾽ ἐν τούτῳ ἀκριβῶς κεῖται ἡ πλάνη καὶ ἡ ἐπιβουλή. Ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς κηρύξῃ, ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι νομοὶ ἀποτελοῦσι τὴν Μακεδονίαν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπόλλυται. Ἐκεῖνος ἑπομένως, ὅστις ὑποστηρίζει αὐτὴν τὴν ἰδέαν, εἶνε προδότης, ἢ ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν Βουλγάρων.

Ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ταύτῃ, ἐπαναλαμβάνω, τοῖς δυσὶ νομοῖς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, σήμερον ἔστησαν τὰ δίκτυά των ἅπασαι αἱ προπαγάνδαι αἱ φυλετικαί, αἱ προπαγάνδαι αἱ πολιτικαί, αἱ προπαγάνδαι αἱ ἐκκλησιαστικαί, ἅπασαι ἀποβλέπουσαι εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, εἰς τὴν ἰδιοποίησιν τῆς Μακεδονίας,εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ πρώτη καὶ ἐπιφοβωτέρα τῶν προπαγανδῶν τούτων εἶνε ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα,τῆς ὁποίας ἕδρα εἶνε ἡ Σόφια,ἔχουσα οὐχὶ ὀλίγα κέντρα καὶ παραρτήματα, εἴτε ἐν Βουλγαρίᾳ, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς.

Τὸ πρόγραμμα τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε αὐτονομία μακεδονική, διότι δὲν τολμῶσι νὰ εἴπωσιν οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἰδιοποίησιν τῆς Μακεδονίας, ὅτι αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ᾽ ὅτι οἱ Μακεδόνες εἶνε ὁμαίμονες κατὰ μέγα μέρος αὐτῶν, ὅτι ζητοῦσι τὴν ἐλευθερίαν των οἱ Βούλγαροι, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες, ὅπως προσπαθοῦσιν ἐν Εὐρώπῃ νὰ καταστῇ πιστευτόν, τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι θέλουσι νὰ καταστήσωσιν ἐλευθέραν.

Τοιοῦτο εἶνε τὸ πρόγραμμα τὸ βουλγαρικόν. Οἱ Βούλγαροι διέθεσαν καὶ διαθέτουσι πολλὰ μέσα, ἀλλὰ κατ᾽ ἐξοχὴν διέθεσαν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν περίνοιαν καὶ μέθοδον— ἂς ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐν διαστήματι 25ετίας οἱ Βούλγαροι,τοὺς ὁποίους περιεφρόνουν χθὲς καὶ πρῴ-

ην ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, κατέστησαν κράτος ἀξιομίμητον ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, καὶ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου δὲν διστάζουσι καὶ οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀνεπίσημοι κύκλοι, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐν Αὐστρίᾳ νὰ προσφέρωνται ὡς πρὸς ὁμοτίμους. Ἐνθυμεῖσθε, δὲν παρῆλθον πολλοὶ μῆνες, ὁποίας ἔτυχεν ὑποδοχῆς ὁ Ἡγεμὼν Φερδινάνδος ἐν Παρισίοις. Ἐνθυμεῖσθε τὴν πρόποσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Μπερτώ, προπίνοντος ὑπὲρ τῆς ὑγιείας τοῦ γενναίου *βουλγαρικοῦ στρατοῦ*. Ἐνθυμεῖσθε, δὲν παρῆλθεν οὔτε μὴν ἀκόμη, τί εἶπον δύο Γερμανοὶ πρίγκηπες ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Γερμανίας, εὑρισκόμενοι ἐν Σόφιᾳ. Προέπιον ὑπὲρ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς νέας Βουλγαρίας, ἡ ὁποία, ὡς εἶπον, θὰ παίξῃ τὸ πρόσωπον τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Γνωρίζετε, τί εἶπε πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος ὁ κόμης Γουλοχόφσκη, ὁ ὁποῖος εἶνε— ὀφείλω νὰ τῷ εἴπω—ὁ φανατικώτατος τῶν μισελλήνων τῆς συγχρόνου πολιτικῆς Εὐρώπης; Ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶνε ἄξιοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑποδείγματα· καὶ σήμερον σχεδὸν ὅλος ὁ ἡμιεπίσημος τύπος τῆς Εὐρώπης, εἴτε διὰ τοῦτον, εἴτε δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον, τιμᾷ καὶ ἐκθειάζει αὐτοὺς διὰ τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας, οὓς καταβάλλουσι διὰ νὰ καταστῶσι κράτος. Ἐὰν ἐγκληματῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ, τοῦτο λέγει, εἶνε ἐνίοτε ἀναγκαῖον, ὅταν τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα συντελεῖ πρὸς ἀνόρθωσιν ἑνὸς λαοῦ· τὸ ἔγκλημα ἐπιτρέπεται.

Τοιαύτη εἶνε ἡ λογικὴ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Βούλγαροι ἔχουσιν ὄργανα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν προπαγάνδας ἐν Μακεδονίᾳ, ὄχι μόνον τὰς συμμορίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐμπνέουσι φόβον ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, ἔχουσιν ἐπίσης ὄργανα τοὺς ἐμπορικοὺς αὐτῶν λεγομένους πράκτορας, τοὺς ἡμιεπισήμους δηλονότι πολιτικοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἡγεμονίας· ἔχουσιν ὄργανα τοὺς διδασκάλους αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ μόρφωσις εἶνε ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πατριωτική. Ὁ Βούλγαρος διδάσκαλος, εἰς οἱανδήποτε κατηγορίαν καὶ ἂν ἀνήκῃ, δὲν μανθάνει ἴσως πολλὰ γράμματα, ἀλλ' ἓν καὶ μόνον μανθάνει, ν' ἀγαπᾷ μέχρι φανατισμοῦ τὴν πατρίδα του, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἀνάγκῃ νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ αὐτῆς. Τοῦτο εἶνε τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς βουλγαρικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ κλῆρος ὁ βουλγαρικὸς ἐμφορεῖται πλήρους φανατισμοῦ, ἀπὸ τοῦ Ἐξάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ τελευταίου ἱερέως τῆς Μακεδονίας.

Τοιαύτη ἐν συντομίᾳ ἡ δρᾶσις τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σήμερον καθιστᾷ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Εὐρώπης τοὺς Βουλγάρους σημαίνοντας, εἶνε ἡ στρατιωτικὴ αὐτῶν σύνταξις, εἶνε ὅτι κατώρθωσαν ἐν διαστήματι εἰκοσιπενταετίας νὰ καταστῶσι κράτος.

Ἐπιτρέψατέ μοι, πρὶν ἢ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ρωμουνικοῦ κινδύνου, νὰ σᾶς εἴπω πόσος εἶνε περίπου ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἐν Μακεδονίᾳ, δηλαδὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Μοναστηρίῳ. Πραγματικοὶ Βούλγαροι εἶνε 150—200 χιλιά-

δες, διότι στατιστικαὶ ἐξηκριβωμέναι ὡς πρὸς τοῦτο δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξωσι. Μετ' αὐτοὺς εἶνε ὀλίγοι Σέρβοι καὶ Ἑλληνόσλαυοι, ἢ Σλαυομακεδόνες. Ὅπως ὑπάρχουσιν ἑλληνόβλαχοι, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ Ἑλληνόσλαυοι, τουτέστι πληθυσμὸς μακεδονικός, λαλῶν γλῶσσαν μικτήν, τῆς ὁποίας αἱ μὲν ρίζαι εἶνε ἑλληνικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ δὲ καταλήξεις σλαυϊκαί. Ἡμεῖς ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ ἐδημοσιεύσαμεν χιλίας περίπου λέξεις τοῦ γλωσσικοῦ τούτου ἰδιώματος, τοῦ λαλουμένου ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ Βούλγαροι δὲν ἐννοοῦσι τοὺς λαοὺς τούτους τῆς Μακεδονίας, ὅπως καὶ οὗτοι δὲν ἐννοοῦσι τοὺς Βουλγάρους.

Δὲν ἔχουσι λοιπὸν ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις νομοῖς οἱ Βούλγαροι πραγματικὴν ὑπεροχὴν ἀριθμητικήν, ἀλλ' ἔχουσι τὸ σθένος τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως, ἄρα τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν τόλμης, οὗ ἕνεκα καθίστανται ἐπίφοβοι.

Οἱ Βούλγαροι δὲν ἐπιδεικνύονται, οἱ Βούλγαροι ὅ τι πράττουσι τὸ πράττουσιν ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ μεθοδικῶς, δὲν *ρεκλαμαρίζονται.*

Αὕτη εἶνε ἡ διαφορὰ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ἄλλων ἀπαιτητῶν τῆς Μακεδονίας.

Ἔρχονται μετὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ Ρωμοῦνοι, οἱ ὁποῖοι ἀξιοῦσιν, ὅτι ὄντως ἔχουσιν ὁμοφύλους ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ σήμερον μάλιστα λέγουσιν, ὅτι ἔχουσιν ὁμοφύλους καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ μέχρι τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη ὑπῆρξε τεχνική, βεβαίως δὲ ὑπεκινήθη ὑπὸ ξενικῆς πολιτικῆς. Καὶ πρότερον μέν,ἀπὸ τοῦ 1860 ὅμως ἱδρύθη κομιτᾶτον, ἀξιῶσαν, ὅτι ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Μακεδονία ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Ρωμούνους, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινεν ὅλως διόλου ἀτελεσφόρητος. Μόλις πρὸ 20ετίας ἄρχεται ὁ ρωμουνικὸς ἀγὼν ἐν Μακεδονίᾳ. Μακεδὼν ἀφιλόπατρις, ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, πρώην ἑλληνοδιδάσκαλος, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐτέθη, χρηματισμοῦ ἕνεκεν,ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ρωμουνομακεδονικῆς προπαγάνδας. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐγκατασταθείς, ἰδίως ἐν Μοναστηρίῳ,ὅπου εὗρεν ὑποστήριξιν παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς καθολικῆς Προπαγάνδας τοῦ Μοναστηρίου ἐν τῇ Μονῇ τῶν Φραγκισκανῶν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς ταύτης Φαβεριάλ. Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τούτου, κατ' ἀνοχὴν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν— καὶ γνωρίζετε, ὅτι τὸ δόγμα τῶν Τούρκων εἶνε τὸ διαίρει καὶ βασίλευε—ὁ Μαργαρίτης ἔσχε μεγίστην ὑποστήριξιν, ἐπίσης δὲ ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς βουλγαρικῆς ἐν Μακεδονίᾳ Προπαγάνδας.

Οἱ Ρωμοῦνοι, διὰ νὰ βλάψωσι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Μακεδονίᾳ, προετίμησαν νὰ συμπράξωσι μετὰ τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνοχὴν ἐπέτυχον. Ἐπὶ τέλους μετὰ ταῦτα ἐνόησαν οἱ ἐπίσημοι τῆς Ρωμουνίας κύκλοι, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐργασθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ, διότι δὲν ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ἔδαφος ἐργασίας. Τοιουτοτρόπως ὁ ἐπισημότερος ἀντιπρόσωπος τῶν ἰδεῶν τούτων, καὶ ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ μακεδονορρωμουνικοῦ Κομιτάτου, ὁ Γερουσιαστὴς καὶ Καθηγητὴς **Οὐρέκεας,** ἐκήρυξεν, ὅτι εἶνε μάταιον νὰ δαπανῶσι χρήματα ὑπὲρ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος

δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, διότι δὲν ὑπάρχουσι Ρωμοῦνοι Μακεδόνες, πάντες δὲ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους θεωροῦσιν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ρωμουνίαν,οἱ κουτσοβλαχικοὶ πληθυσμοί, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν.

Τὰς ἰδέας ταύτας τοῦ Οὐρέκια καὶ ἄλλων Ρωμούνων, μετ' αὐτοῦ συμφωνούντων, ἀνέπτυξεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ρωμουνικῆς Βουλῆς ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ὅστις ἐκήρυξεν, ὅτι δὲν εἶνε σκόπιμον νὰ δαπανᾷ περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ἡ Ρωμουνία διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἀφοῦ ἀποτέλεσμα δὲν δύναται νὰ ἔχῃ. Τοιαῦτα ὑπεστήριξε καὶ ὁ ἄλλοτε ἐπιθεωρητὴς τῶν ρωμουνικῶν σχολείων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ Λεκάντας, τούτου ἕνεκα δολοφονηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ!

Τώρα θὰ μὲ ἐρωτήσητε: Πῶς αἰφνιδίως ἀπὸ δύο, τριῶν ἐτῶν μετεβλήθη ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωμουνίας ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἑπομένως ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Τὸ αἴτιον ἀναζητητέον πάλιν παρ' ἡμῖν. Ἔχω πληροφορηθῇ, ὅτι πρό τινων ἐτῶν ὁ ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Ρωμουνίας Γκίκας ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ εἰς φίλον του, ὅτι οἱ Ρωμοῦνοι εἶνε διατεθειμένοι νὰ ἔλθωσιν εἰς συνεννοήσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἄχρηστος. Δὲν δυνάμεθα, εἶπε, νὰ ἔλθωμεν μετ' αὐτῆς εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν ὡς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε παράγων ἀσήμαντος ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ ἕνεκα τῆς στρατιωτικῆς αὐτῆς ἀσυνταξίας. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ἀποβλέπουσα εἰς ἄλλα συμφέροντα, ἤλλαξε πολιτικὴν ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἐκηρύχθη πολεμία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Σήμερον δ' οἱ Ρωμοῦνοι, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, συμπράττουσι πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἔχουσιν ὄργανα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των.

Μετὰ ταῦτα ὀφείλω διὰ βραχέων νὰ σᾶς ἐπεξηγήσω τὴν ἐκκλησιαστικὴν προπαγανδικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Μετὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ Ρωμούνους ἔρχονται αἱ θρησκευτικαὶ προπαγάνδαι, εἴτε τῶν καθολικῶν, εἴτε τῶν διαμαρτυρομένων, τῶν ὁποίων αἱ ἐνέργειαι τείνουσι πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Γνωρίζετε τοὺς ἀγῶνας τοῦ Καθολικισμοῦ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Δὲν ἔχω κανένα λόγον νὰ σᾶς τοὺς ἀναπτύξω,διότι θὰ σᾶς εἴπω γνωστὰ πράγματα. Σήμερον ὁ Καθολικισμός, ὁ ἐπιδιώκων ὄχι θρησκευτικὸν προσηλυτισμὸν ἐν Μακεδονίᾳ,ἐργάζεται δι' ἀλλότρια συμφέροντα, καὶ δὴ αὐστριακά.

Ἐννοεῖται,ὅτι τὸ Ἑλληνικόν, ἡ Ὀρθοδοξία,ἀνθίστανται· ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν αἱ καθολικαὶ προπαγάνδαι κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ αἱ προτεσταντικαὶ προπαγάνδαι ἐργάζονται διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν, καὶ εἰς ὅλα τὰ τμήματα αὐτῆς ἐγκατεστάθησαν ἱεραπόστολοι εἴτε ἐξ Ἀμερικῆς, εἴτε ἐξ Ἀγγλίας προερχόμενοι. Οἱ Βούλγαροι εἶνε ἕτοιμοι, χάριν τῆς ἐπιτεύξεως τῶν πολιτικῶν αὐτῶν συμφερόντων, νὰ μεταβάλωσι πᾶσαν θρησκευτικὴν δοξασίαν καὶ ν' ἀποδεχθῶσι τὸν Προτεσταντισμόν. Εἶπον εἰς

τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν θρησκευτικῶν προπαγανδῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας: «Εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ γίνωμεν προτεστάνται, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑποστηρίξητε ἡμᾶς ἐν τῷ ἀγῶνι ἡμῶν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εὑρίσκουσιν, ὅπως γνωρίζετε, προστασίαν. Διὰ ποῖον λόγον τὸ δημόσιον φρόνημα τῆς Ἀγγλίας, ἡγουμένων τῶν ἐπισκόπων, τῶν κατωτέρων κληρικῶν τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν μέρει καὶ τῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων; Μόνον καὶ μόνον διότι ἀπολαμβάνουσι δεξιώσεως οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

Εἶνε προφανές, ὅτι πάντα ταῦτα ἐξασθενίζουσι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἔτι δὲ ἐξασθενεῖται τοῦτο, ἀποναρκοῦται ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, διότι καὶ οἱ ξένοι πολιτικοὶ ἀντιπρόσωποι, καὶ οἱ Αὐστριακοί, καὶ οἱ Ἄγγλοι, καὶ οἱ Ρῶσσοι κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, διὰ ταῦτα ἢ δι' ἐκεῖνα τὰ αἴτια ἐργάζονται ἐν Μακεδονίᾳ μόνον ὑπὲρ τῶν Ρωμούνων, μόνον ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, μόνον ὑπὲρ τῶν Σλαύων, μόνον ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ἀλλ' οὐχὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐστράφησαν τὰ βέλη ἁπάντων τῶν ἐπιδιωκόντων, διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον, τὴν μεταβολὴν τοῦ ὑφισταμένου πολιτικοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Οἱ δολοφόνοι τῶν βουλγαρικῶν καὶ ρωμουνικῶν κομιτάτων εὑρίσκουσι παρ' αὐτοῖς προστασίαν. Τὸ γνωρίζετε· τὸ ἀνεγνώσατε πλέον ἢ ἅπαξ καὶ εἰς ἐπίσημα καὶ εἰς ἀνεπίσημα ἔγγραφα, ὄχι ἑλληνικά, ἀλλὰ ξένα. Εὑρίσκουσι προστασίαν δι' εὐνοήτους λόγους. Οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἔτυχον προστασίας, ἀλλὰ τοὐναντίον αὐτοὶ θεωροῦνται ὡς ὑπαίτιοι τῆς ὑφισταμένης ἐκρύθμου καταστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ,

Ἂς ἐξαφανισθῶσι τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα, λέγει οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ἀντιπρόσωπος Μεγάλης Δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τότε ἀναγκαίως θὰ ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ τάξις καὶ ἡ ἕνωσις τῶν διαφόρων αὐτῆς φυλῶν.

Ἐνθυμεῖσθε τί ἔλεγεν, ἀπερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας, τί συνίστα τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην: «τὴν ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων». Αὐτά, ἔλεγεν, ἐμποδίζουσι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ».

Ἔχει λοιπὸν ὁ Ἑλληνισμὸς ν' ἀντιπαλαίσῃ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὄχι μόνον πρὸς τὰς βουλγαρικάς, ρωμουνικὰς καὶ λοιπὰς θρησκευτικὰς προπαγάνδας, ἀλλα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ξένης πολιτικῆς, εἴτε τοὺς πολιτικούς, εἴτε τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν μὲ τὸ πρόσχημα μὲν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅμως πρὸς τὸν ὑποδαυλισμὸν τῶν ὑφισταμένων πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐρίδων.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῆς ξένης πολιτικῆς δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καλῶς τὴν ἐμελέτησαν καὶ τὴν γνωρίζουσιν. Ἀλλὰ τί πράττει ἐν Μακεδονίᾳ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις; Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι τὸ δόγμα τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς εἶνε τὸ

«*διαίρει καὶ βασίλευε*». Εἶνε εὐχάριστον εἰς αὐτήν, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς τάξεως, νὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῆς διαιρέσεως τῆς φυλετικῆς, ἐπὶ τῆς ἀναρχίας, μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, μέχρις ὅτου ἀπομακρυνθῇ· ἀλλ' ἐννοεῖ ν' ἀφήσῃ ἐρείπια μόνον. Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Μακεδονίᾳ συμπαθεῖ μᾶλλον πρὸς τοὺς Ρωμούνους ἢ πρὸς τοὺς Ἕλληνας; Τοῦτο τὸ γνωρίζετε καὶ εἶνε περιττὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβω.

Καὶ τί δέον λοιπὸν ἡμεῖς νὰ πράξωμεν;

Ἔχομεν, Κύριοι, εὐτυχῶς πολλὰς καὶ μεγάλας δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἐὰν ἐγνωρίζομεν, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ θέσωμεν αὐτὰς μεθοδικῶς καὶ μετ' εὐστοχίας εἰς ἐνέργειαν, ἠδυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν μεγάλην συμπαγῆ δύναμιν, ἡ ὁποία νὰ ἐπιβληθῇ, νὰ καταστῇ σεβαστή. Ὀλίγα ἑλληνομακεδονικὰ σώματα, ἄνευ μεθόδου σοβαρᾶς, ἄνευ συντάξεως καὶ διευθύνσεως, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβληθῶσι καὶ νὰ ἐμπνεύσωσι φόβον, νὰ προκαλέσωσι τὴν ἀντίδρασιν πολλαχόθεν. Ἐὰν τὰ σώματα ταῦτα, ἐντόπια καθ' ὁλοκληρίαν, διευθυνόμενα ὑπὸ ἐντοπίων ἀρχηγῶν, ἐργάζωνται οὕτω, κατανοοῦντα τὴν ἐθνικὴν σημασίαν τῆς ἀποστολῆς των, ἐάν, λέγω, τὰ σώματα ταῦτα, ἡγουμένων ἀρχηγῶν ἐντοπίων—ὀφείλω νὰ τονίσω τὴν λέξιν ***ἐντοπίων***—τὰ συνέτρεχεν ὅλον τὸ Πανελλήνιον, βεβαίως ἡ Μακεδονία ἐν διαστήματι βραχυτάτου χρόνου ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ἔξοχον ἐθνικὴν δύναμιν.

Λάβετε ὑπ' ὄψει, ὅτι μεταξὺ τῶν χωρῶν, αἵτινες προύμάχησαν κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1821 ἐν τῇ ἐθνικῇ ἐξεγέρσει, πρωτεύουσαν θέσιν ἔχει καὶ ἡ Μακεδονία. Ὑπάρχει λοιπὸν ὄχι μόνον ἐθνικὸν αἴσθημα, ἀλλὰ φρόνημα πραγματικὸν ἐν Μακεδονίᾳ, φρόνημα τὸ ὁποῖον ἀρκεῖ νὰ δοθῇ ἡ περίστασις, διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ, ὅπως καὶ ἐξεδηλώθη σήμερον. Διὰ ποῖον λόγον εἰς τὴν Σόφιαν, εἰς τὸ Βουκουρέστιον, εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ μαίνονται κατὰ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων; Τὸ αἴτιον εἶνε, διότι τὰ ἑλληνομακεδονικὰ σώματα ἔδειξαν, ὅτι δύνανται, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐργασθῇ ὁ Ἑλληνισμός.

Τώρα, ἐκτὸς αὐτῶν τῶν πολεμικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ὁσημέραι ἀναφαίνονται ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς γῆς, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου ὑποστηριζόμεναι, ἐργάζονται καὶ πρέπει νὰ ἐργάζωνται τελεσφορώτερον καὶ μεθοδικώτερον. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶνε ἡ πρῶτον Ἐκκλησία. Ἐὰν ἐγὼ θελήσω νὰ σᾶς εἴπω καὶ πάλιν τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἐκκλησίας, τὰς ὑπηρεσίας αὐτῆς, τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν Ἑλλήνων, τὸ θεωρῶ ἀπώλειαν χρόνου. Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ πρωτοστατήσῃ ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας ἑλληνικῇ ἐνεργείᾳ. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται τὸ Σχολεῖον, τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπίσης ὀφείλει νὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ αὐτὴν τὴν στιγμὴν οὐ σμικρὰν ἐνέργειαν ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ὑποδείξω καὶ ἄλλους παράγοντας, οἱ ὁποῖοι λειτουρ-

γοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ πρώτιστος παράγων εἶνε ἡ ἔγγειος κτῆσις. Οὐχὶ ὀλίγα κτήματα διατελοῦσιν εἰς χεῖρας ὁμογενῶν Ἑλλήνων. Ἔχουσι καὶ οἱ Ἀλβανοί, καὶ οἱ Μουσουλμᾶναι πολλὰς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ Ἕλληνες, καὶ θὰ εἶνε βεβαίως σκόπιμον, συντελεστικόν, ὄχι μόνον αὐταὶ αἱ κτήσεις, αἱ ἑλληνομακεδονικαί, νὰ ὑποστηριχθῶσι διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων ἐργατῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἄλλαι κτήσεις, δυνάμεναι νὰ ἐκποιηθῶσι, δέον ν' ἀγορασθῶσιν.

Ἐπίσης μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐνέργειαν ἐν Μακεδονίᾳ δύνανται νὰ προσφέρωσι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ τράπεζαι, καὶ εὐτυχῶς ἀπό τινος καιροῦ ἤρξατο ν' ἀναφαίνηται τοῦτο. Ἄλλοτε ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπῆρχε μία τράπεζα, ἑβραϊκὴ καθ' ὁλοκληρίαν, ἡ ὁποία δὲν προσέφερεν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καμμίαν βοήθειαν· οἱ πληθυσμοὶ ἄρα τῆς Μακεδονίας, οἱ ἐμπορικοί, οἱ γεωργικοί, οἱ βιομηχανικοὶ κτλ. ἔμενον ἀπροστάτευτοι. Ἀπό τινος καιροῦ ἐν τούτοις ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομικὴ δραστηριότης ἤρξατο ἐκδηλουμένη καὶ παντοιοτρόπως προσηλυτίζουσα εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας της.

Τοιαύτη, κύριοι, εἶνε ἡ κατάστασις ἐν Μακεδονίᾳ. Σᾶς ἀνέπτυξα τὴν ζοφερὰν εἰκόνα τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν, σᾶς παρέστησα ἐπίσης καὶ τὴν εἰκόνα τῶν δυνάμεων αὐτῶν, αἵτινες εἶνε πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὀφείλομεν οἱ Ἕλληνες, εἴτε οἱ Μακεδόνες, εἴτε οἱ μὴ Μακεδόνες, νὰ προβῶμεν καὶ εἰς ἄλλο ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον πρὸ πολλοῦ καιροῦ, πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἡ Βουλγαρία προηγήθη ἡμῶν· ἐννοῶ τὸν διαφωτισμὸν τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης. Οἱ Βούλγαροι κατ' ἔτος δημοσιεύουσι δεκάδας βιβλίων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, διὰ ν' ἀποδείξωσι δῆθεν τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐπὶ ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἐλάχιστα ἐδημοσιεύθησαν. Τοιαύτη καὶ τηλικαύτη εἶνε ἡ ἀβελτηρία ἡμῶν.

Ἡ Θρᾴκη

Καταλείπων τὴν Μακεδονίαν, μεταβαίνω εἰς τὴν γείτονα αὐτῆς καὶ ὑπό τινας ἐπόψεις ὁμοιοπαθῆ χώραν, εἰς τὴν Θρᾴκην.

Σήμερον ἡ μακεδονικὴ πολιτικὴ ἐν Βουλγαρίᾳ δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς θρᾳκικῆς πολιτικῆς. Τὸ μέγα Κομιτᾶτον ὀνομάζεται Κομιτᾶτον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, διότι ἡ Βουλγαρία ἐξεδήλωσε τὰς αὐτὰς ἀξιώσεις καὶ ἐπιθυμίας ἐν Θρᾴκῃ, ὅπως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ζητοῦσα μὲ ἄλλους λόγους, πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἐν τῇ μεγάλῃ Βουλγαρίᾳ μονονουχὶ ἅπασαν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ πρῶτον, ἐν τῷ βιλαετίῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διετύπωσαν ἀξιώσεις οἱ Βούλγαροι, ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς εἶνε ἐλάχιστος, ἐν παραβολῇ πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Οὔτε ἑκατὸν χιλιάδων κατοίκους ἀριθμεῖ ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως· καὶ ἐν τούτοις

διὰ τῆς μεθοδικῆς αὐτῶν ἐνεργείας κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσωσι καὶ ἀδριανουπολιτικὸν ζήτημα, ὅπως καὶ μακεδονικόν. Ἡμεῖς τί πράττομεν; Ἐξακολουθοῦμεν ἐπιδεικνύοντες τὴν αὐτὴν ἀδράνειαν. Θεωροῦμεν τὴν Θράκην ὡς βάρος διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἔχομεν τόσας καὶ τόσας ἄλλας φροντίδας, ἔχομεν τὰς φροντίδας ἡμῶν ὑπὲρ τῶν θεσμῶν, καὶ δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ σκεφθῶμεν διὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρακολουθεῖ τὴν πολιτικὴν ταύτην τοῦ κράτους ὑπό τινος ἐπόψεως καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἔθνους. Ἐγένετο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καταπλήξασα τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Θράκης. Ἡ Ἀδριανούπολις εἶνε ἡ μητρόπολις οὐ μόνον τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ μία τῶν σπουδαιοτάτων ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου· ἐκεῖνος ὅστις καταλάβῃ τὴν Ἀδριανούπολιν μοιραίως θὰ καταλάβῃ ἡμέραν τινὰ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐζητήθησαν συνδρομαὶ ἐπὶ τῇ καταστροφῇ ταύτῃ. Καὶ πόσα συνελέγησαν; Ἐλάχιστα. Ποῖος ἐφρόντισε διὰ τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσι σήμερον; Κανείς. Ὀλίγοι πτωχοὶ ἄνθρωποι παρέσχον τὸν ὀβολὸν αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἵνα ἐπέλθῃ ἡ ἀπογοήτευσις εἰς τὴν ψυχὴν τῶν θρᾳκικῶν πληθυσμῶν. Τὸ λέγω μετὰ θλίψεως, ἀλλ' εἶνε ἡ σκληρὰ πραγματικότης. Ἠδύνατο ὁ Ἑλληνισμός, ἐὰν εἶχε πολιτικὴν συνοχήν, ὡς ἔχει καὶ ἐθνικήν, νὰ δημιουργήσῃ μεγάλην δύναμιν ἐν Ἀδριανουπόλει, νὰ καταστήσῃ ἰσχυρὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐχρησίμευεν ὡς προπύργιον κατὰ τῶν ἐκ βορρᾶ ἐρχομένων ἐχθρῶν.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πρὸ 20ετίας κατέλαβον τὴν Φιλιππούπολιν, δι' ἑνὸς πραξικοπήματος, δὲν θὰ διστάσωσι νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς προσηκούσης στιγμῆς νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες θὰ περιορισθῶμεν εἰς ὀλίγας διαμαρτυρίας, εἰς ὀλίγας διαδηλώσεις, συλλαλητήρια, καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο. Τοιαύτη εἶνε ἡ πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν τῶν Βουλγάρων. Δυστυχῶς καὶ ἐν Θράκῃ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ τηροῦσι τὴν αὐτὴν ἀναλγησίαν, οἵαν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ.

Κωνσταντινούπολις

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ ἐγγὺς θρᾳκικὸν τμῆμα, εἰς τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα τῆς Θράκης, τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶνε τὸ τμῆμα ἐκεῖνο, ἔνθα εὑρίσκεται ἡ βασιλὶς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, τὸ κέντρον τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, ἡ πόλις ἐκείνη, ἐν ᾗ τὸ Ἑλληνικὸν ἔχει τὴν μεγίστην ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν. Ἐκεῖ εὑρίσκεται, κύριοι, τὸ ἐθνικὸν Πατριαρχεῖον, ἐρείπιον τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς δόξης καὶ δυνάμεως. Ποῖος ἦτο ὁ Πατριάρχης τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνστανπινουπόλεως; Ἦτο ἴσος πρὸς τὸν κατακτητήν, τὸν ἐπεσκέπτετο ὁ Σουλτᾶνος. Σήμερον ὁ Πατριάρχης μονονουχὶ εἶνε εἷς τῶν πολλῶν ὑπαλλήλων τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, διότι τὸν ἐγκατελείψαμεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, πολλάκις ἕνεκα τῶν μικροφιλοδοξιῶν μας. Ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἔξαρχος

τῆς Βουλγαρίας κέκτηται μείζονα ἐπιρροὴν ἀπὸ τόν ἐθνάρχην αὐτὸν τοῦ ἀλυτρώτου γένους.

Σημερινὸν τηλεγράφημα πάλιν ἀναφέρει, ὅτι τὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν κρισιμωτάτην. Δύναται νὰ ἐπέλθῃ παραίτησις τοῦ Πατριάρχου. Ποῖος ὁ σκοπός; Θὰ τὸν διαδεχθῇ ἴσως ἄλλος, εἴτε ἴσος, εἴτε κατώτερος. Θὰ ἐμφανισθῇ καὶ θὰ ἐγκαταλειφθῇ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς ἀριστοκρατίας, σκεπτομένης συμφώνως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν. Τηρεῖται τὸ πῦρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἐν τῇ μέσῃ καὶ κατωτέρᾳ τάξει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ οὗτοι εὑρίσκονται ἐν ἀπυγοητεύσει, διότι παρὰ τίνος δύνανται νὰ εὕρωσι προστασίαν; παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους; Ἀδιαφορεῖ. διότι δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ. Δὲν σκοπῶ ν' ἀποδώσω εὐθύνην εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον. Πολλαχοῦ ἤκουσα τὴν φράσιν: Καὶ τί θέλετε νὰ κάμωμεν ἡμεῖς; Τί ἔχομεν ὄπισθέν μας; ποίαν δύναμιν; Ποῦ εἶνε ὁ στρατός μας; Τίνι τρόπῳ θὰ ἐπιβληθῶμεν; Ἤκουσα ἔγκριτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁμογενῆ, συνομιλήσαντα μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου, ὁ ὁποῖος τῷ εἶπε:— Ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖτε, ὅτι ἄνευ στρατοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ σᾶς λάβωμεν ὑπ' ὄψει; Ὅταν ἔρχωνται πράκτορες τῶν Βουλγάρων, τῶν Ρωμούνων, καὶ λέγωμεν εἰς αὐτούς, ὅτι ἀδικοῦμεν ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἀποκρίνονται ἡμῖν: «Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ συμφέροντα;» Ὑπάρχουσιν Ἕλληνες, ἄτομα ἑλληνικά, ἀλλ' ἑλληνικὴ ἑνότης, ἑλληνικὴ δύναμις δέν ὑπάρχει. Τοιαύτη ἡ ἀκριβὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων.

Βεβαίως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουσι πλεῖστοι παράγοντες, ὁμολογουμένως ἐργαζόμενοι μὲ τὰς διεσπαρμένας ἐθνικὰς δυνάμεις· εἶνε ἡ Ἐκκλησία, τὸ σχολεῖον, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, ἡ ναυτιλία, αἱ τράπεζαι. Πᾶσαι αὗται αἱ δυνάμεις πράττουσι τὸ καθῆκόν των, ἐργάζονται ὅσον εἶνε δυνατόν. ἀλλ' ἄνευ ἑνότητος, ἄνευ διευθύνσεως εἰδικωτέρας καὶ θετικωτέρας.

Τί δύνανται νὰ πράξωσι; θὰ ὑποχωρήσωσι κατ' ἀνάγκην. Τοῦτο εἶνε τὸ πόρισμα τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Ἤπειρος

Ἀπὸ τῆς Θρᾴκης μεταβῶμεν, εἴτε κολυμβῶντες, εἴτε διὰ ξηρᾶς, εἰς τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἤπειρος ἀνήκει δυνάμει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, διότι κατεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου. Καὶ ἂν εἴχομεν τὴν ἐλαχίστην ἐξωτερικὴν πολιτικήν, τὴν ἐλαχίστην πολιτικὴν σύνεσιν, θὰ ἦσαν ἤδη τὰ Ἰωάννινα αὐτὰ πρωτεύουσα νομοῦ καὶ πρωτεύουσα, ἂν θέλετε, εὐρείας περιφερείας. Θὰ εἴχομεν αὐτήν, ἀναμφιβόλως, ἀλλὰ τὴν ἐγκατελείψαμεν, μὴ αἰσθανθέντες τὴν ἀκριβῆ, τὴν πραγματικὴν ἐθνικὴν σημασίαν τῆς Ἠπείρου. Ἐφρόνει ἡ ἑλληνικὴ πολιτική, ὅτι ἀφοῦ

κατεκυρώθη ἀπὸ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἡ Ἤπειρος εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἔλθῃ ἡμέραν τινα πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πράγματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι δὲν ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὅτι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀπομακρύνεται.

Αὕτη εἶνε ἡ πραγματικότης. Ἀντὶ νὰ καταρτίσωμεν στρατόν, νὰ δυνάμεθα τοὐτέστι νὰ σκεπτώμεθα, ὅτι ἔπρεπε δι' ἰδίων μέσων νὰ προκαλέσωμεν τὴν πραγμάτωσιν τῆς βερολινείου Συνθήκης, ἐν τούτοις ἡμεῖς ἀδρανοῦντες περιμένομεν τὸν φιλελληνισμὸν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς τῆς Εὐρώπης. Σήμερον δυστυχῶς ἐν Ἠπείρῳ ἐπικρατεῖ, ὑπό τινας ἐπόψεις, χείρων κατάστασις ἢ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.

Δὲν συγκεντροῖ βεβαίως ἀκόμη ἡ ἑλληνικὴ Ἤπειρος ὀρδὰς Βουλγάρων καὶ Ρωμούνων, ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον ἐπιβουλεύεται ἡ ἐθνικὴ αὐτῆς ὕπαρξις. Ἕνεκα τῆς κακοδιοικήσεως οἱ Ἠπειρῶται μετηνάστευσαν πανταχοῦ τοῦ κόσμου, παντοῦ θὰ τοὺς ἴδητε,καὶ ὅταν τοὺς ἐρωτήσητε:—«Διατί ἐγκατελείψατε τὴν πατρίδα σας; —Τί νὰ κάμωμεν ; δὲν ὑπάρχει διοίκησις, δὲν ὑπάρχει προστασία. Οἱ Ἠπειρῶται πάντοτε μετέβαινον εἰς τὸ ἐξωτερικον, ὅπου εἰργάζοντο, ἐπλούτουν καὶ κατόπιν μετέβαινον μετὰ 2-3-4 ἔτη εἰς τὴν γενέτειραν, διὰ νὰ παραμένωσι μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν των.

Σήμερον δὲν συμβαίνει πλέον τοῦτο· σήμερον μεταφέρουσι τὰς οἰκογενείας εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου διαμένουσιν ὁριστικῶ, καὶ ὅπου πλέον σὺν τῷ χρόνῳ ἐκφυλίζονται. Σήμερον πολλοὶ ἐποφθαλμιῶσι τὴν Ἤπειρον. Ἀφοῦ ἡ Ἰταλία εἶδεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἤπειρον καὶ εἶνε φόβος, μήπως ἡ Αὐστρια, καταλαμβάνουσα τὴν Ἀλβανίαν, κατέλθῃ πρὸς τὸν Ἀμβρακικόν, εἶπεν : Ἄς ἐργασθῶμεν ἡμεῖς εἰς τὴν Ἤπειρον, ἵνα οὕτω διακόψωμεν τὸ τοιοῦτον ρεῦμα. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, διατρίβων ἐν Παρισίοις, παρεκλήθην ἀπὸ ἔγκριτον Ἠπειρώτην νὰ ἐξετάσω εἰς τὸ γεωγραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῶν Παρισίων, ἐκ τίνος ἀφορμῆς ἀντικατεστάθη ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς χάρταις ἡ Ἤπειρος διὰ τῆς Ἀλβανίας.

Μοὶ εἶπον : Δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον. Τοῦτο ἐγένετο κατόπιν δημοσιευμάτων, ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἑβδόμης δεκαετηρίδος, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878, μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου.

Ἔκτοτε ἡ ξένη πολιτική, θέλουσα νὰ ἐργασθῇ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, ἕνα σκοπὸν ἔχει, νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἤπειρον εἰς Ἀλβανίαν, καὶ μονουχὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι, ἐδέχθημεν τὴν πρότασιν ταύτην τῆς μετονομασίας τῆς Ἠπείρου.

Βιβλίον, δημοσιευθὲν ἐν Ἑλλάδι, δαπάναις τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὑπὸ ἀξιωματικοῦ,ἐχαρακτήριζε τὴν Ἤπειρον ὡς Ἀλβανίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν διεμαρτυρήθη, καὶ τὸ βιβλίον ἐξηφανίσθη. Οὕτω μεριμνᾷ ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία περὶ τῆς ἀλυτρώτου Ἠπείρου. Ποίαν ἐργασίαν περιμένομεν ; Ἐλαχίστην. Ἐκτὸς τῶν Ἰταλῶν,ἐργάζονται καὶ Ρωμοῦνοι ἐν Ἠπείρῳ·

ἰσχυρίζονται, ὅτι ὑπάρχουσι πληθυσμοί, ὁμιλοῦντες γλῶσσαν, ἡ ὁποία εἶνε συγγενὴς πρὸς τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, ἄρα εἶνε ὁμόφυλοί των. Ἂς ἐργασθῶμεν, λέγουσι καὶ ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ρωμουνικὸν ζήτημα ἐν Ἠπείρῳ, ἂς ὑποστηρίξωμεν τοὺς Ἰταλούς, Ἀλβανούς, καὶ οὕτω ἂς δημιουργήσωμεν ἕτερον περισπασμὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὕτη εἶνε ἡ πολιτικὴ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἔρχονται μετ' αὐτοὺς οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ βάθος συμπαθοῦσι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι γίνονται ὄργανα ξένων.

Ἐπειδὴ οἱ Ἠπειρῶται εἶνε δολιχοκέφαλοι, ἄρα εἶνε Ἀλβανοί. Εἰς τὴν Εὐρώπην σήμερον, εἰς τὸ Λονδῖνον, εἰς τοὺς Παρισίους, εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀλλαχοῦ, ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγοι Ἀλβανοὶ τυχοδιῶκται, μισθούμενοι ὑπὸ ξένων προπαγανδῶν, ὅπως δημιουργήσωσιν ἀνύπαρκτον ἀλβανικὴν ἰδέαν, ἐπεκτεινομένην μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ μέχρι τῶν ὑπορειῶν του Ὀλύμπου.

Ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν, εἴτε γεωγραφικὸν χάρτην, εἴτε ἐν γένει τὴν γνώμην ταύτην δημοσιευμένην ὑπὸ τοιούτων μισθάρνων, δὲν διστάζομεν νὰ τοὺς καλέσωμεν καὶ φιλέλληνας! Τόση εἶνε ἡ νοημοσύνη ἡμῶν. Αὐτὴ εἶνε ἡ κατάστασις τῆς Ἠπείρου, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καλούμεθα νὰ ἐργασθῶμεν, ὡς ἰδιῶται ἐπὶ τέλους. Ἴσως ἡμέραν τινὰ ἡ δύναμις τῶν ἰδιωτῶν, ἡ νῦν διεσπασμένη, καταστῇ δύναμις ἰσχυρά, συγκεντρωμένη ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν διὰ τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὅλων τῶν μέσων τῶν νομίμων, τῶν πρακτικῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων μία φυλή, ἓν ἔθνος δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Λάβετε ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ μεγάλα ἱστορικὰ ζητήματα δὲν λύονται μόνον διὰ τοῦ λόγου, τοῦ ἱεροῦ κηρύγματος ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας. Λύονται πρωτίστως διὰ τῆς πυγμῆς, διὰ τῆς στρατιωτικῆς λόγχης, καὶ τότε μόνον θὰ ἴδητε ἐπιτυχῶς λυόμενα τὰ ζητήματα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ὡς πρὸς τὴν Ἤπειρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, διατελούσας εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν τῆς ἀπελπισίας.

Ὁ ἐν Μεσογείῳ καὶ Μικρασίᾳ Ἑλληνισμὸς

Σᾶς μεταφέρω ἤδη εἰς ἄλλο τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς, εἰς τὸ τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς Μεσογείου, εἰς Κρήτην καὶ Κύπρον πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μικρασίαν. Ἐκεῖ ὁπωσδήποτε οἱ κίνδυνοι εἶνε ὀλιγώτεροι, ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ὁπωσδήποτε ἰσχυρὸς καὶ ἐργάζεται ὅσον δύναται. Ἐν Κρήτῃ ὑφίσταται αὐτὴν τὴν στιγμὴν θαλασσοταραχή, ὅπως ὁ πόντος, ὁ περιβάλλων τὴν μεγαλόφρονα νῆσον, οὐχ ἧττον ὁ Ἑλληνισμὸς βαίνει πρὸς τὰ πρόσω· εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἰδέα θὰ ἐπικρατήσῃ, παρὰ τὰ παρεμβαλλόμενα προσκόματα καὶ τὰς ἀντενεργείας ὑπό τινων κατακτητικῶν ὀρέξεων.

Ἡ Κύπρος ἐπίσης προοδεύει· ἐν μιᾷ τριακονταετίᾳ μόλις, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἡ Κύπρος ἔσχε μεγάλην πρόοδον. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ηὔ-

ξησεν ἐντὸς εἰκοσιπενταετίας κατὰ 70 χιλ. κατοίκων, ἡ δὲ ἰδέα ἡ ἐθνικὴ μένει ἀκοίμητος ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Κυπρίων.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους βεβαίως διατελοῦσιν ὁπωσδήποτε αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀπρόσβλητοι ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς ἐχθρικῆς· καὶ ἡ Σάμος, ἡ σήμερον αὐτόνομος, καὶ ἡ Λέσβος, καὶ ἡ Χίος, καὶ ἡ Ρόδος, καὶ αἱ ἐπίλοιποι νῆσοι, ἐργάζονται ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐὰν εἶχον ἐν τούτοις ὑποστήριξιν μεγαλειτέραν, ἐὰν ἔβλεπον κράτος, δυνάμενον νὰ ἐπιβάλλεται, βεβαίως τὸ φρόνημά των, βεβαίως ἡ ἐργασία των θὰ ἦτο μεγαλειτέρα. Ἀκόμη δὲ περισσότερον τὸ πνεῦμα τοῦτο παρουσιάζεται ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν τῷ τμήματι ἐκείνῳ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ὅπου ὁ Ἑλληνισμὸς ἔσχεν ἐπ' ἐσχάτων μεγαλειτέρας προόδους. Ἐννοῶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν Αἰολίδα·

Αἱ χῶραι αὗται ἀναπτύσσονται ἐν ἐθνικῇ ἰδέᾳ καὶ δυνάμει. Ὁ Ἑλληνισμὸς προέβη εἰς τὰ πρόσω. Ἤρξατο ἀπὸ τῶν παραλίων καὶ προβαίνει εἰς τὰ μεσόγεια. Εὑρίσκεται ἀντιμέτωπος οὐ μόνον πρὸς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ὑποκύπτουσιν εἰς τὴν δραστηριωτάτην ὁρμὴν τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ πολλάκις ἵσταται ἀντιμέτωπος πρὸς τοὺς Γερμανοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν. Οὐχ ἧττον, μεθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται, μὲ ὅλην τὴν ἔλλειψιν τὴν οἰκονομικήν, εἰς τὴν ὁποίαν διατελεῖ, εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἀνθίσταται ἐρρωμένως καὶ προοδεύει.

Ἡ ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν ἐπίφοβος δύναμις κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶνε ἡ Γερμανία.

Ὁ Γερμανὸς οἰκονομολόγος Roscher ἔγραφε πρό τινων ἐτῶν, ὅτι ἡμέραν τινὰ ἡ Μικρὰ Ἀσία δέον νὰ καταστῇ κτῆσις γερμανική· ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦσι τὴν ἐξέλιξιν τῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦσι τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν, τοιοῦτόν τι δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ. Οὔτε μία γενεὰ θὰ παρέλθῃ, καὶ οἱ Μύλλερ καὶ οἱ Σοῦλτσε θὰ ἐκφυλισθῶσι, θὰ ἐκπέσωσιν, ἢ θὰ ἐκλίπωσιν.

Ἰταλὸς λόγιος εἶπε: «La terra dei vinti è sempre la tomba dei vincitori», τουτέστιν ἡ γῆ τῶν ἡττηθέντων εἶνε ὁ τάφος τῶν νικητῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Αὐτοὶ οἱ κατακτηταὶ σήμερον, διότι εἶνε κατακτηταὶ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς ἐμπορικῆς δράσεως, κατακτηταὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ, αὐτοὶ οἱ σήμερον ἐπικρατοῦντες ἡμέραν τινὰ θὰ ἐκλείψωσι καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν, ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, θέλει ἀνακαινισθῇ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ἑλληνικὸς κόσμος.

Μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμούς, κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν περιελθὼν πλέον ἢ ἅπαξ διάφορα τμήματα τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἀντελήφθην τοῦ φαινομένου τούτου τῆς ἐξάρσεως τοῦ ἑλληνικοῦ παράγοντος ἄνευ ἐλαχίστης προστασίας. Μονον διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν δυνάμεων κατορθοῦσι ν' ἀντιταχθῶσιν οὐχὶ

μόνον πρὸς ἐντοπίους, πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς Μουλσουμάνους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐπερχομένους Εὐρωπαίους καταχτητάς.

Ἐπίλογος

Στρατιωτικὴ παρασκευὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Τοιαύτη, κύριοι, ἐν συντομίᾳ καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶνε ἡ σημερινὴ κατάστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν δέον νὰ καταβληθῶσι καὶ αἱ ἐνέργειαι, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ὁποίας διὰ βραχέων ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀναπτύξω.

Πάντα ταῦτα εἶνε ὀρθά, ὠφέλιμα, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσι τὰ ἠθικὰ μέσα, καὶ αἱ ὑλικαὶ δυνάμεις, τὰς ὁποίας διαθέτουσιν οἱ ἰδιῶται.

Ὀφείλομεν νὰ ἱκετεύσωμεν αὐτὸ τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν Κράτος, ὀφείλομεν νὰ ἱκετεύσωμεν αὐτὸ πάντες οἱ ἀλύτρωτοι, ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπιβουλευόμεθα ἀπὸ τόσους ἐχθρούς, ἀπειλοῦντας ἡμᾶς πανταχόθεν, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος:—«Σῶσον ἡμᾶς, ἄλλως ἀπολώλαμεν».

Ἔχομεν τὸ δικαίωμα ν' ἀπευθυνθῶμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη διὰ τῶν θυσιῶν τῶν Ἠπειρωτῶν,—ἐρωτήσατε τὴν ἀπαράμιλλον ἐποποιΐαν τοῦ Σουλίου·—διὰ τῶν θυσιῶν τῆς Μακεδονίας,—ἐρωτήσατε τὰς θυσίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Νιαούσσης·—διὰ τῶν θυσιῶν τῆς Θρᾴκης—ἐρωτήσατε τὰς μεγάλας θυσίας τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως—διὰ τῶν θυσιῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους·—ἐρωτήσατε τὴν φοβερὰν τραγῳδίαν τῆς Χίου·—διὰ τῶν θυσιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας—ἐρωτήσατε τὴν ἑκατόμβην τῶν Κυδωνιῶν,—διά νὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα, νὰ παρακαλέσωμεν τὸ ἑλληνικὸν Κράτος νὰ κατανοήσῃ τὸν κίνδυνον ν' ἀνανήψῃ, νὰ συναισθανθῇ, ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐργασθῇ σκοπίμως, καὶ ἡ μόνη σκόπιμος ἐργασία εἶνε ἡ ἄμεσος στρατιωτικὴ σύνταξις, ἡ ἀπὸ τῆς αὔριον ἀρξομένη, πραγματική, σοβαρὰ στρατιωτικὴ παρασκευὴ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν λόγων καὶ τῶν νομοσχεδίων, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἔργων, νὰ εἴπωμεν εἰς αὐτό:—Ἔχεις καθῆκον νὰ προπαρασκευασθῇς προσηκόντως πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος, νὰ ἐξέλθῃς ἐκ τῆς νάρκης καὶ τῆς ἀδιαφορίας, ἄλλως ἡ δημιουργία σου ὑπῆρξεν ἀληθῶς μέγα ἱστορικὸν σφᾶλμα, ἀφοῦ διὰ τῆς δημιουργίας σου, ὡς ἐλευθέρου κράτους, πρόκειται ἴσως νὰ ἐκλίπῃ ἡμέραν τινὰ τὸ τοσοῦτον ἔνδοξον, τὸ τοσοῦτον εὐγενές, τὸ ἄξιον κρείττονος τύχης ἑλληνικὸν γένος.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ἅπαντες ἡμεῖς, ἵνα πείσωμεν ἢ ἐξαναγκάσωμεν τοὺς δυναμένους καὶ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀποστολήν των, ἵνα ἐπὶ τέλους συντελεσθῇ σοβαρὰ καὶ πραγματικὴ στρατιωτικὴ ἐργασία.

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας διεκόπη ἡ συνεδρία, ἵνα ἐπαναληφθῇ περὶ τὴν 4ην ὥραν μ. μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀνεγνώσθησαν διάφορα ἔγγραφα καὶ ὑπομνήματα, ὧν ἡ δημοσίευσις ἕπεται ἐν τέλει.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς συνεδρίας, γενομένην τὴν 5ην Ἰουνίου περὶ ὥραν 5ην μ. μ. λαβὼν τὸν λόγον ὁ κύριος Γερ. Βιλλάνδος, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Ἀργοστολίῳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶπε περίπου τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ λόγος τοῦ κ. Βιλλάνδου

Βιλλάνδος.— Ὑπὸ τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ μοὶ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μὲ ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπόν του ἐνταῦθα,δὲν μοὶ διεγράφησαν περιορισμοὶ καὶ ὅρια περὶ τῆς ἀντιπροσωπείας του· ἀλλὰ τὰ ὀλίγιστα,τὰ ὁποῖα θέλω εἴπῃ, θέλω τὰ ἀρυσθῇ ἐκ τῆς ἐθνικῆς κιβωτοῦ καὶ τῆς συνειδήσεώς μου, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ πιστεύσητε εἰς τὴν εἰλικρίνειάν μου ταύτην.

Δυστυχῶς τὸ ἔθνος ἡμῶν περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν γνωστῶν ὄντως μεγάλων κινδύνων. Οἱ κίνδυνοι οὗτοι ἐμποιοῦσι τὸ αἴσθημα τῆς λύπης καὶ τῆς ὀδύνης,καὶ ὀφείλομεν δι' αὐτὸ νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης.

Τὸ ἀκαταγώνιστον καὶ πανίσχυρον τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἐδοκιμάσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἐγὼ ὅθεν λαμβάνω ὑπερήφανον θάρρος καὶ πεποίθησιν ἐπὶ ταῖς ἐθνικαῖς δυνάμεσι πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐθνικῶν μας ἀγώνων.

Ἀλλ' οὐδεμία ἐκ τῶν ἐθνικῶν τούτων δυνάμεων δέον νὰ ὀλιγωρηθῇ καὶ πρωτίστως ἡ τῆς θρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ διατηρῆσαν τὸν ἐθνισμόν μας κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς κατακτήσεως, εἶνε ἡ θρησκεία μας καὶ ἡ Ἐκκλησία μας, ὡς ἐπίσης τὸ διασῶσαν τὴν Ἑπτάνησον ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ἐπιβουλὴν τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τὴν σαγήνην τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ εἶνε ἐπίσης ἡ θρησκεία καὶ ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τοῦτο στηρίζεται περισσότερον ἢ ἡ διὰ τῆς γλώσσης μας ἀδιάρρηκτος ἑνότης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Συμπεραίνω ὅθεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέον ν' ἀναβιβασθῇ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς της, καὶ ἀναβιβάζεται τότε μόνον, ὅταν ὑψοῦται εἰς τὴν περιωπήν της ἡ δογματικὴ καὶ πνευματικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστολή, ἐξ ἧς ἀπορρέουσα δέον νὰ συμβαδίζῃ καὶ ἡ ἐθνική της ἀποστολή.

Ἐὰν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Γλάδστων καὶ ὁ Μπάλφουρ ἀποδίδωσι τὴν πρώτην καὶ τὴν μεγίστην θέσιν εἰς τὴν θρησκείαν των,ἐὰν εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Βρενετιὲρ εἶπεν, ὅτι τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν ἀποδεικνύουσιν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν θρησκείαν πανταχοῦ, ἐὰν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑποστηρίζεται τοσοῦτον ἐνθουσιωδῶς ἡ Ἐκκλησία—καίτοι ἐκεῖ εἶνε ἐχθρὰ τῶν ἰταλικῶν καὶ γαλλικῶν πόθων—πόσον πρέπει νὰ περιπτύσσηται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν μεγαλύνασαν αὐτὸ Ἐκκλησίαν,εἰς ἣν ὀφείλει καὶ τὴν διάσωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀθανασίαν του; Δέον νὰ κα-

τανοήσωμεν τὸ ἀληθὲς καὶ ἐθνοπλαστικὸν τῆς διδασκαλίας της καὶ εἰς αὐτὴν νὰ στηρίξῃ τὰς πρώτας καὶ μεγαλειτέρας ἐλπίδας του. Τότε δὲ θέλετε ἴδῃ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τῶν ξένων προπαγανδῶν, ὡς καὶ τῶν σχισματικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἐπαναλαμβάνω τὴν πεποίθησίν μου εἰς τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις καὶ τὸ ἀποτελεσματικὸν τῆς ἀντιδράσεως αὐτῶν κατὰ τῶν ἐθνικῶν κινδύνων. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης δυνάμεως τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης,ὑπάρχει καὶ ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον δέον νὰ ἐκπέμψῃ τὰς ἀκτῖνάς του μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου ἐπιβάλλουσιν αἱ περιστάσεις.

Οὕτω δὲ τὸ μὲν ἔθνος ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι θέλει ἐνεργήσῃ ἐπιτυχῶς τὸν δίκαιον καὶ φυσικὸν νόμον τῆς ἀμύνης του κατὰ τῆς ὑλικῆς βίας τῶν ἐχθρῶν μας, τὸ δὲ ἑλληνικὸν Κράτος θέλει παρασκευάσῃ τελείως τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, θέλει δὲ βαδίσῃ,ἄξιον τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀποστολῆς του, ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ ἐνεργείᾳ εἰς τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν.

Μετὰ τὸν κ. Βιλλάνδον, λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ἀργυρός, εἶπε περίπου τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ λόγος τοῦ κ. Ἀργυροῦ

Α. Ἀργυρός.—Αἰσθάνομαι, ὅτι ἀναλαμβάνω ἀπέναντι τῆς Συνδιασκέψεώς μας μεγάλην εὐθύνην, ἐπιχειρῶν νὰ θίξω ζήτημα, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν ἐθίχθη δεόντως. Εἶνε λίαν ὀρθὴ ἡ πανταχόθεν ἐκδηλουμένη ἐπιθυμία,ὅπως τὸ ἔθνος συνταχθῇ στρατιωτικῶς, ἐὰν δὲ ἐπιχειρήσω κατὰ τὴν σύντομόν μου ταύτην ὁμιλίαν νὰ ὑποδείξω καὶ ἕτερον παράγοντα, δυνάμενον νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν μας πόθων, μὴ νομισθῇ ποσῶς, ὅτι ὑποτιμῶ καὶ κατ' ἐλάχιστον τὴν ἀξίαν τῆς στρατιωτικῆς μας ὀργανώσεως.

Ἔρχομαι νὰ ὁμιλήσω περὶ παράγοντος, τὸν ὁποῖον θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ θέσω εἰς τὴν παράλληλον τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εὐχόμεθα πάντες. Ἐπιτρέψατέ μοι μάλιστα νὰ εἴπω,χωρὶς νὰ μειώσω τὸ παράπαν τὴν σημασίαν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, ὅτι ὁ παράγων, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ὁμιλήσω, κατὰ τὴν ἰδίαν μου τοὐλάχιστον ἀντίληψιν, κέκτηται ὑπὸ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς διατελοῦσι τὰ ἐθνικά μας πράγματα, πολὺ μεγαλειτέραν σημασίαν ἐκείνης, ἡ ὁποία κοινῶς ἀποδίδεται εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Ἴσως δὲ θὰ ἐτύγχανον τῆς τιμῆς νὰ τύχῃ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῆς Συνδιασκέψεως ἡ γνώμη μου αὕτη, ἐὰν μοὶ ἐπετρέπετο νὰ εἴπω, ὅτι, καὶ στρατιωτικῶς ἐὰν εἴμεθα ὠργανωμένοι, ἴσως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διεκδικήσωμεν τὰ ἐθνικά μας δίκαια ἄνευ ἐκείνου τοῦ παράγοντος, περὶ τοῦ ὁποίου θέλω ὁμιλήσῃ. Διότι ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται σήμερον, ἡ Μακεδονία, ἐπισύρει πρὸς ἑαυτὴν τόσας ἐπιθυμίας, συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῇ τόσα συμφέροντα,συγκρουόμενα πρὸς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα,δυνάμενα νὰ ἐπιστρα-

τεύσωσι τόσας δυνάμεις ὑλικὰς ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ὥστε ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι καὶ μὲ τὴν πληρεστέραν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν δυσκόλως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν μας πόθων. *Ἐπαναλαμβάνω* ὅμως πάντοτε νὰ εἴπω, ὅτι ἡ στρατιωτική ὀργάνωσίς μας εἶνε *πάντως* ἀπαραίτητον στοιχεῖον καὶ ἀπαραίτητος παράγων τῆς εὐοδώσεως τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων.

Παρακολουθήσας τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐθνικῶν μας πραγμάτων, ἀντελήφθην, ὅτι ἐλλείπει τὸ οὐσιωδέστατον στοιχεῖον ὡρισμένης κατευθύνσεως τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μας. Ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἡ ἐξωτερική πολιτική μας συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀλυτρώτων χωρῶν, ἀλλὰ πέραν τοῦ πόθου τούτου οὐδὲν σαφὲς καὶ ὡρισμένον διαγράφεται πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ. Δὲν λέγω, ὅτι δὲν γίνονται πολλὰ πρὸς τὸν πόθον τοῦτον, ἀλλὰ πάντοτε ἐλλείπει κἄτι, ὅ περ προδιαγράφει τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν ὁδόν.

Γινώσκω τὰ ποικίλα παράπονα κατὰ τῶν προξένων, τοῦ κλήρου καὶ τῶν Σχολείων μας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ ἀλυτρώτῳ γῇ, ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι πρόξενοι, διδάσκαλοι καὶ κλῆρος κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκπληροῦσι τὸ καθῆκόν των ἐνιαχοῦ καὶ μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως.

Ἐν τοσούτῳ τὰ πράγματα δὲν βαίνουσι καλῶς, καὶ τοῦτο διότι ἡ πολιτική μας δὲν ἔχει ὡρισμένην καὶ συγκεκριμένην κατεύθυνσιν.

Ἵνα καταστήσω ἐμφαντικώτερον τοῦτο, θὰ κάμω ἓν εἶδος συγκρίσεως τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν πολιτικῆς καὶ τῆς ξένης, καὶ ἰδίως τῆς βουλγαρικῆς.

Ἐκεῖνο, ὅ περ συμβάλλει μᾶλλον εἰς τὴν λύσιν τῶν τοιούτων πολιτικῶν ζητημάτων εἶνε ὁ πληθυσμός.

Οἱ Βούλγαροι τὰς δυνάμεις των ἐκαλλιέργησαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου. Ἡ ἐργασία, ἡ σήμερον γενομένη, εἶνε συνέχεια προγενεστέρας μακρᾶς ἐργασίας, ἥτις μάλιστα παρουσιάζει καὶ κἄτι τι τὸ λίαν μεθοδικόν. Ἀφ' ὅτου τέλος καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἐξήγειραν μίαν ἐθνικὴν ὑπὲρ αὐτῶν συνείδησιν, εἶπον, ὅτι ὅπου λαλεῖται τὸ σλαυϊκὸν ἰδίωμα, ὑπάρχουσι καὶ Βούλγαροι, καὶ ἡ χώρα πρέπει νὰ γίνῃ βουλγαρική. Ἀλλ' οἱ πληθυσμοὶ αὐτοί, διετέλεσαν καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐκκλησιαστικήν. Παρὰ τὴν ἐπιρροὴν ὅμως ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἡ Ἐκκλησία μας καὶ τὸ ἔθνος ἐν γένει ἐπὶ τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀλλογλώσσων, ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι πάντοτε, καὶ εἰς παλαιοτάτους χρόνους, ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀλλοφώνων, συνισταμένη εἰς τοῦτο, ὅτι καθόσον προχωρεῖτε πρὸς τὰ βόρεια τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, θὰ εὑρίσκητε ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀείποτε τὰ σπέρματα τῆς ἐθνικῆς βουλγαρικῆς συνειδήσεως, καθόσον δὲ προχωρεῖτε πρὸς τὰ νοτιώτερα καὶ προσεγγίζετε πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς ἑλληνοφωνίας, τόσῳ περισσότερον εὑρίσκετε πληθυσμούς, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἡ βουλγαρικὴ συνείδησις δὲν ὑπάρχει.

Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ὅτου ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ οἰκουμενικοῦ

Πατριαρχείου, ὥρισαν ἔκτοτε καὶ τὰ ὅρια τῶν ἐθνικῶν των διεκδικήσεων. Ἐὰν δὲ ἀνατρέξωμεν εἰς τὸ φιρμάνιον τοῦ 1870 τῆς Ἐξαρχίας, θὰ ἴδωμεν ἐκεῖ ὄχι μόνον τὰ ὑπ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων διαγραφόμενα ὅρια, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως διαγραφόμενα βουλγαρικὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν ἀποτελοῦσι τὰ ὅρια τῆς συγχρόνου πολιτικῆς βουλγαρικῆς ὑποστάσεως.

Τὸ σημερινὸν βουλγαρικὸν κράτος ἔχει, προστεθείσης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, στενώτερα ὅρια.

Τὰ ὅρια τοῦ φιρμανίου δὲν ἦσαν ὁριστικῶς διαγεγραμμένα, διότι εἰς ὡρισμένας περιφερείας τὸ φιρμάνιον ἀνεγνώριζε τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκαταστάσεως Βουλγάρων ἐπισκόπων, ὑπάρχουσι ὅμως καὶ ἄλλαι *ἀκόμη* περιφέρειαι, περὶ ὧν τὸ φιρμάνιον λέγει, ὅτι ἐὰν τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ των ζητήσωσι τὴν ἐγκατάστασιν Βουλγάρου ἐπισκόπου, τότε δύναται νὰ ἐγκατασταθῇ τοιοῦτος, καὶ δι' αὐτὸ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐξαρχίας προσπαθοῦσι νὰ προσηλυτίζωσιν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἰδέας των καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τοῦτο ἐν περιφερείαις ἐκτὸς τῶν βουλγαρικῶν ὁρισθεισῶν τοιούτων. Τὰς δυνάμεις ταύτας οἱ Βούλγαροι τὰς ἐκαλλιέργησαν ἀρχῆθεν, διὰ τῆς Ἐκκλησίας των καὶ τῶν σχολείων των. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκαλλιέργησαν αὐτάς, ἀφοῦ ἱδρύθη ἡ Ἐξαρχία καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ προσηλυτισμοῦ, μόλις εἶδον, ὅτι αἱ πρὸς τὸν σκοπόν των δυνάμεις των τείνουσιν εἰς ἐξάντλησιν, ἐσκέφθησαν, ὅτι τὸ ἔργον τῆς προπαρασκευῆς ἔδει νὰ παύσῃ καὶ νὰ ἀρχίσῃ ἄλλη ἐνέργεια, ἀμεσώτερον ἄγουσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν των.

Ἐκεῖνο, ὅ περ ἔδωκε μεγάλην πτῆσιν εἰς τὰς βουλγαρικὰς διαθέσεις εἶνε, ὡς γνωστόν, ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία καταβιβάζει τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου, περιώρισε τὴν Βουλγαρίαν πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἵμου, ἵδρυσε τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ ἐπανέφερε τὸ μέγα ἐκεῖνο μέρος τῆς Μακεδονίας, ὅ περ περιελαμβάνετο εἰς τὴν Βουλγαρίαν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ Βούλγαροι εἶπον, ὅτι ὤφειλον ν' ἀνακτήσωσι τὴν χώραν ἐκείνην διὰ παντὸς τρόπου καὶ μέσου καὶ ἐξακολουθοῦντες τὸ προσηλυτιστικὸν ἔργον των νὰ δώσωσι καὶ ὡρισμένην πολιτικὴν μορφὴν λύσεως τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος. Ἐστηρίχθησαν δὲ εἰς μίαν διάταξιν τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, τὴν διάταξιν τοῦ 23ου ἄρθρου αὐτῆς, καθ' ὃ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας θέλουσιν εἰσαχθῇ ὀργανισμοὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1868 τῆς Κρήτης. Οἱ Βούλγαροι, ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου στηριζόμενοι ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ δημιουργήσαντες γεγονότα, ἐφ' ὧν νὰ στηρίξωσιν ἀξιώσεις, κατώρθωσαν νὰ περιορίσωσι τὴν ἰδέαν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων, συμφώνως πρὸς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, κατώρθωσαν ἐναντίον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου νὰ δημιουργήσωσι ἴδιον ζήτημα μακεδονικόν, ἀντὶ τοῦ ζητήματος τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐν γένει ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας.

Ἡ δημιουργία λοιπὸν μακεδονικοῦ ζητήματος δὲν στηρίζεται διόλου ἐπὶ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, διότι κατ' αὐτὴν θὰ εἴχομεν ἐν γένει ζήτημα εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας.

Ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ δημιουργία μακεδονικοῦ ζητήματος εἶνε ἔργον καθαρῶς βουλγαρικῆς ἐπινοίας, ὅτι εἰς τὴν νοημοσύνην, εἰς τὴν τόλμην των ὀφείλεται τοῦτο ἐπὶ ζημίᾳ ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ δὴ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Ἐδημιουργήθησαν λοιπὸν τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα, δι' ὧν ἐκήρυξαν τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, διαγράψαντες τὰ ὅρια τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας καὶ καταστρώσαντες ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν νέον ὀργανισμὸν τῆς νέας αὐτῆς προνομιούχου ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου των τούτου ἀκριβῶς διωργάνωσαν καὶ ὅλα τὰ τελευταῖα γεγονότα τῶν ἐπιδρομῶν, τῶν φόνων, τῶν πιέσεων κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα γνωρίζετε, ἵνα δημιουργήσωσιν οὕτω τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ὑπὸ μορφὴν καὶ ὄψιν καθαρῶς βουλγαρικήν. Ἐὰν ἀναδιφήσητε τὰς διπλωματικὰς βίβλους τῆς Εὐρώπης, ἐὰν ανατρέξητε εἰς τὰς δηλώσεις τῶν ὑπουργῶν τῶν κρατῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν δημοσιεύουσι διπλωματικὰς βίβλους, θὰ ἴδητε καταφανῶς, ὅτι ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς Εὐρώπης τὸ μακεδονικὸν ζήτημα παρίστατο ὡς καθαρῶς βουλγαρικόν.

Καὶ ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τώρα τί ἐπράξαμεν ἡμεῖς; Ἆρά γε οἱ Βούλγαροι ἐδημιούργησαν τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ὑπὸ μορφὴν βουλγαρικήν, μόνον διότι εἶνε στρατιωτικῶς ὠργανωμένοι; Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀμφιβάλλω, εἰ καὶ ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ θεμέλιον τῆς ἐνεργείας των.

Ἆρά γε ἡ Ἑλλὰς δὲν προέλαβεν, ἢ δὲν παρηκολούθησε τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὴν δημιουργίαν μακεδονικοῦ ζητήματος ὑπὸ μορφὴν καθαρῶς ἑλληνικήν, διότι τάχα ἐστερεῖτο στρατιωτικῆς δυνάμεως; Ἐπιτρέψατέ μοι καὶ πάλιν νὰ ἀμφιβάλλω. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἡ διαφορὰ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ μὲν Βούλγαροι ἐσκέφθησαν ἐν ἑαυτοῖς περὶ τοῦ τρόπου τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πόθων των, ἡμεῖς δὲ δὲν ἐσκέφθημεν. Ἡμεῖς περιωρίσθημεν εἰς γενικότητας εἰς ἀοριστίας. Εἴμεθα τοσοῦτον ἀπαιδαγώγητοι πολιτικῶς, ἀπὸ ἀπόψεως ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὥστε ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐπιδιώκουσιν οἱ ἐχθροί μας ἐπὶ ζημίᾳ ἡμῶν καὶ τὰς φοβούμεθα ὡς τοιαύτας, οὐ μόνον δὲν τὰς ἐπιδιώκωμεν κατ' ἀντίστροφον λόγον, ἀλλ' οὐδὲ νὰ τὰς αἰτήσωμεν, οὐδὲ νὰ τὰς σκεφθῶμεν θέλομεν, διὰ νὰ φοβίσωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐχθρούς μας. Καὶ διὰ νὰ εἶμαι σαφέστερος, δηλαδὴ ἐξανιστάμεθα, κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὡς ἐπιδιωκόντων τὴν αὐτονομίαν, ἵνα δι' αὐτῆς φθάσωσιν εἰς τὴν προσάρτησιν, εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ ἀντικρούομεν τὴν ἰδέαν τῆς αὐτονομίας τῶν χωρῶν, ἐν αἷς δυνάμεθα νὰ ἐπικρατήσωμεν καὶ οὕτω νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἕνωσιν, διότι ἐνῷ κατὰ τὴν γνώμην μας ἡ αὐτονομία διὰ τοὺς Βουλγάρους σημαίνει ἕνωσιν, δι' ἡμᾶς ἡ αὐτονομία σημαίνει διαμελισμόν. Καὶ τοῦτο διατί; Διότι, μὴ θελήσαντες νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς

τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως τῆς Εὐρώπης ὡς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, εὑρισκόμεθα ὑπὸ ἔποψιν ἰδεῶν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ 1830, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξελθόντες ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ μεγάλου καὶ ἀποκατασταθέντες εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν γωνίαν, ἐνομίζομεν, ὅτι ἐπιχειροῦντες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπαναστάσεις, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσαρτῶμεν τὰς ἐπαναστατημένας χώρας. Καὶ τώρα ἀκόμη νομίζομεν, ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα θὰ δυνηθῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων. Δὲν ἐδώσαμεν ποτὲ τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς τὸ δόγμα τῆς Εὐρώπης, τὸ ἐκυρωθὲν μὲν βεβαίως καὶ πολλάκις καταπατηθέν, ἀλλ' ἀρκετὰ ἰσχυρὸν ἀκόμη, προκειμένου ν' ἀντιταχθῇ ὑπὸ τῶν μεγάλων κατὰ τῶν μικρῶν, εἰς τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Τί δύναται νὰ πράξῃ ἡ Ἑλλὰς ἀπέναντι μιᾶς ὁμοφώνου Εὐρώπης ἐπὶ τοῦ δόγματος αὐτοῦ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας; Ποῖος στρατιωτικὸς ὄγκος, ποῖα ξίφη δύνανται νὰ σχίσωσι τὸ συμβόλαιον τοῦτο τῆς Εὐρώπης; Ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας βεβαίως, ὡς εἶπον, κατεπατήθη, ἀλλὰ κατεπατήθη δι' ἑνὸς πολέμου μεγάλου, ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ πόλεμος τοῦ 18:7. Ποῖα παραδείγματα ἔχομεν, ὅτι ἄνευ μεγάλου πολέμου ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας παρεβιάσθη; Βεβαίως ἔχομεν τὴν κατάληψιν τῆς Κύπρου, τὴν κατάληψιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ γεγονότα οὐ μόνον ἐπετελέσθησαν ὑπὸ μεγάλων κρατῶν, ἀλλὰ καὶ ἦσαν καὶ αὐτὰ συνέπεια τῆς μεγάλης ἀναστατώσεως τοῦ 1877.

Δὲν ἐδώσαμεν λοιπόν, ὡς εἶπον, τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς τὸ δόγμα τὸ εὐρωπαϊκόν, τὸ κηρῦξαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας τῷ 1856, καὶ ἀφοῦ δὲν ἐδώσαμεν προσοχὴν εἰς αὐτό, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθημεν ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας καὶ πρωτοβουλίας νὰ ἐπινοήσωμεν τρόπον ἐπιδιώξεως καὶ πραγματοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν μας πόθων, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ διδαχθῶμεν οὔτε ἐκ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα κεῖνται προφανῆ ἐνώπιόν μας. Ἐδημιουργήθη ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία προσηρτήθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡμεῖς, ἀντὶ νὰ διδαχθῶμεν τὴν ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχουσαν ἀρχήν, τὴν διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἡμεῖς ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ εἴδομεν ἓν φόβητρον, ὅτι πᾶσα ἐπαρχία αὐτονομουμένη ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ μεταβάλλεται εἴς τι τμῆμα βουλγαρικόν. Ἐνομίσαμεν, ὅτι ἅμα ὡς δημιουργηθῇ ὁπωσδήποτε ἓν εἶδος αὐτονομίας εἴς τινα ἐπαρχίαν, ἡ αὐτονομουμένη αὕτη ἐπαρχία θὰ μεταβάλληται πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐχθρῶν μας καὶ οὐδέποτε θὰ ἀποβῇ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε ν' ἀναμνησθῶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τῶν γεγονότων τοῦ 1896, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὁποίων εἴχομεν πλείστας ἐνδείξεις, ὅτι προσεφέρετο ἡ αὐτονομία εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ὁ λαὸς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη κατὰ τῆς αὐτονομίας, διότι, ἐπαναλαμβάνω, καθ' ἡμᾶς αἱ αὐτονομίαι αἱ βουλγαρικαὶ εἶνε προειδοποίησις τῆς ἑνώσεως, ἐνῷ αἱ ἑλληνικαὶ εἶνε ὁ διαμελισμὸς τοῦ ἔθνους. Θέλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνείδησις οὐχὶ μόνον δὲν εἶνε παρεσκευασμένη εἰς τὴν

ἀναγκαίαν διὰ τῆς ἐξελίξεως ἐνδεχομένην λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ τοὐναντίον διάκειται ἀντιπαθῶς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσεως. Τοῦτο δὲ προέρχεται ἀκριβῶς, διότι δὲν ἔλαβέ ποτε τὸν κόπον νὰ σκεφθῇ, νὰ παρασκευασθῇ καὶ νὰ ἀνεύρῃ ἄλλον τρόπον, δι' οὗ νὰ λυθῇ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἐθνικὴ λοιπὸν συνείδησις οὐ μόνον δὲν εἶνε παρεσκευασμένη καὶ προητοιμασμένη εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσεως τῶν ἀνατολικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ τοὐναντίον διάκειται ἀντιπαθῶς πρὸς τὴν τοιαύτην λύσιν, καὶ ὅτι ἐνῷ διάκειται οὕτω πρὸς αὐτήν, δὲν βλέπω, ὅτι ἔλαβε κανεὶς τὸν κόπον νὰ ὑποδείξῃ ἄλλον τρόπον λύσεως.

Οἱ Βούλγαροι, ἐμμένοντες ἐν τῇ Συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου ὅσον συνέφερεν εἰς αὐτούς, καὶ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τῆς Συνθήκης ταύτης ὅσον ἐνομιζον, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῶσιν, ἔθεσαν ζήτημα αὐτονομίας καθαρῶς μακεδονικόν. Καὶ ἐπανέρχομαι καὶ πάλιν εἰς τὴν διαφορὰν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ αὐτονομιακοῦ ζητήματος μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ Βουλγαρισμοῦ. Διατί οἱ Βούλγαροι ἀποδέχονται τὴν διὰ τῆς αὐτονομίας λύσιν, ἐὰν πράγματι ἀποκρούηται ἡ λύσις αὕτη; Ἐδῶ ἀκριβῶς, κατὰ τὴν ἰδικήν μου ταπεινὴν γνώμην, κεῖται ὁ κόμβος τοῦ ζητήματος. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως τοῦ 1885 ἐνομίσαμεν φαίνεται, ὅτι αἱ διὰ τῶν αὐτονομιῶν λύσεις εἶναι ὁ κλῆρος τῶν Βουλγάρων· καὶ ὅταν τοὺς εἴδομεν μὲ θάρρος νὰ προβάλλωσιν αὐτονομίαν μακεδονικήν, ἐνομίσαμεν, ὅτι μᾶς παρασκευάζεται νέα ἔκδοσις Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Δὲν ἐσκέφθημεν ὅμως ποία εἶνε ἡ διαφορὰ μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας γεωγραφικῶς τὸ πρῶτον. Ἐπίσης δὲν ἐσκέφθημεν ποία εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ Εὐρώπη ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ Εὐρώπη διὰ τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, ἔδωκεν ὄχι μόνον διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας. Ἡ ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ διαφορὰ εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε καὶ διὰ τὴν Τουρκίαν οἱ ἐκ τῆς αὐτονομίας κίνδυνοι μειοῦνται σπουδαίως. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν αὐτονομιῶν ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν, ἐν τῇ σχέσει μας πρὸς τοὺς Βουλγάρους· ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς ἄλλο, ὑλικώτερον, οὐσιωδέστερον στοιχεῖον τοῦ αὐτονομιακοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, οὖσα ἐν ἐδαφικῇ συναφείᾳ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν δὲν διατελεῖ εἰς τοιαύτην μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ Μακεδονίας, αὕτη ἄρχεται εὐτυχῶς ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, οὗ ἕνεκα ἐπὶ μιᾶς τοιαύτης προνομιούχου ἐπαρχίας ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀσκῇ ἄμεσον καὶ μεγάλην ἐπίδρασιν.

Ἀλλ' ἡ Μακεδονία ἀκριβολογουμένη ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς πιστῆς καὶ εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι οἱ εἰσακτέοι ὀργανισμοὶ πρέπει νὰ προσαρμόζωνται εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας ταύτας, ἡ

Μακεδονία, λέγω, ἀκριβολογουμένη ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ μίαν ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία, ἀντιθέτως πρὸς ὅσα ἔγειναν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, θὰ ἦτο προσκεκολλημένη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐδαφικὴν συνάφειαν μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὅταν δὲ δημιουργηθῇ μία τοιαύτη αὐτονομία ἡ ἁπλῶς προνομιοῦχος μακεδονικὴ ἐπαρχία ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἄνευ ἐπαφῆς μετὰ τῆς Βουλγαρίας, Μακεδονία, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ μὴ συνορευομένης μετὰ τῆς Βουλγαρίας, θὰ ὑπῆρχε μία ἀσύγκριτος ἑλληνικὴ πλειονοψηφία, μία τοιαύτη Μακεδονία σὺν τῷ χρόνῳ θ' ἀπέβαινε κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου ὥριμος καρπὸς νὰ πέσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Δὲν ἐννοῶ ὅμως Μακεδονίαν, ὅπως τὴν ἐννοοῦσιν οἱ Βούλγαροι. Διότι οἱ Βούλγαροι, ὅταν ἐσκέφθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, πρέπει νὰ ἠξεύρητε, ὅτι ἐγνώριζον τί ἐζήτουν. Ἔχω ἐνώπιόν μου τὸν ὀργανισμὸν τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας, τὸν ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ δευτέρου μακεδονικοῦ Συνεδρίου, τοῦ συνελθόντος ἐν Σόφιᾳ κατὰ τὸ 1901 ἢ 1902, ὀργανισμόν, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ἄρθρον ἀναγράφει τὰ ὅρια τῆς αὐτονόμου αὐτῆς ἐπαρχίας, λέγον: (ἀναγινώσκει).

«Τὰ σημερινὰ βιλαέτια Θεσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Σκοπίων θέλουσιν ἀποτελέσῃ ἓν βιλαέτιον μετὰ πρωτευούσης τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μετὰ τῶν ἑπομένων ὁρίων: Γραμμή, καταλείπουσα τὸ σερβικὸν ὅριον παρὰ τὴν Βράνιαν καὶ ἀκολουθοῦσα τὰ βορειοδυτικὰ σύνορα τῶν καζάδων Ἀρεσόβου, Κουμανόβου, Καστανὶκ καὶ Τετούση, Τετόβου ἢ τουρὰ Καλκάνδελε. Ἐκεῖθεν ὑπὲρ τὸν Δρῖνον καὶ κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ὁρίων τῶν καζάδων Καστορίας, Καϊλαρίου, Βοδενῶν καὶ Βερροίας εἰς τὴν Βίστριτσαν — Ἀλιάκμονα — καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἐκεῖθεν τὴν παραλίαν, περιλαμβανομένης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, εἰς τὸ στόμιον τῆς Μυέστης ἢ Καρασοῦ Νέστου καὶ ὑπερβαίνει αὐτὸν εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ παραποταμίου, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ Ραδιβόσκ καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ εἰς τὰ σύνορα τῆς Ρωμυλίας».

Βλέπετε λοιπόν, ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἀποφασίζοντες νὰ ρίψωσιν εἰς τὸ μέσον τὴν ἰδέαν τῆς αὐτονόμου Μακεδονίας, ἐπρονόουν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ μία Μακεδονία, ἡ ὁποία ν' ἀποβῇ καρπός, ὁ ὁποῖος νὰ πέσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Βουλγαρίας. Ὅταν λοιπόν, ὁμιλῶ περὶ λύσεως δι' αὐτονομίας, δὲν ἐννοῶ, ὅτι τυφλοῖς ὄμμασιν ὀφείλομεν ν' ἀποδεχθῶμεν μίαν οἱανδήποτε αὐτονομίαν.

Ποῦ ἐστηρίχθησαν οἱ Βούλγαροι διὰ νὰ διαγράψωσι τὰ ὅρια τῆς τοιαύτης Μακεδονίας; Ἐστηρίχθησαν ἁπλούστατα εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τοιούτων ὁρίων δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των. Ἡ Γεωγραφία οὐδεμίαν ἔχει θέσιν εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν ὁρίων τούτων, διότι ἡ νοτία γραμμὴ τῶν ὁρίων αὐτῶν φέρει ἀπὸ τῆς Καστορίας, τῶν Βοδενῶν καὶ τῆς Βερροίας εἰς τὸ Αἰγαῖον· ἀλλὰ νοτιώτερον σχεδὸν τῆς γραμμῆς ταύτης εἶνε, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἡ ἀρχικὴ ἔκτασις τῆς Μακε-

δονίας, ἡ ἀρχικὴ κοιτὶς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους. Ἡ Γεωγραφία λοιπὸν ἐτέθη ἐντελῶς κατὰ μέρος. Διέγραψαν δὲ οἱ Βούλγαροι τοιαῦτα ὅρια, ὥστε οὐ μόνον πλειονοψηφία βουλγαρικὴ νὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ἡ προνομιοῦχος αὕτη ἐπαρχία, αὐτονομουμένη, οὐδεμίαν ἐδαφικὴν συνάφειαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτω ἡ Ἑλλὰς νὰ μὴ δύναται νὰ ἀσκῇ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῆς.

Ὅταν ἑπομένως ἐπέλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ κάμῃ ἐπιστράτευσιν,ἐπιστράτευσιν ὁμοίαν τῇ τοῦ 1885—86, θὰ ἔχῃ ἀπέναντί της τὸν ὄγκον τὸν τουρκικόν, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία, ἔχουσα ἐδαφικὴν συνάφειαν μετὰ τῆς Μακεδονίας θὰ ἐπαναλάβῃ τό πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως.

Αἱ αὐτονομιακαὶ βουλγαρικαὶ ἰδέαι εἶνε ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ἐκηρύχθησαν οὐ μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1878. Εἶνε ἰδέαι, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ φοβώμεθα καὶ ἀπέναντι τῶν ὁποίων δὲν ἐσκέφθημεν τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ἰδέα τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας ἔφθασε μέχρι τοῦ ν' ἀπασχολήσῃ πρακτικῶς πλέον τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, καὶ ὅταν τὸ πρόγραμμα τὸ βουλγαρικόν, τὸ πρόγραμμα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων περὶ αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας τὸ ἀνέλαβεν αὐτὴ ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις εἰς τὰς χεῖράς της, οὔτε τότε ἀκόμη ἐσκέφθημεν, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐνώπιον ἑνὸς κινδύνου, ἐνώπιον πράγματι νέας Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Διότι ποῖον εἶνε τὸ πρακτικὸν μέσον, τὸ ὁποῖον ἀντετάξαμεν κατ' αὐτῶν; Ἤθελον νὰ ἐρωτήσω καὶ πάλιν:—Μήπως νομίζωμεν, ὅτι διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς προσαρτήσεως, διὰ νὰ τὴν ὀνομάσω οὕτω ἐπὶ τὸ συντομώτερον, δυνάμεθα ν' ἀντεπεξέλθωμεν κατὰ τοῦ σχεδίου τῆς αὐτονόμου Μακεδονίας; Διὰ τῆς τελειωτάτης ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν μας δυνάμεων, φρονεῖτε, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀντιπράξωμεν ἐναντίον μιᾶς ἀποφάσεως εὐρωπαϊκῆς, τὴν ὁποίαν παρεσκεύασαν ἐπιτηδείως οἱ Βούλγαροι; Φαίνεται δὲ νὰ νομίζωμεν, ὅτι οἱ κίνδυνοι αὐτοὶ εἶνε ἀκόμη ἀόριστοι καὶ ἀκατασκεύαστοι. Ὀφείλω νὰ βροντοφωνήσω κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, διὰ ν' ἀκουσθῇ καθ' ὅλον τὸ Ἑλληνικόν, ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς βουλγαρικῆς αὐτονόμου Μακεδονίας, ὄχι μόνον εἶνε ἐγγύς, ἀλλ' ὁ κίνδυνος αὐτὸς εὑρίσκεται ἐν τῇ πραγματώσει του. Καὶ θὰ σᾶς παρακαλέσω πολὺ νὰ μὲ παρακολουθήσητε ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, διὰ νὰ πεισθῆτε ἴσως, πόσον ἔχω δίκαιον νὰ φρονῶ, ὅτι ἐὰν τὰ ἐθνικά μας πράγματα περιῆλθον εἰς τοιαύτην κινδυνώδη κατάστασιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐξωτερική μας πολιτικὴ δὲν ἔχει οὐδεμίαν συγκεκριμένην καὶ ὡρισμένην κατεύθυνσιν.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι οἱ Βούλγαροι διὰ τῶν διαφόρων μεθόδων των κατώρθωσαν, ὥστε νὰ εἰσαγάγωσι τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Μακεδονίαν. Δὲν εἰξεύρω ἂν ὑπάρχῃ περὶ τούτου ἀντίθετος γνώμη, ἂν δηλαδὴ ὑπάρχῃ ὁ φρονῶν, ὅτι δὲν εἶνε οἱ Βούλγαροι οἱ εἰσαγαγόντες τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἐμήκυνε πολὺ τὴν ὁμιλίαν μου, θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ τὸ λάβω ὡς δεδομένον.

Εἰσῆλθεν ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, καὶ εἰσῆλθε διὰ νὰ εἰσαγάγῃ τὰς περιφήμους μεταρρυθμίσεις εἰς τρία βιλαέτια: εἰς τὸ βιλαέτιον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦ Μοναστηρίου καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον τῶν Σκοπίων. Ἐδῶ ἔχομεν ἀμέσως μίαν καταπληκτικὴν παραβίασιν τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου· διότι ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, καὶ ἐδῶ ἔκαμεν ἡ Εὐρώπη μίαν διάκρισιν. Τίς ὁ λόγος νὰ περιορισθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις εἰς τὰ εἰρημένα βιλαέτια, ἐνῷ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τρία βιλαέτια εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν; Ὅταν ἡ Εὐρώπη ὡμίλησε περὶ μεταρρυθμίσεων εἰς τρία βιλαέτια, ὁ Σουλτᾶνος ἐζήτησεν ἵνα αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἐπεκταθῶσιν ἐφ' ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ἡ Εὐρώπη δὲν τὸ ἐδέχθη καὶ περιωρίσθη εἰς τὰ τρία βιλαέτια. Εἶνε βιλαέτια, εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται μία πανσπερμία φυλετική. Κατοικοῦσιν εἰς αὐτὰ Ἕλληνες, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Σέρβοι, Τοῦρκοι καὶ πληθυσμὸς ἀμφιρρεπουσῶν καὶ ἀορίστων ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Τί κοινὸν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν τριῶν ἐκείνων βιλαετίων, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ ἡ Εὐρώπη εἰς αὐτὰ καὶ μόνον; Αὐτὸ δὲν τὸ βλέπω. Ἐν τοσούτῳ ἡ Εὐρώπη, εἰσελθοῦσα εἰς αὐτὰ τὰ βιλαέτια, μόλις ἠθέλησε νὰ προβῇ πρακτικῶς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἤρχισε νὰ διΐσταται πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔργον. Διότι τὰ τρία βιλαέτια, σὺν τῷ χρόνῳ περικοπτόμενα, ἀπετέλεσαν μίαν ἐπαρχίαν, μίαν περιφέρειαν, μίαν ἔκστασιν, ἡ ὁποία οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν οὔτε πρὸς τὴν κρατοῦσαν γεωγραφικὴν διάκρισιν, οὔτε πρὸς αὐτὴν τὴν τουρκικὴν διοικητικὴν διαίρεσιν. Ποία εἶνε ἡ ἔκτασις ἐκείνη, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιορίζει ἡ Εὐρώπη τὸ ἔργον της; Ποία εἶνε ἡ ἰδέα ἐκείνη ἡ πρυτανεύουσα διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ τοπικὴ ἔκτασις, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀπεφάσισεν ἡ Εὐρώπη νὰ εἰσαγάγῃ τὰς μεταρρυθμίσεις; Ἰδοὺ ὁ μέγας κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κίνδυνος, ὁ ὁποῖος, δύναμαι νὰ τὸ εἴπω, δὲν κατενοήθη προσηκόντως ἐν Ἀθήναις. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπικαλεσθῶ διπλωματικὰς βίβλους, διὰ νὰ ἴδητε, ὅτι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀπεκόπτοντο διάφορα τμήματα τῶν περιφήμων αὐτῶν τριῶν βιλαετίων. Ἀλλὰ δὲν θὰ σᾶς απασχολήσω πολύ. Ἔχω ἐδῶ ἐν τῇ τελευταίᾳ Κιτρίνῃ βίβλῳ τῆς Γαλλίας ἓν συντομώτατον ἔγγραφον τοῦ κ. Mapst, ἐπιτετραμμένου τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἔγινεν, ὅπως γνωρίζετε, ἡ περίφημος κατανομὴ τῆς ἐκτάσεως ταύτης μεταξὺ τῶν διαφόρων Μεγάλων Δυνάμεων. (Ἀναγινώσκει): «Ἀφίνονται ἔξω τῆς κατανομῆς ταύτης: 1ον Ἐν τῷ βιλαετίῳ τοῦ Κυσσόβου τὰ τρία βόρεια σαντζάκια τῆς Τάσλιτσας, Σενίτσης καὶ Νόβι-Παζάρ, ὅπου ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου δίδει εἰς τὴν Αὐστρουγγαρίαν δικαίωμα στρατιωτικῆς κατοχῆς, καὶ τὰ τρία ἀλβανικὰ σαντζάκια τοῦ Ἰπέκ, τῆς Πρεστίνης καὶ τῆς Πρισρένης. 2ον Ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου τὸ μεσημβρινὸν σαντζάκιον τῶν Σερβίων, τὰ ἀλβανικὰ σαντζάκια τοῦ Ἐλβασὰν καὶ τῆς Δίβρας καὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος τοῦ τῆς Κορυτσᾶς».

Διατί αὐταὶ αἱ ἐξαιρέσεις; Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν τριῶν βορείων σαντζακίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει δικαίωμα στρατιωτικῆς κατοχῆς ἡ Αὐστρία, ὁ προσδιορισμὸς τῶν τριῶν ἄλλων σαντζακίων, ἅτινα θεωροῦνται ὡς ἀλβανικά, ὁ προσδιορισμὸς τῶν δύο ἄλλων σαντζακίων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ἐπίσης ὡς ἀλβανικά, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ σαντζακίου τῶν Σερβίων, τοῦ μεγαλειτέρου τμήματος τοῦ σαντζακίου τῆς Κορυτσᾶς, ὅλα ταῦτα τί ἀποδεικνύουσιν; Ἀποδεικνύουσι τὸ ἑξῆς μέγα, ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἡ ὁποία εἰσῆλθεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν διὰ νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις, ἡ Εὐρώπη αὕτη, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν γενομένων μέχρι σήμερον διαπραγματεύσεων καὶ τῶν δημοσιεύσεων, σκοπὸν ἔχει νὰ μεταρρυθμίσῃ τὰ τρία τμήματα ἐκεῖνα, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει ἀρχῆθεν ἡ Βουλγαρία, εἰς τὴν αὐτονομίαν. Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν εἰσελθοῦσα εἰς τὰ τρία βιλαέτια ἀπέκοψε διάφορα τμήματα διὰ νὰ διαγράψῃ τὰ ὅρια μιᾶς περιφερείας, ἡ ὁποία ποῖον τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, ὅπερ ἔχει; Μήπως ἐπρόκειτο περὶ διαγραφῆς τῆς χώρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔγειναν ταραχαί, καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ μόνης ᾐσθάνετο ἡ Εὐρώπη τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσέλθῃ; Ταραχαὶ ἔχουσι γίνῃ πλεῖσται ὅσαι εἰς τὰ σαντζάκια τὰ ἀλβανικά. Διατί τὰ ἀπέκοψεν; Ἔπειτα ἐὰν ἡ Εὐρώπη ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ καὶ δράσῃ ἐντὸς τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἐγένοντο ταραχαί, τότε νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ ἡ Εὐρώπη: Ποῖαι εἶνε αἱ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς τὰ σαντζάκια τῆς Δράμας καὶ τῶν Σερρῶν, εἰς τὰ μεσημβρινὰ ἔστω τμήματα αὐτῶν; Ποῖαι εἶνε αἱ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἡ ὁποία μετὰ τῶν ἄλλων τμημάτων περιλαμβάνεται ἐντὸς τῆς δημιουργηθείσης ὑπὸ τῆς Εὐρώπης περιφερείας; Ἀλλ' ἀφοῦ δὲν εἶνε ἡ ἰδέα τῶν ταραχῶν, ἥτις καθωδήγησε τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν τοπικῶν ὁρίων τῆς δράσεώς της, μήπως ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι εἰσῆγον αὐτὴν εἰς τὰ τρία βιλαέτια μήπως, λέγω, ἐπεδίωξεν αὕτη νὰ εὕρῃ τὰ ὅρια τῆς βουλγαρικῆς ἐγκαταστάσεως ἐντὸς τῶν τριῶν βιλαετίων, καὶ ηὐδόκησε νὰ καθοδηγηθῇ ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἀρχῆς, ὅτι πᾶς ὁπωσδήποτε σλαυόφωνος ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε Βούλγαρος, παρορῶσα τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἰδιοφώνων ἀδελφῶν μας, ὅτι εἶνε Ἕλληνες καὶ θέλουσι νὰ εἶνε Ἕλληνες; Ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη τί θέλουσιν αἱ Σέρραι, ἡ Καβάλλα, ἡ Χαλκιδική, ἡ Καστορία ἐντὸς τῆς ὑπὸ μεταρρύθμισιν χώρας; Ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς ἐκτάσεσι ταύταις καὶ πλείσταις ἄλλαις δὲν ὑπάρχει εἷς βουλγαρόφωνος. Διατί αἱ πόλεις καὶ αἱ ἐκτάσεις αὗται ὑπὸ μεταρρύθμισιν; Καὶ ἂν μὴ ἤθελον ἔξαφνα νὰ διαιρέσωσι τὸ σαντζάκιον τῶν Σερρῶν εἰς περιφερείας ὑπὸ μεταρρύθμισιν καὶ εἰς περιφερείας ἐκτὸς μεταρρυθμίσεως, διατί ἐκ τοῦ σαντζακίου Κορυτσᾶς ἀπέκοψαν τὸν καζᾶν Καστορίας διὰ νὰ τὸν περιλάβωσιν εἰς τὴν ὑπὸ μεταρρύθμισιν περιφέρειαν; Περὶ τίνος λοιπὸν πρόκειται; Πρόκειται περὶ τοῦ ὅτι ἐδημιουργήθη μία περιφέρεια ἐδαφικῶς συναφὴς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν· περιφέρεια ἄνευ ἐδαφικῆς ἐπαφῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος, περιφέρεια μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα βουλγαρικὸν πληθυσμόν. Ὀφείλομεν νὰ τὸ εἴ-

πωμεν, ὅτι ἡ περιφέρεια αὕτη, εἶνε περιφέρεια τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ Εὐρώπη, παραβιάζουσα καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ταραχῶν καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν φυλετικήν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ αὕτη κατὰ τὰς βουλγαρικὰς ἰδέας, καὶ πρὸς ἓν καὶ μόνον θέλουσα, φαίνεται, νὰ συμμορφώσῃ τὸ ἔργον της, πρὸς τὰς βλέψεις καὶ τοὺς πόθους τοὺς βουλγαρικούς.

Θέλω νὰ εἴπω μὲ αὐτά, ὅτι ἡ αὐτονομία τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπουσιν οἱ Βούλγαροι, ἔλαβεν ἀρχὴν ἐκτελέσεως ἀκριβῶς κατὰ τὰς βλέψεις καὶ τὰ μεμελετημένα σχέδια αὐτῶν.

Ἐναντίον τοῦ ἔργου τούτου τῆς Εὐρώπης ὁ πτωχὸς Μακεδονικὸς Σύλλογος τῶν Ἀθηνῶν ἐν συνεδριάσει ἐν τῷ Δημαρχείῳ Ἀθηνῶν κατὰ Μάϊον τοῦ 1904 εἶχε διαμαρτυρηθῇ. Τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην, ἡ ὁποία εἶνε κατακεχωρισμένη ἐν τῇ Κιτρίνῃ ταύτῃ βίβλῳ τῆς Γαλλίας (δεικνύει τὴν βίβλον) παρηκολούθησε μέγα συλλαλητήριον εἰς τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διός, συλλαλητήριον ἀποβλέπον εἰς τοῦτο κατ' ἐξοχήν, εἰς τὴν διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὡρισμένων τμημάτων ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου τῆς Εὐρώπης ὁ αὐτὸς Μακεδονικὸς Σύλλογος ἐφρόντισεν, ὥστε νὰ γίνῃ ἐπιβλητικὴ συζήτησις ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ, καὶ γενομένης τοιαύτης, ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καθησυχαστικαὶ πληροφορίαι. Ἀλλ' αἱ καθησυχαστικαὶ αὗται πληροφορίαι δὲν ἔφθασαν εἰς ἱκανοποίησιν τῶν ἰδεῶν ἐκείνων, ἐκ τῶν ὁποίων ὡρμήθη διαμαρτυρόμενος ὁ Μακεδονικὸς Σύλλογος, καθόσον ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶχεν ἀπαντήσῃ ἐν τῇ Βουλῇ, ὅτι ἡ Εὐρώπη δὲν διέθετεν ἔτι εἰμὴ 25 μόνον ἀξιωματικοὺς τῆς χωροφυλακῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ δὲ οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκέσωσιν διὰ τὰ διάφορα τμήματα. Ἀλλ' ἔχω ἐδῶ προγενέστερον τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ συζητήσεως ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Εὐρώπη, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀξιωματικῶν της, εἶχε τάξῃ ἄλλους ἀξιωματικοὺς διὰ τὰ ἀποκοπέντα τμήματα, ἀξιωματικοὺς μὴ ἐκπροσωποῦντας τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔργον.

Καὶ ἐνῷ ἐδόθησαν αἱ καθησυχαστικαὶ πληροφορίαι, ὅτι ἀφοῦ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, θὰ ἐστέλλοντο καὶ εἰς τὰ ἀποκλειόμενα τμήματα οἱ Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί, οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες ἀληθῶς τὴν Εὐρώπην καὶ ὄχι τὴν Τουρκίαν, μολονότι ηὐξήθη ὁ ἀρχῆθεν περιωρισμένος ἀριθμὸς τῶν 60 ἀξιωματικῶν, ἐν τοσούτῳ εἰς τὰ τμήματα ἐκεῖνα οὔτε τότε ἐστάλησαν ἀμέσως τοιοῦτοι, οὔτε μέχρι τῆς σήμερον ἐπάτησαν τὸν πόδα οἱ ἀληθῶς Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί. Τοὐναντίον ἔχω ἐδῶ τὸ ἔγγραφον, περὶ τοῦ ὁποίου σᾶς ἔλεγον πρὸ ὀλίγου, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ὅτι (ἀναγινώσκει) «ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν Σουηδὸν ἀντισυνταγματάρχην Νάνδρανπ εἰς τὸ σαντζάκι τῆς Πριστίνας καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσι εἰς τὸν Βέλγην ἀντισυνταγματάρχην Σιμὼν τὸ σαντζάκι τῶν Σερβίων κλπ».

Καὶ ἐρχόμεθα τώρα ἐξ αὐτοῦ τοῦ μικροῦ κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τρισμεγίστου ζητήματος νὰ κρίνωμεν κατὰ πόσον ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἐξωτερικὴν πολιτικήν.

Προσεπάθησα νὰ σᾶς παραστήσω ἐν τῇ ἀμυδρᾷ παραστάσει καὶ τὴν αὐτονομίαν τὴν μακεδονικήν, τὴν ὁποίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ Βούλγαροι.

Ποῖαι ἦσαν αἱ ἰδέαι τοῦ ἔθνους, αἱ ἰδέαι τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον προφανῶς, ἐπὶ ἀπτῷ κινδύνῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατειργάζετο ἡ Εὐρώπη ἐπὶ δύο ἔτη; Ὁ Μακεδονικὸς Σύλλογος διεμαρτυρήθη, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφάνη ἀποδεχομένη τὰς ἰδέας αὐτοῦ. Ποῖαι εἶνε αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαί της ἀπὸ δύο ἤδη ἐτῶν; Ἡμεῖς, οἱ μὴ δυνάμενοι ἄνευ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως νὰ ἀκούσωμεν τὴν λέξιν αὐτονομίαν, προκειμένου περὶ ἑλληνικῆς αὐτονομίας, εὑρισκόμεθα ἤδη ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκτελέσεως, ὄχι ἁπλῶς αὐτονομίας δῆθεν μακεδονικῆς,ἀλλ' αὐτονομίας,ὅπως ἐννοεῖται καὶ ἐπιζητεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, τουτέστι τεινούσης εἰς ἀπορρόφησιν τῆς Μακεδονίας. Πῶς ἐπολιτεύθημεν ἀπέναντι τῶν διαπραττουμένων; — ἂς τὸ ὀνομάσωμεν οὕτω. Καὶ τώρα,προκειμένου νὰ ἀντισταθῶμεν, ἔχομεν νὰ ἀντισταθῶμεν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Πῶς θὰ τὸ πράξωμεν; Θὰ ἐπιστρατεύσωμεν τὰς στρατιωτικάς μας δυνάμεις καὶ θὰ τὰς ἐξαποστείλωμεν κατ' αὐτῆς; Βλέπετε,ὅτι τὰ ὅρια διεγράφησαν καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ αὐτῶν κεῖται ὁ κίνδυνος.

Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν πλέον ἀπέναντι αὐτοῦ; Χωρὶς νὰ μειώσω, ἐπαναλαμβάνω, ποσῶς τὸν μέγιστον πόθον, τὸν ὁποῖον ἔχομεν πάντες, νὰ ἴδωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκμαιοτέραν τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τί θὰ ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἀπέναντι μιᾶς τοιαύτης πανευρωπαϊκῆς ἀποφάσεως;

Τὸ ἔθνος λοιπὸν καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡρισμένον πρόγραμμα ἐνεργείας, πρόγραμμα ὄχι ἁπλῶς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀόριστα καὶ προπαρασκευαστικά,οἷα εἶνε ἡ διὰ τῶν σχολείων καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ δι' αὐτῶν σήμερον τῶν ἐνόπλων σωμάτων καλλιέργεια τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ ἄμυνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ πρόγραμμα τεῖνον εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐνδιαφερόντων ἡμᾶς ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς. Εὑρισκόμεθα ἐνώπιον δύο ὡρισμένων λύσεων, τῆς λύσεως διὰ τῆς προσαρτήσεως, διαμελιζομένης τῆς Τουρκίας, καὶ τῆς διὰ τῆς ἐξελίξεως πρὸς τὴν αὐτονομίαν. Πρέπει νὰ μελετήσωμεν καλῶς τοὺς δύο τούτους τρόπους διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ὡρισμένην γνώμην. Δυνάμεθα διὰ προσαρτήσεως νὰ πραγματοποιήσωμεν τὰ ἐθνικά μας ὄνειρα; Ὅλαι αἱ συνθῆκαι, ὅλαι αἱ περιστάσεις, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ μᾶς ἀποτρέπουσι νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διεξαγάγωμεν πάλην πρὸς τὴν Τουρκίαν, καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ προσάρτησις τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Ἀφοῦ δὲν δύναται κανεὶς νὰ φαντασθῇ, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη λύσις, ποία εἶνε λοιπὸν ἡ λύσις ἐκείνη, τὴν ὁποίαν νομίζομεν, ὅτι καλλιεργεῖ καὶ προετοιμάζει ἐν Μακεδονίᾳ τὸ Σχολεῖον, ἡ Ἐκκλησία, τὸ ἀκμαῖον ἐθνικὸν φρόνημα; Ἐθνικὸν φρόνημα ὑπάρχει ἀκμαιότατον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Σερρῶν, ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, ἐν τῇ Καβάλλᾳ, ἀφίνω τὴν

περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ὑπῆρχεν ἐν Στενημάχῳ, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Πύργῳ, ὅπως ὑπάρχει ἐν ἅπασι τοῖς παραλίοις τοῦ Εὐξείνου.

Ἀλλ' ὅλαι αὗται αἱ περιφέρειαι, μὲ ὅλον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα, ὅλαι θὰ αἰσθανθῶσι τὸ βάρος τῆς βουλγαρικῆς πτέρνας, ἐὰν συντελεσθῇ τὸ ἔργον, οὗ ἤρξατο ἡ Εὐρώπη. Λοιπόν, δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ νὰ καλλιεργήσωμεν τὴν ἐθνικήν μας ἰδέαν μὲ τὰ Σχολεῖα μας, μὲ τοὺς καλοὺς Προξένους μας ἐν τῇ Μακεδονίᾳ· πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν καὶ εἰς ποίαν ὁδὸν λύσεως θὰ τείνῃ ἡ ἐργασία μας, καὶ νὰ τείνωμεν πρὸς ὡρισμένην λύσιν. Ἀντετάξαμεν μέχρι σήμερον τίποτε τοιοῦτον ;

Λοιπόν, ἀφοῦ δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ διὰ τῆς προσαρτήσεως λύσις, ἀφοῦ ἡ Εὐρώπη ἔχει εἰσέλθῃ εἰς τὴν διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, τί ὀφείλει νὰ πράξῃ ἡ Ἑλλάς ; Ὀφείλει καὶ αὐτὴ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ρεῦμα τῶν ἰδεῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸ ρεῦμα αὐτὸ τῶν ἰδεῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν, τότε, ἔχουσα καὶ αὐτὴ βάσεις καὶ θεμέλια καὶ δικαιώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ στηριχθῇ, ν' ἀντιτάξῃ ὡρισμένας λύσεις. Ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς πηγαίνωμεν αἰωνίως πλαγίως, εἶνε δυνατὸν νὰ ληφθῶμεν ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν λύσιν τῶν ἀνατολικῶν αὐτῶν ζητημάτων ; Δὲν ἀποκρούεται βεβαίως, δὲν ἀποκλείεται ἡ ἰδέα τῆς διὰ προσαρτήσεως λύσεως, ἐὰν εὐνοϊκαὶ ὑπάρξωσι περιστάσεις, ὅπως ἡ περίστασις τοῦ 1877, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξεμεταλλεύθημεν καταλλήλως, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κάμωμέν τι σπουδαῖον. Ἀλλ' ἐν ὅσῳ δὲν προβλέπονται αἱ τοιαῦται περιστάσεις, δὲν πρέπει ἡμεῖς ν' ἀπομακρυνθῶμεν τοῦ ρεύματος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, τοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον πάντως ἔχει θετικὸν σκοπόν, ἐπιδιώκει τὴν λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος διὰ τῆς ἐξελίξεως. Τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν; Ἡ μικρὰ ἀνάπτυξις τῶν σκέψεών μου, τὴν ὁποίαν ἔκαμα πρὸ ὀλίγου, μοὶ φαίνεται, ὅτι οἴκοθεν ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι μόνη ἡ διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσις ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον εἶνε ἡ εὐνοϊκωτέρα καὶ ὀφείλομεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην. Ἑπομένως πᾶσα μεταρρύθμισις ἂς εἶνε ἀσπαστή, καὶ ἂς μὴ ἀποκρούομεν αὐτήν, ἂς φροντίζομεν μόνον νὰ φέρωμεν εἰς ἁρμονίαν τὰς μεταρρυθμίσεις, αὐτὴν τὴν αὐτονομίαν, πρὸς τὰ ἑλληνικὰ δίκαια, τοῦθ' ὅπερ εὐκολώτερον ἐπιτυγχάνομεν, προσπαθοῦντες νὰ εἴμεθα ἱκανοὶ καὶ γενόμενοι ἱκανοὶ νὰ εἴμεθα ἡ πρωτοπορεία ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς λύσεως ταύτης. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἐλαφροτέρα τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ἐλάχιστον ἴχνος εὐρωπαϊκοῦ ποδὸς ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέγιστον κίνδυνον δι' ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ σκεπτώμεθα πῶς αὐτὸ τὸ ἴχνος τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη ἐπέμβασις τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, πῶς αὐτὸ δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα. Ἡ Εὐρώπη ἐπεμβαίνει μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις εἰς τὰ τρία βιλαέτια. Πῶς κατέληξεν εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ τὴν περιφέρειαν, περὶ τῆς ὁποίας σᾶς ὡμίλησα πρότερον ; Δὲν νομίζετε, ὅτι βλέπετε ἐν τούτῳ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν βουλγαρικῶν

ἐνεργειῶν; Καὶ πρὸ τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Εὐρώπης καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο καὶ δύναται ν' ἀντιτάξῃ ἴδιον ὡρισμένον σχέδιον, ἠδύνατο καὶ δύναται νὰ πολεμήσῃ τὰ σχέδια τῶν Βουλγάρων, τὰ λαμβάνοντα ἀρχὴν ἐκτελέσεως. Καὶ δύναται ἡ Ἑλλὰς νὰ τὰ πολεμήσῃ δι' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων. Ἠδύνατο ἡ ἑλληνικὴ διπλωματία νὰ ρήξῃ τὰ ἱμάτιά της ἀπέναντι τοῦ ἀποκλεισμοῦ περιφερειῶν καθαρῶς ἑλληνικῶν, ἀπέναντι τῆς διαγραφῆς, ἡ ὁποία φωνάζει μόνη της, ὅτι εἶνε ἡ ἐπαρχία, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ἡ βουλγαρικὴ πολιτική;

Λοιπόν, ἐγὼ εἶπον, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσω διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ πολιτική, νομίζω δέ, ὅτι, ὅταν ὑπάρξῃ τοιαύτη, πλεῖστα ὅσα δύνανται νὰ γίνωσι. Φρονῶ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀποκρουστέα ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν Προξένων μας καὶ ἐν γένει τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας ἡ διὰ τῆς ἐξελίξεως λύσις. Φρονῶ, ὅτι πρέπει τὸ ἑλληνικὸν Κράτος νὰ σκεφθῇ ν' ἀντιτάξῃ ὡρισμένον σχέδιον λύσεως ἀπέναντι τῶν σχεδίων τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ τῶν ἐχθρῶν μας. Συναινεῖτε νὰ σᾶς ὑποδείξω λύσιν; Ἰδοὺ αὕτη:

Φρονῶ, ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὀφείλει ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία ν' ἀντιτάξῃ ἰδίαν περιφέρειαν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπέναντι τῆς διαγραφείσης. Φρονῶ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ ὀφείλει νὰ λάβῃ εἰς χεῖράς της τὴν σημαίαν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, λέγουσα, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις προβλέπονται δι' ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Ποῖαι εἶνε αἱ τοπικαὶ ἀνάγκαι τῶν τριῶν βιλαετίων; Ὀφείλει ἡ Εὐρώπη πρωτίστως, ὁρμωμένη ἀπὸ τῆς ἰδίας τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, νὰ ζητήσῃ νὰ διαγράψῃ ὡρισμένας περιφερείας, ἐν ταῖς ὁποίαις ὡρισμένον πρόγραμμα αὐτονομίας θὰ ἠδύνατο νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς. Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ ἔργον τὸ εὐρωπαϊκὸν ὀφείλει ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ εἶνε ὁ εἰσηγητὴς τῆς διαγραφῆς τῶν ὁρίων τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο ἡ Εὐρώπη νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις, νὰ εἰσαγάγῃ αὐτονομίας, καὶ ἐκ τῶν αὐτονομιῶν αὐτῶν, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν θὰ εἶχε οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον νὰ διατρέξῃ.

Ὁ Μακεδονικὸς Σύλλογος τὰ ζητήματα αὐτὰ τὰ ἔχει μελετημένα, καὶ ἔχει ἐκδώσῃ ὑπόμνημα τῶν μελετῶν αὐτοῦ. Ἔχω δὲ τὸν χάρτην τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐξαιρέσει τμήματός τινος τῆς Θράκης· (δεικνύει ἐπὶ τοῦ χάρτου). Εἰς τὴν ἔκτασιν αὐτὴν τὴν γεωγραφικήν, ἐδῶ περιλαμβάνονται, τὰ βιλαέτια τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Σκόδρας, τῶν Σκοπίων, τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μέρος τοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τὰ βιλαέτια ταῦτα εἶνε διαγεγραμμένα κατὰ τρόπον μὴ στηριζόμενον εἰς οὐδεμίαν ἐθνογραφικὴν ἢ γεωγραφικὴν ἀρχήν, ἀλλὰ ἐπὶ πολιτικῶν ἀναγκῶν τῆς Τουρκίας. Αἱ διοικητικαὶ διαιρέσεις αἱ σημεριναὶ τῆς Τουρκίας δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν ἀξίαν, προκειμένου περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἡ Εὐρώπη εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς τῆς Συνθήκης,

καὶ ἡ Ἑλλάς, ἔχουσα συμφέρον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ὀφείλει νὰ εἶνε προητοιμασμένη, καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ἄρθρον αὐτὸ συμφώνως μὲ τὸν ὅρον «ὀργανισμὸς προσηρμοσμένος εἰς τοπικὰς ἀνάγκας». Ὅταν ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐξηγοῦσα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ζητοῦσα νὰ κατορθώσῃ, ὥστε νὰ διαγράψῃ τὰ ὅρια τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐντὸς τῶν ὁποίων νὰ ζητήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, νομίζω, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει ἐξησφαλισμένον τὸ ἀπώτερόν του μέλλον.

Ὅ τι εἶπον εἶνε μία γενικὴ ἰδέα, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται εἷς ἰδιώτης νὰ τὴν ἐπιβάλῃ εἰς μίαν Κυβέρνησιν. Ἡ Κυβέρνησις εἶνε ἐκείνη, ἥτις, ὡς κάτοχος ὅλων τῶν ἀπαιτουμένων στοιχείων, δύναται νὰ γνωρίζῃ, ἵνα ἐν ἐπικαίρῳ στιγμῇ ὑποβάλῃ ὡρισμένον σχέδιον. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει πρωτίστως νὰ ἔχῃ αὐτὴ σαφῆ συνείδησιν τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ δύναται νὰ ὑποβάλῃ συστάσεις εἰς τὴν Εὐρώπην καταλλήλως, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.

Καταθέτω δὲ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν μετὰ ἀντιτύπου τοῦ λόγου, ὃν ἐξεφώνησα ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἐν ᾧ ἀναπτύσσω παρομοίας ἰδέας.

Μετὰ τὸν κύριον Ἀργυρόν, τὸν λόγον λαμβάνει ὁ κ. Στ. Μεζεβίρης, Πρόεδρος καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Πειραιεῖ Μακεδονοθρᾳκικῆς Ἀδελφότητος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Μεζεβίρη

Μεζεβίρης.— Ὁ κ. Ἀργυρός, ὅστις φαίνεται ἀρκετὰ μελετημένος εἰς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, μᾶς εἶπεν, ὅτι πρέπει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ σύστημα τῶν αὐτονομιῶν. Ὅταν ὅμως ἡ Εὐρώπη ἔρχεται καὶ μᾶς θέτει ὅρια, τότε ἡμεῖς τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν, ὅταν δὲν μᾶς ἀκούει; Καθόσον λαμβάνονται ὑπ' ὄψει τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα βαρύνουσι στρατιωτικῶς εἰς τὴν πλάστιγγα. Οἱ Βούλγαροι ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει, διότι ἐφρόντισαν νὰ ἐμβάλωσι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἠμποροῦσι δι' οἱουδήποτε τρόπου νὰ δημιουργήσωσι ταραχάς! Ὅταν ἔγινεν ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἡ Βουλγαρία εἶχε μόνον 20,000 ἀνδρῶν. Πῶς κατώρθωσεν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἐπεκρέματο ἐκ μέρους τῆς Σερβίας καὶ τῶν Τούρκων, τῶν ἰθαγενῶν, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἐξησκημένοι εἰς τὰ ὅπλα; Καταγόμενος ἐκ Στενημάχου, γνωρίζω τὰ συμβάντα καὶ θὰ μεταδώσω ὑμῖν τίνι τρόπῳ κατώρθωσαν τοῦτο. Ὅταν ἐξεκίνησαν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὴν Σόφιαν ἦσαν μόνον 20,000 στρατοῦ, ἡγεῖτο δὲ αὐτοῦ ὁ Ἄγγλος Πρόξενος, ὅστις εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, καὶ ἀμέσως 60,000 εὑρέθησαν ὁμοφρονοῦντες καὶ ἐτέθησαν μὲ τὸ μέρος των, καὶ οὕτω ἔφερον αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ Εὐρώπη εἴπῃ, ὅτι αὐτὰ εἶνε τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ γίνωσιν αἱ μεταρρυθμίσεις, ὡς ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς, τί θὰ κάμωμεν ἡμεῖς; Θὰ εἴπητε νὰ διαμαρτυρηθῶμεν, ἀλλὰ διαμαρτυρίας ἐκάμαμεν τόσας.

Αἱ διαμαρτυρίαι λαμβάνονται ὑπ' ὄψει μόνον, ὅταν ὑποστηρίζωνται ὑπὸ ἀναλόγου στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ὥστε καλὸν νὰ κανονίσωμεν διεύθυνσιν ἐξωτερικήν, ὡς ἀνέπτυξεν ὁ κ. Ἀργυρός, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχῃ ἡ διεύθυνσις καὶ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ ὑποστηρίζηται ὑπὸ ἐπαρκοῦς στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Μετὰ τὸν κ. Μεζεβίρην, τὸν λόγον λαμβάνει ὁ κ. Σῖμος, ἀντιπρόσωπος τοῦ παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἠπειρωτικοῦ Τμήματος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Σίμου

Σῖμος.— Ἐθίχθη ἓν σπουδαιότατον ζήτημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ σοβαρῶς. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ εἴπω τινά.

Ὁ κ. Ἀργυρὸς ἔθιξε δύο ζητήματα. Τὸ ζήτημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει πάντας, καὶ τὸ ζήτημα τῶν αὐτονομιῶν. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς θὰ εἴπω τινὰ περὶ τοῦ δευτέρου ζητήματος. Κατὰ τὴν ἐμὴν ἰδέαν τὸ ζήτημα τῶν αὐτονομιῶν εἶνε ἀποκρουστέον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν γένει. Ἐὰν ὡρισμέναι περιστάσεις συνέβαλον εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν λύσιν, τὴν μὴ συμφέρουσαν εἰς ἡμᾶς, τοῦτο δὲν ἐξηρτήθη δυστυχῶς ἀφ' ἡμῶν, διότι ἐὰν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς, οὐδέποτε βεβαίως ἤθελε συναινέσει τὸ ἔθνος εἰς τὴν κατανομήν του διὰ τῶν αὐτονομιῶν.

Δὲν εἶμαι σύμφωνος ὡς πρὸς τὸ θέμα περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος, περὶ οὗ ὡμίλησεν ὁ κ. Ἀργυρός. Δὲν εἶμαι σύμφωνος, ὅτι δὲν ἔχει ἡ Ἑλλὰς ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Ὅλα τὰ κράτη ἔχουσιν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἀλλ' ἡ Ἑλλάς, καθ' ὃν τρόπον ἐνασκεῖ αὐτὴν δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τι.

Μὴ λησμονῆτε, ὅτι ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν κατ' ἔτος εἰς τὴν Βιέννην καθορίζεται ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική. Ἤδη ἐρωτῶ: Ὁ ὑπεύθυνος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εἶνε ἐν γνώσει τῆς μελετωμένης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς; Ἐγὼ τοῦτο δὲν τὸ γνωρίζω. Τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου προκύπτει ἡ ὑπεύθυνος κυβέρνησις, τὸ δικαιούμενον νὰ γνωρίζῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, τὴν γνωρίζει, ὅπως τὴν γνωρίζει ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρωμουνία ; Περὶ τούτου ἀμφιβάλλω.

Σύγχρονοι πολιτικοὶ ἄνδρες, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλήσω, μοὶ εἶπον, ὅτι ἀπὸ δεκαπενταετίας οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Κοινοβουλίου ἐννοεῖ νὰ ἐνοχλήσῃ τὸν ἑκάστοτε ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἑπομένως ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὑπάρχει, ἀλλ' ὑπάρχει ὑπολανθάνουσα καὶ συνεπῶς δὲν γνωρίζομεν πῶς καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔχει κατευθυνθεῖ αὕτη.

Θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἔχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἢ ἔχομεν ταύτην ἢ ἐκείνην, καὶ δὲν τὴν γνωρίζομεν.

Τὸ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν δυστυχημάτων, ἅτινα ἐπέδραμον μᾶς ἐνέβαλον εἰς δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τοῦτο τὸ παραδέχομαι. Ἀλλὰ

ὅτι δὲν ἔχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἢ δὲν φροντίζομεν περὶ αὐτῆς, τοῦτο δὲν τὸ ἀποδέχομαι. Μεριμνῶμεν, ἀλλ' ἴσως μεριμνῶμεν πλημμελῶς.

Θεοδωρίδης. Τότε τί ἀποδέχεσθε; Ἔχομεν ἢ δὲν ἔχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικήν;

Σῖμος. Ἔχομεν. Πρόκειται περὶ καθορισμοῦ κατευθύνσεως διὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Πρωτίστως μᾶς ἐνδεικνύεται ποία εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ μιᾶς ἐρωτήσεως, γενομένης εἰς τὴν Βουλὴν περὶ σαντζακίων, δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἂν καθωρίσθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου συστηματικῶς ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική.

Πετιμεζᾶς. Ὁ κ. Ζαΐμης ὅταν ἦτο Πρωθυπουργὸς ἀπέναντι τοῦ προγράμματος τῶν μεταρρυθμίσεων, ὅπως τὸ διετύπωσεν ἡ Βουλγαρία, δὲν ἀντέταξεν τὸ πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων, ὅπως τὸ ἐννοεῖ ἡ Βερολίνειος Συνθήκη;

Ἀργυρός. Ἔχετε ἀποδείξεις περὶ τούτου; Δύνασθε νὰ ἐπικαλεσθῆτε τὰ ἔγγραφα;

Σῖμος. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐγγράφων, τῶν δημοσιευθέντων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας.

Θεοδωρίδης. Ἐκτὸς τοῦ ζητήματος, ὅτι δὲν ἔχομεν σαφῆ τὴν γνώμην τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐν τούτοις ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἰδέαν μας εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἐὰν αἱ μεταρρυθμίσεις εἶνε ὀρθαὶ ἢ ὄχι, καὶ ἐὰν ἡ αὐτονομία εἶνε συμφέρουσα ἢ μή, ἄλλως πελαγοδρομοῦμεν.

Σῖμος. Ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσω.

Καζάζης. (Πρόεδρος). Ὡς πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ταύτης δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ἔχω ἀντίρρησιν. Νομίζω, ὅτι ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ πολλῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀκόμη διετύπωσε τὴν γνώμην της ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν αὐτονομιῶν. Καὶ τὴν διετύπωσεν ἐπανειλημμένως καὶ καθὼς γνωρίζω, ἡ γνώμη αὐτὴ ἐπεκράτησε, διότι μέχρι πρὸ τριετίας οἱ ἐνταῦθα ἐπίσημοι ἔλεγον, ὅτι ἡ Μακεδονία ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν νομῶν· ἀλλ' ὅταν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τετραετίας διετύπωσε τὴν γνώμην της ἐπανειλημμένως, ἐπανέλαβε δὲ αὐτὴν καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ, ὅτι πραγματικὴ Μακεδονία εἶνε αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης, τότε καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδημοσίευσε τὸν χάρτην ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον διετύπωσεν ἐν Παρισίοις ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἔθνος ἔχει γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων, ἡ ἐπίσημος ὅμως Ἑλλὰς δὲν γνωρίζω ποίαν γνώμην ἔχει.

Θεοδωρίδης. Ἐγὼ δὲν ἐξέφερον γνώμην περὶ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία εἰργάσθη καὶ ἐργάζεται ὅσον τῆς εἶνε δυνατόν. Ἐγὼ ἐξέφερον τὴν

ἰδέαν, ὅτι τῷ ὄντι καὶ ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ ἔχῃ μίαν Μακεδονίαν τῶν βλέψεών της, ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἡ πραγματικὴ τῶν δύο βιλαετίων. Ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἰδεῶν μιᾶς Ἑταιρείας μέχρι τῆς γνώμης ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπάρχει μεγάλη διαφορά. Ἂς εὐχηθῶμεν νὰ κατορθώσῃ σήμερον νὰ ἔχῃ τὸ ἔθνος μίαν ἀποκρυσταλλωμένην γνώμην περὶ τῶν διαθέσεών του.

Καζάζης (Πρόεδρος): Τὸ ἔθνος τὸ ἀντιπροσωπεύει τὸ κράτος.

Θεοδωρίδης. Ἀφοῦ καλοῦμεν ἓν συνέδριον καὶ σκεπτόμεθα περὶ ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ἐὰν τὰ πράγματα αὐτὰ ἦσαν λίαν σαφῆ μέχρι τοῦδε, ἐὰν αἱ ἀποφάσεις ἦσαν σαφεῖς καὶ ὁριστικαί, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ συζητῶμεν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἀλλ' ὅπως ἐτέθη τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀργυροῦ, νομίζω, ὅτι ἡ συζήτησις θέλει χρησιμεύσῃ εἰς ἐθνικὴν διαφώτισιν καὶ μάλιστα ὅταν ἡ γνώμη ἐξέλθῃ ἀπὸ ἓν συνέδιον γενικώτερον. Διὰ τοῦτο λέγω, ὅτι ἡ παρατήρησις, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸν θέσαντα τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐπισήμου πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀληθής, δὲν ἀποκλείει τὴν ἰδέαν τῆς συζητήσεως περὶ αὐτονομίας, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε κεντρικόν, εἶνε ζήτημα θεμελιῶδες, πέριξ τοῦ ὁποίου καὶ σήμερον καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ περιστρεφώμεθα.

Σῖμος. Ἀκριβῶς συζητοῦμεν διὰ νὰ φωτισθῶμεν. Ἐχώρισα τὸ ζήτημα εἰς δύο· ἐγένετο λόγος περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους, ἐξέφρασα ἀμφιβολίας, ἐξέφρασα ἄγνοιαν. Ἀμφιβολίαν διὰ τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Πιθανὸν νὰ ἔχωμεν, ἀλλὰ μὴ συνᾴδουσαν μὲ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, μὴ συνᾴδουσαν μὲ τὴν γνώμην ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἕτερον ζήτημα, ὅπως τὸ καθωρίσατε ὑμεῖς, ποίαν γνώμην πρέπει νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἐπὶ τῶν τεκταινομένων ἢ μελετωμένων καὶ γιγνομένων ἐν Μακεδονίᾳ, περὶ τούτου θὰ παρακαλέσω νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην μου, ὑποθέτω δέ, ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ προκληθῇ συζήτησις, ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ φωτισθῶμεν πλήρως.

Ἐγώ, κύριοι, φρονῶ, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου εἶχε δώσῃ σπουδαιότατα προνόμια, ἐπεβάλλετο δ' εἰς αὐτὴν νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν προνομίων τούτων. Ἓν τῶν προνομίων τούτων, τῶν δοθέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο, ὡς γνωρίζετε, καὶ ἡ παραχώρησις τῆς Ἠπείρου, προνόμιον σπουδαιότατον διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι τότε δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἡ Βουλγαρία, ὅπως ἔχει ἀναπτυχθῇ σήμερον. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ προσάρτησις καὶ ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Συνεδρίου δὲν ἐπραγματοποιήθησαν. Οὔτε αἱ μεταρρυθμίσεις εἰσήχθησαν, ὡς τὰς εἶχε καθορίσῃ τὸ Βερολίνειον Συνέδριον.

Ἐρωτῶμεν: Διατί ἐγένετο τοῦτο ; Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878 καὶ ἐντεῦθεν ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ κινήματα εὗρον τὴν Ἑλλάδα ἄοπλον καὶ μὴ δυναμένην νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ μεγαλειτέρου δικαιώματος, τὸ ὁποῖον εἶχε, δηλαδὴ νὰ καταλάβῃ τὸ προσαρτηθὲν ἔδαφος.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐρωτᾶται: Διατί ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων;

Δυστυχῶς ὁ λόγος εἶνε πάλιν ὁ αὐτός, ἀφ' ἑνὸς μέν, ὅτι ἀπησχολήθημεν μὲ τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφήρεσαν πᾶσαν σκέψιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀνόργανον τῆς χώρας. Ἐκεῖνο ὅ περ ἠμελήσαμεν ἡμεῖς, εἰς βάρος ἡμῶν κατώρθωσεν ἡ Βουλγαρία, καθ' ὃν χρόνον ἡμεῖς δὲν εἰργαζόμεθα. Εἰργάσθη ἡ Βουλγαρία καὶ παρεσκευάσθη στρατιωτικῶς, ἐνέπνευσε δὲ τὸν φόβον καὶ τὸν κίνδυνον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Τουρκίαν.

Οὕτω πῶς ἀπεφασίσθησαν αἱ μεταρρυθμίσεις μόνον τῆς Μακεδονίας καὶ ἀκριβῶς μετὰ τοῦ κ. Ἀργυροῦ αὐτὴν τὴν διαφορὰν ἔχω. Καθωρίσθησαν τὰ σαντζάκια, τὰ ὁποῖα ἐξῃρέθησαν καὶ ἐζητήθη ὁ λόγος, ἐὰν ἀντελήφθην καλῶς ἢ ὄχι, διατί ἀφῆκαν τὰ σαντζάκια αὐτὰ ἔξω. Ὁ κ. Ἀργυρὸς εἶπεν, ἀκριβῶς διὰ τὴν μελετωμένην αὐτονομίαν κατὰ τὰς βουλγαρικὰς ἰδέας. Ἐγὼ δὲν συμφωνῶ καθ' ὁλοκληρίαν ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν αὐτήν, διότι πάντοτε θὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὸ αἴτιον, τὸ προκαλέσαν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις. Ὡς γνωρίζετε ἡ Βουλγαρία, ἀφοῦ μίαν φορὰν παρεσκευάσθη στρατιωτικῶς, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ τῶν ταραχῶν της καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν της ἐζήτει ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὰς μεταρρυθμίσεις. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οὐχὶ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἔδειξαν σημεῖα διαταράξεως. Ἀλλὰ τί παρετηρήθη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην; Παρετηρήθη, ὅτι ὅπου ὑπῆρχον Βούλγαροι, ἐκεῖ ὑπῆρχον καὶ ταραχαὶ καὶ συνεπῶς ἀνάγκη μεταρρυθμίσεων, ὅπου δὲ δὲν ὑπῆρχον Βούλγαροι ἢ ἂν ὑπῆρχον ἐν μεγάλῃ μειονότητι, ἐκεῖ δὲν ἐσκέφθησαν περὶ μεταρρυθμίσεων. Τὰ ἐξαιρεθέντα σαντζάκια εἶνε γνωστόν, ὅτι δὲν ἔχουσιν οὐδένα Βούλγαρον. Ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία εἰς αὐτὸ βεβαίως ὑστέρησε, κακῶς πράξασα, διότι καθ' ἣν στιγμὴν εἶδεν, ὅτι ἡ Βουλγαρία διὰ τῆς τρομοκρατίας, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ στρατοῦ της καὶ ἐδημιούργησε τὰ ἑαυτῆς ζητήματα ἐν Μακεδονίᾳ, αὐτὴ νωχελῶς ἐσίγα.

Οὐδέποτε ἐζήτησε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, τὸ ὅτι δὲ τοιαύτη ἰδέα ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔγγραφα τοῦ Λανσδάουν, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν κυανῆν βίβλον, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος περὶ ἐπεκτάσεως μεταρρυθμίσεων καὶ εἰς τὸ βιλαέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἤδη ἀφίνομεν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν συκοφαντίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸ αἴτιον, τὸ προκαλέσαν τὰς μεταρρυθμίσεις, «ὅπου ἦσαν Βούλγαροι, εἶπον, ἐκεῖ νὰ γίνωσι καὶ μεταρρυθμίσεις», κατὰ τὰς βουλγαρικὰς ὑποδείξεις ἢ μᾶλλον κατὰ τὸν τρόπον τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν. Ἐγὼ ὅμως δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ, ὅτι ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη θὰ πέσῃ εἰς τὸ βουλγαρικὸν δίκτυον καὶ θὰ κάμῃ τὴν αὐτονομίαν, καθόσον

παρεμβάλλονται καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ δὲν φρονῶ, ὅτι θὰ καταλήξῃ ἡ Εὐρώπη εἰς τὸ σχέδιον τῆς αὐτονομίας, τὸ ὁποῖον ἡ Βουλγαρία ἔχει ἐν νῷ.

Ἀκόμη εὐτυχῶς δὲν ἠκούσθη ἐκ μέρους τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης ἡ ἀπαισία λέξις τῆς αὐτονομίας. Ἀκόμη γίνεται λόγος περὶ μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προσφάτως ἔρχομαι, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δυστυχῶς καὶ ἐκεῖ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶνε ἀμέσως ἐνδιαφέρον, παρακολουθεῖ ὅμως αὐτὸ ἡ πολιτική. Μοὶ ἐλέχθη παρ' Ὑπουργοῦ ἐν ἐνεργείᾳ τῆς Ρωμουνίας,—μάλιστα πρὶν ἢ ἀκόμη ἀρχίσωσιν αἱ μεταρρυθμίσεις,—ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλῶς τὰ πράγματα, γενομένου λόγου περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος τὸ ἑξῆς:—Τὸ Συμβούλιον τῆς Μυρστέγης κατὰ τάξεις καθώρισε τὰς μεταρρυθμίσεις· θὰ θέσῃ ταύτας εἰς ἐνέργειαν· ἐὰν ἴδῃ, ὅτι δὲν ἐπέτυχον, θὰ θέσῃ ἐκείνας ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν.

Ἀργυρός.— Τὸ πρόγραμμα τῆς Μυρστέγης εἶνε δεδημοσιευμένον, ὥστε αὐτό, τὸ ὁποῖον λέγετε, δὲν περιλαμβάνεται.

Σῖμος.— Ἐγὼ σᾶς λέγω τί μοὶ ἐλέχθη παρὰ προσώπου,τὸ ὁποῖον εἶνε σήμερον ὑπουργός. Ἀκριβῶς ἐκ τούτου προκύπτει καὶ τὸ ὅλον ρωμουνικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει ν' ἀναπτύξωμεν ἐδῶ, διότι δὲν εἶνε ἡ θέσις του.

Κατ' ἀρχὴν ὁ κ. Ἀργυρὸς ἔθηκε τὸ ζήτημα πολὺ ὀρθῶς, διότι ἡμεῖς δὲν εἶνε δυνατὸν σήμερον δονκιχωτικῶς ν' ἀντιστῶμεν κατ' ἀποφάσεως μεγάλης, ὅτι πρέπει νὰ συμβαδίζωμεν μετὰ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τὸ ἐνόν, καὶ ὅτιπρέπει νὰ ἐκμεταλλευώμεθα τὰς περιστάσεις. Τὸ ἐννοῶ, ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε τὰς δυνάμεις ἔχομεν, οὔτε οἱαδήποτε ἄλλα μέσα ἐπιβολῆς τῆς γνώμης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀποφάσεων. Φρονῶ συνεπῶς, ὅτι ἐφ' ὅσον ἀκόμη δὲν ἐξεστομίθη ἡ λέξις αὐτονομία περὶ τῆς Μακεδονίας, μᾶς ἐπιβάλλεται ἄλλη ἐργασία.

Πάντοτε ὁμιλῶ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἔθνους, ἀφίνω τὸ Κράτος. Ἀκόμη τὸ προνόμιον τῶν μεταρρυθμίσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας εἶνε ἄθικτον. Ἔχομεν δικαίωμα νὰ ζητήσωμεν τὴν χρῆσίν του—πάντοτε εἴμεθα ἐν καιρῷ—οὐχὶ μόνον ἐν τῷ τμήματι, περὶ τοῦ ὁποίου ὡμίλησεν ὁκ. Ἀργυρός. Ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ζητήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Διότι ἐὰν ζητήσωμεν μόνον ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ τμήματος, ἐπιδιώκομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις ἀφορῶσι μόνον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς λοιπὰς βουλγαρικὰς βλέψεις,οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ, δηλαδὴ ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμον οἱ Βούλγαροι, νὰ ὑποδείξωμεν, ὅτι ὄντως ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου πάσχει πραγματικῶς, καὶ ὄχι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατήγγειλαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἔπασχον ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ ἐφρόντισαν καὶ ἐμεσολάβη-

σαν αὐτοί. Ὀφείλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶμεν. Οὐδέποτε ἐγένετο τοιαύτη διαμαρτυρία, καὶ δὴ κατὰ τρόπον, καθ' ὃν ἔκαμον τοῦτο οἱ Βούλγαροι.

Θὰ μὲ ἐρωτήσητε:—Καὶ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς διαμαρτυρίας μας ταύτας ἡ Εὐρώπη; Θὰ τὰς λάβῃ ὑπ' ὄψει, ὅταν καταστῶμεν ἄξιοι προσοχῆς ὅπως οἱ Βούλγαροι οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιστήσουν τὴν μέριμναν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν τμημάτων ἐκείνων τῆς Μακεδονίας,ἐφ' ὧν οὗτοι εἶχον συμφέροντα. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἦτο συντεταγμένη, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δυνηθῇ νὰ συνταχθῇ στρατιωτικῶς, μὴ παραλειπομένης ἐκ παραλλήλου καὶ τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ τελῆται, καὶ ζητήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, χωρὶς νὰ κάμῃ οὐδένα λόγον περὶ αὐτονομίας, καὶ δὲν εἰσακουσθῇ, ἔχει τὸν στρατόν της, ἔχει τὰ μέσα νὰ προστατεύσῃ τοὺς πληθυσμούς της, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουσιν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν. Διότι ἡ Βουλγαρία, ἀποταθεῖσα πρὸς τὴν Εὐρώπην, εἶπε: ὑποφέρουσιν οἱ πληθυσμοὶ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ἐπέμβητε, ἄλλως θὰ κάμω στρατιωτικὴν κατοχήν.

Ἐγὼ ὅμως ἔχω γενικὴν γνώμην, ὅτι διὰ νὰ εἰσακουσθῇ ἡ φωνὴ τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, πρέπει νὰ γένηται σοβαρὰ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ἐν Ἑλλάδι, καὶ παράλληλος ἐθνικὴ ἐργασία εἰς τὰ τμήματα ἐκεῖνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ κατέχοντα τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον.

Πρέπει ἅπαντες ἐκ παραλλήλου νὰ ἐργασθῶμεν. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῶν τμημάτων ἐκείνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ γίνῃ ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνῃ, ὅπως καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δύναται ὁ Ἑλληνισμὸς νὰ κάμῃ λόγον περὶ μεταρρυθμίσεων, περὶ ἀσκήσεως τουτέστι τῆς προνομίας, τὴν ὁποίαν χορηγεῖ κυρίως εἰς αὐτὸν τὸ βερολίνειον Συνέδριον.Διότι τότε, ἔχοντες καὶ ἡμεῖς δυνάμεις ὅπως ἀντιπαρατάξωμεν καὶ προστατεύσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν μας, θὰ γίνωμεν ἀκουστοὶ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος).Ἔχω νὰ ἐξηγήσω ἓν παράπονον τοῦ κ. Σίμου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὸ φαινόμενον βεβαίως παρουσιάζεται ἐν τοῖς πληθυσμοῖς τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ποιά τις ἀδράνεια. Ἀλλ' ἐξεταστέον τὰ αἴτια. Διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ τις πρέπει νὰ ἔχῃ μίαν βάσιν. Ἐπὶ τίνος θὰ βασισθῶσι στηρίγματος; Ποῖον θὰ εἶνε τὸ στήριγμα ἐν τῇ Χερσονήσῳ; Εἶνε ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μητροπολίτης, κύριοι· ὁ Μητροπολίτης θὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ Προξένου, ὁ Πρόξενος δὲν δύναται νὰ κάμῃ τίποτε, σᾶς τὸ λέγω μετὰ λύπης, χάνει τὸ θάρρος του, διότι γνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχει ποῦ νὰ βασισθῇ. Διότι ἐὰν τυχὸν διαμαρτυρηθῇ σήμερον, αὔριον θὰ ὑποχωρήσῃ ἢ θὰ μετατεθῇ, διότι δὲν ἔχει βάσιν.

Καὶ ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι ἐν ὅσῳ δὲν ἔχομεν στρατιωτικὴν δύναμιν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν, ὅτι οἱ πληθυσμοί μας δύνανταί που νὰ εὕρωσι στήριγμα. Σᾶς λέγω ὅμως,ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους ὁμογενεῖς,τοὺς ὁποίους

ἔχομεν, θὰ τοὺς ἀπολέσωμεν, συμπαθοῦντας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Θὰ σᾶς ὑπενθυμίσω κἄτι τὸ ὁποῖον μοὶ ἔλεγον ἐν Σμύρνῃ, Βουκουρεστίῳ ἐν σχέσει πρὸ τὴν κρυπτομένην συμπάθειαν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Μόλις ἠκούσθησαν νίκαι τινὲς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὰ σύνορα τέλος πάντων, πλεῖστοι κρυπτόμενοι ἕως τότε Ἕλληνες αἰφνιδίως παρουσιάσθησαν ὡς Ἕλληνες,

Ὁ κ. Σῖμος γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ πράγματα· στρατοῦ ἔχομεν ἀνάγκην. Ὅταν μορφώσωμεν στρατόν,σοβαρῶς συντεταγμένον,θὰ ἴδητε ὅλοι οἱ συμπαθῶς διακείμενοι, ἀμφιρρέποντες δὲ νῦν κατ' ἀνάγκην πληθυσμοί, πῶς θὰ ἔλθωσι πρὸς τὸ μέρος μας.

Κωνστ. Βασιλείου. Ἔπρεπε νὰ ἐβλέπατε τί ἐγίνετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὰς ἡμέρας τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου.

Ἀργυρός. Νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον καὶ ἀδιαμαρτύρητον τὸ λεχθέν, ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας δὲν ἐκινήθησαν, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ κινηθῶσιν.

Σῖμος. Διαμαρτύρομαι, ὅτι δὲν εἶπον τοιοῦτόν τι.

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος). Δὲν εἶπε τοιοῦτόν τι.

Θὰ συνέλθωμεν αὔριον τὴν 4ην ὥραν μ. μ. Λύεται ἡ συνεδρία (*ὥρα 7 καὶ 50′ μ.μ.*)

Συνεδρία τῆς 6ης Ἰουνίου περὶ ὥραν 4 1)2 μ. μ.

Πρόεδρος. Ἄρχεται ἡ συνδρία, τὸν δὲ λόγον ἔχει ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Τμήματος τῶν Πατρῶν κ. Α. Μεταξᾶς.

Α. Μεταξᾶς. Ἤκουσα, κύριοι μετὰ τῆς ὀφειλομένης προσοχῆς, ὡς καὶ ὑμεῖς τῆς ὁμιλίας διακεκριμένου μέλος τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, τοῦ κ. Ἀργυροῦ, ὀφείλω δ' ἐγὼ τοὐλάχιστον νὰ δηλώσω εὐθὺς ἀμέσως τὴν εὐγνωμοσύνην μου διότι ἐπὶ πολλῶν πραγμάτων ἐφώτισε τὴν ἀντίληψίν μου. Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ὅμως, μεθ' ὅλον τὸν ὀφειλόμενον σεβασμόν, νὰ διαφωνήσω εἰς τὸ περὶ αὐτονομιῶν ζήτημα.

Ἀργυρός. Ἐθεώρησα ἀπὸ τῆς χθεσινῆς ἡμέρας,ὅτι μοὶ ἐπεβάλλετο νὰ δώσω μίαν ἐξήγησιν ἐπὶ τῆς χθεσινῆς μου ὁμιλίας· ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὴν χθεσινήν μου ὁμιλίαν δὲν προετιθέμην νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτονομιῶν, ἢ περὶ μεταρρυθμίσεων τῆς Μακεδονίας.Ὅπως ἐδήλωσα ἀπὸ τῆς Κυριακῆς, ἤθελον νὰ παραστήσω, τὴν ἔλλειψιν ὡρισμένης κατευθύνσεως τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μας, περὶ τῆς ὁποίας ἐφρόνουν, ὅτι τοιαύτη ἐλλείπει καθ' ὁλοκληρίαν. Εἰς τὴν χθεσινὴν ὁμιλίαν μου αὐτὸ κυρίως ἠθέλησα νὰ παραστήσω, ὅτι ἐλλείπει κατεύθυνσις εἰς τὴν ἐξωτερικήν μας πολιτικήν. Ἐὰν ὡμίλησα περὶ μεταρρυθμίσεων καὶ αὐτονομιῶν, ἐὰν εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν τοιούτων, ἔπραξα τοῦτο, ἵνα καταδείξω, ὅτι ἐλλείπει πράγματι κατεύθυνσις εἰς τὴν ἐξωτερικήν μας πολιτικήν.

Προκειμένου νὰ συζητηθῶσιν αἱ ἰδέαι μου, τότε παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀναπτύξω τὰς περὶ αὐτονομιῶν ἰδέας μου. Τὸ νὰ γίνηται δὲ λόγος ἐπὶ τῆς ἰδέας ταύτης, ὡς βάσιν ἐχούσης τὰς περὶ αὐτονομίας ἰδέας μου, νομίζω, ὅτι δὲν εἶνε ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς τὴν πρόθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον, λαβὼν τὸν λόγον χθές.

Πρόεδρος. Ὁ κ. Ἀργυρὸς ἀνέπτυξε τὸ θέμα ἐξ ἀντικειμένου καὶ ὄχι ἐξ ὑποκειμένου. Δὲν εἶνε προσωπικὴ γνώμη του. Σᾶς λέγει: «Ἐθέσατε ἓν ζήτημα καὶ τὸ ἐξήτασα» Λάβετε ὑπ' ὄψει τὸ ζήτημα ὡς τεθειμένον:

Χρ. Μακρῆς. (Κρής). Νομίζω πάντως, κ. Μεταξᾶ, ὅτι δύνασθε νὰ ἐξενέγκητε τὴν γνώμην σας περὶ αὐτονομιῶν καὶ μεταρρυθμίσεων.

Ἀργυρός. Ἂν θέλῃ ὁ κ. Μεταξᾶς νὰ ὁμιλήσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἂς τὸ λάβῃ ὡς ἀφετηρίαν τῆς συζητήσεως, καὶ τότε θέλω λάβῃ τὸν λόγον.

Α. Μεταξᾶς. Ἐὰν καλῶς ἀντελήφθην χθὲς τὸν λόγον τοῦ κυρίου Ἀργυροῦ, ὁ κ. Ἀργυρός, ὁμιλῶν περὶ ἐλλείψεως κατευθύνσεως ὡρισμένης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, κατέδειξεν ἐπαρκέστατα ὁμολογουμένως, ὅτι ἐξωτερικὴν πολιτικὴν οὔτε εἴχομεν, οὔτε ἔχομεν, καὶ πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ ἔχωμεν. Προκληθεὶς δὲ κατ' ἐπανάληψιν, νὰ διασαφηνίσῃ τὴν δοξασίαν του, ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἧς ἔχομεν ἀνάγκην, ἐσκέφθην καὶ ἐγὼ νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις διερμηνεύων ἐν ταὐτῷ τὴν γνώμην καὶ τοῦ ἐν Πάτραις Τμήματος τῆς Ἑταιρείας. Ἐζήτησε νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐπεδιώξαμεν, καὶ νὰ προδιαγράψωμεν καὶ ἡμεῖς μίαν αὐτονομίαν, τὴν ὁποίαν ν' ἀντιτάξωμεν εἰς τὴν αὐτονομίαν, ἣν προδιέγραψαν οἱ Βούλγαροι ἵνα τὴν ἔχῃ ὑπ' ὄψει της ἡ Εὐρώπη.

Ἀργυρός. Δὲν ἠδυνάμην. Πῶς δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἰδέα αὕτη; Ἐπὶ τίνος ἐπιχειρήματος νὰ στηριχθῇ τις; Αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέπτυξα.

Μεταξᾶς. Μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐξηγήσεις ἐκ μέρους τοῦ κ. Ἀργυροῦ, δέχομαι, ὅτι ἐπλανήθημεν τόσον ἐγώ, ὅσον καὶ οἱ ἐκ τῶν συναδέλφων σχόντες τὴν αὐτὴν μετ' ἐμοῦ ἀντίληψιν.

Ἐν τούτοις τῆς εὐκαιρίας δοθείσης, ὀφείλω νὰ διακηρύξω τὴν γνώμην μου. Τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας ἡ Ἑλλὰς δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ ποτέ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτήν, διότι κατὰ τὴν ἱστορίαν της, κατὰ τὴν ἱστορίαν ἴσως τὴν διεθνῆ, τῆς ὁποίας τὰ πορίσματα πάντοτε ὑπῆρξαν ἀναλλοίωτα διδάγματα διὰ τοὺς λαούς, ἡ κατανομὴ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς εἰς πολλαπλᾶς ἐθνικότητας συντελεῖ εἰς ἀποσύνθεσιν. Δυστυχῶς δέ, ὡς ἀντελήφθητε, παρακολουθοῦντες μετὰ τοῦ αὐτοῦ πόνου τὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα, δυστυχῶς ὁ ἑλληνικὸς λαός, τὸν ὁποῖον ἐὰν δὲν ἐμέμφθη ὁ ἀξιότιμος κ. προλαλήσας χθὲς ἀμέσως, ἀπέδωκεν ὅμως ἴσως μομφήν τινα ἐπὶ τῷ ὅτι εἰς τὸ ἄκουσμα μιᾶς αὐτονομίας ἐξεγείρεται, ὁ ἑλ-

ληνικὸς λαός, κατὰ τὴν ταπεινήν μου ἀντίληψιν,ἔχει δικαιον νὰ ἐξεγείρηται. Εἶχε δίκαιον νὰ ἐξεγερθῇ, ὅταν ἤκουσε νὰ ὑποστηρίζηται ἡ ἰδέα λ. χ. τῆς αὐτονομίας τῆς Κρήτης. Δυστυχῶς, κύριοι,—καὶ τὸ λέγω μετὰ παρρησίας—τὰ πράγματα αὐτὰ ἀποδεικνύουσι καὶ ἴσως καθ' ἣν ἔτι στίγμὴν ὁμιλοῦμεν, ὅτι δικαίως ἐξηγέρθη τότε καὶ δικαίως πρέπει νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἰδέαν τῆς αὐτονομίας ἀπὸ παντὸς τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς αὕτη ἐφαρμόζεται σήμερον. Δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω περὶ ἄλλων μερῶν ἑλληνικῶν, τὰ ὁποῖα δεχθέντα τὴν αὐτονομίαν καὶ τὰ περισσὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα δίδει εἰς αὐτὰ ἡ κυρίαρχος δύναμις τῆς Εὐρώπης, ἡ κανονίζουσα τὰς τύχας τῶν μικρῶν λαῶν καὶ ἐν εὐημερίᾳ βιοῦντα, δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι ἀπώλεσαν τὸν ἐθνισμόν των καὶ ἀπεμακρύνθησαν διὰ παντὸς τῆς ὁλότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ πάντες καὶ ἐὰν δὲν εἴχομεν ὑπ' ὄψει τὰ παραδείγματα ταῦτα τῆς ἱστορίας, ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ παραδείγματα τοῦ παρελθόντος μας, ὅτι, ὅταν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν ἀποκεχωρισμέναι ἀλλήλων, κατασυνετρίβοντο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μόνον ὁσάκις συνηνοῦντο κατασυνέτριβον καὶ ὑπεδούλων αὐτὸν ὁσονδήποτε μέγας καὶ ἂν ἦτο, ὁσονδήποτε στρατὸν καὶ ἀριθμητικὴν δύναμιν καὶ ἂν εἶχεν. Τὸ ἀξίωμα, κύριοι *ἐν τῇ ἑνώσει ἡ ἰσχύς*, εἶνε ἀξίωμα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς τοὐλάχιστον δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῶμεν.

Ἡ Βουλγαρία, κύριοι, ζητεῖ τὴν αὐτονομίαν, καὶ βεβαίως δὲν μωραίνεται. Τὰ πράγματα αὐτῆς ἀπέδειξαν, ὅτι βαδίζει ἐκεῖ, ὅπου ἔταξε τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς πολιτικήν. Ζητεῖ τὴν αὐτονομίαν, ὅταν εὑρίσκηται εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὸ Κράτος, ἐκείνην, τὴν ὁποίαν προδιέγραψε, κατὰ τὴν ταπεινήν μου ἀντίληψιν, ἄριστα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱστορικῶν κειμένων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης, ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ζητεῖ τὴν αὐτονομίαν, ἀφομοιωτικὴν τῶν ἄλλων λαῶν ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ ἔχει καὶ τὰς δυνάμεις νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ.

Ἡ Βουλγαρία ἔχει στρατόν· στρατὸν ἔχουσα, δὲν ἔχει μόνον τοῦτο· κατώρθωσε νὰ ἔχῃ κάτι πλέον, κάτι μεῖζον, κάτι ἰσχυρότερον. Κατώρθωσε νὰ ἔχῃ ἰσχυροτέρους φίλους, ἰσχυροτέρους προστάτας, παρακολουθοῦντας τὰ βήματα αὐτῆς μετὰ πατρικῆς στοργῆς. Ποῦ θὰ βασίσωμεν ἡμεῖς τὴν ἰδέαν μιᾶς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας; Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν μας; Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἡ ὁποία θελήσασα νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ὁμοφύλων της, ἐδέχετο τὰ ραπίσματα, τὰς ὕβρεις, τοὺς προπηλακισμοὺς τῶν κρατούντων ἐν Σμύρνῃ, καὶ ἀντὶ νὰ λάβῃ, ἔδιδε κατόπιν ἱκανοποίησιν διὰ τὰ λακτίσματα ταῦτα καὶ τὰς ὕβρεις, μεταθέτουσα μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ Σμύρνης τὸν προξενικὸν ὑπάλληλον κ. Δηλιγιάννην καὶ εἶτα καὶ αὐτὸν τὸν πρόξενον;

Μὲ ποίαν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν, ὡς ἐπαρκῶς κατέδειξεν ὁ κ. Ἀργυρός, δὲν ἔχομεν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν μίαν αὐτονομίαν; Ὑποθέσατε

ὅτι ἡ Εὐρώπη διέγραψε τὰ ὅρια μακεδονικῆς αὐτονομίας, ὡς τὴν ἐννοοῦμεν ἡμεῖς. Ποῦ εἶνε ἡ ἰσχύς, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν αὐτονομίαν ταύτην, ὡς ὑποστηρίζει τὴν ἑαυτῆς ἡ βουλγαρικὴ διπλωματία;

Φρονῶ, ἐπομένως, ὅτι ἐντεῦθεν πρέπει ν' ἀκουσθῇ ἡ γνώμη, ὅτι ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον μὲ φιλοπατρίαν σπανιωτάτην ἀληθῶς, τὸν ὁποῖον μὲ πόνους καὶ μόχθους πολλοὺς ἐδημιούργησε, καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου πᾶσα λέξις ἀγνωμοσύνης εἶνε ἀνίερος ὕβρις, τὸν δρόμον, λέγω, τὸν ὁποῖον ἠνέωξεν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ὁποῖον ἀπεδέχθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἡμῶν, ἐὰν εἰς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἀκολουθήσωμεν τοῦτον τὸν δρόμον, βεβαίως συμφέρον καὶ ὠφέλιμον εἶνε νὰ ἀκολουθήσωμεν καὶ τὸν δρόμον, ὃν κατέδειξε χθὲς ὁ κ. Ἀργυρός, τουτέστι τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐπεδιώξαμεν, ἀλλὰ πάντοτε ἐλησμονήσαμεν.

Ἀλλὰ πῶς θ' ἀποκτήσωμεν ἐξωτερικὴν πολιτικήν; Ἰδοὺ τὸ μέγα πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐγείρεται πρὸ ἡμῶν. Ἰδοὺ ἡ σκληρά, ἰδοὺ ἡ μοιραία, ἡ ὀδυνηρὰ ἀνάγκη, εἰς ἣν εὑρισκόμεθα, νὰ στρέψωμεν καὶ πάλιν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ Κράτος. Ἀπὸ ποῦ, ἀπὸ τίνα νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν; Ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος, ὅστις ἀπουσιάζει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὁ ὁποῖος ἀπεργασθεὶς ὅσον ὀλίγοι τὰ ἐθνικὰ πράγματα μετ' ἀξιοζήλου φιλοπατρίας, εἶνε ἄξιος ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ὁ κ. Σῖμος, λέγω, διευθυντὴς τῆς «Πατρίδος», εἶπε χθές, συμπληρῶν τοὺς λόγους τοῦ κ. Ἀργυροῦ, ποῦ κανονίζεται, καὶ κατὰ τίνα τρόπον κανονίζεται κατ' ἔτος ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἐπαναλάβω ἐγὼ πάλιν, κατόπιν τοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει ἡ γνώμη τοῦ κ. Σίμου.

Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατήγγειλε μετὰ παρρησίας ὁ κ. Σῖμος, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἀντικείμενον, ἐφ' οὗ καλούμεθα νὰ συζητήσωμεν, ἂν ὄχι δημοσίᾳ, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, ἐκεῖνο, ὅπερ πρέπει νὰ ριζωθῇ εἰς τὴν συνείδησιν ἡμῶν, εἶνε, ὅτι ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὑπεύθυνον οὔτε εἴχομεν, οὔτε ἔχομεν. Ὑπάρχει τις πιστεύων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἔχει μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς συνταγματικῆς εὐθύνης, ἐξωτερικὴν πολιτικὴν προδιαγεγραμμένην, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας βαδίζει. Δὲν θέλω νὰ προσθέσω τι πλέον εἰς ὅσα πολὺ καλῶς καὶ ἐπικαίρως ἀνέπτυξεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος, ὃν ἀνέφερα. Ἀλλὰ βεβαίως τὸ ζήτημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶνε τὸ ὕψιστον τῶν ζητημάτων καὶ θὰ ἦτο ἀληθῶς παράλειψις σπουδαιοτάτη τοῦ ἔργου τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, ἐὰν ὁ κ. Ἀργυρὸς δὲν προυκάλει προχθὲς τὴν εἰδικὴν ταύτην συνεδρίασιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Εἶχε δίκαιον ὁ κ. Ἀργυρὸς νὰ νομίζῃ, ὅτι τίποτε δὲν γίνεται ἄνευ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅτι ὅλαι αἱ συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἐδῶ, ὅλαι

αἱ συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὴν Βουλήν, ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅλαι αἱ διατυπώσεις ἀποβαίνουσιν εἰς μάτην, ἄνευ ὡρισμένης κατευθύνσεως ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀλλ' ὅταν, κατορθώσωμεν νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς τὸ Κράτος μίαν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὡς πρὸς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ χθὲς ἐτέθη εἰς συζήτησιν, ὅταν κατορθώσωμεν νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς τὸ Κράτος τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον διέγραψεν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν ἐπιβάλωμεν ὡς πρὸς τὴν Ἤπειρον ταύτην, ὡς πρὸς τὴν Θρᾴκην ἐκείνην καὶ οὕτω καθεξῆς, εὐθὺς ἀμέσως προβαίνει ἐπιτακτικὴ ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ὀργανώσεως στρατοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ θ' ἀρχίσωμεν, μολονότι φαίνεται προέχον τὸ ζήτημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καθ' ὃν τρόπον τὸ ἔθεσεν ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ μακεδονικοῦ Συλλόγου.

Τὸ συμπέρασμα δέ, εἰς τὸ ὁποῖον κατελήξαμεν ἐνδομύχως χθὲς καὶ καταλήγομεν ἀναγκαίως καὶ σήμερον, εἶνε ἡ αναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ. Ὑποθέσατε, ὅτι κατορθώσαμεν νὰ προδιαγράψωμεν μίαν ἐξωτερικὴν πολιτικήν,—ὄχι ἡμεῖς διότι ἐν τῇ συνειδήσει τῇ ἡμετέρᾳ εἶνε προδιαγεγραμμένη ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, ἐν τῇ συνειδήσει παντὸς τοῦ λαοῦ, τῆς μερίδος τοῦ λαοῦ τῆς παρακολουθούσης μετὰ προσοχῆς τὰ πολιτικὰ πράγματα, εἶνε ἀδιασάλευτος ἡ γνώμη, ὁποία ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κατὰ τὴν τελευταίαν 40)ετίαν καὶ ἡ ὁποία μὴ ὑπήρξασα πρέπει νὰ ὑπάρξῃ,—ἀλλ' ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ προδιαγράψωμεν ὡς Κράτος ἐπίσημον τὴν προσήκουσαν πολιτικήν, οὐδέποτε θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιβάλωμεν αὐτήν, ἐὰν δὲν εἴμεθα ἰσχυροί. Καὶ οἱ Βούλγαροι προδιέγραψαν τὴν πολιτικὴν αὐτῶν τὴν συνᾴδουσαν πρὸς τὰ συμφέροντά των, πρὸς τὰς βλέψεις των· ἀλλ' ἐδημιούργησαν πρότερον λόγχας, ἐδημιούργησαν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ἄλλοτε ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ,—τὸ ξίφος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὸ ὁποῖον ἔρχεται νὰ κόψῃ, ἐὰν μὴ ἔκοψεν ἤδη αὐτόν, τὸν Γόρδιον δεσμόν.

Τί θὰ τὴν κάμωμεν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐπείσαμεν τὸ Κράτος νὰ προδιαγράψῃ αὐτήν, ὅτι ἐπείσαμεν τὸ Κράτος νὰ καθορίσῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὑπεύθυνον πάντοτε ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὅταν δὲν ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἐφαρμόσωμεν; νὰ ἀκουσθῶμεν; Πῶς θὰ ἐπιβάλωμεν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ δίκαια ἡμῶν; Προέχει λοιπὸν καὶ πρέπει νὰ προέχῃ τὸ ζήτημα τοῦ στρατοῦ, δικαίως δὲ εἰς διακοπὴν γενομένην προχθὲς ἐτόνισεν ὁ κ. Πρόεδρος, ὅτι ἡ κατακλεὶς τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, ὅτι τὸ κορύφωμα τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς θὰ εἶνε καὶ πρέπει νὰ εἶνε ὁ στρατός. Ἤκουσα, κύριοι, ἐπίσης νὰ λεχθῇ παρενθετικῶς, ἀλλ' ἴσως δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ τὸ ἀκούσω, τὸ ἤκουσα ἐξ ἐπισήμου φωνῆς ἐν ἄλλῳ ἐπισήμῳ ἐθνικῷ Συνεδρίῳ καὶ τὸ ἠκούσατε βεβαίως ὅλοι, ὅτι εἴμεθα μικροί, ὅτι εἴμεθα ἀνίσχυροι καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῶμεν καὶ πολλά. Κατὰ τῆς ἐπισήμου ταύτης δηλώσεως, ἐγὼ τοὐλάχιστον, ὡς Ἕλλην, διαμαρτύρομαι. Νομίζω, ὅτι ὅλοι, ὡς Ἕλληνες, ἔχομεν ἐν τῇ ταπεινότητι ἡμῶν, ἐν

τῇ ἀπογοητεύσει ἡμῶν καὶ τινὰ ἐνδόμυχον ἐγωϊσμόν. Δίκαιον ἑπομένως εἶνε, νὰ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡμεῖς οἱ μικροί, οἱ ἐλάχιστοι, δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τίποτε. Εἶνε δίκαιον νὰ διαμαρτυρηθῶμεν ἐναντίον τῶν λεγόντων, ὅτι οἱ μεγάλοι, οἱ ἰσχυροὶ τῆς Εὐρώπης δὲν μᾶς ἀφίνουσι νὰ πράξωμέν τι, ὅτι, καὶ ἂν διαγράψωμεν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ὅτι, καὶ ἂν δημιουργήσωμεν στρατόν, θὰ εὕρωμεν πρὸ ἡμῶν τὴν ὑπερτάτην θέλησιν τῆς Εὐρώπης, θὰ εὕρωμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, θὰ εὕρωμεν τὴν ἰσχὺν τῆς ἡνωμένης Εὐρώπης, ἡ ὁποία θὰ μᾶς εἴπῃ:—«Κάτω τὰς χεῖρας,ἐγὼ θὰ σᾶς ὁρίσω τὴν ἔκτασιν τῶν ὁρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων νὰ ζήσητε».

Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης αὐτῆς. Εἶνε ἀληθές, ὅτι εἴμεθα μικροί. Ἀλλ' ἐπίσης ἀληθὲς εἶνε καὶ ἀκλόνητον τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι καὶ οἱ μικροί, ὅταν γνωρίζωσι νὰ ὑποστηρίξωσι τὰ δίκαια αὐτῶν, ὅταν γνωρίζωσι νὰ δημιουργήσωσι Κράτος, καὶ οἱ μικροὶ ἐπιβάλλονται. Ἰδοὺ τὸ Μαυροβούνιον, τοῦ ὁποίου τὰ ὅρια δὲν ἐκτείνονται πέραν τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, ἐπέβαλε προχθὲς ἔτι εἰς γεννηθεῖσαν διαφορὰν τὴν θέλησίν του ἐπὶ ἰσχυροῦ ὁμόρου. Πῶς θὰ ἔλθωμεν ἡμεῖς νὰ διακηρύξωμεν, δυστυχῶς δὲ τὸ διεκηρύξαμεν μὲ τὴν ἐπίσημον τοῦ Κράτους φωνὴν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ρωμουνικοῦ ζητήματος συζήτησιν, ὅτι ἡμεῖς οἱ μικροὶ ὀφείλομεν πάντοτε νὰ κύπτωμεν;

Ἀλλ' ἀκριβῶς διότι τοιαύτην πολιτικὴν ἠκολουθήσαμεν, κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν, διὰ τοῦτο προπηλακιζόμεθα. ὅπως καὶ προεπηλακίσθημεν, διὰ τοῦτο ὑβριζόμεθα,ὅπως ὑβρίσθημεν, ὅτι δὲν ἔχομεν ἑλληνικὸν αἷμα εἰς τὰς φλέβας ἡμῶν διὰ φυλλαδίων ἐπισήμων,διὰ φυλλαδίων πρεσβευτῶν,τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε κατορθώσῃ ἡ προξενικὴ ὑπηρεσία ν' ἀνακαλύψῃ καὶ τὰ ὁποῖα, πωλούμενα εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἰταλίας, μόνον ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς μακαρίως ὑπνοβατοῦντας!

Μὲ τὴν πολλάκις ὑποθαλφθεῖσαν αὐτὴν ἰδέαν, ὅτι εἴμεθα μικροί, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μὴ ὑπολογιζόμεθα παντάπασιν.Ἡ ἰδέα αὐτὴ πρέπει νὰ καταπέσῃ. Εἴμεθα μικροί, ναί· καὶ μὴ λησμονῶμεν ὅμως, ὅτι ὑπὲρ τὴν σμικρότητα,ὑπὲρ τὴν ἐλαχιστότητα ἡμῶν,ὑπάρχει ἡ μεγάλη ἰδέα. Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης κύριοι,ἐγώ,ὅτι θὰ δυνηθῶμεν μὲ τὰς λόγχας νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, νὰ ἐκδιώξωμεν τοὺς Βουλγάρους, ὅτι θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ θὰ ἐκδιώξωμεν τὴν πανίσχυρον Προπαγάνδαν, ἡ ὁποία τείνει νὰ ἐξαλβανίσῃ τὴν Ἤπειρον. Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι διὰ τῶν λογχῶν θὰ κάμωμεν τὰ θαύματα ταῦτα καὶ θὰ ἐπεκτείνωμεν τὰ ὅρια τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Εἶμαι τῆς γνώμης, ἡ ὁποία εἶνε νομίζω καὶ γνώμη γενική, κατὰ τὴν ταπεινήν μου δὲ ἀντίληψιν ἀναμφισβήτητος καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐνδεδειγμένη, ὅτι, ἔχοντες Στρατόν, ἔχοντες ἐνόπλους δυνάμεις νὰ παρατάξωμεν,θὰ καταστήσωμεν σεβαστὰ τὰ δίκαια τῆς φυλῆς ἡμῶν,θὰ ὑπολογισθῶ-

μεν κατὰ τὰς διασκέψεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ὅτι θὰ ληφθῶμεν ὑπ' ὄψει, ἐνῷ σήμερον δὲν λαμβανόμεθα παντάπασιν.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ Κράτος ἡμῶν, εἰσερχόμενον εἰς ὁδὸν εὐνομίας καὶ ἐργασίας, εἰς ὁδὸν οἰκονομικῆς περισυλλογῆς, ὅτι περισυλλέγον τὸ χρῆμα, ὅπερ γνωρίζομεν πῶς καὶ ποῦ σπαταλᾶται, καὶ ἀτυχῶς δὲν λέγω τι κρυπτόν, τὸ χρῆμα, ὅ περ μέχρις ἐξαντλήσεως δίδει ὁ λαὸς καὶ διὰ τὸν στρατόν του καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην του, ἔχω, λέγω, τὴν γνώμην, ὅτι τὸ Κράτος ὀργανούμενον ἐπαξίως τῆς ἐντολῆς,τὴν ὁποίαν ἐλάβαμεν,ὅταν ἀπεδέχθημεν τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐπαξίως τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν καθ' ἑκάστην ἕκαστος λαμβάνει ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν προγόνων ἡμῶν, ὀργανούμενον καὶ παρασκευαζόμενον στρατιωτικῶς καὶ καταδεικνύον καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ἐξέλθωμεν τῶν ὁρίων τῶν ἱστορικῶν ἡμῶν ὑποχρεώσεων, ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν νὰ κηλιδώσωμεν ἐπὶ πλέον εἰς τὸ μέλλον τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποστολήν, τὸ Κράτος, λέγω, θὰ προκαλέσῃ τὸν γενικὸν σεβασμὸν ἐπὶ τὰ δίκαιά του.

Προχθὲς ἀνέγνωσα βιβλίον τι τῆς δημοκρατίας τοῦ ἁγίου Μαρίνου καὶ ἐξεπλάγην, ὅταν εἶδον, ὅτι κράτος, ἔχον ἔκτασιν, ὅσην ἔχει ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶνε καὶ ἡ πρωτεύουσά του καὶ αἱ ἐπαρχίαι του καὶ ἡ βουλή του καὶ ἡ φρουρά του καὶ τὸ ταμεῖόν του, νὰ διατηρήσῃ πανταχόθεν, τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἐπὶ τρεῖς, πέντε, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσους αἰῶνας.

Πετιμεζᾶς. Ἐπὶ χιλιετηρίδα ὁλόκληρον!

Μεταξᾶς. ... Ἐπὶ χιλιετηρίδα ὁλόκληρον νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ὅτι κατώρθωσε νὰ τὸ σεβασθῶσι πάντες οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς. Τὸ ἐσεβάσθησαν δέ, ὄχι διότι διὰ τοῦ μικροῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ διὰ τοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖον στρατοποιεῖ, ὅτι θὰ εἰσελάσῃ εἰς ξένα Κράτη καὶ θὰ προξενήσῃ κινδύνους. Τὸ ἐσεβάσθησαν, διότι τὸ εἶδον κράτος οἰκοκυρωσύνης, ὅ περ ἔζη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἄνευ σπατάλης, ἄνευ ἀνεμοζάλης, ἐν τῇ ταξινομήσει τῶν δημοσίων πραγμάτων, κράτος, ἔχον ἐγωϊσμόν τινα καὶ συναισθανόμενον τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ δύναται νὰ ζήσῃ ἐν ἀνεξαρτησίᾳ, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν γείτονα αὐτοῦ νὰ τὸ ἐνοχλήσῃ κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν του. Καὶ μὲ αὐτὰ τὰ προσόντα, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὰ ἐδαφικά, τὰ πολιτικά, τὰ κοινωνικά, τὰ πλουτιστικὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα ἔχει τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἰσχυρῶν.

Καὶ εἶνε πρέπον ἡμεῖς, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν ὑψίστην τῶν ἰδεῶν, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν εὐγενεστάτην τῶν ἰδεῶν, νὰ λέγωμεν ἐν ἐπισήμοις συνεδρίαις καὶ ἀπὸ ἐπισήμου βήματος, ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τίποτε εἰς τὸ ρωμουνικὸν ζήτημα, διότι πρέπει ἡμεῖς οἱ μικροὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ὑπείκωμεν, διὰ νὰ μὴ μᾶς πετάξωσιν εἰς τὴν ἄκρην;

Θεοδωρίδης. Δὲν εἶπε, νομίζω τοιοῦτόν τι ὁ προαγορεύσας.

Μεταξᾶς. Δὲν ἐννοῶ τοὺς ἐνταῦθα ἀγορεύσαντας. Ὁμιλῶ περὶ *ἐπισήμου φωνῆς, ἐν ἐπισήμῳ Συνεδρίῳ, ἀπὸ ἐπισήμου βήματος*, περὶ δηλώσεως, ἡ ὁποία προὐξένησε κατάπληξιν. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι καὶ τὰ ἐλαχιστότατα τῶν κρατῶν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐκφρασθῶσι μὲ τὴν ἐπίσημον φωνὴν ἀπὸ ἐπισήμου βήματος, ἐκφράζονται μετὰ τοῦ προσήκοντος ἐγωϊσμοῦ. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μάλιστα προσήκει νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει εἰς αὐτὴν ἡ ἱστορία της.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε μικρά—ἐν τῇ ἰδέᾳ—εἶνε πολὺ μεγάλη. Ὀφείλομεν δὲ νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐνισχύσωμεν αὐτὴν τὴν πεποίθησιν καὶ ὅταν τοῦτο κατορθώσωμεν, τότε καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, τὴν ὁποίαν θὰ προδιαγράψωμεν ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ τὴν προδιαγράψωμεν, τότε καὶ ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον θὰ δημιουργήσωμεν, ἐὰν τὸν δημιουργήσωμεν, θὰ ἔχωσιν ἀποτελέσματα ἀντάξια τῶν ἔργων μας. Καὶ θὰ ἐπεθύμουν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, ὅσοι παρίστανται εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν ταύτην, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἠθέλομεν διοργανώσῃ τὸ Κράτος ἡμῶν ἐσωτερικῶς καὶ ὡς εἶπεν ὁ κ. Ἀργυρός, καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ὡς ὑποστηρίζει καὶ ἐργάζεται ὑπερανθρώπως ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἐπεθύμουν, λέγω, νὰ ἐπιζήσωμεν μιᾶς δεκαετίας. Θὰ ἴδωμεν τότε τὴν διαφορὰν τῆς ἐκτιμήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχωσι πρὸς ἡμᾶς οἵ τε ἀνεπίσημοι καὶ οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ὑπολογίζοντες ἔτι ἡμᾶς ἐν τῇ σμικρότητί μας. Μὴ λησμονῆτε, ὅτι μὲ μόνον τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας ἀπετινάξαμεν δουλείαν 400 ἐτῶν ὑπὸ τοὺς ἐνθουσιώδεις ἀλαλαγμοὺς καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ταπεινή μου λοιπὸν γνώμη, εἶνε, ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν, ἐπὶ πλέον δέ, παρὰ τὴν ὁδὸν αὐτήν, νὰ χαραχθῇ ἡ λεωφόρος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὸ ὁποῖον, τελείως παρ' ὅλων μας λησμονηθέν, ὑπέμνησε χθὲς ὁ κ. Ἀργυρός. Ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίσωμεν πρωτίστως περὶ τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας, ἐὰν θέλωμεν νὰ ὑπολογισθῶμεν, ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν μεγάλων δικαστων.

Δὲν πρόκειται, ὡς εἶπον, νὰ εἰσέλθωμέν που κατακτηταί, νὰ εἰσελάσωμεν εἰς ξένα κράτη, νὰ εἰσέλθωμεν ἤδη ἐκεῖ, ὅπου στενάζουσι δοῦλοι ἀδελφοί, διὰ νὰ πολεμήσωμεν κατὰ τῶν τυράννων αὐτῶν. Πρόκειται, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ καθῆκόν μας, νὰ ἐργασθῶμεν, διὰ νὰ ὑπολογισθῶμεν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἔχω ἐν τέλει τὴν γνώμην, ὅτι αἱ ἰδέαι τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἰδέαι ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅτι αἱ ἰδέαι ἡμῶν περὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοιαύτης, ὡς ἀναγκαιοτάτης, περὶ ὀργανώσεως

στρατοῦ, τοιούτου ὡς ἀναγκαιοτάτου, περὶ ταξινομήσεως τῶν δημοσίων ἡμῶν πραγμάτων, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ εὐημερία ἡμῶν, ὅτι δὲν θὰ ἐπιβληθῶσι—καὶ λυποῦμαι ἀπὸ καρδίας, ὅτι ἐκφράζομαι οὕτω πως περὶ τοῦ Κράτους τούτου,—δι' ἁπλῆς εὐχῆς καὶ θὰ εἶνε, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, ἡ μυριοστὴ εὐχή, αὐτή, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκπέμψῃ ἡ Ἑταιρεία αὕτη, θὰ εἶνε ἡ ἑκατομμυριοστὴ εὐχὴ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκπέμψῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ὁποῖος δὲν πράττει ἄλλο καὶ οὗτος ἢ νὰ ἀπευθύνηται πρὸς τὸν τύπον καὶ νὰ λέγῃ τὸ στερεότυπον: «ὑψώσατε φωνήν». Θὰ εἶνε, λέγω, ἡ ἑκατομμυριοστὴ αὐτὴ εὐχή, ἡ ὁποία θὰ λάβῃ τῶν πρώτων τὴν κονιορτοβριθῆ τύχην.

Δὲν εἶμαι ὁ ἁρμόδιος νὰ ὑποδείξω τὸν τρόπον τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἰδεῶν μας, ὅσας ἀνεπτύξαμεν κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν ταύτην καὶ ὑπεστηρίξαμεν καὶ ἐθεωρήσαμεν ἐπιβεβλημένας δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἀντελήφθην κατὰ τὴν χθεσινὴν παρενθετικὴν ὁμιλίαν μου, ὅτι παρεξηγήθην. Ὑπῆρξαν τινές, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐξέλαβον ὡς ἐπαναστάτην.

Πρόεδρος.— Ὄχι, κύριε Μεταξᾶ, δὲν εἶπέ τις τοιοῦτό τι.

Μεταξᾶς.— Ἔχω τὸν λόγον μου, λέγων τοῦτο, κύριε Πρόεδρε.

Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, κύριοι,—σπεύδω νὰ τὸ δηλώσω—ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως εἰρηνικῆς, ἀπὸ ἀπόψεως συνταγματικῆς καὶ νομίμου εἶμαι ἐπαναστάτης, καὶ ἂν θέλετε, καυχῶμαι διὰ τοῦτο. Ἀλλὰ σᾶς ἔχω ὅλους μαζύ μου μὲ τὴν γνώμην ταύτην, ἢ μᾶλλον, μὲ ἔχετε ὅλοι μαζύ σας, διότι, βεβαίως τὴν αὐτὴν αἰσθάνεσθε πάντες ἐπὶ τῇ καταστάσει ὀδύνην. Εἶμαι ἐπαναστάτης τοῦ νόμου κατὰ τῆς ἀνομίας, ἐπαναστάτης τοῦ δικαίου κατὰ τῆς ἀδικίας, ἐπαναστάτης τῆς ἐθνικῆς ἰδέας κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἀναισθησίας. Τίς δὲ θὰ διαφωνήσῃ εἰς τὴν κραυγήν: «Ζήτω ἡ τοιαύτη ἐπανάστασις!» ;

Δὲν ζητῶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν γνωμῶν μου. Ἀλλ' εἶμαι τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ Ἕλληνες πολῖται, ὀφείλουσιν—ἐπαναλμβάνω νομίμως—νὰ ἐπιβάλωσι τὴν γνώμην καὶ τὴν θέλησιν αὐτῶν, ὅταν βλέπωσιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐθνικὴ θέλησις ἐκεῖ ὅπου πρωτίστως καὶ μυσταγωγικῶς ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ. Νὰ ἐπιβάλωσι δὲ ἤδη αὐτὴν εἴτε διὰ μιᾶς ἐν συλλαλητηρίοις ἐξεγέρσεως, εἴτε διὰ μιᾶς διαμαρτυρίας πανεθνικῆς, ἡ ὁποία νὰ ἔχῃ τὴν ἀφετηρίαν της ἀπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, πρὸς τοὺς κυβερνήτας, πρὸς οὓς νὰ δηλωθῇ ἐντόνως, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ ὀργανώσωσι στρατόν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ καθορίσωσιν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν σοβαράν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη ν' ἀνανήψωσιν ἐκ τοῦ ληθάργου, εἰς τὸν ὁποῖον διατελοῦσι, πρὸς τῇ φωνῇ δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐπέλθῃ ἀρωγὸς καὶ ἡ φωνὴ τοῦ τύπου.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρέπει ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη ν' ἀπολήξῃ εἰς ἁπλῆν εὐχήν. Πρέπει νὰ δηλωθῇ εἰς τοὺς ὑπευθύνους καὶ πάντας τοὺς ἔχοντας ὑπέρτατον καθῆκον νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς Πατρίδος, ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ ἔσχατον μέτρον, εἰς τὸ ὁποῖον προβαίνει ὁ ἑλληνικὸς λαός. Διότι μόνον διὰ τοῦ μέσου τούτου νο-

μίζω, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ κατορθώσωμεν κἄτι.

Μετὰ τὸν κ. Μεταξᾶν τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Παπάζογλους ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Παπάζογλου

Παπάζογλους. — Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀντίρρησις, ὅτι τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ ἓν ἔθνος εἶνε δυνανὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια, εἶνε ἡ δύναμις ἡ στρατιωτική. Ὅταν κατορθώσῃ νὰ ἔχῃ στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ δύναμις αὕτη δὲν εἶνε μόνον ἔνδειξις ἰσχύος, ἀλλὰ καὶ ἔνδειξις ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐθνικῆς δυνάμεως. Ὁ στρατὸς εἶνε παραγόμενον τῆς μηχανῆς τοῦ Κράτους, εἶνε παραγόμενον ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ. Θὰ ἐρωτήσω λοιπὸν ὑμᾶς: νομίζετε, ὅτι εἶνε δυνατὸν ὁ στρατὸς νὰ σχηματισθῇ ταχέως, τάχιστα, ὅσον τὸ ἐπεῖγον τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν ἀπαιτεῖ, πρὶν ἢ ὑπάρξῃ οὐδεμία ἄλλη προπαρασκευή; Πρέπει νὰ γνωρίζετε, ὅτι τοῦτο εἶνε ἀδύνατον. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις,ἥτις ἀπαιτεῖται,ὅπως ἡ Ἑλλὰς διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικά της δίκαια, πρέπει νὰ εἶνε πολὺ μεγάλη, πρέπει τοὐλάχιστον νὰ εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὸν πληθυσμόν της, πρέπει νὰ εἶνε 250,000 ἀνδρῶν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τοὺς σημερινοὺς πολιτικοὺς ὅρους τοῦ κράτους. Ὑπάρχει εἶδος ἐνεργείας μακρᾶς, ἥτις ἐὰν ἀδιακόπως καταβληθῇ, εἶνε δυνατὸν ν' ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλὰς 250 χιλιάδας στρατοῦ· ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶνε μακρά, καθ' ὅσον μάλιστα δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὸ παρελθὸν ἐνέργεια, ἡ ὁποία νὰ συνεχισθῇ εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ προσεχὲς μέλλον.

Ὑπῆρξεν εἰς τὸ παρελθὸν ἀδράνεια, αναλγησία ἐπὶ μακρόν. Δὲν φρονῶ, ὅτι ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον. Τὰ ἔθνη ὁμοιάζουσι τὰ ἄτομα. Ὅστις ἐπὶ μακρὸν παρημέλησεν ἑαυτὸν καὶ τὰ συμφέροντά του, ἐξεγειρόμενος κατά τινα στιγμήν, παρατηρεῖ μετὰ φρίκης, ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸ χεῖλος ἀβύσσου, ἡ ἠθική του θέσις εἶνε κλονισμένη, τὰ συμφέροντά του ἐν κινδύνῳ καταστροφῆς· αἰσθάνεται, ὅτι οὐδὲν παρεσκεύασεν, ὅπως τὸ χρησιμοποιήσῃ νῦν διὰ τὴν σωτηρίαν του. Ἡ συναίσθησις αὕτη φέρει παραζάλην. Νομίζω, ὅτι δὲν ἀφίσταμαι τῆς ἀληθείας, ἂν εἴπω, ὅτι τὴν εἰκόνα ταύτην παρουσιάζει σήμερον, μὲ διαφόρους χρωματισμούς, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία. Εὑρισκόμεθα ἀπέναντι κινδύνου τρομεροῦ. Συναισθανόμεθα, ὅτι τὰ μέσα, ἅτινα ἔχομεν καὶ παρεσκευάσαμεν,πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κινδύνου, εἶνε μηδαμινά· τούτου ἕνεκα εὑρισκόμεθα ἐν παραζάλῃ.

Τοιαύτη μὲν ἡ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ ζητεῖται: τί δέον γενέσθαι λοιπόν; Νομίζω,ὅτι πρέπει νὰ μὴ ἀφήσωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς παραζάλης. Ἀνάγκη,συγκεντροῦντες τὰς δυνάμεις ἡμῶν,νὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταρτίσωμεν,σαφῆ εἰκόνα ἄνευ προλήψεων,ποία ἡ θέσις τῆς πατρίδος ἐν τῷ διεθνῇ πολι-

τικῷ ὁρίζοντι· ποῖαι αἱ δυνάμεις ἡμῶν, αἵτινες εἶνε ἐλάχισται σχετικῶς πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας. Ἐπιτραπήτω μοι μία παρέκβασις: Καυχώμεθα, ὅτι ἔχομεν μεγάλας δυνάμεις. Ναί· ἀλλ' αὗται εἶνε ἐντελῶς φυσικαί, μικραὶ δὲ σχετικῶς πρὸς ἐκείνας, ἃς κατάλληλος ἐπιστημονικὴ κατεργασία ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ. Τοιαύτη δὲ κατεργασία ὑπῆρξεν ἐλαχίστη. Εἰς τοῦτο δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρξῃ ἀντίρρησις. Ἡ τοιαύτη κατεργασία δύναται νὰ τὰς ἀναβιβάσῃ εἰς τὸ ποσόν, ὅ περ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν θεραπείαν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Ἡ ἐναργεστέρα ἔκφανσις τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων λαοῦ τινος εἶνε ἡ πολιτικὴ δύναμις, ἡ πολυσύνθετος ἐκείνη δύναμις, ἥτις καλεῖται Κράτος. Καθόσον ἡ κατεργασία τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων γίνῃ ἐπιμελέστερον καὶ σκοπιμώτερον, κατὰ τοσοῦτο θέλει ἐπιτευχθῇ Κράτος μὲ ὀργανισμὸν πληρέστερον καὶ τελειότερον. Ἀλλ' ἡ τελεία μηχανὴ προϋποθέτει καὶ τέλειον προσωπικὸν πρὸς λειτουργίαν αὐτῆς· ἥτις ἔσται ἐπίσης ἀνάλογος πρὸς τὸ ποιὸν τῆς τε μηχανῆς καὶ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς· ἀλλ' ἔλαβον αἱ ἐθνικαὶ ἡμῶν δυνάμεις τοιαύτην κατεργασίαν καὶ σύνθεσιν; Οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι τοιοῦτόν τι οὐδέποτε ἐπεχειρήθη.

Προφανὲς λοιπόν, ὅτι ἡ δημιουργία στρατοῦ πρὸς τελεσφόρον ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀναλόγου πρὸς τοὺς τῶν ἀντιπάλων δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ὑπὸ Κράτους πλημμελῶς κατηρτισμένου. Ἐθνοστρατιὰ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν σήμερον ἀπέναντι τῶν μὲ τελειότατα ὅπλα ὡπλισμένων, τῶν ἄριστα ἐφωδιασμένων στρατῶν ἀρτίας ὀργανώσεως καὶ πολυετοῦς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀντιπάλων. Τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα τοιοῦτον στρατὸν κατηρτισμένον ἀποκτῶσι τρία πλεονεκτήματα: Εἶνε πρῶτον τεκμήριον τῆς πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς τοῦ Κράτους καὶ ἐπομένως τοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ἀνήκει, ὅ τι διὰ τοῦτο γίνεται συμπαθὴς εἰς τὴν διεθνῆ κοινωνίαν, εἶνε δύναμις ἠθική, ἐπιβάλλουσα τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ δικαιώματα, ἅτινα ὑποστηρίζει· εἶνε ἡ δύναμις, ἥτις, ὡς ἐλέχθη ἐνταῦθα, ἐπιτρέπει εἰς τὸ μικροσκοπικὸν Κράτος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου νὰ ὑφίσταται μεταξὺ ἄλλων κολοσσῶν ὡς ἰσότιμον. Δεύτερον, τοιοῦτο Κράτος εἶνε περιζήτητον ὡς σύμμαχος. Τρίτον, δύναται, δραττόμενον τῶν καταλλήλων περιστάσεων, νὰ ἐπιβάλῃ μόνον τὴν θέλησίν του διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων. Τὰ δύο τελευταῖα πλεονεκτήματα εἶνε θετικά. Παράδειγμα ἡ Βουλγαρία, κατορθώσασα ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος νὰ δημιουργήσῃ στρατιωτικὴν δύναμιν ἀξίαν λόγου, ἀπέκτησε τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις θεωρεῖ ταύτην ὡς ἰσχυρὸν παράγοντα ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐνῷ κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου βλέπομεν τὴν Ἀγγλίαν πρωτοστατοῦσαν εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς δημιουργίας τῆς μεγάλης Βουλγαρίας καὶ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κατὰ τὸ 1885 βλέπομεν τὴν ἰδίαν δύναμιν, πρωτοστατοῦσαν εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Διότι ἡ Βουλγαρία, διὰ τῆς δημιουργίας στρατοῦ, ἀπέδειξεν, ὅτι ἔχει δυνάμεις, ὅτι κέ-

κτηται τὴν ἱκανότητα νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς χάριν τῆς ἐθνικῆς της προόδου, ὅτι δὲ αἱ δυνάμεις αὐτῆς εἶνε ἐνεργοὶ δυνάμεις, τὸ ἀπέδειξεν εἰς τὸν σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, καθ' ὃν κράτος, μόλις δεκαετές, ἐνίκησε κράτος δεκάδων ἐτῶν. Σήμερον ἡ Βουλγαρία διὰ τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος της ἀντιμετωπίζει σθεναρῶς τὴν Τουρκίαν, παρ' ἧς ζητεῖ καὶ ἀποσπᾷ βεράτια· εἰς πᾶσαν δὲ περίστασιν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος αὐτῆς ζητεῖ ἀκροάσεις, συνέπεια τῶν ὁποίων ἑκάστοτε εἶνε ἡ ἐπιτυχία ἐκ μέρους τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους ὠφελειῶν ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὀλίγων αὐτοῦ ὁμοεθνῶν. Εἰς τί ὀφείλονται αἱ ἐπιτυχίαι αὗται; Εἰς οὐδὲν ἄλλο παρὰ εἰς τὰς 300,000 στρατοῦ, τὰς ὁποίας ἡ Βουλγαρία ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν δύναται νὰ παρατάξῃ παρὰ τὰ τουρκοβουλγαρικὰ σύνορα.

Ἐλέχθη ἐνταῦθα, ὅτι δὲν ἔχει ἡ Ἑλλὰς πολιτικὴν ἀνάλογον κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας. Ἡ πολιτικὴ κράτους τινὸς εἶνε ἡ σπουδαιοτέρα αὐτοῦ λειτουργία, εἶνε ὁ κορμὸς ἐξ οὗ πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι διακλαδίζονται, εἶνε ἡ λειτουργία, ἡ ἐγκεφαλική, τοῦ πολιτικοῦ σώματος, ἐξ ἧς πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀπορρέουσι καὶ ὑφ' ἧς διευθύνονται. Ἀλλὰ πῶς θέλετε πλήρη καὶ καλὴν κεντρικὴν λειτουργίαν ἀπὸ σῶμα ἐντελῶς καὶ πλημμελῶς ὠργανωμένον; Εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἰσχυρὰς χεῖρας (ἀρκετὸν καὶ καλὸν στρατόν), αἵτινες, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, νὰ διευθύνωνται δεξιῶς καὶ λειτουργῶσι καλῶς πρὸς ἐπίτευξιν ὑψηλῶν ἔργων;

Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ συμπληρωθῇ καὶ τελειοποιηθῇ ὁ πολιτικὸς ὀργανισμός, ὅπως λειτουργήσῃ πλήρως καὶ καλῶς, προετοιμάσῃ δὲ στρατὸν καὶ χρησιμοποιήσῃ πάσας τὰς δυνάμεις τῆς χώρας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων, ὅ περ ἀποτελεῖ τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους; Τὰ ὑλικά, ἅτινα τὸ Κράτος χρησιμοποιεῖ δὲν εἶνε πρωτογενῆ· εἶνε προϊόντα, ἅτινα κατεργάζεται ἕτερον σύστημα καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον προσπίπτον εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, εἶνε τὸ σύστημα τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων.

Οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε ὁ τόπος εἶνε κατάλληλος ἵν' ἀναπτύξω τὸ σύστημα, καθ' ὃ αἱ κοινωνικαὶ δυνάμεις δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι τελεσφόρως ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν. Εἰς τὴν παρ' ἐμοῦ ἐγγράφως ὑποβληθεῖσαν καὶ διὰ βραχέων αἰτιολογουμένην πρότασιν, ἐνδείκνυται σύστημα τοιούτων ἐνεργειῶν, ὅ περ, συμπληρούμενον καὶ τελειοποιούμενον, δύναται νὰ συντελέσῃ, ὅπως αἱ κοινωνικαὶ δυνάμεις δράσωσι σκοπίμως καὶ ἑπομένως ἀποτελεσματικῶς.

Ἀλλὰ θὰ εἴπητε ὁ τοιοῦτος τρόπος ἐνεργείας ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον, αἱ δὲ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι εἶνε ἐπείγουσαι, ὁ κίνδυνος ἐπίκειται καὶ πρέπει νὰ σπεύσωμεν. Σπουδή, εἰς οὐδεμίαν συστηματικὴν ἐνέργειαν ἐρειδομένη, εἶνε ἐνέργεια παραζαλισμένη, οὐδὲν δυναμένη νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα. Ἂν κατανοηθῇ, ὅτι ἡ μόνη σοβαρὰ ἐργασία εἶνε ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐσκιαγράφησα καὶ ἂν τεθῇ προσηκόντως εἰς ἐφαρμογήν, ὄχι μόνον θὰ ἐπιτευχθῇ ἀσφαλῶς μετὰ μακρὸν χρόνον τὸ ποθούμενον, ὁ ἔντιμος καὶ εὐήμερος ἐθνικὸς βίος, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως, ἀπὸ τοῦδε ἐκλιπούσης τῆς παραζάλης καὶ ἀπο-

βαλλομένης τῆς μαύρης ἀπελπισίας ἥτις κατέχει τὰς ψυχὰς ἡμῶν, θέλει τὰς διαδεχθῇ πνευματικὴ γαλήνη καὶ ψυχικὴ ἐνθάρρυνσις, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ τότε νὰ ληφθῶσι καὶ μέτρα πρόχειρα μέν, ἀλλὰ σκόπιμα, μὴ ἀντιστρατευόμενα καὶ μὴ καθιστῶντα ἀδύνατον τὴν χάραξιν καὶ ἐφαρμογὴν τελείου προγράμματος.

Ἡ ἡμετέρα λοιπὸν Ἑταιρεία,ἥτις εἶνε σωματεῖον κοινωνικόν, ἂς ἐργασθῇ τοιουτοτρόπως. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ Κράτος, δύο τινὰ ἀπαιτοῦνται: πρῶτον χώρα ἐλευθέρα, τὴν ὁποίαν ἔχομεν καὶ δεύτερον κέντρον πνευματικόν,ὅ περ δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ ἡ ὁμὰς τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων πολιτῶν. Ἂν οἱ τοιοῦτοι ἐργασθῶσι καταλλήλως καὶ δραστηρίως, τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσι.

Μετὰ τὸν κύριον Παπάζογλουν, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Α. Θεοδωρίδης, Σύμβουλος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Α. Θεοδωρίδου

Α. Θεοδωρίδης.—Κύριοι συνάδελφοι. Δὲν ἐσκόπουν νὰ λάβω τὸν λόγον, καθότι βλέπω, ὅτι τὸ κύριον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησεν ἡμᾶς, τὸ περὶ ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ἦτο ἤδη διὰ βοῆς λελυμένον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Δὲν ἠκούσθη ἐναντία γνώμη ἐπὶ τούτου καὶ ἐνομίζετο, ὅτι οὕτω πως τὸ πρᾶγμα ἦτο ἐκτὸς συζητήσεως, ὥστε ἐφθάσαμεν καὶ εἰς τὸ σημεῖον νὰ καθορίσωμεν κατὰ ποῖον τρόπον θὰ γίνῃ ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ ὁρίσωμεν μάλιστα καὶ προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη. Ἀλλ' ἡ ἀγόρευσις τοῦ προλαλήσαντός μου κ. Παπάζογλου, ἡ μετὰ δικαίας προσοχῆς ἀκουσθεῖσα, καίτοι ἐν μέρει ἐξερχομένη τῆς ὁμοφωνίας ταύτης, μοὶ δίδει τὸ θάρρος νὰ ἐπιληφθῶ τοῦ ζητήματος συντομώτατα, ἐκ τῶν προτέρων δὲ δηλῶ, ὅτι ἀνεπιφυλάκτως συντάσσομαι καὶ ἐγὼ μὲ τὴν γενικὴν γνώμην, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ τῆς χώρας. Τοῦτο δὲν θὰ τὸ ἀκούσετε ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπου σταθῆτε. Μοὶ φαίνεται ὅμως, ὅτι ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ στρατοῦ αὐτῆς, ὑπάρχει κάποια ἀπόστασις. Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ δὲν εἶνε τόσον εὔκολον πρᾶγμα, ὅσον ἀπὸ πολλοὺς ὑπολαμβάνεται, ἐγὼ δὲ τολμῶ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ ὀργάνωσις,—προλαμβάνω δὲ νὰ προσθέσω, στρατοῦ, ὅπως τὸν ἐννοῇ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος,—εἶνε ἀμέσως σήμερον ἀπραγματοποίητος, καὶ δι' αὐτὸ ἐκφράζω δισταγμούς, ὡς πρὸς τὸ ἀποτελεσματικὸν τῶν ἐξενεχθεισῶν περὶ τούτου εὐχῶν, ἐκφράζω δὲ δισταγμούς, ἀποβλέπων εἰς τὸ περιβάλλον, ἐν ᾧ πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ ὀργάνωσις αὕτη, ἀποβλέπων εἰς τὴν κατάστασιν, πολιτικήν τε καὶ κοινωνικήν. Καὶ δὲν εἶνε μόνον σήμερον ἀπραγματοποίητος, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶνε ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ ἰδία κατάστασις. Ὁ προλαλήσας ἀνέφερε πολλάκις καὶ ἐτόνισε τὴν ἰδέαν τοῦ Κράτους, ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν. Τῳόντι τί εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα συναθροισθέντες ἄνευ τοῦ Κράτους; Τὸ Κράτος, ὡς ἔχει σήμερον, δύναται νὰ μᾶς δώσῃ στρατόν; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα. Τὸ κατ'

ἐμὲ δὲν δύναμαι ἐκ τῆς ἱστορίας ν' ἀναφέρω ἓν παράδειγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ν' ἀποδεικνύηται, ὅτι ἐγένετο σπουδαῖόν τι στρατιωτικῶς εἰς κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν εὐνομεῖται.

Τώρα σᾶς φέρω τὰ παραδείγματα τῶν προγόνων μας. Πότε ἐμεγαλούργησαν στρατιωτικῶς οἱ Ἕλληνες; Ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ἡγηθεισῶν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Πότε ἐγένετο ἡ Ἰταλία; Ὅταν ὑπῆρξε Πεδεμόντιον, τὸ εὐνομούμενον Πεδεμόντιον, σεβαστὸν καὶ εἰς τὴν δουλεύουσαν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, τὸ ὁποῖον τούτου ἕνεκα παρεσκεύασε καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον καὶ εὑρέθη καὶ ὁ ἰταλικὸς λαὸς εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νὰ συναγωνισθῇ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἐθνικήν του ἀποκατάστασιν.

Ἀλλὰ τί θὰ εἴπῃ στρατός; Στρατὸς εἶνε ἡ μηχανὴ ἐκείνη, ἡ ἄριστα ὠργανωμένη καὶ δυναμένη νὰ κινηθῇ εἰς πᾶσαν στιγμήν. Πολλὰ ὅμως ἀπαιτοῦνται νὰ συντρέξωσιν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καὶ πρῶτον θέτετε τὴν ὑλικὴν βάσιν τοῦ στρατοῦ, τοὺς ἄνδρας. Ἔρχομαι δὲ νὰ σᾶς ἐρωτήσω: Εἴσθε βέβαιοι, ὅτι θὰ εὕρητε τοὺς στρατευσίμους αὐτοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ τοὺς στρατολογήσητε; Μήπως σᾶς εἶνε ἄγνωστον, ὅτι πολλοὶ τούτων μεταναστεύουσιν εἰς τὴν Ἀμερικήν; καὶ ὅτιδὲν θὰ εὕρητε οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν, οὓς δύνασθε νὰ ὑπολογίσητε; Ποῦ μένουσι τότε οἱ ὑπολογισμοί σας, οὓς ἐκάματε, βασιζόμενοι ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ; Ἀλλὰ προχωρῶ διότι δὲν εἶνε τοῦτο μόνον. Ἔρχεται ἡ κατάταξις. Ἐὰν τοὺς καλέσητε ν' ἀναλάβωσι τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ δὲν ἔρχονται, ἢ ἔρχονται οἱ ἡμίσεις, τί δύνασθε νὰ τοὺς κάμητε; Ὅ τι τοὺς κάμνετε καὶ σήμερον. Διατί δὲ δὲν ἔρχονται; Διότι ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, διότι ἕκαστος ἔχει τὴν ἰδέαν νὰ πράττῃ ὅ τι θέλει, διότι εἶνε ἰσχυρός, καὶ ὁ νόμος εἶνε ἀσθενὴς καὶ ὅταν ἐγὼ βλέπω, ὅτι ὁ ἄλλος φυγοστρατεῖ καὶ δὲν παθαίνει τίποτε, βεβαίως θὰ τὸν μιμηθῶ. Δὲν κατηγορῶ βλέπετε κανένα, ὁ δὲ ἀναμάρτητος βαλέτω λίθον. Ὁ νόμος μόνον εἶνε ἐγγύησις. Δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου ἰσχύουσιν οἱ νόμοι, ἡ ἐπιβολὴ αὐτῶν εἶνε σεβαστή. Αὐτὸ εἶνε τὸ δεύτερον στάδιον τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως. Αἱ δυσχέρειαι τῆς κατατάξεως. Ἀλλὰ προχωρῶ ἀκόμη. Συνῆλθεν ὁ στρατός σας ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερος· διότι ὑπάρχουσι μεταξὺ ἡμῶν οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἐδῶ κεῖται τὸ ζήτημα, εἰς τὸν ἀριθμόν. Ἀλλ' ὅσῳ περισσοτέρους ἀνθρώπους καλέσετε εἰς τὰ ὅπλα, τοσοῦτον περισσοτέρους στρατωνισμοὺς θέλετε, τοσοῦτον περισσότερον ὁπλισμόν, τοσοῦτον περισσότερα ἐφόδια θέλετε. Πόθεν ὅλα αὐτά; Ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην χρημάτων πολλῶν. Καὶ ἀκούω ἤδη τινῶν ἐρωτώντων, μήπως ὀλίγα χρήματα δίδει ὁ ἑλληνικὸς λαός; Δίδει 120 ἑκατομμύρια! Αὐτὸ θέλω νὰ ἐξετάσω καὶ καταλήγω, ὅτι θὰ ζητήσητε χρήματα ἀπὸ τοὺς παμμεγέθεις καὶ βαρυτάτους φόρους, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς πληρώνει, καὶ χρήματα διὰ τὸν στρατὸν δὲν θὰ ὑπάρχωσιν. Θὰ ζητήσητε παραγωγήν, ἐκ τῆς ὁποίας ν' ἀντλῆτε τὰ χρήματα, καὶ παραγωγὴν δὲν θὰ ἔχητε, διότι περὶ τῆς παραγωγῆς οὐδεὶς ὁ φροντίζων. Ὅσους περισσοτέρους ἄνδρας ζητή-

σητε ἀπὸ τὰς ἐργατικὰς τάξεις, τόσῳ περισσότερον πρέπει νὰ φροντίσητε νὰ κάμητε τὴν παραγωγὴν τελειοτέραν, νὰ τῇ δώσητε τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως, τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας.

Διότι, πόθεν θ' ἀντλήσητε τὰ χρήματα ταῦτα; Ἀλλὰ ζήτημα παραγωγῆς, βιομηχανίας, γεωργίας δὲν βλέπω εἰς τὸν τόπον ποσῶς. Ὅστις θέλει ν' ἀντιπαραβάλῃ διὰ νὰ ἴδῃ ποῦ εὑρισκόμεθα, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἐνισχύσεως τῆς παραγωγῆς μας, ὅ περ εἶνε στενώτατα συνδεδεμένον μὲ τὸ ζήτημα τῆς στρατιωτικὰς μας ὀργανώσεως, ἂς πάρῃ τὴν διεθνῆ στατιστικὴν καὶ ἂς κάμῃ παραβολὴν ὄχι μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν, ἀλλὰ μεταξὺ Βελγίου, Ρωμουνίας καὶ ἄλλων μικρῶν εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια καὶ θὰ ἴδητε τί παράστασιν εὐπρόσωπον ἔχουσι τὰ κράτη αὐτά, ὑπὸ τὴν ἔποψιν προνοίας τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῆς παραγωγῆς.

Ἡ Ρωμουνία αὐτή, ἠξεύρετε τί παρέστησεν; 56) γεωργικοὺς συνδέσμους εἰς τὸ διεθνὲς συνεργατικὸν Συνέδριον τῆς Βουδαπέστης τοῦ 1904. Ἡ Ἑλλὰς τί παρέστησεν; Οὐδέν! Βλέπετε λοιπόν, ὅτι τὸ ζήτημα τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων συνδέεται στενώτατα μὲ τὸ Κράτος, μὲ τὴν παραγωγήν, περὶ ὧν οὐδεμία φροντὶς λαμβάνεται.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον τὰ ὑλικὰ μέσα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸν στρατόν, οὔτε ὁ ἀριθμός, οὔτε τὰ χρηματικὰ μέσα. Τὴν ἰδέαν τοῦ στρατοῦ τὴν ἀποτελεῖ κάτι ὑψηλότερον, τὴν ἀποτελεῖ ἡ αὐτοθυσία, ἡ ἰδέα τοῦ αἰσθήματος, ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ πολίτης τὰ πάντα πρέπει νὰ θυσιάζῃ διὰ τὴν πατρίδα του. Ὁ φόρος τοῦ αἵματος εἶνε ὑψηλοτέρα παράστασις τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐτοθυσίας τοῦ πολίτου. Ποία ὅμως προϋπόθεσις εἶνε τῆς θυσίας αὐτῆς ἀναγκαία; Ὅτι ὁ πολίτης θ' ἀνήκῃ εἰς κράτος, τὸ ὁποῖον θὰ διδάσκηται ἀδιακόπως τὸ καθῆκον, ὥστε νὰ μορφωθῇ ἐν αὐτῷ, ἡ ἰδέα, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὸ καθῆκον.

Πρόεδρος. Ὁ Ἕλλην πολίτης ἀγνοεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ καθήκοντος ἢ τῆς αὐτοθυσίας; Τὸ ἀπέδειξε πλέον ἢ ἅπαξ. Ἀλλὰ διατί δὲν ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἰδέα τοῦ Ἕλληνος πολίτου; Αὐτὸ εἶνε ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν.

Θεοδωρίδης. Σᾶς εὐχαριστῶ· ἀλλὰ διστάζω νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχομεν τὴν ὑψίστην συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος, ἐκείνην τὴν ὁποίαν δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ εἰς ἄλλους λαούς. Οἱ πόλεμοι τὸ δεικνύουσι καὶ τὸ ἀπέδειξεν ὁ ἰαπωνικός. Δὲν δύναταί τις νὰ μοὶ ἀποδείξῃ, νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε τοιοῦτος;

Κ. Βασιλείου. Μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἔχετε δίκαιον, ὅπως διεπαιδαγωγήθη αὕτη.

Πρόεδρος. Νομίζω, ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτη δὲν εἶνε ἡ προσήκουσα. Δὲν διεπαιδαγωγήθη ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Μάνεσης. Παρακαλῶ νὰ καταλήξητε. Διότι μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῇ οὐδὲν εὑρίσκω συμπέρασμα. Τί πρέπει νὰ κάμωμεν;

Θεοδωρίδης. Παρακαλῶ. Λέγω τὰ πράγματα, ὅπως νομίζω αὐτά, ὅπως εἶνε. Δὲν τὰ καλλύνω, ἀλλὰ καὶ δὲν τὰ ἀμαυρώνω.

Μάνεσης. Μάλιστα. Ἐγὼ περιμένω τὸ συμπέρασμά σας, τίποτε ἄλλο. Μέχρι τοῦδε παρουσιάσατε τὴν εἰκόνα τῆς ἀπελπισίας. Τώρα τί νὰ γίνῃ;

Θεοδωρίδης. Ἔδωκα τὴν εἰκόνα, ὡς τὴν ἀντιλαμβάνομαι, τὴν ἀληθῆ κατ' ἐμέ. Εἶπον λοιπόν, ὅτι τὸν στρατὸν τὸν ἀποτελεῖ πρὸ παντὸς ἡ ἰδέα τοῦ αἰσθήματος, ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Στρέφω τριγύρω μου, ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν αὐτήν, καὶ βλέπω τ' ἀντίθετα. Βλέπω τὸ αἴσθημα τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος· ἕκαστος δηλαδὴ φροντίζει διὰ τὰ ἴδια συμφέροντα, μικρὰ ἢ μεγάλα, διὰ παντὸς τρόπου. Βλέπω πρόθεσιν μόνον τοῦ νὰ ἐπιβάλλωμεν βάρη καὶ εἶνε πανθομολογούμενον, ὅτι αἱ μικραὶ τάξεις τῆς Ἑλλάδος εἶνε αἱ φέρουσαι τὸ μεγαλείτερον φορτίον. Τί θέλετε λοιπόν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων; Τί αἴσθημα θέλετε ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαόν; Ὁ στρατὸς θ' ἀντλήσῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἀπὸ τὸν λαόν, ἀπὸ τὸ Κράτος.

Λάβετε ἕνα τοιοῦτον στρατιώτην, ἵνα διεξαγάγῃ τὸν μέγιστον τῶν ἀγώνων. Καὶ τώρα ἔρχομαι εἰς τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε καὶ δύσκολον νὰ σύρῃ τις. Ἡ ἀνάγκη τοῦ στρατοῦ εἶνε ἀναμφήρηστος, ἀλλ' αἱ περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελοῦμεν, αὐτὴ ἡ κατάστασις τοῦ Κράτους, ἐμποδίζει νὰ ὀργανώσωμεν τοιοῦτον. Τὰ πράγματα δηλοῦσιν, ὅτι, ἐνόσῳ δὲν ἔχομεν στρατὸν καλῶς ὠργανωμένον, εἶνε ματαιοπονία νὰ σκεπτώμεθα ν' ἀντιμετωπίσωμεν τοὺς κινδύνους. Ἡ κατάστασις ἡμῶν, δὲν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐλπίζωμεν τὴν ὀργάνωσιν ταύτην. Ἀλλὰ μὲ ἐρωτᾶτε: —Τί ποιητέον; Πρέπει νὰ ὑπάρξῃ Κράτος, ἀπαντῶ, καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην νὰ τονίζωμεν εἰς πᾶσαν περίστασιν. Ὅταν μοὶ εἶπον, ὅτι καὶ ἐὰν παραιτήσωμεν τὴν ἰδέαν τῆς γενικωτέρας διορθώσεως, οὐχ ἧττον δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν στρατόν, ἐγὼ ἀντέταξα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἤδη τὴν τιμὴν νὰ εἴπω ἐνώπιόν σας, καὶ εἶπον πρὸς τοὺς περιορίζοντας τὴν ὁμιλίαν των καὶ τὰς εὐχὰς καὶ εἰς τὴν λέξιν *στρατός*: Διατί νὰ μὴ λέγητε, ὅτι θέλετε Κράτος συντεταγμένον, θέλετε πολιτείαν εὐνομουμένην; Ἐὰν τοῦτο κατορθώσωμεν ἔχομεν καὶ τὸν στρατόν· ἐὰν δὲν κατορθώσωμεν τοῦτο, δὲν ἔχομεν στρατόν, δὲν ἔχομεν τίποτε!

Ἰδοὺ λοιπόν, Κύριοι, τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας μου ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ συμπέρασμά μου. Δὲν εἶμαι ἐγώ, ὅστις θὰ ὑποδείξω σήμερον τὰ μέσα μιᾶς γενικωτέρας ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῆς. Αὐτὸ εἶνε ἔργον τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ὀργανώσεως ἀληθοῦς στρατοῦ, ὡς εἶνε κατάδηλον, καθίσταται ἀδύνατος ἀπέναντι τῆς ἰδέας, ὅτι τὸ κράτος αὐτὸ εὑρίσκεται ὡς εὑρίσκεται σήμερον.

Διὰ τοῦτο, Συνέδριον, ὅπερ πρόκειται ν' ἀπευθυνθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν φωτίσῃ,—οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὴν Κυβέρνησιν,—δὲν ἐννοῶ τί σημασίαν ἔχει νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι πρέπει νὰ κάμῃ στρατὸν καὶ ταχέως καὶ λίαν ταχέως καὶ ἀπὸ σήμερον. Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἀπὸ τὴν αἴθουσαν ταύτην πρέπει νὰ προ-

κύψῃ ἓν φῶς, τὸ ὁποῖον νὰ φωτίσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπαύγασμα τῆς συζητήσεως πρέπει νὰ εἶνε, ὅτι εἶνε ἀνάγκη ὑπάρξεως στρατοῦ, στρατοῦ ἀληθινοῦ, οὐχὶ φαινομενικοῦ, οὐχὶ ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ ὅπως ὅπως κατὰ τὴν κρατήσασαν παρ' ἡμῖν συνήθειαν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη πρέπει νὰ τονισθῇ εἰ δυνατὸν διὰ τυρρηνικῶν σαλπίγγων, διὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ ὁ κόσμος, ἐὰν ἔχωμεν, ἐννοεῖται, σκοπὸν νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διότι ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως στρατοῦ εἶνε τὸ ἥμισυ μέρος τῆς ἀληθείας, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ εἶνε μὲν τὸ ἀπελπιστικόν, διὰ τὸ ὁποῖον μὲ κατέκρινεν ὁ κ. Μάνεσης, ἀλλ' εἶνε συμπλήρωμα ἀναγκαῖον.

Μάνεσης. Ἐγὼ ἤθελον νὰ εἴπω τοῦτο. Πρέπει νὰ ἐξηγηθῶμεν ἅπαξ διὰ παντός. Ἐδῶ δὲν ἤλθομεν διὰ θρήνους, οὔτε νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν οὐχὶ καλὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἐδῶ νομίζω, ὅτι πάντες, εἴπομεν, ὅτι κινδυνεύομεν ν' ἀπολέσωμεν τὸν ἐθνισμόν μας, ἀπέναντι δὲ τῆς καταστάσεως ταύτης, εἰς ἣν εὑρισκόμεθα, ἐρωτῶ πάλιν: Τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν ;

Καζάζης. (Πρόεδρος). Ἐὰν ἐξακολουθήσωσιν αἱ θεωρίαι περὶ Κράτους, δὲν ἠξεύρω ἐὰν θὰ φθάσωμεν εἰς κανὲν ἀποτέλεσμα.

Θεοδωρίδης. Δὲν εἰξεύρω ἐὰν ἡ θεωρία μου εἶνε λογική. Ἂν εἶνε, τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ.

Καζάζης. (Πρόεδρος). Ὀρθοτάτη.

Μάνεσης. Εἴπετε τέλος ὅλας τὰς ἀληθείας. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θέλω νὰ μάθω ἀπὸ τὴν πεῖραν καὶ ἀπὸ τὰ φῶτά σας, εἶνε: ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα καταστάσει, τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν, ἵνα σωθῶμεν ;

Θεοδωρίδης. Ἡ ἐρώτησις αὕτη, ὡς γίνεται πρός με, ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑμεῖς καὶ οἱ ὁμοφρονοῦντες μεθ' ὑμῶν εἶνε πεπεισμένοι, ὅτι μὲ τὸ σύστημα τῶν εὐχῶν περὶ ἀμέσου στρατιωτικῆς συντάξεως, δύνασθε μετ' οὐ πολὺ νὰ παρουσιάσητε στρατόν, τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξαπολύσητε ὅπου ἤθελε κριθῇ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ ὅτι ἐγὼ καὶ οἱ ὁμοφρονοῦντες ἀντιτασσόμεθα εἰς τοῦτο.

Καζάζης. (Πρόεδρος). Οὐδεὶς τὸ ἐσκέφθη.

Θεοδωρίδης. Ἐκεῖ καταλήγει τὸ συμπέρασμα.

Μάνεσης. Οὐδεὶς ἀντελήφθη τοιοῦτόν τι.

Θεοδωρίδης. Ὁ κ. Μάνεσης μοὶ εἶπεν, ὅτι ἐνώπιον τοῦ ὑστάτου κινδύνου, ὅπου τὰ πάντα κινδυνεύουσι, σεῖς ὁμιλεῖτε περὶ Κράτους, ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι ὁμιλῶ περὶ Κράτους, διότι τὸ Κράτος τὸ συνδέω μὲ τὸν στρατόν· ἐὰν σεῖς ἔχητε νὰ ὑποδείξητέ που τῆς γῆς στρατὸν ἄνευ Κράτους, χεῖρας ἄνευ σώματος, ἐγὼ κάθομαι, κύπτων τὴν κεφαλήν.

Μετὰ τὸν κ. Θεοδωρίδην τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Ἀριστόβουλος Μάνεσης, Συνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ, βουλευτὴς Τριχωνίας καὶ ἀντιπρόσωπος τον ἐν Ἀγρινίῳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Μάνεση

Μάνεσης. Εἶπον, ὅτι ὁ κ. Θεοδωρίδης πραγματικῶς ἀνέπτυξε λίαν ὀρθῶς καὶ εὐκρινῶς τὴν ὅλην κατάστασιν, ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα, καὶ ὅτι ἀληθῶς οἱ στρατοὶ ἀπορρέουσιν ἀπὸ τὰ κράτη καὶ ὅταν τὰ κράτη εἶνε μεμορφωμένα ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, τότε καὶ ὁ στρατὸς δύναται νὰ καταρτισθῇ τέλειος. Οὐδεὶς ἀρνεῖται τοῦτο. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα διὰ μαγικῆς ῥάβδου νὰ μετατρέψωμεν τὰ πάντα. Εἶπον τί ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου δυνάμεθα νὰ πράξωμεν. Θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ δὲ νὰ τῷ εἴπω, νὰ μὴ νομίσῃ, ὅτι ἐγὼ ἤθελον νὰ τὸν πειράξω !

Θεοδωρίδης. Διόλου.

Μάνεσης. Δὲν ἐσυνείθισα νὰ πειράζω κανένα, ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ λέγω πᾶν ὅ τι κατ' ἐμὲ εἶνε ἀληθές. Ἐὰν πρὸ 20ετίας εἴχομεν πράξῃ ὅ τι εἶπεν ὁ κ. Θεοδωρίδης, δὲν θὰ εἴχομεν ἀνάγκην σήμερον τῆς Συνελεύσεως ταύτης.

Καζάζης. Βεβαίως.

Μάνεσης. Δυστυχῶς δὲν τὸ ἐκάμαμεν· τί λοιπὸν σήμερον πρέπει νὰ πράξωμεν; Πρέπει ἐπὶ τέλους δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ ἐξεγείρωμεν τὸν ἑλληνικὸν λαόν, νὰ μὴ ἀναισθητῇ πλέον, νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι κινδυνεύει, νὰ ἐξυπνήσῃ καὶ ν' ἀποβάλῃ κακάς τινας ἕξεις, νὰ συντρέξῃ, ὥστε ἡ ἐπίσημος ἀρχή, τὸ Κράτος, ν' ἀφήσῃ τὴν σκολιὰν ὁδόν, ἣν μέχρι τοῦδε ἠκολούθει. Ὀφείλομεν λοιπὸν σήμερον νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι ὁ κίνδυνος εἶνε ἐγγὺς καὶ ἀνάγκη δι' ὅλων τῶν μέσων ν' ἀποκρούσωμεν αὐτόν. Νὰ ἔχωμεν ὀργανισμὸν τέλειον, νὰ ἔχωμεν νόμον στρατολογικόν, οὗ ἄνευ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ στρατός, πρὸς δὲ καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας νὰ βελτιωθῇ. Ἰδοὺ τὸ σπουδαῖον καὶ φλέγον ζήτημα. Ἡ ἐπίσημος ἀρχή, ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δούλου τε καὶ ἐλευθέρου, πρέπει νὰ οἰκονομήσῃ τὸ χρῆμα, νὰ ἑτοιμάσῃ στρατιωτικῶς τὴν χώραν, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸν κίνδυνον. Ὁμιλῶ πρακτικῶς, διότι θέλω νὰ ἴδω τί σήμερον δυνάμεθα νὰ πράξωμεν. Πρωτίστως ἐπιβάλλεται ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῆς χώρας, λέγω δὲ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ τῆς πατρίδος καὶ μόνον. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους ἐπέδειξεν ὄντως μεγάλα προτερήματα· οὕτως ἐγὼ ἐπὶ 18 μῆνας, ἐνῷ δὲν ἤμην εἰθισμένος, ἐν τούτοις ἐκοιμώμην ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1866, ὁπότε ἀντέστημεν κατὰ 80,000 τουρκικοῦ στρατοῦ, πολιορκούμενοι πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἤμην ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Ἠπείρῳ... Στρατὸς ἀσύντακτος, ἀλλ' ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοπατρίας εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ἤπειρον, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας δὲν εἶχε νὰ φάγῃ, ἐπικουρίαι δὲν ἀπεστέλλοντο, οἱ ἐχθροὶ ἦτο πολυαριθμότεροι καὶ ἐνισχύοντο δι' ἐφεδρειῶν καὶ ἐκ τούτου τὸ γνωστὸν ἀποτέλεσμα. Φωνάζουσι διὰ τὰς ἥττας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ ποῖος στρατὸς δὲν ἡττήθη κατὰ κράτος; Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μετέφερε νικηφόρους τοὺς ἀετοὺς τῆς Γαλλίας, ἐκεῖνος εἶπε τὸ sauve qui peut

καὶ ἔτρεξε προτροπάδην. Καὶ ὁ γερμανικὸς καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἡττήθησαν κατὰ κράτος. Αὐτὰ εἶνε φαινόμενα τῆς ὑφηλίου. Παραδέχομαι ὡς ὀρθοτάτην ἐν γένει τὴν γνώμην τοῦ κ. Θεοδωρίδου καὶ πάντα ὅσα ἀνέπτυξε περὶ προπαρασκευῆς τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἐρωτῶ: ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τί δυνάμεθα νὰ πράξωμεν σήμερον; Σήμερον ἔχομεν ἐν ἰσχύει ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ, καθ' ὃν προσέρχονται ἐτησίως 14,000 κληροῦχοι, δύνανται δὲ νὰ προσέλθωσι καὶ 20,000. Ἐὰν παρέλθῃ μία δεκαετία θὰ ἔχωμεν τὴν ἐφεδρείαν ὅπως πρέπῃ καὶ μὲ αὐτὴν τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῆς χώρας δυνάμεθα ν' ἀντιπαραταχθῶμεν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἀρνεῖται, βεβαίως, ὅτι πρέπει νὰ περικόψωμεν ὅλας τὰς σπατάλας. Ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὰ διάφορα τμήματα τῶν ὑπουργείων, θὰ εὕρητε ἀργομίσθους, εἰς ἓν τμῆμα θὰ εὕρητε ἐργαζομένους 5 μόνον ὑπαλλήλους, ἐνῷ εἰς τὸν ἀνηρτημένον ἐν τῷ γραφείῳ πίνακα ἀναγράφονται 15 ἢ 20 διωρισμένοι. Ἀλλ' ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ ὥρᾳ πῶς νὰ ἐξοικονομήσωμεν τὰ χρήματα, διὰ νὰ τὰ δαπανήσωμεν ἐκεῖ ὅπου πρέπει; Ἰδοὺ διατί ἐγὼ εἶπον, σήμερον δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ μορφώσωμεν πολιτειακῶς τὸ Κράτος διὰ μαγικῆς ράβδου, νὰ μεταβάλωμεν τὰ πάντα. Ἀλλ' ὅταν ὁ κώδων τοῦ κινδύνου κρούσῃ θὰ συνέλθῃ ὁ καθεὶς καὶ θὰ παύσῃ ἡ σπατάλη, διότι ὁ φόβος θὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ συνετισθῶμεν.

Δὲν βλέπω δυσκολίαν νὰ πράξωμεν τοῦτο, διότι ὅταν λέγωμεν, ὅτι δὲν εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ πράξωμεν τίποτε, ὅτι ὅλα ἐλλείπουσιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει τάξις, οὔτε πολιτικὴ ἐξωτερική, τότε θὰ σταυρώσωμεν τὰς χεῖρας ἐν ἀπελπισίᾳ, περιμένοντες ν' ἀντιμετωπίσωμεν τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ἀντεπεξέλθωμεν κατὰ τῶν θελόντων νὰ ἁρπάξωσι τὰς ἑλληνικὰς χώρας διὰ τῶν ἐσταυρωμένων χειρῶν Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἄρα συνήλθομεν, διὰ νὰ κλαύσωμεν ὡς γραΐδια; ἢ διὰ νὰ λάβωμεν μέτρα σύντονα; Ὅταν ἐν τῇ οἰκίᾳ σας δὲν ἔχετε ὅπλα καὶ παρουσιάζονται λησταί, θὰ εἴπητε: Μᾶς συγχωρεῖτε, διότι δὲν ἔχομεν ὅπλα ν' ἀμυνθῶμεν, ἢ διὰ τῶν καθισμάτων καὶ παντὸς προχείρου μέσου θ' ἀμυνθῆτε; Τίς ἀρνεῖται τὰς ἐνεργείας ἐν τῇ δούλῃ χώρᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς, διδασκαλικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας; Ἀλλ' ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ στρατοῦ, δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα. Ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ τὸν δημιουργήσωμεν μὲ ὅ τι ἔχομεν καὶ δὲν ἔχομεν· πρέπει νὰ προπαρασκευασθῶμεν. Αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη μου καὶ δι' αὐτὸ παραξενεύομαι, ὅταν ἀκούω, ὅτι σχεδὸν κατελήφθημεν ὑπὸ ἀπελπισίας. Ὅταν πεινᾷ τις καὶ δὲν ἔχει τὸν ἐπιούσιον, ματαίως τῷ λέγομεν: «Πταίεις διότι δὲν ἐμερίμνησες ἐκ τῶν προτέρων.» Ὅλα αὐτὰ εἶνε ὀρθά, τὸ ζήτημα ὅμως εἶνε, ὅτι οὗτος πεινᾷ καὶ πρέπει νὰ εὕρῃ ἄρτον διὰ νὰ καταπραΰνῃ τὴν πεῖνάν του. Δὲν θέλω νὰ ἀπασχολήσω τοὺς κ. κ. συναδέλφους ἐπὶ πλέον.

Ξ. Καραπαναγιώτης. Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ διατυπώσητε ἓν σχέδιον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ καταλήγῃ κατὰ τὴν γνώμην σας εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτό.

Μάνεσης. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἀναγκάζετε νὰ σᾶς εἴπω—δὲν εἶμαι ἐπίσημον Κράτος, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ἐπίσημον Κράτος—λέγω, ὅτι σήμερον ἐν τῇ ὥρᾳ αὐτῇ τοῦ κινδύνου δὲν ὑπάρχει δυσκολία διὰ τὴν ἔλλειψιν χρήματος. Τὸ χρῆμα θὰ εὑρεθῇ καὶ πρέπει νὰ εὑρεθῇ. Ὁ κ. Πρόεδρος εἶπεν, ὅτι δύναται τὸ ἐπίσημον Κράτος νὰ εὕρῃ τὸ χρῆμα,ἀφοῦ πρῶτον κατορθώσῃ ὅλας τὰς δυνατὰς οἰκονομίας,ἀφοῦ ἀποκόψῃ πᾶσαν σπατάλην καὶ ἀργομισθίαν, ἐπὶ τέλους,εἶμαι βέβαιος, ὅτι δύναται νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις οὐδέποτε ἐδίστασε νὰ δώσῃ καὶ τὸ χρῆμά του καὶ τὸ αἷμα του ὑπὲρ τῆς πατρίδος κινδυνευούσης.

Μετὰ τὸν κ. Μάνεσην τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Σῖμος, ἀντιπρόσωπος τοῦ παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἠπειρωτικοῦ Τμήματος καὶ τοῦ ἐν Βόλῳ Ἠπειρωτικοῦ Συλλόγου.

Ὁ Λόγος τοῦ κ. Σίμου.

Σῖμος. Ἐγὼ ἔρχομαι νὰ προσθέσω τὰ ἑξῆς εἰς τὸν κ. Μάνεσην. Ἐπειδὴ ἤκουσα, ὅτι ἀποροῦμεν χρημάτων διὰ τὸν στρατόν μας, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὰ ἔχομεν.

Μάνεσης. Ὁρίστε ! καὶ ἐγὼ ἂν εἶχον τὴν δύναμιν θὰ σᾶς ἔλεγον. Ἐλᾶτε καὶ κυβερνήσατε.

Σῖμος. Καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς ἐξηγήσω πόσα τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα δαπανῶνται εἰς ἄλλα Κράτη διὰ τὸν στρατὸν αὐτῶν. Ἐλέχθη, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κακοδαιμονῶν δὲν δύναται φυσικὰ νὰ παράσχῃ τὰ οἰκονομικὰ μέσα, τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὸν στρατόν. Ἔχω τὸ θάρρος νὰ εἴπω, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου λαούς, καταβάλλει καὶ τὰ ἠθικὰ κεφάλαια ἀσυγκρίτως ὑπέρτερα ὅλων, καὶ τὰ ὑλικά.

Περὶ ἠθικῶν προκειμένου κεφαλαίων, ὀφείλω νὰ σᾶς ἐξηγήσω ποῖα τὰ κεφάλαια ταῦτα τὰ ἠθικά, τὰ ὁποῖα καταβάλλει ὁ Ἕλλην, ἐπειδὴ ὁ συνάδελφος κ. Θεοδωρίδης εἶπε περὶ τῶν ἐκτρόπων, τὰ ὁποῖα γίνονται βεβαίως κατὰ τὴν στρατολογίαν καὶ τὰ παρεμφερῆ. Ὁ Ρωμοῦνος, κύριοι, οὐδὲν ἠθικὸν κεφάλαιον καταβάλλει εἰς τὸ Κράτος του. Πηγαίνει ὡς κτῆνος εἰς τὸν στρατόν. Οὐδὲν αἴσθημα τὸν κινεῖ εἰς τὸν στρατόν. Τὸν πηγαίνει μόνον του τὸ Κράτος. Ὁ Βούλγαρος ἐπίσης ἔχει ἀσυγκρίτως εἰς πολὺ μικροτέραν βαθμίδα τοῦ Ἕλληνος τὰ ἠθικὰ κεφάλαια. Οὗτοι δὲ οἱ Βούλγαροι, ὀφείλω νὰ τὸ εἴπω, διότι δὲν εἶνε σωστὸν νὰ ὑπερβάλλωμεν τὰ κεφάλαια τῶν ἐχθρῶν μας, ἔχουσι μὲν στρατὸν περισσότερον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦτο τὸ κατώρθωσαν, διότι ἔκαμαν ὀργανισμόν, ὁ ὁποῖος νὰ δίδῃ στρατόν. Ὁ Τοῦρκος,—γνωρίζετε τῆς Τουρκίας τὴν ἀνομίαν, καὶ τὴν μὴ ἐντελῶς ἐνθάρρυνσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων—στρατὸν μόνον ἔχει, καὶ μόνον μὲ τὸν στρατὸν ὑπάρχει. Ταῦτα δι' ὀλίγων ὡς πρὸς τὰ ἠθικὰ κεφάλαια.

Τὰ ὑλικὰ κεφάλαια: Ὁ Βούλγαρος ἐπὶ εἰκοσαετίαν εἰργάσθη διὰ νὰ κάμῃ τὸν στρατόν, καὶ τὸν ἔκαμε, τὸν ὁποῖον γνωρίζετε ἤδη περισσότερον ἐμοῦ, καὶ ἤρχισεν ἀπὸ 12—14—18 ἑκατομμύρια κατ' ἔτος νὰ ἐξοδεύῃ. Σήμερον μὲ τὸν ἐν ἐπιστρατείᾳ στρατόν, τὸν ὁποῖον ἀναβιβάζει εἰς 270 χιλιάδας, δαπανᾷ 22 ἑκατομμύρια λέβια (φράγκα). Κατ' ἀναλογίαν ἐξοδεύει καὶ ἡ Ρωμουνία, ἡ ὁποία ἔχει πολυτελέστερον τῆς Βουλγαρίας στρατόν, πάρα-πολὺ πολυτελῆ, ἀλλὰ καὶ αἱ δαπάναι, τὰς ὁποίας καταβάλλει διὰ τὸν στρατόν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἡμετέρας, εἶνε ὀλιγώτεραι. Πολλάκις ἐν Ρωμουνίᾳ μία ἀπρόοπτος καταστροφὴ τῆς παραγωγῆς ἠνάγκασε τὸ Κράτος νὰ δαπανήσῃ διὰ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς. Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἐν τῇ εὐτυχίᾳ καὶ ἐν τῇ κακοδαιμονίᾳ εἰσέπραξε τοὺς φόρους αὐτῆς ἀπὸ τὸν λαόν. Ὑπάρχει παράδειγμα, καθ' ὃ ἑλληνικὸς λαὸς ἠρνήθη νὰ καταβάλῃ τοὺς φόρους του; Τί ἄλλο δεικνύει τοῦτο εἰμὴ συναίσθησιν βαθυτέραν τοῦ αἰσθήματος πρὸς τὴν πατρίδα; Ὅταν λοιπὸν δίδῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ κεφάλαια, δὲν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Κράτος νὰ τῷ δώσῃ τὸν στρατὸν ἀπέναντι τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον δαπανᾷ ἢ τῷ δίδει; Θὰ μοὶ εἴπητε: διατί δὲν φαίνονται τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς δίδομεν; Τοῦτο δὲν ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς. Εἶνε ζήτημα ὀργανισμοῦ. Δὲν ζητοῦμεν τίποτε περισσότερον. Δυνάμει τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον καταβάλλει σήμερον δικαιοῦται τὸ ἔθνος νὰ ζητήσῃ τὸν στρατόν του. Δι' αὐτὸ καταλήγω νὰ εἴπω, ὅτι δὲν εὑρισκόμεθα ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἀπορίᾳ χρημάτων τοιαύτῃ, ὥστε νὰ ἀπελπισθῶμεν τελείως περὶ συντάξεως στρατοῦ.

Μετὰ τὸν κ. Σῖμον τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Μιχαῆλος, ἀντιπρόσωπος τοῦ Συνδέσμου τῶν Λακεδαιμονίων.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Μιχαήλου

Μιχαῆλος. Ὅπως εἰς τὰ ἄτομα, οὕτω καὶ εἰς τὰ ἔθνη. Ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἐκλείψῃ ἡ αὐτοπεποίθησις, παύουσι νὰ ζῶσιν ἀμφότερα. Ζωὴ θὰ εἴπῃ ἀγών. Ἐὰν λοιπὸν καταληφθῶμεν ἐξ ἀπογοητεύσεως, τὴν ἄλλην ὥραν θὰ παύσωμεν ζῶντες. Πρόκειται νῦν, κατανοοῦντες τὴν θέσιν μας, νὰ φροντίσωμεν νὰ ὑποδείξωμεν εἰς τοὺς ἁρμοδίους νὰ πράξωσι τὸ καθῆκόν των.

Τὴν πολιτικὴν κατάστασίν μας, τὴν εἰξεύρωμεν. Ἐὰν πρὸ εἰκοσαετίας ὑπῆρχον ἄνδρες, οἷος ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ λοιποί, νὰ ῥήξωσι φωνὴν διὰ τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας, ἴσως - ἴσως θὰ εἴχωμεν καὶ στρατὸν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀλλά, διότι δὲν εὑρέθησαν οἱ τοιοῦτοι, διὰ τοῦτο σήμερον οἱ κυβερνῆταί μας ἄλλην ἀσχολίαν δὲν ἔχουσιν ἢ τὴν περὶ τῶν προσωπικῶν ἀξιώσεων τοῦ κόμματος, περὶ δὲ τῶν ἐθνικῶν καὶ δημοσίων οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. Σήμερον εἶνε πολὺ ἀργά, ἀλλὰ κάλλιον πάλιν ἀργὰ παρὰ ποτέ. Εὑρέθησαν εὐτυχῶς καὶ ἄνδρες, κρούοντες τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Καὶ νομίζετε, ὅτι θὰ ἐγίνετο κἂν λόγος

περὶ στρατιωτικῶν, ἂν δὲν ἐβροντοφώνει ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ: «Στρατόν, ἄλλως ἀπωλόλαμεν;»

Πταίει ὁ λαός; Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τίς ἀμφιβάλλει, ὅτι εἶνε ὁ καλείτερος τῶν ἐν Ἀνατολῇ; Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐλλείπει ἡ πολιτικὴ μέριμνα. Ποῖα ὅμως τὰ αἴτια; Τὰ ἠξεύρωμεν ὅλοι. Ἐλλείπει ἡ θέλησις. Δὲν χρειάζεται νὰ εἴπωμεν περισσότερα. Ἡ θέλησις εἶνε τὸ πᾶν. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει, τί θέλετε νὰ γίνῃ; Ἡ θέλησις θὰ παραχθῇ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ, ἥτις εἶνε ἱκανὴ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐλεεινὴν αὐτὴν κατάστασιν.

Μετὰ τὸν κ. Μιχαῆλον τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Γ. Ξ. Καραπαναγιώτης, ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Λαρίσσῃ Μακεδονικῆς Ἀδελφότητος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Γ. Ξ. Καραπαναγιώτου

Γ. Ξ. Καραπαναγιώτης. Ὁ πρῶτος ἀγορεύσας ἔθηκε ζήτημα περὶ κατευθύνσεως τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν πολιτικῆς, νομίζω δέ, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν μακεδονικόν. Αὐτὸ τὸ θέμα πρέπει ν' ἀποτελῇ πρόγραμμα συνελεύσεως, ἡ ὁποία δὲν εἶνε προωρισμένη ν' ἀντιπροσωπεύῃ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τὴν γνώμην τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὅλης ἢ μᾶλλον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται, ἐν αἷς χώραις κατοικεῖ νὰ ἐκφράζῃ πανηγυρικῶς γνώμην περὶ τῆς τύχης του· τοῦ ἑλληνικοῦ, λέγω, λαοῦ, ὁποῖον προβλέπουσιν ἐν ὁλομελείᾳ αἱ διεθνεῖς ἀπὸ τοῦ 1774 πράξεις. Ἂν ἐν Ἀθήναις περιοριζώμεθα, αὐτοὶ οἱ πολῖται, νὰ μεριμνῶμεν περὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς ὑπήκοον καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλων τῶν ξένων, ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπως ἄλλοτε τοῦ πρὸς νότον τῆς Ὄθρυος, θ' ἀκούσωμεν καὶ πάλιν παρὰ τῶν ξένων καὶ τῶν ἰσχυρῶν δικαίως, ὅτι τὸ προεισαγωγικὸν τοῦτο Κράτος ἔχει κατακτητικὴν πολιτικήν. Κατὰ τῆς ἰδέας ἀκριβῶς ταύτης ὀφείλομεν νὰ διαμαρτυρηθῶμεν. Ὅταν λέγωμεν, ὅτι πρέπει νὰ κανονίσωμεν τὴν ἐξωτερικὴν ἡμῶν πολιτικήν, δὲν μετέρχεται ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου, ὁ ἀντιπροσωπεύων βεβαίως ὅλην τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, κατακτητικὴν πολιτικήν, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τὰ ἔνστικτα τὰ φυσικά, τὰ ὁποῖα ἀκολουθεῖ οἱονδήποτε σῶμα ὀργανικόν, τὸ ὁποῖον τεχνητῶς ἀπεχωρίσθη εἰς δύο, τοῦ ὁποίου δὲ καὶ τὰ δύο μέρη τείνουσιν ἀεννάως πρὸς ἕνωσιν. Αὐτὸς ὁ νόμος ἐξηγεῖ τὴν ἕνωσιν τῶν τραυματισθέντων μελῶν τῶν ζώων, τὴν ἐπούλωσιν.

Εἶνε δὲ σπουδαία ἡ διάκρισις αὐτή, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ ἔχων σύνορα γεωγραφικά, ἤτοι ὁ πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου, ἔχει δεσμοὺς πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁμιλῇ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ ὅταν δημοσιογραφῇ, πρέπει νὰ προσέχῃ μήπως προσκρούῃ εἰς τοὺς κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἢ μήπως προσκρούῃ εἰς ἀντιζηλίας ἄλλου κράτους, ἔχοντος ἰδιοτελείας, διότι δὲν ὑπάρχει ὕπαρξις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, μὴ ὀφείλουσα νὰ ἔχῃ ἰδιο-

τελείας. Τοὐναντίον δὲ ὁ ἄλλος ἑλληνικὸς λαός, ὁ μείζων, ὅστις δηλονότι δὲν ἔχει ἔτι γεωγραφικὰ σύνορα, ὅστις δὲ ἀποτελεῖ πρωτότυπόν τι κράτος, ἄνευ συνόρων ἀνεγνωρισμένων, ὅπως εἶπον, πρὸ τοῦ 1774 ὑπὸ διεθνῶν πράξεων, προηγουμένως δὲ ὑπὸ τῶν διπλωματικῶν ἐθίμων, ἐπισημότερον δὲ ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων καὶ τῷ τοῦ Βερολίνου διὰ τῶν φερωνύμων συνθηκῶν καὶ ἄλλων συναφῶν πράξεων. Αὐτός, λέγω, ὁ ἑλληνικὸς λαός, δὲν δεσμεύεται ὑπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δὲν ἔχει ν' ἀποβλέψῃ πρὸς τὰς ἀντιζηλίας ἢ τὰς ἰδιοτελείας τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα μεγάλης ἢ μικρᾶς Δυνάμεως, αὐτὸς ζητεῖ ν' ἀποσείσῃ τὸν ὑπάρχοντα κατακτητήν, ν' ἀποκρούσῃ δὲ τὸν ἐπικείμενον νέον καὶ χειρότερον. Οὐδέποτε τὸ διεθνὲς δίκαιον,—ὑπάρχει δὲ νομολογία καὶ νομολογία πρόσφατος, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε καθ' ἣν ἔτι ἐποχὴν ἐμεσουράνει μετὰ τὸ 1856 τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας—οὐδέποτε, ἐπαναλαμβάνω, τὸ διεθνὲς δίκαιον ἐπεβλήθη εἰς λαὸν δοῦλον, ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν ὕπαρξίν του. Τούτου τεθέντος, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ κατευθύνσεως ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάγει φυσικὰ καὶ ἡ ἰδέα τοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποκλειστικῶς οἱ ὁμιλήσαντες ἠσχολήθησαν, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν συνεδρίῳ, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶπον, ἀντιπροσωπεύει ὅλην τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἰδίᾳ δὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τεχνητῶς καὶ ὑλικῶς, οὐχὶ ὅμως ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, ἀπεχώρισεν ἀπὸ τοῦ διαδόχου τῶν Κωνσταντίνων ἡ βία τῆς Εὐρώπης, τὴν πρὸς βορρᾶν, λέγω, τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ οὕτως ὡρισμένη ἑλληνικὴ φυλή, ἔχει μόνη φωνὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ· αὐτὴ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν πρυτανεύουσαν γνώμην· αὐτὴ δικαιοῦται νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς συνερχομένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, λέγουσα: «Ἐδέχθητε καὶ ἐκτελεῖτε πιστῶς τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν »ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὁλόκληρος καὶ ἡ Εὐρώπη σᾶς ἔδωκεν εἰς τὰ 1864; Βασιλεὺς »τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 1864, Βουλὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 1864, »ἀλλὰ δὲν συνέβη τὸ αὐτὸ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἔκτοτε ὑπάρχει Βασιλεὺς τῶν »**Ἑλλήνων** καὶ Βουλὴ τῶν **Ἑλλήνων**, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ τότε Σουλ»τάνου, πρὸς τὰς ὁποίας προσφυέστατα ἀπήντησεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τότε »καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Πότε λοιπὸν θὰ διαιρέσητε τὰς συνεδριά»σεις τῆς Βουλῆς καὶ θὰ ὁρίσητε τὰς μὲν ὡς συνεδριάσεις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ »πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὰς δὲ ὡς συνεδριάσεις τῶν ἀντιπρο»σώπων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τῆς μὴ ἐχούσης γεωγραφικὰ σύνορα, ὡς μὴ ὑποκει»μένης εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον; Ἢ μήπως ἀποδέχεσθε, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει δίκαια »καὶ φυσικὰ σύνορα μέχρι τοῦ Δερελῆ; Ἐπιδοκιμάζομεν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸν »προϋπολογισμόν σας, ὡς μὴ ἔχοντα πολυτελείας. Ἀλλ' ἐὰν θέλητε τὴν Ἑλλάδα »**κάπου ἀλλοῦ**, πέραν τοῦ Δερελῆ, ὁ προϋπολογισμός σας δὲν πρέπει νὰ εἶνε αὐ»τός, τὸν ὁποῖον ψηφίζετε, ἀλλ' ὅμοιος πρὸς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ δημιουρ»γήσαντες τὸ προεισαγωγικὸν τοῦτο κράτος ἀπὸ τοῦ 1821—1827. Πρέπει νὰ εἶνε

»ὁ προϋπολογισμὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον εἶχον οἱ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ οἱ ἐν Ἀκρο»πόλει πολιορκούμενοι».

Τοιαύτας λοιπόν, ὅταν λέγωμεν κατεύθυνσιν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐννοῶ τὰς θεμελειώδεις βάσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ ὁρμηθῇ ἡ Ἑταιρεία αὐτή, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ἀλύτρωτον ἑλληνικὴν φυλήν, ἵνα ἐπὶ τέλους πείσῃ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ προεισαγωγικοῦ Κράτους νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἐργασίαν **συστηματικήν**, ἤτοι μὴ *κατακτητικήν*.

Ἐν ὥρᾳ κινδύνου, κύριοι, πρέπει νὰ εὕρωμεν τὸν ὀρρόν, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶ καὶ τὴν ἰατρικήν μου, τὸν ὁποῖον δίδομεν εἰς τὸν ἀσθενῆ ἐν στιγμῇ ἀγωνίας, κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν ὥραν τοῦ ῥόγχου, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου κατορθοῦμεν νὰ τὸν συγκρατήσωμεν ἐν τῇ ζωῇ ὀλίγην ὥραν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῶν φαρμάκων νὰ τὸν σώσωμεν.

Καζάζης. Εὖγε!

Καραπαναγιώτης. Ἀλλά, κύριοι, πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς μόνην τὴν συζήτησιν, εἰς ἣν εἰσῆλθον καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐξέλθωμεν τῶν ὁρίων αὐτῆς. Εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς πολιτικῆς τῆς ὅλης ἑλληνικῆς φυλῆς περιλαμβάνεται, ὡς εἶπον ἤδη, καὶ ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ. Περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει δευτέρα γνώμη. Ἐνησχολήθημεν ὅμως καὶ μὲ τὰς λεπτομερείας περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ τόσον, ὥστε ἐλησμονήσαμεν τὸ κύριον ἡμῶν θέμα καὶ τὸ θεμελιῶδες δόγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ συνταγματικὰ κράτη, ὅπως τὰ θέλουσιν οἱ κ. κ. Θεοδωρίδης, Πεταλᾶς καὶ Μάνεσης, τρία εἶνε τὰ πολεμικὰ ὑπουργεῖα, πρῶτον δὲ καὶ κεφαλὴ πάντων εἶνε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, διότι αὐτὸ διατάσσει τὴν ἐνέργειαν τῶν ἄλλων δύο.

Πεταλᾶς. Δὲν ἔχομεν κανένα!

Καραπαναγιώτης. Ἐνῷ λοιπὸν πρῶτον καὶ κεφαλὴ τῶν πολεμικῶν ὑπουργείων εἰς ὅλα τὰ Κράτη εἶνε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἡμεῖς ἐδῶ, ἐν Ἀθήναις τούτου ἀκριβῶς πάσχομεν πλήρη στέρησιν. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν κἄτι ἔχομεν, εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὡσαύτως κἄτι ἔχομεν, εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὅμως τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν ἔχομεν τίποτε!

Ὁμιλῶ οὕτω, διότι γνωρίζω λεπτομερείας καὶ ἐκ μελέτης ἱστορικῆς μακρᾶς καὶ διότι καὶ ὡς ἰδιώτης ἀπὸ τοῦ 1878 ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη συνεργασθεὶς ἐν Τουρκίᾳ μετὰ τῆς Κυβερνήσεώς μας καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος τῷ 1891, ὡς ὑπάλληλος ἐν τῷ δῆθεν ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶμαι κάτοχος τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ τῆς δῆθεν πολιτικῆς αὐτοῦ, τῆς ἀνυπάρκτου δηλονότι.

Ἂν εἴχωμεν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, δὲν θὰ ἐγένετο ὅ τι ἐγένετο τῷ 1850. Ἡμεῖς οἱ ἐν Ἀθήναις ἐδημιουργήσαμεν τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο ἔτος· δὲν ἔγεινε αὐτὴ μόνη της, οὐδ' ἐδημιουργήθη ὑπ' ἄλλου τινός. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ 1841 ὁ μεταξὺ ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ Βουλγαρίας πόλεμος ἡμεῖς ἐδῶ ἐξηκολουθοῦμεν ταὐτοχρόνως τὸν πόλεμον πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, ἤτοι τὸ

μεῖζον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπήρχομεν ἢ ἁπλοῦν ὁρμητήριον ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Τοιαῦτα δ' ἐπράττομεν τ' ἀντεθνικά, διότι δὲν εἴχομεν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Δὲν ἐχρειάζετο στρατὸς διὰ νὰ μὴ κάμωμεν τὸ πραξικόπημα τοῦ 1850, διὰ τὸ ὁποῖον Τοῦρκός τις συνετώτατα ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι προετίμησεν ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ὄθωνος νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ παραθύρου καὶ ὄχι διὰ τῆς θύρας.

Ἡ νομοθεσία τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος εἶνε πιστὸν ἀντίγραφον τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Φαρμακίδου.

Τῷ 1854 ἢ μᾶλλον τῷ 1852 χύνεται τὸ πρῶτον αἷμα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐν τῷ προαστείῳ Κιρίτς-Χανᾶ, ἐν Ἀδριανουπόλει. Καὶ ὅμως τῷ 1854 ἡμεῖς, οἱ τοῦ βασιλείου τῆς προεισαγωγικῆς Ἑλλάδος, συνετάχθημεν μὲ ποῖον; Μὲ τοὺς Ρώσσους καὶ δὴ κατὰ τῆς μείζονος Ἑλλάδος! Ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν ἡμῖν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, δὲν θὰ ἐγίνετο ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866 ἢ τοὐλάχιστον δὲν θὰ διεξήγετο, ὅπως διεξήχθη. Οὐδὲ θέλω νὰ ἐνθυμηθῶ τὰ δύο καίρια καὶ μεγάλα ἐγκλήματα, ἅτινα διέπραξε τῷ 1867 ἡ Κυβέρνησις τοῦ κρατιδίου τούτου καὶ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ διεπράττοντο, ἂν ὑπῆρχεν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν.

Ἀλλά, κύριοι, μήπως ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1878 εἴχομεν στρατόν; Ὄχι. Εἴχομεν ὅμως ὑπουργοὺς τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν ὁποίων ἡ προσωπικὴ ἀξία ἐδημιούργησεν ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Καὶ βλέπομεν διὰ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1872 μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς, δύναταί τις εἰπεῖν, εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτῆς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς Τουρκίας, ἐξήσκει δὲ μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Δύσεως. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Εὐστάθιος Σῖμος ἦτο ἄνευ ὑπερβολῆς καὶ Μέγας Βεζύρης, καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας καὶ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας. Δὲν εἴχομεν, ἐπαναλαμβάνω, καὶ τότε στρατόν. Ἀλλ' ὅμως ἐν μὲν τῷ Μανιφέστῳ τῆς 1ης Ἀπριλίου 1878 εἶπεν ὁ *μαρκήσιος Σούλσβαρυ* ὅσα εἶπε περὶ ἑλληνικῆς καὶ σλαυϊκῆς φυλῆς, ἐν δὲ τῇ ἀγορεύσει του κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν τοῦ βερολινείου Συνεδρίου, τὴν ὁποίαν πᾶς γνήσιος ἢ πεφωτισμένος Ἕλλην πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλείτερα ἀπὸ τὸ «*Πιστεύω*», ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ 1877 δὲν ἦτο ρωσσοτουρκικός, ἀλλ' ἑλληνορρωσσικός, ὑπεστήριξε δὲ κατ' ἀκολουθίαν, ὅτι διὰ νὰ εἶνε δικαία ἡ ἀπόφασις τοῦ Συνεδρίου, ἀφοῦ παρίστατο ὁ εἷς τῶν διαδίκων, ἔπρεπε νὰ κληθῇ νὰ παρασταθῇ καὶ ὁ ἕτερος διάδικος, ὁ Ἕλλην δηλονότι. Καὶ μᾶς ἔθεσε λοιπὸν οὕτως ἡ Ἀγγλία ἐν ἰσοτίμῳ μοίρᾳ πρὸς τὴν στρατιωτικωτάτην Ρωσσίαν. Διατί; Μήπως διότι εἴχομεν στρατόν; Ὄχι. Ἀλλὰ διότι ὑπῆρξαν ἐν ἡμῖν οἱ δύο Μεσολογγῖται πολιτευταί, τὸν Μαυροκορδᾶτον ἀντιγράφοντες πιστῶς, οἱ ὁποῖοι ἤξευραν ἀπὸ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ συνεννοήθησαν διὰ τοῦτο ἐγκαίρως τῷ 1877 μετὰ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλ' ἐν Βερολίνῳ ἀθετοῦμεν τὰ μετὰ τῆς Ἀγγλίας συμπεφωνημένα ὑπὸ τῶν δύο Μεσολογγιτῶν, ἀρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὰς εἰρημένας ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριά-

σει τοῦ Συνεδρίου ἀγγλικὰς προσφοράς, ἐν αἷς καὶ τὸν τίτλον ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης εἰς τὴν ἐν εὐρωπαϊκοῖς συνεδρίοις μετὰ δικαιώματος ψήφου συμμετοχὴν ἡμῶν, τὸ δὲ χείριστον παριστάμεθα ἔχοντες, κατακτητικὴν πολιτικήν.

Αἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν Ἀγγλίαν Δυνάμεις ἐβοήθησαν ἡμᾶς τότε εἰς τὴν μωρὰν ταύτην κατακτητικὴν πολιτικήν, οὕτω δὲ διεπράξαμεν τὰ μᾶλλον ἀνεπανόρθωτα ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, τῶν ὁποίων τὰ αἱματηρὰ ἐπακολουθήματα συνήγαγον ἡμᾶς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Δὲν θὰ τὰ διεπράττομεν, ἂν εἴχομεν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὑπεύθυνον, ἢ ἂν διετέλει ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τότε εἷς τῶν δύο Μεσολογγιτῶν. Δὲν θέλω νὰ προχωρήσω περισσότερον καὶ ἀποκαλυπτικώτερον. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶνε, ὅτι, ἂν ἡ Κυβέρνησις τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ἤθελε, θὰ ἐψηφίζετο ἡ ἀγγλικὴ πρότασις.

Τώρα βεβαίως καὶ ἐκεῖνοι ἐξ ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι παρεδέχθησαν τὴν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν ἐν τῷ βερολινείῳ Συνεδρίῳ, προσάγουσιν ἐπιχείρημα σοβαρόν, ὅτι κατέστησαν τὴν χώραν τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων *παραμακεδονικήν*, ὥστε νὰ χρησιμεύωσιν αἱ παραμεθόριοι τοῦ προεισαγωγικοῦ Κράτους ἐπαρχίαι ὡς ἀληθὴς *προθήκη* τῆς ἀγαθῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως, μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιμελείας διεσκευασμένη, ὅπως ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἐκείνων ἐμπόρων, ἡ καὶ τὸν πτωχότερον καὶ δυστροπώτερον διαβάτην θέλγουσα καὶ εἰς τὸ κατάστημα νὰ εἰσέλθῃ ἐκβιάζουσα.

Τοιαύτην ἑλληνικὴν προθήκην θὰ ἔβλεπον κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως τῶν παραμεθορίων χωρῶν ἐργασθέντων οἱ μὴ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ θὰ ἐψήφιζον ἐν δεδομένῃ εὐκαιρίᾳ ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεώς των εἰς τὴν χώραν τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Περὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας δὲν πρόκειτο, διότι αὐτοὶ κατὰ φυσικὸν νόμον τὴν ἑλληνικὴν ζητοῦσιν διοίκησιν, ὅσας καὶ ἂν ἔχῃ ἀτελείας.

Ἐνδιαφέρον τὰ μάλα ζήτημα δι' ἡμᾶς εἶνε οἱ μὴ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας, ἐκεῖνοι ὡρισμένως οἱ ὁποῖοι, καταλυομένου τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἴδιον ἐθνικὸν κράτος κατ' ἀνάγκην δὲ θὰ ἐκλέξωσιν, ἐὰν γίνῃ ποτὲ δημοψήφισμα, ἢ ἐὰν ποτὲ ἐφαρμοσθῇ τιμίως, ἤτοι ἐπιστημονικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διοικητικοῦ δικαίου τὸ 23ον ἄρθρον τῆς βερολινείου Συνθήκης, θὰ ἐκλέξωσι, λέγω, κἄτι, τὸ ὁποῖον, ὡς καλείτερον, προτιμῶσιν ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔχῃ δι' αὐτοὺς ἐθνικὴν ἔννοιαν.

Ἂς δεχθῶμεν λοιπὸν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἥτις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐξηγήσεων ἔδωκεν εἰς τὸ στέμμα τοῦ Γεωργίου τὴν Θεσσαλίαν. Μήπως ἐφηρμόσαμεν αὐτὴν πιστῶς; Μήπως εἶνε σήμερον ἡ Θεσσαλία *προθήκη* ἐπαγωγὸς τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως διὰ τοὺς μὴ ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας; Ἢ μήπως μᾶς ἐκώλυσε καὶ εἰς τοῦτο ἡ ἔλλειψις στρατοῦ; Ὄχι μόνον δὲν εἶνε *προθήκη* ἡ Θεσσαλία, ἀλλὰ χρησιμεύει δυστυχῶς ὡς τὸ μόνον ἀπροσμάχητον ἄσυλον

καὶ ὁρμητήριον τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, τοὺς ὁποίους τρέχομεν νὰ διώξωμεν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐνῷ δυνάμεθα νὰ τοὺς στραγγαλίσωμεν ἀσφαλῶς ἐν Θεσσαλίᾳ. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλῶ, ὁ νομὸς Λαρίσσης πληρώνει 2,000,000 δραχμῶν, τοῦτο δὲ συμβαίνει κατ' ἔτος, εἰς τοὺς κομιτατζῆδες διὰ νὰ θερίσωσι τὰ σιτηρὰ τῶν Θεσσαλῶν. Πλὴν τούτου πληρώνει ἡ Θεσσαλία 1,000,000 ἐτησίως εἰς αὐτούς, ὡς ὑλοτόμους ὡς καὶ ἕτερον ἑκατομμύριον εἰς αὐτούς, ὡς κτίστας. Ἀφίνω, ὅτι ὑπάρχουσι δῆμοι, χρησιμεύοντες ὡς ὁρμητήρια τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων· ἀφίνω, ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶνε καὶ πολιτογραφημένοι. Εἶδα ἔκθεσιν Τούρκου Προξένου νὰ ἐρωτᾷ τὴν Κυβέρνησίν του: «Πῶς εἶνε δυνατὸν αὐτὸ τὸ Κράτος νὰ θεωρηθῇ ὡς παράγων τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ κλείσῃ τὰς πύλας του εἰς τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες;»

Ἔχει, Κύριοι, ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἠθικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως ἰσοφαρίζουσι πρὸς πανίσχυρον στρατόν. Τὰς ἠθικὰς ταύτας δυνάμεις μας ἐζήτησε κατὰ τὴν στέψιν τοῦ νῦν Τσάρου ἡ πανίσχυρος Ρωσσία νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ Πατριάρχης πρὸς διατήρησιν τῆς ἐν τῷ Κράτει ἐκείνῳ δημοσίας τάξεως. Ἡμεῖς δὲ δυστυχῶς ἱκανοποιήσαμεν τὴν αἴτησιν ταύτην ἐναντίον τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ χωρὶς τοὐλάχιστον νὰ λάβωμεν πολιτικόν τι ἢ θρησκευτικὸν ἀντάλλαγμα. Δὲν θὰ διεπράττομεν οὐδὲ τὸ ἔγκλημα τοῦτο, ἐὰν εἴχωμεν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν.

Ἀλλ' ἐλησμόνησα τοὺς Ρασκολνίκους. Κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἀπεσταλμένοι αὐτῶν ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Διονύσιον νὰ πέμψῃ αὐτοῖς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἔχοντας τὴν χειροτονίαν ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Πρόεδρος. Ἐξηγήσατε τὴν λέξιν «ρασκολνίκους».

Καραπαναγιώτης. Αὐτὸ τὸ θέμα σχετίζεται ὀλίγον τι πρὸς τὰ *εὐαγγελικὰ* τὰ ἰδικά μας. Κατὰ τὸ 1:00 ἢ βραδύτερον.

Μακρῆς. Τὸ 1447.

Καραπαναγιώτης Ἐπὶ Νικάνορος Πατριάρχου Μόσχας ἐγένετο ἀνατύπωσις ἢ μᾶλλον ἐκκαθάρισις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Οἱ μὲν τῶν ἐν Ρωσσίᾳ τὰ παρεδέχοντο, οἱ δὲ δὲν τὰ παρεδέχοντο καὶ ἐντεῦθεν προέκυψε σχίσμα.

Πρόεδρος. Ρασκόλνικοι λοιπὸν εἶνε παλαιόδοξοι, ἢ ἀρχαιόδοξοι.

Πολλοί. Παλαιορθόδοξοι.

Πεταλᾶς. Ἀναγνωρίζουσιν δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ὡς κεφαλήν.

Καραπαναγιώτης. Αὐτοὶ λοιπόν, ἀνερχόμενοι εἰς 20,000,000 περίπου, ἐζήτησαν κλῆρον, ἔχοντα *κανονικὴν χειροθεσίαν*, διὰ ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῆς ρωσσικῆς Συνόδου. Οἱ μὲν Ρασκόλνικοι κατηγόρουν τὴν ἐπίσημον τῆς Ρωσσίας Ἐκκλησίαν, ὅτι δὲν ἔχει μετὰ τὸν τόμον τοῦ 1872, κανονικὴν τὴν ἐξάρτησιν καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ ρωσσικὴ Σύνοδος ἐμέμφετο δημο-

σία τοὺς Ρασκολνίκους, ὅτι ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἐξέλιπον διὰ τοῦ θανάτου οἱ ἐν αὐτοῖς κληρικοί, οἱ κανονικὴν ἔχοντες τὴν χειροτονίαν.

Δυστυχῶς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπό τινος χρόνου δίδουσι συστηματικὴν προσοχὴν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς εἴτε ἀμάθειαν πάσχοντας, εἴτε ἄλλους δεσμοὺς ἔχοντας. Λέγω δὲ δυστυχῶς καὶ τὸ τονίζω, διότι ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἐποχή, καθ' ἣν δὲν ἔδιδον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τόσον συστηματικὴν προσοχὴν πρὸς ἡμᾶς ἐδῶ, προβάντες μάλιστα μέχρι τοῦ νὰ διακόψωσι τῷ 1888 τὰς σχέσεις των μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς διακοπῆς ταύτης, διαρκεσάσης μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1891. Ἐπειδὴ δὲ καὶ κατὰ τὸ 1888 ἐδίδετο πολλὴ προσοχὴ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις, ἡ ἱκανοποίησις τῶν εὐσεβῶν αἰτημάτων τῶν Ρασκολνίκων ἀνεβλήθη ἐπ' ἀόριστον πρὸς ἀνεπανόρθωτον ζημίαν τῆς Ὀρθοδοξίας, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ κρατίδιον τοῦτο ἥκιστα ἐνδιαφέρεται.

Ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουσι τί δύναται νὰ πράξῃ, ἂν ἱδρυθῇ ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Αὐτὸ θὰ ἐφρόντιζε καὶ περὶ ὑπάρξεως κληρικῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀξίων τῆς *πολιτικῆς* ἀποστολῆς των. Ποῖοι εἶνε οἱ παρ' ἡμῖν κληρικοί; Ποῖοι διεδέχθησαν τὸν Νικηφόρον Καλογερᾶν, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ ἴσως ἔτι ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ; Ποῖοι τῶν ἀρχιερέων μας ἐδῶ κατέχουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία εἶνε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ μόνη πολιτικὴ ἱστορία καὶ διπλωματία; Ἐὰν εἴχωμεν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν θὰ ἔπιπτεν εἰς τὰ 1901 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ἀνατρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Ζηνόβιεφ; Ὄχι βεβαίως. Καὶ τὸ χείριστον, ὅτι ἀνετράπη διὰ τὸν μόνον λόγον, ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ συντελέσῃ ἕνωσίν τινα τῆς Ὀρθοδόξου καὶ ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ θ' ἀναφέρω καὶ ἄλλην σημαντικωτέραν ἱστορίαν, ἵνα ἐκτιμήσητε ἀκριβέστερον τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ ἔλλειψις ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἡ ἱστορία αὕτη σχετίζεται στενῶς μὲ τὴν σημερινὴν ὀξύτητα τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἀποτελεῖ δὲ εἶδος νομολογίας διὰ τοὺς δυναμένους ἐκ τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐνασχολῶνται πεφωτισμένως περὶ τῶν διαβοήτων μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἐν ἔτει 1880, ἐπισπευδούσης πάντοτε τῆς Ρωσσίας, γίνεται ἡ πρώτη ἀπόπειρα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης *ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαδικασίας*, τῆς ἀναγραφομένης ἐν αὐτῇ. Ἐπιτροπαὶ δηλονότι ἐξ ἰθαγενῶν, ἐκλεχθεῖσαι ὑπὸ τῶν κατοίκων ὑπηκόων τῆς Πύλης, συνῆλθον ἐν ταῖς ἕδραις τῶν βιλαετίων νὰ συντάξωσι καὶ προτείνωσι σχέδια ὀργανικῶν νόμων, ἀναλόγων πρὸς τὸν τῆς Χαλέπας, τοὺς ὁποίους ἤθελεν ἐξελέγξῃ καὶ ἐγκρίνῃ ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Συνῆλθε λοιπὸν τοιαύτη καὶ εἰς τὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπου τότε ἤμην ἐγκατεστημένος μετὰ τὸν πρῶτον, τὸν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας διωγμόν μου, ἐξασκῶν τὸ ἰατρικόν μου ἐπάγγελμα καὶ πολιτευόμενος. Πρόξενος ἦτο ὁ κ. Ν. Γεννάδης. Καὶ ὅμως εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν, μετὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, τὸ δῆθεν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Ἀθήναις οὐδεμίαν

ὁδηγίαν εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς τὸν Πρόξενον, καίτοι ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπηρτίζετο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Εὐτυχῶς ὁ Γεννάδης ἦτο ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος εἶχε πεῖράν τινα τῶν πραγμάτων. Ἐγὼ ἤμην τότε νεαρὸς μαθητευόμενος παρ' αὐτῷ. Ὁ Πρόξενος λοιπὸν ἐκεῖνος καθωδήγησε πρακτικώτατα τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως, ἥτις δι' ἐμοῦ ἐπεκοινώνει μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Προξενείου. Κατωρθώθη οὕτω νὰ συνταχθῇ σχέδιον ὀργανικοῦ νόμου διὰ τὸ βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως, τοῦ ὁποίου αἱ διατάξεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὴν ἑλληνοτουρκικὴν παντοδυναμίαν τῆς τοπαρχίας ἐκείνης ν' ἀπορροφήσῃ καὶ ἕνα μόνον Βούλγαρον.

Ἀκριβῶς δὲ τὸ σχέδιον τοῦτο, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως ἐπτόησε τὴν Ρωσσίαν, ἥτις διὰ τοῦτο μετέβαλε γνώμην καὶ ἐζήτησε ν' ἀναβληθῇ εἰς εὐθετωτέρας περιστάσεις ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ περιβοήτου ἄρθρου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τόσον χρυσᾶς ἐξήρτα ἐλπίδας ὁ Πανσλαυϊσμός. Προεῖδεν ἡ Ρωσσία δικαίως, ὅτι ἂν ἐπεβάλλετο τὸ εἰρημένον σχέδιον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, θὰ ἐνεκρίνετο νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰ ἄλλα βιλαέτια τοῦ Αἵμου, οὕτω δὲ καθίστατο εἰς αὐτὴν ἀδύνατον ν' ἀπορροφήσῃ καὶ ἐκφυλίσῃ διὰ τῆς βιαιοπραγίας τοὺς μὴ σλαυϊκοὺς πληθυσμούς.

Ἔστω ἡ ἱστορία αὕτη εἰς φωτισμὸν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνθουσιάζονται ὑπὲρ τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων, τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δύο ἰσχυρῶν μνηστήρων τοῦ Αἵμου ἐπὶ καταπατήσει ἀναιδῶς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης. Ἂν δὲν μετηρχόμεθα κατακτητικὴν πολιτικήν, ἂν εἴχομεν δηλονότι ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων θὰ εἶχε διαμαρτυρηθῆ πρὸ πολλοῦ, καταγγέλλων εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὴν παραβίασιν ταύτην τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης.

Ἄλλο. Πρὸ 25 ἐτῶν, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, θέλων νὰ συντάξῃ τελευταίαν τινα ἀνακοίνωσιν πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις περὶ τοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ μεγάλου μοναστηριακοῦ ζητήματος, δὲν εἶχεν ἀρχεῖα, ἠναγκάσθη δὲ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινοπόλει φίλους του νὰ τῷ δώσωσι τὰ στοιχεῖα τῆς διακοινώσεως!

Ἄλλο. Ὑπάρχουσι Τοῦρκοι διοικηταὶ καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι ἀνώτεροι, ἰδίᾳ δὲ δικασταί, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἐκ πολιτικῶν πεποιθήσεων ἐπιθυμίαν νὰ συνεννοῶνται μὲ τοὺς Προξένους μας ἀπ' εὐθείας καὶ ἄνευ ἀνταλλαγῆς ἐγγράφων. Ἀλλὰ μήπως ἔχομεν Προξένους, γνωρίζοντας τὴν τουρκικήν, ὁπωσοῦν καὶ ἱκανοὺς νὰ συνεννοῶνται ἀπ' εὐθείας προφορικῶς καὶ ἄνευ διατυπώσεων μὲ τὰς τουρκικὰς ἀρχάς; Καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Πρόξενοι ἡμῶν στέλλουσι διερμηνεῖς, αὐτὸ καὶ μόνον ἀπελπίζει τοὺς συνετοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους καὶ ἀποτελεῖ ματαίωσιν πάσης ἐργασίας. Ὁ Τοῦρκος δὲν θεωρεῖ ἡμᾶς, τοὺς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ὡς ξένους, μᾶς θέλει *ἰδικούς του*. Τῷ κακοφαίνεται δέ, ὅταν θέλωμεν νὰ περάσωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς Φράγκοι. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μάλιστα εἶνε ἀχώριστοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ὅμως

εἶνε ζήτημα, ἐάν ποτε ἐμελετήθη ὑφ' ἡμῶν ὁ οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ μήπως δὲν ἐστείλαμεν καὶ ἐκεῖ τοὺς ἐν Ἀθήναις στρατολογουμένους Προξένους; Ἀρνοῦνται πεισματωδῶς οἱ ἐν τῷ δῆθεν ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ στρατολογήσωσι τοὺς Προξένους μεταξὺ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐγκατεστημένων καὶ τουρκομαθημένων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους τόσον ἐπικερδῶς χρησιμοποιεῖ καὶ ἡ Τουρκία καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις. Ἔχομεν διὰ τοῦτο προξενικοὺς ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι διευθύνουσιν ὄχι ἐμπορικὰ γραφεῖα, ὅπως οἱ τῶν ἄλλων Κρατῶν, ἀλλὰ διπλωματικὰ καθαρῶς γραφεῖα, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι μήτε βιβλιοθήκας εἰδικάς, μήτε ἄλλο τι βοήθημα.

Καὶ ἵνα πληρώσω τὸ πικρὸν ποτήριον, ὀφείλω νὰ σᾶς εἴπω ἄλλο, πολλῷ θλιβερώτερον. Αὐτὴ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβεία μας σπανιώτατα εὑρέθη εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεώς της. Μετὰ τὴν ἀπαισίαν ἀνάκλησιν τοῦ ἀειμνήστου Σίμου, *ὀφειλομένην εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς*, ἡ Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως διατελεῖ ἐν καταστάσει ἀπαγορεύσεως, ἄλλοτε μείζονος καὶ ἄλλοτε ἐλάσσονος. Οὐδεὶς τῶν διαδόχων τοῦ Σίμου κατώρθωσε νὰ εἶνε ἀπολυταρχικὸς ἀρχηγὸς τῶν 300,000 Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀρέσκομαι εἰς αὐθαιρέτους λόγους καὶ ἀφορισμούς, ἔρχομαι ἀμέσως ἐπὶ τὰ πράγματα.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1886 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1887 συνήπτετο ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς δεινότατος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγὼν πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ ρωσσικῆς Κυβερνήσεως. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ δὲν προέκειτο ἁπλῶς προσωπικὸν ζήτημα. Ὑφίστατο βεβαίως καὶ προσωπικὸν ζήτημα, ἀλλὰ κυρίως προέκειτο νὰ φανῇ, ἐὰν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐκείνῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς καὶ τὸ Πατριαρχεῖον ἀποκαλεῖ Βασιλίδα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἐάν, λέγω, ἐν αὐτῇ ἐπικρατῇ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἢ ἡ ρωσσική.

Ἡ ἐκλογὴ διεξήχθη ἑλληνοπρεπέστατα, ὅπως δηλονότι αἱ ἡμέτεραι βουλευτικαὶ ἐκλογαί. Πρώτην φορὰν καὶ τελευταίαν συνεκρούσθησαν αἱ δύο Πρεσβεῖαι ἐν ταβέρναις καὶ παντοπωλείοις. Κατὰ τὸν ὀργανισμόν, τὸν ἰσχύοντα—τὸν ἀναθεματισμένον αὐτὸν ὀργανισμόν—ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἴσχυεν, ἐὰν ὑπῆρχεν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν—τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον ν' ἀναθεματίσῃ τις;—κατὰ τὸν ὀργανισμόν, λέγω, τὸν ἰσχύοντα, ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἐν Τουρκίᾳ πραγμάτων ἀπὸ τοῦ 1861, κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς λεγομένους κανονισμούς, τὸν Πατριάρχην ἐκλέγει Συνέλευσις ἐκλογική, τὸ δὲ χειρότερον, ὅτι ἡ κοινότης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκλέγει εἴκοσι καὶ ὀκτὼ μέλη τῆς Συνελεύσεως ταύτης. ἄλλα δὲ 28 ἢ 24 αἱ *δικαιούμεναι ἐπαρχίαι*.

Πόσοι νομίζετε ἐξ αὐτῶν τῶν 28 Κωνσταντινουπολιτῶν ἐξελέγησαν φίλοι τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωσσικῆς Πρεσβείας; Οἱ εἴκοσι καὶ ἓξ ἦσαν φίλοι τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως, καίπερ Ἕλληνες δυστυχῶς τὸ γένος, δύο δὲ μόνον ἦσαν φίλοι

τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας! Ἀπεδείχθη λοιπόν, ὅτι ἡ Πρεσβεία μας διετέλει ἐν καταστάσει ἀπαγορεύσεως, ὅτι δὲ διὰ τοῦτο ἡ ἐπιρροὴ τῶν δύο Πρεσβειῶν ἦτο 26 πρὸς 2. Καὶ ἐγένετο τὸ γεγονὸς αἰτία ν' ἀνακληθῇ ὁ μακαρίτης Κουντουριώτης

Ἐὰν ἐκερδήσαμεν τὸν Πατριάρχην, τὸν ἐκερδήσαμεν διὰ τῶν ψήφων τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν ψήφων τῶν Συνοδικῶν. Ἀλλ' ἦτο πασίγνωστον εἰς ὅλας τὰς ξένας Πρεσβείας, ὅτι καὶ αἱ ἐπαρχίαι καὶ οἱ κληρικοὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Τοὐναντίον ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδειξε *φαινομενικῶς*, διὰ δημοψηφίσματος τρόπον τινα, ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ρωσσικὴν Κυβέρνησιν. Ἐρωτῶ καὶ πάλιν: Ἔπταισεν εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἔλλειψις ἑλληνικοῦ στρατοῦ; Σημειωτέον δὲ καλῶς, ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ἡ Πύλη συνέπραττε τιμιώτατα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Ἐγὼ ἐπυροβολήθην τότε ὑπὸ τοῦ καβάση τῆς ρωσσικῆς Πρεσβείας.

Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν νὰ εἴπω, συμπεραίνων, ὅτι πρέπει ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιβληθῇ διὰ δημοψηφίσματος ἡ ἵδρυσις ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Τὰ ἄλλα ἔρχονται ὡς συνέπειαι τῆς ἱδρύσεως τοιούτου ὑπουργείου, εἶνε παρακολουθήματα φυσικά. Ἐὰν ἔχωμεν σήμερον τὸν προϋπολογισμόν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν, τοῦτο εἶνε φυσικὴ συνέπεια τῆς πλήρους ἐλλείψεως ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ὅπερ θὰ εἶνε, ἐὰν ἱδρυθῇ ποτε, ἡ μόνη γνησία ἀντιπροσωπεία τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐὰν μάλιστα ἐπικρατήσωσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ οἱ ἐκ Τουρκίας αὐτόχθονες Ἕλληνες. Ἡ βάσις λοιπὸν εἶνε ἡ ἵδρυσις τοιούτου ὑπουργείου ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ **ὑπεύθυνος** διεξαγωγὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὑποθέτω, ὅτι δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθῶ περισσότερον.

Μεταξᾶς. Ἀρκετὰ ἐννοούμεθα.

Γ. Καραπαναγιώτης. Ὅταν λέγω **ὑπεύθυνον,** ἐπιθυμῶ νὰ δώσω μίαν ἐξήγησιν. Δὲν ἐννοῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κοινῶς λέγεται, ὅτι πολλοὶ τῶν πραττόντων ἐδῶ τὰ κοινά, δὲν ἔχουσι τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἐν Τουρκίᾳ ἀλύτρωτοι. Ἐννοῶ μόνον, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν οἱ ἐπισήμως ἐδῶ διαχειριζόμενοι τὸ ἔργον τοῦ 1821 νὰ ἔχωσι τὴν σύνεσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἐν Τουρκίᾳ ἔθνος. Ὁ Ὄθων ἦτο αἰσθηματίας, ἠγάπα ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔλλειπεν ἀπ' αὐτὸν ἡ σύνεσις ἡ **πολιτική,** ὅταν διέπραττε τὴν ἀνθελληνικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1851.

Ἡ πολιτικὴ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ εἶνε δημιούργημα αὐτοῦ τούτου τοῦ λαοῦ, ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῦ βασιλέως πρέπει νὰ εἶνε ἁπλῆ διαχειριστικὴ ἐξουσία τοῦ δημιουργήματος τούτου, νὰ διαχειρίζηται δηλονότι αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὰς ἑκάστοτε περὶ ἡμᾶς περιστάσεις. Ἢ μήπως δὲν εἶνε ἡ συνείδησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἥτις ὑπηγόρευσε τὸ Σχίσμα τοῦ 1872;

Νομίζω, κ. Πρόεδρε, ὅτι ἂν εἴπω καὶ ἄλλα παραδείγματα θὰ μακρηγορήσω ὑπερμέτρως. Θὰ σᾶς παρακαλέσω διὰ τοῦτο, ἵνα, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν κατορθω-

σωμεν νὰ καταλήξωμεν εἰς πορίσματα, μὴ ἐξερχόμενα τοῦ κύκλου τῶν περὶ ἱδρύσεως ὑπουργείου ἐξωτερικῶν πόθων μας.

Πρόεδρος. Νομίζω, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θρᾳκικοῦ Συλλόγου δύναται τώρα νὰ ὁμιλήσῃ.

Μάνεσης. Αὔριον, αὔριον, εἶνε ἀργά.

Πρόεδρος Δὲν εἶνε ἀργά. Δὲν δυνάμεθα νὰ παρατείνωμεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰς συνεδρίας.

Πολλοί. Νὰ γίνῃ διακοπὴ πέντε λεπτῶν καὶ ἔπειτα νὰ ὁμιλήσῃ.

Πρόεδρος. Μάλιστα.

(Γίνεται διακοπὴ πέντε λεπτῶν).

Μετὰ τὴν διακοπήν.

Πρόεδρος. Κύριοι, θὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῶν θρᾳκικῶν πραγμάτων ὁ γραμματεὺς τοῦ Θρᾳκικοῦ Συλλόγου κ. Π. Ἀξιωτίδης.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Π. Ἀξιωτίδου.

Π. Ἀξιωτίδης. Οἱ ἐθνικοὶ ἐπὶ τῆς Θράκης κίνδυνοι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1860, ἀπὸ τοῦ 1872, ἀλλ' ἰδίως ἀπό τοῦ 1878. Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι αἱ ρωσσικαὶ λόγχαι ἐπέβαλον εἰς τὴν Τουρκίαν ἐνώπιον αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τὴν συνθήκην τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ἥτις περιελάμβανε μονονουχὶ ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Θράκην. Γνωστὸν ἐπίσης τυγχάνει ὑμῖν, ὅτι ἡ συνθήκη ἐκείνη κατερρακώθη ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου, ἔνθα συνῆλθεν ἡ Εὐρώπη, ὅπως ἐν συσκέψει συντάξῃ νέαν τοιαύτην,δι' ἧς ἱδρύθη ἡ ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας, ἐδόθη δὲ ἡ αὐτονομία εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Ἀλλ' ἡ Συνθήκη αὕτη ἦτο μέγα ἀδίκημα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Εὐρώπη εἶπε: Θέλω νὰ δώσω προνόμιά τινα αὐτονομίας καὶ ἐπὶ τῆς Θράκης, εἰς τοὺς λαούς, οἵτινες ὑφίστανται διωγμοὺς καὶ σφαγάς. Ὅταν δμως ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς σκέψεις αὐτῆς ταύτας, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει της ὁλόκληρον τὴν Θράκην, ἀλλὰ μόνον τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα. Γνωστὸν ἐπίσης τυγχάνει, ὅτι μετὰ ἑξαετίαν (τῷ 1886), ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παρὰ τὰς συνθήκας, τὸν ὀργανισμόν, καὶ τὴν ἰσότητα τῶν ἐν αὐτῇ ἐθνικοτήτων. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ ἐπαράτου τούτου γεγονότος ἐκηρύχθη ἀμείλικτος ὁ διωγμὸς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τὰ σχολεῖα αὐτοῦ καταλαμβάνονται, αἱ ἐκκλησίαι ὡσαύτως, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θεωρεῖται ὡς μίασμα, καὶ οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες οὐδαμοῦ εὑρίσκουσι δικαιοσύνην. Οἱ Βούλγαροι θέτουσι τὸ δίλημμα αὐτοῖς: ἢ νὰ ἐκβουλγαρισθῶσιν ἢ νὰ φύγωσιν ἐκ τῆς χώρας. Δυστυχῶς οἱ μὲν ὑποκύπτουσιν οἱ δὲ ἐκπατρίζονται.

Ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς τὸν διωγμὸν τοῦτον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον ἀκόμη τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τὰ ἐν Σόφιᾳ κομιτᾶτα ἔστρεψαν τὰ βλέμματα αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς λοιπῆς Θρᾴκης. Διὰ τῆς ἑνώσεως ταύτης ἡ Βουλγαρία ἐτίθετο κατάντικρυ τοῦ ὑπολειπομένου τμήματος τῆς Θρᾴκης, ἡ δὲ ἐπίδρασίς αὐτῆς ἐξεδηλώθη ἔκτοτε ποικιλοτρόπως. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως, ὅπερ περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν Θρᾴκην μέχρις αὐτῆς τῆς Κωσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν ἕνωσιν, λέγω,ταύτην, ἀμέσως ἡ Βουλγαρία ἤρξατο συστηματικῆς ἐργασίας μετὰ συνοχῆς, μετὰ προγράμματος. Ὁ Βούλγαρος διδάσκαλος, ὁ Βούλγαρος ἱερεὺς σήμερον ἐργάζονται ἐκεῖ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, συστηματικῶς καὶ ἐν γνώσει ἐκείνου, ὅ περ ἐπιδιώκουσιν. Ὁ Βούλγαρος διδάσκαλος ἐν Θρᾴκῃ εἶνε στήλη πυρός, μεταδίδουσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸν φανατισμὸν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἑκάστοτε ἐκεῖ ἀπεσταλμένοι τοῦ Κομιτάτου πρὸς διάπραξιν ληστειῶν καὶ φόνων,εὑρίσκονται ἐν πλήρει συνεννοήσει μετὰ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν ἱερέων. Οὕτω διεξάγεται ὑπέροχος ὁ ἀγὼν ὑπὲρ αὐτῶν.

Οἱ Βούλγαροι ὅμως, γνωρίζοντες, ὅτι ὁ πληθυσμός των ἐν Θρᾴκῃ εἶνε ἐλάχιστος ἔναντι τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐσκέφθησαν σχέδια προσηλυτισμοῦ· καὶ πρῶτον ἐπεχείρησαν καὶ ἐπιχειροῦσι τὴν ἵδρυσιν σχολείων ἐν Ἀδριανουπόλει,ἐν Διδυμοτείχῳ ἐν Οὐζοὺν-Κιοπριοῦ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν τοῖς κέντροις, ὅπου ὑπάρχει ἀμιγὴς ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός. Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα, ἔνθα οὐδεὶς Βούλγαρος ὑπάρχει, οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τούτων φέρονται ἐκ Βουλγαρίας, καὶ ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας,ἵνα, ἐν ἐνδεχομένῃ στιγμῇ, ἐπιδείξωσιν, ὅτι ἔχουσι καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ δύναμιν, ὅτι διατηροῦσι σχολεῖα καὶ ὅτι ἐν γένει εὑρίσκεται βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἐπιβάλλων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τούτου ἐπιδιώκουσι τοὺς καταχθονίους σκοπούς των καὶ δι' ἄλλων τρόπων. Πολλὰ τσιφλίκια ἐν Θρᾴκῃ, εὑρισκόμενα εἰς χεῖρας Ὀθωμανῶν, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον καταλείπονται ὑπ' αὐτῶν, τὰ ἀγοράζουσιν οἱ Βούλγαροι, ὄχι χάριν οἰκονομικῶν σκοπῶν, ἀλλὰ κυρίως χάριν ἐθνικῶν τοιούτων. Ἅμα δ' ὡς ἀγοράσωσι ταῦτα,ἐγκαθιστῶσιν ἐκεῖ πληθυσμὸν βουλγαρικόν,ὅπως,ἐν δεδομένῃ στιγμῇ,ἔχωσι νὰ ἐπιδείξωσιν ἐθνολογικὴν δύναμιν ἰσχυράν.

Ἐκ τῶν ὀλιγίστων τούτων, ἅτινα ἀνέπτυξα ὑμῖν, καθίσταται δῆλον, ὅτι ὡς ἐν Μακεδονίᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Θρᾴκῃ οἱ Βούλγαροι εἶνε στοιχεῖον ἐπίφοβον ἐθνικῶς διὰ τὸ πεῖσμα, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν μέθοδον, δι' ὧν ἐργάζεται πρὸς βλάβην τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τὰ μέσα, μεθ' ὧν ἐπιδιώκουσι τὴν ἐπικράτησίν των.

Ἀμέσως ὅθεν γεννᾶται τὸ ζήτημα: Τί ἀντέταξε, καὶ τί ἀντιτάσσει ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῶν Βουλγάρων ; Ὅπως πάντες γνωρίζομεν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἀντέταξε τὸ Σχολεῖον, ἀντιτάσσει τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἀλλ' ὡς εἶνε διωργανωμένα τὰ ἡμέτερα Σχολεῖα δὲν προετοιμάζουσιν Ἕλληνας, δὲν ἑλληνοποιοῦσιν, ἀλλ' ἴσως ἀνθρωποποιοῦσι μόνον. Λέγω τοῦτο, διότι σή-

μερον οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἑλληνοδιωκτῶν, οἵτινες ἐμφωλεύουσιν ἐν Θρᾴκῃ ἢ διαμένουσιν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξῆλθον ἐκ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῆς Μακεδονίας, τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ καὶ ἄλλων πόλεων· τοῦτο δὲ διότι δὲν ἔχομεν διδασκάλους, οἵτινες νὰ ἐμφυσήσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑλληνοπαίδων τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰ πάτρια.

Ἔχομεν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται ν' ἀντιτάξῃ τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἥτις ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὸ ποθητὸν ἀποτέλεσμα, διότι καὶ αὕτη στερεῖται πολλῶν ἄλλων· στερεῖται ἱεραρχῶν, οἵτινες θὰ ἔθετον τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ὑπεράνω τοῦ ἀτομικοῦ. Οὕτω λοιπὸν οἱ μὲν Βούλγαροι συστηματικῶς ἐργαζόμενοι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν προάγονται, ἐνῷ τοὐναντίον ἡμεῖς, διὰ τῆς ἀκηδίας μας καὶ τῆς ἐλλείψεως συνεκτικότητος ἐνεργειῶν, δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιτάξωμεν τελεσφόρον ἄμυναν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου προκαλῶ τὴν προσοχὴν τῆς Συνδιασκέψεως.

Ἐγένετο λόγος ἐνταῦθα καὶ περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης, δι' οὗ θὰ ἐδίδετο εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἴδιος ὀργανισμός. Γεννᾶται ὅμως ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: Συμφέρει εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἵνα ἐπιζητηθῇ τὸ τοιοῦτον, προκειμένου περὶ Θρᾴκης; Ἀπαντῶ δι' ἑνὸς βαρυήχου **ὄχι**. Διότι πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι δύο σπουδαιότατοι λόγοι, ἐπιβάλλοντες εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ φαινώμεθα, ὅτι ἐπιζητοῦμεν τοῦτο. Εἷς ἐκ τούτων εἶνε, ὡς γνωρίζετε, ὅτι ἡ Θρᾴκη δὲν ἐφάπτεται ἀμέσως ἐδαφικῶς μετὰ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ἑπομένως πᾶσα ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασις ἡμῶν ἔσται ἔμμεσος, ἵνα μὴ εἴπω ἀδύνατος.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶνε, ὅτι στερούμεθα τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ ἐκμεταλλευθῶμεν τὴν κατάστασιν ταύτην, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι δι' ἐργασίας συστηματικῆς θὰ ἐπωφεληθῶσι ταύτης ὑπὲρ αὐτῶν. Νομίζω λοιπόν, ὅτι, προκειμένου περὶ Θρᾴκης, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς μὲν ἀδρανοῦμεν, οἱ δὲ Βούλγαροι ἐργάζονται πυρετωδῶς καὶ συστηματικῶς καθ' ἡμῶν, κοιμωμένων, ἢ ἀδιαφορούντων δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπιζητῆται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου τούτου, ἀφοῦ ἄλλως τε οὐδὲν ἀκόμη ἐπισήμως ἐσκέφθη περὶ τούτου ἡ Εὐρώπη. Ὅπως αἱ μεταρρυθμίσεις, οὕτω καὶ ἡ αὐτονομία εἶνε ἀποδεκτὰ διὰ τὴν Θρᾴκην, ὁπόταν θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ ἐκμεταλλευθῶσι καθ' ἡμῶν τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν γνωρίζομεν τί τέξεται ἡ αὔριον, ἔχομεν καθῆκον ἀμέσως ἀπὸ σήμερον νὰ ἐνισχυθῶμεν δεόντως, ὅπως ἀποκτήσωμεν τὰ μέσα ταῦτα, δι' ὧν θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀποκρούσωμεν τοὺς κινδύνους, οἵτινες θ' ἀναφανῶσι διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν κατόπιν οἱασδήποτε μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος.

Ἐρωτᾶται πρὸς τούτοις, τί δέον λοιπὸν γενέσθαι, ὅπως ἀποκρούσωμεν τοὺς σημερινοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἀφ' ἑνὸς μὲν δημιουργοῦσιν οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρασκευάζομεν ἡμεῖς αὐτοί;

Ἡ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν κινδύνων τούτων ἐργασία δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλους νόας,

οὔτε μεγάλας θυσίας, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἁπλούστατα, ὅπως καὶ διὰ τὰ λοιπά, ἀπαιτεῖ καλὴν θέλησιν. Ἔχομεν ἀνάγκην ἐν Θρᾴκῃ πρὸ παντὸς διδασκάλων, ἐμφυσώντων εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑλληνοπαίδων τὸν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔνθεον φανατισμόν, τὸ μῖσος δὲ κατὰ τῶν ἀποτροπαίων ἐχθρῶν, εἴπερ ποτὲ δὲ σήμερον ἔχομεν ἀνάγκην ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, οἵτινες νὰ διευθύνωσι τὰ ἐκεῖ ζητήματα ἀπὸ περιωπῆς. Ἔχομεν ἀνάγκην ἀποστόλων καὶ κατηχητῶν, οἵτινες νὰ ἐμψυχώσωσι τὸ φόβῳ συνεχόμενον αἴσθημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ μόνον θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀποκτήσωμεν καὶ ἐνισχύσωμεν τὴν ἐπιβλητικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ δύναμιν, νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν θέσιν καὶ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νὰ ἐπιδείξωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης εἶνε ἀκμαῖος καὶ ὑπέρτερος τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ἀλλὰ δυστυχῶς, κύριοι, ὡς πανθεμολογεῖται, τὸ ἐλεύθερον κράτος ἔδειξε μέχρι τοῦδε, δὲν γνωρίζω διατί, ἀδιαφορίαν καὶ ὀλιγωρίαν ἀσύγγνωστον διὰ τὴν Θρᾴκην. Προκειμένου περὶ τῆς χώρας ταύτης, δὲν ἐνοήσαμεν δυστυχῶς πάντες, ὅτι εἶνε ἡ χώρα ἐκείνη ἀκριβῶς, ἣν ἐπιβλέπουσιν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπιδιώκουσι τὴν ἀποξένωσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν πάντες νὰ ἐργασθῶμεν ὑπὲρ αὐτῆς, δι' ὧν ὑπέδειξα μέσων, ἅτινα δὲν ἀπαιτοῦσιν ὡς εἶπον. μεγάλας θυσίας, ἀλλ' ἀπαιτοῦσιν, ἐπαναλαμβάνω νὰ τονίσω, θέλησιν καὶ πρωτίστως θέλησιν καὶ μόνον θέλησιν. Ὅταν ὑπάρξῃ αὕτη, αἱ λεπτομέρειαι εὐκόλως κανονίζονται. Ἐὰν ὅμως ἐντὸς βραχέος χρόνου δὲν συνέλθωμεν καὶ δὲν ἀνασυντάξωμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν αὐτόθι, ἐὰν δὲν φροντίσωμεν ἀπὸ τῆς αὔριον νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀγρυπνούντων καὶ ἐργαζομένων ἐχθρῶν ἡμῶν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προοιωνίζωμαι κακοὺς περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Θρᾴκης οἰωνούς!

Καραπαναγιώτης. Αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μετέδωκεν ὁ προλαλήσας μὲ θλίβουσιν ἀτομικῶς εἰς τὰ καίρια, διότι ἐγὼ ἐγνώριζον ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ὅτι μέχρι τοῦ 1892 ἄλλως εἶχεν τὰ πράγματα. Ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως ἠγωνίζετο ἀγῶνα ὑπεροχώτερον παντὸς ἄλλου ἑλληνικοῦ τμήματος. Ἐπεθύμουν ἐπὶ παραδείγματι νὰ μάθω παρὰ τοῦ προλαλήσαντος, ἐὰν αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως διορίζωνται ἢ ἐκλέγωνται.

Π. Ἀξωτίδης.—Ἐκλέγονται, ἀλλ' ὡς ἐκλέγονται μᾶλλον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι διορίζονται.

Καραπαναγιώτης. Ὁ στρατάρχης Ρεοὺφ Πασσᾶς, πρώην πρεσβευτὴς καὶ πρώην Σερασκέρης (ἀρχιστράτηγος) ἐγένετο ὁ πρῶτος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον τοῦ 1879. Ἡ Πύλη τότε, θέλουσα νὰ περιποιηθῇ τοὺς Χριστιανοὺς τῶν χωρῶν, τῶν διοικηθεισῶν ὑπὲρ τὸ ἔτος ὑπὸ ρωσσικῶν ἀρχῶν, ἐπέτρεψε διὰ πρώτην φορὰν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι διὰ ψηφοφορίας τοὺς δημοτικοὺς των ἄρχοντας. Τὸ ζήτημα ἦτο σοβαρώτατον. Ἐπρόκειτο διὰ δημοψηφίσματος νὰ πιστοποιηθῇ ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἠξίωσε διὰ τοῦτο ὁ

Ρεοὺφ παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἰσοδυνάμων κατ' ἀριθμόν, νὰ ἐκλέξωσι καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων δύο δημοτικοὺς Συμβούλους, μεταξὺ τῶν ὀκτώ. Σημειωτέον, ὅτι ἐπὶ 70,000 κατοίκων, δύο μόνον χιλιάδες εἶνε ἐν Ἀδριανουπόλει Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι τότε οὐδὲ λέξιν βουλγαρικὴν ἐλάλουν. Ἦσαν καὶ εἶνε ἑλληνόφωνοι.

Καὶ ἐπειδὴ Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἐρρωμένως ἀντεπεξήλθομεν κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ρεοὺφ Πασσᾶ, ἐνηργήθησαν κατ' ἐπανάληψιν δὶς αἱ ἐκλογαί, εἴτε διότι διεκόπτοντο ὑπὸ τοῦ Ρεούφ, εἴτε διότι ὑπῆρχον διαμαρτυρόμενοι Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι. Προέβη μάλιστα ὁ Ρεοὺφ μέχρι τοῦ σημείου νὰ πολιορκήσῃ μὲν ἐμέ, νὰ ζητήσῃ δὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Γεννάδη καὶ τοῦ διευθύνοντος τὴν Μητρόπολιν Ἐπισκόπου. Ἐπὶ τέλους ἀνεκλήθη αὐτός, ἦλθε δὲ ὁ μακαρίτης Ἀλῆ Πασσᾶς, ὅστις ἐπέτρεψεν ἐλευθέρας ἐκλογάς, οὕτω δὲ ἐξελέγησαν καὶ ἐξελέγοντο μέχρι τοῦ 1892 τέσσαρες Ἕλληνες καὶ τέσσαρες Τοῦρκοι ὡς δημοτικοὶ Σύμβουλοι. Ἆρά γε σήμερον δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό; Τὸ δὲ Σουφλίον καὶ τὸ Διδυμότειχον καὶ τὸ Οὐγοὺν Κιοπριοῦ,περὶ ὧν ὡμίλησεν ὁ προλαλήσας,ὡς ὡμίλησεν, ἐγνώριζον ἐξ ἰδίας ἐπὶ τόπου πείρας,ὅτι ἔχουσι λαὸν μάχιμον· ἀπέβαλον ἆρά γε τόσον ταχέως τὰ ἔνστικα αὐτῶν; Ἐπὶ τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ὁ λαὸς τῶν πόλεων τούτων ἀπέδειξε τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ κατ' αὐτῶν τῶν ὀργάνων τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ. Πῶς λοιπὸν ὁ λαὸς οὗτος ἠνέχθη καὶ ἀνέχεται, ὡς εἶπεν ὁ συνάδελφος, σχολὰς βουλγαρικὰς μὲ ἐπήλυδας μαθητάς, χωρὶς νὰ τὰς καταστρέψῃ, χωρὶς νὰ λιθοβολήσῃ μαθητὰς καὶ διδασκάλους; Πῶς δὲ νὰ λησμονήσω, ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἢ μᾶλλον τῆς τότε λεγομένης μασσαλιωτικῆς Σχολῆς ἐν τῷ περιπύστῳ προαστείῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῷ Ἰλδιριμίῳ, ἐλιθοβόλησαν πολλάκις ἐν στρατιωτικῇ παρατάξει τὴν ἐκεῖ νεοσύστατον βουλγαρικὴν σχολήν, καίτοι ἐτιμωρήθησαν ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἐφόρων; Ἀλλά, Κύριοι, ὁ λαὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως ἠγωνίσθη κρατερῶς ὑπὲρ τοῦ ἐθνισμοῦ του καὶ ἐπὶ τῆς ρωσσικῆς κατοχῆς. Θαυμάσιος δ' ἐγένετο κατὰ τὴν 3ην Φεβρουαρίου τοῦ 1879, ὅτε οἱ Ρῶσσοι στρατηγοὶ διέπραξαν τὸν ἱστορικώτατον κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου, τοῦ ἥρωος ἐκείνου τῆς Ἐκκλησίας, βανδαλισμόν. Ἢ μήπως δὲν εἶνε οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡγουμένων πάντοτε τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Γεννάδη, οἵτινες ἐματαίωσαν θαρραλέως τὴν ἀπόπειραν τῶν Ρώσσων στρατηγῶν, ἀποπειραθέντων,δι' εἰδικῶν στρατιωτικῶν πρακτόρων νὰ πτοήσωσι τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τοῦ βιλαετίου καὶ πείσωσιν αὐτὸν νὰ μεταναστεύσῃ εἰς Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, παρακολουθῶν τὸν ἀποχωροῦντα ρωσσικὸν στρατόν; Ἤλπιζεν ἡ ρωσσικὴ διπλωματία, ὅτι διὰ τῆς μεταναστεύσεως ταύτης θὰ ἐπείθετο ἡ Εὐρώπη νὰ περιλάβῃ δι' ἀναθεωρήσεως τῆς Συνθήκης καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν ἐντὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Λέγων ταῦτα, θέλω νὰ ὑποστηρίξω ἱστορικῶς, ὅτι ἄν, ἀντὶ νὰ γείνωμεν κρείσσονες, ἀποβαίνομεν ἀνικανώτεροι, πρέπει νὰ κηρύξωμεν πᾶσαν μέριμναν περιττήν.

Ἂν μετεβλήθη ταχυδακτυλουργικῶς ὁ λαμπρὸς λαὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐγὼ τοὐλάχιστον ἀπελπίζομαι καὶ *καταθέτω τὰ ὅπλα.*

Ὡς πρὸς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ συναδέλφου περὶ τῆς ἀνεπιτηδειότητος τῶν σημερινῶν ἐν Θράκῃ διδασκάλων, ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ θὰ ἐπῆλθε λυπηρὰ μεταβολή. Ἐπὶ τῆς ἰδικῆς μου ἐποχῆς καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἄλλης Θράκης, εἴτε ἦσαν ἀπόφοιτοι ἄριστοι τοῦ Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης, μαθηταὶ τοῦ Παπαμάρκου, εἴτε ἄλλοθεν εἶχον τὴν προέλευσιν, ἦσαν ἱκανοὶ καὶ ἕτοιμοι διὰ τυχόν τι, καὶ διὰ γράμματα καὶ διὰ μάχαιραν καὶ διὰ πιστόλιον. Ἐὰν ἔγεινε τοιαύτη ἐπὶ τὰ χείρω μεταβολή, ὡς εἶπεν ὁ προλαλήσας, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπαίσιόν τι συμβαίνει, ὅ περ δέον νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχήν.

Πρόεδρος. Δὲν ὑπεχωρήσαμεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὑποχωρήσαμεν πανταχοῦ, ὡς γνωρίζετε, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Αὐτὰ τὰ γνωρίζομεν καὶ τὰ ἀνεπτύξαμεν. Ἡ Ἀδριανούπολις δὲν ἔπαυσε βεβαίως ἐκ τούτου ἔχουσα ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, καὶ οὖσα κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ πόλις.

Σῖμος. Προτοῦ, κ. Πρόεδρε, λύσετε τὴν συνεδρίαν, παρακαλῶ νὰ ἐπιστήσητε τὴν προσοχήν σας ἐπὶ τῶν δημοσιευομένων πρακτικῶν τῆς Συνελεύσεως, διότι χθὲς ἐδημοσιεύθησαν πρακτικὰ εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» ὅλως ἠλλοιωμένα. Ἐπειδὴ μὲ θίγει προσωπικῶς τὸ ζήτημα, παρακαλῶ νὰ σημειωθῇ τοῦτο εἰς τὰ πρακτικά. Ἐγράφη, ὅτι ἐγὼ ἐκάκισα τοὺς Μακεδόνας, ὅτι δὲν κινοῦνται καὶ ὅτι ὁ κ. Ἀργυρὸς μοὶ ἐπετέθη δριμέως. Εὐτυχῶς οἱ τίτλοι μου ἐπὶ τῆς ἀγάπης τῶν Μακεδόνων εἶνε γραμμένοι μὲ πολὺ καλὴν μελάνην. ὥστε δὲν μὲ φοβίζει τίποτε, οὐχ ἧττον ὅμως παρακαλῶ νὰ σημειωθῇ εἰς τὰ πρακτικά.

Πρόεδρος Ἀπὸ τὸ Γραφεῖον ἡμῶν ἐξέρχονται τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων ἐντελῶς ὅμοια καὶ ἀποστέλλονται εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας· τὰ ἠλλοιωμένα πρακτικὰ δὲν εἶνε τοῦ Γραφείου ἡμῶν, καὶ ἀγνοῶ τὸν ἐργάτην των.

Πεταλᾶς. Τὰ πρακτικά, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἠλλοιωμένα, εἶνε πλαστογραφημένα.

Ἀργυρός. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον τὸ Γραφεῖον νὰ ἐζήτει πληροφορίαν, πόθεν προῆλθον τὰ δημοσιευθέντα ἠλλοιωμένα πρακτικὰ διότι, εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» ὅπως ἐτέθη τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ κ. Σίμου θίγεται ὁπωσδήποτε καὶ ἡ ἡμετέρα φιλοτιμία, διότι θὰ ἠδύνατο νὰ νομισθῇ, ὅτι ὑπῆρχεν ἔμπνευσίς τις παρ' ἡμῶν διὰ νὰ γραφῶσιν ὅπως ἐγράφησαν.

Σῖμος. Ἐγὼ δὲν εἶπον τοιοῦτόν τι· ἐγὼ ἐκάκισα τὴν ἐφημερίδα, ἡ ὁποία τοιουτοτρόπως παρέστησε τὰ πράγματα.

Ἀργυρός. Καὶ ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω, πῶς ἐδημοσιεύθησαν ἠλλοιωμένα εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» *τὰ πρακτικά,* ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας ἐφημερίδας ἦσαν κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον.

Πρόεδρος. Θὰ συνέλθωμεν αὔριον εἰς τὰς 4 1)2 μ. μ. Λύεται ἡ συνεδρία (ὥρα 7 καὶ 50′ μ. μ.)

Συνεδρία τῆς 7ης Ἰουνίου, περὶ ὥραν 4 30' μ. μ.

Πρόεδρος. Κύριοι. Ἄρχεται ἡ συνεδρία. Ὁ κ. Χ. Χρηστοβασίλης, Ἠπειρώτης καὶ Διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, θέλει ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος.

Χ. Χρηστοβασίλης. Κύριοι, δὲν θ' ἀνατρέξω εἰς τὴν ἱστορίαν, ἵνα εἴπω ἡμῖν ὁποία τις ἦτο ἡ Ἤπειρος, διότι πιστεύω, ὅτι ὅλοι τὴν γνωρίζετε. Θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ὡς ἔχει αὕτη σήμερον, ἤτοι γεωγραφικῶς, ἐθνολογικῶς καὶ πολιτικῶς, ἥτις, νομίζω, διαφεύγει τὰς γνώσεις τοῦ πολλοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, καὶ δὴ θέλω ἐνδιατρίψῃ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν καταστάσεως, ὅτε ἡ Ἤπειρος πολιτικῶς εἰσῆλθεν εἰς νεώτερον στάδιον.

Ἡ Ἤπειρος κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, δυτικῶς τῆς τε Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Μακεδονίας, καὶ νοτίως τῆς Ἀλβανίας, εὕρηται δὲ μεταξὺ τῆς 17ης καὶ 19ης μοίρας μήκους καὶ τῆς 39ης καὶ τῆς 40ῆς 25 πλάτους τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων. Συνορεύει πρὸς βορρᾶν μετὰ τῆς Ἀλβανίας, καὶ τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τῆς Μακεδονίας, πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τμήματος πάλιν τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, πρὸς νότον μετὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἰονίου Πελάγους καὶ πρὸς δυσμὰς πάλιν μετὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Ἡ Ἤπειρος εἶνε συγκεκριμένη χώρα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, εἶνε δὲ ἴσως μᾶλλον συγκεκριμένη τῆς Μακεδονίας, διότι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐδήλωσαν τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου, ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐθνολογικῶς. Οὕτω, Πτολεμαῖος ὁ Γεωγράφος λέγει: «Ἀρχὰ Ἑλλάδος ἀπὸ Ὠρυκίας». Ὠρυκία δὲ εἶνε ἡ ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τῆς Ἠπείρου ἐπαρχία, παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος. Τὸ αὐτὸ δ' ἀκριβῶς λέγει καὶ Στέφανος ὁ Περιηγητὴς «Ὠρυκία, ἔνθα ἐρείδεται Ἑλλάδος ἀρχή».

Ἡ χώρα αὕτη σήμερον ἀποτελεῖ τὸ βιλαέτιον, ἤτοι τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῶν Ἰωαννίνων μετά τινων πρὸς βορρᾶν παρακειμένων ἀλβανικῶν ἐπαρχιῶν, συνίσταται δὲ ἐκ τῶν ἑξῆς Μητροπόλεων: 1) Νικοπόλεως (Πρεβέζης), 2) Ἰωαννίνων, 3) Παραμυθίας (Φωτικῆς), 4) Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ 5) Δρυϊνουπόλεως (Ἀργυροκάστρου-Δελβίνου-Χιμάρας). καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου ἐξαρχίας τοῦ Μετσόβου.

Διοικητικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλους νομούς, (σαντζάκια), ὑπαγομένους ὑπὸ τὴν Γενικὴν Διοίκησιν (βιλαέτιον) τῶν Ἰωαννίνων, τοὺς ἑξῆς:

1ον) Τὸν νομὸν Πρεβέζης, συγκείμενον ἐκ τριῶν ἐπαρχιῶν: α') τῆς Πρεβέζης, β') τοῦ Λούρου καὶ γ') τοῦ Μαργαριτίου.

2ον) Τὸν νομὸν Ἰωαννίνων, συγκείμενον ἐξ ἓξ ἐπαρχιῶν: α') τῶν Ἰωαννίνων, β') τοῦ Μετσόβου, γ') τῆς Παραμυθίας δ') τῶν Φιλιατῶν, ε') τῆς Κονίτσης καὶ στ') τοῦ Λεσκοβικίου.

Καὶ 3ον) Τὸν νομὸν Ἀργυροκάστρου, συγκείμενον ἐκ πέντε ἐπαρχιῶν: α') τοῦ Ἀργυρο-

κάστρου, β')τοῦ Πωγωνίου, γ') τῆς Πρεμετῆς, δ') τοῦ Δελβίνου καὶ ε') τῆς Χιμάρας.

Ἐκ τῆς ὀνοματολογίας τῶν νομῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων βλέπετε, ὅτι πρόκειται περὶ χώρας ἀριθμούσης πέντε μητροπόλεις, τρεῖς νομοὺς καὶ δέκα τέσσαρας διοικητικὰς ἐπαρχίας, περὶ χώρας ἴσης πρὸς τὴν Θεσσαλίαν κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ κατὰ τὸ 1881 εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον προσαρτηθέντος τμήματος αὐτῆς,ἤτοι τῶν ἐπαρχιῶν Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων, ἐξ ἀφορμῆς τῆς βερολινείου Συνθήκης.

Ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν ἡ Ἤπειρος εἰσῆλθεν εἰς στάδιον λίαν κρίσιμον διὰ τὴν ὕπαρξίν της, ὡς ἑλληνικῆς χώρας, διότι ἔκτοτε ἀνεφάνησαν ἐν αὐτῇ ἄλλαι φυλαί,καὶ ἰσχυραὶ Δυνάμεις,αἵτινες καλλιεργοῦσιν αὐτόθι σχέδια καὶ σκοποὺς ἀνθελληνικοὺς ἐνταὐτῷ καὶ ἀντιτουρκικούς. Ἂς μὴ φανῇ ὑμῖν παράδοξον, ὅτι ὅπως ἔχουσι σήμερον τὰ τῆς Ἠπείρου, ὑπὸ ἑλληνικὴν ἔποψιν, τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα εἶνε ταὐτισμένα μετὰ τῶν τουρκικῶν καὶ ὁ μεγαλείτερος ἡμῶν φίλος ἐν Ἠπείρῳ τυγχάνει ὁ Τοῦρκος, ἐφ' ὅσον οὗτος δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸ συμφέρον του, ὅ περ αὐτὸ τοῦτο εἶνε καὶ συμφέρον ἑλληνικόν.

Τῷ 1878, μετὰ τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, φοβουμένη μὴ τὸ κληθὲν Συνέδριον νὰσχίσῃ τὴν Συνθήκην ταύτην τοῦ Βερολίνου παραχωρήσῃ τὴν Ἤπειρον εἰς τὴν Ἑλλάδα,ηὐνόησε τὴν σύστασιν τοῦ ἔκτοτε γνωσθέντος Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου,ὅστις περιέλαβε τὴν χώραν ταύτην ὁλόκληρον εἰς τὸ ἀλβανικὸν δίκτυον.Ἔκτοτε,παραλλήλως τοῦ ΙΓ' πρωτοκόλλου τῆς βερολινείου Συνθήκης,δι' οὗ παρεχωροῦντο ὑπὸ τῶν *συνυπογραψασῶν αὐτὴν* Μεγάλων Δυνάμεων εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον ἡ Θεσσαλία καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Ἠπείρου ἤτοι τὸ μέχρι τῶν κοιλάδων τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) τμῆμα,ἐγεννήθη τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα,ἤτοι ζήτημα δημιουργίας μιᾶς μεγάλης Ἀλβανίας, ἐκτεινομένης πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, περιλαμβανούσης δηλαδὴ ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον, καὶ ἐνῷ τὸ ἀναφυὲν ἠπειρωτικὸν ζήτημα ἐσβένετο τὴν 12]24 Μαΐου 1881, ἡμέραν,καθ' ἣν συνωμολογήθη ἡ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Τουρκίας ἀφ'ἑτέρου σύμβασις περὶ παραχωρήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον, τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, παρὰ τὸ ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατενεχθὲν κατ' αὐτοῦ πλῆγμα ἐν Κορυτσᾷ, συλληφθέντος καὶ ἐξορισθέντος τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ Ἀμπτούλ-μπεη Φράσσαρη, ἀνεπτύσσετο ἠρέμα καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ θεωρῆται καὶ αὐτὸ σήμερον ὡς ἓν τῶν πολλῶν ζητημάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν ὁ Ἀλβανισμὸς λυμαίνεται ἀπὸ προγράμματος τὴν Ἤπειρον, ἐπιδιώκων τὸν παντελῆ ἐξαφανισμὸν αὐτῆς, ὡς χώρας κατοικουμένης ὑπὸ Ἑλλήνων, οἱ δὲ ἐν Ἠπείρῳ ἄποικοι Ἀλβανοί, ἀποτελοῦντες τὸ τέταρτον σχεδὸν τῆς χώρας ἀριθμητικῶς,εἶνε τὸ μᾶλλον εὔχρηστον ὄργανον εἰς χεῖρας τῶν αὐτόθι ξένων προπαγανδῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς,πρὸς ζημίαν

τοῦ ἐγχωρίου Ἑλληνισμοῦ, πρὸς ζημίαν αὐτῆς ταύτης τῆς Τουρκίας, ἧς κυρίως ὁ ἐκτοπισμὸς ἐπιδιώκεται διὰ τῶν προπαγανδῶν τούτων.

Ἐπειδή, Κύριοι, δὲν γνωρίζω πῶς, μοὶ ἀπεδόθη ὁ τίτλος τοῦ μισαλβανοῦ καὶ πᾶσα λέξις μου παρεξηγεῖται,ὀφείλω νὰ ποιήσω ὑμῖν προκαταβολικῶς τὴν ἑξῆς διάκρισιν,ὅτι Ἀλβανοὺς ἀποκαλῶ τοὺς Τουρκαλβανούς,οἵτινες ἀείποτε ἐπολέμησαν καὶ πολεμοῦσι τὸν Ἑλληνισμόν,καὶ οὐχὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἠπειρωτῶν ἀλβανογλώσσους,οἵτινες,ἕνεκα καιρικῶν περιστάσεων,γνωστῶν εἰς τὴν ἱστορίαν,παρεδέχθησαν πρὸς τῇ ἑλληνικῇ καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν,ὄντες οὕτω δίγλωσσοι. Τοὺς ἀλβανογλώσσους τούτους οὐδέποτε ἐθεώρησα Ἀλβανούς, ἀλλὰ γνησίους Ἕλληνας, ὅπερ πολλάκις ἀπέδειξαν καὶ ἀποδεικνύουσιν ἐμπράκτως.

Ἡ πρώτη δρᾶσις τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου τῷ 1878 ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ 49 τηλεγραφικῶν διαμαρτυριῶν πρὸς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, προερχομένων δῆθεν ἐκ 48 ἀλβανικῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῆς Ἠπείρου, καὶ μιᾶς δῆθεν κουτσοβλαχικῆς, τῆς τελευταίας φερούσης τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γνωστοῦ προπαγανδιστοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου,δι' ὧν διαμαρτυριῶν ἀπεκρούετο ἡ προσάρτησις οἱουδήποτε τεμαχίου τῆς Ἠπείρου εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Μετὰ δὲ τὴν δημοσίευσιν τῆς βερολινείου Συνθήκης, γνωσθέντος, ὅτι παρεχωρήθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον τὸ μέχρι τοῦ Θυάμιδος τμῆμα τῆς Ἠπείρου, ἐπιτροπὴ ἐκ Τουρκαλβανῶν τῆς Ἠπείρου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων μεταστάντος εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν Ἀμπεντὶν Πασσᾶ Ντίνου, τότε μπέη τιτλοφορουμένου, ὃν ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος διεφήμισεν ὡς μέγαν φιλέλληνα (!), μετέβη εἰς Εὐρώπην καὶ περιῆλθε τὰ ἀνακτοβούλια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διαμαρτυρηθεῖσα κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ βερολινείου Συνεδρίου παραχωρήσεως τοῦ τμήματος τούτου, ἰσχυρισθεῖσα καὶ προφορικῶς καὶ δι' ὑπομνημάτων, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶνε ἀλβανικὸν ἔδαφος, οἱ δὲ Ἠπειρῶται εἰσὶ δολιχοκέφαλοι καὶ συνεπῶς ὡς τοιοῦτοι Ἀλβανοί, καὶ οὐχὶ βραχυκέφαλοι, ὅπως οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅτι Ἠπειρῶται καὶ Ἕλληνες οὐδεμίαν ἔχουσι φυλετικὴν συγγένειαν οὐδὲ κοινόν τι ἐθνικὸν συμφέρον.

Εἶνε ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι 35—40 χιλιάδες Τουρκαλβανῶν,περιλαμβανομένων ἐν τῇ γραμμῇ τοῦ Θυάμιδος, κατώρθωσαν νὰ ματαιώσωσιν ἀπόφασιν τοῦ βερολινείου Συνεδρίου, ἐνῷ 100 χιλιάδες γνησίων Τούρκων τῆς Θεσσαλίας εἰς οὐδεμίαν προέβησαν διαμαρτυρίαν καὶ ἐνέργειαν κατὰ τῆς παραχωρήσεως αὐτῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

Ἡ Ἤπειρος μετὰ τὴν παραχώρησιν τῶν δύο ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον καὶ τὰς ἐπελθούσας ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν οἰκονομικὰς καὶ ἐθνολογικὰς αὐτόθι καταστροφάς, τυγχάνει εἰσέτι ἡ ἑλληνικωτέρα χώρα τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, διότι ναὶ μὲν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ὑπερτερεῖ ὁ Ἑλληνισμὸς τὸν Σλαυϊσμόν, ἀλλ' ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὑπάρχει καὶ μέγας γνήσιος τουρκικὸς πληθυσμός, ὅστις τυγχάνει ἀνώτερος τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἀσυγ-

κρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπέρτερος τοῦ βουλγαρικοῦ. Ἐν Ἠπείρῳ δὲν ἔχομεν ἀπολύτως τουρκικὸν πληθυσμόν, ἐκτὸς μερικῶν ὑπαλλήλων, ὁ δὲ αὐτόθι μωαμεθανικὸς πληθυσμὸς εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν ἀλβανικός, μέρος δὲ ἐξ Ἑλλήνων ἐξωμοτῶν.

Αἱ ἀντιμαχόμεναι ἐθνολογικαὶ δυνάμεις ἐν Ἠπείρῳ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς ἀριθμητικῶς κατὰ νομοὺς καὶ ἐπαρχίας:

Νομοί	Ἐπαρχίαι	Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι, Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί	Ἕλληνες ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταῦτῷ ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί	Ἕλληνες βλαχόγλωσσοι καὶ ἐνταῦτῷ ἑλληνόγλωσσοι, ὀρθόδοξοι Χριστιανοί	Ἕλληνες ἑλληνόγλωσσοι Μωαμεθανοί	Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοὶ ἀλβανόγλωσσοι καὶ ἐνταῦτῷ ἑλληνόγλωσσοι
Ἰωαννίνων	1) Ἰωαννίνων	81000		7500	4000	
	2) Παραμυθίας	8500	1500		1000	4000
	3) Μετσόβου	2500		5000		....
	4) Κονίτσης	17250			250	....
	5) Λεσκοβικίου	1000	10000			4000
	6) Φιλιατῶν	15000				1000
Πρεβέζης	1) Πρεβέζης	14000			1000	....
	2) Λούρου	19500			500	....
	3) Μαργαριτίου	4500	4500			15000
Ἀργυροκάστρου	1) Ἀργυροκάστρου	18000	2000			20000
	2) Πωγωνίου	21500				....
	3) Πρεμετῆς		12000			17000
	4) Δελβίνου	16000	2000			4000
	5) Χιμάρας	4000	4000			8000
	Ἤτοι ἔχομεν..	222750	36000	12500	6750	73000

Ἀλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἠπείρου, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, συνδεόμενος μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρρήκτως, ἀντιπροσωπεύεται αὐτόθι καὶ ὑπὸ τῶν ἀλβανογλώσσων καὶ τῶν βλαχογλώσσων Χριστιανῶν, ὁ δὲ Ἀλβανισμὸς ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν μόνον, ἑπομένως ὑπὸ ἔποψιν ἐθνικῆς δυνάμεως αἱ ἐν Ἠπείρῳ ἀντίπαλοι δυνάμεις ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες	ἑλληνόγλωσσοι	Χριστιανοί	222,750		
»	βλαχόγλωσσοι	»	12,500		
»	ἀλβανόγλωσσοι	»	36,000	Τὸ ὅλον	271,250
Μωαμεθανοί	Ἕλληνες		6,750		
»	Ἀλβανοί		73,000	» »	79,750
Καὶ Ἰσραηλῖται				» »	2,500
				Τὸ ὅλον	353,500

Ἡ δὲ δύναμις τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἑλληνικῆς παιδείας, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν αὐτόθι ξένην παιδείαν ἔχει ὡς ἑξῆς:

α´) Νομὸς Ἰωαννίνων

1)	Ἐπαρχία	Ἰωαννίνων	Σχολεῖα	258	Διδάσκαλοι	334	Μαθηταὶ	9417
2)	»	Μετσόβου	»	8	»	20	»	482
3)	»	Κονίτσης	»	31	»	35	»	1089
4)	»	Λεσκοβικίου	»	34	»	36	»	1189
5)	»	Φιλιατῶν	»	34	»	36	»	1302
6)	»	Παραμυθίας	»	32	»	33	»	[illegible]32
	Τὸ ὅλον		Σχολεῖα	397	Διδάσκαλοι	494	Μαθηταὶ	14211

β´) Νομὸς Πρεβέζης

1)	Ἐπαρχία	Πρεβέζης	Σχολεῖα	32	Διδάσκαλοι	40	Μαθηταὶ	1257
2)	»	Λούρου	»	36	»	36	»	1180
3)	»	Μαργαριτίου	»	23	»	23	»	529
	Τὸ ὅλον		Σχολεῖα	91	Διδάσκαλοι	99	Μαθηταὶ	2966

γ) Νομὸς Ἀργυροκάστρου

1)	Ἐπαρχία	Ἀργυροκάστρου	Σχολεῖα	50	Διδάσκαλοι	59	Μαθηταὶ	1916
2)	»	Χιμάρας	»	8	»	14	»	507
3)	»	Δελβινίου	»	24	»	33	»	1063
4)	»	Πωγωνίου	»	42	»	57	»	2061
5)	»	Πρεμετῆς	»	35	»	29	»	1189
		Τὸ ὅλον	»	647	»	795	»	23913
	Γενικὸν ἄθροισμα		Σχολεῖα	159	Διδάσκαλοι	202	Μαθηταὶ	6736

ἀπέναντι ἐν ὅλῳ 20 μόνον τουρκικῶν σχολείων παντὸς βαθμοῦ, ἐν οἷς φοιτῶσιν οὐχὶ πλέον τῶν χιλίων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ἁπάντων ἀλβανοπαίδων.

Περὶ ρωμουνικῆς παιδείας ἐν Ἠπείρῳ δὲν ἀναφέρω διότι μόνον δύο σχολεῖα ὑπάρχουσιν: ἓν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἓν ἐν τῷ χωρίῳ Βουδούσᾳ μὲ ἀριθμὸν διδασκάλων 17 καὶ μαθητῶν 13! (Γέλωτες), συντηρούμενα ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὡς γνωστόν, συντηροῦνται ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, τὰ δὲ τουρκικὰ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἂν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν συνετήρει τὰ τουρκικὰ σχολεῖα, ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ ὑπῆρχεν ἓν τουρκικὸν σχολεῖον ἐν Ἠπείρῳ. Οὐχὶ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων δὲν ὑπῆρχον ποσῶς τουρκικὰ σχολεῖα ἐν Ἠπείρῳ, οἱ δὲ μωαμεθανόπαιδες ἐφοίτων εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐλάχιστοι δὲ εἰς τοὺς χοτζᾶδες, πρὸς ἐκμάθησιν ὀλίγων ἀραβικῶν προσευχῶν, χάριν τοῦ νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῆς Ἠπείρου ἀποφοιτήσαντες Τουρκαλβανοὶ ὑπῆρξαν οἱ μεγαλείτεροι ἑλληνοδιῶκται καὶ οἱ τὰ ὑψηλότερα τουρκικὰ ἀξιώματα καταλαβόντες.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἡ μητρικὴ γλῶσσα ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου, ἄνευ ἐξαιρέσεως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, ἀκουομένη ἐξ ἴσου ἔν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ καὶ τῷ Τζαμίῳ. Γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου, τῆς κοινωνίας εἶνε ἡ ἑλληνική. Εἶνε συνάμα

ἡ διεθνὴς τῆς Ἠπείρου γλῶσσα. Ὁ ἀγνοῶν τὴν ἑλληνικὴν ἐν Ἠπείρῳ καὶ γνωρίζων μόνον τὴν τουρκικήν, ἢ τὴν ἀλβανικήν, ἢ τὴν βλαχικήν, εὑρίσκεται ὡς ἐν ξένῃ χώρᾳ. Ὁ ἀγνοῶν τὴν ἑλληνικὴν ἐν Ἠπείρῳ καὶ ὢν ἠναγκασμένος νὰ ἐργάζηται αὐτόθι, ἵνα κερδαίνῃ τὸν ἄρτον του, ἀποθνήσκει τῆς πείνης!

Ἡ Τουρκία ἐκπροσωπεῖται ἐν τῇ χώρᾳ ὑπὸ μόνων τῶν Ἀρχῶν, αἱ δὲ Ἀρχαὶ ὑπὸ τῶν λογχῶν τοῦ αὐτόθι τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἄνευ τῶν λογχῶν τούτων τουρκικαὶ Ἀρχαὶ δὲν θὰ ὑπῆρχον ἐν Ἠπείρῳ, διότι ἡ σύστασις αὐτῶν τυγχάνει κατὰ τὰ 9)10 ἐξ Ἀλβανῶν καὶ κατὰ τὸ 1)10 μόνον ὑπὸ γνησίων Τούρκων. Ἑνὶ λόγῳ ἡ Ἤπειρος κατ' οὐσίαν δὲν τουρκοκρατεῖται, ἀλλ' ἀλβανοκρατεῖται. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τουρκοκρατουμένῃ ἐπαρχίᾳ εὑρίσκεται τόσῳ ἐν κινδύνῳ τὸ τουρκικὸν καθεστώς, ἢ κυριωλεκτικώτερον ὁ Ἑλληνισμός, ὅσον ἐν Ἠπείρῳ, ὅπου τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου διατελεῖ ἐν χερσὶ μὴ τουρκικαῖς. Ἡ ἑλληνικὴ δύναμις, ἐννοῶ ἡ ἐπίσημος ἑλληνικὴ δύναμις, οὐχὶ μόνον δὲν ὑφίσταται ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλὰ καὶ ἀπηνῶς καταδιώκεται, διότι οὔτε ἡ Ἑλλάς, οὔτε ἡ Τουρκία ἐνόησαν τὸ ἀληθὲς αὐτῶν συμφέρον ἐν Ἠπείρῳ, ὅπως δυστυχῶς καὶ ἐν ἄλλαις τουρκοκρατουμέναις ἐπαρχίαις. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθήσασα τὴν πολιτικὴν τῆς προσαρτήσεως καὶ οὐχὶ τὴν τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως, κατέστη ὕποπτος πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἥτις, πολεμοῦσα τὸν Ἑλληνισμόν, ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν, ὡς ἧττον δῆθεν κινδυνώδη καὶ διὰ τῆς ἀλβανικῆς ἰδέας εἰσεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αἱ ξέναι προπαγάνδαι, αὐστριακή, ἰταλικὴ καὶ τελευταίως ἡ ρωμουνική, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο πράττουσιν ἢ νὰ κατεργάζωνται τὴν κακοδαιμονίαν τοῦ αὐτόθι Ἑλληνισμοῦ, ὅπερ σημαίνει—σημειώσατε καλῶς—τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος, δι' ἀλβανικοῦ, αὐστριακοῦ καὶ ἰδίως ἰταλικοῦ. Ἂς μὴ πλανώμεθα ὑπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ Ἤπειρος δὲν κινδυνεύει, ὅπως διεβεβαίου ποτὲ ἐμέ τε καὶ δεκαπέντε ἄλλους Ἠπειρώτας ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπουργός. Ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει, ὡς ἐκ τῆς ἀβελτηρίας καὶ τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, πρὸ πάντων δὲ τῆς ἑλληνικῆς.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, κύριοι, καὶ τὸ καταγγέλλω δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς μου, ἔπαυσε σκεπτομένη περὶ Ἠπείρου—καὶ πότε ἐσκέφθη περὶ Ἠπείρου;—ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν κατέλαβε τὴν στενὴν ἐκείνην λωρίδα τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Τζουμέρκων. Εἶνε ἀπαισία διὰ τὴν Ἤπειρον ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν περιελήφθη αὕτη ἐν τῇ βερολινείῳ Συνθήκῃ. Ἀπὸ τότε ἀκριβῶς ἄρχεται αὐτόθι ἡ ἀπηνὴς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καταδίωξις ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν ἀρχῶν ἅτινα, ὡς ἀνέφερον, κατὰ 9]10 τυγχάνουσιν ἀλβανικῆς φυλῆς, διαβλέποντα δὲ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἠπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ τὸν μεταξὺ Ἠπείρου καὶ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀρραβῶνα, καὶ διὰ νὰ θραυσθῇ ὁ ἀρραβὼν αὐτός, ἀπεφάσισαν τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἠπείρου, ἵνα ἀκοπώτερον ἡ χώρα αὕτη καταστῇ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἀλβανική, εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἀλβανικῆς πολιτείας, εἴτε ἰταλικοῦ προτεκτοράτου, εἴτε ὑπὸ οἱανδήποτε ἄλλην μορφήν, πάντως ὅμως μὴ ἑλληνικήν. Ὅπως ἡ Μακεδονία

καὶ ἡ Θράκη ἔχουσιν ἐχθρὸν τὸν Βούλγαρον, ἡ Ἤπειρος ἔχει τὸν Ἀλβανόν. Εἶνε τοιαύτη ἡ διὰ τῶν ἀλβανικῶν χειρῶν ἐξασκουμένη ἐν Ἠπείρῳ τυραννία, ὥστε ὁ φιλέστιος Ἠπειρώτης, φεύγων τὴν πατρῴαν γῆν καὶ μεταβαίνων εἰς ἄλλας τουρκοκρατουμένας χώρας, νομίζει, ὅτι εὑρίσκεται ἐν συνταγματικῇ χώρᾳ. Διὰ νὰ ἐννοήσετε δὲ μέχρι ποίου βαθμοῦ φθάνει ὁ διωγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ,ἀρκοῦμαι νὰ εἴπω ὑμῖν, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι σήμερον, ἐπὶ μίαν 25ετίαν, ἑκατὸν χιλιάδες Ἑλλήνων Ἠπειρωτῶν ἐξεπατρίσθησαν ἐξ Ἠπείρου! Ἄλλοτε οἱ Ἠπειρῶται ἐξενητεύοντο,δηλαδὴ μετέβαινον εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας,τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου,τῆς Σερβίας,τῆς Βουλγαρίας,τῆς Ρωμουνίας καὶ ἀλλαχοῦ,διέμενον δύο, τρία, μέχρι πέντε τὸ πολύ, ἔτη καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὴν ἀγαπητήν των πατριδα, ὅπου ἐξεκουράζοντο τὸ πολὺ ἓν ἔτος καὶ ἐξενητεύοντο πάλιν, ἀλλὰ σήμερον ἐκπατρίζονται τέλεον, φέροντες εἰς τὴν ξένην καὶ τὰς οἰκογενείας των καὶ ρίπτοντες μαύρην πέτραν ὄπισθέν των! Θρηνοῦμεν δικαίως διὰ χιλίους, δύο χιλιάδας, τρεῖς χιλιάδας Ἑλληνομακεδόνας, πεσόντας ὑπὸ τὴν δολοφόνον μάχαιραν ἢ τὴν βολὴν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, ἀλλ' οὐδεὶς χύνει τὸ παραμικρὸν δάκρυ διὰ τὰς τόσας μυριάδας τῶν Ἠπειρωτῶν, οἵτινες ἀπόλλυνται διὰ τὴν Ἤπειρον, ἀπόλλυνται διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

Ἰδοὺ ἡ σατανικὴ μέθοδος, δι' ἧς αἱ τουρκαλβανικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Ἠπείρου καταδιώκουσι τὸν αὐτόθι Ἑλληνισμόν:

1ον). **Διὰ τῆς διηνεκοῦς αὐξήσεως τῶν φόρων**. Τὰ καθυστερούμενα τῶν φόρων εἰσπράττωνται παρὰ τῶν δυναμένων. Π. χ. ἐγώ, εὐπορῶν πως,ὀφείλω νὰ πληρώσω, ἐκτὸς τῶν ἰδικῶν μου, καὶ τοὺς φόρους τοῦ ἀπόρου ἢ τοῦ εἰς τὴν ξένην εὑρισκομένου γείτονός μου, συγχωριανοῦ μου, ἢ οἱουδήποτε Ἠπειρώτου.

2ον). **Διὰ τῆς λῃστείας καὶ τῆς ζωοκλοπῆς.** Αἱ αἰχμαλωσίαι καὶ αἱ λῃστεύσεις ὑπὸ ἀλβανικῶν συμμοριῶν, συμπραττουσῶν μετὰ τῆς ἐξ Ἀλβανῶν ὡσαύτως χωροφυλακῆς εἶνε εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Διὰ νὰ ἐννοήσετε μέχρι ποίου βαθμοῦ φθάνουσιν αἱ σχέσεις τῆς ἀλβανικῆς χωροφυλακῆς μετὰ τῶν ἀλβανικῶν συμμοριῶν, ἐνίοτε δὲ δυστυχῶς καὶ ἑλληνικῶν τοιούτων, ἀρκοῦμαι νὰ ἀναφέρω ὑμῖν,ὅτι εἷς ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἰωαννίνων, Χασὰν-μπέης ὀνομαζόμενος, Ἀλβανὸς ἐκ Κολώνιας, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν αὐτὸν ἀπὸ ἁπλοῦ ἀγροφύλακος τῆς Θεσσαλίας,διότι ἔψησε τοῦ Σουλτὰν-Ἀζὶζ ἕνα ἀμνὸν τῆς σούβλας, ἐλθὼν πένης σχεδὸν εἰς Ἰωάννινα, ὅτε, προαχθεὶς εἰς πασσᾶν, μετετέθη εἰς Κρήτην, ἐπώλησε 12—15 χιλιάδας προβάτων, ἅτινα οἱ διάφοροι ἀποσπασματάρχαι του ἐλῄστευον ἀναφανδὸν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀρχιποιμένας. Σήμερον ἡ ποιμνιοτροφία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἐν Ἠπείρῳ ὑπεβιβάσθη εἰς τὸ δέκατον, ἀφ' ὅτι ἦτο πρὸ μιᾶς 25ετίας, πρὸ δηλαδὴ τοῦ 1878.

3ον). **Διὰ τῆς συκοφαντίας ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς ἀνυπάρκτους ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας καὶ ἀνύπαρκτα ἑλληνικὰ κομιτᾶτα, καὶ**

ἐπὶ ὑποθάλψει λῃστῶν. Οἱ συκοφαντούμενοι συλλαμβάνονται ὅλως ἀναιτίως καὶ ρίπτονται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἂν μὲν ἔχωσι περιουσίαν τινά, ἐξέρχονται τῶν φυλακῶν, μετὰ πολλὰ βάσανα, πτωχοί, ὅσοι δὲ δὲν ἔχουσι καταδικάζονται ἀδίκως. Τοῦ Ἀλβανοῦ ὄντος μυνητοῦ ἐνταῦτῷ καὶ δικαστοῦ, ποῦ θὰ εὕρῃ ὁ καταδιωκόμενος Χριστιανὸς δικαιοσύνην; Καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλῶ ὑμῖν ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς Ἠπείτου πρωθιερεὺς Θωμαΐδης καὶ οἱ δικηγόροι ἀδελφοὶ Γεωρμίτση σήπονται ἀναιτίως εἰς τὰς φυλακὰς Ἰωαννίνων!

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Ἠπειρώτης προτιμᾷ νὰ ἐκπατρισθῇ, ἢ νὰ ζῇ ἐν τοιαύτῃ χώρᾳ, οὕτω δὲ ἐπιτυγχάνεται τὸ καταχθόνιον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σχέδιον τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἠπείρου!

Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ ἐν Ἠπείρῳ γενόμενος διωγμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, γίνεται ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σουλτᾶνος, ἐννοῶ τὸ τουρκικὸν Κράτος, οὐδὲν συμφέρον ἔχει ἐκ τοῦ λυσσώδους διωγμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἠπείρου, ἐξ οὗ οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ, γενομένου πρὸς ὄφελος τῶν Αὐστριακῶν, τῶν Ἰταλῶν, — δὲν λέγω τῶν Ρωμούνων, διότι αὐτοὶ ἐργάζονται διὰ λογαριασμὸν τῶν Ἰταλῶν — τῶν Ἀλβανῶν. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι, ἐὰν ὁ Σουλτᾶνος ἐμάνθανε τί ἀκριβῶς συμβαίνει ἐν Ἠπείρῳ, ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα καὶ κρατοῦσα αὐτόθι κατάστασις ὑπονομεύει πρὸ παντὸς τὸ τουρκικὸν καθεστώς, εἶμαι βέβαιος, λέγω, ὅτι θὰ ἔθετεν ἀμέσως τέρμα εἰς τὸ κακόν. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δύναται νὰ μάθῃ τί συμβαίνει ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ χώρᾳ. Μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι ὁ Σουλτᾶνος περιστοιχίζεται ὑπὸ Ἀλβανῶν καὶ ὅτι ἀπὸ πενταετίας περίπου πρωθυπουργὸς αὐτοῦ τυγχάνει Ἀλβανός, κεκηρυγμένος πολέμιος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ προστάτης τῶν Ρωμούνων καὶ τῆς ὄπισθεν αὐτῶν κρυπτομένης ἰταλικῆς Προπαγάνδας!

Εἴδομεν τὰ ἐθνικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ κεφάλαια, εἴδομεν τὴν ἰσχὺν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας αὐτόθι, εἴδομεν τὰς ἐνεργείας τῶνποικιλωνύμων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑποβοηθουμένων δυστυχῶς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀλβανικῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, τὴν ἀπελπιστικὴν τῆς χώρας ἐν γένει κατάστασιν, ἂς ἴδωμεν ἤδη καὶ τί ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔπραξε καὶ πράττει ἐν Ἠπείρῳ πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ κακοῦ, τῆς καταστροφῆς.

Ἂν ἡ Τουρκία ἐκ κακῆς τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεως χειραγωγῇ τὸ ἔργον τῶνἐχθρῶν της ἐν Ἠπείρῳ, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πλέει εἰς ὠκεανὸν ἀγνοίας, προκειμένου περὶ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Πρῶτον-πρῶτον δὲν γνωρίζει τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου, μέχρι ποῦ δηλαδὴ ἐκτείνεται ἀκριβῶς ἡ χώρα αὕτη, οὔτε πρὸς τὴν Ἀλβανίαν, οὔτε πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Οἱονδήποτε ἑλληνικὸν χάρτην καὶ ἂν λάβητε εἰς χεῖρας ὑμῶν, ἡ Ἤπειρος ἐκτείνεται τὸ ὀλιγώτερον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γενούσου, παρὰ τὸ Ἐλβασάν, διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, οἵτινες ὠθοῦσι τὰ ἠπειρωτικὰ ὅρια μέχρι Δυρραχίου καὶ μέχρι Σκόδρας, ἀκόμη. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ διὰ ἑλληνικὰς γεωγραφίας, αἵτινες, ἐγκρίσει τοῦἑλληνικοῦ Ὑπουργείου, διδάσκονται εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ ἐνδιασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ! Ἴσως ἐρωτήσει τις:— Καὶ εἶνε κακὸν τὸ ἐκτείνειν τὴν Ἤπειρον πέραν τῶν ἠπειρωτικῶν ὁρίων;—Κάκιστον! ἀπαντῶ. Διότι, διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἠπειρωτικῶν ὁρίων ἐντὸς ἀλβανικῶν χωρῶν, χωρῶν δηλαδὴ ἀλλογε-

νῶν, ἀλλοθρήσκων καὶ ἀλλογλώσσων, καὶ κεχωρισμένων ἐξ ἡμῶν ἱστορικῶς ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων,δὲν πράττομεν ἄλλο ἢ νὰ ἐπισωρεύωμεν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ περιοχῇ πολεμικώτερον πληθυσμὸν ἀλλογενῆ, ἀλλόθρησκον καὶ ἀλλόγλωσσον, ἀνώτερον ἀριθμητικῶς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἠπείρου, ὁλωσδιόλου σήμερον ἀπολέμου. Καὶ οὕτω κατασκευάζομεν μίαν Ἤπειρον μὲ 300,000 ἑλληνοχριστιανοὺς καὶ μὲ 600,000 Τουρκαλβανούς! Τοιαύτη Ἤπειρος, κατὰ τοὺς σωφρονοῦντας, καὶ οὐχὶ τοὺς μωροὺς καὶ τοὺς ἐξημμένους, εἶνε ἀλβανικὴ ἐπαρχία καὶ οὐχὶ ἑλληνική,ὡς ἀπέδειξα ἀνωτέρω, διότι οἱ ἀριθμοὶ διοικοῦσι σήμερον καὶ οὐχὶ τὰ ἱστορικὰ δικαιώματα. Ἄλλως ἡ Ἤπειρος οὐδὲν ἱστορικὸν δικαίωμα ἔχει πέραν τοῦ Ἀκροκεραυνίου, καθόσον τοιοῦτον δικαίωμα εἶχε μόνον ἡ Ἑλλάς, ὡς σύνολον. Εἶνε ἔγκλημα τὸ συγχέειν τὴν Ἤπειρον μετὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἄλλο Ἤπειρος καὶ ἄλλο Ἀλβανία. Εἶνε τὸ αὐτὸ ἐκτείνειν τὴν Ἤπειρον μέχρι Σκόδρας καὶ ἐκτείνειν τὴν Ἀλβανίαν μέχρι Πρεβέζης, διότι καὶ διὰ τοῦ ἑνὸς τρόπου καὶ διὰ τοῦ ἄλλου τὸ μεγάλο ψάρι τρώγει τὸ μικρό, ἡ Ἤπειρος πίπτει εἰς τὸν φάρυγγα τῆς Ἀλβανίας. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐπαναλαμβάνω, τόσον ἐσκέφθη περὶ Ἠπείρου,τόσον ἐμελέτησε τὴν Ἤπειρον, ὥστε ἀφίεται εἰς τὸν τυχόντα μικροδιδάσκαλον νὰ καθορίζῃ, ὡς ἀπὸ τρίποδος τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου, ἐγκρίνουσα αὐτὰ διὰ τῆς ὑπογραφῆς της. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Ἤπειρος εἶνε ἡ μᾶλλον ἀδικημένη χώρα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἔρχομαι ἀμέσως εἰς τὰ πράγματα αὐτά:

Ἰδοὺ γεωγραφικὸς χάρτης, ἐκδοθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1904 (ἐπιδεικνύει αὐτόν), ὑπὸ τὸν τίτλον: «**Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου**» ὑπὸ Β. Παπα-Χρυσάνθου, ἐγκεκριμένος ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως διὰ μίαν πενταετίαν (1901—1906),ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Ἤπειρος σημειοῦται ὡς Ἀλβανία! (Ἱλαρότης). Δὲν εἶνε, Κύριοι, χάρτης ἁπλοῦς, ἰδιωτικός, ἀλλὰ χάρτης ἐγκεκριμένος ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους (ἔκπληξις). Δὲν πιστεύετε; Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν διάταγμα τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἐκτετυπωμένον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χάρτου (ἀναγινώσκει τὸ διάταγμα τῆς ἐγκρίσεως).

Μεταξᾶς, Μακρῆς κλπ. Ποῖος εἶνε ὁ ὑπογεγραμμένος ὑπουργός;

Χρηστοβασίλης. Τί ἐνδιαφέρει τοῦτο; Ἕλλην εἶνε ὁ ὑπουργός. Τὰ ὀνόματα δὲν ἔχουσι σημασίαν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑπουργοὶ ἐξ ἴσου γνωρίζουσι τὴν Ἤπειρον . . ., ὅπως καὶ τὴν Κίναν! (Ἱλαρότης).

Ἰδού, Κύριοι, καὶ ἄλλο χαρτογραφικὸν ἔγκλημα κατὰ τῆς Ἠπείρου. Εἶνε χάρτης, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων. . . (Ἀναπτύσσει καὶ ἐπιδεικνύει τὸν χάρτην). Αὐτὸς ὁ χάρτης, ἐπιγραφόμενος «**Πίναξ τῆς Μακεδονίας, Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου**», ἔργον ἐμπειρικοῦ τινος χαρτογράφου, Ἠπειρώτου δυστυχῶς, φέρει τὴν Ἰλλυρίαν μέχρι Δυρραχίου, τὴν Ἤπειρον ἀπὸ Δυρραχίου καὶ κάτω καὶ παραπλεύρως τοῦ ὀνόματος τῆς Ἠπείρου, διά κεφαλαίων ἐπίσης γραμμμάτων — ἐν εἴδει ἐπεξηγήσεως τοῦ ὀνόματος

τῆς Ἠπείρου—τὸ ὄνομα τῆς Ἀλβανίας (ἱλαρότης). Δὲν τὸ πιστεύετε; Ἰδοὺ (Δεικνύει ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν λέξιν «**Ἀλβανία**» παραλλήλως τῆς λέξεως «**Ἤπειρος**».)

Πολλοί. Ἀλλὰ πῶς αὐτό;

Χρηστοβασίλης. Οὕτω ἔδοξε τῷ συνθέτῃ αὐτοῦ. Σημειῶ μόνον, ὅτι ὁ χάρτης οὗτος, λόγῳ τῆς ὑπολήψεως, ἣν χαίρει ὁ ἐκδώσας αὐτὸν Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων, στολίζει ὅλα τὰ ἐξέχοντα γραφεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, εὕρηται δὲ ἀνηρτημένος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν!

Δὲν ἐτελείωσα. Ἔχομεν καὶ ἄλλον ἐγκληματικὸν χάρτην, γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἐκδοθέντα, χάριν τῆς ὑπερασπίσεως τῶν δικαίων τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἴσως χάριν τούτου ἔπρεπε νὰ θυσιασθῇ ἡ Ἤπειρος εἰς τὸν ἀλβανικὸν Μολώχ. Εἶνε χάρτης, Κύριοι, ἐπιγραφόμενος «Carte ethnographique et linguistique de la Macédoine». (Supplément á l' ouvrage «La Macédoine» par le Dr Cléanthes Nicolaïdés. Berlin 1899). Ἰδοὺ αὐτός... Ἰδοὺ τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν Ἤπειρον μέρος. Τρεῖς ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου, ἡ τῆς Κονίτσης, ἡ τοῦ Ζαγορίου καὶ ἡ τοῦ Μετσόβου φέρονται ὡς μακεδονικαὶ ἐπαρχίαι! Δηλαδὴ οἱ πανελληνίου φήμης ὡς Ἠπειρῶται Ζαγορίσιοι καὶ Μετσοβῖται—Μετσοβίτης τυγχάνει καὶ ὁ Ἀβέρωφ—Μακεδόνες! Ἀλλὰ δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ χείριστον. Εἶνε κἄτι ἄλλο. Ἰδέτε (Δεικνύει): Ἡ Ἤπειρος ἐπιγράφεται ὡς Ἀλβανία γαλλιστὶ καὶ γερμανιστί: Albanie-Albanien» καὶ μόνον μικρά τις γωνία ἀπὸ Ἀράχθου μέχρι Ζίτσης, ἔκτασις πενταώρου μόλις ἀποστάσεως, ἐπιγράφεται **Ἤπειρος** «Epirus»!

Πολλοί. Φρίκη!

Χρηστοβασίλης. Εἶνε περιττόν, Κύριοι, νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ὄπισθεν τοῦ κ. Κλεάνθους Νικολαΐδου, τοῦ συντάκτου τοῦ χάρτου τούτου, ἵσταται αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις! Αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κηρύττει Ἀλβανίαν τὴν Ἤπειρον! Διατί; Διότι ἐπικρατεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀμάθεια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μωρά, ἡ μωροτάτη ἰδέα παρά τε τοῖς ἐπισήμοις καὶ τοῖς ἀνεπισήμοις, ὅτι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε Ἕλληνες, ὅτι καὶ ἡ Ἀλβανία εἶνε Ἑλλὰς καὶ τί πειράζει, ἂν τὰ ἠπειροαλβανικὰ ὅρια τεθῶσι παραπάνω ἢ παρακάτω, ὑπὲρ τῆς Ἀλβανίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος πάντοτε ἢ ἐντὸς τῆς μισγαγγείας τοῦ Ἀράχθου, ἔμπροσθεν αὐτῆς τῆς Ἄρτης! Δὲν κατενοήθη, Κύριοι, εἰσέτι, φοβοῦμαι δέ, ὅτι οὔτε θὰ κατανοηθῇ, ὅτι τὸ σωτήριον, τὸ πρῶτον, ὅ περ ἔχει ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ πράξῃ διὰ τὴν Ἤπειρον, εἶνε νὰ εἴπῃ: «Αὐτὴ εἶνε ἡ Ἤπειρος, αὐτὴ εἶνε ἡ Ἀλβανία, αὐτὴ εἶνε ἡ Μακεδονία» καὶ ὄχι μόνον νὰ διακρίνῃ ἐναργῶς τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας, ἀλλὰ καὶ νὰ κηρύξῃ Ἤπειρον μόνον τὴν Ἤπειρον καὶ οὐχί, χάριν ὀνειρωδῶν μεγαλομανῶν σκοπῶν, κατ' οὐσίαν δὲ ὑπὲρ ξένων πάντοτε συμφερόντων, νὰ περιλάβῃ ἐντὸς τῶν ἠπειρωτικῶν ὁρίων ἀλβανικὰς ἐπαρχίας. Ὅπως ἀνέφερον προηγουμένως, πᾶσα σπιθαμὴ ἐπεκ-

τάσεως τῆς Ἠπείρου ἐπὶ ἀλβανικῶν ἐπαρχιῶν δὲν συντελεῖ εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὸν ἀλβανικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου πρὸς ζημίαν τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ, ἐξυπηρετουμένων οὕτω ἀνθελληνικῶν συμφερόντων καὶ σχεδίων.

Ἐπιτρέψατέ μοι, Κύριοι, νὰ σταθῶ ἕως ἐδῶ, νὰ θέσω τελείαν καὶ παῦλαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ χαρτογραφικὰ ἐγκλήματα, καὶ νὰ ἐξετάσω μερικὰς γεωγραφίας καί τινα ἄλλα δημοσιεύματα, ἐγκλήματα τὸ πλεῖστον καὶ ταῦτα τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Παρουσιάζω ὑμῖν, Κύριοι, τὴν στρατιωτικὴν Γεωγραφίαν τοῦ Αὐστριακοῦ ἀντιστρατήγου Von Waldcampf. Ἐπιγράφεται: **Ἑλλάς, Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία.** Μετεφράσθη ὑπὸ Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ, διαταγῇ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς «**Νότιον Ἀλβανίαν**» ἐννοεῖ τὴν *Ἤπειρον!* Παραλείπω τὰ μικροτέρας σημασίας. Ἐν σελίδι 120 ἀναφέρει: « **Ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ δέον πρῶτον ν' ἀναφέρωμεν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βιλαετίου Ἰωάννινα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ταύτης ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθοδόξων Ἑλληναλβανῶν, Βλάχων, Μωαμεθανῶν Ἰουδαίων καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ καθολικῶν Ἀλβανῶν. Οἱ Ἀλβανοὶ τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου θρησκείας ἀποτελοῦσι τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ, (τῆς χώρας ταύτης).**» Τα Ἰωάννινα, Κύριοι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου, ὀνομάζεται καὶ πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ὀνομάζονται **Ἑλληναλβανοί, Βλάχοι, Μωαμεθανοί,** δηλαδὴ **Τοῦρκοι, Ἰουδαῖοι καὶ Καθολικοὶ καὶ οὐδόλως Ἕλληνες οἱ δὲ Ἀλβανοὶ τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου θρησκείας φέρονται ψευδέστατα ὡς ἀποτελοῦντες τὴν πλειονοψηφίαν τῆς χώρας!**

Δηλαδή, Κύριοι, τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τούτου, χάριν τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, δὲν ἔπραξεν ἄλλο ἢ νὰ υἱοθετήσῃ τὰς περὶ Ἠπείρου ἰδέας τῶν ξένων προπαγανδῶν, αὐστριακῆς, ἰταλικῆς, ρωμουνικῆς καὶ ἀλβανικῆς καὶ τὰς ἰδέας ταύτας ἐπεχείρησε νὰ διδάξῃ καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ!

Πολλοί. Καὶ δὲν κατηγγέλθη τὸ ἄτιμον αὐτὸ βιβλίον ;

Χρησιοβασίλης. Δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν κἂν τὴν ὕπαρξιν τοῦ βιβλίου τούτου, διότι τὰ τοιούτου εἴδους στρατιωτικὰ συγγράμματα δὲν ἐξέρχονται τοῦ στρατιωτικοῦ κύκλου, ἂν κατὰ τύχην ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Πρόεδρος, κ. Καζάζης, καθ' ἣν ἐποχὴν διετέλει Πρύτανις τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δὲν ἀνεκάλυπτεν αὐτό. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν κατηγγέλθη δι' ἐγγράφου τῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργόν, καὶ μετ' ἄλλας ἐνεργείας καὶ παραστάσεις, ἐλήφθη ἡ πληροφορία, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου εἰς ἐξαφανισμὸν καὶ συνελέγη παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν, εἰς οὓς εἶχε δοθῆ πρός . . . φωτισμόν.

Πρόεδρος (Ν. Καζάζης). Ἐὰν ἔχητε τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἀναγνώσατέ το.

Χρηστοβασίλης. (Ἀναγινώσκει τὸ δριμύτατον ἐν τῇ ἐκφράσει του ἔγγραφον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δι' οὗ κατηγγέλθη τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον).

Πολλοί. Ἔπρεπε καὶ οἱ χάρται νὰ καταγγελθῶσι διὰ τοιούτων ἐγγράφων.

Χρηστοβασίλης. Καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐγκριθεὶς ἄνευ Ἠπείρου, ἢ μᾶλλον μὲ ἀλβανοποιημένην τὴν Ἤπειρον χάρτης, κατηγγέλθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἔγγραφον αὐτῆς προσέκρουσεν εἰς φόβους χρηματικῶν ἀποζημιώσεων πρὸς τὸν... συγγραφέα, καὶ οὕτω προετιμήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου νὰ διδάσκηται ἡ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἑλληνικὴ νεολαία, ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἤπειρος, ἀλλ' Ἀλβανία, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον συνορεύει πρὸς βορρᾶν μετὰ τῆς Ἀλβανίας!... Εἰπέ τι περισσότερον τούτου ὁ ἐκλαμπρότατος Πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Σιλβεστρέλλης;

Ἰδού, Κύριοι, μία ἑλληνικὴ **Γενικὴ Γεωγραφία, πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ παρθεναγωγείων,** ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ν. Τσολεκίδου, βοηθοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου καὶ Μιχ. Ἀναγνωστοπούλου, Καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἀρσακείῳ. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι γεωγράφοι, ἐν τῷ ἐθνικῷ αὐτῶν φανατισμῷ, ἐκτείνουσι τὴν Ἤπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἄψου, ἵν' αὐξήσωσιν οὕτω τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, ἀναγράφουσι δὲ κοινὸν μὲν πληθυσμὸν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων φυλῶν ἐξ 698000, ἑλληνικὸν δὲ ἐκ 280000, ἤτοι ἓν τρίτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ἕπεται δὲ φυσικῶς, ὅτι ἔχομεν ἐν Ἠπείρῳ 280 χιλιάδας Ἑλλήνων καὶ 418 χιλιάδας Ἀλβανῶν! Ἡ τοιαύτη Ἤπειρος, Κύριοι, πῶς πρέπει δικαιότερον νὰ λέγηται; ἑλληνικὴ ἢ ἀλβανική; Βεβαίως ἀλβανική!

Μεταξᾶς. Εἶνε ἐγκεκριμένη αὐτὴ ἡ Γεωγραφία;

Χρηστοβασίλης. Μάλιστα, Κύριε Μεταξᾶ. Ἰδού. «Ἀριθ. Πρωτ. 6196, Διεκπ. 7121... Ἐν Ἀθήναις 20 Μαΐου 1903... **Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.** Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως... διὰ πέντε ἔτη... Ὁ Ὑπουργός....»

Σημειώσατε, ὅτι ἡ Γεωγραφία αὕτη εἶνε ἡ ὀλιγώτερον ἐγκληματική. Ἔχομεν καὶ ἐγκληματικωτέρας. Ἰδοὺ μία ἀπὸ τὰς πολλάς, ἵνα κλείσω τὸ κεφάλαιον τῶν γεωγραφιῶν. Εἶνε συγγραφὴ ἢ μᾶλλον συρραφὴ τοῦ Ἕλληνος Σχολάρχου Ἰω. Σ. Σαρρῆ. Ἐπιγράφεται καὶ αὕτη «**Γενικὴ Γεωγραφία**». (**Ἐγκριθεῖσα ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων διὰ τὴν πενταετίαν 1903—1908**»). Αὐτὴ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου εἰκὼν παριστᾷ τὴν *Νεάπολιν* τῆς Ἰταλίας καὶ τὸν *Βεσούβιον*, ἀντὶ νὰ παριστᾷ τὴν *Ἀκρόπολιν*, τοὺς *Στύλους* τοῦ *Ὀλυμπίου Διός*, τὴν *Ὀλυμπίαν* ἢ οἱονδήποτε ἄλλο σημαντικὸν τῆς Ἑλλάδος μέρος. Ἐκ τούτου δύναταί τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὸ γεωγραφικὸν αὐτὸ ἔγκλημα εἶνε κατὰ γράμμα, κατὰ πνεῦμα καὶ κατὰ λέξιν μετάφρασις ἐκ

τοῦ ἰταλικοῦ πρωτοτύπου. Ἰδοὺ τί γράφει ἐν σελίδι 84: «Ὁ *πληθυσμὸς τῆς »Χερσονήσου (τοῦ Αἵμου) παρουσιάζει ἀνάμιξιν παλαιῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης »μετὰ λαῶν πρό τινων ἑκατονταετηρίδων μεταναστευσάντων. Οἱ ἀρχαιότατοι κά»τοικοι (αὐτῆς) εἶνε οἱ* **Ἀλβανοί, οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυροί,** *συγγενεῖς πρὸς τοὺς »Ἕλληνας,* **κατοικοῦντες ἀπὸ τὴν ὀρεινὴν χώραν τοῦ Μαυροβου»νίου μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου».** Συμπεριλαμβάνεται δηλαδὴ καὶ ἡ Πρέβεζα, ἴσως δὲ καὶ ἡ Ἄρτα εἰς τὴν μεγάλην Ἀλβανίαν! Ἡ Γεωγραφία αὕτη ἐκτείνει τὴν Ἤπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γενούσου, δηλαδὴ ἐκεῖ, ὅπου ὀνειρεύεται ἡ Ἰταλία τὰ ἰταλοαυστριακὰ σύνορα!

Πολλοί. Δὲν κατηγγέλθη καὶ ἡ Γεωγραφία αὕτη;

Χρηστοβασίλης. Τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον νὰ καταγγείλῃ τις; Ἔπειτα λάβετε ὑπ' ὄψει καὶ τὰς ἀποζημιώσεις, εἰς ἃς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ τὸ ἁρμόδιον Ὑπουργεῖον! Τί ἀξίζει ἡ Ἤπειρος, ἀπέναντι ἀποζημιώσεως δεκάδος χιλιάδων δραχμῶν! Ἡ Ἤπειρος, ἥτις ἐδωρήσατο ἑκατὸν ἑκατομμύρια δραχμῶν εἰς τὰς Ἀθήνας μόνον!

Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὸ μοναδικὸν ἑλληνικὸν **Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν,** ὅ περ ἔχομεν. Ἰδοὺ τί ἔχει γράψῃ τοῦτο ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ παραρτήματι, ὑπὸ σελίδα 384, ἐν τῇ λέξει «**Ἰωάννινα**». Κατ' αὐτὸ τὴν Ἤπειρον κατοικοῦσιν ἐν ὅλῳ 648 χιλιάδες ψυχῶν, ὡς ἑξῆς ἐθνολογικῶς κατανεμομένων:

Ἕλληνες		110,000
Τοῦρκοι		10,000
Τουρκαλβανοὶ	180,000	
Ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ	110,000	
Καθολικοὶ »	25,000	315,000
Βούλγαροι		20,000
Βλάχοι		180,000
Ἀτσίγγανοι		7,000
Ἰσραηλῖται		6,000

Ἤτοι κατοικοῦσι τὸ ὅλον τὴν Ἤπειρον 648,000 ψυχῶν, ἐξ ὧν μόνον 110 χιλιάδες εἰσὶν Ἕλληνες! Μετάφρασις βεβαίως ἐκ δημοσιευμάτων ἰταλικῶν ρωμουνικῶν ἢ αὐστριακῶν, χάριν προπαγανδικῶν σκοπῶν.

Εὐτυχῶς, προφθάσας, κατώρθωσα ν' ἀνασκευάσω τὴν ἀνθελληνικωτάτην καὶ ἀνακριβεστάτην ταύτην στατιστικήν, χάρις εἰς τὴν εὐγένειαν τῶν ἐκδοτῶν κ. κ. Μπὲκ καὶ Μπὰρτ καὶ νὰ ἐξοβελίσω τὴν σελίδα ταύτην, τεθείσης ἑτέρας, ἐν ᾗ ἡ στατιστικὴ τῆς Ἠπείρου ἀναγράφεται συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Κυανῆς Βίβλου τῆς Ἀγγλίας ἐκτιμηθεῖσαν καὶ δημοσιευθεῖσαν στατιστικήν μου.

Οὐδεμία ἄλλη, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, τουρκοκρατουμένη ἑλληνικὴ ἐπαρχία ὑπέστη καὶ ὑφίσταται τόσας ἀδικίας καὶ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας καὶ ὑπὸ τοῦ εὐ-

ρωπαϊκοῦ τύπου, ὅσον ἡ ἀτυχὴς αὕτη χώρα, ἡ Ἤπειρος! Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἔγκριτος ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς ἔγραφε περὶ τοῦ τελευταίως ἐκλείψαντος Ἀμπεντὶν Πασσᾶ Ντίνου. «**Ὁ μεταστὰς κατήγετο ἐκ τῆς εὐάνδρου Ἀλβανίας... ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Τσιάμιδων...** Δηλαδὴ «*ἡ* **Πρέβεζα,** *ἡ πασίγνωστος γενέτειρα τοῦ Ἀμπεντὶν Πασσᾶ Ντίνου,* **εὔανδρος Ἀλβανία!»**

Ἰδοὺ ἓν γαλλικὸν **Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν** τοῦ Ἀρμὰν Κολλὲν, ἔξοχον εἰς τὸ εἶδός του. Ἐν τῇ λέξει «J a n i n a» (Ἰωάννινα) γράφει: «Janina, ville d' Albanie».

Δὲν πρέπει, Κύριοι, νὰ παραπονώμεθα κατὰ τῶν ξένων. Πρέπει ν' ἀσχάλωμεν καθ' ἡμῶν αὐτῶν. Ἐνῷ ἔπρεπε νὰ φωτίζωμεν τοὺς ξένους περὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἑλληνικῆς δυνάμεως, γενόμεθα ἠχὼ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἀντιγράφομεν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἠπείρου, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ! Οὐδεμία ἀπολύτως σαφὴς περὶ Ἠπείρου ἰδέα κρατεῖ, ἐπαναλαμβάνω, οὔτε παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, οὔτε παρὰ τῷ ἑλληνικῷ τύπῳ, οὔτε παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Εἷς ἀλβανοηπειρωτικὸς κυκεὼν ἐπὶ καταστροφῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ οὐδὲν πλέον!

Ἕνεκα τῆς δημιουργηθείσης ταύτης καταστάσεως οἱ ἀλβανισταί, οἱ ἔχοντες κέντρα ἐν ὅλαις ταῖς πόλεσι τῆς Ἠπείρου, ὡς ἀντιπροσωπεύοντες τὰς αὐτόθι τουρκικὰς ἀρχάς, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Σόφιᾳ, ὅπου ἐκδίδουσι καὶ ἐφημερίδα, τὴν «**Δρίταν**» (Φῶς), ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ὡσαύτως ἐκδίδουσι περιοδικῶς διάφορα δημοσιεύματα καὶ ἔνθα τὸ πρῶτον ἐξεκολάφθη ἡ ἀλβανικὴ ἰδέα παρ' ἀλβανογλώσσων, δυστυχῶς, Χριστιανῶν Κορυτσαίων (Βρέτου, Νάτση, Ἀβρ. Λιάκτσιε καὶ ἄλλων) ἐν Βιέννῃ, ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν ἄλλαις ἰταλικαῖς πόλεσιν, ἔνθα ἐκδίδονται πολλὰ ἀλβανοϊταλικὰ περιοδικά, ἐν Καΐρῳ, ἔνθα ὡσαύτως ἐκδίδεται τὸ ἀλβανικὸν περιοδικὸν «Μπέσα», ὧν πάντων κύριον ἔργον εἶνε ὁ κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ πόλεμος καὶ ἡ ἀλβανοποίησις τῆς Ἠπείρου καὶ πάσης τῆς ἑλληνικῆς δόξης, οἱ ἀλβανισταί, λέγω, ὀργιάζουσιν ἐπὶ ἀνθελληνικῇ ψευδολογίᾳ. Λέγουσι καὶ δημοσιεύουσιν:

«Οἱ Ἕλληνες εἶνε οἱ μεγαλείτεροι ἐχθροὶ τοῦ Ἀλβανισμοῦ, καταδυναστεύουσι καὶ κατατυραννοῦσι τοὺς δυστυχεῖς ἀλβανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς μεγάλης ταύτης Ἀλβανίας, καὶ ἀπαγορεύουσιν αὐτοῖς τὴν χρῆσιν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀλβανικῶν γραμμάτων ἐν τῇ συναλλαγῇ, τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Σχολείῳ! Ὁ Ζεύς, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ Πύρρος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὑπῆρξαν Ἀλβανοί, οὓς ἡ ἑλληνικὴ πονηρία παρουσίασεν ὡς Ἕλληνας! Ἡ Ἤπειρος εἶνε ἀλβανικὴ ἐπαρχία! Ἰδοὺ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων καὶ μερικὰ κείμενα, διότι δὲν πραγματεύομαι ποσῶς ζητήματα ἄνευ ἐγγράφων (documents), ἄνευ σωμάτων τοῦ ἐγκλήματος (corpora delicti);

«Λοιπὸν μέχρι τοῦδε οὔτε κἂν τ' ὄνομά μας παρεδέχεσθε ν' ἀναφέρετε σεῖς. Οἱ Ἕλληνες, τώρα ὅμως ἀρχίσατε συχνὰ πυκνὰ ν' ἀναφέρετε τὴν λέξιν **Ἀλβα-**

νὸς, *καὶ μάλιστα κάμνετε καὶ ἐκτενεῖς πραγματείας περὶ αὐτῶν, δηλ. Ἀλβανῶν καὶ Ἀλβανίας, περὶ πλέον δὲ μεταχειρίζεσθε τὴν λέξιν* **ἀδελφοί,** *δηλαδή, ὅτι μᾶς θεωρεῖτε ἀδελφούς. Ἀλλὰ τὴν λέξιν* **ἀδελφοὶ** *νὰ τὴν μεταχειρίζεσθε ἀλλοῦ, ἂν δὲν θέλετε νὰ εἶσθε γελοῖοι, (διότι)* **μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ὑπάρχει μέγα χάος.** *Γνωρίζετε ποῖοι καὶ πόσοι εἶνε οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Ἀλβανῶν:* **Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες,** *δεύτεροι οἱ Τοῦρκοι καὶ τρίτοι οἱ Σλαῦοι.* **Λέγομεν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, διότι χρονολογοῦνται** (ὡς ἐχθροί), **ἀπὸ κτίσεως κόσμου,** *καὶ διότι ἡμεῖς μὲν ἔχομεν θυσιάση χρῆμα καὶ αἷμα διὰ τὴν ὕπαρξίν των, αὐτοὶ δὲ θυσιάζουσι χρῆμα καὶ αἷμα καὶ τιμὴν καὶ ὑπόληψιν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐθνισμοῦ μας, διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς γλώσσης μας, δηλαδὴ διὰ τὰ δύο ἱερώτερα τοῦ ἀνθρώπου.»*

(**Δρίτα** ἀριθ. 32, 5 Μαρτίου 1903)

(Αὐτόθι): *«Οἱ Τοῦρκοι.,. μᾶς ἤλλαξαν τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπείραξαν τὴν ἐθνικότητα, δὲν μᾶς ἔβλαψαν τὴν γλῶσσάν μας. Οἱ Χοτζᾶδες τῆς Σταμποὺλ δὲν ἔσβησαν τὰ κανδήλια τῶν τζαμιῶν μὲ κατράνι, καὶ δὲν ἀφώρισαν ἔπειτα τοὺς Ἀλβανούς, ὅσοι στέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα, ὅπως σβύνουν οἱ καλόγηροι τοῦ Φαναρίου εἰς τὴν Κορυτσὰν τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀφορίζουσι τοὺς γονεῖς, ὅσοι στέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα . . . . . .*

(Αὐτόθι.) *«Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐλύσσαξε, διότι εἶπεν ὁ Πατριάρχης, ἑκὼν ἄκων, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανοί. Αὔριον ὅμως θὰ λυσσάξῃ περισσότερον, ὅταν θὰ ἴδῃ, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀλβανικὸν δόγμα, διότι τὰ κακουργήματά σας ἐξάπαντος αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ φέρωσι. Βεβαίως· διατί ὄχι; Διατί βουλγαριστί, τουρκιστί, βλαχιστί, ἀρμενιστί, σερβιστὶ καὶ ἀραβιστὶ ν' ἀναγινώσκηται τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀλβανιστὶ ὄχι; Ποῖος διαπράττει τοιαῦτα; Οἱ παπᾶδες τοῦ Φαναρίου; τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Κάτω αὐτοὶ οἱ παπᾶδες! (καὶ) ζήτωσαν οἱ παπᾶδες τῆς Βουλγαρίας! Ἢ μήπως δὲν εἶνε καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι; Ἢ μήπως μᾶς μέλλει τὸ ὅτι ὑπόκεινται εἰς τὸν Ἔξαρχον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Πατριάρχην; Τί θὰ εἰπῇ Ἔξαρχος καὶ τί θὰ εἰπῇ Πατριάρχης; Μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἀλβανοὺς εἶνε ἀναγκαῖος αὐτὸς ὁ Πατριάρχης; Διατί δὲν εἶνε καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἑλλάδος; Διατί αὐτοὶ ἔχουν τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἀθηνῶν καὶ δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως;»*

Ἀκούσατε δὲ καὶ μερικὰ ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ποιήματος τοῦ Ἀλβανοῦ Ρήγα Ναΐμ-μπεη Φράσσαρη, Ἠπειρώτου:

«Ὢ τέκνα τῆς πατρίδος μου, γενναῖοι πατριῶται,
«Ὢ γόνοι λεοντόκαρδοι, Μεγάλου Ἀλεξάνδρου,
»Τοῦ περιφήμου Πύρρου τε καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων,
»Καὶ παῖδες τοῦ Σκεντέρ-μπεη, πατρὸς ἀνδρειωμένου. . .

»Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ τὰ κατορθώματά των,
»Ὡς ἀετοὶ ἐπέταξάν ποτε εἰς τὴν Ἀσίαν
»Καὶ ἀνάποδογύρισαν τὸν θρόνον τοῦ Δαρείου». (οἱ Μακεδόνες)
»Ἄλλοτε πάλιν ὥρμησαν ὡς λέοντες γενναίως
»Εἰς Ρώμην καὶ ἐτρόμαξαν τοὺς φοβεροὺς Ρωμαίους» (οἱ Ἠπειρῶται)

. . . .

«Θεσπρωτοί τε καὶ Μολοσσοί, Ἰλλυροί τε καὶ Μακεδόνες,
»Ἅπαντες ἦσαν Ἀλβανοί, καθὼς εἶνε καὶ τώρα !»

, ...

»Κατῴκει πάντοτε ὁ Ζεὺς ἐντὸς τῆς Σκυπερίας, (Ἀλβανίας)
»Καὶ εἰς τὸν θεῖον Τόμαρον εἶχε ναὸν ὡραῖον. . .»

Τόμαρος εἶνε τὸ ἀντικρὺ τῆς Ἄρτης ἠπειρωτικὸν ὄρος, καὶ ὁ «*ὡραῖος ναός*», ὁ ναὸς τῆς Δωδώνης, «*ἐντὸς τῆς Σκυπερίας*» ἤγουν τῆς Ἀλβανίας!

(Παρακατιὸν)

«Ἂν ἐξετάσῃ τις καλῶς, δικαίως καὶ σπουδαίως
»Καὶ τὸν σοφώτατον αὐτόν, καὶ τὸν Ἀριστοτέλην,
»Καὶ Πτολεμαίους καὶ λοιπούς, πολλοὺς ἐκ τῶν σπουδαίων,
»Θὰ μάθῃ πῶς ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀνδρεῖον γένος
»Τῶν Σκυπετάρων. . . Καὶ αὐτὸς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
»Ὅστις Δαρδὰν τὸ γένος ἦν, φυλῆς τῶν Σκυπετάρων

. . . .

Ἰδοὺ ἓν ἀλβανοϊταλικὸν περιοδικόν, ἐκδοθὲν ἐν Ρώμῃ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Pro Albania», ὅπως τὸ Pro Armenia.«Σφάζονται οἱ δυστυχεῖς Ἀλβανοὶ (poveri Albanesi) ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων» ! Ἐνῷ συμβαίνει ὅλως τὸ ἐναντίον ! Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἔχει καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπιδόξου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, Ἀλάδρου, τοῦ αὐτοκαλουμένου Καστριώτου !

Ἰδοὺ ἕτερον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Albania»· ἐκδίδεται ἐν Βρυξέλλαις ἀπὸ τοῦ 1896.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερον πεδριοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ρώμῃ, ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1896, ὑπὸ τὸν τίτλον «La Nazione Albanese». Φέρει στερεώτυπον ἐξώφυλλον μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σκενδὲρ-μπεη καὶ τὴν λατινικὴν ἐπιγραφήν : Giorgio Kastriota Skanderbeg Epirotarum et Macedoniæ rex (!)

Πότε ὁ Γεώργιος Καστριώτης, ὁ ἐπιλεγόμενος Σκενδὲρ-μπεης ὑπῆρξε βασιλεὺς καὶ δὴ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τῆς Μακεδονίας; Τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ δὲν ἐπιδιώκουσι, Κύριοι, τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ ψεύδους !

Ἴδετε τὸ ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ περιοδικοῦ τούτου φανταστικὸν ἀλβανικὸν στέμμα. Δικέφαλος ἀετός, ἐκ τῶν ἀναπεπταμένων πτερύγων τοῦ ὁποίου ἐξαρ-

τῶνται ἔνθεν καὶ ἔνθεν δύο ταινίαι, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται λατινιστὶ τὰ ὀνόματα «Ἰλλυρία-Μακεδονία» καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης: «Θεσσαλία-Ἤπειρος!»

Ἰδοὺ ἕτερον περιοδικόν, καὶ αὐτὸ ἐν Ρώμῃ ἐκδιδόμενον, ὑπὸ τὸν τίτλον : «L' Araldo d' Albania» (ὁ Κῆρυξ τῆς Ἀλβανίας).

Οὗτος φέρει στερεωτύπως ἐπὶ τῆς 4ης σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου του τὸν χάρτην τῆς μεγάλης Ἀλβανίας. Ἰδοὺ αὐτός. Τὰ ἀλβανικὰ ὅρια ἄρχονται ἀπὸ τῶν παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν μαυροβουνιωτικῶν συνόρων, ἀκολουθοῦσι τὰ τουρκομαυροβουνιωτικὰ σύνορα, ἐκεῖθεν τὰ αὐστροτουρκικά, τὰ σερβοτουρκικά, τὰ τουρκοβουλγαρικὰ μέχρι τοῦ Ρασλόγγου, ἐκεῖθεν εἰσέρχονται εἰς τὴν μισγάγγειαν τοῦ ποταμοῦ Νέστου, ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Αἰγαῖον, περικλείουσι τὴν Θάσον, ἐκεῖθεν εἰσέρχονται εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον, ἀνέρχονται τὴν σειρὰν τῆς Ὄθρυος, ἐκεῖθεν διέρχονται τὸν Πίνδον, κατέρχονται εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καί, περικλείοντα τὴν Λευκάδα, τοὺς Παξοὺς καὶ τὴν Κέρκυραν, καταλήγουσιν εἰς τὰ τουρκομαυροβουνιώτικα σύνορα. Ἡ οὕτω περικλειομένη χώρα εἶνε ἡ φυσικὴ Ἀλβανία, περικλείουσα πέντε βιλαέτια: Σκόδρας, Σκοπίων, Μοναστηρίου, Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων, ὑπὸ δὲ τὸν χάρτην τοῦτον ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ρήτρα :

«L' Albania deve essere una ed independente ed estesa nelle sue naturali provincie l' Illiyria, la Macedonia, l' Epiro et la Tessalia. L'Albania degli Albanesi». Ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον: «Ἡ Ἀλβανία ὥρισται »νὰ εἶνε μία καὶ ἀνεξάρτητος καὶ ἐντὸς τῶν φυσικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν, Ἰλλυρίας, »Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας. Ἡ Ἀλβανία τοῖς Ἀλβανοῖς». Ἀλλὰ δὲν τελειώνει ἡ ἀλβανικὴ μεγαλομανία μέχρις ἐδῶ. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη Ἀλβανία ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω «φυσικῆς Ἀλβανίας», ἡ κατακεκτημένη Ἀλβανία. Αὕτη ἐστὶν ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς μετὰ τῆς Εὐβοίας ! Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Ἀλβανὸς χαρτογράφος ἐν τῷ χώρῳ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐβοίας. «Abitata in maggioranza da Albanesi», δηλαδὴ κατοικοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἀλβανῶν !

Γνωρίζετε ποῖος ὁ ἐργάτης τοῦ χάρτου τούτου ; Ὁ ἐν Ρώμῃ καθολικὸς Ἀλβανὸς Γάσπαρ-Τζάκοβα-Μερτούρης, ἱερεὺς καὶ καθηγητής, ὅστις τὸν Αὔγουστον τοῦ παρελθόντος ἔτους, πεισθεὶς περὶ τῆς τελείας τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀγνοίας καὶ ἀφροντισίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἠπειροαλβανικά, δὲν ἐδίστασε νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα, νὰ συγκαλέσῃ ἀλβανικὸν συνέδριον ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀνωτάτου ἀποστράτου ἀξιωματικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, Ἠπειρώτου δυστυχῶς, εἰς ὃ παρέστησαν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ, οἷον βουλευταί, εἷς πρώην ὑπουργός, εἷς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, εἷς ἀνώτατος δικαστικὸς λειτουργός, οὐκ ὀλίγοι Ἠπειρῶται, ἐξ ὧν δύο ἱστορικωτάτων ὀνομάτων............ Καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ συνεδρίου τούτου ; Νὰ πεισθῇ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις :

1ον). Νὰ χορηγήσῃ τὰ ὑλικὰ μέσα πρὸς ἐπανάστασιν τῆς Ἀλβανίας.

2ον). Ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀλβανικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς ἑλληνικῆς Διπλωματίας.

Καὶ 3ον). Νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ἀλβανίας, — δηλαδὴ τῆς μεγάλης κατ' αὐτὸν Ἀλβανίας, διότι ἐν Ἀλβανίᾳ 4—5 τὸ ὅλον, καὶ αὐτὰ δημοτικὰ, ἑλληνικὰ σχολεῖα ὑπάρχουσι.

Ὡς ἀπαρχὴ δὲ τῆς ἑλληναλβανικῆς ταύτης συνεργασίας ἔδει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἵδρυσις ἀλβανικῆς σχολῆς ἐν Κερκύρᾳ, δαπάναις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐν ᾗ νὰ ἐκπαιδεύωνται ἀνὰ δέκα ἀλβανόπαιδες, Μουσουλμάνων, Ὀρθοδόξων καὶ Καθολικῶν γονέων, διὰ τὸ ὁποῖον ἐξελέγη καὶ ἐπιτροπὴ τοῦ συνεδρίου τούτου, ἵνα πείσῃ τὴν Κυβέρνησιν νὰ συστήσῃ αὐτὴν ἀμέσως! Εὐτυχῶς ὅμως ὁ τότε Πρωθυπουργὸς κ. Δ. Ράλλης, πεισθεὶς εἰς τὸ ὑποβληθὲν αὐτῷ περὶ τούτου ὑπόμνημα τῆς ἐνταῦθα Ἠπειρωτικῆς Ἀδελφότητος, ὅτι ἡ ἵδρυσις τοιαύτης ἀλβανικῆς σχολῆς ἐν Κερκύρᾳ θὰ ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ, ἠρνήθη κατηγορηματικῶς εἴς τε τὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὸν Ἀλβανὸν προπαγανδιστὴν τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀλβανικῆς ἐπιθυμίας.

Ἰδοὺ τί γράφει ἡ ἐν Καΐρῳ ἐκδιδομένη «*Μπέσα*» περὶ Ἠπείρου:

«....*Αἱ περὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς* **Κάτω Ἀλβανίας** *ἢ* **Ἠπείρου** »*ἀξιώσεις τῶν Ἑλλήνων, οὐδόλως στηρίζονται ἐπὶ τῶν πραγματικῶν καὶ ἀληθῶν* »*δικαίων*.... **Ἡ Ἤπειρος δὲ οὔτε δίκαιον εἶνε ν' ἀποσπασθῇ τῆς »Ἀλβανίας, οὔτε ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ποτὲ ἱστορικῶς, πολιτικῶς, »ἢ ἐθνολογικῶς ἀπεσπασμένη ἦτο».**

(«Bésa» No 3, σελ. 43. 1904).

Αὗταί εἰσιν αἱ ἰδέαι τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἠπείρου τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας περὶ Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει. **«Οἱ Ἕλληνες εἶνε οἱ πρῶτοι ἐχθροὶ τοῦ Ἀλβανισμοῦ.... Ἡ Ἤπειρος εἶνε τὸ νότιον μέρος τῆς Κάτω Ἀλβανίας....Ἀλβανικὴ δὲ ἐπαρχία ἡ Μακεδονία καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Θεσσαλία!»**

Καὶ ἀπέναντι τῆς γλώσσης ταύτης καὶ ἀπέναντι τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῶν Ἀλβανῶν, τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἵδρυσιν μεγάλης Ἀλβανίας, ἑλληνικοῖς ἀναλώμασι, τὸ ἑλληνικὸν Κράτος καθεύδει, βαυκαλιζόμενον, ὑπὸ ὀνείρου τινὸς θερινῆς νυκτός, λεγομένου **«ἑλληναλβανικοῦ βασιλείου»**, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς σαγηνεύεται δι' ἐπιτηδείων μυστικῶν ἐμπνεύσεων προπαγανδιστῶν, ἄλλων μὲν διαρκῶς ἐγκαθιδρυμένων ἐν Ἀθήναις, ἄλλων δὲ συχνὰ ἐπισκεπτομένων αὐτάς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκτείνεται μέχρι Μαυροβουνίου καὶ ὅτι οἱ πέραν τοῦ Ἀῴου εἶνε ἀδελφοὶ καὶ ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ ἑλληνικὴ σημαία θὰ κυματίζῃ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῶν Μαύρων ὀρέων ἵνα διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων ἀποκοιμίζηται ὁ Ἑλληνισμός· ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος ὁμιλεῖ περὶ Ἀλβανίας καὶ Ἀλβανῶν, ὡς περὶ Κρήτης καὶ Κρητῶν, Κύπρου καὶ Κυπρίων, Χίου καὶ Χίων! Ἰδοὺ μερικαὶ περικοπαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, ἀλβανικῶν σκέψεων καὶ συμφερόντων, ἵνα περιορισθῶ εἰς τὰ ἐλάχιστα:

«Ἡ Ἀλβανία εἶνε διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἡ Λομβαρδία διὰ τὴν Ἰταλίαν.... «Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ διετέλεσαν πάντοτε φίλοι καὶ σύμμαχοι. Συνδεδεμένοι «διὰ τῆς ὁμαιμίας, ἐμφορούμενοι ὑπὸ τῶν αὐτῶν πόθων καὶ αἰσθημάτων, ῥέπουσιν «ἐνστίκτως πρὸς ἕνωσιν....μεταξὺ Ἀλβανοῦ καὶ Ἕλληνος δὲν ὑφίσταται οὐδε-«μία διαφορὰ ἐθνικῆς ἀντιλήψεως, καὶ οὐδεὶς ἀντικείμενος πόθος.»

(**Πρωΐα,** 19 8βρίου 1903. Ἀριθ. 2464).

«Ζήτημα ὁρίων δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑφίσταται, οὐδὲ συμφέρῃ νὰ προκύπτῃ μεταξὺ «Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας». (**Ἀκρόπολις** 29 Αὐγούστου 1904).

Ὥστε τῶν Ἀλβανῶν ἐπιθυμούντων τὰ ἑλληναλβανικὰ σύνορα νὰ εἶνε εἰς τὸν Ἄραχθον, οἱ Ἕλληνες δὲν πρέπει ποσῶς νὰ ἔχωσιν ἐναντίαν ἰδέαν!

Ἄλλη ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς ἔγραφε τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅτι ἡ Ἤπειρος ἐκτείνεται μόνον μέχρι τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ), ἀφιεμένου τοῦ πλείστου μέρους αὐτῆς ὡς Ἀλβανίας.

Οὐχὶ νῦν ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἰσεχώρησεν ἐνταῦθα ὀλεθρίως ἀλλόγιστός τις φιλαλβανισμός, ἐδημιουργήθη φιλαλβανική τις ἀτμόσφαιρα τοιαύτη, ὄνειρα ἐθνικοῦ μεγαλείου τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, ὥστε ὁ γνωρίζων τυχὸν τὰ πράγματα ἐνδοιάζει ἴσως καὶ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀπειλούμενος ὑπὸ παραλογιζομένων ἢ θρασυνομένων νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς προδότης,ν' ἀποκτήσῃ ἐχθροὺς ἐκ τῶν κακῶς ἀντιλαμβανομένων τὰ πράγματα. Τοῦτο δὲ ὑπέστην καὶ ἐγώ, ἀμυνόμενος οὕτω ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων, ἀφότου ἀνέλαβον νὰ ὑποστηρίζω τὰ δίκαια τῆς ἰδιαιτέρας μου πατρίδος Ἠπείρου, τῆς κινδυνευούσης σήμερον οὐχὶ ἐξ ἐλλείψεως ἐθνικῆς δυνάμεως — ἥτις δόξα τῷ Θεῷ,ὑπάρχει ἄφθονος— ἀλλ' ἐξ ἐλλείψεως ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας καὶ χρησιμοποιήσεως τῆς δυνάμεως ταύτης.

Διότι, ἐνῷ οἱ Ἀλβανοὶ μετὰ παρησίας μᾶς λέγουσι διὰ τῶν ὀργάνων των, ὅτι δὲν μᾶς θέλουσιν, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι μεθ' ἡμῶν ὅτι «...διὰ τοὺς Ἀλβανοὺς εἶνε προτιμωτέρα μία Αὐστρία, παρὰ μία Ἑλλάς, πτωχὴ οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ διοικητικῶς ... ἥτις μεθ' ὑποκρισίας καὶ ἀπάτης καταπατεῖ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Πύρρου, τοῦ Σκεντέρμπεη...» («Drita»1904 No 53), ἡμεῖς τοὺς κηρύττομεν ἀδελφούς, ὀνειρευόμενοι ἑλληνοαλβανικὸν βασίλειον! Καὶ ἐνῷ αὐτοὶ κηρύττουσιν,ὅτι οὐδεμία σχέσις μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ ἀλβανικῆς γλώσσης ὑπάρχει: «Στοιχιματίζω (γράφει ἡ «Drita» ἐν τῷ ἰδίῳ ὑπ' ἀριθ. 53 φύλλῳ αὐτῆς 1904) ἐὰν εὑρεθῇ Ἕλλην, μὴ γνωρίζων ποσῶς τὴν ἀλβανικήν, νὰ ἐννοήσῃ λέξιν, ὅταν ὁμιλῆται αὕτη. Πολλάκις τυγχάνει νὰ ὁμιλῇ Ἀλβανὸς καὶ ὁ Ἕλλην νὰ χάσκῃ πρὸ αὐτοῦ, μὴ ἐννοῶν λέξιν», ἡμεῖς ἐκδίδομεν βιβλία, δημοσίᾳ μάλιστα δαπάνῃ, ὡς τὸ Λεξικὸν τοῦ Χριστοφορίδου, καὶ τὰ «**Ἀλβανικὰ**» τοῦ κ. Λ. Μπέλλου ἅτινα ὁ ἀλβανομανὴς συγγραφεὺς νομίζει αἰολικὴν γλῶσσαν!

Ἔχω τὴν ἰδέαν, Κύριοι, ὅτι ἡ ἄγνοια τῶν ἁρμοδίων, καθόσον ἀφορᾷ τὸ ἀλβα-

νικὸν ζήτημα, ὅ περ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εἶνε καθαρῶς ἠπειρωτικὸν ζήτημα, καὶ ἐξ οὗ κινδυνεύει ν' ἀπολεσθῇ ἡ Ἤπειρος, ἔχει καταστήσῃ τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν ἐν Ἠπείρῳ θρασεῖς. Ἡ ἀλβανικὴ Προπαγάνδα, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀγνοίας, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ βασιλείῳ ἀλβανογλώσσου πληθυσμοῦ, ἀνερχομένου εἰς 132,148 (1), κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς 5—6 Ὀκτωβρίου 1906, οὓς σκοπίμως δεκαπλασιάζουσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἔφθασεν εἰς

---

(1) **Ἐν Πελοποννήσῳ**

				Κάτοικοι	
Δῆμος	Νάσων (Ἀρκαδίας)			1057	
»	Τριταίας (Ἀχαΐας)			2578	
»	Σολυγείας (Ἀργολίδος)			1700	
»	Περαχώρας			1361	
»	Τροιζῆνος »			6538	
»	Μεθάνων »			2211	
»	Δρυόπης »			1365	
»	Σπετσῶν »			4432	
»	Διδύμων »			1603	
»	Ἑρμιόνης »			2802	
»	Κρανιδίου »			8236	
»	Ὕδρας »			7177	41060

Ἐν Ἄνδρῳ

Δῆμος	Ἄνδρου (χωρίον Βαρκωτὴ)			372	
»	Ἄρνης			2257	
»	Γαυρίου			3184	5831

Ἐν Ἀττικῇ

Δῆμος	Ἀθηναίων				
	Ἀμαρούσιον Κάτοικ.	712			
	Κηφισσία »	192			
	Μπραχάμι »	388			
	Λιόσια »	661			
	Χαλάνδρι »	941	2893		
Δῆμος	Ἀχαρνῶν			4725	
»	Κρωπίας			9789	
»	Μαραθῶνος			5151	
»	Φυλῆς			2891	
»	Ὠρωπίων			3219	
»	Θωρικίων			5659	
»	Εἰδυλλίας			2205	
»	Ἐλευσῖνος			4975	41502

Εἰς μεταφορὰν.............. 82593

τὸ σημεῖον νὰ ὀνειρευθῇ τὴν δημιουργίαν ἀλβανικοῦ ζητήματος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ ! Ὑπάρχουσιν ἐν μέσαις Ἀθήναις τοιαῦται ἐνέργειαι. Κατὰ τὰς προτελευταίας ἐκλογάς, ἀλβανόγλωσσός τις ὑποψήφιος βουλευτὴς Ἀττικῆς, καὶ δὴ ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπηύθυνε προκήρυξιν τῆς ὑποψηφιότητός του πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς τῆς Ἀττικῆς εἰς ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ διεξετραγῴδει τὴν δῆθεν περιφρόνησιν τῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ βασιλείῳ ἀλβανοφώνων, ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐκαυχᾶτο, ὅτι αὐτός τε καὶ «οἱ Ἀλβανοὶ ἐκλογεῖς του» ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ τοῦ Τεπελενλῆ ! Κατὰ τῆς θρασύτητος ταύτης τοῦ ὑποψηφίου ἔγραψαν τὰ δέοντα, τῇ *ὑποκινήσει μου, δύο-τρεῖς* ἐφημερίδες, ἀλλ' ἡ Γενικὴ Διοίκησις τοῦ Στρατοῦ καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν δὲν ἐθεώρησαν τὸν ἄνθρωπον τιμωρητέον !

Κόπτονται, φωνάζοντες, οἱ ἐνταῦθα ἀλβανομανεῖς, ὅτι ἐνῷ οἱ Ἀλβανοὶ ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς ἀνοικταῖς ἀγκάλαις, ἐγὼ τοὺς ἀποδιώκω διὰ τῶν δημοσιεύσεών μου καὶ διὰ τῆς γλώσσης μου..... Ἀλλὰ πότε καὶ ποῖοι Ἀλβανοὶ ἦλθον εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν μὲ φιλελληνικὰς προθέσεις, οὓς ἐγὼ ἀπεδίωξα ; Ἄς μοὶ ὀνομάσωσιν ἕνα μόνον. Ὅσοι Ἀλβανοὶ ἦλθον ἐνταῦθα, ἦλθον διὰ νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἦλθον νὰ χρηματισθῶσιν, ἦλθον νὰ ῥαδιουργήσωσι τοὺς ἐνταῦθα ἀλβανοφώνους, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τίς ἐξ αὐτῶν ἐκήρυξεν, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶνε ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐπαρχία; Οὐδείς! *Οὐδεμίαν ἐπεχείρησα κατὰ τῶν Ἀλβανῶν σταυροφορίαν*, οὐδὲ ἠδίκησά ποτε τινα ἐξ αὐτῶν. Ἀμύνομαι *μόνον*, ὡς ἔχω καθῆκον καὶ ὑποχρέωσιν, κατὰ τοῦ συστηματικοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς πατρίδος μου Ἠπείρου. Οἱ Ἀλβανοὶ ἂς κάμνωσιν ὅ τι θέλουσιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν των ! Οὐδεὶς Ἕλλην καὶ ἰδίως οὐδεὶς Ἠπειρώτης θὰ γείνῃ πρός-

		Ἐκ μεταφορᾶς		88380
Ἐν Σαλαμῖνι	Δῆμος	Ἐρυθρῶν	2566	
	»	Σαλαμῖνος	6653	9219
Ἐν Βοιωτίᾳ	»	Θηβαίων	6429	
	»	Ἀκραιφνίου	1317	
	»	Αὐλίδος	2254	
	»	Θεσπιῶν	6324	
	»	Θίσβης	4265	
	»	Πλαταιῶν	3036	
	»	Τανάγρας	4859	
	»	Διστομίων	4342	32826
Ἐν Λοκρίδι	Δῆμος	Δαφνουσίων:		
		Λειβανάτες	κάτοικοι 1213	
		Γκολέμι	» 155	
		Ἀρκίτσα	» 355	1723
		Ἐν ὅλῳ κάτοικοι		132,148

κομμα εἰς τὰς αὐτόθι ἐθνικάς των ἐνεργείας,ἀλλὰ μακρὰν οὗτοι τῆς Ἠπείρου δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Μακρὰν ὁ συμφυρμὸς τῆς Ἀλβανίας μετὰ τῆς Ἠπείρου! Ἄλλο Ἤπειρος καὶ ἄλλο Ἀλβανία. Ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχῃ συμφέρον νὰ καλλιεργῇ ἀλβανικὴν πολιτικήν, ἄς τὴν καλλιεργῇ ἄλλως, ἢ διὰ μέσου τῆς Ἠπείρου. Μακρὰν ὁ Ἀλβανισμὸς ἀπὸ τὴν Ἤπειρον!

Ἴσως δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι ἐν Ἀθήναις ἐκδίδονται δύο ἀλβανικαὶ ἐφημερίδες ἑλληνιστί, κατηχοῦσαι τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὰς ἀλβανικὰς ἰδέας. Ἡ μία μάλιστα τούτων προβαίνει λίαν τολμηρῶς εἰς τὰ ἀλβανικὰ κηρύγματά της. Ἔν τινι φύλλῳ της ἔγραφεν: «**Οἱ Ἀλβανοὶ δικαιοῦνται νὰ διεκδικῶσι τὰς Ἀθήνας περισσότερον τῆς Σκόδρας.**»! Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀριθ. 72 ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου 1904 φύλλῳ της γράφει τὰ ἑξῆς αὐθαδέστατα: «*Ἀφοῦ ἡ συνένωσις (Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος) δὲν ἐπῆλθεν ἔτι,* **ὥστε νὰ πνιγῇ ἢ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Ἀλβανίαν,** *ἢ ἡ Ἀλβανία εἰς τὴν Ἑλλάδα*... **καὶ εἴθε νὰ ἐπνίγετο ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Ἀλβανίαν,** *νὰ μετεδίδετο τὸ αἷμα ἐκεῖνο τὸ ἀρειμάνιον καὶ εἰς ἡμᾶς (!), ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀρβανίτου νὰ ἐγίνετο ψυχή μας (!), τὰ ἤθη τὰ ἀρβανίτικα καὶ τὰ ἔθιμα νὰ τὰ παίρναμε καὶ μεῖς (!), μακάρι νὰ γένουνταν τοῦτο!*»

Τόσον πολὺ ἐξέπεσε, Κύριοι, ἡ Ἑλλάς, ὁ Ἑλληνισμός, τὸ ἑλληνικὸν αἷμα, ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ὥστε εἶνε ἀνάγκη ἡ Ἑλλὰς νὰ γείνῃ Ἀλβανία, καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Ἀλβανοί, διὰ νὰ ἐξευγενισθῶμεν! Καὶ ταῦτα γράφονται ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἐξασκῆται ἐθνικὴ λογοκρισία, αὐστηροτέρα καὶ αὐτῆς τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ῥωσσικῆς, περὶ παντὸς ὅ τι ἀφορᾷ τὴν Ἤπειρον, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην ξενοκρατουμένην ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν! Ἔπρεπε τὰ περὶ Ἠπείρου δημοσιευόμενα νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ ὕψος διπλωματικῶν ἐγγράφων πρώτης τάξεως καὶ οὐχὶ νὰ δύναται καὶ ὁ τελευταῖος νὰ γράφῃ ὅ τι θέλει,οἱ δὲ ἑκάστοτε Ἕλληνες ὑπουργοὶ νὰ ἐπικυρώνωσιν ἀσυνειδήτως διὰ τῆς ὑπογραφῆς των καὶ τὰ ἀνθελληνικώτερα τῶν δημοσιευμάτων!

Διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω πόσον οἱ Ἕλληνες ὑπουργοὶ γνωρίζουσι τὴν Ἤπειρον, ἀναφέρω ὑμῖν τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικώτατον,ὅσον καὶ ἀπελπιστικώτατον: Εἷς τέως ὑπουργός, συναντήσας με τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον εἰς τὸ Ταχυδρομεῖον, μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον ἀλβανιστὶ πρὸς περισσοτέραν οἰκειότητα. Τῷ ἔδωσα,ἐννοεῖται, τὸ ἀπαιτούμενον μάθημα, αὐτὸς δέ, δικαιολογούμενος,μοὶ εἶπε:— «Διατί σᾶς κακοφαίνεται! Δὲν ὁμιλεῖ ἡ Ἤπειρος ἀρβανίτικα; Δὲν εἶσθε οἱ Ἠπειρῶται Ἀλβανοί;»

Ἐξ ὅσων ἀνέπτυξα ὑμῖν ἀποδεικνύεται, νομίζω, ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχῃ μίαν φορὰν ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, διὰ τὴν Ἤπειρον δὲν ὑπάρχει ἑκατὸν φοράς, τὸ δὲ συμπέρασμά μου ἐξ ὅλης τῆς πρὸς ὑμᾶς ὁμιλίας μου εἶνε, ὅτι ἡ Ἤπειρος κινδυνεύει περισσότερον τῆς Μακεδονίας, καὶ κινδυνεύει ἐν τῷ κρυπτῷ, συνεργουσῶν πρὸς τοῦτο ἐν τῇ ἀγνοίᾳ των καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς τουρκικῆς ὡς καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ!

Ἐν Ἠπείρῳ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὔτε κλήρου, οὔτε σχολείων, οὔτε χρηματικῶν θυσιῶν,διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν τὰ ἡμέτερα δίκαια, ἀλλὰ μόνον τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Γνωρίζω τίνι τρόπῳ δύναται νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀντίληψις αὕτη,ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσω αὐτόν,διότι ἐκ τῆς ἐκθέσεως θὰ ὠφεληθῶσι μόνον οἱ ἐχθροί μας!

Μετὰ τὸν κ. Χρηστοβασίλην τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Θάνος Τζαβέλλας, ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Κράτους».

Ὁ λόγος τοῦ κ. Θάνου Τζαβέλλα

Θ. Τζαβέλλας. Δὲν εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ εὑρίσκωμαι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ κ. Χρηστοβασίλη, ἐπὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἔσχον τὸν καιρὸν πολλάκις νὰ συζητήσω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μετ' αὐτοῦ, καὶ γνωρίζω πολὺ καλῶς τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἰδέας του. Λαμβάνω λοιπὸν τὸν λόγον νὰ προσθέσω εἰς ὅσα εἶπεν ὁ κ. Χρηστοβασίλης ὀλίγα τινα, τῶν ὁποίων τὴν κρίσιν ἐπαφίεμαι ὑμῖν.

Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὁ κ. Χρηστοβασίλης, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς Ἠπείρου, κατήρτισεν ὁμολογουμένως ἐργασίαν, ἀξίαν παντὸς ἐπαίνου, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ κρίνωμεν μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν ἐργάτην αὐτῆς. Ὁ κ. Χρηστοβασίλης ὅμως ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ προνοίᾳ περὶ τῆς ἰδίας πατρίδος, ἐργαζόμενος καὶ ἀσχολούμενος, φαίνεται, ὅτι παρανοεῖ ἢ μᾶλλον συγχέει τὸ ἠπειρωτικὸν ζήτημα μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ.

Χρηστοβασίλης. Εἶμαι ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος δὲν τὸ συγχέω, ἀλλὰ τὸ χωρίζω.

Τζαβέλλας. Ἐνῷ ἔπρεπε τὰ δύο ζητήματα νὰ χωρισθῶσι, τοὐναντίον συμπτύσσονται καὶ συγχέονται ἀμφότερα τοιουτοτρόπως, ὥστε σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐὰν ἡ Ἀλβανία εἶνε ξένη φυλὴ καὶ ἐχθρὰ πρὸς ἡμᾶς, ἢ συγγενὴς καὶ κατ' ἀκολουθίαν φιλική. Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα δὲν εἶνε γέννημα παλαιῶν ἐτῶν, εἶνε ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἐν τῇ πολιτικῇ, χρονολογούμενον ἀπὸ πεντήκοντα μόνον ἐτῶν.

Πεταλᾶς. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀνέπτυξεν ὁ κ. Χρηστοβασίλης.

Καζάζης (Πρόεδρος). Νομίζω, ὅτι δὲν εἶνε κανεὶς κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ὅλοι ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἴσως περισσότερον πάντων ἐγὼ τὴν σύμπραξίν των, οὐχὶ ὅμως δαπάναις ἡμῶν νὰ δημιουργήσῃ ἡ Ἀλβανία κράτος, ὅπως ἐπιζητεῖται τὸ τοιοῦτον. Ἐγὼ ὡμίλησα μὲ πολλοὺς Ἀλβανοὺς προέχοντας, μὲ Ἀλβανοὺς πολιτικούς, καὶ ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῶν καὶ μάλιστα ἐθέσαμεν καὶ βάσεις ἐνεργείας ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ, ὅταν ὅμως ἤλθομεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ἠπείρου *ἐξηροκατάπινον*, ὅταν ἤλθομεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Μοναστηρίου *ἐξηροκατάπινον*. «Θὰ ἐκτεθῶμεν, ἔλεγον, ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν μας». Αὗται εἶνε αἱ σκέψεις τῶν Ἀλβανῶν, τῶν εἰλικρινέστερον πρὸς ἡμᾶς διακειμένων. Τὸ Μοναστήριον καὶ τὰ Ἰωάννινα λέγουσιν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτούς· θέλουσι νὰ δημιουργήσωσι κράτος, δαπάναις ἡμῶν, ἀλλὰ τότε

ἡ σύμπραξίς μας δὲν εἶνε ἀδελφική· ζητοῦσι νὰ ἀποτελέσωμεν λεόντειον ἑταιρείαν. Ὁ κ. Σῖμος ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ἀλβανικὰ στοιχεῖα, ἄς εἴπῃ ἐὰν λέγω ὑπερβολάς.

Σῖμος. Ὅλα, τὰ ὁποῖα εἴπατε, εἶνε ἀκριβῆ.

Τζαβέλλας. Εἶπον, ὅτι ὁ κ. Χρηστοβασίλης συγχέει τὸ ἠπειρωτικὸν ζήτημα μὲ τὸ ἀλβανικόν. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει σαφὴς ἰδέα καὶ ἀντίληψις, ἐὰν ἡ Ἀλβανία εἶνε χώρα ἑλληνική. Ἐκ τῶν πορισμάτων, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ ἱστορία καὶ ἐκ τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἔχουσι κάμῃ μέγιστοι καὶ σπουδαῖοι συγγραφεῖς ξένοι, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ Ἀλβανία δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐὰν δὲ ἀτυχεῖς καὶ ἱστορικαὶ περιπέτειαι ἀπεμάκρυναν τὸν ἀδιάσπαστον σύνδεσμον μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ὑπεύθυνοι αὐτοί· ἐὰν δὲ εἰς τὰς περιπετείας αὐτῶν ἐπ' ἐσχάτων προσετέθησαν καὶ διάφοροι ἐνέργειαι προπαγανδιστῶν, αὐστριακῶν καὶ ἰταλικῶν, τοῦτο δὲν βαρύνει τοὺς Ἀλβανοὺς, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ κατακρίνωμεν καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν μισέλληνας, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις.

Χρηστοβασίλης. Εἶνε βέβηλον νὰ λέγωμεν,ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἠγωνίσθησαν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐδόξασαν τὸ Μεσολόγγιον.Οἱ Ἀλβανοὶ τὸ ἐξεπόρθησαν ἀπανθρωπωδέστατα !

Βασιλείου. Τὸ θέμα εἶνε ἔξω τοῦ προγράμματος.

Τζαβέλλας. Ἀφοῦ, κ. Πρόεδρε, λέγουσιν, ὅτι εἶνε ἐπικίνδυνοι οἱ Ἀλβανοὶ . . . . (Θόρυβος).

Καραπαναγιώτης. Ἡμεῖς ἤλθομεν νὰ σκεφθῶμεν περὶ Ἑλλάδος καὶ ὄχι περὶ Ἀλβανίας !

Καζάζης (Πρόεδρος). Καθ' ὅσον ἔχει ἡ Ἑλλὰς σχέσιν μὲ τὴν Ἀλβανίαν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν λόγον, σήμερον ὅμως μᾶς καταπολεμοῦσι πανταχοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἠπείρῳ, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ἀνταγωνίστριαι φυλαί.Ἐγὼ δὲν ἐξετάζω ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα· τὴν Ἀλβανίαν τὴν ἐξετάζω ἀπὸ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς.

Τζαβέλλας. Καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, ἐὰν θέλητε νὰ ἐξετάσητε τὸ ζήτημα τὸ ἀλβανικὸν, δὲν δύνασθε νὰ εἴπητε, ὅτι ἡ Ἀλβανία δὲν εἶνε χώρα συγγενὴς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς μελετῶντας τὰ πράγματα Ἕλληνας νὰ ὀνομάζωσιν τοὺς Ἀλβανοὺς ἐχθρούς.

Χρηστοβασίλης. Ἀφοῦ ζητοῦσι νὰ καταλάβωσι τὴν Πρέβεζαν,θέλετε νὰ τοὺς θεωρῶμεν φίλους;

Τζαβέλλας. Μεμονωμένα γεγονότα, παρουσιαζόμενα ἐκ μέρους Ἀλβανῶν τινων δοξομανῶν ἢ φαντασιοπλήκτων, δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀξίαν. Ταῦτα γίγνονται ἀπὸ τοὺς ἔχοντας συμφέρον, αἱ ἰδέαι δὲ, αἱ ὁποῖαι διασπείρονται, διασπείρονται ἀπὸ προπαγανδιστὰς καὶ δὲν πρέπει αὗται νὰ ὠθῶσιν ἡμᾶς εἰς κατηγορίας κατὰ τῶν Ἀλβανῶν. Δὲν θέλω νὰ ἀπασχολήσω τὴν Συνέλευσιν μὲ ἐξωτερικὰ ζητήματα, διὰ νὰ καταδείξω τοὺς ἀληθεῖς ἰσχυρισμούς μου, ἀλλὰ ἐπανα-

λαμβάνω νὰ εἴπω, ὅτι δὲν πρέπει εἰς οἱανδήποτε συνέλευσιν νὰ κατηγορῶνται οἱ Ἀλβανοί, διότι εἶνε φανερόν, ὅτι, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἀποβῶσι τὰ πράγματα, οἱ Ἀλβανοί, ὡς μὴ ἀποτελοῦντες ἀκόμη αὐτοτελὲς ἔθνος, μὴ ἔχοντες τὴν ἀπαιτουμένην πολιτικὴν μόρφωσιν διὰ νὰ ἀποτελέσωσιν ἰδίαν ἐθνικότητα, εἶνε ἑπόμενον νὰ ἔχωσι τὴν τύχην, ἣν ἔσχε καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἐὰν ἡ Ἀλβανία καταστῇ ἰσχυρά, θὰ ἀποτελῇ πάντοτε τὰ νῶτα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις οὕτω θὰ ἐπιτελέσῃ ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Δυστυχῶς αἱ ἀλλεπάλληλοι διακοπαί, αἵτινες παρατηρῶ, ὅτι γίνονται, τείνουσι νὰ μὲ παραστήσωσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ὡς κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος σκεπτόμενον, καὶ μὲ ἀναγκάζουσι νὰ μὴ ἐξακολουθήσω περαιτέρω. Δηλῶ ὅμως, ὅτι ὅταν οὔπω φέρω εἰς φῶς εἰδικὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου βιβλίον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζω ἐν εὐρύτητι τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, ἐλπίζω δέ, ὅτι θὰ καταπείσω πολλοὺς ἐξ ὑμῶν νὰ καταλείπητε σφαλερὰς ἐθνικὰς ἰδέας, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο μέχρι σήμερον ἢ ζημίαν ἐθνικὴν κατὰ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐπήνεγκον.

Χρηστοβασίλης. Ὁ κ. Τζαβέλλας ἐπεκύρωσε τὰς περὶ ἀγνοίας τοῦ ἀλβανικοῦ καὶ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος παρ' ἐμοῦ λεχθέντα, καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα ἐπικρατούσης ἀλβανομανίας. Τὸν εὐχαριστῶ πολύ.

Μετὰ τὸν κ. Τζαβέλλαν ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Θρ. Πετιμεζᾶς, δικηγόρος καὶ ὑφηγητής, μέλος καὶ συνεργάτης τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Πετιμεζᾶ

Θρ. Πετιμεζᾶς. Νομίζω, ὅτι κ. Χρηστοβασίλης δὲν ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ἐν γένει. Ἠθέλησε νὰ διακηρύξῃ τοῦτο ἰδίως, ὅτι ὑπάρχει μερὶς Ἀλβανῶν, ἥτις ἐπιδιώκει ἀλβανικὴν ἰδέαν, ἐπὶ βλάβῃ κυρίως τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ἐκηρύχθη δὲ κατὰ τῆς μερίδος ταύτης καὶ τῆς τοιαύτης ἀλβανικῆς ἰδέας, ἐφ' ὅσον αὕτη τείνει νὰ μειώσῃ, ν' ἀπορροφήσῃ μάλιστα τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἠπείρου, ἀποκαλύψας τὰς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐργαζομένας προπαγάνδας κενοδόξων τινῶν. Ὄντως, ἐὰν ἡ ἀλβανικὴ αὕτη ἰδέα πρόκειται νὰ ἐπιδιωχθῇ ἐπὶ χωρῶν, πρὸς ἃς ἡμεῖς οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν, ἢ ἐπὶ χωρῶν, ἐφ' ὧν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν οὐδὲν ἀντίθετον συμφέρον, οὐδένα θὰ εὕρῃ τὸν ἀντιτασσόμενον αὐτῇ παρ' ἡμῖν, τοὐναντίον δὲ δέον νὰ τύχῃ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις πάντοτε ἀγωνίζεται ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀλλελεγγύης τῶν λαῶν, ὑπὲρ ὅλων ἐν γένει τῶν ἐκπολιστικῶν ἰδεῶν, καὶ ὅστις ἐπρωτοστάτησεν ἀνέκαθεν ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν τούτων ἀγῶνι.

Ὁ κ. Χρηστοβασίλης ἠθέλησεν ἐπὶ πλέον νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει ἐσφαλμένη ἀντίληψις περὶ τῶν βλέψεων τῶν ἀλβανικῶν τούτων προπαγανδῶν. Διότι αἱ προπαγάνδαι αὗται δὲν κηρύττουσιν τὴν ἐκεῖ ἀδελφότητα Ἀλβανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ, δὲν κηρύττουσι την συγγένειαν Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας, ἀλλ' ἀντιτίθενται πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, διακηρύττουσαι, ὅτι ὁ Ἀλβανισμός, ὡς ἰδία ἐθνότης, ἔχει ἐπὶ χωρῶν ἑλληνικῶν δικαιώματα, ἅτινα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν

ἔχομεν. Ὅταν λοιπὸν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τίθεται τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, θὰ ἦτο προδοτικὸν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τὸ νὰ λέγωμεν, ὅτι πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς συνεννόησιν πρὸς τοιούτους. Δικαίως ἄρα ὁ κ. Χρηστοβασίλης, ἀποκαλύψας τὰ σχέδια τῶν ἀλβανικῶν προπαγανδῶν, ἤλεγξε ταύτας ὡς ἐχθρικὰς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν· διότι οἱ ἀναπεταννύοντες σημαίαν ἰδίαν, ἐπὶ κυρίως ζημίᾳ τέως ἀναμφισβητήτων ἑλληνικῶν δικαίων, δὲν δύνανται ἢ νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τζαβέλλας. Προπαγανδισταὶ δὲν εἶνε οἱ Ἀλβανοὶ ἀλλὰ οἱ Ἰταλοί.

Πρόεδρος. Σᾶς βεβαιῶ, κύριοι, ὅτι συνήντησα Ἀλβανοὺς προπαγανδιστὰς ἐχθροὺς τῶν Ἑλλήνων ἐν Παρισίοις, Ρώμῃ καὶ Λονδίνῳ, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ραδιουργοῦσι κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μάλιστα δὲ σήμερον τὸ Λονδῖνον κατήντησε κέντρον ἀνθελληνικόν, ἕνεκα τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὸν κ. Πετιμεζᾶν ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Κωνστ. Βασιλείου, δικηγόρος, ὑφηγητὴς καὶ Πρόεδρος τοῦ παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Φοιτητικοῦ Τμήματος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Κωνστ. Βασιλείου

Κωνστ. Βασιλείου. Εἶχον ζητήσῃ τὸν λόγον ἵνα ἀνακοινώσω τὴν ἐμὴν γνώμην ἐπὶ ἄλλων τινῶν σημείων τοῦ προγράμματος τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως, ἀλλὰ τὸ *ἀλβανικὸν* ζήτημα, ὅ περ ἀνεφύη μὲ ἀναγκάζει εὐθὺς ἀμέσως, νὰ εἴπω ὀλίγας καὶ περὶ τούτου λέξεις πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Πετμεζᾶ λεχθέντων.

Παρακολουθοῦντες κατὰ βῆμα τὰς ἐνεργείας τῶν Ἀλβανῶν, διαπνεόμεθα πάντες οἱ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργαζόμενοι ὑπὸ τῶν παγίως κρατησασῶν ἐν αὐτῇ ἰδεῶν ἀντιδράσεως οὐχὶ κατὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐν γένει, ἀλλὰ κατὰ τῶν προπαγανδιστῶν Ἀλβανῶν εἰδικῶς. Εἶνε δ' ἀληθὲς ἀτυχῶς, ὅτι δέον νὰ συστηματοποιηθῇ ἐν Ἑλλάδι ἡ τοιαύτη κατὰ τῶν προπαγανδιστῶν τούτων ἀντίδρασις καὶ νὰ μὴ παρέχηται βοήθεια εἰς τὰς πλεκτάνας αὐτῶν ἀσυνειδήτως οὐ μόνον διὰ δημοσιεύσεων γεωγραφιῶν περιεχομένου, οἷον κατήγγειλεν ἡμῖν ὁ κ. Χρηστοβασίλης, καὶ δι' ἐγκρίσεως χαρτῶν, οἷοι οἱ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ὑποδειχθέντες. Πολλάκις μάλιστα βλέπομεν καὶ ἐπισημότερον τοὺς προπαγανδιστὰς τούτους συντρεχομένους ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅτι πρό τινων μηνῶν εἷς τοιοῦτος, Μερτούρης ὀνόματι, ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἐγένετο δεκτὸς εἰς πολιτικοὺς κύκλους, συνεργασθεὶς μάλιστα μετὰ προσώπων, τὰ πρῶτα φερόντων, συγκαλέσας συνέδριον ἐν γνωστῇ οἰκίᾳ, καὶ προελθὼν εἰς συνεντεύξεις πρὸς Ἕλληνας δημοσιογράφους. Τίς δ' ἐστιν ὁ εἰρημένος Ἀλβανὸς Μερτούδης ; Εἶνε ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ κ. Τζαβέλλας ἀποκαλεῖ ἀδελφούς; Ὄχι βεβαίως. Εἶνε ἐκεῖνος, οὗ ὁ κ. Χρηστοβασίλης, ἔφερεν εἰς φῶς χάρτην, δημοσιευθέντα παρ' αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ὅρια τῆς Ἀλβανίας ποῦ νομίζετε, ὅτι φθάνουσιν ; Οὐχὶ εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἀλλ' εἰς τὴν Ζά-

κυνθον ! Αὐτὸν τὸν κύριον καὶ τοὺς τούτῳ ὁμοίους ὑπούλως κατὰ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐργαζομένους, ἐννοοῦμεν ἡμεῖς νὰ ἀποκρούσωμεν, ὡς δεδηλωμένους καὶ ἐπικινδύνους μάλιστα ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε δ' ἤδη γνωστόν, Κύριοι, ὅτι τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος, καὶ ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει, ἔχει θέσῃ ἀνέκαθεν εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν, κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀνασκευήν τινα διὰ τοὺς εὖ φρονοῦντας.

Ἕτερον θέμα σπουδαῖον, ἀπασχολῆσαν τὴν ἡμετέραν Συνδιάσκεψιν εἶνε καὶ τὸ *στρατιωτικόν*, ὅ περ ὅμως ἐθεωρήθη ὡς λῆξαν καὶ ἐξαντληθέν· καὶ δὲν θὰ μοὶ ἐπετρέπετο τὸ παράπαν νὰ φέρω τὸν λόγον ἐπ' αὐτοῦ, ἐὰν δὲν προέκειτο δι' ὀλίγων λέξεων νὰ ἀναφέρω μίαν διαφωνίαν,εἰς ἣν εὑρίσκομαι καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλοι ἴσως ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Σίμου χθὲς λεχθέντα, εἰπόντος, καὶ τοῦτο πολὺ ὀρθῶς, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς διοργανώσεως τοῦ στρατοῦ εἶνε ζήτημα οἰκονομικόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ζήτημα λελυμένον ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως, διότι ἔχομεν τὰ χρήματα, καὶ ἀπόδειξις, ὅτι δαπανῶμεν 23,000,000 δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἐνῷ ἡ Βουλγαρία,μὴ δαπανῶσα πλειότερα, ἔχει στρατὸν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυπληθέστερον τοῦ ἡμετέρου, καὶ καλῶς ὠργανωμένον. Τοῦτο εἶνε ἀνακριβὲς καθ' ἡμᾶς, διότι, αὐξήσαντες ἐσχάτως τὰς δαπάνας τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐσωτερικῶν, τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῆς Παιδείας, ἵνα συγκαλύψωμεν τὰς αὐξήσεις αὐτὰς μετεφέραμεν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν 3—4 ἑκατομμύρια, ἅτινα δὲν ἀνάγονται εἰς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, οὔτε ἐν Βουλγαρίᾳ, οὔτε ἐν Ρωμουνίᾳ, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, διότι ἀφορῶσι τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν τῆς χώρας, ἂν δὲ ταῦτα εἴχομεν πρὸς χρῆσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, βεβαίως τότε εἴχομεν τὸ χρῆμα, ὅ περ μᾶς χρειάζεται διὰ τὸν στρατόν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ περικόψωμεν τὰς δαπάνας τῶν πολιτικῶν ὑπουργείων, ἵνα φθάσωμεν εἰς ὃ σημεῖον ὡς πρὸς τοῦτο εὑρισκόμεθα πρὸ δεκαετίας. Ἵνα δ' ὅμως ἐπιτελεσθῇ τοῦτο θὰ βλαβῶσι συμφέροντα ἄλλα. Ἐργασθεὶς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἶνε δυνατὴ ἐν αὐτῷ οἰκονομία 700,000 δραχμῶν· πρέπει δ' ὅμως ὁ λαὸς νὰ διδαχθῇ,ὅτι ἡ οἰκονομία αὕτη, ἡ ὁποία ἴσως θὰ εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς ἰδιωτικά τινα συμφέροντα, θὰ γίνῃ πρὸς τὸ καλὸν τοῦ ὅλου ἔθνους,πρὸς τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ.Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ ζήτημα τοῦ στρατοῦ πρέπει νὰ μελετηθῇ, τοῦτο δ' οὐχὶ βεβαίως παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ σκοπίμου ἢ μὴ τῆς κατανομῆς τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν,διότι βλέπομεν ἑπτὰ καὶ ἥμισυ ὅλα ἑκατομμύρια,δαπανώμενα διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς τολμηρὰν γνώμην περὶ τοῦ περιττοῦ μεγάλου μέρους τοιαύτης δαπάνης, μὴ συμβιβαζομένης πρὸς τὰς

σημερινὰς περιστάσεις, διότι ἡμεῖς βεβαίως δὲν θὰ συγκρουσθῶμεν μὲ τοὺς Βουλγάρους διὰ τῶν ἡμετέρων πλοίων εἰς τὰ μακεδονικὰ πεδία.

Ἔρχομαι νῦν εἰς ἄλλην σειρὰν σκέψεων, ὧν ὑπόχρεως ἄλλως πρὸς τοῦτο, ὡς ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἀξιώματος, ὡς Προέδρου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Φοιτητικοῦ Τμήματος, νὰ φέρω τὸν λόγον ἐπὶ τῆς *σχολιακῆς πολιτικῆς*, ἡ περὶ τῆς ὁποίας συζήτησις καταλαμβάνει μέρος τοῦ προγράμματος τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως.

Σχολιακὴν πολιτικὴν ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως ἔδει νὰ εἴχομεν οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ὑποδούλῳ χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ. Δὲν πρόκειται νὰ πληροφορήσω ὑμᾶς περὶ τῆς καταστάσεως τῆς σχολιακῆς πολιτικῆς ἐν τῇ ὑποδούλῳ,διότι περὶ τούτου ἄλλοι ἐντριβέστεροι ἐμοῦ ὡμίλησαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν, ὡς εἶπον, σχολιακὴν πολιτικήν, ὅπως καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν, οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Ἡμεῖς σήμερον δὲν σκεπτόμεθα τὸ παράπαν πῶς εἶνε δυνατὸν διὰ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως νὰ ἐπιδράσωμεν ἐθνικῶς ἐν τῇ ὑποδούλῳ χώρᾳ.. Ἱδρύθη τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ οἱ ἱδρυταὶ αὐτοῦ εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι ἱδρύουσιν ἐθνικὴν Ἀμφικτυονίαν. Δυστυχῶς δ' ὅμως δὲν ἐλήφθη ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ συστηματικὴ τοιαύτη πρόνοια,οὔτε πρὸς ἀναζωπύρωσιν τοῦ αἰσθήματος τῶν ἐκ τῆς ὑποδούλου,πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν των, ἐρχομένων, οὔτε πρὸς παροχὴν τοιούτων μέσων μορφώσεως ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὥστε νὰ καθίσταται τοῦτο ἱκανὸν νὰ συγκεντροῖ τοὺς ἡμετέρους ὁμοφύλους σπουδαστάς. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, ἐλλείψει ἁρμοδίων ἑδρῶν,δὲν διδάσκονται θέματα, ὧν ἡ γνῶσις εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαία,διὰ τοὺς ἐκ τῆς ὑποδούλου χώρας ἐρχομένους.Ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ λ. χ. πότε ἐδιδάχθησαν τὰ προνόμια καὶ ἐν γένει ἡ πολιτικὴ ἐν Τουρκίᾳ θέσις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας; Ἐννοῶ τὰ θέματα, ἅτινα συνδέονται οὐχὶ πρὸς τὸ κανονικὸν δίκαιον, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐν Τουρκίᾳ κρατοῦσαν ἔννομον ἐν γένει τάξιν. Πότε ἐδιδάχθησαν τὰ προνόμοια, τὰ ὁποῖα κέκτηται ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν γένει ἐκεῖ καὶ τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις εἶνε ἀπαραίτητος; Πῶς θέλετε νὰ χρησιμεύῃ ἡ ἡμετέρα Νομικὴ Σχολὴ ὡς κέντρον ὅλων τῶν ὁμοφύλων, ἀφοῦ ἐρχόμενοι οἱ νέοι ἐνταῦθα νὰ σπουδάσωσι καὶ ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς ἑστίας των,ἵνα ἐνασκήσωσι τὸ δικηγορικὸν ἢ τὸ δικαστικὸν ἐπάγγελμα, δὲν εἶνεδυνατὸν νὰ ἐκμάθωσιν ἐνταῦθα στοιχεῖα νομικῆς μορφώσεως, ἀπολύτως ἀπαραίτητα ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῶν ἐπαγγέλμασιν; Ἀλλὰ καὶ ἡ διπλωματικὴ ἱστορία τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἔδει ν' ἀποτελέσῃ ἰδιαίτερον μάθημα παρ' ἡμῖν.Ὅταν ἐσπούδαζον ἐν Παρισίοις εἷς τῶν σπουδαιοτάτων καθηγητῶν, ὁ κ. Renauld ἐδίδασκε καθ' ὅλον τὸ ἔτος τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς εἶνε τοῦτο ἀδύνατον,ἑνὸς μόνον καθηγητοῦ διδάσκοντος τό τε δημόσιον καὶ τὸ ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον,βεβαρυμένου δ' ἐπιπροσθέτως καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ συνταγματικοῦ.

Δὲν εἶνε διὰ ταῦτα ἄπορον, ὅτι ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς λεπτομερείας

τῶν διεκδικουμένων ἐθνικῶν δικαίων εὑρισκόμεθα καὶ οἱ τῆς ὑποδούλου χώρας καὶ οἱ τῆς ἐλευθέρας, κατὰ μείζονα μάλιστα μοῖραν οἱ τελευταῖοι, εἰς πλῆρες σκότος, οὕτως ὥστε, ὅταν χθὲς ἠκούομεν τοῦ κ. Καραπαναγιώτου, ἐπαναλαμβάνοντος γνώσεις στοιχειώδεις, οἱ πλεῖστοι ἐνομίζομεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀληθῶν ἀποκαλύψεων, ἐνῷ ἐπρόκειτο περὶ στοιχειωδῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἅπαντες ὀφείλομεν νὰ ἐγνωρίζωμεν.

Κυριωτέρα δ' ὅμως τῶν σχολῶν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς, εἶνε ἡ τῆς Ἰατρικῆς. Μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν ἅπαντες οἱ ἰατροὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐσπούδαζον ἐν Ἑλλάδι. Δυστυχῶς τοῦτο δὲν συμβαίνει πλέον. Αἰτία δὲ τοῦ κακοῦ εἶνε τὸ ὅτι ἡ Πολιτεία δὲν παρέσχεν εἰς τὴν Σχολὴν ταύτην τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, λόγῳ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν, διδακτικὰ μέσα. Ἡ ἡμετέρα Ἰατρικὴ Σχολή, παρ' ὅλην τὴν ἀνάπτυξιν. ἣν ἔσχε κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, στερεῖται εἰσέτι τῶν ἁρμοδίων κλινικῶν καὶ ἐργαστηρίων. Γνωρίζω ἐξ ἀνακοινώσεων φοιτητῶν ἐν τῷ Φοιτητικῷ Τμήματι —καὶ δυστυχῶς φοιτητῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ—ὅτι ἔπαυσε τὸ ρεῦμα τῶν ἐκεῖθεν προσερχομένων. Διότι μετὰ τὴν ὑποτίμησιν τοῦ χρυσοῦ, πρὸ τῆς ὁποίας παρείχετο εὐθηνότερος κάπως ὁ βίος ἐνταῦθα εἰς τοὺς ἐξ Τουρκίας ἐρχομένους, ἤρξαντο οὗτοι ἀποστρέφοντες τοὺς ὀφθαλμούς των ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μεταβαίνοντες εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Ἴσως δὲ συντελεῖ πρὸς τοῦτο καὶ τὸ ὅτι ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἤρξατο λαμβάνουσα μέτρα, καθιστῶντα δυσχερεστάτην τὴν ἐν Ἑλλάδι σπουδήν. Εὔλογοι φόβοι ὑφίστανται μὴ οἱ ὁμόφυλοι ἡμῶν παύσωσιν ἐντελῶς σπουδάζοντες εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον!

Ἐν γένει δὲ τὸ ζήτημα τῆς σχολιακῆς πολιτικῆς, οὗ ἄκρῳ μόνον δακτύλῳ ἅπτομαι, εἶνε ζήτημα σπουδαιότατον καὶ ἄξιον τῆς προσοχῆς τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως.

Ἕτερον ζήτημα, ὅ περ ἐπίσης λίαν σκοπίμως ἐτέθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ προγράμματι, ζήτημα κεφαλαιωδέστατον, περὶ οὗ ὅμως δὲν ἐγένετο ἀκόμη λόγος τις, εἶνε τὸ τοῦ *φωτισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης* Εἶνε δυστυχῶς ἀληθές, ὅτι οὐδεμία ἐπίσημος συστηματικὴ πρόνοια λαμβάνεται περὶ τοιούτου φωτισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσημον Γραφεῖον, σκοπὸν ἔχον νὰ διαφωτίζῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, κυρίως δι' ἀναιρέσεων τῶν καθ' ἡμῶν συκοφαντιῶν, αἵτινες ἐκτοξεύονται καθ' ἑκάστην ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης. Καὶ ταῦτα πότε; Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι ἔχουσιν ὀργανώσῃ ἐν τούτῳ πληρέστατον σύστημα μέχρι βαθμοῦ ἀνυπερβλήτου ἀπὸ μέρους ἡμῶν, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ὑποτεθῇ, ὅτι ἀμέριστον θὰ κατεβάλλομεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος. Παράδειγμα ἁπλούστατον φέρω, ἔχων ἐνταῦθα περιοδικὸν γυναικείων συρμῶν, τὴν «Mode Illustrée». Ἰδοὺ αὐτό, (δεικνύει ἐπὶ τοῦ περιοδικοῦ). Μὴ νομίζητε δ' ὅτι ἐξέλεξα τὸ φύλλον διὰ τὸ ἐκ-

ταχτον· εἶνε τὸ τελευταῖον φύλλον τῆς 17ης Ἰουνίου 1905, φθάσαν χθὲς διὰ τοῦ ταχυδρομείου καὶ βλέπετε, ὅτι ἔχει τὸν τελευταῖον συρμὸν τῶν Παρισίων εἰς τὴν πρώτην σελίδα. Εἰς τὰς ἑπομένας ἐπίσης σελίδας, μέχρι τῆς δωδεκάτης, βλέπομεν ἐπίσης διάφορα σχέδια γυναικείων στηθοδέσμων,πίλων κ.τ.λ. περιμένει δέ τις καὶ εἰς τὴν ἀκόλουθον σελίδα νὰ ἴδῃ παρομοίας εἰκόνας. Καὶ ὅμως τὸ ἐναντίον. Ἐνταῦθα εὕρηται ἡ εἰκὼν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, πλαισιουμένη ὑφ' ὁλοκλήρου ἄρθρου, ἐν ᾧ γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος!

Γ. Καραπαναγιώτης. Ἐφελκύεται ἡ συμπάθεια τοῦ ὡραίου φύλου.

Κ. Βασιλείου. Μάλιστα. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ γίνεται ἐπιτηδείως μνεία βιβλίου, πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων δημοσιευθέντος καὶ ἐπιγραφομένου: «Fin d' année rouge», τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ λάβω εἰσέτι. Γνωρίζω δ' ὅμως, ὅτι οἱ Βούλγαροι, πλὴν τούτου, εἶχον πρὸ ὀλίγων μόλις μηνῶν καὶ ἕτερον βιβλίον γαλλιστὶ δημοσιεύσῃ, καὶ τὸ ὁποῖον πολλοὶ ἐξ ὑμῶν θὰ γνωρίζωσιν, ἐπιγραφόμενον: «Les Bulgares et le Patriarche Oecuménique», βιβλίον, ὅ περ ἔδει νὰ τύχῃ ἀμέσου ἀνασκευῆς, διότι παρέθετο παραδόξως πίνακα ἀνθρώπων, δολοφονηθέντων δῆθεν παρὰ τῶν Ἑλλήνων, θυμάτων, ὅλως διόλου ἀνυπάρκτων, διότι ὡς ἐκ φοιτητῶν, καταγομένων ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, ἐξηκρίβωσα, οἰκογενειακὰ ὀνόματα, οἷα ἀναφέρει τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, ὡς ὀνόματα θυμάτων, δὲν ὑφίστανται. Φαίνεται δέ, ὅτι, μὴ ἀρκεσθέντες οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ δημοσίευμα τοῦτο, δημομοσιεύουσι νῦν καὶ τὸ ἐν τῇ «Mode Illustrée» διαφημιζόμενον, ἐν ᾧ, ὡς ἐκ τοῦ τίτλου ἐμφαίνεται, τίς οἶδε τίνες νέαι συκοφαντίαι καθ' ἡμῶν ἐκπορεύονται.

Καζάζης (Πρόεδρος). Αὐτὰ διδάσκονται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Κ. Βασιλείου. Πρὸ τοιαύτης περιτέχνου πολεμικῆς παρὰ τῇ κοινῇ εὐρωπαϊκῇ γνώμῃ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν νὰ ἀντιτάξωμεν εἰμὴ μόνον μεμονωμένας ἰδιωτικὰς ἐργασίας ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὰς ἐργασίας τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας. Καθόσον, ὡς γνωστόν, ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατηρεῖ περιοδικὸν ἐν Παρισίοις, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖται ἴσως καὶ ὅτι κύριος σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ τούτου εἶνε ἡ κατὰ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀπόκρουσις τῶν ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς κέντροις ἐκτοξευομένων.

Τὸ ζήτημα τοῦ φωτισμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπομένον ἐν τούτοις ἀποκλειστικῶς εἰς ἀνεπισήμους χεῖρας, δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα, οἷα φέρει ἐπισήμως καὶ συστηματικῶς ὠργανομένος ὁ φωτισμὸς ἢ μᾶλλον ὁ διαστρεβλισμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν. Ἐὰν ὑπάρχωσιν ὄργανα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, συμβιβαζόμενα πρὸς τὴν σύγχρονον ἡμῶν ἐθνικὴν πορείαν, τοῦτο συμβαίνει εἴτε ἐξ ἀρχαίων παραδόσεων, εἴτε ἐξ ἀντιλήψεως γενικωτέρας φιλελευθέρου πολιτικῆς, προκαλούσης συμπάθειαν πρὸς τὰ ἡμέτερα δίκαια. Τοῦτο δ' ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Ἔδει νὰ ἔχωμεν καὶ τοὺς συστηματικῶς γράφοντας ἐν ταῖς φίλα φρο-

νούσαις ἡμῖν ἐφημερίσιν, ὧν ἀτυχῶς στερούμεθα. Ἅπαντες δὲ γνωρίζομεν καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ὅτι, ἐὰν ἔχωμεν φιλικήν τινα ἐφημερίδα καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ δημοσιευθῇ τι, τοῦτο σπανίως θὰ συμβῇ, ἐὰν μὴ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐγχειρίσωμεν τὸ χειρόγραφον, ἕτοιμον διὰ τὸ τυπογραφεῖον.

Ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος εἶνε ἀπαραίτητος ἀνάγκη νὰ ληφθῇ πρόνοια, διὰ τῆς ἱδρύσεως γραφείου, ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχοντος. νὰ διαφωτίζῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην.

Ἀργυρός. Εἶχε συστηθῇ Γραφεῖον τύπου εἰς ἓν τῶν ὑπουργείων, ὅ περ μετ' ὀλίγον διελύθη. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Γραφείου ἐκείνου μοὶ εἶπεν, ὅτι τὸ Γραφεῖον αὐτὸ τοῦ τύπου ἦτο *«μόνον διὰ τὸν τύπον!»*

Θρ. Πετμεζᾶς. Εἰς πρωτεύουσαν μεγάλου τινὸς Κράτους διανέμεται τακτικῶς δελτίον. Ὑπάρχει ἐπιχορήγησις, ἡ ὁποία δίδεται εἰς τοὺς εὐνοουμένους τοῦ ἑκάστοτε ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσι νὰ μεταφράζωσιν εἰς τὴν γερμανικήν, ὅ τι εἶνε χρήσιμον· οὐδέποτε δὲ ἐδημοσιεύθη εἴδησις εἰς τὰς ἐφημερίδας εἰλημμένη ἐξ αὐτοῦ τοῦ δελτίου.

Κ. Βασιλείου. Ἐπὶ τῶν ἄλλων, κύριοι θεμάτων, τοῦ ἡμετέρου προγράμματος δὲν αἰσθάνομαι ἑαυτόν, ἔχοντα τοιαύτας εἰδικὰς γνώσεις, ὥστε νὰ φέρω τὸν λόγον. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις θέματά τινα, ἅτινα ἔδει εἰδικώτερον ν' ἀναπτυχθῶσιν ὅπως τὸ θέμα περὶ Τραπεζῶν, σπουδαιότατον μέν, ἀλλ' ἀπομεῖναν ξένον πάσης συζητήσεως. Μόνον ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος λίαν εὐστόχως ἐν εἰσηγητηρίῳ του λόγῳ ἐπελάβετο τοῦ θέματος τούτου.

Καραπαναγιώτης. Καὶ περὶ κτηματολογίου. Πρέπει νὰ ἔχωμεν κτηματολόγιον καὶ κτηματολογικὸν Τμῆμα εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Κ. Βασιλείου. Βεβαίως πρέπει νὰ γνωρίζωμεν εἰς τίνων χεῖρας εὑρίσκεται ἡ ἔγγειος κτῆσις ἐν οἷς μέρεσιν εὕρηται ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός.

Καραπαναγιώτης. Διατί κατωρθώθη, ὥστε οἱ Γερμανοὶ νὰ μὴ δύνανται ν' ἀγοράζωσι ξένην ἰδιοκτησίαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ;

Κ. Βασιλείου. Ἐπειδὴ δὲ Κύριοι, ἡ σημερινὴ ἡμέρα, ὡς ἀντελήφθην ἀπὸ χθές, ἴσως εἶνε ἡ τελευταία τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ἐν τέλει νὰ εἴπω ὀλίγα ἐπίσης περὶ τοῦ πῶς νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐξωτερικευθῇ ἡ δρᾶσις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως. Εἶνε πλάνη νὰ νομίζῃ τις, ὅτι αἱ συνδιασκέψεις καλοῦνται νὰ λύσωσι ζητήματα. Συνδιασκέψεις, ὡς ἡ ἡμετέρα, εἶνε ἀπαραίτητος βεβαίως καὶ δι' αὐτὸ γίνονται ἐν πάσαις ταῖς χώραις καὶ παρ' αὐταῖς ταῖς ἀντιπάλοις ἡμῶν, ἵνα ἀνταλλάσσωνται αἱ περὶ ἐθνικῶν ζητημάτων γνῶμαι. Εἶνε πρωτοφανής, ὡς νομίζω, ἡ θεωρία τῆς σιγῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ ζητήματι, ἣν διατυποῖ ἐφημερίς τις σήμερον

Αἱ συνδιασκέψεις αὗται ἀποκρυσταλλοῦσι τὰς ἀνταλλασσομένας γνώμας, ὅπως καὶ παρὰ ταῖς ἐπιστημονικαῖς συνεδρίαις συμβαίνει, διὰ διατυπώσεως ἀξιωμάτων,

τὰ ὁποῖα ἤδη ἔχουσιν ἐκ τῶν προτέρων καλλιεργηθῇ ὑπὸ τῶν μετεχόντων τῶν συνδιασκέψεων. Βεβαίως τοιαῦτα ἀξιώματα ἀπορρέουσι καὶ ἐκ τῶν συζητήσεων τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως, ἅτινα θὰ διατυπωθῶσι διὰ ψηφίσματος, ὅ περ τὸ Προεδρεῖον θὰ μᾶς ὑποβάλῃ. Νομίζω ὅμως, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀξιώματα ἔχουσι μεῖζον κῦρος καὶ ἐπιδρῶσι τελεσφορώτερον, ἐὰν προέρχωνται ἀπὸ συνδιασκέψεις γενικωτέρας συμμετοχῆς,ἀπὸ τῶν δυναμένων νὰ κρίνωσιν ἐπ' αὐτῶν. Διὰ ταῦτα νομίζω, ὅτι δέον,σὺν τῷ ψηφίσματι,νὰ προσκαλέσωμεν σύγκλησιν εὐρυτέρας Συνδιασκέψεως.

Κ. Πεταλᾶς. Προλαμβάνετε, καὶ ἀφήσατε νὰ ἴδητε καὶ ἔπειτα ἐκφέρετε γνώμην, διότι ἅμα ὑποβληθῇ τὸ ψήφισμα,τότε εἶνε καιρὸς νὰ προκληθῇ συζήτησις ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως.

Κ. Βασιλείου. Δὲν θὰ ἐκπλαγῶ, ἄν τ' αὐτὰ προτείνῃ καὶ τὸ Προεδρεῖον, διότι πάντοτε συμφωνοῦμεν, ἀφοῦ συνεργαζόμενοι ἀναπνέομεν τὸν αὐτὸν ἀέρα. Ἐννοῶ, ὅτι δέον νὰ κληθῶσιν εἰς συμμετοχὴν δι' ἀντιπροσώπων πᾶσαι αἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κοινότητες, πάντες οἱ δῆμοι, εἰ δυνατόν, τῆς Ἑλλάδος, ὄχι βεβαίως ἐπισήμως· πάντα τὰ σωματεῖα, καὶ οἱ εἰδικῶς μελετήσαντες τὰ ἐθνικὰ ζητήματα. Αὕτη δὲ ἡ εὐρυτέρα Συνδιάσκεψις, ὀργανουμένη κατὰ τὸ προσεχὲς φθινόπωρον, θὰ καταλήξῃ, ἐπαναλαμβάνω, εἰς ἀξιώματα ἴσως τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου πρὸς τὰ τῶντῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως συζητήσεων,μείζονος δ' ὅμως κύρους,τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ τελεσφορήσωσι δι' ἐπιβολῆς εἰς τοὺς ἁρμοδίους.Αὐτὴν τὴν γνώμην ἔχω, φρονῶν, ὅτι ἐρωτῶν καὶ ἐγὼ πάντοτε ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξέφερε καὶ ὁ κ. Μιχαῆλος, ἡμεῖς ἅπαντες, οὐχὶ βεβαίως ὡς μέλη Συνδιασκέψεως, ἀλλὰ ὡς ἄτομα ἐν τῇ κοινωνίᾳ δρῶντα, ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ἐργαζώμεθα παρὰ τῷ λαῷ πρὸς ἐπικράτησιν πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐνέπνευσε τὰς συνεδριάσεις τῆς ἡμετέρας Συνδιασκέψεως, νουθετοῦντες καὶ διδάσκοντες, διότι ἄνευ αὐτῶν οὐδέν ἐστι γενέσθαι.

Μετὰ τὸν κ. Βασιλείου,τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Γ. Μελισσουργός, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Καλάμαις Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἀντιπρόεδρος αὐτῆς.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Γ. Μελισσουργοῦ

Γ. Μελισσουργός. Κύριοι, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Καλάμαις Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὀφείλω νὰ κάμω συμβολήν τινα εἰς τὴν ὄντως πανελλήνιον ταύτην Συνδιάσκεψιν.

Κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας, καθ' ἃς πρό τινος διέτριψα ἐν Καλάμαις, ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκθέσω τὰς περὶ τῶν φλεγόντων ἐθνικῶν ζητημάτων ἰδέας μου, προκαλῶν τὴν ἐπὶ τούτων σκέψιν τῶν συμπολιτῶν μου, καὶ ν' ἀντιληφθῶ, ὅτι δὲν ὡμίλουν πρὸς ἀγνῶτας καὶ ἀδιαφόρους, ἀλλὰ πρὸς ἔχοντας σαφῆ ἀντίληψιν τῆς καταστάσεώς μας καὶ κρίνοντας ὀρθῶς αὐτήν, οὕτως ὥστε καὶ προελάμβανον νὰ ἐκφέρωσιν αὐτοὶ τὰ ἀφ' ἑαυτῶν προβάλλοντα συμπεράσματα περί τε τῶν ἀναμενομένων οἰκτρῶν ἐκ τοῦ παρόντος ἀποτελεσμάτων καὶ περὶ τῶν λόγων καὶ τῶν αἰτίων αὐτῶν ἐπίσης. Ἡ αὐτὴ δὲ καθαρὰ ἀντίληψις καὶ κρίσις ἐπικρατεῖ οὐ μόνον ἐν Καλάμαις, κέντρῳ εὐρυτέρας κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀντιλήψεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πέριξ χώραν ἐπίσης. Ὀφείλω νὰ βεβαιώσω, ὅτι ὁ λαὸς ἀντιλαμβάνεται κάλλιστα τῶν σοβαρῶν τοῦ ἔθνους περιστάσεων· συναισθάνεται δὲ καλῶς ποῦ μοιραίως βαίνομεν, καὶ διερωτᾷ, πῶς θὰ σωθῶμεν!

Ναί, νὰ σωθῶμεν!!—ἂν εἶνε δυνατόν, ἂν εἶνε καιρὸς ἀπὸ τοῦ χαίνοντος βαράθρου ἐθνικῆς καταστροφῆς καὶ αἰσχύνης.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀκριβῶς, ἂν δὲν ἀπατῶμαι καὶ προεκλήθη ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη· πρῶτον μέν, ἵνα ἀτενίσωμεν τοὺς κινδύνους αὐτοὺς κατὰ μέτωπον, χωρὶς νὰ πλανώμεθα ἀπὸ τὰς ψευδεῖς πάντοτε παραστάσεις, χωρὶς νὰ βαυκαλιζώμεθα ἀπὸ κενὰς καὶ γελοίας πολλάκις ἐπαγγελίας· δεύτερον δέ, ἵνα ἐξετάσωμεν τὰ δυνατὰ μέσα, δι' ὧν θὰ εἶνε ἴσως δυνατὸν νὰ σωθῶμεν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κίνδυνον· ὤ! εἶνε οὗτος δυστυχῶς λίαν ἐγγύς, εἶνέ τι πλέον ἢ μέγας, διότι μᾶς καταλαμβάνει, τῶν φρουρῶν ἀπὸ γενεᾶς ἤδη ὅλης ὑπνοβατούντων. Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐλπὶς δὲν πρέπει ποτὲ νὰ μᾶς ἀφήσῃ. Εἶνε πάντοτε καιρὸς διὰ τὸν θαρροῦντα πρὸς διάσωσιν τοὐλάχιστον τῆς τιμῆς του· τὸ δὲ θάρρος σπανίως τὸ ἐγκατέλιπεν ἡ ἐπιτυχία. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ μέσα εἶνε οὐ μόνον πολλὰ καὶ διάφορα, ἀλλὰ τὸ οὐσιωδέστερον πάντων εἶνε, ὅτι ἀκατανοήτως πάντα μέχρι τοῦδε εἰσὶν ἐντελῶς παρημελημένα, ἐντελῶς ἀνεκμετάλλευτα· τὸ δὲ καὶ οἰκτρότατον, ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἑκουσίως, πράξαντες πρὸς τοῦτο ἀπιστεύτως πᾶν ὅ τι ἦτο δυνατόν, διὰ νὰ μὴ ἐνοχληθῶμεν εἰς οὐδέν, ἀρκούμενοι ν' ἀπολαύωμεν τὸ παρόν, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ μέλλον, ὡσεὶ ξένοι καὶ ἀδιάφοροι διὰ ξένον καὶ ἀδιάφορον μέλλον!

Ὑστερήσαντες καθ' ὅλα μέχρι τοῦδε, ἂς ἐγερθῶμεν τέλος ἐν τῇ ἐσχάτῃ στιγμῇ! Ὁ κίνδυνος εἶνε ἐγγύς, εἶνε μέγας! Ἀλλὰ τὴν πρωτοπορείαν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀδρανείας ἔγερσιν, μὴ τὴν ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τὸν λαόν· θὰ εἶνε αὕτη ἡ ἐσχάτη ἐλπὶς καὶ ἐν ἀπελπισίᾳ καταφυγή, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς κορυφάς, ἀπὸ τοὺς ἡγήτορας τῆς τύχης τοῦ ἔθνους. Ἀποκρούω διαρρήδην τὸ παρὰ πολὺ μεθοδικὸν σύστημα τῆς ἀνανήψεως ἀπὸ τοῦ ληθάργου διὰ τῆς ἀναπτύξεως πρῶτον καὶ προαγωγῆς τοῦ λαοῦ, σύστημα ἀμβλυωποῦν πρὸς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ φέρον ἀσφαλῶς εἰς τὴν ταχυποροῦσαν καταστροφήν. Εἶνε,—ἂν μή τι ἄλλο,—σύστημα πολὺ ἀφελές, μὴ λαμβάνον ὑπ' ὄψει τὸ οὐσιωδέστατον στοιχεῖον τοῦ χρόνου! ὅστις σήμερον παρ' ἡμῖν ἐλλείπει τελείως πρὸς τοιαύτην μέθοδον! Μᾶς διδάσκουσι λογικῶς, οἱ μὲν

ἀπὸ χρηστῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ παραπολὺ ἁπλοϊκῶς, οἱ δὲ ἀπὸ λίαν ἀμφιβόλου, ἀμφότεροι ὅμως οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἧττον, ἢ ὅτι, ὅταν τὰ πάντα θὰ εἶνε εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μας, ἆθλα τῆς προνοίας καὶ τῆς δράσεώς των, ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχωμεν πλέον ! θὰ εἴμεθα τοὐλάχιστον τότε ἰαπωνικῶς καθ' ὅλα παρεσκευασμένοι διὰ νὰ σώσωμεν !... τί ; τὰ μηκέτι ὑπάρχοντα !... ἀλλὰ τότε, ὦμεν βέβαιοι, δὲν θὰ ἔχωμεν πλέον ἀνάγκην στρατοῦ, διότι οὐδεὶς θὰ μᾶς ἀπειλῇ τὰ ὅρια ἡμῶν, ἵνα μὴ τὰ ὑπερβῶμέν ποτε! θὰ τὰ ἐξασφαλίζωσι βουλγαρικαὶ ἴσως λόγχαι ! χωροφυλακὴ δὲ πιστὴ θὰ μᾶς ἐξασφαλίζῃ τότε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀπραξίας, ἣν καὶ ἄλλοι μᾶς ἐξύμνησαν, δι' ἣν καὶ μᾶς συνεχάρησαν. Δὲν πειράζει· θὰ ἔχωμεν ὅμως ἀσφαλῆ τὴν εἰρήνην τῶν ἀγώνων, τῶν πομπῶν καὶ τοῦ ἀμερίμνου βίου, ἣν μᾶς ἐσυμβούλευσαν καὶ μᾶς ηὐχήθησαν ἐπίσης !

Εἶνε προφανῶς πλάνη, ἂν μή τι ἄλλο, ὅταν λέγωμεν, ὅτι διὰ νὰ σωθῶμεν καὶ νὰ σώσωμεν, δέον νὰ ρυθμίσωμεν πρότερον τὰ τῆς πολιτείας, πλημμελῶς ἔχοντα, νὰ προαγάγωμεν πρῶτον τὴν κοινωνίαν εἰς εὐημερίαν καὶ πολιτικὴν ἀρετήν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τῆς παιδαγωγήσεως καὶ διδασκαλίας τοῦ λαοῦ ! ὅτι δὲ μόνον εὔρυθμος καὶ εὔρωστος πολιτεία, λαὸς πολιτικῶς μορφωμένος καὶ παραγωγικὴ ἀκμὴ δύναται νὰ ἔχῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐλπίσῃ ἐπ' αὐτόν !...

Ὄχι Κύριοι· ἡ ἱστορία δὲν ἀποδεικνύει τοῦτο.

—Εἰς τὰς κρισίμους ἐθνικὰς περιστάσεις, ἐν καιρῷ ἰδίᾳ ἐθνικοῦ κινδύνου, ὁ κρατῶν νόμος εἶνε ἀντίστροφος· ἡ σωτηρία μελετᾶται, σχεδιάζεται, παρασκευάζεται καὶ διευθύνεται ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς· δὲν ἔχει ὁ λαὸς τὴν πρωτοβουλίαν· ὁ λαὸς ἀκολουθεῖ πειθόμενος καὶ πιστεύων εἰς τοὺς *ἡγήτορας* αὐτοῦ, ὅταν τοιοῦτοι ἀληθεῖς ὑπάρχωσι. Τὸ φῶς φωτίζει καὶ θερμαίνει τὰς κορυφὰς κατὰ πρῶτον· ἐκεῖθεν, οὐχὶ ἐκ τῶν κάτω, κατέρχεται καὶ διασπείρεται, θερμαῖνον καὶ ζωογονοῦν τὸν λαόν, ἐκτὸς ὅταν αἱ κορυφαί, ἀντὶ νὰ προέχωσι ταπεινοῦνται καὶ ἐξαφανίζονται· τότε ὁ λαὸς κατ' ἀνάγκην ἐν κινδύνῳ, ἐν τῇ ἀπέλπιδι ἀπιστίᾳ του, ζητεῖ μόνος του τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας του! Ἀλλὰ φρονῶ, δὲν ἐφθάσαμεν ἕως ἐκεῖ ἀκόμη !

Καὶ ἡ ἱστορία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε διαφορετική. Οὐχὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἔσυρεν ὄπισθέν του τὸ Μωϋσῆν εἰς ζήτησιν τῆς σωτηρίας του καὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς του, ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς μελετῶν, ἡγούμενος καὶ ἀγρυπνῶν, ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τῆς ἐπαγγελίας, ἣν αὐτὸς πρῶτος καὶ κρεῖττον παντὸς ἄλλου ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Σινᾶ τῆς διανοίας του καὶ εἶδε καὶ ἐγνώρισε.

Ἐπικαλοῦνται τὸ παράδειγμα τοῦ Στάϊν μετὰ τὴν ἐν Ἰένᾳ καταστροφήν, ἀλλὰ λησμονοῦσιν, ὅτι τοῦ Στάϊν καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ ὁμάδος τῶν κορυφαίων πατριωτῶν τῆς Γερμανίας προϊστάμενος καὶ πρωτοπορῶν ἐθνάρχης βασιλεὺς καὶ λαοφιλὴς βασίλισσα ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς παλιγγενεσίας· ἀνενδότως δὲ καὶ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν θέρει καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργασθέντες, τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους μελετῶντες καὶ πολὺ μοχθήσαντες ἠδυνήθησαν, μετὰ δύο ὅλας μεγάλας γενεὰς νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν πτῶσιν τοῦ 1813 ! ..

Μήπως ἄλλως τάχα ἐγένετο ἐν Ἰταλίᾳ; Ὁ Σαυαβδικὸς οἶκος αὐτὸς καὶ ἡ αὐλὴ αὐτοῦ κατέστη τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀπρόσιτος εἰς βέβηλον οὖς ἱερὰ ἑστία τῆς μυσταγωγίας τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν πρὸς παλινόρθωσιν τῆς διαμελισμένης ἰταλικῆς ἑνότητος, οὐχὶ ὅμως ἄνευ κόπων, ἄνευ κινδύνων καὶ καταστροφῶν.

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος). Ὁ Γαζέρα πρῶτος δημιουργὸς τῆς Ἰταλίας, μετὰ τὴν ἕνωσιν εἶπε:—«τώρα ἐκάμαμεν τὴν Ἰταλίαν,ἀπὸ τῆς αὔριον ἂς ἀρχίσωμεν νὰ κάμωμεν τοὺς Ἰταλούς».

Γ. Μελισσουργός. Βεβαίως· ὀρθῶς ὁ κ. Πρόεδρος διηυκρίνησε τὴν ἱστορίαν· αὐτὸς εἶνε ὁ ἀληθὴς αὐτῆς νόμος, καὶ τοῦτον ὀφείλομεν ν' ἀκολουθήσωμεν, ἂν μὴ θέλωμεν νὰ πλανώμεθα ἐν ἐνόχῳ ἀδρανείᾳ, καὶ νὰ πλανῶμεν ὑπὸ φενάκην, ἀρεσκόμενοι μόνον καὶ ἕτοιμοι νὰ ἐπιρρίψωμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀρχόντων εἰς τὸν λαὸν αὐτόν, ἀνάξια πάσχοντα, ἕρμαιον μόνον τῆς κακῆς τύχης του, οὐχὶ τῆς θελήσεώς του γενόμενον.

—Ἀλλ' ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἔθνους, παρὰ τῷ ἐθνικῷ αὐτοῦ παραστάτῃ, ἀντιπροσώπῳ καὶ μυσταγωγῷ τοῦ ἐθνικοῦ προορισμοῦ του, ζῇ ἀέναον ἓν *ἐθνικὸν ἰδεῶδες*, πρὸς ὅ, ὡς πρὸς φάρον καὶ ὁδηγόν, τείνει τοῦτο ἀπαύστως καὶ φέρεται φωτιζόμενον, ζωογονούμενον, ἐμψυχούμενον ὑπ' αὐτοῦ. Πρὸ τοῦ Μωϋσέως, στήλη πυρός, πρωτοποροῦσα, ἐβοήθει τὸ ἔργον του, φωτίζουσα, συνενοῦσα καὶ ἐμψυχώνουσα τὸν λαόν του.

Τὸ ἰδεῶδες ἑνὸς ἔθνους, ἀπαραίτητον συστατικὸν τῆς ζωῆς του καὶ τῆς δράσεώς του, εἶνε ὁ φάρος, πρὸς ὃν αὐθόρμητοι ἐκ γενετῆς κατευθύνονται αἱ ψυχαὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, κέντρον σταθερὸν τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς δράσεώς του, καὶ βωμὸς ἱερὸς πάσης ἐθελοθυσίας αὐτοῦ, ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον τῆς ζωῆς του καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἑνιαίας ὑπάρξεώς του. Οὕτως, ὡσεὶ ὑπὸ τὸν ἦχον θείας τινὸς σάλπιγγος, ἐβάδισαν πάντοτε πρὸς τὴν σωτηρίαν των ἐν κινδύνῳ, καὶ πρὸς τὸ μεγαλεῖον των ἐν μεγαλόφρονι ἐξάρσει τὰ ἔθνη. Φωνὴ ἀπὸ τοῦ Θριασίου πεδίου παρεσκεύασε καὶ προανήγγειλε τὴν νίκην.

Ποῖον ἦτο τὸ κέντρον τῆς ἑνώσεως τῆς Γερμανίας, ἐν ᾧ χρόνῳ ἀντιμέτωποι πρὸς ἀλλήλας ἱστάμεναι, ἡ βόρειος καὶ ἡ νότιος Γερμανία, ἐσπαράσσοντο μέχρις ἐξολοθρεύσεως καὶ ἀλληλοκτονοῦντο μετὰ λύσσης ἐκ μίσους ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦΠροτεσταντισμοῦ; Καὶ ὅμως ὑπεράνω ὅλων αὐτῶν τῶν φρικαλεοτήτων ὑψοῦτο εἰς φάρος τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους,ὁ φάρος τῆς γερμανικῆς ἑνότητος, ὑπὸ τὴν μυθικὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἀφυπνισθησομένου βασιλέως τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου Γερμανίας, ἥτις ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πίστεως ταύτης ἔμελλε μίαν ἡμέραν ὁμονοοῦσα καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς ἰδεῶδες, πρὸς ὃ σταθερῶς καὶ ἡγούμενοι καὶ λαὸς εἰργάζοντο καὶ ἐβάδιζον.

Τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες διὰ τοὺς διῃρημένους Ἰταλοὺς ἦτο ἡ Ρώμη· καὶ ἦτο τοι-

οὗτον πότε ; ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἦτο τολμηρὸν καὶ νὰ σκεφθῇ τις τοῦτο ἀπέναντι τοῦ πανισχύρου καθολικοῦ Ποντήφικος.

Τί δὲ ἄλλο ἦτο τὸ ἐμψυχοῦν καὶ ἐνθαρρύνον καὶ ἑνόνον τὸ ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας ὑπὸ τὴν δουλείανκα τακερματισμένον, διεσπαρμένον καὶ ἀποτεθαρρημένον ἑλληνικὸν γένος ; Τί ἄλλο ἐνέπνευσε καὶ ἐκράτυνε τὸν ἄπελπιν τῆς νεκραπτάσεως ἀγῶνα του εἰς ἔθνος, ἄνευ τινὸς κέντρου ἐθνικοῦ,ἄνευ πόρων, ἄνευ ὅπλων, ἄνευ προστασίας τινός, μαχόμενον κατ' ἀγρίου πολεμίου κολοσσοῦ, ὥστε καὶ μεθ' ὅλας τὰς καταστροφάς, τὰς δῃώσεις καὶ τὰς δυσμενείας τῆς Εὐρώπης, νὰ φθάσῃ ἐνδόξως εἰς τὸν σκοπόν του, ἢ τὸ ὑπὸ τὸ ἱερὸν λάβαρον τῆς ἁγίας Σοφίας, ὑπὸ τὸν Μαρμαρωμένον Βασιλειᾶν του,συμβολιζόμενον ἐθνικὸν ἰδεῶδες τῆς ἑνότητος καὶ ἀναστάσεώς του ; Καὶ ὅμως, ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν. Αὐτὴ ἡ μεγάλη ὄντως καὶ πανένδοξος καὶ δημιουργὸς αὕτη τοῦ ἔθνους ἰδέα, ὑφ' ἣν τὸ ἑλληνικὸν γένος ἔζησε καὶ ἐπαρηγορήθη ὑπὸ τὴν φρικτοτέραν δουλείαν, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ πατέρες μας ὡς σημαίαν ἀνεπέτασαν μὲν καὶ ἐκράτησαν ἡρωϊκῶς κατὰ τοῦ πανισχύρου κατακτητοῦ μαχόμενοι, ἀντέταξαν δὲ καὶ ὑπερήσπισαν μέχρις ἐξαντλήσεως καὶ θανάτου ἐν ὀνόματι τοῦ παγκοσμίου δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων, διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς δυσμενοῦς καὶ ἀνελευθέρου πολιτικῆς τῆς Εὐρώπης, ὁ τηλαυγέστατος οὗτος φάρος, ὁ διασώσας τὴν ἑνότητα τοῦ ἔθνους ἐν τῇ μακρᾷ δουλείᾳ, ὁ ἐμπνεύσας εἰς αὐτὸ θάρρος πρὸς μεγαλουργίαν καὶ ὁδηγήσας αὐτὸ πρὸς τὴν περικλεῆ ἐλευθερίαν του ἐπέπρωτο μετὰ τὴν ἔνδοξον τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασιν, ἐν ταῖς ἐσχάταις αὐταῖς ἡμέραις τῆς δοκιμασίας του, νὰ καταγγελθῇ ὡς ἀνατροπεύς, νὰ κατηγορηθῇ ὡς ἐπιζήμιος παραφορά, νὰ μυκτιρισθῇ καὶ περιφρονηθῇ ὡς ἰδέα μωρά, διὰ νὰ ταπεινωθῇ,διὰ νὰ ἐκλείψῃ. Ἐὰν δὲν ἐγίνετο ὅ τι λέγω, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ποτὲ ν' ἀκουσθῇ ἐν μέσαις Ἀθήναις ἀπὸ περιωπῆς, ὅτι τὸ στέμμα τοῦ Ἕλληνος ἐθνομάρτυρος Παλαιολόγου, μετεβιβάσθη νομίμως εἰς Μόσχοβον, ἵνα τεθῇ ποτὲ ἴσως ἐπὶ βουλγαρικῆς κεφαλῆς ! Οὔτε εἰς τὸν Κολοκοτρώνην θὰ ἐπεφυλάσσετο διὰ τὰς ἁμαρτίας του ὑπὸ τῆς μοίρας μετὰ πλανοδίαν νὰ ἐκβληθῇ τῆς προσηκούσης αὐτῷ θέσεως διὰ νὰ στηθῇ ἔνθα ἐστήθη.

Κεῖνται ἐνώπιόν μας τὰ πράγματα. Στρέψατε τοὺς ὀφθαλμούς, τείνατε τὰ ὦτα καὶ θέλετε ἴδῃ, καὶ θέλετε αἰσθανθῇ πανταχοῦ τ' ἀποτελέσματα τῆς κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς καιροὺς σκοπίμου καταστολῆς τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἰδέας ὡς περιττῆς ! ὡς ἐθνοβλαβοῦς ! εἰς τὴν ραθυμικὴν καὶ ἀτάραχον ἡσυχίαν ἡμῶν !

—Ἔρεισμα ἐθνικόν,οὐχὶ πλέον ἰδανικόν, ἀλλὰ θετικὸν οὐσιαστικόν,παντὸς ἔθνους ὑπῆρξε πάντοτε καὶ παντοῦ ὁ *ἐθνικὸς στρατός*. Δὲν θὰ εἴπω ὑπερβολήν,ἐὰν εἴπω,ὅτι παρ' ἡμῖν ἔλαβε τὴν τύχην τοῦ μεγάλου ἰδανικοῦ τοῦ ἔθνους συμβόλου, ἀπὸ τῆς παραμελήσεως ἐξ ἀρχῆς μέχρι τῆς ταπεινώσεως καὶ καταπτώσεως ἐπὶ τοῦ ψευδοπολέμου, καὶ τῆς ἐκλείψεως αὐτοῦ ἤδη, ὡς ἀνωφελοῦς ἐπίσης, ὡς περιττοῦ,ὡς ἀχρήστου καὶ ἐπιζημίου μάλιστα! Καὶ πῶς ἄλλως ἀφοῦ κατεδικάσθη, ἀφοῦ ἐγελοιο-

ποιήθη, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ὁ ἐθνικὸς αὐτοῦ σκοπός, — τὸ ἰδανικὸν τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους; Τίνα ἀνάγκην ἀληθῶς θὰ εἴχομεν αὐτοῦ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὁρίων μας—καλῶς ἤδη ἐξησφαλισμένων διὰ νὰ μὴ τὰ ὑπερβῶμέν ποτε;

— Ἡ σύνταξις **στρατοῦ, στρατοῦ, στρατοῦ!** ἀναλόγου μὲν πάντοτε δυνάμεως, ἀλλὰ στρατοῦ ἐθνικοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀνύψωσις τοῦ γοήτρου τῆς μεγάλης ἀποστολῆς του,ὡς στοιχείου οὐ μόνον σωστικοῦ,ἀλλὰ καὶ δημιουργικοῦ,εἶνε ἀείποτε μέν, μάλιστα δὲ σήμερον ἀνάγκη ἐπιβάλλουσα καὶ ἐπείγουσα.

Ἐν παντὶ Κράτει ἡ ὕπαρξίς του ὡς τοιούτου, ἀσχέτως ἀπὸ τὰς εἰδικὰς καὶ ἐκτάκτους περιστάσεις τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, — εἶνε καθ' ἑαυτὸ στοιχεῖον οὐσιῶδες παντὸς αὐθυποστάτου καὶ μήπω ὑποτελοῦς Κράτους. Ἡ διαφορὰ εἶνε μόνον ὡ ς πρὸς τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ποιότητα εἶνε πάντοτε, καὶ πρέπει νὰ εἶνε ἡ αὐτή,—στρατὸς ὑγιής, ἐθνικὸς πάντοτε, τέλειος. Τοιοῦτος ὤν, ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς αὐτοτελείας καὶ αὐθυπαρξίας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς εὐρωστίας αὐτοῦ.— Ὀρρὸς πραγματικῶς, ὡς προσφυῶς εἶπεν ὁ προλαλήσας συνάδελφος ἰατρός, ἐξυγιαντικός τε καὶ εὐρωστικός. Οἱονδήποτε δὲ καὶ ἂν εἶνε τὸ κράτος, μικρὸν ἢ μέγα, εὔρυθμον ἢ μή, δὲν θὰ εἴπῃ, ἐφ' ὅσον ἀκόμη δὲν ὑπεδουλώθη, ὅτι δύναται νὰ μὴ ἔχῃ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ στρατόν,—πρὶν ἢ ἡ κοινωνία παιδαγωγουμένη ἀναπτυχθῇ καὶ πολιτικῶς ἀνδρωθῇ, πρὶν ἢ ἡ λειτουργία τῆς Πολιτείας κατασταθῇ εὔρυθμος καὶ οἱ πόροι αὐτῆς ἀκμαῖοι !... ὡς ἠκούσαμεν πολλάκις ἀπὸ φίλους, ἐχθρῶν χείρονας!—Μόνον τὸ ὑπόδουλον,—μόνον τὸ ὑποτελὲς δὲν ἔχει, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ, εἶνε *περιττὸν* νὰ ἔχῃ !—Καὶ ἰδοὺ ἡμεῖς.

Ἐὰν ἄλλως εἶχε, θὰ ἦτο πολὺ παράδοξον ὄντως τὸ εἰς πάντα τὰ ἄλλα πολιτισμένα ἢ βάρβαρα κράτη, τὰ αὐτοτελῆ καὶ αὐθυπόστατα ὅμως λεγόμενα καὶ θέλοντα νὰ εἶνε, παρατηρούμενον τοῦ νὰ θέλωσι νὰ ἔχωσι καὶ νὰ συντηρῶσι στρατὸν καὶ δή, ἀναλόγως τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεώς των, καὶ ἐπαρκῆ μάλιστα.

Εὐτυχῶς δι' ἐκεῖνα, δυστυχῶς δι' ἡμᾶς, μόνον τὸ Ἑλληνικόν, τὸ ἐν στρατοπέδοις ἄλλοτε βιῶσαν, ἐν παραλογισμῷ δὲ ἀπὸ δύω ἤδη γενεῶν διατελοῦν, ἐξακολουθεῖ, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ταράσσηται, νὰ παριστᾷ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο φαινόμενον παντελοῦς ἐλλείψεως στρατοῦ,μεθ' ὅλας τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας τοῦ Ἔθνους, ὡσανεὶ οὐδένα διέτρεχε κίνδυνον, ὡσανεὶ αὐτὸ κατ' ἐξαίρεσιν οὐδένα εἶχε προορισμὸν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲν μέλλον, οὐδὲν δικαίωμα καὶ καθῆκον νὰ ἐκτείνῃ τὰ βλέμματά του πέρα τῶν στενῶν ὁρίων του !... ἄσχετον, ἄφυλον, πραγματικῶς *οὐδέτερον*,—οἷον καὶ τὸ ἐπόθησάν τινες, καὶ ἐξεθείασαν μάλιστα ἄλλοι τὸ μέλλον του! καὶ οἷον, ὡς γνωστόν, καὶ ἐπεζητήθη ἄλλοτε νὰ κηρυχθῇ διεθνῶς πρὸς ἀσφάλειαν καὶ νεκρικὴν ἡμῶν εἰρήνην !—διὰ τοῦτο καὶ μόνον τὸ Ἑλληνικόν, δεχόμενον φιλικὰς καὶ αὐτοκλήτους δῆθεν συμβουλὰς πρὸς εἰρήνην, ἀναβάλλει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπὸ δεκαετίας εἰς δεκαετίαν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ κατάρτισιν τοῦ στρατοῦ του, μέχρισοῦ *ἀπαίσιον* γεγονὸς *προσδοκώμενον* μᾶς ἀπαλλάξῃ τῆς περὶ στρα-

τοῦ παραφροσύνης, τῆς ἀνησυχίας, τῶν κόπων καὶ τῆς δαπάνης δι' αὐτόν! Τοιαύτην ὅμως αὐτοκτόνον περὶ τοῦ στρατοῦ του πολιτικὴν οὐδὲν ἔθνος ἠκολούθησεν ἐν οἱᾳδήποτε βαθμίδι καὶ περιστάσει τοῦ πολιτικοῦ βίου του. Ἡ Τουρκία εἶνε πάντοτε περιφανὲς παράδειγμα προνοίας καὶ ζωτικῆς δράσεως, ὧν ἄνευ θὰ εἶχεν ἐκλείψῃ πρὸ πολλοῦ ἤδη.

Ἀλλὰ μήπως ἄλλως ἆρά γε ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ παρ' ἐκείνοις, τῶν ὁποίων εὐλόγως ζηλεύομεν τὴν πρόνοιαν ἰσχυρᾶς καὶ ἐπιβαλλούσης μάλιστα στρατιωτικῆς συντάξεως ; Μήπως ἡ μεγαλαυχοῦσα σήμερον Βουλγαρία καὶ ἡ ὑπερρωμαΐζουσα Ρωμουνία ἐπερίμενον νὰ καταρτίσωσι πρότερον κοινωνίαν εὔρυθμον, λαὸν παιδαγωγημένον ἐν πολιτικῇ ἀρετῇ καὶ πείρᾳ καὶ προθυμούμενον εἰς ἐθελοθυσίαν διὰ τὰ (ἄγνωστα καὶ ἀνύπαρκτα τέως) ἐθνικὰ αὐτῶν ἰδεώδη,—οἷος δῆθεν δὲν ἐδείχθη ποτὲ ! καὶ δὲν ἐδιδάχθη ἀκόμη νὰ εἶνε ! ! ὁ Ἑλληνικός...; Ὄχι. Τοιοῦτοι δὰ μεγαλόνοες φιλοπάτριδες..., τοσοῦτον ἀφελεῖς καὶ ἀμβλύνοες... δὲν ὑπῆρξαν, δυςτυχῶς δι' ἡμᾶς οἱ τὰς τύχας ἐκείνων διευθύναντες !

Ὄχι.—Ἡ Βουλγαρία αὐτή, ἡ οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιδιώξασα τὴν ἐλευθερίαν της, ἡ ἄνευ τινὸς θυσίας, τῇ πρωτοβουλίᾳ ἄλλων, διὰ ξένων ὅπλων καὶ θυσιῶν, ἀπελευθερωθεῖσα,—ἐπεδόθη ἀμέσως καὶ πρωτίστως εἰς κατάρτισιν ἐθνικοῦ στρατοῦ,—ὡς τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς ὑπάρξεώς της,τῆς συντηρήσεώς της καὶ αὐτῆς τῆς περαιτέρω προαγωγῆς της.—Οὔτε ἐθνικὴ ἐξέγερσις, οὔτε πολιτικὴ ἀγωγή, οὔτε κοινωνικὴ μόρφωσις, οὔτε βίος ἐλεύθερος, οὔτε ἀὴρ ἐλευθερίας, ἐν ὄρεσι καὶ ἐν πελάγει ζωογονήσας ποτὲ τὰ στήθη του,—διέκρινε βεβαίως τὸν χθὲς ὑπόδουλον λαόν της. Εἶνε ἀληθές,ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ἐν αὐτοῖς οἱ θελήσαντες νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτήν, ὄπισθεν τοῦ ἅρματος τοῦ ἐλευθερωτοῦ της· ἀλλ' ἡ σύνεσις,ἡ ἐθνικὴ πρόνοια, ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία τῶν ἡγητόρων αὐτῆς ἔκοψε διὰ τοῦ ξίφους ἐν ὀνόματι τῆς αὐθυπαρξίας της τὸν δεσμὸν τοῦτον,ἀρκεσθεῖσα ν' ἀνεγείρῃ τὸν ἀνδριάντα εἰς τὸν ἐλευθερωτήν,*ἀλλὰ νὰ τηρήσῃ ἐλευθέραν τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους*,ἣν ἐπεσφράγισαν καὶ διὰ τῆς καταδιώξεως καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν! καὶ ἔκτοτε οὐδεὶς ὑπεστήριξε τὸ ἄκαιρον,τὸ παράλογον,τὸ ἐσαεὶ ἀναβλητικόν,τὸ ἀδύνατον τῆς συντάξεως στρατοῦ ἐθνικοῦ,πρὶν δῆθεν ὁ ἀπελεύθερος αὐτῆς λαὸς ἐθισθῇ ἐν ἐλευθερίᾳ,παιδαγωγηθῇ ἐν ἐθνικῷ φρονήματι καὶ πολιτικῇ ἀρετῇ! πρὶν πολλαπλασιάσῃ τοὺς πόρους της,ὡς παραδόξως ἐν τῷ ἑλληνικῷ αὐτῷ ἐδάφει ἠκούσθη τοῦτο πολλάκις! Οὐδέν· οὐδὲν τούτων· ἀλλ' ἀντὶ τούτων ὅλων, ἔχουσα τὴν τύχην νὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρας, εἴτε ἰθαγενεῖς εἴτε εἰσποιήτους, φιλοπάτριδας ὅμως, νοήμονας πονοῦντας καὶ προνοοῦντας διὰ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, ἐβάδισεν ὁδὸν ὅλως ἀντίθετον, δι' ἧς τείνει νὰ φθάσῃ εἰς τὸν προβαλλόμενον σκοπόν της, καταλείπουσα ὀπίσω τοὺς ἄνευ σκοποῦ καὶ προνοίας ἀκόμη ἀσχολουμένους εἰς μεταμεσονυκτίους δεκαετεῖς, εἰκοσαετεῖς! περὶ νομοσχεδίων καὶ ὅπλων συζητήσεις! Ὁ ἡγεμὼν της Βάττεμβεργ εἶνε ὁ πρῶτος μετ' ἄλλων ἀκαταπόνητος τοῦ στρατοῦ της δημιουργός, ὁ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου, ἄνευ τῶν παρ' ἄλ-

λοις ἀτελειώτων ὀργανισμῶν καὶ μεταρρυθμίσεων καταρτίσας, ἐκγυμνάσας καὶ φρονηματίσας αὐτόν, αὐτὸς ὁ αὐτοπροσώπως ὁδηγήσας τὸ ἔργον τοῦτο τῶν χειρῶν του εἰς τὴν νίκην καὶ ἀναδείξας αὐτόν— βεβαίως δὲ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ πρωτίστως—ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ νικητήν, θέσας οὕτως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀσφαλῆ τὰ θεμέλια τῆς ὑπεροχῆς τῆς Βουλγαρίας. — Ὁ Σταμπούλωφ εἶνε ὁ εὐφυὴς καὶ εὐθαρσὴς θεμελιωτὴς τῆς ἐθνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους, δι' ἧς χειραφετήσας τὴν πατρίδα του ἀπὸ νέας δουλείας τοῦ μέλλοντος καὶ προσελκύσας τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἐκτίμησιν τῆς Εὐρώπης, ἐκαλλιέργησε διεθνῆ ἐθνικὰ συμφέροντα πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἀνύψωσιν αὐτῆς. Διὰ στιβαρᾶς δὲ χειρὸς ἀποκρούσας, καὶ σθεναρῶς καὶ μέχρι θανάτου, ἐξ ὑψηλῆς φιλοπατρίας ἀρνηθείς, νὰ θέσῃ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους ὑπὸ τὴν κραταιὰν προστασίαν τοῦ ἐλευθερωτοῦ του αὐτοῦ, ἐπιδεικτικῶς μάλιστα *διασπάσας πᾶσαν συνάψειαν καὶ σχέσιν*, ἵνα ἄρῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν, καὶ κατευθύνας τὸ πολιτικὸν σκάφος μακρὰν τῶν σκοπέλων ὑπόπτων ἐπιδράσεων, ἐχάραξε βαθεῖαν τὴν αὔλακα τῆς ἐθνικῆς πορείας του, ἐμπνεύσας φρόνημα καὶ πεποίθησιν αὐθυποστάσεως εἰς τὴν νεοσύστατον χθὲς δ' ἔτι δούλην ἡγεμονίαν, καὶ ἐπιβληθεὶς οὕτω καὶ εἰς τοὺς διαδόχους του! — Ὁ Φερδινάνδος, ξένος καὶ ἔπηλυς καὶ δεινῶς πανταχόθεν ὑπονομευόμενος, καρτερικῶς ὅμως καὶ πιστῶς ἐμμένων ἔνθα ἐτάχθη, καὶ συνασπίσας πρὸς τὸν αὐτὸν ἐθνικὸν σκοπὸν πάντα τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα, ἀκολουθήσας ἐθνικώτατα τόν τε Βάττεμβεργ καὶ τὸν Σταμπούλωφ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀπὸ ἐπιβλαβεῖς ἐπιδράσεις ἀνεπηρέαστον ἐθνικὴν πολιτικήν, ἀνύψωσαν ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου τάχιστα τὴν χαλαρὰν τέως ἐθνικὴν συνείδησιν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, — ἐνέπνευσαν φρόνημα καὶ θάρρος, ἄγνωστον ἕως τότε, — καὶ διατηρήσαντες τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὸ αὐθυπόστατον αὐτῶν ἠδυνήθησαν νὰ δημιουργήσωσι δεξιῶς διεθνῆ συμφέροντα καὶ σχέσεις· δαψιλῶς δὲ δαπανῶντες διὰ στρατὸν τοιοῦτον ἐθνικόν, προήγαγον δι' αὐτοῦ τούτου πολλαπλασίως καὶ τὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ οἰκονομικά των συμφέροντα!

Περίεργον! ὅλαι αἱ παρ' ἡμῖν διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ στρατοῦ, ὡς ἀπαραίτητοι δῆθεν προϋποθέσεις αὐτοῦ προβαλλόμεναι, οἷον μορφώσεως τοῦ πολίτου, ἐμπνεύσεως φρονήματος, εὐρυθμίας τοῦ Κράτους, οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως κλπ., ἐγένοντο παρ' ἐκείνοις *αὐτόματοι* ἁπλαῖ *συνέπειαι* τῆς ἐκ τῶν προτέρων στρατιωτικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐθνικῆς δραστηριότητος αὐτῶν, προκαταλαβόντων οὕτως ἡμᾶς ἐν τῇ *συστηματικῇ* ἀδιαφορίᾳ καὶ ἀβουλίᾳ.

Μὴ καὶ ἡ ζηλωτὴ σήμερον στρατιωτικὴ παρασκευὴ τῆς Ρωμουνίας εἶνε ἔργον προηγηθείσης τάχα βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ της, ἢ τῆς ἐξαιρετικῆς φύσεως αὐτοῦ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἡ κοινωνικὴ εὐρωστία, ἡ πολιτικὴ ἀρετὴ τοῦ λαοῦ ἀπέχουσι πολὺ τοῦ νὰ εἶνε ἰδιάζον τι καὶ ἔξοχον, μόλις εἰς μέτριόν τι φθάνουσαι! Οὐχί·— ἂς ὁμολογήσωμεν τὸ ἀληθές.

Εἶχε μόνον τὴν τύχην νὰ ἔχῃ ἕνα Κάρολον, Γερμανὸν μὲν τὴν καταγωγήν,

Ρωμοῦνον ὅμως ἐν τοῖς πρώτοις, πιστὸν καὶ ἄοκνον ἐργάτην τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καὶ ρωμουνικωτέραν ἀκόμη τὴν ἐμπνευσμένην σύζυγόν του, οἵτινες ἐκεῖ, οὔτε ξενοποροῦντες *ἀσκόπως*, οὔτε ξεναυλιζόμενοι *ἀτόπως*, ἐπὶ ὅλην τεσσαρακονταετίαν, ἀφοσιωθέντες καὶ ἐργασθέντες δι' ἐθνικῆς μὲν μυσταγωγίας πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, δι' ἀδιαλείπτου διατριβῆς δὲ καὶ ἐμπνεύσεως ἐν τῷ στρατῶνι καὶ ἐν στρατοπέδοις, ἐμπνέοντες οὕτω διὰ τῆς προσωπικῆς καὶ σοβαρᾶς ἐργασίας των, πανταχοῦ καὶ ἔσω καὶ ἔξω, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν πίστιν, κατώρθωσαν οὐχὶ βεβαίως ποτὲ ἄνευ μόχθων πολλῶν καὶ κινδύνων ἐπανειλημμένων, οὐδὲ ἀπηλλαγμένοι κἂν πικριῶν τε καὶ ἀγνωμοσύνης, λιβέλλων τε καὶ διαβολῶν,— κατώρθωσαν ἀπὸ κοινωνίαν ἐκλελυμένην, ἀπὸ λαὸν ἄμαχον καὶ φρονήματος ἐθνικοῦ μετρίου, νὰ ρυθμίσωσι καλῶς καὶ ὁμαλῶς τὰ τῆς πολιτείας, νὰ δημιουργήσωσι στρατὸν ἐθνικόν, φρονηματίαν καὶ ν' ἀναδείξωσι δι' αὐτοῦ τὴν Ρωμουνίαν, τὴν χθὲς καὶ πρώην ἐκλελυμένην Μολδοβλαχίαν, ἀξίαν σεβασμοῦ καὶ φερέγγυον μέλλοντος εὐρυτέρου.

Καθότι στρατός, ἀληθὴς καὶ ἐθνικός, δὲν εἶνε ἰσχὺς μόνον καὶ *προϊὸν* αὐτὸς ἀκμῆς ἄλλης, ἀλλὰ καὶ *αὐτοδημιουργὸς* δυνάμεων νέων πολλαπλῶν ἄλλων, καὶ ἀκμῆς πολυειδοῦς ἄλλης τοῦ ἔθνους,—ἐξυψῶν καθ' ὅλα τοῦ ἔθνους τὴν δρᾶσιν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀξίαν· εἶνε, ὡς ὀρθῶς ἐρρήθη πρὸ ὀλίγου, ὀρρὸς ἐξυγιαίνων καὶ εὐρωσταίνων ἐν ταὐτῷ τὸ κοινωνικὸν σῶμα, κρατῶν αὐτὸ ἐν τάξει, παιδαγωγῶν καὶ ἐνισχύων τὸν λαὸν ἐν φρονήματι καὶ δράσει, ὅπως ἀφ' ἑτέρου διαφθορὰ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ στρατοῦ, παράλυσις καὶ κατάπτωσις τοῦ γοήτρου αὐτοῦ ἐξασθενίζει καὶ διαφθείρει τὰ **πάντα**!

Οὕτως οἱ Βούλγαροι.—Οὕτως οἱ Ρωμοῦνοι.—Καὶ ἡμεῖς;...

Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀντικείμενον κἂν συζητήσεως, ἐὰν πρέπῃ καὶ ὀφείλωμεν πρωτίστως καὶ ἐπειγόντως νὰ ἐπιδιώξωμεν πάσῃ δυνάμει,—ἀφοῦ δυστυχῶς μέχρι τοῦδε οὐδέποτε ἐλάβομεν καιρόν, ἵνα καὶ περὶ τούτου σκεφθῶμεν,—νὰ ὀργανώσωμεν τὸν στρατὸν ἡμῶν· μόνον τὸ μέγεθος αὐτοῦ, ὅρια ἔχον ὑπεράνω τῆς θελήσεως τοῦ ἔθνους, εἶνε τὸ πρακτικῶς συζητητέον, ἀφοῦ ὅμως ἐννοεῖται ἐντείνωμεν εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην σκέψιν τὰς δυνάμεις ἡμῶν ἐν ᾧ ἐσχάτῳ εὑρισκόμεθα κινδύνῳ, ἐὰν πιστεύωμεν ἀληθῶς, ὅτι ἔχομεν ὄχι μόνον μέγιστα πραγματικὰ καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τιμῆς, ζωῆς καὶ ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ ἱερὰ καθήκοντα ἀνυπέρβλητα ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐκ τῆς τιμῆς τοῦ ἔθνους, ἐκ τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς ὑποδούλους μέχρι τοῦδε, ἀπειλουμένους δὲ ἐν τῷ μέλλοντι μὲ χείρονα δουλείαν ἐξολοθρεύσεως ἀδελφοὺς μας! Ἀλλὰ τοῦτο ἀνήκει πλέον εἰς τὴν εὐθύνην τῶν ἰθυνόντων τὴν τύχην τοῦ ἔθνους.

Ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ κεφάλαια πρὸς πλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἔθνους δὲν εἶνε μόνος ὁ στρατός. Ἴσα καὶ πλειότερον ἴσως τοῦ στρατοῦ καὶ προέχοντα αὐτοῦ εἰσὶ πολλὰ καὶ ἄλλα, ἅτινα ὅμως ἔμειναν παρ' ἡμῖν ἀκαλλιέργητα ὅλως καὶ

ἀνεκμετάλλευτα μέχρι τοῦδε! Καὶ πῶς ἄλλως, ἀφοῦ οὐδεὶς σκοπὸς ὑπῆρχε πλέον πέραν τῆς ῥαστώνης καὶ ἀμεριμνίας, τοῦ ταπεινοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος, τῆς μικροπολιτικῆς τοῦ καθημερινοῦ βίου!

— Ἓν τούτων πρωτίστης σημασίας εἶνε καὶ τὸ **ἑλληνικὸν ἔδαφος** τῆς χώρας, ἐν ᾗ τὸ θέατρον τοῦ ἀγῶνος. Ἐκεῖ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κατακτητικὴν ἀξίωσιν εἴμεθα καὶ θὰ εἴμεθα πάντοτε, ἐὰν σωφρονῶμεν, ἐν τῷ ἰδίῳ ἡμῶν οἴκῳ· καὶ ὅμως ἀφήσαμεν, ἀμέριμνοι καὶ ἀδιάφοροι, ἀπὸ εἰκοσαετίας ἤδη νὰ εἰσβάλωσιν ἄγριοι ἅρπαγες, δῃοῦντες τὴν χώραν, καταστρέφοντες καὶ λεηλατοῦντες τὰ ἑλληνικὰ κεφάλαια, μείναντες δὲ ἡμεῖς ὡσεὶ ξένοι, καταλειφθέντες ἄνευ ἐφοδίων καὶ ἐθνικῆς δράσεως, ἄνευ ἀμύνης κατὰ τῶν εἰσβαλόντων, ἄνευ προστασίας τῶν ἐκβιαζομένων ὁμοφύλων, ἄνευ σκέψεως καὶ θελήσεως! αὐτοὶ ἡμεῖς οἱονεὶ ἐθελοκτονοῦντες! Ἐὰν κατακτητικῶς δι' ἐκβιάσεως εἰσέβαλον ἄλλοι, ἔπραξαν τοῦτο, διότι εἶδον ἀπὸ πολλοῦ, ὅτι τὸ ἐπίσημον ἡμῶν Κράτος, οἱ ἡγούμενοι τοῦ ἔθνους ἦσαν ἀφανεῖς, ἢ καὶ παρόντες ἦσαν ὅμως ἀδιάφοροι, πλανώμενοι ἴσως εἴτε καὶ *πλανῶντες*, ὅτι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα οὐδένα δῆθεν διέτρεχον κίνδυνον! Δὲν μᾶς ἐξεδίωξαν, δὲν ἠδύναντο νὰ μᾶς ἐκδιώξωσιν, ἀλλ' ἐγκατελείψαμεν ἀμέριμνοι ὅλως ἐπὶ γενεὰν ὁλόκληρον καὶ Ἤπειρον καὶ Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην εἰς τὴν τύχην των, εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν εἰσβολέων.—Διατί ἄρα; Μὴ ἐπέβαλον ἡμῖν ἄλλοι τοῦτο; Μὴ ὑπεσχέθημεν ἀποχήν; Ἢ μὴ αἱ ἐπαρχίαι αὗται δὲν ἐθεωρήθησαν τάχα ἄξιαι τῆς προσοχῆς ἡμῶν, ἢ ὁ περὶ αὐτῶν κίνδυνος ἐθεωρήθη ἀδύνατος; Ἢ μὴ τοὺς μόχθους ἀποφεύγοντες, τὴν ῥαστώνην διώκοντες, ἐπείσθημεν ῥᾳδίως, ὅτι εἶνε περιττὸν νὰ μεριμνήσωμεν καὶ νὰ μοχθήσωμεν ἡμεῖς, διότι ἄλλοι ἴσως θὰ ἐφρόντιζον ἐν καιρῷ νὰ ἐξασφαλίσωσι καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια;—καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν βλέπομεν τὴν μέχρι χθὲς καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτε πανταχόθεν μᾶς πνίγουσιν, ἐπικρατοῦσαν τελείαν ἀδράνειαν τοῦ ἐπισήμου Κράτους, προτιμήσαντος νὰ μὴ ἔχῃ στρατόν, καίτοι δαπανῶν ὅμως διὰ τοιοῦτον,—νὰ μὴ ἔχῃ ἓν ὅπλον! καὶ νὰ ἀγνοῇ τὴν χώραν, ὥστε—ἀπὸ στόματος Ὑπουργοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀνήκουστος ὅσον καὶ ἀνεξήγητος ἄλλως βλασφημία, ἣν ἄρτι ἠκούσατε;

Τὸ ἐδαφικὸν τοῦτο πρόβλημα, τὸ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀποτελοῦν, ὃν αὐτὸ καθ' αὑτὸ καὶ ἐν οἱαδήποτε περιστάσει ὄχι μόνον μέγα, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων μέγιστον καὶ περιληπτικώτατον κεφάλαιον καὶ εἰς ἄμυναν καὶ εἰς ἐπίθεσιν καὶ εἰς δύναμιν καὶ εἰς ἐφόδια, παρέμεινεν ἐπίσης ἀνεκμετάλλευτον, σχεδὸν δ' ἀγνώριστον, μέχρι τῆς χθές! Ἔμεινε τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἐντελῶς ξένον καὶ ἀδιάφορον ἀπὸ τὴν χαλκευομένην τύχην τῆς Μακεδονίας,—ἔμεινε, διότι μέχρι χθὲς *ἤθελε* νὰ τὴν ἀγνοῇ, μέχρι σήμερον δὲ *οὐδέν, οὐδὲν* ἐφόδιον *ἠθέλησε* νὰ παρασκευάσῃ!

— Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἕτερον μέγα καὶ γόνιμον κεφάλαιον εἶνε ἡ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμοιβαίων συμφερόντων καλλιέργεια **συμμαχικῶν σχέσεων.** Τὸ κεφάλαιον ὅμως τοῦτο εἶνε, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, οὐχὶ δεδομένον, οὐδὲ ὡρισμένον· εἶνε ἴσα ἴσα ἀ-

κριβῶς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον εὐφυοῦς,ἐνδελεχοῦς καὶ *ἀδιασπάστου* ἱερᾶς ἐθνικῆς ἐμπνεύσεωςκαὶ ἐργασίας τῶν κορυφῶν αὐτῶν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους,— καρπὸς κυρίως βαθείας καὶ ἀδιαλείπτου μελέτης καὶ διορατικοῦ βλέμματος,μελετῶντοςτὸ παρελθὸν καὶ μαντεύοντος τὸ μέλλον,—προϊὸν σκοπίμου καλλιεργείας καὶ ἐνίοτε καὶ καθαρᾶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργίας! Ἐφόδια δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου εἶνε μὲν ἐκ τῶν πρωτίστων καὶ ἀπαραιτήτων, παρὰ τῇ πολιτικῇ εὐφυΐᾳ καὶ προνοίᾳ, ἡ στρατιωτικὴ πάντοτε δύναμις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα: ὡς τὰ ποικίλα παρόντα εἴτε μέλλοντα συμφέροντα τῶν ἄλλων ἐθνῶν, αἱ συμπάθειαι αὗται καὶ αὗται ἀκόμη αἱ τυχὸν ἀντιπάθειαι καὶ ἀντιζηλίαι,καὶ ἄλλα, ὧν δὲν προδιαγράφεται οὔτε τὸ εἶδος οὔτε ἡ ἀξία. Ἀναζητούμενα καὶ δεξιῶς καλλιεργούμενα, ἀνευρίσκονται ἐνίοτε ἐκεῖ, ὅπου οὔτε φαίνονται, οὔτε ὑπάρχουσιν ἴσως ἀκόμη! Καὶ ὅμως ἡμεῖς ὑπάρχοντα δεδομένα τὰ παρημελήσαμεν, τὰ περιεφρονήσαμεν, εἴτε ἐκ ραθυμίας, εἴτε καὶ ἐξ ἀδιαφορίας ὡς ἄχρηστα καὶ ὀχληρὰ ! Καὶ ὁ λόγος;

Οἱ λόγοι πολλοὶ ἴσως! . . . Εἷς, ἀληθὴς εἴτε φαινόμενος, εἶνε καὶ ὅτι δῆθεν ὑπεβλήθη τολμηρῶς καὶ ἐπιστεύθη ἐλαφρῶς,ὅτι διεθνεῖς σχέσεις,καὶ δὴ τοιαῦται ὑψίστων διεθνῶν συμφερόντων,συγκρουομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν,— εἶνε *ἔργον* καὶ *μέλημα* προσωπικῶν σχέσεων!.. *δῶρον ἄδωρον πάντοτε*, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ *ὕποπτον* καὶ μονονουχὶ καὶ *ἐπίβουλον ἐνίοτε*!.. Διαμαρτύρομαι κατὰ τοιαύτης δῆθεν ἐκ προφανοῦς μὲν ἀκηδίας διὰ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα *ὑποβολῆς*,— νηπιώδους δὲ διὰ τὴν νοημοσύνην τοῦ ἔθνους εὐπιστίας! καθ' ἣν ἐποχὴν ἀκριβῶς αἱ διεθνεῖς σχέσεις καὶ εὔλογοι συμπάθειαι σήμερον δὲν παρέχονται δῶρα εὐνοίας καὶ ὑπόπτων σχέσεων καὶ ὑπηρεσιῶν,ὡς ἄλλοτε ἴσως,ἀλλ'εἶνε ἐκτίμησις καὶ ἀμοιβὴ πραγμάτων καὶ ἔργων. Δὲν ἐπαιτοῦνται ἀναξίως, ἀλλὰ κατακτῶνται ἐπαξίως· δὲν κυνηγοῦνται εἰς τὰ ἔρημα, ἀλλὰ καλλιεργοῦνται ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ ἐδάφους δι' ἐνδελεχοῦς μελέτης καὶ ἐργασίας. Ἕκαστον ἔθνος εἶνε δημιουργὸν τῆς τύχης του· καὶ ἡμεῖς;... τῆς ἰδικῆς μας!..

Δύο μάλιστα σημεῖα δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ἐξάρωμεν, ὡσεὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς δεδομένα ἤδη. Τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῆς *Σερβίας* καὶ τὰ τῆς *Ρωμουνίας* θὰ εὕρισκον ἴσως παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ τὰ ἡμέτερα παρ' ἐκείνοις, ἀσφαλὲς καὶ εἰλικρινὲς ἔρεισμα πρὸς ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν. Ἀμφότεραι αὗται αἱ χῶραι, λαβοῦσαι ἤδη ἐγκαίρως προειδοποίησιν τῶν ὑπερφιάλων καὶ ἀγρίων ὁρμεμφύτων κοινοῦ γείτονος καὶ κοινοῦ ἐχθροῦ, ᾐσθάνθησαν ὄχι μόνον καιρίως πληγεῖσαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπισφαλὲς τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι ἔκ τε τῆς προφανοῦς κακοβουλίας τοῦ γείτονος καὶ ἐξ εὐλόγου ἀντιζηλίας, ἅτινα ἰδίως καὶ ὤθησαν ἀμφοτέρας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μέχρι ρήξεως.

Τὸ σερβικὸν ἐν πρώτοις ἔθνος,γενναῖον καὶ εὐγενὲς καθ' ὅλην τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν, μόνον αὐτὸ ἐκ τῶν σλαυϊκῆς καταγωγῆς δυνάμενον νὰ καυ-

χηθῇ, ὅτι διεξεδίκησε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν του ἐξ ἰδίας φιλοτιμίας καὶ ὁρμῆς, ἐπίσης ὡς τὸ ἑλληνικόν, διετέλεσεν ἀείποτε φίλον καὶ συμπαθὲς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ὁμοιοπαθὲς ὑπὸ τὴν δουλείαν, καὶ ὁμότυχον σχεδὸν μὲ τὸ ἑλληνικὸν κατόπιν ἐν πολλοῖς καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἕρμαιον συνεχῶς ξένων συμφερόντων καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ θῦμα ἐσωτερικῶν ἀτυχιῶν, εἶνε τοῖς πᾶσι κατάδηλον ὁπόσον ἐκ συναισθήσεως τῆς ὑπεροχῆς του καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς του ὡς αὐτοκτονίαν ἀποτροπιάζεται τὴν συνταύτισιν καὶ σύμπραξίν του μετὰ τοιούτου γείτονος!—ὁπόσον ἡ τιμή του, αἱ ἰδεώδεις βλέψεις του, τὰ ἐθνικὰ συμφέροντά του, τὸ μέλλον του αὐτὸ ἀντιστρατεύονται πρὸς τοιαύτην σύμπραξιν, ἣν τόσον ὑπερηφάνως καὶ καρτερικῶς ἀείποτε ἀπέκρουσε καὶ ἀποκρούει, καίπερ ἴσως πολλαχῶς ἐκβιαζόμενον! Καὶ νομίζω, ὅτι δὲν σφάλλω, ἐὰν εἴπω, ὅτι πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐθνικοῦ συμφέροντος ἐλατήρια αὐτοῦ συνηγοροῦσι πληρέστατα πρὸς φιλικὴν καὶ εἰλικρινῆ σύμπραξιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡς τὰ τῆς Ἑλλάδος μετ' αὐτοῦ,—ἐὰν ὑπῆρχεν Ἑλλάς...!

Καὶ ὅμως, οὐ μόνον παρίδομεν, ὡς τόσα ἄλλα, τοιοῦτον δεδομένον σχεδὸν παράγοντα, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώρως προσηνέχθημεν, ὡσεὶ ἀπαίσιός τις μοῖρα νὰ ἀπαγορεύῃ καὶ ἡμῖν καὶ ἐκείνοις ἑκάστοτε πᾶσαν συμπλησίασιν!

Καὶ ἡ Ρωμουνία αὐτὴ ἐπίσης, — ἥτις σήμερον μαίνεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος,—κοινοὺς ἐν τούτοις ἔχουσα τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀσύγχυστον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν τὸ ἔδαφος τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς φιλοδοξίας,—δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ εἶνε καὶ θὰ ἦτο βεβαίως φυσικὴ ἐπίσης πρὸς τὴν Ἑλλάδα σύμμαχος, ἐὰν δὲν εἶνε, ἐὰν αὐτὴ καθ' ἑαυτῆς ηὐτομόλησε, πταίει κυρίως ἡ τελεία ἀφάνεια, ἡ *συστηματικὴ* μάλιστα ἀδράνεια, ἡ ἔλλειψις *σκέψεως* κἂν καὶ *θελήσεως* τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος·—ἴσως δὲ καί τι ἄλλο ἀκόμη!

Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔσχε μέχρι τοῦδε τὴν πρόνοιαν νὰ καλλιεργήσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῆς καὶ νὰ ἔχῃ στρατὸν ἐπαρκῆ, καὶ τότε ἀκόμη, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, δὲν θὰ ἦτο διά τε τὴν Σερβίαν καὶ διὰ τὴν Ρωμουνίαν ἀναξία λόγου σύμμαχος! Καταρτίζουσα δὲ τὸν στρατόν της καὶ καλλιεργοῦσα τὰ ἄπειρα ἐθνικὰ κεφάλαιά της, ὁρίζουσα καὶ κατευθύνουσα τὴν πολιτικὴν αὐτῆς δεξιῶς καὶ σκοπίμως, θὰ ἦτο ἴσως καὶ ἐπιβάλλουσα ἐκ κοινοῦ καὶ εἰλικρινοῦς ἀμφοτέρωθεν συμφέροντος.

Ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως ἤθελον προσθέσῃ, ἐὰν δὲν ἐξηρχόμην τοῦ προκειμένου,—ὅτι δὲν ἐλλείπουσι διόλου διὰ τὴν Ἑλλάδα περιστάσεις καὶ στάδιον ὑπερτάτων κοινῶν συμφερόντων καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Τουρκίαν,—εἴτε βαίνουσαν πρὸς μεταρρυθμίσεις, - εἴτε ἀνθισταμένην κατὰ κοινῶν ἐχθρῶν,—εἴτε καὶ καταρρέουσαν μοιραίως ποτέ,—ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐλευθέρα ἀπὸ τὰς προσωπικὰς σχέσεις καὶ τὰς προσποιήτους ἐλπίδας! ἐὰν ὑπῆρχε πρόνοια, ἐθνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτική, θὰ εἶχε αὐτομάτως καὶ ἄνευ ἴσως συμπράξεως φυσικὴν σύμμαχον τὴν Τουρκίαν, συμβάλλουσα οὐ μόνον ὑπὲρ

τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, χαράττουσα νέαν ὁδὸν εἰς τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Δὲν ὁμιλῶ ἀπὸ περιωπῆς διπλωματικῆς, ξένης μοι καὶ ἀπροσίτου ὅλως· — ἀλλὰ ἀναφέρομαι εἰς τὴν λογικὴν ὑμῶν κρίσιν περὶ τῶν ἀπὸ μακροῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν παραδόξων καὶ ἀνεξηγήτων ἄλλως, ἀντεθνικῶν πάντοτε καὶ παραλόγων, θετικῶν εἴτε ἀρνητικῶν φαινομένων.

— Ἐν τῷ συνειρμῷ τῶν ἰδεῶν τούτων ἐσκόπουν νὰ μὴ εἴπω τι περί τινος κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικοῦ, μοναδικοῦ μάλιστα, πολυτίμου καὶ ζηλευτοῦ, ἐθνικοῦ κεφαλαίου. ὅ περ, καί τοι αἰσθηματικὸν καθ' ἑαυτὸ φαινόμενον, δύναται ὅμως ὡς *συντελεστὴς* πολυτίμους νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας, ἐμψυχῶνον αὐτὸ ἐν τῷ ἐθνικῷ ἀγῶνι καὶ ἀνυψοῦν τὴν τούτου ἀξίαν,—ἀλλ' ὅ περ ὅμως ἀφ' ἑτέρου καθίσταται φορτίον βαρὺ εἰς τὴν φιλοτιμίαν ἔθνους, μὴ τολμῶντος κἂν νὰ τὸ ἐπικαλεσθῇ,— ὅταν βλέπῃ, ὅτι δὲν δύναται νά φέρῃ ἐπαξίως τὴν τιμὴν τῆς πολυτίμου αὐτοῦ συμβολῆς.— Ὀφείλω νὰ εἴπω ὅμως τι καὶ περὶ τούτου,—διότι εἶνε καὶ τοῦτο εἷς κρῖκος τῆς παραλελυμένης αὐτῆς συστοιχίας τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων.

Τὸν **φιλελληνισμὸν** λέγω, ὅστις, — θάλλων παντοῦ, ἔνθα ἡ ἐλευθερία λατρεύεται, τὸ πνεῦμα κυριαρχεῖ καὶ ἡ ἀνθρωπότης ὑπὸ τὴν εὐθαλῆ τούτων σκιὰν μεγαλουργεῖ,—ἐμφωλεύει αὐτομάτως ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς ὑπερόχου διανοίας ἀνδρὸς ὡς φόρος θαυμασμοῦ καὶ συμπαθείας πρὸς τὴν φυλὴν τὴν χαράξασαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ὁδὸν τοῦ ἰδεώδους ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς τελειώσεώς της.

Ὁ φιλελληνισμὸς δὲν ἐξέλιπέ ποτε ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ὑπερόχων φύσεων· ἀδρανής, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἦτο νεκροφανής,—ἀνέλαμψε πανσθενής, μεγαλουργήσας, εὐθὺς ὡς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀνεφάνησαν οἱ ἥρωες τῆς ἐλευθερίας τοῦ Εἰκοσιένα. Μὴ καὶ ἐν τῇ οἰκτρᾷ ἀκόμη ἐκείνῃ παρῳδίᾳ τοῦ 1897 δὲν εἴδομεν αὐτὸν θερμὸν τόσον, ὅσον ψυχρῶς ἡμεῖς προσηνέχθημεν,—ὀχληρὰν μὲν πᾶσαν σοβαρὰν πρὸς τοιοῦτον ψευδοπόλεμον ἐνθάρρυνσιν αὐτοῦ αἰσθανόμενοι, ὀχληρότερον δὲ ἀκόμη τὰ ἐπὶ τῶν τελουμένων βλέμματά του ὑποπτευόμενοι;—ἀλλ' ἐφυγαδεύθη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εὐθὺς ὡς εἶδεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀντὶ στρατοῦ ἑλληνικοῦ ὑπὲρ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἑστιῶν αὐτοῦ ἀγωνιζομένου, παρῳδοὺς καὶ φυγάδας ἀδιαφοροῦντας διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους. Ἐὰν σήμερον εἶνε ἀδρανής, σχεδὸν ἀφανής,—εἶνε διότι καὶ νῦν ἐπίσης ἡ Ἑλλὰς παριστάνεται ὡς ἐν νεκροφανείᾳ,—ἂν μὴ ἐν παραφροσύνῃ μᾶλλον, ὡς θέλουσα δῆθεν ἐξ ἀποφάσεως ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διὰ τὴν ὕπαρξίν της αὐτὴν ἀδιαφοροῦσα, ἀμέριμνος ὅλως ὡσεὶ ξένη, καὶ τυφλώττουσα πρὸ τοῦ κινδύνου ἐν οἷς καιροῖς κρίνεται διὰ παντὸς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, αὐτὴ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὕπαρξίς του!

Ὑποθέσωμεν ὅμως αὐτὴν δρῶσαν σπουδαίως, οὐχὶ αὐταπατωμένην ἢ πλανῶσαν, οὐχὶ ἐν ἀπραξίᾳ προσδοκῶσαν καὶ μειρακιωδῶς ἐλπίζουσαν, μακρὰν προσβλέπουσαν πάντοτε, τὰ πρὸ τῶν ποδῶν δ' αὐτῆς ἀβλεπτοῦσαν,—ἀλλ' ὑπὸ πολιτικὴν ἐθνικὴν αὐθυπόστατον πάντως, σοβαρῶς ἐνεργοῦσαν καὶ πεποιθυῖαν εἰς τὰ δίκαια αὐτῆς.

Ὑποθέσωμεν προσέτι, ὅτι ἀντὶ τῶν ἀπὸ εἰκοσαετίας δεκάδος διοργανωτῶν συγγραφέων καὶ ἀντιγραφέων εἰκοσάδος ὅλης χαρτοργανισμῶν τοῦ στρατοῦ, εἴχομεν ἕνα μόνον καρολιστὶ ἐμπνεόμενον καὶ ἐργαζόμενον, ὅτι στρατὸν εἴχομεν καταρτιζόμενον ἐν στρατῶνι καὶ στρατοπέδῳ, οὐχὶ δὲ ἀσκόπως ἐν ψευδοπολέμῳ καὶ φυγομαχίαις ταλαιπωρούμενον,ταπεινούμενον,καὶ ἐξευτελιζόμενον,—στρατόν,οὐχὶ ὡς βάρος ὀχληρὸν καὶ ἐπιζήμιον ὀλιγωρούμενον, ἐν ἀδρανείᾳ δὲ πάντοτε ἄνευ ἐπιτελείας καὶ στρατηγίας, ἄνευ σκοποῦ τινος ὑψηλοτέρου φθίνοντα. — Ὑποθέσωμεν τὸ ἐλάχιστον ἀκόμη, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1897—1907 τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἀπειλουμένου κινδύνου τῶν ὅλων κατεβάλλομεν διὰ τὴν κατάρτισιν στρατοῦ ὅσην διὰ τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας ζηλωτὴν καὶ ἐπαινετὴν μέριμναν καὶ ἐργασίαν!—καὶ τότε—εἴπατέ μοι ἂν καὶ κατὰ πόσον δὲν θὰ ἠδύνατο μεγάλως καὶ ὁ φιλελληνισμὸς νὰ συντελέσῃ εἰς σοβαρὸν καὶ κοχλάζοντα ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐξυψῶν ἔτι μᾶλλον τὸ φρόνημα καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἔθνους ἐν τοῖς δικαίοις του, καὶ ἴσως ἴσως καὶ ἐπιβάλλων ἀκόμη ἐν μέρει τὰς εὐγενεῖς καὶ ἐλλόγους αὐτοῦ συμπαθείας; Ἀλλ' ὅταν τὰ ὕψιστα αὐτὰ ἐθνικά, τὰ ἰδεώδη, τὰ σωτήρια ὠλιγωρήθησαν κατ' ἀρχὴν καὶ περιεφρονήθησαν ὡς περιττά, ὡς ἄχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ, πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὁ φιλελληνισμὸς ἢ ὡς περιττόν τι καὶ ὀχληρὸν μάλιστα βάρος τοῦ ἔθνους καὶ μονονουχί... ὄνειδος τῆς καταστάσεώς μας! Ὢ μὴ λησμονῶμέν ποτε τὸ 1897, ἀποκαλύψαν πολλὰ καὶ διδάξαν πλείονα καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν ἱστορίαν, ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι ὑπάρχομεν.

—Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην θὰ προσθέσω ἓν ἀκόμη, ἠθικὸν μὲν καὶ τοῦτο κατ' εἶδος, οὐσιαστικώτατον ὅμως διὰ τὸ Κράτος κεφάλαιον· μικρὸν ἴσως φαινόμενα, μέγα ὅμως ἐν εἰδικαῖς περιστάσεσι δυνάμενον, καὶ πολλάκις μάλιστα ὂν τοῦτο ἡ κρατίστη, ἂν μὴ ἐνίοτε καὶ ἡ *μόνη ἀποτελεσματικὴ* δύναμις!—συντελεστὴς δὲ κραταιὸς πάντοτε ἐν πάσῃ ἐθνικῇ δράσει·—ἔστι δὲ τοῦτο «ἡ *μακρὰ ἀδιάσειστος τοῦ ἔθνους ἀφοσίωσις, πίστις καὶ ἀγάπη εἰς τὸν βασιλέα του*».

Ὁ Βασιλεύς, πρὶν πατήσῃ τὸν πόδα του εἰς τὴν νέαν πατρίδα του, ἀνέγραψεν εἰς τὸν θυρεόν του:—«**Ἰσχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ.**»—Ἦτο τοῦτο εἷς δίκαιος πόθος, μία εὐλογητὴ εὐχή, μία σοφὴ παραίνεσις τότε διὰ τὸ ἄγνωστον μέλλον, ἀλλ' ἐνταὐτῷ *καὶ* μία *αὐτονοουμένης ἀμοιβαιότητος ἐπαγγελία* τοῦ ἡγεμόνος!—«*Ἐνισχύσατέ με, ἔλεγε, διὰ τῆς ἀγάπης σας εἰς τὸ βαρὺ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἔργον τῆς βασιλείας μου, εἰς τὰ μεγάλα καὶ δυσχερῆ προβλήματα τῆς πατρίδος, ἅτινα περιστοιχοῦσι τὸν μικρὸν μὲν τοῦτον, ἀλλ' ἔνδοξον καὶ κατὰ πολλὰ πολλῶν ἄλλων μείζονα καὶ σπουδαιότερον αὐτὸν θρόνον, εἰς ὃν μετὰ πίστεως σταθερᾶς, μετὰ θελήσεως ἐλευθέρας καὶ ἰσχυρᾶς ἰδοὺ ἀνέρχομαι, ἵνα ὑπηρετήσω τὸ ἔθνος, συγχαίρων καὶ συμπάσχων μετ' αὐτοῦ*».—Οὕτω πως μετὰ παλμῶν χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐνόησε σύμπαν τὸ ἔθνος τὴν ρήτραν τοῦ νεαροῦ Ἡγεμόνος του,—οὕτω πως βεβαίως ἐνόησε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ τὴν εὔλογον καὶ δικαίαν αὐτὴν πρὸς τὸν λαόν του πρόκλησίν του. Καὶ δὲν διεψεύσθη νομίζω διόλου κατὰ τοῦτο. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὅ τε ἔσω καὶ ὁ ἔξω, τὸν πε-

ριέβαλεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς μὲ ὅλην τὴν ἀγάπην του,δὸς δ'εἰπεῖν μὲ τυφλὴν ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν! Ἐὰν ὁ βασιλεὺς μὴ εἶχεν ἤδη ἀναγράψῃ τὴν ρήτραν αὐτὴν τότε, θὰ ἠδύνατο,μετὰ μίαν ἀκριβῶς τριακονταετίαν ὕστερον,ν'ἀναγράψῃ τὴν αὐτὴν ἀλλὰ διὰ τὸ παρελθόν: «*Ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ μου ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἐνισχύσασά με καὶ περιστοιχίσασα καὶ ἐμὲ καὶ τὴν οἰκογένειάν μου μετὰ εἰλικρινοῦς πίστεως,καὶ θερμῆς συμπαθείας ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου μου*».— Ὁμολογία ὑψηλή,ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ὅσον καὶ εἰλικρινής,καὶ φόρος εὐγνωμοσύνης ἐνταὐτῷ! Ἔζησεν ἀληθῶς,ὑψηλὰ μὲν ἱστάμενος, ἀλλ' ὡς ἐν οἰκογενείᾳ ἐν μέσῳ τοῦ ἔθνους λατρευόμενος,—χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ἴσως τὰς ἀνίας τῆς βασιλείας,—διότι ὁ θρόνος του ἐθεμελιοῦτο ἐν ταῖς καρδίαις τοῦ λαοῦ του. Ἀληθῶς ὀλίγοι ἡγεμόνες καὶ ἀρχηγοὶ ἐθνῶν ἀπήλαυσαν μείζονος *ἀγάπης, λατρείας* καὶ *ἀφοσιώσεως*,—πλείονες δὲ καὶ ἐζήλευσαν αὐτόν.—Καὶ κατὰ πόσον μὲν καὶ πῶς ἐχρησιμοποίησε τὴν δύναμιν ταύτην, οὐδὲν λέγω· δὲν εἶνε δὲ καὶ εὔκολον νὰ εἴπῃ τις, ἀγνοουμένων τῶν περιστάσεων. Ἡ ἱστορία κατόπιν θέλει εἴπῃ τὸ ἀληθές. Ἓν μόνον ὅμως δύναμαι ἄνευ δισταγμοῦ καὶ ἀσφαλῶς ἴσως νὰ εἴπω: Προικισμένος μὲ ἀντίληψιν ταχεῖαν, μὲ κρίσιν ὀρθήν, μὲ ὄμμα ὀξύ, μὲ εὔστροφον πνεῦμα, μὲ πεῖραν βαθεῖαν, μὲ ὕφος δημοτικόν, μὲ τὸ κῦρος μακρᾶς βασιλείας,—ἀνίκανος ἐκ τοῦ νόμου νὰ πράξῃ τὸ κακόν,—ἠδύνατο ἴσως, πανσθενὴς ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ του, νὰ πράξῃ πολλὰ ἀγαθά, θαυμαστὰ ἴσως, καὶ ἐξωτερικῶς ἀκόμη, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐσωτερικῶς ἰδίως· ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἐν τῷ δημιουργεῖσθαι· τὸ ἔδαφος πρὸς καλλιέργειαν ἦτο καὶ εὐρὺ καὶ πρόσφορον· ἐὰν δὲν ἔπραξε πλείονα, δὲν θὰ ἠδυνήθη βεβαίως, μοχθήσας μὲν ὡς ὀφείλει τις νὰ πιστεύῃ,ἀλλ' ἀποτυχών,—ἢ ἐργασθείς, ἀλλὰ μὴ εὑρὼν συνεπικούρους πρὸς τοῦτο.

—Ἓν ἀκόμη, τελευταῖον μὲν τοῦτο ἐν τῷ λόγῳ, πρώτιστον ὅμως ἐν τῇ φύσει, κεφάλαιον τῆς ἐθνικῆς δράσεως εἶνε—αὐτὴ ἡ **ἐξωτερικὴ τοῦ ἔθνους Πολιτική**,—ἡ ἐπικαίρως χρησιμοποιοῦσα καὶ προσφόρως διευθύνουσα ἅπαντα τὰ λοιπὰ πρὸς τὸν ἐθνικὸν προορισμόν.

Ἐν τῇ μεγαλοπράγμονι ταύτῃ παντὸς ἔθνους δράσει του συγκεντροῦται ὁλόκληρος ἡ δύναμις αὐτοῦ ἥ τε ἠθικὴ καὶ ἡ ὑλική· ἐν αὐτῇ δικαιοῦται τὸ παρελθὸν καὶ ὁρίζεται τὸ μέλλον του.

Τοιαύτης οὔσης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς παντὸς ἔθνους καὶ τὸ κορύφωμα τῆς ἐθνικῆς δράσεως ἐπὶ τῶν ὑψίστων αὐτοῦ ζητημάτων ἀποτελούσης, ὁποία τις ἄρα ἡ μέχρι τοῦδε παράστασις καὶ ἐνέργειά της παρ' ἡμῖν ἐγένετο!...

Προτιμῶ ν' ἀντιπαρέλθω αὐτήν. Ἐλέχθησαν ἤδη παρ' ἄλλων ἀρκετὰ ἀληθῆ, ὡς καὶ πολὺ τῶν ἀληθῶν ὀλιγώτερα! Ἡ ἱστορία θέλει ἀναγράψῃ βεβαίως ποτέ, ὅτι: αἱ ἐξωτερικὴ τῆς Ἑλλάδος πολιτική, ἀφ' ἧς ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐποχῆς ἐκρίνετο ἡ ὕπαρξις αὐτὴ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς φυλῆς ὁλοκλήρου καὶ διεγράφετο τὸ μέγα παρελθὸν καὶ ὁλόκληρον τὸ εὐρὺ αὐτοῦ μέλλον, ἄλλοι δὲ ἀντίπαλοι κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἰδίᾳ δικαίων πυρετωδῶς εἰργάζοντο καὶ ἐπρονόουν,—*αἱ ἦτο καὶ*

διετηρεῖτο ἀσφαλῶς μόνον διὰ τὸν τύπον» — ἡ τύχη τοῦ ἔθνους ἀφίνετο εἰς τὸ ἔλεος τῶν ἄλλων! *οὐδεμία* πρόνοια, οὐδεμία συγκίνησις ἐτάραξέ ποτε τὸν ἀδιάφορον καὶ ἀτάραχον αὐτῆς βίον ὑπὸ τοὺς ἀπαισίους ἤχους τοῦ πρὸ πολλοῦ σημαίνοντος τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀτιμώσεως κώδωνος».

—Ἓν ὕστατον, τὸ πάντων πρώτιστον καὶ κράτιστον ὅμως, οὗ ἄνευ οὐδέν ἐστι γενέσθαι· ἓν ἐλλεῖψαν ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε, ἅ τε οὐδέποτε ὑπάρξαν, καὶ ἐλλεῖπον καὶ νῦν ἔτι, ἅτε μήπω ἐπιστὰν—ἡ ψυχὴ πάσης δράσεως—δέον νὰ μὴ παραλειφθῇ ἐν τῷ λόγῳ τοὐλάχιστον, ἀφοῦ ἐλλείπει ἐν τοῖς πράγμασιν,— **θέλησις, θέλησις, θέλησις!** ἐλευθέρα, ἀληθής, ἰσχυρά, πλήρης, ἀλλ' ἥτις ὅμως ἵνα ἐργασθῇ, δέον νὰ προηγηθῇ ἡ μελέτη, ἡ γνῶσις, ἡ ἐπίγνωσις τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν καταστάσεως:—*τί εἴμεθα, τί ἠδυνάμεθα νὰ εἴμεθα, τί ἀπειλούμεθα νὰ εἴμεθα!*—νὰ ἐργασθῇ δὲ ἐν πίστει, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς εἰλικρινοῦς πρὸς τὰ μεγάλα τῆς πατρίδος ἱερὰ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀφοσιώσεως τῶν ἡγουμένων τοῦ Κράτους, τῆς κέντρον ἐχούσης, πλὴν τοῦ καθήκοντος, τὴν συναίσθησιν τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου τῆς ἀπωλείας τῶν πάντων. Ἐν τούτῳ πᾶσα ἡ δύναμις,—καὶ ἐκ τούτου μόνον πᾶν τὸ δυνατὸν γενέσθαι,—καὶ ἄνευ τούτου, **οὐδέν, οὐδέν, οὐδέν**, οὔτε ἐγένετο, οὔτε νὰ γείνῃ δύναται. Μὴ αὐταπατώμεθα· οὐδεὶς πλὴν ἡμῶν αὐτῶν εἶνε ὁ ἐν λόγοις ἀπατῶν καὶ οἰκτρῶς ἀπατώμενος!

Ἐνῷ δ' ἐν τούτοις οὐδέν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἐπανελήφθη ἐπαρκῶς, ἐπράξαμεν τῶν δεόντων,—τί ὅμως ἐκ τοὐναντίου καὶ δὲν διεπράξαμεν μέχρι τοῦδε, ἵνα περιέλθωμεν ὅπου σήμερον εὑρισκόμεθα!

— Ἐν πρώτοις τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ τοῦ ἔθνους, τὸ κέντρον τῆς δράσεώς του καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς του καὶ τοῦ προορισμοῦ του ἐθυσιάσαμεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀντὶ πινακίου φακῆς, ἁπλῶς καὶ μόνον πρὸς ἐξασφάλισιν ἀδόξου ἀλλ' ἀμερίμνου καὶ ἀταράχου βίου ἐπὶ τοῦ βεβαίου παρόντος! διαχαράξαντες οὕτω σταθερῶς, ὡς νομίζω, καὶ τὴν ἔκτοτε πολιτικὴν ἀπραξίαν τοῦ Κράτους!

—Τὴν ἔξοχον τιμὴν καὶ ὑπέροχον θέσιν, τὴν σημαίαν αὐτὴν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως, ἣν τὸ βερολίνειον Συνέδριον ἐνδεικτικώτατα, ὡςφρονῶ, μᾶς ἀπένειμεν, ἡμεῖς *ὀχληρὸν καὶ δυσάρεστον* πρὸς ἐξωτερικὴν δρᾶσιν *πρόβλημα* ἐν τούτῳ διαβλέποντες, τὴν ἐγκατελείψαμεν,—ὡς *ξένον* δὲ ὅλως τοῦ ἐσωτερικοῦ προγράμματος τελείας διὰ τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ἀπραξίας *ἀπασχόλημα* θεωροῦντες αὐτήν, τὴν περιεφρονήσαμεν,—μὴ ἐννοοῦντες, ὅτι οἱ ἀδιαφορίαν καὶ ὀλιγωρίαν περὶ τὰ τιμαλφέστατα καὶ τιμιώτατα σπείροντες θερίζουσι ταχέως καὶ ἀσφαλῶς οὐ μόνον ἀκάνθας καὶ πτωχείαν, ἀλλὰ καὶ περιφρόνησιν ἐσχάτην!

— Ἀλλαχοῦ συνεχῶς, φανερῶς καὶ ἀπερισκέπτως, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ βῆμα αὐτὸ στρέφοντες, ἐξηγείραμεν εὐλογώτατα πάντοτε τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν περιφρόνησιν, καίπερ πλειστάκις ἤδη ἀλλ' ἀνωφελῶς! καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ νουθετηθέντες, ψεχθέντες καὶ κατακριθέντες διὰ τοῦτο,— ἀφήσαντες οὕτω

ἐλεύθερον στάδιον εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ἐθνικώτατα βουλευθέντας καὶ δεξιῶς εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐμπιστοσύνην προσελκύσαντας, ν' ἀφαρπάσωσι τὴν προνομιοῦχον αὐτὴν ἡμῶν θέσιν καὶ νὰ ὑποκατασταθῶσιν ἀνθ' ἡμῶν, ἐπωφελούμενοι τῆς τηλικαύτης εἰς τὰ ὕψιστα τοῦ ἔθνους ἰδεώδη καὶ συμφέροντα ἀδιαφορίας καὶ τελείας ἀφανείας ἡμῶν!

—Τὸν στρατὸν αὐτόν, ἐν τοιούτοις μάλιστα κινδύνοις, ὡς περιττόν τι ἐξ ἀρχῆς, ὥστι μάλιστα πρὸς τὸν ποθητὸν ἀμέριμνον βίον ἀσυμβίβαστον καὶ ἐπιζήμιον θεωροῦντες —ἀφήσαμεν ἀμερίμνως τοὺς χαλινοὺς αὐτοῦ ἐπὶ δεκαετηρίδας, ἵνα παραλύσῃ τελείως, μόνην πρόνοιαν ἔχοντες νὰ κρατῶμεν τούτους ἐν προωρισμένῃ ἀδρανεῖ αὐτοῦ δράσει.

—Τὴν ἐξωτερικὴν ἡμῶν ὑπηρεσίαν, νεκρὰν πάντοτε καὶ ἄσκοπον ὅλως,—κατωρθώσαμεν πῶς ὑπὸ μυρίας προφάσεις,—νὰ τὴν ἔχωμεν διαρκῶς καὶ πάντοτε *διὰ τὸν τύπον μόνον*, ἀρκούμενοι, ὅτι τὸ ὑπάρχον αὐτὸ σκάφιον ἡμῶν ἄλλως ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξησφαλισμένον ἔχομεν, προκαλοῦντες οὕτω λίαν εὐλόγως, καὶ δικαιολογοῦντες πληρέστατα τὴν δυσπιστίαν παντὸς καὶ περὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς αὐτοτελείας καὶ αὐθυποστάσεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἐκ τοὐναντίου τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν πολιτικήν, ἐθνικὴν καὶ ἀνεπηρέαστον ἐπιδεικνύοντες,—προσείλκυον εἰς ἑαυτοὺς τὴν *ἐκτίμησιν* καὶ τὴν *ἐμπιστοσύνην*, ἣν ἡμεῖς ἀδιαφόρως πάντοτε ἀπελακτίσαμεν.

—Ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς οὐχὶ διαφόρως πρὸς τὸν αὐτὸν πάντοτε σκοπόν,—ἐνηργήσαμεν,— τὴν συναλλαγὴν πολυτρόπως καλλιεργήσαντες,— ἔκ τε τῶν κάτω πρὸς ἀχαλίνωτον εἰσβολήν, διάπλατα εἰς αὐτὴν τὰς πύλας ἀναπετάσαντες,— καὶ ἐκ τῶν ἄνω οὐδὲν ἧττον αὐτήν, ὡς δικλεῖδα κινδύνου πρὸς κατεύνασιν καὶ ἀταραξίαν, δεξιώτατα ἑκάστοτε χρησιμοποιήσαντες,—οὕτως ὥστε τανῦν καὶ τὸ πολιτικὸν αὐτὸ σῶμα τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἀσθενὲς πρὸς αὐτενέργειαν καὶ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ κινδύνου, καὶ ἄχρηστον πρὸς σωτηρίαν νὰ τὸ ἀποδείξωμεν! Διὰ τοῦτο δὲν εὑρέθη μία στιβαρὰ χείρ, ἥτις ἐλευθέρα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς συναλλαγῆς, νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τοῦ κινδύνου,—ἀπὸ πολλοῦ μὲν κατανοητοῦ, ἀπὸ τοῦ ἀπαισίου δὲ πολέμου καταφανοῦς·— δὲν ἠκούσθη μία ἰσχυρὰ φωνὴ διαμαρτυρίας ἐν ὀνόματι τοῦ ἀτυχοῦς ἔθνους!

—Μὴ δὲ ἐν τηλικαύταις ἐθνικαῖς συμφοραῖς,—πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν εἰς τὰ καίρια καὶ τιμαλφέστατα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως ἐπιβουλευόμενοι,—δὲν ἀπεπειράθημεν, καλὰ καθούμενα, ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ διαταράξωμεν καὶ διασπάσωμεν θεμελιώδεις τῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δεσμούς, ἱερούς, πανελληνίου εὐλαβείας, καὶ κύρους αἰώνων,—ἐν τῷ σατανικῷ ἐκείνῳ ζητήματι τῆς γλώσσης καὶ τοῦ εὐαγγελίου,—εὐγενεῖς μὲν καὶ πολυτίμους κληρονομίας ἡμῶν, διὰ τῆς διαστρεβλώσεως καὶ ἐκχυδαϊκεύσεως παγκάλου γλώσσης, ἐξευτελίζοντες, — βαβυλώνειον δὲ σύγχυσιν οὕτω καὶ διαίρεσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ὁμοφωνίαν εἰσάγοντες καὶ τὴν εἰρήνην αὐτὴν τῆς συνειδήσεως μέχρις ἐμφυλίων σπαραγμῶν διαταράσσοντες

καὶ ἐξωθοῦντες, οἱονεὶ ἐχθρῶν σύμμαχοι καὶ ὀπαδοί,καὶ ζηλωταὶ τῶν τε πάλαι καὶ τῶν νῦν παντοειδῶν κατὰ καιροὺς τοιούτων Φαλμεράϋερ καὶ Σιλβεστρέλλων ἡμεῖς αὐτοὶ γενόμενοι! ...

—Τὸ δὲ καὶ χείριστον καὶ ὀδυνηρότατον,—οὕτω τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ συμφερόντων, ὀλιγωρήσαντες, **ἐξηγείραμεν ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ πλείστων ἄλλων τὸ φιλάρπαγον πρὸς διαμελισμὸν τῆς ἑλληνικῆς χώρας**!! ἀφήσαντες διὰ τῆς ἀπαραδειγματίστου αὐτῆς πολιτείας ἡμῶν νὰ ἐννοήσωσι—(διακηρύξαντες ἴσως μάλιστα τοῦτο), ὅτι οὐδὲν πέραν τῶν ὁρίων ἡμῶν φιλοδοξοῦμεν,—ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀμέριμνον κατοχὴν αὐτοῦ τοῦ παρόντος μόνου!

Καὶ εἶνε *τάχα* ἄλλο τι ὁ σήμερον καθ' ἡμῶν συνασπισμὸς Ρωμουνίας καὶ Βουλγαρίας ἢ *λυκοφιλία* πρὸς διαρπαγὴν ἀδεσπότων λογιζομένων, — ὡς ξένων δὲ καὶ ὀχληρῶν παρ' ἡμῶν παρημελημένων,—ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐνῷ αὐτὴ δὰ αὕτη καὶ οἱ ἐν συναυλίᾳ ὠρυγμοί των μαρτυροῦσι περιτράνως τὸ βάρος καὶ τὸ σθένος τῆς ἑλληνικῆς πυγμῆς, μόλις ἐγερθείσης παραλελυμένης μέχρι τοῦδε!—ἀποδεικνυομένου οὕτω,ὅτι ἡ τόλμη καὶ ἡ θρασύτης των συμβαδίζουσι παραλλήλως μὲ τὴν μέχρι τοῦδε κουφότητα, τὴν ἐγκληματικὴν ἀδιαφορίαν, τὴν αὐτοπροδοσίαν αὐτὴν ἡμῶν αὐτῶν δυστυχῶς! ἧς ἐπωφελοῦνται καὶ οὗτοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ σήμερον, καὶ αὔριον πλείονες ἔτι ἴσως!...

Μὴ καὶ πᾶσαι αἱ περὶ Ἠπείρου, Μακεδονίας κλπ. συνενοήσεις δὲν συλλαμβάνονται καὶ σχεδιάζονται πάντοτε ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ καὶ ἐμπράκτως δεδηλωμένῃ πρὸ πολλοῦ ἀφανείᾳ αὐτῇ τοῦ Κράτους ἡμῶν;

Μὴ ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Μιτυλήνη, ἡ Κέρκυρα αὐτὴ ἴσως—δὲν διατελοῦσιν ἆρά γε νῦν ὑπὸ τὰ ἄπληστα βλέμματα ἄλλων, ἡμῶν ἀνυπάρκτων θεωρουμένων, ἅτε ἡμῶν αὐτῶν οὕτω παρισταμένων;—τυφλώττομεν τάχα διαρκῶς τοσοῦτον—ἢ αὐτοπροδίδομεν τὴν τύχην ἡμῶν;

Ὢ ἂς μὴ ἀπατῶμεν ἑαυτούς,—καταφώρως ἤδη τηλικούτων ἀνηκούστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐγκλημάτων ἔνοχοι γενόμενοι! ἀδιάφοροι μὲν ὅλως διὰ τὸ ἐπιβουλευόμενον ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν ὁμοφύλων ἀπὸ πολλοῦ δειχθέντες καὶ παραμένοντες,ἀτάραχοι δὲ πρὸς τὴν περιβομβοῦσαν δρᾶσιν καὶ τὰς καθ' ἡμῶν παρασκευὰς τῶν ἐχθρῶν, ἀμέριμνοι διὰ τὰ καθ' ἑκάστην παρ' ἄλλων δημιουργούμενα καὶ καθ' ἡμῶν συμμαχοῦντα παντοῖα ἐχθρικὰ συμφέροντα, ἀναίσθητοι πρὸς τοὺς καθ' ἡμῶν—τυφλῶς ἐθελαδρανούντων—πολλαπλασιαζομένους καθ' ἑκάστην κινδύνους!.. *ὡσεὶ ξένοι ὅλως καὶ ἀδιάφοροι* πρὸς ταῦτα!

Καὶ σήμερον;... Οὐδὲν παράδοξον· δρέπομεν ἀκριβῶς ὅ τι ἐπὶ δύο γενεὰς οὕτω συστηματικῶς καὶ ἐθελουσίως!—πῶς ἄλλως;—ἐκαλλιεργήσαμεν καὶ ἐσπείραμεν, ὅπως ἄλλοι ὁμοίως ἀπολαύουσι τοὺς καρποὺς τῆς προνοίας καὶ τῆς φιλοπατρίας των!

Καὶ ἐφρονοῦμεν μὲν μέχρι τοῦδε, ὅτι—εἴτε ἑκουσίως εἴτε καὶ ἀκουσίως—οὕτω περὶ τῶν ὑψίστων καὶ τιμιωτάτων ἀδιαφοροῦντες, καὶ ἐν ἀδρανείᾳ ὀλιγωροῦντες, θὰ

ἐλογιζόμεθα πάντοτε ἐγκληματίαι ἀσύγγνωστοι, μανθάνομεν ὅμως ἤδη εὐτυχῶς, ὅτι καὶ συγχαρητηρίων ἄξιοι λογιζόμεθα, καὶ μακάριοι τοῦ λοιποῦ θὰ εἴμεθα, ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν οὕτως ἐν ἀδιαφορίᾳ τελείᾳ καὶ εἰρήνῃ μέχρι θανάτου διατελοῦντες· οὕτως ὥστε καὶ ἀπὸ ὑψίστην κορυφήν,—παγκοσμίου μὲν συμπαθείας καὶ σεβασμοῦ διὰ τὸ φιλάγαθον καὶ τὸ φιλοδίκαιον αὐτῆς ἀπολαύουσαν, κατὰ βάθος δὲ συμπαθέστατα, ὡς δὲν ἀμφιβάλλομεν, καὶ φιλελληνικώτατα πάντοτε διακειμένην,—νὰ δεχώμεθα πανηγυρικῶς *πρὸς χάριν ἡμῶν* συγχαρητήρια διὰ τὴν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν μέχρι τοῦδε ζηλωτὴν καὶ μακαρίαν εὐημερίαν ἡμῶν!—καὶ ἐν τῷ οἴκῳ δὲ ἡμῶν αὐτῷ ν' ἀκούωμεν τὰς συμβουλὰς—τοῦ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡσυχίαν ἄγειν καὶ ἐν εἰρήνῃ διαβιοῦν πρὸς εὐημερίαν τοῦ *τόπου!!* Συγχρόνως δὲ καὶ ἀπὸ ἔξοχον μέλος ἔθνους ἱπποτικοῦ καὶ φιλελληνικωτάτου καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ζηλωτοῦ τῶν ἐθνικῶν δικαίων του, τὴν λύτρωσιν δὲ τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους ὡς ἐθνικὸν πρόγραμμα καὶ σημαίαν ἀρετῆς καὶ τιμῆς ἀναγράψαντος,—νὰ λαμβάνωμεν τὴν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τοῦ φιλελληνισμοῦ αὐτοβούλως δῆθεν, ὡς φίλημα ἀγάπης, πεμπομένην ἡμῖν ἄφιλον, εἰ μή τι χείριστον ἄλλο! παραίνεσιν, ὅπως τῶν οἰκιῶν ἡμῶν πιμπραμένων ἡμεῖς τὰς μούσας τοῦ λοιποῦ θεραπεύοντες καὶ ἀθλητικῶν ἀγώνων ἆθλα διεκδικοῦντες, πομπὰς δὲ καὶ πανηγύρεις πρὸς τέρψιν καὶ δὴ καὶ πρὸς κερδοσκοπίαν παρασκευάζοντες, διάγωμεν τοῦ λοιποῦ ἐν ζηλωτῇ μακαριότητι, ἀφιστάμενοι πάσης περὶ στρατοῦ καὶ ὅπλων σκέψεως, καταλείποντες τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἰδεώδη καὶ δίκαια, καὶ ἀδιαφοροῦντες ἐντελῶς διὰ τὴν τύχην τῶν μὲ κτηνώδη ἐξανδραποδισμὸν καὶ τελείαν ἐκφύλισιν καὶ ἐξολόθρευσιν ἀπειλουμένων ὁμοφύλων καὶ ἀδελφῶν μας!... ὅ,τι δηλαδὴ πᾶς αὐτῷ ὁμόφυλος, καὶ αὐτὸς οὗτος ἀναμφιβόλως, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ὡς ἀσέβειαν καὶ ὕβριν ἀποτροπιαζόμενοι καὶ κρίνουσι καὶ καταδικάζουσιν!—Ὢ! Ἐὰν οὗτοι, προκεκλημένοι εἴτε ἀπρόκλητοι, δὲν ἔχωσιν, ὡς δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἐξ ἑαυτῶν τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀφιλανθρωπίαν νὰ μᾶς χλευάζωσι κατὰ πρόσωπον καὶ μᾶς μυκτηρίζωσι δι' ὅσα ἀκουσίως ἡμῶν ἴσως διαπράττωνται, βεβαίως θὰ ἔχωσιν ἐσωτερικῶς πάντως τὴν εὐσυνειδησίαν τοὐλάχιστον, νὰ μᾶς οἰκτείρωσιν, ὅτι ἡμεῖς, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἰς τοιαύτας ὄντως σοφὰς καὶ εἰλικρινεῖς συμβουλὰς ὑπείκοντες, ἐξακολουθοῦμεν ἐν ἀμεριμνησίᾳ τὴν πατρίδα ἡμῶν προδίδοντες καὶ τὴν ἱστορίαν ἡμῶν ἀτιμάζοντες! ἀκριβῶς, ἵνα μὴ τὴν ποθητὴν εἰρήνην τῶν ἄλλων διαταράξωμεν!

—Εἰρήνη!... Εἶνε ἀληθῶς ὁ ποθητὸς Παράδεισος, ὃν ἡ ἀνθρωπότης μετὰ ἀγώνων καὶ μόχθων ἐπεδίωξε πάντοτε,—κατακτῶσα μὲν ἀδιακόπως ἔδαφος καὶ ἐγείρουσα ἐρείσματα πρὸς ἑδραίαν καὶ ἀσφαλῆ αὐτῆς ἐπικράτησιν,— ἀλλὰ πολὺ ὅμως ἀπέχουσα τοῦ νὰ εἰσέλθῃ ποτὲ ἐν αὐτῷ, καὶ νὰ ἀναπαυθῇ μίαν ἡμέραν,— ἐὰν τοιοῦτον ἀγαθὸν τῇ εἶνέ ποτε δεδομένον ν' ἀπολαύσῃ. Τὰ βήματά της εἶνε πάντοτε πολὺ βραχέα, αἱ δὲ πρὸς αὐτὴν φέρουσαι εἰσὶ σκολιαί, πλήρεις τριβόλων, αἱμάτων καὶ θυσιῶν!

Καὶ ὅμως εἶνε ἡ εἰρήνη αὐτή,—ἡ τόσον ἀκριβὰ μὲ μόχθους καὶ βασάνους ἐξα-

γοραζομένη, —ποθητὴ πάντοτε καὶ ἁγία !—Εἰρήνη ζωῆς καὶ εὐεξίας, προόδου καὶ ἐλπίδος! Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἄλλη· —Εἰρήνη ἄμοχθος, ἀκίνδυνος· —ἀλλὰ ψευδὴς ἄδοξος.—Εἰρήνη ἀτιμίας καὶ θανάτου !—θυσιάζουσα τὰ τιμαλφέστατα εἰς τὴν ραθυμίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν! Ἀμφιβάλλω δέ,ὅτι ἡ εἰρήνη,—ἣν οἱ τὴν μέχρι τοῦδε τόσον ζηλωτὴν εὐημερίαν ἡμῶν ἐξαίροντες καὶ αὐτὴν καὶ διὰ τὸ μέλλον συνιστῶντες καὶ ἐπευχόμενοι,—ὅτι εἶνε ἡ μοχθηρὰ ἐκείνη, ἀλλ' ἔντιμος, ἡ εἰρήνη τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως,—οὐχὶ δὲ ἡ τῆς ραστώνης καὶ ραθυμίας, ἡ τοῦ θανάτου,— καὶ τούτου τί χεῖρον,—δι' ἧς ὄντως καὶ μόνης ἤδη εὐημεροῦμεν, *ὡς εὐημεροῦμεν !*—ἀλλ' οἵαν ὅμως οὐδεὶς θνητὸς θὰ εἶχε τὴν σκληρότητα νὰ εὐχηθῇ ποτε εἰς αὐτούς!—Δυστυχῶς ὅμως, ὡς ἐξακολουθοῦμεν νὰ βαίνωμεν, δὲν θὰ βραδύνωμεν ἴσως νὰ φθάσωσεν ἐκεῖ, ὅπου μᾶς εὔχονται, ἐκεῖ ὅπου μᾶς παρασκευάζουσι.

Ἀλλὰ συνέλθωμεν !— Ὁ καιρὸς πρὸς ἐνέργειαν τῶν δεόντων εἶνε πάντοτε παρών, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάσσων καὶ ἐπείγων. Ἐν αἷς εὑρισκόμεθα περιστάσεσιν οὔτε μία στιγμὴ ἐπιτρέπεται νὰ χαθῇ εἰς *ὅ τι* καὶ *ὅπως πολλὰ ἔτη* ἐχάθησαν μέχρι τοῦδε. Ἂς συνέλθωμεν, ἐὰν σωφρονῶμεν· ἂς συνασπισθῶμεν ἐν ᾧ χρόνῳ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν φρυάττοντες συνωμοτοῦσι τὴν καταστροφὴν ἡμῶν. Ἂς ἐγερθῶμεν πάντες ὅ τε ἔσω καὶ ὁ ἔξω Ἑλληνισμός,—ὁ ἐν πατρῴᾳ καὶ ὁ ἐν διασπορᾷ,—ἥτε Βουλὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις, ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἕκαστος δύναται πολύ· ὅ,τι ἕκαστος δύναται δὲν εἶνε δυνατόν,δὲν εἶνε εὔκολον ν'ἀναπληρωθῇ ἄνευ ζημίας ὑπὸ ἄλλου. Ἂς ἐξέλθωμεν τῆς ἀπραξίας,πρὸ παντὸς δὲ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς προσποιήσεως.Μόνον ἐν κοινῇ καὶ εἰλικρινεῖ ἐργασίᾳ ἡ σωτηρία καὶ ἡ τιμή·—ἐν τῇ ἀεργίᾳ καὶ τῇ προσποιήσει ἡ καταστροφὴ καὶ τὸ ὄνειδος. Ἂς ἐργασθῶμεν ἄνευ ὀλιγοψυχίας,ἀλλὰ καὶ ἄνευ παραφορᾶς. Αἱ περιστάσεις εἶνε κρισιμώταται καὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς. Ἔχομεν πολλούς,ἂν μὴ ἐχθροὺς πάντας,δυσμενεῖς ὅμως ἢ ὅλως ἀδιαφόρους,διότι δὲν ἐζητήσαμέν ποτε ἐπαξίως φίλους.Εἶνε πάντοτε καιρός· ἄγνωστον τὸ αὔριον μέλλον καὶ οὐχὶ ἀμετάβλητον·ἀφ'ἡμῶν δὲ ἐξαρτᾶται πολύ.—Καθυστερήσαμεν δυστυχῶς παρὰ πολύ· ἀλλ' εἴμεθα πάντοτε ἰσχυροὶ ἐν τῷ δικαίῳ,ἐν τῷ οἴκῳ ἡμῶν,ἐὰν σωφρονῶμεν·—καὶ δυνάμεθα νὰ εἴμεθα, ἂν μὴ καθόλα,κατὰ πολλὰ ὅμως ἀνώτεροι τῶν κακουργούντων καθ' ἡμῶν. Αἰσθάνονται οἱ ἴδιοι τὴν δύναμιν ἡμῶν, τὴν ἀδρανοῦσαν καὶ ὑπνώτουσαν νῦν,καὶ διὰ τοῦτο καὶ σπεύδουσι λυσσαλέως,λησμονοῦντες ἑαυτοὺς καὶ συνασπιζόμενοι τυφλῶς, οὐχὶ συμμαχοῦντες πρὸς διεκδίκησιν δικαίων κατ' ἐχθροῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς,—ἀλλὰ συνωμοτοῦντες ἐπ'ἀλληλοβοηθείᾳ,συνενθαρύνσει καὶ συνυπερασπίσει πρὸς διάπραξιν ἐγκλημάτων καθ'ἡμῶν,πρὸς διαρπαγὴν τῶν δικαίων ἡμῶν ὡς ἐγκαταλελειμμένων! σπεύδοντες καὶ μαινόμενοι.Μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν ἡμῶν τρανῶς ὁ *ἐγκληματικὸς* αὐτὸς *συνασπισμός* των,ἡ θηριώδης λύσσα των. Ὁ ἰσχυρὸς μεγαλοφρονεῖ,μεγαλουργεῖ, δὲν συνωμοτεῖ ἐγκληματικῶς,δὲν μαίνεται παραφερόμενος. Ἀγωνιζόμεθα *ἡμεῖς* ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου, ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῶν ἑστιῶν καὶ τῶν δικαίων ἡμῶν,—συνομωτοῦσιν *ἐκεῖνοι* διὰ παντὸς ἐγκλήματος πρὸς ἐξολόθρευσίν

μας. Εἶνε κρίσιμος ἡ στιγμή· ἀλλὰ καὶ εὐκαιρία πρόσφορος,—ἐπικειμένων πάντοτε μεγάλων ἐν Τουρκίᾳ μεταβολῶν,—νὰ εὑρεθῶμεν ἕτοιμοι σὺν τῇ μεταβολῇ τῆς ἐθνοκτόνου ἐσωτερικῆς τακτικῆς, νὰ μεταβάλωμεν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπομονώσεως πολιτικὴν ἡμῶν.— Ἀντὶ τῆς ἀδρανείας, τῆς ἐθνικῆς πρὸ παντὸς ἀφανείας, τῆς μέχρι προδοσίας ἀδιαφορίας καὶ ἀποχῆς, ἂς ἀναλάβωμεν τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν, τὴν ἐλευθέραν ἐθνικὴν παράστασιν, τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα—ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης, τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὅλου !

Ἡ Εὐρώπη ἐδείχθη μὲν ἀληθῶς πολλάκις ἰδιωφελής, ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ τόσον ἄδικος πρὸς τὸ Ἑλληνικόν, ὥστε ν' ἀντιπαθῇ δῆθενπρὸς αὐτό,—ὡς ψευδῶς παρεστάθη ἡμῖν πολλάκις—ἐκ συμπαθείας δῆθεν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν ! Οὔτε ἡ ἐν μακρῷ χρόνῳ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατά τε τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ παλιγγενεσίαν, οὔτε τὰ ἤθη του καὶ αἱ κοινωνικαί τούτου ἀρεταί, οὔτε ἡ πρὸς τὴν παγκόσμιον ἐλευθερίαν καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν γενναία πάντοτε συμβολή του, οὔτε ἡ πρὸς τὰ καλὰ καὶ τὰ ἰδεώδη φύσις καὶ τάσις αὐτοῦ δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὰ ἀξιοῦντα διὰ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ συστηματικῆς κακουργίας νὰ διαρπάσωσι τὸν κλῆρον καὶ τὰς χώρας αὐτοῦ φῦλα, ἅτινα, πλὴν τῆς βίας καὶ τῆς καταστροφῆς, οὐδὲν ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσι μέχρι τοῦδε εἰς ἀρετὰς ἀνθρωπισμοῦ καὶ φιλαλληλισμοῦ· —οὔτε δὲ τὰ μέχρι τοῦδε ἆθλά των ἐπαγγέλλονται τὸ μέλλον ἐξ αὐτῶν βέλτιον.

Ἀλλ' ὀφείλομεν ὅμως νὰ μὴ ἀγνοῶμεν, ὅτι ἐν τῷ διεθνεῖ ἀνταγωνισμῷ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων ἐπίσημοι παραστάται εἰσὶν οὐχὶ τὰ ἔθνη αὐτά, ἀλλὰ τὰ ταῦτα ἐκπροσωποῦντα Κράτη, δι' ἃ καὶ ὑπεύθυνα εἰσὶν ἐκεῖνα. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὰ πάντως τὰ κράτη τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, βεβαίως ὅμως αἱ κοινωνίαι τούτων, δὲν θέλουσι παρέλθῃ ἐν ἀδιαφορίᾳ τὴν ἔμπρακτον καὶ σοβαρὰν διαμαρτυρίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς,ἀδικουμένης καὶ παριστανομένης ὡς θελούσης ν'αὐτοκτονήσῃ! πάντως δὲ ἡ ἱστορία δὲν θέλει ἀδικήσῃ ποτὲ τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικόν, ὡς ἀδικοῦσιν αὐτὸ σήμερον ταπεινὰ συμφέροντα ἄλλων.

Ἐν τῇ ἐλπίδι καὶ τῇ πεποιθήσει ταύτῃ, ἐν τῷ δικαιώματι τούτῳ, ἂς ἀνανήψωμεν—ἵνα σωθῶμεν καὶ σώσωμεν τὰ δίκαια ἡμῶν ἐν τῇ δυνάμει καὶ τῷ δικαίῳ ἡμῶν, ἐνόσῳ εἶνε ἀκόμη καιρός·—ἂς ῥήξωμεν διὰ τὸν κόσμον ὅλον,διὰ τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τοὐλάχιστον, κραυγὴν διαμαρτυρίας, πρὶν ἀδόξως καὶ ἀναπολόγητοι ἀποθάνωμεν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, ἵνα μὴ δεινῶς καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη συκοφαντηθῶμεν ὡς ἄξιοι τῆς ἐπονειδίστου αὐτῆς τύχης ἡμῶν, —ἀνάξιοι νὰ τὴν βελτιώσωμεν !

Μετὰ τὸν κ. Γ. Μελισσουργόν, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Σ. Σῖμος.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Σ. Σίμου

Σ. Σῖμος. Πιθανὸν νὰ κάμνω κατάχρησιν, λαμβάνων συχνὰ τὸν λόγον καὶ ἀπασχολῶν τὴν Συνδιάσκεψιν· ἀλλ' ἐπειδὴ μοὶ ἔχουσιν ἀναθέση ὡρισμένην ἐντολήν, παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ διατυπώσω τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Δὲν γνωρίζω, κύριε Πρόεδρε, κατὰ ποῖον τρόπον ἔχει διατυπωθῇ εἰς τὸ ψήφισμα τὸ ἠπειρωτικὸν ζήτημα καὶ πόσαι εἶνε αἱ προτάσεις, οὐχ ἧττον, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Βόλῳ Ἠπειρωτικῆς Ἀδελφότητος, τῆς ὁποίας ἔχω ἐντολήν, θὰ παρακαλέσω, ὡς Ἠπειρώτης, νὰ λάβητε ὑπ' ὄψει τὴν γενικὴν ἀπαίτησιν τῶν Ἠπειρωτῶν περὶ καθορισμοῦ σαφοῦς τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῶν γειτόνων. Ἤκουσα ἐνταῦθα ἀναπτυχθέντα δύο ζητήματα,—κατ' ἐμὲ ὅλως διαφόρως ἀπολήγοντα,—τὸ ἀλβανικὸν καὶ τὸ ἠπειρωτικόν.—Διὰ τοὺς Ἠπειρώτας ἀλβανικὸν ζήτημα δὲν ὑφίσταται, τὸ ἀλβανικὸν ὑφίσταται ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ καὶ ὀφείλει τὸ ἔθνος νὰ τὸ μελετήσῃ, ὅπως πρέπει. Διὰ τοὺς Ἠπειρώτας ἀλβανικὸν ζήτημα ὑφίσταται κατὰ τοῦτο, ὅτι γειτονεύουσι μετ' αὐτῶν. Βεβαίως ὑπῆρξαν πάντοτε ἀδελφοί,διότι συνέπραξαν, ἡ ἱστορία δὲ ἀναφέρει παραδείγματα συμπράξεων τῶν Ἠπειρωτῶν μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, οὐχ ἧττον διὰ νὰ εἴμεθα καλοὶ ἀδελφοί, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν κεχωρισμένα τὰ ὅρια τοῦ οἴκου ἡμῶν.

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος).Οἱ καλοὶ λογαριασμοὶ κάμνουσι τοὺς καλοὺς φίλους.

Σ. Σῖμος. Οὕτω θέτω τὸ ζήτημα, ἐπειδὴ ἐπ' ἐσχάτων,—δὲν θέλω ν' ἀποδώσω εἰς τὴν ἀλβανικὴν ἐθνότητα τὴν κακοῦργον πολιτικήν, τὴν ὁποίαν μετέρχονται πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἠπείρου αἱ προπαγάνδαι, καθὼς ἄλλοι τὴν ἀποδίδουσι, διότι αὐτὴ ἀποδίδεται εἰς ξένας φυλὰς κατὰ τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ τῆς ἀλβανικῆς,—ἐπειδὴ ἐπ' ἐσχάτων ἐπαναλαμβάνω καὶ δὴ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀκούομεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἤπειρος, ἡ ὁποία εἶνε γνωστὴ εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικόν, ὅτι περικλείει στοιχεῖα Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, τελευταῖον δὲ ἠκούσθη καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος ἐπισήμου Ἕλληνος, ὅτι ἔχομεν καὶ Κουτσοβλάχους!! τὰ πράγματα αὐτά, ὡς γνωρίζετε, οἱ ἐνδιαφερόμενοι κατώρθωσαν νὰ τὰ καταστήσωσι πιστευτὰ εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Οἱ ἐν Ἠπείρῳ ὑπὸ δουλείαν διατελοῦντες δὲν τυγχάνουσιν οὐδεμιᾶς τοιαύτης ὁπωσδήποτε ἀρωγῆς ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἤθελον παρακαλέσῃ τὸν κ. Πρόεδρον νὰ διατυπώσῃ σαφῆ πρότασιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, εἴτε δι' ἐκδόσεως βιβλίων, εἴτε δι' ἄλλων ἐνεργειῶν νὰ καθορισθῶσι σαφῶς τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὰ ἐκεῖθεν αὐτῆς. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τὸ ἠπειρωτικόν. Οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε ἀδελφοί μας καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν εἰργάσθη ὁ Ἑλληνισμός· οὐχ ἧττον πρέπει τὰ ὅρια τοῦ οἴκου τοῦ ἠπειρω-

τικοῦ ἐπὶ τέλους νὰ διαγραφῶσιν ὡρισμένως. Ταύτην τὴν πρότασιν εἶχον νὰ κάμω.
Ἔχω καὶ δύο λέξεις νὰ εἴπω πρὸς τὸν κύριον Βασιλείου, ὡς πρὸς τὸ στρατιωτικὸν ζήτημα, διότι ἀφορᾷ προσωπικῶς ἐμέ. Ὅταν χθὲς ἔλαβον τὸν λόγον, ὡς πρὸς τὸ στρατιωτικὸν ζήτημα, εἶχον ὡρισμένα ὑπ' ὄψει μου θέματα, ὡρισμένα γεγονότα, ἢ μᾶλλον ἀριθμούς. Γνωρίζω, ὅτι Ἕλλην εἰδικὸς καὶ πεπειραμένος ἠσχολήθη περὶ τὴν σύγκρισιν τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ στρατοῦ τριῶν κρατῶν, Ἑλλάδος, Ρωμουνίας καὶ Σερβίας, νομίζω καὶ τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον εἶνε γνωστὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ὅτι δηλαδή, 4,000,000 δραχμῶν δαπανῶμεν ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Σερβίαν. Ταῦτα εἶνε ζητήματα ἀφορῶντα εἰδικούς.

Κωνστ. Βασιλείου. Αὐτὸ εἶπον καὶ ἐγώ.

Σ. Σῖμος. Αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶπον, δὲν ὑπάγονται εἰς οὐδεμίαν ὑπερβολήν.

Κωνστ. Βασιλείου. Εὐτυχῶς εἰς τὸ Προεδρεῖον παρακάθηται ὁ κ. Πεταλᾶς, εἰδικώτατος καὶ θὰ σᾶς εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν.

Σ. Σῖμος. Δὲν εἰσέρχομαι εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα καθ' ὁλοκληρίαν, εἶνε ὅμως σπουδαιότατον, διότι τοιαύτην ἀπάντησιν θὰ μᾶς δώσῃ ἡ Κυβέρνησις. Ὅταν εἴπωμεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν: — «Δημιουργήσατε στρατόν», θὰ μᾶς εἴπῃ: — «Δώσατέ μου χρήματα». Λοιπόν, ὡς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν εἰδικῶς, καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς τὸν προϋπολογισμόν, τοῦτο ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὡς πρὸς τὸ σύνολον τοῦ χρήματος, τὸ ὁποῖον καταβάλλουσιν ὅλα τὰ ἄλλα κράτη. Λάβετε ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πληρώνει 120,000,000 δραχμάς. Ἀπέναντι τοῦ ποσοῦ λοιπόν, τὸ ὁποῖον πληρώνει ὁ ἑλληνικὸς λαός, βεβαίως εἶνε δύσκολον νὰ εἴπῃ τὸ Κράτος, ὅτι δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ἓν ποσὸν ἀναγκαῖον διὰ τὸν στρατόν. Φρονῶ, ὅτι δύναται, καὶ προκειμένου περὶ ἐκτάκτων θυσιῶν, ἕπεται, ὅτι καὶ ἔκτακτοι θὰ εἶνε καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἃς οὐδέποτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἠρνήθη.

Μετὰ τὸν κ. Σῖμον, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Πετιμεζᾶς.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Θρ. Πετιμεζᾶ

Θρ. Πετιμεζᾶς. Ἐζήτησα, κύριε Πρόεδρε, τὸν λόγον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως ὑπομνήσω τοὺς λόγους, οἵτινες κατέστησαν ἀναγκαίαν τὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ διακήρυξιν ὡς ἐθνικῆς ἀνάγκης, τῆς ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς τοῦ Κράτους συντάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως ἐκφράσω δι' ὀλίγων τὴν γνώμην μου ἐπὶ τῶν λεχθέντων ὑπὸ τῶν ἀξιοτίμων προαγορευσάντων.

Ἡ παροῦσα Συνδιάσκεψις δὲν εἶνε συνδιάσκεψις ἀντιπροσώπων τοῦ ἐπισήμου Κράτους ἢ μελῶν πολιτικοῦ σωματείου, ἂν δὲ ἐπιδιώκῃ νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους, πράττει τοῦτο, διότι πρό τινος ἔτι ὑπῆρχε διαδεδομένη ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἄνευ στρατοῦ! Διότι

πρό τινων ἐτῶν ὁ στρατὸς προεπηλακίζετο ἐν τῷ τύπῳ, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ὁ κυριώτερος τρόπος ἀποκτήσεως κυκλοφορίας ὑπό τινων ἐφημερίδων—δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὰς ὀνομάσω,—τὸ νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν. Διότι οὐχὶ πρὸ πολλοῦ ὑπεδεικνύετο σύστημα ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους, ὅ περ θὰ ἠδύνατο ἴσως καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἐὰν τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἤθελε νὰ ζήσῃ ὑπὸ τὰς συνθήκας διαρκοῦς οὐδετερότητος καὶ εἰρήνης.

Διὰ τούτους τοὺς λόγους ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐθεώρησεν, ὅτι ἐπεβάλλετο αὐτῇ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν γενικὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς τοῦ Κράτους ὀργανώσεως.

Τὴν ἀνάγκην ταύτην οὐδεὶς δύναται σήμερον ν' ἀρνηθῇ· πάντες δὲ οἱ πρὸ ἐμοῦ ὁμιλήσαντες, ὧν μετὰ προσοχῆς ἠκροάσθην, δὲν διεφώνησαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μέσα τῆς πραγματοποιήσεως τῆς κοινῆς πάντων ἐπιθυμίας, — ὅπως τὸ ἑλληνικὸν Κράτος ἀποκτήσῃ τὴν ἀναγκαίαν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συζήτησις περὶ τῶν καταλλήλων πρὸς τὴν στρατιωτικὴν τοῦ κράτους διοργάνωσιν μέσων, ἐξέρχεται, φρονῶ, τῶν ὁρίων τῆς παρούσης Συνδιασκέψεως.

Ὄντως, κύριοι, τινὲς τῶν προαγορευσάντων ἠθέλησαν ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἐνδεχομένην ν' ἀντιταχθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Κράτους ἀντίρρησιν,ὅτι δὲν ἔχομεν χρήματα. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ ἀνάγκης τοσούτῳ ἐπιτακτικῆς, τὰ χρήματα πρέπει νὰ ἐξευρεθῶσιν ὑπὸ τῶν διεπόντων τὰ τοῦ Κράτους. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ περὶ τούτου σκέψις δὲν εἶνε ἔργον ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ δημιουργήσωμεν τὸν στρατόν, διότι τοὺς στρατοὺς δὲν δημιουργοῦσιν οἱ λαοί, ἀλλὰ τὰ Κράτη.

Ἡμεῖς, ὡς πολῖται, δυνάμεθα μόνον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν διευθυνόντων τὰ τοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς τοῦ Κράτους παρασκευῆς καὶ νὰ διακηρύξωμεν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ἐφ' ὅσον παρατείνεται ἡ σημερινὴ κατάστασις, ἐφ' ὅσον τὸ ἑλληνικὸν Κράτος δὲν δημιουργεῖ ἀξιόμαχον στρατόν, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν κέκτηται ἐξωτερικὴν πολιτικήν, δυναμένην ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν μεθοδικὴν ἐργασίαν τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἀντιπάλων κρατῶν, πρέπει ν' ἀποβάλωμεν πᾶσαν ἐλπίδα, ὅτι ἐν προβλεπομένῳ χρόνῳ ἐπιλύσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος θὰ δυνηθῶμεν νὰ διεκδικήσωμεν τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δικαιώματα. Ἡμεῖς ταύτην τὴν ὑποχρέωσιν ἔχομεν ἐνταῦθα, νὰ διαφωτίσωμεν περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἐν ἄλλῃ αἰθούσῃ,ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Κοινοβουλίου, θὰ εἴχομεν ἄλλα μέσα, ὅπως ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, τῆς στρατιωτικῆς δηλονότι συντάξεως τῆς χώρας. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν δυνάμεθα,εἰσερχόμενοι εἰς τὰς λεπτομερείας, νὰ συζητήσωμεν περὶ τοῦ πῶς θέλει ἐξεύρῃ τὸ Κράτος τοὺς ἀναγκαίους πόρους ἢ περὶ τοῦ ἂν ἡ στρατιωτικὴ τῆς χώρας σύνταξις προϋπόθεσιν ἀναγκαίαν ἔχῃ γενικωτέραν ἔτι τοῦ Κράτους πολιτικὴν ὀργάνω-

σιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν συνήλθομεν, ὅπως συζητήσωμεν περὶ τοιούτων λεπτομερειῶν· ἐκπληροῦμεν δὲ τὸν σκοπὸν τῆς προκειμένης Συνδιασκέψεως, διακηρύσσοντες τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας καὶ ποιούμενοι ἔκκλησιν πρὸς τὸ ἐπίσημον Κράτος, ὅπως τοῦτο ἐπιδιώξῃ συντόνως τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν.

Μετά τινας διαλογικὰς συζητήσεις μεταξὺ τῶν κυρίων Προέδρου, Μεζεβίρη, Βασιλείου, Γ. Καραπαναγιώτου καὶ Ἀργυροῦ, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ κ. Πεταλᾶς ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Κ. Πεταλᾶ

Κ. Πεταλᾶς. Τὰ ὑπὸ συζήτησιν θέματα, εἶνε τόσον λεπτεπίλεπτα, ὥστε ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλης προσοχῆς ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες τὰ διαχειρίζωνται. Ἐθεώρουν ἐμαυτὸν ἀκατάλληλον διὰ τοιαύτην συζήτησιν καὶ δὲν θὰ ἐπιλαμβανόμην αὐτῆς, ἐὰν δὲν ἤμην ἠναγκασμένος, ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρῶτον, ἵνα διαμαρτυρηθῶ διὰ τὰ δημοσιευθέντα κατ' αὐτὰς περὶ μὴ δράσεως τῆς Ἑταιρείας ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, καὶ δεύτερον, ὅπως μεταδώσω τὰς ἐμὰς ἀντιλήψεις ἐπί τινων ζητημάτων, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ τῶν δύο μεταβάσεών μου εἴς τε τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην.

Ἐν πρώτοις πάντες γνωρίζουσιν, ὅτι ὄχι μόνον ἀμυδρὰ ἰδέα ὑπῆρχε περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τελουμένων, ἀλλὰ καὶ οὐδεμία ἐργασία συστηματικὴ ἐγένετο περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, πρὶν ἢ ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τὸ πρῶτον περιελθόντος τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν καὶ ἐργασθέντος μετ' ἀφοσιώσεως, καταστήσῃ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ἀντικείμενον σκέψεων καὶ γενικῆς συζητήσεως, μὴ παραλιπόντος καὶ τὴν Μακεδονίαν νὰ ἐπισκεφθῇ. Εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπίσης ὀφείλεται ἰδίως καὶ ἡ πρώτη μετάβασίς μου εἰς Μακεδονίαν, γενομένη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1904. Ἡ ἐκ τῆς μεταβάσεως δὲ ταύτης ἀποκομισθεῖσα ἐργασία καὶ διάφοροι πληροφορίαι ὑπῆρξαν κυρίως ἡ εὐρυτέρα ἀπαρχὴ εἰδικωτέρας γνώσεως τῆς ἀκριβοῦς καταστάσεως τοῦ τόπου, τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ καὶ τῆς σχετικῆς ἐργασίας. Ὁ ἀρνούμενος τὴν δρᾶσιν ταύτην τῆς Ἑταιρείας ἀρνεῖται τὴν ἀλήθειαν. Τὸ λεπτὸν τοῦ θέματος δὲν μοὶ ἐπιτρέπει νὰ ἐκθέσω περισσοτέρας λεπτομερείας τῶν ἐνεργειῶν μας ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων.

Πρὸς πλήρη γνῶσιν τοῦ ἀπομείναντος μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς δυτικῆς Θράκης, ἐπεχείρησα ἀπ' ἐμαυτοῦ καὶ δευτέραν μετάβασιν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1905.

Ἤδη θέλω μεταδώσῃ ἐν συντόμῳ τὰς ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἐντυπώσεις μου,

ἐκ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ γνώμην περὶ τῶν κινδύνων, οὓς διατρέχουσιν οἱ ἀλύτρωτοι ἀδελφοὶ ἡμῶν καὶ τῶν μέτρων, ἅτινα δέον νὰ ληφθῶσι.

Καὶ πρῶτον περὶ Μακεδονίας. Σήμερον καλεῖται Μακεδονία τὰ τρία βιλαέτια τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῶν Σκοπίων. Ἀλλ' ὡς ὀρθῶς ἀνέπτυξεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τὴν κυρίως Μακεδονίαν ἀποτελοῦσι τὰ δύο βιλαέτια, τὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ τοῦ Μοναστηρίου. Καθ' ὅσον τὸ βιλαέτιον τῶν Σκοπίων, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχαίαν Δαρδανίαν, κατεκτήθη μὲν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ τρίτου, καταλαβόντος τοὺς Σκούπους, ἀλλὰ δὲν ἀφωμοιώθη πρὸς τὸ μακεδονικὸν κράτος, διατηρῆσαν τὸν φυλετικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, τὸν δαρδανικόν, ἂν καὶ ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ ὑπάρχουσιν ἰσχυραὶ ἑλληνικαὶ Κοινότητες, ὅπως ἐν Κοτδάνῃ, Βελεσσοῖς Σκοπίοις, κλπ. Ἐν τῷ βιλαετίῳ τούτῳ τῶν Σκοπίων διεξάγεται ὁ περὶ ἐπικρατήσεως μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων ἀγών, οὐχὶ δὲ ἀδιάφορος ἐν αὐτῷ εἶνε καὶ ἡ στάσις τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀλβανῶν, ἐχόντων ἰδίας πολιτικὰς βλέψεις.

Ἐξετάζω ἤδη τὰ δύο βιλαέτια, τὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ τοῦ Μοναστηρίου. Ὁ πληθυσμὸς τούτων ἀποτελεῖται ἰδίᾳ ἀπὸ Μωαμεθανούς, Χριστιανοὺς (ὀρθοδόξους καὶ σχισματικοὺς) καὶ Ἰσραηλίτας.

Οἱ Μωαμεθανοὶ τυγχάνουσι διαφόρων προελεύσεων, Ἀσιᾶται, ἑλληνικῆς καὶ βλαχικῆς καταγωγῆς ἐξιλαμισθέντες, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαλαᾶδες, σλαυϊκῆς καταγωγῆς, ἀλβανικῆς καταγωγῆς, καὶ ἰσραηλιτικῆς καταγωγῆς, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Δουνμέδες.

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Χριστιανοί, διακριτέοι εἰς ὀρθοδόξους καὶ σχισματικούς.

Οἱ ὀρθόδοξοι, διακριτέοι: α') Εἰς ἑλληνοφώνους, κατοικοῦντας ἰδίᾳ ἐν ζώνῃ, περιλαμβανομένῃ μεταξὺ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων καὶ γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ διερχομένης διὰ τῶν πόλεων Δράμας, Σερρῶν, Λαγκαδᾶ, Γιδᾶ, Νιαούστης, Καϊλαρίων, Καστορίας, ἐκτεινομένης δὲ μέχρι τῶν δυτικῶν συνόρων τῆς Μακεδονίας. β). Εἰς σλαυοφώνους, δηλαδὴ ὁμιλοῦντας γλωσσικόν τι ἰδίωμα ἀνάμικτον ἐκ λέξεων ἑλληνικῶν καὶ σλαυϊκῶν, ἔχοντας ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, κατοικοῦντας ἰδίᾳ ἐν ζώνῃ, ἀρχομένῃ ἀπὸ τῆς ἄνω διαγραφείσης γραμμῆς μέχρι τῶν ὁρίων, τῶν χωριζόντων τὸ βιλαέτιον τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τοῦ βιλαετίου τῶν Σκοπίων, μηδόλως παραδεχομένους, ὅτι εἶνε Σλαῦοι· ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ δὲν κατοικοῦσι πλεῖστοι ἑλληνόφωνοι. γ). Εἰς βλαχοφώνους, δηλαδὴ ὁμιλοῦντας γλωσσικὸν ἰδίωμα ἀνάμικτον ἐκ λέξεων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν, ἔχοντας ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ μεταχειριζομένους τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς πάσας τὰς ἐργασίας καὶ συναλλαγάς των, καὶ μόνον ἐν τῷ οἴκῳ ὁμιλοῦντας τὸ βλαχικὸν ἰδίωμα. δ'.) Εἰς ἀλβανοφώνους, ἔχοντας ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν.

Οἱ σχιματικοὶ διακριτέοι: α΄). Εἰς σλαυοφώνους βουλγαρίζοντας, ἔχοντας δηλ. βουλγαρικὰ σχολεῖα, βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν καὶ βουλγαρικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. β΄.) Εἰς σλαυοφώνους βουλγαρίζοντας διὰ τῆς βίας, ἐξαναγκασθέντας δηλ. ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων νὰ δεχθῶσι βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν κατ' ἐπιφάνειαν, ἔχοντας ὅμως ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ εἰς πρώτην περίστασιν ἑτοίμους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ὀρθοδοξίαν. Ἀμφότεροι οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι κατοικοῦσι κυρίως ἐν τῇ ἄνω διαγραφείσῃ ζώνῃ τῶν σλαβοφώνων κατοίκων τῆς Μακεδονίας. γ΄) Εἰς ρωμουνίζοντας βλαχοφώνους, ἔχοντας ρωμουνικὰ σχολεῖα, ρωμουνικὴν ἐκκλησίαν, κατοικοῦντας ἰδίᾳ ἔν τισι χωρίοις τῆς Καρατζόβας καὶ τοῦ Γευγελῆ καί τισι ἄλλοις μέρεσι τῆς Μακεδονίας, ἐλαχίστους ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς βλαχοφώνους ὀρθοδόξους.

Ὁ ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων διεξάγεται κυρίως σήμερον ἐν τῇ διαγραφείσῃ ἀνωτέρω σλαυοφώνῳ ζώνῃ. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἀπὸ ἑπταετίας, δηλ. ἀπὸ τῆς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν τρομοκρατίας, πολλαὶ τῶν κοινοτήτων ἠναγκάσθησαν εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἐξ ὁλοκλήρου ν' ἀποσκιρτήσωσι τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας καὶ νὰ παραδεχθῶσι τὸ Σχίσμα. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ τὰ ἀκόλουθα αἴτια συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Σχίσματος.

Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ὁπότε ὁ Βουλγαρισμὸς προβάλλει ὡς πλήρης καὶ αὐτοτελὴς παράγων, μέχρι τῆς σήμερον, δὲν εἰργάσθη ἡ Ἑλλὰς σοβαρῶς καὶ συστηματικῶς καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως γενικοῦ προγράμματος, βασιζομένου ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ ἔχοντος ὑπ' ὄψει τὰς πραγματικὰς αὐτῆς ἀνάγκας. Οἱ κύριοι παράγοντες τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν δράσεως ὑπῆρξαν οἱ Πρόξενοι, οἵτινες, μεταβαίνοντες κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκατάρτιστοι καὶ ἀδαεῖς τῶν πραγμάτων, ἐτύγχανον πλήρους ἐλευθερίας δράσεως, ὡς μὴ ὑπάρχοντος γενικοῦ καὶ συστηματικοῦ προγράμματος ἐνεργείας, ὡς εἶπον, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου νὰ ὑποχρεῶνται πάντες. Ὡς ἐκ τούτου βλέπει τις τὰς διαφόρους προξενικὰς ἀρχὰς ἐργαζομένας κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀντιλήψεις καὶ οὐχὶ σπανίως κατὰ τρόπον ὅλως ἀντίθετον. Ἡ ἔλλειψις γενικοῦ καὶ συστηματικοῦ προγράματος καὶ τὸ ἀκατάλληλον ἐνίων τῶν προξενικῶν ὑπαλλήλων εἶνε ἡ κυριωτέρα αἰτία τῶν μέχρι τοῦδε ἀποτυχιῶν μας. Ἀλλὰ πρὸς σύνταξιν προγράμματος τοιούτου, ἔπρεπε νὰ μελετηθῇ καλῶς ἡ κατάστασις τῆς χώρας, αἱ διάφοροι ἀνάγκαι αὐτῆς καὶ ἡ ἐν αὐτῇ θέσις ἡμῶν. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἀνάγκην νὰ συγκρατήσῃ ἐν Μακεδονίᾳ τὰ διάφορα σημεῖα, ἅτινα ἀπ' αἰώνων ἐκέκτητο καὶ ὁπόθεν προσπαθοῦσι νὰ ἐκτοπίσωσιν αὐτὸν οἱ Βούλγαροι. Ἐπιβάλλεται δὲ σήμερον διὰ συντόνου ἐργασίας νὰ ἐπανακτήσῃ τὸ τυχὸν ἀπωλεσθὲν ἔδαφος. Ἐξ ἀντιθέτου δὲ εἰργάσθησαν οἱ Βούλγαροι διὰ καταλλήλων πρακτόρων.

Μετὰ τοὺς Προξένους ἔρχονται οἱ Μητροπολῖται, οἵτινες πλέον αὐτῶν ἐπιδρῶσιν ἐπὶ

τοῦ φρονήματος τῶν πληθυσμῶν, καθ' ὅσον ἀείποτε ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπῆρξε στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἀτυχῶς ἔνιοι τούτων δὲν ἐφάνησαν ἀντάξιοι τοῦ προορισμοῦ των καὶ οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς τὸ ποίμνιον αὐτῶν τὴν ἔννοιαν τοῦ Σχίσματος. Διότι, παρ' ὅλην τὴν ἀμάθειάν των, εἰς τοὺς χωρικοὺς ἐμφωλεύει τὸ ἑλληνοθρησκευτικὸν αἴσθημα εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς των. Ἐὰν ἐξηγεῖτο λοιπὸν καλῶς εἰς αὐτούς, ὅτι οἱ σχιματικοὶ δὲν εἶνε ὀρθόδοξοι, οὐδόλως τὸ Σχίσμα ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ. Εἰς ἐμὲ ἐχρησίμευσεν ἐπωφελῶς κατὰ τὴν ἐκεῖσε διαμονήν μου ἡ ἔννοια τοῦ Σχίσματος. Ἐν γένει δὲ ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος εἶνε πολὺ ὑποδεέστερος τοῦ βουλγαρικοῦ ὑπὸ ἔποψιν θάρρους, αὐταπαρνήσεως καὶ φρονήματος. Ἐπιβάλλεται σύντονος ἐργασία πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου.

Μετὰ τὸν Πρόξενον καὶ τὸν Κλῆρον ἔρχεται ἕτερος σπουδαῖος παράγων δράσεως τὸ Σχολεῖον. Ἀτυχῶς ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη τὸ Σχολεῖον ἦτο σφαλερά. Διὰ τοῦτο τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολυετοῦς δράσεως τοῦ Σχολείου εἶνε ἐλάχιστα. Ὁ διδάσκαλος ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι δέον νὰ ἔχῃ φρόνημα, αὐταπάρνησιν καὶ θάρρος, νὰ εἶνε δὲ οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος. Ὁ πολὺς ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων ἐπέφερε τὴν ἐλάττωσιν τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν εἰς βαθμὸν ἐξευτελιστικόν, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγιστοι διδάσκαλοι ἐκπληροῦσι τὸν προορισμόν των. Ἀντιθέτως εἰργάσθησαν οἱ Βούλγαροι.

Ἡ ἵδρυσις οἰκοτροφείων, ἐν οἷς νὰ διαιτῶνται καὶ σπουδάζωσιν ἀλλοφώνων Ἑλλήνων τέκνα, μεγάλως θέλει συντελέσῃ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος.

Ἕτερον σοβαρὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, εἶνε ὁ οἰκονομικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ διεξαγάγωμεν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους μας. Ἡ ἵδρυσις τραπεζῶν, ἡ ἀγορὰ τσιφλικίων καὶ καθεξῆς, θὰ ἔχῃ ἄριστα ἀποτελέσματα.

Τέλος, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν δῆθεν καθ' ἡμῶν μόνον φιλανθρώπων ἐπιβάλλεται ἡ ἐνίσχυσις ἐνόπλου τοπικῆς ἀμύνης ἐναντίον τῶν βουλγαρικῶν φρικαλεοτήτων. Μοὶ ἔλεγε περιφανὴς πολιτικὸς φιλλέλην, κατέχων σήμερον τὴν θέσιν ὑπουργοῦ εἰς μέγα κράτος, ὅτι τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν τοσούτῳ ἐξεφυλίσθη, ὥστε δὲν συγκινεῖται οὔτε ἀπὸ παραδόσεις, οὔτε ἀπὸ αἰσθήματα, ἐπιζητεῖ ἔργα. — «Μιμήθητε τοὺς Βουλγάρους καὶ μεταχειρίσθητε τὸ ἐγχειρίδιον καὶ τὸ περίστροφον μᾶλλον τῶν παραδόσεων καὶ τῶν δικαιωμάτων.

Τοιαῦται ἐν περιλήψει αἱ ἐντυπώσεις μου, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ Μακεδονίας μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων τόσον ἐν τοῖς κέντροις, ὅσον καὶ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ. Περὶ ὅλων τούτων ὑπεβλήθησαν ὑπομνήματα καὶ ἐγένετο ἡ δέουσα ἐνέργεια· ἂν δὲν εἰσηκούσθημεν, δὲν εἶνε σφάλμα ἡμῶν».

Ἤδη ὀλίγας λέξεις θέλω προσθέσῃ περὶ τῶν ἐντυπώσεων, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ τῆς

μεταβάσεώς μου εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, καθ' ὅστον κατὰ τὸ πλεῖστον. εἶνε κοινὰ τά συμβαίνοντα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Ἡ ἐν τῇ δυτικῇ Θράκῃ δρᾶσις τῶν Βουλγάρων ἔχει ὀλιγώτερα τὰ ἀποτελέσματα, καθόσον οἱ τουρκικοὶ πληθυσμοὶ εἶνε πυκνότεροι εἰς τὰ μέρη τὰ συνορεύοντα πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ ἑπομένως ἡ ἀντίδρασις μεγαλειτέρα, οὐχ' ἧττον καὶ ἐν Θράκῃ προσπαθοῦσιν οἱ Βούλγαροι, μεταχειριζόμενοι οἷα καὶ ἐν Μακεδονίᾳ μέσα, νὰ ἐπικρατήσωσιν· ἰδίᾳ προσπαθοῦσι νὰ ἀγοράσωσι κτήσεις καὶ νὰ διακόψωσι τὴν συνέχειαν τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου, ὡς ἐν Δεδεαγάτς.

Καὶ ἐν Θράκῃ ἡ αὐτὴ ἔλλειψις συστήματος, ἡ αὐτὴ ἔλλειψις γενικοῦ σχεδίου ἐνεργείας ἐκ μέρους μας. Ἐπιβάλλεται ὅθεν καὶ δι' αὐτὴν σύντονος, ἄμεσος καὶ συστηματικὴ ἐργασία τῆς Ἑλλάδος.

Τοιοῦτοι εἶνε περίπου οἱ κίνδυνοι, οὓς διατρέχει ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός, τοιαῦτα τὰ μέτρα τῆς δράσεως πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ παρασκευασθῇ στρατιωτικῶς, ἵνα λογίζηται ὡς σοβαρὸς παράγων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πολλὰ ἐλέχθησαν, ὥστε οὐδὲν ἤθελον προσθέσῃ, ἂν μὴ προεκαλούμην νὰ ἐκφέρω τὴν γνώμην μου περὶ τῶν γενομένων δαπανῶν διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν ἡμῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἐλέχθη ὑπό τινος τῶν προαγορευσάντων, ὅτι ἡμεῖς δαπανῶμεν 4,000,000 δραχμῶν περισσότερον τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Χερσονήσου καὶ μάλιστα τῆς Βουλγαρίας διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Τοῦτο νομίζω, ὅτι δὲν εἶνε ἀκριβές. Καθόσον ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1906, ἐπὶ γενικῶν δαπανῶν 120,000,000 δραχμῶν, ἀναγράφεται δαπάνη 20,000,000 δραχμῶν διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, διὰ δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν 7,500,000 δραχμῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ ποσὸν τῶν 20,000,000 δραχμῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν πρέπει νὰ ἀφαιρεθῶσι 3,000,000 περίπου δραχμῶν διὰ τὴν χωροφυλακήν, ἧς ἡ δαπάνη οὐδαμοῦ ἐπιβαρύνει τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀπὸ δὲ τὸ ποσὸν τῶν 7,500,000 δραχμῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι 500,000 περίπου διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των τελωνείων, ἄσχετον πρὸς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, καὶ ἑπομένως δὲν πρέπει νὰ ἐπιβαρύνῃ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν· ὥστε ἀπομένουσι καθαρὸν ποσὸν 17,000,000 δραχμῶν διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ 7,000,000 διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἤτοι ἐν ὅλῳ διὰ τὰ δύο πολεμικὰ ὑπουργεῖα 24,000,000 δραχμῶν.

Ἴδωμεν ἤδη πόσον δαπανῶσι τὰ λοιπὰ κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, καθόσον αὐτά, ὡς γνωστόν, μόνον ἓν ὑπουργεῖον πολεμικὸν ἔχουσι, τὸ τῶν Στρατιωτικῶν, καὶ τοῦτο εἶνε μέγα πλεονέκτημα δι' αὐτά.

Ἡ Βουλγαρία, ἐπὶ γενικῶν δαπανῶν 106,000,000 φράγκων, δαπανᾷ διὰ τὸ

ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν 26,500,0ᴗ0 φράγκων. Ἡ δὲ Ρωμουνία, ἐπὶ γενικῶν δαπανῶν 227,000,000 φράγκων, δαπανᾷ διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν 39,600,009 φράγκων. Ἡ Σερβία, ἐπὶ γενικῶν δαπανῶν 89,000,000 φράγκων, δαπανᾷ διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν 23,000,000 φράγκων. Ἡ Τουρκία, ἐπὶ γενικῶν δαπανῶν 18,500,000 λιρῶν (φρ. 425,000,000) δαπανᾷ διὰ μὲν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν 4,900,000 λιρῶν, (φρ. 112,500,000) διὰ δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, 500,000 λιρῶν, (φρ. 11,500,000) ἤτοι ἐν ὅλῳ διὰ τὰ δύο πολεμικὰ ὑπουργεῖα 5,400,000 λιρῶν· (φρ. 124,000,000).

Ἂν συγκρίνωμεν λοιπὸν τὰς στρατιωτικὰς ταύτας δαπάνας καὶ ἀναγάγωμεν αὐτὰς εἰς τὸ ποσοστὸν τῶν γενικῶν δαπανῶν, θὰ εὕρωμεν, ὅτι ἡ Βουλγαρία δαπανᾷ τὸ τέταρτον τοῦ προϋπολογισμοῦ της διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἡ Ρωμουνία τὸ ἕκτον, ἡ Σερβία πλέον τοῦ τετάρτου, ἐπίσης καὶ ἡ Τουρκία πλέον τοῦ τετάρτου. Ἡμεῖς δαπανῶμεν τὸ ἕβδομον διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ὀλιγώτερον τοῦ πέμπτου διὰ τὰ δύο πολεμικά μας ὑπουργεῖα.

Ἐν τοσούτῳ ὁ πρϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων εἶνε ἐπαρκής, ἀλλὰ ἡ κατανομὴ τῶν δαπανῶν πλημμελής. Ἐλέχθη λοιπόν, ὅτι ἡ πλημμέλεια αὕτη τῆς κατανομῆς τῶν δαπανῶν προέρχεται ἐκ τῆς μὴ εὐρύθμου λειτουργίας τοῦ κράτους, καὶ ὑπεδείχθη ὑπό τινων τῶν προλαλησάντων, ὅτι πρέπει νὰ προηγηθῇ ἡ εὔρυθμος λειτουργία τοῦ κράτους τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως. Τοῦτο νομίζω, ὅτι ἐν μέρει εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι, ἅμ' ὡς ἀποφασίσῃ τὸ Κράτος νὰ παρασκευασθῇ στρατιωτικῶς, μοιραίως θὰ σκεφθῇ καὶ περὶ τῆς εὐρυθμοτέρας λειτουργίας τῆς πολιτείας, διότι εἶνε ζητήματα συναφῆ καὶ ἀλληλένδετα. Ἀλλ' ἐνῷ ἔχω τοιαύτην γνώμην, νομίζω ἐπίσης, ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται οὔτε μακρὸς χρόνος, οὔτε μεγάλαι προσπάθειαι· εἶνε ζήτημα ἁπλοῦν, ἀπαιτοῦν ὀλίγην καλὴν θέλησιν καὶ περισσότερον σθένος ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων. Εἶνε ζήτημα εὐρύθμου κατανομῆς τῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν καὶ οὐδὲν πλέον.

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος). Τώρα, Κύριοι, θὰ σᾶς ἀναγνωσθῇ σχέδιον ψηφίσματος, ὅ περ περιλαμβάνει τὰ γενικώτερα πορίσματα τῆς ἐργασίας μας καὶ τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης καὶ τὸ ὁποῖον ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἔγκρισιν ὑμῶν, ἀφοῦ ἐπιφέρετε πᾶσαν τυχὸν ἀναγκαίαν τροπολογίαν.

Μετὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ συνταχθῇ ὑπόμνημα ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν παραστάντων εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν σωματείων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ, Θρᾴκῃ καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑποβληθῇ ἰδιαιτέρως τοῖς ἁρμοδίοις. Κύριε Γραμματεῦ, παρακαλῶ ν' ἀναγνωσθῇ τὸ ψήφισμα.

Μ. Κανακάκης (Γραμματεύς). (Ἀναγινώσκει τὸ σχέδιον τοῦ ψηφίσματος).

«Συνδιάσκεψις περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων»

«Ἡ Συνδιάσκεψις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὰ ὑποβληθέντα ὑπομνήματα καὶ τὰς ἀνακοινώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κληθέντων ἐθνικῶν σωματείων, καὶ τῶν Τμημάτων τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐξ ὀνόματος τῶν ἐπαπειλουμένων δικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἀποφασίζει:

α'.) «Καλεῖ ἅπαν τὸ Γένος, ἐλεύθερον, ὑπόδουλον καὶ ἐν διασπορᾷ, νὰ ἐργασθῇ παντὶ τρόπῳ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτὸ ποικίλων πολεμίων, νὰ συνεχίσῃ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης δραστηριότητος τὸν μέγαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀγῶνα, μὴ φειδόμενον θυσιῶν ὑπὲρ ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ.

β'.) «Ἀπευθύνεται εἰς τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἁρμοδίους, ὅπως, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τοὺς ἐθνικοὺς κινδύνους,ἐρρωμένως καὶ καταλλήλως ἀγωνισθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θρᾴκῃ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

γ'.) «Ἰδίᾳ ἐξικετεύει τὸ ἑλληνικὸν Κράτος καὶ τοὺς διέποντας τὰ πράγματα αὐτοῦ, ἐξ ὀνόματος καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ὅπως προβῶσιν εἰς τὴν πρωτίστην καὶ ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας, εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ταχεῖαν σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἐλευθέρου Κράτους.

«Τὸ Κράτος φέρει βαρεῖαν τὴν εὐθύνην τῆς Ἱστορίας ἐπὶ τῇ βραδύτητι αὐτοῦ, ἐξ ἧς οὐ μόνον κινδυνεύουσιν ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ ἐπαπειλεῖται ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ὡς ἔθνους καὶ ὡς κράτους,

«Εὐελπιστεῖ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, κατανοοῦν ἐπὶ τέλους ἐν τῇ ὑστάτῃ στιγμῇ τὰ καθήκοντά του, νὰ μεριμνήσῃ παντὶ τρόπῳ περὶ τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ συντάξεως.

«Ἐκλέγει Ἐπιτροπήν, ἵνα ἐργασθῇ πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστιν εὐρυτέραν δημοσιότητα καὶ ἐπιβουλὴν τοῦ ψηφίσματος τούτου μέχρι τῆς συγκλήσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις κατ' ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως συγκληθησομένου Πανελληνίου ἐθνικοῦ Συνεδρίου, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἐ. ἔ.»

Μετὰ διαλογικὴν συζήτησιν περὶ τοῦ σχεδίου τούτου, καθ' ἣν ἔλαβον μέρος οἱ κύριοι Πρόεδρος, Βασιλείου, Ἀργυρός, Καραπαναγιώτης, Θεοδωρίδης καὶ Μεταξᾶς, ὁ κ. Σῖμος εἶπε τὰ ἀκόλουθα:

Σῖμος. Ἐπειδὴ πολλοί, κύριε Πρόεδρε, ἐπιθυμοῦσι νὰ μελετήσωσι τὸ ψήφισμα καὶ φέρωσι τὰς παρατηρήσεις των, παρακαλῶ ν' ἀναβληθῇ ἡ ψήφισις δι' αὔριον, ἵνα γείνῃ ἐπ' αὐτοῦ συζήτησις καὶ μετὰ ταῦτα ληφθῇ ἡ ἀπόφασις.

Καζάζης. (Πρόεδρος). Αὔριον τότε εἰς τὰς 4 μ. μ. (Λύεται ἡ συνεδρία περὶ ὥραν 8 1)2 μ. μ.).

Τελευταία ἡμέρα

Συνεδρία τῆς 8ης Ἰουνίου 1906, ὥρᾳ 4 καὶ 30' μ. μ.

Ν. Καζάζης (Πρόεδρος).—Ἄγεται ἡ Συνεδρία.—Χθὲς σᾶς ἀνεγνώσθη τὸ σχέδιον τοῦ ψηφίσματος καὶ ἐπειδὴ ἐξέφρασάν τινες τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μελετήσωσι καὶ προβάλωσι τροπολογίας, παρακαλῶ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ προτείνωσι τοιαύτας.

Οἱ κύριοι Πετιμεζᾶς, Βασιλείου, Καραπαναγιώτης, Θεοδωρίδης, Μιχαῆλος, Μελισσουργός, Μεταξᾶς, Ἀργυρός, Σῖμος, Πεταλᾶς, λαβόντες τὸν λόγον ὑπέβαλον διαφόρους προτάσεις καὶ τροπολογίας ἀναπτύξαντες αὐτάς, μετασχόντος κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπανειλημμένως καὶ τοῦ κ. Προέδρου.

Κατὰ πρότασιν τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, προκειμένου νὰ συναρμολογηθῶσιν ἅπασαι αἱ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ ψηφίσματος προτάσεις γίνεται διακοπὴ πέντε λεπτῶν, μεθ' ὃν ἐπαναλαμβάνεται ἡ συνεδρία, ὅτε ὁ κ.Πρόεδρος, καλεῖ τὸν γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ τὸ ψήφισμα.

Κανακάκης (Γραμματεύς, ἀναγινώσκει τὸ ψήφισμα, ἔχον οὕτω):

«Ψήφισμα τῆς Συνδιασκέψεως περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων

«Ἡ Συνδιάσκεψις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τά τε ὑποβληθέντα ὑπομνήματα καὶ τὰς ἀνακοινώσεις τῶν ἀπεσταλμένων τῶν κληθέντων ἐθνικῶν Σωματείων, τῶν Τμημάτων τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀντιπροσωπευόντων τὸ ἑλληνικὸν Γένος, ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ τῶν δικαίων αὐτοῦ, ἀποφασίζει:

α'.) «Καλεῖ ἅπαν τὸ Γένος, ἐλεύθερον, ὑπόδουλον καὶ ἐν διασπορᾷ, νὰ ἐργασθῇ παντὶ τρόπῳ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτὸ ποικίλων πολεμίων, νὰ συνεχίσῃ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης δραστηριότητος τὸν μέγαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀγῶνα, μὴ φειδόμενον θυσιῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ.

β'.) «Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀλυτρώτῳ πατρίδι ἁρμοδίους, ὅπως, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τοὺς ἐθνικοὺς κινδύνους, ἐρρωμένως καὶ καταλλήλως ἀγωνισθῶσιν ἐν τοῖς διαφόροις ἐθνικοῖς κέντροις, καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ, Ἠπείρῳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὑπὲρ πραγματώσεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

γ'.) «Ἐξαίρει τὴν ἀνάγκην τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς κατευθύνσεως τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἐπικινδύνου ἐξελίξεως τῶν διεθνῶν ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς.

δ'.) «Ἰδίᾳ ἐξικετεύει τοὺς διέποντας τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὴν πρωτίστην καὶ τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας καὶ εἰς τὴν ἄμεσον σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἐλευθέρου Κράτους.

«Τὸ Κράτος φέρει βαρεῖαν τὴν εὐθύνην ἀπέναντι τῆς Ἱστορίας ἐπὶ τῇ βραδύτητι αὐτοῦ, ἐξ ἧς οὐ μόνον κινδυνεύουσιν ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ ἐπαπειλεῖται ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ὡς ἔθνους καὶ ὡς κράτους.

«Εὐελπιστεῖ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Κράτος, κατανοοῦν ἐν τῇ ὑστάτῃ στιγμῇ τὰ καθήκοντά του, ὡς καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς εἶνε ἐνδεχόμενον ν' ἀντιμετωπίσῃ ἐκ τῆς περαιτέρῳ ἀναβολῆς, θὰ μεριμνήσῃ παντὶ τρόπῳ καὶ πάσῃ θυσίᾳ περὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας στρατιωτικῆς αὐτοῦ συντάξεως».

Μετά τινας δὲ παρατηρήσεις καὶ διαλογικὰς συζητήσεις τὸ ψήφισμα ἐψηφίσθη ὡς ἀνεγνώσθη.

Ν. Καζάζης (Πρόεδρος). Μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ ψηφίσματος θὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου ἐπιτροπης, ἥτις θὰ ἐπιδώσῃ τὸ ψήφισμα. Ἀναγινώσκει τὰ ὀνόματα.

Ἡ Συνδιάσκεψις ἐκλέγει ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν κ. κ. Ν. Καζάζη, Γ. Μελισσουργοῦ, Α. Θεοδωρίδου, Ι. Πούμπουρα, Μ. Κατσίμπαλη, Κ. Σπυρίδη, Α. Ἀργυροῦ, Σ. Σίμου, Γ. Καραπαναγιώτου, Κλ. Οἰκονομίδου, Μιλτ. Δάλλα, Α. Μεταξᾶ, Σ. Μεζεβίρη, Θ. Πετιμεζᾶ, Κ. Βασιλείου καὶ Φ. Βαλασσοπούλου, ἵνα ἐργασθῇ πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστιν εὐρυτέραν δημοσιότητα καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ψηφίσματος μέχρι τῆς συγκλήσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις κατ' ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως συγκληθησομένου ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτροπῆς Πανελληνίου ἐθνικοῦ Συνεδρίου, μηνὶ Νοεμβρίῳ 1906, πρὸς δὲ ἀναπτύξῃ ἐν ὑπομνήματι, ἁρμοδίως διαβιβαζομένῳ τὰ πορίσματα τῶν ἐν τῇ Συνδιασκέψει συζητήσεων.

(Ἡ ἐπιτροπὴ γίνεται δεκτὴ παμψηφεί).

Καζάζης (Πρόεδρος). Είς τὴν αὐτὴν ἐπιτροπὴν θ' ἀνατεθῇ καὶ ἡ σύνταξις βραχέος ὑπομνήματος, ἵνα ὑποβληθῇ ὅπου δεῖ.

Ἡ Συνδιάσκεψις εἶτα ἀποφασίζει νὰ συγκληθῇ ὑπὸ τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς Πανελλήνιον ἐθνικὸν Συνέδριον μηνὶ Νοεμβρίῳ.

Ν. Καζάζης (Πρόεδρος). Κύριοι, ὀφείλω ἐξ ὀνόματος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν συνεργασίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέσχετε. Εὐελπιστῶ, ὅτι ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη ἔσται ἡ πρώτη ἀφετηρία πρὸς εὐρυτέραν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Δὲν θέλω νὰ σᾶς κουράσω, λέγων περισσότερα. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ κάμνῃ τὸ καθῆκόν της, εὐελπιστεῖ δέ, ὅτι θὰ ἔχῃ τὴν συνεργασίαν πάντων τῶν ἐθνικῶν σωματείων, ἐν τῷ ἔργῳ της τοῦτο. Ἄς ἐργασθῶμεν, ἵνα δυνηθῶμεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν κίνδυνον.

Ἤδη ἐτελείωσε τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας. Ἀπὸ τῆς αὔριον ἄρχεται τὸ μέρος τὸ δεύτερον, τὸ μᾶλλον ἐπίπονον, πῶς θὰ προπαρασκευάσωμεν τουτέστι τὴν σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐργασθῇ τελεσφορώτερον. Θὰ εἴμεθα τότε παρεσκευασμένοι καλείτερον, καὶ θὰ ἐργασθῶμεν ν' ἀποδείξωμεν εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικόν, ὅτι ἀληθῶς εἴμεθα ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν μᾶς παρέσχον καὶ μᾶς παρέχουσιν. Ἄς περιοριζόμεθα εἰς τὰ ἔργα καὶ τίποτε περισσότερον. Ἄς προσπαθήσωμεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸν κίνδυνον οὐχὶ διὰ λόγων πλέον, ἀλλὰ δι' ἔργων.

Κύριοι, σᾶς ἐκφράζω καὶ πάλιν τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν συνεργασίαν ταύτην καὶ ἐλπίζω, ὅτι ἐντὸς τοῦ ἔτους θὰ συναντηθῶμεν καὶ πάλιν. (χειροκροτήματα).

Ἀργυρός. Καὶ ἐπ' ἐλπίδι βελτιώσεως τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ ὄχι μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι θὰ εὑρεθῶμεν ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις.

Μεταξᾶς. Ἡ Συνδιάσκεψις ἐκφράζει τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας της πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ (χειροκροτήματα).

Ν. Καζάζης. (Πρόεδρος). Λύεται ἡ συνεδρία. (Ὥρᾳ 7 καὶ 20').

ΤΑ ΥΠΟΒΛΗΘΕΝΤΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Ἀριθ. 20.

1.

Ὑπόμνημα τοῦ Τμήματος Κυπαρισσίας

Ἀπάντησις ἐπὶ τῶν παρὰ τοῦ σεβαστοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας τεθέντων θεμάτων, ἐγκριθὲν κατὰ τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῶν ἑταίρων τοῦ ἡμετέρου Τμήματος τῆς 30 Μαΐου 1906.

«Τὰ ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καθορισθέντα θέματα, πληθὺν μεγάλων ἐρωτημάτων προκαλοῦντα, λόγῳ τῆς μεγίστης αὐτῶν εὐρύτητος, εἰς δυσχερῆ περιάγουσι θέσιν τὸ ἡμέτερον Τμῆμα, μὴ εὑρισκόμενον ἐν κατοχῇ τῶν ἀπαραιτήτων ἐκείνων λεπτομερειῶν, αἵτινες ἤθελον εἰδικεύσῃ τὰς σκέψεις αὐτοῦ εἰς ὡρισμένα τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας σημεῖα· καὶ ἀνάγκας μὲν ἐθνικὰς διαβλέπον πλείστας καὶ ἐπιτακτικὰς τὸ Τμῆμα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Γένους ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ σκέπτεται, ὅτι ἤθελε μακρηγορήσῃ ἐπὶ ματαίῳ ἀληθῶς, ἂν μὴ περιώριζεν ἐν ὀλίγοις τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις αὐτοῦ εἰς τὴν μᾶλλον τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν προέχουσαν, εἰς ἐκείνην, ἥτις, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, περιλαμβάνει ἁπάσας τὰς ἄλλας καὶ ἥτις, θεραπευομένη, εὐχερῆ θέλει καταστήσῃ καὶ τῶν ἄλλων τὴν πλήρωσιν. Ποία δ' ἄλλη δύναται νὰ ᾖ αὕτη ἢ ἐκείνη, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ φωνῆς διεκήρυξεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καλέσας, ὡς διὰ σάλπιγγος ἀρχαγγέλου εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, τὰς χαύνας ἐθνικὰς δυνάμεις πρὸς δημιουργίαν ἰσχυροῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἀνταξίου τῶν βλέψεων τοῦ Γένους καὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς; Καὶ τὸ μὲν κήρυγμα, θαυμάσιον καὶ μεγαλοπρεπές, ἐγένετο. Καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἐκ τῆς νάρκης ἀναλαβοῦσα καὶ ἰσχυρῶς συγκλονισθεῖσα, ἀπεδέξατο τοῦτο ὡς τὴν μόνην σώτειραν ἐθνικὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἤδη, ὅτε εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐφθάσαμεν, εἰς τὸ νὰ μετουσιώσωμεν δηλονότι εἰς ἀλήθειαν εἰς πεποίθησιν καὶ συνείδησιν, ὅτι προέτεινεν, ὡς ἐν ἀορίστῳ ἐθνικῇ ἀντιλήψει, γεννᾶται τὸ μέγα πρόβλημα πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πραγμάτωσις ἐθνικοῦ προβλήματος ὑπὸ τὰς γνωστὰς συνθήκας, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὁποίων εὑρισκόμεθα καὶ εἰς ὧν τὴν ἀνάλυσιν καὶ περιττὸν καὶ ἴσως καὶ μὴ ἐπιτετραμμένον νομίζομεν νὰ προβῶμεν.

«Τὸ Τμῆμα, εἰς τὴν ἱστορίαν ἀποβλέπον, ὡς εἰς μέγαν διδάσκαλον, σκέπτεται, ὅτι τὰ μεγάλα γεγονότα ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν ἐθνῶν δὲν ἐπιτελοῦνται, ὁσάκις συνθῆκαι καὶ ὅροι σπουδαῖοι ἀντιτάσσονται προσκόμματα εἰς πραγμάτωσιν

τούτων,ἂν μὴ ὁ λαός, ἐν ὅλῃ τῇ κυριάρχῳ αὐτοῦ ἐπιβολῇ **θρυμματίσῃ** πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην καὶ τὴν θέλησιν αὐτοῦ.

«*Ἀποφαίνεται* ὑστέραν πᾶσαν σκέψιν καὶ μέριμναν πρὸς οἱανδήποτε ἄλλην ἐθνικὴν ἐργασίαν, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ αὔριον καὶ ὁ μέλλων ἐγγύτερος ἢ ἀπώτερος χρόνος θ᾽ ἀρκέσωσιν ἡμῖν πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐθνικὴν δημιουργίαν. Καὶ προκαλεῖ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἵνα, ἐξεγειρόμενος, ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς νομοθετοῦντας ἀντιπροσώπους αὐτοῦ νὰ παραιτήσωσι πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν καὶ ἐνασχόλησιν καὶ οἱονεὶ διαρκῆ κηρύσσοντες συνεδρίαν καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα ἐν κινδύνῳ, λάβωσιν ἀμέσως, ἄνευ δισταγμοῦ, χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ἐναντίωσιν, ὅλα τὰ μέτρα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς δημιουργίαν μεγάλου ἐθνικοῦ στρατοῦ,ἔστω καὶ ἂν τοῦτο ἤθελεν ἀποβῇ ἐπὶ βλάβῃ οἱασδήποτε ἄλλης *πολιτειακῆς λειτουργείας.*

Ὁ Πρόεδρος

Ν. Μανωλόπουλος **Ἰω. Καρακόπουλος**

Ἀριθ. Πρωτ. Διεκ.

2.

Ὑπόμνημα τοῦ Τμήματος Ναυπλίου

Πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Κωνστ. Πεταλᾶν, ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ

Ἀθήνας

«Ἀξιότιμε Κύριε,

«Τὸ ἐνταῦθα Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συνελθὸν ἵνα ἐκλέξῃ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, ὅπως τὸ ἀντιπροσωπεύσῃ ἐν τῇ ἐθνικῇ Συνδιασκέψει, εἰς ἣν καλεῖ ἡ Ἑταιρεία τὰ Τμήματα αὐτῆς καὶ τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι ἐθνικὰ σωματεῖα, κατὰ τὴν 4ην τοῦ ἀρξαμένου μηνός, ἐξελέξατο ὑμᾶς ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, τὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καταλληλότερον ν᾽ ἀντιπροσωπεύσῃ τοῦτο, καὶ παρακαλεῖ ὑμᾶς, ἵνα, εὐαρεστούμενος, δεχθῆτε τὴν τοιαύτην ἀντιπροσώπευσιν αὐτοῦ, διερμηνεύοντες ἐν τῇ Συνδιασκέψει ταύτῃ τὴν ἑπομένην γνώμην ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Τμήματος γενομένην δεκτήν, ἀπαντῶσαν εἰς ἀμφότερα τὰ τιθέμενα πρὸς συζήτησιν ἐν τῇ Συνδιασκέψει ζητήματα.

»Ἐθνικαὶ ἀνάγκαι πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεώς του καὶ διεξαγωγὴν νικηφόρου ἀγῶνος ἀμύνης κατὰ »τῶν πολεμίων του εἶνε ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἡ σύνταξις καὶ κατάρτισις τοῦ ἀπαιτουμένου »καταλλήλου στρατοῦ,ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον καὶ ἐνδελεχῆ μέριμναν τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως, διότι οὕτω καὶ μόνον τὸ ἔθνος δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὸν σεβασμὸν τῶν »ἐθνικῶν αὐτοῦ δικαίων καὶ ἐνισχύσῃ τὸν πολεμούμενον ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν, »ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ διὰ παντὸς μέσου ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος διὰ τῆς ἀποστολῆς ἱκανῶν καὶ ἀνεγνωρισμένης ἀξίας προξένων πρὸς προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν »τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἄγρυπνον ἀντίληψιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ

»διὰ τῆς συντηρήσεως ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ καλῶς »κατηρτισμένου κλήρου. Ἡ ἄμεσος δὲ ἄμυνα κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πολεμίων »τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπαιτεῖ τὴν ἐξακολούθησιν καὶ τὴν διὰ πάσης θυσίας ἐνίσχυσιν »καὶ συντήρησιν ἐνόπλων ἀμυντικῶν σωμάτων».

«Δέξασθε, παρακαλοῦμεν, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἰδιαζούσης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως ἡμῶν.

«Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 2 Ἰουνίου 1906.

«Ὁ Πρόεδρος
«**Σ. Γιαννόπουλος**»

«Ὁ Γραμματεὺς
«**Σ. Π. Πιλαφιτζῆς**»

3.

Ὑπόμνημα τοῦ Τμήματος Κύμης

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Εἰς Ἀθήνας

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ 25ης Ἀπριλίου ἐ. ἔ. γενομένην προκήρυξιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐν Κύμῃ Τμῆμα ταύτης συνῆλθεν ἐκτάκτως εἰς δύο συνεχεῖς συνεδρίας. Ἐν ταύταις, ὧν μετέσχον πλὴν τῶν μελῶν τοῦ Τμήματος καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι πολῖται, ἐπὶ τούτῳ κληθέντες, μακρὰ ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ τῶν δύο ἐρωτημάτων, ἅτινα ἀπευθύνει τὸ Κεντρικὸν τῆς Ἑταιρείας Διοικητικὸν Συμβούλιον, ἤτοι τίνες αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι καὶ τίνα τὰ μέσα τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τούτων.

Πάντες οἱ λαβόντες τὸν λόγον πρωτίστως ἐξεδήλωσαν βαθυτάτην συναίσθησιν τῶν μεγίστων κινδύνων, οἵτινες ἀπειλοῦσι τόν τε ὑπόδουλον καὶ τὸν ἐλεύθερον Ἑλληνισμὸν καὶ ζωηροῖς χρώμασι παρέστησαν τὰς πολλαπλᾶς τοῦ ἔθνους ἀνάγκας καὶ ὑπέδειξεν ἕκαστος τὸ ἐφ' ἑαυτῷ τὰ μέσα τῆς θεραπείας τούτων. Αἱ δὲ ἐξενεχθεῖσαι γνῶμαι, συμπληρωτικαὶ ἀλλήλων οὖσαι, κατέληξαν εἰς τὸ ἑξῆς πόρισμα:

Α'. Τίνες αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι

Αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι εἶνε διτταί, ἐξωτερικαὶ καὶ ἐσωτερικαί.

α'.) Καὶ αἱ μὲν ἐξωτερικαὶ ἀνάγκαι εἶνε αἱ μάλιστα ἐπείγουσαι καὶ αἱ συντόνου καὶ ταχείας θεραπείας δεόμεναι, διότι ἀμεσώτατος ἐπίκειται ὁ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Θράκῃ καὶ ἐν τῇ Ἠπείρῳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ λαοὶ ξένοι καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες ἱστορικὴν ἢ ἐθνικὴν σχέσιν πρὸς τὴν χώραν ἡμῶν ταύτην, ὀργιάζοντες καὶ δολοφονοῦντες τοὺς Ἕλληνας, ὑποκρίνονται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τὸ πρόσωπον

τῶν ἐλευθερωτῶν. Τῶν δημιουργηθέντων δὲ τούτων κινδύνων ἐν τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ αἴτια εἶνε:

1ον). Ἡ ἐκ μέρους ἡμῶν ἔλλειψις ἑνιαίας ἐνεργείας ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν προγράμματος.

2ον). Ἡ ἔλλειψις δεξιᾶς διπλωματικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ συναισθανομένης τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς ἀποστολήν.

3ον). Ἡ παρὰ τοῖς ὑποδούλοις ἀδελφοῖς ἔλλειψις μεμορφωμένου κλήρου καὶ σχολείων πολλῶν, δι' ὧν ἀμφοτέρων ἐξαίρεται τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ διαθερμαίνεται ἡ ἐλπὶς τῆς ἐλευθερίας.

4ον). Ἡ ἔλλειψις χρήματος διατιθεμένου καὶ πρὸς ἄλλους τοιούτους σκοποὺς ἐθνικοὺς καὶ δὴ πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων.

Καὶ 5ον). Ἡ ἔλλειψις σωμάτων ἠσκημένων καὶ *μεθ' ἑνότητος ἐνεργούντων* καὶ ἑτοίμων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ προστατεύωσι καὶ δι' αἵματος τὰ προσβαλλόμενα δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Αὗται εἶνε αἱ ἐξωτερικαὶ ἀνάγκαι καὶ αἱ ἐλλείψεις, περὶ ὧν,ἂν ἀπὸ πολλοῦ ἐργαζόμενοι ἐφροντίζομεν νὰ μὴ δημιουργηθῶσιν, οὔτε οἱ Βούλγαροι θὰ ἐτόλμων νὰ ἀναζητήσωσιν ἔδαφος ἐνεργείας ἐν Μακεδονίᾳ,οὔτε ἄλλοι ἀλλαχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Β'. Ἐσωτερικαὶ ἀνάγκαι

Ἀλλ' ἄν τις θελήσῃ ν' ἀναζητήσῃ τὰ ἀρχικὰ αἴτια τῶν εἰρημένων ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν, θ' ἀνεύρῃ τὰς ρίζας αὐτῶν, κειμένας ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς ἀνάγκαις. Αἱ ἐξωτερικαὶ ἀνάγκαι εἶνε ἀπόρροια τῶν ἐσωτερικῶν. Αὗται ἐδημιούργησαν ἐκείνας. Εἴμεθα ἀσύντακτοι ἐξωτερικῶς, διότι δὲν εἴμεθα συντεταγμένοι ἐσωτερικῶς. Ὁ δὲ ἐπιχειρῶν νὰ θεραπεύσῃ μονομερῶς τὰς ἐξωτερικὰς ἀνάγκας ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἰατρόν, ὅστις πειρᾶται νὰ θεραπεύσῃ τὰ συμπτώματα, ἐπαφίησι δὲ αὐτὰ τὰ αἴτια τοῦ νοσήματος ἀπολέμητα. Αἱ ἐσωτερικαὶ δὲ αὗται ἀνάγκαι εἶνε αἱ ἑξῆς:

1ον). Ἡ ἀνάπτυξις πόρων πρὸς πλουτισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄνευ χρημάτων δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποστολήν. Ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν, παρημελημένη οὖσα, εὑρίσκεται ἔτι ἐν τοῖς σπαργάνοις. Καὶ ὅμως, «εὖ φερομένης τῆς γεωργίας, καὶ αἱ λοιπαὶ τέχναι ἔρρωνται». Ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ἐμπορία δὲν ἔχουσι παρ' ἡμῖν ἐκεῖνα τὰ ἐπιστημονικὰ ἐφόδια, ἅτινα ἔχουσιν οἱ πρὸς οὓς διαγωνιζόμεθα ἐν τῇ Ἀνατολῇ εὐρωπαϊκοὶ λαοί. Καὶ ὅμως ἡ ἐμπορικὴ ἐπικράτησις ἡμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ θὰ ἦτο καλλίστη ἐθνικὴ νίκη.

2ον). Ἡ μόρφωσις τοῦ κλήρου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πεπτωκότος θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

3ον). Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ κρατοῦντος παρ' ἡμῖν παιδευτικοῦ συστήματος. Ἡ παίδευσις σήμερον εἶνε μονομερής· εἶνε μόνον θεωρητική, δὲν παρέχει δὲ καὶ ἐφό-

δια πρὸς πρακτικὸν ἐπιτήδευμα. Τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον στερεῖ τὸ ἔθνος πόρων πλουτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγίστην δίδωσι τροπὴν τοῖς Ἕλλησι πρὸς θεσιθηρίαν. Ἀντὶ τῶν τριακοσίων Σχολαρχείων καὶ τῶν τεσσαράκοντα γυμνασίων, αἱρετώτερον θὰ ἦτο, ἐὰν ὑπῆρχον ἑκατὸν τοιαῦτα σχολεῖα, ὁμοιόμορφα μὲν εἰς τὰς πέντε κατωτέρας τάξεις, εἰς δὲ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις μεταβαλλόμενα εἰς γεωργικάς, ἐμπορικάς, ναυτικὰς κλπ. σχολάς, ἀφιεμένων εἴκοσι μέχρι τριάκοντα τοιούτων, ὡς παρασκευαστικῶν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον, ἵνα οὕτω συμβαδίζωσιν ἡ θεωρητικὴ καὶ ἡ πρακτικὴ παιδευσις.

4ον). Ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν καθεστώτων νόμων, ἥτις μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο διὰ τὴν συναλλαγὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν δύο ἐξουσιῶν, τῆς νομοθετικῆς καὶ διοικητικῆς.

5ον). Ἡ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ὀργάνωσις τῆς χώρας. Ἔχομεν ἀνάγκην ταχείας στρατιωτικῆς ὀργανώσεως κατὰ σύστημα ὡρισμένον καὶ μόνιμον, οὐχὶ δὲ ἑκάστοτε μεταβαλλόμενον, κατὰ σύστημα ἀνάλογον μὲν πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἡμῶν κατάστασιν, τοιοῦτον δὲ τέλος, ὥστε ἡ Ἑλλὰς νὰ μεταβληθῇ, εἰ δυνατόν, εἰς ἓν στρατόπεδον διῃρημένον εἰς περιφερείας στρατιωτικάς, ἐν αἷς πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ τῆς ἡλικίας των ἔτους πολῖται νὰ ἀσκῶνται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Καὶ αὗται μὲν εἶνε αἱ ἐξωτερικαὶ καὶ ἐσωτερικαὶ τοῦ ἔθνους ἀνάγκαι.

B´

Τὰ δὲ μέσα τῆς θεραπείας τούτων εἶνε τὰ ἑξῆς:

Ὡς πρὸς μὲν τὰς ἐξωτερικὰς ἀνάγκας:

1ον) Ἡ ἀποστολὴ πανταχοῦ μέν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ ὑπόδουλα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ δεξιῶν καὶ δραστηρίων διπλωματῶν.

2ον) Ἡ ἀποστολὴ διδασκάλων ἀρίστων καὶ ἐξηρμένον τὸ ἐθνικὸν φρόνιμα ἐχόντων.

3ον) Ἡ ἀποστολὴ μεμορφωμένων κληρικῶν.

4ον) Ἡ παραμονή, ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ, σωμάτων ἐντοπίων μεθ' ἑνότητος ἐνεργείας, τιμωρούντων τοὺς προσβάλλοντας τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ τοῦ Μωϋσέως δίκαιον, μεταβεβλημένον μάλιστα εἰς «**ὀδόντας** *ἀντὶ ὀδόντος καὶ* **ὀφθαλμοὺς** *ἀντὶ ὀφθαλμοῦ*».

Καὶ 5ον) Ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἡ ἀφειδὴς δαπάνη χρήματος πρὸς τοιούτους ἐθνικοὺς σκοποὺς καὶ δὴ πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης περὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐσωτερικάς:

1ον) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐμπορίας·

2ον) Ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ καὶ ἡ παρὰ τούτῳ παρασκευὴ στερεῶν ἠθικῶν χαρακτήρων, ἐπιτυγχανομένη διὰ μεμορφωμένου τε καὶ σώφρονος κλήρου καὶ διὰ παιδευτικοῦ συστήματος, ἐνῷ νὰ συμβαδίζωσιν ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ παίδευσις·

3ον) Νομοθεσία ἀποκεντρωτική, μέχρι τοσούτου ἐξικνουμένη, ὥστε πρῶτον μὲν νὰ μὴ ἐπιτρέπηται τῷ ὑπουργῷ μηδεμία μεταβολὴ ἐν τῇ διοικήσει, ἂν μὴ προηγῆται γνωμοδότησις ἐπιτροπείας, ἀποτελουμένης ἐκ προσώπων εἰδικῶν καὶ ἀνεπιλήπτων τὸν χαρακτῆρα. Αἱ ἐπιτροπεῖαι δὲ ἔστωσαν τοσαῦται, ὅσα καὶ τὰ ὑπουργεῖα, τὰ δὲ μέλη ἰσόβια. Δεύτερον δὲ νὰ μὴ εἰσάγηται οὐδὲν νομοθέτημα

εἰς τὴν Βουλήν, ἂν μὴ εἶνε ἐπεξειργασμένον ὑπὸ τῆς οἰκείας εἰδικῆς ἐπιτροπείας. Οὕτω δὲ καὶ οἱ νόμοι θὰ φέρωσι τὸν τύπον τῆς τελειότητος καὶ θὰ προλαμβάνηται ἡ πρὸς ἀλλήλους σύγκρουσις αὐτῶν ὡς καὶ ἡ πολυνομία, ἡ καταντῶσα εἰς ἀνομίαν·

4ον) Ναυτικὴ ὀργάνωσις ἀξία τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ 5ον) Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις, τοιαύτη, ὥστε νὰ μεταβληθῇ ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἰς στρατόπεδον.

Ἐν Κύμῃ τῇ 28 Μαΐου 1606.

Ὁ Πρόεδρος — Ὁ Γραμματεὺς

Μ. Καπιτσαλᾶς — **Δ. Μωραΐτης**

4.

Ὑπόμνημα τοῦ ἐν Λαμίᾳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸ ἐν Λαμίᾳ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συνελθὸν εἰς συνεδρίασιν σήμερον τῇ 28 Μαΐου 1906 ἡμέρᾳ Κυριακῇ π. μ. ἐν τῷ συνήθει τῶν συνεδριάσεων τόπῳ, ὅπως ἀπαντήσῃ εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτῆς περὶ τῆς συγκληθείσης Συνδιασκέψεως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων τὴν 4ην προσεχοῦς Ἰουνίου ἐν Ἀθήναις, ἀποφαίνεται παμψηφεί :

1ον). Ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἐθνικὴ πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε ἡ παρασκευὴ ἱκανοῦ καὶ ἀξιομάχου στρατοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς διεκδίκησιν τῶν καταπατουμένων ἀπαραγράπτων ἐθνικῶν μας δικαιωμάτων ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ καὶ πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν πολιτικῆς παρὰ τῷ ἔξω κόσμῳ.

2ον). Διαρρύθμισις ἐπὶ τὸ βέλτιον τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

3ον) Ἐνίσχυσις τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας.

4ον). Ἄμυνα ὑλικὴ κατὰ τῶν ἀνταρτικῶν σωματείων ξένων ἐθνικοτήτων ἐνασκούντων ἐκβιάσεις καὶ ἀτιμώσεις κατὰ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

5ον). Ἀκριβὴς μελέτη πρὸς σύνταξιν τοπογραφικῶν καὶ χωρογραφικῶν πινάκων τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ καὶ διδασκαλία ἀναλυτικὴ αὐτοῦ καὶ ὑποχρεωτικὴ μετὰ ἱστορικῶν σημειώσεων παρὰ τῷ στρατῷ καὶ τοῖς ἁπανταχοῦ ἑλληνικοῖς σχολείοις.

Καὶ 6ον). Ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ γοήτρου καὶ τῆς μεγάλης ἰδέας παρὰ τῷ δούλῳ Ἑλληνισμῷ.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ πρώτου σκοποῦ ἀναγκαῖον θεωρεῖ τὴν καταβολὴν μερίμνης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως οὐ μόνον ἐν τῷ καταρτισμῷ τακτικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐν ὅπλοις ἀσκήσει τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁλοκλήρου, συνερχομένου κατὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πρὸς ἐπιτέλεσιν στοιχειωδῶν γυμνασίων· διὰ τὸν δεύτερον σκοπὸν κρίνει ἐπάναγκες τὴν πρόσληψιν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν νέων καταγομένων ἐκ τῶν ὑποδούλων μερῶν, κεκτημένων τὰ ἀναγκαῖα προσόντα, διὰ δὲ τὸν τρίτον τὴν συγχώρησιν εἰς Ἕλληνας διδασκάλους ἀναλήψεως ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ τὴν μὴ στέρησιν

δικαιώματος συντάξεως, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ὑπηρεσία των αὕτη τοὐλάχιστον μέχρι μιᾶς τετραετίας, διὰ δὲ τοὺς ὑπολοίπους σκοποὺς ἐπαφίεται εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἁρμοδιωτέρων καὶ ἀνατίθησι τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον καὶ τὸν κ. Εὐάγγελον Λαχανοκάρδην, κάτοικον Ἀθηνῶν, παρακαλούμενον ὅπως ἁρμοδίως διαβιβάσῃ τὰς σκέψεις ταύτας πρὸς τὴν Συνδιάσκεψιν, τὴν γενησομένην τῇ 4 Ἰουνίου ἐ. ἔ.

Ἐν Λαμίᾳ, 30 Μαΐου 1906.

Ὁ Πρόεδρος
Στυλ. Κ. Ἀναστασίου

Ὁ Γραμματεὺς
Δ. Οἰκονομόπουλος

8.
Ὑπόμνημα τοῦ ἐν Βόλῳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Συμφωνοῦντες καθολοκληρίαν μὲ τὸ κύριον πρόγραμμα τοῦ κέντρου τῆς Ἑταιρείας, ὑποβάλλομεν εὐλαβῶς ἤδη πρὸς συζήτησιν τὴν γνώμην τῆς ὁλομελείας τοῦ Τμήματος ἡμῶν, περὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ὁποίου, φρονοῦμεν, ὅτι δέον νὰ εἶνε ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς ἑλβετικῆς Δημοκρατίας ἢ τοῦ βασιλείου τοῦ Βελγίου.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ περὶ τοῦ βασιλικοῦ ἡμῶν ναυτικοῦ, φρονοῦμεν καὶ δοξάζομεν, ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ σκάφη, ἅτινα ἔχομεν, κατασκευασθῇ δὲ στόλος ἐμπορικὸς συγκείμενος ἐκ ταχυπλόων μεγάλων σκαφῶν 6,000 – 8,000 τόννων πρὸς πλόας μακρυνοὺς ἐν τῷ Ἰνδικῷ, Εἰρηνικῷ καὶ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ, διευθυνομένων ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Ὁ ἐμπορικὸς οὗτος στόλος, κατασκευαζόμενος ἰσχυρός, δύναται μεγάλως νὰ χρησιμεύσῃ ἐν καιρῷ πολέμου, ὅταν μάλιστα σύμμαχός τις ἄλλη ἰσχυρὰ Δύναμις εὐδοκήσῃ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἡμετέρας δουλευούσης ἔτι πατρίδος.

Ἠλπίζομεν ἀληθῶς τὴν διὰ θυσιῶν, καὶ αἱμάτων ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων ἀδελφῶν μας καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς καθόλου δούλης πατρίδος μας μέχρι τοῦ 1897, ὅτε, ὡς μὴ ὤφειλεν, ὑπεδουλώθη ἡ Θεσσαλία ὑπὸ τῶν τέως τυράννων, χάρις εἰς τὴν κρατοῦσαν γνώμην ὑπὲρ τῆς δουλείας τῶν ἀσθενεστέρων λαῶν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν, ἂν οὐχὶ τὴν εὐχαρίστησιν, τῶν Εὐρωπαίων Χριστιανῶν Καισάρων.

Ἡ δὲ ἀπὸ δεκαετίας ἔκρυθμος κατάστασις ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ εἶνε ἔργον των καὶ τὸ χυνόμενον ἄφθονον αἷμα τῶν Ἑλληνομακεδόνων ἀρραβὼν τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ σεσαθρωμένου τουρκικοῦ Κράτους, περὶ τοῦ ὁποίου εὐτυχῶς δὲν συνεφώνησαν εἰσέτι αἱ γειτονεύουσαι ἐνδιαφερόμεναι δύο μεγάλαι σλαυϊκαὶ Δυνάμεις Ρωσία καὶ Αὐστρία.

Περὶ τῶν ἐννέα ἄλλων συναφῶν καὶ σχετικῶν ἄρθρων, κρίνομεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν, καθόσον εὐρέως ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῆς ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος «Ἑλληνισμοῦ» διερμηνευούσης τὰς ἰδέας τῆς ὁμωνύμου Ἑταιρείας.

Ὅθεν, συμμεριζόμενοι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τὴν ὑμετέραν ἐθνικωτάτην δρᾶσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ γένους, παραδεχόμεθα ἐκ τῶν προτέρων πᾶσαν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως.

Διατελοῦμεν μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ.

Ἐν Βόλῳ, τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1906.

Ὁ Πρόεδρος **Φ. Κολοβὸς** — Ὁ Γεν. Γραμματεὺς *Κ. Δ. Οἰκονόμος*

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

Γ. Σακελλαρίδης, Γ. Παπαδημητρίου (ἰατρὸς), Δ. Ι. Σαράτσης
Δ. Κωνσταντινίδης (δικηγόρος)

6.

Ὑπόμνημα τοῦ ἐν Ἀγρινίῳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Ἐρώτημα Α':

«Τίνες αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, ὧν ἡ ἄμεσος θεραπεία ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος πρὸς ἐνίσχυσιν ἑαυτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐγκαταστάσεώς του;»

Ἀπόκρισις:

1ον). Αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι εἶνε πολλαί· ἀλλὰ πρὸ πάσης ἄλλης σήμερον ἐπιβάλλεται ὁ ταχὺς τέλειος καὶ πλήρης ἐξοπλισμὸς τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὑπό τε ἔποψιν κραταιᾶς ἀμύνης ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐπιθέσεως, ἐὰν αὕτη κριθῇ ἀναγκαία ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων·

2ον). Ἐὰν ὁ κίνδυνος τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ τεκμαίρεται ἐκ θετικῶν δεδομένων προσεχής, ἔγκλημα θὰ διαπραχθῇ, ἐὰν γείνῃ πιστευτόν, ὅτι διὰ μόνου τοῦ χρήματος τοῦ ταμείου Ἀμύνης καὶ τοῦ ταμείου καὶ λαχείου τοῦ Στόλου, θὰ κατορθωθῇ ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι νὰ καταρτισθῇ τέλειος ἐξοπλισμὸς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν διά τε τὴν κραταιὰν ὀχύρωσιν καὶ ἄμυναν τῆς μεθορίου γραμμῆς, ὡς καὶ τῶν κυριωτέρων παραλίων τῆς Ἑλλάδος ἄνευ μεγάλου δανείου, ὅπερ δι' ὑποθήκης ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων ταμείων δύναται, νὰ εὑρεθῇ ταχέως, διότι ἀμφότερα τὰ ταμεῖα ταῦτα παρέχουσι πλήρη ἀσφάλειαν εἰς τοὺς δανειστάς,

3ον). Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ἐγκαταστάσεώς του, νομίζω, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐργασία εἶνε διττή· ἡ πρώτη ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις τὸ μὲν διὰ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας στρατοῦ καὶ στόλου ἀξιομάχου δύναται νὰ πράξῃ πολλὰ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐνισχύσεως, τὸ δὲ διὰ καταλλήλων προξένων καὶ προσωπικοῦ αὐτῶν ἀνεγνωρισμένης ἱκανότητος, δύναται νὰ πράξῃ πολλὰ ἐπίσης ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐν λόγῳ ἐνισχύσεως. Ἡ δευτέρα ἀφορᾷ τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Ἀθήναις ἐθνικὰ σωματεῖα.

Ἐρώτημα Β':

«Τίνι τρόπῳ δέον νὰ ἐργασθῇ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τούτων ;»

Ἀπόκρισις:

1ον). Τὰ διάφορα ἐν Ἀθήναις ἐθνικὰ σωματεῖα, ἀνάγκη νὰ ἐξεγείρωσιν ἐκ τῆς νάρκης καὶ ν' ἀναφλέξωσι τὴν ὑπὸ τέφραν καίουσαν λανθανόντως φλόγα φιλοπατρίας εἰς τὰ στήθη τῶν ἐλευθέρων καὶ δούλων Ἑλλήνων δι' ἀκαταλλήλων ἀποστόλων καὶ διὰ κατοίκων τῆς δούλης Ἑλλάδος, ἀξίων πάσης ἐμπιστοσύνης ἐκ τῶν προτέρων, ὅπου τῆς οἰκουμένης κατοικοῦσιν Ἕλληνες.

2ον). Ἡ φλογερὰ φιλοπατρία τῶν ἀθανάτων πατέρων ἡμῶν, εἰς ἣν ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν χρεωστοῦμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν, ἀπέδειξε περιτράνως, ὅτι ἓν ἔθνος οἱονδήποτε, ὅ περ θέλει ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ὑπολογίζῃ οὔτε προετοιμασίας πλήρεις, οὔτε χρῆμα ἄφθονον, οὔτε ἀκόμη ὁπλισμὸν πλήρη καὶ τέλειον, οὔτε ἰσαρίθμους, ἢ καὶ ὑπερτέρας δυνάμεις πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ ρίπτεται ὡς λέων κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅπως οἱ ἀθάνατοι ἡμῶν πατέρες οἵτινες, μόνον τιλμαφὲς ἐφόδιον ἔχοντες τὴν φλογερὰν αὐτῶν φιλοπατρίαν, ἀνεπλήρωσαν ἀπείρους ὑπαρχούσας ἐλλείψεις καὶ κατέπληξαν κόσμον διὰ τῶν μεγάλων καὶ ἡρωϊκῶν αὐτῶν κατορθωμάτων· καὶ οὕτω διήγειραν τὴν συμπάθειαν πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς· ἡ δὲ συμπάθεια οὕτω κατέστη μεγάλη ἐπικουρικὴ δύναμις διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

3ον). Οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες τοὺς πατέρας ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν τύπον καὶ ὑπογραμμὸν εἰς πάντα κατὰ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν προμηνυόμενον κίνδυνον καὶ ἐξεγείροντες καὶ ἀναφλέγοντες τὴν ἡμιεσβεσμένην ἤδη φιλοπατρίαν ν' ἀμυνθῶμεν γενναίως κατὰ παντὸς ἔθνους ἅρπαγος ἑλληνικῆς χώρας.

Ἂς εἴμεθα δὲ βέβαιοι, ὅτι φλογερὰ φιλοπατρία πάσας τὰς ὑπαρχούσας ἐλλείψεις ἡμῶν, αἵτινες εἰσὶν ἤδη ἀσυγκρίτως ὀλιγώτεραι, ἢ ὅσον ἦσαν τῷ 1821, θέλει ἀναπληρώσῃ.

Ἐν Ἀγρινίῳ τῇ 21 Μαΐου 1906.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Ι. Θεοφανίδης

Υ.

Ὑπόμνημα τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Εἰς Ἀθήνας

Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ ἐν Ἀθήναις Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἐν τῇ φιλοπάτριδι καὶ ἀγρύπνῳ αὐτοῦ μερίμνῃ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἐνόμισε καλὸν κατὰ τοὺς δυσχερεῖς τούτους καιρούς, οὓς τὸ γένος διέρχεται, νὰ συγκαλέσῃ εἰς συνδιάσκεψιν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι Τμήματα καὶ τοὺς ἑταίρους αὐ-

τῆς, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐθνικὰ σωματεῖα, ἵνα μελετήσωσιν ἐπισταμένως τὴν κατάστασιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων καὶ ὁρίσωσι ποῖαι εἶνε αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, αἱ δεόμεναι ἀμέσου θεραπείας καὶ διὰ ποίων μέσων δύναται τὸ ἔθνος νὰ ἐργασθῇ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἐν Κερκύρᾳ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πληρέστατα ἀναγνωρίζοντες, ὅτι τὸ ἔθνος διέρχεται τῷ ὄντι δυσχερεῖς καιροὺς καὶ ὅτι οἱ κίνδυνοι, οἵτινες σήμερον ἀπειλοῦσι τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἑνότητα καὶ τὸ ἐθνικὸν μέλλον εἶνε τόσον μεγάλοι, ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν, οὐδὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γενικῆς δουλείας, συμμεριζόμενοι δὲ καὶ τὸν βαθὺν πόνον, ὅν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον αἰσθάνεται διὰ τοῦτο,δηλοῦσιν,ὅτι θὰ ἦσαν πρόθυμοι διὰ παντὸς τρόπου νὰ βοηθήσωσι τὸ φιλόπατρι ἔργον,εἰς ὃ καὶ τὸ Τμῆμα αὐτῶν ἐκλήθη διὰ δύο ἐγγράφων τοῦ ἐν Ἀθήναις Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 15 Ἀπριλίου καὶ 5 Μαΐου ἔ. ἔ.

Δυστυχῶς ὅμως, μὴ γνωρίζοντες ἐπακριβῶς τὴν θέσιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, διότι περὶ αὐτῶν δὲν ἔχομεν ἄλλας πηγάς, εἰμὴ τὰς εἰδήσεις καὶ τὰς κρίσεις τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες, ὡς γνωστόν, δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλεῖς, μὴ γνωρίζοντες οὐδὲ αὐτὰς τὰς ἰδιαιτέρας ἐνεργείας τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καίτοι διευθύνοντες ἓν τῶν Τμημάτων αὐτῆς, οὐδὲ τὰ μέσα, ἅτινα δύναται καὶ ἐννοεῖ νὰ διαθέσῃ πρὸς ἀποτελεσματικωτέραν ἐν τῷ μέλλοντι ἐνέργειαν, μὴ γνωρίζοντες πρὸ πάντων κατὰ πόσον αἱ ἰδέαι τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως, μὴ γνωρίζοντες κατὰ πόσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἔχει τὴν δύναμιν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ ἔθνος ἰδέας καὶ μέτρα, συγκρουόμενα πρὸς τὴν ἐν γένει πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, πεπεισμένοι δ' ἐξ ἄλλου ἐντελῶς, ὅτι ἰδιωτικαὶ ἐνέργειαι ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, μὴ συμφωνοῦσαι πρὸς τὰς σκέψεις τοῦ Κράτους, δύνανται ν' ἀποβῶσι λίαν ἐπικίνδυνοι, ὡς ἄλλως πρόσφατος πικρὰ πεῖρα ἀπέδειξιν, ἀδυνατοῦμεν νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν μὲ πλήρη καὶ τελείως ἠτιολογημένον πρόγραμμα ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἐξασφαλιζούσης τὴν ἀποσόβησιν ἢ τοὐλάχιστον τὸν μετριασμὸν τῶν ἀπειλούντων ἡμᾶς κινδύνων.

Ἐν τούτοις ἀκριβῶς αἱ ἀνωτέρω σκέψεις δικαιολογοῦσι, νομίζομεν, πληρέστατα τὴν εὐχὴν, ἣν πρὸ πάσης ἄλλης ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀπευθύνωμεν εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ,ὅπως ἡ δρᾶσις αὐτῆς μὴ προηγῆται τῶν ἐνεργειῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ νὰ παρακολουθῇ καὶ ὑποβοηθῇ αὐτάς, νὰ ἐργάζηται δὲ διὰ παντὸς τρόπου πρὸς ἐνίσχυσιν μὲν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἐν τῷ ἐλευθέρῳ καὶ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ καὶ πρὸς διαμόρφωσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ δικαιοτέρας κρίσεως περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων.

Ἐπίσης ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ὑποδείξωμεν εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ὅτι, ἂν καὶ δεινὸς εἶνε τῷ ὄντι ὁ ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικὸς ἀγὼν καὶ μέγιστος ὁ ἐξ αὐτοῦ κίνδυνος καὶ κατεπείγουσα ἑπομένως ἡ ἀνάγκη τῆς διὰ παντὸς τρόπου ὑποστηρίξεως τοῦ πέραν τοῦ Ὀλύμπου πανταχόθεν καταπολεμουμένου Ἑλληνισμοῦ, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονηθῇ, ὅτι καὶ ἄλλο τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἡ Ἤπειρος, διατρέχει σήμερον κινδύνους, οὓς μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οὐδὲ νὰ φαντασθῶμεν ἠδυνάμεθα, καὶ ὧν τὴν ὕπαρξιν δυστυχῶς καὶ σήμερον πολλοὶ δὲν θέλουσι ν' ἀναγνωρίσωσι. Γείτονες τῶν δεινοπαθούντων κατοίκων τῆς ὑποδούλου ταύτης ἑλληνικῆς γῆς, ἀκούομεν καλεῖτερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοὺς θρήνους αὐτῶν

καὶ ἀντιλαμβανόμεθα τὸν ἄνισον καὶ ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον μετὰ θαυμασίας καρτερίας διεξάγουσι, πανταχόθεν πολεμούμενοι, οὐδαμόθεν δὲ λαμβάνοντες βοήθειαν καὶ παρηγορίαν. Ἡμεῖς, ἐκ καθήκοντος, κρούομεν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, μετὰ πεποιθήσεως δὲ ἰσχυριζόμεθα, ὅτι καὶ ὁ ἐν Ἠπείρῳ Ἑλληνισμὸς ἔχει ἀνάγκην ἀμέσου καὶ γενναίας βοηθείας, ἀφοῦ δυστυχῶς ἤδη καὶ αὐτὴ ἡ ἐθνική του ὑπόστασις ἤρχισε νὰ ἀμφισβητῆται, καὶ τέλος, ὅτι τῆς ἐθνικῆς ταύτης δράσεως κέντρον καὶ ἑστίαν πρέπει νὰ καταστήσωμεν τὴν Κέρκυραν.

Ἐν τέλει ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Συνδιάσκεψις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παρακάθηνται ἄνδρες διαπρέποντες ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ συνέσει, γνῶσται δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν κινδύνων, οὓς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα διατρέχουσιν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς, καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν τῶν προχειροτέρων, μέτρων, ἅτινα ἐνδεικνύονται πρὸς θεραπείαν τῶν μᾶλλον κατεπειγουσῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ θὰ ἐξετάσωσιν εὐρύτερον τὸ ζήτημα καὶ θὰ ζητήσωσι νὰ ἀνέλθωσιν εἰς αὐτὰ τὰ τελευταῖα αἴτια, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ Ἑλληνισμός, πανταχόθεν πολεμούμενος διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων.

Διότι εἶνε δυστυχῶς βέβαιον, ὅτι σήμερον, ἐκτὸς τοῦ ἀγρίου πολέμου, ὃν συνηνωμένα διεξάγουσι καθ' ἡμῶν πάντα τὰ ἀντίπαλα στοιχεῖα, δυσμενεστάτη εἶνε πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῆς Εὐρώπης, ἥκιστα δὲ εὐνοϊκὴ ἡ στάσις τῶν Κυβερνήσεων τῶν μεγάλων Κρατῶν. Ποία εἶνε λοιπὸν ἡ αἰτία τοῦ ἀμειλίκτου αὐτοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἡμεῖς, μίαν καὶ μόνην ἐξήγησιν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τοῦ λυπηροῦ τούτου φαινομένου, ὅτι δηλαδὴ ἡ κακὴ κατάστασις τῶν ἐσωτερικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ἡ παραλύσασα τελείως πάντας τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, καὶ ἡ κατάδηλος ἀκοσμία τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, ἡ ἐκφαυλίσασα τοὺς χαρακτῆρας καὶ ἀπομακρύνασα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, κατέστησε μὲν αὐθαδεστέρους τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ἀπεγύμνωτε δὲ ἡμᾶς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν φίλων ἡμῶν, οἵτινες δὲν διαβλέπουσι πλέον ἐν ἡμῖν τὰς πολιτειακὰς ἐκείνας ἀρετάς, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα ἐπιτυχῶς νὰ σταδιοδρομήσωμεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἀληθῶς πεπολιτισμένων κρατῶν. Ἂν δὲ αὐτὴ εἶνε τῷ ὄντι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, δὲν ὑπάχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι βάσις καὶ θεμέλιον ἐν τῷ μέλλοντι—χωρὶς βεβαίως ν' ἀποκλεισθῶσι καὶ τὰ μέσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κρίνονται πρόσφορα πρὸς ἀποσόβησιν ἀμέσως ἐπικειμένων κινδύνων—βάσις, λέγομεν, καὶ θεμέλιον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἐθνικῆς ἡμῶν δράσεως πρέπει νὰ εἶνε ἡ βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν καταστάσεως κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν μᾶλλον εὐνομουμένων κρατῶν. Οὗτος, νομίζομεν, εἶνε ὁ πρακτικώτερος ἀγών, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει σωματεῖα καὶ ἄτομα μετὰ αὐταπαρνήσεως νὰ ἀφιερώσωμεν πάσας ἡμῶν τὰς σκέψεις καὶ πάσας τὰς ἐνεργείας.

Ἐπειδὴ εἰς οὐδένα ἐξ ἡμῶν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵνα προφορικῶς ὑποστηρίξῃ ἐν τῇ Συνδιασκέψει τὰς ἀνωτέρω ἰδέας, ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις δὲ διαμενόντων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν ποῖοι καὶ κατὰ πόσον συμμερίζονται τὰς ἰδέας ἡμῶν ταύτας, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, κύριε Πρόεδρε, ν' ἀναγνωσθῇ τὸ παρὸν ἔγγραφον ἐν τῇ Συνδιασκέψει, νὰ λάβῃ δέ, εἰ δυνατόν, καὶ εὐρυτέραν δημοσιότητα. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θεωροῦμεν ἀναπόφευκτον, ἂν ἐν τῇ Συνδιασκέψει

κρατήσωσιν ἰδέαι ἀντίθετοι τῶν ὑφ' ἡμῶν διατυπωθεισῶν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δίκαιον εἶνε νὰ γείνῃ γνωστή, ὡς γνώμη τοὐλάχιστον μειονοψηφίας, αὕτη ἡ ὁμόφωνος γνώμη ἑνὸς τῶν Τμημάτων τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δέξασθε, κύριε Πρόεδρε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μας.

Ἐν Κερκύρᾳ τῇ 28 Μαΐου 1906.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Ἄγγελος Βραχιώτης Μπότης — *Α. Ζερβῖνος*
Μ. Β. Σακελλαρόπουλος — *Λ. Βλάχος*
Α. Ν. Κωνσταντινίδης — *Β. Παπᾶς*
Νικόδημος Ζαβιτσιᾶνος

9.

Ὑπόμνημα Ἠπειρωτῶν οἰκούντων ἐν Ἀθήναις

Περὶ Ἠπείρου

Διοίκησις. Ἡ τουρκικὴ ἐν γένει διοίκησις εἶνε *πᾶσι γνωστή*. Ἡ διόρθωσις αὐτῆς, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς θελήσεως τῆς Τουρκίας. Ὥστε μάταιον εἶνε καὶ οἱονδήποτε λόγον περὶ αὐτῆς νὰ ποιῆταί τις.

Κοινοτικά. Τὰ τῆς Ἠπείρου κοινοτικὰ λίαν κακῶς ἔχουσιν, ὁμοίως πρὸς τ' ἄλλα τὰ τῆς δούλης Ἑλλάδος, καὶ ἔτι χεῖρον μάλιστα πολλῶν ἄλλων διὰ τὴν *πολλῶν κληροδοτημάτων διαχείρισιν*. Πρὸς θεραπείαν δὲ τοῦ κακοῦ τούτου πρώτη ἀνάγκη εἶνε νὰ εὐημερῇ ἡ χώρα *ἀρίστων ἀρχιερέων καὶ προξένων*. Ἔπειτα, ἐπειδὴ τὰς κοινότητας διοικοῦσι μάλιστα ἐκ τῶν κοινωνικῶν τάξεων οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἐν Ἀθήναις τὰς σπουδὰς ποιησάμενοι, ἀνάγκη δευτέρα πρὸς εὐδόκιμον διοίκησιν ὑπάρχει, νὰ πληρῶνται μὲν οὗτοι *ἐνταῦθα ἐθνικοῦ φρονήματος*, θεώμενοι δύναμιν καὶ ἰσχὺν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μάλιστα στρατιωτικήν, καὶ ἐντεῦθεν ἀγαθὰς ἐλπίδας ἀντλοῦντες περὶ μέλλοντος μεγαλείου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, νὰ τρέφωνται δὲ ἐν ζῶσι παραδείγμασι *φιλοπατρίας* καὶ *χρηστότητος* τῶν *ἐνταῦθα* ἀρχόντων καὶ διδασκόντων, ἵνα μιμῶνται αὐτοὺς ἐν τῇ τῶν κοινῶν διοικήσει.

Σχολικά. Τὸ Σχολεῖον ἐν Ἠπείρῳ τὰς αὐτὰς καὶ ἐνταῦθα ἐλλείψεις ἔχει. *Ἐρημία* δὲ ἐνθουσιασμοῦ καὶ φρονήματος παρὰ τοῖς διδάσκουσιν ὑπάρχει καὶ ἀθυμία πρὸς τούτοις δι' οὓς λόγους καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς *ἐντεῦθεν* ἐκπορευομένοις εἰς τὴν δούλην ἐπιστήμοσι, διὰ τὴν ἐνταῦθα ἔλλειψιν ἀγαθῶν παραδειγμάτων καὶ φρονηματοτρόφων θεαμάτων. Εἶνε δὲ χρεία ἱδρύσεως ἐν Ἰωαννίνοις *τεχνικῆς* καὶ *ἐπαγγελματικῆς* Σχολῆς καὶ *Διδασκαλείου*, ὡς παραρτήματος τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς καὶ *Ὑπαδιδασκαλείου θηλέων*.

Μετανάστευσις. Ἔκπαλαι οἱ Ἠπειρῶται καὶ μάλιστα τὰ ὀρεινότερα τῆς Ἠπείρου τμήματα, ἐξενιτεύοντο διά τε τὸ ἄγονον καὶ λεπτόγειον τῆς χώρας καὶ διὰ τὸ ἕνεκα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἄμετρον πλῆθος τῶν δουλοπαροικιῶν. Τελευταῖον δὲ

διὰ τὴν μείζονα εὐκολίαν τῆς συγκοινωνίας καὶ τὴν εὐτέλειαν τῆς δαπάνης, τῆς δὲ διοικήσεως εὐκολώτερον νῦν τὴν πανοικεὶ ἀποδημίαν ἐπιτρεπούσης, ηὐξήθη πολὺ τὸ πρᾶγμα. Μόνον δὲ ἡ ἐκ καλῆς διοικήσεως εὐπορία τοῦ βίου δυνατὸν νὰ περιστείλῃ τὸ κακόν.

Οἰκονομία. Τὸ χρῆμα, στερούμενον φιλοπατρίας καὶ τὸ κέρδος ζητοῦν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, βραδέως θὰ τολμήσῃ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ δι' *ἑλληνικῆς Τραπέζης* ἐν Ἠπείρῳ. Ἴσως μετὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ εὐδόκιμον ἀπόπειραν.

Προσηλυτισμός. Μετὰ τὴν περὶ Ἠπείρου ἀπόφασιν τοῦ βερολινείου Συνεδρίου, μάλιστα πάντων ἡ *Ἰταλία* ἐβοήθησε τῇ Τουρκίᾳ διὰ τοῦ ἀλβανικοῦ Συνδέσμου ὑπὲρ τῆς μὴ ἐκτελέσεως ταύτης. Ἐπιτυχόντος δὲ τοῦ ἔργου αὐτῆς διὰ τὴν ψευδῆ ἀντίστασιν τῶν Ἀλβανῶν καὶ τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν, ἐνομίσθη Ἀλβανία ἡ Ἤπειρος καὶ οὕτως ἐγράφη ἔκτοτε ἐν τοῖς πίναξι καὶ ταῖς γεωγραφίαις ταῖς εὐρωπαϊκαῖς. Καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἡ Ἰταλία, προσέχουσα εἰς τὴν Τριπολίτιν καὶ ὕστερον εἰς τὴν Ἐρυθραίαν, ἀφῆκεν ἥσυχον τὴν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς προσηλυτίσεως. Τοὐναντίον δὲ ἡ Αὐστρία, ἐγκαθιδρυθεῖσα ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ, ἤρξατο νὰ ὀρέγηται καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ πλεῖστον νὰ ἐργάζηται ὑπὲρ τούτου διὰ προσηλυτίσεως καὶ παντοίων ἀποστολῶν ἐπιστημονικῶν καὶ στρατιωτικῶν, αὐτὴ μάλιστα προστατεύουσα κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἄλλως ἀκινδύνους μέχρι τοῦδε ἐλαχίστους ρωμουνίζοντας Βλάχους. (Διὸ ἀνάξιος λόγου εἶνε καὶ ὁ νῦν ρωμουνικὸς προσηλυτισμός).

Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου πολὺ φαίνεται χαλαρωθεῖσα ἡ τοιαύτη ἐν Ἠπείρῳ ταύτης ἐνέργεια. Τοὐναντίον δ' ἐπετάθη ἤδη ἡ τῆς Ἰταλίας προσηλύτισις, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν τῇ Τριπολίτιδι ἀποτυχίαν καὶ τὸ ἐν Μασάβᾳ πάθος καὶ τὴν μαυροβουνιωτικὴν κηδεστίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν. Ἐν τῇ Ἠπείρῳ ὁ ἰταλικὸς προσηλυτισμὸς ἐπὶ τῶν ξενοφώνων μόνον Ἠπειρωτῶν δύναται νὰ στηριχθῇ. Τούτους φροντίζει νὰ προδιαθέσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἡ Ἰταλία διὰ τὸ μέλλον. Ἔργον λοιπὸν ἡμέτερον εἶνε ἐπὶ τούτων νὰ ἀντιδράσωμεν κατ' αὐτῆς, ἀφαιροῦντες *διὰ παντὸς μέσου καὶ ἐνεργείας* τὸ μόνον στήριγμα τοῦ ἰταλικοῦ προσηλυτισμοῦ, προσελκύοντες πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς *πάσει δυνάμει* τοιοῦτον ἐν Ἠπείρῳ στοιχεῖον.

Ἑτέρα ἐνέργεια προληπτικὴ κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ ὑπάρχει ἡ κατὰ νέαν μέθοδον διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς παρὰ τοῖς ξενοφώνοις Ἠπειρώταις πρὸς ταχεῖαν αὐτῶν ἐξελλήνισιν. Τοιαύτην ἀσκεῖ ἡ Γαλλία ἐν ταῖς ἀποικίαις αὐτῆς.

Ἀνάγκη δὲ τέλος εἶνε καὶ ἐν Εὐρώπῃ νὰ γίνῃ δημοσιογραφικὴ ἢ ἀποστολικὴ ἐνέργεια ὑπὲρ Ἠπείρου καὶ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Ἰουνίου 1906.

Μελτ. Παντζῆς

Ἐπίτροπος Ἠπειρωτῶν οἰκούντων ἐν Ἀθήναις

9.

Ὑπόμνημα τῆς ἐν Πειραιεῖ Θρακομακεδονικῆς Ἀδελφότητος

Κύριοι,

Ὡς Πρόεδρος καὶ ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ Συνδιασκέψει ταύτῃ τῆς ἐν Πειραιεῖ ἑδρευούσης ἑλληνικῆς Θρακομακεδονικῆς Ἀδελφότητος, λαμβάνω τὴν τιμήν, ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν ὑμῶν νὰ ὑποβάλω τὰς ἑξῆς σκέψεις μου,ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα.

1ον). Ἀνάγκη παρίσταται ἐν σοβαροῖς ζητήμασι τοῦ ἑνιαίου τῆς ἐργασίας ἁπάντων τῶν ἐθνικῶν σωματείων.

Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἐκλογῆς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Προέδρων τῶν σωματείων καὶ προβαινούσης εἰς ἀποφάσεις καὶ ἐκτελέσεις, ἄνευ ἀνακοινώσεως τούτων εἰς τὰ μέλη.

2ον). Ἀνάγκη ἐπείγουσα παρίσταται ἐργασίας ὑπὲρ τῆς ἀναστυλώσεως τῶν προνομίων τοῦ γένους.

Ἐν ἀποπείρᾳ καταργήσεως τῶν πολιτικῶν καὶ πνευματικῶν δικαιωμάτων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, δέον νὰ προηγῆται ἡ ἀπειλὴ τοῦ Πατριάρχου, ὅτι θὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου του· τῆς παραιτήσεως γενομένης δεκτῆς,νὰ ἐπακολουθῇ διαμαρτυρία τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου λαοῦ καὶ τοῦ ἐν διασπορᾷ πρὸς τὰς Δυνάμεις, τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, διοργανωμένων σοβαρῶν συλλαλητηρίων ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσι τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος· καὶ τοῦ πειράματος τούτου μὴ ἐπιτυχόντος, νὰ μετακινῶνται σώματά τινα στρατιωτικὰ πρὸς τὰ σύνορα· ἀλλ' ἐὰν καὶ οὕτω ἀποτύχωμεν τοῦ σκοπουμένου, τότε νὰ ληφθῇ φροντὶς πρὸς ἵδρυσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ Τραπέζῃ ταμείου ὑπὲρ τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων τοῦ γένους· τὰς βάσεις τοῦ ἱδρύματος τούτου ἤδη ὁ ἀείμνηστος Συγγρὸς ἔθεσε,διαθέσας διὰ τῆς διαθήκης του 15 χιλιάδας λιρῶν πρὸς τοῦτο.

3ον). Δέον νὰ ληφθῇ φροντὶς περὶ μὴ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν τῶν μεταναστῶν καὶ τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλλήνων.

Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ, ἐὰν παρ' αὐτοῖς,ὡς συνεκτικὴ δύναμις, ἱδρύεται ἐκκλησία καὶ σχολεῖον· ἐὰν ἀποφεύγωσι τὴν συζυγικὴν ἐπιμιξίαν μετ' ἀλλοεθνῶν· ἐὰν ἀποστέλλωνται αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι ἄνθρωποι κοινωνικοί, γλωσσομαθεῖς, ἐνθουσιώδεις πρὸς τὰ πάτρια καὶ ἐὰν προΐστανται αὐτῶν πρόξενοι καὶ πράκτορες εἴτε ὁμοεθνεῖς, ἀλλ' ἐνθουσιώδεις, εἴτε ἀλλοεθνεῖς, ἀλλ' εὐκατάστατοι καὶ σοβαροὶ ἄνδρες.

4ον). Δέον σοβαρῶς νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ὅπως μὴ προσηλυτίζωνται εἰς ἀλλότρια δόγματα οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς καὶ οὕτω τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀπο-

δεκατίζεται, διότι οἱ ἀλλαξοπιστοῦντες Ἕλληνες καθίστανται ψυχροὶ πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη.

Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν βελτιώσωμεν τὴν μόρφωσιν τοῦ παρ' ἡμῖν κλήρου· ἐὰν οἵ τε ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι κληρικοὶ ἐκλέγωνται μεταξὺ τῶν τυχόντων κοινωνικῆς τινος μορφώσεως· ἐὰν διὰ τοὺς κληρικοὺς δημιουργήσωμεν ταμεῖα, ὥστε νὰ δύνανται νὰ συντηρῶνται ἀξιοπρεπῶς· ἐὰν φροντίσωμεν νὰ διοργανώσωμεν σχολεῖα, παρέχοντα ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν, γλωσσομάθειαν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν ἀρτίαν.

5ον). Μεγίστην ἐθνικὴν ἀνάγκην θεωρῶ τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, ἰδίᾳ κατὰ ξηράν.

Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ, ἐάν, ἐκτὸς τῶν 26 ἑκατομυρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνισχύσωμεν τὰ δύο στρατιωτικὰ ταμεῖα διὰ 30 ἑκατομμυρίων προσθέτων ἐτησίως· ἡ ἐξεύρεσις τοῦ ποσοῦ τούτου, φρονῶ ὅτι εἶνε δυνατὴ διὰ τῆς ἑνιαίας ἐνεργείας τῶν διοικούντων ἡμᾶς καὶ ἐὰν ἑκάστη Κυβέρνησις προικοδοτῇ, δι' ἀοράτων μέχρι τοῦδε πόρων, τὰ ταμεῖα ταῦτα, ἐπιβαλλομένης ἑκάστοτε καὶ μικρᾶς φορολογίας διὰ τὸν στρατόν.

6ον). Ἀναγκαιότατον θεωρῶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς σκοποβολῆς εἰς ἅπαντα τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις τοῦ Κράτους.

7ον). Δέον νὰ διοργανωθῇ σοβαρὰ ἑλληνικὴ δημοσιογραφικὴ ὑπηρεσία ἐν τοῖς κέντροις τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων.

8ον). Ἀναγκαῖον θεωρῶ νὰ ἐκφράσωμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν εὐχήν, ὅπως τοὺς μὲν ἀνεπαρκεῖς πρέσβεις καὶ προξένους ἀντικαταστήσῃ, ἀναγνωρίσῃ δ' ἔν τισιν ἐπικαίροις σημείοις, περὶ ὧν οἱ νόμοι τοῦ κράτους δὲν προέβλεψαν, ἀμίσθους προξενικοὺς πράκτορας ἐκ τῶν εὐκαταστάτων καὶ ζηλωτῶν τῶν πατρίων ὁμογενῶν.

Ὁ διορισμὸς ἀμίσθων πρακτόρων ἱκανῶν θὰ ἐπιτευχθῇ, ἐὰν διαβιβάσωμεν εὐχὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἐπιτρέπῃ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν σωματείων νὰ ὑποδεικνύῃ αὕτη τοὺς καταλλήλους.

9ον). Προσθέτω ἐν τέλει, ὅτι *«δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι»*.

Φρονῶ, ὅτι, τὸ ἀπαιτηθησόμενον χρῆμα δύναται νὰ ἐξευρεθῇ, ἐὰν ἐκπέμψωμεν ἐπιτροπὴν πρὸς τοὺς ἔξω ὁμογενεῖς καὶ ζητήσωμεν τὸν ὀβολὸν αὐτῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ πατρὶς πολλοὺς μιμητὰς τοῦ Χρόνη θὰ εὕρῃ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 4ῃ Ἰουνίου 1906.

Στέφ. Μεζεβίρης

11

Ὑπόμνημα τῆς ἐν Βόλῳ Ἠπειρωτικῆς Ἀδελφότητος

Πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Σπυρ. Σῖμον

Εἰς Ἀθήνας

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ἵνα γίνῃ ἐργασία τελεσφόρος καὶ ἐπωφελὴς τῷ ἔθνει, ἀνάγκη χρημάτων, διαχειριζομένων παρ' ἐπιφανῶν καὶ οἰκονομικῶς ἀνεξαρτήτων ἀνδρῶν. Ἀνάγκη νὰ σταλλῶσιν οἱ ἀριστεῖς ἐκ τῶν πολιτευτῶν μας εἰς τὰς σπουδαιοτέρας Πρεσβείας καὶ τὰ Γενικὰ Προξενεῖα ἰδίως Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων, ἄνδρες διακρινόμενοι ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ αὐτοθυσίᾳ. Ἀνάγκη συστάσεως ὑποκαταστημάτων τῶν Τραπεζῶν Ἀνατολῆς καὶ Ἀθηνῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ καὶ ἰδιαιτέρας μερίμνης περὶ ἀποστολῆς ἀνταξίου ἱεράρχου εἰς Ἰωάννινα, περὶ οὗ ἡ ἡμετέρα Ἀδελφότης σθεναρῶς ὑπερεμάχησεν δι' ἰδίου ὑπομνήματός πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα.

Τὸ πάντων δὲ σπουδαιότερον, κατὰ τὴν ἀσθενῆ μας γνώμην, εἶνε νὰ ταχθῶμεν ὡρισμένως ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν προστασίαν μεγάλης τινος Δυνάμεως, διότι ἕνεκεν τῆς ἀτασθάλου πολιτικῆς δὲν ἔχομεν οὐδένα προστάτην.

Ταῦτα ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ ἐκθέσωμεν ὑμῖν ἐν ὀλίγοις, ἐπαφιέμενοι τὰ λοιπὰ εἰς τὴν φιλοπατρίαν σας.

Διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης. Ὁ Πρόεδρος

Ἐν Βόλῳ τῇ 31ῃ Μαΐου 1906. **Α. Κούρτιος**

12

Ὑπόμνημα τῆς ἐν Βόλῳ Μακεδονικῆς Ἑνώσεως

Πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Ν. Καζάζην Πρόεδρον
τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Κύριε Πρόεδρε,

Ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ σωματείου τῆς ἐν Βόλῳ Μακεδονικῆς Ἑνώσεως «ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος», λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσω ὑμῖν κατωτέρω τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ παρ' ὑμῶν ὑποβληθέντα αὐτῷ δύο ἐρωτήματα.

Εἰς τὸ πρῶτον:

Ἄμεσον σύνταξιν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ Κράτους.

Εἰς τὸ δεύτερον:

Ἱκανὸν καὶ πρὸς τὰς περιστάσεις κατάλληλον προσωπικὸν τῶν ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι Προξενείων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἱκανοτέρων τοῦ γένους μας Ἱεραρχῶν.

Πρὸς τούτοις νὰ τύχῃ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀναλόγου διδαχῆς, ὅπως ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς ἐκλεκτούς του τὴν γνώμην του, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἀπαντήσει ποούμενον ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ἐκλείψῃ ἡ συναλλαγή, ἥτις κατεβρόθρωσε τὸ ἔθνος.

Διερμηνεύων, κ. Πρόεδρε, καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἡμετέρου Διοικητικοῦ Συμβουλίου, παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἄκρας πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς ἐν Βόλῳ Μακεδονικῆς Ἑνώσεως καὶ εἰδικὸς αὐτῆς ἀπεσταλμένος ἀντιπρόσωπος.

Ἀθήνησι 4η Ἰουνίου 1906. **Ν. Βόνας**

Πρότασις καὶ σύντομος αἰτιολογικὴ αὐτῆς ἔκθεσις, γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8ης Ἰουνίου 1906 τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἑταίρου αὐτῆς κ. Γεωργίου Β. Παπάζογλου.

Πρὸς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἀξιότιμος Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐχάραξε θαυμασίως τὴν εἰκόνα τῶν διαφόρων τμημάτων, ἐλευθέρων καὶ ἀλυτρώτων, τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις ἐν τῷ συνόλῳ εἶνε κρίσιμος. Ἀνέφερε περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ἃς παρέστησεν ἀξίας λόγου, ὡς καὶ εἶνε πράγματι. Τέλος διὰ φωνῆς παλλομένης ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς εὐρείας γνώσεως καὶ τῆς βαθείας συναισθήσεως τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους διατρέχει ἡ ἑλληνικὴ φυλή, ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγήν, μείζονα ἢ εἰς τὸ παρελθόν, τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, εἰς τὸν ὀξὺν ἀγῶνα, ὃν διεξάγει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος πρὸς πολλοὺς ἐπιβούλους πολεμίους.

Ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τούτων, διότι συναισθάνεται ὡς καλὸς Ἕλλην, διότι γνωρίζει καλῶς ὡς πολυμαθὴς μύστης τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅτι ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν κράτος τι ὠργανισμένον καὶ λειτουργοῦν συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα καὶ τὰς μεθόδους τῆς σημερινῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπιστήμης, διαθέτει καὶ κατ' ἔκτασιν καὶ κατ' ἔντασιν τόσον μεγάλας δυνάμεις, οἰκονομικάς, πνευματικὰς καὶ ἠθικάς, ὥστε πᾶσα ἄλλη δύναμις μικρὰ σχετικῶς ἀποτελέσματα δύναται νὰ προσφέρῃ, ὅσον σωφρόνως καὶ δεξιῶς καὶ ἂν χρησιμοποιῆται. Βεβαίως, προκειμένου περὶ τοῦ ὑπερτάτου ἀγῶνος, ὃν φυλή τις διεξάγει περὶ ὑπάρξεως, οὐδεμία δύναμις πρέπει νὰ μένῃ ἀχρησιμοποίητος. Ἀλλ' ἡ κατανάλωσις τῶν προσπαθειῶν πρὸς χρησιμοποίησιν δυνάμεων ὑποδεεστέρων κατ' ἔκτασιν καὶ κατ' ἔντασιν ἀπέναντι ἄλλων, αἵτινες δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσι, δὲν εἶνε ἔργον φρονήσεως.

Ἐκλήθημεν ὑπὸ τοῦ Προεδρείου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας οὐχὶ βεβαίως, ἵνα

διατυπώσωμεν ἐκφράσεις εὐχῶν ἢ μομφῶν· τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ ἦτο ἄξιον τῆς ἡμετέρας σοβαρᾶς Ἑταιρείας. Ἐκλήθημεν ἵνα συνεισφέρωμεν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑταιρεία χρησιμοποιεῖ, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν τῆς καθόλου ἐθνικῆς ἐνεργείας. Τὰ μέσα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ εἶνε παρὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικά, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ οἰκονομικά. Δεδομένου ὄντος λοιπόν, ὅτι τὸ ἰσχυρότερον μέσον πρὸς τελεσφόρον ἐθνικὴν ἐνέργειαν εἶνε ἡ πολιτικὴ δύναμις, νομίζω, ὅτι μεγάλη προσπάθεια δέον νὰ καταβληθῇ πρὸς αὔξησιν τῆς πολυσυνθέντου ταύτης δυνάμεως, ἥτις παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, καὶ ὁ κ. Πρόεδρος τὸ ἐξέφρασεν, εἶνε μηδαμινὴ ἐν σχέσει πρὸς τὸ κολοσσαῖον ἐθνικὸν ἔργον, ὅ περ προώρισται νὰ ἐπιτελέσῃ.

Ἐκεῖνο ὅμως, εἰς τὸ ὁποῖον πρὸς στιγμὴν κατέληξεν ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη, κατὰ τὴν 2αν συνεδρίαν τῆς 4 Ἰουνίου, καὶ εἰς ὅ περ συνήνεσε τὸ Προεδρεῖον, εἶμαι βέβαιος, παρὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ πρόθεσιν, ἦτο νὰ μὴ γείνῃ καμμία τοιαύτη προσπάθεια, ἀλλὰ νὰ ἐκφρασθῇ εὐχή, τῆς ὁποίας τὴν διατύπωσιν νὰ κάμῃ τὸ Προεδρεῖον, τοῦτο δὲ ἕνεκα λόγων, τοὺς ὁποίους ἀποφεύγω νὰ ἐκφράσω. Τὸ ζήτημα δὲν κατωρθώθη νὰ τεθῇ καὶ διὰ τοῦτο τοιαύτη πρὸς στιγμὴν ἐδόθη λύσις. Ἐγένετο λόγος περὶ στρατοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία οὐδεμίαν ἁρμοδιότητα ἢ δύναμιν ἔχει, ὅπως συνεισφέρῃ εἰς τὴν λύσιν εἰδικοῦ πολιτειακοῦ ζητήματος, οἷον τὸ στρατιωτικόν, πολὺ ὀρθῶς ἀπεφασίσθη ὅ τι ἀπεφασίσθη.

Ἀλλ' ἐὰν ἐτίθετο τὸ ζήτημα :

—«Τίνι τρόπῳ ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις ἀπαρτίζεται ἀπὸ μερίδα τινὰ τῶν ἀνωτέρων καὶ μέσων βαθμίδων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, δύναται νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μεγίστης τῶν δυνάμεων, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπιδιωχθῇ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον, τῆς πολιτικῆς ;»

Ἂν ἐτονίζετο ἡ μεγάλη ἀλήθεια:—Μόνον εὐρέως ὠργανισμένον καὶ καλῶς λειτουργοῦν Κράτος δύνατα νὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὸν τελεσφορώτερον τρόπον καὶ τὰς λοιπάς, μὴ ἀποτελούσας μέρος τοῦ Κράτους, ἐθνικὰς δυνάμεις, ἡ προσπάθεια τῶν ἡμετέρων πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων δὲν ἤθελε σταματήσῃ ἀποτόμως ἀλλ' ἤθελεν εὑρεθῇ οὐχὶ μόνον ἐπὶ εὐρέως πεδίου ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σαφῶς κεχαραγμένης κυρίας διευθύνσεως ἐθνικῆς ἐνεργείας, τῆς ὁποίας τὰς δευτερευούσας διευθύνσεις θὰ εἶχε νὰ χαράξῃ.

Τὸ ἑλληνικὸν Κράτος δὲν ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ ὀργανωθῇ καὶ λειτουργήσῃ, οὕτως, ὥστε ἡ διεξαγωγὴ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων νὰ γείνῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ὅ περ συνίσταται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν εὐημέρου καὶ ἐντίμου βίου.

Ἡ δημιουργία καὶ λειτουργία κράτους τινὸς εἶνε εἰκὼν τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνεργείας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν τούτων εἶνε τὸ σύνολον τῶν ἀρίστων μελῶν τοῦ λαοῦ ἢ τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑψηλοτέρου

προορισμοῦ τοῦ κράτους δημοσία οἰκονομικὴ δύναμις εἶνε καὶ αὐτὴ παραγόμενον τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀνωτέρας βαθμίδος τῆς κοινωνικῆς κλίμακος.

Μία κοινωνία, διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ προαχθῇ, δέον νὰ ἔχῃ λειτουργίας καλῶς ἐπιμεμελημένας καὶ πρωτίστως καλῶς ἐπιτελουμένην πολιτικὴν λειτουργίαν. Ἡ λειτουργία αὕτη ἔχει ἀνάγκην ὀργάνων ἀνωτέρας τάξεως. Τὰ ὄργανα ταῦτα κατεργάζονται τὰς κοινωνικὰς δυνάμεις, δίδουσιν αὐταῖς τὴν πρέπουσαν μορφὴν ἵνα δύνανται νὰ δρῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλας· τὰς συνθέτουσι δὲ καταλλήλως καὶ τὰς διευθύνωσι σκοπίμως. Ἕτερα ὄργανα ἀνωτάτης τάξεως δίδουσιν εἰς τὰς οὕτω πως προπαρασκευασθείσας δυνάμεις ἀνωτέραν ἀκόμη κατεργασίαν καὶ σύνθεσιν καὶ οὕτω πως δύνανται νά τὰς χρησιμοποιήσωσι πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ κράτους.

Εἶνε ἄσκοπον καὶ βλαβερὸν τὸ νὰ ἐκφράζωνται μεμψιμοιρίαι καὶ μομφαί., Αἱ μομφαὶ γεννῶσιν ἀντεγκλήσεις καὶ ἑπομένως προσθέτουσιν εἰς τὰς αἰτίας τῆς ἐλλείψεως πολιτικῆς ἀξίας λόγου. Αἱ μεμψιμοιρίαι ἀποδεικνύουσιν ἔλλειψιν ἐνεργητικότητος πρὸς κατάλυσιν ἢ ὑπερπήδησιν τῶν ἐμποδίων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ ἐθνικὸς βίος τείνει νὰ θραυσθῇ.

Ἀνάγκη ὑπερτάτη ὅπως προσπαθήσωμεν νὰ αὐξήσωμεν τὴν καλλιέργειαν τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἡμῶν δυνάμεων, αἵτινες ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς. Ἂς γνωρίσωμεν τὰ αἴτια τῆς καταστάσεως μέχρι τῶν βαθυτάτων ριζῶν, χωρὶς νὰ χρονοτριβῶμεν εἰς ἔκφρασιν μομφῶν, ἀλλ᾿ ἃς χρησιμοποιήσωμεν τὴν κτηθεῖσαν ἢ κτηθησομένην γνῶσιν τῶν αἰτίων πρὸς τὸν σκοπὸν ἀναπτύξεως τῆς καταλλήλου πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ πρακτικῆς ἐνεργείας, ἵνα εἰς τὸ μέλλον ἀποφύγωμεν ταῦτα καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ὀλεθρίας συνεπείας. Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ εὕρωμεν πλειοτέρους συντρόφους ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, καὶ ἃς ἔχωμεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι, οὕτω πως πνευματικῶς ἐνδυναμωθέντες, θὰ κατορθώσωμεν νὰ βαδίσωμεν πρὸς σκοποὺς πρακτικούς, ἐνδιαμέσους μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν μας καὶ τοῦ ἀπωτάτου σκοποῦ, ὅστις ἐγκλείει τὸν μέγαν ἡμῶν πόρον τῆς ἀποκτήσεως βίου εὐημέρου καὶ ἐντίμου, ὅστις ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ἀμέσως διὰ σπασμωδικῶν καὶ παραφόρων ἐνεργειῶν.

Πρότασις

Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διαιρουμένων τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς Τμήματα, ἀφοῦ ἡ ὁλομέλεια αὐτοῦ καθορίσῃ σαφῶς καὶ συστηματικῶς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεργείας εἰς Τμήματα, θέλει ἐργασθῇ εἰς τὴν σύστασιν σωματείων, ἐχόντων τὴν Ἑταιρείαν ὡς κέντρον.

α΄.) Πολιτικῶν (ὄχι ἐκλογικῶν), ἐν οἷς εἰδικοὶ ἄνδρες νὰ συνερευνῶσι τὰ γενικὰ πολιτειακὰ ζητήματα, τὰ δὲ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν νὰ δημοσιεύωσι καταλλήλως, ὅπως ἐπὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων μορφωθῇ σαφὴς καὶ ἀσφαλὴς κοινὴ γνώμη, οὐχὶ δὲ νὰ κυκλοφορωσι συγκρουόμεναι γνῶμαι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ὁποίων ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ παρίσταται τυφλὴ καὶ παραπαίουσα εἰς κρισίμους τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου στιγμάς.

β΄.) Οἰκονομολογικῶν διὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω ἐργασίαν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων.

γ΄.) Ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν, ἐν οἷς νὰ ἐρευνῶνται ἀπὸ ἀνωτέρας ἀπόψεως τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ζητήματα καὶ ἡ ἐπιδίωξις καταρτισμοῦ σχεδίου ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ τε ἔσω καὶ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

δ΄.) Πρὸς ὅμοιον τρόπον ἐρεύνης τῶν μεγάλων ζητημάτων τῶν δημοσίων ἔρ-

γων καὶ καρτισμὸν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς γενικοῦ σχεδίου ἐκτελέσεως τούτων, σωματεῖον μηχανικῶν.

ε'.) Πολιτικῆς ἀγωγῆς πρῶτον τῶν ἀνωτέρων καὶ μέσων, εἶτα δὲ τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν βαθμίδων.

ς'.) Γυμναστικῶν συνδέσμων.

ζ'.) Συνδέσμων σκοποβολῆς κ.λ.π.

Οὕτω πῶς ἐργαζόμενοι, θέλομεν προκατεργασθῇ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικόν, ὅπερ, προσφέροντες εἰς τοὺς διαχειριζομένους τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, θὰ δυνάμεθα, μετὰ λόγου, νὰ προσδοκῶμεν, ὅτι θέλουσι τὸ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν συμπλήρωσιν, τελειοποίησιν καὶ καλὴν λειτουργίαν τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς.

Ἄνευ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς βαθμίδος ἐνεργείας τὸ ἔργον τῶν κυβερνητῶν ἀποβαίνει ἡράκλειον· οἱ δὲ Ἡρακλεῖς εἶνε ζήτημα τύχης. Εἶνε ἔργον φρονήσεως καὶ νοημοσύνης, κοινωνία τις νὰ σταυρώσῃ τὰς χεῖρας ἀναμένουσα σωτηρίαν καὶ βοήθειαν ἐκ τῆς τύχης ;

Ὁ στρατὸς εἶνε τὸ δυσκολώτερον τῶν ἔργων τῆς πολιτείας· εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ πολιτεία καλή, διὰ νὰ ἔχωμεν στρατόν.

Μόνον στρατιωτικός, μελετήσας ἐπαρκῶς τὸν μηχανισμὸν τῆς πολιτείας καὶ τὴν λειτουργείαν αὐτοῦ, μελετήσας τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ καταρτισμοῦ καὶ τῆς λειτουργίας τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, δύναται νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς, ἂν ὑπὸ τὴν σημερινὴν κοινωνικὴν κατάστασιν εἶνε δυνατὴ ἡ δημιουργία στρατοῦ, οἷον αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦσι πρὸς θεραπείαν αὐτῶν, ἄνευ τῆς μεταβολῆς τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς ἡ κοινωνία δρᾷ ἢ ἀδρανεῖ.

Ἔδειξα ἀνωτέρω τὴν κυρίαν κατεύθυνσιν καί τινας τῶν δευτερευουσῶν τοιούτων, καθ' ἃς ἡ κοινωνικὴ ἐνέργεια δέον νὰ τραπῇ.

Διὰ τῆς συστάσεως καὶ λειτουργίας τῶν προτεινομένων σωματείων δύναται νὰ σχηματισθῇ κοινὴ γνώμη πεφωτισμένη καὶ ἰσχυρά, ἐπωφελῶς συντρέχουσα εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν καλὴν λειτουργίαν κράτους, δυναμένου καὶ στρατὸν νὰ ἔχῃ καὶ πολιτικὴν νὰ χαράξῃ, ἀξίαν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν καὶ τὸν στρατόν του νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν κοινωνίαν ν' ἀποδώσῃ πολλαπλασίως τὴν παρασχεθεῖσαν συνδρομήν.

Μὴ σπεύδωμεν παραφόρως. Ἡ τοιαύτη σπουδὴ εἶνε ἡ μεγαλειτέρα βραδύτης, ὅταν δὲν εἶνε ἡ βεβαία αἰτία τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἐργασθῶμεν νυχθημερόν· ἀλλ' ὄχι μετὰ παραφορᾶς καὶ ἀμέτρου σπουδῆς. Τηρήσωμεν ρυθμὸν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἡμῶν ἵνα μὴ αὕτη ἐξαντληθῇ εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ.

Ἡ συντήρησις καὶ προκοπὴ ἔθνους τινὸς ἀπαιτεῖ :

1ον). Βάσιν, ἥτις εἶνε χώρα ἐλευθέρα.

2ον). Μέγα καὶ ἰσχυρὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν κέντρον, δρῶν ἐν τῇ βάσει.

Τὸ πρῶτον μᾶς τὸ ἔδωσαν οἱ πατέρες μας, ἀποκτήσωμεν τὸ δεύτερον, καταρτίζοντες ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ ταύτῃ τὸν πυρῆνα.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1).	**Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0,10
2).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	1,—
3).	» » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2,—
4).	» » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	1,—
5).	» » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,20
6).	» » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7).	» » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0,10
8).	» » L' Hellénisme et la Macédoine	»	1,—
9).	**Χ. Χριστοβασίλη.**— Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
10).	**Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	0,10
11).	» » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	1,—
12).	Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	0,50
13).	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14).	**Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15).	**Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	1,—
16).	**Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2,—
17).	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3,—
18).	**Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	1,—
19).	A. Z. Stephanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20).	O. de Besobrasow —Nôtes sur la Question d'Orient.	»	0,50
21).	**Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22).	**Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
23).	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0,—
24).	**Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
25).	**Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1,50
26).	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
27).	Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0,10
28).	**Ν. Λουρνοβῶ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29).	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1,—
30).	**Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—
31).	**Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ.	5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	»	7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	»	[illegible]

ΕΤ[...]Σ„

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 103ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 – Σεπτέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

Ο ΕΘΝΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΚΑΙ

Ο ΗΓΕΜΩΝ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ τελευταίου ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διωγμοῦ, ἐν πλήρη εἰκοστῷ αἰῶνι καὶ ὑπὸ χριστιανικοῦ κράτους, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐν τῇ ἰδιότητι τοῦ ἐθνάρχου, τοῦ ποιμενάρχου τῆς καταδιωκομένης ἑλληνικῆς φυλῆς πιστεύσας, ὅτι ὁ ἡγεγὼν τῶν Βουλγάρων ἐτήρει τοὐλάχιστον τὰ προσχήματα τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὸ κατωτέρω χριστιανικώτατον τηλεγράφημα ἐπὶ ταῖς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καταστροφαῖς, ἐκφράζων ὅλον τὸν πόνον τῆς πληγωθείσης αὐτοῦ καρδίας:

«*Πρὸς τὴν Α. Α. Υ. τὸν Ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας,*

«Βασιλικὴ Ὑψηλότης,

«Ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς τῆς Βουλγαρίας ἀδικοῦσι καταφώρως καὶ διὰ πρωτοφανῶν τρόπων τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Ἐκκλησίαν μου καὶ τὸν ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸν ὑποκείμενον θρησκευτικῶς ταύτῃ.

Πάντα ταῦτα προσάπτουσι μῶμον ἀνεξίτηλον τοῖς διαπράττουσιν, ἀδικοῦσι λαὸν εὐσεβῆ, φιλόχριστον καὶ φιλοπάτριδα.

Ἐν ὀνόματι τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου, ἐν ὀνόματι πάντων τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας μου καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριαρχικοῦ Θρόνου, τῶν κατωχυρωμένων διὰ νόμων ἱερῶν τε καὶ πολιτικῶν, ἐν ὀνόματι τῆς διαταραχθείσης συνειδήσεως

σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ, οὗτινος ἡ πίστις καὶ ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη καταπατοῦνται, ἀπαιτῶ ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὸν διωγμὸν καὶ ἀποδοθῇ δικαιοσύνη εἰς τὴν ταλαιπωρουμένην Ἐκκλησίαν μου καὶ εἰς τὰ πνευματικά μου τέκνα διὰ τῆς πλήρους ἐπανορθώσεως τοῦ ἀρχαίου καθεστῶτος ἐν πᾶσι τοῖς προσβληθεῖσι, βεβηλωθεῖσι καὶ κατερειπωθεῖσι διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου μέρεσι.

12)25 Αὐγούστου 1906.

† **Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως**

ΙΩΑΚΕΙΜ

Εἶνε γνωστὴ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο.

Ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, Βούλγαρος τήν τε ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, θαυμάζων τοὺς δῃωτὰς τῆς Φιλιππουπόλεως, τοῦ Καβακλῆ, τῆς Στενημάχου, τῆς Βάρνης καὶ τόσων ἄλλων πόλεων καὶ τοὺς ἐμπρηστὰς τῆς ὑπὸ τὸ αἱματηρὸν σκῆπτρόν του μέχρι τῆς 30ῆς Αὐγούστου διατελούσης ἑλληνικῆς καὶ ἀκμαζούσης Ἀγχιάλου, ἐξύβρισε τὸν Πατριάρχην.

Ἀλλ᾽ ἡ ὕβρις δὲν ἔπληξε τὸν Ἕλληνα ἐθνάρχην, τὸν ἐξύψωσεν.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὑψώθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ δὲ Βούλγαρος ἡγεμῶν διεπίστωσε διὰ τῆς ποταπῆς ἀπαντήσεώς του, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἦτο ἄξιος νὰ εἶνε κατὰ τοὺς θλιβεροὺς τούτους καιροὺς ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων!

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου)

Παρέστησα ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις τὴν εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, οἵα ἐξειλίχθη κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἀπὸ τριάκοντα καὶ πλέον αἰώνων, οἵα ἐμφανίζεται σήμερον μετὰ τοσαύτας ἱστορικὰς κρίσεις καὶ περιπετείας. Ἀλλὰ πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου φαινομένου, ὅ περ καλεῖται Ἑλληνισμός, ἀποτελῶν τὸ ἄθροισμα ἀνθρώπων, ἀνηκόντων ἐκ καταγωγῆς εἰς τὴν αὐτὴν φυλήν, λαλούντων τὸ αὐτὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἐχόντων τὸ αὐτὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, τὰς αὐτὰς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ῥοπὰς καὶ διαθέσεις, τὰ αὐτὰ ἱστορικὰ ἰδεώδη, ἐμφορουμένων τῶν αὐτῶν παθῶν, ἐπὶ τέλους τῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων, ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ, ἀναλυόμενος sine ira et studio, ὁ χαρακτήρ, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου, ὅστις καλεῖται Ἕλλην, πρὸς τῷ ἐξωτερικῷ περιβάλλοντι, τῇ φυσικῇ αὐτοῦ κατοικίᾳ, τῇ χώρᾳ. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα ἀποτελοῦσι πρωτίστως τὴν φυλήν, τὸ ἔθνος, ὡς δημιουργικὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν τῆς ἱστορίας. Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ κατανόησις τῆς γενετείρας χώρας, τῆς πατρίδος, ἡ ἀνάλυσις τῆς ψυχῆς τοῦ κατοίκου αὐτῆς, τοῦ ἀνθρώπου, διευκολύνουσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ καθιστᾶσι προσιτὴν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐρευνητοῦ τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ ἀνθρωπίνου συνόλου, τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ἔθνους.

«Οὐδὲν ὑφίσταται ἄνευ τοῦ ἀτόμου», ἔγραψεν ὁ Taine. «Ἡ πραγματικὴ ἱστορία ἀναθρώσκει τότε μόνον, ὅτε ὁ ἱστορικὸς ἄρχεται διακρίνων διὰ μέσου τῆς τοῦ χρόνου ἀποστάσεως τὸν ἄνθρωπον ζῶντα, δρῶντα, ὑπὸ τῶν παθῶν κατεχόμενον, μὲ τὸ ἐφόδιον τῶν ἀτομικῶν ἕξεων, μὲ τὴν ἰδίαν φωνὴν καὶ φυσιογνωμίαν, μὲ τὰς ἰδίας κινήσεις καὶ τὴν συνήθη περιβολήν, εὐδιάκριτον καὶ ἀκέραιον ὡς ἐκεῖνον, οὗτινος πρὸ μικροῦ ἀπεχωρίσθημεν ἐν τῇ ὁδῷ.» Ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ γένους.

Ἀλλὰ πῶς ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος οὗτος; Πῶς κατεσκευάσθη διὰ τῆς παρόδου τῶν χρόνων, φέρων τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν χαρακτῆρα, τὴν ψυχήν; Κατὰ τύχην; Κατά τινα ἀνωτέραν διάταξιν, ἧς ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται τὴν ἐπιρροήν, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀπὸ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, μὴ δυνάμενος ν' ἀντεπεξέλθῃ;

Πρώτη δημιουργικὴ δύναμις καὶ ἀφετηρία ἱστορικοῦ τινος ἀνθρώπου, ἀτόμου ἢ ἀθροίσματος ἀνθρώπων, ἔθνους, εἶνε ἡ φυλή, τουτέστιν ἡ ἰδιοφυΐα ἐκείνη, ἥτις χα-

ρακτηρίζει τὸ σύνολον πολλῶν ἀνθρωπίνων ὄντων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν καταγωγήν, τουτέστιν ἀναγόντων τὴν γένεσιν αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν γενάρχην. Παρερχομένου τοῦ χρόνου, ἡ φυλὴ λαμβάνει εἰδικὸν χαρακτῆρα, ἕξεις, ἰδιότητας, αἰσθήματα, ἅτινα ἐξελίσσονται ποικιλοτρόπως ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων, ἀποτελοῦντα τὴν ἱστορικὴν προσωπικότητα ἐν τῷ παγκοσμίῳ βίῳ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ φυλὴ αὕτη λαμβάνει μείζονα ἔτι ὑπόστασιν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τοῦτο εἶνε τὸ φυσικὸν *περιέχον*, ἡ χώρα, ἐφ' ἧς ἐγκατέστη. Ἡ φυλὴ ὑφίσταται τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, οἱονεὶ καθίσταται ἀπόσπασμα καὶ τέκνον. Ἐπὶ παραδείγματι. Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀρείας φυλῆς, σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, ἄλλως ἐκδηλοῦται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Πενταποτάμου, ἄλλως ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἰρὰν καὶ ἄλλως ἐπὶ τῶν ἡλιολούστων, τῶν θαλασσοβρέκτων καὶ τῶν ὀρεοσπάρτων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἡ φυλὴ εἶνε ἡ αὐτή. Ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις ἐπὶ διαφόρου ἐδάφους μεταβάλλει οὐκ ὀλίγον τὸν ἀρχέγονον αὐτῆς χαρακτῆρα, τὴν ἐθνικὴν ψυχήν.

Ἡ ἀρεία φυλή, ἡ ἀρίστη καὶ σθεναρωτάτη πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, ἧς μέρος καὶ ἀπόσπασμα ὁ ἑλληνικὸς ἄνθρωπος, εὗρεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τὸ προσῆκον τῇ ἰδιοφυΐᾳ αὐτῆς περιέχον, ὅ περ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις, φυσικάς τε καὶ ἠθικάς, ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτῆς τὰς ἑαυτοῦ ἰδιότητας, τὴν δημιουργικὴν σφραγῖδα. Ἐν τῇ ἑνότητι ταύτῃ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τῇ ἀμοιβαιότητι, παρήχθη καὶ συνετελέσθη ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ, τέλειος κατὰ τὸ ἑνὸν φυσικὸς καὶ ἠθικὸς μικρόκοσμος. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προϊόντι ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἀρίστου φυσικοῦ περιέχοντος διαπλασθεῖσα αὕτη φυλὴ ἔτι μᾶλλον ἀνεπτύχθη καὶ ἐνισχύθη διὰ τῆς *φυσικῆς ἐπιλογῆς*. Ἡ πολιτεία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι δὲν διετέλει ἀδιάφορος ἐν τῇ συνάψει τῶν γάμων, ὧν πρώτιστος σκοπὸς ἦτο ἡ δημιουργία τέκνων φυσικῶς καὶ ἠθικῶς εὐρώστων. Ὑπ' αὐτῆς ἐκανονίζετο ἡ ἡλικία καὶ ἡ ὥρα τοῦ γάμου, σύμφωνος πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Γέρων ἢ ἀκατάλληλος πρὸς δημιουργίαν ἰσχυρῶν τέκνων ἀνὴρ δὲν ἐδίσταζε νὰ παραχωρήσῃ τὴν σύζυγον αὐτοῦ εἰς ἄνδρα νεαρόν, φυσικῶς καὶ ἠθικῶς τέλειον πρὸς τεκνοποιΐαν. Διὰ τοιαύτης ἐπιλογῆς, ἣν οὐδαμῶς κατεδίκαζον τὰ κοινωνικὰ ἤθη τῆς ἀρχαίας πολιτείας, ἐτελειοποιήθη ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἡ ἄλκιμος ἀρεία φυλή, ἧς ὁ εὐγενέστατος κλάδος ὑπῆρξε τὸ ἑλληνικὸν γένος.

Ὁ περιώνυμος φυσιοδίφης Δαρβῖνος λέγει που, ὅτι ἡμέραν τινὰ αἱ πολιτεῖαι τοῦ μέλλοντος, μεριμνῶσαι περὶ τῆς προόδου καὶ τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, θέλουσι κανονίσῃ νομοθετικῶς τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ γάμου, ἀποβλέπουσαι πρωτίστως εἰς τὴν παραγωγὴν ἀνθρωπίνου τύπου ὅσον ἔνεστιν ἰσχυροῦ καὶ τελείου. Αἱ δὲ οἰκογένειαι θέλουσι λαμβάνῃ περὶ τῶν τέκνων αὐτῶν τὴν αὐτὴν φροντίδα, ἣν λαμβάνουσι περὶ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ἵππων, ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐπιλέκτων ἀπογόνων φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς διὰ τῆς προσηκούσης ἑνώσεως ἀνδρὸς καὶ

γυναικός. Τὸ τοιοῦτο ἐτύγχανε πραγματευόμενον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Σπάρτης.

Πρὸς κατανόησιν τοῦ ἐκπληκτικοῦ τούτου φαινομένου, οἷον ἡ δημιουργία καὶ ἡ τελείωσις ὑπερόχου ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λαοῦ, ἀναγκαία ἡ ἔρευνα τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐξεδηλώθη τὸ φαινόμενον, τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἡ ἑλληνικὴ φύσις. Ἔλαβον ἀφορμὴν καὶ πρότερον νὰ παρατηρήσω, ὅτι οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς ὑδρογείου σφαίρας κέκτηται τὴν ἰδιοφυΐαν τῆς ἑλληνικῆς. Τὸ ὁμοιόμορφον τοῦ ἐδάφους ἐλλείπει, ἄρα καὶ τὸ ὁμοιόμορφον τοῦ ἀνθρώπου. Ποικιλωτάτη ἐμφανίζεται ἡ ἑλληνικὴ πατρίς. Ὀρεινή, πεδινή, μεσόγειος, παραλία. Ἀλλὰ καθ' ὅλας ταύτας τὰς φυσικὰς ἐκφάνσεις ἐκπροσωπεῖται τὸ *χρυσοῦν μέτρον*· τοῦτο εἶνε τὸ γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, τοῦτο καὶ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς τὸ χαρακτηριστικόν. Ἡ ἀπέραντος πεδιὰς ἀμβλύνει, ἀποναρκώνει τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, ἄρα καὶ τὸν χαρακτῆρα. Τοὐναντίον ἡ ἐπὶ τῆς ἀναπεπταμένης χώρας προσφυὴς ἐγκατασπορὰ ὀρέων, οὐχὶ ὑπερυψήλων, οὐχὶ μονοτόνων καὶ κατάπληξιν ἐμποιούντων, ἀλλὰ κανονικῶν καὶ ἀναλόγων πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐδάφους, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ πολλαπλότης καὶ ἡ ποικιλία τῶν θαλασσίων ἀκτῶν καὶ τῶν κόλπων, εἰσδυόντων πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, δημιουργεῖ φυσικὸν περιέχον, ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἀνυπέρβλητον καὶ ἀπαράμιλλον. Οὐδεμία χώρα τοῦ κόσμου κέκτηται τὰς φυσικὰς ταύτας ἰδιότητας τῆς ποικιλίας. Νῆσοι καὶ χερσόνησοι, ἀκταὶ καὶ ὄρη— τοιοῦτο τὸ σύνολον τοῦ πολυτρόπου ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ἄγγλος συγγραφεὺς μηνὶ Μαρτίῳ εὗρεν ἐν Μεσσηνίᾳ μὲν θέρος, ἐν Λακωνίᾳ ἔαρ καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ χειμῶνα. Ὡς δὲ ἡ φύσις εἶνε μετρία καὶ ἥμερος, οὕτω καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν χώραν. Ἐλλείπει τὸ τεράστιον, τὸ ὑπερβάλλον, τὸ καταβάλλον καὶ δεσπόζον τὴν ψυχὴν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν ἰδιοτήτων δὲ τούτων τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐδημιουργήθη καὶ ἀνεπτύχθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐν Ἑλλάδι ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος, κεκτημένος πλήρη τὴν συνείδησιν, τὸ *γνῶθι σαυτόν*, παντὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόστασιν κατανοοῦντος ἀνθρώπου.

* * *

Ἦτο ἀνάγκη συγγραφῆς τόμων ὁλοκλήρων πρὸς παράστασιν τοῦ ψυχολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἕλληνος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἅπαντες οἱ προέχοντες χαρακτῆρας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς περιεγράφησαν ἤδη ἐν τῇ παναρχαίῳ βίβλῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν. Ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Νέστωρ, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Θερσίτης φέρουσιν ἰδίαν φυσιογνωμίαν ἐν τῇ ὁμηρικῇ πινακοθήκῃ. Ἐὰν κατέλθωμεν ἀπὸ τῶν παμπαλαίων τούτων αἰώνων πρὸς χρόνους ἱστορικωτέρους καὶ ἐγγυτέρους ἡμῖν, ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ, παρὰ τὴν μεταβολὴν τῶν καιρῶν καὶ τῶν περιστάσεων, παρὰ τὰς δοκιμασίας καὶ τὰς περιπετείας,

δι᾽ ὧν διέρχεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχή, δὲν ἀλλοιοῦται ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ μεγάλοι πολῖται τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῶν Θηβῶν, τῆς ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ἀναπαριστᾶσι τὰς φυσιογνωμίας τῶν θρύλων τῆς ὁμηρικῆς περιόδου. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς μακεδονικῆς ἐποποιΐας ἀντιγράφουσι τοὺς ἥρωας τῶν τρωϊκῶν καὶ τῶν μηδικῶν χρόνων· ἡ δ᾽ ἑπομένη πνευματικὴ περίοδος, ἡ καλουμένη ἀλεξανδρινή, εἶνε συνέχεια τῆς προηγηθείσης περιόδου τοῦ *χρυσοῦ αἰῶνος* τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας τῆς ἱστορικῆς ζυμώσεως τῶν ἀπὸ τῆς μεταναστεύσεως τῶν βαρβάρων προελθόντων νέων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, τῇ κεντρῴᾳ καὶ τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ, τῷ κέντρῳ τούτῳ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, ἐξελληνιζομένη καὶ ὡς ἐκ τούτου καθισταμένη κέντρον τῆς συγχρόνου ἀνθρωπίνης ἡμερώσεως καὶ ἐκπολιτίζουσα τοὺς λοιποὺς λαούς, τηρεῖ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα μέχρι τῆς τραγικῆς ἡμέρας τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Ὀσμάνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, πραγματοποιῶν τὸν ὁμηρικὸν στίχον, *εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*, τὸν στίχον τοῦ Τυρταίου, *τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα ἄνδρ᾽ ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον*, ἐπιφωνεῖ ἀναλόγως κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ βίου του, *τὴν δὲ πόλιν οὔ σοι δίδομεν· κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες ἀποθανοῦμεν, καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν*, ὑπομιμνήσκει τὸν τελευταῖον τῶν Ἀθηνῶν βασιλέα, πίπτοντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς. Καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ἱστορικὴν περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡ ψυχὴ αὐτοῦ,ὁ χαρακτήρ, ἐν μέσῳ τοῦ ζόφου ἀπαισίων ἡμερῶν, παρέμεινεν ὁ αὐτός, ὅσον καὶ ἂν ἐταλαιπωρήθη, καὶ ἂν ἐδοκιμάσθη. Ἡ φυλὴ δὲν ἠλλοιώθη, μετ᾽ αὐτῆς δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος.

* * *

Ὁ Γάλλος φιλόσοφος κ. A. Fouillée, ἐν νεωτάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι, τῇ «Ψυχολογικῇ σκιαγραφίᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν», ἐπικαλεῖται τὸ κῦρος νεωτέρων τινῶν συγγραφέων πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Οἱ νεώτεροι, λέγει, Ἕλληνες, θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν παλαιῶν, ἀλλ᾽ ὁ Fallmerayer, ὁ René Berthelot καὶ ἕτεροι τῶν νεωτέρων περιηγητῶν καὶ ἐθνογράφων ἀμφισβητοῦσι τὸν γνήσιον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Κατὰ μὲν τὸν τελευταῖον τοῦτον, ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία ὑπῆρξε μονονουχὶ διηνεκὴς ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ πολιτειῶν, περιλαμβανομένων ἐπὶ ἐδάφους λίαν περιωρισμένου γεωγραφικῶς, καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν ὀλιγαρίθμου. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πόλεως ὑπὸ ἰσχυροτέρας ἀντιπάλου, ἐπήρχετο, κατὰ τὸν ἐν ἐν λόγῳ συγγραφέα, πανωλεθρία. Οἱ μὲν ἄνδρες τῆς ἡττηθείσης πόλεως ἐπερῶντο ἐν στόματι μαχαίρας, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἐπωλοῦντο δίκην δούλων. Ἐν

τῇ ἐπιγενεστέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν ἑλληνίδων πολιτειῶν, τῇ μετὰ τὸν καταστρεπτικώτατον πελοποννησιακὸν πόλεμον, καθ' ὃν τοσαῦτα ἐτελέσθησαν κακουργήματα Ἑλλήνων ἐναντίων Ἑλλήνων, ἐπέρχεται ἡ μακεδονικὴ περίοδος, καθ' ἣν ὁ Φίλιππος ἐξολοθρεύει τοὺς Φωκεῖς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος τοὺς Θηβαίους, βραδύτερον οἱ Ρωμαῖοι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Βάρβαροι τοῦ βορρᾶ, λεηλατήσαντες τὰς πλείστας τῶν πόλεων τῆς ἑλληνικῆς χώρας, φονεύσαντες καὶ ὑποδουλώσαντες τοὺς κατοίκους, ἔνιοι δ' ἐκ τούτων, ὡς οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, μονίμως ἐνιαχοῦ τῆς χώρας ἐγκαταστάντες. Παρατηρητέον ἐν τούτοις, ὅτι ἂν κοινωνικαί τινες τάξεις ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῶν πόλεων, οἱ χωρικοί, οἱ ἐν τῇ χέρσῳ γῇ οἰκοῦντες, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων διεβίωσαν, τηροῦντες ἀδούλωτον φρόνημα. Ἐκ τούτων ἔμελλον ν' ἀναδειχθῶσι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἥρωες τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ὁ κ. Fouillée δὲν παραδέχεται ἐξ ὁλοκλήρου τὴν γνώμην τοῦ Μπερτελὼ περὶ ἐξαφανισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς παλαιᾶς κοιτίδος τοῦ γένους αὐτῶν, περὶ τῆς καταστροφῆς, τῆς προελθούσης ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, οὐδὲ τὴν περὶ ἐκσλαυϊσμοῦ τῆς Ἑλλάδος θεωρίαν τοῦ Γερμανοῦ Falmerayer, εἰ καὶ φρονεῖ, ὅτι ὁ ἀρχέγονος ἑλληνικὸς πληθυσμός, ὁ τῶν κλασικῶν αἰώνων, παρέμεινεν, ἐπεκράτησεν, ἀποτελεῖ δὲ σημαίνουσαν δύναμιν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἔστω καὶ ἐν διασπορᾷ. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ σύγχρονον ἑλληνικὸν κρανίον, ἰσχυρίζεται, ὅτι τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κλασικὸν τύπον, ἀλλ' εἰς τὸν κελτοσλαυϊκόν. Καὶ πάντα ταῦτα ἄνευ σοβαρῶν καὶ ἰσχυρῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει ὑπόπτων καὶ ἀποκρύφων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πηγῶν. Ἡ κρανιολογία, ὅσον καὶ ἂν ἀνεπτύχθη σήμερον ὡς ἐπιστήμη, δὲν ἐπαρκεῖ ἐν τούτοις πρὸς λύσιν τῶν ἐθνολογικῶν ζητημάτων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μορφολογία. Τὰ πρότυπα τῆς κλασικῆς τέχνης, ἅτινα θαυμάζομεν σήμερον ἐν τοῖς μουσείοις, δὲν ἀποτυποῦνται βεβαίως ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἑλληνικῶν μορφῶν, εἰ καὶ ὁ ἐρευνητὴς ἀνευρίσκει πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐπί τε τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου φύλλου, ἀρχαϊκὰ πρότυπα. Ἀλλὰ μή ἆρά γε τὰ ὑπολειφθέντα ἐκ τῆς πανωλεθρίας τῶν αἰώνων ἀπαράμιλλα λείψανα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ἦσαν πραγματικά, δὲν εἶχον δ' ἐξιδανικευθῇ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου; Ἅπαντες οἱ Ἕλληνες εἶχον τὸν τύπον καὶ τὴν μορφὴν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere, τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Λούβρου;

Ἥκιστα σκοπῶ νὰ ὑποστηρίξω τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς τύπος παρέμεινεν ἀδιάφθορος καὶ ἀναλλοίωτος ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων. Ἐπῆλθον ἐπιδρομαί, ὁ πληθυσμὸς ἀπεδεκατίσθη· ἀλλ' ἀπέμεινεν ἀρκετὸς τοιοῦτος, ὥστε μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων γενεῶν ν' αὐξηθῇ καὶ πάλιν. Οἱ ἐκ τῶν ἐπιδραμόντων λαῶν ἐγκαταστάντες, τὸ μὲν ἐξηφανίσθησαν, μὴ δυνηθέντες νὰ ἐγκαταβιώσωσι καὶ νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐπὶ ξένου, ἀλλοτρίου αὐτοῖς καὶ πολεμίου ἐδάφους, τὸ δὲ ἀπερροφή-

θησαν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, ἀφωμοιώθησαν, ἐξεφυλίσθησαν τὸ παράπαν. Καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἐξεδηλώθη μόνον ἐν Ἑλλάδι. Παρατηρεῖται πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Ὅσον καὶ ἂν εἶνε φυσικῶς καὶ ἠθικῶς λαοί τινες εὔρωστοι καὶ ἀκμαῖοι, ὅσον καὶ ἂν εὐνοῇ τὴν φυσιολογικὴν αὐτῶν σύστασιν καὶ ἐξέλιξιν τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα, ὅσον καὶ ἂν ἀνθίσταται ἡ φυλή, διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, διὰ τῆς ὑπερβαλλούσης καταναλώσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῆς δυνάμεων, δὲν δύναται ἢ νὰ παρακμάσῃ σὺν τῷ χρόνῳ, νὰ ἐπέλθῃ ὁ κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς γεννήσεως καὶ τῆς φθορᾶς ἀναπόδραστος ἐκφυλισμός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν Ἑλλάδι. Κατόπιν τῆς ὑπερφυοῦς ἐργασίας καθ' ἁπάσας τὰς σχέσεις τοῦ βίου ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἐξ ἧς ἐπῆλθεν ἡ ἐξάντλησις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς φυλῆς, αἱ ἐπελθοῦσαι ἐπιδρομαὶ ὑπῆρξαν ζωτικώταται καὶ τελεσφορώταται. Ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης ἀντιθέτων γενεῶν καὶ ὀργανισμῶν ὁ ἐξηντλημένος φυλετικὸς ὀργανισμός, ἐκ τῆς μεταγγίσεως νέων ἰσχυρῶν κυττάρων αἵματος ὑγιοῦς καὶ ἀκμαίου, ἀνεζωογονήθη, ἀρξαμένης νέας ἱστορικῆς περιόδου. Δὲν ὑπῆρξε βεβαίως αὕτη ἀνταξία τῆς προηγηθείσης. Δέον ἐν τούτοις νὰ γνωσθῇ, ὅτι ἡ φυσιολογικὴ ἔξαρσις λαοῦ τινος, ἡ φυσική, πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀκμὴ δὲν τυγχάνουσι δεδομένα μόμον τοιᾶσδε ἢ τοιᾶσδε κατασκευῆς τοῦ κρανίου, διαπλάσεως τῆς μορφῆς, ἀλλ' εἶνε καὶ ἀποτελέσματα, πρὸς ταῖς γεωγραφικαῖς συνθήκαις, καὶ ἑτέρων συνθηκῶν, θρησκευτικῶν, ἱστορικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, αἵτινες οὐκ ὀλίγην ἐξασκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων.

Τὸ ἑλληνικὸν αἷμα δὲν ἐμολύνθη εἰς βαθμὸν ἐκφυλισμοῦ ἐκ τῆς ἐπιμιξίας τῶν ἐπιδραμόντων λαῶν, οἵτινες σὺν τῇ παρόδῳ ὀλίγων γενεῶν ἀφωμοιώθησαν καὶ διεπλάσθησαν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον. Κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ὁ πολυθρύλητος φιλόσοφος Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων γράφων πρὸς τὸν βασιλέα Ἐμμανουῆλον περὶ τῆς τότε πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Πελοποννήσου, ἐκθειάζει αὐτὴν ὡς ἑλληνικωτάτην. «Ἐσμὲν γὰρ οὖν Ἕλληνες τὸ γένος, ἐπιφωνεῖ, ὡς ἥ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ. Ἕλλησι δὲ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν, εἴ τις ἄλλη οἰκειοτέρα χώρα, οὐδὲ μᾶλλον προσήκουσα ἢ Πελοπόννησός τε, καὶ ὅπου δὴ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης προσεχής τῶν τε αὖ νήσων αἱ ἐπικείμεναι». Ὅ τι παρατηρεῖται ἐν Πελοποννήσῳ, τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἔνθα ἐπεκράτει ἀείποτε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Δὲν ἔλειψαν αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ αἱ ἐποικήσεις τῶν ἀλλοτρίων φύλων· ἀλλ' ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις, ἡ γλῶσσα, ἡ ἱστορικὴ παράδοσις, ὁ χαρακτὴρ διετηρήθησαν ἀκέραια διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν δυνάμεων τούτων ἐπετελέσθη ἡ ἐθνικὴ παλιγγενεσία.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι διεμορφώθη τέλειος ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἐφ' ὅσον δὲν συμπληροῦται ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ αὐτοῦ ἑνότης, ἐφ' ὅσον δὲν λάβῃ ὁριστικὴν πραγμάτωσιν τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ἐνισχυόμενον οὕτω καὶ ἀποκαθιστάμενον, ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ ἔσται

ἀτελής, πολλῶν ἐπιδεόμενος. Περὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ οὐδεὶς λόγος, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται πλήρης, ἑνιαία ἑλληνικὴ πολιτεία. Τὸ ἐλεύθερον κράτος, τὸ τρίτον μόλις τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦν τοῦ ὅλου γένους, δὲν κατέστη ἐπαρκὲς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης νὰ ἐκπροσωπήσῃ καὶ νὰ παράσχῃ στάδιον εὐρυτέρας δράσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμογένειαν. Οὐχ ἧττον ὑφίσταται ἀπ' αἰώνων καὶ ὁσημέραι ἐξελίσσεται πληρέστερος καὶ ἰσχυρότερος ἐθνικὸς χαρακτήρ, διαπλαττόμενος καὶ προσφυῶς ρυθμιζόμενος ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ συγχρόνου πολτιτισμοῦ. Ἀλλ' ἐν τῷ βάθει τοῦ χαρακτῆρος τούτου ἀνευρίσκεται ἑκάστοτε ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς χαρακτήρ, οἷος διετυπώθη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν αὐτῶν φυσικῶν συνθηκῶν πρὸ χιλιετηρίδων.

Ὁ ἀνθρώπινος χαρακτὴρ σφυρηλατεῖται ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος τῆς ἐλευθερίας, ἥτις κατ' ἐξοχὴν καθίστησιν αὐτὸν ἰσχυρόν, ἀκράδαντον, ἀκατάβλητον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἀλλ' ὁ σύγχρονος ἑλληνικὸς χαρακτήρ, μετὰ δουλείαν τοσούτων αἰώνων, δὲν ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ ἅμα τῇ ἱστορικῇ παλλιγγενεσίᾳ πλήρης, ἀντίτυπον ἀκριβῶς τοῦ χαρακτῆρος τῶν προγόνων του· οὐχ ἧττον δὲν ἀπομακρύνεται αὐτοῦ. Οἱ ἐκ τοῦ σύνεγγυς σπουδάσαντες τὸν σύγχρονον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα ἀνομολογοῦσι τοῦτο. Κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν Τάκερμαν, ἄλλοτε πρεσβευτὴν τῆς ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας ἐν Ἑλλάδι, «ὁ σημερινὸς Ἕλλην κέκτηται χαρακτηριστικά, ἰδιάζοντα τοῖς ἀρχαίοις κατοίκοις τῆς Ἑλλάδος καὶ οὐδαμῶς οὔτε ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ κοινὰ εἰς ἕτερα σύγχρονα ἔθνη. Περιεργία, κενοδοξία, φιλοδοξία, πανουργία κτλ., καίπερ ἀναφαινόμενα παρὰ παντὶ ἔθνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, χαρακτηρίζουσι μετ' ἄλλων τινῶν ἰδιοτήτων κυρίως τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας, ἐν τῷ συνόλῳ δ' αὐτῶν συμφωνοῦσι θαυμασιώτατα καὶ πλέον παντὸς ἄλλου λαοῦ πρὸς τὸν ἀποδιδόμενον τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι χαρακτῆρα»... Ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι, ἐὰν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναλύσῃ τὸν νεοελληνικὸν χαρακτῆρα, ἤθελεν ἀντιπαραθέσῃ «διάφορα τῶν κλασικῶν ἱστοριογράφων χωρία, ἐν οἷς περιγράφονται τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ προτερήματα τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὰς ἐπικρίσεις τῶν συγχρόνων συγγραφέων κατὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Εἰς πολλὰ θὰ εὑρίσκοντο σχεδὸν παράλληλα, εἰς ἄλλα δὲ ἡ διαφορὰ θὰ ἐγίνετο ἀρκούντως καταφανής»...

«Ὁ σύγχρονος Ἕλλην, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, εἶνε ζωηρός, ὁρμητικός, πανοῦργος, φιλοπερίεργος, εὐαίσθητος, εὐερέθιστος, τέκνον τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν μᾶλλον Γάλλος ἢ Γερμανός, ἀντίστροφος τῷ Ἀγγλοσάξωνι. Εἶνε ζηλότυπος καὶ φιλόδοξος, μάταιος καὶ ἐγωιστής, ἀντιληπτικὸς ἅμα καὶ συμπαθητικός. Ἀποδίδει πίστιν ἀντὶ πίστεως καὶ ὑποψίαν ἀντὶ ὑποψίας· ὁτὲ μὲν εἶνε ὕπουλος, ὁτὲ δὲ εἰλικρινής. Εἶνε ἐχθρὸς φανατικός, γενναῖος δὲ καὶ φιλόξενος φίλος. Ἴσως τὸ ἐξέχον χαρακτηριστικὸν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίας εἶνε ἡ λεπτόνοια... Ὁ Ἕλλην ἀτενίζει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βολιδοσκοπεῖ τὰ διανοήματά σου, πρὶν ἢ ἐκφράσῃ τὰ ἑαυτοῦ. Ὑπολογίζει τὰς ἀνάγκας σου μᾶλ-

λον ἢ τὰς ἰδικάς του, συναινεῖ ἢ φαίνεται συναινῶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χειλέων, πλὴν ἔνδοθεν ἀδημονεῖ ἐπὶ τῇ ἀμαθείᾳ καὶ τῇ μωρίᾳ. Σὲ ἐννοεῖ πλειότερον ἢ ὅσον τὸν ἐννοεῖς. Ὁ Ἕλλην, ἂν πιστεύῃ εἴς τι, πιστεύει εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν καταγωγήν του, εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν δικαιωμάτων του... Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, συνεισφέρει καὶ οὗτος πρὸς ὑποστήριξιν ἔργων κοινωφελῶν, εὐχαρίστως πληρώνει τοὺς πρὸς συντήρησιν τοῦ μικροῦ στόλου καὶ τοῦ ὀλιγαρίθμου στρατοῦ φόρους, ἐὰν δ' ἀποθάνῃ πλούσιος, εἴτε μακρὰν τῆς πατρίδος, εἴτε ἐν αὐτῇ, ἁδρὰν καταλείπει ποσότητα ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, τῶν μουσείων ἢ τῶν σχολείων, ἢ τῶν νοσοκομείων, ἢ πρὸς ἀνίδρυσιν δημοσίου τινὸς καταστήματος, μέλλοντος νὰ φέρῃ τὸ ὄνομά του»...

Λαός, ἀπὸ μακρῶν αἰώνων διατελῶν ἐν δουλείᾳ καὶ μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὸ τρίτον μόλις ἀπελευθερωθείς, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἐκδηλοῦται ἐν τῷ βίῳ τῶν προηγμένων λαῶν ἐν πολιτισμῷ καὶ εὐνομίᾳ. Τὸ ἥμισυ τῆς ἀρετῆς ἀφαιρεῖ ἡ δουλεία. Καὶ ἐν τούτοις ὁ νεώτερος Ἕλλην, παρὰ τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ συμφορὰς καὶ δοκιμασίας, δὲν ἀπέβαλε τὴν ἀρετήν. Κατὰ τοὺς ζοφερωτάτους τῆς ὑποδουλώσεως αὐτοῦ χρόνους πλέον ἢ ἅπαξ ὑπεδείξατο χαρακτῆρα, θαυμασθέντα ὑπ' αὐτῶν τῶν δυστροπωτάτων καὶ ἥκιστα εὐμενῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας διακειμένων ξένων.

Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἂν μὴ ἀνεγεννήθη, ἀναγεννᾶται ὁσημέραι ἐν τῇ νέᾳ. Τοῦτο δὲν εἶνε φράσις, ἀλλ' ἡ πραγματικότης τοῦ συγχρόνου βίου.

Τὸ οἰκογενειακὸν αἴσθημα, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἀφοσίωσις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶνε κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὰ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς τὸ αἴσθημα προβαίνει μέχρις ἀγριότητος· καὶ τοῦτο οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀξέστοις πληθυσμοῖς τῶν ἐξοχῶν ἢ τῶν ὀρέων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κατοίκοις τῶν πόλεων. Σύζυγος, φονεύων τὴν ἄπιστον σύζυγον, ἀδελφὸς τὴν ἀτιμασθεῖσαν ἀδελφήν, πατὴρ τὴν θυγατέρα, δὲν εἶνε ἀήθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Ἐντεῦθεν ἡ συζυγικὴ πίστις, ὑπομιμνήσκουσα τὸ ἀθάνατον πρότυπον, τὴν Πηνελόπην, ἡ ἀδελφικὴ στοργή, ἐξωραΐζουσα τὸν οἰκογενειακὸν βίον τοῦ συγχρόνου Ἕλληνος. Ὁ ἀδελφὸς καταδικάζει ἑαυτὸν εἰς ἀγαμίαν, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν κατορθώσῃ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀδελφῆς. Τὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἀφθονοῦσιν. Ἡ οἰκογένεια δὲν διαλύεται μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τῶν ἀδελφῶν, ὡς συμβαίνει ἐν ἄλλαις χώραις, βαρβάροις ἢ πεπολιτισμέναις.

Ἡ ἀγάπη τῆς οἰκογενείας καθίσταται ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ καὶ ἀγάπη τῆς πατρίδος. Ὁ Ἕλλην εἶνε φιλόπατρις, ὅπως εἶνε καὶ φιλέστιος. Διδάσκουσιν αὐτὸν τοῦτο παλαιὰ καὶ σύγχρονα παραδείγματα. Ἡ ἐποποιία τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἀπαράλληλα κατορθώματα τῶν ἀγωνισθέντων ἐν Μαραθῶνι, ἐν Σαλαμῖνι, ἐν Θερμοπύλαις, ἐν Πλαταιαῖς, ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

τὰ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὰ κατ' αὐτὴν τελεσθέντα. Διὰ τὴν ἑλληνικὴν φαντασίαν οἱ ἀνδραγαθήσαντες ἥρωες διατελοῦσι σύγχρονοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Κυναίγειρος, ὁ Λεωνίδας καὶ ὁ Ἀγησίλαος, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ οἱ πρόμαχοι τῆς παλιγγενεσίας θεωροῦνται μονονουχὶ σύγχρονοι. Οἱ ἡρωισμοὶ καὶ αἱ ἑκατόμβαι τῆς ἐθνεγερσίας ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις δὲν ἔχουσι τὰ πρότυπα αὐτῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ. Τὸ θνήσκειν ὑπὲρ πατρίδος οὐδέποτε ἐπαύσατο ὂν ἓν τῶν εὐγενεστάτων πλεονεκτημάτων τοῦ Ἕλληνος καθ' ὅλας τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ βίου τὰς περιόδους. Ἡ ἀγάπη τῆς ἑστίας ἐγέννησε τὴν ἀγάπην τῆς πόλεως, τῆς πατρίδος.

Ἀλλ' αἰφνιδίως, καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον καὶ δυσερμήνευτον τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τὸ ἔθνος, τὸ δημιουργῆσαν τὴν λέξιν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος, ἐπεδείξατο διὰ πολλῶν αὐτοῦ τέκνων κοσμοπολιτισμόν, προβαίνοντα μέχρις ἐγκλήματος κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἀλλὰ τὸ κοσμοπολιτικὸν τοῦτο πνεῦμα ἀποδοτέον οὐχὶ εἰς κανονικήν, ἀλλ' εἰς ἔκρυθμον κατάστασιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Ἀποστάτας τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως, προδότας, πλείονας τοῦ ἑνὸς δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἥ τε ἀρχαία καὶ ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἄλλων λαῶν. Ἡ πολιτικὴ ἐμπάθεια, ἡ προσωπικὴ φιλαυτία, ἡ κοσμοπολιτικὴ θεωρία, ἡ ἐξαχρείωσις τοῦ ἀτόμου ἐξηγοῦσιν ἑκάστοτε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φαινόμενον τῆς ἐθνικῆς ἀποστασίας, τῆς προδοσίας. Πόσα δὲν ἔχομεν παραδείγματα αὐτοῦ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νεωτέρων χωρῶν; Κατὰ τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ τοὺς πολέμους τῆς Ὑπατείας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ πολέμιοι τοῦ νέου πολιτικοῦ συστήματος, οἱ ἐξ εὐγενῶν ἰδίᾳ *μετανάσται*, ἔθηκαν ἐν κρείττονι μοίρᾳ τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως καὶ συνετάχθησαν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐν Γερμανίᾳ οὐκ ὀλίγοι τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων ἀνδρῶν αὐτῆς ὑπηρέτησαν ἀναισχυντότατα καὶ ἰδιοτελέστατα τὸν κατακτητὴν καὶ ὑβριστὴν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ ἐν Ἰταλίᾳ αὐστριακὴ δεσποτεία ἐστηρίχθη ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰταλῶν, πλεῖστοι ἐκ τῶν ὁποίων, καὶ δὴ τῶν ἐπιφανεστάτων, ὑπῆρξαν εὐτελῆ ὄργανα τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης δεσποτείας. Παραδείγματα τοιοῦτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λείπωσι καὶ ἐκ τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ βίου. Ἐν τῇ σημερινῇ Ρωμουνίᾳ, ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ πρωτοστατοῦσι ρυπαροί τινες Ἕλληνες, ἐπιδεικνύοντες ἐνίοτε μείζονα ζῆλον ἀνθελληνικὸν αὐτῶν τῶν Ρωμούνων, αὐτῶν τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ἡ ἀποστασία αὕτη δὲν ἐξεδηλώθη ἀποτόμως. Προῆλθεν ἐκ τῆς μακρᾶς διαμονῆς τῶν ἀνθρώπων τούτων ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις, ἀσυνειδήτως ὑποστάντων τὴν ἐπιρροὴν τοῦ περιέχοντος ἐκ φιλοδοξίας, οὕτω δὲ σήμερον προκρινόντων τὴν ἐξυπηρέτησιν ἀνθελληνικῶν σχεδίων ἀντὶ εὐτελεστάτων ἀτομικῶν συμφερόντων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐχ ἧττον ἡ ἔννοια τῆ πατρίδος ἐν τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ εἶνε ἰσχυρὰ συνθετικὴ ἔννοια. Ἔλαβον ἀφορμὴν ν' ἀναπτύξω τοῦτο πλέον ἢ ἅπαξ.

Ἡ ἀκαταλόγιστος ἐπιφώνησις *κάτω ἡ πατρίς!* ἥτις ἠχεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πολλαχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, κέκτηται δὲ προσηλύτους καὶ ἐν χώραις, ἀρτίως εἰσελθούσαις εἰς τὸν πολιτισμόν, οὔτε ἠκούσθη ἐν Ἑλλάδι, οὔτε εἶνε δυνατὸν ν' ἀκουσθῇ ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον. Ὑπάρχουσιν, ἰδίᾳ ἔν τισιν εὐρωπαϊκαῖς μεγαλοπόλεσιν, οἱ ἐστερημένοι βαθέος ἐθνικοῦ φρονήματος, ὑποστάντες τὴν ἐπιρροὴν τῶν νεωτέρων ἰδεῶν, ἐμπεπλησμένοι ἐγωϊστικῆς ἀδιαφορίας. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι εἶνε ἐλάχιστοι. Οὐδεὶς δὲ τούτων θὰ ἐτόλμα δημοσίᾳ νὰ ἐκστομίσῃ τὴν βδελυρὰν αὐτοῦ σκέψιν ἐν τῇ περιφρονήσει τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος.

Ἡ *μεγάλη ἰδέα* εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ ἰδέα τοῦ Ἕλληνος, τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου. Ἐὰν τὸ ἐλεύθερον κράτος καταδείκνυται ἔν τισι περιστάσεσιν ἀνίκανον νὰ ἐκτελέσῃ τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ προορισμόν, προσέρχεται αὐτόκλητος ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τῶν ἀτόμων ἢ τῶν κοινωνικῶν συνδέσμων. Πολλὰ ὑπάρχουσι παραδείγματα τῆς δράσεως τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐπὶ ἐθνικῶν ζητημάτων. Ἰδιῶται πλέον ἢ ἅπαξ ἀντικατέστησαν ὑπουργοὺς καὶ πρεσβευτάς. Καὶ δηλοῦται μὲν ἐκ τούτου ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ ἀβελτηρία τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πιστοῦται ἐναργέστατα ἡ ἰδιωτικὴ τοῦ Ἕλληνος μεγαλοφυΐα καὶ μεγαλοπραγμοσύνη.

Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη τοῦ Ἕλληνος εἰς τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις, ἡ αὐτοπεποίθησις, ὁδηγεῖ αὐτὸν πρὸς μεγάλας ἀποφάσεις καὶ ἔργα. Δὲν διστάζει τὸ παράπαν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, τῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς φιλοδοξίας. Μὲ τὰ ὀλίγα πνευματικά, ἠθικά, οἰκονομικὰ ἐφόδια, ἅτινα ἔχει, σπεύδει νὰ κατακτήσῃ, εἰ δυνατόν, τὴν ὑφήλιον. Οἱ ἀνταγωνισταὶ αὐτοῦ θὰ τὸν ἀποκαλέσωσι τυχοδιώκτην, θὰ ἀντιδράσωσι κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος δὲν ἐκπτοεῖται· ἔχει πεποίθησιν εἰς τὸν ἀστέρα του. Ἄλλως τε ἔχει τοσαῦτα παραδείγματα ἐπιτυχιῶν ἐκ τοῦ προσφάτου ἐθνικοῦ βίου. Πόσοι ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν του δὲν ἐξῆλθον ἄποροι παντὸς μέσου, ἠθικοῦ ἢ ὑλικοῦ, καὶ δὲν ἐμεγαλούργησαν, καταστάντες ἱστορικαὶ προσωπικότητες! Ὁ Ἑβραῖος δυσχερῶς ἀγωνίζεται προς τὸν Ἕλληνα ἐν τῷ πεδίῳ τῆς οἰκονομικῆς δράσεως· καὶ ἂν ἀνταγωνίζηται, πράττει τοῦτο, μεταχειριζόμενος πᾶσαν ἀνηθικότητα· ὁ Ἀρμένιος ἐπίσης. Ὁ Ἕλλην ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ ἔχει ἐφόδιον δραστηριότητα, φειδώ, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἠθικὰς ἀρχάς. Τοῦτο δ' ὁμολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀνταγωνιστῶν του.

Πολλάκις κατηγορήθη ἐπ' ἐσχάτων ὁ Ἕλλην, ὅτι εἶνε φυγόπονος, ἀποφεύγων τοὺς μόχθους, ἐπιζητῶν δὲ νὰ συντηρηθῇ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ δημοσίου ἑλληνικοῦ ταμείου. Ἡ κατηγορία αὕτη ἐξετεξεύθη ὑπὸ ξένων, γινωσκόντων τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς ἐπισκέψεως μόνον τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Ἡ κατηγορία αὕτη εἶνε ἀβάσιμος. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὰ καφενεῖα τῶν Ἀθηνῶν βρίθουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀέργων, λογοκόπων πολιτευομένων, ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτὸς ἀσχολουμένων εἰς ἀντικείμενα ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τὸ

κοινωνικὸν τοῦτο ἔκτροπον περιορίζεται μόνον ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτευούσῃ. Συνέρχονται ἐν αὐτῇ πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀπωτάτων σημείων τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ἄνθρωποι, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐργασθέντες καὶ ἤδη ἀποζῶντες ἐκ τῶν οἰκονομιῶν αὐτῶν, μικρῶν ἢ μεγάλων, συναθροιζόμενοι ἐν τοῖς διαφόροις κοινωνικοῖς κέντροις τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Τὸ τοιοῦτο δὲ φαινόμενον προκαλεῖ τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν ψόγον τῶν ξένων, ἀγνοούντων ἀκριβῶς τὰς καθ' ἡμᾶς κοινωνικὰς συνθήκας. Ἐπίσης ἐν τοῖς δημοσίοις τούτοις τῶν συγκεντρώσεων τόποις προσέρχονταί τινες, ἐπιδιώκοντες τοποθέτησίν τινα ἐν δημοσίῳ ἢ ἰδιωτικῷ γραφείῳ καὶ ἄνευ ἑτέρας ἀσχολίας πρακτικωτέρας πολιτειολογοῦντες. Αἱ διάφοροι ἐν τούτοις κατηγορίαι τῶν ἀέργων οὐδεμίαν ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐν γένει δὲ κέκτηνται συντηρητικὸν μᾶλλον ἢ ἀνήσυχον πολιτικὸν χαρακτῆρα. Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαός, παρὰ τὰς ἐκτροπὰς τῆς κοινοβουλευτικῆς αὐτοῦ κυβερνήσεως, εἶνε ἐν γένει φιλόνομος καὶ ἐργατικός. Δὲν εἶνε ηὐχαριστημένος ἐκ τῆς κυβερνήσεώς του, καὶ ἐν τούτοις ἀνέχεται αὐτήν, ἡ δὲ πολιτικὴ αὐτοῦ πολυπραγμοσύνη, ἐφ' ᾗ τοσάκις κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ξένων, προέρχεται μᾶλλον ἐκ πνεύματος καινοθηρίας ἢ ἐκ πραγματικοῦ πολιτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὡς πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἔνθα ὑφίσταται ἐλεύθερος δημόσιος βίος, ἡ δὲ ἐφημερὶς ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην πνευματικὴν τροφὴν τοῦ πολίτου, καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ λαὸς δὲν δεικνύει ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ κόσμου. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, καί περ μὴ τυγχάνων ἐμπαθὴς φιλαναγνώστης, δὲν ἀπαρέσκεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐφημερίδων, πρὸς τὰς ὁποίας ἐν τούτοις δὲν τρέφει μεγίστην ἐκτίμησιν. Μεταχειρίζεται αὐτὰς πρὸς ἀπασχόλησιν· ἀλλ' αἱ ἐν αὐταῖς ἰδέαι ἥκιστα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν γνωμῶν του. Φίλαυτος ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ὁ Ἕλλην, νομίζει, ὅτι δὲν ἔχει νὰ διδαχθῇ πολλὰ ἐκ τοῦ τύπου. Ἡ ἐφημερὶς ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐξασκεῖ τὴν αὐτὴν ὡς ἀλλαχοῦ ἐπιρροήν. Συνήθως ἀσχολεῖται εἰς τὴν εἰδησεολογίαν, ἐκμεταλλευομένη τὴν φιλοπεριέργειαν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ μόνη περίστασις, καθ' ἣν ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐπενήργησεν ὀλεθρίως, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐπὶ τῆς δημοσίας γνώμης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοῦ τε ἐλευθέρου, τοῦ ἀλυτρώτου καὶ τοῦ ἐν τῇ διασπορᾷ, εἶνε ἡ προηγηθεῖσα τοῦ ἐν ἔτει 1897 ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Διὰ τῶν ὑπερβολικῶν διαδόσεων, διὰ τῶν ψευδῶν πληροφοριῶν περὶ μεγάλης ἐργασίας, διεξαγομένης πρὸς ἐξέγερσιν τῶν ἀλυτρώτων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὑποστὰν τὴν ἐπιρροὴν τῆς *ὑποβολῆς* ταύτης, ἐξώθησεν ἀσταθῆ κυβέρνησιν πρὸς τὴν μετὰ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας σύγκρουσιν. Τὰ γεγονότα ἀπέδειξαν μετ' ὀλίγον τὸ ἀνυπόστατον τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, ἥτις, καταστήσασα ὄργανον τὸν ἀθηναϊκὸν τύπον, ψευδολογήσασα δι' αὐτοῦ εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον, εἶνε ἡ πραγματικὴ ὑπεύθυνος τοῦ πολέμου τούτου. Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἀπώλεσεν οὐ σμικρὸν ἐκ τῆς ἐπιρροῆς του. Παρατηρητέον ἄλλως τε, ὅτι ἐλάχιστοι σπουδαῖοι ἄνδρες μετέχουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐφημερι-

δογραφίαν. Αὕτη, τό γε νῦν ἔχον, διατελεῖ διευθυνομένη ὑπ' ἀνθρώπων περιωρισμένης μορφώσεως καὶ ἀξίας, ἐξασκούντων αὐτὴν ὡς βιοποριστικὸν μᾶλλον ἐπιτήδευμα ἢ ὡς ὑψηλὴν καὶ πολιτικὴν λειτουργίαν.

Ὡς τὸ πάλαι, οὕτω καὶ σήμερον ὁ Ἕλλην τοῦ ἐλευθέρου κράτους διαπρέπει ἐπὶ τῷ ἀτομισμῷ αὐτοῦ. Εἶνε δυσπειθής, ἀνυπότακτος, δὲν πειθαρχεῖ, ἔχει ἰδίαν γνώμην περὶ πάντων τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων Ἐντεῦθεν τὸ δυσχερὲς τῆς συντάξεως εὐκόσμου καὶ ἰσχυρᾶς πολιτείας, τῆς ὁποίας τὴν εὐεργετικὴν σημασίαν οὐδέποτε μετὰ τὸν μακρὸν αὐτοῦ ἱστορικὸν βίον κατενόησεν ὁ Ἕλλην. Ὁ ὑπερβάλλων οὗτος ἀτομισμός, ἀπόρροια ἴσως τοῦ πνευματικῶς ἀνεξαρτήτου καὶ ἀτιθάσσου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ἐνῷ ἐξωθεῖ αὐτὸν πρὸς παντοίαν γενναίαν δρᾶσιν, ἀφ' ἑτέρου δυσχεραίνει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν τὸ παράδοξον φαινόμενον, ὅπερ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐκδηλοῦται, ἡ θαυμασία ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀτομικὴ δρᾶσις τοῦ Ἕλληνος καὶ αἱ ἐπιτυχίαι αὐτῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μετρίαν δρᾶσιν τῆς πολιτείας, ἢ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν συνεταιρισμῶν καὶ συνδέσμων. Ἐὰν τὸ ἑλληνικὸν ἄτομον, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ, ἐν τῇ διασπορᾷ κατήγαγε καὶ κατάγει θριάμβους, τὸ ἀθροιστικὸν ἄτομον, τὸ λεγόμενον ἑλληνικὴ πολιτεία, κοινωνικὸς σύνδεσμος, ἐναπελείφθη. Τούτου ἕνεκα ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἀκατανόητος, ὅσον καὶ θλιβερά, κατάπτωσις τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ ἀτόμου. Πᾶν ὅ τι γενναῖον ἐτελέσθη καὶ ὑφίσταται ἐν τῇ χώρᾳ ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐνέργειαν. Ἡ πολιτεία πολλάκις παρακολουθεῖ τὰς ἐνεργείας ταύτας, ἂν μὴ δυσχεραίνῃ αὐτάς. Ἡ ἀνικανότης αὕτη τῆς πολιτείας, ὀφειλομένη τὸ μὲν εἰς τὸν ἄκρατον κοινοβουλευτισμόν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς προσηκούσης, τῆς ἀναγκαιούσης πολιτικῆς παιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς, ἐζημίωσεν οὐ σμικρὸν τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῆς μεγάλης πατρίδος. Κάκιστον ἐν μιᾷ οἰκογενείᾳ πάντα τὰ μέλη αὐτῆς νὰ εἶνε *ἔξυπνοι*, μοὶ ἔλεγε πολύπειρος φίλος πρό τινος χρόνου· δὲν ὑφίσταται πειθαρχία, οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ν' ἀναγνωρισθῇ. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι. Τὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα τῆς φυλῆς καθίστανται ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν ἐφαρμογῇ μειονεκτήματα. Ὁ συμφυὴς τῇ ἑλληνικῇ φύσει ἀνταγωνισμός, προβαίνων μέχρι τῶν ἄκρων, παρακωλύει πᾶσαν κοινωνικὴν σύνταξιν καὶ εὐκοσμίαν. Καὶ σήμερον παρίσταται ὁ ἀμερόληπτος ἐρευνητὴς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων πρὸ τραγικοῦ φαινομένου. Ἐκ τίνος αἰτίας γείτονα ἀρτισύστατα κράτη, οἷα ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρωμουνία, νὰ ἐκδηλώσωσι τοιαύτην πολιτικὴν σύνταξιν καὶ ῥώμην παρὰ τὸ δύσνουν καὶ τὸ ἀδρανὲς τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων αὐτῶν, νὰ ὀργανωθῶσι, νὰ συντάξωσιν ὑπέροχον, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιομίμητον, στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία, ἡ μὴ ἀμοιροῦσα γενναίων τέκνων, φυσικῶς καὶ πνευματικῶς ἰσχυρῶν καὶ ὑπερόχων, νὰ μελετᾷ ἀκόμη τίς στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς προσήκει αὐτῇ, καὶ τοῦτο κατόπιν διαμαρτυριῶν τοῦ τε ἔσω καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, κατόπιν συμβουλῶν καὶ προτροπῶν ἀλλογενῶν φίλων, κατόπιν δικαίου ὀνειδισμοῦ τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν;

Τὸ ἀκατανόητον φαινόμενον ἐλλείψεως πραγματικοῦ κράτους, ἰσχυροῦ καὶ δυναμένου νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ προορισμόν, δέον ν' ἀποδοθῇ πρωτίστως εἰς τὴν ἔλλειψιν συνδετικῶν δυνάμεων ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁρμεμφύτως ῥέποντος πρὸς αὐτόνομον βίον, ἐπικρατουσῶν τῶν διασπαστικῶν δυνάμεων. Τὸ τοιοῦτο ἐκδηλοῦται οὐ μόνον ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ὁποίου ἡ

πολιτεία, τουτέστιν ἀνωτέρα κοινωνικὴ δύναμις, εἶνε λίαν ἀνίσχυρος, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις κοινωνικοῖς συνδέσμοις, οἵτινες τότε μόνον εὐδοκιμοῦσιν, ὁπότε ἐκ τυχαίων συνθηκῶν ἡ διεύθυνσις αὐτῶν εἶνε ἀνατεθειμένη εἰς ἑνιαῖον πρόσωπον, ἀπολυταρχικὴν ἐξασκοῦν ἐξουσίαν. Τὸ σύστημα τῶν συζητήσεων ἐν Ἑλλάδι προκαλεῖ ἀντιλογίας, διαστάσεις, ἵνα ἐπέλθῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἀποσύνθεσις καὶ ἡ ματαίωσις τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Εὐτυχῶς τὸ ἀκατάβλητον καὶ μεγαλοπράγμον ἄτομον ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἀντικαθίστησιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους.

Ἔλαβον πλέον ἢ ἅπαξ ἀφορμὴν νὰ παρατηρήσω ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, ὅτι ἡ κεντρική, ἡ συνθετικὴ ἰδέα τοῦ συγχρόνου Ἕλληνος, εἶνε ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ ἕνωσις, ἡ πραγμάτωσις τῆς *Μεγάλης Ἰδέας*. Διὰ τὸν νέον Ἕλληνα ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὸ μέγα αὐτῆς ἱστορικὸν κλέος καὶ τὴν αἴγλην, εἶνε ἡ προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἀληθὴς αὐτοῦ *βασιλεύουσα* εἶνε ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐν τῇ παρὰ τὸν θρᾳκικὸν Βόσπορον μεγαλωνύμῳ πόλει συγκεντροῦνται ἀπὸ αἰώνων πάντες αὐτοῦ οἱ πόθοι καὶ αἱ ἐλπίδες. Κατὰ τὴν νεοελληνικὴν θεωρίαν, ἡ πραγματικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους θέλει λάβῃ τὴν πλήρη αὐτῆς ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τότε μόνον, ὁπότε μετενεχθῇ ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἐν τῇ πόλει τῶν Κωνσταντίνων. Διὰ τοὺς σκεπτικούς, διὰ τοὺς ἀπὸ χαρακτῆρος διστακτικοὺς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας ἐνυπολανθάνει ἐθνικὴ ἀδυναμία, ἕνεκα τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ ἰδίᾳ ἕνεκα τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἀδρανείας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀλλ' οἱ βαθύτερον καὶ ψυχολογικώτερον ἐρευνῶντες καὶ μελετῶντες τὰ νεοελληνικὰ πράγματα σαφῶς κατανοοῦσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμός, ἐστερημένος ἐθνικῆς ἑνότητος, τουτέστι καταμεμερισμένος καὶ διεσπασμένος, δὲν δύναται ἢ νὰ ἐκλίπῃ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἡ ἑνότης εἶνε ζωή, ἰσχύς. Κοινωνικὸς ὀργανισμός, κατατετμημένος, ἀσύνδετος, ἀναποδράστως θὰ ἐξαντληθῇ, ἐκλειπουσῶν ὁσημέραι καὶ ἐξαντλουμένων τῶν φυσιολογικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

Ἐν συντομίᾳ, τοιαύτη εἶνε ἡ σύγχρονος ἱστορικὴ φυσιογνωμία τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἀναμφιβόλως ὑστερεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ φυσιογνωμία αὕτη, παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἑλληνικὸν γένος τῶν κλασικῶν αἰώνων. Αἱ περιπέτειαι μακροτάτης δουλείας, αἱ ἐπιδρομαὶ ποικίλων φυλῶν, αἱ καταστροφαί, ἃς ὑπέστη τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ κατοικοῦσα φυλή, ἠλλοίωσαν ὁπωσδήποτε τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἐν τούτοις, ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ τῇ ἐπικρατήσει τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὸ ἑλληνικὸν γένος ὁσημέραι καθίσταται καὶ φυσιολογικῶς καὶ ψυχικῶς τελειότερον. Τοῦτο ἀνομολογεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν φιλοψόγων, τῶν μάτην ἀναζητούντων ἐν τῷ συγχρόνῳ χαρακτῆρι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀκέραιον τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος. Φρονῶ, ὅτι ἡ νεοελληνικὴ ἐξέλιξις θὰ ἦτο πληρεστέρα, ἂν ὑφίστατο πολιτικὴ ἑνότης. Ἡ προπαρασκευαστικὴ πρὸς τὴν ἑνότητα ταύτην ἐργασία, ἡ ζύμωσις, αἱ ἕνεκα τούτου ψυχικαὶ συγκινήσεις, δοκιμασίαι καὶ ἀνησυχίαι, ἡ ἀνεπάρκεια πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ ἐλευθέρου κράτους, πάντα ταῦτα παρακωλύουσι τὴν ταχυτέραν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ὁ φυσιολογικὸς καὶ ὁ ψυχικὸς αὐτοῦ τύπος ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῶν πραγματικῶν ἱστορικῶν προόδων, ἃς ἐποιήσατο τὸ ἑλληνικὸν γένος κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα.

(Ἕπεται συνέχεια) **Ν. Καζάζης**

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Κ^{ος} Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

Πρὸ τριετίας ἤδη ἐξέχοντες ὁμογενεῖς ἐν Ταϊγανίῳ, Ροστοβίῳ καὶ Καυκάσῳ προσεκάλουν τὸν ἡμέτερον Πρόεδρον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἀνὰ τὰς χώρας ἐκείνας διεσπαρμένον Ἑλληνισμόν, ἀλλ' ἕνεκα διαφόρων κωλυμάτων, μόλις κατὰ τὸ παρὸν θέρος ἠδυνήθη οὗτος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν. Ἡ μετάβασις τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἀνὰ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ ἀνεζωπύρωσε τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν, ἐφώτισεν αὐτοὺς περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων καὶ ἐνεστάλαξε βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὰς τεθλιμμένας αὐτῶν καρδίας διὰ τῆς περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον οἱ ἐκεῖ ὁμογενεῖς, οἵτινες ὠφελήθησαν ἐθνικῶς ἐκ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐπισκέψεως τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας· ὠφελήθη καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Πρόεδρος, διότι ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους καταστάσεως, ἤντλησε νέον ψυχικὸν θάρρος καὶ νέον ἐθνικὸν σφρίγος ἐν τῷ ἐθνικῷ του ἔργῳ ἐκ τῆς συναφείας αὐτοῦ μετὰ τοσούτων ἁγνῶν τῆς Ἑλλάδος τέκνων ἀνὰ τὸν Καύκασον, οἵτινες ἐν ζηλευτῇ ἁμίλλῃ καὶ προόδῳ τιμῶσι τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα μεταξὺ τοσούτων ξένων φυλῶν, Σλαύων, Τατάρων, Ἀρμενίων, Γεωργιανῶν κλπ.

Ἡ διάβασις τοῦ κ. Καζάζη ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἦτο ὡς εἷς σφοδρὸς ἐθνικὸς βορρᾶς, μία διηνεκὴς περιοδεύουσα ἐθνικὴ πανήγυρις, ἔξοχος ἐθνικὴ διδασκαλία, ἥτις ἀνεβάπτισε τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας τόσων νοσταλγούντων ὁμογενῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐθνικῇ κολυμβήθρᾳ τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας.

(Ἀνταποκρίσεις ἐκ Καυκάσου)

Ἐκ Ταϊγανίου τῇ 26ῃ Ἰουλίου 1906.

Ηὐτύχησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης Ταϊγανίου νὰ ὑποδεχθῇ τὸν ἔξοχον φιλοπάτριδα καὶ ἀπόστολον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, τὸν καθηγητὴν τοῦ ἡμετέρου Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζην, ὃν ἀπὸ τριῶν ἤδη ἐτῶν ἐγγράφως καὶ δι' ἀντιπροσώπων εἶχε παρακαλέσῃ νὰ τιμήσῃ αὐτὴν δι' ἐπισκέψεώς του ὡς καὶ τὰς ἑλληνικὰς Κοινότητας τοῦ Καυκάσου, αἱ ὁποῖαι ἐπανειλημμένως εἶχον ἐκφράσῃ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδωσιν ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸν ἄνδρα, τὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον μοχθήσαντα ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους.

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν προσεχοῦς ἀφίξεως τοῦ μεγάλου Ἕλληνος, ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ Κοινότης, συγκινηθεῖσα, συνῆλθε, τῇ προσκλήσει τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Π. Συνοδινοῦ, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς ἵνα συσκεφθῇ καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ὑποδοχῆς. Ἐξελέγη δεκαμελὴς ἐπιτροπή, ὅπως δι' ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου μεταβῇ πρὸς ὑπάντηπιν τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκ Γαλαξειδίου ρέκτου πλοιάρχου κ. Ι. Χαροπούλου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου «Θεοδώρου Σιφναίου», οὗτινος ἐπιβαίνων ἤρχετο ὁ κ. Ν. Καζάζης. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιτροπὴν εἶχον ἀνατεθῇ συνάμα τὰ τοῦ ἐπισήμου γεύματος πρὸς τιμὴν τοῦ ὀτρητοῦ ὑπερασπιστοῦ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων.

»Συμμορφουμένη πρὸς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ ἐντολήν, ἡ ἐπὶ τῆς δεξιώσεως Ἐπιτροπή, ἐπιβᾶσα τὴν 20ὴν τοῦ μηνὸς ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου, καταλλήλως σημαιοστολίστου, προὐχώρησεν εἰς ἀπόστασιν πλέον τῶν δύο ὡρῶν καὶ συναντήσασα τὸ ἐν μέσῳ τῶν σημαιοστολίστων ἑλληνικῶν φορτηγῶν ἀτμοπλοίων σημαιοστόλιστον ὡσαύτως ἀτμόπλοιον «Θεόδωρον Σιφναῖον», ἐπέβη αὐτοῦ καὶ προσεφώνησε τὸν ἐθνικὸν ἄνδρα διὰ τοῦ κ. Π. Σακελλαρίδου, ἐκφράσαντος τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος ἐπὶ τῇ προσγενομένῃ εἰς αὐτὴν τιμῇ διὰ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ὀτρηροῦ καθηγητοῦ, τοῦ κύριον μέλημα τοῦ βίου του ἔχοντος τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀμυντικῶν δυνάμεων τοῦ Γένους καὶ τὸν φωτισμόν της, ὡς μὴ ὤφελεν, ἀκηδίᾳ τῶν ἰθυνόντων τὰ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, παραπλανηθείσης κοινῆς γνώμης τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης περὶ τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Συγκεκινημένος ὁ κ. Καζάζης ἀπήντησεν, εὐχαριστήσας, μεθ' ὅ, ἐπιβὰς μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς δεξιώσεως ἐπιτροπῆς τοῦ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου, ἔπλευσε πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Ταϊγανίου, ἔνθα τὸν ὑπεδέχθησαν ὅ τε ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Βρασίδας Δαλλαπόρτας, ὁ κ. Ἰω. Σιφναῖος, ἀναπληρωτὴς τοῦ Ἕλληνος Προξένου καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Σιφναίου, ἣν πάνυ εὐγενῶς εἶχε προσφέρῃ οὗτος, ἵνα καταλύσῃ κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει μας διαμονήν του ὁ κ. Καζάζης, ὑπεδέχθη αὐτὸν τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινότητος ὑπὸ τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ κ. Π. Συνοδινόν, ὅστις τῇ αὐτῇ ἑσπέρᾳ παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμήν του, εἰς ὃ προσκληθέντες παρεκάθησαν καί τινες ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος.

Τὴν ἐπαύριον, περὶ τὴν 6ην μ. μ. ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ αἰθούσῃ τῆς ἐμπορικῆς Λέσχης παρετέθη τὸ ἐπίσημον γεῦμα, εἰς ὅ προσκληθέντες ἔλαβον μέρος ὁ Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, ὁ καὶ θέσιν φρουράρχου ἐπέχων, κ. Δζεπαρίτζε καὶ ὁ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ἀντιπρόσωπος τοῦ Παναγίου Τάφου πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰουβενάλιος. Πρὸ τοῦ γεύματος προσεφώνησε τὸν κ. Καζάζην ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Βρασίδας Δαλλαπόρτας, ὅστις, ἐγκλείσας τὴν προσφώνησίν του ἐντὸς ὡραίου λευκώματος, προσέφερεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀκάματον ἐργάτην τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὅστις, εὐχαριστήσας, ἐξῆρε δι' ὡραίας ἀπαντήσεως τοὺς δεσμούς, οἱ

ὁποῖοι συνδέουσι τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ Ἕλληνας μετὰ τῆς μεγάλης Πατρίδος, συστήσας ἐμμονὴν εἰς τὰ πάτρια. Ἡ προσφώνησις τοῦ κ. Βρ. Δαλλαπόρτα ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Μεγάτιμε ἄνερ,

«Ἀντιπροσωπεύων τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀξιότιμα μέλη τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ διερμηνεύων τοὺς πόθους καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἐνθέρμων ὁμογενῶν, λογίζομαι εὐτυχής, προσαγορεύων ὑμῖν μετ' ἐγκαρδίου χαρᾶς τὸ «ὡς εὖ παρέστης».

»Κατεχόμενοι ὑπὸ βαθείας συναισθήσεως ἐκ τοῦ ἐθνοσωτηρίου ἔργου τῆς πανελληνίου Ἑταιρείας καὶ ἐκ τοῦ ἀπαραμίλλου ἀγῶνος, δν ὑμεῖς, ὁ διαπρύσιος κῆρυξ, ἀνελάβετε, ὅπως διὰ τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδειῶν ὑμῶν ἐπικαλεσθῆτε τὴν συνδρομὴν τῶν φιλελλήνων ὑπὲρ τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀνευφημοῦμεν μετ' εὐγνωμοσύνης τὸν ἐμπνευσμένον πρόμαχον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, τὸν ἀναδείξαντα διὰ πεφωτισμένης δράσεως τὴν ἐθνωφελῆ Ἑταιρείαν εἰς τὴν περίβλεπτον περιωπήν, ἣν κατέχει σήμερον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους.

»Συγχαίροντες ὑμῖν ὁλοψύχως ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ φιλοπατρίᾳ καὶ αὐταπαρνήσει, ἐκφράζομεν τὴν ἐνδόμυχον εὐχήν, ὅπως ὁ Ὕψιστος διασώζῃ ὑμᾶς καὶ στέφῃ τοὺς ἀτρύτους ὑμῶν ἀγῶνας διὰ πλήρους ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιδιωκομένου ἐθνικοῦ σκοποῦ.

»Ζήτω ὁ πρόμαχος τῶν ἑλληνικῶν δικαίων!»

Ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, παιανιζούσης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὰ τεμάχια καὶ παιᾶνας, τὸ γεῦμα διεξήχθη ἐν ἀπτώτῳ ζωηρότητι καὶ ἐθνικῇ ἐξάρσει.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια, ἐγείρας τὸ κύπελλον, πλῆρες ἀφρόεντος καμπανίτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος, ἔφερε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀποστόλου, ἐξάρας τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας του καὶ στρέψας τὸν λόγον εἰς τοὺς ἀγῶνας, οὓς καταβάλλει τὸ Γένος ἐναντίον παντοίων καὶ ποικίλων ἐχθρῶν, ἐπιβουλευόντων αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν του, ἐζήτησε λόγους παρηγορίας. Ἡ στιγμὴ ἦτο συγκινητική. Ὑπὸ ἑνὸς μόνου πόθου, ὑπὸ μιᾶς μόνης ἰδέας ἐμπνεόμενοι πάντες, ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἄνδρα, ἀναμένοντες μετὰ παλμῶν καρδίας ν' ἀκούσωσι παρ' αὐτοῦ, μετὰ φόβου μὲν περὶ τῶν κινδύνων, οὓς διατρέχει τὸ Γένος, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐλπίδος περὶ τῶν μέσων, ἃ διαθέτει πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν. Καὶ ἤρξατο ὁμιλῶν ὁ κ. Καζάζης. Θεωρῶ περιττὸν νὰ εἴπω ὁποία συγκίνησις κατέλαβε πάντας. Μετὰ τῆς διακρινούσης τὸν ἄνδρα εὐφραδείας, οὐχὶ ἀπαισιοδοξῶν, οὔτε αἰσιοδοξῶν, ἀλλὰ μετ' ἐθνικῆς πίστεως ἔθιξε τὰ φλέγοντα καὶ συγκινοῦντα τὸν Ἑλληνισμὸν ζητήματα διὰ τῆς ὡς ἑξῆς ἐξόχου προπόσεώς του.

«Προσφιλεῖς συμπολῖται,

«Στεροῦμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπαρκῶν λόγων, ἵνα ἐκφράσω πιστῶς τὴν κατέχουσάν με συγκίνησιν καὶ τὰ καταπλημμυροῦντα τὴν ψυχήν μου αἰσθήματα.

Ἡ φιλοφρονεστάτη ὑποδοχή, ἧς ἔτυχον παρ' ὑμῖν, μὲ πληροῖ ἀρρήτου εὐφροσύνης. Εὗρον τὴν ὑμετέραν Κοινότητα ἐν ἑορτῇ διατελοῦσαν, πανηγυρίζουσαν τὴν ἐνταῦθα ἄφιξίν μου. Ὁμολογῶ, ὅτι εἶμαι ἀνάξιος τοιαύτης τιμῆς. Ἐν τῇ ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος ἐργασίᾳ ἔπραξα ἁπλῶς τὸ καθῆκόν μου, τὸ καθῆκον παντὸς Ἕλληνος. Τοῦτο τὸ καθῆκον, ἔστε βέβαιοι, ἀγαπητοὶ συμπολῖται, θέλω ἐξακολουθήσῃ ἐκτελῶν μέχρι τῆς ὑστάτης τοῦ βίου μου στιγμῆς. Δὲν θέλω καταλίπῃ τὴν ἐθνικὴν ἀσπίδα, μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἤθελον ἀντικρύσῃ προσκόμματα, μεθ' ὅσους καὶ ἂν ἤθελον διατρέξῃ κινδύνους. Ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος, ἡ πρὸς αὐτὴν ἀφοσίωσις, ἡ ὑπὲρ αὐτῆς θυσία εἶνε τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀγαθὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, διὰ θαυμασίων παραδειγμάτων διατρανωθέντα καθ' ὅλας τὰς περιόδους, εὐτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς, τὰς ὁποίας διῆλθεν ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν. Ἡ φιλοπατρία εἶνε ἑλληνικὴ ἀρετή, τὴν ὁποίαν ἐφιλοδόξησαν νὰ ἐμπνευσθῶσι καὶ νὰ πραγματώσωσι πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι.

«Δὲν ἔχω ἀνάγκην, ἀγαπητοὶ συμπατριῶται, νὰ διδάξω ἢ κηρύξω εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας. Ἦλθον εὐχαρίστως ἐν μέσῳ ὑμῶν νὰ ἐνισχυθῶ ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ, καὶ λάβω παρ' ὑμῖν μαθήματα ἐμμονῆς ἐν τῇ ἐπιδιώξει καὶ τῇ διεκδικήσει τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τοσοῦτον θρασέως ἀπό τινος χρόνου ἐπιβουλευομένων ὑπὸ θρασυτάτων πολεμίων. Οἱ πόθοι μου, αἱ προσδοκίαι μου δὲν διεψεύσθησαν. Εὗρον τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα τῆς πόλεως ταύτης, τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κέντρου τῆς Μαιώτιδος, οἵαν ἐκ φήμης καὶ ἐκ πείρας ἐγίνωσκον αὐτήν, περιέπουσαν τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, συνεχίζουσαν τὰ εὐγενῆ παραδείγματα τῶν μεγάλων ἐκείνων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, αἵτινες κατὰ τοὺς παρελθόντας θλιβεροὺς αἰῶνας τοῦ Γένους ἡμῶν τοσοῦτον εἰργάσθησαν καὶ ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ὑπὸ τὴν φιλόξενον αἰγίδα τῆς ὁμοδόξου ταύτης ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας.

«Μὴ λησμονῆτέ ποτε, ἀγαπητοὶ συμπατριῶται, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὗρον φιλόξενον ἄσυλον οἱ φεύγοντες τὴν φοβερὰν δουλοσύνην τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, τυχόντες εὐνοιῶν καὶ προστασίας παρά τε τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων κύκλων τῆς ῥωσσικῆς κοινωνίας. Δὲν ἔρχομαι εἰς λεπτομερείας. Σᾶς ὑπενθυμίζω τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῶν πρωταγωνιστησάντων κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἡμῶν, κατὰ τὴν διακήρυξιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγῶνα. Ὑπενθυμίζω ὑμῖν, ὅτι ἐν τῇ ῥωσσικῇ ταύτῃ αὐτοκρατορίᾳ ἐπεδόθησαν, ἤκμασαν, ἐνεθουσιάσθησαν ὑπὲρ τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνισμοῦ οἱ περὶ τοὺς Ζωσιμάδας, τὸν Δομπόλην, τὸν Βαρβάκην, τὸν τοσοῦτον μετὰ τῆς ὑμετέρας Κοινότητος συνδεδεμένον, μεγαλώνυμοι εὐεργέται τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Ὑπενθυμίζω ὑμῖν ἐπὶ τέλους, ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ πόλει τῆς Ὀδησσοῦ ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς **Φιλικῆς Ἑταιρείας**,

ὅτι ἐν ἑλληνικῷ τῆς πόλεως ταύτης οἴκῳ ἐτελέσθη ἡ πρώτη μυσταγωγία τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως. Πρὸ τῶν ἀπαραμίλλων τούτων παραδειγμάτων καὶ διδαγμάτων εἶνε δυνατὸν σήμερον, κατὰ τὴν σύγχρονον τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους κρίσιν, νὰ διατελῇ ἀμνήμων καὶ ἀδιάφορος ὁ ἐν Ρωσσίᾳ καὶ δὴ ὁ ἐν Ταϊγανίῳ Ἑλληνισμός; Ἡ κατέχουσα πάντας ἡμᾶς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην συγκίνησις, τὰ ἀνταλασσόμενα αἰσθήματα διατρανοῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου. Ἕλληνες τῆς Διασπορᾶς, ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον παρεπιδημοῦντες ἐνταῦθα, δὲν ἐλησμονήσατε τὴν ἑλληνικὴν ὑμῶν καταγωγήν, τὰ καθήκοντα ὑμῶν, τὸ ἐνδιαφέρον. Διατελεῖτε πάντοτε οἱ αὐτοί, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι τὰ ἐθνικὰ ὑμῶν αἰσθήματα θέλουσι συνεχισθῇ ἄπτωτα καὶ ἀλώβητα ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα ὁμοφύλων γενεῶν.

«Προσφιλεῖς συμπατριῶται. Ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιοῦσθε ἐν τῇ ἐθνικῇ ἰδέᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μὴ διστάσητε, μὴ ἀπελπισθῆτε ἐν τῷ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνι. Οἱ καιροὶ κρίσιμοι. Πανταχόθεν περιεκυκλώθημεν ὑπὸ ἀσπόνδων πολεμίων. Διῆλθε τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἡμέρας θλιβερωτέρας καὶ δὲν ἀπηλπίσθη καὶ δὲν ἀπωλέσθη. Πιστεῦον εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀθανασίαν, διὰ περιφανῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων περιεσώθη, ἀνεγεννήθη.

«Ἐν τῇ πίστει ταύτῃ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς ἱστορικῆς ἀθανασίας τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Διαφυλάξετε ταύτην ἀλώβητον, ὦ Ἕλληνες τοῦ Ταϊγανίου, καὶ πρωτίστως σύ, ἀγαπητὲ συνάδελφε καὶ συνεργάτα ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, Βρασίδα Δαλλαπόρτα. Ὑπῆρξες ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔργου τούτου ἐν τῇ Κοινότητι τοῦ Ταϊγανίου, ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς κοινότησι τοῦ Καυκάσου. Ἐξακολούθει τὸ ἔργον σου· πίστευε καὶ ἀνδρίζου. Ἔχεις συνεργάτας ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἄνευ ἐξαιρέσεως πάντα ὁμογενῆ, πάντα ἐνδιαφερόμενον ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

«Προπίνω ὑπὲρ τῆς προσφιλεστάτης ταύτης Πατρίδος, καὶ ἰδιαιτέρως ὑπὲρ τῆς ἑλληνικωτάτης Κοινότητος τοῦ Ταϊγανίου, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴν νὰ φιλοξενῶμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

«Ζήτω ἡ Πατρίς!»

Ἡ πρόποσις τοῦ εὐφραδοῦς καθηγητοῦ προὐκάλεσεν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν, αἱ δ' ἐπευφημίαι καὶ τὰ χειροκροτήματα παρετάθησαν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοὺς γλυκεῖς ἤχους τοῦ ἐθνικοῦ ὕμνου.

Μετὰ ταῦτα ἠγέρθη ὁ Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας κ. Δζεπαρίδζε, τετιμημένος διὰ τοῦ χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῖς φιλελληνικοῖς αὐτοῦ αἰσθήμασι, καὶ δι' ἠχηρᾶς φωνῆς ἐξῆρε τὰς πρὸς τὸ ρωσσικὸν ἔθνος εὐεργεσίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀνηκούσης εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ καταλήξας ἐν μέσῳ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν εἰς εὐχὴν ὑπὲρ προαγωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ

πραγματώσεως τῶν δικαίων αὐτοῦ πόθων. Ἀμέσως κατόπιν δευτέραν ἔφερε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὁ κ. Δζεπαρίδζε, οὐχὶ πλέον ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑπαλλήλου τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως ἢ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὡς ἀνῆκον εἰς ἔθνος πάντοτε φίλον, ὡς εἶπε, καὶ σύμμαχον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, εἰς τὸ ἔθνος τῶν Γεωργιανῶν.—«Μάθετε, εἶπε, πάντες οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἡμεῖς οἱ Γεωργιανοὶ ἀγαπῶμεν καὶ ἐκτιμῶμεν ὑμᾶς, ἀφ' ἧς ἀκόμη ἡμέρας ἦλθον οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ χρυσοῦ δέρατος, τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύω, προσέθεσε μετ' ἐπαγωγοῦ χάριτος, νὰ ἐπλούτισεν αὐτοὺς τόσον πολύ. Ἀγαπῶμεν ὑμᾶς, διότι παρ' ὑμῶν ἐλάβομεν τὸ παλάδιον τοῦ ἐθνισμοῦ μας, τὴν χριστιανικὴν πίστιν, διότι πρῶτοι ὑμεῖς ἐποδηγετήσατε τὸν λαὸν τῆς Γεωργίας εἰς τὰ νάματα τοῦ πολιτισμοῦ». Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκάλυψαν τοὺς λόγους τοῦ φιλέλληνος κ. Δζεπαρίδζε, ὑπὲρ τῆς πατρίδος τοῦ ὁποίου, τῆς καλῆς Γεωργίας, πάντες ηὐχήθησαν τὰ βέλτιστα.

Κατόπιν ὡμίλησεν ὁ ἰατρὸς κ. Ν. Διβάρης, ἔγκριτον μέλος τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, διατελέσας ἄλλοτε ἀντιπρόσωπος τῆς Κεφαλληνίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ, ὡς ἑξῆς:

«**Πολυσέβαστε κ. Καθηγητὰ καὶ προσφιλέστατε συμπολῖτα !**

« Ἡ ἐν Ταϊγανίῳ ἑλληνικὴ παροικία μετὰ χαρᾶς ἀφάτου προσφωνεῖ ὑμῖν τὸ «ὡς εὖ παρέστης».

»Τὸν σεβαστὸν καθηγητὴν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, ὅστις διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ ἐπῶν ποδηγετεῖ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, τὸν ὀτρηρὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ βήματος διεγείρει πρὸς δρᾶσιν τὸ μοχθοῦν ἔθνος, τὸν ἄνδρα, ὅστις οὔτε κόπου, οὔτε χρόνου φειδόμενος ἦρεν, ὡς ἄλλος ἀπόστολος Παῦλος, τὸν ἐθνικὸν σταυρὸν καὶ περιάγει αὐτὸν ἀνὰ τὰς ἀπωτάτας ταύτας χώρας πρὸς κήρυξιν τοῦ ἐθνικοῦ εὐαγγελίου, ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ Κοινότης δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ ἄλλως ἢ μετὰ παλμῶν ἀγάπης καὶ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

» Ὁ ἐν τῇ ξένῃ Ἑλληνισμός, κ. Καζάζη, ἔχει τῷ ὄντι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἀνάγκην διεγερτηρίου τινος, καὶ τοῦτο ὄχι διότι τὰ ξένα κάλλη ἀπεπλάνησαν αὐτόν, ἀλλὰ διότι τὰ ἐν Ἑλλάδι τελούμενα καὶ θλίβουσι, καὶ μαραίνουσι καὶ ἀπογοητεύουσιν αὐτόν.

» *Ὁ φατριασμός*, τὸ ἀχαλίνωτον τοῦ τύπου,—ἐκτὸς ὀλίγων σεβαστῶν ἐξαιρέσεων,—ἡ ἐπιπολαία ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων, τὸ παμφάγον θηρίον τῆς *Συναλλαγῆς*, καὶ ἴσως εἶδός τι μοιρολατρείας, ἅπαντα ταῦτα, κωλύοντα τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἔθνους, ἀπογοητεύουσι, πνίγουσιν ἡμᾶς.

»Εἶνε τῷ ὄντι ἀσφυκτικὸν νὰ βλέπῃ τις, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν πανταχόθεν καταδιωκόμεθα, εὑρισκόμεθα ὅλως ἀπαράσκευοι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν διαφιλονεικούντων ἡμῖν τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικά τε καὶ ἐθνικὰ ἡμῶν δικαιώματα.

»Καὶ διὰ μὲν τοὺς φιλοσοφοῦντας ἴσως ἡ κατάστασις δὲν εἶνε ἀκόμη ἀπελπιστική, ἀλλὰ διὰ τοὺς θερμοὺς καὶ ἀνυπομόνους ἔχει τι τὸ ὀλεθρίως ἐπενεργοῦν.

»Βεβαίως, τὸ πολὺ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἀπελπίζεται περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Πατρίδος αὐτοῦ, διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε οὔτε *σφετεριστής*, οὔτε *δολοφόνος*. Τὸ ἰδεῶδες αὐτῆς εἶνε ἡ συνένωσις τοῦ ἔθνους εἰς τὰ ἐξ ὧν βίᾳ διεμελίσθη, ἵνα ἐν τῇ ὁλομελείᾳ του δυνηθῇ νὰ δράσῃ ὅπως τὸ πάλαι ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προόδου. Τὰ ἰδεώδη ταῦτα οὔτε θνήσκουσιν, οὔτε θάπτονται δι' οἱασδήποτε βίας. Ἀλλὰ «σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει»· ἀνάγκη δράσεως, ἀνάγκη ἐργασίας σοβαρᾶς καὶ συντόνου.

»Ὅταν λοιπόν, κ. Καζάζη, ἐπανακάμπτοντες εἰς τὸ ἰοστεφὲς τῆς Ἀθηνᾶς Ἄστυ, εἴτε ὑπὸ τὰς ροδοδάφνας τοῦ Ζαππείου καθήμενος καὶ μετὰ τῶν φίλων ὑμῶν συνδιαλεγόμενος, εἴτε παρὰ τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν τὴν ζείδωρον αὐτῆς αὔραν ἀναπνέων, εἴτε ἀπὸ τοῦ βήματος ἀγορεύων, εἰπέ, καὶ εἰπὲ τοῦτο πρὸ πάντων εἰς τοὺς δρῶντας ἐν τῇ πολιτικῇ σκηνῇ, ὅτι οἱ ἔξω Ἕλληνες, καίτοι βαρέως φέρομεν τὰ ἐν Ἑλλάδι τελούμενα ὄργια, καίτοι κατὰ τὸ ρῆμα ἀγνώστου ποιητοῦ:

«Ποτὲ δὲν ἐξημέρωσε,
δὲ βγῆκε ἀποσπερίτης,
Χωρὶς νὰ ἰδῇ τὰ μάτια μας
γιὰ Ἐκείνη δακρυσμένα»,

Εἰπέ, λέγω, ὅτι δὲν ἀπηλπίσθημεν, ἀλλὰ τοὺς ἐξορκίζομεν, ὅπως, ἀφίνοντες τὰ μικρὰ καὶ ἀναμετροῦντες τοὺς πολλοὺς καὶ μεγάλους κινδύνους, ὑφ' ὧν περιστοιχούμεθα παρά τε τῶν ἀληθῶς καὶ τῶν πεπολιτισμένων βαρβάρων, συσπειρωθῶσι καὶ ἐντείνωσι τὰς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν στρατιωτικῶν τῆς χώρας δυνάμεων, δι' ὧν καὶ μόνον θέλομεν δυνηθῇ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τοὺς ἀπείρους ἡμῶν ἐχθροὺς καὶ βαδίσωμεν μετὰ θάρρους πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ἀποστολῆς.

»Εἰπέ, ὅτι τὸ πρόγραμμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἧς μετὰ τόσης ἀφωσιώσεως καὶ θέρμης προΐστασθε, εἶνε τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ πρόγραμμα, καὶ τοῦτο ἐξορκίζομεν, ἐκλιπαροῦμεν αὐτοὺς νὰ πραγματώσωσιν.

»Ὑπὲρ τοῦ προγράμματος τοῦ διαπρυσίου τούτου κήρυκος, ὑπὲρ τοῦ ἀκαμάτου σκαπανέως καὶ ἀποστόλου τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, ὑπὲρ τοῦ πολυσεβάστου κ. Καζάζη, δν ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ξενίζωμεν σήμερον, προτείνω, κύριοι, νὰ κενώσωμεν τὸ κύπελλον. Ζήτω ὁ κ. Καζάζης. Ζήτω ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις».

Τοῦτον διεδέχθη ὁ κ. Π. Σακελλαρίδης, ἐπίσης ἐκ τῶν ἐγκρίτων μελῶν τῆς κοινότητος, ἐκφωνήσας τὴν ἑξῆς πρόποσιν:

—«Λίαν ἐνθουσιωδῶς, κύριοι, ὑπεδέχθη καὶ φιλοξενεῖ ἡ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ παροικία τὸν τιμήσαντα αὐτὴν διὰ τῆς παρουσίας του ὑπέροχον ἐθνικὸν ἄνδρα,

τὸν ἀκάμαντον συνήγορον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων, τὸν ἀκοίμητον ἀπόστολον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως, τὸν ἐρίτιμον, λέγω, κ. Καζάζην, παρακαθήμενον ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν.

» Ἡ σθεναρὰ φωνή του καὶ αἱ ἐθνικαὶ ἐμπνεύσεις του, ὧν πρὸ μικροῦ ἐγενόμεθα αὐτήκοοι, εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι μᾶς ἐνέπλησσαν ἀνεκφράστου χαρᾶς, ἐκδηλουμένης ἔτι καὶ εἰς τὰς φυσιογνωμίας ἡμῶν, οὐδ' ἦτο δυνατὸν καὶ ἄλλως νὰ γίνῃ, ἀφοῦ καὶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς προφερόμενον ἀρκεῖ νὰ συγκινήσῃ καὶ ἠλεκτρίσῃ πᾶσαν γνησίαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

»Οὐδόλως, κύριοι, μοὶ εἶνε δυνατόν, οὔτ' εὔκολον, ἐν βραχείᾳ ἄλλως τε προπόσει, ν' ἀπεικονίσω καταλλήλως τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐθναποστόλου τούτου, τήν τε γνωστὴν τοῖς πᾶσι, καθὼς καὶ τὴν ἀφανῆ τοῖς πολλοῖς, ἀρκεῖ μοι νὰ εἴπω, ὅτι αὕτη ἀνωμολογήθη πανταχόθεν ὡς ἐθνική, ὡς ἐθνικωτάτη, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἱστορίαν, ἥτις εὐφημότατα θὰ μνημονεύσῃ αὐτοῦ, μοχθοῦντος ἔτι καὶ νῦν, ὡς βλέπετε καὶ διασχίζοντος εὐξείνους τε καὶ ἀξένους πόντους ὑπὲρ τῶν καθόλου, ὑπὲρ τῶν μεγάλων συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὅτι τέλος ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ἡμῶν τῶν συγχρόνων κατέχει ἤδη ὁ ἀνὴρ ἀμέριστον τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος.

»Τὴν δρᾶσιν ἐν τοσούτῳ τοῦ διακεκριμένου τούτου Ἕλληνος ἐπιτρέψατέ μοι νὰ παραλληλίσω ἔν τισι πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ῥήτορος τῆς ἀρχαιότητος—τοῦ Δημοσθένους—,ὅστις μεταξὺ τῶν τόσων ἄλλων, ἔλεγε πρὸς τοὺς ὀλιγοροῦντας συμπολίτας του καὶ τὰ χρυσᾶ ταῦτα ἔπη: «Γρηγορεῖτε. Φύσει γὰρ ὑπάρχει τοῖς παροῦσι τὰ τῶν ἀπόντων καὶ τοῖς ἐθέλουσι πονεῖν καὶ κινδυνεύειν τὰ τῶν ἀμελούντων».

Μήπως τάχα καὶ ὁ κ. Καζάζης δὲν κηρύττει τὰ αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ῥᾳθυμοῦντας; Ἢ μήπως ἡ ἐνεστῶσα πολιτικὴ κατάστασις τῆς πατρίδος δὲν εἶνε ἔν τισι παρεμφερὴς πρὸς ἐκείνην, ἣν διεξετραγῴδει ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος ῥήτωρ; Ναί, κύριοι, δυστυχῶς ἡ κατάστασις εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτή, μὲ μόνην τὴν παρήγορον διαφοράν, ὅτι ἀπαξάπαντες ἡμεῖς τρέφομεν ἀκλόνητον πεποίθησιν πρὸς τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παρὰ τὰ μέχρι τοῦδε διαπραχθέντα πολιτικὰ σφάλματα, καὶ ὅτι ζῶμεν μὲ τὴν ἀδιάσειστον πίστιν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, διότι ἐπὶ τέλους θὰ ἀνατείλῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ θριαμβεύσωσιν οἱ ἀναλλοίωτοι ἐθνικοὶ νόμοι, οἱ διέποντες τὰ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ ἐθνικὸν δηλονότι δίκαιον,

ὅπερ ἐκπροσωπεῖ ἡ εὐγενὴς ἡμῶν φυλή, κατισχύουσα τῆς βίας καὶ τῆς ἀδικίας, ἣν ἐνεσαρκώθησαν ἀγροῖκοι καὶ ἀπολίτιστοι, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐπίφοβοι ἀνταπαιτηταί.

»Μὲ τὴν ἀκλόνητον ὅθεν πεποίθησιν πρὸς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς ἡμῶν, ὑψῶ, κύριοι, τὸ κύπελλον ἐκ νέου εἰς ὑγείαν τοῦ παρ' ἡμῖν ξενιζομένου διαπρεποῦς ἀνδρὸς κ. Νεοκλέους Καζάζη, τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὰ ἰδεώδη σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εὐχόμενος ὅπως οἱ ἀγῶνες του στεφθῶσι διὰ τῆς ἐπιτυχίας, διὰ τῆς ἐθνικῆς δηλονότι ἀποκαταστάσεως ἡμῶν».

Οὐ σμικρὰν προὐξένησεν αἴσθησιν ὁ τοῦτον διαδεχθεὶς κ. Ἠλ. Χανακαδόπουλος, Ἕλλην τοῦ Πόντου, τελειόφοιτος ρωσσικοῦ Πανεπιστημίου, ὅστις, καίτοι χωλαίνων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, δι' οὐχ ἧττον ὡραίου καὶ πλήρους βαθυνοίας λόγου προσεφώνησε τὸν κ. Καζάζην, ὡς ἑξῆς: — «Καλὸν εἶνε, εἶπε, νὰ ἐκφράζωμεν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς ὁπωσδήποτε συντελεσάσας εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις, διότι ἴδιον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἶνε ἡ εὐγνωμοσύνη. Ἐπίσης καλὸν εἶνε καὶ νὰ κολακεύωμεν τὰς Δυνάμεις χάριν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἔχουσιν ἴδια συμφέροντα, εἰς προαγωγὴν τῶν ὁποίων πάντοτε ἀποβλέπουσι καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν θὰ θυσιάσωσι χάριν τῶν Ἑλλήνων, ὧν κύριον μέλημα δέον νὰ εἶνε πάντοτε ἡ κατάρτισις ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἀπαραγράπτων δικαίων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Διότι ἄνευ στρατοῦ καὶ στόλου, ἄνευ συντάξεως τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν βοήθειαν οὔτε παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τοὺς ῥαθύμους. Εἴπατε, κύριε καθηγητά, εἰς τοὺς ἐλευθέρους ἀδελφοὺς μας, ὅτι μετὰ παλμῶν καρδίας ἀναμένομεν νὰ μάθωμεν, ὅτι σπουδαίως ἐπελήφθη ἡ Κυβέρνησις ἡμῶν τοῦ καταρτισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ὅτι σύμπαν τὸ Γένος τοῦτο καὶ μόνον ἀναμένει, ἵνα ἀκολουθήσῃ αὐτὴν εἰς πῦρ καὶ εἰς θάνατον ὑπὲρ τῆς ἀθανάτου ἑλληνικῆς Ἰδέας. Μακρὰν τῆς οἰκογενείας μου, ἐν μέσῳ τοῦ ἀχανοῦς ρωσσικοῦ κράτους, ἀπώλεσα δυστυχῶς τὴν εὐχερῆ χρῆσιν τῆς μητρικῆς μου γλώσσης, ἀλλ' ἡ καρδία μου καὶ ἡ ψυχή μου μένουσιν ἑλληνικαὶ καὶ θὰ μένωσι τοιαῦται ἐσαεί. Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι διὰ νὰ μεγαλυνθῇ καὶ δοξασθῇ ἡ Ἑλλάς, πρέπει πρῶτον καὶ τελευταῖον νὰ δημιουργήσῃ *στρατὸν καὶ στόλον*...»

Τοὺς λόγους τοῦ ἐνθουσιῶντος τέκνου τῆς μεγάλης Πατρίδος, ἐκφρασθέντας ἀφελῶς μέν, ἀλλὰ καὶ μετὰ δυνάμεως λόγου οὐχὶ συνήθους, ὑπεδέχθησαν διὰ παρατεταμένων χειροκροτημάτων καὶ ζωηρῶν ἐπευφημιῶν, παραταθεισῶν ἐπὶ μακρόν.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Ἰω. Κέπετζης ἐνεθουσίασε τὴν ὁμήγυριν διὰ τοῦ ἑξῆς ποιηματίου του, ἐπιγραφομένου :

Κοινὴ εὐχὴ καὶ πόθος

«Πατέρα ! καλῶς ὥρισες καὶ στὰ δικά μας μέρη.
Ἡ φήμη είς τὴ διάβα της σὲ διαλαλεῖ, σὲ φέρει,
Ὅπου καρδιὲς ἑλληνικὲς πρὸ χρόνων σὲ θαυμάζουν,
Τῆς δὲ πατρίδος τὰ παιδιὰ «τρὶς εὖγε» σοῦ φωνάζουν.

«Πατέρα ! ὅπου κι' ἂν βρεθῇς σ' Εὐρώπην ἢ σ' Ἀσία
Σὲ Δύσιν ἢ σ' Ἀνατολὴ νὰ εἶσαι προστασία
Γιὰ τὰ παιδιὰ τὰ ὀρφανά, ποῦ εἶνε σκορπισμένα,
Μὲ πίκρες καὶ μαρτύρια πάντοτε ποτισμένα.

—

«Πατέρα ! ὅπου καὶ ἂν πᾷς καὶ ὅπου κι' ἂν πατήσῃς,
Τὸ σήμαντρο τὸ ἐθνικὸ ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσῃς
Χίλιες εὐχὲς στὴ διάβα σου θ' ἀντιλαλοῦν: «Πατέρα !
»Νὰ μᾶς ἑνώσῃς ὅλους μας στὴ δόλια μας Μητέρα.»

—

«Πατέρα ! Σὺ παρηγοριὰ νὰ εἶσαι τῆς σκλαβιᾶς,
Ἀκάματος νὰ πολεμᾷς γιὰ τὴν ἁγνὴν ἰδέα,
Νὰ εἴμεθα τρογύρω σου μ' ἁγνοὺς παλμοὺς καρδιᾶς,
Σὰ στήνῃς στὴν Ἑπτάλοφο τὴ γαλανὴ Σημαία !»

Παραλείπω χάριν συντομίας τὰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἄλλας προπόσεις, πᾶσαι ὅμως αὗται μίαν εἶχον τελικὴν εὐχὴν καὶ ἕνα μόνον πόθον, τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τοῦ ἔθνους. Στρατός, στρατός, στρατός! Ἰδοὺ ἡ κατακλεὶς πάντων».

Τὸ γεῦμα παρετάθη ἐπὶ τρίωρον καὶ πλέον ἐν ἀπτώτῳ διαχύσει, ἥτις ἔβαινε πάντοτε αὔξουσα ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ μεγάλου Ἕλληνος καὶ ἐθναποστόλου κ. Καζάζη.

Τὴν ἐπαύριον, 22 Ἰουνίου, τὸ ἑσπέρας, ἐν τῇ εὐρείᾳ αἰθούσῃ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Ἰω. Σιφναίου, παραχωρηθείσῃ προφρόνως, ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἀκροατηρίου, παρουσίᾳ καὶ πολλῶν Ἑλληνίδων, ὁ κ. Καζάζης ηὐηρεστήθη νὰ τιμήσῃ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα μετὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτοῦ εὐφραδείας διὰ διαλέξεως περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν κινδύνων, οὓς διατρέχει οὗτος

πανταχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μέσων, ἃ διαθέτει τὸ Γένος πρὸς ἀντιμετώπισιν καὶ ἀπόκρουσιν τῶν παντοίων ἐχθρῶν. Θὰ ἦτο τολμηρὸν ἐκ μέρους μου νὰ παρακολουθήσω τὸν ὀτρηρὸν καὶ εὐφραδῆ καθηγητὴν εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ ἐθνικάς, ἀλλὰ καὶ πολιτικωτάτας αὐτοῦ ἐξάρσεις, καὶ περιορίζομαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα τοὺς λόγους, οὓς μετὰ θρησκευτικῆς προσοχῆς παρηκολούθησαν πάντες. Ἐπίσης θεωρῶ περιττὸν νὰ εἴπω μετὰ πόσου ἐνθουσιασμοῦ καὶ πόσης ἀφοσιώσεως ἐχαιρέτησε τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον τὸν ἐθναπόστολον κ. Καζάζην, καταρχόμενον καὶ περατοῦντα τὴν ὡραίαν καὶ πλουσιωτάτην εἰς ὑποθήκας διάλεξίν του, ἣν καὶ ἐν τῷ μέσῳ πολλάκις διέκοπτον διὰ παρατεταμένων χειροκροτημάτων. Ἐλλείψει στενογράφου περιορίζομαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὴν σύντομον ἀναγραφὴν τῶν κυριωτέρων σημείων τῆς ἐθνικῆς ταύτης διαλέξεως.

»Καταγγέλλεται, εἶπεν ὁ κ. Καζάζης, τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἐπὶ ταῖς ἀποδημητικαῖς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ῥοπαῖς. Τὸ τοιοῦτο τυγχάνει ἀρχαία καὶ νεωτέρα αὐτοῦ ἰδιότης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν, πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, ἐπέδραμον οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν κολχιδικὴν χώραν, εἰς τὴν χώραν ταύτην, πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἁρπαγὴν τοῦ χρυσοῦ δέρατος, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ ἀποδημητικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐδὲ τὸ παράπαν ἠλλοιώθη· διατελεῖ ἀείποτε ὁ αὐτός. Ἀλλ' ἐν τῷ τοιούτῳ ἐθνικῷ χαρακτῆρι ἔγκειται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἐργασία αὐτοῦ. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν εἶνε κατασκεύασμα μόνον τῶν Ἑλλήνων, τῶν κατοικησάντων ἐν τῇ ἑλληνικῇ πατρίδι. Οἱ Ἕλληνες τῆς παγκοσμίου Διασπορᾶς συνηγωνίσθησαν καὶ συνειργάσθησαν μετ' αὐτῶν παραλλήλως ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Διότι ὁ Ἕλλην, ὅπου τῆς γῆς καὶ ἂν εὑρίσκηται, δὲν λησμονεῖ εὐκόλως τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ συνείδησιν, ζωηρότατα δὲ συναισθάνεται τὰς ἐθνικὰς ὑποχρεώσεις. Ἐν τῷ συνδέσμῳ τούτῳ τῷ ἀδιασπάστῳ τῶν Ἑλλήνων τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ μεταναστευόντων ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ ἱστορικὴ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς δύναμις, ἧς ἡ δρᾶσις ἐξεδηλώθη καθ' ἅπασαν τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν. Ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ εἶνε κοσμοπολιτικός, ὅπως καὶ ὁ πολιτισμός του· τούτου ἕνεκα ἐγένετο ἄνευ δυσχερείας ἀποδεκτὸς παρὰ πάντων τῶν λαῶν, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ὅσον καὶ ἂν διέφερον οὗτοι κατὰ φυσικὴν καὶ ἠθικὴν σύστασιν. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶνε γέννημα καὶ δημιούργημα τοῦ παγκοσμίου ἀνθρώπου, καὶ οὐχὶ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τούτου ἕνεκα ἡ δεσποτεία αὐτοῦ εἶνε τοσοῦτον ἀνεκτή. Ἄνευ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἦτο μηδέν, ἡ δρᾶσις αὐτῆς ἐλαχίστη. Ἐξέλιπον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, παρέμειναν ὡς ἱστορικαὶ μόνον ἀναμνήσεις οἱ πολιτισμοὶ τῶν Ἰνδῶν, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἀσσυρίων, ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς διατελεῖ ζωντανὸς ἀκόμη, ὡς νὰ ἐξεκολάφθη χθὲς μόλις ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας. Τοιαύτη εἶνε ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦτο δ' ὀφείλεται οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους

ἐργασίαν καὶ καλλιέργειαν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἀλλ' ἐπὶ παντὸς τμήματος τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐφ' οὗ ἐξεδηλώθη ἡ ἀπαράμιλλος τοῦ Ἕλληνος ἐνέργεια καὶ μεγαλοφροσύνη.

»Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην ὁ Ἑλληνισμός, ὑποχωρῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας, δὲν ἐκλείπει ὡς ἱστορικὴ δύναμις. Ἐκ τῆς πολιτικῆς πτώσεώς του ἀντλεῖ νέας δυνάμεις ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος, ὅστις πολιτικῶς παρήκμασεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῦ νέον σφρῖγος καὶ κατέκτησε καὶ ἐξηλλήνισε τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Κατακτηθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὑπέταξεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ πνεύματός του. Ὁπόσον δὲ γιγαντιαία ὑπῆρξεν ἡ μετὰ ταῦτα δύναμίς του, καταδηλοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁ Χριστιανισμὸς κατέκτησε τὸ μᾶλλον πεπολιτισμένον τμῆμα τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, αὐτὴ δ' αὕτη ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καθίστατο μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων αἰώνων ἑλληνική, περιέσωσε τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ὅ περ δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ἡ δυτικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ὑποκύψασα εἰς τὰς πρώτας ἐπιδρομάς, καὶ ὡς τοιαύτη, ἑλληνικὴ τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὑπεχώρει ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἐν ἔτει 1453 μετὰ τοῦ εὐγενεστάτου τῶν προμάχων αὐτῆς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καταπτώσει ταύτῃ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ὁ Ἑλληνισμὸς μεταδίδει τὸ ἀπόρρητον αὐτοῦ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς ταύτης μυσταγωγίας ἀναθρώσκει ἡ ζωὴ τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

»Οἱ ἐν διασπορᾷ Ἕλληνες, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ μυσταγωγοὶ τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξαν ἅμα καὶ οἱ ὑποφῆται τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας Ἡ ἀποδημία, ἡ *ξενιτειὰ* δὲν ἀλλοιοῦσι τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Παραμένει οὗτος ὁ αὐτός, καρτερικός, ἀδιάφθορος, πιστεύων εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς μεγάλης φυλῆς παλιγγενεσίαν. Εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, ἣν ἐπόθησε καὶ ἐκήρυξεν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως ὁ ἐθνικὸς ραψῳδός, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀειπάρθενον, ἔσχε τὴν πρώτην αὐτῆς ἐνάρκωσιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασπορᾶς, ἀφοῦ τὸ πάτριον ἔδαφος ἦτο, ὡς ἐκ τῆς στυγερᾶς δουλείας, ὑφ' ἣν διετέλει, παντελῶς ἀπρόσφορον. Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐκαλλιεργήθησαν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν ταῖς δακικαῖς χώραις, ἐν Ρωσσίᾳ, ἀφ' ὧν οἱ ἐγκαθιστάμενοι καὶ διαβιοῦντες ἀπέστελλον τῇ γενετείρᾳ τὸν φόρον τῆς ἀγάπης αὐτῶν, ἱδρύοντες παντὸς εἴδους ἐκπαιδευτήρια. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ὁ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμός, καίπερ παρακωλύων ἰσχυρὰν ἐπίδοσιν τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, συνδεόμενος δι' ἀρρήκτων δεσμῶν μετὰ τῆς γενετείρας, ἐνισχύει αὐτὴν ἐξ ἄλλης ἀπόψεως ἐμμέσως καὶ ἀμέσως.

»Τοιαύτη εἶνε ἡ φύσις καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Λείπει ἀπ' αὐτοῦ ἡ πολιτικὴ ἑνότης, ἀλλ' ὑφίσταται ἡ δημιουργικὴ καὶ ἀκατάβλητος, ἡ ἠθική, ἡ πνευματική. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μέχρι τῆς σήμερον ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς ἐλευθέρας

πατρίδος, τῆς ἀλυτρώτου, τῆς Διασπορᾶς, ἀποτελεῖ συμπαγῆ καὶ ἑνιαίαν δύναμιν ἀλληλεγγύης, ἐργαζομένην ὑπὲρ τῶν τιμιωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Μετὰ τὴν εἰσήγησιν ταύτην περὶ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, ἀπεικονίζει ὁ ρήτωρ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πανταχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Ἠπείρῳ. Ἀφηγεῖται διὰ μακρῶν τοὺς κινδύνους, οὓς διατρέχει ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὁ Ἑλληνισμός. «Εἶνε σοβαροί, μεγάλοι, λέγει, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα. Ἔχομεν ἀνεξαντλήτους, ἀκαταγωνίστους δυνάμεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν συνετῶς καὶ σκοπίμως. Πρέπει νὰ κατανοήσωμεν πάντες οἱ Ἕλληνες, οἱ ἐλεύθεροι, οἱ ἀλύτρωτοι, οἱ ἐν τῇ Διασπορᾷ, ὅτι ὁ ἐθνικὸς κίνδυνος εἶνε κοινός, καὶ ὅτι πρέπει νὰ συνεργασθῶμεν πρὸς ἀποσόβησιν καὶ ἀποτροπὴν αὐτοῦ. Τοιοῦτον εἶνε τὸ εἰς πάντας ἡμᾶς ἐπιβαλλόμενον καθῆκον. Πράττοντες τοῦτο, θέλομεν καταστῇ ἄξιοι τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐθελοθυσίας τῶν ἡμετέρων προγόνων».

Καὶ περατῶν τὴν ἐπανειλημμένως ἐπευφημηθεῖσαν διάλεξίν του, εὐχαριστεῖ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα τοῦ Ταϊγανίου, ἀξίαν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, τῶν ἁπανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἐγκατεσπαρμένων, μεθ' ὧν εὐγενῶς καὶ φιλοτίμως συνεργάζεται εἰς τὸν μέγαν καὶ ἱερὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς παλιγγενεσίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀγῶνα.

Ἐνθουσιασμὸς ἀπερίγραπτος. Ἐπευφημίαι καὶ συγχαρητήρια πανταχόθεν.

*
* *

Τὴν ἐπαύριον νέα συγκέντρωσις τῶν ἐπιλέκτων τῆς ἑλληνικῆς παροικίας ἐν τῇ ἐξοχικῇ ἐπαύλει τῶν Σιφναίων. Εὐθυμία ἄπτωτος, ἐκδήλωσις δεσμῶν ἐθνικῆς ἀμοιβαιότητος καὶ ἀγάπης. Ἐγένοντο πολλαὶ προπόσεις, ἅπασαι διακρινόμεναι ἐπὶ θερμοῖς αἰσθήμασιν. Ἐπιστέλλω, ὑμῖν χάριν συντομίας, μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν τοῦ κ. Ἰωάννου Σιφναίου, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

—«**Κύριοι**,

«Δι' ἡμᾶς τοὺς ἐν διασπορᾷ εὑρισκομένους Ἕλληνας ἡ ἐπίσκεψις τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ κ. Καζάζη, Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶνε μεγάλη ἑορτή.

»Ἰδιαιτέραν δὲ χαρὰν αἰσθανόμεθα μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἐξαδέλφου μου, φιλοξενοῦντες αὐτὸν σήμερον εἰς τὸν πατρικὸν τοῦτον οἶκον. Ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸν ἀκάματον σκαπανέα τῆς μεγάλης ἰδέας, τὸν ἀτρόμητον φιλοπάτριδα, ὅστις ἀφιέρωσε τὸν βίον του πρὸς ἀναπτέρωσιν τῶν ἐλπίδων τῶν ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγὸν στεναζόντων ἀδελφῶν, καὶ πρὸς ἐπαναφορὰν εἰς τὴν περίδοξον ἑλληνικὴν οἰκογέ-

νειαν τῶν παραπλανηθέντων αὐτῆς τέκνων. Ὁ Ἑλληνισμός, ἡ μεγάλη αὕτη ἐκπολιτιστικὴ δύναμις, προώρισται νὰ ζήσῃ καὶ ἐπιτελέσῃ τὸν ἱστορικόν του προορισμόν, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἔχων ἰθύντορας ἄνδρας τῆς περιωπῆς τοῦ ὑφ' ἡμῶν ξενιζομένου.

—«**Κύριε Πρόεδρε**

»Ἐξακολούθησον τὸ ἐθνοσωτήριον ἱερὸν ἔργον σου, τοῦ ἀποστόλου τῆς πλήρους ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως. Ὕπαγε, ἐκεῖ, ὅπου σὲ ἀναμένουσι μετ' ἀγωνίας τόσαι χιλιάδες ἑλληνικῶν ὑπάρξεων, ὅπως ἀντλήσωσιν ἐκ τῆς μεγάλης καρδίας σου τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς φιλοπατρίας. Ὕπαγε, λατρευτὸν τέκνον τῆς πατρίδος, εἰς τὰ πέρατα τῆς ὑφηλίου, ὅπως κηρύξῃς τὰ ἀναμφισβήτητα δίκαια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἔσο βέβαιος, ὅτι μετὰ παλμῶν ἐθνικῆς συγκινήσεως θὰ παρακολουθῶμεν τὰ βήματά σου, πρόθυμοι πάντοτε νὰ συνδράμωμεν τὸ ἔργον σου.

»Εἰς τὴν χθεσινὴν διαβεβαίωσίν σου, ὅτι οἱ δεσμοί, οἵτινες μᾶς συνήνωσαν ἐνταῦθα, θὰ μένωσιν ἐσαεὶ ἀδιάρρηκτοι, δηλοῦμεν, ὅτι ἐμφορούμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν πρὸς σὲ αἰσθημάτων, καὶ ὅτι ἄλλοτε σὲ ἠγαπήσαμεν, σὲ λατρεύομεν δὲ νῦν.

—«**Κύριοι**

»Εὔχομαι ὑπὲρ εὐοδώσεως τῆς μεγάλης τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ ἰδέας, ὑπὲρ τοῦ ἀπαραμίλλου ἔργου του καὶ προτείνω νὰ κενώσωμεν τὰ κύπελλα ὑπὲρ τῆς πολυτίμου αὐτοῦ ὑγείας».

* * *

Μετὰ πενθήμερον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει διαμονήν, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μηδ' ἐπὶ στιγμὴν ἡσυχάσας, ἀπῆλθεν εἰς Ροστόβιον, φιλοφρόνως κληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς Κοινότητος. Προετοιμάζεται καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ λαμπρὰ ὑποδοχή. Ἀναμένουσιν αὐτὸν ἀνυπομόνως καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου, οὓς ἐπίσης θέλει ἐπισκεφθῇ ὁ κ. Καζάζης.

Ἀναχωροῦντα τὸν κ. Καζάζην ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως προέπεμψαν πλεῖστοι τῶν ὁμογενῶν, τινὲς τῶν ὁποίων συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι Ροστοβίου, ἡγουμένου τοῦ μόλις ἀφιχθέντος Ἕλληνος προξένου κ. Καψαμπέλη. Ἐπίσης καὶ ὁ γνωστὸς ἤδη ὑμῖν Διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ταϊγανίου, κ. Δζεπαρίτζε.

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ Ἰουνίου καὶ τέλος).

2 Μαρτίου—.«Ὅλαι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, μοὶ τηλεγραφεῖ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, εἰσὶν εἰδοποιημέναι περὶ τῆς διαμαρτυρίας μου. Παρακαλῶ τὸν μέγαν βεζύρην νὰ τεθῇ εἰς τὴν θέσιν, ἐν ᾗ εὑρίσκομαι, ὅπως ἐννοήσῃ, ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ 17ου ἄρθρου προδίδω τὰ διαδοχικὰ δικαιώματά μου, ὡς ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, δικαιώματα, τὰ ὁποῖα θέλει δεήσῃ ν' ἀνανεώνω κατὰ πενταετίαν».

Ὁ Ἡγεμὼν εὑρίσκει, ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ 17ου ἄρθρου προδίδει τὰ διαδοχικὰ αὐτοῦ διπλώματα, ὡς ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας. Ἐπειδὴ καὶ τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ Συμβιβασμοῦ (21 Ἰανουαρίου) ἔχει τὴν αὐτὴν βάσιν, δηλαδὴ τῷ ἀνατίθεται ἡ Γενικὴ Διοίκησις *ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου*, διατί τότε μοὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶνε λίαν εὐτυχὴς καὶ μὲ διέταττε νὰ ἐκφράσω, ᾧτινι ἀνήκει, τὴν εὐχαρίστησιν αὐτοῦ καὶ τώρα διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ῥήτρας ταύτης; Ἂν εἶνε μόνον δι' αὐτό, ὅτι ἀναμιμνήσκεται τὸ ἄρθρον τῆς βερολινείου Συνθήκης, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξαλειφθῇ τοῦτο, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἀνεκινήθη μόνον καὶ μόνον διότι κατὰ πρότασιν τῆς Ῥωσσίας ἀπερρίφθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τοῦ Συμβιβασμοῦ.

Ἰδοὺ τί ἀπήντησα εἰς αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα, ἐξ οὗ ἔμεινα λίαν εὐχαριστημένος, διότι ἐν τῷ περιεχομένῳ αὐτοῦ λίαν σαφῶς φαίνεται, ὅτι ἐὰν ὑπάρχῃ τι ἡμαρτημένον, δὲν πρέπει νὰ ζητῆται παρ' ἐμοῦ, εἴτε ἡ τυχὸν παράλειψις, εἴτε τὸ πταῖσμα δι' αὐτό.

«Εἶδον τὸν μέγαν βεζύρην. Ὁμιλήσας περὶ τῶν κινδύνων, οἵτινες πρέπει ν' ἀναμένωνται διὰ τὴν Ἡγεμονίαν, τὴν Τοπαρχίαν καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐὰν δὲν ἀποτελεσθῇ μόνιμόν τι, ἄφησα αὐτῷ ἀντίγραφον τοῦ τελευταίου ὑμῶν τηλεγραφήματος καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ ἐξελέγξῃ λεπτομερῶς ἐν τῷ ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ τοὺς ὑποβεβλημένους τύπους, καθόσον οὗτος εἰλικρινῶς ἐπιθυμεῖ νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς χώρας, ὑπεσχεθείς μοι νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς ὑπουργοὺς μὲ τὸ ζήτημα καὶ παρακαλέσας με νὰ μὴ ἀπομακρύνωμαι τῆς κατοικίας μου, διότι δυνατὸν νὰ τῷ χρειασθῶ. Ὁ μέγας βεζύρης βλέπει εἰς τὴν ἐγκύκλιον διακοίνωσιν ὡς μὴ

ἐγκαταλειπόμενον οὐδὲν μέσον πρὸς γέννησιν δυσκολιῶν. Εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν, μοὶ εἶπεν οὗτος: —«Ἠξεύρω, ὅτι μὲ τὴν συμφωνίαν τῆς Πύλης συνεφωνήσατε καὶ ὑμεῖς».

3.— Ἐν Σόφιᾳ πάλιν διεκυμάνθη τὸ βαρόμετρον. Διὰ τηλεγράμματος δοθέντος μίαν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ φθάσαντος ἐνταῦθα τὴν 7 καὶ 30′ π. μ. ὁ ἡγεμὼν μοὶ λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῇ σημερινῇ συνεδριάσει τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἀπεφάσισεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ἀποστολὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶνε ἤδη περατωμένη καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστρέψητε εἰς Σόφιαν. Κοινοποιήσατε τοῦτο τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ μετὰ τῆς αἰτιολογίας, ὅτι κατὰ τὰς λίαν σπουδαίας αὐτὰς περιστάσεις, ἡ παρουσία ὑμῶν ὡς μέλους τῆς Κυβερνήσεως, εἶνε ἀναγκαιοτάτη ἐν Σόφιᾳ. Ἀναχωρήσατε ἀφεύκτως μεθαύριον Τρίτην πρωΐ».

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῶν συναδέλφων μου ἀρκούντως μὲ ἐξέπληξε. Ὅταν μετέβην παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ, ὅπως τῷ εἴπω, ὅτι ἀναχωρῶ, «*διότι ἡ παρουσία μου ἐν Σόφιᾳ ἦτο ἀναγκαιοτάτη*», (;) οὗτος μὲ παρεκίνησε νὰ καθήσω, περιμένων μέχρισοῦ τελειώσει τὸ παρ' αὐτοῦ ὑπαγορευόμενον εἰς τὸν σύμβουλον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἤκουσα λοιπὸν πᾶν ὅ τι ἐγράφετο καὶ μαθών, ὅτι προσκαλοῦμαι δι' αἰτίας, τὰς ὁποίας ὁ μέγας βεζύρης ἀνήρει διὰ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν Γαδβάν, λέγων αὐτῷ μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦτο: «Αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ κ. Τσάνεφ μετὰ τῶν πρεσβευτῶν δὲν εἶνε μυστήριον διὰ τὴν Πύλην, ὅπως καὶ αἱ διαπραγματεύσεις αὐτῆς μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων ἡμῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲν ἐκρίπτοντο ἀπὸ τὸν κ. Τσάνεφ. Καὶ ἡμεῖς καὶ ὁ κ. Τσάνεφ ἐκανονίζομεν τὴν συμπεριφορὰν ἡμῶν κατὰ τὴν γνώμην, ἥτις ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον παρ' ἡμῶν σκοπόν, ἤτοι τὴν εὐχάριστον λύσιν τοῦ ζητήματος, χωρὶς νὰ προσβάλλωνται ἐκεῖνοι, οἵτινες τυγχάνουσιν ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος». Οἱ ἐν τῇ Πύλῃ ἔπραξαν καί τι περιπλέον· ἀφοῦ δηλαδὴ μὲ ἄφησαν νὰ ἀκούσω ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τοῦ τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον διηύθυνον πρὸς τὸν Γαδβάν, μοὶ ὑπέδειξαν καὶ τὴν ληφθεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν, διακοινοῦσαν, ὅτι ἡ πρόσκλησίς μου ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἐγκατελειπόμην δῆθεν νὰ ἐπηρεάζωμαι ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν. Ἐγὼ ηὐχαρίστησα τὸν μέγαν βεζύρην ἐπὶ τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ τῇ ἐμπιστοσύνῃ τῆς Πύλης καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ κρατήσῃ τὸ πρὸς τὸν Γαδβὰν τηλεγράφημα αὐτοῦ, διότι οὐδὲν θέλει δυνηθῇ νὰ μὲ ἐμποδίσῃ. Αὐτὸς ἐπέμεινεν εἰς τὴν γνώμην του καὶ ἔπεμψε τὸ τηλεγράφημα, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ μεταβὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὸς ἀποχαιρετισμόν, διηύθυνα πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα:

«Ἐπιθυμοῦντι νὰ ἐννοήσω, διατί κυρίως προσκόπτει νῦν ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὁ μέγας βεζύρης μοὶ ἐγνώρισε τὸ περιεχόμενον τοῦ πρὸς αὐτὸν τηλεγραφήματος τοῦ Γαδβάν, ἐν ᾧ ἐκτίθενται τὰ αἴτια τῆς ἀνακλήσεώς μου.

6.—Ἐν Σόφιᾳ.—Εἰς τὰς 4 τρέχοντος ἀνεχώρησα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ σή-

μερον ἔφθασα ἐνταῦθα. Πληροφορηθεὶς καθ' ὁδόν, ὅτι ὁ συνάδελφός μου κ. Ραδοσλαύωφ ἀνεχώρησε διὰ Φιλιππούπολιν καὶ ὅτι ἐν Παζαρτζὴκ ἐξεφράζετο ἐν δυσαρέστῳ δι' ἐμὲ ἐννοίᾳ περὶ τοῦ Συμβιβασμοῦ, μόλις φθάσας,μετέβην ἀμέσως εἰς τὴν ἡγεμονικὴν αὐλὴν καὶ ἐκ τοῦ ὑπασπιστηρίου, παρεκάλεσα τὴν Α. Ὑψηλότητα νὰ μὲ δεχθῇ.Κατὰ τὴν συνάντησίν μας ὁ ἡγεμὼν ἦτο λίαν φιλόφρων,ἀλλὰ καὶ λίαν ἐλαστικῶς ἀπεύφευγε νὰ μοὶ εἴπῃ ἂν τῇ προτάσει αὐτοῦ ἢ ἄλλου τινὸς τῶν συναδέλφων μου εἶχε συγκληθῇ τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπως ἀποφασισθῇ περὶ τοῦ πέρατος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποστολῆς μου.Ἐν τούτοις καὶ ἐγὼ δὲν ὑπεχώρουν.Ἐπὶ τέλους εἰς τὴν δήλωσίν μου, ὅτι ἤθελον νὰ γνωρίσω τὰς αἰτίας τῆς ἀνακλήσεώς μου, ἰδοὺ ὁποίαν ἀπάντησιν ἔλαβον:—«Θέλομεν ὁμιλήσῃ ἄλλοτε· ἠξεύρετε μόνον, ὅτι τό γε νῦν οὐδὲν ἔχω ἐναντίον ὑμῶν. Ὑμεῖς ἐξεπληρώσατε τὴν ἀποστολὴν ὑμῶν καλείτερον ἀφ' ὅ τι ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ τις ὡς ἐκ τῆς κατ' ἐμοῦ ἐναντιότητος τῆς Ρωσσίας.

15.— Σήμερον ἤμην παρὰ τῇ Α. Ὑψηλότητι τῷ ἡγεμόνι, ὅστις μοὶ εἶπε: —«Πόσον καλείτερον θὰ ἦτο,ἂν συνωδεύετε τὴν ἀπειλήν σας δι' ἔργων (ἴδε 28 Φεβρουαρίου ἀριθ. 161). Αἱ Δυνάμεις ἤθελον μᾶς ἑνώσει *μόνον προσωπικῶς καὶ ἡ ἡγεμονία θὰ ἐσώζετο ἀπὸ τῶν ὁρμητικῶν Ρωμυλιωτῶν, οἵτινές εἰσι στοιχεῖον ἀνοικονόμητον* καὶ δι' οὓς εἶνε μᾶλλον ἐφαρμόσιμος ὁ ὀργανικὸς νόμος ἢ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα.Ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶνε ἀργά.Ἐγὼ θέλω ὑποστηρίξῃ τὴν διαμαρτυρίαν μου (Φεβρουαρίου 28, Μαρτίου 2),ἥτις, κατὰ πληροφορίας μου, ληφθείσας τελευταίως, ἀρκούντως ἐπηρέασε Δυνάμεις τινάς». Ἀπήντησα.«Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης θὰ ἐχρειάζετο νὰ περιστοιχισθῇ ὑπὸ ἄλλων συμβούλων. Οἱ νῦν δὲν θέλουσι δυνηθῇ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν μέχρι τοῦδε τακτικὴν αὐτῶν». Μετὰ σιωπὴν ἑνὸς περίπου λεπτοῦ ἡ Α. Ὑψηλότης προσέθεσε: «Τὸ λεχθὲν εἶνε ἀνταλλαγὴ σκέψεων, ὅλως ἰδιαιτέρως. Μὴ εἴπητε τίποτε εἰς τοὺς συναδέλφους ὑμῶν μέχρι δευτέρας συναντήσεώς μας καὶ ἀδιακόπως ἀνακοινώνετέ μοι τὴν γνώμην τῶν διπλωματικῶν Πρακτόρων».

20.—Κατὰ τὴν συνέντευξίν μου μετὰ τοῦ ἡγεμόνος (28 Φεβρ.) τῷ διηγήθην μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦτο, ὅ περ ὁ Γαδβὰν ἐτηλεγράφησε τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ,ἀναφορικῶς τῆς ἀνακλήσεώς μου. Τοῦτο δὲν τῷ ἤρεσε, φαίνεται. Ἰδοὺ τί μοὶ γράφουσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ 15 τρέχοντος:«Χθὲς τὸ πρωῒ μὲ προσεκάλεσεν ὁ Ἀρτὴν ἐφέντης καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ σᾶς ἀνακοινώσω τὰ ἑξῆς:»Ὁ Γαδβὰν ἐφέντης ἔφερεν εἰς γνῶσιν τοῦ μεγάλου βεζύρου,ὅτι ὑμεῖς εἴχετε εἴπῃ εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα τὸν ἡγεμόνα, ὅτι ὁ Ἀρτὴν ἐφέντης ὄχι μόνον σᾶς ὑπέδειξε τὸ τηλεγράφημα τοῦ Γαδβὰν ἀναφορικῶς τῆς ἀνακλήσεως ὑμῶν εἰς Σόφιαν, ἀλλὰ καὶ σᾶς ἄφησε νὰ λάβητε ἀντίγραφον αὐτοῦ,ἀφοῦ σᾶς ὑπεχρέωσε νὰ εἴπητε ἐν Σοφίᾳ,ὅτι ὁ μέγας βεζύρης,μόνος σᾶς εἶχε κοινοποιήσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τηλεγράφημα.Ὁ Ἀρτὴν ἐφέντης λέγει, ὅτι ὑμεῖς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπητε τοιοῦτό τι, γνωρίζων τὴν τιμιότητα ὑμῶν,

ἐλπίζει δέ, ὅτι θέλετε διαψεύσῃ ἐνώπιον τῆς Α. Υ. τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐνώπιον τῆς Α. Υ. τοῦ μεγάλου βεζύρου τὰς ψευδεῖς καὶ ταπεινὰς κοινοποιήσεις τοῦ Γαδβάν».

30.—Οἱ ἐνταῦθα διπλωματικοὶ Πράκτορες χθὲς ἀνεκοίνωσαν ἡμῖν τηλεγράφημα, ληφθὲν ἐκ μέρους τῶν παρὰ τῇ ἐπικυριάρχῳ Αὐλῇ πρεσβευτῶν, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἡ Συνδιάσκεψις ἐπεκύρωσε τὸν συμβιβασμόν, ἀναφορικῶς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐλπίζομεν δέ, ὅτι ἀπέναντι τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἡ *ἡγεμονικὴ Κυβέρνησις* δὲν θέλει βραδύνῃ νὰ συνεννοηθῇ πρὸς τὰς ὁμοφώνους ἐπιθυμίας τῆς Εὐρώπης».

Σήμερον ὁ διευθύνων τὸ αὐτοκρατορικὸν ρωσσικὸν διπλωματικὸν Πρακτορεῖον συνεπλήρωσε τὴν διακοίνωσίν του, εἰπών: «Ἐκπληρῶ καθῆκον, δηλοποιῶν ὑμῖν, ὅτι ἔλαβον παρὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεώς μου διαταγήν, νὰ ἐπιστήσω σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων».

Καὶ ὑπετάχθημεν ἐξακολουθήσαντες *νὰ κυβερνῶμεν τὴν Τοπαρχίαν κατὰ τοὺς τύπους, τοὺς ἀπαιτουμένους παρὰ τῶν σημερινῶν περιστάσεων*, ὅπως εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ συμβιβασμῷ, ἀντίγραφον, τοῦ ὁποίου παραθέτω καὶ ἐνταῦθα:

«Αἱ Δυνάμεις συμφωνοῦσι νὰ παραδεχθῶσιν ἀπὸ τοῦδε τὰς διατάξεις τοῦ Συμβιβασμοῦ ἀναφορικῶς τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας οὕτως, ὅπως αὗται εἶνε διατετυπωμέναι κατωτέρω καὶ νὰ δημοσιευθῶσι δὲ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον καὶ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν.

1ον) »Ἡ Γενικὴ Διοίκησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας θέλει ἀνατεθῇ εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 17ῳ τῆς βερολινείου Συνθήκης.

2ον) »Μεχρισοῦ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἡ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας εὑρίσκονται εἰς χεῖρας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, τὰ μουσουλμανικὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Κιρδζαλῆ, ὅπως καὶ τὰ μουσουλμανικὰ χωρία, τὰ εὑρισκόμενα ἐν τῷ τμήματι τῆς Ροδόπης καὶ ἐγκαταλελειμμένα μέχρι τοῦδε ἐκτὸς τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, θέλουσι χωρισθῇ ἐκ τῆς τοπαρχίας αὐτῆς καὶ θέλουσι διοικεῖσθαι κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως· καὶ τοῦτο εἰς ἀνταλλαγὴν τοῦ δικαιώματος τῆς Υ. Πύλης, τοῦ προβλεπομένου ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ τοῦ ἄρθρου 15ου τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

»Ὁ προσδιορισμὸς τῶν συνόρων τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῶν εἰρημένων χωρίων θέλει γίνῃ ὑπὸ τεχνικῆς ἐπιτροπῆς, διωρισμένης ὑπὸ τῆς Υ. Πύλης καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας. Τοῦτο θέλει ἐκτελεσθῇ ἐπιτοπίως καὶ συνάμα θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψει οἱ καλείτεροι στρατηγικοὶ ὅροι, διὰ τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

3ον) »Ὅπως ἐξασφαλισθῇ διὰ παντὸς ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ὅπως καὶ ἡ εὐημερία ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ

Σουλτάνου, τῶν ζώντων ἐν τῇ τοπαρχίᾳ ταύτῃ, ἐπιτροπή, διωρισμένη ὑπὸ τῆς Υ. Πύλης καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας θέλει ἐπιφορτισθῇ νὰ μελετήσῃ τὸν ὀργανικὸν νόμον καὶ νὰ τὸν μεταβάλῃ, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καταστάσεως καὶ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Ὅλα τὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὀθωμανικοῦ ταμείου τοῦ Κράτους ἐπίσης θέλουσι ληφθῇ ὑπ' ὄψει.

»Ἡ ἐπιτροπὴ ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν θέλει περατώσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Συνδιασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μεχρισοῦ αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐπικυρωθῶσιν, ἡ μέριμνα τῆς διοικήσεως τῆς τοπαρχίας κατὰ τοὺς τύπους,τοὺς ἀπαιτουμένους ὑπὸ τῶν ἐνεστώτων περιστάσεων, θέλει ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἡγεμόνος.

4ον) »Ἅπασαι αἱ ἄλλαι διατάξεις τῆς βερολινείου Συνθήκης, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, εἰσὶ καὶ μένουσι διαπεφυλαγμέναι καὶ ἐκτελεσταί.

»Αἱ Δυνάμεις θέλουσι δώσῃ τὴν ἑαυτῶν τυπικὴν κύρωσιν εἰς τὸ παρὸν ἔγγραφον ἐν συνδιασκέψει, ἥτις θὰ συνέλθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπότε αὗται θέλουσι δυνηθῇ νὰ ἐπικυρώσωσι τὸν ἐπιθεωρημένον νόμον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας».

1 Αὐγούστου.—«Αἱ δοθεῖσαι εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀντιπροσώπους κ. κ. Ν. Μιχαηλόφσκην καὶ τὸν νομάρχην Φιλιππουπόλεως Δημητρὼφ ὁδηγίαι,ἀναφορικῶς τῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, εἰσὶν αἱ ἑξῆς:

α'.) Περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου: ὅτι ἡ διοίκησις τῆς τοπαρχίας, τῆς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἀνατολικὴ Ρωμυλία» ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας.

β'.) Περὶ τῆς δημοσίας ἐξουσίας: ὅτι τὰ δικαιώματα τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου ἐν τῇ τοπαρχίᾳ ἀνήκουσι δικαιώματι εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας. Αἱ δημόσιαι ἐξουσίαι ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν,συνισταμένην ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Ἡγεμονίας καὶ τῆς Τοπαρχίας.

Καὶ γ'.) Περὶ τοῦ οἰκονομικοῦ μέρους:

1ον) «Ὅτι ἡ Τοπαρχία,συμμετέχουσα εἰς τὰ γενικὰ βάρη τῆς αὐτοκρατορίας, πληρώνει εἰς τὸ ὀθωμανικὸν δημόσιον ταμεῖον ἐνιαύσιον φόρον ἐκ . . . . ὀθωμανικῶν λιρῶν,

Καὶ 2ον) «Ὅτι τὰ τελωνεῖα,τὰ ταχυδρομεῖα καὶ οἱ τηλέγραφοι εἰσέρχονται ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Ἡγεμονίας. Ποσόν τι πληρώνεται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον.

4.—»Σήμερον μὲ ἐπεσκέφθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ αὐτοκρατορικοὶ ἀντιπρόσωποι Ἄβρο ἐφένδης καὶ ὁ Μεδζὶτ πασσᾶς. Ὁ τελευταῖος ἐπιμένει εἰς τὴν ὁλόκληρον, ἄρθρον, πρὸς ἄρθρον, ἐπιθεώρησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, διότι ἔπρεπε νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι ὁ συμβιβασμὸς μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἡγεμονίας δὲν ἀναιρεῖ τὸν ὀργανικὸν

νόμον, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, αὐτὸς ἐπιμένει νὰ πιστοποιηθῇ, ὅτι μένουσιν ἀνέπαφοι αἱ ἀκόλουθοι διατάξεις, καὶ ἰδίως:

1ον) «Ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία μένει ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου.

2ον) «Ὅτι ὁ Σουλτᾶνος,τῇ προτάσσει τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ,διορίζει ἕνα Γενικὸν Γραμματέα, ὅστις νὰ τὸν ἀντικαθιστᾷ εἰς δεδομένας περιστάσεις.

3ον) «Ὅτι οἱ διευθυνταί, οἱ δικασταὶ τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ βαθμοῦ καὶ οἱ νομάρχαι διορίζονται τῇ ἐγκρίσει τοῦ Σουλτάνου.

4ον) «Ὅτι ὁ Σουλτᾶνος διορίζει τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τῆς πολιτοφυλακῆς καὶ τῆς χωροφυλακῆς.

5ον) «Ὅτι ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου,εἰς τὸν ὁποῖον ὁμοίως ἀνήκει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀμνηστίας.

6ον) «Ὅτι οἱ ψηφιζόμενοι ὑπὸ τοπαρχιακῆς Συνελεύσεως νόμοι θέλουσιν ἐπικυροῦσθαι ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ δημοσιεύεσθαι ἐν ὀνόματι αὐτοῦ.

7ον) «Ὅτι ὁ πρὸς τὴν Πύλην διδόμενος φόρος δέον νὰ εἶνε ἐν ἀναλογίᾳ τῶν τριῶν δεκάτων τῆς προσόδου.

8ον) «Ὅτι ἡ καθαρὰ πρόσοδος τῶν τελωνείων, τηλεγράφων καὶ ταχυδρομείων ἀνήκει καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν Πύλην.

9ον) «Ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τῶν τελωνείων,τηλεγράφων καὶ ταχυδρόμων, ὡς καὶ οἱ ἐπιστάται τῆς κατασκευῆς καὶ πωλήσεως ὅπλων καὶ πυρίτιδος ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας.

10ον)«Ὅτι κατὰ τὸν διορισμὸν τῶν ὑπαλλήλων θὰ λαμβάνηται ὑπ'ὄψει ἡ πλειονοψηφία τοῦ μέρους ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον διορίζεται ὁ ὑπάλληλος. Τὸ αὐτὸ θέλει γίνεσθαι καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν τριῶν γλωσσῶν, τουρκικῆς, βουλγαρικῆς καὶ ἑλληνικῆς, ἐξ ὧν ἡ πρώτη εἶνε ἡ ἐπίσημος διὰ τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης».

»Ὁ Μεδζὶτ πασσᾶς ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ ἄρθρα 45 καὶ 46 τοῦ ὀργανικοῦ νόμου δὲν πρέπει ν' ἀκυρωθῶσι. Διὰ τῶν ἄρθρων αὐτῶν διατάττεται:

1ον Ὅτι ὁ Γενικὸς Διοικητὴς εἶνε ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ Σουλτάνου διὰ πᾶν, ἐκτελεσθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων του καὶ 2ον Ὅτι διὰ προδοσίαν, παράβασιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς πρὸς βλάβην τοῦ Κράτους,ὁ Γενικὸς Διοικητὴς θέλει ἐγκαλεῖται ἐνώπιον ἀνωτάτου δικαστηρίου.

«Εἶπον εἰς τὸν Μεδζίτ, ὅτι λόγος δὲν δύναται νὰ γίνηται περὶ τοιαύτης ἀναθεωρήσεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ ὅτι,ἐὰν αἱ ὁδηγίαι αὐτῶν εἶνε τοιαῦται, ὅπως τὰς διατυπώνει αὐτός, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ μὴ γίνῃ ἀρχή. Οἱ ἡμέτεροι ἀντιπρόσωποι, προσέθηκα ἐγώ, θέλουσιν εἶσθαι εἰς τὴν διάθεσιν ὑμῶν, ὁπόταν τοὺς πληροφορήσητε, ὅτι παραδέχεσθε ὡς βάσιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τὸ παρουσιασθὲν ὑμῖν σχέδιον». Διὰ τούτων ἔλαβε πέρας ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν.

8.—«Σήμερον ὁ Μεδζὶτ πασσᾶς προσεκάλεσε τὸν κ. Μιχαηλόβσκην καὶ τῷ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ Υ. Πύλη παραδέχεται τὸ ὑποβληθὲν παρ' ἡμῶν σχέδιον. «Ὑμεῖς εἴσθε, εἶπε, τὰ χαϊδευμένα παιδιὰ τοῦ κυριάρχου (Σουλτάνου). Αὔριον νὰ συνέλθωμεν πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἁρμοδίου πρωτοκόλλου».

«Δὲν ἤργισα νὰ ὑποβάλω τῇ Α. Ὑψηλότητι τὴν πρότασιν τοῦ Μεδζὶτ καὶ τῇ αἰτήσει του τὸν ἐφωδίασα μὲ ἀντίγραφον τοῦ ἡμετέρου σχεδίου.

9.—«Ἐκανονίσθη τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως! Εἴθε ἡ κατάκρισις τοῦ ἡγεμόνος (κατὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ ἡγεμόνος Βάττεμβεργ τὴν 9 Αὐγούστου 1886 Σ.Μ.) νὰ μὴ περιπλέξῃ τὸ ἔργον. Σήμερον οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πύλης ἠρνήθησαν νὰ συνδιαλεχθῶσι περὶ τῆς χθεσινῆς ἀποφάσεως. «Παρ' ὑμῖν, εἶπεν ὁ Μεδζὶτ τῷ κ. Μιχαηλόφσκῃ, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡγεμών, οὔτε νόμιμος Κυβέρνησις, καὶ εἰς ἡμᾶς εἶνε ἀδύνατον νὰ διαπραγματευώμεθα μετὰ αὐτοκλήτου ἀρχῆς».

Κατωτέρω ὁ ὑπουργὸς Τσάνεφ,συγκεφαλαιῶν τὰ ὡς ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του πεπραγμένα παρ' αὐτοῦ ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἡγεμονίας,προσπαθεῖ δι' αὐτῶν ν' ἀναιρέσῃ τὰ ἐν τῷ βουλγαρικῷ τύπῳ ἐπ' ἐσχάτων δημοσιευθέντα κατ' αὐτοῦ, ὅτι δῆθεν διὰ τῆς ἀνεπιτηδειότητος αὐτοῦ ἔβλαψε τὰ βουλγαρικὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἑνώσεως, μεταξὺ ἄλλων παραδώσας τῇ Τουρκίᾳ καὶ τὴν ἐπαρχίαν Κηρδζαλῆ, μετὰ τῶν μουσουλμανικῶν χωρίων ἐπὶ τῆς Ροδόπης, ἀποδεικνύων, ὅτι ταῦτα ἦσαν ἤδη κατειλημμένα ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἔτι τῶν διαπραγματεύσεων ὑπ' αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΑΙ ΕΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗι ΡΩΜΥΛΙΑι

ΦΡΙΚΑΛΕΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΘΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

«Πολλὰ κρανία βουλγαρικά, μελετηθέντα ὑπὸ τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Βίρχωβ καὶ τοῦ Βέδδος, ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς μὲ τὰ κρανία ἀγρίων τινῶν φυλῶν τῆς Αὐστραλίας».

Elisèe Réclus
('Ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του)

Ὁ ἀπὸ εἰκοσαετίας διωγμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐπετάθη καταστρεπτικώτατα. Πανταχοῦ τῆς Βουλγαρίας τεχνηέντως ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ Κομιτάτου διηρεθίσθη ὁ λαὸς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οὕτω δὲ τὰ ἔκτροπα καὶ βανδαλικὰ γεγονότα τῆς Βάρνης ἐπηκολούθησε σειρὰ ὀργίων, ἐπιθέσεων καὶ καταστροφῶν πανταχοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τῆς ἀρχῆς γενομένης ἐκ Φιλιππουπόλεως.

Τὰ διαπραχθέντα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὄργια, οἱ βανδαλισμοί, αἱ καταστροφαί, οἱ φόνοι, αἱ καταλήψεις τῶν ἐκκλησιῶν, αἱ καταστροφαὶ τῶν σχολείων καὶ τῶν καταστημάτων ἐγένοντο μετὰ τοιαύτης ἀγριότητος καὶ λύσσης, ὥστε πρὸ αὐτῶν νὰ ὠχριῶσιν οἱ σκοτεινοὶ χρόνοι τοῦ μεσαίωνος καὶ οἱ κannίβαλοι τῆς Ἀφρικῆς.

Οὕτω τὴν 15ην Ἰουλίου, ἡμέραν Σάββατον, διὰ τοιχοκολλήσεων προσεκαλοῦντο οἱ Βούλγαροι πατριῶται εἰς συλλαλητήριον διὰ τὴν ἐπαύριον Κυριακὴν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Πράγματι τὴν Κυριακὴν εἰς τὰς 7 1)2 πρὸ μεσημβρίας συρφετὸς ροπαλοφόρων κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους καὶ ἐκδιώξας τοὺς ἡμετέρους ἐτέλεσε λειτουργίαν βουλγαριστί.

Εἰς τὰς 10 π. μ. οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἐκάλουν τὸν λαὸν εἰς πάνδημον συλλαλητήριον.

Ἀφοῦ κατ' αὐτὸ οἱ ρήτορες ἐξετόξευσαν μυρίας ὅσας χυδαίας ὕβρεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξεκίνησαν, συμποσούμενοι εἰς τρεῖς χιλιάδας καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἣν ἐξεβίασαν διὰ πελέκεων, καὶ καύσαντες τὰ ἱερὰ βιβλία, εὐαγγέλια κτλ. ἠσχημόνησαν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης. Εἰσῆλθον κατόπιν εἰς τὸ παρακεί-

μενον μητροπολιτικὸν μέγαρον, τὸ ὁποῖον κατέστρεψαν διὰ πελέκεων, συγκαταστρέψαντες καὶ τὴν πολύτιμον βιβλιοθήκην μετὰ τῶν ἀρχείων τῆς Μητροπόλεως.

Εὑρόντες ἐν τῷ μεγάρῳ τὸν ἀρχιμανδρίτην κ. Φώτιον, τὸν ἐκτύπησαν ἀνηλεῶς διὰ ροπάλων· ὅστις, ἡμιθανὴς καὶ ἀναίσθητος, μετηνέχθη εἰς τὸ γερμανικὸν νοσοκομεῖον.

Ἐκεῖθεν, ἀθρόοι καὶ λυσσαλέοι, μετέβησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὃν κατέλαβον, τελέσαντες δοξολογίαν.

Κατόπιν διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἀστικὴν σχολὴν Μαρασλῆ, ἣν μετέβαλον εἰς ἐρείπια κυριολεκτικῶς, διαρπάσαντες καὶ τὴν βιβλιοθήκην καὶ καύσαντες δημοσίᾳ τὰ βιβλία, μεθ' ὃ ὕψωσαν ἐπὶ τοῦ ἠρειπωμένου κτιρίου τὴν βουλγαρικὴν σημαίαν.

Ἐλεηλάτησαν εἶτα τὴν σχολὴν καὶ τὸ κτίριον τοῦ συλλόγου «Ὀρφέως», θραύσαντες πάντα τὰ ἐν αὐτῇ κλειδοκύμβαλα καὶ λοιπὰ ὄργανα καὶ ἔπιπλα.

Ὁμοίως κατέλαβον τὸ ἑλληνικὸν Οἰκοτροφεῖον ἀρρένων, καταστρέψαντες πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ.

Ἐκεῖθεν ὁ μαινόμενος συρφετὸς ὥρμησε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἣν κατέλαβε, μεθ' ὃ, τροπαιοῦχος διὰ τὰ κατορθώματά της ἡ βουλγαρικὴ ὀρδή, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὃν ἐπίσης κατέλαβε.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐπλήγωσαν βαρέως τὸν ἱερέα.

Τοιουτοτρόπως δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς Ἕλληνας οὔτε μία ἐκκλησία, οὔτε ἓν σχολεῖον.

Οἱ καννίβαλοι διηυθύνθησαν κατόπιν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπιφανοῦς δικηγόρου Μαλλιάδου Ἠπειρώτου, καὶ ἤρχισαν ραγδαῖον λιθοβολισμόν.

Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος Ἕλλην, μὴ ἀποδειλιάσας πρὸ τοσούτου πλήθους μαινομένων τεράτων, ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην μὲ τὸ περίστροφον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐπυροβόλησεν. Ἡ σφαῖρα εὗρεν ἕνα κομιτατζῆν καὶ τὸν ἀφῆκεν ἄπνουν.

Ἐξαγριωθεὶς τότε ὁ συρφετός, ὥρμησε διὰ πελέκεων κατὰ τῆς οἰκίας του καὶ ἀφοῦ ἔθραυσε τὰς πύλας αὐτῆς, εἰσῆλθε καὶ εὑρὼν αὐτὸν ὄρθιον εἰς τὴν ἄνω βαθμίδα, τὸν ἐφόνευσε καὶ ἔσυρε τὸ πτῶμά του εἰς τὰς ὁδούς, ὅπου καὶ τὸ κατακρεούργησε.

Διηυθύνθη κατόπιν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καταστήματα, ἅτινα ἐλεηλάτησε καὶ κατέστρεψε.

Οὕτω τὸ ἐργοστάσιον Λίμπεν, τὸ κατάστημα Σταματιάδου, τὸ τῶν ἀδελφῶν Μαρίντσογλου καὶ τὸ τοῦ Σ. Παπάζογλου, κυριολεκτικῶς κατελεηλατήθησαν καὶ κατεστράφησαν.

Διηρπάγη κατόπιν τὸ φαρμακεῖον «Ἱπποκράτης», τὰ καταστήματα τῶν ἀδελφῶν Οἰκονομίδου, Μιχαηλίδου, Π. Ζάκα, Κίρκου, Διονυσιάδου, Ι. Σωτηροπούλου,

Δόμπρογλου, Μπενένη, Πέτρου Ἰγγλέση, τὸ ξενοδοχεῖον «Ροδόπη», τὸ ξενοδοχεῖον Δασκαλοπούλου, τὸ ξενοδοχεῖον «Βερολῖνον» καὶ ἡ οἰκία τοῦ Δημητρίου Κουμαριανοῦ. Ὁμοίως κατεστράφη καὶ ἡ σχολὴ τῆς Ἁγίας Μαρίνης.

Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ἀρτοποιεῖα, μαγειρεῖα, παντοπωλεῖα καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ μικροκαταστήματα κατεστράφησαν.

Τὴν μεγαλειτέραν προσβολὴν ὑπέστησαν τὸ καφενεῖον « Ἀκρόπολις» καὶ ἡ ἑλληνικὴ Λέσχη, ἧς κατηδαφίσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ τοῖχοι.

Τὸ τυπογραφεῖον τῶν «Εἰδήσεων τοῦ Αἵμου» καὶ τῆς «Φιλιππουπόλεως» κατεστράφησαν ἐπίσης τελείως.

Ἐν γένει αἱ ἰδιωτικαὶ ζημίαι ὑπολογίζονται εἰς *τρία ἑκατομμύρια.*

Μόνον ἡ ζημία τῆς Μαρασλείου σχολῆς ἀνέρχεται εἰς 300 χιλιάδας φράγκων.

* *
*

Μετὰ τὰ φοβερὰ γεγονότα τῆς Φιλιππουπόλεως, αἱ αὐταὶ βανδαλικαὶ πράξεις ἐπηκολούθησαν ἐν Τατὰρ Παζαρτζηκίῳ, Περιστερᾷ καὶ Στενημάχῳ, ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος κατέλαβε τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ ἐλεηλάτησε τὰ ἑλληνικὰ καταστήματα.

* *
*

Τὴν 23ην Ἰουλίου συνεκροτήθη καὶ ἐν Σόφιᾳ μέγα ἀνθελληνικὸν συλλαλητήριον. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης, περὶ τὰς 20,000 Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπρωτοστάτουν οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων, προσῆλθον εἰς τὸ συλλαλητήριον μὲ σημαίας, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεγράφοντο αἱ λέξεις: «Θάνατος εἰς τοὺς Ἕλληνας!», «Ἔξω οἱ δολοφόνοι!»

Οἱ διαδηλωταὶ ἐν φωναῖς καὶ δαιμονιώδει θορύβῳ, χειροκροτούμενοι ὑπὸ τῶν ἀέργων καὶ ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, κατέληξαν εἰς τὴν μεγαλειτέραν πλατεῖαν τῆς Σόφιας, ἔνθα ἓν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου τοῦ «Βουλγάρου Φιλογενοῦς» ἀπήγγειλε σφοδρότατον φιλιππικὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων πολιτευομένων καὶ ἀνέπτυξε τὰ ἱστορικὰ (!) δικαιώματα τῆς Βουλγαρίας ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, λέγων, ὅτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων ἡ βουλγαρικὴ (;) αὕτη χώρα θὰ ἀνῆκεν ἤδη εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν.

Μετ' αὐτὸν ἕτερος ρήτωρ,ὁμιλῶν κατὰ τῶν ἐν βουλγαρίᾳ Ἑλλήνων,προσέθηκεν, ὅτι οὗτοι προσέρχονται ὑλικῶς ἀρωγοὶ τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων καὶ εἶνε καθῆκον τῆς ἐπισήμου Βουλγαρίας νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἐντελῶς ἐκ τοῦ ἐδάφους της.

Μετὰ τὰς ἀγορεύσεις τῶν ρητόρων τούτων καὶ ἄλλων, ἀνεγνώσθη τὸ ἑξῆς ψήφισμα, γενόμενον διὰ βοῆς δεκτόν,καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο ἡ Βουγαρικὴ Κυβέρνησις:

α'.) «Νὰ διακόψῃ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀνακαλοῦσα τὸν ἐν Ἀθήναις πολιτικὸν Πράκτορα τῆς Βουλγαρίας, διότι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀποστέλλει ἔνοπλα σώματα εἰς τὴν Μακεδονίαν.

β'.) «Νὰ κατάσχῃ πάντας τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ ἑλληνικοὺς ναούς, διότι οὗτοι ἐκτίσθησαν διὰ χρημάτων ἀποκτηθέντων ἐν Βουλγαρίᾳ.

γ'.) «Νὰ λάβῃ μέτρα καταθλιπτικὰ κατὰ τῶν ἐν τῇ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ Ἑλλήνων, ἀνάλογα πρὸς τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς Ρωμουνίας, ὅπως ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι».

Μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ψηφίσματος οἱ διαδηλωταί, ὠρυόμενοι καὶ ἐξυβρίζοντες τὸν Ἑλληνισμόν, διέτρεξαν τὰς ὁδούς.

Τὸ πλῆθος τῶν διαδηλωτῶν, ἐξηγριωμένον ἀπεπειράθη νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν διπλωματικὸν Πρακτορεῖον, ὅπως φονεύσῃ τὸ ἐν αὐτῷ προσωπικόν.

Ὁ στρατός, ὁ φρουρῶν ἔξωθεν αὐτοῦ,ἐπυροβόλησεν εἰς τὸν ἀέρα πρὸς ἐκφόβισιν, ἀλλ' οἱ διαδηλωταὶ ἐπέμειναν, ἕνεκα τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπομακρύνωσιν αὐτοὺς διὰ τῆς σπάθης.

Κατὰ τὴν ἐπέλασιν τοῦ ἐφίππου ἀποσπάσματος τρεῖς διαδηλωταὶ ἐτραυματίσθησαν διὰ σπάθης ἐλαφρῶς, ἐκ τούτου δὲ ἐπηκολούθησε πανδαιμόνιον φωνῶν, διαμαρτυριῶν καὶ ὕβρεων.

Γενικὴ τρομοκρατία ἐπεκράτει εἰς τὴν πόλιν μέχρι βαθείας νυκτός. Ἔφιπποι περιπολίαι, διατρέχουσαι τὴν πόλιν, ἀπηγόρευον τὰς συγκεντρώσεις. Ἡ ἑλληνικὴ συνοικία ἐφρουρήθη καὶ τὴν επομενην ἡμέραν.

Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ διπλωματικοῦ Πρακτορείου οἱ διαδηλωταὶ ἐτράπησαν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταστρέψωσι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ἱερὰ σκεύη. Ἀλλ' ὁ φρουρῶν στρατὸς τοὺς ἀπεμάκρυνε καὶ ἐκεῖθεν.

Πρὶν ἢ διαλυθῶσι, διῆλθον κάτωθεν τῶν διπλωματικῶν Πρακτορείων Ἀγγλίας καὶ Ρωμουνίας, τὰ ὁποῖα ἐπηυφήμησαν ἐνθουσιωδῶς διὰ ζητωκραυγῶν.

* *
*

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν διωργανώθησαν καὶ ἐν Στενημάχῳ συλλαλητήρια τῆς αὐτῆς ἀγριότητος καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν ἐπιθετικῶν διαθέσεων κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ ἀγορεύσαντες ρήτορες, μετὰ τὰς ἀπαραιτήτους ὕβρεις κατὰ «τοῦ αἰωνίου ἐχθροῦ», τοῦ Ἑλληνισμοῦ,ἐζήτησαν παρὰ τοῦ ὄχλου τὴν καταστροφὴν πάσης ἑλληνικῆς περιουσίας, μεθ' ὃ οἱ διαδηλωταὶ ἐτράπησαν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας διὰ νὰ τὴν κατεδαφίσωσιν.

Ὁ βουλγαρικὸς στρατός, ὁ παρακολουθῶν τὴν διαδήλωσιν προὐφασίσθη ψευδῶς, ὅτι δὲν δύναται νὰ κυριαρχήσῃ τῆς καταστάσεως καὶ ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸν συρφετόν. Ἔμπροσθεν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας οἱ διαδηλωται ἐπυροβόλησαν τοὺς φυ-

λάσσοντας αὐτὴν Ἕλληνας Στενημαχίτας. Ἐκ τούτου ἐπηκολούθησε συμπλοκή, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἀντεπυροβόλησαν.

Τὸ συλλαλητήριον τῆς Στενημάχου ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς διαρπαγῆς καὶ λεηλασίας ὅλων τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων. Μεγάλαι περιουσίαι κατεστράφησαν. Θύραι καὶ παράθυρα ἐθραύσθησαν, πολλαχοῦ δὲ οἱ μαινόμενοι διαδηλωταὶ εἰσῆλθον ἐντὸς ἑλληνικῶν οἰκιῶν διὰ κλιμάκων καὶ ἀφήρεσαν ἔπιπλα καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα!

Κατὰ τὰς ἐν Στενημάχῳ σκηνὰς τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐλεηλατήθησαν 17 τὸ ὅλον ἑλληνικὰ καταστήματα ὑπὸ τοῦ ὄχλου.

* *
*

Μετὰ ταῦτα ἐγένοντο ἐν Φιλιππουπόλει νέαι ἐξεγέρσεις πρὸς παντελῆ καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ ἡμερῶν ἐτοιχοκολλήθησαν προκηρύξεις ἐν Σόφιᾳ καὶ Φιλιππουπόλει, δι' ὧν ἀπαγορεύεται νὰ ὁμιλῆται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Τὴν 30ὴν Ἰουλίου, ἐγένοντο πολυάριθμα συλλαλητήρια εἴς τε τὴν παραδουνάβειον Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, οἷον ἐν Ἀετῷ, Καρναμπάτ, Στράλτζᾳ, Κερμενλῇ (ὅπου ἐλεηλατήθη καὶ ἐκ βάθρων κατεστράφη ἡ οἰκία τοῦ Ἕλληνος ὑπηκόου ἰατροῦ Παπαγιαννοπούλου, μόλις διαφυγόντος μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Σήλυμνον) ἐν Ράδνε-Μαχαλέ, Νέᾳ Ζαγορᾷ, Ἰχτιμάν, Μέζδρᾳ, Δόβριτς, Προβαδίῳ κλπ. κλπ. Ὁπουδήποτε ὑπῆρχον ἑλληνικὰ καταστήματα καὶ οἰκίαι κατεστράφησαν.

Τὴν τύχην τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς Στενημάχου ὑπέστησαν καὶ οἱ Ἕλληνες Ρουτσουκίου, ὅπου κατεστράφησαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι σιτηρῶν κλπ. τῶν κυριωτέρων αὐτόθι Ἑλλήνων Μπέμπη καὶ Παπαμανώλη καὶ ἐλεηλατήθησαν οἰκτρῶς αἱ οἰκίαι αὐτῶν. Ὁμοίαν ὑπέστησαν τύχην καὶ τὰ καταστήματα καὶ αἱ οἰκίαι 10—15 ἄλλων Ἑλλήνων· κατελήφθη ὁ ἑλληνικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ὑποστὰς ὅσα καὶ οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ναοί. Ἐπὶ ὥρας ὅλας ἐπολιορκεῖτο τὸ αὐτόθι ἑλληνικὸν ὑποπροξενεῖον ὑπὸ τοῦ ὄχλου, μόλις συγκρατηθέντος ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ.

* *
*

Οὕτω πανταχοῦ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας οἱ Ἕλληνες ὑπέστησαν καταστροφὴν ἀνεπανόρθωτον. Πόλεις καὶ κοινότητες μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ τέφραν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἤρχισεν ἡ φυγὴ τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖθεν, ὅπως σωθῶσιν ἀπὸ τῆς σφαγῆς, ἣν ἠπείλουν οἱ Βούλγαροι πατριῶται κατὰ τὴν ἐθνικήν των ἑορτὴν τῆς 6ης Αὐγούστου.

* *
*

Ἡ καταστροφὴ οὐχ ἧττον τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας ἀγρία καὶ βάρβαρος.

Οὕτω τὴν Κυριακὴν τῆς 30 Ἰουλίου ἐν Ὑαμπόλει τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας συνεκροτήθη μέγα ἀνθελληνικὸν συλλαλητήριον ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Κατὰ τὸ σύνηθες ὡμίλησαν κατ' αὐτὸ πλεῖστοι ρήτορες, ἐξυβρίσαντες τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, ἐξερεθισθεὶς ὑπὸ τῶν διαφόρων τούτων ρητόρων, ἀπεφάσισε τὴν πλήρη καταστροφὴν τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως ταύτης.

Πράγματι τὴν αὐτὴν ὥραν, οἱ Βούλγαροι ὡπλισμένοι, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων, ἅτινα ὑπέστησαν τρομερὰν καταστροφήν.

Τὰ ἐργοστάσια ἰδίως, καθ' ὧν ἐπετέθη ὁ ὄχλος, ἐδῃώθησαν καὶ διηρπάγησαν τελείως.

Μετὰ τὴν πλήρη καταστροφὴν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων, οἱ Βούλγαροι διένειμαν προκηρύξεις, δι' ὧν παρωτρύνετο ὁ λαός, ὅπως προβῇ εἰς τύφλωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἄλλοτε ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ἔπραξε κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος, φανατισθείς, ἠπείλησε γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐκρύβησαν ἐν ταῖς οἰκίαις των, καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ.

Ὁ ὄχλος τότε ὥρμησε κατὰ τῶν ἑλληνικῶν καταστημάτων καὶ τῶν ἑλληνικῶν οἰκιῶν καὶ κατέστρεψαν ὅ τι ἀπέμεινεν ἐξ αὐτῶν.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ὑάμπολις ὑπέστη μεγάλην καταστροφήν, καθ' ὅσον ἀποτελεῖται, ἐκ πολλῶν Ἑλλήνων, ἐχόντων ὅλον τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς χεῖράς των.

* *
*

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, Κυριακὴν 30 Ἰουλίου, ἡμέραν ἀναγραφεῖσαν δι' ἀνεξιτήλων γραμμάτων ἐν τῷ ἑλληνικῷ μαρτυρολογίῳ, ἐλάμβανε χώραν τὸ φοβερὸν καὶ ἀνήκουστον δρᾶμα τῆς Ἀγχιάλου. Ἡ ὡραία τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἑλληνικὴ πόλις, ἡ παραμείνασα ἀλώβητος καὶ ἑλληνικωτάτη μεθ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς πιέσεις τῶν Βουλγάρων ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν, ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ὑπὸ τῆς ἀτίμου βουλγαρικῆς χειρός.

Ἀλλ' αἱ φλόγες τῆς ἡρωΐδος πόλεως, θ' ἀποτελέσωσι τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξοργίσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ὅπως ἑτοιμασθῇ πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῶν αἱμοβόρων ἐχθρῶν.

Τὸ φοβερὸν δρᾶμα ἀπεφασίσθη ἐν μυστικῷ συμβουλίῳ ἐν Πύργῳ, ὑπὸ τῶν ἐξεχόν-

των μελῶν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, ἅτινα εἶχον ἐξησφαλισμένην τὴν συγκατάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως δι' ὅ τι ἤθελον διαπράξῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὸ συμβούλιον ἐκεῖνο ἀπεφασίσθη ὅπως εἰσβάλωσιν εἰς τὴν πόλιν 300 Βούλγαροι ἀλῆται, ὡπλισμένοι δι' ὀπισθογεμῶν ἀγχεμάχων ὅπλων, διὰ νὰ μετάσχωσι τῆς καταστροφῆς, διότι ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως δὲν ὑπερβαίνει τὰς 30 οἰκογενείας.

Εἰς τὴν Ἀγχίαλον ὅμως δὲν εἰσῆλθον μόνοι οἱ ἀνωτέρω, ἀλλὰ διπλάσιοι καὶ τριπλάσιοι, διασχίζοντες τὰς ὁδούς, ὡπλισμένοι μέχρις ὀδόντων καὶ ἀναμένοντες τὸ σύνθημα ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου Βασίλειος, ἐννοήσας πρὸ ἡμερῶν τοὺς σκοποὺς τῶν κομιτατζήδων, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν ἐν Μάριεμβαδ εὑρισκόμενον ἡγεμόνα Φερδινάνδον τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, παρακαλέσας τοῦτον, ὅπως ἐσπευσμένως διατάξῃ τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ εἶχον ἐξαφανισθῇ ἀπὸ ἡμερῶν ἐκ τῆς Σόφιας, πλὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Δημοσίων ἔργων Γεννάδιεφ.

Ὁ ἡγεμών, λαβὼν τὸ τηλεγράφημα, διέταξε πρὸς τὸ θεαθῆναι τὴν ἀποστολὴν 30 χωροφυλάκων διὰ τὴν τάξιν.

Ὁ Μητροπολίτης, ἰδὼν τὴν ἀστείαν ταύτην δύναμιν, εἶπεν εἰς τὸν ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικόν, ὅτι ὁπόταν ἤθελεν ἦτο ἕτοιμος νὰ τῷ παραδώσῃ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως, ἀλλ' οὗτος τὸν ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεύσεώς του ἦτο διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως.

Ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῶν κ. κ. Χρ. Σωτηριάδου δημάρχου, Λεμπιπιτζῆ καὶ Μαυρομάτη, προκρίτων τῆς πόλεως, ἔλαβον τὰ κατάλληλα μέτρα. Πρὸς τοῦτο εἰδοποίησαν πλέον τῶν 30 Ἑλλήνων, οἵτινες ἐσχάτως εἶχον ἀπολυθῇ τῶν τάξεων τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, νὰ εἶνε ἕτοιμοι διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον.

Οὗτοι πράγματι, ὁπλισθέντες, περιέμενον κεκλεισμένοι ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὁρκισθέντες προηγουμένως ν' ἀποθάνωσι μέχρις ἑνὸς διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των.

Ὅταν ἐγένετο ἡ ἐπίθεσις τῶν Βουλγάρων οἱ ἀνωτέρω, εἰδοποιηθέντες, ἐξῆλθον τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀντεπετέθησαν. Ἐπῆλθε τότε μεγάλη συμπλοκή.

Κατὰ πληροφορίας βεβαιωθείσας, τὸ πρῶτον θῦμα τῶν Βουλγάρων δολοφόνων ἦτο ἡ δολοφονία τοῦ υἱοῦ τοῦ δημάρχου κ. Σταυρίδου.

Ἐκτὸς τῆς καταστροφῆς ἑλληνικῶν οἰκιῶν, ἃς ἐνέπρησαν τὴν νύκτα οἱ Βούλγαροι διὰ πετρελαίου πρὸς ἀντεκδίκησιν τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν ἀντεπίθεσιν συμμοριτῶν των, ἐπυρπολήθη ἐπίσης τὸ ἐργοστάσιον κονιακοποιΐας τοῦ κ. Διαμαντοπούλου, κατόπιν δὲ ἡ ἑπτατάξιος ἀστικὴ σχολή, ἡ οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς Καριαντίου. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ὑπῆρχε καὶ σπουδαία βιβλιοθήκη, ἥτις ἐπυρπολήθη ὡσαύτως.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν καεισῶν ἑλληνικῶν οἰκιῶν εἶνε μέγιστος, διότι αὗται, οὖσαι ὅλαι

ξύλιναι, ἔκειντο συνεσφιγμέναι πᾶσαι, ὡς μία μεγάλη καὶ συνεχὴς οἰκοδομή, ἐξ οὗ ἡ καταστροφὴ ἐπῆλθε λίαν τρομακτική.

Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἀγχιάλου ἀνήρχετο εἰς 6 χιλιάδας, ὅλα δὲ τὰ καταστήματα ἦσαν ἑλληνικά. Καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπίσης εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ συμπλοκὴ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων διήρκεσεν ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους, ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν ἔπεσαν 19 Ἕλληνες καὶ 32 Βούλγαροι φονευμένοι, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων Ἐπελθούσης τῆς νυκτός, ἡ μάχη κατέπαυσεν, οἱ δὲ Βούλγαροι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς βουλγαρικὰς οἰκίας,τὰς μόνας ἀπομεινάσας ἐξ ὅλου τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Ἀγχιάλου καὶ αἵτινες ἀνέρχονται εἰς *τριάκοντα* μόνον.

Οἱ Ἕλληνες, μὴ ἔχοντες ποῦ νὰ καταφύγωσιν, ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, ἀνέστιοι καὶ γυμνοί, περιφερόμενοι εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ στερούμενοι τῶν πάντων.

Ἡ κατάστασις οὕτως ἔφθασεν εἰς σημεῖον ἀπελπιστικὸν καὶ φρικιῶδες. Ἡ πόλις παριστᾷ ὄψιν τρομερὰν μὲ τὰ ἐρείπιά της.

Αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἀγχιάλου, κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, συνέλαβον πάντας τοὺς διασωθέντας προκρίτους καὶ ἱερεῖς τῆς καταστραφείσης πόλεως, ἀπαγαγόντες αὐτοὺς παρευθὺς εἰς Πύργον, ὅπου τοὺς ὑπέβαλον εἰς μακροτάτην ἀνάκρισιν.

Αἱ αὐτόθι βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς συλληφθέντας τὴν κατηγορίαν, ὅτι δῆθεν ὑπῆρξαν οἱ πρωτεργάται τῶν γενομένων ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐπιτεθέντες πρῶτοι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ φονεύσαντες πολλοὺς ἐκ τούτων ! ! !

Ἐπίσης ἡ αὐτὴ κατηγορία ἀπηυθύνθη καὶ κατὰ τοῦ συλληφθέντος Ἕλληνος Μητροπολίτου Βασιλείου.

Οἱ συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν ἐν ταῖς φυλακαῖς Πύργου καὶ ἀπεμονώθησαν αὐστηρότατα.

Οἱ ἐν Σόφιᾳ Πράκτορες τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μεταβάντες παρὰ τῷ πρωθυπουργῷ καὶ ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Πετρώφ, προέβησαν εἰς ἐντόνους παραστάσεις πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν διὰ τὰ λαβόντα χώραν ἐν Ἀγχιάλῳ ὄργια. Ὡσαύτως ἐδήλωσαν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ θὰ ἠνάγκαζε τὰς Μεγάλας Δυνάμεις νὰ λάβωσι τὰ ἁρμόζοντα εἰς τὴν περίστασιν ταύτην μέτρα.

Οὕτω τὸ ἐπὶ τῶν Εσωτερικῶν ὑπουργεῖον τῆς Βουλγαρίας διεβίβασεν αὐστηροτάτας διαταγὰς εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν πόλεων, ὅπου ἔλαβον χώραν ταραχαὶ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετέβη εἰς Πύργον αὐτοπροσώπως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἵνα ἐποπτεύσῃ εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως.

Ὡσαύτως,συνεπείᾳ ἐνεργειῶν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ ἐν Πύργῳ πρόξενοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μετέβησαν εἰς Ἀγχίαλον, ἵνα ἐκ τοῦ πλησίον ἀντιλη-

φθῶσι τὰς ἐπελθούσας ζημίας εἰς τὴν πόλιν ἐκ τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἔθεσαν οἱ Βούλγαροι.

* * *

Αἱ λεπτομέρειαι ἐν γένει τῶν καταστροφῶν τούτων, εἶνε τοιαῦται, ὥστε ν' ἀπορῇ τις, ἐὰν πραγματικῶς συμβαίνωσι τὰ ὄργια ταῦτα ἐν τμήματι τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ἢ ἐν τῇ κεντρώᾳ Ἀφρικῇ.

Ἡ βουλγαρικὴ ἀγριότης καὶ θηριωδία εἶνε δυσπερίγραπτος. Ὁ Βούλγαρος τὰ πάντα κατεργάζεται καὶ θέτει εἰς ἐνέργειαν τ' ἀτιμώτερα μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του.

Οὕτω οἱ Βούλγαροι, ἵνα εὕρωσι δικαιολογίαν τῶν καταστροφῶν καὶ ἵνα ἐνοχοποιήσωσι τὴν Ἑλλάδα, συνέλαβον τὴν μυσαρὰν ἀπόφασιν νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἐν Ἀθήναις ἐπιτετραμμένον τῆς Βουλγαρίας.

Εὐτυχῶς ὁ σκοπός των οὗτος ἐματαιώθη, διότι ὁ ἐπιτετραμμένος,μαθὼν τοῦτο παρὰ συγγενῶν του καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ζήσῃ, ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως ἐξ Ἀθηνῶν.

Διὰ τὰς φοβερὰς ταύτας ἐν γένει καταστροφὰς ὁ Πατριάρχης διεμαρτυρήθη πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἐπέδωκε δὲ καὶ ταὐτόσημον διακοίνωσιν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διαμαρτυρόμενος διὰ τοὺς διωγμοὺς κατὰ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐναντίον τῶν κειμένων τῶν συνθηκῶν καὶ ζητῶν τὴν παρέμβασιν αὐτῶν ἐναντίον τῶν βιαιοπραγιῶν τούτων.

Καὶ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις προέβη εἰς σχετικὰ διαβήματα πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίσης Κυβέρνησις ἐπέδωκε διαμαρτυρίαν ἐν Σόφιᾳ, ζητοῦσα ἀποζημίωσιν διὰ τὰς ζημίας, ἃς ὑπέστησαν οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες.

Ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνητις ὅμως ἠρνήθη διαρρήδην πᾶσαν ἀποζημίωσιν.

* * *

Αἱ μεγάλαι αὗται συμφοραὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ βαρβάρῳ βουλγαρικῇ ἡγεμονίᾳ, ὡς ἦτο ἑπόμενον, προεκάλεσαν καὶ ἐξήγειραν τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐν Ἀθήναις ἰδίως ἡ κατάπληξις καὶ ἡ ὀργὴ πρὸ τῶν φοβερῶν καὶ ἀπαισίων γεγονότων ὑπῆρξε δυσπερίγραπτος.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀφ' ἑνὸς μὲν προέβη εἰς παραστάσεις πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ διπλωματικοῦ αὐτῆς Πράκτορος, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀντιπροσώπων της διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ τὰς καταστροφὰς καὶ τοὺς διωγμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ὡσαύτως καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς

Ἑλλάδος, μετὰ τὰ ἀνήκουστα ἐκ Βουλγαρίας ἀγγέλματα, διεβίβασε τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, μέγα ἰσχύοντα, ὡς γνωστόν, παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ καὶ δι' αὐτῆς παρὰ τῇ Κυβερνήσει τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

«**Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Καντέρβορυ**

Εἰς Λονδῖνον

»Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπικαλεῖται τὴν εὐμενῆ τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀπαραδειγματίστων βιαιοπραγιῶν, τῶν ὅλως ἀδικαιολογήτων, ἐναντίον τῶν νομιμοφρόνων Ἑλλήνων τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐναντίον τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἱεραρχῶν, παρ' ὅλην τὴν προστασίαν, ἣν πάντες οὗτοι ἔδει ν' ἀπολαύσωσι παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δυνάμει τῆς βερολινείου Συνθήκης.

»Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐξαιτεῖται δι' ὑμῶν τὴν ἀδελφικὴν ἐπέμβασιν τῆς ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τῇ βρεττανικῇ Κυβερνήσει, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς περαιτέρω δολοφονίας καὶ διαρπαγάς, ἐγκολαπτούσας ὕβριν εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ζῶμεν.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν

† ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ὡσαύτως τὴν 2αν Αὐγούστου περὶ τὴν 6ην μ. μ. συνεκροτήθη πάνδημον συλλαλητήριον ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος.

Κατ' αὐτό, μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τῶν ῥητόρων, ἐγένετο δεκτὸν τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα:

«Οἱ Δῆμοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ἐκπροσωποῦντες ἅπαν τὸ Ἑλληνικόν, πᾶσαν ἑλληνικὴν γωνίαν, πάντα ἑλληνικὸν παλμόν, ἐν συνελεύσει ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος καὶ ἐν βωβῷ ἀλήκτῳ πένθει διὰ τὰς στυγερὰς ἐκ Βουλγαρίας εἰδήσεις,

«Ἔνθα οἱ βωμοὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν ῥυπαίνονται ἢ πυρπολοῦνται.

«Οἱ λειτουργοὶ αὐτῆς μαρτυροῦσιν ἢ ἀπανθρακοῦνται.

«Οἱ δυστυχεῖς ἡμῶν ἀδελφοί, σφάζονται, λῃστεύονται καὶ καίονται ἐν πυρᾷ.

«Αἱ Ἑλληνίδες παρθέναι μιαίνονται.

«Ἔνθα ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἡ τιμή, ἡ ζωή, ἡ περιουσία τοῦ Ἕλληνος ὑφίστανται εἰδεχθῆ διωγμὸν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου.

«**Ψηφίζει τάδε:**

«Διαμαρτύρεται πρὸς τὴν πεπολιτισμένην Εὐρώπην, ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὴν παράδοξον ἀνοχὴν τῆς ὁποίας διαπράττονται ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων

κακουργίαι καὶ θηριωδίαι, ὁμοίας τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία χιλιετηρίδων ὅλων βαρβάρων ἐποχῶν δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, καὶ αἵτινες ἀτιμάζουσι τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα.

«Ποιεῖται ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολιτικῶν κορυφῶν τῆς Εὐρώπης, πρὸς τὴν συνείδησιν τῶν ἐλευθέρων λαῶν αὐτῆς, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὸν ἐν Εὐρώπῃ τύπον, εἰς ὃν ἐνθυμίζει τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ἵνα χύσῃ φῶς ἀληθείας, ἀποκαλύπτων τὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν Βουγαρίᾳ φρικαλεότητας.

«Καὶ φωνεῖ πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἄρχοντας : **Βασιλέα, Κυβέρνησιν καὶ Ἀντιπολίτευσιν:**

«Γρηγορεῖτε ! Γρηγορεῖτε ! Γρηγορεῖτε !»

«Ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠρνήθη ποτὲ θυσίας χρήματος καὶ αἵματος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος. Τείνατε πρὸ τοῦ κινδύνου τὰς χεῖρας, ὡς ὁ ἐνάρετος Ἀριστείδης πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα... «Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών !».

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης Πέμπτης, 3 Αὐγούστου, ἐτελέσθη ἐπιβλητικώτατον μνημόσυνον, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν θυμάτων τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας.

Παρέστησαν κατ' αὐτὸ πάντες οἱ ἐπίσημοι καὶ πάντα τὰ σωματεῖα μετὰ τῶν σημαιῶν των.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Πρόεδρος τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου κ. Κωνστ. Σπυρίδης, ἐπεσκέφθη τὰς Πρεσβείας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ παρεκάλεσε τοὺς κ. κ. πρεσβευτὰς ὅπως ἐνεργήσωσι καταλλήλως παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσί των, ἵνα προληφθῶσιν αἱ ἀπειλούμεναι νέαι καταστροφαὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κατὰ τὴν μεθεπομένην ἡμέραν, Κυριακήν, 6ην Αὐγούστου.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ κ. Κ. Σπυρίδου, συνεκροτήθη ἔκτακτον συμβούλιον τοῦ Θρᾳκικοῦ Συλλόγου, καθ' ὃ συνετάχθη καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν ἓξ Μεγάλων Δυνάμεων τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα :

«Ἐξ ὀνόματος τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου, διαμαρτυρόμεθα ἐναντίον τῶν καταστροφῶν καὶ τῶν σφαγῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ παρακαλοῦμεν εὐλαβῶς τὴν ὑμετέραν Κυβέρνησιν, ὅπως ἐπέμβῃ καὶ προληφθῇ ἡ ἐπανάληψις αὐτῶν κατὰ τὰ βουλγαρικὰ συλλαλητηρια τῆς προσεχοῦς Κυριακῆς».

Ὁ Θρᾳκικὸς Πατριωτικὸς Σύλλογος

Ὁ δὲ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκπροσωπῶν τὸν πάσχοντα ὑπόδουλον ἑλληνισμόν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐτοῦ διαμαρτυριῶν, ὑπέβαλε σπουδαιότατον ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Πρὸς τοῦτο μετέβησαν εἰς τὰς ἐν Βοσπόρῳ Πρεσβείας ὁ Μέγας Πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων κ. Καλλίνικος καὶ ὁ πρῶτος γραμματεὺς τοῦ Διαρκοῦς Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων κ. Νικολόπουλος.Μὴ εὑρόντες δὲ ἐν ταῖς πρεσβείαις αὐτῶν τοὺς κ.κ. πρεσβευτάς, πλὴν τοῦ τῆς Αὐστρίας, ἀφῆκαν ἀνὰ ἓν ἀντίγραφον τοῦ ταὐτοσήμου ὑπομνήματος εἰς τοὺς γραμματεῖς τῶν Πρεσβειῶν τούτων. Παρὰ δὲ τῷ βαρώνῳ Κάλιτς παρέμειναν πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας, ἀναπτύξαντες αὐτῷ καὶ προφορικῶς τὰς παραστάσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ δημιουργηθείσης κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους ὅλως ἐκρύθμου καταστάσεως.

Ὁ Αὐστριακὸς Πρεσβευτὴς ἤκουσε μετὰ προσοχῆς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν πατριαρχικῶν ἀπεσταλμένων καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ διαβιβάσῃ ἀμέσως τὸ πατριαρχικὸν ὑπόμνημα εἰς τὴν Κυβέρνησίν του.

Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς ὑποσχέσεις τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, μετὰ τὰ ὄργια τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅτι θὰ ἐτηρεῖτο πλέον ἐφεξῆς ἡ τάξις καὶ ὅτι ὁ στρατὸς θὰ ἔκαμνε πραγματικὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων ἐναντίον τῶν ταραξιῶν, αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ τὰ στίφη τῶν διαδηλωτῶν ἀτιμωρητὶ ἐπετίθεντο καὶ κατέστρεφον τὰς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων.

*
* *

Τὴν 6ην Αὐγούστου ἡμέραν Κυριακὴν συνεκροτήθη ἐν Φιλιππουπόλει τὸ παμβουλγαρικὸν συλλαλητήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον προέκειτο νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καταστροφαί.

Κατόπιν ὅμως τῆς χειρίστης ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἐντυπώσεως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε τελεσθέντων βουλγαρικῶν ὀργίων, καὶ τῶν διαμαρτυριῶν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως,τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου, οἱ Πράκτορες τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Σόφιᾳ, κατέστησαν τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν ὑπεύθυνον διὰ πᾶσαν ἐπανάληψιν τῶν βανδαλικῶν σκηνῶν καὶ οὕτω προελήφθη ἡ πραγματοποίησις τῶν ἀπαισίων διαδόσεων, αἵτινες ἐκυκλοφόρουν περὶ μελετωμένων καταστροφῶν.

Εἰς τὸ συλλαλητήριον τοῦτο ἔλαβον μέρος περὶ τοὺς δέκα χιλιάδας διαδηλωτῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ εἶχον ἔλθῃ καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων τῆς Βουλγαρίας.

Τὴν προηγουμένην εἶχον καταφθάσῃ εἰς Φιλιππούπολιν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Πέτκωφ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, οἵτινες προέβησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ διοικητοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων Ἰβάνωφ, τοῦ λαβόντος ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ προηγούμενον συλλαλητήριον.

Χάρις εἰς τὰ ἔκτακτα ταῦτα μέτρα τῶν ἀρχῶν ἐτηρήθη πλήρης τάξις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ συλλαλητηρίου.

Οἱ Βούλγαροι διαδηλωταὶ ἐν πλήρει ἐξάψει καὶ ἀναβρασμῷ,συγκρατούμενοι ὅμως ἐξ ἀνάγκης, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας ἰσχυρᾶς δυνάμεως στρατοῦ, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς διοργανωτὰς καὶ τοὺς συρρεύσαντας ἀντιπροσώπους, διέδραμον τὰς κεντρικωτέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως μετὰ σημαιῶν ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας καὶ φωνασκοῦντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἀκολούθως, ἀκούσαντες τοὺς ρήτορας αὐτῶν, ἐξυβρίσαντας τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ τῶν αἰσχροτέρων ὕβρεων καὶ ἐπιθέσεων, ἀπεδέχθησαν τὸ ἑξῆς ψήφισμα :

«Σήμερον τὴν 19)6 Αὐγούστου 1906, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, συνελθόντες ἐν Φιλιππουπόλει εἰς πανεθνικὸν συλλαλητήριον, δηλοῦσι :

1ον). «Ἡ πολιτική, ἣν μετέρχονται ἡ Ἑλλάς, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Τουρκία, τείνει εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ.

2ον). «Ἡ ὑπομονή, ἡ ἀγόγγυστος καὶ φιλειρηνικὴ πρᾳότης, ἃς ἐπεδείξατο μέχρι τοῦδε ὁ βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἡ Κυβέρνησίς του, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀναγκαῖαι εἰς τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν οἱουδήποτε λαοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου, καθίστανται ἐγκληματικαὶ κακίαι ἀπέναντι τῆς προμνημονευθείσης πολιτικῆς, ἀφοῦ μάλιστα δι' αὐτῶν δὲν κατορθοῦται ἡ ἐπίτευξις τῆς εἰρήνης ἐκείνης, ἥτις εἶνε ποθητὴ καὶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

3ον). «Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, εἰς ἣν ὁ βουλγαρικὸς λαὸς ἐναπέθετε τοσαύτας ἐλπίδας, οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν βάρβαρον πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ ἐχειροτέρευσε διὰ τῶν μυρστεγείων μεταρρυθμίσεων καὶ ἄλλων της ἔργων τὴν θέσιν τῶν βουλγαρικῶν στοιχείων ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, γεννήσασα ἐλπίδας, αἵτινες παρεκίνησαν τοὺς Βουλγάρους νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ ν' ἀποστῶσι τῆς ἀμύνης.

4ον). «Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις πέμπει στίφη δολοφόνων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τυγχάνει οὐ μόνον ἀνοχῆς ἀλλὰ καὶ ὑποστηρίξεως παρὰ τῆς Τουρκίας.

5ον). «Συνεπείᾳ πάντων τούτων ὁ βουλγαρικὸς λαὸς καὶ ἡ Κυβέρνησίς του ὀφείλουσι κατ' ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πολιτικὴν τῆς εἰρήνης, ἵνα μὴ θεῶνται μετ' ἐσταυρωμένων τῶν χειρῶν πῶς ἡ πεπολιτισμένη Εὐρώπη καὶ ἡ ἄσπλαγχνος διπλωματία της μένουσιν ἥσυχοι καὶ ἀπαθεῖς θεαταὶ τῆς ἐκμηδενίσεως μιᾶς φυλῆς ἀόπλου, ἐνόχου μόνον καὶ μόνον διότι θέλει νὰ εἶνε βουλγαρικὴ καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ καταστῇ γέφυρα ἄγουσα εἰς τὴν Μεσόγειον.

«Διὰ ταῦτα ὁμοφώνως οἱ συνελθόντες ψηφίζουσι τὴν ἑπομένην ἀπόφασιν :

α'). «Προσκαλοῦμεν τὴν Κυβέρνησιν νὰ εἰσέλθῃ ἐνεργῶς καὶ δραστηρίως εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης.

β'). «Νὰ διαρρήξῃ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ λάβῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πάντα τὰ μέτρα τῶν ἀντεκδικήσεων, τὰ ἐπιτρεπόμενα ὑπὸ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν, τουτέστιν ἀπελάσεις, ἀποκλεισμὸν τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορευμάτων, κτλ.

2ον). «Βεβαιοῦμεν :

α'). «Ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις τῆς Μυρστέγης—καὶ ἐφαρμοζόμεναι ἔτι καθ' ὁλοκληρίαν καὶ εὐσυνειδήτως, δὲν κατορθοῦσιν ἄλλο, εἰμὴ νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκμηδένισιν καὶ καταστροφὴν τῶν Βουλγάρων, χωρὶς νὰ καθησυχάζωσι τὰ πνεύματα.

β'). «Ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς ἐπεδείξατο ἄκραν ἀνοχὴν πρὸς πάσας τὰς ἐθνικότητας τῆς Βουλγαρίας· λυπούμεθα δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀπανθρώπου πολιτικῆς των καὶ διὰ τῶν προκλήσεών των ἠνάγκασαν μερικὰ ἄτομα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἀνεκτικότητά των.

3ον). «Προσκαλοῦμεν τὸν λαὸν τῆς Βουλγαρίας νὰ ὑποστηρίξῃ ὑλικῶς μετὰ γενναιότητος τοὺς πιεζομένους ἀδελφούς, οἵτινες ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς αὐτοσυντηρήσεώς των καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ νὰ μὴ διακόψωσι τὸν ἐνεργὸν ἀγῶνα μέχρι τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης».

Μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος διέδραμον καὶ πάλιν τὰς ὁδούς, διατελοῦντες δ' ἐν μεγάλῳ ἀναβρασμῷ, ἐπεχείρησαν νὰ διευθυνθῶσι κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Προξενείου, πλεῖστοι τῶν ὁποίων καὶ ἔφθασαν μέχρις ἐκεῖ, γιουχαΐζοντες τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ στρατός, ἐγκαίρως δραμών, ἀπώθησε τοὺς διαδηλωτὰς διὰ τῆς λόγχης, οὗτοι δέ, ὑποχωρήσαντες, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ἄλλα προξενεῖα, ἅτινα ἐπευφήμησαν ζωηρότατα.

Οἱ διαδηλωταὶ κατὰ τὴν διέλευσίν των ἐκ τῶν προξενείων ἐπέδωκαν ἀντίγραφον τοῦ συνταχθέντος ψηφίσματος πρὸς τοὺς προξένους, ὅπως τὸ διαβιβάσωσιν οὗτοι πρὸς τὰς Κυβερνήσεις των.

* *
*

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, αἱ συμφοραὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, συνεκίνησαν σύσσωμον τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ Ἕλληνες, ἐξεδήλωσαν διὰ πανδήμου μνημοσύνου τὴν συμπάθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν παθόντων καὶ ἐδεήθησαν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν φονευθέντων.

Κατ' αὐτὸ ἐλειτούργησε ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ αὐτοπροσώπως ὁ Πατριάρχης,

παρόντων πάντων τῶν Συνοδικῶν. Ὁ ναὸς καὶ τὸ προαύλιον ἦσαν κατάμεστα πλήθους τεθλιμμένου καὶ ἠγανακτησμένου.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν, ὅτε ὁ Πατριάρχης ἐδεήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως «τῶν ψυχῶν τῶν πυρὶ καὶ σιδήρῳ πεσόντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Βουλγαρίᾳ», ρίγη πρωτοφανοῦς συγκινήσεως διέδραμον τὴν ψυχὴν ἁπάντων τῶν ἐκκλησιαζομένων. Ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων ἐχύνοντο εἰλικρινῆ δάκρυα ἐθνικῆς ὀδύνης.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας, ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ θρόνου ἀπήγγειλε λόγον, ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

«*Προσφιλέστατα καὶ τεθλιμμένα τέκνα,*

«Ὡς ἐπισφράγισμα τῆς μεγάλης πενθίμου τελετῆς, ἣν ἐπετελέσαμεν σήμερον, θὰ εἴπω ὀλίγα τινά, ἀπεικάσματα τοῦ μυχίου πόνου, ὑφ' οὗ πάντες κατεχόμεθα, τῆς μεγάλης ὀδύνης, ὑφ' ἧς ἐκυριεύθη ὁλόκληρον τὸ ἡμέτερον Γένος, ὡς ἐκ τῆς ἐνσκηψάσης καθ' ἡμῶν συμφορᾶς καὶ καθ' ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους.

«Ἐπετελέσαμεν μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν πυρὶ καὶ σιδήρῳ πεσόντων ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐπετελέσαμεν μνημόσυνον ἱερὸν πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τῶν βανδαλικῶς κατακρεουργηθέντων ὑπὸ βαρβάρων ἐπιδρομέων, χωρὶς συνείδησιν, χωρὶς ἀνθρωπισμόν, γυμνῶν πάσης χριστιανικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀρετῆς. Ἐδεήθημεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν εὑρόντων τὸν θάνατον ἐπὶ ἐδάφους, ἐφ' οὗ δὲν ὑφίσταται κράτος, δὲν ὑφίσταται νόμος, δὲν ὑπάρχει συνείδησις.

«Καὶ κατέστρεψαν οἱ βάνδαλοι ἐκκλησίας, καὶ κατεκρεούργησαν ἀδελφοὺς καὶ ἀπροστατεύτους γυναῖκας καὶ ἀθῶα παιδία, ἐπυρπόλησαν σχολεῖα, τὰ φυτώρια ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἠρύσθησαν τὸ πρῶτον τὸ φῶς καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐποδηγετήθησαν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐκπολιτισμοῦ, κατέκαυσαν εὐαγγέλια, διότι ἦσαν συντεταγμένα εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, ἡ ὁποία τοὺς ἐδίδαξε καὶ τοὺς ἐφώτισε.

«Ἀκριβῶς ὅμως ἡ φυλή, ἡ ὁποία πρώτη τοὺς ἐδίδαξε καὶ πρώτη τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ, ὑφίσταται πάντοτε τὰς βανδαλικὰς καταδιώξεις των. Δὲν εἶνε δυνατὸν πλέον νὰ ὀνομάζωνται Χριστιανοὶ καὶ πολιτισμένοι. Χριστιανοὶ δὲν εἶνε οἱ φονεῖς, οἱ βάνδαλοι, οἱ σφαγιασταὶ τῆς τιμῆς ! Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα φυλή, ἡ ὁποία διεκρίθη πάντοτε διὰ τὴν εὐγένειαν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐγαλουχήθη ἐν τοῖς νάμασι τῶν μεγάλων τῆς ἐγκαρτερήσεως ἀρετῶν, ἡ ὁποία πάντοτε παρέσχε δείγματα τῆς γενναίας ὑπομονῆς της, δὲν θ' ἀποδώσῃ κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Ὀφείλομεν ἐν τούτοις νομοταγῶς νὰ ζητήσωμεν τὸ δίκαιον ἡμῶν ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συνεβλήθησαν μετὰ τοῦ Ἄνακτος ἡμῶν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν σχολείων καὶ τῶν ναῶν τῶν ἐκεῖ ἡμετέρων, ὅπου σήμερον καταπατοῦνται. Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ ἐνεργήσωμεν νομοταγῶς, ἀλλὰ συντόμως καὶ νὰ ἀπαιτήσωμεν τὸ δίκαιον ἡμῶν. Σᾶς παρακαλῶ νὰ διαλυθῆτε ἐν ἡσυχίᾳ. Ἐγκαρτερήσωμεν, ἠρέμα ἐπαγρυπνοῦντες».

Μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ ὁ Πατριάρχης, συνοδευόμενος ὑφ' ὅλων τῶν Συνοδικῶν. Ὅτε ἐνεφανίσθη ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς Μεγάλης Πρωτοσυγγελίας ἀντήχησαν ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγαί. Ηὐλόγησε πάλιν τὰ πλήθη ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει, κάτωχρος καὶ βαρέως ἀναπνέων, εἶπε δὲ τὰ ἑξῆς:

«Καὶ πάλιν σᾶς εὐχαριστῶ διότι προσήλθατε νὰ προσευχηθῶμεν ὑπὲρ τῶν ἀδίκως πεσόντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἡ μνήμη των θὰ προσθέσῃ νέαν σελίδα τιμῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γένους ἡμῶν. Εἴθε νὰ ἱκανοποιηθῶσι».

Κατάλογος τῶν καθιδρυμάτων καὶ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, τῶν διαρπαγέντων, λεηλατηθέντων ἢ δημευθέντων ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου ἀπὸ τῆς 15 Ἰουλίου μέχρι σήμερον ἐν Φιλιππουπόλει, Στενημάχῳ καὶ τοῖς περιχώροις αὐτῶν.

Α'. ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Ἐν Φιλιππουπόλει. «Ἁγία Μαρίνα», Μητρόπολις, μετωνομάσθη Ἅγιος Τσάρος Βόρις· ἐδημεύθη μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ μεγάρου. «Ἅγιος Χαράλαμπος» μετωνομάσθη Προφήτης Ἠλίας· ἐδημεύθη. «Ἅγιος Δημήτριος καὶ «Ἅγιος Κωνσταντῖνος», δημευθεῖσαι, μετωνομάσθησαν ἡ μὲν πρώτη ἅγιος Ἀλέξανδρος Νέβσκυ, ἡ δὲ δευτέρα ἅγιος Εὐθύμιος, ὁ Πατριάρχης. «Ἅγιος Διονύσιος» ἰδιωτικὸν παρεκκλήσιον, ὅ περ ἀργότερον ἀπεδόθη.

Ἐν Στενημάχῳ. «Ἁγία Τριὰς» ἐδημεύθη. «Ἅγιος Γεώργιος» ἐγκατελείφθη. «Παναγία» ἐδημεύθη. «Ἅγιος Νικόλαος» ἐδημεύθη.

Ἐν Τατὰρ-Παζαρζίκ. «Μεταμόρφωσις» δημευθεῖσα μετωνομάσθη ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος.

Ἐν Περιστερᾷ. «Παναγία» ἐδημεύθη.

Ἐν Κουκλαίνῃ. «Ἅγιος Ἀθανάσιος» ἐδημεύθη. «Ἅγιοι Θεόδωροι» ἐδημεύθη.

Β'. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Ἐν Βελαστίνᾳ. «Ἅγιος Γεώργιος» ἐδημεύθη· κεῖται μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως.

Ἐν Κουκλαίνῃ. «Ἅγιοι Ἀνάργυροι» ἐδημεύθη· κεῖται μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως.

Ἐν Βοδενᾷ. «Ἅγιος Κηρῦκος» ἐδημεύθη· κεῖται δύο ὥρας μακρὰν τῆς Φιλιππουπόλεως.

Γ'. ΣΧΟΛΕΙΑ

Ἐν Φιλιππουπόλει. «Σχολεῖον Μαρασλῆ» ἐλεηλατήθη καὶ τὴν 15 Αὐγούστου μετεσχηματίσθη εἰς βουλγαρικὴν Σχολήν. Τὸ Παρθεναγωγεῖον, ὅπερ, λεηλατηθέν, ἀπεδόθη εἶτα εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ τὰ ἑξῆς ἑλληνικὰ Σχολεῖα : Τὸ δημοτικὸν Παρθεναγωγεῖον, τὸ Σχολεῖον τῆς ἁγίας Μαρίνης, τὸ Σχολεῖον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, τὸ οἰκοτροφεῖον τῶν ἀρρένων καὶ τὸ οἰκοτροφεῖον τῶν θηλέων.

Ἐν Στενημάχῳ. Τὸ «Λύκειον Ταξιαρχῶν», ἐδημεύθη. Τὸ Παρθεναγωγεῖον, ἐδημεύθη. Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον Τσιπροχωρίου ἐντελῶς κατεστράφη καὶ δὲν δύναται νῦν ν' ἀνοικοδομηθῇ ἕνεκα τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως.

Ἐν Τατάρ-Παζαρτζίκ. Τὸ Σχολεῖον τῶν ἀρρένων ἐδημεύθη,καθὼς καὶ τὸ τῶν θηλέων,

Ἐν Περιστερᾷ. Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ὡς καὶ τὸ ἐν Κουκλαίνῃ,ἐδημεύθησαν.

Δ'. ΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

Ἐν Φιλιππουπόλει: Ἐργαστήριον ὑποδηματοποιείου,ἀποφέρον ἐτήσιον εἰσόδημα 144 φράγκων, ἐργαστήριον ξυλουργείου 214 φράγκων, ἐργαστήριον γαλακτοπωλείου 192 φράγκων, ἐπιπλοποιείου 300 φράγκων, ζαχαροπλαστείου 600 φράγκων, γαλακτοπωλείου 480 φράγκων, καφφεπωλείου 500 φράγκων. Κουρείου 180 φράγκων, ὑποδηματοποιείου 240 φράγκων. Πάντα τα κτίρια ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἐργαστήριον ὀπωροπωλείου 240 ἐτησίως φράγκων, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνης, κατάστημα ὑφασμάτων 300 φράγκων, ἀνῆκον εἰς τὸν κ. Γκιομουσγιορδάνην, ἐργαστήρον παντοπωλείου 75 φράγκων, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίας Μαρίνης, ὑποδηματοποιεῖον 42 φράγκων, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἕτερον τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐργαστήριον 14ί φράγκων, δωμάτιον 50 φράγκων τοῦ κ. Γκιομουσγιορδάνη, ἕτερα δύο δωμάτια τοῦ ἰδίου 100 φράγκων, οἰκία τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Κωνσταντίνου 240 φράγκων, ἐργαστήριον τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Μαρίνης 96 φράγκων, οἰκία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς 144 φράγκων ἕτεραι, πέντε οἰκίαι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐξ 144 ἑκάστη φράγκων ἐτησίως, ἕτερα 13 ἐργαστήρια τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀποφέροντα ἐτησίως ὁμοῦ φράγκα 1,113, κλίβανος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Παρασκευῆς φράγκων ἐτησίως 500, σταῦλος 100 φράγκων τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, πέντε κεχωρισμένα δωμάτια 156 φράγκων ἐτησίως, δύο οἰκίαι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ ξενοδοχεῖον Γκιομουσγιορδάνη φράγκων ἐτησίως 1,000, οἰκία ἰδιοκτησίας Ἁγίου Κωνσταντίνου φράγκων 120.

Ἐν Στενημάχῳ: Ἄμπελος ἑνὸς ἑκταρίου, ἰδιοκτησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος, μικρὰ ἐκκλησία μετὰ κτήματος, ἀνήκουσα εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.

Αἱ ζημίαι ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἀγχιάλου

Ἀπεστάλη ἐξ Ἀγχιάλου εἰς τὸν ἐνταῦθα «Θρακικὸν Πατριωτικὸν Σύλλογον» ἡ κάτωθι ἀκριβὴς στατιστική, παριστῶσα τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἀγχίαλος κατὰ τὴν τελευταίαν συμφοράν.

Ἐπυρπολήθησαν 1000 οἰκίαι καὶ 200 καταστήματα ἀξίας φρ.	8,400,000
Ἔπιπλα οἰκιῶν, ἐνδύματα κλπ.	3,500,000
500 ὑπόγεια οἰνοποιΐας μετ' ἐπίπλων, ἐργαλείων, κλπ.	2,500,000
Ἐμπορεύματα	1,000,000
Ζημίαι εἰς κοσμήματα καὶ χρηματικὰ ποσά	2,500,000
Πυρποληθεῖσα ἐκκλησία	300,000
Δύο σχολαὶ μετὰ τῆς Μητροπόλεως	200,000
Οἰνοπνευματοποιεῖον Διαμαντοπούλου	150,000
Βιβλιοθήκη ἀρχιερέως καὶ ἔπιπλα Μητροπόλεως	200,000
Πολύτιμα σκεύη τῆς ἐκκλησίας, εἰκόνες, ἐνδυμασίαι ἀρχιερέως πολυτιμόταται, διάφορα κειμήλια, κτλ.	500,000
Ἤτοι ἐν ὅλῳ ζημίαι φρ.	19,250,000

Τὴν 6ην Σεπτεμβρίου, καθ' ἃ ἀπὸ καιροῦ ἀνήγγειλον τὰ διάφορα βουλγαρικὰ κομιτάτα, ἐπρόκειτο καὶ αὖθις νὰ διοργανωθῶσιν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀνθελληνικὰ συλλαλητήρια.

Τῇ ἐπεμβάσει ὅμως τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἠμποδίσθησαν ταῦτα, μόνον δὲ ἐν Βάρνῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνεκροτήθη μέγα συλλαλητήριον, εἰς ὃ παρῆσαν περὶ τοὺς 12,000 πολῖται. Ὁ στρατὸς πρὸς πρόληψιν νέων ταραχῶν ἐφρούρει τὰς ἑλληνικὰς συνοικίας, ἔφραξε δὲ τὰς ὁδούς, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν προσέλευσιν τῶν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων Βουλγάρων πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸ συλλαλητήριον. Κατ' αὐτὸ ὡμίλησεν ὁ Δραγοῦλεφ, πρόεδρος τοῦ κομιτάτου τοῦ «Βουλγάρου Φιλογενοῦς», ὑβρίσας τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ συστήσας μῖσος καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Κατόπιν ἐγένετο δεκτὸν ψήφισμα, καλοῦν τὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ μέτρα δραστήρια πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἑλληνικῶν κομιτάτων κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ, ἔχον ὡς ἑξῆς:

1ον) «Νὰ κλείσῃ ἅπαντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

2ον) «Νὰ ἀπολύσῃ ἅπαντας τοὺς ἑλληνικῆς ἐθνότητος ὑπαλλήλους.

Καὶ 3ον) «Νὰ ψηφίσῃ νόμους ἀποκλείοντας τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος».

Τὸ συλλαλητήριον ἀπεφάσισεν ἐπίσης ν' ἀποστείλῃ ἔκκλησιν πρὸς τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὅπως ἀπαλλάξωσιν ἐκ τῶν καταδιώξεων τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Μακεδονίας.

Ἐν γένει δὲ ὁ ὄχλος δὲν παρεξετράπη τὴν φορὰν ταύτην εἰς καταστροφὰς καὶ φόνους, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐὰν ἤθελεν ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ προλάβῃ πᾶν ὅ τι μέχρι σήμερον ἐγένετο ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΟΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

[Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐξέδωκεν ἐν εἴδει διπλωματικῆς βίβλου ὅλα τὰ ἔγγραφα, ἅτινα ἀπηύθυνε πρός τε τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν ἐπίσημον ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμῶν].

Πρόλογος

Αἱ κατὰ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ βιαιοπραγίαι συνεκίνησαν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ὄχλος παρημπόδισε τὴν ἀποβίβασιν τοῦ νέου Μητροπολίτου Βάρνης, ὁ διωγμὸς ἐξακολουθεῖ ἀκαθέκτως καὶ ἀμειλίκτως, τῇ ἀπροκαλύπτῳ συνενοχῇ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν.

Ἡ προάσπισις τῶν ἱερωτάτων αὐτοῦ δικαίων ἐπέβαλεν εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ καθῆκον, ἵνα προβῇ παρά τε τῇ αὐτοκρατορικῇ ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει, καθὼς καὶ παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσι τῶν συνυπογραψασῶν τὴν βερολίνειον Συνθήκην Μεγάλων Δυνάμεων εἰς τὰ ἀναγκαῖα διαβήματα, τὰ ἐνδεικνυόμενα ὑπὸ τῆς ὀδυνηρᾶς θέσεως τῶν θυμάτων.

Τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, εἰς ὧν τὴν δημοσίευσιν προβαίνομεν νῦν, παρέχουσι τὰ πρὸς δικαίαν ἐκτίμησιν τῆς στάσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀπαιτούμενα στοιχεῖα.

1.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῇ Α. Υ. τῷ ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ὑψηλότατε,

Ἡ σεβαστὴ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις γινώσκει βεβαίως, ἐν λεπτομερείᾳ τὰς θλιβερὰς σκηνάς, τὰς λαβούσας ἐσχάτως χώραν κατὰ τὴν εἰς Βάρναν μετάβασιν τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ τέως αὐτόθι Μητροπολίτου κὺρ Πολυκάρπου, συνῳδὰ τῇ τῷ νόμῳ ἐκλεγέντος καὶ δι' ὑψηλοῦ βερατίου ἐφοδιασθέντος Μητροπολίτου κὺρ Νεοφύτου· οὐ μόνον δὲ τὰς σκηνὰς ταύτας γινώσκει, ἀλλὰ καὶ ἐκάκισεν, ὡς εἰκός, τὰ αἴσχη, ἅτινα, ἰδιάζοντα μόνον τῇ βαρβαρότητι, δεικνύουσι πόσον οἱ τολμηταὶ ἐξέκλιναν τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἀπέφυγε μὲν τὸ Πατριαρχεῖον μέχρι τοῦδε ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν σεβαστὴν αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν,ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ διορθώσεως τοῦ κακοῦ εἰς μέρη τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἕνεκα ὅμως τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αἰσχρῶν σκηνῶν καὶ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτόθι τοῦ Μητροπολίτου μετάβασιν, ἀναγκάζεται νὰ διαμαρτυρηθῇ μὲν σφοδρῶς κατά τε τῶν δραστῶν καὶ κατὰ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν, τῶν ἐπιτρεπουσῶν τὰ τοιαῦτα, νὰ παρακαλέσῃ δὲ διὰ τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος τὴν σεβαστὴν αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν ὅπως, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν αἰγίδα τοῦ ἄνακτος, ἐνεργήσῃ ὅ τι δέον πρός τε ἐπάνοδον τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς πνευματικῆς ἀξιοπρεπείας.

Τῇ 3 Ἰουλίου (1322) 1906.

Διατελῶ Εὐχέτης
Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

2.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῇ Α. Υ. τῷ ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ὑψηλότατε,

Ἐκ γραμμάτων τῆς Κοινότητος Βάρνης, τὸ Πατριαρχεῖον μετὰ λύπης πληροφορεῖται, ὅτι τῇ 4ῃ ἐνεστῶτος μηνὸς ἐν Βάρνῃ πλῆθος σχισματικῶν Βουλγάρων συνηθροίσθη εἰς τὴν προκυμαίαν ἐπὶ τῇ προφάσει μεταβάσεως αὐτόθι, διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας, τοῦ Μητροπολίτου Βάρνης κὺρ Νεοφύτου. Καίτοι δὲ παρόντος, κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ διοικητοῦ Βάρνης καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, παρετήρησαν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ὁ Μητροπολίτης, οὐχ' ἧττον, μὲ τὰ περίστροφα εἰς τὰς χεῖρας, εἰσῆλθον ἀμέσως εἰς τὴν ἀνήκουσαν τοῖς ὀρθοδόξοις ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τοὺς μὲν τρεῖς ἱερεῖς αὐτῆς ἔδειραν ἀνηλεῶς,τὸ δὲ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία κατεξέσχισαν, μεθ' ὃ διήρπασαν τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ μετέφεραν αὐτὰ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν, ἀφαιρέσαντες τὴν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐκκλησίας «ἅγιος Νικόλαος» καὶ ἀντικαταστήσαντες αὐτὴν διὰ τῆς βουλγαρικῆς «ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος». Ἀκολούθως ἔφθασεν ὁ διοικητὴς Βάρνης καὶ ὁ στρατιωτικὸς διοικητής, μάλιστα οὗτοι εἰσῆλθον καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, οὐδὲν ὅμως μέτρον ἐλήφθη κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς καταλήψεως τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἐπιούσης, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐκρούοντο οἱ κώδωνες αὐτῆς, περὶ δὲ τὴν πρωΐαν ἐλειτούργησαν ἐντὸς αὐτῆς σχισματικοὶ Βούλγαροι ἱερεῖς, διορισθείσης καὶ προσωρινῆς ἐκ σχισματικῶν Βουλγάρων ἐπιτροπῆς πρὸς διαχείρισιν τοῦ ναοῦ.

Παρακαλῶ τοίνυν τὴν Υ. Ὑψηλότητα,ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα ἵνα, ὑπὸ τὴν κραταιὰν αἰγίδα τοῦ ἄνακτος, ἀποκαταστῇ μὲν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ

ὁ δι' ὑψηλοῦ βερατίου διωρισμένος Μητροπολίτης Βάρνης, ἀποσπασθῇ δὲ ἡ ἐν λόγῳ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἁρπάγων καὶ ἀποδοθῇ τῇ ὀρθοδόξῳ Κοινότητι, καὶ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν δυσάρεστον ταύτην κατάστασιν τὴν ἐναντίον τῶν ὑψηλῶν φιρμανίων καὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ἐξακολουθοῦσαν.

Τῇ 8 Ἰουλίου (1322) 1906.

Διατελῶ Εὐχέτης
Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

3.

Ὁ οἰκονομικὸς Πατριάρχης, τῇ Α. Υ. τῷ ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ὑψηλότατε,

Διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Ἰουλίου (1322) 1906 εὐχετικοῦ τακριρίου, ὑπέβαλον τῇ Υ. Ὑψηλότητι τίνι τρόπῳ κατελήφθη προλαβόντως ὑπὸ τῶν σχιματικῶν Βουλγάρων ἡ ἐν Βάρνῃ τῶν Ὀρθοδόξων ἐκκλησία «ἅγιος Νικόλαος».

Κατὰ τὰς ἤδη ἀλλεπαλλήλως ἀφικνουμένας εἰδήσεις, ἐσχάτως διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου κατελήφθη καὶ τὸ ὀρθόδοξον νοσοκομεῖον, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐξάρτημα τῆς ρηθείσης ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἡ Μητρόπολις μετὰ τοῦ ναοῦ αὐτῆς διατρέχουσι τὸν αὐτὸν κίνδυνον. Ἐν τούτοις ὁ καταληφθεὶς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τὸ νοσοκομεῖον, καθὰ καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Ἰουνίου (1320) 1904 εὐχετικοῦ μου τακριρίου εἶχον ὑποβάλῃ, ἱδρύθη καὶ συντηρεῖται διὰ χρημάτων, διατεθέντων ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν ὀρθοδόξων προκρίτων Παρασκευᾶ Νικολάου καὶ εἶνε ἐκ τῶν καθαρῶς ρωμαϊκῶν καθιδρυμάτων. Διὸ παρακαλῶ τὴν Υ. Ὑψηλότητα, ἵνα ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν τοῦ ἄνακτος αἰγίδα, τὰ μὲν ρηθέντα καθιδρύματα, τὰ ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος διὰ τῆς βίας καὶ τῆς δυναστείας, ὡς εἴρηται, καταληφθέντα ἀναληφθῶσι καὶ ἀποδοθῶσι τοῖς ἀρχαίοις δικαιούχοις, προληφθῶσι δὲ τὰ ὑποβληθέντα δυσάρεστα.

Τῇ 1?ῃ Ἰουλίου (1322) 1906.

Διατελῶ Εὐχέτης
Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

4.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῇ Α. Υ. τῷ ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ὑψηλότατε,

Αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις, αἱ ἐκ Βάρνης προερχόμεναι, εἶνε πλέον ἢ ἀξιοθρήνητοι. Μετὰ μεγάλης ἀγανακτήσεως ἀποστρέφοντες τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῶν μανιωδῶν καὶ αἰσχρῶν κινημάτων τοῦ ὄχλου, τῶν μονονοὺ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἐπιτοπίων ρα-

χῶν πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν τῆς θρησκείας τελουμένων καὶ τῶν ὁποίων ἀδύνατος ὁ ἀποχρῶν χαρακτηρισμός, ἄλλως τε δὲ καὶ περιττὸς παρὰ τῇ Σ. Α. Κυβερνήσει, γινωσκούσῃ ταῦτα ἐν λεπτομερείᾳ, ἐρχόμεθα εἰς τὸ ἔδαφος τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ νόμου.

Τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων, ἔχον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ τῇ Βουλγαρίᾳ ὑπὲρ τὰς 100,000 ψυχῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, πέντε Μητροπόλεις, Βάρνης, Μεσημβρίας, Ἀγχιάλου, Σωζουαγαθουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως, ἱερεῖς 159, ἐκκλησίας καὶ μονὰς 125, σχολὰς 66 μετὰ 7943 μαθητῶν, διδασκάλους δὲ ἀμφοτέρων τῶν φύλων 186, κατὰ φυσικὸν ὁμολογουμένως λόγον ὀφείλει νὰ προνοῇ περὶ πάντων τούτων ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν δικαίων νόμων τῆς χώρας, οὓς ἡ ὑψηλὴ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις μετὰ τῶν ὑψηλῶν συμμάχων αὐτῆς ἐθέσπισε καὶ ἐδογμάτισεν.

Ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία, ὡς ὑποτελὴς τῇ ὑψηλῇ αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει τοῦ Σουλτάνου, ὀφείλει εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν τοῖς νόμοις τούτοις.

Οἱ ἀποστελλόμενοι ἐκεῖσε μητροπολῖται τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου συναποφέρουσι καὶ ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν βεράτιον, δηλωτικὸν πολιτειακῶς τοῦ διορισμοῦ αὐτῶν· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλλεται ὁ διορισμὸς αὐτῶν τῷ ἐνταῦθα Πράκτορι τῆς χώρας ἐκείνης καὶ οἱ διοριζόμενοι ἐντέλλονται νὰ ἐπισκέπτωνται καὶ ἐπισκέπτονται αὐτόν. Ἐξ ὧν συνάγεται ἥ τε τῆς πράξεως τοῦ διορισμοῦ τῶν μητροπολιτῶν τούτων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νομιμότητος καὶ ἡ τοῦ οἰκονομικοῦ Πατριαρχείου ὀρθόφρων καὶ νόμιμος πολιτεία, πρὸς δὲ καὶ ἡ μετριοπάθεια, εἰ καὶ ἔχει μυρίας ἀφορμὰς δικαίων παραπόνων.

Πλὴν ὅμως τούτων, κατὰ τὴν πρὸ 40ετίας ἔκδοσιν τοῦ περὶ σχηματισμοῦ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ὑψηλοῦ φιρμανίου, τὸ Πατριαρχεῖον, κατὰ καθῆκον ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ ἔκ τε τῆς θρησκευτικῆς ἀπόψεως καὶ τῆς ὀφειλομένης πρὸς τὴν κραταιὰν βασιλείαν πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως, τὸ μὲν κατηγορηματικῶς ἐδήλωσεν, ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτῷ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν σχηματισμὸν τοῦτον, ὡς ἐναντίον πρὸς οὐσιωδεστάτους ἐκκλησιαστικοὺς νόμους καὶ θεσμούς, τὸ δὲ καὶ ὑπέδειξε τὰς σοβαρὰς τοῦ πράγματος συνεπείας· τοῦτο δὲ καὶ ἀκολούθως, περιστάσεως δοθείσης, δὲν ἔλειψε νὰ πράξῃ. Δυστυχῶς τό τε παρελθὸν καὶ τὸ ἐνεστὼς ἀπέδειξε πόσον εὔστοχοι καὶ δίκαιοι ἦσαν αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ αἰτήσεις τοῦ Πατριαρχείου. Διὸ καὶ ἐξ αἰτίας τῶν σήμερον ἐν Βάρνῃ τελουμένων θλιβερῶν καὶ ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς θελήσεως γεγονότων, προάγεται αὖθις τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως τὴν ἣν καὶ ἄλλοτε ἐζήτησεν ἀναγνώρισιν τοῦ Σχίσματος μετὰ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ καὶ τὴν τοῦ Ἐξάρχου τῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ ὑψηλοῦ κράτους, τὴν ἐκδίωξιν τῶν Βουλγάρων σχισματικῶν ἀρχιερέων καλουμένων, τῶν ἐν τοῖς βιλαετίοις Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου ἐκθέσμως ἐγκαθιδρυθέντων καὶ ἐν πολλοῖς αἰτίων τῆς αἱματοφύρτου καταστάσεως τῶν μερῶν ἐκείνων, τὸ κλείσιμον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου

Στεφάνου καὶ τῆς κατὰ τὸ Πέραν ἱερατικῆς αὐτῶν σχολῆς, καθόσον ταῦτα πάντα δὲν δύνανται νὰ ὦσι δεκτὰ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῖς πνευματικοῖς τῆς κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ δικαίωμα χορηγούμενον αὐτῇ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν κανόνων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῆς πατριαρχείας ὑψηλοῦ βερατίου καὶ πολλῶν σχετικῶν φιρμανίων καὶ διαταγμάτων.

Ταῦτα καὶ ἡ ἀναστήλωσις τοῦ πρὸ τῶν θλιβερῶν γεγονότων ἐν Βάρνῃ καθεστῶτος σὺν τῇ ἀνακτήσει πάντων τῶν ληστρικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ὑπάρξεως τῆς Βουλγαρίας, ἀποτελεῖ τὴν μόνην καὶ διαρκῆ αἴτησιν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διαμαρτυρουμένου κατὰ πάντων ἐκείνων τῶν προκαλεσάντων τὴν τελευταίαν ὀδυνηρὰν κατάστασιν ἀπέναντι τῆς ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

Τῇ 13ῃ Ἰουλίου (13 2) 1906.

Διατελῶ Εὐχέτης

Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

ΙΓ.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῇ Α. Υ. τῷ ὑπουργῷ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων

Ὑψηλότατε,

Ἡ θλιβερὰ κατάστασις, εἰς ἣν περιέστησαν ἐν Βουλγαρίᾳ οἱ Ρωμαῖοι κάτοικοι, ἕνεκα τῶν καθ' ἑκάστην ἀλλεπαλλήλως λαμβανουσῶν αὐτόθι χώραν βιαιοτήτων, ἀναγκάζει μετὰ λύπης τὸ Πατριαρχεῖον καὶ αὖθις νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ διὰ τοῦ ταχριρίου τῆς 13ης Ἰουλίου (1322) 1906, ὑποβληθέντα περὶ ἀποπομπῆς τοῦ σχισματικοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν μητροπολιτῶν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, περὶ καταργήσεως τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῶν Μητροπόλεων τούτων, ἢ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν ὡς σχισματικῶν.

Ἰδίᾳ τὸ Πατριαρχεῖον πληροφορεῖται, ὅτι ὁ ρηθεὶς Ἔξαρχος κατ' αὐτὰς ἐνεργεῖ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τόπῳ, οἷος τὸ Πέραν, ὅστις εἶνε ἡ κυριωτέρα συνοικία τῶν ὀρθοδόξων κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔνθα σχισματικοὶ Βούλγαροι δὲν ὑπάρχουσι. Καὶ ἐὰν μὲν ἀναγνωρισθῇ ἡ ἰδιότης αὐτοῦ, ὡς σχισματικοῦ, οὐδεὶς βεβαίως δικαιοῦται νὰ ἀντείπῃ, καθόσον τότε θ' ἀνήκῃ εἰς Ἐκκλησίαν ξένην διὰ τοὺς ὀρθοδόξους. Ἐὰν ὅμως ἐγκατασταθῇ αὐτόθι, ὡς σήμερον ἔχει, τὸ Πατριαρχεῖον προβλέπει ἐνδεχόμενα δυσάρεστα.

Τῇ 28ῃ Ἰουλίου (1322) 1906.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ Εὐχέτης

Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

Θ.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων

Ἐξοχώτατε,

Τὸ ὧδε ἐπισυνημμένον ὑπόμνημα, ὅπερ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐθεώρησε πρέπον, ἵνα ὑποβάλῃ τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι, περιλαμβάνει περιεκτικῶς πιστὴν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων, τῶν ἐκραγέντων ἀπροόπτως ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ ἀναστατωσάντων τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν αὐτόθι ἑλληνικῶν Κοινοτήτων.

Ἡ παραβίασις τῶν προαιωνίων δικαίων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ πρόδηλος καταπάτησις διεθνῶν συνθηκῶν καὶ νομοθετικῶν διατάξεων οὐχὶ ἐλάσσονος σπουδαιότητος, τὰ ἀνόσια μέτρα, ὧν οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ μέλη τῶν ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων Κοινοτήτων ἐγένοντο θύματα καὶ ἡ διαρπαγὴ τόσον τῶν ἱερῶν ὅσον καὶ τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, ἐπέβαλον εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ καθῆκον, ἵνα διαμαρτυρηθῇ παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ ὀθωμανικῇ Κυβερνήσει κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ συντελουμένων βιαιοπραγιῶν καὶ νὰ ἐξαιτήσηται τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πρώην καθεστῶτος,τὴν περιφρούρησιν τῶν δικαίων του καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν θυμάτων.

Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πεποιθὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός του καὶ ἐπαναλαμβάνον διὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος τὴν αὐτὴν διαμαρτυρίαν παρὰ τῇ Κυβερνήσει ὑμῶν, οὐδόλως ἀμφιβάλλει, ὅτι διὰ τῆς ἀποτελεσμακικῆς μεσολαβήσεώς της ἐπιβληθήσεται ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν οὐσιωδῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῖς ἥκιστα ἀξιοπρεπῶς παρεκκλίνασι τούτων.

Δέξασθε κτλ.

Τῇ 28)10 Αὐγούστου 1906.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
† ΙΩΑΚΕΙΜ

Α΄.

Ὑπόμνημα

Ἀπό τινος χρόνου λαμβάνουσι χώραν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων θλιβεραὶ σκηναὶ καὶ ἔκτροπα γεγονότα ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς τε βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ὄχλος βουλγαρικός, κατὰ σχέδιον, ὡς ἀποδεικνύεται, προδιαγεγραμμενον, προβαίνει εἰς παραβίασιν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν στοιχειωδεστάτων νόμων περὶ ἰδιοκτησίας, καταπατῶν πανάρχαια δικαιώματα, ἀνεγνωρισμένα καὶ διὰ Συνθηκῶν, διαρπάζων καὶ καταστρέφων ἐκκλησίας, σχολεῖα, νοσο-

κομεῖα, περιουσίας ἀνηκούσας εἰς Κοινότητας, ἀπολαυούσας ἰδίας διοικήσεως, δυνάμει διεθνῶν πράξεων, οἷα ἡ βερολίνειος Συνθήκη. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται δυστυχῶς ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τῇ ἀνοχῇ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ἐπιβαλλομένων τῇ βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ ὑποχρεώσεων ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων, τῶν ἐγγυηθεισῶν στὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν πάντων τῶν θρησκευμάτων καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ ἱεραρχικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν διαφόρων Κοινοτήτων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τοὺς πνευματικοὺς αὐτῶν ἀρχηγούς».

Οὕτω πρό τινος καιροῦ, ἀποβιώσαντος τοῦ τέως μητροπολίτου Βάρνης κυροῦ Πολυκάρπου, ἐξελέγη κανονικῶς εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ νέος μητροπολίτης κ. Νεόφυτος, ὅστις καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως ὑψηλὸν βεράτιον κανονικόν, τῆς δὲ ἐκλογῆς αὐτοῦ ταύτης ἔλαβε γνῶσιν τὸ ἐνταῦθα βουλγαρικὸν Πρακτορεῖον. Τὸν ἐν λόγῳ μητροπολίτην, μεταβάντα εἰς Βάρναν, ὄχλος βουλγαρικὸς διὰ τοῦ μᾶλλον ἀσεβοῦς καὶ χυδαίου τρόπου τῇ 3ῃ Ἰουνίου ἐ. ἔ. ἐκώλυσε ν' ἀποβιβασθῇ καὶ ἐγκαθιδρυθῇ ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτοῦ μητροπόλει καὶ ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, τῇ δὲ 24ῃ Ἰουνίου (7ῃ Ἰουλίου), παρὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Πράκτορος τῆς Βουλγαρίας τῷ διαληφθέντι μητροπολίτῃ διὰ τὰς ἐν Βάρνῃ ἀρχὰς ἐγχειρισθὲν ἔγγραφον καὶ τὰς περὶ ἀσφαλοῦς εἰς Βάρναν ἀποβιβάσεως δοθείσας διαβεβαιώσεις, βουλγαρικὸς πάλιν ὄχλος, συναθροισθεὶς ἐν τῇ προκυμαίᾳ, ἐκώλυσεν αὖθις τὴν ἀποβίβασιν τοῦ μητροπολίτου, λιθοβολήσας αὐτόν, ἀπειλήσας δέ, ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ ἀποβιβαζόμενον, ἠνάγκασεν αὐτὸν τὸ δεύτερον, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ νομάρχου, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς ταῦτα, προέβη κατόπιν εἰς διαδηλώσεις καὶ ἀνηκούστους βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῆς πόλεως ταύτης. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν, τῇ 4)17 Ἰουλίου ἐ. ἔ., μὴ περιορισθεὶς πλέον εἰς τὰς ἀνωτέρω μόνον ἐκνόμους πράξεις, ἐτόλμησε νὰ καταλάβῃ βίᾳ τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου τιμωμένην ἐκκλησίαν τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος, βεβηλώσας τὰς ἱερὰς εἰκόνας, κατασχίσας τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ κακοποιήσας τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ ἀποβιώσαντος καὶ ἐκ Βάρνης καταγομένου Ρώσσου τὴν ὑπηκοότητα, Ἕλληνος δὲ τὸ γένος, Παρασκευᾶ Νικολάου, ἀνήκει διὰ διαθήκης αὐτοῦ, γενομένης ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1858, τῇ ἑλληνικῇ ὀρθοδόξῳ Κοινότητι Βάρνης, ἀφ' ἧς ἀνέκαθεν ἐξηρτᾶτο καὶ ὑφ' ἧς πάντοτε διηυθύνετο. Τῇ δὲ 9)22 Ἰουλίου, παρὰ πάντα ἐπίσης νόμον καὶ πᾶν δίκαιον, βίᾳ καὶ αὐθαιρεσίᾳ χρώμενος, τῇ ἀνοχῇ πάντοτε τῆς οἰκείας ἀρχῆς, κατέλαβε τὸ εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ αὐτοῦ ἱδρυτοῦ ὀφειλόμενον νοσοκομεῖον, ὅ περ ἐπίσης ἀνέκαθεν, συνῳδὰ τῇ βουλήσει τοῦ διαθέτου, διηυθύνετο ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος· μέχρι δὲ σήμερον ἐξακολουθεῖ κατέχων τὰ βίᾳ καὶ παρανόμως καταληφθέντα ἱερὰ ἱδρύματα, παρ' ὅλας τὰς πρὸς τοῦτο διαμαρτυρίας τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει.

Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μετὰ λύπης παρατηρεῖ, ὅτι τὰ αὐτὰ γεγονότα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν αὐτὴν συστηματικὴν ἐνέργειαν, ἐπιτηδείως ἑκάστοτε διοργανουμένων ὁμάδων, καὶ εἰς τὴν ἀκατανόητον ἀνοχὴν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, μὴ ἐννοουσῶν νὰ προστατεύσωσι, καθ' ὃ ἔχουσι καθῆκον, τὰς εἰς τὰς ὀρθοδόξους Κοινότητας ἀπὸ αἰώνων ἀνηκούσας ἰδιοκτησίας, λαμβάνουσι χώραν μετὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε βανδαλικῶν σκηνῶν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἡγεμονίας ταύτης. Οὕτω τῇ 16)29 Ἰουλίου, βουλγαρικὸς συρφετὸς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, σχολῶν καὶ καταστημάτων ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Στενημάχῳ, μεγίστας δὲ ἐπέφερε καταστροφὰς καὶ θύματα οὐκ ὀλίγα, τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν πάντοτε διὰ τῆς ἀπαθοῦς αὐτῶν στάσεως ὑποβοηθουσῶν τὰ διαπραττόμενα ἀνοσιουργήματα. Ἐν Φιλιππουπόλει—ἔνθα ἡ διαδήλωσις κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ὀρθοδόξου μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας, τοῦ μεγάρου τοῦ ὀρθοδόξου Μητροπολίτου, δύο ἄλλων ἐκκλησιῶν, ἐξαρτωμένων ἐξ αὐτῆς, σχολείων καὶ πλείστων καταστημάτων, ἀνηκόντων εἰς ὀρθοδόξους Ἕλληνας—μεταξὺ τῶν θυμάτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐπίτροπος τοῦ ὀρθοδόξου Ἕλληνος Μητροπολίτου ἀρχιμανδρίτης κ. Φώτιος, πληγεὶς σοβαρῶς εἰς τὴν κεφαλήν, ἐν δὲ Στενημάχῳ ἀριθμοῦνται ὑπὲρ τὰ τριάκοντα θύματα τῆς τοιαύτης θηριωδίας· τὰ αὐτὰ ἐγένοντο ἐν Καβάρνῃ καὶ Πύργῳ καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πόλεσι τῆς Βουλγαρίας αἱ αὐταὶ προπαρασκευάζονται θλιβεραὶ σκηναί, καθὰ ἔχει μάθει τὸ Πατριαρχεῖον. Συνέπεια πάντων τούτων εἶνε ἡ πλήρης ἀναρχία καὶ ἡ ἐπελθοῦσα τρομοκρατία, δι' ὧν ἐπιζητεῖται ἡ ἐξολόθρευσις τῶν ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων Κοινοτήτων καὶ ἡ παντελὴς διασκόρπισις τῶν ἐκ τοῦ οἰκομενικοῦ Πατριαρχείου ἐξαρτωμένων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων εὑρισκόμενον τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μὴ δυνάμενον, φυσικῷ τῷ λόγῳ, νὰ ἀνεχθῇ τὴν καταπάτησιν οὐ μόνον τῶν ἀπαραγράπτων αὐτοῦ δικαίων, ἅτινα δι' ὑψηλῶν αὐτοκρατορικῶν βερατίων καὶ φιρμανίων καὶ διὰ διεθνῶν πράξεων εἰσὶν ἀνεγνωρισμένα, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδεστάτων νόμων παντὸς πεπολιτισμένου Κράτους περὶ σεβασμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐλευθέρας ἐξασκήσεως τῶν τῆς θρησκείας ἑκάστου, ἀνηνέχθη ἤδη, διαμαρτυρηθὲν ἐπὶ ταῖς διαπραττομέναις ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκνόμοις πράξεσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν, τὴν ἐπικυρίαρχον τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας. Ἀναγκάζεται οὐχ ἧττον, τὴν αὐτὴν διατυποῦν διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν ἐν λόγῳ πράξεων, ν' ἀπευθυνθῇ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ Πρεσβείᾳ, παρακαλοῦν ἵνα ἀνακοινώσῃ τὸ περιεχόμενου τοῦ παρόντος ἐγγράφου τῇ οἰκείᾳ Κυβερνήσει, ὅπως αὕτη εὐδοκήσῃ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς τῷ ὀρθοδόξῳ στοιχείῳ τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας προσγινομένης καταστροφῆς καὶ ἀδικίας, κατάπαυσιν τῶν κατ' αὐτοῦ τελουμένων ὁσημέραι ἀνοσιουργιῶν, ἐπάνοδον τῶν κανονικῶν ὀρθοδόξων Μητροπολιτῶν, ἐπαναφορὰν τοῦ πρώην καθεστῶτος διὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν ἁρπαγέντων ἱδρυμάτων, ἐκκλησιῶν, σχολῶν, νοσοκομείων κτλ. ταῖς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀ-

νατολικῇ Ρωμυλίᾳ ὀρθοδόξοις Κοινότησι, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς καὶ περιουσίας τῶν αὐτόθι ὀρθοδόξων καὶ πρὸς σεβασμὸν τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου, ὅπερ ἐπισήμως ἀνεγνωρίσθη καὶ καθιερώθη καὶ ὑπὸ διεθνῶν Συνθηκῶν, φερουσῶν καὶ τὸ κῦρος τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς.

Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πέποιθεν, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, μεριμνῶσαι περὶ ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ὅρων τῶν διεθνῶν πράξεων, εἰς ἃς εἰσι συνυπογεγραμμέναι, θέλουσιν ἐκτιμήσῃ δεόντως τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἀπαραβιάστου διατηρήσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, θεματοφύλακος δυνάμεως ὑψίστου ἠθικοῦ κύρους, καὶ δὲν θέλουσιν ἴδῃ εὐμενῶς τὴν ἐκ τοιούτων ἀλλεπαλλήλων προσβολῶν προσπάθειαν πρὸς μείωσιν τοῦ γοήτρου αὐτοῦ.

Ἐπὶ τούτοις δέξασθε κτλ.

Υ.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, πρὸς τὴν Α. Υ. τὸν Μέγαν Βεζύρην

Ὑψηλότατε,

Ὡς γνωστὸν τῇ Ὑμετέρᾳ Ὑψηλότητι, ἐσχάτως συμμορίαι βουλγαρικαί, περιφερόμεναι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, προέβαινον εἰς τὴν καταστροφὴν παντὸς ἑλληνικοῦ προστυγχάνοντος αὐταῖς, εἴτε ἐκκλησίας, εἴτε σχολῆς, εἴτε ἑτέρου καθιδρύματος καὶ ταῦτα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν.

Κατ' αὐτὰς αἱ συμμορίαι αὗται, μεταβᾶσαι τῇ 30 Ἰουλίου εἰς Ἀγχίαλον, πόλιν οἰκουμένην ἀμιγῶς ὑπὸ ὑπερεξακισχιλίων Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων καὶ τῆς Κοινότητος ἀρνηθείσης νὰ παραδώσῃ αὐταῖς τὴν ἐκκλησίαν, τὰς σχολὰς καὶ τὰ λοιπὰ κοινοτικὰ καθιδρύματα, ἐπέθηκαν τὴν κορωνίδα εἰς τὰ ἀνόσια αὐτῶν σχέδια θέσασαι πῦρ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς πόλεως ἥν, θάλλουσαν τέως, μετέβαλον εἰς τέφραν καὶ σποδόν.

Ἐπὶ τοῖς ἀφορήτοις κακουργήμασι τούτοις, τοῖς πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν συντελουμένοις κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Κοινοτήτων ἐντὸς τῆς Ἡγεμονίας καὶ τῆς Τοπαρχίας, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, αἶρον καὶ αὖθις φωνὴν σφοδρᾶς διαμαρτυρίας, παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει καὶ δι' αὐτῆς παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι, ἐξαιτεῖται ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὴν σειρὰν ταύτην τῶν παντοειδῶν ἐγκλημάτων, τῶν διαρπαγῶν καὶ τῶν νοσφισμῶν, ὅπως ἐπανέλθῃ τὸ τέως καθεστώς, ἀποζημιουμένων τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ τιμωρουμένων τῶν ἐνόχων τῶν ὠμοτήτων τούτων, ἃς ἀδυνατεῖ ν' ἀνεχθῇ ἐπὶ πλέον τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς πιστεύει δέ, καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, ἡ

ἐπικυρίαρχος τῆς Ἡγεμονίας καὶ αὐτὴ ἡ πεπολιτισμένη Εὐρώπη, ἡ ἐπιβαλοῦσα διὰ Συνθηκῶν ταύτῃ τὸν σεβασμὸν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν διαφόρων Κοινοτήτων.

Τῇ 2 Αὐγούστου 1905.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ *Εὐχέτης*

Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

8.

Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης πρὸς τὴν Α. Υ. τὸν Μέγαν Βεζύρην

Ὑψηλότατε,

Οἱ τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἐντεταλμένοι ὄντες ἔν τε τῇ βουλγαρικῇ Ἡγεμονίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, μετὰ τὰ γνωστὰ ἤδη βίαια μέσα καὶ μέτρα κατ' αὐτῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἰδιωτικῆς περιουσίας αὐτῶν, μετέβαλον νῦν τακτικήν, καὶ ἀπειλοῦντες αὐτούς, ὅτι θὰ πάθωσιν ἀνθιστάμενοι ὅσα καὶ οἱ ἐν Βάρνῃ καὶ Ἀγχιάλῳ, λαμβάνουσι παρὰ τῶν ἐπτοημένων θυμάτων των ἔγγραφα, διαλαμβάνοντα, ὅτι οἰκείᾳ αὐτῶν θελήσει ἐκχωροῦσι τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς σχολὰς μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῶν, τὰ οἰκήματα τῶν μητροπολιτῶν καὶ ὅ τι ἕτερον αὐτοῖς ἐκ παλαιοῦ ἀνῆκεν.

Ἐναντίον τῆς νέας ταύτης βουλγαρικῆς δολιότητος, ἰσοφαριζούσης πρὸς τὴν ἑτέραν, τὴν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, διαμαρτυρόμεθα πάσῃ δυνάμει πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν, παρακαλοῦντες, ἵνα διαβιβασθῇ ἡ διαμαρτυρία αὕτη ἁρμοδίως καὶ κηρυχθῶσιν αἱ πράξεις αὗται ἄκυροι, ὡς πράξεις τῆς βίας, τοῦ δόλου καὶ τοῦ φόβου ὡς καὶ ἡ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑποταγὴ τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων, τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριαρχείῳ, εἰς τὴν σχισματικὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν.

Τῇ 11 Αὐγούστου (1322) 1906.

Διατελῶ Εὐχέτης

Ὁ Ρωμαῖος Πατριάρχης

9.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων

Ἐξοχώτατε,

Τὰ ραγδην ἐπερχόμενα γεγονότα ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ ὁ διωγμὸς τῶν αὐτόθι ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, τῶν ἀρχιερέων αὐτῶν καὶ ἐν γένει πάντων τῶν ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξαρτωμένων, ἐξηνάγκασαν ἡμᾶς, ἵνα ἀπευθύνωμεν νέαν διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἐξαιτούμενοι τὴν νόμιμον καὶ ἰσχυρὰν ἐπέμβασιν αὐτῆς πρὸς ἐπίτευξιν πλήρους καὶ τελείας ἐπανορθώσεως

τῶν προσγενομένων τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις Ἕλλησιν ἀδικημάτων.

Ἡ Υ. Ἐξοχότης εὑρήσει, ἐπισυνημμένως ὧδε, μετάφρασιν τοῦ ἐγγράφου τούτου. Συνοδεύομεν τοῦτο καὶ δι᾿ ὑπομνήματος, οὗ τὴν σύνταξιν ἐπέβαλον τῷ οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ αἱ σκηναὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Ἀγχιάλου καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὅπερ, παρακαλοῦμεν τὴν Υ. Ἐξοχότητα, ἵνα, ἀφοῦ λάβῃ γνῶσιν αὐτοῦ, εὐαρεστηθῇ, ἵνα διαβιβάσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτῆς.

Δέξασθε κτλ.

Τῇ 2)14 Αὐγούστου 1906.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

† ΙΩΑΚΕΙΜ

Β΄.

Ὑ π ό μ ν η μ α

Ὁ ὁσημέραι σοβαρώτερος χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον προσλαμβάνει, ἔν τε τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἡ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, τῶν ὑποκειμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως διενεργουμένη καταδίωξις, ἐπιβάλλει εἰς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸ ἀπαραίτητον καθῆκον, ὅπως ἐπιστήσῃ καὶ αὖθις τὴν προσοχὴν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῶν συνυπογραψασῶν τὴν βερολίνειον Συνθήκην, ἐπὶ τῶν γεγονότων, ἅτινα διαδέχονται μετὰ ταχύτητος ἄλληλα ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ καὶ τῇ Τοπαρχίᾳ.

Τὸ κίνημα, ὅπερ ἤρξατο ἐν Βάρνῃ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου συστηματικῶς ἐπεζητήθη καὶ ἐπετεύχθη ἡ ἐκμηδένισις τῶν ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων Κοινοτήτων τῆς Βουλγαρίας δι᾿ ἐγκλημάτων κατὰ προσώπων καὶ διὰ τοῦ βιαίου νοσφισμοῦ τῶν κοινοτικῶν καθιδρυμάτων, οἷον ἐκκλησιῶν, νοσοκομείων, σχολείων κτλ., ἔσχεν, ὡς γνωστόν, φοβερὸν ἀντίκτυπον ἐν Καβάρνᾳ, Φιλιππουπόλει, Στενημάχῳ, Ταταρ Παζαρτζικίῳ, Περιστερᾷ, Ρουστσουκίῳ, Πύργῳ κτλ. καὶ κατέληξεν ἤδη εἰς τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῆς Ἀγχιάλου, πόλεως ἀποκλειστικῶς ἑλληνικῆς ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, καὶ τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 6,000 κατοίκων.

Τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν 30)12 Αὐγούστου, 150 μέλη τοῦ Κομιτάτου, ἐκ Πύργου προερχόμενα, εἰσήλασαν περὶ τὴν 4ην τῆς πρωΐας εἰς Ἀγχίαλον. Οἱ Ἕλληνες, πληροφορηθέντες περὶ τῶν μελλόντων συμβῆναι, συνεκεντρώθησαν πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου. Οἱ Βούλγαροι κατήρξαντο τοῦ πυρὸς φονεύσαντες τρεῖς Ἕλληνας καὶ τραυματίσαντες ἕνα μολονότι δὲ οἱ κάτοικοι ἐστεροῦντο ἐπαρκῶν ὅπλων, ἀντεπυροβόλησαν φονεύσαντες πέντε τῶν ἐπιδρομέων. Οἱ Βούλγαροι, ἐνώπιον τῆς ἀπροόπτου ταύτης ἀντιστάσεως, ὠπισθοχώρησαν καὶ καταλαβόντες τὸ μωαμεθανικὸν τέμενος, ἀνήγγειλαν τηλεγραφικῶς τὴν ἀποτυχίαν των τῷ προέδρῳ

τῶν κομιτῶν εἰς Πύργον. Ἀμέσως δύο ὁπλοπωλεῖα διηρπάγησαν καὶ τῇ ἀρωγῇ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, ἐπεβίβασαν ἐπὶ τῆς ἀτμακάτου τοῦ λιμεναρχείου 700 περίπου τυφέκια καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν πολεμεφοδίων, ἅτινα ἀπέστειλαν ἐσπευσμένως εἰς Ἀγχίαλον, ἐνῷ ταυτοχρόνως 1200 μέλη τῶν κομιτάτων ἐτρέποντο τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου, πλὴν δευτέρας ἀποπείρας ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ἡ κατάστασις ἔμεινε στάσιμος. Ἀλλὰ τὴν μ. μ., ἀφιχθεισῶν τῶν ἐπικουριῶν καὶ τῶν ὅπλων, οἱ Βούλγαροι ἐξώρμησαν εἰς τὰς ὁδοὺς πυροβολοῦντες καθ' ἁπάσας τὰς διευθύνσεις. Περὶ τὴν 3 μ. μ. αἱ πυρκαϊαί, ἃς εἶχον ἀνάψῃ ἐν πολλοῖς σημείοις τῆς πόλεως, τῇ ἐνεργῷ ἀρωγῇ τοῦ πληρώματος τῆς κυβερνητικῆς ἀτμακάτου, μετέτρεψαν τὴν πόλιν εἰς τέφραν καὶ σποδόν, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, διεσκορπίσθη ἀνὰ τὴν παραλίαν καὶ τὰ περίχωρα. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν ἐννέα μὲν ἄνδρες πρὸ τοῦ ναοῦ, 70 δὲ περίπου (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδία) ἐκάησαν ἢ ἐφονεύθησαν ἔν τε τοῖς οἴκοις καὶ ἀνὰ τὰς ὁδούς. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀπώλειαι συμποσοῦνται εἰς 32 νεκροὺς (ὧν τινες ἐβλήθησαν ὑπὸ τῶν σφαιρῶν τῶν ἰδίων αὐτῶν συντρόφων) καὶ 20 τραυματίας.

Τὰ εὐγλωττότερα σχόλια, θὰ ἐξησθένουν τὴν ἐντύπωσιν, ἣν καταλείπει ἡ πιστὴ ἀφήγησις τῆς σπαραξικαρδίου ταύτης σκηνῆς. Εἴθε νὰ ἀποτελέσῃ αὕτη τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς κρίσεως τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς ἐκρήξεως τῶν παθῶν. Τὸ μέγεθος τῶν κακουργημάτων τούτων, συντελεσθέντων ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ καὶ ἐν πλήρει εἰκοστῷ αἰῶνι, θὰ ἤρκει καὶ μόνον, ἵνα νομιμοποιήσῃ εἰς τὰ ὄμματα τῆς δικαίως ἐξεγηγερμένης κοινῆς γνώμης τὴν μεσολάβησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἂν ἔτι αἱ μᾶλλον ἀναμφισβήτητοι ἀρχαὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς νεωτέρας Εὐρώπης δὲν καθίστων τὴν ἔκκλησιν εἰς τὴν τοιαύτην μεσολάβησιν ἔνδικον μέσον ὑπὲρ τῶν θυμάτων. Ἀλλὰ πρὸς μείζονα ἔξαρσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν τοιαύτην μέριμναν, ἥντινα, φρονοῦμεν, ὅτι ἀποχρώντως ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ ἀπαιτήσῃ, θεωροῦμεν χρήσιμον νὰ ἀναδράμωμεν εἰς κάπως προγενεστέραν ἐποχήν.

Ὅτε τῷ 1878 ἡ Εὐρώπη, συνελθοῦσα ἐν Βερολίνῳ, καθιέρωσε, μεθ' ἱκανῶν τροποποιήσεων, κατάστασιν πραγμάτων εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὁποίας οὐδόλως συνέπραξεν ὁ βουλγαρικὸς λαός, χαράξασα τὴν μεθόριον γραμμήν, ἥτις ἔμελλε νὰ χωρίζῃ τοὐντεῦθεν ἀπὸ τῆς λοιπῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τὰς νεωστὶ δημιουργηθείσας Βουλγαρίαν καὶ Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, συμπεριέλαβεν ὑπὲρ τὰς 120, 000 Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Ὁ ἑλληνικὸς ὡς πρὸς τὸ γένος καὶ τὴν γλῶσσαν πληθυσμὸς οὗτος, κατὰ τὴν προηγουμένως λαβοῦσαν χώραν διάστασιν μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἶχεν ἐκθύμως ἐκδηλώσῃ τὴν ἀφοσίωσίν του τῷ τελευταίῳ τούτῳ, παραμένων οὕτω πιστὸς εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ θέσμια τῶν προγόνων του, ὧν ἡ πα-

ρουσία ἐν τῷ τόπῳ ἀνέρχεται εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἱστορία οὐδ' ἀναφέρει κἂν τὸ ὄνομα τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ καταλιμπάνουσα, παρὰ τὴν θέλησίν των, εἰς τὴν Βουλγαρίαν κοινότητας ἑλληνικάς, αἵτινες ἕως τότε εἶχον διαβιώση ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν Ὀσμανιδῶν Σουλτάνων, ἡ Εὐρώπη ἐφρόντισε νὰ ὁρίσῃ, ὅτι «αἱ ἀκόλου»θοι διατάξεις ἀποτελέσουσι τὴν βάσιν τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν Βουλγαρίᾳ:

»Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως ἢ ὁμολογίας, οὐδενὶ δύναται ν' ἀντι»ταχθῇ ὡς λόγος ἀποκλεισμοῦ ἢ ἀνικανότητος ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἀστικῶν καὶ »πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἐν τῇ παραδοχῇ εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀξιώματα καὶ »τιμάς, ἢ ἐν τῇ ἐξασκήσει παντὸς ἐπαγγέλματος ἢ βιομηχανίας ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ. «Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἐξωτερικὴ ἐνάσκησις πασῶν τῶν θρησκειῶν ἐξασφαλίζονται πᾶσι »τοῖς ὑπὸ τὴν Βουλγαρίαν, καθὼς καὶ τοῖς ξένοις, καὶ οὐδὲν πρόσκομμα παρεμ»βληθήσεται, τόσον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν τῶν κοινοτήτων, ὅσον καὶ »εἰς τὰς πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν σχέσεις των.

Ὅπως δὲ ἐξάρωσι τὴν ἔκτακτον σπουδαιότητα, ἣν προσέδιδον εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, ἐν τῇ βαθείᾳ συνέσει των, ἐνέκριναν, ἵνα ἐπαναληφθῇ πεντάκις ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Συνθήκης, ἐφαρμόζουσαι τοῦτο κατὰ σειρὰν καὶ ἰδίᾳ εἰς ἑκάστην τῶν χωρῶν τοῦ Αἵμου διὰ τῶν αὐτῶν πάντοτε λέξεων. Τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ ὕφους καὶ ἡ ἀσυνήθης ἐπανάληψις προσδίδουσιν εἰς τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἄρθρον τὸν χαρακτῆρα ἀκρογωνιαίου λίθου τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀνεγερθέντος οἰκοδομήματος καὶ ἐπισήμου **τύπου**, καθορίζοντος τὸ πνεῦμα τὸ διῆκον δ' ὁλοκλήρου τῆς Συνθήκης καὶ ἀναβιβάζοντος τὸν σεβασμὸν τῆς προσωπικῆς καταστάσεως (statut personnel), οἵαν διετύπωσεν αὐτὴν ἡ Συνθήκη, εἰς τὸ ὕψος εὐρωπαϊκοῦ δόγματος. Ἡ Εὐρώπη ἀνεκήρυττεν, ὅτι δὲν προὐτίθετο νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν χάρτην τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἔνθα ἐν πολλοῖς σημείοις, τὰ ἔθνη, αἱ γλῶσσαι καὶ αἱ θρησκεῖαι συγχέονται καὶ συναναφύρονται, χωρὶς νὰ χορηγήσῃ εἰς τὰς μειονοψηφίας σοβαρὰ ἐχέγγυα διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἰδίου ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν. Προελάμβανεν οὕτω, κατὰ τρόπον καὶ δίκαιον καὶ ἀποτελεσματικὸν ἐνταυτῷ, τὰ ἐνδεχόμενα ἀναποδράστως νὰ συμβῶσιν, ἐὰν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μειονοψηφιῶν τούτων ἐπήρχετο ἡ ἰδέα, ὅτι ἄνευ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς πόθους καὶ τὰς εὐχάς των, ἐθυσιάσθησαν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰς συνδυασμοὺς πολιτικούς, ἀποκλειστικῶς εὐνοϊκοὺς διὰ τοὺς ἀντιπάλους των.

Ἀλλ' ἡ Εὐρώπη προέβη καὶ περαιτέρω. Ἀποτεινόμεναι πρὸς τὰ νεοπαγῆ κράτη αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, ὑπενθυμίζουσιν αὐτοῖς, ἐν τῷ αὐτῷ κειμένῳ τῆς Συνθήκης καὶ ἐπιτακτικῷ τῷ τρόπῳ, ὅτι, ἐὰν ἡ ἀνεξαρτησία χορηγεῖ δικαιώματα, συνεπάγεται ὅμως καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ὅτι διὰ κράτη ταῦτα ὑπάρχουσι θεμελειώδεις τινὲς **ἀρχαί**, τῶν ὁποίων ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ εἰσιν ὑποχρεωτικαί, ἡ δὲ παραβίασις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ὁμολογίαν ἐκπτώσεως ἀπὸ τῶν χορηγηθέντων εὐεργετημάτων καὶ ἀναξιότητος πρὸς κάρπωσιν τῶν ἐπιβραβευθέντων ἀγαθῶν.

Ἁπλοῦν ἄλλως τε βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀρκεῖ, ὅπως καταδείξῃ ὁποίας ἀναπτύξεως ἦν ἐπιδεκτικός, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ὑπεδείξαμεν, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅρος ἐν τῷ πνεύματι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ βεβαίως εἰς τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν σημασίαν τῆς διατάξεως ταύτης, ἥτις σημειοῖ ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἀποβλέπων ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ, διαβεβαίου, ὅτι τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου «ἐφάνη ἀντάξιον τῶν προσδοκιῶν τῆς Εὐρώπης».

Οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀντελήφθησαν ἐπακριβῶς, ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης στιγμῆς, τὰ καθήκοντα εἰς ἃ ὑπέβαλλεν αὐτοὺς ἡ νέα ἰδιότης των. Ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔσχεν ὑπηκόους εἰρηνικωτέρους οὐδὲ πιστοτέρους. Κατέβαλον πάντοτε τοὺς φόρους, ὑπηρέτησαν ὡς στρατιῶται καὶ τόσον εὐσυνειδήτως ἐτήρησαν τὸν ὅρκον τὸν συνδέοντα τοὺς ὑπηκόους πρὸς τὸν ἄρχοντα, ὥστε ἡ Α. Β. Υ. ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος, διὰ τῆς εὐμενείας, μεθ' ἧς ἀείποτε ἐδεξιοῦτο τοὺς Ἕλληνας Ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ διὰ τῶν γραπτῶν τεκμηρίων τῆς εὐαρεσκείας του, ἅτινα ἀπηύθυνεν αὐτοῖς εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, συχνάκις κατέστησε πασίγνωστα τὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἡ ἀνεπίληπτος πολιτεία τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του ἐνέπνεεν αὐτῷ.

Ὁ νοῦς ἰλιγγιᾶ καὶ ἡ καρδία συνέχεται ἐνώπιον τοῦ ἀπαισίου θεάματος τῆς τελικῆς καταστροφῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν, κατεποντίσθη τὸ προϊὸν τῶν θαυμασίων προσπαθειῶν ὁλοκλήρου λαοῦ, ὅστις, πιστεύσας εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Εὐρώπης, κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὰ προσφιλέστερα αὐτοῦ αἰσθήματα, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης χώρας τόσον κακῶς ἀνταμειψάσης τοσαύτην τιμιότητα χαρακτῆρος.

* * *

Εὐκταῖον θὰ εἶνε ἐὰν ἐπετρέπετο ἡμῖν, ὅπως μὴ προβῶμεν περαιτέρω. Ἀλλά, πρὶν καταστρέψωμεν τὸν λόγον, ὀφείλομεν προσέτι, ἵνα ἐκπληρώσωμεν λυπηρὸν καθῆκον, ἀνατρέποντες δεόντως ἐπικίνδυνον σόφισμα, οὗτινος ἐπιζητεῖται ἡ ἐν εὐρείᾳ μοίρᾳ διάδοσις ἐναντίον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ σόφισμα τοῦτο, ὅπερ ἐστίν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ προσδίδει εἰς τὰ πρόσφατα ἐν Βουλγαρίᾳ γεγονότα τὸν χαρακτῆρα ἀντιποίνων, προεβλήθη κατὰ πρῶτον μετά τινος δειλίας· ἤδη ὅμως ἡ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ χρῆσις αὐτοῦ καθίσταται εὐρυτέρα καὶ ἀναμφισβήτητον τυγχάνει, ὅτι, ἐὰν ταχέως δὲν ἀνατραπῇ, ἡ σιωπὴ ἡμῶν θὰ ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν παρὰ ταῖς Κυβερνήσεσι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων χρησιμοποίησιν αὐτοῦ.

Αἱ δύο αὗται κατηγορίαι γεγονότων ἐξίσου ἀξιοκατακρίτων, ὡς ἐκ τοῦ συνόλου τῶν οὐσιωδῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὅλως ἀνομοίων περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἐσχεδιάσθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν, προσλαμβάνουσιν, ἐξαιρουμένου τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν μέρους, χροιὰν τοσοῦτον διάφορον, ὥστε ἐντελῶς ἀδύνατος ἀποβαίνει πᾶσα ἀπόπειρα οἱουδήποτε συσχετισμοῦ αὐτῶν.

Ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔνθα ἀδύνατον πλέον ἀποβαίνει νὰ ἀρνηθῇ τις τὴν συνενοχὴν τῶν ἀρχῶν εἰς τὰ γενόμενα, εὑρισκόμεθα ἀπέναντι Κυβερνήσεως, ἥτις, καίπερ ἀποκαλοῦσα ἑαυτὴν χριστιανικὴν καὶ πεπολιτισμένην, οὐδόλως ὀκνεῖ νὰ συμμετάσχῃ ἐν τῇ διαπράξει κακακουργημάτων κατὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῆς ὑπηκόων καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐδάφους, καὶ ἥτις, ἀπεκδυομένη τοῦ προνομίου τοῦ ἀπονέμειν τὴν δικαιοσύνην, ὑποβοηθεῖ ἄνευ τύψεως συνειδότος ἐγκληματικὰς πράξεις ἐναντίον ἀθώων πολιτῶν. Δὲν ἀπόκειται ἡμῖν ἡ ἐπὶ πλέον ἐπέκτασις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου καὶ ἡ διευκρίνησις τοῦ ζητήματος, ἐὰν Κυβέρνησις, κατάφωρος γενομένη ἐπὶ τοιαύτῃ παραβιάσει τῶν καθηκόντων της, δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν καταδίκην, ἣν ἐξεθήκαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, πειρώμενοι νὰ καθορίσωμεν, δι' εὐσυνειδήτου ἑρμηνείας, τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς βερολινείου Συνθήκης.

Ὅλως διάφορος εἶνε ἡ θέσις τοῦ ζητήματος ἐν Μακεδονίᾳ, καθόσον δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ Κυβερνήσεως, ἀλλὰ περὶ δύο ἀνταγωνιζομένων μερίδων.

Αἱ βανδαλικαὶ πράξεις, ὧν ἡ ἐπαρχία αὕτη κατέστη τὸ πεδίον, προκαλοῦσι (περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν), ὁθενδήποτε καὶ ἂν προέρχωνται, τὴν θλίψιν, τὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ τὰς ἀρὰς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παρανομία οὐδέποτε δικαιολογεῖ τὴν παρανομίαν καὶ ἡ μεμονωμένη ἢ ἀπὸ κοινοῦ προσφυγὴ ἐκ μέρους ὁμάδος τινὸς εἰς τὸ κακουργεῖν, οὐδέποτε δύναται ν' ἀποτελέσῃ διὰ τὸν ἀντίπαλον προηγούμενον, ὅ περ ἐπιτρέπεται αὐτῷ, ἵνα ἐκμεταλλευθῇ. Ἀλλ' ἀφοῦ ἅπαξ κατηντήσαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν συγκεχυμένην, ἄτακτον καὶ τερατώδη ἐπί τε τῶν διανοιῶν καὶ τῶν θελήσεων δρᾶσιν, ἥντινα ἐν δεδομέναις στιγμαῖς δημιουργεῖ ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ ἡ σοβαρότης τῶν πλημμελημάτων, ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἐν τῇ ἀνατροπῇ ταύτῃ τῶν ἠθικῶν καὶ νομικῶν ἀρχῶν, καί περ ἡ ἐνοχὴ τῶν πράξεων τυγχάνει ἀμφοτέρωθεν ἴση καὶ ἡ περιστολὴ παρεμφερής, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅμως τοῦ βαθμοῦ τῆς εὐθύνης τὸ πρᾶγμα πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ εὕρηται δι' ἀμφοτέρους ἐν τῇ αὐτῇ ἀναλογίᾳ, καθόσον αὕτη ἐπιβαρύνει ἐν πολλῷ μείζονι μέτρῳ τὸν ἀρξάμενον χειρῶν ἀδίκων.

Ἐπὶ τίνος λοιπὸν ἡ ἱστορία θέλει ἐπιρρίψῃ τὸ βάρος τῶν εὐθυνῶν τούτων;

Ἀφ' ὅτου τὸ ἐν ἔτει 1885 πραξικόπημα ἥνωσε τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἅπασα ἡ προσοχὴ τῶν Βουλγάρων ἐστράφη πρὸς τὴν Μακεδονίαν, νέον ἀντικείμενον τῶν πλεονεκτικῶν αὐτῶν ὀρέξεων. Μετά τινων δὲ ἐτῶν σύντονον μέν, ἀλλ' ὑπόκωφον ἐνέργειαν, τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μῖσος αὐτῶν ἐξερράγη ἐπὶ τέλους διὰ νέας μεθόδου δράσεως. Τὰ ἐν Σόφιᾳ ἀναφανδὸν ἐδρεύοντα κομιτᾶτα, χάρις εἰς τὰ σπουδαῖα χορηγήματα ἰσχυρᾶς Ἑταιρείας, ἤρξαντο ὀργανοῦντα πολυπληθῆ σώματα, ἅτινα, διοικούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρ' ἀξιωματικῶν τοῦ ἐνεργοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, διήρχοντο τὰ μεθόρια, ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ, ὡς ἐφρόντιζον πάντοτε ν' ἀνακηρύττωσι γεγονυίᾳ τῇ φωνῇ, τῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἡ κατάστασις ὁσημέραι ἐπεδεινοῦτο, ἀπὸ δὲ τοῦ 1903 προσέλαβεν αὕτη τρομακτικὰς διαστάσεις, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Μουσουλμᾶνοι καὶ οἱ ξένοι συμπεριελήφθησαν ἐν τῇ προγραφῇ. Καὶ ἐνῷ προσεβάλλετο διὰ τῆς δυναμίτιδος ἡ Θεσσαλονίκη, τῆς ἐνάρξεως γενομένης ἀπὸ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης, ἀνετινάσσετο δὲ τὸ γαλλικὸν ἀτμόπλοιον Cuadalquivir καὶ ἐπυρπολεῖτο τὸ αὐστριακὸν Vascapu καὶ αἱ διεθνεῖς ἁμαξοστοιχίαι, αἱ διερχόμεναι τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος, κακῶς πληροφορημένος, ἐξῆγε κατηγορηματικῶς ἐκ τῶν ἀπαισίων τούτων ἐπιτυχιῶν τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικότητος ἐν Μακεδονίᾳ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὰ κομιτᾶτα τῆς Σόφιας ἐπίστευσαν ἀληθῶς, ὅτι ἤγγιζεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ καὶ ὅτι ὁ ἀγών, ὃν ἀδρᾷ δαπάνῃ εἶχον ἀναλάβῃ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, εἶχε καρποφορήσῃ, ἐπιτευχθέντος τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν ὠμοτήτων, τῶν διαπραττομένων ὑπὸ τῶν ἐκ Βουλγαρίας προερχομένων ἐνόπλων στιφῶν, ὡς μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτως ὥστε τὰ κομιτᾶτα δὲν ἐδίσταζον νὰ συγκαταλέγωσιν ἀναμίξ, ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἃς ἐξέδιδον καὶ διένειμον ἀφειδῶς, μετὰ τῶν διεθνῶν Συνθηκῶν καὶ τῶν διακοινώσεων τῶν Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ἐπιτελείου τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ τὰς

προκηρύξεις καὶ τὰ ὑπομνήματα, ἅτινα οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς *ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως* ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς διπλωματικοὺς Πράκτορας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Σόφιᾳ. Ἀλλὰ ποῦ ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ ἑλληνικὰ σώματα;

Ταῦτα ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1904, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μακροθυμία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶχε συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἐμπνεύσῃ τοῖς μὲν Βουλγάροις τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ πάντα ἐπετρέποντο αὐτοῖς, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸ αἴσθημα,ὅτι ἡ Εὐρώπη τοὺς ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν καταδυναστῶν των. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν καὶ νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν βουλγαρικὴν αὐθάδειαν διὰ τῆς ἀντιτάξεως βίας εἰς τὴν βίαν. Ἐξ ὧν συνάγεται, ὅτι λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ταὐτότητος τῶν μέσων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς θέσεως, ἤτοι,τοῦ ὅλως ἀτομικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀντιπάλων, ἐνταῦθα δύναταί τις προσφυῶς νὰ παρατηρήσῃ, τοῦ λόγου ὄντος περὶ ἀντιποίνων, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσὶν οἱ προσφυγόντες εἰς ταῦτα.

Διὰ τῆς ὑπὲρ τὸ δέον μακρᾶς ταύτης ἀλλ' ἀναγκαίας περὶ Μακεδονίας παρεκβάσεως, οὐδὲν ἄλλο ἐπεζητήσαμεν εἰμὴ νὰ ἐπιχύσωμεν φῶς ἐπί τινων ὡρισμένων γεγονότων πρὸς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ τοιαῦτα, καὶ συνεπῶς πόσον παραλογίζονται οἱ ἐπιζητοῦντες νὰ προσάψωσι μῶμον ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ζητήματος.

Ἐπαναλαμβάνωμεν καὶ αὖθις, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καταδικάζει καὶ ἀποδοκιμάζει πάσῃ δυνάμει τοιαῦτα ἐγκλήματα καθοσιώσεως ἐναντίον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁθενδήποτε κἂν προέρχονται. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν θυελλωδῶν ἀγώνων, δὲν ἔπαυσε τοῦτο, καθὰ τεκμηριοῦσιν αἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ παραινετικαὶ ἐγκύκλιοι, νὰ ἐπιδαψιλεύῃ τὸν λόγον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας, καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀναζωπύρησιν τῶν πράων αἰσθημάτων τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ἡ δὲ κατηγορία, καίπερ πάντῃ ἀσύστατος, ἡ τολμηρῶς διατυπωθεῖσα κατὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων μακεδονικῶν τινῶν ἐπαρχιῶν, ἀφωσιωθέντων μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ποιμαντορικῶν αὐτῶν καθηκόντων ἄνευ οἱασδήποτε ὑπερβασίας, κατεπίκρανε βαθέως τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς ἐκ τῆς ὕβρεως τῆς ἐμπεριεχομένης ἐν αὐτῇ κατὰ τῆς ὑψηλῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀποστολῆς, ἣν ὁ σεπτὸς οὗτος Θρόνος δὲν ἔπαυσεν ἐνασκῶν ἀπὸ εἴκοσιν ἤδη αἰώνων.

Πρὸς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα τὸν Σουλτᾶνον, ἡ Κυβέρνησις τοῦ οποίου ἐπιδείξατο τὰς εὐμενεῖς αὐτῆς διαθέσεις δι' ἐντόνων παραστάσεων, ἅμα διεβιβάσθη αὐτῇ τοιαύτη ἐπίκλισις, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑποβάλλει τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην.

Ἐν ἐπιγνώσει δὲ τῶν καθηκόντων αὐτῆς καὶ πεποιθυῖα ἐπὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός της, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ κορυφὴ αὕτη ἁπασῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπικαλεῖται τὴν μεσολάβησιν τῆς Εὐρώπης, ἀπεκδεχομένη μετὰ βεβαιότητος, ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, ἐν τῇ ἀμεροληψίᾳ αὐτῶν, θὰ ἐπιτάξωσι τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τὸ κράτος σφετεριστικῆς μανίας διαρπαγεισῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν. Ἐλπίζουσα δ' ἀκραδάντως, ὅτι ἡ ὑπὲρ τῶν θυμάτων ἐπίκλισις αὐτῆς εἰσακουσθήσεται, ἀτενίζει ἠρέμα εἰς τὸ μέλλον, πεποιθυῖα εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κρίσιν τῆς Ἱστορίας.

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

(Τὰ διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ἀνταλλαγέντα διπλωματικὰ ἔγγραφα μεταξὺ τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ κάθοδος τοῦ νέου ὑπάτου Ἁρμοστοῦ εἰς Κρήτην).

Α'.

Ἀνακοίνωσις τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, ἐπιδοθεῖσα πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὴν 1]14 Αὐγούστου 1906.

«Αἱ προστάτιδες Δυνάμεις, ὅπως ἐκδηλώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των, τοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἐφικτοῦ, τοὺς πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ ὅπως ἀναγνωρίσωσιν ἐμπράκτως τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, δέον πάντοτε νὰ λαμβάνῃ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Κρήτης, συνεφώνησαν νὰ προτείνωσιν εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα, ὅπως ἐφεξῆς, ὁσάκις ἡ θέσις τοῦ ὑπάτου ἐν Κρήτῃ Ἁρμοστοῦ ἤθελε χηρεύσῃ, ἡ Α. Μεγαλειότης, κατόπιν ἐμπιστευτικῶν συσκέψεων μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ὑποδεικνύῃ ὑποψήφιον ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῶν Δυνάμεων ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ καὶ ἀνακοινοῖ αὐταῖς ἐπισήμως τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῆς ἐκλογήν.

«Αἱ προστάτιδες Δυνάμεις, ἅμα ὡς ἐγκρίνωσι τὴν ἐκλογήν, θέλουσι λαμβάνῃ τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως μεταβιβάζωσι τὴν ἣν ἔχουσιν ἐξουσίαν εἰς τὸν νέον τοῦτον ὕπατον Ἁρμοστὴν δι' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον πέντε ἐτῶν καὶ γνωστοποιῶσι τὸν διορισμὸν εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα τὸν Σουλτᾶνον.

«Ἐν ταῖς σκέψεσι τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἡ παραχώρησις αὕτη ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τῶν μεταρρυθμίσεων, τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ κοινῇ διακοινώσει, ἣν οἱ ἐν Κρήτῃ Γενικοὶ Πρόξενοι ἀπηύθυναν πρὸς τὸν ὕπατον Ἁρμοστὴν τὴν 10)23 Ἰουλίου, αἱ Δυνάμεις δ' αὗται ἔχουσι τὴν ἑδραίαν ἐλπίδα, ὅτι ἡ κρητικὴ Συνέλευσις θέλει εἰλικρινῶς ἀποδεχθῇ ταύτην».

Ἐν Ἀθήναις 1)14 Αὐγούστου 1906.

Τσερμπατσέφ
Ἀμπὰν Γιώγκ
Π. Λεφέβρ
Ποντάλις Ρ. Μποργκέττη

Β'.

Ἀπάντησις τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπους τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, ἐπιδοθεῖσα τὴν 1)14 Αὐγούστου 1906.

«Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἀποδέχεται εὐχαρίστως τὴν διακοίνωσιν, ἥτις ἐπεδόθη Αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων καὶ

διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦσιν, ὅτι, ὅπως ἐκδηλώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των, τοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἐφικτοῦ, τοὺς πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ ὅπως ἀναγνωρίσωσιν ἐμπράκτως τὸ ἐνδιαφέρον, ὅ περ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων δέον πάντοτε νὰ λαμβάνῃ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Κρήτης, συνεφώνησαν νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν Α. Μεγαλειότητα, ὁσάκις ἡ θέσις τοῦ ὑπάτου ἐν Κρήτῃ Ἁρμοστοῦ χηρεύῃ, τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδεικνύῃ ὑποψήφιον ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῶν Δυνάμεων τούτων ἐν τῇ νήσῳ καὶ γνωστοποιῇ αὐταῖς ἐπισήμως τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῆς ἐκλογήν, ἐν ταῖς σκέψεσι δὲ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἡ παραχώρησις αὕτη ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ κοινῇ διακοινώσει, ἣν οἱ ἐν Κρήτῃ Γενικοὶ Πρόξενοι ἀπηύθυναν πρὸς τὸν ὕπατον Ἁρμοστὴν τὴν 10)23 Ἰουλίου.

« Ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων φρονεῖ, ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται παραχώρησις, πρὸς τῇ μνημονευομένῃ ἐν τῇ ἀπὸ 10)23 Ἰουλίου κοινῇ διακοινώσει, τῇ ἀφορώσῃ τὴν χωροφυλακήν, ἀποτελοῦσα ἓν βῆμα πρὸς τὴν κατὰ τὴν ὁμόφωνον εὐχὴν τῶν Κρητῶν ποθουμένην λύσιν, τίθησι τέρμα εἰς τὴν ἀποστολήν, τὴν ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἐμπιστευθεῖσαν εἰς τὴν Α. Βασιλικὴν Ὑψηλότητα τὸν πρίγκιπα Γεώργιον καὶ ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ καταλίπῃ μετὰ πάσης τιμῆς τὸ ἀξίωμα, ὅ περ ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ αἱ Δυνάμεις καὶ τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ καὶ εἰλικρινῶς διεχειρίσθη.

» Ἀλλ' ὅπως ἡ ἀναχώρησις τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου πραγματοποιηθῇ κατὰ τοὺς προτεινομένους ὅρους καὶ ἰδίως ἵνα προληφθῇ ὅπως ἡ ἀναχώρησις αὕτη προκαλέσῃ περιπλοκάς, αἵτινες ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Κρήτης καὶ τῶν Κρητῶν εἶνε ἀπαραίτητον νὰ προληφθῶσιν, ἡ Α. Μεγαλειότης φρονεῖ, ὅτι εἶνε ἐπάναγκες, ὅπως ἡ διακοίνωσις δημοσιευθῇ, ἢ τοὐλάχιστον τὸ περιεχόμενον τῆς διακοινώσεως ταύτης γνωστοποιηθῇ εἰς τοὺς Κρῆτας.

» Ἀλλ' ἡ δημοσίευσις αὕτη ἀποκλείεται ρητῶς ὑπὸ τῆς δευτέρας διακοινώσεως, τῆς ἐπιδοθείσης τὴν 1)14 Αὐγούστου ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων. Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων κρίνει χρήσιμον νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν λόγων, οἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην της, καθιστῶσι τὴν δημοσίευσιν τῆς διακοινώσεως ἀναγκαίαν καὶ ἐπείγουσαν καὶ εἶνε πεπεισμένη, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἀναγνωρίζουσαι τὸ βάσιμον τῶν παρατηρήσεών της, θέλουσι διευκολύνῃ τὴν παραίτησιν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου.

» Ἐπὶ τῇ προβλέψει τῆς παραιτήσεως ταύτης, ἡ Α. Μεγαλειότης ὑποδεικνύει ὡς διάδοχον τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ἐν τῇ θέσει τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῆς Κρήτης τὸν κ. Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, πρώην πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀνακοινοῖ ἐπισήμως τὴν ἐκλογήν της εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐγκριθήσεται ὑπ' αὐτῶν.

» Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ἀνέθηκε τῷ κ. Θεοτόκῃ, Προέδρῳ τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων πρὸς διακανόνισιν τῶν λεπτομερειῶν, ὁπόταν κατόπιν τῆς παραιτήσεως τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ἡ ἐκλογὴ τοῦ διαδόχου του τύχῃ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν Δυνάμεων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1)14 Αὐγούστου 1906.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Γ'.

Ἀνακοίνωσις τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, γενομένη πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν κ. Γ. Θεοτόκην, Πρωθυπουργόν, τὴν 9)22 Σεπτεμβρίου 1606.

»Ἐν τῇ ἀνακοινώσει, ἣν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ηὐδόκησε νὰ ποιήσηται τὴν 1)14 παρελθόντος Αὐγούστου εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων, εὐηρεστήθη, ἐπὶ τῇ προβλέψει τῆς ἐνδεχομένης παραιτήσεως τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, νὰ γνωστοποιήσῃ αὐταῖς ἐπισήμως, ὅτι ὑπεδείκνυε διὰ τὴν θέσιν τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ τὸν κ. Α. Ζαΐμην, πρώην Πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐν Ἑλλάδι.

»Καί τοι τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ δὲν προηγήθησαν ἐμπιστευτικαὶ συσκέψεις μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπων, καθ' ἣν ἐξεδήλωσαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ διακοινώσει αὐτῶν τῆς 1)14 Αὐγούστου, αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας ἐπιφορτίζουσι τοὺς ἀντιπροσώπους των νὰ γνωστοποιήσωσιν εὐλαβῶς πρὸ τὴν Α. Μεγαλειότητα, ὅτι ἀποδέχονται εὐχαρίστως τὴν περὶ τοῦ κ. Ζαΐμη ὑπόδειξίν της».

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9)22 Σεπτεμβρίου 1906.

Τσέρμπατσέφ
Ἀμπὰν Γιὼγκ
Π. Λεφέβρ
Πονταλὶς Ρ. Μποργκέττη

Διορισμὸς τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ὡς ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων καὶ κάθοδος αὐτοῦ εἰς Κρήτην

Τὴν 10 1)2 π. μ. τοῦ Σαββάτου, 16ης τρέχοντος μηνός, ὁ κ. Ἀλέξανδρος Ζαΐμης, προσκληθεὶς μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Διαδόχου ἔνθα παρῆσαν ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὡς ἀντιβασιλεύς, αἱ Α.Β.Υ. οἱ βασιλόπαιδες Νικόλαος καὶ Ἀνδρέας καὶ οἱ ἐνταῦθα πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας, ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων.

Ἐκεῖ, ὁ Σὶρ Φράνσις Ἔλλιοτ, ὡς πρύτανις τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, μετὰ τὸν τυπικὸν χαιρετισμόν, προσεφώνησεν, ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων τῆς Κρήτης, τὴν Α.Β.Υ. τὸν ἀντιβασιλέα Διάδοχον ὡς ἑξῆς:

«*Ὑψηλότατε,*

»Ἡ Ὑμετέρα βασιλικὴ Ὑψηλότης δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι αἱ τέσσαρες Δυνάμεις, ἃς ἔχομεν, τὴν τιμὴν ν' ἀντιπροσωπεύωμεν, συνεφώνησαν νὰ προτείνωσιν εἰς τὴν Α.Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ὅπως ἐφεξῆς, ὁσάκις ἡ θέσις τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ ἤθελε χηρεύῃ, εὐαρεστῆται νὰ ὑποδεικνύῃ αὐταῖς ὑποψήφιον ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς των ἐν τῇ νήσῳ, ὅτι δὲ ἡ Α. Μεγαλειότης ηὐδόκησε ν' ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην.

»Τῆς προβλεπομένης ὡς ἐνδεχομένης περιστάσεως, προκυψάσης ἐκ τῆς παραι-

τήσεως τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἡ Α. Μ. ὁ βασιλεὺς ὑπέδειξε πρὸς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις ὡς διάδοχον τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν ἐν Κρήτῃ τὸν κ. Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, πρώην Πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐν Ἑλλάδι, τῆς δ' ἐκλογῆς τῆς Α. Μεγαλειότητος τυχούσης τῆς συναινέσεως τῶν Κυβερνήσεων ἡμῶν, παρακαλοῦμεν ἐν ὀνόματι αὐτῶν τὴν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Α. Μεγαλειότητος, ἵνα παράσχῃ εἰς τὸν κ. Ζαΐμην τὴν ἄδειαν νὰ δεχθῇ τὴν ἐντολὴν τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους :

1ον) »Ὁ ὕπατος Ἁρμοστὴς περιβληθήσεται δι' ἐντολῆς πενταετοῦς διαρκείας πρὸς κανονικὴν διοίκησιν τῆς νήσου.

2ον) »Ὁ ὕπατος Ἁρμοστὴς θέλει ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Α.Α.Μ. τοῦ Σουλτάνου, καὶ θέλει λάβῃ μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς τουρκικῆς σημαίας, ἥτις, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὑπόσχεσιν, νὰ κυματίζῃ ἐφ' ἑνὸς τῶν ὠχυρωμένων τῆς νήσου σημείων.

3ον) »Πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ἔσται νὰ ἐπαγρυπνήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων, ἅτινα ὑποδεικνύονται ἐν ταῖς γενομέναις ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἀνακοινώσεσι τὴν 10]23 Ἰουλίου πρὸς τὴν Α.Β.Υ. τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, ὕπατον Ἁρμοστὴν ἐν Κρήτῃ, καὶ τὴν 1]14 Αὐγούστου πρὸς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα.

Εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος ἀντεφώνησεν, ὡς ἑξῆς :

«Ἐκφράζω πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἃς ἀντιπροσωπεύετε, τὴν εἰλικρινῆ εὐγνωμοσύνην μου ἐπὶ τῇ γενομένῃ μοι ὑφ' ὑμῶν ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἀνακοινώσει.

»Τῆς ἐκλογῆς τοῦ κ. Ἀλ. Ζαΐμη, πρώην Προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὅστις ὑπεδείχθη παρὰ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως, ὡς διάδοχος τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, τυχούσης τῆς συναινέσεως τῶν προστατίδων τῆς νήσου Μεγάλων Δυνάμεων, ἐπιτρέπω, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως, τῷ Κυρίῳ Ζαΐμῃ νὰ δεχθῇ τὴν ἐντολὴν τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, ὑπὸ τοὺς ὅρους τοὺς περιλαμβανομένους ἐν τῇ ἐπιδοθείσῃ μοι ὑφ' ὑμῶν προσφωνήσει.

»Εὐελπιστῶ, ὅτι αἱ προστάτιδες τῆς Κρήτης Μεγάλαι Δυνάμεις, αἵτινες, διὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν, ὅπως ἀναθέτωσιν εἰς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ἐν Κρήτῃ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ, ὁσάκις ἤθελε χηρεύῃ ἡ θέσις αὕτη, ἠθέλησαν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν κρητικὸν λαὸν νέον δεῖγμα τῆς ἐπιθυμίας των, τοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει τοὺς ἐθνικοὺς πόθους αὐτοῦ, θὰ εὐαρεστηθῶσι πρὸς τούτοις νὰ ὑποβοηθήσωσι τὸν κ. Ζαΐμην ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ».

Μετὰ τὴν ἀντιφώνησιν τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας, Σὶρ Ἔλλιοτ προσεφώνησε τὸν κ. Ζαΐμην καὶ ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων του, ὡς ἑξῆς:

«*Ἐξοχώτατε,*

«Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας ἐπεφόρτισαν ἡμᾶς νὰ ζητήσωμεν παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ὅπως εὐαρεστηθῇ, τῇ ἀδείᾳ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως, τοῦ ὑψηλοῦ ὑμῶν Κυριάρχου, κοινοποιηθείσῃ ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τοῦ Ἀντιβασιλέως, νὰ δεχθῇ τὴν ἐντολὴν τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους :

1ον) «Ὁ ὕπατος Ἁρμοστὴς περιβληθήσεται δι' ἐντολῆς πενταετοῦς διαρκείας πρὸς κανονικὴν διοίκησιν τῆς νήσου.

2ον) «Ὁ ὕπατος Ἁρμοστὴς θέλει ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, καὶ θέλει λάβῃ μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς τουρκικῆς σημαίας, ἥτις, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὑπόσχεσιν, νὰ κυματίζῃ ἐφ' ἑνὸς τῶν ὠχυρωμένων σημείων τῆς νήσου.

3ον) «Πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ἔσεται νὰ ἐπαγρυπνήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων, ἅτινα ὑποδεικνύονται ἐν τῇ γενομένῃ τῇ 10]23 Ἰουλίου 1906 ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἀνακοινώσει πρὸς τὴν Αὐτοῦ Βασιλικὴν Ὑψηλότητα τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, ὕπατον Ἁρμοστὴν ἐν Κρήτῃ, τῆς ὁποίας ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἐπιδώσωμεν ἀντίγραφον, ὡς καὶ τῆς κοινῆς διακοινώσεως τῆς 1]14 Αὐγούστου, ἥτις καθορίζει τοὺς ὅρους τῆς ὑποδείξεως καὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ».

Ὁ κ. Ζαΐμης εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἀντεφώνησεν, ὡς ἑξῆς :

«Τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τοῦ Ἀντιβασιλέως, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Αὐτοῦ Μεγαγειότητος τοῦ Βασιλέως, ἐπιτρέψαντός μοι νὰ δεχθῶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κρήτῃ, εἰς ὃ ἐκλήθην, τῇ ὑποδείξει τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως, τυχούσης τῆς συναινέσεως τῶν προστατίδων τῆς νήσου Μεγάλων Δυνάμεων, δηλῶ, ὅτι ἀποδέχομαι τὴν ἐντολὴν ταύτην, ὑπὸ τοὺς ὅρους, τοὺς περιλαμβανομένους ἐν τῇ ἐπιδοθείσῃ μοι ὑφ' ὑμῶν προσφωνήσει.

«Παρακαλῶν ὑμᾶς, κύριοι, ὅπως διερμηνεύσητε πρὸς τὰς ὑμετέρας Κυβερνήσεις τὰ αἰσθήματα τῆς ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης μου ἐπὶ τῇ ἐμπιστοσύνῃ, δι' ἧς εὐηρεστήθησαν νὰ μὲ τιμήσωσιν, εὐελπιστῶ, ὅτι ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἔργου μου θέλουσιν ὡσαύτως εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ παράσχωσι τὴν εὐμενῆ αὐτῶν συνδρομήν».

*
* *

Ὁ νέος ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης κ. Ἀλ. Ζαΐμης. ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 8ην ἑσπερινὴν ὥραν τῆς Κυριακῆς, 17 Σεπτεμβρίου, καὶ ἐπιβὰς τῆς «Σφακτηρίας», κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ ὑποναυάρχου κ. Κ. Ζώτου, ἔφθασε τὴν 5ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς ἐπαύριον Δευτέρας, 18 τρέχοντος, εἰς Μῆλον, ὅπου ἀνέμενον αὐτὸν ἀνὰ ἓν πολεμικὸν τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων τῆς Κρήτης τὸ «*Μπάρχαμ*» τῆς Ἀγγλίας, ὁ «*Κόνδωρ*» τῆς Γαλλίας ὁ «*Πελεκᾶνος*» τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ «*Ντόνιετς*» τῆς Ρωσσίας, εὐθὺς δὲ ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ ρωσσικοῦ, εἰς τὸν μεσαῖον ἱστὸν τοῦ ὁποίου ὑψώθη ἡ κρητικὴ σημαία, χαιρετισθεὶς διὰ 17 κανονιοβολισμῶν, ὑφ' ἑκάστου πολεμικοῦ, μεθ' ὃ ἀπέπλευσεν ἀμέσως διὰ τὸν λιμένα Χανίων.

Ὁ φέρων τὸν νέον Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης στολίσκος τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων ἀφίχθη εἰς τὸν λιμένα Χανίων τὴν 3 1)2 μ. μ. τῆς Τρίτης, 18ης τρέχοντος, καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν προκυμαίαν, ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν τηλεβόλων τῶν πολεμικῶν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσσίας, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ὁ Πρόεδρος τῆς κρητικῆς Συνελεύσεως, οἱ Σύμβουλοι τῆς κρητικῆς Πολιτείας, ὁ Δήμαρχος Χανίων μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαί, οἱ Γενικοὶ Πρόξενοι τῶν Μεγάλως Δυνάμεων, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. Μετὰ τὰς ἐπισήμους παρουσιάσεις ὁ

νέος ὕπατος Ἁρμοστὴς διηυθύνθη εἰς τὴν μητρόπολιν, ὅπου ἐψάλη δοξολογία ἐπὶ τῇ καθόδῳ αὐτοῦ, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας μετέβη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Διοικητηρίου, ἔνθα ὁ πρόεδρος τῆς κρητικῆς Συνελεύσεως κ. Μιχελιδάκης προσεφώνησεν αὐτόν, τονίσας, ὅτι τρέφει χρηστοτάτας ἐλπίδας ἐπὶ τὴν διοίκησίν του.

Ὁ κ. Ζαΐμης ἀπαντῶν εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Μετὰ βαθυτάτην βεβαίως σκέψιν ἀνέλαβον τὴν ὑψηλὴν ἐντολήν, διὰ τῆς ὁποίας μὲ περιέβαλεν ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ἡμῶν καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἀγαθώταται τῶν προστατίδων Δυνάμεων προθέσεις. Εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ τῆς ἀποδοχῆς τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην τοῦ κρητικοῦ λαοῦ.

»Ἔστε βέβαιοι, ὅτι θὰ ἀφιερώσω πάσας τὰς δυνάμεις μου διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡρωϊκῆς μεγαλονήσου, ἥτις μόνον διὰ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων καὶ τῆς εὐνομίας θὰ φθάσῃ εἰς τὸν τελικὸν αὐτῆς προορισμόν. Εἰς τὸ ἔργον μου τοῦτο, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ εὕρω ἀρωγοὺς πάντας τοὺς Κρῆτας, διότι πάντες Κρῆτες εἶνε φιλοπάτριδες καὶ διαπνέονται ὑπὸ ἀληθοῦς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης».

Μεθ' ὁ Γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσσίας προσεφώνησε τὸν κ. Ζαΐμην, ὡς ἑξῆς :

Κύριε Ὕπατε Ἁρμοστὰ τῶν Προστατίδων Δυνάμεων,

«Ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύομεν, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ χαιρετίσωμεν τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ἐπὶ τῇ ἀφίξει της εἰς τὴν νῆσον. Ἔχομεν τὴν σταθερὰν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἄφιξις ὑμῶν θὰ σημειώσῃ τὴν ἐπάνοδον τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἡσυχίας, καὶ ὅτι αἱ προσπάθειαι ὑμῶν διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου θὰ στεφθῶσιν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

»Ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν προσπαθειῶν τούτων ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης πρέπει νὰ εἶνε βεβαία περὶ τῆς εὐμενείας τῶν προστατίδων Δυνάμεων καὶ τῆς πλήρους συνδρομῆς ἡμῶν».

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ νέος ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐγκαθιδρύετο ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Διοικητηρίου καὶ ἐδέχετο τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐν τέλει τῆς κρητικῆς Πολιτείας καὶ τῶν Γενικῶν Προξένων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐτοιχοκολλεῖτο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἀπεστέλλετο ταχυδρομικῶς καὶ τηλεγραφικῶς τὸ διάγγελμα αὐτοῦ πρὸς τὸν κρητικὸν λαόν, ἔχον ὡς ἑξῆς :

«*Πρὸς τὸν Κρητικὸν λαόν,*

«Τῇ ὑποδείξει καὶ ἐκλογῇ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α', αἱ προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις μοὶ ἐνεπιστεύθησαν τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῆς νήσου.

»Ἀναλαβὼν σήμερον τὰ καθήκοντά μου, πεποίθησιν ἔχω, ὅτι καὶ παρὰ τῷ κρητικῷ λαῷ, ὡς ἐν ἐμοί, ἡ αὐτὴ κρατεῖ ἀφοσίωσις πρὸς τοὺς ἐλευθέρους θεσμούς. Τῶν θεσμῶν δὲ τούτων τὴν ἀνάπτυξιν ἀπεκδέχομαι ἀπὸ τῆς συνέσεως τῶν μελῶν

τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, φρονῶν, ὅτι, ὅπως ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, οὕτω καὶ ἡ Κρήτη, τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο τμῆμα τοῦ Γένους, μόνον διὰ φιλελευθέρων θεσμῶν δύναται νὰ προοδεύσῃ. Τὴν ἰσότητα, πάντων ἐνώπιον τῶν Νόμων, ἄνευ διακρίσεως θρησκεύματος, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, πρῶτα δὲ πάντων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν θεωρῶ ὡς βάσεις πάσης εὐνομουμένης πολιτείας.

»Κοινοὶ εἰσιν οἱ πόθοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης· πολλὰ δὲ κατὰ τὸν πρὸ μικροῦ χρόνον εἶχον συντελεσθῆ, προλειαίνοντα τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν τελικὴν λύσιν. Διὰ τῆς διακοινώσεως ὅμως αὐτῶν ἀπὸ 1 Αὐγούστου ἐ. ἔ. πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων αἱ προστάτιδες τῆς Κρήτης Δυνάμεις ἁπτότερον ἔτι ἢ μέχρι τοῦδε παρέσχον δεῖγμα τῆς ἐπιθυμίας, ἣν ἔχουσιν ὅπως κατὰ τὸ δυνατόν, λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι τρεῖς ἐκ τῶν προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων δὲν ἐφεί σθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν οὐδὲ τῆς ζωῆς τῶν ἰδίων αὐτῶν τέκνων πρὸς συντέλεσιν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου· εἰς δὲ τὴν ἔνδοξον τῆς Ἑλλάδος ἀδελφήν, τελοῦσαν ὑπὸ τὰ σκῆπτρα βασιλέως, βλαστοῦ δυναστείας, ἥτις πρωτηγωνίστησεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, ἀναμφιβόλως εἶνε καταληπτὴ ἡ ὀδύνη τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, μικρὸν ἔτι ἀπέχοντος τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως. Ἐγκαρτερήσωμεν ὅθεν, πεποιθότες ἐπὶ τὰς εὐμενεῖς διαθέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, καὶ ἐντείνωμεν πάσας τὰς προσπαθείας ἡμῶν ὅπως μὴ παρέχωμεν αὐταῖς πράγματα.

»Μέχρις οὗ ἐπέλθῃ τὸ αἴσιον γεγονός, πρὸς ὃ πάντες μετὰ συγκινήσεως μόλις συνεχομένης ἀτενίζομεν, ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν ὅπως καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ ὑλικῶς προαχθῇ ἡ Κρήτη· πρὸς τοῦτο δὲ ἐπικαλοῦμαι τὴν πεφωτισμένην γνώμην πάντων τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων ἀνδρῶν. Ἔχω δὲ δι' ἐλπίδος, ὅτι πάντες, εἰς μόνην τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἰδανικοῦ ἀποβλέποντες, ἐν πλήρει ὁμονοίᾳ θὰ ὑποβοηθήσωσι τὸ δυσχερὲς ἔργον, ὅπερ τῇ ἐκλογῇ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων μοὶ ἀνέθεσαν αἱ προστάτιδες Δυνάμεις».

Ἐν Χανίοις τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1906.

Ἀλέξανδρος Θρ. Ζαΐμης

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΟΡΥΤΣΑΣ

ΦΩΤΙΟΥ

Τὴν 9ην τρέχοντος μηνὸς ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ἀνέγραψε νέον ἐθνομάρτυρα εἰς τὰς δέλτους αὐτῆς, τὸν Μητροπολίτην Κορυτσᾶς Φώτιον, δολοφονηθέντα ὑπὸ ἀλβανικῆς συμμορίας ἐν τῷ χωρίῳ Καμενίτσᾳ, παρὰ τὸ χωρίον Βρατοβίσταν, ὅπου μετέβαινε νὰ ἱερουργήσῃ καὶ νὰ παρηγορήσῃ τὰ ὑπὸ παντοίων κινδύνων περικυκλούμενα πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα.

Τὸ νέον τοῦτο θῦμα τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δημιουργηθείσης ὑπὸ τῶν δολοφονικῶν κομιτάτων τῆς Σόφιας ἀναρχίας, τυγχάνει ὁ πρῶτος Ἕλλην ἱεράρχης μετὰ τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαρτυρικὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, συναπαγχονισθέντων Μητροπολιτῶν, Διονυσίου τοῦ Ἐφέσου, Ἀθανασίου τοῦ Νικομηδείας καὶ Εὐγενίου τοῦ Ἀγχιάλου, οἵτινες μετὰ τοῦ ἐπίσης ἀπαγχονισθέντος Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, ἀποτελοῦσι τὴν μεγαλομάρτυρα ἱερὰν πεντάδα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἔπεσεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, μὲ τὸν Σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας, ὡς στρατιώτης μὲ τὸ ὅπλον αὐτοῦ καὶ δικαίως πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὑψηλοτέρων θυμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς μεγάλης του φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀπείρου του μετριοφροσύνης.

Ἡ στυγερὰ καὶ ἀνίερος δολοφονία τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν στρατιώτου πρέπει νὰ συγκλονίσῃ ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν Γένος, νὰ τὸ διδάξῃ τοὺς κινδύνους, ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται, νὰ τὸ ἀφυπνίσῃ ἐκ τῆς ἐθνικῆς νάρκης, ἐν ᾗ εὑρίσκεται δυστυχῶς ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη, νὰ τὸ συνετίσῃ, ἵνα κατανοήσῃ, ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα τοῦ ὑπὲρ πάντων ἀγῶνος. Ἄλλως ὁ ἀστὴρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ καταυγάσας τὴν οἰκουμένην διὰ τῆς λάμψεώς του, ἐξ οὗ καὶ μόνου σύμπαντα τὰ ἔθνη ἔλαβαν τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν φῶς, θὰ σβέσῃ ἐσαεί!

*
* *

Διὰ νὰ κατανοηθῶσι τὰ ἐλατήρια τῆς δολοφονίας τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου Φωτίου, ἀνάγκη ν' ἀναδράμωμεν μέχρι τοῦ ἔτους 1870.

Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, τὰς ἐνεργείας τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κινδύνους, ἐλάχιστα γνωρίζομεν οἱ ἐν Ἑλλάδι, εἰς ἃς ἐνεργείας ὀφείλεται ἡ στυγερὰ δολοφονία τοῦ ἐπιλεκτοτέρου στρατιώτου τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ ἡρωϊκωτέρου προμάχου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἀρχούμενος εἰς ἔργα μό-

νον, ἀπέκρουε πᾶσαν τοῦ ἔργου του διαφήμισιν καὶ διατυμπάνισιν, τὸ ἀλβανικόν, λέγομεν, ζήτημα συνελήφθη καὶ ἐγεννήθη ἐν Κορυτσᾷ, τῷ ἑλληνικωτάτῳ τούτῳ κέντρῳ τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας. Πρὸ τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν εἷς Ἑλληνοαλβανός, ὁ Βρέττος, ὁ κατὰ τὸ 1900 ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις καὶ οἱ ἐκ Φρασαρης, κωμοπόλεως κειμένης ἐπὶ τῶν ἠπειρομακεδονικῶν ὁρίων, ἐν τῷ γυμνασίῳ Κορυτσᾶς ἐκπαιδευθέντες τρεῖς αὐτάδελφοι Ἀλβανοί, ὁ Ἀμπτοὺλ-μπεης, ὁ πολὺς ἱδρυτὴς τοῦ κατὰ τὸ 1878 ἀλβανικοῦ Συνδέσμου τῶν νοτίων Ἀλβανῶν, τῶν Τόσκηδων, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Ναΐμ-μπεης, ὁ γνωστὸς διὰ τὰ ὑπὲρ τῆς ἀλβανικῆς παλιγγενεσίας ποιητικά του ἔργα, ὧν τινα τυγχάνουσι γεγραμμένα ἑλληνιστί, καὶ ὁ Σαμῆ-μπεης, ὡσαύτως συγγραφεὺς διαφόρων ἀλβανικῶν ἔργων, εἶνε οἱ πρῶτοι ἐργάται του. Ὁ Χριστιανὸς Βρέττος καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι Μωαμεθανοὶ εἶνε οἱ κατασκευασταὶ τοῦ πρώτου ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου διὰ λατινικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον γραμμάτων, ὀλίγων ἑλληνικῶν καὶ ὀλιγωτέρων ἰδιορρύθμων, εἰς ὃ ἀλφάβητον κατὰ τὸ 1870 τὸ πρῶτον συνεγράφησαν καὶ ἐξετυπώθησαν τὰ πρῶτα ἐγκυκλοπαιδικὰ ἀλβανικὰ βιβλία τῆς κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ νεοφανὴς αὕτη ἰδέα εὗρεν ἀρκετοὺς προσηλύτους τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου οὐκ ὀλίγοι ὑπῆρχον Ἀλβανοὶ Μωαμεθανοί τε καὶ Χριστιανοί. Εἷς τῶν προσηλύτων τούτων ἦτο καὶ ὁ συγγενὴς τοῦ μεγατίμου Ἠπειρώτου Χρηστάκη ἐφένδη Ζωγράφου, Κόττος Χότζης, ὅστις ἀνέλαβε νὰ προσηλυτίσῃ αὐτὸν τοῦτον τὸν Χρηστάκην ἐφένδην Ζωγράφον. Ὁ μακαρίτης ὅμως Ζωγράφος, ἀνὴρ ἐθνικώτατος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τὸν μὲν συγγενῆ του Κόττον Χότζην ἀμέσως ἀπέπεμψε τῆς ὑπηρεσίας του, τοὺς δὲ ἀλβανιστὰς ἠπείλησεν, ὅτι θὰ καταδιώξῃ διὰ τῆς Κυβερνήσεως, διότι προέβλεπεν ὁ προορατικώτατος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὅτι διὰ τῶν ἰδεῶν τούτων οὐδὲν ἄλλο ἐσκοπεῖτο ἢ ἡ διαίρεσις καὶ ἡ κατάτμησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἕνεκα τούτου ὁ Βρέττος ἀνεχώρησε διὰ Βουκουρέστιον, ὅπου καὶ ἐγκατέστη καλλιεργῶν τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν μεταξὺ τῶν ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ἰδίᾳ δὲ τῶν Κορυτσαίων.

Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν προσηλυτισθέντων ἐν Βουκουρεστίῳ ἀλβανογλώσσων ἦτο ὁ ἑκατομμυριοῦχος Κορυτσαῖος Ἀβραμίδης, Λιάκτσες, ὅστις ἀποθανὼν ἐγκατέλειψεν ἓν ἑκατομμύριον φράγκων χρυσῶν εἰς τὴν «**Ἀλβανικὴν Κοινότητα Κορυτσᾶς**», κατ' εἰσήγησιν τοῦ Βρέττου καὶ ἄλλων ἀλβανιστῶν, πρὸς ἵδρυσιν ἀλβανικοῦ Γυμνασίου ἐν Κορυτσᾷ, νομίζων ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης Κορυτσᾶς θὰ συγκατετίθετο νὰ ἐπονομασθῇ «**ἀλβανικὴ Κοινότης**», χάριν τοῦ ἑκατομμυρίου αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἐν λόγῳ Κοινότης γενναιοφρονέστατα ἀπέκρουσε τὸ ἁμαρτωλὸν τοῦτο ἑκατομμύριον, ὅπερ, καθὰ λέγεται, εὑρίσκεται εἰσέτι ἐν τοῖς ταμείοις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Δυστυχῶς πλεῖστοι τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἀλβανογλώσσων ἐκ Κορυτσᾶς Ἑλλήνων, προσηλυτίσθησαν εἰς τὰς ἀλβανικὰς ἰδέας, περὶ ἱδρύσεως μιᾶς Τουρκαλβανίας ἀπὸ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Σερβίας μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, οὗτοι δὲ ἐπέδρασαν πολὺ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορυτσᾶς χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἡ ἵδρυσις ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας, τῷ δὲ 1895, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἀνθίμου Ζ'., τοῦ Τσάτσου, χρηματίσαντος ἄλλοτε Μητροπολίτου Κορυτσᾶς καὶ γνωρίζοντος τὰ κατ' αὐτούς, ὀλίγον ἔλειψε τὸ Πατριαρχεῖον ν'

ἀναγνωρίσῃ τὴν ἵδρυσιν ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας ἐν Κορυτσᾷ, διορίζον καὶ ἀλβανόγλωσσον Μητροπολίτην· εὐτυχῶς ὅμως ὁ Ἄνθιμος ἀπετράπη τοῦ τοιούτου πραξικοπήματος, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινεν ὅπως εἶχεν, ἀλλ' οἱ ἀλβανόφρονες οὐδόλως ἡσύχασαν. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς πρό τινος καιροῦ δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἄλλοτε ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ νῦν ἐν Σόφιᾳ ἐκδιδομένῃ ἀλβανικῇ ἐφημερίδι **«Δριττα»** (**«Φῶς»**) ἐπομένης κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διατριβῆς, προερχομένης ἐξ ὁμάδος τινὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀλβανοφρόνων Χριστιανῶν Κορυτσαίων:

«Γνωρίζετε ποῖοι καὶ πόσοι εἶνε οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Ἀλβανῶν; *Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες*, δεύτεροι οἱ Τοῦρκοι καὶ τρίτοι οἱ Σλαῦοι. *Λέγομεν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, διότι οὗτοι χρονολογοῦνται* (ὡς ἐχθροί), *ἀπὸ κτίσεως κόσμου*, καὶ διότι ἡμεῖς μὲν ἔχομεν θυσιάσῃ χρῆμα καὶ αἷμα διὰ τὴν ὕπαρξίν των, αὐτοὶ δὲ θυσιάζουσι χρῆμα, καὶ αἷμα καὶ τιμὴν καὶ ὑπόληψιν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μας, διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς γλώσσης μας, δηλαδὴ διὰ τὰ δύο ἱερώτερα τοῦ ἀνθρώπου».

«Οἱ Τοῦρκοι.,. μᾶς ἤλλαξαν τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπείραξαν τὴν ἐθνικότητα, δὲν μᾶς ἔβλαψαν τὴν γλῶσσάν μας. Οἱ Χοτζᾶδες τῆς Σταμποὺλ δὲν ἔσβησαν τὰ κανδήλια τῶν τζαμίων μὲ κατράνι, καὶ δὲν ἀφώρισαν ἔπειτα τοὺς Ἀλβανούς, ὅσοι στέλλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα, ὅπως σβύνουσιν καλόγηροι τοῦ Φαναρίου ἐν Κορυτσᾷ τὰ κανδήλια τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀφορίζουσι τοὺς γονεῖς, ὅσοι στέλουσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα...

«Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐλύσσαξε, διότι εἶπεν ὁ Πατριάρχης, ἑκὼν ἄκων, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανοί. Αὔριον ὅμως θὰ λυσσάξῃ περισσότερον, ὅταν θὰ ἴδῃ, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀλβανικὸν δόγμα, διότι τὰ κακουργήματα τῶν Ἑλλήνων, ἐξάπαντος αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ φέρωσι. Βεβαίως· διατί ὄχι; Διατί βουλγαριστί, τουρκιστί, βλαχιστί, ἀρμενιστί, σερβιστὶ καὶ ἀραβιστὶ ν' ἀναγινώσκηται τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἀλβανιστὶ ὄχι; Ποῖος διαπράττει τοιαῦτα; Οἱ παπᾶδες τοῦ Φαναρίου; τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Κάτω αὐτοὶ οἱ παπᾶδες (καὶ) ζήτωσαν οἱ παπᾶδες τῆς Βουλγαρίας! Ἢ μήπως δὲν εἶνε καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι; Ἢ μήπως μᾶς μέλλει τὸ ὅτι ὑπόκεινται εἰς τὸν Ἔξαρχον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Πατριάρχην; Τί θὰ εἴπῃ Ἔξαρχος καὶ τί θὰ εἴπῃ Πατριάρχης; Μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἀλβανοὺς εἶνε ἀναγκαῖος αὐτὸς ὁ Πατριάρχης; Διατί δὲν εἶνε καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἑλλάδος; Διατί αὐτοὶ ἔχουσι τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἀθηνῶν καὶ δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως;»

(«Δρίττα» ἀριθ. 32, 5 Μαρτίου 1904)

Μὲ τοιαῦτα ψεύδη, μὲ τοιαύτας συκοφαντίας ἐξερέθιζον καὶ ἐξερεθίζουσι τὴν εὔπιστον συνείδησιν τῶν ἀλβανοφώνων Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς, τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἱερόσηλος κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Μητροπολίτου Φωτίου πρᾶξις.

Διόρθωσις. Σελ. στ. 19 γράφε ***εὐμοιρῇ*** **ἀντὶ** ***εὐημερῇ.***

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . . . . Δρ. 0,10
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων. . . . . . » 1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . » 2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. . . . » 1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. . . . . » 0,20
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. . . . . . » 0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατός . . . . . » 0,10
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine . . . . » 1,—
9). **Χ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 2,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. . » 0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις . . . . . » 1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις . . . . . . » 0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . . » 1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . » 1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, . » 1,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . » 2,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . . . . » 3,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία . . . . . » 1,—
19). A. Z. Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental, . » 0,50
20). O. de Bouborow —Notes sur la Question d'Orient. . . . » 0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . » 4,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . . . . » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . . . . » 0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . . » 5,—
25). **Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν » 1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900) . . . . » 2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . » 0,10
28). **Ν. Λουρνασώ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. . . » 1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . . » 1,—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . . . » 1,—
31). **Ἰ. Καλοστύπη**, Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα . . . » 1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . . » 7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα « ».—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην Κύμην

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 106ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 — Ὀκτώβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1906

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
Κος Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ
ΑΝΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ἐκ Ροδοστόλου τῇ 28ῃ Ἰουνίου 1906.

Πανθομολογούμενον τυγχάνει, ὅτι αἱ περιστάσεις, ἃς διέρχεται σήμερον ὁ Ἑλληνισμός, εἶνε αἱ πλέον ἀλγειναὶ καὶ βαρεῖαι διότι, κυρίως εἰπεῖν, σήμερον ἐτέθη ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ὑπάρξεως αὐτοῦ. Πανταχόθεν καὶ παντοῦ πολεμεῖται καὶ οὐδαμοῦ οὐδαμόθεν εὑρίσκει ἐλπίδα κἂν βοηθείας. Ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς βεβαίως τὰς ἀνεξερευνήτους βουλὰς τοῦ Ὑψίστου, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, προκειμένου, κατὰ τοὺς μοιρολάτρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ τετρακισχιλιετὲς καὶ πλέον τοῦτο οἰκοδόμημα ἡ ἀκατάβλητος αὕτη καὶ ἀνίκητος δύναμις, ἥτις ὀνομάζεται ἑλληνικὸς κόσμος, ὃ μὴ γένοιτο, νὰ πέσῃ νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν, εἰς τὸ παρελθόν, νομίζομεν, ὅτι καὶ ἡ πτῶσις αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶνε ἐπίσης ἔνδοξος, ἐπίσης λαμπρὰ καὶ πλησιφαής, ὁποία ὑπῆρξεν ἥ τε γέννησις αὐτοῦ, ἡ ἐμφάνισις ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις αὐτοῦ. Ἐν πάσαις ταῖς φάσεσιν αὐτοῦ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐμεγαλούργησεν, ὀφείλει ἄρα καὶ ἐν τῇ δύσει αὐτοῦ νὰ μεγαλουργήσῃ. Αὐτὴ εἶνε ἡ παρακαταθήκη τῆς ἱστορίας τῶν πατέρων ἡμῶν, τὸ μέγα καὶ βαρύ, πλὴν τρισένδοξον φορτίον, ὅ περ ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς οἱ ἀθάνατοι ἡμῶν πρόγονοι καὶ τοῦτο ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ νάνοι ἀπόγονοι τῶν γιγάντων ἐκείνων τῆς ἀνθρωπότητος νὰ αἰσθανώμεθα βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν.

Ἀλλὰ τίς ἐξ ἡμῶν εἶνε τοσοῦτον ταπεινὸς εἰς τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, ὥστε νὰ φαντασθῇ ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν στιγμὴν μόνον, ὅτι ἐσήμανεν ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς ὑπάρξεως τοῦ εὐγενεστέρου δημιουργήματος τῆς θεότητος; Τοιοῦτος Ἕλλην δὲν ὑπάρχει, εἶνε δὲ δόγμα πίστεως ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς (δηλαδὴ ὁ Ἑλληνισμὸς) προώρισται νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ. Ἀλλὰ τὸ δόγμα τοῦτο τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως δὲν πρέπει ποτὲ νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς μοιρολατρείας· τοῦτο θὰ ἦτο οὐχὶ παιδαριῶδες, ἀλλ' ἐντελῶς ἀνόητον, ἀλλ' ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ἀκαταβλήτου δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον κάλλιστα ἐφαρμόζεται τὸ λόγιον τοῦ Ἰησοῦ «καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτοῦ».

Ὁ Ἑλληνισμὸς οὐχ ἅπαξ ἀπέδειξεν εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, ὅτι εἶνε ὁ Ἀνταῖος τῶν ἱστορικῶν δοκιμασιῶν, αὐτὸ δέ, τὸ ὁποῖον σήμερον ἐν τῇ σκηνῇ τῆς ἀνθρωπότητος ἐξελίσσεται, ἀποδεικνύει ἅπαξ ἔτι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἐν Ἠπείρῳ ἐπιβουλεύεται, ἐν Μακεδονίᾳ πολεμεῖται, ἐν Θράκῃ ὑποσκάπτεται, ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ καταδιώκεται, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ καταρρᾳδιουργεῖ-

ται, ἐν αὐτῇ τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἐμπαίζεται καὶ προπηλακίζεται καὶ μόλα ταῦτα ὡς γίγας ἵσταται ἀκλόνητος, ἀγωνιζόμενος καὶ μὴ ὑποχωρῶν. Δεδομένου λοιπόν, ὅτι αἱ περιστάσεις, ἃς διέρχεται σήμερον ὁ Ἑλληνισμός,εἶνε αἱ βαρύτεραι πασῶν, ὑφ' ἃς ποτε εὑρέθη καὶ ὅτι τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον ἠθικὸν σθένος, ἡ δύναμις αὐτοῦ, εἶνε τοσαύτη, ὥστε νὰ παρέχῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ ὑπερνικήσῃ πάντα κίνδυνον καὶ θ' ἀναθάλῃ καὶ πάλιν, ὡς φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας, εἶνε τότε ἀκατανόητος, ἀσύγγνωστος, εἶνε, τολμῶ εἰπεῖν, προδοτικὴ ἡ ἀδιαφορία, μεθ' ἧς οἱ τὰ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἰθύνοντες μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας ἀναμένουσιν ὡς μοιρολάτραι, τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων. Ἄρχοντες καὶ πατέρες τοῦ ἔθνους, κατατρίβοντες τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς τὰς περὶ θερινῶν καὶ φθινοπωρινῶν ἀναψυχῶν σκέψεις καὶ τὰς περὶ ἐπαρχιακῶν ἀναξίων καὶ μικροπρεπῶν διαφορῶν καὶ ἀναγκῶν, κωφεύουσιν εἰς τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ ἀδιαφοροῦσιν ἐντελῶς εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν συγκρότησιν πασῶν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων πρὸς τελεσφόρον διεξαγωγὴν τοῦ τιθεμένου σήμερον περὶ ὑπάρξεως προβλήματος. Εἷς, εἷς καὶ μόνος ἀνήρ, ὡς ἄλλος κῆρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ ἱεροφάντης τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἐκ τῆς ἐγκύψεως εἰς τὴν ἱστορικὴν μελέτην τῆς πορείας καὶ ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξάγων σθένος καὶ πίστιν ἐπὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ, συνέστησε περὶ ἑαυτὸν σωματεῖον, σκοπὸν ἔχον κυρίως τὴν συγκέντρωσιν πασῶν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων ἐν τῷ ἀποφασιστικῷ τούτῳ ἀγῶνι καὶ τὴν τελεσφορωτέραν κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῶν χρῆσιν, ὁ κ. Νεοκλῆς Καζάζης. Διὸ καὶ ἀκοίμητος καὶ ἀκούραστος περιοδεύει, ὁτὲ μὲν ἀνὰ τὴν ἐλευθέραν καὶ δούλην Ἑλλάδα, ὁτὲ δὲ περιέρχεται τὰς ἀνὰ τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην καὶ Αἴγυπτον ἑλληνικὰς παροικίας, κρούων τὸν κώδωνα τοῦ ἐπικρεμαμένου ἐθνικοῦ κινδύνου καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἀντίληψιν τῶν ἁπανταχοῦ διεσκορπισμένων τέκνων εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς Μητρός. Θὰ ἠδίκει δὲ μεγάλως καὶ θὰ ἐζημίου τὰς ἐν Ῥωσσίᾳ πολυπληθεῖς ἑλληνικὰς παροικίας, ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν, ἂν ἐν τῇ ἀποστολῇ αὐτοῦ ταύτῃ ὁ κ. Καζάζης παρέβλεπεν αὐτάς. Ἦτο ἐπίσης ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπισκέψεως ταύτης καὶ εἰς τὴν ἐπιταγὴν ταύτην ἐνδίδων, ἐπεχείρησε τὴν ἀνὰ τὴν νότιον Ῥωσσίαν καὶ τὸν Καύκασον περιοδείαν, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Ταϊγανίου. Καὶ ὁποία τις ὑποδοχὴ ἐγένετο τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἐθναποστόλῳ ἐν Ταϊγανίῳ καὶ ὁποῖον ἐθνικὸν σθένος ἐνεφύσησεν ἐκεῖ ἡ ἐπίσκεψις αὐτοῦ, θὰ γνωσθῇ νομίζω ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἡ ἐν Ῥοστοβίῳ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐνέχει τι ὄχι τὸ πανηγυρικόν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ θριαμβικόν. Ἐγνώσθη, ὅτι τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν (25 λήγοντος μηνὸς) ὁ κ. Καζάζης, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ μεταβάντων ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος εἰς Ταϊγάνιον, ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ μὲ τὸν εἱρμὸν τῆς 11 π. μ. εἰς Ῥοστόβιον, διὸ καὶ πλεῖστοι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔδραμον εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ κ. Καζάζης, κωλυθεὶς ὑπὸ ἀπροόπτου ὅλως γεγονότος, τῆς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἀφίξεως τοῦ νεωστὶ διορισθέντος προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ταϊγανίῳ κ. Ἐμ. Καψαμπέλη, ἀνέβαλεν ἐπί τινας ὥρας τὴν εἰς Ῥοστόβιον ἀναχώρησιν αὐτοῦ,εἰδοποιήσας διὰ τοῦ τηλεφώνου τοὺς ἁρμοδίους ἐνταῦθα. Ὅταν δὲ μετὰ μεσημβρίαν ἀφίκετο, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐγκριτωτέρων τῆς ἐν Ταϊγανίῳ ἑλληνικῆς Κοινότητος μελῶν, τῶν κ. κ. Διβάρη ἰατροῦ, Ἰωάννου καὶ Δημητρίου ἀδελφῶν Σιφναίων,Βρ. Δαλλαπόρτα, Κέπετζη καὶ ἄλλων, ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ ὁρισθείσης ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ ἱερέως τῆς Κοινότητος αἰδ. κ.Σάββα Παρίση καὶ ὡδηγήθη εἰς καταλλήλως ἑτοιμασθεῖσαν οἰκίαν,μέχρι τῆς ἑβδόμης ὥρας μ.μ. τὸ

οἴκημα, ἔνθα διέμεινεν ὁ κ. Καζάζης, ἐγένετο τὸ προσκύνημα τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων. Περὶ δὲ τὴν ὀγδόην ἐγένετο ἡ συνάθροισις ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ αἰθούσῃ τῆς Ἐμπορικῆς Λέσχης, ὅπου ἐδόθη τιμητικὸν γεῦμα πρὸς τὸν μέγαν τῆς πατρίδος ἀπόστολον. Εἰς αὐτὸ παρεκάθησαν ὁ Ἕλλην ὑποπρόξενος κ. Ἀλ. Καλωτᾶς, ὁ ἱερεὺς αἰδ.κ. Σάββας Παρίσης, οἱ ἐκ Ταϊγανίου συνοδεύσαντες τὸν κ. Καζάζην καὶ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων μελῶν τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς παροικίας. Πῶς διεξήχθησαν τὰ τοῦ τιμητικοῦ τούτου γεύματος, ἐν ποίᾳ ἐθνικῇ διαχύσει, ἐν ποίῳ ἐνθουσιασμῷ, εἶνε ἀνώτερα πάσης περιγραφῆς. Δὲν ἦτο γεῦμα ἐκεῖνο βρώσεως καὶ πόσεως, ἦτο πνευματικὴ καὶ ἐθνικὴ πανδαισία οὐρανίου ἀμβροσίας. Ἡ αἴθουσα μετεβλήθη εἰς ἐθνικὸν κατηχητήριον, εἰς αἴθουσαν Πανεπιστημίου. Αἱ κατὰ τὰ ἐπιδόρπια γενόμεναι προπόσεις δὲν ἦσαν αἱ τὸν τύπον τοῦτον ἑκάστοτε ἑκασταχοῦ γενόμεναι, ἀλλ' εἶδος ὑψίστης ἐθνοϊστορικῆς σημασίας. ἀναγνώσεως καὶ μελέτης ἐπὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν κατατρυχόντων αὐτὸν ζητημάτων. Πρῶτος ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ πολυτίμου ξένου ὁ προεδρεύων τῆς Κοινότητος γηραιὸς κ. Ἀλ. Σκαναβῆς, ὅστις πάσχων τὸ στῆθος παρεχώρησεν ἀμέσως τὸν λόγον τῷ γραμματεῖ τῆς Κοινότητος κ. Στ. Μεταξᾷ. Οὗτος ἐν νευρώδει ἀπαγγελίᾳ εἶπε τὰ ἑξῆς: (1)

«**Κύριε Καθηγητά!**

«Σεμνύνεται καὶ ἀγάλλεται ἡ ἡμετέρα Κοινότης ἐπὶ τῇ τιμῇ, ἣν ἔσχε νὰ ὑποδεχθῇ σήμερον ὑμᾶς, κύριε καθηγητά, τὸν ἄνδρα δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὃν τὸ Πανελλήνιον σύμπαν τιμᾷ καὶ γεραίρει, θεωροῦν αὐτὸν ὡς καύχημά του, τὸν ἄνδρα, πρὸς ὃν ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμὸς μετ' ἀγωνίας καὶ ἐλπίδος ἀτενίζει καὶ πρὸς ὃν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Εὐρωπαίων σοφῶν ἀμέριστον ἐξεδήλωσαν καὶ ἐκδηλοῦσι τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν. Εὐτυχῆ, εὐτυχέστατον λογίζω ἐμαυτόν, κύριε καθηγητά, ὅτι ἔλαχέ μοι ὁ κλῆρος νὰ προσφωνήσω ὑμᾶς ἐξ ὀνόματος τῆς παρὰ τὸν Ταναΐδα ἀρτισυστάτου ταύτης Κοινότητος, εὐχόμενος ὑμῖν τὸ «ὡς εὖ παρέστης».

»Καὶ ἡ παροικία αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀνὰ τὰ τέσσαρα τοῦ ὁρίζοντος σημεῖα διεσπαρμέναι ἀδελφαί της, μετὰ συμπαθοῦς βλέμματος ἀτενίζουσαι πάντοτε εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην γωνίαν, εἰς ἣν ἡ βάσκανος μοῖρα ἔχει περιορίσῃ ἄχρι τοῦδε τὰ ὅρια τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ναί, ὡς εἰς φωτοβόλον ὁδηγὸν ἀστέρα, πάντα τὰ γνήσια τῆς προσφιλοῦς πατρίδος τέκνα ἐκεῖ ἀτενίζομεν καὶ ἐν ὥρᾳ δυστυχίας πρὸς ἐκείνην ἔχομεν προσηλωμένον τόν τε νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, τὸ δ' ὄνειρον ἡμῶν εἶνε πῶς ἡμέραν τινά, ὡς εἰς μητρικὴν ἀγκάλην, νὰ θερμάνωμεν τὰ ἐκ τῆς ξενητειᾶς ψυχρανθέντα ἡμῶν μέλη. Φυσικὸς ἄρα καὶ ὁ πόθος νὰ βλέπωμεν τὰ ὅρια τῆς μικρᾶς ἐκείνης γωνίας, ἐκτεινόμενα καὶ περιλαμβάνοντα βαθμηδὸν καὶ

(1) Σημειωτέον, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ αἴθουσα ἐπλημμύρησεν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων καὶ ἡ πνευματικὴ πανδαισία ἐγένετο κοινὴ τοῖς πᾶσι.

κατ' ὀλίγον τὰ ἐδάφη ἐκεῖνα, ἅτινα ἐποτίσθησαν καὶ ποτίζονται διὰ ποταμῶν ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων στένουσι μυριάδες ἀλυτρώτων ἀδελφῶν. Τὸν διεξαγόμενον ἄνισον ἀγῶνα ἐναντίον στοιχείων παντοειδῶν καὶ δυσυπερβλήτων μετ' ἀγωνίας παρακολουθοῦμεν, ἀποθαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες ἐκείνους, οἵτινες τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀνέλαβον. Πλὴν ὁ ἀμάραντος στέφανος, ἡ δόξα, ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη, ὀφείλεται ἰδίως εἰς ἐκεῖνον, ὅστις, πρῶτος ἀφυπνίσας τοὺς ῥαθυμοῦντας ἀδελφούς, ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην τῆς συντόνου ἐνεργείας.

»Κατέστη ἡ ψυχὴ τοῦ σωματείου, οὗτινος τὸ ὄνομα περιλαμβάνει ἅπαν τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, τοῦ σωματείου ἐκείνου, ὅ περ ἔδρασε καὶ δρᾷ, καθ' ὃν τρόπον πᾶς ὁ παρακολουθῶν τὰ παρὰ τούτου ἐπιδιωκόμενα καὶ συντελούμενα γνωρίζει.

»Ἀκαταπόνητος μέχρις ὑπερβολῆς, διασχίζει ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Εὐρώπην, διακηρύττει πανταχοῦ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ καὶ δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχήτων τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιβάλλεται καὶ μετὰ θαυμασμοῦ ἅμα καὶ σεβασμοῦ γίνεται δεκτὸς εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα. Ἐνισχυόμενος δ' ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἔργῳ ὑπὸ ἐπιλέκτων συνεργατῶν, οὐ παύεται ὁ ἀκάματος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας σκαπανεύς, ἐμψυχώνων, νουθετῶν, κατηχῶν, ὅπως κρίνει ἀναγκαῖον, τοὺς ὁμοεθνεῖς μας. Εἷς ἄνθρωπος κατορθώνει ἐκεῖνο, ὅ περ ἄλλοι πολλοὶ εἰς μάτην ἴσως θὰ ἐπεδίωκον. Τὸν ἄνδρα τοῦτον ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἔχωμεν σήμερον ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ἀξιότιμοι κύριοι. Ἡ θεία πρόνοια ἐνέπνευσεν ὑμᾶς, κύριε Καζάζη· πρὸς ὑμᾶς εἶνε ἐστραμμένα τὰ ἀπέλπιδα βλέμματα τοῦ Πανελληνίου, οὗτινος ἐλάχιστον τμῆμα ἀποτελεῖ καὶ ἡ παροικία αὕτη. Διερμηνεύων τὰ κατέχοντα ταύτην αἰσθήματα λατρείας, θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, ὑψῶ τὸ ποτήριον καὶ ἐκ βάθους καρδίας ἀναφωνῶ: Ζήτω ὁ ἐθνικὸς ἀπόστολος Νεοκλῆς Καζάζης ! ! !»

Μεθ' ὃ ὁ καλλιεπὴς καὶ βαθυνούστατος καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ μέγας ὑπερασπιστὴς τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἐν ἠρεμίᾳ πνεύματος, οἵαν κατέχουσιν μόνον οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐπὶ ἡμίσειαν καὶ πλέον ὥραν.

Ἐξέφρασεν ἐν πρώτοις τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἐπὶ τῇ φιλοφρονεστάτῃ ὑποδοχῇ, ἣν ἔσχεν ἐν Ροστοβίῳ, ὅπως καὶ ἐν Ταϊγανίῳ. Καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ ἠθροισμένους Ἕλληνας, ἐκπροσωποῦντας πάντα τὰ τμήματα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τῆς τε ἐλευθέρας καὶ τῆς ἀλυτρώτου, ὡμολόγησε τὴν ἔκπληξιν, ὑφ' ἧς κατελήφθη ἐπὶ τοῖς αἰσθήμασι τῆς φιλοπατρίας, ὧν ἀντιλαμβάνεται κατὰ τὴν ἐν τῇ ῥωσσικῇ ταύτῃ πόλει διαμονῇ του. Συνεχάρη τοὺς Ἕλληνας τοῦ Ροστοβίου ἐπὶ τῇ ἐμμονῇ αὐτῶν εἰς τὰ πάτρια, ἐπὶ τῇ ἀφοσιώσει εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Εἶπεν, ὅτι ἡ φιλοπατρία εἶνε ἑλληνικὴ ἀρετή, θαυμασίως θεραπευομένη καὶ καλλιεργουμένη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Διασπορᾷ Ἑλλήνων. Παρώρμησεν αὐτοὺς νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀγαπῶντες τὴν γενέτειραν, ὡς ἱερώτερον καὶ γλυκύτερον παντὸς ἄλλου. Εἶπεν ἐπίσης, ὅτι τὸ

φιλαπόδημον εἶνε χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων αἰώνων τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὅτι τὸ φιλαπόδημον τοῦτο δὲν σημαίνει ἄρνησιν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων· ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας οὐκ ὀλίγον ἐξετράφη καὶ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν τῇ ξένῃ γῇ μίαν μόνην ἔτρεφον πίστιν καὶ ἐλπίδα, τὴν προσεχῆ ἀνάστασιν τῆς πατρίδος· ὅτι τὸ φιλαπόδημον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα μόνον τοῦ ἀνησύχου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ἢ τῆς πρὸς βιοπορισμὸν ἀνάγκης, ἀλλὰ μαρτυρεῖ τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ ἐκπολιτιστικὸν χαρακτῆρα. Ἐν ταῖς εἰς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἀποδημίαις αὐτοῦ ὁ Ἕλλην δὲν εἶνε μόνον κερδοσκόπος ἐπιχειρηματίας, ἀλλὰ πρωτίστως φιλότιμος ἐκπολιτιστής, ἓν μόνον κεκτημένος πρόγραμμα, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόοδον, εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγκατέστη ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ πλούτου αὐτοῦ, πολλάκις διὰ τῶν ἀποταμιευμάτων βίου φειδωλοῦ καὶ μεμετρημένου, νὰ καταστῇ εὐεργέτης τῆς μεγάλης πατρίδος. «Ἐν συντομίᾳ τοιοῦτος εἶνε ὁ βίος καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἕλληνος—ἡ εὐποιΐα καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τιμῇ, ἐν ζήλῳ καὶ ἐν ὀλιγαρκείᾳ προσκτηθέντων ἀγαθῶν. Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τοῦ Ροστοβίου, μετὰ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ἐπικοινωνῶ, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ μάθῃ παρ' ἐμοῦ ὁπόσα καὶ ὁποῖα ὀφείλει ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς εἰς τὰ ἐν διασπορᾷ τέκνα αὐτοῦ. Τιμῶσι ταῦτα μακρὰν τῆς γενετείρας γῆς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτῶν ταύτης ἢ ἐκεινης τῆς πόλεως, τυγχάνουσιν οἱ διαπρύσιοι κήρυκες τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφροσύνης καὶ φιλοπατρίας, φιλοπατρίας, ἐκδηλουμένης οὐχὶ διὰ κενῶν καὶ πεφυσημένων φράσεων, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων. Διότι ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἀρετὴ ἐξεδηλώθη πάντοτε ἐν τῷ βίῳ καὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ διὰ μεγάλων θυσιῶν, διὰ μεγάλων ἀφοσιώσεων, μέχρις ἡρωϊσμοῦ ἐξικνουμένων. Δὲν δύναμαι νὰ ἐκδηλώσω ἐπαρκῶς τὴν συγκίνησις, ἥτις μὲ κατέχει, ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ ὑμῶν φιλοφροσύνῃ. Οὐδὲν ἔπραξα ἄξιον τῆς φιλοφροσύνης ταύτης. Ἔπραξα ἁπλῶς τὸ καθῆκόν μου, τὸ καθῆκον παντὸς Ἕλληνος. Ἔστε βέβαιοι, ἀγαπητοὶ καὶ φιλοπάτριδες συνδαιτημόνες, ὅτι τὸ καθῆκον τοῦτο ἔσται τὸ πολικὸν ἄστρον, τὸ ὁποῖον θὰ μὲ καθοδηγῇ μέχρι τέλους τοῦ βίου μου. Καὶ ἔτι μᾶλλον, διότι γνωρίζω, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος τούτου ἔχω καὶ θὰ ἔχω συμπράκτορας πάντας τοὺς ἐν Ἑλληνισμῷ καὶ φιλοπατρίᾳ ἀδελφούς. Δὲν ἔχω νὰ προσθέσω ἄλλο τι εἰς ὅσα σᾶς εἶπον. Αὔριον σᾶς ἐγκαταλείπω· ἀλλ' εὐφραίνεται ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ τῆς μεγάλης χώρας, ἐν ᾗ φιλοξενεῖσθε καὶ ἐντίμως ἐργάζεσθε, ἡ ἑλληνικὴ ὑμῶν Κοινότης ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἐπὶ ἑλληνικῇ συνειδήσει, ἀξία τῆς μεγάλης πατρίδος, ἧς τυγχάνετε υἱοὶ ἀφωσιωμένοι καὶ φιλότιμοι. Ὑπὲρ τῆς μεγάλης ταύτης πατρίδος, τῆς τόσον εὐγενοῦς καὶ τετιμημένης, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑψώσω μεθ' ὑμῶν τὸ κύπελλον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην,

ἀγαπητοὶ κύριοι, καὶ νὰ προπίω ὑπὲρ τῆς προοόδου αὐτῆς καὶ τῆς εὐημερίας. Καὶ ἰδίᾳ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τῆς ἑλληνικωτάτης Κοινότητος τοῦ Ροστοβίου.»

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καζάζη, ἤρεμος τὴν ἀρχήν, βαθμιαίως καθίστατο νευρώδης καὶ ζωηρὸς καὶ δλονέν, ὡς δι' ἠλεκτρισμοῦ, εἰσήρχετο βαθέως εἰς τὸ κέντρον τῶν καρδιῶν ἡμῶν, ἃς ἀφήρπαζε καὶ ἐδέσμευεν. Ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ κατακυριεύσας ἡμᾶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν, ἐξέσπασε τέλος ὡς θύελλα εἰς χειροκροτήματα καὶ εἰς ἀποθέωσιν τοῦ κλεινοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοιαύτην τιμήν, τοιαύτην δόξαν ἔπρεπε νὰ ζηλώσωσιν οἱ πατέρες καὶ οἱ βουληφόροι τοῦ ἔθνους ἡμῶν, οἱ κατακυλιόμενοι ἐν τῇ μικροπολιτικῇ τῶν κομματαρχίσκων καὶ ἐξοδεύοντες τὴν εὐφράδειαν αὐτῶν καὶ τὴν φιλοπατρίαν διὰ κανένα τελωνειακὸν ὑπάλληλον μικροσκοπικοῦ τινος δήμου. Ταλαίπωρον ἔθνος!! Μετὰ τὸν κ. Καζάζην ἠγέρθη ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος, κ. Ἀλέξ. Καλωτᾶς, ὅστις ἐν τοῖς διακρίνουσιν αὐτὸν ἐξόχοις πατριωτικοῖς αἰσθήμασιν εἶπε τὰ ἑξῆς:

«*Σεβαστὲ καθηγητά, καὶ ἀξιότιμοι Κύριοι,*

«Λαμβάνων τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς παροικίας, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προΐσταμαι, πέπεισμαι ἀκραδάντως, ὅτι εἰς οὐδεμίαν μηδαμόθεν θὰ προσκρούσω ἀντίρρησιν, ἀλλ' ὅτι τοὐναντίον γίνομαι πιστὸς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων τῆς τε παροικίας ταύτης καὶ ἁπάντων ἐν γένει τῶν ξενιτευομένων ἐνταῦθα ὁμοεθνῶν, ἐκφράζων τὴν μεγάλην χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ λαχούσῃ ἡμῖν τιμῇ νὰ ξενίσωμεν τὸν σοφὸν καθηγητὴν καὶ Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κύριον Νεοκλῆν Καζάζην, συνάμα δὲ τὸν ἔνθερμον καὶ ἀκάματον ὑπέρμαχον τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ καλάμου ἀδιακόπως καὶ εὐθαρσῶς ἀμυνόμενον ὑπὲρ τῶν δικαίων τούτων κατὰ τῶν ἀνοσίως δολιευομένων αὐτά.

»Καὶ ὄντως, καίτοι μὴ ἔχοντες τὴν εὐτυχίαν νὰ ζῶμεν ὑπὸ τὸν ὡραῖον καὶ ἀπαράμιλλον οὐρανὸν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μακρὰν αὐτῆς ἐν τῇ ξένῃ ἐνδιαιτώμενοι, συνδεόμεθα ἀδιαρρήκτως μετ' αὐτῆς δι' ἱερωτάτου καὶ στενωτάτου δεσμοῦ, διὰ τοῦ φίλτρου ἐκείνου, ὅπερ συνδέει τὸ τέκνον πρὸς τὴν μητέρα, τὰ βλέμματα δ' ἔχοντες πάντοτε ἐστραμμένα πρὸς αὐτήν, οὐδέποτε ἐπαύσαμεν παρακολουθοῦντες μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ μετ' ἀγωνίας, τὰς διαφόρους περιπετείας τοῦ βίου της. Καὶ ἐνῷ ἐπαιρόμεθα ἐπὶ ταῖς ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρονικῷ διαστήματι τελεσθείσαις ἐν αὐτῇ γιγαντιαίαις προόδοις, εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον, καθὼς καὶ ἐπὶ τῇ ὁσημέραι προϊούσῃ καθόλου ἀναπτύξει τῆς χώρας, δι' ὅπερ ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἕνα τρέφομεν μύχιον πόθον, ὅπως αὕτη, διανύουσα μετ' ἴσης ἐπιτυχίας καὶ τὸ πολιτικὸν στάδιον, φθάσῃ εἰς τὸ ποθούμενον τέρμα, εἰς τὴν πραγμάτωσιν δηλονότι τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἥτις ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἀποτελεῖ τὸ προσφιλὲς ὄνειρον πάσης ἑλληνικῆς καρδίας.

»Εἰς ὅλας τὰς κρισίμους περιστάσεις ἃς διῆλθεν ἡ πατρὶς καὶ τοιαῦται δὲν ἦσαν ὀλίγαι, αἱ καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον διεσπαρμέναι ἑλληνικαὶ παροικίαι ἔσπευσαν πάντοτε νὰ προσέλθωσιν ἀρωγοὶ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν βαρυνουσῶν αὐτὴν πολυπληθῶν ὑποχρεώσεων, μεταξὺ δὲ τῶν παροικιῶν τούτων καὶ ἡ ἐν Ροστοβίῳ οὐδέποτε ὑστέρησε τοῦ καθήκοντός της, διατρανώσασα πάντοτε ἔργοις ἀκραιφνῆ φιλοπατρίαν, πίστιν δὲ καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν.

» Ἡ ἀλληλεγγύη αὕτη τῶν αἰσθημάτων, ἐν ᾗ ἔγκειται πρωτίστως ἡ δύναμις καὶ τὸ σφρῖγος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ κάμνει νὰ πιστεύω ἀδιστάκτως, ὅτι καὶ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, αἵτινες ὁμολογουμένως εἰσὶν αἱ κρισιμώτεραι πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε ἐνσκηψασῶν ἐπὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καθότι πρόκειται περὶ ζωῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἢ θανάτου, τουτέστι περὶ προασπίσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων κατ' ἐπηλύδων ἐπιδρομέων καὶ διασώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου, ἡ ἀλληλεγγύη αὕτη, λέγω, μὲ κάμνει νὰ πιστεύω ἀδιστάκτως, ὅτι ἅπασαι αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι θὰ συσπειρωθῶσιν ἔτι στενώτερον περὶ τὴν φίλην μητέρα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει θυσία, εἰς ἣν νὰ μὴ ὑπαχθῶσιν ἀσμένως ὅπως ἑκάστη, τό γε ἐπ' αὐτῇ, ὑποστηρίξῃ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ συντελέσῃ εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

« Ἐν τοσούτοις, θαυμάζοντες καὶ ἐκτιμῶντες τοὺς καταβαλλομένους κόπους καὶ τὰς ἐνεργείας πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἐν εὐθέτῳ ὥρᾳ, ἥτις ἴσως δὲν εἶνε μακράν, πρόκειται νὰ διεξαχθῇ ὁ περὶ τῶν ὅλων ἀγών, φόρον δὲ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης ἀποτίοντες πρὸς τοὺς σκαπανεῖς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, τοὺς μεγαθύμως ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζομένους, ὑψῶ, κύριοι, μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸ κύπελλον ἐξ ὀνόματος τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς παροικίας, ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐκπληρώσεως τῶν πανελληνίων πόθων καὶ εἰς ὑγείαν τοῦ ἐνθέρμου ὑπερμάχου τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ κυρίου Νεκλέους Καζάζη. Ζήτω ! ! »

Μετὰ τὸν κ. Καλωτᾶν ἠγέρθη ὁ ἱερεὺς τῆς Κοινότητος αἰδεσιμώτατος κ. Σάββας Παρίσης, ὅστις μετὰ συγκεκινημένης γλώσσης καὶ καρδίας εἶπε τὰ ἑξῆς:

« *Ἀπόστολε τοῦ Ἑλληνισμοῦ !*

« Ἡ ἐνταῦθα ἑλληνικὴ παροικία, ἀποτελοῦσα μέρος ἀδιάσπαστον τοῦ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἐξηπλωμένου Ἑλληνισμοῦ, αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῇ ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν, ἀξιουμένη νὰ ἴδῃ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἔστω καὶ δι' ὀλίγον μόνον χρόνον, ὑμᾶς, τὸν μέγαν διδάσκαλον τῆς φερέλπιδος νεολαίας τῆς πατρίδος, τὸν ἱεροφάντην τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ περικλυτὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὡς ἐλάχιστος ἐν ἱερεῦσι, πρὸς τοῖς ἄλλοις προλαλήσασι, δράττομαι κἀγὼ τῆς εὐκαιρίας κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ διατρανώσω πρὸς ὑμᾶς, ὡς ἀπόστολον τῆς Μεγάλης Πατρίδος, ὅτι οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, οἱ ὑπὸ τοῦ βιωτικοῦ ἀγῶνος μακρὰν τῆς ἀγκάλης τῆς περιποθήτου μητρὸς Ἑλλάδος ριφθέντες, οὐδὲ στιγμὴν ἐπαύσαμεν νὰ

διαθερμαίνωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης. Ὁ νοῦς καὶ ἡ φαντασία ἡμῶν ἀείποτε διαπλάττει το μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος, οἷον οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐκληροδότησαν ἡμῖν, ἡ καρδία ἡμῶν φλέγεται ὑπὸ ζήλου πρὸς δρᾶσιν ὑπὲρ αὐτῆς, αἱ δὲ ὑψηλότεραι καὶ ἱερώτεραι ἐφέσεις καὶ ἐπιθυμίαι ἡμῶν εἶνε αἱ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς.

»Ἴσως τὸ κοινωνικὸν χάος καὶ ἡ ἄβυσσος, ἥτις διανοίγεται εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς παντὶ χρηστῷ Ἕλληνι, ἐρχομένῳ ἐνταῦθα πρὸς εὕρεσιν τύχης, διασαλεύει κἄπως τὰ χρηστὰ ἡμῶν πατρῷα ἤθη. Ἴσως τὸ παγετῶδες κλῖμα καὶ τὸ νεφελῶδες τοῦ μολυβδίνου οὐρανοῦ τῶν χωρῶν τούτων μεταβάλλει κἄπως τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνος καὶ ἀποψυχραίνει αὐτὸν εἰς τὰς λοιπὰς αὐτοῦ σχέσεις, ἀλλὰ προκειμένου περὶ Πατρίδος, προκειμένου περὶ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἑλλάδος, ἄ! καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα μόνον, ὁ Ἕλλην εὐθὺς καθίσταται τοιοῦτος, οἷος καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἥν, ἀποχαιρετῶν ἐκ τοῦ πλοίου αὐτήν, ἔστρεφε τὸ τελευταῖον πρὸς αὐτὴν πλῆρες ἁγνῆς περιπαθείας βλέμμα. Ἄλλως τε, ὁ ἀπολαύων ἀγαθοῦ τινος διαρκῶς, δὲν δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτό, εἰ μὴ ὁπόταν στερηθῇ αὐτοῦ. Ἀκριβῶς δὲ καὶ ἐν ἡμῖν ἡ ξενιτεία ἐπηύξησεν ἔτι περισσότερον τὴν πρὸς τὴν γλυκεῖαν Ἑλλάδα φιλοστοργίαν καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε ἐν ταῖς ἀναστροφαῖς καὶ ταῖς εὐθυμίαις ἡμῶν πρὸς ἐκείνην τρέχει ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ἐκείνην ψάλλομεν τό :

«Γλυκειὰ πατρίδα, ἂν ζῶ στὰ ξένα,
ἔρημος, ξένος καὶ μοναχός,
καρδιὰ καὶ νοῦς μου σὲ σένα τρέχει
μέρα καὶ νύχτα παντοτεινῶς . . .

» Ὁπόσην ὀδύνην, ὁπόσην πικρίαν καὶ ἄλγος αἰσθανόμεθα εἰς τὰ παθήματα τῆς μητρὸς Ἑλλάδος! Ὁπόσην δ' ἀφ' ἑτέρου χαρὰν καὶ ἡδονὴν εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν εὐδοκίμησιν αὐτῆς!

» Ἀλλὰ πολλάκις διαπορεῖ τις : Δὲν ἠδύνατο ἆρά γε ἡ τοιαύτη θερμὴ ἀγάπη, τὸ τοιοῦτον ἐνδιαφέρον, ἡ τοσαύτη ἀφοσίωσις ν' ἀποβῇ τελεσφορωτέρα καὶ ὠφελιμωτέρα διὰ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν; Τίς καὶ πῶς μέχρι τοῦδε ἐπεκαλέσθη τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἐν τῇ Διασπορᾷ τέκνων, ἢ τὴν συναντίληψιν αὐτῶν εἰς τὴν τύχην τῆς Μητρός; Ἐσκέφθησάν ποτε οἱ τὰ τοῦ ἔθνους ἰθύνοντες, ἵνα, ὡς δι' ἠλεκτρικῶν συρμάτων, συνδέσωσι τὰς ἁπανταχοῦ διεσπαρμένας ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ ὡς ἀπὸ κέντρου διευθύνωσι ταύτας κατὰ βούλησιν ; Πᾶν ὅ τι μέχρι τοῦδε ἐγένετο, ἢ ἐλλιπῶς ἐπενοήθη, ἢ ἀτελῶς διωργώθη καὶ διεξήχθη. Εὐτυχῶς ἐπ' ἐσχάτων ἀστὴρ παμφαὴς ἀνέτειλεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ὁρίζοντα καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς μαγικὸν ἀστέρα, ἐστρέψαμεν πάντες τὸ πλῆρες ἐλπίδος βλέμμα ἡμῶν, πρὸς τὸ σωματεῖον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὗ ὑμεῖς πάνυ ἐπαξίως προΐστασθε.

Μετὰ ψυχικῆς παρηγορίας βλέπομεν συστηματικὴν ἐνέργειαν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐθνοσωτήριον συγκέντρωσιν πασῶν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων πρὸς τελεσφόρον αὐτῶν χρῆσιν. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐπίσκεψις ὑμῶν αὕτη τῶν κυριωτέρων ἐν Ρωσσίᾳ ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ὑμῶν, ὡς προέδρου τοῦ ἐθνικωτάτου τούτου σωματείου, εἶνε ἔργον μεγίστης ἐθνικῆς σημασίας, ἐφ' ᾧ καὶ ἐν ἱερᾷ ἀγαλλιάσει οἱ πάντες, χαιρετίζοντες ὑμᾶς, ἐλλόγιμε ἄνερ, ὡς ἀπόστολον τῆς Πατρίδος καὶ ἱεροφάντην τῆς Μεγάλης Ἰδέας, εὐχόμεθα ὑμῖν τελείαν ἐπιτυχίαν καὶ προπίνομεν ὑπὲρ τοῦ ἐξόχως ἐθνικοῦ σωματείου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ζήτω ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Πρόποσις ἠγέρθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱερέως ὑπὲρ τῶν ἐκ Ταϊγανίου ἐλθόντων καὶ συμμετασχόντων τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀπολαύσεως, τῆς ἐν Ροστοβίῳ ἀδελφῆς αὐτῶν Κοινότητος, μεθ' ὃ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς ἐν Ταϊγανίῳ Κοινότητος κ. Δημ. Σιφναῖος, ἐν καλλιεπείᾳ λόγου καὶ ποιητικῇ ἐξάρσει, ἣν θὰ ἐζήλευον ἀληθῶς πολλοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις καθηγητῶν καὶ πολιτευομένων, ἐφθέγξατο παῦρα μέν τινα μάλα δὲ λιγέα. Λυποῦμαι πολύ, ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω γραπτὴν τὴν πρόποσιν ταύτην καὶ ν' ἀνακοινώσω τῷ δημοσίῳ, ὡς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Μέντορος τῆς ἐν Ταϊγανίῳ Κοινότητος, ἐξόχου ἰατροῦ, εὐφραδοῦς δὲ ῥήτορος, κ. Ν. Διβάρη.

Προπόσεις ἄλλας ἐποιήσαντο καὶ πολλοὶ ἕτεροι, ὡς ὁ κ. Ι. Σιφναῖος, ὁ κ. Σταυριανόπουλος καὶ ἄλλοι, ὁ δὲ κ. Ἀντύπας ἀπήγγειλε τὸ ἑξῆς ποιημάτιον:

«Θεία φωνὴ ἑλληνικὴ
Κάθε ψυχή, χορταίνει,
Πνοὴ Πατρίδος ἱερὰ
Τὰ στήθη μας θερμαίνει.

—

«Χαρὰν τοιαύτην ἐθνικὴν
Καὶ ἑορτὴν στὰ ξένα,
Τὴν φέρεις σὺ στ' ἀδέρφια σου,
Τὰ πολυσκορπισμένα.

—

«Φέρεις σημαίαν γαλανήν,
Βλέπω τὸ σύνθημά της,
Πατρίς, θρησκεία, λευθεριά
Καὶ Δόξα στ' ὄνομά της.

—

«Σημαιοφόρε ἐθνικέ,
Ὅταν τὴν γῆν πατήσῃς
Πατρίδος μας τῆς ἱερᾶς
Ὤ! μὴ μᾶς λησμονήσῃς.

—

«Τοὺς φλογεροὺς μας ἀσπασμοὺς
Στὸ στῆθός σου νὰ κρύψῃς
Καὶ εἰς τῆς Πατρίδος τῆς κλεινῆς
Τὰ χώματα νὰ ρίψῃς ...»

Τὴν κατακλεῖδα τῆς πνευματικῆς ταύτης πανδαισίας ἐπέθηκεν ὁ κλεινὸς καθηγητής, ὅστις δι' ὡραιοτάτης διαλέξεως, διαρκεσάσης ἐπὶ μακρόν, μετὰ δυνάμεως λόγου ἐξαισίου ὡμίλησε διὰ μακρῶν, μετὰ δυνάμεως λόγου ἐξαισίου περὶ τῆς καταστάσεως τῶν καθ' ἡμῶν πραγμάτων, ἐπισπάσας τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἐπευφημίας πάντων τῶν παρευρισκομένων.

Μετὰ διήμερον ἐνταῦθα διαμονὴν ὁ κ. Καζάζης, προπεμφθεὶς ὑπὸ πολλῶν ὁμογενῶν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Καύκασον, ἔνθα παντοῦ ἀναμένει αὐτὸν ἡ αὐτὴ ὑποδοχή.

Ἐν Αἰκατερινοδὰρ τῇ 28 Ἰουλίου 1906

Α'.

Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ παρακολουθήσω τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ κατὰ τὸν Καύκασον ἐθνικῇ αὐτοῦ περιοδείᾳ. Ἀπὸ Ροστοβίου μέχρι Νοβορρωσσίσκης διὰ τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης μέχρι Ποτίου διὰ τῆς θαλασσίας, δὲν εἶνε ἀσήμαντος ἡ ἀπόστασις. Ἀλλ' ἡ ἐξηναγκασμένη ἡμῶν παραμονὴ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ἐν ἑκάστῳ τῶν διαμέσων σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, κέντρῳ δραστηριωτάτης ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ ἡ ἐνθουσιώδης τῶν ἐγκατεστημένων ὁμογενῶν ὑποδοχή, κατέστησαν βραχυτάτην τὴν ἀπόστασιν ταύτην. Ἤδη ἐν Ταϊγανίῳ ἔτι διατρίβων ὁ κ. Καζάζης, εἶχε λάβῃ προσκλήσεις ἐξ ἁπασῶν σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν. Ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς, πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας, ὑποκάρδιον εἶχον πόθον νὰ γνωρίσωσι προσωπικῶς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐθνικωτάτης Ἑταιρείας, ἥτις ἐν ἡμέραις θλιβεραῖς ἐθνικῆς ἀπογνώσεως, μετὰ τὴν δυστυχῆ ἔκβασιν τοῦ τελευταίου πολέμου, δὲν ἔρριψε τὸ ὅπλον, οὐδὲ κατέλιπεν ἐκ δειλίας τὰς ἐθνικὰς τάξεις, ἀλλ' ἐξηκολούθησε σθεναρώτερον, καὶ μετὰ μείζονος πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, τὸν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τῶν πολεμίων αὐτῆς διεξαγόμενον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα.

Ὀφείλω νὰ παρατηρήσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην παρεμπιπτόντως, ὅτι μέγα εἶνε τὸ γόητρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ παρὰ τοῖς ὁμογενέσι τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὧν ἡ φιλοπατρία προβαίνει μέχρι φανατισμοῦ. Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δεκαετίαν διεξαχθεῖσα ὑπ' αὐτῆς ἐργασία ὑπὲρ ἐνισχύσεως τοῦ καταπεσόντος ἐθνικοῦ φρονήματος, οἱ ἀγῶνες πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ δημοσίᾳ γνώμῃ, ἀποπλανηθείσῃ καὶ διαφθαρείσῃ ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἀγῶνες στεφθέντες ὑπὸ ἀδιαφιλονεικήτου ἐπιτυχίας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κήρυγμα αὐτῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς γραφίδος, πρὸς σύνταξιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πᾶσαι αὗται αἱ δι' αὐτοθυσίας τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ταύτης γενόμεναι ἐνέργειαι κατέστησαν τὸν ἄνδρα λατρευτὸν καὶ πολύτιμον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ μάλιστα τοῦ ἀλυτρώτου καὶ τοῦ ἐν διασπορᾷ. Ἡμεῖς, οἱ κατοικοῦντες ἐν ξένῃ γῇ, οἱ ἑκάστοτε στενοχωρούμενοι καὶ ἐρυθριῶντες ἐνώπιον τῶν ξένων διὰ τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι τελούμενα ἔκτροπα, καὶ παρατράγῳδα, εἴμεθα εἰς κατάστασιν νὰ κατανοήσωμεν καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν μᾶλλον ἀμεροληπτως καὶ ἀνεξαρτήτως τὸ ἔργον τῆς περιωνύμου Ἑταιρείας. Ἀναθεματίζομεν κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ εἰδεχθὲς βδέλυγμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, οἰκτείρομεν τὴν ἀπραξίαν ἡμῶν πρὸ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας τῶν διαφόρων σλαυϊ-

κῶν καὶ Παλαιστινίων Ἑταιρειῶν, ἐπιδιωκουσῶν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου τρόπου τὴν ἐκπόρθησιν πάσης ἀκροπόλεως, ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἀλλὰ τίνα μέτρα, σοβαρά, συντελεστικά, σωστικά, λαμβάνομεν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπαπειλούντων κινδύνων, ὁσημέραι ἀπειλητικωτέρων καθισταμένων; Ἐλάχιστα· καὶ ταῦτα ἡμιτελῆ, πολλάκις ζημιοῦντα, βλάβην μᾶλλον ἢ ὄφελος παρέχοντα.

Τίς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ μόνη ἐθνικὴ δύναμις, ἡ διὰ πραγματικῆς ἐνεργείας ἀγωνιζομένη πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐπαπειλουμένων ἐθνικῶν ἀκροπόλεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ἡ ὁμώνυμος αὐτῷ Ἑταιρεία; Ἄρρητον αἰσθάνεται εὐφροσύνην, παρακολουθῶν τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ὁ ἀλύτρωτος καὶ ὁ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλληνισμός. Ἐδιδάχθη ἐξ αὐτῆς τὸ εὐαγγέλιον τῆς πίστεως, τῶν ἐλπίδων, δύναμαι εἰπεῖν, συνεργάζεται μετ' αὐτῆς, ὅσης αὐτῷ δύναμις, ἀντελήφθη τῆς συγχρόνου πραγματικότητος. Ἤκουσε παρὰ τοῦ στόματος τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ταύτης, ὅτι χαρακτηριστικὸν τῶν ζωντανῶν λαῶν, τῶν διεκδικούντων ἱστορικὴν ἀποστολήν, δὲν εἶνε ἡ ἀπελπισία μόνον καὶ ἡ κατάκρισις ἐπὶ τοῖς τελουμένοις, ἀλλ' ἡ μετ' ἀφοσιώσεως ἐργασία πρὸς ἐξέγερσιν ἀπὸ τῆς νάρκης καὶ ἐνίσχυσιν πάσης ζωτικῆς δυνάμεως, ἐμφωλευούσης ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Τοιοῦτο ὑπῆρξε τὸ κήρυγμα, εἰλικρινές, σοβαρόν, ἐθνικώτατον. Κατήγγειλε τὰ κακῶς ἔχοντα, ἀλλὰ δὲν παρεγνώρισεν, οὐδὲ παρεσιώπησε τὰς ἐναπομεινάσας δυνάμεις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ὃν ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς, τὸ γνωρίζομεν οἱ Ἕλληνες, ἦτο ἑπόμενον, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπισπάσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν παντὸς ὁμογενοῦς, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἄσβεστον καίει τὸ πῦρ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἐλπίδων, ὅστις δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ τῆς ἐγκληματικῆς ἀδρανείας τῶν ἰθυνόντων τὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ τοὐναντίον πιστεύει καὶ ἐλπίζει, πρόθυμος τὸ ἐπ' αὐτῷ νὰ συντελέσῃ διὰ πάσης θυσίας ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ τοσοῦτον ἀδίκως ἀναξιοπαθοῦντος ἑλληνικοῦ γένους.

Ἀντελήφθην ἐν τῇ πραγματικότητι κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον μῆνα, εἴτε ἐν Ταϊγανίῳ καὶ Ροστοβίῳ, εἴτε ἀνὰ τὸν Καύκασον καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν ἐμπνέει ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὁμογενῶν, τοῦ κράτους, ὅ περ ἐξασκεῖ ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Προέδρου αὐτῆς δὲν ἐγίνετο μόνον τυπικὴ καὶ φιλόφρων ὑποδοχή· ἦτο πανηγυρικὴ ἡμέρα ἡ ἐν μέσῳ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος παραμονὴ αὐτοῦ. Μικροὶ καὶ μεγάλοι ἠξίουν νὰ τὸν ἴδωσι, νὰ τὸν γνωρίσωσι, νὰ τῷ σφίγξωσι τὴν χεῖρα. Ἐπιθυμῶν νὰ καταστῇ εὐχάριστος εἰς πάντας ὁ κ. Καζάζης, ὑπεχώρει ἄνευ στενοχωρίας εἰς τὰς προσκλήσεις καὶ τὰς ἐπιθυμίας πάσης Κοινότητος. Ἤθελε ν' ἀντιληφθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων πραγμάτων· νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ἀπομεμακρυσμένης ταύτης Ἑλλάδος, ἥτις, καίπερ μακρὰν τοῦ πατρίου ἐδάφους ζῶσα, πα-

ραμένει πάντοτε ἡ αὐτή, γνησίως ἑλληνική, ἐμπεφορημένη τῶν ἱστορικῶν πόθων καὶ παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, φιλόπατρις μέχρι φανατισμοῦ. Οὐκ ὀλίγα τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀπώλεσαν ἐν ταῖς ταλαιπωρίαις τῶν αἰώνων καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ γένους τὸ πάτριον γλωσσικὸν ἰδίωμα. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ συνείδησις παρέμεινεν ἑλληνικωτάτη. Καὶ ἐν τῇ ἐμμονῇ ταύτῃ καὶ τῇ ἀντοχῇ ἔγκειται τὸ ἀπόρρητον τῆς ἰσχύος τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος.

* *
*

Ἡ σιδηροδρομικὴ ἁμαξοστοιχία κατέλιπε περὶ τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον τὸν σταθμὸν Ροστοβίου. Εἴχομεν ἤδη ἀποχαιρετήσῃ τοὺς προπέμψαντας μέχρις αὐτοῦ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πάντας ἐκ τῶν ἐγκριτωτάτων ὁμογενῶν τῆς Κοινότητος, οὓς ἐστερεῖτο ἐπαρκῶν λόγων νὰ εὐχαριστήσῃ ὁ κ. Καζάζης, ἐπὶ τῇ εἰς αὐτὸν γενομένῃ ἐγκαρδιωτάτῃ ὑποδοχῇ. Ἡ νὺξ προὐχώρει, ἀλλ' ὁ ὕπνος, ὁ λυσιμέριμνος, ἠρνεῖτο νὰ χαλαρώσῃ τὸν ἐκ τῶν συγκινήσεων ἐξεγερθέντα ὀργανισμόν· μόλις περὶ τὴν πρωΐαν, ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑπολευκάνῃ τὸν σκοτεινὸν ὁρίζοντα, ἀνεπαυόμεθα ἐπί τινας στιγμάς. Πρόγραμμα ἡμῶν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο ἡ παραμονὴ ἐπί τινας ὥρας ἐν τῷ σταθμῷ τῆς Καυκάσκαγιας, (Καυκασιανῆς). Εἶνε μονονουχὶ πόλις ὁ σταθμὸς οὗτος, ὑφίσταται δ' ἐν αὐτῷ πολυπληθὴς ἑλληνικὴ παροικία, τὸ πλεῖστον ἐκ Λακεδαιμονίων ἀποτελουμένη, πεφημισμένη ἀνὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὸν Καύκασον ἐπὶ τῷ ἀκραδάντῳ ἐθνισμῷ αὐτῆς καὶ τῇ φιλοπατρίᾳ.

Πρὶν ἢ ἀφιχθῶμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦτον, κατὰ προσέγγισιν τῶν προηγηθέντων σταθμῶν, περὶ τὴν πρωΐαν, Ἕλληνες, γινώσκοντες, ὅτι θὰ διήρχετο ὁ κ. Καζάζης, προσήρχοντο εἰς τὸν σταθμὸν διὰ νὰ γνωρίσωσιν αὐτόν, παρακαλέσωσι δὲ νὰ παραμείνῃ ἐπί τινας ὥρας μεταξὺ αὐτῶν. Δυστυχῶς δὲν ἦτο εὔκολον τοῦτο. Οἱ ἐν Καυκασιανῇ ἐγίνωσκον ἤδη, τηλεγραφικῶς πληροφορηθέντες τοῦτο ἐκ Ροστοβίου, τὴν ὥραν τῆς ἀφίξεως τῆς ἁμαξοστοιχίας εἰς τὸν σταθμὸν αὐτῆς, ἔνθα ἀνέμενον τὸν τὸν κ. Πρόεδρον. Πράγματι, περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς πρωΐας προσεγγίζομεν εἰς τὸν σταθμόν. Μόλις ἐσταμάτισεν ἡ ἁμαξοστοιχία, καὶ εἰσήρχετο ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος αὐτῆς, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ὁ κ. Καζάζης, ὁ κ. Λεωνίδας Νικολακόπουλος, εἷς τῶν μᾶλλον ἐγκρίτων καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων τῆς ἀγροτικῆς ταύτης περιοχῆς τοῦ Καυκάσου,μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐν τῷ σταθμῷ συναθροισθέντων ὁμογενῶν. Ἀπερίγραπτος ἡ συγκίνησις,ἡ καταλαβοῦσα τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα τέκνα τῆς Σπάρτης, τὰ τοσοῦτον φλογερὸν τηροῦντα τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα ἐν ταῖς ἐρημίαις ἐκείναις τοῦ Καυκάσου. Ὁ κ. Καζάζης, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ διαμερίσματος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν σταθμόν, ἐν ᾧ ἀνέμενον αὐτὸν πλεῖστοι κάτοικοι καὶ περίοικοι τῆς Καυκασιανῆς, οἱ πλειστοι τούτων Λακεδαίμονες, καί τινες ἐκ Μικρασίας. Μετ' ὀλίγον οἱ ἐν τῷ σταθμῷ ὑποδεχθέντες αὐτὸν μετέβησαν ἐφ' ἁμαξῶν εἰς τὴν

οἰκίαν, πράγματι ὅμως ἔπαυλιν, τοῦ κ. Νικολακοπούλου, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ ἐγκατασταθῇ καὶ φιλοξενηθῇ ὁ κ. Καζάζης.

Τὴν μίαν μετὰ μεσημβρίαν πλουσιώτατον παρεσκευάσθη γεῦμα ἐν τῇ λέσχῃ τοῦ σταθμοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ φιλοξενουμένου ἐθνικοῦ ἀνδρός. Παρεκάθησαν εἰς αὐτὸ ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα δαιτυμόνες, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τρεῖς Ἑλληνίδες ἐκ Σπάρτης. Εὐθυμία καὶ ἐνθουσιασμός. Ἡ χαρὰ ἠκτινοβόλει ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν φιλοτίμων ἐκείνων Ἑλλήνων, θεωρούντων ὑπερτάτην τιμήν, ὅσον καὶ εὐτυχίαν, τὴν μεταξὺ αὐτῶν παρουσίαν τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ἤρξαντο αἱ προπόσεις. Πρῶτος προέπιεν ὑπὲρ τοῦ φιλοξενουμένου στωμύλος ὅσον καὶ ἐνθουσιώδης Ἕλλην, διὰ λόγου πυρώδους χαρακτηρίσας καὶ ἐξάρας τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, ἐνώπιον οὐδενὸς ὑποχωροῦντος προσκόμματος, ἓν δὲ μόνον ἔχοντος μέλημα, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς πατρίδος. Ηὐχήθη ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, βεβαιῶν, ὅτι ἅπαντες οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου, ἐξ οἱουδήποτε τμήματος καὶ ἂν προέρχωνται τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, παρακολουθοῦσι τὸ ἔργον τοῦτο μετ' ἐνδιαφέροντος, πρόθυμοι νὰ συντρέξωσιν αὐτὸ διὰ πάσης θυσίας. Συγκεκινημένος ὁ κ. Καζάζης καὶ εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ ὑποδοχῇ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν καὶ φιλοτίμων τέκνων τῆς Σπάρτης, ὕψωσε τὸ ποτήριον καὶ ἐξεφώνησε πραγματικὸν κήρυγμα φιλοπατρίας, ἐθνικῆς ἀρετῆς. Συνεχάρη τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὡς καὶ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι, τοῖς μετασχοῦσι τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου γεύματος, διὰ τὰ φλογερὰ αὐτῶν αἰσθήματα, διὰ τὸ ἀκαταδάμαστον φρόνημα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.—«Εὑρίσκομαι ἆρά γε, ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου, ἢ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα, ὅπου ἀνθεῖ ἡ ροδοδάφνη καὶ θάλλει ἡ πορτοκαλλέα;» Οἱ συνδαιτυμόνες προσβλέπουσι πρὸς αὐτὸν μετὰ περιπαθείας. Ὁμιλεῖ καὶ σιγὴ ἀπόλυτος διαχέεται ἀνὰ τὴν τράπεζαν. Ὁ λόγος του εἰσδύει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροωμένων. Μικρασιάτης Ἕλλην, γνωστὸς ἐπὶ τῇ φιλοπατρίᾳ αὐτοῦ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τοῦ Καυκάσου, προσελθὼν ἐκ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ἀπώτερον κειμένου, ἵνα γνωρίσῃ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μετάσχῃ τῆς ἐθνικῆς ψυχαγωγίας τῆς πανδαισίας, κλαίει ἐκ συγκινήσεως, τοῦθ' ὅπερ ἔτι μᾶλλον συγκινεῖ τοὺς ἀκροωμένους.—«Μὴ λησμονήσητε ποτέ, φιλότιμα τέκνα τῆς Σπάρτης, ὅτι εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου κατενοήθη κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐπραγματώθη ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Τὴν πατρίδα ταύτην ἠγάπα καὶ ἐσέβετο ὁ γνήσιος Σπαρτιάτης ὑπὲρ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθόν· ἕνα μόνον εἶχε πόθον ἐν τῷ κόσμῳ, ν' ἀποθάνῃ, ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνιζόμενος καὶ προκινδυνεύων, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, ἐπὶ τοῦ στήθους φέρων τὸ βέλος τοῦ ἐχθροῦ. Μίαν μόνην εὐχὴν ἔδιδεν εἰς τὸ τέκνον αὐτῆς ἡ Σπαρτιᾶτις μήτηρ, νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς μάχης, φερόμενος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος καὶ οὐχὶ φέρων αὐτήν». Ἡ ἀποστροφὴ αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ κήρυκος πρὸς τὰς γυναῖκας τῆς Σπάρτης, τὰς παρευρισκομένας ἐν τῷ γεύματι,

κατακορυφοῖ ἔτι μᾶλλον τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν συγκίνησιν. «Μιμήθητε τὰς μητέρας σας, ὦ εὐγενεῖς Σπαρτιάτιδες, ἐν τῇ ἀνατροφῇ τῶν τέκνων σας, φιλοτιμήθητε νὰ μορφώνητε αὐτὰ ἀντάξια τῶν προγόνων των, ἱκανὰ νὰ ζήσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν, νὰ ἐνισχύσωσι διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν τὸ μέγα ἔργον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ νεανίσκοι τῆς Σπάρτης δημοσίᾳ ὑπέσχοντο πρὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἡ ἱερὰ ἐκείνη καὶ πάνδημος ὑπόσχεσις—*ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῷ κάρρονες*, ἂς εἶνε πάντοτε τὸ σύμβουλον καὶ ἡ ἐπῳδὴ τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, φιλοτιμουμένης νὰ ζήσῃ τὴν ζωὴν τῶν πατέρων, νὰ συνεχίσῃ ἐν ἐθνικῇ πίστει καὶ ἀφοσιώσει τὸ πρόγραμμα τῆς ἀναγεννήσεως. Ἐγὼ δὲν θὰ ὑστερήσω ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, δὲν θ' ἀπελπισθῶ, μαχόμενος καὶ προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς μεγάλης, ὑπὲρ τῆς ἀκηράτου ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καλῶς γινώσκων, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ δὲν στεροῦμαι συνεργατῶν καὶ συμμάχων. Σεῖς οἱ Σπαρτιᾶται, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι κατέλιπον εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ζηλευτὰ παραδείγματα ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας, διατηρήσατε πάντοτε εἰς τὰ στήθη σας τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκείνων. Ἔσωσεν οὗτος πλέον ἢ ἅπαξ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα. Μὲ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς τιμῆς ὁπλιζόμενοι καὶ προκινδυνεύοντες, θὰ μεγαλουργήσωμεν, θὰ καταστήσωμεν πάλιν μέγα καὶ ἔνδοξον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ἑλληνικὸν γένος, συνεχίζοντες τὸ ἔργον καὶ τῶν παλαιοτέρων προγόνων καὶ τὸ τῶν νεωτέρων, ἐκείνων, οἵτινες πρὸ τριῶν μόλις γενεῶν ἐκ τῶν ἐρειπίων, ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἐκ τῶν ὁλοκαυτωμάτων ἵδρυσαν τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος, σταθμὸν καὶ ἀφετηρίαν τοῦ μέλλοντος μεγάλου ἑλληνικοῦ κράτους».

Ὠχρὰ εἶνε ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἐμπνευσμένης προπόσεως, τὴν ὁποίαν διὰ γενικῶν γραμμῶν σᾶς μεταδίδω. Πάντες οἱ συνδαιτυμόνες ἐξεγείρονται καὶ σφίγγουσι τὴν χεῖρα τοῦ ξενιζομένου, κατειλημμένου ἐκ συγκινήσεως. Αἱ προπόσεις ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐν ἀπτώτῳ ἐνθουσιασμῷ, πάντων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, διατελούντων ἐν συγκινήσει. Ἐπὶ τέλους, μετὰ παρέλευσιν ἀρκετοῦ χρόνου, ἐξεγείρονται πάντες οἱ συνδαιτημόνες,καὶ ὁ κ. Καζάζης μεταβαίνει πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὴν οὐχὶ μακρὰν τοῦ σταθμοῦ κειμένην ἔπαυλιν τοῦ κ. Νικολακοπούλου.

Πρὸς τὴν ἑσπέραν συνηθροίσθησαν ἐν τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας τοῦ φιλοπάτριδος Λακεδαιμονίου οἱ μετασχόντες τοῦ γεύματος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐν τῷ εἰρημένῳ σταθμῷ τῆς Καυκασίας ἐγκατεστημένων ὁμογενῶν. Ὁ κ. Καζάζης, ὑπεσχέθη νὰ ἀναπτύξῃ εἰς αὐτοὺς τὰ κατὰ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, τοὺς κινδύνους, οὓς διατρέχει κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἱστορικὴν περίοδον τὸ ἑλληνικὸν γένος, τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ τρέφωμεν περὶ διαφυγῆς τῶν κινδύνων τούτων, τὰς δυνάμεις ἡμῶν, τὰς ὁποίας καθῆκον ἔχομεν νὰ διαθέσωμεν πάντες οἱ Ἕλληνες, ἐλεύθεροι, ἀλύτρωτοι, ἐν διασπορᾷ, πρὸς καταπολέμησιν τῶν κινδύνων τούτων.—«Αἱ δυνάμεις ἡμῶν, ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶνε πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ἀξιόμαχοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Αἱ μὲν εἶνε ἠθικαὶ καὶ πνευ-

ματικαί, αἱ ἄλλαι οἰκονομικαί. Αἱ πρῶται βασίζονται ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου, αἱ δεύτεραι ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ ἀναπτύξεως, ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς καὶ ναυτικῆς ἐνεργείας. Αἱ πρῶται δυνάμεις ἐκδηλοῦνται καὶ ἐξελίσσονται κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, αἱ δεύτεραι ἐν τῇ Διασπορᾷ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις, μολονότι διαβιοῖ ἐν ξένῃ γῇ, ἓν μόνον ἔχει μέλημα καὶ μίαν φροντίδα—νὰ συντελέσῃ καὶ αὕτη ἐπίσης εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται τὸ πόρισμα, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, τῆς ἀλυτρώτου, καὶ τῆς Διασπορᾶς οὐδεμία ὑπάρχει διαφορά. Κρατεῖ ἀλληλεγγύη ἀπόλυτος, ἄρα καὶ συνεργασία. Ὁ ἐλεύθερος ἔχει τὰ αἰσθήματα, τοὺς πόθους, τὰ ἰδεώδη τοῦ ἀλυτρώτου. Οὗτος δὲ πάλιν φρονεῖ ἑαυτὸν πολίτην τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, συναισθανόμενος, συμμετέχων, συμπολιτευόμενος μετὰ τῶν ἐλευθερίᾳ καὶ αὐτονομίᾳ ἀδελφῶν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀλληλεγγύῃ ταύτῃ κεῖται ἡ ἠθικὴ ἑνότης, ἡ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς». Μετὰ τὴν εἰσήγησιν ταύτην ἐπὶ ὥραν καὶ ἐπέκεινα ὁ κ. Καζάζης, ἐν τῇ ἑσπερινῇ ἠρεμίᾳ τοῦ κήπου, ἀφηγήθη τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν συγχρόνων ἐθνικῶν ζητημάτων, τοῦ μακεδονικοῦ, τοῦ θρᾳκικοῦ, τοῦ ἠπειρωτικοῦ, ἐνδιέτριψεν εἰς τὰ ἐνεστῶτα, ἰσχυρισθείς, ὅτι ὁ Ἑλληνισμός, μολονότι πολλαχόθεν καταπολεμεῖται καὶ ἐπιβουλεύεται, ἀγωνίζεται σθεναρῶς, καὶ ἀπόδειξις ἡ κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐπιτυχεστάτη δρᾶσις αὐτοῦ, προκαλέσαντος τὰς ἀνάνδρους οἰμωγὰς καὶ ἀντεκδικήσεις τῶν τέως ἰσχυριζομένων, ὅτι κατέστησαν κύριοι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ἡ ἐξακολούθησις, λέγει, τοῦ μόλις ἀρξαμένου τούτου ἀγῶνος, εἶνε ἐπιβεβλημένη. Ἂς ἔχωμεν θάρρος, ἂς μὴ διστάσωμεν πρὸ τῶν θυσιῶν, καὶ ἡ πατρὶς ἐσώθη. Ἔστε βέβαιοι, ὅτι ἐν βραχεῖ χρονικῷ διαστήματι θέλομεν ἐπανακτήσῃ τὸ ἀπολεσθὲν ἔδαφος ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.

Στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στήθη τῶν παρευρεθέντων κατὰ τὴν διάλεξιν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν παρέμειναν, μετασχόντες τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολακοπούλου προσενεχθέντος δείπνου, οἱ δὲ ἀπῆλθον εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν. Ἀλλὰ πάντες ηὐχαρίστησαν θερμῶς τὸν ἀγορεύσαντα μὴ φεισθέντα κόπων καὶ ταλαιπωριῶν, ὅπως παράσχῃ εἰς τοὺς ἐν τῇ ξένῃ γῇ ὁμοεθνεῖς πολύτιμον καὶ οἰκοδομητικὴν διδασκαλίαν, σθανερὰ κηρύξας δόγματα ἐθνικῆς ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας. Ἡ ἑορτὴ αὕτη, διότι ἑορτὴ ἦτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Ἤδη ὁ κῆπος καθίστατο ἔρημος, πάντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ κ. Καζάζης, προπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Νικολακοπούλου καὶ πλείστων ὁμογενῶν, ἐπέβαινε τῆς ἁμαξοστοιχίας τῆς μεταβαινούσης εἰς Κυκλοβόρνην, λαμπρὰν τοποθεσίαν ἐπὶ μιᾶς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τοῦ Καυκάσου, ὑπενθυμίζουσαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν Ἑλβετίαν. Ἐλήφθη φροντὶς ὑπὸ τοῦ κ. Νικολακοπούλου, ὅπως ὁ κ. Καζάζης συνοδευθῇ κατὰ τὴν ἐκ-

δρομὴν ταύτην ὑπὸ γνώστου τοῦ τόπου Ἕλληνος. Μετὰ βραχυχρόνιον διαμονὴν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀρμαβίρ, κατὰ πρόσκλησιν τῶν ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ τούτῳ σταθμῷ ἐγκατεστημένων ὁμογενῶν. Ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ ἐφιλοξενήθη ἐν τῇ ἀγροτικῇ ἐπαύλει τοῦ κ. Παν. Σπάρη, ἐργοστασιάρχου καὶ κτηματίου, ὁμογενοῦς ἐκ τῶν διαπρεπόντων ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τοῦ Καυκάσου, ἐξ Εὐβοίας καταγομένου.

Ἡ ἁμαξοστοιχία εἶχε καταφθάσῃ εἰς τὸν σταθμὸν περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ἡ προκεχωρημένη ὥρα δὲν παρημπόδισε τοὺς περιοίκους ὁμογενεῖς, ὧν οἱ πλεῖστοι κατάγονται ἐξ Εὐβοίας, ἐκ Λακεδαίμονος καὶ ἐκ τοῦ Πόντου, νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὸν σταθμόν, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑποδεχθέντες τὸν ἀπόστολον τῶν ἐθνικῶν δικαίων, τὸν κήρυκα τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως. Πάντες οἱ εἰς τὸν σταθμὸν προσελθόντες παρέλαβον αὐτον καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ κ. Σπάρη. Ἤδη εἶχε παρέλθῃ τὸ μεσονύκτιον. Ὁ οὐρανὸς ἦτο διαυγὴς καὶ καταποίκιλτος ἀπὸ ἄστρα. Ἐν τῇ νυκτερινῇ ἐκείνῃ ἀπομονώσει καὶ ἐρημίᾳ, ὑπὸ τὰ μόλις ψιθυρίζοντα φυλλώματα τῶν δένδρων τοῦ κήπου τῆς ἐπαύλεως, πολυτελὴς εἶχε στρωθῇ τράπεζα πρὸς τιμὴν τοῦ φιλοξενουμένου. Ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα συνδαιτυμόνες, ἐκ τῶν ἐγκριτωτάτων Ἑλλήνων τῆς παροικίας, ἐλάμβανον μέρος ἐν τῇ τραπέζῃ. Τὸ γεῦμα διήρκεσεν ὑπὲρ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Συζητήσεις περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, καὶ αἱ ἀναπόφευκτοι προπόσεις, πάντα ταῦτα ἐποίκιλλον τὸ γεῦμα. Ὁ κ. Καζάζης, μολονότι ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν διετέλει εἰς ἀδιάκοπον κίνησιν, δὲν κατεβάλλετο, ἀπεκρίνετο εἰς πᾶσαν ἀπευθυνομένην αὐτῷ ἐρώτησιν παρὰ τῶν φιλοπατρίδων ἐκείνων ὁμογενῶν, ἀνησυχούντων περὶ τῆς καταστάσεως ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, ζητούντων παρ' αὐτοῦ λόγους ἐνισχύσεως καὶ ἐλπίδων.— «Πρέπει νὰ ἔχωμεν θάρρος, νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν ὑπόστασιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Ἡ ἀπελπισία εἶνε ἀνανδρία· ἡ ἀνανδρία προδοσία. Ὁ πιστεύων σωθήσεται. Ἂς ἐνθυμηθῶμεν τὴν ὑπερτρισχιλιετῆ ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἠνδραγάθησε τοῦτο, ἐδοξάσθη, ἐσώθη ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας μόνον διὰ τῆς πίστεως, διὰ τῆς ἐργασίας, διὰ τῶν θυσιῶν. Καὶ ἤδη ἐπιβάλλονται εἰς ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν πίστις,ἀφοσίωσις εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, θυσίαι ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐπαναλάβῃ καὶ πάλιν,— εἶνε γεγραμμένον εἰς τὰς δέλτους τοῦ Θεοῦ—τὴν παλαιὰν αὐτοῦ αἴγλην καὶ δύναμιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Εἶχέ τι τὸ μυστηριῶδες, τὸ ἀποκαλυπτικὸν ἡ νυκτερινὴ αὕτη συνάντησις ἐν ἑλληνικῷ κήπῳ τοῦ Καυκάσου τοσούτων Ἑλλήνων, ἁπανταχόθεν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος προερχομένων, καὶ ἐν ἀφώνῳ συγκινήσει ἀκροωμένων τῶν εὐελπίδων ῥημάτων τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπὶ τέλους, παρελθούσης ἤδη τῆς τρίτης ὥρας τοῦ μεσονυκτίου, πάντες ἀπεχώρουν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ κ. Καζάζης, εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ φιλοφρονεστάτῃ δεξιώσει, ὑπέσχετο νὰ συναντηθῇ καὶ πάλιν μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς οἰκίας τοῦ

κ. Σπάρη, ἐν ᾗ ἐφιλοξενεῖτο. Ἔμελλε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, περὶ τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦσι τὸ ἑλληνικὸν γένος, περὶ τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διαθέτει οὗτος ἐν Μακεδονίᾳ, περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς ἐν τῇ περιμαχήτῳ ταύτῃ χώρᾳ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Τὴν πρωΐαν, κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἀκριβῶς ὥραν, προσήρχοντο ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Σπάρη. Ὁ φιλόφρων οἰκοδεσπότης παρεσκεύασε τὴν μεγάλην αὐτοῦ αἴθουσαν, ἁπάντων τῶν προσελθόντων ἀνέτως τοποθετηθέντων. Ὁ κ. Καζάζης ὡμίλησε καὶ πάλιν περὶ τὴν ὥραν, ἀναλύσας δι᾽ ὰ μακρῶν τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀπασχολούντων τὸ ἑλληνικὸν γένος προβλημάτων· κατέδειξε τὴν ἀνάγκην ἐθνικῆς ἐργασίας ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Ἠπείρῳ, ὅπου ἰδίᾳ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια ἀμφισβητοῦνται. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀγωνίζονται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ταύταις χώραις μετὰ πείσματος, μετὰ φανατισμοῦ. Ἂς ἀντεπεξέλθωμεν κατ᾽ αὐτῶν μὲ τὰ ἴδια ὅπλα. Τοῦτο ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ἡμῶν παραδόσεων. Τοῦτο μᾶς διδάσκουσι τὰ παραδείγματα τῶν ἡμετέρων προγόνων.

Ἡ διάλεξις, διαρκέσασα ὑπὲρ τὴν ὥραν, προεκάλεσε τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἐπευφημίας τῶν παρευρεθέντων, ἀποχωρησάντων ἐκ τῆς αἰθούσης. Ὁ δὲ κ. Καζάζης, παραμείνας καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἡμέραν ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ, φιλοξενούμενος ἐν τῇ εἰρημένῃ οἰκίᾳ, ἐπέβαινε περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμαξοστοιχίας, ἥτις ἀνεχώρει εἰς Καυκασίαν. Πλεῖστοι τῶν ὁμογενῶν, ἡγουμένου τοῦ κ. Σπάρη, προέπεμπον αὐτὸν εἰς τὸν σταθμὸν ἐν συγκινήσει, εὐχόμενοι εἰς αὐτὸν ἐπιτυχίαν καὶ καλὴν ἐπάνοδον.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον καταφθάνομεν εἰς τὸν γνώριμον ἤδη ἡμῶν σταθμὸν τῆς Καυκασίας. Γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἠθέλομεν διέλθῃ διὰ τοῦ σταθμοῦ τούτου, μεταβαίνοντες εἰς Αἰκατερινοδάρ, συνετύχομεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐλθοῦσαν Ἐπιτροπὴν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος πρὸς παραλαβὴν τοῦ κ. Καζάζη. Ἀπουσιάζοντος τοῦ κ. Νικολακοπούλου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ Καυκασίας, ἡ σύζυγος αὐτοῦ, γενναία καὶ ὑπερήφανος Ἑλληνίς, θυγάτηρ τοῦ συνταγματάρχου Πίκουλα, παρέστη μετ᾽ ἄλλων ὁμογενῶν εἰς τὸν σταθμόν. Μετά τι χρονικὸν διάστημα ὁ κ. Καζάζης ἀπεχαιρέτα τοὺς ἐν τῷ σταθμῷ καὶ ἀπήρχετο μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς Αἰκατερινοδάρ, ἀφικνούμενος ἐν τῃ πόλει ταύτῃ, τὴν τετάρτην πρωϊνὴν ὥραν.

Οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως ταύτης, οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τοῦ Πόντου καταγόμενοι, εἶχον ἐκφράσῃ τὸν πόθον, ἂν ἦτο δυνατὸν τοῦτο, νὰ ἤρχετο ὁ κ. Καζάζης τὴν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν, ὅπως γείνῃ αὐτῷ πανηγυρικὴ ὑποδοχή, ὡς συνέβη ἐν Ταϊγανίῳ καὶ Ροστοβίῳ. Τούτου μὴ γινομένου, οἱ ἐν Αἰκατερινοδὰρ ὁμογενεῖς ἤρξαντο ἀπὸ τῆς πρωΐας ἐπισκεπτόμενοι αὐτόν, ἅμα σχεδὸν τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου. Ἀδύνατον νὰ σᾶς περιγράψω τὰς συγκινήσεις καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν εὐγενῶν τούτων τέκνων τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος, ἅτινα τυγχάνουσιν ἐγ-

κατεστημένα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, μιᾷ τῶν μᾶλλον ἐμπορικῶν πόλεων τοῦ Καυκάσου. Μεταξὺ αὐτῶν πρῶτος προσέρχεται ὁ ἔγκριτος Ἕλλην τοῦ Μάϋκωπ, κ. Κωνσταντῖνος Λευΐτης, ἔχων τὴν ἐντολὴν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς πόλεως ταύτης νὰ προσκαλέσῃ τὸν κ. Καζάζην, ὅστις ὅμως εὑρίσκεται εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τὴν πρόσκλησιν. Κατάπονος ἐκ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῶν συγκινήσεων τοσούτων ἡμερῶν, προτιθέμενος νὰ περιοδεύσῃ εἰσέτι πολλὰς ἡμέρας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀδυνατεῖ νὰ μεταβῇ ἐφ' ἁμάξης εἰς πόλιν στερουμένην σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἐξηναγκασμένος ὢν νὰ διανύσῃ εἰκοσάωρον διάστημα, ὑποφέρων ἄλλως τε ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ χρονίου βρογχικοῦ κατάρρου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς γενναίους Ἕλληνας τοῦ Μάϋκωπ· ἀλλ' ἔστωσαν βέβαιοι οὗτοι, οἱ ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ἐθνικοῖς φρονήμασι κατ' οὐδὲν ὑστεροῦντες τῶν ὁμογενῶν τοῦ Καυκάσου, ὅτι καὶ ἂν προσωπικῶς δὲν ἔσχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρισθῇ μετ' αὐτῶν, ὑφίσταται ἤδη πνευματικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων. Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν Καυκάσῳ διαμονῆς τοῦ κ. Καζάζη, ἐπὶ μίαν περίπου ἑβδομάδα, ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτῶν κ. Λευΐτης ἦτο ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος, συνεννοούμενος, συνεργαζόμενος, φωτίζων τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ περὶ διαφόρων ἀντικειμένων, σχετικῶν πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦ τμήματος τούτου τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τοῦ Αἰκατερινοδάρ, μαγευτικῆς πόλεως, κειμένης ἐντὸς πολυδένδρου δάσους, εἶνε μία τῶν φιλοτιμοτάτων τοῦ Καυκάσου. Ἀποτελουμένη ἐξ Ἑλλήνων, ἀφωσιωμένων εἰς τὰ πάτρια, κτίζει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μεγαλοπρεπῆ ἑλληνικὴν σχολήν, προπαρασκευάζεται δὲ νὰ κτίσῃ καὶ ναόν.

Τοιούτων ἐμφορούμενοι ἐθνικῶν ἰδεῶν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Κοινότητα, πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἦτο ἑπόμενον, ὅτι ἔμελλον νὰ ἐνθουσιασθῶσιν ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ κ. Καζάζη. Παρετέθησαν εἰς αὐτὸν ἐπανειλημμένως γεύματα, εἴτε ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος, εἴτε ἐκ μέρους ἰδιωτῶν. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ φρόνημα τῶν ὁμογενῶν, καὶ δὲν εὑρίσκετο καταλληλότερος τρόπος ἐκδηλώσεως ἢ δι' ἑνὸς γεύματος, ἐν ἐλευθερίᾳ ἑκάστου τῶν συνδαιτυμόνων ἐκδηλοῦντος τὰ ψυχικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα.

Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ κ. Καζάζη, παρεκλήθη οὗτος νὰ διαλεχθῇ περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Παρεσκευάσθη πρὸς τοῦτο ἡ μεγάλη αἴθουσα τῆς οἰκίας τοῦ κ. Καλλιανίδου ἐκ Πόντου, ἑνὸς τῶν προὐχόντων τῆς Κοινότητος. Ἡ ὑπερμεγέθης αἴθουσα ἐπληρώθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἡ διάλεξις περιεστράφη κατὰ τὸ σύνηθες περὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλλήνων, καὶ εἶτα περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Συνοψίζω ἐνταῦθα ἐλάχιστα μέρη τῆς ἐνδιαφερούσης ταύτης διαλέξεως.

—«Τὸ ἑλληνικὸν γένος, ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀγορητής, ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν

ρέπει πρὸς τὴν μετανάστευσιν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λησμονήσῃ καὶ τὴν πατρῴαν ἑστίαν. Εἶνε ἰδιάζον τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἀνησύχου ὡς τὰ κύματα, ἅτινα περιβάλλουσι τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἀλλὰ διὰ τῆς φιλαποδήμου καὶ μεταναστευτικῆς ταύτης ῥοπῆς τῶν Ἑλλήνων οὐ σμικρὸν ἐξειλίχθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις δὲν ἤκμασε μόνον καὶ δὲν ἐπρωτοστάτησεν ὡς ἱστορικὴ δύναμις ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ξέναις χώραις, ἐν αἷς ἐγκατέστη. Ὁ Ἕλλην δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, τὴν δημιουργικὴν ἐνέργειαν, ἐν τῇ ξένῃ. Συζῇ, συναναστρέφεται, ἐξελίσσεται μετὰ τῶν πατρίων ἰδεῶν, μετὰ τῶν βωμῶν καὶ τῶν ἑστιῶν, μετὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

«Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα δὲν ἐπραγματώθη ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς γενετείρας γῆς· πολλάκις εἶχε μείζονα ἀνάπτυξιν ἐπὶ τοῦ ξένου ἐδάφους. Ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου ἐν τῇ Ἰωνίᾳ καὶ τῇ Αἰολίδι, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Σικελίᾳ, ἐν ταῖς ἀκταῖς τοῦ Εὐξείνου, ἐν Συρίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, μακρὰν τῶν μεγάλων κέντρων τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἡ ὑπέροχος φυλὴ διεξήγαγε λαμπροτάτους ἀγῶνας καὶ κατήγαγε περιφανεῖς θριάμβους. Ἐν τῇ ἐξαπλωτικῇ ταύτῃ ὁρμῇ κεῖται τὸ ὑπερφυὲς τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Ἂν περιωρίζοντο πάντες οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἦτο περιωρισμένη. Τὸ φιλαπόδημον εἶνε ἀδυναμία, ἀλλὰ καὶ δύναμις. Ἐν τῇ ἀποκεντρώσει ὑπολανθάνει καὶ ἡ ἐκδήλωσις δημιουργίας τῆς ἀτομικῆς ἰσχύος. Ὁ Ἕλλην ἀπὸ φύσεως κέκτηται φυλετικὴν ἀντοχὴν μείζονα πολλῶν ἄλλων λαῶν. Δὲν λέγω, ὅτι εἶνε φυσιολογικῶς ἀκατάβλητος, οὐχ ἧττον ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔχει τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος. Οἱ ἐπ' αὐτοῦ οἰκοῦντες, ὡς καὶ οἱ ἐν τῇ Διασπορᾷ, δὲν διατελοῦσι ξένοι πρὸς ἀλλήλους· παρὰ τὰς δυσχερείας τῆς συγκοινωνίας, ἐπικοινωνοῦντες ἀλλήλοις, συνεννοοῦνται, συνεργάζονται, συμμετέχουσι τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν, τῶν εὐτυχιῶν καὶ τῶν ἀτυχιῶν. Συνδέει πάντας τοὺς ὁμαίμονας κοινὴ συνείδησις, αἱ αὐταὶ ἱστορικαὶ παραδόσεις, οἱ αὐτοὶ κοινοὶ πόθοι, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία».

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Πρόεδρος, ἀναπτύσσων τὴν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐξέλιξιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἀποδεικνύει, ἀναφερόμενος εἰς στατιστικὰς καὶ ἐθνογραφικὰς μαρτυρίας, τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων καιρῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

—«Ἐν τῷ κέντρῳ, λέγει, δύο ἑλληνικῶν χωρῶν, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἔθηκαν τὴν ἕδραν τοῦ δωδεκαθέου. Τὸ κέντρον τοῦτο εἶνε ὁ Ὄλυμπος. Ἐν τῷ μακεδονικῷ διαμερίσματι τῆς Πιερίας ἐθρυλήθη κατὰ τοὺς παναρχαίους αἰῶνας, ὅτι ἦσο ἡ κατοικία τῶν Μουσῶν, τῶν θεοτήτων τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας. Τί σημαίνουσι ταῦτα ἢ ὅτι ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἑλλήνων ὡς ἑλληνικὴ χώρα ἡ Μακεδονία; Ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὀνομασθέντος *φιλλέληνος*, ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν

ἑλληνικὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν του, ἀπὸ τοῦ Ἀρχελάου, τοῦ προστάτου τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τῶν συγκεντρωσάντων τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις καὶ δι' αὐτῶν ὑποταξάντων, ἢ μᾶλλον ἐκπολιτισάντων τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ἡ Μακεδονία ἦτο χώρα ἑλληνικωτάτη, ἀείποτε ἀγωνισθεῖσα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἡ Μακεδονία ἐδείχθη ἀξία τῆς παλαιᾶς αὐτῆς φήμης... Καὶ ἐν τούτοις τὴν Μακεδονίαν ταύτην εἰργάσθησαν ἐπ' ἐσχάτων μετὰ πολλῆς δεξιότητος νὰ παραστήσωσιν ὡς βουλγαρικήν. Εὗρον προσηλύτους, εὗρον ὄργανα, εὗρον ἀργυρωνήτους. Τὸ λέγω μετὰ λύπης Ὡς τὸ πάλαι, οὕτω καὶ σήμερον, ἡ διὰ τῶν *ἀργυρῶν λογχῶν* ἐνέργεια εἶνε πολλάκις ἐπιτυχεστέρα τῆς διὰ σιδηρῶν λογχῶν ἐνεργείας. Ὑπάρχουσιν ἁμαρτωλαὶ συνειδήσεις, δυνάμεναι νὰ ἐξαγορασθῶσι διὰ τοῦ χρήματος. Τοῦτο κατενόησαν ἀπὸ καιροῦ οἱ Βούλγαροι καὶ κατώρθωσαν νὰ παραπλανήσωσι τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης. Συγγραφεῖς διακεκριμένοι ἐτόλμησαν νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θρᾴκην ὡς βουλγαρικὰ διαμερίσματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, πρό τινος δ' ἀκόμη ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς Λανσδάουν, δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάσῃ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον, τὴν τοῦ Αἵμου, βουλγαρικὴν Χερσόνησον... Ἔχομεν καθῆκον οἱ Ἕλληνες, ἔστω καὶ βραδέως, νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς διαφωτισμὸν διὰ τῶν πραγμάτων τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης. Ἄς μὴ φεισθῶμεν κόπων καὶ θυσιῶν. Ὁ ἐπιμένων θὰ νικήσῃ»...

Ταῦτα τὰ κύρια σημεῖα τῆς διαλέξεως, ἐν ἀπεριγράπτῳ ἐνθουσιασμῷ ἐπευφημηθείσης ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων. Μετ' αὐτὴν ὁ κ. Θειόπουλος, ἓν τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων μελῶν τῆς Κοινότητος, δι' εὐγλώττου προσλαλιᾶς, ἧς τὰς καλλονὰς ἀδυνατῶ δυστυχῶς νά μεταδώσω διὰ τῆς ἀμυδρᾶς ταύτης ἀφηγήσεως, εὐχαριστεῖ τὸν κ. Καζάζην ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς ἐπισκέψεως ἐξ ὀνόματος τῶν ὁμογενῶν τοῦ Αἰκατερινοδάρ, ὑπομιμνήσκων ἅμα εἰς αὐτούς, ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις κατ' ἐξοχὴν προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ γνωστὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἕλλησι, δι' ἀκαμάτου καὶ ἐπιμόχθου ἐργασίας,εἶνε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ δεκαετίας ἐργαζόμενος καὶ κοπιάζων. Ὁ κ. Καζάζης ἐδέχθη καὶ πάλιν τὰ συγχαρητήρια τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν διάλεξιν, παραμείνας ἐπὶ βραχὺν χρόνον πρὸς ἀνάπαυσιν ἐν τῇ φιλοξένῳ οἰκίᾳ τοῦ κ. Καλλιανίδου.

Οὕτως ἔληξεν ἡ τοσοῦτον ἐνδιαφέρουσα καὶ κατηχητικὴ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα τοῦ Αἰκατερινοδάρ διάλεξις τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη.

Προμηθεὺς

(Ἕπεται συνέχεια).

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Α'.

['Εν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων» ὁ κ. René Pinon *δημοσιεύει σπουδαῖον ἄρθρον περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ βερολινείου Συνεδρίου καὶ ἑξῆς (1875-1906), ἐξ οὗ παραθέτομεν τὰ κυριώτερα μέρη.]*

Ἡ Εὐρώπη, μωλωπισθεῖσα ἐν τῇ ἄπω Ἀνατολῇ ὑπὸ τῶν ἰαπωνικῶν νικῶν, παλαίουσα οἴκοι πρὸς τὸ ἄγνωστον τῶν κοινωνικῶν ἀναστατώσεων, βαυκαλιζομένη δὲ ὑπὸ τῶν πάντοτε δελεαστικῶν ὀπτασιῶν παγκοσμίου εἰρήνης καὶ παγκοσμίου ἀγάπης, θὰ ἠδύνατο ἆρά γε ἡμέραν τινὰ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος νὰ εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν πάντοτε φοβερὰν πραγματικότητα, τὴν κρίσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος; Θὰ ἦτο παράτολμον νὰ τὸ προείπῃ τις, ἀλλ' ἔτι παρατολμότερον νὰ τὸ ἀρνηθῇ.

Αἱ εἰδικαὶ καὶ τοπικαὶ αἰτίαι, ἐξ ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ προκύψωσιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ σοβαραὶ διαταράξεις, καταστροφὴ τῆς ἰσορροπίας, συνεπαγομένη εὐρωπαϊκὰς περιπλοκάς, πηγάζουσα φυσικῷ τῷ λόγῳ, ὡς ἐκ πηγῆς ἀστειρεύτου, ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ αὐτὴν τὴν βάσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἀποτελούσης συγκρούσεως μεταξὺ τοῦ δεσπόζοντος Τούρκου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δουλωθέντων ποτέ, νῦν δὲ ἠλευθερωμένων ἢ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τεινόντων λαῶν. Τὸ παράδειγμα τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου, τῶν ἀπαλλαγέντων τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, εἶνε τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ διεγείρῃ μάλιστα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀνεξαρτησίας παρὰ τοῖς ὑποτεταγμένοις ἔτι λαοῖς· λαοί, οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ἐξαλειφθέντες διὰ παντὸς ἐκ τῆς ἱστορίας, εἰσέρχονται εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνήν. Οὕτως ὑπάρχει ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ ἐν τῷ Αἵμῳ μακεδονικὸν ζήτημα, συμπεριπλεγμένον μετ' ἀλβανικοῦ ζητήματος· ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὑπάρχει κρητικὸν ζήτημα· ἐν τῇ Ἀσίᾳ ζήτημα ἀρμενικόν· ἡ κίνησις ἄρχεται ἐπεκτεινομένη καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς μουσουλμανικοῖς λαοῖς· ἐξηγήσαμεν δ' ἄλλοτε ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Ταβάχ, πῶς τὰ στοιχεῖα ζητήματος ἀραβικοῦ φαίνονται ἀνακύπτοντα ἐκ τοῦ βάθους τῆς δυσμικῆς Ἀσίας. . . Ἐθνικότης ζητουμένη εὑρίσκεται πάντοτε καὶ εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ζωήν, διακρινομένη δι' ἑτεροιώσεως ἀπὸ τῶν γειτόνων της.

Ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Σουλτᾶνος καὶ ἡ Κυβέρνησίς του καὶ οἱ Τοῦρκοί του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διηνεκής, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις μᾶλλον ἢ ἧττον σύντονος προσπάθεια τῶν ὑποτεταγμένων πληθυσμῶν, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἰδοὺ τὰ δύο πρῶτα στοιχεῖα τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ σχέσις εἶνε ἁπλῆ· ἀλλὰ ἰδοὺ τὸ τρίτον στοιχεῖον εἰσάγει εἰς τὴν ἐξίσωσιν παράγοντα ποικιλίας καὶ ἀβεβαιότητος· τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶνε ἡ ἐπέμβασις τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ, κατὰ τρόπον γενικὸν καὶ κρατῶν ἐν χερσὶ τὴν ἱστορίαν, ὅτι αἱ μεγάλαι κρίσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος παράγονται πάντοτε, ὁσάκις εἰς τὰ διαρκῆ στοιχεῖα τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ταρακτικῆς ἐνεργείας, ἅτινα ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἔρχεται νὰ προστεθῇ, ὅπως τὰ ὑπερεξερεθίσῃ καὶ τὰ διευθύνῃ τὸ συμφέρον μιᾶς ἢ πλειόνων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Σήμερον πρὸ πάντων, ὅτε ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἡ ἰσχυρὰ σύστασις τῶν ἐθνικοτήτων ἀντιτάσσεται πρὸς τὰς μεγάλας καὶ εὐρείας ἐπιχειρήσεις, αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὰς φιλοδοξίας καὶ τὰς ἀντιζηλίας των στρέφουσι πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἔνθα ἡ μάζα εἶνε ἀκόμη εὔπλαστος καὶ εὐμεταχείριστος καὶ τὰ σύνορα οὐχὶ ἀκριβῶς καθωρισμένα· ἔνθα ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἵμου καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀσιατικὴ Τουρκία παρουσιάζουσιν εὐρὺ καὶ ὅλως νέον ἔδαφος οἰκονομικῆς ἐξαπλώσεως καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς.

Τέλος δὲ τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος κυριαρχεῖ νομίμως ἐνίων ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων στρατηγικῶν σημείων, ἅτινα δεσπόζουσι τῶν μεγάλων ὁδῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, καὶ ὧν ἡ κατοχὴ εἶνε ὁ ἀναγκαῖος ὅρος πάσης ναυτικῆς ἐπικρατήσεως καὶ πάσης ἐν τῷ κόσμῳ ἡγεμονίας· τοιαῦτα σημεῖα εἶνε ὁ Βόσπορος, τὰ Δαρδανέλλια, τὸ Σουέζ. Πᾶσαι αἱ μεγάλαι πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοὶ διέρχονται διὰ τῶν ὑδάτων ἢ διὰ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Ὅθεν, ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος, πᾶσαι αἱ μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ συμμαχίαι ἢ συνεννοήσεις, ὡς περὶ πόλον, περιεστρέφοντο περὶ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα· σχεδὸν πάντοτε συνωμολογήθησαν ἢ διελύθησαν βιαίως ἕνεκεν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος, ἐν σχέσει δὲ καὶ συναφείᾳ πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα πρέπει νὰ μελετῶνται καὶ νὰ σπουδάζωνται ὑπὸ τῶν θελόντων νὰ ἐννοήσωσι καλῶς τὰς τάσεις καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν.

Βεβαίως ἀνέκυψαν καὶ ἄλλα ὑπολογιστέα στοιχεῖα, ἀλλὰ τὸ συμφωνεῖν καὶ ὁμονοεῖν περὶ τῆς ἐφαρμοστέας ὡς προς τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος πολιτικῆς ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἀναγκαῖος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς διαρκείας πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν συμμαχιῶν ἢ συνεννοήσεων. Ὁ Ἀλβέρτος Συρὲλ θαυμασίως ἀπέδειξε πῶς οἱ συνησπισμένοι κατὰ τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μονάρχαι πολὺ περισσότερον ἐφρόντιζον καὶ ἀνησύχουν διὰ τοὺς «Ἰακωβίνους τῆς Πολωνίας» καὶ διὰ τὸ μέλλον τῆς Τουρκίας ἢ περὶ τοῦ πῶς νὰ ἐκδικήσωσι Λουδοβῖκον τὸν Ιϛ'. Εὔκολον δὲ θὰ ἦτο νὰ παρακολουθήσῃ τις, δι' ὅλου τοῦ δεκάτου αἰῶνος ὁμοίαν τινα ἀπόδειξιν. Ἐχρειάσθη ἡ ἀδικία, ἡ γενομένη διὰ τῆς συνθήκης τῆς Φραγκοφούρτης εἰς τὴν Γαλ-

λίαν καὶ εἰς τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἔχουσιν οἱ λαοὶ τοῦ νὰ διαθέτωσιν αὐτοὶ ἑαυτούς, ὅπως ὑπερισχύσῃ ἐπί τινα χρόνον ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς συνδυασμοῖς νέον τι στοιχεῖον, ἡ ἀνάγκη δηλονότι τῆς Γερμανίας τοῦ νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ καθιερώσῃ τὰς κατακτήσεις της. Θὰ λάβωμεν δ' ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ὑπὸ τὴν ἀνατολικήν των ἔποψιν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμβάματα τοῦ Αἵμου πρέπει νὰ μελετῶνται αἱ ἀρχαί, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ παρακμὴ τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον στενῶν καὶ τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον διαρκῶν ἐκείνων πολιτικῶν συνδυασμῶν, οἵτινες ὠνομάσθησαν ἢ ὀνομάζονται ἀκόμη «Συμμαχία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων» ἢ «Τριπλῆ Συμμαχία» καὶ «Διπλῆ Συμμαχία».

Τὰ πρόσωπα, ἅτινα δύνανται νὰ ὑποδυθῶσιν αἱ μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, δὲν εἶνε ἀόριστα τὸν ἀριθμόν· περιορίζονται δ' ἐπὶ τέλους εἰς δύο, αἱ μὲν ἔχουσι συμφέρον νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ὅπως ἰδιοποιηθῶσι τὰ τεμάχιά του, αἱ δὲ προτιμῶσι νὰ διατηρῶσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους του, ἐλπίζουσαι νὰ ἐξασκήσωσιν ἐν αὐτῷ ἐπικρατεστέραν ἐπιρροὴν ἢ ν' ἀποκλείσωσιν ἐξ αὐτοῦ τοὺς ἀντιζήλους των· ἀλλά, κατὰ τὰς διακυμάνσεις τῶν συμφερόντων καὶ τὸ τυχαῖον τῶν περιστάσεων, δὲν εἶνε πάντοτε οἱ αὐτοὶ ἠθοποιοί, οἱ διαδραματίζοντες τὸ αὐτὸ πρόσωπον· ὅπως δ' ἐν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ Ἀμλέτου καὶ τοῦ Λαέρτου, οἱ ἀντίπαλοι ἐν τῇ θέρμῃ τῆς πάλης ἀνταλλάσσουσι τὰ ὅπλα των, χωρὶς νὰ διακόψωσι τὴν μάχην.

Ἐντὸς τοιούτου chassé-croisé θέλομεν ἀκριβῶς νὰ δείξωμεν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας, παρακολουθοῦντες τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐντὸς τῶν τριάκοντα τελευταίων ἐτῶν. Θὰ λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὸν πόλεμον τοῦ 1877 καὶ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, συμβάματα, ἅτινα σημειοῦσιν, ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους πρὸς τοὺς κατοικοῦντας αὐτὸ λαοὺς καὶ πρὸς τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, μίαν στιγμὴν κρίσιμον καί, οὕτως εἰπεῖν, ἓν σημεῖον κορυφώσεως. Θὰ ἴδωμεν πῶς, διὰ μέσου κρίσεων διαδοχικῶν, αἱ συνέπειαι τῶν μεγάλων τούτων γεγονότων ἐξειλίχθησαν ἀντιθέτως πρὸς τὰς προβλέψεις τῶν πολιτικῶν, οἵτινες εἶχον κανονίσῃ τὴν διαμόρφωσίν των καὶ μηχανεύσῃ τὴν σκευωρίαν των, καὶ ἴσως θὰ εὕρωμεν, προχωροῦντες, ἐνδείξεις ἱκανάς, ὥστε νὰ ἐννοήσωμεν πῶς τίθενται σήμερον τὰ διάφορα προβλήματα, ὧν τὸ σύνολον συναπαρτίζει τὸ «ἀνατολικὸν ζήτημα».

Β'.

Διὰ μέσου τῶν ἀνατολικῶν περιπλοκῶν, ἂν θέλῃ τις νὰ ζητήσῃ μίτον τινά, οὕτως εἰπεῖν, ἀριάδνειον, πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀρχικὴν ἀντίφασιν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει καὶ ἥτις ἀναγκάζει αὐτήν, ὅ τι δήποτε καὶ ἂν πράττῃ, νὰ καταδικάζῃ τὰς ἰδίας αὐ-

τῆς πράξεις, ἀπαρνουμένη αὐτὴ ἑαυτήν· ἡ ἀντίφασις αὕτη συνίσταται ἐν τῇ συνυπάρξει, ὁσάκις πρόκειται περὶ τοῦ τουρκικοῦ Κράτους καὶ τοῦ μέλλοντός του, δύο καταστάσεων πνεύματος ἀντιφατικῶν, ὧν μία ἄγει εἰς τὴν *«πολιτικὴν τῆς ἐπεμβάσεως»*, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τὴν *«πολιτικὴν τῆς ἀκεραιότητος»*. Ἡ πρώτη ἐμπνέεται ὑπὸ ἰδεώδους ἀφῃρημένου, θρησκευτικοῦ, φιλοσοφικοῦ, φιλανθρωπικοῦ καὶ εἶνε πολλαπλῆ ἐν ταῖς ὄψεσιν αὐτῆς· αὐτὴ ἄλλοτε ἔδωκε τὴν ὤθησιν εἰς τὰς σταυροφορίας, ἡ δὲ ἐκλαΐκευσις τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ ἀόριστον αἴσθημα ἀναγκαίας ἀλληλεγγύης τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἀπέναντι τῶν μὴ χριστιανικῶν· συχνάκις, καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ ἱστορίᾳ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἡ ἀνάμνησις αὕτη τῆς ἀπολεσθείσης ἑνότητος ἐξεδηλώθη. Εἰς τὰ ἐπιζῶντα ταῦτα λείψανα τοῦ παλαιοῦ ἰδεώδους τῆς χριστιανοσύνης ὑποκατεστάθη, ἢ μᾶλλον προσεπετέθη, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἓν νέον στοιχεῖον: τὸ δίκαιον τῶν λαῶν, τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος, κατέστησαν, διὰ τὰς *«φιλελευθέρους»* ἢ *«ἐπαναστατικὰς»* μερίδας, πρόφασις ἐκστρατείας κατὰ τῶν *«τυράννων»*, τῶν καταπιεστῶν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπεμβάσεως θὰ εἶχεν ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν, ἐν αἷς δὲν ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα, καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πασῶν τῶν *«καταπιεζομένων φυλῶν»*.

Τόσον ἑλκυστικὸς εἶνε ὁ σκοπός, τόσον ἁπλᾶ τὰ μέσα, τόσον ὁριστικαὶ αἱ λύσεις, κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον, ὥστε καθίσταται ἐκτάκτως ἀχάριστον τὸ ἔργον τῶν μετερχομένων τὴν πολιτικὴν τῆς ἀκεραιότητος. Ἡ πολιτικὴ αὕτη δυσκολώτερον δύναται νὰ ὁρισθῇ, διότι ἐπ' οὐδενὸς δόγματος βασίζεται, ἀλλ' ἔχει ὡς κανόνα τὴν ὠφέλειαν καὶ ὡς σκοπὸν τὸ συμφέρον. Εἶνε καιροσκοπικὴ καὶ πεζή· γινώσκει, ὅτι ὁ κόσμος ἐξεγείρεται μὲν ἐνίοτε ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐξάρσεων τῆς γενναιότητος, ἀλλὰ καταπίπτει πάλιν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ χθαμηλὸν ἔδαφος τοῦ ὑλικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν σκληρὰν πραγματικότητα τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος· γινώσκει, ὅτι οἱ λαοί, ὡς ὁ πρακτικὸς Chrysale (τῶν Femmes savantes τοῦ Μολλιέρου), ἵνα ζῶσιν ἔχουσι πρωτίστως ἀνάγκην καλοῦ ζωμοῦ. Δὲν εἶνε ὅμως ἐστερημένη ἰδεώδους ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἀφοῦ προτίθεται ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὸ νὰ συντελῇ εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι αἱ καιροσκοπικαὶ λύσεις ὑπερισχύουσι κατὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἡμετέρου Φραγκίσκου Α'. ὁ Τοῦρκος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως, εἰσέρχεται εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν βίον· ἵνα διατηρῆται δὲ μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἰσορροπία, ἥτις, ἀκριβῶς εἰπεῖν, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐγγύησις ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς τὴν ὕπαρξίν των, ὁ Τοῦρκος καθίσταται παράγων τοσοῦτον ἀπαρατήρητος, ὥστε ἡ «ἀκεραιότης τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους» καὶ ἡ «κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου» θεωροῦνται μετ' οὐ πολὺ ὡς ἓν τῶν θεμελίων τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης. Αἱ Δυνάμεις ἐναντιοῦνται καὶ διὰ πολέμου ἀκόμη, πρὸς

τὴν ὑπὸ μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἐπίτευξιν ἀποκλειστικῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πλεονεκτημάτων· λαμβάνουσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰς χώρας τοῦ Σουλτάνου ὑπὸ τὴν κοινὴν αὐτῶν περιφρούρησιν καὶ καθιστῶσι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα τὸ κατ' ἐξοχὴν διεθνὲς ζήτημα.

Ἀλλ' εἶνε ἰδιότης τῆς πραγματικῆς πολιτικῆς, πηγάζουσα ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας της, τὸ ἀπέχεσθαι ἀπὸ πάσης ἀδιαλλάκτου στάσεως καὶ προφυλάττεσθαι ἀπὸ παντὸς δογματισμοῦ. Τὸ παλαιὸν πνεῦμα τῆς σταυροφορίας ἢ τὸ νέον πνεῦμα τῆς χειραφετήσεως εἶνε γεγονότα, ἅτινα δὲν ἀρνεῖται νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει ἡ πρακτικὴ πολιτική· οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ γινώσκουσι νὰ ἐκπορίζωνται τὰ «ἀστάθμητα» ταῦτα, νὰ τηρῶσιν τὰ ἐν πειθαρχίᾳ, νὰ τὰ διευθύνωσι μεθοδικῶς καὶ νὰ τὰ καθιστῶσιν ὠφέλιμα εἰς τοὺς σκοποὺς των. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκεραιότητος οὐδὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτον, ἀλλ' ἔχει σχετικὴν μόνον ἰσχύν, συμμορφουμένη πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ μεθαρμοζομένη κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἐν ἑκάστῃ κρίσει προκαλουμένῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ δι' ἐπαναστάσεως τῶν ὑποτεταγμένων τῇ Πύλῃ λαῶν, αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις διακηρύττουσι τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους· ἀλλά, γενομένης τῆς εἰρήνης καὶ ἀποκατασταθείσης τῆς ἡσυχίας, εὑρίσκεται τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι νέα τις χώρα ἢ νέαι παραχωρήσεις ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τμῆμα πρὸς τμῆμα, τὰ κράτη του ἐξαρθροῦνται καὶ ἀποσπῶνται, ἐνῷ νέαι ἀνεξάρτητοι ἐθνικότητες συνιστῶνται καὶ ἰσχυροποιοῦνται. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν παράδειγμα χώρας ἅπαξ ἀποσπασθείσης καὶ εἶτα πάλιν τεθείσης ὑπὸ τὸν ζυγόν· αἱ εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις λέγουσι πρὸς δικαιολογίαν, ὅτι «δὲν θὰ ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ δημοσία γνώμη». Οὕτως ἡ Τουρκία εἶνε εὐρωπαϊκὴ χωρὶς νὰ εἶνε εὐρωπαϊκή· αἱ συνθῆκαι ἀπονέμουσιν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦτον· ἀλλά, ἐν τῇ πράξει, δὲν ἔχει τὰ προνόμια τοῦ τίτλου της τούτου· εἶνε ἀποδεκτὴ ἐν τῇ «συναυλίᾳ», ἀλλὰ μένει ἐν αὐτῇ ὑπὸ κηδεμονίαν· σημειωτέον, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν φαίνεται θέλουσα ν' ἀποδείξῃ, διά τινων «ὠμοτήτων», ὡς αἱ τοῦ 1877 ἢ αἱ τοῦ 1894—1895, ὅτι ἔχει πρὸς διακυβέρνησιν τῶν ὑπηκόων της μεθόδους οὐ πάνυ συμφώνους τοῖς ἤθεσι τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν.

Αἱ συνθῆκαι ἐγγυῶνται τῇ Τουρκίᾳ τὴν θέσιν της ἐν τῷ δημοσίῳ εὐρωπαϊκῷ δικαίῳ· ἀλλά, ὡς πρὸς αὐτήν, ἡ περιφανεστάτη παραβίασις τῶν ἐπισημοτάτων ὑποχρεώσεων ἔτυχε πολλάκις ἀνοχῆς, καὶ δὴ καὶ ἐπιδοκιμασίας, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀποβαίνῃ ὠφέλιμος εἰς τοὺς χειραφετηθέντας τοῦ Σουλτάνου ὑπηκόους. Τῷ 1856 τρεῖς Δυνάμεις ὑποχρεοῦνται διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων νὰ ὑπερασπίσωσι διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας· ἀλλ' ὅτε ἡ ἀκεραιότης αὕτη προσεβλήθη τῷ 1876, οὐδεμία τῶν Δυνάμεων ἐκινήθη. Ἐν πλείσταις περιστάσεσιν οἱ Τοῦρκοι, ἵνα ἀναγνωρίσωμεν πληρέστατα τὸ δίκαιόν των, ἓν μόνον ἄδικον ἔχουσι, τὸ ὅτι εἶνε Τοῦρκοι.

Οὕτως, ἐν τῇ πράξει, ἡ «*πολιτικὴ τῆς ἐπεμβάσεως*» καὶ ἡ «*πολιτικὴ τῆς ἀκεραιότητος*» εὑρίσκουσι τὸν συμβιβασμὸν τῶν ἐν τῷ καιροσκοπικῷ συστήματι τῶν λύσεων. Ἡ γαλλικὴ πολιτική, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φραγκίσκου Α΄. κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τὸν μέσον συνδυασμόν· ἐπωφελεῖτο δηλαδὴ τὴν φιλίαν τοῦ Τούρκου ὅπως ἐπιτυγχάνῃ μέτρων προστασίας, ἐξ ὧν ὠφελοῦντο οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἀφ᾿ ἑτέρου, ἡ προστασία τῶν ὑποτεταγμένων τοῖς Τούρκοις χριστιανικῶν λαῶν καθίσταται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων μέσον ἐπιρροῆς, διαρκὴς καὶ μόνιμος ἀφορμὴ ἀναμίξεως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑποθέσεις. Ὅθεν, ἐν ταῖς συνθήκαις οὐδέποτε λησμονεῖται ἡ παρενθήκη ὅρων καὶ διατάξεων ὑπὲρ τῶν ὑπηκόων τῇ Πύλῃ Χριστιανῶν· ἡ Συνθήκη τῶν Παρισίων ἔχει τὸ ἔνατον ἄρθρον της, ἡ δὲ τοῦ Βερολίνου τὸ ἑξηκοστὸν πρῶτον· ἄρθρα ἐλαστικά, συνθῆκαι χαλαραὶ καὶ ἐπιεικεῖς, ἃς ἐξ ἴσου εὐκόλως δύναταί τις νὰ παρασιωπᾷ, ὅταν δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἐφαρμογῆς των,καὶ νὰ τὰς ἐπικαλῆται, ὅταν ζητῇ πρόφασιν ἐπεμβάσεως.

Ἡ ἐμπειρικὴ αὕτη μέθοδος κατέστη σύστημα· εἶνε ἡ πολιτικὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἣν ἠδύνατό τις νὰ ὁρίσῃ ὡς συμβιβασμὸν τῆς τυχοδιωκτικῆς πολιτικῆς τῶν ἐπεμβάσεων καὶ τῆς πεζωτάτης πολιτικῆς τῶν συμφερόντων· εἶνε εὔκολον νὰ γελᾷ τις διὰ ταῦτα, εἶνε δ᾿ ὄντως ἀποδεδειγμένον ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ σημερινῇ Τουρκίᾳ εἶνε ἁπλῶς φενάκη ἐν ταῖς πλείσταις τῶν περιπτώσεων· οὐχ᾿ ἧττον ὅμως ἐπετεύχθησαν βραδέως ἀποτελέσματά τινα· ἀφοῦ δὲ ἡ ἀκεραιότης τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ ἡ διατήρησις τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου ἐθεωρήθησαν πάντοτε μέχρι τοῦδε ὡς αἱ ἀναγκαῖαι ἐγγυήσεις τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης ἡ πολιτικὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, ὅσον φανακιστικὴ καὶ ἂν εἶνε, δὲν ἦτο ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ μόνη πραγματοποιήσιμος καὶ δὲν προσήνεγκεν αὐτὴ τὴν μόνην δυνατὴν συνδιαλλαγὴν μεταξὺ μιᾶς ἰδεώδους δικαιοσύνης, ἥτις οὐδ᾿ ἀκριβῶς καθωρισμένη, εἶνε καὶ τῆς πραγματικότητος τῶν πρακτικῶν λύσεων; Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἡ συνέχεια τῆς μελέτης ταύτης θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἴσως νὰ εὕρωμεν μίαν ἀπόκρισιν.

Γ΄.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ πολιτικὴ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ὁρίζεται ὑπὸ συμφερόντων οὕτω σημαντικῶν καὶ σπουδαίων, ὥστε ἡ ἐγκατάλειψις ἢ προδοσία αὐτῶν θὰ ἐσήμαινε διὰ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα ἑκουσίαν ἀποχώρησιν ἀπὸ τῆς διεθνοῦς ἁμίλλης καὶ ὁριστικὴν αὐτῶν παρακμὴν καὶ κατάπτωσιν· συνθῆκαι γεωγραφικαί, ἱστορικαὶ ἐθνογραφικαὶ ὁρίζουσι τὰ συμφέροντα ταῦτα· οὐδέποτε ὡρίσθησαν μετὰ μείζονος εὐρύτητος βλέψεων καὶ μετὰ προφητικωτέρας ἐνεργείας ἢ ἐν ταῖς περιφήμοις συνδιαλέξεσι τοῦ Τσάρου Νικολάου Α΄. καὶ τοῦ σὶρ Γεωργίου Ἅμιλτον Σεϋμούρ, αἵτινες ὑπῆρξαν οἱονεὶ ὁ πρόλογος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Καίπερ οὖσαι

γνωστόταται, εἶνε ἄξιαι νὰ ἐπαναληφθῶσι, διότι εἰς αὐτὰς ὀφείλει πάντοτε ν' ἀνατρέχῃ ὁ θέλων νὰ μελετήσῃ τὴν σύγχρονον ἐξέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου 1853, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἑορτῆς παρὰ τῇ μεγάλῃ Δουκίσσῃ Ἑλένῃ, ὁ Τσάρος παραλαμβάνει κατ' ἰδίαν τὸν πρεσβευτὴν καὶ τῷ λέγει: «Ἀκούσατε· ἔχομεν ἐπάνω μας ἕνα ἄρρωστον, πολὺ ἄρρωστον· σᾶς τὸ λέγω εἰλικρινῶς, θὰ ἦτο μέγα δυστύχημα ἂν οὗτος, μιᾷ τῶν ἡμερῶν τούτων, ἀπέθνησκε καὶ πρὸ πάντων πρὶν ἢ ληφθῶσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα». Ὀλίγαις δ' ἡμέραις ὕστερον, τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου, νέα συνδιάλεξις, κρίσιμος. «Σᾶς τὸ λέγω λοιπόν», εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτήν, «ὑπάρχουσι μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θ' ἀνεχθῶ ποτέ· καὶ ἐν πρώτοις, δὲν θέλω διαρκῆ κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων· ἀλλὰ δὲν θέλω ἐπίσης νὰ καταληφθῇ ποτὲ ἡ Κωνσταντινούπολις μήτε ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, μήτε ὑπὸ τῶν Γάλλων, μήτε ὑπ' ἄλλης οἱασδήποτε ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Οὔτε θὰ ἐπιτρέψω ποτὲ τὴν ἀπόπειραν ἀνασυστάσεως βυζαντινοῦ κράτους, οὔτε τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπίτευξιν ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως ἥτις θὰ καθίστα αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος.

«Ἀκόμη δ' ὀλιγώτερον θὰ ἠδυνάμην ν' ἀνεχθῶ τὴν διαίρεσιν τῆς Τουρκίας εἰς μικρὰς δημοκρατίας, ἄσυλα καταλληλότατα διὰ τοὺς Κοσσούθ, τοὺς Ματσίνας καὶ ἄλλους ἐπαναστατικοὺς τῆς Εὐρώπης. Μᾶλλον ἢ νὰ ὑποφέρω τοιαύτας διευθετήσεις, θὰ προετίμων τὸν πόλεμον καὶ θὰ τὸν ἐξηκολούθουν ἐφ' ὅσον θὰ μοὶ ἀπέμενεν εἷς στρατιώτης καὶ ἓν τουφέκιον... Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάττῃ ἀπὸ τοῦ νὰ κατηγορήσω τινὰ ἀδίκως, ἀλλὰ συμβαίνουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Μαυροβουνίῳ πράγματα πολὺ ὕποπτα. Θὰ ἤγετό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ζητεῖ νὰ συγχύσῃ τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐλπίζουσα νὰ φθάσῃ εὐκολώτερον εἰς τοὺς σκοπούς της, παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Τύνιδος». Ἀπαντῶν δὲ πρὸς σχετικὸν ἐρώτημα τοῦ πρεσβευτοῦ:—«Ὦ!», εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, «ὀφείλετε νὰ γινώσκητε ὅτι, ὅταν ὁμιλῶ περὶ τῆς Ρωσσίας, ὁμιλῶ περὶ τῆς Αὐστρίας· ὅ τι συμφέρει εἰς τὴν μίαν, συμφέρει καὶ εἰς τὴν ἄλλην· τὰ συμφέροντα ἡμῶν, ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν, εἶνε ἐντελῶς τὰ αὐτά... Ὡς πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἐννοῶ κάλλιστα τὴν σπουδαιότητα τῆς χώρας ταύτης διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Πᾶν ὅ τι δύναμαι νὰ εἴπω, εἶνε, ὅτι ἐάν, ἐν περιπτώσει διανομῆς, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, λάβητε ὑμεῖς κατοχὴν τῆς Αἰγύπτου, ἐγὼ οὐδεμίαν θὰ εἶχα νὰ κάμω ἀντίρρησιν. Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ περὶ τῆς Κρήτης· ἡ κατοχὴ τῆς νήσου ταύτης θὰ ἠδύνατο νὰ συμφέρῃ ὑμῖν καὶ δὲν βλέπω διὰ ποῖον λόγον ἡ Κρήτη νὰ μὴ ἀποτελέσῃ μέρος τῶν ἀγγλικῶν κτήσεων». Πρὸς ταῦτα ὁ σὶρ Ἄμιλτον ἀπήντησεν:—«Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀγγλία ἐπιθυμεῖ ἐν Αἰγύπτῳ, εἶνε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ ταχεῖαν καὶ ἐλευθέραν συγκοινωνίαν τῆς μητροπόλεως μετὰ τῶν Ἰνδιῶν».

Τοιαῦτα εἶνε πραγματικῶς τὰ μεγάλα διαρκῆ συμφέροντα τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· ἡ μόνη πλάνη τοῦ Τσάρου ἦτο, ὅτι ἐπίστευεν εἰς δυνατὴν συνδιαλλαγήν,

εἰς δυνατὴν διανομήν, ἐν τῇ Ἀνατολῇ, μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας· ἡ ἀπάτη αὕτη ἤγαγε τὸν Νικόλαον εἰς τὸν πόλεμον τῆς Κριμαίας καὶ εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων, ἥτις ἀπέκλειε τὴν ρωσσικὴν Δύναμιν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μεσογείου καὶ τὴν ἔθετε μέχρι τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἀγγλίας. Τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, ἔγκειται πραγματικῶς, ὡς κάλλιστα ἐνόησεν ὁ Νικόλαος, ἐν τῷ κατέχειν τὴν Αἴγυπτον καὶ κρατεῖν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἢ μᾶλλον, ὡς εἶπεν ὁ σὶρ Ἅμιλτον Σεϋμούρ, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἐξησφαλισμένῃ χρήσει τῶν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδῶν· αἱ Ἰνδίαι εἶνε ὁ πλοῦτος τῆς Ἀγγλίας, ὁ ὅρος καὶ τὸ σύμβολον τῆς ναυτικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς της ἐπικρατήσεως, εἶνε τὸ κράτος, empire, ὡς συνέλαβον τὴν ἰδέαν του ὁ Δισραέλης καὶ οἱ διάδοχοί του. Καὶ πρὸ τῆς τομῆς, καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνοίγματος τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, κράτος ἰσχυρόν, ὅ περ θὰ ἐδέσποζε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Δαρδανελλίων καὶ θὰ εἶχεν ἐλευθέραν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον ἢ κύριον ὂν τῶν ὁδῶν τοῦ Καυκάσου, θὰ κατέβαινε διὰ τῆς Ἀρμενίας ἢ τῆς Περσίας πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον, θὰ ἠπείλει διαρκῶς τάς τε κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁδοὺς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου.

Δ'.

Αἱ περιβάλλουσαι τὴν Αἴγυπτον ἔρημοι δὲν ἀποτελοῦσι, διὰ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ, ἐπαρκῆ προστασίαν. Ἀπὸ τοῦ Καμβύσου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, πολυάριθμοι εἶνε οἱ κατακτηταί, οἵτινες, ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Ἀσίας, προσέβαλον καὶ κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τοῦ Νείλου ὁ στρατὸς τοῦ Βοναπάρτου, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν, ὁ δὲ Ἰμβραὴμ ἠπείλησε δὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἔρημος λοιπὸν δὲν εἶνε ἐπαρκὴς φραγμός· ἐκστρατεία δὲ τοῦ εἴδους τούτου, δυνατὴ οὖσα ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ὅτε ὁ σὶρ Ἅμιλτον Σεϋμοὺρ καὶ ὁ Δισραέλης ἐφοβοῦντο αὐτήν, θὰ διηυκολύνετο σήμερον ὑπὸ τῶν σιδηροδρόμων τῶν διασχιζόντων ἓν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας καὶ ὑπὸ τῆς ὑποστηρίξεως, ἧς θὰ ἐτύγχανεν ἴσως ἐκ μέρους τῶν ἀρμενικῶν καὶ τῶν ἀραβικῶν πληθυσμῶν. Εἶχε λοιπὸν σπουδαῖον συμφέρον ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἀφ' ὅτου κέκτηται τὰς Ἰνδίας, καὶ ἔχει νῦν εἴπερ ποτὲ σπουδαιότατον συμφέρον, ὅπως μηδεμία ἐπίφοβος Δύναμις ἐγκαθιδρυθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας, ἐν Συρίᾳ, ἢ ἐν Περσίᾳ.

Αὐτὴ ἡ Τουρκία, ἐάν, διὰ τῶν ἰδίων της μέσων ἢ τῇ συνδρομῇ εὐρωπαϊκῆς τινος Δυνάμεως, παρέτασσε στρατιωτικὴν δύναμιν ἐπιβλητικῶς σημαντικήν, θὰ ἠδύνατο ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ν' ἀποτελέσῃ, διὰ τὴν κυρίαν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ καὶ τῶν ὁδῶν τῶν Ἰνδιῶν Δύναμιν, τὸν κίνδυνον, ὃν αὐτὴ φοβεῖται. Αἱ γεωγραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ αὗται ἀλήθειαι ἐξηγοῦσι κατὰ μέγιστον μέρος τὴν

ἐξέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος· ἐξηγοῦσι γεγονότα κατὰ τὸ φαινόμενον ἀντιφατικά· ἀποτελοῦσι τὴν κλεῖδα, ἧς ἄνευ τὸ παιγνίδιον τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς παραμένει ἀκατανόητον.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσωμεν διὰ μακρῶν πῶς ἡ Ρωσσία, ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῆς, ὅπως ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς εἱρκτῆς της, προσκρούει μοιραίως πρὸς τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα. Ἡ Ρωσσία, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ ὡς μεγάλη Δύναμις, θὰ προσπαθῇ νὰ εὕρῃ, ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων ὠκεανῶν, τὴν ναυτικὴν ἀναπνοήν, ἧς ἔχει ἀνάγκην, καὶ τὰ φυσικὰ ὅρια, ἅτινα ἐλλείπουσιν αὐτῇ ἐν μέσῳ τῆς ἀπείρου ἐξελίξεως τῶν μεγάλων πεδιάδων της. Οἱ Ἄγγλοι φρονοῦσιν, ὅτι ἡ Ρωσσία, ἂν καθίστατο κυρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Περσίας, τοῦ Ἀφγανιστάν, θὰ ἤπειλει τὰς ὁδοὺς τῶν Ἰνδιῶν· τοῦτον δ' ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον ἀναπαριστᾷ ἡ λαϊκὴ φαντασία, ὅταν φαντάζηται τοὺς Κοζάκους ὁρμῶντας ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἰνδοστάν. Ὁ μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς προωθήσεως καὶ τῆς ἀγγλικῆς ἐξαπλώσεως ἀνταγωνισμὸς ὑπῆρξε πάντοτε μέχρι τοῦδε ἀσυμβίβαστος· ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραιτήσῃ τὸ κράτος της, ἡ δὲ Ρωσσία, ἐφ' ὅσον θὰ εἶνε Ρωσσία, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ θὰ διατηρῇ μετὰ τῆς ἑνότητός της τὴν συνείδησιν τῶν συμφερόντων καὶ τῶν παραδόσεών της, θὰ προσπαθῇ ἀκαμάτως καὶ παντὶ σθένει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ τὴν ἐλευθερίαν τῶν στενῶν· μόνος ὁ θρίαμβος ἐπαναστάσεως ὁμοσπονδιακῆς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀγάγῃ αὐτὴν εἰς τὸ νὰ λησμονήσῃ πολιτικήν, ἣν ἡ θέσις καὶ ἡ ἱστορία ἐπιβάλλουσιν αὐτῇ μέχρι τοῦδε ἀναγκαίως.

Οὕτως ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ἦσαν ἐλεύθεραι νὰ ἔχωσιν ἢ νὰ μὴ ἔχωσι πολιτικὴν καὶ συμφέροντα ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι· ἀνατολικὴ πολιτικὴ ἦτο δι' ἑκατέραν τῶν Δυνάμεων τούτων ἡ συνέπεια τῆς θέσεώς των ἐν τῷ κόσμῳ· αἱ δύο αὗται Δυνάμεις ὑπῆρξαν μέχρι τοῦδε καί, ἐφ' ὅσον οἱ ὅροι τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς των ὑπάρξεως δὲν μεταβάλλονται ριζικῶς, θὰ παραμένωσιν αἱ πρῶται ἐνδιαφερόμεναι εἰς τὴν τύχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅλου τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρουγγαρίας ἐν τῷ Αἵμῳ ἔχουσι καταστῇ σημαντικά, ἀλλ' ἠδύνατό τις πάντοτε καὶ δύναται ἀκόμη νὰ φαντασθῇ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὐστρουγγρικὴν Μοναρχίαν, ἄλλας διευθύνσεις διὰ τὰς ἐνεργείας της· διὰ τὴν αὐστρουγγρικὴν Μοναρχίαν τὸ ζήτημα τῶν στενῶν δὲν ὑπάρχει, οὐδ' ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς ἀσυμβίβαστος μεταξὺ τῶν συμφερόντων της καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ρωσσίας· ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις δύνανται νὰ καταστῶσιν, οὕτως εἰπεῖν, δύο λύσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος· ἡ τύχη τῆς μιᾶς δὲν εἶνε μοιραίως συνδεδεμένη πρὸς τὴν τύχην τῆς ἑτέρας· ὅθεν, ὑπῆρξαν ἐπανειλημμένως συνεννοήσεις καὶ συνδυασμοὶ μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς καὶ τῆς αὐστρουγγρικῆς, ἐνῷ δὲν ὑπῆρξαν μέχρι τοῦδε μεταξὺ τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς ρωσσικῆς. Ἐκ τοῦ ἀγγλορρωσσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ προέκυψαν μέχρι τοῦδε πᾶσαι αἱ κρίσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἡ Ρωσσία πολλάκις προεκάλεσε τὰς κρίσεις ταύτας, ἀλλ' ἡ

Κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ὑπῆρξε πάντοτε σχεδὸν ἡ κρατοῦσα τὰ νήματα καὶ παρασκευάσασα τὰς λύσεις. Ὅθεν, ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀπόψεως θὰ δεήσῃ συχνότατα νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ἀνατολικὰ προβλήματα· αὕτη εἶνε ἡ ἀρίστη σκοπιά, ἀφ' ἧς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τοὺς λόγους, τὴν ἔννοιαν καὶ τὰς συνεπείας μιᾶς ἐξελίξεως, ἥτις διαρκεῖ ἀφ' ὅτου ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ ὀθωμανικὸν Κράτος, καὶ ἥτις ἀναμφιβόλως ἀπέχει ἀκόμη μακρὰν τοῦ τέρματός της.

Ε'.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὅτε ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ μετεχειρίσθη αὐτὴν ὡς σημαίαν ἐν τῷ βερολινείῳ Συνεδρίῳ, ἵνα ὑπ' αὐτὴν συνενώσῃ τὰς Δυνάμεις εἰς τὴν βρεττανικὴν πολιτικήν, δὲν ἦτό τι καινόν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὑφίστατο ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῷ πολιτικῷ ὁπλοστασίῳ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐχρησίμευσεν αὐτῇ τῷ 1833 ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, τῷ δὲ 1840 κατὰ τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῆ καὶ κατὰ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ὁ γαλλικὸς στρατός, πρὸ τῆς Σεβαστουπόλεως, εἶχεν ἐξασφαλίσῃ τὸν θρίαμβόν της, ἡ δὲ Συνθήκη τῶν Παρισίων καθιέρωσεν αὐτήν, ὡς ἓν τῶν θεμελίων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Ἡ Γαλλία ἐν τῇ Κριμαίᾳ ἠκολούθει τὴν πατροπαράδοτον πολιτικήν της· ἀπὸ τῶν χρόνων Φραγκίσκου Α'. καὶ Λουδοβίκου ΙϚ'. ἡ Γαλλία ἐπροστάτευε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Σουλτάνου, ὅπως ἐξακολουθῇ ν' ἀπολαύῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πίστεως, ὑφ' ἧς πρῶτοι εὐεργετούμενοι ἦσαν οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τὸ ἰσχυροποιεῖν τὴν Τουρκίαν καὶ τιθέναι αὐτὴν ὑπὸ τὴν περιφρούρησιν τοῦ δημοσίου εὐρωπαϊκοῦ δικαίου ἦτο τὸ μέσον τοῦ ἀπομακρύνειν τοὺς Ρώσσους ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀντιτάσσειν ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα πρὸς πάσας αὐτῶν τὰς ἐπιχειρήσεις· Ἡ ἀρχὴ λοιπὸν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Ἀγγλίας, ὥς τις μηχανὴ πολέμου. Τῇ 19ῃ Ἰουνίου 1877, κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁ κ. Layard πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραφεν: «Ἡ πολιτική, ἥτις μᾶς ἔκαμνε νὰ ὑποστηρίζωμεν τὴν Τουρκίαν διὰ τοὺς ἰδίους ἡμῶν σκοποὺς καὶ τὴν ἡμετέραν ἀσφάλειαν, οὐχὶ δὲ δι' ἀφῃρημένην ἀγάπην τῶν Τούρκων καὶ τῆς θρησκείας των, πολιτικὴ υἱοθετηθεῖσα καὶ ἐπιδοκιμασθεῖσα ὑπὸ τῶν μεγίστων πολιτικῶν μας ἀνδρῶν, δὲν εἶνε ἐξ ἐκείνων, ἃς τὰ συμβάματα τῶν τελευταίων μηνῶν, τὰ οὐδεμίαν πρὸς αὐτὴν ἔχοντα σχέσιν, θὰ ἤρκουν ν' ἀνατρέψωσιν.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη εἶνε ἐν μέρει τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῆς πίστεως, ὅτι ἡ Τουρκία εἶνε φραγμὸς πρὸς τὰ φιλόδοξα σχέδια τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ὅτι ὁ Σουλτᾶνος, ἀνεγνωρισμένη κεφαλὴ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, εἶνε σύμμαχος ὠφέλιμος, ἂν μὴ ἀναγκαῖος, τῇ Ἀγγλίᾳ, ἥτις ἔχει ἑκατομμύρια Μουσουλμάνων

μεταξὺ τῶν ὑπηκόων της...». Ἡ Ἀγγλία ἐνισχύει τὴν Τουρκίαν, ὡς ἐνισχύει τις ἀμυντικὸν φρούριον· ὠθεῖ αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῆς συγκεντρώσεως· ἵνα δ' ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὰς ἀνησυχαστικὰς ἀπαιτήσεις τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, συμβουλεύει τὸν Σουλτᾶνον νὰ συγχωνεύσῃ αὐτοὺς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν Τουρκίᾳ μεταρρυθμισμένῃ κατὰ τὸ νεώτερον πνεῦμα, ἀνεκτικῇ, φιλελευθέρῳ καὶ κοινοβουλευτικῇ. Αὕτη εἶνε ἡ περίοδος τοῦ χάρτου τοῦ Γκιουλχανὲ (1839) καὶ τοῦ Τανζιμάτ (1856). Εἶνε γνωστόν, ἄλλως, ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὴν Τουρκίαν ἐφαρμογῆς ταύτης τῶν ἀρχῶν τῆς φιλελευθέρου ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ἐν χώρᾳ, ἔνθα ἡ θρησκεία ποιεῖ τὴν ἐθνικότητα, πᾶσα ἀπόπειρα διοικητικῆς συγκεντρώσεως ἦτο ἐκ τῶν προτέρων καταδεδικασμένη εἰς βεβαίαν ἀποτυχίαν.

Ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἀπέληξεν εἰς πλήρη ἀποτυχίαν, ἐνῷ ἡ ἐξελόθρευσις τῶν Γενιτσάρων καὶ ἡ στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις ἐπετύγχανον οὕτως, ὥστε μετὰ τὴν νεωτεριστικήν της κρίσιν ἡ Τουρκία εὑρίσκετο οὖσα μουσουλμανικωτέρα καὶ ἀσιατικωτέρα, ἰσχυροτέρα μὲν στρατιωτικῶς, ἀλλὰ καὶ προθυμοτέρα εἰς τὸ καταπιέζειν τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς. Ἀποκλεισθεῖσα ἐκ τῶν γερμανικῶν ὑποθέσεων μετὰ τὸ 1866 ἡ Αὐστρουγγαρία, ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ κόμητος Beust καὶ βραδύτερον ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ Ἀνδράσση, ἐστρέφετο ὁριστικῶς πρὸς τὴν Ἀνατολήν· ἔφερε πρὸς τοὺς σλαυϊκοὺς πληθυσμοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου νέαν ἐνθάρρυνσιν, ἐνῷ συγχρόνως, ἀπὸ τοῦ βορρᾶ, ἡ πανσλαυϊστικὴ Ρωσσία τοῦ Ἀλεξάνδρου Β'. παρεσκευάζετο νὰ κομίσῃ αὐτοῖς συνδρομὴν τελεσφορωτέραν. Ἀλλ' αἱ ὀρέξεις αὗται φιλελευθέρου Κυβερνήσεως, αἱ ἐπεμβάσεις αὗται τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Τουρκίας, τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἡγεμονιῶν, κατοπτρίζουσαι πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τὸ δυνατὸν τῆς αὐτονομίας, εἶχον ὑπεξεγείρῃ σφοδρὰν καὶ ἐπιτακτικὴν ἐν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς αὐτονομίας· καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἔμελλε νὰ καταστῇ μᾶλλον πιεστική, οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ καθίσταντο ἀφ' ἑτέρου μᾶλλον ἀνυπόμονοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Οὕτω, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑρζεγοβίνης (1874), αἱ ταραχαὶ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου καθίστων πιθανὴν καὶ προσδόκιμον νέαν ἀπόπειραν χειραφετήσεως τῶν σλαυϊκῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν προσεχῆ ἔκρηξιν ἀνατολικῆς κρίσεως, ἡ πολιτικὴ τῆς ἀκαιρεότητος, ἡ ἐξυμνουμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δυσεφάρμοστος καὶ δυσεκτέλεστος, προσκρούουσα συγχρόνως πρός τε τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν τῶν πληθυσμῶν, ἐνθαρρυνομένων ὑπό τινων ἐκ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, καὶ πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ διεξαγομένην ἐκστρατείαν τοῦ τύπου καὶ τῆς δημοσίας γνώμης ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων Χριστιανῶν. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται ἐν τῇ στάσει τοῦ λόρδου Δέρβυ καὶ τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ δισταγμοί τινες, ψηλαφήσεις τινές, ὡς ἐν σκότει. Γρη-

γορικωτέρα τις πολιτική θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ εὕρῃ τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν πόλεμον· ἀλλ' ἡ Ἀγγλία δὲν φαίνεται μεριμνῶσα εἰ μὴ περὶ τοῦ πῶς νὰ καταστείλῃ τὰς πρὸς τὴν χειραφέτησιν προσπαθείας τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μεταρρυθμίσεων, ὅταν ἡ Ρωσσία καὶ αἱ Δυνάμεις τῆς κεντρώας Εὐρώπης συνιστῶσι τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν· ἡ Ἀγγλία δέν ἀφυπνίζεται εἰ μὴ μόνον ἀπέναντι τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου.

Καθ' ἣν στιγμήν, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1875 καὶ κατὰ τὸ 1876, ἡ ἐπανάστασις τείνει νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐπαρχίας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἡ ἠπειρωτικὴ Εὐρώπη διέπεται ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου συνδυασμοῦ, ὅστις ἐκλήθη «Συμμαχία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων». Τὰ ἀνακτοβούλια Πετρουπόλεως, Βερολίνου καὶ Βιέννης καταδηλοῦσι τὴν συνεννόησίν των καὶ τὴν θέλησίν των τοῦ νὰ διατηρῶσι τὴν εἰρήνην καὶ τὸ καθεστὼς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, συντάσσουσαι ἢ ὑποστηρίζουσαι τὴν διακοίνωσιν τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1875. Γραφεῖσα ὑπὸ ἑνὸς Μαγυάρου, φίλου τῆς Τουρκίας, ἡ «διακοίνωσις τοῦ Ἀνδράσση» παρῄτει τὸ ἀγγλικὸν σύστημα τῶν γενικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐξύμνει τὸ σύστημα τῶν ἰδιαιτέρων μεταρρυθμίσεων, ἁρμοζομένων πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἑκάστου τῶν πληθυσμῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ σφαγὴ τῶν Προξένων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας, αἱ πρόοδοι τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἐβράδυναν νὰ παρακινήσωσι τὰ τρία ἀνακτοβούλια νὰ συσφίγξωσι στερρότερον τοὺς δεσμοὺς τῆς συνεννοήσεώς των «resserrer leur entente», καὶ νὰ βεβαιώσωσι τὴν συνεννόησιν ταύτην, συντάσσοντα τῇ 13ῃ Μαΐου 1876 τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βερολίνου· ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ αἱ τρεῖς Αὐλαὶ συνίστων ἐντονώτερον μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ τότε διὰ πρώτην φορὰν ἐγίνετο λόγος περὶ ἐξασκητέας «πιέσεως» ἐπὶ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως καὶ περὶ ἐπακολουθήσεως, ἐν ἀνάγκῃ, «δραστικῶν μέτρων» μετὰ τὴν διπλωματικὴν ἐνέργειαν. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἔσπευσαν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἀπεστρέφετο τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ ρυμουλκηθῇ ὑπὸ πολιτικῆς, ἥτις δὲν ἦτο ἰδική της, καὶ ἡ ὁποία θὰ ἦγε θᾶττον ἢ ὀψιαίτερον εἰς τὴν χειραφέτησιν τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου· ὅθεν, ἠρνήθη νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὰς Κυβερνήσεις τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἵνα δ' ἀποτρέψῃ ταύτας τοῦ νὰ προσφύγωσιν εἰς ἔνοπλον πίεσιν, ἔστειλε τὸν στόλον της εἰς τὸν ὅρμον τῶν Μπεσικίων, παρὰ τῇ εἰσόδῳ τῶν Δαρδανελλίων. Συγχρόνως δ' ἐπανάστασις τῶν ἀνακτόρων ἐξεθρόνιζε τὸν Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ καὶ ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὸν θρόνον τὸν διάδοχόν του Ἀβδοὺλ-Χαμίτ.

ΣΤ'.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων ἐναυάγησε· τὸ πεδίον ἔμενεν ἐλεύθερον εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀγγλίας. Ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος Β' καὶ ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, πεπεισμένοι, ὅτι εἰρηνικὴ λύσις καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπίθανος,

συνηντῶντο τῇ 8ῃ Ἰουλίου 1876 ἐν Ραϊχστὰτ καὶ ἔθετον τὰς βάσεις τῆς τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1877 ὑπογραφείσης συμφωνίας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐξασφαλίσῃ τῇ Ρωσσίᾳ, ἐν περιπτώσει πολέμου, τὴν αὐστριακὴν οὐδετερότητα, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς καταλήψεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ὁ λόρδος Δέρβυ ἐξεπόνει πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων καὶ ὑπέβαλλεν αὐτὸ τῇ Πύλῃ· ἀλλ' οὔτε οἱ ἐν ἐπαναστάσει Χριστιανοί, εἰς οὓς τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἠρνεῖτο πᾶσαν «τοπικὴν αὐτονομίαν», οὔτε ὁ Σουλτᾶνος, ὅστις ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἀπέκρουεν ἐκ τῶν προτέρων πᾶσαν ἰδέαν καταναγκασμοῦ, ἠξίωσαν ἀγαθῆς ὑποδοχῆς τὴν διακοίνωσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν· ἡ ὥρα τῆς ἐνεργείας ἤγγιζεν, οἱ δὲ ἐν Λονδίνῳ, οἵτινες συναισθάνονται τὴν ἀναρμοδιότητά των, ὁσάκις πρόκειται νὰ προβῶσι πέραν ἀθώας ναυτικῆς ἐπιδείξεως, ζητοῦσι μέσον τι ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ὑποχρεώσεως τοιούτου ἐγχειρήματος. Ὁ φιλελεύθερος τύπος, συνεπείᾳ τῶν ἀγορεύσεων τοῦ Γλάδστωνος, κατήγγειλε τὰς «βουλγαρικὰς φρικαλεότητας» καὶ ἀπῄτει σθεναρὰν ἐπέμβασιν, ἀλλὰ αἱ ἐπ' αὐτῶν τῶν τόπων ἀδρανεῖς ἐπιθυμίαι τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς συνετέλουν μόνον εἰς τὸ νὰ ἐνθαρρύνωσι τὴν ἀντίστασιν τῶν πληθυσμῶν καὶ νὰ πολλαπλασιάζωσι τὰς σφαγάς· ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τῶν ἀνισχύρων προξένων καὶ τοῦ ἀφωπλισμένου πρεσβευτοῦ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ προέβαινον εἰς ἀπαγχονίσεις ἀθρόας καὶ ἐτρομοκράτουν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ φόβος τῆς πανσλαυϊστικῆς κινήσεως παρέλυεν ἐν Λονδίνῳ πᾶσαν ὄρεξιν ἐπεμβάσεως καὶ ἡ Ἀγγλία, ὅσῳ ἀναπόφευκτον καθίστων τὰ γεγονότα τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὴ ἐκρατύνετο ἐν τῇ ἐφεκτικῇ της πολιτικῇ καὶ ὠχυροῦτο ὄπισθεν τῶν ἀρχῶν της περὶ ἀκεραιότητος καὶ φιλελευθέρου συγκεντρώσεως. Κατέβαλεν ὑπερτάτην προσπάθειαν, ζητοῦσα τὴν συγκρότησιν εὐρωπαϊκῆς συνδιασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι ὑπισχνοῦντο μίαν ἀκόμη φοράν, σύνταγμα καὶ δύο βουλὰς (Σύνταγμα τῆς 23ης Ὀκτωβρίου 1876).

Τὸ τηλεγράφημα, δι' οὗ ὁ λόρδος Δέρβυ ἐπαναλαμβάνει, τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1876, τὴν πρότασίν του περὶ συνδιασκέψεως, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Γορτσακὼφ (18 Νοεμβρίου) καθορίζουσιν ἀκριβέστατα τὰς διαφόρους τῶν δύο Κυβερνήσεων γνώμας. Ὁ λόρδος Δέρβυ ἐξαίρει τὴν ἀνάγκην τῆς «ἀνεξαρτησίας καὶ ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους», ὁ δὲ Γορτσακὼφ ἀπαντᾷ: «Ἀνάγκη ν' ἀναγνωρισθῇ, ὅτι τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας πρέπει νὰ προτάσσωνται αἱ ἐγγυήσεις, αἱ ἀπαιτούμεναι ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας, ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης καὶ ὑπὸ τῆς γενικῆς ἡσυχίας. . . ἐπειδὴ δὲ ἡ Πύλη εἶνε ἀνίκανος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβε διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς Συνθήκης τοῦ 1856 πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους της. . . ἡ Εὐρώπη ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ ὑποκαταστήσῃ αὐτὴ ἑαυτήν, ἐφ' ὅσον εἶνε ἀναγκαῖον, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν».

Τοῦ πολέμου ἅμα κηρυχθέντος, ἡ Κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ἠσθάνετο ἀκόμη τὴν ἀνάγκην, τῇ 6ῃ Μαΐου, ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἀνακοίνωσιν, ἐν ᾗ καθώριζεν ἀκριβῶς τοὺς ὅρους, ἐφ' οἷς θὰ διετήρει τὴν οὐδετερότητα· προ παντὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ βρεττανικὰ συμφέροντα ἀναφέρονται ἐν αὐτῇ: «ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ θὰ μένῃ ἐλευθέρα, ἡ Αἴγυπτος δὲν θὰ συμπεριλαμβάνηται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ μένῃ εἰς τοὺς Τούρκους, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸν Βόσπορον καὶ τὰ Δαρδανέλλια διατάξεις δὲν θὰ τροποποιηθῶσι· τέλος δὲ ἡ βρεττανικὴ Κυβέρνησις αἰνίσσεται συμφέροντα, ἅτινα ἐνδέχεται ν' ἀναγκασθῇ νὰ προστατεύσῃ ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ». Ὁ Τσάρος, ἐν συνδιαλέξει μετὰ τοῦ λόρδου Loftus, ἐν Λεβαδείᾳ, εἶχεν ἤδη φροντίσῃ, ἀπὸ τῆς 2 Νοεμβρίου 1876, νὰ καθησυχάσῃ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀνάσσης, ὁ Γορτσακὼφ ἐπαναλαμβάνει καὶ αὐτὸς τῇ 20ῇ Μαΐου 1877 πρὸς τὴν διακοίνωσιν τοῦ λόρδου Δέρβυ, ἐπαναλαμβάνων τὰς διαβεβαιώσεις, ὅτι ἡ Ρωσσία δὲν διενοεῖτο νὰ θίξῃ τὰ βρεττανικὰ συμφέροντα οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν τοῖς στενοῖς, οὔτε ἐν ταῖς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῖς, οὔτε ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ, οὐδὲ ἠξίου νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων προσέθετεν ὁ πρίγκιψ Γορτσακώφ:

«Ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δικαιοῦται νὰ προσδοκᾷ, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις θὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ σπουδαίως ὑπ' ὄψει τὰ ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἐκτεθειμένα εἰδικὰ συμφέροντα τῆς Ρωσσίας, ὑπὲρ ὧν αὕτη ἐπέβαλεν ἑαυτῇ τοσοῦτον βαρείας θυσίας. Τὰ συμφέροντα ταῦτα συνίστανται ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ τοῦ ἐπιθεῖναι τέρμα εἰς τὴν ἀξιοθρήνητον θέσιν τῶν ὑποτεταγμένων τῇ τουρκικῇ ἐξουσίᾳ Χριστιανῶν καὶ εἰς τὴν χρονίαν ταραχώδη κατάστασιν, ἧς αἰτία εἶνε ἡ θέσις αὕτη. . . Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς προκύπτουσαι βιαιοπραγίαι ἐξαπλοῦσιν ἀνὰ τὴν Ρωσσίαν ταραχώδη κίνησιν, προκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος, τοῦ τόσον βαθέως ἐρριζωμένου ἐν τῷ ρωσσικῷ λαῷ, καὶ ὑπὸ τῶν φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν δεσμῶν, οἵτινες συνδέουσι τὸν λαὸν τοῦτον μετὰ μεγάλου μέρους τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας. Ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τοσούτῳ μᾶλλον ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὴν τερατώδη ταύτην κίνησιν, ὅσῳ αὕτη ἀντεπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς καταστάσεως τοῦ Κράτους. . . Ὁ σκοπὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐφ' ὅσον οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Τουρκίας δὲν τίθενται εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε ἡ ζωή των καὶ ἡ ἀσφάλειά των νὰ εἶνε δι' ἀρκετῶν ἐγγυήσεων ἠσφαλισμέναι ἀπὸ τῶν ἀνυποφόρων καταχρήσεων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Τὸ συμφέρον τοῦτο, ὅ περ διὰ τὴν Ρωσσίαν εἶνε ζωτικὸν συμφέρον, πρὸς οὐδὲν τῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης ἀντίκειται, ἥτις ἄλλως καὶ αὐτὴ πάσχει ἐκ τῆς ἐπισφαλοῦς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καταστάσεως τῶν πραγμάτων. . . Ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐπειράθη πρότερον νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου σκοποῦ διὰ τῆς συνεργασίας τῶν φίλων καὶ συμμάχων Δυνάμεων. Ἠναγκασμένος σήμερον νὰ ἐπιδιώξῃ αὐτὸν μόνος, ὁ σεπτὸς ἡμῶν κύριος, ἔχει στα-

θερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ καταθέσῃ τὰ ὅπλα πρὶν ἢ ἐπιτύχῃ αὐτοῦ ἀσφαλῶς μετὰ τελεσφόρων διὰ τὸ μέλλον ἐγγυήσεων».

Οὕτω λοιπόν, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ στρατεύματα ἐκκινοῦσιν, εἶνε σαφῶς καθωρισμένα τὰ συμφέροντα τῶν δύο ἀντιπάλων Δυνάμεων,—τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας δηλονότι— ὁ δὲ ποιούμενος ἔκκλησιν εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ εἰς τοὺς δεσμοὺς τῆς φυλετικῆς καὶ θρησκευτικῆς κοινότητος καὶ ἀλληλεγγύης εἶνε ὁ ἀπολυταρχικὸς αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, ἐνῷ ἡ φιλελεύθερος Ἀγγλία οὐδὲν ἄλλο ἐπικαλεῖται ἢ τὰ ὑλικά της συμφέροντα. Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ κρίσει ἐμφανίζεται τῷ ὄντι ὡς μονομαχία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας· ἑκατέρα τῶν Δυνάμεων τούτων μάχεται ὑπὲρ ἐκείνου, ὅ περ διακηρύττει, ὅτι ἀποτελεῖ τὰ οὐσιώδη συμφέροντά της· ἡ μὲν Ἀγγλία ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδῶν διὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Ῥωσσία ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν στενῶν καὶ ὑπὲρ ἐπεκτάσεως τῆς ἐπιρροῆς της διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σλαύων.

Μετὰ τὴν νίκην τῶν Ῥώσσων καὶ τὴν Συνθήκην τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐν τῇ κρισίμῳ στιγμῇ, καθ' ἣν αἱ στρατιαὶ τοῦ Τσάρου στρατοπεδεύουσι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ ἀγγλικὸς στόλος ὁρμεῖ παρὰ τῇ εἰσόδῳ τοῦ Βοσπόρου, ὅ τι ἀπασχολεῖ τὰς φροντίδας καὶ τὰς μερίμνας τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ παρακινεῖ αὐτὴν εἰς σθεναρὰν διπλωματικὴν ἐνέργειαν, ὑποστηριζομένην διὰ στρατιωτικῶν προπαρασκευῶν, δὲν εἶνε τόσον ἡ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπεκτεινομένη Βουλγαρία, οὔτε ἡ ἀπειλουμένη Κωνσταντινούπολις, ὅσον αἱ πρόοδοι τῶν Ῥώσσων ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἡ παραχώρησις μεγάλου τμήματος τῆς Ἀρμενίας,περιλαμβάνοντος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου, ὁπόθεν εὔκολος εἶνε ἡ κατάβασις εἰς τὴν Μεσοποταμίαν,καὶ ἓν μέρος τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ Τραπεζοῦντος διὰ τοῦ Ἐρζουρούμ, τοῦ Ἀλαχκὲρτ καὶ τοῦ Βαγιαζὶτ ἄγει τὰ ἀγγλικὰ ἐμπορεύματα μέχρι τῶν ἐνδοτάτων μυχῶν τῆς Περσίας. Ἂν ἐναντιοῦτο ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ὁ λόγος τούτου εἶνε, ὅτι ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ πιστεύει, ὅτι τοιαύτη Βουλγαρία εἶνε προωρισμένη νὰ παραμένῃ ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν καὶ ὑπὸ τὰ νεύματα τοῦ μεγάλου ῥωσσικοῦ Κράτους, ὅ περ ἐνταῦθα θὰ εὕρισκε διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ θὰ ἐκτᾶτο λιμένας παρ' αὐτῷ καὶ οὕτω θὰ ἠπείλει τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ! Κατὰ τῶν κινδύνων τούτων, ὁσονδήποτε μεγαλοποιουμένων, ἡ Ἀγγλία θέτει εἰς ἐνέργειαν πάσας τὰς μηχανὰς τῆς διπλωματίας της· ὁ λόρδος Δέρβυ, ἄγαν χλιαρὸς φαινόμενος, ὑποβάλλει τὴν παραίτησίν του (28 Μαρτίου 1878) καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, θερμοτέρου ὄντος καὶ κάλλιον ἐμπεφορημένου τῶν ἰμπεριαλιστικῶν δογμάτων τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ. Καλοῦνται αἱ ἐφεδρεῖαι· ἰνδικὰ στρατεύματα ἀφικνοῦνται εἰς Μελίτην· ἀλλ' ἡ διπλωματία εἶνε πάντοτε ἡ ἐπιτελοῦσα τὴν δραστηριωτέραν ἐργασίαν.

Ὁ κόμης Σουβαλώφ, πρεσβευτὴς τῆς Ῥωσσίας ἐν Λονδίνῳ, ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν

τῇ 8 Ἀπριλίου, σταματᾷ ἐν Βερολίνῳ καὶ συνδιαλέγεται μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ καὶ ἀφικνεῖται εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα ὁρίζει τὸ κείμενον δύο ὑπομνημάτων, ἅτινα φέρει εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ὑπογράφονται τῇ 23 Μαΐου· τὰ δύο ἀνακτοβούλια καθορίζουσιν ἐν αὐτοῖς, κοινῇ συμφωνίᾳ, τὰς παραχωρήσεις, εἰς ἃς ἡ Ρωσσία, χάριν τῆς γενικῆς εἰρήνης, συναινεῖ νὰ προβῇ ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ· ἡ Ρωσσία ἐγκαταλείπει τὴν μεγάλην Βουλγαρίαν, τὰς πηγὰς του Εὐφράτου, τὸ Ἀλαχκὲρτ καὶ τὸ Βαγιαζίτ, τουτέστι τὴν ἀπὸ Τραπεζοῦντος εἰς Περσίαν ὁδόν· οὕτως ἡ Ἀγγλία ἱκανοποιεῖται ὡς πρὸς τὰ οὐσιώδη κεφάλαια· τὸ Συνέδριον δύναται νὰ συνέλθῃ, βέβαιον ὄν, ὅτι θὰ καταλήξῃ εἰς εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα.

Ἡ Ἀγγλία, διαπραγματευομένη ἅμα πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἐλάμβανε τὰς προφυλάξεις της ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οἱ Ρῶσσοι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔνθα διετήρουν ἐν τῇ κατοχῇ των τὸ Βατούμ, τὸ Κὰρς καὶ τὸ Ἀρδαχάν, δὲν ἔμελλον ἀρά γε νὰ ἐξασκῶσιν ἀκόμη ἐπιρροὴν ἐπικρατεστέραν ἐν τῷ ὀρεινῷ ἐκείνῳ ὄγκῳ τῆς Ἀρμενίας, ὅστις εἶνε ὁ στρατηγικὸς κόμβος τῆς δυσμικῆς Ἀσίας, καὶ νὰ προπαρασκευάσωσι κατάβασιν εἴτε εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, εἴτε εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀλεξανδρέττας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ; Ὁ δὲ ἀντίκτυπος τῶν ἡττῶν, ἃς ὑπέστησαν τὰ τουρκικὰ ὅπλα, δὲν ἔμελλεν ἀρά γε νὰ κλονήσῃ σοβαρῶς τὸ κῦρος τοῦ Σουλτάνου, νὰ γεννήσῃ δὲ παρὰ τοῖς μὴ τουρκικοῖς πληθυσμοῖς «τὴν ἐλπίδα ταχείας πολιτικῆς μεταβολῆς», καὶ νὰ παροτρύνῃ «τὸν πληθυσμὸν τῆς Συρίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας εἰς τὸ νὰ προσδοκᾷ τὴν ταχεῖαν πτῶσιν τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας καὶ νὰ στρέψῃ τὰ ὄμματα πρὸς τὸν διάδοχόν της ;» Περὶ τούτων, ἐν διακοινώσει τῆς 30 Μαΐου, ἠπόρει ὁ λόρδος Σαλισβουρῆς. Ἡ διακοίνωσις ἦτο προωρισμένη νὰ ἐξηγήσῃ καὶ δικαιολογήσῃ τὴν μυστικὴν συνθήκην «ἀμυντικῆς συμμαχίας», ἣν ὑπέγραφον τῇ 4 Ἰουνίου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ κ. Layard καὶ ὁ Σαφβὲτ πασσᾶς «ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν χωρῶν τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων». Ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ὁ Σουλτᾶνος, ἵνα καταστήσῃ δυνατὴν τῇ Ἀγγλίᾳ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεών της, συναινεῖ πρὸς τούτοις νὰ ὁρίσῃ τὴν νῆσον Κύπρον ὅπως κατέχηται καὶ διοικῆται ὑπ' αὐτῆς». Ἀπὸ τῆς Κύπρου αἱ ἀγγλικαὶ δυνάμεις θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν· ἡ νῆσος θὰ ἦτο προμαχών, προστατεύων ἐκ τοῦ πλαγίου τὴν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδόν. «Οἱ Ἄγγλοι ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς Κύπρου καὶ θὰ λάβωσιν αὐτὴν ὡς ἀντιστάθμημα. Δὲν θ' ἀσφαλίσωσιν αὖθις τὰ συμφέροντα τῶν Τούρκων δωρεάν». Ἦτον αὐτὸς ὁ Βενιαμὶν Δισραέλης, ὅστις τῷ 1857 εἶχε γράψῃ ἐν τῷ μυθιστορήματι αὐτοῦ «*Ταγκρέδῳ*» τὴν τόσον μοναδικῶς προφητικὴν ταύτην φράσιν. Πρωθυπουργὸς ὢν τῷ 1878, ἀνέλαβεν αὐτὸς νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς προρρήσεις του, ὡς μυθιστοριογράφου.

Ζ'.

Ἐκ τῆς μεγάλης κρίσεως τοῦ 1887—1878 ἡ Ρωσσία ἐξήρχετο νικήτρια τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διπλωματικῆς μονομαχίας της νικηφόρος ἐξήρχετο ὡρισμένως ἡ Ἀγγλία. Ἐνῷ δ' ἡ πάλη ἀπερρόφα τοὺς ἀντιπάλους, νέα πρόσωπα ἐνεφανίζοντο, ἄλλως, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς αἰωνίου ἀντιζηλίας των· ἄλλοι, οἵτινες κατεῖχον δευτέραν τάξιν, μετέβαινον ὡρισμένως εἰς τὴν πρώτην. Μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου χριστιανικὰ κράτη ἀνεξάρτητα ἢ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ὁδεύοντα, ἡ Ρωμουνία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Ἑλλάς, τῶν ὁποίων πᾶσα ἡ φιλοδοξία ἔσται ν' αὐξηθῶσι, ν' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ παντὸς εἴδους κηδεμονίας, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν θὰ προσφέρωνται πρὸς τὸν Τοῦρκον καταπιεστήν των μετὰ τῆς αὐτῆς φειδοῦς καὶ λεπτότητος, μεθ' ἧς αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις. Ἀναμφιβόλως ἡ Ρωσσία παρὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Σλαύων προσεδόκα ὠφέλειαν πραγματικὴν καὶ διαρκῆ· αἱ πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Αἵμου συμπάθειαί της, ἔτι μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς φυλετικῆς συγγενείας καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ θρησκεύματος, προήρχοντο ἐκ τῆς ἐλπίδος της τοῦ νὰ ἴδῃ αὐτοὺς καθισταμένους οἱονεὶ προφυλακὴν τοῦ κράτους τῶν Τσάρων εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον παραμένει ἀληθές, πρὸς τιμὴν τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ὅτι ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1877 ἐξῆλθον τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν, ἅτινα, πλήρη ζωῆς καὶ μέλλοντος σήμερον, κατέχουσι μέγα μέρος τοῦ ἐδάφους τῆς Χερσονήσου. Ἡ Ρωσσία, ἥτις ἀπὸ τῶν χρόνων Πέτρου τοῦ Μεγάλου εἶχεν ἀποδώσῃ εἰς τοὺς δεδουλωμένους Χριστιανοὺς τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως, ἔφερε τώρα εἰς αὐτοὺς τὴν πραγματικότητα τῆς ἐλευθερίας· ἡ Ρωσσία εἶνε μετὰ τῆς Γαλλίας, ἡ μόνη εὐρωπαϊκὴ Δύναμις ἥτις ἔχυσε τελεσφόρως τὸ αἷμα της ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν (1). Ἡ ὕπαρξις νέων κρατῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, εἶνε μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877 καὶ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο στοιχείων, ἅτινα ἔμελλον νὰ τροποποιήσωσι τοὺς ὅρους τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Θὰ ἴδωμεν τώρα τὸ δεύτερον τῶν στοιχείων τούτων.

Ὄπισθεν τοῦ πρασίνου τάπητος τοῦ βερολινείου Συνεδρίου διαγράφεται ἰσχυρὰ καὶ ἐπιβλητική, ὑπὸ στρατιωτικῆς στολῆς περισφιγγομένη, ἡ φοβερὰ μορφὴ τοῦ προέδρου αὐτοῦ, τοῦ Πρώσσου εὐγενοῦς ἀγρότου, ὅστις ἀπὸ εἰκοσαετίας ἰθύνει τὰ τῆς Εὐρώπης πράγματα ἐπὶ προαγωγῇ τῶν γερμανικῶν συμφερόντων· ὁ πρίγκιψ

(1) Ἡ Ρωσσία, κηρύξασα τὸν πόλεμον τῷ 1877 κατὰ τῆς Τουρκίας, δὲν προέβη εἰς τοῦτο, ὡς γνωστόν, ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ἀλλὰ πρὸς ἵδρυσιν Βουλγαρίας, εἴδους ρωσσικοῦ Κυβερνείου, καὶ πρωτοπορίας αὐτῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δι' ἧς ἔμελλε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς νοτιοσλαυϊκὰς ἐθνότητας. Σ. Ε.

Βίσμαρκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν παιγνίδιον, καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ἡ γερμανικὴ δύναμις, ἑλκομένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας,μέλλει νῦν νὰ βαρύνῃ διὰ μεγάλου βάρους ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου. Διὰ τὸν παρατηρητήν, τὸν προσεκτικῶς παρακολουθοῦντα τὰς μεγάλας ἐξελίξεις τοῦ βίου καὶ τῆς τύχης τῶν λαῶν, δὲν ὑπάρχει ἴσως ἀξιώτερον προσοχῆς θέαμα ἢ τὸ μέρος, ὅ περ διαδραματίζει καὶ ἡ στάσις, ἣν τηρεῖ, ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν κρίσιν, ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1879. Ὁ Ταλλεϋράνδος ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Βιέννης, ὁ Βίσμαρκ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου θὰ παραμένωσι διὰ τοὺς διπλωμάτας τοῦ μέλλοντος ἀντικείμενα καρποφόρου μελέτης.Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην (τοῦ βερολινείου Συνεδρίου) ὁ καγκελλάριος ἔχει ἀποτελειώσῃ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔργον του· εἶνε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του καὶ εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς μεγαλοφυΐας του· ἀλλὰ μένει ὀλίγον εὐαίσθητος εἰς τὰ κολακευτικὰ προσχήματα κοσμητικοῦ ἁπλῶς προσώπου· ἡ πολιτική του εἶνε ἀριστούργημα ἀκράτου *πραγματισμοῦ*, ἐνῷ οὐδ' ἡ ἐλαχίστη δόσις ὑπάρχει τῆς ματαιοδοξίας ἐκείνης, ἥτις τιτρώσκει τοσοῦτον σκληρῶς τοὺς ἀσθενεστέρους,χωρὶς νὰ ὠφελῇ τοὺς ἰσχυροτέρους, ἢ τῆς αἰσθηματικῆς ἐκείνης γενναιότητος, ἥτις εἶνε μὲν ἴσως ἐπαίνων ἀξία, ἀλλὰ τόσον συχνάκις ἀπαισία εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὰ κράτη, ὅταν παρασύρωνται ὑπ' αὐτῆς: εἶνε τὸ βισμάρκειον σύστημα ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δυνάμει καὶ ἅμα ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἐλαστικότητι. Αὐτὸς ὁ καγκελλάριος ἀνέλυσεν ἔν τινι κεφαλαίῳ τῶν «*Σκέψεων καὶ ἀναμνήσεών του*», ἐφαμίλλῳ πρὸς τὰς ὡραιοτέρας σελίδας τοῦ Μακιαβέλλη καὶ τοῦ ἡμετέρου Philippe de Commines, τὰ κινητήρια, τὰ ἐλατήρια καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ συστήματός του τούτου. Τὸ γερμανικὸν συμφέρον, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ γερμανικὸν συμφέρον, — ἰδοὺ πᾶν ὅ τι ὁ Βίσμαρκ θέλει νὰ βλέπῃ ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι· ἀλλὰ διακρίνει ἐν αὐτῷ τὸ συμφέρον τοῦτο, διὰ τῆς θαυμασίας ὀξυδερκείας, ἥτις χαρακτηρίζει τὸ πνεῦμά του, ὡς τὸ τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου, ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ εὐρύτητι, ἐν ταῖς λεπτομερίαις ἅμα καὶ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ, ἔν τε τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ταῖς ἀντιφάσεσιν αὐτοῦ.

Εὐθὺς ἀπὸ τοῦ 1875 ὁ καγκελλάριος προβλέπει τὰς περιπλοκὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ προπαρασκευάζεται πρὸς αὐτάς· ἡ ἱστορία θὰ εἴπῃ ἴσως ἡμέραν τινὰ ἂν ὁ καγκελλάριος, ἀφίνων ν' ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ καταστῇ δηλητηριῶδες τὸ πρὸς τὴν Γαλλίαν ἐπεισόδιον τοῦ 1875, δὲν ἐζήτησεν, οὕτως εἰπεῖν, νὰ ψαύσῃ τὸν σφυγμὸν τῆς Εὐρώπης, νὰ μετρήσῃ τὴν ἱκανότητα τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἑδραιότητα τῶν φιλιῶν, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ χόλου τῶν ἡττημένων καὶ τῶν ζηλοτυπιῶν τῶν φθονερῶν. Δὲν ἔχει πλέον, ὡς πρὸ τοῦ 1870, νὰ διευθύνῃ, ὡς πρωρεύς, τὸ βασίλειον τῆς Πρωσσίας πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας· ὀφείλει τώρα νὰ διευθύνῃ διὰ μέσου τοῦ κόσμου τὰς νικηφόρους τύχας τοῦ νέου κράτους, ἔργον πολὺ μεῖζον καὶ δυσκολώτερον, καθήκοντα νέα καὶ διάφορα, ὧν αἰσθάνεται ὅλην τὴν εὐθύνην.

Ἂν ἦτο ἁπλῶς καὶ μόνον ὑπουργὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ἡ πολιτικὴ

του θὰ ἠρκεῖτο εἰς τὴν παλαιὰν φιλίαν τῆς Ρωσσίας, πρὸς ἣν συνδέουσιν αὐτὸν στερρῶς τὸ δυναστικὸν συμφέρον καὶ ἡ παλαιὰ πολωνικὴ συνενοχή· θὰ παρεῖχεν αὐτῇ ὅλην τὴν διπλωματικήν του συνδρομήν, ὡς εἶχε πράξῃ ὁ Φρειδερῖκος Γουλιέλμος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου· γινώσκει κάλλιον παντὸς ἄλλου, χάρις εἰς ποίαν συνδρομὴν περιστάσεων ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὰ σχέδιά του, καὶ θέλει νὰ διατηρῇ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων καὶ τῶν συμφερόντων, ἥτις ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἔργον του· ἐνθυμεῖται τὰς ἐν Βερσαλλίαις ἀγωνιώδεις στενοχωρίας του, ὅτε, παρατεινομένης ἐπ' ἄπειρον τῆς πολιορκίας τῶν Παρισσίων, ἡ Ρωσσία ἐπανέθηκεν ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἐνέπνευσεν αὐτῷ πρὸς στιγμὴν τὸν φόβον τῶν ἐκπλήξεων εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου. Ἡ φιλία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, ἐκτὸς ἂν ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Ρωσσία συνεννοηθῶσιν ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ Αἵμῳ πολιτικήν· ἤδη ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Β', ὅτε συνεφώνησαν ἐν Ραϊχστὰτ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1876, ἐζήτησαν ν' ἀποτελέσωσι χωριστὸν συνδυασμὸν καὶ νὰ τηρήσωσι τὴν Γερμανίαν ἐκτὸς τῶν ὑποθέσεών των καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ μυστικοῦ τῶν συμφωνιῶν των. Ἀνάγκη πρὸς τούτοις νὰ συμβιβάσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ἧς ἡ εὐμενὴς οὐδετερότης ἐπέτρεψε νὰ ὑπογραφῇ μετὰ τῆς ἡττημένης Γαλλίας, ἡ συνθήκη τῆς Φραγκφούρτης. Ἂν προσέβαλλε τὴν Ρωσσίαν, ἂν ἀντεστρατεύετο πρὸς τὰ συμφέροντά της, θὰ ἤνοιγε τὰς πύλας εἰς γαλλορρωσικὴν συμμαχίαν· ἡ συμμαχία δ' αὕτη, ἀπὸ τῶν ἐπεισοδίων τοῦ 1875, δὲν θὰ ἐφαίνετο πλέον ὡς ἀδύνατον πρᾶγμα, ἂν μὴ ὑπῆρχον αἱ πλήρεις ἀγάπης καὶ στοργῆς σχέσεις τοῦ Γουλιέλμου Α'. πρὸς τὸν ἀνεψιόν του τὸν Τσάρον. Ἀλλὰ συμφέρει, ἀφ' ἑτέρου, νὰ φείδηται τῶν συμφερόντων τῆς Αὐστρίας, νὰ εὐνοῇ αὐτὰ μάλιστα ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ νὰ ὠθήσῃ αὐτὴν εἰς ἀνάμιξιν ἐν τῷ κυκεῶνι τοῦ Αἵμου, διότι προσέγγισίς τις τῶν ἡττημένων τῆς Σαδόβας καὶ τῶν ἡττημένων τοῦ Σεδὰν δύναται πάντοτε ν' ἀπειλήσῃ τὴν Γερμανίαν διὰ πολέμου ἐκδικήσεως· πάντας τοὺς σκοπέλους τούτους βλέπει ὁ Βίσμαρκ καὶ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ παρρησίας τοὺς δεικνύει εἰς τὸ γερμανικὸν κοινοβούλιον, ἐν τῇ ἀγορεύσει αὐτοῦ τῆς 19 Φεβρουαρίου 1878. Ὅθεν δὲν θέλει νὰ ἐμπλακῇ βαθέως εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολῆς, ἔνθα κινδυνεύει ν' ἀπολέσῃ φιλίας πολυτιμοτέρας παντὸς κέρδους, ὅ περ θὰ ἠδύνατο νὰ περισθῇ ἐκ τῶν ὑποθέσεων ἐκείνων. «Ἡμεῖς δυνάμεθα μόνον νὰ δώσωμεν συμβουλὰς γενικάς· κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἡ μεσολάβησις δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ κάμωμεν τὸν διαιτητήν, ἀλλὰ συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐπιτελέσωμεν τὸ ἔργον τιμίου μεσίτου, κατορθοῦντες ν' ἀγάγωμεν τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀγαθὸν πέρας». Ὁ Βίσμαρκ ἀποφεύγει τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ ἐπιβάλῃ τὸν νόμον του εἰς τὴν Εὐρώπην· δυσπιστεῖ πρὸς τοὺς ναπολεοντείους τρόπους, οὐ μόνον δὲν ἐπιδεικνύει μεθ' ὑπερηφανείας τὴν δύναμιν τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ τοὐναντίον προσπαθεῖ ν' ἀποκρύπτῃ τὴν ὑπεροχήν της, ὅπως, κάλ-

λιον καθιστᾷ αὐτὴν ἀποδεκτήν. Νὰ ἐμποδίζῃ τὰς ἄγαν βιαίας συγκρούσεις, ν' ἀποφεύγῃ τὰς πικρὰς προσβολὰς ἵνα μὴ γεννᾷ μίση, νὰ δίδῃ μὲ τὸ κῦρος τῆς ὑψηλῆς ὑπουργίας του συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις, ν' ἀνασυνδέῃ τὸν τυχὸν διακοπέντα μίτον τῆς συνδιαλέξεως καὶ τῆς συζητήσεως, οὕτως ἐνόει ὁ Βίσμαρκ τὸ ἴδιόν του ἔργον καὶ τὸ τῆς χώρας του.

Ἀλλὰ τὸ γερμανικὸν Κράτος ἔχει καὶ αὐτὸ τὰ συμφέροντά του ἐν τῇ Ἀνατολῇ· θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι καθ' ὅσον ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν συμβαμάτων ν' ἀσχολῆται περὶ τὰ ζητήματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὁ Βίσμαρκ λαμβάνει συνείδησιν τῶν συμφερόντων τούτων καὶ ζητεῖ νὰ τὰ περιφρουρῇ. Ὅσον ὀλίγον ἐπιρρεπὴς καὶ ἂν εἶνε πρὸς τὸ μεμακρυσμένον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνειρον, δὲν δύναται ὅμως νὰ λησμονήσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς γερμανικῆς φυλῆς καὶ τῆς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὁρμῆς της, τοῦ Drang nach Osten. Ἐν τῇ ὠθήσει ταύτῃ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὑπάρχει τι πλέον ἢ ἁπλῆ παράδοσις, ὑπάρχει γερμανικὸν συμφέρον ἀκριβῶς καθωρισμένον. Ἡ πολυάνθρωπος καὶ ἐμπορευομένη Γερμανία δύναται ἡμέραν τινὰ ν' ἀναγκασθῇ νὰ ζητήσῃ διέξοδον εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας της,καὶ διὰ τὸ περίσσευμα τοῦ γονιμωτάτου πληθυσμοῦ της. Ὠθῶν τὴν Αὐστρίαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Βίσμαρκ, θὰ ἱκανοποιήσῃ τὰ συμφέροντά της θὰ ἐξασφαλίσῃ τῇ Γερμανίᾳ τὴν πίστιν της, καὶ συγχρόνως θὰ προαγάγῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Γερμανισμοῦ. Τὰ πρακτικώτατα τῶν πνευμάτων δὲν εἶνε πάντοτε ἐκεῖνα, ἅτινα περιορίζουσι τὰς βλέψεις των καὶ τὰ σχέδιά των ἐντὸς στενωτάτου κύκλου. Ὁ Βίσμαρκ πρέπει νὰ ἐσκέφθη κατὰ τὰς συνεδρίας τοῦ Συνεδρίου, τὴν ἀντιζηλίαν ταύτην τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἠδύνατο ἡμέραν τινὰ ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερον πρὸ τῆς γερμανικῆς ἐξαπλωτικῆς τάσεως τόσον ὡραῖον ἔδαφος ἐνεργείας.

Θέλει νὰ περιποιῆται τὴν Ρωσσίαν, φειδόμενος τῶν συμφερόντων της καὶ δεικνύμενος πρὸς αὐτὴν ἄμεμπτος σύμμαχος, ἀλλὰ δὲν θὰ θυσιάσῃ χάριν αὐτῆς τὰ γερμανικὰ συμφέροντα· ἄλλως τε, δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Γορτσακὼφ οὔτε τὴν ἐπέμβασίν του τῷ 1875, κατὰ τὰ γαλλογερμανικὰ ἐπεισόδια, οὔτε τὴν μετὰ τοῦ Ἀνδράση, ἄνευ τῆς συναινέσεως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βερολίνου, ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Ραϊχστάτ· ὅσον κύριος καὶ ἂν εἶνε τῶν νεύρων του ὁ Βίσμαρκ, εἶνε ἐπιμόνως μνησίκακος καὶ δυσκόλως ἀνθίσταται εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς ἐκδικήσεως, ὅταν πιστεύῃ, ὅτι δύναται νὰ ἐκδικηθῇ ἀκινδύνως. Ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων ἄλλως τε θὰ ὑπερενίκα καὶ τὰς ἀκριβεστάτας προφυλάξεις τοῦ καγκελαρίου. Τὸ γόητρον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς νίκης, ἡ ὑπεροχὴ τῆς μεγαλοφυΐας προσέδιδον ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου τοιαύτην ἐκπρέπειαν εἰς τὸν πρίγκιπα Βίσμαρκ, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἀποφασισμένος νὰ ἐκπληρώσῃ ἁπλῶς καὶ μόνον τὸ ἔργον «τιμίου μεσίτου», καθίσταται ὁ διαιτητὴς πασῶν τῶν δυσχερειῶν. Ὁ Βήκονσφηλδ, ὅστις

β΄) Τὰ ἀνωτέρω μνημονευόμενα ἀκίνητα καὶ τὰ προωρισμένα εἰς τὴν οἴκησιν τῶν ἱερέων καὶ λειτουργῶν τῶν διαφόρων ἀνεγνωρισμένων θρησκειῶν, δὲν δύνανται μήτε νὰ ἀπαλλοτριωθῶσι, μήτε νὰ ὑποθηκευθῶσι.

γ΄). Τὰ προσοδοφόρα ἀκίνητα, ἅτινα δὲν διαχειρίζονται ἀπ' εὐθείας ἢ δὲν ἐνοικιάζονται διὰ χρονικὸν διάστημα, προσδιοριζόμενον ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων, μουσουλμανικῶν ἢ μὴ μουσουλμανικῶν, ἢ ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν, σχολειακῶν ἢ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, μουσουλμανικῶν, ἢ μὴ μουσουλμανικῶν ἀφ' ὧν ἐξαρτῶνται, θέλουσι κατασταθῇ ἰδιοκτησία ἐλευθέρα τῶν παρόντων νομίμων κατόχων αὐτῶν ἢ τῶν δικαιοδόχων αὐτῶν, ὑποχρεουμένων νὰ ἀποζημιώσωσι τὰς εἰρημένας θρησκευτικὰς Κοινότητας, μουσουλμανικὰς ἢ μὴ μουσουλμανικάς, ἢ τὰ εἰρημένα θρησκευτικά, σχολειακὰ ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, μουσουλμανικὰ ἢ μὴ μουσουλμανικά.

δ΄) Ἡ ἀποζημίωσις αὕτη θέλει πραγματοποιηθῇ τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς τοπαρχιακῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τὰς ἑξῆς διατυπώσεις καὶ τοὺς ἀμέσως κατωτέρω ἐκτιθεμένους ὅρους:

ε΄). Τὸ ποσὸν τῶν ἀποζημιώσεων, τῶν πληρωτέων εἰς τὰς θρησκευτικὰς Κοινότητας, μουσουλμανικὰς ἢ μὴ μουσουλμανικὰς ἢ εἰς τὰ θρησκευτικά, σχολειακά, ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, μουσουλμανικὰ ἢ μὴ μουσουλμανικά, πρέπει νὰ ὁρισθῇ δι' ἕκαστον ἀκίνητον, κεφαλαιοποιουμένης τῆς ἐτησίας ἐγγείου προσόδου, τῆς πληρωνομένης παρὰ τοῦ ἀκινήτου, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ φύσις ἢ ἡ ὀνομασία τῆς προσόδου ταύτης, καὶ προστιθεμένης εἰς τὸ οὕτω κεφαλαιοποιηθὲν ποσὸν τῆς κατ' ἐκτίμησιν ἀξίας τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακτήσεως τοῦ κτήματος, ὑπολογιζομένου κατ' ἀναλογίαν τοῦ μεταβιβαστικοῦ δικαιώματος, τοῦ προβλεπομένου ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος ἢ τοῦ θρησκευτικοῦ σχολειακοῦ, ἢ φιλανθρωπικοῦ καταστήματος, μουσουλμανικοῦ ἢ μὴ μουσουλμανικοῦ, ἐν περιπτώσει ἀπαλλοτριώσεως διὰ κληρονομίας, πωλήσεως κτλ. τοῦ ἀφιερωμένου ἢ βακουφικοῦ ἀκινήτου.

στ΄) Ἡ ἀποζημίωσις, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ, θέλει στρογγυλεύεσθαι οὕτως, ὥστε τὸ σύνολον αὐτῆς, ἐκφραζόμενον εἰς γρόσια χρυσᾶ, νὰ δύναται νὰ διαιρῆται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 100.

ζ΄) Ἡ θρησκευτικὴ Κοινότης, μουσουλμανικὴ ἢ μὴ μουσουλμανική, ἢ τὸ θρησκευτικόν, σχολειακὸν ἢ φιλανθρωπικὸν κατάστημα, μουσουλμανικὸν ἢ μὴ μουσουλμανικόν, ὅπερ πρόκειται νὰ ἀποζημιωθῇ, θὰ λαμβάνῃ μέχρι συμπληρώσεως τῆς ἀποζημιώσεως, ἥτις θέλει ὁρισθῇ αὐτῇ (κατὰ τεμάχια ἐξ 100, 500, 1000 καὶ 10000 γροσίων χρυσῶν) ἐνεχυρόγραφα τῷ φέροντι, ἅτινα θέλουσι φέρῃ τόκον ὡρισμένον καὶ θὰ διαπραγματεύωνται εἰς ὅλα τὰ χρηματιστήρια τῆς Αὐτοκρατορίας.

Διὰ τὰ ἀφιερωμένα ἀκίνητα ἢ τὰ βακούφια, τὰ ἔχοντα εἰδικὸν διαχειριστήν, τὰ ἐνεχυρόγραφα ταῦτα θέλουσι παραδίδεσθαι εἰς τὸν εἰρημένον διαχειριστήν. Διὰ τὰ ἀφιερωμένα κτήματα ἢ τὰ βακούφια, τὰ διαχειριζόμενα εἴτε ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὑπουργείου τῶν βακουφίων, εἴτε ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων,

εἴτε ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, εἴτε ὑπὸ πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἐκκλησιαστικῆς, τὰ ἐνεχυρόγραφα ταῦτα θέλουσι παραδίδεσθαι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ Πατριαρχεῖον, τὴν Ἐξαρχίαν ἢ τὰς ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς.

Τό κεφάλαον καὶ οἱ τόκοι παντὸς ἐνεχυρογράφου θέλουσιν ἐξασφαλισθῇ τῷ φέροντι: 1ον) ὑπὸ τοῦ ταμείου τῆς Τοπαρχίας, 2ον) ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν ἀπελευθερωθέντων ἀκινήτων, 3ον) δὲ καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ τοῦ ἀκινήτου, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν ἀπελευθέρωσιν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνεχυρόγραφον θέλει ἐπιδοθῇ . . . .

κ′) Ἐν ἑκάστῃ Νομαρχίᾳ θέλει σχηματισθῇ ἐπιτροπή, προεδρευομένη ὑπὸ εἰδικοῦ ὑπαλλήλου καὶ ἐπιφορτισμένη: 1ον νὰ καταγράψῃ τὰ ἀφιερωμένα ἀκίνητα ἢ βακούφια, ὡς καὶ τὸ ποσὸν τῶν ὀφειλῶν, δι᾽ ὧν ἕκαστον εἶνε ἤδη ἐπιβεβαρημένον, 2ον νὰ ὁρίσῃ τὸ ποσὸν τῶν χορηγηθησομένων ἀποζημιώσεων, ὑπὸ τύπον ἐνεχυρογράφων εἰς τὰς θρησκευτικὰς κοινότητας, μουσουλμανικὰς ἢ μὴ μουσουλμανικάς, ὡς καὶ εἰς τὰ θρησκευτικά, σχολειακὰ ἢ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, μουσουλμανικὰ ἢ μὴ μουσουλμανικὰ 3ον νὰ προσδιορίσῃ τὸ ποσὸν τῆς εἰσφορᾶς, τῆς πληρωτέας ὑπὸ τῶν κατόχων τῶν ἀπελευθερωθέντων ἀκινήτων, συμφώνως πρὸς τὴν παράγραφον θ .

μ′) Τῶν ἀποφάσεων τούτων δύναται νὰ γίνῃ ἔφεσις ἐνώπιον τοῦ **Δικαστηρίου τοῦ ἀμφισβητουμένου Διοικητικοῦ.**

Περὶ ἰδιοκτησίας ἐν γένει.

Ἄρθρον 36. Ἅπασαι αἱ ἰδιοκτησίαι εἰσὶν ἀπαραβίαστοι. Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ εἰμὴ διὰ λόγον δημοσίας ὠφελείας, προσηκόντως βεβαιωμένης, καθ᾽ ἃς περιπτώσεις καὶ διατυπώσεις ὁρίζει ὁ νόμος καὶ ἐπὶ προηγουμένῃ δικαίᾳ ἀποζημιώσει.

Ἄρθρον 37. Ἡ δήμευσις τῆς περιουσίας ἀπαγορεύεται ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ.

Ἡ περιουσία τῶν φυγοδίκων καὶ τῶν φυγοποίνων δὲν δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ μεσεγγύησιν.

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

Ἄρθρον 495. **Ὁ παρὼν ΟΡΓΑΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ εἰ μὴ συνεπείᾳ συνεννοήσεως μεταξὺ τῆς Υ. Πύλης καὶ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, τῶν ὑπογραψασῶν τὴν ἐν Βερολίνῳ Συνθήκην, τὴν συνομολογηθεῖσαν τῇ 13 Ἰουλίου 1878, πλὴν τῶν ἄρθρων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τοῖς Κεφαλαίοις ΙΒ′. καὶ ΙΓ′. (περὶ χωροφυλακῆς καὶ πολυτοφυλακῆς), περὶ ὧν αὐτὸς ὁ ὀργανικὸς Νόμος ὁρίζει, ὅτι δύνανται νὰ μεταβληθῶσι διὰ τοπαρχιακοῦ νόμου.**

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

Ἐν προηγουμένοις φύλλοις τῆς ἐπιθεωρήσεως ταύτης ἐδημοσιεύσαμεν ἀποσπάσματα ἀπομνημονευμάτων τοῦ Βουλγάρου διπλωμάτου Τσάνεφ, ἐξ ὧν καταδεικνύεται μετὰ πόσης περινοίας εἰργάσθη ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ τῷ 1885 διὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην διὰ τὴν βουλγαρικὴν Ἡγεμονίαν περίστασιν, καθ᾽ ἣν ἡ νεαρὰ Ἡγεμονία, ἔχουσα ὡς σκοπὸν πάσης αὐτῆς ἐνεργείας τὴν πραγμάτωσιν τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, εἶχε καταλάβῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἀναγκάσασα τὰς ὑπογραψάσας τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου Δυνάμεις ν᾽ ἀναγνωρίσωσιν τὸ ξέσχισμα αὐτῆς· ἤδη δὲ διὰ νὰ καταδείξωμεν μεθ᾽ ὁπόσης ἀνικανότητος καὶ ἀσυνεσίας εἰργάσθη ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, δημοσιεύομεν ἀποσπάσματά τινα ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ πρό τινος χρόνου ἐκλειπόντος τὸν βίον πρεσβευτοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐν Ἀθήναις Ὁρατίου Ρῶμπολδ.

* * *

«Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία — δημιούργημα τῆς βερολινείου Συνθήκης — ἔτυχεν ἡμιανεξαρτήτου ὑπάρξεως, ὡς ὑποτελὴς ἐπαρχία τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, διῳκεῖτο δ᾽ ἀσθενῶς ὑπὸ τοῦ Φαναριώτου πασσᾶ Κρέστοβιτς. Κατὰ τὸ θέρος ἡ Φιλιππούπολις ἔγεινε τὸ θέατρον σοβαρᾶς ρήξεως μεταξὺ τῶν σλαυϊκῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων τῆς ἐπαρχίας, ἐπειδὴ δὲ κατ᾽ αὐτὴν αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ μεροληπτικῶς ὑπερήσπισαν τὸ πρῶτον στοιχεῖον, διαμαρτυρίαι καὶ ἀντιδιαμαρτυρίαι ἀντηλλάγησαν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ αἰφνιδία, ἀναίμακτος ἐπανάστασις τῆς 6)18 Σεπτεμβρίου — καθ᾽ ἣν ὁ Γενικὸς Διοικητής, συλληφθεὶς εἰς τὸ Κονάκι του, ἐξώσθη, καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν μείζονος καὶ ἡνωμένης Βουλγαρίας—ἀπετέλει τόσον αὐθάδη παραβίασιν τῆς Συνθήκης, τῆς θεσπισθείσης ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐν Βερολίνῳ, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ ποιήσῃ βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἐν Ἀθήναις.

«Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ὄχι μόνον ἀπετέλει κατάφωρον παραβίασιν τοῦ καθεστῶτος ἐν τῷ Αἵμῳ, τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεύς, κηρύττων τὴν ἔναρξιν τῆς Βουλῆς, ἐκήρυξεν, ὅτι καὶ καθῆκον καὶ συμφέρον εἶχεν ἡ Ἑλλὰς νὰ σέβηται καὶ τηρῇ, ἀλλ᾽ ἀπετέλει καὶ καταφανῆ θρίαμβον τῶν ἀντιζήλων Σλαύων,τοὺς ὁποίους περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν δυνάστην,τὸν Τοῦρκον,οἱ Ἕλληνες θεωροῦσιν ὡς τὸν ἐπικινδυνώτερον ἐχθρόν των.

«Κατ᾽ ἀρχάς, ἐν τούτοις, ὡς ἐτηλεγράφησα εἰς Λονδῖνον, ἐκτὸς ἐρεθισμοῦ τινος, παρατηρηθέντος ἐν Ἀθήναις καί τισι τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, δὲν παρετηρήθη σημεῖον ἐξεγέρσεως ἄκαιρον. Ὡς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, αὕτη φυσικῶς εἶχε

ταραχθῇ μεγάλως, τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ πρὸ μικροῦ εἶχε λάβῃ πληροφορίας ἐκ Βιέννης ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτο ἤδη εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἐξησφαλισμένη. Ἐφρόνουν ἑπομένως, ὅτι οὐδὲν θὰ ἠμπόδιζεν αὐτὰς εἰς τὸν δρόμον τῶν ἐσωτερικῶν βελτιώσεων, τὰς ὁποίας εἶχον ἀναλάβῃ.

«Δυστυχῶς, ὁ ἀντιπολιτευόμενος τύπος ἤρχισεν ἀμέσως τὸ ἔργον τῆς ὑποθάλψεως τοῦ ἐρεθισμοῦ, ζητῶν ἐπιμόνως τὴν σύγκλησιν τῶν ἐφεδρειῶν, ὅταν δ' ἐλήφθη ἡ εἴδησις, ὅτι καὶ ἡ Σερβία ἐπεστρατεύθη, καὶ αὐτὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπηγγέλλετο εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν νὰ τηρήσῃ ἥσυχον τὴν χώραν, ἤρχισε ν' ἀποδέχηται τὴν γνώμην, ὅτι ἐνεργός τις πολιτικὴ καθίστατο ἀναγκαία πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων ἐν τόσον σοβαρᾷ κρίσει.

«Ἡ ἐπάνοδος τῆς Α. Μεγαλειότητος ἀνεμένετο μετ' ἀγωνίας.

«Ἡ Α. Μεγαλειότης ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας τὴν Κυριακὴν 15)27 Σεπτεμβρίου, σταματήσας καὶ πάλιν ἐν τῇ Βιέννῃ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του. Μὲ τὸ λοιπὸν διπλωματικὸν σῶμα μετέβημεν εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Πελοποννήσου, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλικοῦ ταξειδιώτου. Αἱ ὁδοὶ ἦσαν πλήρεις ἑορτάζοντος πλήθους, μεταξὺ τοῦ ὁποίου διάφοροι συντεχνίαι καὶ ἐθνικοὶ σύλλογοι. Διερχόμενον τὸν Βασιλέα ἐφ' ἁμάξης τὸ πλῆθος ἀνευφήμει ἐνθουσιωδῶς καὶ οἱ σύλλογοι καὶ αἱ συντεχνίαι, σχηματίσαντες διαδήλωσιν μετὰ τῶν σημαιῶν των καὶ τῶν ἐμβλημάτων των, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, ὅπου τὸ περισσότερον τοῦ πλήθους διελύθη βαθμιαίως.

«Θορυβώδης ὄχλος, ἐν τούτοις, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελούμενος ἐκ Θρακῶν καὶ Μακεδόνων, ἐξηκολούθει νὰ φωνάζῃ ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν ἀνακτόρων, μέχρις ὅτου ὁ βασιλεὺς ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην μὲ τὴν βασίλισσαν καὶ τοὺς βασιλόπαιδας, ἡ δὲ Α. Μ. ἀπηύθυνε πρὸς τὸ πλῆθος λέξεις τινάς, προτρέπων αὐτὸ νὰ ἔχῃ ὑπομονὴν κατὰ τὰς σοβαρὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον καὶ παρακαλῶν αὐτὸ νὰ ἔχῃ πεποίθησιν εἰς τὴν ἀδιάκοπον φροντίδα του ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ταχέως δῆλον κατέστη, ὅτι ἡ Κυβέρνησις παρεσύρθη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ὑπὸ τοῦ σχηματισθέντος εὐρυτάτου ρεύματος τῆς κοινῆς γνώμης. Πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἑβδομάδος δύο σειραὶ τῆς ἐφεδρείας—12,000 ἀνδρῶν περίπου— ἐκλήθησαν διὰ Β. Διατάγματος ὑπὸ τὰς σημαίας. Εἶχον προπαρασκευάσῃ τὸν λόρδον Σώλσβαρυ εἰς τὴν τοιαύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων καὶ ζητήσῃ ὁριστικὰς ὁδηγίας, πρὸς φωτισμόν μου, δίδων τὴν γνώμην καὶ ἐμαυτοῦ καὶ τῶν πλείστων συναδέλφων μου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις Δηλιγιάννη ἦτο λίαν ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα ἢ ὥστε νὰ δυνηθῇ ν' ἀντιστῇ εἰς κίνημα, τὸ ὁποῖον ἐζήτει τὴν ἔνοπλον ἐν ἀνάγκῃ διεκδίκησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν πολλῶν ἐπικείμενον διαμελισμὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους.

«Εἰς ἀπάντησιν τῆς αἰτήσεώς μου, ἔλαβον παρὰ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ τὴν ὁδηγίαν, ὅτι ἔδει φιλικῶς, ἀλλὰ συντόνως, νὰ παρατηρήσω ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ ὅτι μόνον πρὸς καταστροφὴν καὶ ταπείνωσιν ἐβάδιζεν ἀσφαλῶς.

«Εὗρον τὸν κ. Δηλιγιάννην πολὺ δυσήκοον εἰς τὰς παραστάσεις μου.

«Διετείνετο, ὅτι ἐὰν στρατιωτικά τινα μέτρα εἶχον ληφθῇ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐνδεχομένων τινῶν περιστάσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἡτοιμάζετο πρὸς πόλεμον, ἀφοῦ οὐδένα εἶχε πρὸ αὐτῆς ἁπτὸν ἀντίπαλον. Ἐν περιπτώσει ὅμως, προσέθετεν, ἑνώσεως τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Βάττεμβεργ, ἢ οἱασδήποτε μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος ἐν Μακεδονίᾳ, περὶ οὐδενὸς ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ.

«Ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἔλαβε τὸν ἀλαζονικὸν αὐτὸν τόνον ὁ πρωθυπουργός, οὐχ ἧττον μὲ ἀφῆκε νὰ διαγνώσω ὁποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς του, ὑποβάλλων, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ λαβόντα χώραν γεγονότα, ἐὰν ἐκυροῦντο, ἐξ ὁλοκλήρου μετετόπιζον τὸ κέντρον τῆς ἰσορροπίας, τὸ τεθὲν ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἡ Ἑλλὰς δικαίως ἠδύνατο ν' ἀξιώσῃ ἐδαφικήν τινα ἀποζημίωσιν, οἵαν θὰ παρεῖχε, παραδείγματος χάριν, ἡ εἰς αὐτὴν παραχώρησις τῶν ὁρίων, τῶν θεσπιθέντων ὑπὸ τοῦ βερολινείου Συνεδρίου.

«Προέτρεψα τότε ἐντόνως τὸν κ. Δηλιγιάννην νὰ μὴ τρέφῃ οὐδεμίαν τοιαύτην ἐλπίδα. Συγχρόνως ἐφρόνουν, ὡς ἀνήγγειλα εἰς Λονδῖνον, ὅτι οὗτος εἰς τὴν κρίσιν παρεσύρθη μᾶλλον ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν δυσχερειῶν τῆς καταστάσεως. Δὲν ὑπῆρξεν ἀρκετὰ δυνατός, ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀντιτάξῃ σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῆς κατακραυγῆς, τῆς ἐγερθείσης ἐναντίον του, ὑπὸ πολιτικῶν ἀντιπάλων του, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν καὶ ἄλλων ἡμιεπαναστατικῶν κομιτάτων, ὡς ἀδρανοῦντος καὶ παραμελοῦντος τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Κατ' ἀρχάς, ἐκολάκευε τὸ κίνημα, χωρὶς νὰ προσχωρῇ εἰλικρινῶς εἰς αὐτό, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς Τουρκίας ἢ τῶν Δυνάμεων θ' ἀποκαθίστα τὰ πράγματα εἰς τὸ πρότερον αὐτῶν καθεστώς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐλπὶς αὕτη ἀπεδεικνύετο ματαία καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ἐπεξετείνετο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐν Ἑλλάδι, αὐτὸς καὶ οἱ συνάδελφοί του ἀπεφάσισαν νὰ στρέψωσι τὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων πρὸς ὄφελός των. Κυρίως εἰπεῖν, ἐτέθησαν πλέον ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος, καὶ ὡς ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ τις, ἀπεδύθησαν εἰς πολιτικὴν τυχοδιωκτικήν. Ἀπέκτησαν οὕτω τεχνητὴν δύναμιν καὶ δημοτικότητα, ὅπερ δὲ σπουδαιότερον δι' αὐτούς, ἀπηλλάγησαν τῆς ἀνιαρᾶς ὑποχρεώσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέβαλλεν ἡ προσπάθεια ποιᾶς τινος ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας.

«Ἡ ἀθλία οἰκονομικὴ κατάστασίς των πράγματι συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἐντελῶς ὀλιγώρους, ἴσως δὲ τὸ δίλημμα, τὸ πρὸ αὐτῶν παρουσιαζόμενον ἦτο : **ἢ χρεωκοπία, ἢ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις.**

«Ὅ τι ὅμως δὲν ἐλαμβάνετο διόλου ὑπ' ὄψει ἦτο, ὅτι ὁ πρῶτος ὅρος τοῦ διλήμματος δὲν ἠδύνατο ν' ἀποσοβηθῇ ὑπὸ τοῦ δευτέρου. Ὡς εἶπον πρὸς αὐτὸν τὸν πρωθυπουργόν, παραφροσύνην ἐθεώρουν, ὅτι μοὶ ὡμίλει περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναδοχῆς δαπανῶν ἐπιστρατεύσεως ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ αἰθούσῃ, ἐντὸς τῆς ὁποίας, καθ' ὅλον τὸ θέρος, μοὶ ἐκλαίετο διηνεκῶς περὶ τῶν ἀφορήτων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας τῷ εἶχε κληροδοτήσῃ ὁ προκάτοχός του.

«Ἐν τούτοις τὸ φιλοπόλεμον κίνημα ταχέως ἐπετάθη. Ἡ Βουλὴ συνεκλήθη εἰς ἔκτακτον σύνοδον καὶ χρήματα ἐξηυρέθησαν διὰ συνομολογήσεως δανείου μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ δύο ἄλλων μικροτέρων Τραπεζῶν ἐπ' ἀνταλλαγῇ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζιτικῶν γραμματίων αὐτῶν. Διὰ τῶν μέσων τούτων ἡ Κυβέρνησις ἐξεῦρε ποσὸν 1,200,000 λιρῶν, τὸ ὁποῖον συνεπληρώθη ἀργότερα διὰ νέας προκαταβολῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Τέλος τὴν 30)12 Ὀκτωβρίου ἐδημοσιεύθη Διάταγμα συγκαλοῦν τρεῖς ἀκόμη ἡλικίας τῆς ἐφεδρείας καὶ ἐπιστρατεῦον ὅλας τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις τοῦ βασιλείου. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν κ. Ρώμας, ἀποδοκιμάζων τὴν τυχοδιωκτικὴν πολιτικὴν τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ παραιτηθεὶς ἕνεκα τούτου τοῦ ὑπουργείου, μοὶ εἶπεν, ὅτι θὰ ἐπεστρατεύοντο τοὐλάχιστον 100,000 ἀνδρῶν.

«Ἠρχίσαμεν ἤδη νὰ αἰσθανώμεθα τὰ ἀποτελέσματα τῶν μέτρων τούτων. Ἐν Ἀθήναις πολυπληθεῖς ὁμάδες προσήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκ πάσης γωνίας τοῦ βασιλείου,καθιστῶντες ἀπεχθεῖς τὰς ὁδούς, διὰ τῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀδιακόπων κραυγῶν των :

— «Ζήτω ὁ πόλεμος !»

«Μετὰ τὸ ἄναμμα τῶν φώτων, οἱ διαρκεῖς αὐταὶ πομπαί, μὲ σημαίας καὶ δυσήχους μουσικάς, προσελάμβανον ἄγριον σχεδὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τὰς δᾷδας καὶ τὰ ἐρυθρὰ βεγγαλικὰ φῶτα, τὰ συνοδεύοντα αὐτάς. Βλεπόμεναι καὶ ἀκουόμεναι μακρόθεν, ὡς ἐπλήρουν τὰς ὁδούς, αἱ στρηνεῖς κραυγαὶ τοῦ βαδίζοντος πλήθους, αἱ πελιδναὶ ἀνταύγειαι τῶν λευκοτοίχων οἰκιῶν καὶ ὁ καπνὸς καὶ ἡ λάμψις τῶν δᾴδων ὑπεδήλουν ταραχὰς καὶ λεηλασίας, πᾶσαν παρεκτροπὴν ὀχλώδους πλήθους.

«Κυρίως εἰπεῖν, οἱ πτωχοὶ αὐτοὶ χωρικοὶ καὶ γεωργοί, οἱ ἀποσπασθέντες ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς καλύβας των, ὅπου οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν προστάται οἰκογενειῶν καὶ οἱ μόνοι κερδαίνοντες τὸν ἄρτον αὐτῶν, ἦσαν ἀρκετὰ ἀκίνδυνοι καὶ ἀβλαβεῖς, ἂν καὶ μερικοὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Πελοποννήσου λαμπρόσωμοι ὀρεσίβιοι—εἶχον τὴν ὄψιν ὄχι ἀνεπίφοβον. Ἐπειδὴ οὐδεμία εἰδικὴ προπαρασκευὴ χάριν τῶν ἀφικνουμένων εἰς Ἀθήνας εἶχε γείνῃ καὶ τὰ οἰκήματα, τὰ διατεθέντα δι' αὐτούς,ἦσαν ἀκατάλληλα,εἶχον κατακλύσῃ τὰ μικρὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ ἑστιατόρια τῶν Ἀθηνῶν, εἶχον δὲ προβῇ καὶ εἴς τινας παρεκτροπάς. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, χωρὶς παράπονον, ἐκοιμῶντο ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τὰς ψυχρὰς νύκτας τοῦ Ὀκτωβρίου, τοῦθ' ὅπερ μικρὰν ἔδιδεν ἰδέαν περὶ τῶν κακουχιῶν,τῶν ἐπιφυλασ-

σομένων αὐτοῖς, κατὰ τὸν ἐπικείμενον τραχὺν χειμῶνα, εἰς τὰ θεσσαλικὰ πεδία.

« Ἀπόπειρα, ὅπως οἱ ἔφεδροι στεγασθῶσιν ὑπὸ τὰς οἰκίας τῶν καλειτέρων τάξεων, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἀνανεώσεως τῆς γνωριμίας μου μὲ τὴν χήραν τοῦ Γεωργίου Φίνλαϋ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐμεσολάβησα ἐπιτυχῶς, ἀπαλλάξας αὐτὴν ἀπὸ τὴν ὄχι εὐπρόσδεκτον φρουράν της. Μετέβημεν πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῆς εἰς τὸν οἶκον, ὅπου ὁ ἱστορικὸς εἶχεν ἀποθάνῃ πρὸ δεκαετίας, τὸν ὁποῖον ἐτήρει εἰς κατάστασιν καὶ ὅπου προδήλως ᾐσθάνετο μεγάλην ὑπερηφάνειαν, ὅτι κατῴκει. Ὁ τελευταῖος οὗτος δεσμὸς μετὰ τῶν βυρωνείων χρόνων—ἀλλότροπος, ἀρχαϊκὴ Ἀνατολῖτις δέσποινα, καθαριώτατα ἐνδεδυμένη μὲ φόρεμα ἀπὸ μέταξαν καὶ βελοῦδον, μὲ μακρὸν ἑλληνικὸν ἐπιχιτώνιον, μὲ μαῦρα χρυσᾶ ἐπιρράμματα καὶ φέρουσα ὡραίαν περοῦκαν,—ηὐχαριστήθη τὰ μέγιστα ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μας καὶ ὑπῆρξεν ἀνεξάντλητος εἰς εὐχαριστίας διὰ τὴν μικρὰν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν ἠδυνήθην νὰ τῇ προσφέρω.

« Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐγκριτωτέρων παρατηρητῶν, οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε καταστρεπτικώτερον ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ μέτρα, εἰς τὰ ὁποῖα προσέφυγεν ἡ Κυβέρνησις. Ὁ στρατηγὸς Βοσσέρ, διακεκριμένος Γάλλος ἀξιωματικός, τὸν ὁποῖον ὁ κ. Τρικούπης εἶχε προσλάβῃ, πρό τινων ἐτῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ὅστις εἶχεν εἰς μικρὰν κλίμακα ἀρχίσῃ ἀσκῶν αὐτόν, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ τὴν ἀπαρέσκειάν του.

— « Ἴσως (ἔλεγεν ὁ στρατηγὸς Βοσσέρ) χρήσιμον καὶ πολιτικὸν θὰ ἦτο νὰ συγκληθῶσιν ἡλικίαι τινὲς τῆς ἐφεδρείας διὰ νὰ προειδοποιηθῶσιν ἡ χώρα καὶ αἱ Δυνάμεις, ὅτι ἡ Κυβέρνησις σκοπὸν εἶχε νὰ προστατεύσῃ τὸ δικαιώματα τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ τὸ διάταγμα τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, (τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη, χωρὶς αὐτὸς ποσῶς νὰ ἐρωτηθῇ), ἦτο ἐντελῶς ἀδικαιολόγητον κατὰ τὴν γνώμην του. Οὐδεμία ὑπῆρχε προμήθεια ἐνδυμάτων ἢ ὁπλισμοῦ τοῦ πλήθους τούτου ἢ ἐν γένει τινῶν ἐξ ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθῶσιν ὅλοι αὐτοὶ εἰς στρατιώτας. Ἐξ ἄλλου τὸ μέτρον παρεῖχε καὶ τοῦτον τὸν κίνδυνον, ὅτι δὶς ἤδη (τὸ 1877 καὶ τὸ 1886) αἱ ἐφεδρεῖαι ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα, χωρὶς νὰ χρησιμοποιηθῶσιν οὕτως, ὥστε συγκαλούμεναι καὶ τώρα, θὰ προσήρχοντο μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ περιπαιχθῶσιν ἐκ νέου (1).

« Ὁ στρατηγὸς Βοσσὲρ ἐγνωμάτευσεν, ὅτι τὸ ἄξεστον τοῦτο ὑλικὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ κάμῃ ὅ τι δήποτε εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἦσαν κατὰ τὴν φράσιν του : —**Ἄνθρωποι μὲ ὅπλα καὶ τίποτε ἄλλο!** (Des hommes avec des fusils et voilà tout).

« Ὁ πρῴην γαριβαλδινὸς στρατηγὸς Τύρ, εὑρισκόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, χάριν

(1) Κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῶν γεγονόνων οἱ φόβοι αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν μάταιοι. Ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τῶν συνόρων καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς ἔγεινε δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἐφέδρων. χωρὶς οὐδεμίαν ταραχὴν ἢ ἐρεθισμόν.

τῆς τομῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, εἶχε τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς γνώμας περὶ τῆς ἐπιστρατεύσεως, παρεπονεῖτο δὲ συγχρόνως, ὅτι τὸ ἔργον τῆς τομῆς εἶχεν ἐντελῶς ἀνασταλῆ,λόγῳ ἐλλείψεως χειρῶν. Κατὰ πολλοὺς τρόπους καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ὑπεφέραμεν ἀπὸ τὴν ὑπὸ τόσου μεγάλου μέρους τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ ἐγκατάλειψιν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔμποροι ἠδυνάτουν πλέον νὰ προμηθεύωσι μετ' ἀκριβείας τοὺς πελάτας των, ἕνεκα τῆς ἀναχωρήσεως πολλῶν ἐκ τῶν ὑπαλλήλων των. Πολὺ αἰσθητὴ εἰς τοιοῦτο κλῖμα ἦτο καὶ ἡ ἔλλειψις πάγου, διότι ὅλα σχεδὸν τὰ παγοποιεῖα εἶχον κλείσῃ ἕνεκεν ἐλλείψεως ἐργατῶν, ἐνῷ καὶ πολλοὶ τῶν ὑπηρετῶν μας εἶχον προσκληθῇ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

«Εἰς μικρὸν τόπον, μὲ περιωρισμένα μέσα, ὅπως εἶνε ἡ Ἑλλάς, τοιαύτη κατάστασις δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ εἶνε εἰς ἄκρον αἰσθητή, καὶ τὸ «μπλῶφφ» τῆς Κυβερνήσεως—διότι τοιοῦτο ἦτο τὸ παιγνίδι της—ἤρχισε νὰ γίνεται ἐκνευριστικόν.

«Ὁ κ. Ραγκαβῆς, ὁ ὁποῖος πρὸς ἄκραν χαράν του, εἶχεν ἀναδιορισθῇ εἰς τὴν ἐν Βερολίνῳ θέσιν του, ἦλθεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ μᾶς ἀποχαιρετίσῃ, ἀπερχόμενος εἰς Γερμανίαν. Εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν μου, ὅτι εἷς τῶν υἱῶν του εὑρίσκετο μὲ τὸν στρατὸν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς Ἀθήνας. Ἀστειευομένη ἡ σύζυγός μου,προσέθηκεν,ὅτι οὕτω τὸν ἐστέρει τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ δοξασθῇ.

—Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ Ραγκαβῆς, δὲν φοβοῦμαι δι' αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Φοβοῦμαι τὸ γελοῖον (Non, ce n'est pas ce danger que je crains pour lui; je crains le ridicule !)

Ἐν τούτοις αἱ Δυνάμεις, διακαῶς ἐπιθυμοῦσαι νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἐρεθισμοῦ ἀνὰ τὸν Αἷμον, δὲν ἔχασαν καιρόν, προσπαθοῦσαι νὰ ἀνακόψωσι τὴν ἐνέργειαν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ, τοῦ ὁποίου τὰ πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην αἰσθήματα, πᾶν ἄλλο ἢ ἐγκάρδια ἦσαν, προέτεινε διὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας κόμητος Μύνστερ, ὅπως ἐνεργὸς πίεσις ἀσκηθῇ διὰ ναυτικῆς ἐπιδείξεως τῶν Δυνάμεων ἐν Πειραιεῖ. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη ἐγκατελείφθη ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Βάδδιγκτων, ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην.

«Μετ' ὀλίγον ὁ Γερμανὸς πρεσβευτὴς βαρῶνος Μπρίγκεν, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἀδείας του, ἔλαβε τὴν ὁδηγίαν νὰ προτείνῃ κοινὴν διπλωματικὴν ἐνέργειαν, χάριν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ. Ἀπεφασίσθη οὕτω «κοινὸν διάβημα» (démarche collective) τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ ἓξ πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπεσκέφθησαν, κατόπιν προσδιορισμοῦ ὥρας συνεντεύξεως, τὸν κ. Δηλιγιάννην, εἷς δὲ μετὰ τὸν ἄλλον παρέστησαν πρὸς αὐτὸν τοὺς κινδύνους τῆς πορείας, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει, ἐξαίροντες τὴν ἐντελῆ ἀποδοκιμασίαν αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν Κυβερνήσεών των.

Κατὰ τὰς μετὰ τῶν συναδέλφων μου συζητήσεις, τὰς προηγηθείσας τοῦ διαβήματος τούτου, ἐπέμεινα, ὅτι γραπτὴ ταυτόσημος ἢ κοινὴ διακοίνωσις θὰ εἶχε

περισσοτέραν βαρύτητα ἀπὸ τὰς προφορικὰς ἡμῶν παραστάσεις, ἀλλ᾽ ἡ πρότασις αὕτη, καταπολεμηθεῖσα, δὲν ἔγεινε δεκτή. Ἡ συνέντευξίς μας μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅστις ἐφαίνετο ἑκουσίως συντετριμμένος καὶ ἀσθενής, παρήγαγεν ἐπ᾽ ἐμοῦ, τὸ ὁμολογῶ, τὴν ὄχι πολὺ ἀξιοπρεπῆ ἐντύπωσιν, ὅτι εἴμεθα, οὕτως εἰπεῖν, οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς Σχολῆς τῆς Δεσποίνης Εὐρώπης, ἔχοντες πρὸ ἡμῶν τὸν τελευταῖον καταγγελθέντα ἐπὶ κακῇ διαγωγῇ, παρέχοντες δ᾽ εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν εὐαρέστου «κοροϊδίας».

«Ἐν τούτοις αἱ Δυνάμεις κατέστησαν αὐτῷ ἐναργῶς δῆλον, ὅτι ἐσοβαρεύοντο. Ὁ ἐν Βερολίνῳ Ἕλλην ἐπιτετραμμένος ἀνέφερεν, ὅτι ἡ πρὸς αὐτὸν γλῶσσα τοῦ κόμητος Ἑρβέρτου Βίσμαρκ ὑπῆρξεν ἀνυπερβλήτου αὐστηρότητος· ἐνῷ ἐν Βιέννῃ ὁ κόμης Καλνόκυ ἀπεποιήθη ἀπολύτως καὶ νὰ ἀκροασθῇ τὰς ἐξηγήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν στάσιν, τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του.

«*Ταὐτοχρόνως ὁ λόρδος Σώλσβαρυ προέβη εἰς διάβημα, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς μᾶλλον ἀποτελεσματικόν, μετελθὼν εἰλικρινῶς αὐστηρὰν γλῶσσαν πρὸς τὸν κ. Τρικούπην, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρήσῃ εἶδος πολιτικῆς τινος περιοδείας, καὶ προτρέψας αὐτὸν νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλην τὴν ἐπὶ τῶν συμπολιτῶν του ἐπιρροήν, ὅπως ἀναστείλῃ τὴν ἐντεινομένην ἐν Ἑλλάδι θύελλαν.*

«Τελευταίως ἀπεφασίσθη, ὅπως καταβληθῇ κοινὴ προσπάθεια διὰ νὰ ἀναγκασθῇ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτήν. Ὁ τύπος τοῦ διαβήματος, τὴν φορὰν αὐτήν, ὑπῆρξε κοινὴ διακοίνωσις, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἕξ Δυνάμεων καὶ στηριζομένη ἐπὶ δηλώσεως, ἥτις εἶχε φιλοπονηθῇ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν, λαβόντων τὴν ἐντολὴν νὰ κανονίσωσι τὸ μέλλον τῶν δύο Βουλγαριῶν. Ἀπεστείλαμεν τὴν διακοίνωσιν τὴν 10)22 Ὀκτωβρίου, μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἐκτάκτου συνόδου τῆς Βουλῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἐνέπνεεν ἐγκρατεστέρας σκέψεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν.

«Ὁ τόνος τοῦ βασιλικοῦ λόγου, ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένου εἰς τὰ γεγονότα τοῦ Αἵμου, ἦτο λίαν μετριοπαθής. Ἀναφέρων τὴν πλήρη μεταβολήν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπανάστασις τῆς Φιλιππουπόλεως ἔφερεν εἰς τὴν κατάστασιν, καὶ τὰς στρατιωτικὰς παρασκευάς, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν, ὁ βασιλικὸς λόγος ἐξέφραζεν ἁπλῶς τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐν τῇ μερίμνῃ αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἤθελον προνοήσῃ περὶ τῶν μέσων τῆς ἐγκαταστάσεως δικαίας καὶ διαρκοῦς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τῶν κατοικούντων τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον.

«Τὸ ἐπιφυλακτικὸν ὕφος τοῦ βασιλικοῦ λόγου ἐγέννησε βαθυτάτην δυσθυμίαν καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν τὸ ὄργανον τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος, ἡ ἐφημερὶς «Ὥρα», ἐδημοσίευσε σφοδροτάτην προκήρυξιν, καλοῦσαν διὰ τὸ ἀπόγευμα εἰς συλλαλητήριον πρὸς ἔκφρασιν μομφῆς κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο

ἔγεινεν ἀκριβῶς κατὰ τὰς ὁδηγίας, τὰς δοθείσας ἐκ Λονδίνου πρὸς τοὺς ὀπαδούς του ὑπὸ τοῦ Τρικούπη, ὅστις παρήγγειλε νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ Κυβέρνησις, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον «νὰ πράξῃ τὸ καθῆκόν της πρὸς τὴν χώραν», καὶ ἂν παραστῇ ἀνάγκη «νὰ συντρίψῃ τὰ πάντα» (sic). (1)

«Ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοιαύτης μεγάλης διαδηλώσεως, ὁ κ. Δηλιγιάννης, ὅστις καὶ πρότερον ὑπῆρξεν ἀντικείμενον τοιαύτης ἐκρήξεως δημοσιας ὀργῆς, παρ' ὀλίγον ἐξοκειλάσης εἰς ταραχάς, ριφθέντων καὶ πυροβολισμῶν τινων ὑπὸ τὴν οἰκίαν του, παρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς καὶ προέβη εἰς δήλωσιν, διὰ τῆς ὁποίας διὰ πρώτην φορὰν ἡ Κυβέρνησις ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ἐνεργείας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη.

«Ὁ πρωθυπουργὸς ἐσώθη μὲ τὰ δόντια διὰ τῆς δηλώσεως ταύτης καὶ δαπάναις τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ Κυρίου, εἰς τὸ στόμα τοῦ ὁποίου ἔθηκεν ἀντιδημοτικοὺς λόγους, ἐνῷ ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ προνόμιον νὰ ἐκφράσῃ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὴν ἐθνικὴν θέλησιν, χωρὶς κἂν νὰ ὑπαινιχθῇ τὸ Στέμμα εἰς τὴν νέαν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν ἐξήγγελλεν.

«Σκηνὴ ἀδελφοποιήσεως ἐπίσημος, τότε ἐπῆλθεν ἐν τῇ Βουλῇ. Ὁ Λομβάρδος, ὁ πρῴην ἀρχιεπαναστάτης ἐν Ἑπτανήσῳ, ὅστις ἦτο ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Τρικούπη, ὥρμησε πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν καὶ ἐνθέρμως συνεχάρη αὐτόν. Εἰς τὴν πόλιν ὡσαύτως, ἡ ὁποία ἦτο ὑπερπλήρης ἐκ περισσῶν ἐπιστράτων, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐξήχθη μέχρι παραληρήματος. Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Τρικούπη, μετά τινας ἡμέρας, καὶ ἡ γενομένη εἰς αὐτὸν καταπληκτικὴ ὑποδοχή, ἐπέτεινε τὸν ἐρεθισμόν, καίτοι δ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὑπῆρξεν ἐπιμελῶς μετριοπαθὴς εἰς τοὺς λόγους καὶ τὴν πολιτείαν του (2), ἡ ἄγρυπνος παρουσία του ἀπετέλει διαρκῆ διὰ τὸν ἀντίπαλόν του ὑπόμνησιν, ὅτι εἰς τὸν παραμικρὸν δισταγμὸν θ' ἀνετρέπετο.

«Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ἡμεῖς, οἱ ξένοι πρεσβευταὶ δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀποκρύψωμεν ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς Κυβερνήσεις μας, ὅτι αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀναχαιτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς σφαλερᾶς αὐτῆς πορείας ἐναυάγησαν ἐντελῶς. Εἰς τὸ πρῶτον κοινὸν ἡμῶν διάβημα ἡ Ἑλλὰς ἀπήντησε, δημοσιεύουσα τὸ διάταγμα τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ ἤδη ἐπῆλθεν ἡ σχεδὸν προκλητικὴ δήλωσις τοῦ πρωθυπουργοῦ εἰς ἀπάντησιν τῆς κοινῆς ἡμῶν διακοινώσεως, τῆς διατυπούσης παρατηρήσεις καὶ προειδοποιήσεις πρὸς αὐτὸν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς πορείας του.

Μοῦ ἐφάνη ἀπαραίτητον ν' ἀφηγηθῶ ἐκ νέου—εἰ καὶ κάπως διὰ μακρῶν ἴσως

(1) Σημ. Μ. Τὸ sic εἶνε αὐτοῦ τούτου τοῦ συγγραφέως. Ἀμφιβάλλομεν ὅμως, ἂν ὡς πρὸς τοῦτο ἡ πληροφορία τοῦ Σὶρ Ὁρατίου Ρῶμπολτ εἶνε ἀκριβής.

(2) Σημ. Μ. Ἀκριβῶς ἡ παρατήρησις ἀποδεικνύει τὴν ἀνακρίβειαν τῆς προηγουμένης πληροφορίας περὶ Τρικούπη.

—τὰς πρώτας φάσεις τῶν δυσχερειῶν τούτων, διότι ἐπεθύμουν, μετὰ πάσης εὐθύτητος, νὰ κατανείμω τὰς εὐθύνας τῶν κυρίων προσώπων αὐτῶν, συγχρόνως δὲ καθορίσω ὅσον τὸ δυνατὸν σαφῶς τὰς κυρίας ἀφορμάς, αἱ ὁποῖαι ὡδήγησαν εἰς τὴν περίεργον ταύτην φάσιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, τὴν ἀποτελέσασαν ἀξιομνημόνευτον καὶ ἀποφασιστικὸν σημεῖον τῆς ἱστορίας τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' εἶχα, ὡς ἀμέσως κατωτέρω θέλει φανῇ, καὶ ἄμεσον συμφέρον νὰ ἐκθέσω μετ' ἄκρας ἀμεροληψίας τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τῶν προσώπων, τῶν μᾶλλον ἐνεργὸν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν φοβερὰν καὶ θλιβερὰν κρίσιν, καὶ νὰ προσπαθήσω, κατόπιν τῆς παρελθούσης εἰκοσαετίας, νὰ γράψω ἱστορίαν ἐπίσης ἀπαθῆ ὅσον καὶ ἀληθῆ.

« Ἐνταῦθα εἶνε ἴσως ἡ καταλληλοτέρα θέσις, ὅπως ὁμιλήσω περὶ τῶν συναδέλφων, μετὰ τῶν ὁποίων στενῶς συνειργάσθην κατὰ τὰ ζητήματα ταῦτα.

« Ὁ πρύτανις τοῦ ἡμετέρου διπλωματικοῦ σώματος ἔτυχε νὰ εἶνε ὁ Ἰταλὸς πρεσβευτὴς μαρκήσιος Κουρτοπάσσης, θελκτικὸς μικρόσωμος νεαπολιτανός, μεσαίας ἡλικίας, νοήμων ἀνὴρ καὶ σύντροφος ἄριστος. Μετ' αὐτὸν ἀρχαιότερος ἦτο ὁ Γερμανὸς πρεσβευτὴς βαρῶνος Μπρίγκεν, τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ εἶχα γνωρίσῃ ἐν Λονδίνῳ. Συνειργάσθημεν ἁρμονικῶς εἰς καιροὺς δυσχερεῖς, καθ' ὅλον τὸ στάδιόν μου δὲν ἀπέκτησα φίλον ἢ συνάδελφον σταθερώτερον ἢ εὐνούστερον πρὸς ἐμέ. Μὲ τὸν Αὐστριακὸν πρεσβευτὴν βαρῶνον Τραούττεμβεργ (ἀντιπρόσωπον τῆς Κυβερνήσεώς του ἤδη ἐν τῷ ἐν Αἰγύπτῳ Διεθνεῖ Ἐλέγχῳ) αἱ σχέσεις μου ὡσαύτως ἦσαν ἐγκαρδιώταται. Κατ' ἀρχὰς οὗτος κάπως διστακτικῶς μετεῖχε τῶν πιεστικῶν ἡμῶν διαβημάτων, τὰ ὁποῖα ἐντολὴν εἴχομεν νὰ κάμωμεν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἀλλ' ἡ θέσις τῆς Αὐστρουγγαρίας ὡς πρὸς τὰ ζητήματα τοῦ Αἵμου εἶνε ἰδιάζουσα καὶ διὰ γεωγραφικοὺς καὶ διὰ φυλετικοὺς λόγους. Ὠφελήματά τινα, τῶν ὁποίων ὑπετίθετο, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐπαγγελίαν ἐκ μέρους τῆς Σερβίας τὸ βιενναῖον Ἀνακτοβούλιον, ἡ προστασία, ἡ παρασχεθεῖσα βραδύτερον εἰς τὴν χώραν ταύτην πρὸς ἀναστολὴν τοῦ βραχέως, ἀλλὰ καταστρεπτικοῦ διὰ τὴν Σερβίαν πολέμου ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, κατέστησε δυσχερές εἰς τὸν βαρῶνον Τραούττεμβεργ νὰ τηρήσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκριβῶς ὁποίαν καὶ ἡμεῖς στάσιν, ἀλλὰ κατόπιν καὶ αὐτὸς παρέσχε πλήρη τὴν συνεργασίαν του εἰς τὸ ἔργον μας.

«Τὴν Ρωσσίαν εἰς τὸ ἑξαμελὲς κομιτᾶτόν μας ἐξεπροσώπει ὁ κ. Μπύτζωφ, εὐάρεστος ἀνήρ, κερδήσας τὰς πρεσβευτικάς του ἐπωμίδας εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν τελικὴν ὅμως καὶ κρισιμωτέραν περίοδον τῆς κρίσεως ἔτυχε ν' ἀπουσιάζῃ, ἀντικαθίστα δ' αὐτὸν ὁ κ. Μπαχμέτιεφ, ὅστις ἀπεδείχθη ἱκανώτατος ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεώς του. Ὁ κ. Μπαχμέτιεφ διεδραμάτισεν ἔκτοτε ἐξέχον πρόσωπον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου τῆς Βουλγαρίας. Ἂν καὶ χαρακτηριστικῶς Ρῶσσος ἢ μᾶλλον Τάταρος, κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, ὁ εὐφυὴς καὶ δεξιὸς διπλωμάτης ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὑπῆρξε φοιτητὴς ἐν Ὀξφόρδῃ. Ὡμίλει ἀγγλικὰ ὡς Ἄγγλος, καὶ ἦτο νυμφευμένος πρὸς εὔμορφον Ἀμερικανίδα, ἥτις ἦτο

ἀξιόλογος συνεργάτης του εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διπλωματικῶν καθηκόντων του.

«Μὲ Ρωσσίδα Μεγάλην Δούκισσαν, ὡς σύζυγον τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας, ἡ θέσις τοῦ κ. Μπαχμέτιεφ ἦτο ὑπεύθυνος ὑπό τινας ἐπόψεις καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἰδικήν μου, διότι ἀμφότεραι αἱ πρεσβεῖαι ἡμῶν ἦσαν οἰκογενειακαὶ ἀποστολαὶ (Missions de famille). Συνεφώνει μετ' ἐμοῦ ὁ Ρῶσσος ἐπιτετραμμένος, ὅτι ἰδιαίτερον εἴχομεν συμφέρον, ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ βασιλέως καὶ τῆς δυναστείας, εὗρον δ' αὐτὸν εἰς ἄκρον εὐθὺν καὶ εἰλικρινῆ καθ' ὅλην τὴν λεπτὴν φάσιν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐνεργείας. Ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Μουὺ ἦτο εὐάρεστος, ἐξόχως μεμορφωμένος, ὑπόδειγμα τῆς παλαιοτέρας διπλωματικῆς σχολῆς τῆς χώρας του. Ἀλλὰ τὸ ἀρχαιολογικὸν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον τὸν παρεκίνει νὰ συμμερίζηται τὰ αἰσθήματά της μετὰ ζέσεως, ἐνθυμιζούσης τοὺς παλαιοὺς φιλελληνικοὺς καιρούς. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Μουὺ ἐνεθάρρυνε τοὺς ἑλληνικοὺς ὑπὲρ ἐπεκτάσεως πόθους, καὶ διὰ νὰ ζητήσῃ νὰ παίξῃ,ὑπὲρ τὸ δέον, μεμονωμένον τὸ παιγνίδιόν του, κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν, σοβαρῶς διεκύβευσε, μάλιστα δὲ ἐν μέρει καὶ διεστρέβλωσε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν κοινῶν ἡμῶν προσπαθειῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν δεινῶν Κυβερνήσεως, στερουμένης πολιτικοῦ νοῦ.

«Καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ παρασκευαὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διεγείρωσι τὰς ὑπονοίας τῆς Τουρκίας. *Ἂν καὶ μικρός, ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἦτο θαυμασίως ἑτοιμοπόλεμος, ἐγίνετο δὲ πολὺς λόγος ἐν Ἀθήναις περὶ τῆς εὐκολίας,μετὰ τῆς ὁποίας πραξικόπημά τι ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἐν Κρήτῃ καὶ νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως καθ' ὅλας ἐκείνας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὰς διατελούσας ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν.*

«Ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, ὅστις, χάρις εἰς τὴν προθυμίαν τῆς προσελεύσεως τῶν ἐφέδρων, κατέστησε δυνατὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ συναθροίσῃ ἐκ τῶν ἀνασκήτων τούτων στρατιωτῶν ὑπὸ τὰς σημαίας 70,000 περίπου, ἀπετέλει νέαν ἀπειλὴν κατὰ τῆς εἰρήνης. Λαβὼν τὰς πληροφορίας μου ἀπὸ τὸν ἱκανὸν καὶ ἔμπειρον τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενόν μας σὲρ Τζὼν Ἔλιζα Μπλῶντ, ἐπληροφόρησα τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὅτι οἱ Τοῦρκοι συνήθροισαν καλῶς ὠργανωμένον στρατὸν ὑπὲρ τὰς 80,000 ἀνδρῶν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Ἀλλ' ἡ πληροφορία αὕτη μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν τῷ ἐποίησε καὶ τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον κατώρθωσα νὰ ἐπιτύχω ἦτο, ὅτι θὰ ἐφρόντιζεν, ὅπως τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατεύματα καταυλίζωνται εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς μεθορίου γραμμῆς.

«Ἡ στάσις τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπέβη πλέον ἀνεξήγητος. Ὑπεκρίνετο ὅτι ἀνέμενε μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας (les bras croisés) τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν, ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν δύο Βουλγαριῶν, καὶ σχεδὸν παρήτησεν ἐπὶ τέλους τὸ ἀπολογητικὸν ὕφος, μὲ τὸ ὁποῖον ἄλλοτε μᾶς ἔλεγεν, ὅτι, παρὰ τὴν εὐθυκρισίαν του, ἠναγκάσθη ν' ἀποδυθῇ εἰς στρατιωτικὰς παρασκευάς.

«Κατὰ Δεκέμβριον ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ἐμφαντικώτερα. Ἀπηχῶν τοὺς ἀκράτους λόγους συναδέλφου του, τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς (τοῦ κ. Μαυρομιχάλη, ἀπογόνου τῶν παλαιῶν φεουδαρχῶν μπέηδων τῆς Μάνης,) ἔλεγεν ἤδη, ὅτι ὁ πόλεμος κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἐτελείωσε. Θ' ἀπεδύετο εἰς μονομαχίαν πρὸς τὴν Τουρκίαν. Πολὺ σφαλεραὶ γνῶμαι ἐπεκράτουν ἐν Εὐρώπῃ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου, προσέθετεν, αὗται θ' ἀπεκαλύπτοντο εἰς τὸν κόσμον. Κατ' ἀρχὰς ἐφρόνει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπέβλεπε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔλαβεν ἐντεῦθεν ἐνθάρρυνσιν καὶ ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος δὲν τῷ εἶχε προσμειδιάσῃ (ne lui avait pas souri). Ἀλλ' ἤδη ἦτο ἕτοιμος ν' ἀποδυθῇ μόνος εἰς τὸ ἐγχείρημα.

«Ἡ γλῶσσα τοῦ Δηλιγιάννη ἐν γένει ἦτο ὡς ἡ μεταμφίεσις τοῦ περιφήμου:

—Italia furà de sé (Ἡ Ἰταλία θὰ γείνῃ μόνη της!).

«Ὑπάρχει ἀλήθειά τις εἰς τὸ παράπονόν του, ὅτι δὲν τῷ εἶχα προσμειδιάσῃ, διότι, ὡς ἔγραφα εἰς Λονδῖνον ἐν ἐκθέσει μού τινι, περὶ μιᾶς τῶν συχνῶν συνεντεύξεών μου μετὰ τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ, «εἶχα φθάσῃ σχεδὸν μέχρι σκαιᾶς εἰλικρινείας», λέγων πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡ πολιτική του εἰς ἐμὲ ἐφαίνετο ὄζουσα πολὺ δυνατὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι ὀνομάζουν chantage (ἐκβιασμόν (1).

«Εὐθὲς ὅμως εἶνε νὰ δηλώσω, ὅτι ἐπεκαλεῖτο μέχρι τινὸς τὴν ἀλόγιστον κοινὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκβιαζομένης τῆς Εὐρώπης, «ἑλληνικὸν ζήτημα ὁπωσδήποτε θὰ ἐπλάττετο».

«Αὐτὸς ὁ Τρικούπης, ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, σαφῶς ἐδήλωσεν, ὅτι ἂν εὑρίσκετο ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως εἴτε εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς, θὰ προσεπάθει νὰ δημιουργήσῃ τετελεσμένον γεγονὸς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διατάσσων μικρὰν δύναμιν νὰ διαβῇ τὰ σύνορα μὲ πάντα κίνδυνον καὶ διὰ τούτου ἐξαναγκάζων τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν δικαίων ἀξιώσεων τῆς χώρας του.

«Καίτοι δέ, μὴ δυνάμενος νὰ μεταθέσῃ τὴν μηχανικὴν ἐν τῇ Βουλῇ πλειονοψηφίαν τῆς Κυβερνήσεως, ἀγρύπνως παρηκολούθει πᾶν κίνημα τοῦ Δηλιγιάννη, καὶ ἐνῷ ἀπέφευγεν ἐνδελεχῶς πᾶν πρόσχημα φατριαστικῆς ἀντιπολιτεύσεως, λίαν ἐπιμελῶς ὅμως τὸν ἀφῆκε

«Συγχρόνως, ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ προσωπικῶς, ἂν καὶ αἱ ὁδηγίαι μου ρητῶς μοὶ ἐ-

(1). Σημ. Διὰ νὰ δείξωμεν πῶς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ «σκαιὰ εἰλικρίνεια», μέχρι τῆς ὁποίας ἔφθανεν ὁ κ. Ρῶμπολτ, κρίνεται, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι ὁ κριτικὸς τῆς «Σημαίας», κρίνων πρό τινων ἡμερῶν τὸ ἔργον τοῦ Ἄγγλου διπλωμάτου, λέγει, ὅτι εὐτυχῶς ὁ σὶρ Ὁράτιος δὲν ἦτο τόσον «εἰλικρινὴς» καὶ εἰς τὰς μετὰ πρωθυπουργῶν μεγάλων Κρατῶν συνεντεύξεις του. Ἄλλως ἡ Ἀγγλία θὰ εἶχεν ἐπιχειρήσῃ πολλοὺς πολέμους χάριν του.

πέβαλλον νὰ μὴ ὑποθάλψω οὐδεμίαν ἐλπίδα ἐδαφικοῦ ἀντισταθμήματος παρὰ τῇ ἀποδυσπετούσῃ νὰ δεχθῇ τὰς συμβουλὰς τῆς Εὐρώπης ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, ἐφρόνουν, ὅτι φιλική τις παρέμβασις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

«Πράγματι δ' ὅταν ἠρωτήθη ἡ γνώμη μου περὶ προτάσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν, ὅτι ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς τῆς χρήσεως ἀπειλητικῆς γλώσσης ἐν Ἀθήναις, ὅπως οἱ Ἕλληνες ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ λογικά των, παρέστησα, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διετέλει ἀναμφισβητήτως ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ. Διὰ λόγους ἐσωτερικούς, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀφοπλίσῃ τὸν στρατόν, ἄνευ παροχῆς ἀνταλλάγματός τινος. Τὸ δίλημμα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς αὐτήν, ἦτο, ὅτι ἂν δὲν ἀφωπλίζετο, ἡ Τουρκία θὰ ἐπέπιπτε κατ' αὐτῆς καὶ θὰ ἐγκατελείπετο εἰς τὰς συνεπείας τῆς ἀλογιστίας της—ἐνῷ, ἐὰν ἀφωπλίζετο, ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις πιθανῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐλλόγους ἀξιώσεις αὐτῆς.

«Οἱ Ἕλληνες, ὑποθέτω, θὰ ἠρκοῦντο εἰς ὀλιγώτερα τῶν ὅσων παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ἡ βερολίνειος Συνθήκη. Ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἐφρόνουν, ὅτι ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἀντισταθμήματα οἱασδήποτε ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως, εἰς ἣν ἤθελε προβῇ, εἰς στενὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοῦ κοινοῦ κινδύνου ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας ἢ τῶν Σλαύων, ἐνῷ ἡ φιλικὴ ἡμῶν παρέμβασις, ἐὰν ἐπετύγχανε, θὰ μᾶς ἔδιδε τὴν ὑπερτάτην ἐν Ἑλλάδι ἐπιρροὴν καὶ μεγάλως θὰ ἐνίσχυε τὸ βασιλικὸν γόητρον.

«Τὸ ταραχῶδες ἔτος ἔληξεν ἐπὶ τέλους. Ἂν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πολυθορύβων ἐπιστράτων, ῥιγούντων καὶ πυρεσσόντων ἤδη ἐν μέσῳ τῶν θεσσαλικῶν πεδιάδων, αἱ Ἀθῆναι ἀποκατεστάθησαν κατ' ἐπιφάνειαν ἐν τῇ γαλήνῃ, ἡ χώρα ἔμεινε μέχρις ὀδόντων ὡπλισμένη, ἂν καὶ ὀπισθοχωροῦσα πρὸ τοῦ ἀμέσου πολέμου, οὐχ ἧττον ἰσχυρογνωμόνως ἐπέμενε νὰ δρέψῃ ἀντιστάθμημά τι τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν θυσιῶν της.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

(Ὁ κ. Ed. Engelhardt, συνεκέντρωσε ἐν βιβλίῳ ἰδιαιτέρῳ ὅλας τὰς περὶ Μακεδονίας μελέτας αὐτοῦ. Τοῦ βιβλίου τούτου τὴν μελέτην συνιστῶμεν εἰς πάντας ὅσους ἀπασχολεῖ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα.

Σπανίως συνηντήσαμεν, ὑπὸ τὴν γραφίδα πολιτικοῦ συγγραφέως τῆς Δύσεως, τοιαύτην ἀμερόληπτον γνώμην καὶ ἐκτιμήσεις συμφώνους πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα ἑκάστης ἐθνικότητος ἐκ τῶν διαμαχομένων περὶ Μακεδονίας.

Μετὰ τῆς ἀνεγνωρισμένης αὐτῷ ἁρμοδιότητος περὶ τὰ ἀνατολικὰ πράγματα καὶ βασίζων τὴν μελέτην ἐπὶ ἀδιαφιλονεικήτου ἀξίας ἐγγράφων, ὁ συγγραφεὺς καταδεικνύει, ὅτι ὁ διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος δὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ ἐκτὸς τῆς λύσεως, τὴν ὁποίαν προτείνει.

Ἀρυόμεθα ἐκ τῆς μελέτης του τὰ κεφάλαια III καὶ IV, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τρόπον τινὰ τὸ συμπέρασμα ταύτης).

* *
*

«Ὅταν τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἀνέλαβε τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ κυρία αὐτοῦ σκέψις ἦτο νὰ ἀποκαταστήσῃ σχετικήν τινα ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ὁμάδων, τῶν ἀποτελουσῶν τὸν πληθυσμὸν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

«Καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τῆς ἀνασυντάξεως τῆς συνθήκης ἔγνωσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς κανονικωτέραν εὐρρυθμίαν τὸ ἔδαφος τῆς ὑποτελοῦς ἡγεμονίας, ἥτις, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλγαρία, ἐνόμιζεν,ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξαπλοῦται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς ἀλβανικῆς μεθορίου.

«Τὸ ἀρτιγέννητον κράτος, ὅπερ δὲν ἐκάλυπτεν ἔλασσον τῶν 163,965 τετραγωνικῶν χιλιαμέτρων, περιεστάλη εἰς 64,390 τετραγωνικὰ χιλιάμετρα, ἐπιφάνειαν τ. ἔ. ἴσην σχεδὸν πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας.

Ἡ μέριμνα τῆς ἀνατολικῆς ἰσορροπίας ὑπῆρξεν ἐκείνη, ἥτις διεῖπε τὰς ἐν ἔτει 1877 συμφωνηθείσας ἐπεκτάσεις, χάριν τῶν δύο τούτων τελευταίων βασιλείων καὶ ἥτις μετὰ πάροδον ὀκτὼ ἐτῶν ἠνάγκασε τὰ ἀνακτοβούλια Ἀθηνῶν καὶ Βελιγραδίου

νὰ διαμαρτυρηθῶσι καὶ ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

»Δὲν εἶνε ἀμφίβολον, ἐδήλωσεν ἡμέραν τινὰ ὁ κόμης Καλνόκη, ἐν μέσῳ τῆς αὐστρουγγρικῆς πρεσβείας, ὅτι τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν σύστημα ἰσοσταθμίσεως, ὅ περ ἐπραγμάτωσε μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου σχετικήν τινα ἰσότητα δυνάμεων καὶ ἰσχύος, καὶ ὑπαινιττόμενος τὰς συνεπείας τῆς ἐν ἔτει 1885 ἐπαναστάσεως τῆς Φιλιππουπόλεως, προσέθηκεν: — «Ἐὰν »τὸ βουλγαρικὸν κίνημα ἐλάμβανε μείζονας διαστάσεις, θὰ ἐξήγειρε τὴν εὔλογον »εὐαισθησίαν τῶν γειτόνων τῆς Βουλγαρίας λαῶν».

«Τὰ προηγούμενα ταῦτα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λησμονηθῶσιν ἐν τῇ μελλούσῃ διανομῇ τῶν μακεδονικῶν χωρῶν καὶ καθιερωθέντα διὰ πράξεως συμβατικῆς εὐρωπαϊκῆς αὐθεντίας, ἐπιβάλλουσι τὴν μετριοπάθειαν εἰς τοὺς δύο ἀνταπαιτητάς, τοὺς ὁποίους ἐπιφυλασσόμεθα νὰ παρουσιάσωμεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὸν ἕνα ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ἀφ' οὗ ἐπιχειρήσωμεν νὰ περιγράψωμεν ἀμεροληπτως τὸ μῆλον τῆς ἔριδος αὐτῶν.

»Ἐπανειλημμένως καὶ ἰδίως κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἡ ἑλληνικὴ καὶ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, συνεσκέφθησαν μεταξύ των ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς προσεγγίσεώς των· οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ συνδιαλλάξωσι τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀξιώσεις καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας διαπραγματεύσεις, τὰς λαβούσας χώραν ἐν Ἀθήναις, ἐὰν συμπεράνῃ τις ἐκ τῆς ἀποτόμου ἀναχωρήσεως τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπιτρόπου, πείθεται, ὅτι ἐν Σόφιᾳ παρῃτήθησαν πρὸς στιγμὴν πάσης ἀποπείρας διευθετήσεως.

«Ὅλως δὲ κατ' ἐπιφάνειαν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ λόγου ἐν τῇ Σοβράνιε τῷ 1905, ὁ Πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἐπέμεινεν ἐπὶ τοῦ καθαρῶς ἐπισήμου χαρακτῆρος τῶν σχέσεων τῆς ἡγεμονίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῆς ριζικῆς διαφωνίας τῶν ἀμοιβαίων ἀπαιτήσεων ἐν τοῖς ζητήμασι πολιτικῆς φύσεως, τοῖς ἐνδιαφέρουσι τὰς δύο χώρας.

«Γνωρίζομεν ἤδη, ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν περὶ Σέρβων, τὰς διαθέσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ βουλγαρικοῦ κόμματος, συνησπισμένου πρὸς τὸν προσηλυτισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ Ἐξαρχείου. Ἀπεικονίσθησαν οἱ πόθοι οὗτοι ἐπὶ δελταρίου, ἐκδοθέντος τῷ 1885 ὅ περ συμπεριελάμβανε ἐν τῇ «Μεγάλῃ Βουλγαρίᾳ» ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Ὄχριδος πρὸς δυσμάς, τῆς Παλαιᾶς Σερβίας βορειοδυτικῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς νότον.

«Τοῦτο ἐγένετο ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ βουλγαρικὴ φιλοπατρία, ἐξαφθεῖσα ὑπὸ τῆς νικηφόρου ἐπαναστάσεως τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διεφλέγετο ὑπὸ τῆς ἰδέας ἀκεραίας ἐπαναστάσεως τοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας ἐν ἔτει 1877 δημιουργηθέντος ἐφημέρου ὀργασμοῦ.

«Τὰ ὥριμα τότε κόμματα, τὰ ἀντιπροσωπευόμενα ὑπὸ τῶν σημερινῶν κομιτα-

τζήδων ἐμμένουσιν ἀκόμη εἰς τοὺς φιλοδόξους αὐτῶν σκοπούς, μολονότι καταντήσαντα καὶ τὸ νὰ μὴ ἐπικαλεῦνται ἄλλον τίτλον ἀπὸ τὴν «προκαταρκτικὴν πρᾶξιν» τοῦ Ἁγίου Στεφάνου δυνάμει τῆς ὁποίας τὸ «παμβουλγαρικὸν» κράτος ἐβίωσε μόλις τὸ διάστημα ἐννέα μηνῶν.

«Δὲν εἶνε, ὅτι ἀγνοοῦσι τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ ἐννοοῦσι νὰ ἐξουδετερώσωσι τοῦτο διὰ τῆς ἀπορροφήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σλαυϊκοῦ ὄγκου, τὸν ὁποῖον θεωροῦσιν ὑπερέχοντα ἀριθμητικῶς *κατά τε τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν*».

«Αἱ φαντασιοπληξίαι αὗται, ἐφ' ὅσον ἑδράζονται ἐπὶ τῆς ἀποκλειστικότητος, διαψευδομένης ὑπὸ τῆς προφανεστάτης πραγματικότητος, δὲν εἶνε ἀναμφιβόλως συμμεριστέαι ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων ἀνδρῶν τῆς βουλγαρικῆς ἐπικρατείας, ὀφείλουσιν οὐχ ἧττον νὰ πεισθῶσιν ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῶν μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τούτῳ συγκροτηθέντων συνεδρίων, ὅτι σπουδαῖαι διχογνωμίαι χωρίζουσι τοὺς δύο κυρίους παράγοντας τοῦ τοῦ Αἵμου προβλήματος.

«Ματαίως ἐπολυπραγμόνησα ἐπὶ τῶν ἀνταλλαγεισῶν σκέψεων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μεταξὺ τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Σόφιας καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' οὐδόλως διαφέρει ἡμᾶς νὰ γνωρίζωμεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις των τὰ ἀκριβῆ ὅρια, τῶν ὁποίων ἑκάστη τῶν δύο ἐθνοτήτων ἀντιποιεῖται, διότι εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ἀπόστασις εἶνε τοιαύτη μεταξὺ τῶν ὁρίων τούτων, ὥστε τὰ σχετικὰ διαγράμματα ἀποκλείουσι περίπου τὰ μὲν τὰ δέ.

«Τὸ σλαυϊκὸν στοιχεῖον,—ἐξήραμεν τοῦτο,—δεσπόζει πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ ἑλληνικὸν πρὸς νότον τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

«Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀκτίνων οἱ πληθυσμοὶ εἰσὶ μεμιγμένοι κατ' ἀναλογίας, ἃς ἐπίσημος στατιστικὴ δὲν καθώρισεν ἔτι.

«Καὶ ἐν τῇ διαμέσῳ ταύτῃ χώρᾳ ἔγκειται ἡ δυσχέρεια τῆς διανομῆς τῶν σφαιρῶν τῆς ἐπιρροῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων φυλῶν.

«Ἡ διάμεσος αὕτη χώρα ὑπῆρξε πάντοτε τὸ ἀντικείμενον μερικῆς τινος καὶ κατὰ προσέγγισιν ὁροθετήσεως, φερούσης τὴν σφραγίδα διεθνοῦς τινος ἐπιτροπῆς.

«Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1876, ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης διεδίδετο μέχρι τῶν μερῶν τῆς Φιλιππουπόλεως, εὐρωπαϊκὴ διπλωματικὴ συνδιάσκεψις συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐπεξειργάσθη τοὺς δύο ὀργανικοὺς κανονισμούς, τὸν ἕνα διὰ τὰς δύο πρώτας ἐπαρχίας καὶ τὸν ἄλλον διὰ τὴν Βουλγαρίαν, ἥτις διῃρέθη εἰς δύο βιλαέτια, ἔχοντα ὡς πρωτευούσας τὴν Σόφιαν καὶ τὸ Τύρνοβον.

«Ἡ μεσημβρινὴ βουλγαρικὴ μεθόριος, τοῦθ' ὅπερ μόνον ἐνταῦθα ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἤρχιζεν ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς Μαύρης θαλάσσης πρὸς νότον τοῦ Πύργου, ἐξικνεῖτο μέχρι τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ροδόπης ἢ Δεσπότ-δάγ, διέσχιζε τὸ Βαρδὰρ κατὰ τὸ

μέσον καί, κάμπτουσα πρὸς νότον τὴν λίμνην τῆς Καστορίας, κατέληγε πρὸς βορρᾶν τῆς λίμνης τῆς Ὄχριδος.

«Αἱ δύο νέαι περιφέρειαι τῆς Σόφιας καὶ τοῦ Τυρνόβου δὲν ἀπετέλουν, ὁμολογοῦμεν, εἰμὴ τὸν πυρῆνα τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος καὶ ἡ διπλωματικὴ Συνδιάσκεψις, ὡς παρετήρησεν ὁ Ἄγγλος πληρεξούσιος, εἶχε καθῆκον νὰ ἀπόσχῃ ἀπὸ τοῦ νὰ παραχωρήσῃ εἰς ταύτας «μέγα μέρος τῶν βιλαετίων Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης καὶ Πρισρένης, ἐν οἷς ἡ ἐθνικότης αὕτη ἀντιπροσωπεύεται ἐξ ἴσου «χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ὑπεροχήν».

«Ἡ ὁροθεσία αὕτη, ἐπεκρίθη ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ ἐν συνεδριάσει τοῦ Ράϊχσταγ, εἰπόντος : «Ἡ ἐθνογραφικὴ τῆς Βουλγαρίας κατάστασις, ὡς γνωρίζω ἐξ αὐθεντικῆς πηγῆς καὶ ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ καλειτέρου χάρτου, ὃν γνωρίζομεν, τοῦ χάρτου τοῦ Κίπερτ, εἶνε αὕτη : Τὰ ὅρια τῆς ἐθνικότητος κατέρχονται ἐκ δυσμῶν, ἄνευ τινὸς ἀναμίξεως, μέχρι πέραν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ προχωροῦσι πρὸς ἀνατολὰς μετά τινος ἀναμίξεως τουρκικοῦ στοιχείου, μέχρι τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἐνῷ ἡ διπλωματικὴ Συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταματᾷ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Βουλγαρίαν, ὀλίγον τι βορειότερον τῶν ὁρίων τῆς ἐθνικότητος καὶ εἰς ἀντιστάθμισμα ἴσως παραχωρεῖ πρὸς δυσμὰς τὴν Βουλγαρίαν ὀλίγον περισσότερον τοῦ διαμερίσματος, τοῦ κατοικουμένου ὑπὸ πληθυσμοῦ ἀποκλειστικῶς βουλγαρικοῦ».

«Οὕτω, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Γερμανοῦ καγκελαρίου αἱ χῶραι τοῦ Αἵμου, αἱ σχηματίζουσαι τὸν βουλγαρικὸν πυρῆνα, δηλαδὴ αἱ περιλαμβάνουσαι τὸ σύνολον τῶν χωρῶν, ὅπου τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον ὑπερέχει, ἔπρεπε νὰ αὐξηθῶσι πρὸς ἀνατολὰς καὶ νὰ σμικρυνθῶσι πρὸς δυσμάς, καὶ τοῦτο κατὰ γραμμήν, ἥτις, χωρὶς νὰ διακοπῇ, θὰ διήρχετο πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

«Ἡ γνώμη αὕτη, ἥτις ἄγει εἰς δύο ἀξιολόγους λύσεις ἐπὶ τῆς τύχης ἑνὸς μέρους τοῦ κεντρικοῦ διαμερίσματος τῆς Μακεδονίας, κατέχει ἀναμφιβόλως σπουδαίαν θέσιν ἐν τῷ φακέλλῳ τῆς ἀμφικτυονικῆς διαδικασίας in spe, καθὼς ἐπίσης αἱ πολλαὶ ἐθνογραφικαὶ μελέται, αἵτινες ἐπιχειρήθησαν ἐν τῇ Χερσονήσῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου αἰῶνος καὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεσημβρινὴν Μακεδονίαν, οὐδεὶς ὑπάρχει, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, τῶν ἐπιστήμων συγγραφέων, τοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται οἱ Βούλγαροι, ὅστις δὲν πρεσβεύει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διαρρήδην τὸ δίκαιον τῶν ἑλληνικῶν ἀπαιτήσεων.

«Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Βούλγαροι δὲν ἀρνοῦνται, ὅτι οἱ Ἕλληνες πλειονοψηφοῦσι κατὰ πολὺ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι «αἱ συμπαγεῖς των μᾶζαι» σχηματίζουσιν ἐν αὐτῇ συνεχῆ γραμμὴν μεταξὺ τῶν ὁρίων τῆς ἀνατολικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς θεσσαλικῆς Βιστρίτσας πρὸς δυσμάς. (Ἴδε τὸ σύγγραμα «Ἡ Μακεδονία καὶ ὁ χριστιανικὸς αὐτῆς πληθυσμός» τοῦ Δ. Μ. Μωρανκώφ,

ὅ περ θεωρεῖται ὡς τὸ ὑπὸ ψευδώνυμον ὄργανον τοῦ βουλγαρικοῦ Ἐξαρχείου, 1905) Σημεῖά τινα καταμετρήσεως ἐπιτρέπουσιν ἄλλως νὰ ἀναπαρασταθῇ τὸ κατὰ προσέγγισιν ὅριον τῆς γραμμῆς ταύτης. Ἀναφέρουσι πράγματι, ὅτι οἱ ἐθνογράφοι, οἵτινες ἔσυραν περισσότερον πρὸς νότον τὴν καθαρῶς βουλγαρικὴν χωρίζουσαν γραμμήν, ἀφίνουσιν ἰδίως ἐκτὸς τῆς γραμμῆς ταύτης τὰ ἐδάφη τῶν δύο κυριωτέρων κέντρων τῆς χώρας, τουτέστι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Σερρῶν, ἀπομονοῦντες οὕτω τὴν χώραν τοῦ κάτω Βαρδαρίου, τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τοὺς ναυτικοὺς νομούς, οἵτινες ἐκτείνονται μέχρι τοῦ ὅρμου τῆς Καβάλλας, ἀντικρὺ τῆς νήσου Θάσσου.

«Αἱ χῶραι αὗταί εἰσι κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, γλώσσης καὶ μορφώσεως καὶ δυνάμεθα ὡς πρὸς ταύτας νὰ συλλέξωμεν τοὺς ἥκιστα ἀμφιβόλους ἀριθμοὺς εἰς αὐτὰς τὰς βουλγαρικὰς στατιστικάς, σχετικοὺς πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν δύο ἐθνικοτήτων.

«Ἐκτιμήσαντες ἐν προηγουμένῃ μελέτῃ τὴν ἀξίαν τῶν διαφόρων διακριτικῶν σημείων τῶν ἐθνικῶν καταγωγῶν, ἐξηνέγκαμεν τὴν γνώμην ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Μακεδονίᾳ ἦτο εἰς χεῖρας ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου μονοπωλιακῶς, ἡ ἐθνικὴ σχολειακὴ στρατολογία δὲν παρεῖχεν ἀκόμη βέβαιον καὶ ὁριστικὸν κριτήριον.

«Δὲν πρέπει ἐν ὑπερβολῇ νὰ λάβωμεν τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην καὶ νὰ ἀρνηθῶμεν ἀπολύτως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν διαφοράν, ἣν σήμερον παρουσιάζουσι, τόσον ὡς πρὸς τὸν ἀριθμόν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν σημασίαν, τὰ οἰκεῖα ἑκάστης ἐθνικότητος ἱδρύματα τῆς τε στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως.

«Οἱ Βούλγαροι, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἐν ταῖς συγκριτικαῖς αὐτῶν στατιστικαῖς παραδέχονται ἔν τινι μέτρῳ τὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ ἑκάστης ἐθνικότητος καὶ τοῦ τῶν σχολείων. Οὕτω π.χ. ἐν τοῖς παραθαλασσίοις νομοῖς, τοῖς κειμένοις πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου οἱ βουγαρικοὶ ἀριθμοὶ ἢ παρουσιάζουσιν ἐντελῆ ἀπουσίαν ἢ κατωτάτην μειονότητα τῶν σλαυϊκῶν σχολείων, οἱ σχετικοὶ πίνακες φέρουσι κατὰ τὴν περίστασιν τὴν ἑτέραν τῶν δύο τούτων ὑπομνήσεων: «**νομὸς ἀποκλειστικῶς παρ' Ἑλλήνων κατοικούμενος**» καὶ «**νομὸς ἐν ᾧ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον προεξάρχει**».

«Οἱ Βούλγαροι ἄλλως τε οὐδεμίαν ἱστορικὴν περγαμηνὴν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἐφ' ὅλης τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον Μακεδονίας.

«Οὐδέποτε κατεῖχον ταύτην εἰς μεμακρυσμένας ἐποχάς, ἐν αἷς ἡ μεθόριος τοῦ βασιλείου των ὑπερέβαινε τὸν Αἶμον. «Οὐδέποτε παρατηρεῖ ὁ V. Freeman ἐν τῇ «εὐρωπαϊκῇ αὐτοῦ Γεωγραφίᾳ, οἱ Βούλγαροι ἐξήχθησαν μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰ«γαιου πελάγους, οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ταραχώδη ἐποχὴν τῆς τετάρτης σταυ«ροφορίας, καθ' ἣν ἡ Θεσσαλονίκη πλέον ἢ ἅπαξ περιῆλθεν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χειρῶν «εἰς τὰς τῶν Φράγκων».

«Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία, παραθαλάσσιος ἤδη πρὸς τὴν Μαύρην

θάλασσαν ἐπὶ παραλιακῆς ἐκτάσεως 200 περίπου χιλιαμέτρων ὀρέγεται τὴν ἀπόκτησιν λιμένος τινὸς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐποφθαλμιῶσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, τὸν κολπίσκον τῆς Καβάλλας.

«Περὶ τούτου ὁ κ. D. M. Brancoff, ἀναδημοσιεύων ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου του «τὸ III πρωτόκολλον τῆς διπλωματικῆς Συνδιασκέψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1876», ὑπενθυμίζει, καὶ οὗτος διὰ τῆς παραθέσεως τῶν ἀντικρούσεων, ἃς θὰ συνήντα «ἐκ μέρους τῶν γειτόνων τῇ Μεσογείῳ Δυνάμεων ἡ παραδοχὴ ἐν τῇ παραθαλασσίῳ χώρᾳ τοῦ Αἰγαίου, νέας ναυτικῆς δυνάμεως».

«Δὲν θὰ ἐπιμείνω περισσότερον τοῦ δέοντος ἐπὶ τοῦ τεκμηρίου, ὅ περ δύναται νὰ παράσχωσιν οἱ ἀδιάλλακτοι ἐν τῇ διανομῇ τῶν διαφόρων μακεδονικῶν ἐθνικοτήτων, διότι αὗται ἐλησμόνησαν συχνάκις τὸ ἀρχικὸν ἰδίωμα καὶ ἠσπάσθησαν τὸ τοῦ ἐπικρατοῦντος πληθυσμοῦ.

«Εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον, ὅτι, ἐὰν ἡ βουλγαρικὴ καὶ σερβικὴ γλῶσσα ἐπικρατῶσι βορειανατολικῶς καὶ δυτικῶς τῆς χερσονήσου, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶνε ἐκείνη, ἥτις ὁμιλεῖται γενικῶς πρὸς νότον. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κέντρον καὶ ἐκτὸς τῶν πόλεων, ἐν αἷς ἡ ἑλληνικὴ φωνὴ εἶνε συνήθης, πολλοὶ σοφοὶ φιλόλογοι ἐβεβαίωσαν, ὅτι ἡ μᾶλλον διαδεδομένη διάλεκτος ἐν τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς προσεγγίζει ἧττον πρὸς τὴν βουλγαρικὴν παρὰ πρὸς τὴν σερβικήν, ὑπὸ γραμματικὴν ἔποψιν, καὶ πρὸς τὴν ἑλληνικήν, ὑπὸ ἔποψιν λεξιλογίου.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεσημβρινὴν Μακεδονίαν, τὴν κειμένην πρὸς ἀνατολὰς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, οἱ Ἕλληνες ἀνεξαρτήτως τῶν τίτλων των, ὑπερυσχύουσι τῶν Βουλγάρων.

«Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὅριον, ὅ περ χωρίζει τὰ καθαρῶς ἑλληνικὰ διαμερίσματα τῶν μικτῶν τοιούτων, σημειοῦται διὰ φανταστικῆς γραμμῆς, διερχομένης πρὸς νότον τῶν τεσσάρων λιμνῶν: Ὀχρίδος, Πρέσπας, Καστορίας καὶ Γενιτζέ.

«Πᾶν τὸ οὕτω περιγραφὲν ἔδαφος εἶνε πράγματι ἑλληνικόν, ἑλληνικώτερον μάλιστα ἐκείνου, οὗτινος ἀνεγνωρίσαμεν προηγουμένως τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν προορισμόν.

«Ἂς παραθέσωμεν πρὸς τοῦτο τὰς πληροφορίας μας, ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσαμεν διὰ τὰς παραθαλασσίας τοῦ Αἰγαίου χώρας, περιοριζόμενοι εἰς τὰς βουλγαρικὰς μαρτυρίας καὶ εἰς τὰς σημειώσεις, τὰς εἰλημμένας ἐκ τῶν ἐθνογραφικῶν μελετῶν, εἰς ἃς αἱ μαρτυρίαι αὗται ἀναφέρονται.

«Μίαν μόνον θὰ κάμωμεν ἐξαίρεσιν, ὅπως ἀποδείξωμεν ἓν κύριον σημεῖον. Οὐδὲν ὑφίσταται βουλγαρικὸν σχολεῖον ἐν τῷ ἐν λόγῳ τμήματα τῆς Μακεδονίας. Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ποιεῖ καταφανέστατον ἓν ἀπόσπασμα καὶ εἷς χάρτης ἐκ τῶν μᾶλλον λεπτομερῶν δημοσιευθέντων τῷ 1905 ἐν Ἀγγλίᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας».

«Ὁ κύριος D. M. Brancoff, τοῦ ὁποίου τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν σύγγραμμα ἐχαρακτηρίσθη ὡς εὐαγγέλιον τοῦ μακεδονικοῦ Βουλγαρισμοῦ, συνομολογεῖ, ὅτι «οἱ Ἕλληνες ὑπερισχύουσι μέχρι τῶν περάτων τοῦ νοτιοδυτικοῦ τῆς Μακεδονίας». Καὶ τὸ πλεῖστον τῶν συγγραφέων, οὓς θεωρεῖ ὡς εὐνοϊκῶς κρίνοντας τὴν βουλγαρικὴν ὑπόθεσιν, ἐπιβεβαιοῦσι τὴν παρατήρησίν του, ὑπὸ ὅρους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κατηγορηματικούς.

Οὕτω π. χ. ὁ M. Pouqueville, ὁ πρῶτος, ὅστις ὑπέδειξε τὰ ὅρια, τὰ χωρίζοντα τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Χερσονήσῳ, ἀφηγεῖται, ὡς ἕπεται, τὴν ἄφιξίν του ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὰ παρόχθια τῆς λίμνης τῆς Καστορίας:

«Ἕως ἐκεῖ ἐταξείδευσα, ὡς ἐν τόπῳ γνωστῷ, διότι ἠδυνάμην νὰ ὁμιλῶ μετὰ «τῶν κατοίκων καὶ νὰ ἐπικοινωνῶ μετ' αὐτῶν, ἐδῶ ὅμως ἡ σκηνὴ ἀλλάσσει. Εἰ«σῆλθον εἰς τὴν χώραν τῶν Βουλγάρων καὶ ἐδέησε νὰ προσφύγω εἰς σλαβονικάς τι«νας λέξεις, τὰς ὁποίας εἶχον μάθη κατὰ τὴν ἐν Ραγούζῃ διαμονήν μου».

Οἱ Ami Boué, Cyprien Robert, Lejeau Grecer, Synvet, de Lavelaye καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὁρίζουσι καθαρώτερον ἔτι τὸ γεωγραφικὸν δεδομένον τοῦ συγγραφέως τοῦ «*Ταξειδίου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα*». (voyage en Grèce).

«Ἀναδημοσιεύω τὰ κείμενά των ἐν σημειώσει, τοσοῦτο μόνον, καθ' ὅσον ἐνδιαφέρουσι τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης πραγματείας.

«Φαίνεται ὅθεν, ὅτι ὑπὸ ἐθνογραφικὴν ἔποψιν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπαληθεύσεων, τῶν ὁποίων αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ἀναγνωρίζουσι τὴν αὐθεντίαν, αἱ δύο ὁμάδες τῶν μεσημβρινῶν διαμερισμάτων, τὰ ὁποῖα προλαβόντως ἀπεσπάσαμεν ἐκ τῶν βιλαετίων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, ἀποτελοῦσι τὸν πρῶτον κλῆρον τῆς γῆς διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνισμὸς δύναται νομίμως νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἐν τῷ μέλλοντι διακανονισμῷ τῆς ὀθωμανικῆς διαδοχῆς.

«Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, σχετιζόμενον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ ἔρευνα τοῦ σερβοβουλγαρικοῦ ζητήματος μοὶ ὑπηγόρευσεν, ἐπανάγει τὸ τοῦ Αἵμου πρόβλημα εἰς τὴν διανομὴν τῆς κεντρικῆς ἀκτῖνος τῆς Μακεδονίας, καὶ θὰ ἐπήνεγκε μάλιστα ἐκ τοῦ μέρους τούτου νέαν καὶ σπουδαίαν ἁπλοποίησιν, ἐάν, ὅπως διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἀκτῖνι, τὰ σήμερον κεκτημένα δεδομένα ἐπιτρέπωσι ν' απονεμηθῇ ὡσαύτως εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰς διοικητικὰς περιφερείας, ὅπου δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ ἄνευ τοῦ ἐλέγχου λεπτομεροῦς ἀπογραφῆς, ὅτι κυριαρχοῦσιν ἀποκλειστικῶς περίπου.

»Τὰ δεδομένα ταῦτα λοιπὸν ἐξάγονται ἐκ σχολειακῆς τινὸς στατιστικῆς, ἣν δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψει διὰ τὸν λόγον, ὅτι αὕτη ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀντιθέτου μερίδος, δηλονότι τῶν ἑλληνικῶν συλλόγων ἢ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐμπνεομένων ὀργάνων. Βλέπει τις ἐξ αὐτῶν πραγματικῶς, ἐκτὸς λάθους, ὅτι εἰς πέντε καζᾶδες τῆς βορειοανατολικῆς Μακεδονίας, οἱ Βούλγαροι κέκτηνται ἀριθμὸν σχολείων

ἀνώτερον πολὺ τοῦ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ὅτι εἰς ἄλλους δύο καζᾶδες στεροῦνται ἐντελῶς σχολείων οἱ Ἕλληνες. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶνε ἀριθμητικῶς ἀσήμαντος εἰς τὰ διαμερίσματα ταῦτα, καὶ τοῦτο τοσοῦτον μᾶλλον εὐλόγως, καθόσον κατὰ μακροὺς αἰῶνας ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἔσχεν ἐν ἁπάσῃ τῇ Χερσονήσῳ τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς διδασκαλίας διεύθυνσιν.

«Ὀφείλω ἐνταῦθα νὰ σημειώσω, ὅτι ἐπὶ τῶν τεσσαράκοντα ἓξ καζάδων, τῶν ἀποτελούντων ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν, ἡ στατιστικὴ τοῦ κ. D. M. Brancoff περιλαμβάνει εἴκοσι τρεῖς ὡς «ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Βουλγάρων κατοικουμένους» καὶ ὅτι, διὰ τὰ δύο βιλαέτια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου ὑπάρχουσιν ἑπτὰ καζάδες τὸ ὀλιγώτερον, προσθετέοι εἰς τοὺς ἑπτὰ τῆς κατηγορίας, τοὺς ὁποίους θεωρῶ ἐκτὸς παντὸς μερισμοῦ.

«Προκύπτει ὅθεν, ὅτι τὸ ὁλικὸν σχεδὸν τῆς ἀρκτικῆς χώρας τοῦ βιλαετίου τῆς Θεσσαλονίκης δέον νὰ καταλογισθῇ πρὸς ὄφελος τῶν Βουλγάρων μεταξὺ τῶν «ἀδιαφιλονεικήτων» ἐπαρχιῶν. Τοιαύτη δὲν εἶνε πρὸς στιγμὴν ἡ γνώμη τῶν Ἑλλήνων, ὧν οἱ συγκριτικοὶ ἀριθμοὶ δὲν συμφωνοῦσι μετὰ τῆς συμπληρωματικῆς ταύτης ἀπονομῆς.

«Ὑστερόχρονος ἀπογραφὴ θέλει ἀποφασίσῃ περὶ τούτου.

«Συνοψίζω ἐνταῦθα τὰς κυριωτέρας σκέψεις, δι' ὧν ἐζήτησα νὰ διευκρινίσω καὶ ἰδίως νὰ ἁπλοποιήσω τὰ διάφορα ζητήματα ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα.

«Ἡ οὐσιώδης δυσκολία πρὸς ἐπίλυσιν ἔγκειται ἐν τῇ διανομῇ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐδαφῶν, περιλαμβανομένων ἐν τοῖς δύο βιλαετίοις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

«Οἱ Ἕλληνες ἀδιαφοροῦσι περὶ τῆς τύχης τοῦ βιλαετίου τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἐθνικότης των εἶνε ξένη· ἀλλά, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, δείκνυνται ἰδιαζόντως εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς Σέρβους, ὧν ἡ κυριαρχία, πρεπόντως ἀνεγνωρισμένη ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἡ δὲ ἐνδεχομένη προσάρτησίς του εἰς τὸ βασίλειον τῆς Σερβίας θὰ συνετέλει εἰς τὴν κριθεῖσαν ὡς εὐκταίαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου.

«Φαίνεται, ὅτι δὲν εἶνε ἀδύνατος ἐντελῶς ποιά τις συνεννόησις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μεταξὺ τῶν δύο γειτνιαζουσῶν σλαυϊκῶν χωρῶν. Καθὼς πράγματι τὸ ἐξέθεσα, ἡ μεγαλειτέρα ἔκτασις τοῦ ἐπαρχιακοῦ ἐδάφους, περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, εἰσέρχεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς παλαιᾶς Σερβίας καὶ τοῦ ἀρχαίου αὐτοκεφάλου πατριαρχείου τοῦ Ἰπέκ, οὗ ὁ πληθυσμὸς εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον σερβικός.

«Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τῶν τριάκοντα καζάδων, οἵτινες τὸ ἀποτελοῦσιν, οἱ Βούλγαροι διεκδικοῦσι δώδεκα «ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ὁμογενῶν αὐτοῖς οἰκουμένους».

«Οἱ μέλλοντες νὰ διαπραγματευθῶσι τὸ ζήτημα τοῦτο Σέρβοι θέλουσιν ἀναμφιβόλως λάβη ὑπ' ὄψει τὸ αἴτημα τοῦτο, ἐν ᾧ μέτρῳ μία ἀντιφατικὴ βεβαίωσις θὰ τὸ δικαιολογήσῃ. Εἶνε ἐπίσης πιθανόν, ὅτι θὰ παραιτηθῶσι τῆς ὑποστηρίξεως πάσης ἀπαιτήσεως ἐπὶ ἀρκτικῆς χώρας τοῦ βιλαετίου τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὁποίαν ὀρέγονται οἱ ἐννοοῦντες γενικὴν προσάρτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ ἔνθα τὸ σερβικὸν στοιχεῖον εὑρίσκεται ἰδιαίτατα ἐν ἀσθενεῖ μειονότητι. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐδῶ ἔδαφος συμβιβασμοῦ.

«Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων τῶν δύο βιλαετίων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου, ἐποίησα διάκρισιν μεταξὺ τῶν διαμερισμάτων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἀνάγκη νὰ κατατάξωμεν ἀπὸ τοῦδε ὡς πιθανὰ ἐξαρτήματα τῶν οἰκείων ἑκάστης κληρονομιῶν καὶ ἐκείνας ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἕνεκα τῆς μίξεως τῶν πληθυσμῶν, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ προσνεμηθῶσιν εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν δύο ἐθνικοτήτων, εἰμὴ ἐπὶ τῇ βάσει προηγουμένης ἀπογραφῆς.

«Αἱ πρῶται θὰ περιελάμβανον πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων ὅλους τοὺς καζάδες τῆς μεσημβρινῆς Μακεδονίας· αἱ δεύτεραι δὲ ἐπιφυλασσόμεναι εἰς τοὺς Βουλγάρους, θὰ ἐσχηματίζοντο ἐξ ὁμάδων καζάδων, κειμένων ἐπὶ τῆς ἀρκτῴας Μακεδονίας.

«Αἱ δύο αὗται κατηγορίαι περιφερειῶν θ' ἀποτέλουν εἶδος ἀδιαφιλονικήτου, τιθεμένου ἐκτὸς τῶν καθαρῶς μικτῶν χωρῶν, αἵτινες θὰ ἦσαν τὸ ἀντικείμενον ὑστεροχρόνου κληροδοσίας.

«Ὡς συμπέρασμα τῆς διαιρέσεως ταύτης, ἥτις, βασίζεται ἐπὶ δεδομένων ἀρυομένων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν στατιστικῶν τῆς ἐναντίας μερίδος, ὁ ἀριθμὸς τῶν διοικητικῶν ὑποδιαιρέσεων, ἀντιπροσωπεύων τὸ ὑπὸ ἔριδα εἰς τὰς δύο μακεδονικὰς ἐπαρχίας τμῆμα, δὲν θὰ ὑπερέβαινε εἰκοσάδα τινὰ καντονίων, περιεχόντων ἐν τῷ συνόλῳ των ἐπιφάνειαν, ἥτις δὲν ὑπερβαίνει τὰ δύο τρίτα τοῦ Βελγίου.

«Ὅθεν αἱ φιλοδοξίαι, ἃς ἐξεγείρει παρὰ τοῖς Βουλγάροις καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἡ κτῆσις τῆς κληρονομικῆς ταύτης μερίδος, σχετικῶς μετριόφρονος, εἰσὶ σχεδὸν ἰσοδύναμοι καὶ ἐὰν τὰς ἀπεικόνιζέ τις διὰ γεωμετρικῶν γραμμῶν, θὰ ἔπιπτον αἱ μὲν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν δέ.

«Δὲν δύναταί τις ἐν τούτοις ν' ἀρνηθῇ ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι, ἐμμένουσα ἐν τῷ ἀδιαλλάκτῳ αὐτῆς ἡ ἀναλλοίωτος αὕτη ἀντιζηλία, θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἐπ' ἀόριστον διατήρησιν τοῦ ἐδαφικοῦ καὶ κυβερνητικοῦ status quo, τουτέστι τὴν διάρκειαν καταστάσεως τόσον ἀνυποφόρου δι' αὐτοὺς τούτους τοὺς πληθυσμούς, ὅσον καὶ ἐπαχθοῦς ἀκόμη πλέον διὰ τὰς δυνάμεις, αἵτινες ἔχουσιν ἀναλάβῃ τὴν κηδεμονίαν των.

«Διότι εἶνε χίμαιρα ἡ ὀνειροπόλησις τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς Μακεδονίας εἰς ἐλευθέραν ἐπαρχίαν, ἀποκεχωρισμένης τῶν ὁμόρων ὁμοεθνῶν κρατῶν.

«Ἂς ὑποθέσωμεν ἐξ ἐναντίου ὅτι συμφωνία τις ἐπέρχεται μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων τοῦ Αἵμου ἐπὶ τῆς ἐνδεχομένης διανομῆς τῶν τριῶν ὀθωμανικῶν βιλαετίων· ὑπὸ μόνου τοῦ γεγονότος τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἥτις θὰ συνεταίριζε δυνάμεις σπουδαίας πρὸς ἕνα σκοπόν, ἐναντίον κοινοῦ ἀντιπάλου, τὸ μακεδονικὸν ζήτημα θὰ ἐλύετο ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ μέχρις ὡρισμένου τινὸς σημείου, τολμῶ νὰ τὸ εἴπω, θεωρῶν τὸν κανονισμὸν τοῦτον ἐν ὅλῃ τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ δυνάμει, αὐτὸ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα.

«Ἡ κυβέρνησις τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑπῆρξε διὰ τὴν Τουρκίαν διαρκὴς αἰτία ἀδυναμιῶν καὶ κινδύνων. Οἱ λαοὶ οὗτοι τῇ ἔμειναν σταθερῶς ἐχθρικοὶ ὑπὸ τὴν πολιτείαν τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς καταδυναστεύσεως, ἣν τοῖς ἐπέβαλε τὸ θεοκρατικὸν πολίτευμα καὶ αἱ μουσουλμανικαὶ συνθῆκαι. Ἐντεῦθεν αἱ ξέναι ἀναμίξεις, αἵτινες, διὰ φυσικῆς προόδου, ἐστέρησαν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς Σουλτάνους τῶν κυριωτέρων αὐτῶν μοναρχικῶν προνομίων.

«Ἐγκαταλείπουσα εἰς τὴν τύχην των ὑπηκόους ἀδιαλλάκτους, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον λαμβάνοντας συνείδησιν τῆς ἀξίας των καὶ τῶν δικαιωμάτων των, ἡ ὀθωμανικὴ ἐξουσία δὲν θὰ δυνηθῇ βεβαίως, οὔτε τὴν αὐτονομίαν της, οὔτε τὴν μονιμότητά της νὰ διατηρήσῃ καὶ θὰ κάμῃ τοὺς ἐχθρούς της συμμάχους της καὶ φύλακας ἐφεξῆς, ἐπίσης ἀγρύπνους τῆς ἀνατολικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀκεραιότητος.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΠΡΩΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΣΛΑΥΙΣΜΟΥ

('Εκ τῆς ἄρτι ἐκδοθείσης ἀξιολόγου συγγραφῆς τοῦ κ. Δημητρίου 'Αναστασοπούλου τοῦ 'Αθηναίου, «**Πανσλαυϊσταί, οἱ μεγάλοι ἐχθροὶ τοῦ Γένους**».)

Εἶνε περίεργον, ὅτι οἱ δύο ἀπὸ αἰώνων ἀντίζηλοι λαοὶ ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τοῦ πλανήτου, οἱ 'Αγγλοσάξωνες καὶ οἱ Ρῶσσοι, δὲν ὑπῆρξαν οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῶν χωρῶν τῶν ἀποτελουσῶν σήμερον τὰ δύο μέγιστα τῶν κρατῶν τῆς γῆς, τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν. Καὶ ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι ἦσαν ἐπήλυδες τῶν χωρῶν αὐτῶν. 'Εκεῖνοι μὲν ὁρμηθέντες ἐκ τῶν γερμανικῶν παραλίων τῆς Βορείου θαλάσσης, ἐκδιώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς χώρας Βρεττανούς, καὶ ἐγκαταστάντες ἐπ' αὐτῇ ὡς κυρίαρχοι. Οὗτοι δὲ ὁρμηθέντες ἐκ τῶν σκανδιναυϊκῶν χωρῶν, αναμιχθέντες μετὰ τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ τῶν Σλαύων καὶ κυριαρχήσαντες αὐτοῦ, ἀφοῦ παρέλαβον τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσάν του, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομά των. Μὲ μίαν ὅμως οὐσιώδη μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν λαῶν διαφοράν, ὅτι οἱ μὲν 'Αγγλοσάξωνες ἐπῆλθον ὡς **κατακτηταί**, οἱ δὲ Σκανδιναυοὶ ὡς **ἐπιδρομεῖς**, διαφορὰν χαρακτηρίζουσαν καὶ μέχρι σήμερον αὐτοὺς ἀκόμη.

Τὸν 1ον π. Χ. αἰῶνα οἱ Βρεττανοὶ μετοικοῦσιν ἀπὸ τῶν ἀπέναντι παραλίων τῆςΓαλατίας εἰς τὴν'Αγγλίαν.Κατακτηθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων,διατηροῦσι τὴν γλῶσσάν των. 'Εγκαταλειφθέντες ὅμως κατόπιν, τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα καὶ μὴ δυνάμενοι ν' ἀντεπεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ἀπὸ Βορρᾶ διαρκῶς ἐπισκηπτόντων Καληδονίων (Σκώτων) νικηφόρως, προσκαλοῦσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν τοὺς 'Αγγλοσάξωνας. 'Εκδιωχθέντες ὑπὸ τούτων, καταλαμβάνουσι τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματός των ἔκτοτε καλουμένην Βρεττάνην τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ—ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον—διατηροῦσι τὴν γλῶσσάν των.'Επίσης διατηροῦσιν αὐτὴν καὶ ὅσοι μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν 'Αγγλοσαξώνων κατάκτησιν τῆς χώρας των ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ βορειότερα τῆς 'Αγγλίας μέρη, εἰς Οὐαλίαν.

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἱστορικῶς γνωστοὶ τῆς 'Αγγλίας κάτοικοι, τοσαῦτα ὑπὸ Ρωμαίους πρῶτον καὶ ὑπὸ 'Αγγλοσάξωνας κατόπιν ὑποστάντες, ἔχουσι πλῆρες τῆς ἐφ' ἑαυτῶν κυριαρχίας τὸ συναίσθημα, μὴ ἐκλατινισθέντες καὶ καὶ μὴ ἀγγλοσαξωνισθέντες καὶ μὴ ἐκγαλλισθέντες.

Μετὰ τοὺς Βρεττανούς, ἄλλοι ἡγεμόνες καὶ ἄλλοι κυρίαρχοι καὶ ἄλλοι πανίσχυροι τοῦ **ἐγὼ** αὐτῶν δεσπόται,—οἱ 'Αγγλοσάξωνες, ἐπέρχονται. 'Εκδιώκουσι

τοὺς Καληδονίους πρὸς βορρᾶν, ἐκδιώκουσι τοὺς Βρεττανούς, ὡς εἴπομεν, πρὸς νότον καὶ ἐγκαθίστανται. Ἐπέρχονται ὡς ἄγριοι καὶ ἐγκαθίστανται ὡς ἐκπολιτισταί. Οὔτε τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν τῶν οὓς ἐξεδίωξαν Βρεττανῶν δὲν ἀποδέχονται, ὄντες αὐτοὶ εἰδωλολάτραι. Γίνονται Χριστιανοὶ κατόπιν μόνοι των, ἀφ' ἑαυτῶν, ἰδίᾳ ρώμῃ καὶ βουλήσει.

Ἡμεροῦνται οὕτω καὶ προηγοῦνται ὅλων τῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα λαῶν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν. Τὸν Χριστιανισμὸν δέχονται ὡς μέσον, ὄχι ὡς σκοπὸν τοῦ βίου των. Δὲν εἶνε δι' αὐτοὺς βιωτικός τις τύπος πλήρης φόβου, δέους. Ἀλλὰ δύναμις αὐτοδυνάμου ὕψους, ἐξ ἧς καὶ δι' ἧς βαίνουσι πρὸς τὰ πρόσω συνεχῶς καὶ εὐρύθμως.

Ἐπέρχονται οἱ Νορμανδοὶ ἐκ τῆς Δανίας καὶ κατακτῶνται ὑπὸ τὸν Ἀλφρέδον τὸν Μέγαν. Ὑποκύπτουσι κατόπιν ὑπὸ τοὺς ἐκ Γαλλίας Νορμανδούς, ἀλλὰ διὰ ν' ἀπαλλαχθῶσι διὰ παντὸς πλέον κατὰ τὸν 12ον μ. Χ. αἰῶνα.

Οἱ Ἀγγλοσάξωνες. καταλαμβάνοντες τὴν χώραν τῶν Βρεττανῶν, δὲν δέχονται τὴν γλῶσσάν των, ἐπιβάλλοντες τὴν ἰδικήν των, ὅπως αὐτοὶ τὴν θέλουσι καὶ τὴν πλάττουσι. Ἡ βορειογερμανική, ἡ ἰσλανδική, ἡ φραγκική, ἡ δανική, ἡ λατινική,μόλις θίγει ἑκάστη τούτων τὴν πατρῴαν αὐτῶν γλῶσσαν,μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος, διατηροῦσαν ἀκόμη τὴν ἰδιοφυΐαν. Μόνον οἱ Νορμανδοί,οἱ ἐκ Γαλλίας, ἐπηρεάζουσιν ἐπαισθητῶς αὐτήν,ἀλλ' ὄχι ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν Ἀγγλοσαξώνων ἐπιβολῆς αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐκλεκτικότητος τῆς ἰσχυρᾶς ἐκείνων.

Ἡ δὲ φιλολογία των λαμβάνει ὅλας τὰς τότε δυνατὰς μορφὰς αὐτῆς. Ὑπακούει εἰς τὴν θρησκείαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὡραῖον εἶδος τῆς ποιήσεως. Ἡ ποίησις εἶνε ὁ νόμος ὁ δεσπόζων των ἀγγλοσαξωνικῶν ψυχῶν, ὁ ἔμψυχος. Ἔπος, ἐλεγεία, ἀλληγορίαι, παροιμίαι, παραδόσεις ἀποτελοῦσι τοὺς μαγικούς της κύκλους. Καὶ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Δηλαδὴ μόλις 150 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγκαταστάσεως αὐτῶν καὶ μόλις 100 ἔτη ἀπὸ τῆς παραδοχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπ' αὐτῶν.

Ὁ λόγος των δὲ ὁ πεζὸς οὐ μόνον ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῆς ἱστορίας ἔκτοτε λαμβάνει ὅλας τὰς ἀπαρχὰς τῆς ὑπερόχου ἐπιδόσεως. ἣν κατόπιν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν νέαν γλῶσσαν. Καὶ εἶνε ὁ πολιτισμός των οὗτος ἔκτοτε πολιτισμὸς κατακτητοῦ μέν, ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστοῦ τοῦ κόσμου. Καὶ εἶνε αὐτὸ τὸ κράτος ὑπὸ τὴν ἀγερωχοτέραν του μορφήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν μᾶλλον αὐτοδύναμον καὶ ἐνεργητικὴν καὶ ἐλευθέραν καὶ ἀπρόληπτον.

Ὑπὸ ὅλως ἀντιθέτους ὅρους καὶ συνθήκας ἐμφανίζονται οἱ Ρῶσσοι ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου.

Νορμανδοὶ αὐτοί, ἀπὸ τῶν αὐτῶν σκανδιναυϊκῶν χωρῶν ἀφορμηθέντες, διαπεραιοῦνται εἰς τὰς ἔναντι παρὰ τὴν Βαλτικήν, τὰς καὶ «ἐπαρχίας τῆς Βαλτικῆς» σήμερον καλουμένας χώρας. Μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης καὶ μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου παρατεινόμεναι αἱ χῶραι αὗται, φέρονται ὡς πρώτους ἔχουσαι κατοίκους, πρὸς τὰ νότια ἰδίᾳ μέρη, τοὺς Κιμμερίους μὲν πρῶτον, τοὺς ἐκδιώξαντας δὲ κατόπιν τούτους Σκύθας. Μετὰ τοὺς Σκύθας φέρονται οἱ Γέται καὶ μετὰ τούτους οἱ Σαρμάται, πάντες λαοὶ βάρβαροι, ἄγριοι, ὑπὸ τὴν τῆς βαρβαρωτέρας καὶ ἀγριωτέρας φύσεως σφραγῖδα.

Ἄλλοι λαοί, ἐπίσης οὕτω βουλωμένοι βάρβαροι, ἀπαντῶνται οἱ Σλαῦοι. Καὶ αἱ χῶραι αὗται, αἱ ὑπὲρ τὸν Εὔξεινον πρὸ πάντων, κατακλύζονται ὕστερα ἀπὸ

στίφη ἄλλα, νέα πνιγηρά, δι' ὅλου τοῦ μεσαίωνος καὶ μέχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ λαοὺς καὶ τῶν αὐτῶν ἐνστίκτων πάντοτε, Γότθους, Οὔννους, Τούρκους, Ἄβαρας, Τατάρους, διασχιζόμεναι καθ' ὅλα αὐτῶν τὰ πλάτη. Νομίζει τις ὅτι ὁ πολιτισμὸς δὲν εὑρίσκει ἔδαφος ἀναπτύξεως ἐδῶ, ὅπου τὰ πάντα εἶνε θολὰ καὶ κελαινὰ καὶ ἄξενα.

Πᾶς λαός, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐκ γενετῆς πολιτισμένοι Ἕλληνες, δὲν ἦτο βέβαια δυνατὸν ἢ ἐν ἀρχῇ νὰ παρουσιάσωσιν ἐνίοτε ἐμφάνειαν ἀγρίαν. Ἀλλὰ πᾶς λαός, πέραν τῶν χωρῶν αὐτοῦ οἰκῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, παρουσιάζει πάντοτε ὁπωσδήποτε μίαν τινὰ γεωμετρικὴν πρόοδον πρὸς τὸν πολιτισμόν. Γίνεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀπὸ λαὸς ἐνστίκτων, λαὸς ἠθῶν καὶ φώτων. Αἱ διασταυρώσεις τοῦ αἵματος τόσων λαῶν βαρβάρων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα μετὰ τοῦ αἵματος τῶν ἑκασταχοῦ ἐγχωρίων ἐξευγενίζουσιν, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως αὐτῶν, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ ὑπὸ τὸν Χριστιανισμόν, ὡς κέντρον καὶ ὡς οἶστρον, λαμβάνωσι μίαν κτηθεῖσαν πλέον ἅπαξ καὶ διαρκῶς χωροῦσαν τοῦ πολιτισμοῦ ταχύτητα.

Ἀλλ' ἐν Ρωσσίᾳ; Ὢ! ἐδῶ εἶνε ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κιμμερίων ὅλα βάρβαρα. Ὁ βαρὺς ὄγκος τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐμφαίνεται ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἐμφανίζονται ἐν αὐτῇ οἱ Ρῶσσοι-Νορμανδοί. Οἱ Νορμανδοὶ αὐτοί, οἱ ἄλλως καὶ Βαράγγοι καλούμενοι, προσκαλοῦνται ὑπὸ τῶν Σλαύων κατοίκων τοῦ Νοβογορόδ, ὑπὸ ἐμφυλίων μαστιζομένων ταραχῶν κ' ἐρίδων, πρὸς εἰρήνευσίν των, κατ' ἀνάλογόν τινα τρόπον τῶν ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν προσκληθέντων εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀγγλοσαξώνων. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ὑφ' οὓς μεταναστεύουσι, καλοῦνται Rudsi ἢ Russj, ὄνομα, ὑφ' ὃ ὠνομάσθησαν ἔκτοτε, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, κάτοικοι καὶ χώρα. Οἱ Rudsi δέ, ἀντὶ τοῦ ὀνόματός των, φαίνεται εἰς ἀντάλλαγμα (!) παραλαμβάνουσι τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων καὶ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ μετ' αὐτῶν ἐπελθόντες Νορμανδοί. Μετὰ τῆς γλώσσης δὲ καὶ τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν θρησκείαν.

Ποῖοι εἶνε οἱ κατακτηταὶ ἐδῶ; Οὐχὶ οἱ προσκληθέντες, ἀλλ' οἱ προσκαλέσαντες κάτοικοι τῆς χώρας Σλαῦοι. Ὅπως διὰ τοῦ πρώτου ἐγκλήματος τοῦ Κάϊν ὑποσημαίνεται ὁ αἰώνιος ἐν αἵματι περὶ ὑπεροχῆς ἀγὼν τῆς ἀνθρωπότητος, οὕτω καὶ διὰ τῆς πρώτης κατακτήσεως τῶν Σλαύων, κατακτήσεως πρωτοφανοῦς ἴσως εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐπιδρομῶν ἀπὸ αἰώνων, ὑποσημαίνεται ὁ διὰ δόλου ἔκτοτε καὶ ὑπούλου τρόπου ἀγὼν ὑπερισχύσεως τῶν Σλαύων ἐν τῷ κόσμῳ. Οἱ Σλαῦοι γίνονται Ρῶσσοι, καὶ ἀντὶ νὰ λάβωσιν ἔξωθεν τὴν γλῶσσαν τὰ ἤθη καὶ τὸ θρήσκευμα, δίδωσιν ὡς ἀμοιβὴν κατακτητικὴν τὰ ἰδικά των.

Οἱ Ἀγγλοσάξωνες, ἐπελθόντες εἰς Ἀγγλίαν ἐκ τῆς Γερμανίας, κατακτῶσι μέν, ἐκπολιτίζουσι δέ. Ἐκεῖνοι, εἰδωλολάτραι ὄντες, ἀποκρούουσι τὸν Χριστιανισμόν, διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶσι κατόπιν ὡς κυρίαρχοι. Οἱ ὑπὸ τοὺς Rudsi Νορμανδοὶ αὐτοὶ δέχονται τὴν λατρείαν τῶν Σλαύων καὶ τὴν πίστιν, ὡς ὑπόδουλοι. Ἐπίσης υἱοθετοῦσι τὴν γλῶσσάν των πειθήνιοι, ὡς ὑπὸ ὄφεις πτηνά, μαγγανευμένοι, ἐνῷ ἐκεῖνοι ἐπιβάλλουσι τὴν ἰδικήν των, ἰσχυροί, ὡς ὁλοκληρωτικαὶ φυσικαὶ δυνάμεις, ἐν ὅλῳ αὐτῶν τῷ μεγαλείῳ.

Οἱ Σλαῦοι μένουσι, δὲν ἀποδιώκονται. Οἱ Βρεττανοὶ φεύγουσι, δὲν προσλιπαροῦνται. Τόσον οἱ Ἀγγλοσάξωνες οἱ κατακτηταί, ὅσον καὶ οἱ Βρεττανοὶ οἱ ἀπελαθέντες διατηροῦσιν ἐπὶ μακρὸν καιρὸν τὴν γλῶσσάν των. Καὶ ἡ πάλη των ἐνέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνδρισμοῦ καὶ τῆς ἀφ' ὑψηλοῦ τῶν ἐγκοσμίων ὄψεως. Ἡ

ἀπεμπόλησις τῆς πατρῴας γλώσσης, χαρακτηριστικὸν ὅλων τῶν ψοφοδεῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνάνδρων, δὲν σημειοῦται παρ' αὐτοῖς ὡς στίγμα φρίκης....

Νορμανδοὶ καὶ παρὰ τῇ ἀγγλοσαξωνικῇ φυλῇ. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ πρώτη ἀπορροφᾷ, ἡ δευτέρα ἐξευγενίζει. Πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς κατακτήσεως σκοπὸν ἀμφότεραι, ἀλλ' ἐκείνη μέν, ὡσεὶ μὲ χιτῶνα δηλητηριώδη Νέσσου ἐνδύουσα τὸν κατακτώμενον λαόν, αὕτη δέ, ὡσεὶ μὲ φρόνημα ἐλευθέρου Ἀθηναίου, παλαίουσα πρὸς τὸν ἐπιδρομέα συνεχῶς, ἕως οὗ ὑποτάξῃ αὐτὸν ὑπὸ τὸ φρόνημα (1)

(1) Ἐκ τῶν δυναστειῶν τῶν Ἄγγλων, ὅπως καὶ τῶν Ρώσσων, ἀπὸ τῆς πρώτης ὑπάρξεως κράτους ἀγγλικοῦ καὶ ρωσσικοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οὐδὲ μία κἂν ὑπῆρξεν *ἐθνική*. Καὶ οἱ μὲν Ρῶσσοι διῳκήθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ δύο μόνον δυναστείας, τὴν τῶν Ροῦριχ καὶ τὴν τῶν Ρομανώφ, οἱ δὲ Ἄγγλοι, ὑπὸ πέντε. Ἀλλὰ καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ εἶνε νορμανδικῆς καταγωγῆς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐν ἀρχῇ, τόσον ὑπὸ τὰς δυναστείας τῶν Ρώσσων, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς τῶν Ἄγγλων, οἱ ὑπ' αὐτὰς λαοὶ ὑπετάγησαν ὡς δοῦλοι αὐτῶν πολιτικῶς, οὐδὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἔχοντες, ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς Ἄγγλους ἢ Ἀγγλοσάξωνας, εἰ καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης δυναστείας των, τῆς λεγομένης *νορμαννικῆς*, ἀπετέλεσαν τὴν κατωτέραν τάξιν, ὑποταγέντες καθ' ὁλοκληρίαν, ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος, ὑπὸ τοὺς Νορμαννούς, ἐν τούτοις, εὐθὺς κατόπιν, ὑπὸ τὸν δεύτερον τῆς δυναστείας ταύτης ἔκγονον, τὸν Γουλιέλμον τὸν Β', ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα τῶν ἀγγλικῶν ἐλευθεριῶν ροδίσματα, δημοσιευθείσης ὑπὸ τούτου τῆς πρώτης βάσεως τοῦ ἀγγλικοῦ Συντάγματος. τῆς Charta Libertatum. Εἰς τί ἄλλο ὀφείλεται ἢ εἰς τὸ δαιμόνιον τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς ἡ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῆς πρώτη αὕτη μέριμνα τῆς πρώτης δυναστείας της; Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ τῶν παρὰ τὴν Βαλτικὴν Σλαύων ἦρξαν ἐπίσης τὸ πρῶτον Νορμαννοί, δηλαδὴ τῆς αὐτῆς προελεύσεως οἷας καὶ παρὰ τοῖς Ἀγγλοσάξωσι δυνάσται, ἐπίσης δὲ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ μὲν Σλαῦοι—Σλαῦοι=Σχλάβοι—(*) ἔκτοτε *δουλεύουσιν* ἀκόμη ὑπὸ τοὺς νορμαννικῆς δυναστείας ἄρχοντας αὐτῶν, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἢ Ἀγγλοσάξωνες ἀπολαύουσι τῶν μέχρις ἰδεώδους ἐλευθεριῶν τοῦ κόσμου, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, εἰ καὶ οἱ Σλαῦοι ἐκεῖνοι ἀπερρόφησαν διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς θρησκείας των εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς Νορμανδοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς χώρας των, κατακτηθέντας οὕτω *ἠθικῶς*, διὰ νὰ δεσπόσωσι τούτων *πολιτικῶς* κατόπιν, κατὰ τῆς ὑπουλότητος προτάξαντες οὕτω ὑπουλότητα, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶχον τὸ σπέρμα τῆς δουλείας **φύσει**—ὅρα καὶ τὴν περὶ *φύσει δούλων* καὶ *φύσει ἐλευθέρων* παρ' Ἀριστοτέλει γνώμην—ἐξακολουθοῦσιν ἔκτοτε ἀνελεύθεροι ὄντες, παρ' ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' κατὰ τὸ 1861 ἀπονεμηθείσας εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας, τοῦ ἀπολυταρχικοῦ πολιτεύματος αὐτῶν, λόγῳ τῆς δουλικῆς των ταύτης φύσεως, ὑποδεικνυομένου ἀνταξίου τοῦ λαοῦ τῆς χώρας. Οἱ δὲ Ἄγγλοι, εἰ καὶ ἐν ἀρχῇ ἐπίσης ὑπετάγησαν ὡς δοῦλοι, ὡς οἱ Σλαῦοι, ἐπειδὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶχον τὸν δαίμονα τῆς ἐλευθερίας **φύσει**, εἶνε σήμερον, δι' ὅλων τῶν αἰώνων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τείνοντες, τὰ πρότυπα ἐλευθέρων εἰς ὅλον τὸν κόσμον πολιτῶν. Οὕτως οἱ Σλαῦοι, ἀπορροφήσαντες τοὺς Νορμανδούς, ὑπετάγησαν ὑπ' αὐτῶν ἐν τούτοις καθ' ὁλοκληρίαν. Οἱ δ' Ἄγγλοι, μὴ ἀπορροφήσαντες αὐτούς, λόγῳ ἐνστί-

(*) Ὡς ἐκ τῆς τελείας ὑποδουλώσεως, ἣν οἱ Σλαῦοι ὑπέστησαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἐν Γερμανίᾳ τὸ ὄνομα Σλαῦος ἢ Σχλάβος ἔκτοτε σημαίνει **δοῦλος**. Κατ' ἀνάλογον τρόπον καὶ τὸ ὄνομα Bougre(=Βούλγαρος), λόγῳ τῶν κατὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ ἐμφάνισίν των θηριωδιῶν αὐτῶν, ἐσήμαινε καὶ ἐξακολουθεῖ, βέβαια νὰ σημαίνῃ *δολοφόνος*.

Οἱ Σλαῦοι ὑπὸ τοὺς Νορμανδοὺς ἐκείνους κατακτῶνται μὲν καὶ ὑπὸ τὸν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν Rudsi, τὸν σφοδρότερον, τὸν ἐξ οὗ ἡ πρώτη τῶν Ρώσσων δυναστεία, τὸν Ροῦρικ, δυναστεύονται, ἀλλ' ἀκριβῶς καὶ μόνον διὰ νὰ τοὺς ἐκσλαυΐσωσι μέχρι μυελοῦ, ἀφαιροῦντες πᾶσαν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀτομικότητα. Οἱ Ἀγγλοσάξωνες,ὑπὸ τοὺς Νορμανδούς, κατακτῶνται ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὸν βασιλέα των, τὸν κατακτητὴν Γουλιέλμον, τὸν καὶ κατακτητήν των, ὑποκύπτουσιν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν κατάκτησίν των ἵνα τὰς πρώτας θέσωσι ρίζας τῶν μεγάλων ἐλευθεριῶν τοῦ μέλλοντος, ὄχι διὰ ν' ἀπορροφήσωσι καὶ συνθλίψωσιν ὡς φυλὴ φυλὴν καθυποτάσσονται, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν καιρῷ ὡς ἄνδρες λεόντιοι, ὅπως εἶνε.

Τὸ ἐπ' ἐμοί, ὡς Ἕλλην, ἐὰν χαρακτηρίζω τοὺς πρώτους ζοφερῶς, βεβαίως ὅμως καὶ δὲν θαυμάζω τοὺς δευτέρους. Καὶ ἀλλαχοῦ ἔγραψα περὶ τῆς μισελληνικῆς πολιτικῆς ἐκείνων, περὶ τῆς ἀνθελληνικῆς πολιτικῆς τούτων.Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν κρίνω καὶ διακρίνω τοῦτο: ὅτι, ἐὰν οἱ Ἄγγλοι ζητῶσιν ἐπικράτησιν παντοῦ, οἱ Ρῶσσοι ἐπιδιώκουσιν ἀπορρόφησιν παντοῦ.Δὲν χάνουσιν ὑπὸ τοὺς πρώτους οἱ κατακτώμενοι οὔτε τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, οὔτε τὴν θρησκείαν αὐτῶν, οὔτε τὰ ἔθιμα αὐτῶν καὶ συνεπῶς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν. Τοὐναντίον, ὑπὸ τοὺς δευτέρους· τὰ χάνουσι καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Εἰς τοὺς πρώτους ἐπικρατεῖ μὲν τὸ ἔνστικτον τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλὰ κατακτητοῦ προοδεύοντος καὶ ἐκπολιτιζομένου. Εἰς τοὺς δευτέρους ἐπικρατεῖ ἐπίσης, ἀλλὰ βαρβάρου κατακτητοῦ καὶ ἐγωϊστοῦ, ὑπὸ τὴν ποταπωτέραν τοῦ ἐγωϊσμοῦ βαθμίδα.

Λοιπόν,—θὰ τὸ πιστεύσετε;—οἱ **Πανσλαυισταὶ**—κατὰ τὴν γνώμην μου—**ὑπάρχουσιν, ἀφ' ἧς ὑπάρχει κράτος ρωσσικόν.** Καὶ οἱ Πανσλαυισταί, ἂν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὸ ἀπὸ 30ετίας καθιερωθὲν ὄνομα αὐτό, πάντως ὅμως ὑπὸ τὸ νῦν ἐν ἐνεργείᾳ πρόγραμμά των, ἐργάζονται καὶ δρῶσιν, ἀφ' ἧς ἀνεφάνη ὁ πρῶτος τῆς πρώτης ρωσσικῆς δυναστείας ἀρχηγός. Ὁ Πανσλαυισμὸς μετὰ τῆς λέξεως, ἐπισήμως ἀνεφάνη εἰς τὸν ρωσσικὸν ὁρίζοντα μετὰ τὴν τελευταίαν, κατὰ τὸ 1863 ἐπανάστασιν τῆς Πολωνίας, τὴν κατασταλεῖσαν διὰ φρικωδῶν μέτρων καὶ σκληροτήτων ρωσσικῶν αὐτόχρημα, τὴν ἐπανάστασιν, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας ἠκούσθη ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ τὸ ὑπερόχως σαρδώνειον ἐκεῖνο: «Ἡ τάξις ἀποκατέστη ἐν Πολωνίᾳ!». Τότε τὸ πρῶτον ἡ ἐπίσημος ἱστορία ὁμολογεῖ καὶ δέχεται ἐμφανισθέντατὸνΠανσλαυϊσμὸν ὡς σύστημα.Ἡἀνεπίσημος ὅμως ἰδική μου καὶ ὑφ' ἣν ἔννοιαν, ἄνευ τοῦ χαρακτηριστικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἐνόουν πάντοτε αὐτὸν οἱ Ρῶσσοι, ὁμολογεῖ καὶ δέχεται αὐτὸν ζῶντα καὶ ὑπάρχοντα ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη ἀνατολῶν τοῦ ρωσσικοῦ ὄγκου εἰς τὸν κόσμον. Δηλαδὴ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 9 μ. Χ. αἰῶνος. Ὅτε δηλαδὴ ἐπεφάνη ὁ Ρῶσσος-Βαράγγος-Νορμανδὸς ἐκεῖνος Ροῦρικ.

Καθιερώθη ἐπιμόνως παρ' ἡμῖν νὰ ἑρμηνεύηται ὁ Πανσλαυισμός, ὡς ἐπιδιώκων μόνον τὴν διὰ παντὸς μέσου, ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον, συγκέντρωσιν τῶν σλαυϊκῶν φυλῶν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, οἱ ἐθνικόφρονες Ρῶσσοι, θυμωθέντες ἐκ τῶν πρὸς

κτων ἐλευθέρων, τοὐναντίον, πολιτικώτατα ἀνεχθέντες τούτους πρὸς καιρόν, ἐκυριάρχησαν διὰ τοῦ ἐμφύτου φιλελευθέρου πνεύματος αὐτῶν τῶν δυναστῶν των, ἐμπνέοντες εἰς αὐτοὺς βαθμηδὸν καὶ μέχρι σήμερον καὶ ἐπ' ἄπειρον τὸ φιλελευθερώτερον πολίτευμα τοῦ κόσμου, αὐτὸ ὅ περ πρῶτοι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν καὶ ἐξύψωσαν τὸ Σύνταγμα.

ἀπελευθέρωσιν διαρχῶν αὐθαδειῶν τῆς Πολωνίας—γνωστοῦ ὄντος,ὅτι πᾶσα πρὸς ἐλευθερίαν τάσις νομίζεται ἐν Ρωσσίᾳ ὡς αὐθάδεια!—ἔφθασαν εἰς τὴν δῆθεν ὑπερβολὴν αὐτήν: νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ νὰ δεσπόσωσι τῶν τυχῶν ὅλων τῶν ὁμοφύλων των λαῶν. Ὁ λόγος δέ, δι' ὃν ἐξερράγη κυρίως ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ὑπερβολὴν αὐτὴν ὀφείλεται.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Πανσλαυϊστῶν ἐδεινώθη ἔτι πλειότερον ὑπὲρ τῶν τάσεων αὐτῶν, καταλήξασα εἰς τὸν μοιραῖον ἐκεῖνον πόλεμον, καὶ ἐκ τούτου: ὅτι κατὰ μὲν τὸ 1866, καθ' ὃ ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τῆς Σαδόβας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, καὶ τὸ 1870, καθ' ὃ ἐπῆλθε τὸ Σεδάν, ἡ Ρωσσία ἔδειξε πλήρη οὐδετερότητα ὑπὲρ τῆς Γερμανίας, ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῆς. Κατὰ δὲ τὸ 1870, ἡ μετὰ τῶν τριῶν Αὐτοκρατόρων συμμαχία, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ρώσσων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, ἐγένετο παραίτιος παραγκωνίσεως τῶν ἀπὸ ρωσσικῆς ἀποκλειστικῶς ἀπόψεως συμφερόντων τῶν πρὸς δυσμὰς καὶ νότον Σλαύων.

Λοιπόν, παρὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἡ οὐδετερότης καὶ ἡ συμμαχία αὕτη ἐφάνησαν τότε πρῶτον δῆθεν ἐξεγείρουσαι τὰ ἕως τότε μόνον (!) εἰς τὸν ἐκρωσσισμὸν τῆς Πολωνίας ἀρκούμενα ἐθνικὰ ἔνστικτα ὅλων τῶν ἐθνικοφρόνων ἡγετῶν. Οἱ ἡγέται οὗτοι, ἄνθρωποι θαυμάσιοι, ὅπως πᾶς τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς μεμυημένος Ρῶσσος, ἐπὶ φαρισαϊσμῷ καὶ ἠθοποιΐᾳ, ἀνεβόησαν τότε ὅλοι, ὅτι ὁ Σλαυϊσμός, κατόπιν τοιαύτης πολιτικῆς ἀδόξου, ἀδικεῖται, χάνεται! . . Ἐνῷ ἀντιθέτως, ἡ ἐπίσημος ρωσσικὴ πολιτικὴ ἐφαίνετο, κατὰ τὰ εἰωθότα, μὴ συμμεριζομένη καὶ τόσον τὰς φωνὰς αὐτάς.

Ὁ Σλαυισμός, ἐν τούτοις, καὶ κατὰ τὰ προκαλέσαντα τὴν τεχνητὴν αὐτὴν ἐξέγερσιν πολεμικὰ ἐκεῖνα γεγονότα καὶ πρὸ τούτων ὡς ὀκτάπους ἥπλωνε τοὺς πλοκάμους του παντοῦ, ροφῶν, ἀπομυζῶν, συνθλίβων.... Τὸ ὄνομα μόνον: Πανσλαυισμος τῷ ἔλειπε. Ἴσως καὶ μεθοδικώτερόν τι σύστημα ἀκόμη. Καὶ τὸ σχέδιον: νὰ συγκεντρωθῶσιν ὅλοι οἱ σλαυϊκοὶ λαοὶ ἐπὶ ταὐτὸ—καὶ τὸ ἄλλο: ν' ἀσκηθῇ καὶ ἐπὶ τῶν **μὴ** σλαυικῶν, ἐντὸς τοῦ κράτους, καὶ ἐπὶ τῶν **μὴ** σλαυικῶν, ἐκτὸς αὐτοῦ, οἱαδήποτε ἐπιρροὴ καὶ πίεσις καὶ βία, κατὰ τὰς περιστάσεις,—ἦτον ἕως τότε ἐν χρήσει καὶ ἐνεργείᾳ. Ἕως οὗ εὑρέθη καὶ τὸ ὄνομα, ἐπὶ τέλους! Κ' ἐτέθη στερεωτέρα τις, δηλαδὴ ὑπουλοτέρα, εἰς τὰς ἐνεργείας βάσις...

Τότε πλέον, οἱ δῆθεν ἠγανακτισμένοι ἐκεῖνοι, οἱ δῆθεν ἠδικημένοι ἐκ τῶν γεγονότων ἐκείνων τοῦ 1866, 1870 καὶ 1872, ἀπεφάσισαν νὰ διακηρύξωσιν ὡς καινοφανές τι πρόγραμμα σωτήριον, ἐκεῖνο, ὅ περ ἐφηρμόζετο ἤδη ἀπὸ αἰώνων, καὶ ὅ περ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀποτελεῖ τὴν μίαν μόνον ὄψιν,τὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα δηλαδὴ ἐθνικῆς μερίμνης, ὁμοσπονδιακὴν συνένωσιν τῶν Σλαύων.

Κ' ἐφαίνετο τότε, καὶ ἔκτοτε, ὡς φαίνεται καὶ πάντοτε, ἡ πολιτικὴ τοῦ κράτους διϊσταμένη πρὸς τὴν τῶν Πανσλαυϊστῶν καὶ δῆθεν μόνον παρασυρομένη ὑπ' αὐτῆς ἢ ἐνδίδουσα εἰς ἐκτάκτους τοῦ κράτους περιστάσεις· τάχα ἐξηναγκάσθη ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ὑπὸ τούτων εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον τοῦ 1877, κατὰ κράτους ἤγουν τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ πρωτήτερα, ἦτο ὁ σκόλοψ ὁ παντοτεινὸς τοῦ ρωσσικοῦ, καὶ κατὰ γεωγραφικοῦ σημειου, ὅ περ,ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ροῦρικ τὸ ἐρασμιώτερον τῶν Ρώσσων ὄνειρον. Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος δὲν ἦτο τότε ἢ ἐλάχιστος μόνον σταθμὸς τοῦ τεραστίου καὶ προαιωνίου τοῦ Πανσλαυισμοῦ προγράμματος, τοῦ προγράμματος, ὄχι μόνον πῶς ὑπὸ μίαν ἐπιρροήν, τὴν ρωσσικήν, ἤ, προϊόντος τοῦ

χρόνου, ὑπὸ ἓν σκῆπτρον, τὸ ῥωσσικόν, νὰ ὑπαχθῶσιν οἱ ἁπανταχοῦ ὁμόφυλλοι τῶν Ῥώσσων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς πῶς νὰ ἐκσλαυϊσθῇ πᾶς κατακτώμενος λαὸς ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ φυλῆς.

Κατὰ ταῦτα, – Πανσλαυϊσμός, λοιπόν, εἶνε πρωτίστως **ὁ ἐκσλαυϊσμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, κατακτωμένου βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον· ἡ ἀπορρόφησις αὐτοῦ κατὰ λαοὺς καὶ ἔθνη καὶ φυλὰς καὶ πατριὰς ἀκόμη· ἡ ὑπὸ τὸν σλαυϊκὸν ἐκμυζητῆρα ἐθνικὴ ἐξολόθρευσις αὐτοῦ, ὑπὸ οἱανδήποτε φυλετικὴν ὀντότητα καὶ ἂν ἐμφανίζηται.**

Ὑπὸ τὴν περιωρισμένην ἐκδοχὴν τῆς εἰς ἓν συγκεντρώσεως μόνον τῶν σλαυϊκῶν φυλῶν, ἀνάγουσι τινὲς τὸν Πανσλαυισμὸν ὡς δόγμα πολιτικὸν τῶν Ῥώσσων μέχρι τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ὁ δὲ Σάθας, εἰς τὸ ἐν ταῖς «Ἱστορικαῖς Διατριβαῖς» αὐτοῦ περιλαμβανόμενον περίφημον περὶ διανομῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους σχέδιον τοῦ Δαλβερώνη προτάσσει αὐτοῦ «σημείωσιν», ἐν ᾗ λέγει ὅτι τὸν Πανσλαυϊσμὸν ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἡ Ῥωσσία ἐκ τῆς Δύσεως!

Οὐδεὶς διαμφισβητεῖ τὸ ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ ἐκτιθέμενον ἱστορικὸν γεγονός. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς θ' ἀρνηθῇ, νομίζω, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας Λεοπόλδος, ὁ καὶ ὑποδείξας τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁδὸν εἰς τοὺς «Μοσχόβους», δὲν ἔπραξε τοῦτο ἐκ παρορμήσεων συμπαθειῶν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Τότε ἐκινδύνευε ἡ Βιέννη, δηλαδὴ ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος. Πῶς ἄλλως θὰ ἠδύνατό τις τότε ν' ἀνακόψῃ τὴν κατὰ τῆς Εὐρώπης θριαμβευτικὴν προέλασιν τῶν Τούρκων, εἰ μὴ ἐκστρατεύων κατ' αὐτῆς τῆς καρδίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντιπερισπῶν αὐτοὺς οὕτως εἰς τὸν κατὰ τῆς Εὐρώπης πόλεμον; Τίς δ' ἄλλος ἦτο ἐγγύτερος αὐτῆς ἢ ὁ πρὸς ὃν ὁ Λεοπόλδος ἀπηυθύνθη, ὁ Μόσχοβος;

Περιέργως ὅμως εἰς τὴν ἐν λόγῳ σημείωσιν τοῦ Σάθα, γράψαντος τὰς «Ἱστορικὰς Διατριβὰς» αὐτοῦ ἑπτὰ ἔτη πρὸ τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου, πρὸ τῆς πανηγυρικῆς ἐμφανίσεως δηλαδὴ τοῦ πανσλαυϊστικοῦ προγράμματος, ὡς ὑποκρίνεται, ὅτι ἐννοεῖ τοῦτο ἡ Ῥωσσία, ὑπάρχει καὶ γενικωτέρα τις περὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἰδέα, ὄχι ὡς ἀποβλέποντος μόνον τὰς σλαυικὰς φυλάς, ἀλλὰ καὶ πέραν τούτων, τὸν ἐκσλαυϊσμὸν τῆς Ἀνατολῆς καθόλου. Ὁ Σάθας κατὰ τὸ 1870 ἐνόει τὸν Πανσλαυϊσμὸν εὐρύτερον. Οἱ νεώτεροι τῆς Ἑλλάδος ἱστορικοὶ ἐννοοῦν αὐτὸν ὡς ὀρεγόμενον μόνον τὰς σλαυϊκὰς ξυλόκοττας! — Ἡ πράγματι περίεργος ἱστορικὴ αὐτὴ σημείωσις ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς:

«Ἀδίκως κακίζεται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅτι δῆθεν δυστρόπως πρὸς τὴν Δύσιν προσφερόμενον, καὶ πρὸς τὴν Ἄρκτον εὐμενέστατα προσβλέπον, ἐνισχύει διὰ τῶν περὶ καταστροφῆς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὀνείρων αὐτοῦ τὸν Πανσλαυϊσμόν, ἐνῷ ἱστορικῶς καταδείκνυται, ὅτι αὐτοὶ οἱ κατήγοροι πρῶτοι καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐνέβαλον τὴν περὶ ἐκσλαυϊσμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἰδέαν, διδάξαντες τοὺς Μοσχόβους, ὅτι ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις εἶνε ἡ φυσικὴ τῶν Τσάρων καθέδρα, ἡ δὲ Ἑλλὰς ῥωσσικὴ ἐπαρχία, καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολυειδῶς ἐμελέτησαν καὶ συνειργάσθησαν πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

«Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1683 συνομολογηθεῖσαν συμμαχίαν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Ἰωάννου Σοβιέσκη, καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λεοπόλδου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τῆς Βιέννης ἐπερχο-

μένων Τούρκων, προὐτάθη ὑπὸ τοῦ ἥρωος ἐκείνου βασιλέως καὶ ἡ μετὰ τὴν νίκην διανομὴ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀνιδρύσεως τῶν πολιτειῶν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Λεοπόλδος ἐκώφευσε μὲν πρὸς τὰς προτάσεις τοῦ Σοβιέσκη, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1684), στείλας πρεσβείαν εἰς Ρωσσίαν καὶ ζητήσας τὴν συμμαχίαν τοῦ Τσάρου, ὑπέδειξε τοῖς Μοσχόβοις τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἄγουσαν ὁδόν. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν Τσάρον δημηγορίας τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ αὐτοκράτορος ἀποσπῶμεν τὴν ἑξῆς περίοδον. «Ὅλη ἡ Ἑλλὰς »καὶ ἡ Ἀσία μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης σᾶς περιμένουσι μὲ ἀνοικτὰς »ἀγκάλας.... Πολεμήσατε ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα »ἐπὶ τέλους ἐξολοθρευθῶσιν οἱ ἀσεβεῖς. Ἐκδικήθητε αὐτὸν τὸν Σταυρόν, »καὶ ἀνάψατε τὸ φῶς αὐτοῦ. Γενῆτε κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, »ἔνθα οἱ Πατριάρχαι σας πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἕδραν αὐτῶν. Εἶνε ὄνειδος »νὰ λαμβάνητε τοὺς νόμους τῆς πίστεώς σας παρ' ἑνὸς ἀπίστου, κρημνί»σαντος τὰς ἐκκλησίας σας καὶ ἐγκαταστήσαντος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν »τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἐὰν θέλητε νὰ σᾶς ἀγαπῶσιν οἱ ὁμόθρησκοί σας, »πρέπει καὶ σεῖς ν' ἀγαπᾶτε αὐτούς. Δὲν πρέπει νὰ φέρητε τὸ ὄνομα »μόνον τοῦ Χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ. Πολεμήσατε »καὶ θὰ ἐπικληθῆτε μεγάλοι Τσάροι, φάροι ὅλης τῆς Χριστιανωσύνης, »ἀναδίδοντες τὸ πρὸς σωτηρίαν τῶν πεπλανημένων ἀναγκαῖον φῶς. Ἐὰν »παρίδητε τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, καὶ οὐδὲν κατορθώσητε, θέλετε ἀπο»λέσῃ καὶ τὸ μέγα ὄνομά σας, καὶ τὴν τύχην σας». Τοιούτους λόγους, λέγει ὁ διάσημος Σαλβανδῆς, ἤκουσεν ἐκ στόματος τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Λεοπόλδου ὁ τότε ἑνδεκαέτης Τσάρος Πέτρος. Παρ' αὐτῶν δ' ἐδιδάχθησαν οἱ Ρῶσσοι τὰ περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἑλλάδος φιλόδοξα αὐτῶν σχέδια». (1)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, οὐχ ἧττον, καταφαίνεται ὅτι ἡ ἔννοια, ἣν καὶ ὁ Σάθας, ἂν καὶ ἐπεκτείνηται πέραν τῶν διαφόρων σλαυϊκῶν φύλων τῆς Ἀνατολῆς ἔχει δώσῃ εἰς τὸν Πανσλαυϊσμὸν ὡς δύναμιν, ἂν καὶ ἐπεκτείνηται μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὅλης, δούλης καὶ ἐλευθέρας, οὐχ ἧττον ὑπὸ τὴν λέξιν «Πανσλαυϊσμὸς» καὶ οὗτος ἁπλῆν τινα κατάκτησιν, ἔστω καὶ μὴ σλαυϊκῶν χωρῶν, χωρὶς οὐδὲ μίαν ἁπλῆν νύξιν νὰ δίδῃ εἰς τοὺς λόγους του περὶ ἀπορροφήσεως ἐθνικῆς αὐτῶν, χωρὶς δηλαδὴ ὑπὸ τὴν λέξιν «Πανσλαυϊσμὸς» νὰ ἐννοῇ καὶ τὴν ἀπεμπόλησιν πάσης ὑπ' αὐτοῦ ἐθνότητος.

(1) Salvandy Histoire du Jean Sobieski, Paris 1855 tom. II, σελ. 131, 297.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Νεοκλῆ Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ τομιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. [illegible] — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. [illegible].

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.** — Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . . . . Δρ. 0,20
2). **Τοῦ αὐτοῦ.** — Γουλιέλμος Γλάδστων. . . . . . » 1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . » 2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. . . . » 1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. . . . . » 0,20
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. . . . . . » 0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατὸς . . . . . . » 0,10
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine . . . . . » 1,—
9). **Χ. Χρηστοβασίλη.** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 2,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.** — Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. . » 0,10
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις . . . . . » 1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις . . . . . . » 0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . » 1,—
14). **Γ. Ν. Χατζηδάκη.** — Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . » 1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.** — Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, . » 1,—
16). **Π. Καρολίδου.** — Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . » 2,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . . . . » 3,—
18). **Ι. Νικολάρα.** — Πατρίς, τραγῳδία . . . . . » 1,—
19). A. Z. Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental, . » 0,50
20). O. de Bezobrazow — Idées sur la Question d'Orient. . . . » 0,50
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.** — Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . » 0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.** — Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . . . » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . . . » 0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.** — Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . . . . » 5,—
25). **Ἡρακλ. Βασιάδου.** — Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν » 1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900) . . . . » 2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . » 0,10
28). **Ν. Δουρνοβώ.** — Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. . . » 1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . . » 1,—
30). **Γ. Στρατήγη.** — Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . . . » 1,—
31). **Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα . . . » 1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . . » 7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα » 1.—

κ. Ἀλέξανδρον Πιπινέλην
Κύμην

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' Τεῦχος 107ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 Νοέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1906

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΠΡΟΣ ΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΚΑΙ

ΤΟΥΣ ΕΤΑΙΡΟΥΣ ΑΥΤΗΣ

Κύριε Συνάδελφε,

Γινώσκετε βεβαίως, ὅτι πρό τινων ἡμερῶν ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι γνῶμαί τινες τοῦ κ. Α. Ζαΐμη, ἤδη ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς κρητικῆς Πολιτείας, πλέον δ' ἢ ἅπαξ γενομένου προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀναφορικῶς πρὸς τὰ καιριώτατα τῶν ζητημάτων τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Αἱ γνῶμαι αὗται, ἄντικρυς ἀπᾴδουσαι πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου γένους, προὐκάλεσαν, ὡς εἰκός, δυσμενῆ σχόλια καὶ κρίσεις περὶ τοῦ ἀνδρός, εἰς ὃν ἐπ' ἐσχάτων ἀνετέθη ὑψίστη ὅσον καὶ ἐμπιστευτικωτάτη ἐθνικὴ λειτουργία. Οὐκ ὀλίγοι ἐδυσπίστησαν ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τῶν γνωμῶν τούτων, ἀλλ ἀφοῦ δὲν διεψεύσθη ἡ γνησιότης αὐτῶν, καθῆκον νομίζει τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας νὰ προβῇ εἰς ἀναίρεσιν τῶν νέων τούτων πολιτικῶν θεωριῶν ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ, ὧν ἡ διάδοσις καὶ ἡ ἀποδοχή, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἡ πραγμάτωσις, δύναται νὰ περιαγάγῃ εἰς κίνδυνον ὕψιστα καὶ τιμαλφέστατα συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

«Πρέπει νὰ φωτισθῇ τὸ κοινόν», λέγει ὁ κ. Ζαΐμης, καὶ ἐκθέτει τὰς ἰδέας του, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ μὲν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἐθνικὰ ἡμῶν δικαιώματα παραγράφονται, ἐκ τῆς Ἠπείρου πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸ ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου πινάκιον φακῆς καὶ διὰ νὰ μὴ ἀπομονωθῶμεν τελείως, πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν Ἔθνος καὶ Ἐκκλησία ἀπέναντι τῶν ρωμουνικῶν ἀξιώσεων, διότι, ἐὰν ἐπὶ τέλους ἀφήσωμεν νὰ ἐκρωμουνισθῶσιν οἱ Κουτσόβλαχοι τῆς Μακεδονίας καὶ ἀπολεσθῶσι διὰ παντὸς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τὸ Μοναστήριον, ἡ Φλώρινα, τὸ Τύρνοβον, τὸ Μεγάροβον, τὸ Κρούσοβον, ἡ Κλεισούρα, ἡ Νεβέσκα, ἡ Μυλόβιστα καὶ σὺν αὐτοῖς πᾶσα σχεδὸν ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ ζημία διὰ τὸ ἔθνος δὲν θὰ εἶνε σπουδαία

Τοιοῦτο εἶνε τὸ καινὸν Εὐαγγέλιον τῶν «βαρυσημάντων γνωμῶν» τοῦ κ. Ζαΐμη, κατὰ τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ρυθμίσωμεν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ τοῦ ἔθνους ἐν γένει..

Ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ φωτισθῇ τὸ ἔθνος ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων οὐδεὶς ἀντιλέγει, ἀλλὰ νὰ φωτισθῇ μὲ τὸ φῶς τὸ ἐκ τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ μὲ τὸ ἐκ τῶν λόγων. Τούτου ἕνεκα φρονεῖ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, ὅτι ἔχει καθῆκον ν' ἀνασκευάσῃ διὰ πραγμάτων τὰς πεπλανημένας καὶ ἐπιζημίους διὰ τὸ ἔθνος ἰδέας τοῦ κ. Ζαΐμη.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ὅτι σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν διατελεῖ σύμφωνον, ὅτι, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα σήμερον, τὸ ἑλληνικὸν κράτος ὀφείλει νὰ ἀπόσχῃ πάσης πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ καθεστῶτος. Παρῆλθον δυστυχῶς, ἴσως ἀνεπιστρεπτεί, οἱ χρόνοι, καθ' οὓς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐθεωρεῖτο ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ Ἀσθενοῦς. Χάρις ἰδίως εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ ἐντεῦθεν κυβερνήσαντας τὴν Ἑλλάδα, οἵτινες περὶ μικρὰ πάντοτε τυρβάζοντες, ἐλησμόνησαν ὁλοτελῶς τὸν προορισμὸν τῆς ἐλευθερωθείσης γωνίας καὶ μηδέποτε προνοήσαντες νὰ συντάξωσιν αὐτὴν στρατιωτικῶς,ἔδωκαν καιρὸν νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ μέσον νέοι ἀνταπαιτηταί, σωφρονέστεροι καὶ προνοητικώτεροι ἡμῶν, εἰς οὓς προσμειδιῶσι μείζονες πιθανότητες ἐπιτυχίας.

Ὁ κ. Ζαΐμης ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα φέρεται μοιραίως πρὸς ταχεῖαν λύσιν,ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἀπέχομεν εἰμὴ ὀλίγιστα ἔτη. Ἀλλὰ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα φέρεται πρὸς λύσιν ταχεῖαν, συγκριτικῶς πρὸς τὴν μακροβιότητα τῶν κρατῶν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἀπέναντι τῶν διὰ τῶν νέων μέσων συγκοινωνίας ὁρμητικῶς διαδοθεισῶν καὶ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν νέων ἰδεῶν περὶ καθηκόντων ὑπηκόων καὶ κυβερνήσεων,ἡ Τουρκία ἐτέθη πρὸ τοῦ διλήμματος: ἢ νὰ παραδεχθῇ τὰς ἰδέας αὐτὰς καὶ πρὸς αὐτὰς νὰ μεταρρυθμισθῇ,ἢ νὰ ἐκλείψῃ ἐκ τῆς χορείας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Οἱ γνωρίζοντες τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ σύνεγγυς, καὶ τοιοῦτοι ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα βεβαίως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἦσαν πλέον ἢ πεπεισμένοι, ὅτι ἡ Τουρκία ἦτο ἀδύνατον νὰ τάξῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου πραγματικῆς ἰσονομίας Μωαμεθανοὺς καὶ Χριστιανούς. Τὸ θρήσκευμα, αἱ παραδόσεις, ἡ κατ' οἶκον ἀνατροφὴ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνθίσταντο εἰς τοῦτο ἐρρωμένως.

«Ὑπέδειξα σήμερον εἰς τὸν μέγαν Βεζύρην, ἔγραφεν εἰς τὴν Κυβέρνησίν του »ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλος πρεσβευτής, ὅτι ἐὰν ἐχορηγοῦντο ἐγκαίρως πα»ραχωρήσεις εἰς τοὺς μὴ Μουσουλμάνους ὑπηκόους, ἡ Ἑλλὰς θ' ἀπετέλει ἴσως »καὶ νῦν ἔτι συστατικὴν μερίδα τῆς Τουρκίας, θερμῶς δὲ τῷ συνέστησα νὰ μὴ »ἐπαναληφθῶσιν αἱ φρικαλεότητες τῶν χρόνων ἐκείνων. Μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ἔκλινε »τὸν αὐχένα εἰς τὸ θεῖον θέλημα, ἐὰν ἐπέπρωτο νὰ πέσῃ τὸ Κράτος, ἀλλ' οὐδεὶς »Τοῦρκος θὰ ἀπεδέχετο οὐδὲ ἕνα ἐκ τῶν προταθέντων ὅρων. Τῷ εἶπον,ὅτι εὐχερὴς »θὰ ἦτο ὁ συμβιβασμός, ἐὰν ἐδέχετο ἡ Πύλη νὰ καταρτίσῃ σῶμα χωροφυλακῆς »ὑπὸ Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, ἀλλ' αὐτὸς ἠρνήθη.»

Ταῦτα ἐλέγοντο τὸ 1876 — 77. Ἐκ τῆς ἀκαμψίας τῆς Πύλης ἐπῆλθεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ ὀλέθριαι διὰ τὴν Τουρκίαν συνέπειαι.

Πῶς ἐπωφελήθησαν τὴν μοναδικὴν ἐκείνην εὐκαιρίαν οἱ κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος, ἀπαντᾷ ἡ μέχρι Δομοκοῦ ἐκστρατεία. Παρ' ὅλας τὰς γνωστὰς διπλωματικὰς πιέσεις τῆς Ἀγγλίας, ἡμεῖς φρονοῦμεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐμεγεθύνετο ἐπαισθητῶς ἀναλώμασι τῆς Τουρκίας καὶ τῇ ἠθικῇ ὑποστηρίξει τῆς Εὐρώπης, ἐὰν ἦτο συντεταγμένη εὐπροσώπως καὶ ἤκουε τὴν φωνὴν τῆς ἠθικῆς της συνειδήσεως. Ὅτι δὲ δὲν λέγομεν μύθους, ἀπόδειξις, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ Χοῦντερ καὶ Ἔλφιν εἶχον χαράξῃ πρὸ τοῦ πολέμου ἐκείνου χάρτην νέων ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπεδικάζοντο εἰς αὐτὴν τὰ βιλαέτια Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, ἔχοντα τὸ μὲν πρῶτον 702 τετραγωνικὰ μίλια καὶ 650 χιλιάδας κατοίκων τὸ δὲ δεύτερον 948 τετραγωνικὰ μίλια καὶ 1,420,000 κατοίκων, κατὰ τὸν «**Ν. Ἐλεύθερον Τύπον**».

«Λαμπροτάτη καὶ πρὸς τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα ἁρμόζουσα λύσις τοῦ ἀνατο«λικοῦ ζητήματος, ἔλεγεν ὁ Τσάμπερλαιν, θὰ ἦτο ἡ τῆς Ἑλλάδος αὔξησις, ἄνευ »τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐμποδίζειν τὴν ἐλευθερίαν τῶν πορθμῶν. Πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ »καταστῇ πυρὴν δυνάμεως, ἱκανῆς ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν προσαρτή»σεων ἄλλων Δυνάμεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ.»

»Ἐὰν ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ἡ βρεττανικὴ συμπάθεια ἀπεκοιμήθη, ἔγραφε »κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἓν ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀγγλικῶν φύλλων, πταίει ἡ » Ἑλλάς, ἥτις ἐκοιμήθη ὑπὸ μανδραγόραν». «Προτρέπομεν τοὺς Ἕλληνας, ἔγραφεν »Ἄγγλος φιλέλλην κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἐκείνας ἡμέρας, νὰ δείξωσιν εἰς τὴν συμ»παθοῦσαν αὐτοὺς Εὐρώπην, ὅτι ἡ ἱκανότης των δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἀπο»στολὴν γελοίων συγχαρητηρίων. Τοιαῦται σχολαστικαὶ ἐπιδείξεις δὲν ἐπιτρέπον»ται εἰς λαόν, παρ' οὗ ἡ Εὐρώπη περιμένει ἔργα καὶ ὄχι λόγους».

Ἀλλ' ἐὰν ἡμεῖς ὑπήρξαμεν παιδαριωδῶς ἐπιπόλαιοι καὶ ἀπρονόητοι, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε ἐπίσης καὶ ἡ Εὐρώπη, τῆς ὁποίας, κηρυχθέντος τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐπὶ τῇ προβλέψει, ὅτι ἡ Τουρκία ἐπὶ τέλους θὰ κατεβάλλετο εἰς τὴν μονομαχίαν αὐτήν, ὕψιστα συμφέροντα διεκυβεύοντο. Προβλέπουσα, ὅτι οἱ ὅροι τοῦ νικητοῦ θὰ περιελάμβανον Βουλγαρίαν καθήκουσαν μέχρις Αἰγαίου, ἡ Ἀγγλία ἠρώτησε τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ προξένους της, ἂν θὰ ἦτο ἀσπαστὸν εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ λαούς, ἡ μὲν Αὐστρία νὰ προβῇ εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς χώρας,παραλλήλως δὲ νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ἀγγλία τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν αὐτῆς

Δὲν ἦτο μόνον ἡ δημιουργία τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας, ὡς κέντρου ἕλξεως, διὰ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγάρους, ἓν ἔτι σημεῖον τῶν καιρῶν, δεικνῦον, ὅτι ἐπισπεύδεται ἡ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος; Τὸ ἐνδεικτικώτερον ἦτο, ὅτι ἡ ἐλευθερώσασα αὐτοὺς Δύναμις πρώτιστον αὐτῆς μέλημα ἐθεώρησε τὴν ἄμεσον στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἡγεμονίας.

— «Κύριε Ζ., ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ πρός τινα ἡμέτερον ἐν Σόφιᾳ Βουλγαρομακεδὼν φιλόπατρις, εἴτε δέκα, εἴτε εἴκοσι, εἴτε τριάκοντα παρέλθωσι ἔτη, τὴν Μακε-

δονίαν *μετὰ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης* θὰ καταλάβωμεν ἡμεῖς, οὐδέποτε δὲ σεῖς οἱ Ἕλληνες, διότι ἡμεῖς καὶ ἔχομεν καὶ θὰ ἔχωμεν στρατὸν πολὺν καὶ ἀξιόμαχον, σεῖς δὲ οὔτε ἔχετε, οὔτε θὰ ἔχητε. Στρατιωτικῶς εἶσθε τὸ ἐξουδένωμα τῶν κρατῶν». Ἐὰν εἶχε δίκαιον ἢ ὄχι ὁ Βούλγαρος φιλόπατρις εἰς τὰς περὶ τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κρίσεις του, ἄς ἀπαντήσωσι τὰ πολεμικὰ ἐγχειρήματα τοῦ ἔτους 1886 καὶ 1897 καὶ ἡ σημερινὴ ἡμῶν κατάστασις.

Ἐὰν ἐκ τῶν ἄνωθι εἰρημένων δύναται νὰ ἐξαχθῇ πόρισμά τι, τὸ πόρισμα τοῦτο συγκεφαλαιοῦται εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο ρητόν, δηλαδὴ «ὁ μὴ ἔχων μάχαιραν πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν».

Ὁ κ. Ζαΐμης συμβουλεύει, εἶνε ἀληθές, νὰ ἐξοπλισθῇ τὸ ἔθνος, ὄχι ὅμως μὲ σπάθας, ἀλλὰ μὲ ἐγχειρίδια· καὶ τοῦτο διότι ἐκ τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ζητημάτων, τὸ μακεδονικὸν εἶνε ἐκεῖνο, ὅ περ θὰ λυθῇ σχεδὸν τελευταῖον. Ἀπεδείχθη οὐχὶ ἅπαξ, ὅτι οἱ λαοὶ ὁρμεμφύτως ἐμάντευσαν ὀρθότερον τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, παρὰ οἱ πολιτικοὶ ἡγέται του, οἵτινες πολλάκις οἰκτρῶς ἐπλανήθησαν. Ὁ κ. Ζαΐμης ἔχει τὴν τιμὴν νὰ διαφωνῇ πρὸς τὸ ἔθνος ὅλον καὶ ἴσως καὶ πρὸς τοὺς πλείστους τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔθνος αἰσθάνεται ὁρμεμφύτως, ὅτι ἐκ τῶν ἀλυτρώτων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐκείνη, ἥτις κινδυνεύει ἀμέσως ν' ἀπολεσθῇ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εἶνε ἡ Μακεδονία καὶ διὰ τοῦτο ἐθρήνησε καὶ θρηνεῖ τόσα ἐπίλεκτα αὐτοῦ τέκνα, σπεύσαντα προθύμως νὰ ἀγωνισθῶσιν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τὸν ἀγῶνα τῆς προασπίσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἀφειδῶς ἔχυσαν καὶ χύνουσι τὸ αἷμά των. Ὁ κ. Ζαΐμης συμβουλεύει νὰ κοιμηθῶμεν ἥσυχα, διότι ἡ Εὐρώπη θὰ διαθέσῃ τὴν τύχην τῆς χώρας ἐκείνης κατὰ τὸ δοκοῦν, προικοδοτοῦσα αὐτὴν δι' αὐτονομίας, ἀφοῦ ἤδη ἅπαξ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὑπὸ μορφὴν συγκυριαρχίας.

Ἐὰν πλανᾶται τὸ ἔθνος, θὰ καταδειχθῇ ἐκ τῶν ἑξῆς :

Τρίτον ἤδη ἔτος παρῆλθεν, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ Εὐρώπη εὑρίσκεται ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς ὀργάνωσιν χωροφυλακῆς καὶ ἀστυνομίας, καὶ πρὸς εὐτακτοτέραν διοίκησιν τῆς χώρας. Ἄς ἴδωμεν ἤδη τοὺς καρποὺς τῆς περιφήμου εὐρωπαϊκῆς συγκυριαρχίας. Μήπως ἠλαττώθησαν κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα αἱ δολοφονίαι, οἱ ἐμπρησμοί, αἱ δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν παντοῖαι καταστροφαί, ὁ φυλετικὸς ἀλληλοσπαραγμός; Παντάπασι. Τοὐναντίον μάλιστα ηὔξησαν ταῦτα ἀσυγκρίτως περισσότερον καὶ ἀληθὴς κόλασις βασιλεύει ἐν τῇ ἀτυχεῖ ἐκείνῃ χώρᾳ. Ἐὰν ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ διὰ στόματος τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ της διατυμπανίζῃ ἐπαισθητὴν βελτίωσιν τῆς φρικώδους αὐτῆς καταστάσεως, τὰ ὑπουργικὰ στόματα τῆς Ἀγγλίας διαψεύδουσιν αὐτήν, κηρύσσοντα τὸ ἐναντίον· αἱ ἐν στενῷ δὲ κύκλῳ ὁμολογίαι τῶν Εὐρωπαίων ἐν Μακεδονίᾳ ἀξιωματικῶν ἐπικυροῦσιν ὅσα λέγουσιν οἱ Ἄγγλοι ὑπουργοί. Ἐπιρρίπτουσι τὸ σφάλμα εἰς τὴν Τουρκίαν, ἥτις δι' ἐντέχνου παθητικῆς ἀντιστάσεως ἐματαίωσε μέχρι σήμερον τὸ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς Εὐρώπης.

Τοῦτο εἶνε ἀληθὲς καὶ ἡ Τουρκία πράττει ὅ τι τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῇ ὑπαγορεύει, ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο καὶ μόνον τὸ κώλυμα. Ἔνοχος ἐπίσης εἶνε καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ συγκυριαρχία. Δὲν εἶνε πλέον μυστήριον, ὅτι οἱ μνησθέντες Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοὶ ἀλληλοβλέπονται μετ' ἀθεραπεύτου ἀντιζηλίας καὶ συντελοῦσι διὰ τῆς πολιτείας των εἰς ἐπιδείνωσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως. Οἱ Ρῶσσοι, περιερχόμενοι τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐνεργείας των περιλαμβανόμενον, καταλύουσιν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν φανατικωτέρων Βουλγάρων καὶ ἀναφανδὸν παρορμῶσι τοὺς ἀλλογλώσσους Ὀρθοδόξους, πιστοὺς εἰς τὰ πάτρια, ν' ἀπολακτίσωσι τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν. Πράττουσι πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως συγκαλύψωσι τὴν ἐνοχὴν κακούργων καὶ δολοφόνων, τὰ δὲ ρωσσικὰ Προξενεῖα δὲν διστάζουσι νὰ θέσωσι εἰς ἐνέργειαν ἐπιρροὴν καὶ μέσα ὅπως ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν δικαστηρίων, ὁσάκις κρίνεται ἡ τύχη κομιτατζήδων καὶ ἄλλων ἐγκληματιῶν καταφώρου ἐνοχῆς. Οἱ Αὐστριακοὶ ρᾳδιουργοῦσι, προτρέποντες τοὺς Ἑλληνοβλάχους καὶ τοὺς Ἑλληναλβανοὺς νὰ πράξωσι τὸ αὐτό, καὶ οἱ Ἰταλοὶ δὲν καθυστεροῦσιν, ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ὁδόν, καθ' ὃν τρόπον ἡ ἰδιαιτέρα των πολιτικὴ ἀπαιτεῖ τοῦτο. Οἱ Ἄγγλοι εἶδαν μὲν καὶ ἐπείσθησαν, ὅτι τὸ ἰσχυρότερον, τὸ ζωτικώτερον, τὸ μᾶλλον πεπολιτισμένον στοιχεῖον ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐνεργείας των εἶνε τὸ ἑλληνικόν, ἀλλ' ἡ πολιτεία καὶ αὐτῶν εἶνε οἵα καὶ τῶν ἄνω μνησθέντων συναδέλφων των, τουτέστιν ὁ ἐξερεθισμὸς τῶν φυλετικῶν παθῶν καὶ ἡ ἐπιδείνωσις τῆς φοβερᾶς καταστάσεως. Προστεθήτωσαν εἰς αὐτὰ καὶ αἱ ἐπιφυλάξεις, ἃς ἀνέλαβεν ἡ Ἀγγλία ἀπέναντι τῆς συμφωνίας τῆς Μυρστέγης καὶ τῶν ὁποίων αἱ συνέπειαι θ' ἀναφανῶσι βραδύτερον, ἀνατρεπτικαὶ δηλαδὴ τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας.

Λοιπόν:

α'.) Πραγματικὴ εὐρωπαϊκὴ συμφωνία καὶ συγκυριαρχία ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑφίσταται, οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ σταθῇ ὀρθία.

β'.) Ἡ Τουρκία ἀπὸ τετραετίας διατηρεῖ, ὡς γνωστόν, ἐν Μακεδονίᾳ πολυάριθμον στρατὸν πρὸς μέγαν κίνδυνον τῶν οἰκονομικῶν της, ἅτινα ἄλλως τε οὐδέποτε ἔχουσι καλῶς, καὶ δὲν θ' ἀποσύρῃ αὐτὸν ἐκεῖθεν, διότι τὸ θέλει ἡ Εὐρώπη. Ἡ Μακεδονία δὲν εἶνε νῆσος, προσιτὴ εἰς τὰ σκάφη τῶν πολεμικῶν στόλων, οἰκεῖται ὑπὸ πολυαρίθμων Μωαμεθανῶν, μαχίμων καὶ φανατικῶν, καὶ συνορεύει πρὸς τὴν πολεμοχαρῆ βόρειον Ἀλβανίαν. Λοιπόν, ὁ στρατὸς αὐτός, συνεπικούρους ἔχων καὶ ἑκατὸν τοὐλάχιστον χιλιάδας ἐνόπλων φανατικῶν Μωαμεθανῶν θέλει ἀντιτάξῃ ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν, καὶ ἐν ᾗ ἔτι περιπτώσει Δύναμίς τις, ὡς π.χ. ἡ Αὐστρία, ἤθελε λάβῃ εὐρωπαϊκὴν ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν. Ἀλλὰ θὰ δώσῃ ἡ Εὐρώπη τοιαύτην ἐντολήν; Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ὁ μόλις συγκαλυπτόμενος ἀγγλογερμανικὸς σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ ἄλλοι λόγοι καθιστῶσι τοῦτο λίαν προβληματικόν.

γ') Ἡ Βουλγαρία, δημιουργήσασα εὐθὺς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς της, πολυάριθμον,

καλῶς γεγυμνασμένον καὶ τελείως ἐξωπλισμένον στρατὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐπὶ κινδύνῳ χρεωκοπίας δὲν θὰ διστάσῃ ἐν εὐθέτῳ ὥρᾳ ν' ἀναρρίψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον, ὅπως ματαιώσῃ τὰ ἐναντία εἰς αὐτὴν ἀποτελέσματα τῆς εὐρωπαϊκῆς συγκυριαρχίας, προκαλοῦσα διὰ πολέμου νέαν κατάστασιν πραγμάτων καὶ συνεπῶς νέας διαπραγματεύσεις τῆς Εὐρώπης καὶ συσκέψεις καὶ ἀποφάσεις. Μακεδονία αὐτόνομος τότε μόνον θὰ προσεμειδία εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὅταν θὰ ἐθεσπίζετο εἰς τρόπον ἐξασφαλίζοντα κατὰ πάντα τὴν ὑπεροχὴν τοῦ σλαυϊκοῦ στοιχείου καὶ τὴν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἀπορρόφησιν τῆς χώρας, κατὰ τὸ προηγούμενον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀλλὰ εἰς τοιαύτην λύσιν ὑπάρχουσι Δυνάμεις, αἵτινες δὲν θὰ ἔστεργον, ἐπομένως θᾶττον ἢ βράδιον μία ἔτι μονομαχία μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τοῦ Σλαυϊσμοῦ, τὴν φορὰν ὅμως ταύτην τῶν Νοτιοσλαύων, φαίνεται πιθανωτάτη. Ἡ προστριβὴ εἴς τινα σημεῖα τῶν συμφερόντων Βουλγαρίας καὶ Σερβίας δὲν φαίνεται ἱκανὴ νὰ ματαιώσῃ τὴν συνεννόησιν τῶν δύο χωρῶν διὰ μεσολαβήσεως τρίτου, καὶ τοιοῦτοι οὐδέποτε ἔλειψαν. Ἐὰν φρονοῦμεν, ὅτι ἡ Σλιβνίτσα ἐδημιούργησε χάσμα μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἀπατώμεθα. Ἰδοὺ τί ἔλεγεν εἴς τινα ὁμογενῆ πρὸ δεκαετίας ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ σερβικοῦ προξενείου:

— «Ἐγὼ δὲν ἐλπίζω εἰς τὸ δυνατὸν καὶ πρακτικῶς ὠφέλιμον ἑλληνοσερβικῆς συνεννοήσεως. Ἡ ὑποτιθεμένη ἀντίθεσις τῶν βουλγαρικῶν καὶ σερβικῶν συμφερόντων ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ὑπόθεσις, ἔχουσα οὐσιωδῶς οἰκογενειακὸν χαρακτῆρα καὶ ὡς τοιαύτη δὲν θὰ εἶνε δύσκολον νὰ κανονισθῇ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν».

Ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς Μπερὰρ προλέγει μετὰ περισσῆς τόλμης προσεχὲς καὶ περιφανὲς τὸ πρόσωπον τῶν Ἀλβανῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Μὴ τυχὸν ὁ κ. Ζαΐμης ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Γαλάτου συγγραφέως γραφέντων; Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὁ κ. Ζαΐμης πλανᾶται, προβλέπων προσεχῆ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θὰ τεχθῇ καὶ θὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ τὸ προσφιλὲς αὐτόνομον ἀλβανικὸν τέκνον, συμπιεζόμενον μεταξὺ τῶν Σλαύων τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ περιπτυσσόμενον ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας; Εἰς οὐδένα εἶνε ἄγνωστον, ὅτι ἐκ τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς τὰ 70 $^0]_0$ εἶνε Μωαμεθανοί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ βόρειοι, ἤτοι οἱ Γκέγκηδες, εἶνε ὅπως καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ Σλαῦοι τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης, λίαν θρησκομανεῖς, ὅτι τὰ 20 $^0]_0$ εἶνε Ὀρθόδοξοι καὶ τὰ 10 $^0]_0$ Καθολικοί, ὅτι μέγα χάσμα θρησκευτικῆς μισαλληλίας χωρίζει αὐτούς, ὅτι τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος τῶν διαφόρων ἀλβανικῶν πατριῶν καὶ τὸ φιλέκδικον πνεῦμα εἶνε ἀκατανίκητα, ἡ χώρα εἶνε λυπρὰ καὶ πτωχή, γράμματα, τέχναι ἐμπόριον καὶ βιοπορισμοὶ σχεδὸν ἐλλείπουσιν, ὅτι πολλοὶ Ἀλβανοὶ κατέχουσι καὶ ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Τουρκίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἱεροδικαστικῇ ἱεραρχίᾳ, ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἐπὶ πᾶσι δὲ πλεῖστοι ὅσοι ἰσχυροὶ δεσμοὶ συνδέουσι τὴν οὐσιωδῶς μωαμεθανικὴν ἐκείνην χώ-

ραν μὲ τὸ κράτος τοῦ Καλίφου, ὅστι-, κατανοῶν, ὅτι αὐτόνομος Ἀλβανία σημαίνει πλήρη ἀπώλειαν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, θὰ ὠθήση τὸν ἀλβανικὸν φανατισμὸν νὰ ἀνάψη μεγάλην πυρκαϊάν, ἧς ἡ ἀντανάκλασις δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ καθ' ὅλον τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον, πρὸ πολλοῦ ἐπιτηδείως ἐξερεθιζόμενον κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καθ' ἃ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ τελευταίως συμβάντα μαρτυροῦσι, καὶ νὰ ἴδῃ ὁ κόσμος φρικαλεότητας πρωτακούστους, πρὸ τῶν ὁποίων αἱ Δυνάμεις ὑπὸ συμφεροντολογικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγόμεναι ὑπολογισμῶν καχυπόπτως πάντοτε ὑποβλεπόμεναι, θὰ σταματήσωσιν ἀδρανεῖς, αὐτῆς ταύτης Ἀγγλίας διδούσης τὸ παράδειγμα, ὡς κατὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων πρὸ δεκαετίας.

«Ἀπὸ δεκαετίας ἤδη, λέγει Γάλλος συγγραφεύς, ἡ ἀκόρεστος φιλοκτημοσύνη καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς Ἀγγλίας ἐξήντλησαν τὴν ὑπομονὴν ὅλων. Αἱ πλεονεκτικαὶ τάσεις της προσέβαλαν τὰ συμφέροντα ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ ἐπιθετικὸς σωβινισμὸς καὶ ἡ ἀπρεπὴς γλῶσσα τῶν δημοσιογραφικῶν της ὀργάνων ἐπλήγωσαν τὴν φιλοτιμίαν ὅλων. Εἰς τὴν ἐξωτερικήν της πολιτικὴν αὐτὴ πρώτη ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς κακῆς πίστεως καὶ τῆς ἀπολύτου ἐλλείψεως γενναίων αἰσθημάτων πρὸς τοὺς μικροὺς καὶ ἀσθενεῖς, ἀξιοπρεπείας δὲ πρὸς τοὺς ἰσχυρούς.»

Ἐκ τῶν περὶ Ἀλβανίας λεχθέντων τοῦ κ. Ζαΐμη ἐξάγεται, ὅτι ἀρκεῖ νὰ συμφωνήσωσιν Αὐστρία καὶ Ἰταλία καὶ ὁ ἀλβανικὸς λαὸς θὰ δεχθῇ ἀγογγύστως καὶ ἐν ὑπομονῇ οἱανδήποτε τύχην αὗται εὐαρεστηθῶσι νὰ τῷ ὁρίσωσι. Πλανᾶται. «Δύο φύλαρχοι Μουσουλμᾶνοι Γκέκηδες, γράφει ἔν τινι ἐκθέσει πρὸς τὴν Κυβέρνησίν »του ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Βιλλιώτης προσῆλθεν εἰς τὸν «ἐν Σκοπίοις πρόξενον τῆς Ἑλλάδος,ἵνα τῷ δηλώσωσιν, ὅτι, ἀπογοητευμένοι ἐκ τῶν »πολιτικῶν ῥᾳδιουργιῶν τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σερβίας, τῶν ὁποίων »ὁ μόνος σκοπὸς εἶνε ἡ ἀπορρόφησις τῆς Ἀλβανίας, προτιμῶσι νὰ συμμαχήσωσι μετὰ »τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἀσφαλισθῇ αὐτοῖς ἡ φυλετική των αὐθυπαρξία.»

Τὸ γεγονὸς τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ὀξυδέρκειαν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ φιλελευθέρων, οἵτινες διὰ τοῦ κυριωτέρου ὀργάνου των ἐκήρυττον τῷ 1878, ὅτι «φαντασιώδης καὶ ἄτοπος εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἐγκαινίσαι μικρᾶς αὐτονομίας ἐν τῇ »Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Μία μόνη ὑπάρχει λύσις, ἡ διὰ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς ἀλ»βανικῆς φυλῆς.»

Περὶ τῶν ἠπειρωτικῶν πραγμάτων λέγει ὁ κ.Ζαΐμης τὰ ἑπόμενα: «Ὅταν κατὰ τὴν προσεχῆ χειραφέτησιν τῆς Ἀλβανίας διακοπῇ πᾶσα ἡ συνοχὴ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς Τουρκίας ἐπέρχεται μοιραίως ἡ λύσις καὶ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ζητήματος, τουτέστιν ἡ παραχώρησις τῆς γραμμῆς τοῦ Βερολίνου, ἴσως καὶ ἄνευ τῆς Πρεβέζης. Καὶ τὰ ἄλλα ἠπειρωτικὰ τμήματα, ὡς λ. χ. τὸ τῆς Πογωνιακῆς, ποία τύχη τὰ περιμένει; Θὰ παραχωρηθῶσι βεβαίως εἰς τὴν αὐτόνομον ἀδελφὴν Ἀλβανίαν! Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Ἀλβανία ἐκφύγῃ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, ἡ δὲ ἐπιδικασθεῖσα ἡμῶν γραμμή, ἡ λεγομένη τοῦ Βερολίνου, ἀποκοπῇ

ἀναποδράστως ἐκ τοῦ ὅλου τουρκικοῦ σώματος διὰ τῆς χειραφετήσεως τῆς Μακεδονίας, οὐδεὶς δὲ θέλει διαμφισβητήσῃ εἰς ἡμᾶς τὰ ἐπὶ τῆς γραμμῆς αὐτῆς δικαιώματα, νομίζομεν, ὅτι ἡ κατάληψις αὐτῆς, ἐπιστάσης τῆς ὥρας, δύναται νὰ γίνῃ διὰ τοῦ καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχοντος στρατοῦ, δὲν βλέπομεν δὲ τὴν ἀνάγκην νέων οἰκονομικῶν βαρῶν τοῦ Κράτους, ὅπως τελείως ἐφοδιασθῇ καὶ ἐξοπλισθῇ καὶ γυμνασθῇ στρατὸς ἐξ 70,000 ἀνδρῶν, οὔτε διὰ τὸ ἠπειρωτικὸν ζήτημα, οὔτε διὰ τὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν νήσων, διὰ τὸ ὁποῖον ἀρκοῦσιν αἱ σημεριναὶ ἡμῶν δυνάμεις, ἐκτὸς ἐὰν ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ἁρπακτικότης τῶν ἰσχυρῶ· φράξῃ ἡμῖν τὸν δρόμον, ὁπότε καὶ διὰ δεκαπλασίων ἔτι δυνάμεων καὶ μὲ τελείαν οἰκονομικὴν καταστροφὴν δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ διεκδικήσωμεν τὰ δίκαια ἡμῶν καὶ ν' ἀνακτήσωμεν τὴν μερίδα ταύτην τῆς ἡμετέρας κληρονομίας.

Ὁ κ. Ζαΐμης δὲν συμπεριέλαβεν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν Ἑλληνισμὸν ζητήματα, τὸ τῆς Θράκης, ὅπερ εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων, τῆς Θράκης ὁρισθείσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς καὶ ἡ Μακεδονία, θέατρον ἐπιβ υλῶν καὶ ἐνεργειῶν καθ' ἡμῶν. Παρέλειψεν ἐπίσης νὰ ποιήσῃ τὴν ἐλαχίστην μνείαν περὶ τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἥτις ἔσται ἡμέραν τινὰ βάσις ἀσφαλὴς ἐθνικῆς ἐπικρατήσεως ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Διὰ ταῦτα δὲν θίγομεν καὶ ἡμεῖ τὰ δύο αὐτὰ ζητήματα, περιορισθέντες ἀρχῆθεν ν' ἀνασκευάσωμεν ὅσα πεπλανημένα ἐξήνεγκε διὰ τοῦ «*Σκρίπ*».

Τετάρτης τάξεως διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ζήτημα χαρακτηρίζονται αἱ παράλογοι καὶ αὐθάδεις ἀξιώσεις τῶν Ρωμούνων ἐπὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ σποραδικῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἰκούντων τούτων ἀδελφῶν, οἵτινες, κουτσοβλαχιστὶ κατ' οἶκον λαλοῦντες, ὡς οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ οἱ τῆς Ζίχνας ἐν Μακεδονίᾳ τουρκιστὶ καὶ οἱ τοῦ Πόντου ἀρμενιστὶ καὶ τουρκιστί, εἶνε ἐν τοσούτῳ ἑλληνικώτατοι τὴν συνείδησιν καὶ τὴν καρδίαν. Καθ' ὃν τρόπον γίνεται αὐτῶν μνεία, φαίνεται, ὅτι αἱ γελοῖαι ἀξιώσεις τῶν Ρωμούνων χρονολογοῦνται ἀπὸ προσφάτου χρόνου. Τὸ πρᾶγμα ἐν τούτοις δὲν ἔχει οὕτω καὶ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῶν ἑξῆς:

Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Βούλγαροι ἐκοιμῶντο νήδυμον ἐθνικὸν ὕπνον καὶ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐκυοφορεῖτο ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν Πανσλαυϊστῶν, ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Τουρκίας Ρεσὴδ πασσᾶς ἐπεχείρησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 νὰ ἀποσχίσῃ τοὺς Ἑλληνοβλάχους ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ὁλομελείας, ἧς ἀπετέλεσαν πάντοτε μέλη ἐνθουσιώδη καὶ ζωτικώτατα. Πρὸς τοῦτο ὀπέστειλεν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν δύο ὄργανα, πολλὴν κεκτημένα ῥᾳδιουργικὴν ἐπιτηδειότητα, τὸν Ἰωάννην Ραδολέσκον καὶ τὸν Δημήτριον Βολεντιᾶνον. Προκηρύξεις βλαχιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ διενεμήθησαν ἀφειδῶς εἰς τοὺς Κουτσοβλάχους Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, προσκαλοῦσαι αὐτοὺς ν' ἀνοίξωσι καρδίαν καὶ ὄμματα εἰς τὸ ἐκ τοῦ Ἴστρου νέον φῶς καὶ νὰ θερμανθῶσιν εἰς τὰς ἀδελφικὰς ἀγκάλας τῶν ἀδελφῶν Μολ-

δοβλάχων. Οἱ πρῶτοι οὗτοι ἀπόστολοι τοῦ Ρωμανισμοῦ ἐπέστρεψαν ὅλως ἄπρακτοι. Ὁ Ρεσὴδ πασσᾶς, μὴ ἀποθαρρήσας, ἀπέστειλε κατόπιν εἰς Θεσσαλίαν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιστημονικῆς διευθύνσεως τῶν ἐκεῖ πολλῶν τσιφλικίων του Γιοβανέσκον τινά, σπουδάσαντα ἐν Γαλλίᾳ ἀγρονομίαν. Τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γιοβανέσκου δηλοῦται ἐκ τῆς διαγωγῆς του. Ὡς ἐπουσιώδεις λαβὼν τὰς γεωργικὰς ἀσχολίας, κύριον ἔθετο σκοπὸν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Κουτσοβλάχων εἰς τὴν ρωμουνικὴν ἰδέαν, διδάσκων, ὑποσχόμενος, καὶ ὅταν εἶδεν, ὅτι εἰς μάτην ἐμόχθησε, τότε ἐξετράπη εἰς ἀπιστεύτους καταπιέσεις καὶ διωγμοὺς καὶ ἠθικὰς προσβολάς, ἀκόλαστος ἄλλως τε αἱ ἐκδεδιῃτημένος ὤν. Ἡ τοιαύτη διαγω ή του ὑπερέβη πᾶν μέτρον. Σφοδρὰ διετυπώθησαν παράπονα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνακρίσεις διενηργήθησαν καὶ ὁ Γιοβανέσκος ἐπὶ τέλους ἀνεκλήθη. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη περίοδος, ἡ γενεσιουργός, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ κουτσοβλαχικοῦ λεγομένου ζητήματος, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ κατὰ τὸ 1860 ἵδρυσις ἐν Βουκουρεστίῳ τοῦ ρωμουνομακεδονικοῦ Κομιτάτου, τοῦ παχύναντος κατόπιν τὸν Ἀπόστολον Μαργαρίτην.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Τούρκου πρωθυπουργοῦ, ὅπως ἀποχωρίσῃ ἐκ τοῦ ὅλου ἔθνους καὶ εἶτα ἐκ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πληθυσμὸν τόσον εὐάριθμον καὶ οὐδαμοῦ συμπαγῶς συγκεντρωμένον, δὲν ἦτο βεβαίως ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, ἀλλ' ἐκ ξένων εἰσηγήσεων. Τὴν ἰδέαν δὲ ἡμῶν ταύτην ἐνισχύουσιν ἄλλα τινα γεγονότα σύγχρονα, περὶ ὧν δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἡ δευτέρα περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1880. Ρωμοῦνος ὑπήκοος ἐν Μακεδονίᾳ οὐδεὶς σχεδὸν ὑπῆρχεν, οὐχ' ἧττον τὸ ρωμουνικὸν βασίλειον ἀπέστειλεν ἀντιπρόσωπόν του εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ Γενικοῦ Προξένου τὸν Γεώργιον Λέντς. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Λέντς ἦτο ἁπλῶς προσηλυτιστικὴ εἰς τὴν ρωμουνικὴν ἰδέαν. Τότε λοιπὸν ἐξυφάνθη δίκτυον ὅλον σατανικῶν ἐνεργειῶν, τοῦ ὁποίου τὰ νήματα ἐκράτουν ὁ Λέντς καὶ ὁ Μαργαρίτης, συμπράκτορας καὶ συνεργοὺς ἔχοντες ἐν Μοναστηρίῳ τὸ Λαζαριστὴν πατέρα Φ... ὡς καὶ τοὺς ἑκάστοτε προξένους τῆς Αὐστρίας. Παροχαὶ ἰσχυρᾶς ἀπέναντι τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν προστασίας, προσφορὰ ὑποτροφιῶν πρὸς ἀνωτέρας ἐν Βουκουρεστίῳ σπουδάς, καὶ κατόπιν προσοδοφόρων θέσεων, χρηματικαὶ διευκολύνσεις κ.λ.π. προσηνέχθησαν ἀφειδῶς. Πλὴν εἰς μάτην. Ὁ Λέντς ἀπεπέμπετο σχεδὸν κακῶς ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑλληνοβλάχων καὶ ὁ Μαργαρίτης ἀπεμονοῦτο ὑπὸ πάντων. Ἀπελπισθέντες, ἤλλαξαν, ὡς ὁ Γιοβανέσκος, τακτικήν. Ἡ ἀπαισιωτέρα διὰ τοὺς ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίῳ Χριστιανοὺς Ἕλληνας ἐποχὴ ἦτο ἡ τῆς διοικήσεως τοῦ Φαΐκ Πασσᾶ, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Χαλὴλ Ριφὰτ Πασσᾶ, τοῦ κατόπιν Μεγ. Βεζύρου. Μὴ ὢν ἀνώτερος χρημάτων, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων τῆς Τουρκίας, καὶ ἰδίως ὁ υἱός του, ὅστις μέγα ἴσχυε καὶ ὅστις κατόπιν ἐδολοφονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐδέχθη τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τῶν Ρωμούνων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ρωμουνικῆς ἰδέας. Καὶ τότε εἴδομεν σειρὰν ἀπιστεύτων καταπιέσεων καὶ διωγμῶν ἐπὶ τῶν ἐξεχόντων Ἑλ-

ληνοβλάχων Μοναστηρίου, Κλεισούρας, Καστορίας κλπ ὅπως ἐνδώσωσιν εἰς τὸν πειρασμόν. Οἱ Μάσι καὶ οἱ Σιῶμοι καὶ ἄλλοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, προετίμησαν δὲ νὰ καταστραφῶσιν οἰκονομικῶς καὶ ν' ἀποθάνωσι,παρὰ ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν ἑλληνικὸν ἐθνισμόν των. Κατεστράφησαν αὐτοὶ καὶ ἀπέθανον ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἐμαράνθησαν δὲ οἱ Πηχεῶνες κλπ. εἰς ὑπερποντίους ἐν 'Αφρικῇ ἐξορίας, ὅμως ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξῆλθε καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀήττητος.

Τρίτη περίοδος τοῦ κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος εἶνε ἡ σημερινή. Ὁμολογήσασα ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις διὰ στόματος ἑνὸς τῶν ὑπουργῶν της, ὅτι πᾶσαι αἱ πρὸς ἐκρωμουνισμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Κουτσοβλάχων θυσίαι αὐτῆς ἀπέβησαν μάταιαι, αὐτῶν στερρότερον εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε προσκειμένων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἐπανῆλθεν ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζήτημα μετ' ἀγριωτέρας ἐπιμονῆς καὶ πρὸς ἐκφοβισμὸν προέβη εἰς τὰς γνωστὰς βιαιοπραγίας κατὰ τῶν ἐν τῷ κράτει αὐτῆς ἐγκατεστημένων φιλησύχων Ἑλλήνων, βιαιοπραγίας, ἃς ἐστηλίτευσεν ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος.

Καὶ τώρα ἐπέρχεται τὸ ἐρώτημα, ποῦ πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἡ μετὰ τόσας ἀποτυχίας ἐπάνοδος τῆς Ρωμουνίας εἰς πολιτικὴν τόσον οὐτοπίας, ὅσον καὶ ματαίων χρηματικῶν θυσιῶν ; Τὴν ἀπάντησιν δίδουσι τὰ ἑξῆς γεγονότα, ὀλίγιστα ἐκ πολλῶν ἄλλων :

'Από δεκαετηρίδων ἤδη οἱ ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενοι μεγάλης τινὸς Δυνάμεως δὲν παύουσι στερεοτύπως ἐπαναλαμβάνοντες εἰς τοὺς ἐγκρίτους Ἑλληνοβλάχους, ἐπιστήμονας ἐμπόρους, κτηματίας τοῦ Μοναστηρίου καὶ λοιπῶν μακεδονικῶν κέντρων τὰ ἑξῆς :

—Καὶ δέ, μᾶς λέγετε, mon cher, πῶς λαλεῖτε κατ'οἶκον ; κουτσοβλαχιστί ;

—Εἴμεθα δίγλωσσοι· ἀπαντῶσιν εὐθαρσῶς οἱ ἡμέτεροι.

—'Αλλὰ πρὸ 20, πρὸ 30 ἐτῶν ἀποκλειστικῶς οἰκογενειακή σας γλῶσσα ἦτο ἡ βλαχική.... ἐπαναλαμβάνει ἡ ἐρώτησις.

—Τοῦτο δὲν σημαίνει τίποτε·ἀποκρίνονται αὶ πάλιν οἱ ὑπερήφανοι Ἑλληνόβλαχοι.

—Εἶνε προφανὲς ὅμως, ὅτι, ἐὰν ἔχητε φυλετικήν τινα συγγένειαν, αὕτη εἶνε ἡ μὲ τοὺς ὁμογλώσσους σας τῆς Ρωμουνίας.

—Οὐδ' αὐτὸ σημαίνει τι.

—Εἴμεθα ἐκεῖνο, ὅ περ θέλομεν νὰ εἴμεθα, ἀποκρίνονται πάλιν οἱ ὑπερήφανοι τὸ φρόνημα Ἑλληνόβλαχοι Τὸ ζήτημα τοῦ ἐθνισμοῦ εἶνε, ὡς καὶ τὸ τῆς θρησκείας, ζήτημα συνειδήσεως, οὐδεμία δὲ ἐπιδέχεται εἰς τοῦτο παρέμβασις ἢ ἐπίδρασις.'Επὶ δισχίλια ἔτη ὁ βίος ἡμῶν συνυφάνθη στενῶς καὶ ἀρρήκτως μετὰ τοῦ βίου τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔσχομεν τὰς αὐτὰς χαρὰς καὶ τὰς αὐτὰς λύπας κατὰ τὴν διάρκειαν αἰώνων ὅλων, τοὺς αὐτοὺς πόθους, τὰς αὐτὰς ἐλπίδας, καὶ οὐδεμία δύναμις ἔσται ἱκανὴ νὰ ἀποσχίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἕτερον γεγονός, χαρακτηριστικώτερον, εἶνε τὸ ἀκόλουθον :

Ὁ ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενος τῆς αὐτῆς Δυνάμεως ἐβολιδοσκόπησε πρό τινων ἐτῶν τὸν ἐν Κορυτσᾷ ἰατρὸν Τ.... λίαν τεχνηέντως, ἂν δὲν ἦτο συμφέρον τῶν Ἑλληναλβανῶν νὰ καλλιεργήσωσιν ἐφεξῆς τὰ ἀλβανικὰ γράμματα καὶ ν' ἀποκτήσωσιν ἐθνικὸν (ἀλβανικὸν) κλῆρον, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐπετάχυνε τὴν ταχυτέραν ἐκκόλαψιν ἀλβανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ θὰ ἐδημιούργει αὐτοτελῆ ἐθνικὴν ὕπαρξιν, ἥτις θὰ διεδραμάτιζε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὁ εὐφυὴς Κορυτσαῖος, ἀποκριθείς, ὅτι κατ' ἀρχὴν εὑρίσκει καλὰ καὶ συμφέροντα τὰ προτεινόμενα, τῷ ἔστησε παγίδα, ζητήσας εὐρυτέραν τοῦ ζητήματος ἀνάπτυξιν, ὅταν δὲ συνεκεντρώθησαν εἰς χεῖρας του ἱκαναὶ τοῦ προξένου ἐνοχοποιητικαὶ ἐπιστολαί, ἔφερεν αὐτὰς εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὁ ὑπουργὸς παρεπονέθη εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴν τῆς αὐτῆς Δυνάμεως καὶ τὸ σκάνδαλον ἔληξε, τοῦ μὲν προξένου μετατεθέντος ἀλλαχόθι, τοῦ δὲ ὁμογενοῦς φυγόντος εἰς Αἴγυπτον, ὅπου καὶ νῦν ἔτι ἀσκεῖ τὸ φιλανθρωπικὸν ἐπάγγελμά του, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος.

Καὶ ἄλλο ἀκόμη. Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πρακτορεῖον τοῦ Αὐστριακοῦ Lloyd τὰς περὶ ἀπόπλων τῶν ἀτμοπλοίων του εἰδήσεις συνέταττεν εἰς τουρκικήν, ἰταλικὴν καὶ βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἔπαυσε δὲ νὰ τὸ πράττῃ, ὡς πρότερον, καὶ εἰς ἑλληνικήν. Εἰς τὰς γενομένας παρατηρήσεις τῶν ἡμετέρων ἀπήντησεν ἀναιδέστατα, ὅτι δὲν *ὑπάρχουσιν Ἕλληνες ἔμποροι* ἐν τῇ μεγαλοπόλει ἐκείνῃ ! ! !

«Πᾶσαι αἱ ῥᾳδιουργίαι καὶ διαπραγματεύσεις ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ »ζητήματος (ἠπειροθεσσαλικοῦ 1881) πρώτιστον καὶ κύριον ἔθεντο σκοπὸν τὴν ὑπὸ »τῆς Αὐστρίας ὑστερόχρονον κατοχὴν τῆς Πρεβέζης καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅταν ἡ »Αὐστρία καταλάβῃ τὴν Ἤπειρον, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἡ Ἑλλὰς »περιέρχεται ἀναποδράστως εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία, ἔχουσα »μείζονας εὐκολίας λιμένων, σιδηροδρόμων εἰς πάσας τὰς μεταξὺ Εὐρώπης, Ἀσίας »καὶ Ἀφρικῆς θαλασσίας ὁδοὺς καὶ δεσπόζουσα τῶν φυσικῶν καὶ ναυτικῶν πόρων »τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἀπέχουσα οὐ μακρὰν τοῦ Σουέζ, δέον νὰ ἐμβάλῃ πάντα, »ἰδίως Ἄγγλον, εἰς μερίμνας.»

Ταῦτα λέγει Ἄγγλος συγγραφεύς.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν φρονοῦμεν, ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται ἔκτακτος διπλωματικὴ ὀξύνοια διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι τὰ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένα δὲν *εἶνε ὅλως ἄσχετα πρὸς ἄλληλα*, οὔτε δὲ καὶ πρὸς τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἐκτάκτως αὐξηθεῖσαν βουλγαροφιλίαν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἀπελπισθείσης τέλεον ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀμβλυωπίας τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος καὶ τῆς καταφώρου αὐτῆς ἀδυναμίας καὶ ἀνικανότητος πρὸς σύλληψιν καὶ ἐπιδίωξιν μεγαλεπιβόλου προγράμματος, ἵνα προβάλῃ αὕτη εἰς τὸ μέσον εὔρωστος παράγων λύσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, συμφώνως πρὸς τοὺς πόθους τοὺς ἐθνικοὺς καὶ πρὸς τὴν διαθήκην τῶν παρῳχημένων γενεῶν πέντε ὅλων αἰώνων.

Ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω τὰ κατὰ τὸ κουτσοβλαχικὸν ζήτημα. Εἴδομεν τίνες εἶνε οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν Ἑλληνόβλαχοι, οὓς παραλόγως διεκδικεῖ ἡ Ρωμουνία, μετὰ ποίας εὐσταθείας φρονήματος, ἀξίας ἐθνικῆς εὐγνωσύνης, ἐμμένουσιν εἰς τὸν ἐθνισμόν των, καὶ πόσοι ἔπεσαν θύματα τῆς εὐσταθείας τοῦ φρονήματος. Λοιπὸν οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι εἶνε ἔγκλημα νὰ θυσιασθῶσιν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει, διὰ νὰ *μὴ ἀποφύγωμεν τὴν ἀπομόνωσιν*, διὰ νὰ τύχωμεν τῆς ἐνεργοῦ πιθανῆς βοηθείας τῆς Ρωμουνίας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς βερολινείου γραμμῆς ἐν Ἠπείρῳ καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ! ! ! Ἀναβιβάζων ὁ κ. Ζαΐμης εἰς 800000 ψυχὰς τοὺς ἐν τῇ νοτιοανατολικῇ Εὐρώπῃ Ἑλληνοβλάχους, ἐπάγεται τὰ ἑξῆς ἐπὶ λέξει, ἂν πιστῶς διερμηνεύθησαν ἐν τῷ «*Σκρὶπ*» αἱ ἰδέαι αὐτοῦ: «Καὶ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν ἐὰν κατώρθωνε νὰ ἐκρωμουνίσῃ ἡ Ρωμουνία, σπουδαίαν ζημίαν δὲν θὰ ὑφίστατο ὁ Ἑλληνισμός.»

Ἀγνοεῖ οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι τὰ σπουδαιότερα καὶ σημαντικώτερα κέντρα τῆς Μακεδονίας, ἰδίως τῆς δυτικῆς, τουτέστι τὸ Μοναστήριον, τὸ Τύρναβον, ἡ Φλώρινα, τὸ Μεγάροβον, ἡ Κλεισούρα, ἡ Νέβεσκα, ἡ Μηλόβιστα, τὸ Κρούσσοβον κ.λ.π. οἰκοῦνται κατὰ μέγιστον μέρος ὑπὸ Κουτσοβλάχων, οἵτινες, νοήμονες, φίλεργοι καὶ οἰκονόμοι, ἔχουσι συγκεντρωμένα εἰς χεῖράς των τὴν μεγάλην ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα· ἐπίσης τὸ ἄνθος αὐτῆς ταύτης τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Θεσσαλονίκης, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν Σερρῶν, οἱ ἔμποροι δηλονότι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ κτηματίαι ἀποτελεῖται ἐξ Ἑλληνοβλάχων. Δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν ἀπὸ αἰσθηματικῆς ἀπόψεως οὔτε θὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι τὸ σύγχρονον ἑλληνικὸν πάνθεον κοσμοῦσιν αἱ εἰκόνες πολλῶν Ἑλληνοβλάχων, γενναιοφρονεστάτων τέκνων τῆς κοινῆς πατρίδος.

Εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀντιρρήσεως, ὅτι ἐὰν ἀντέσχεν ὁ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμὸς εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων αὐτοῦ ἐχθρῶν, Βουλγάρων, Ρωμούνων, Λεβαντίνων, θρησκευτικῶν προπαγανδῶν κ.λ.π., τοῦτο δὲν εἶνε ὑπερβολή, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος πρῶτον εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ Ἑλληνοβλάχους καὶ εἶτα εἰς τοὺς Ἑλληναλβανούς, ὧν τὸ ἀκατάβλητον ἐθνικὸν φρόνημα, ἡ ἀνίκητος ὑπερηφάνεια, τὸ ἀπαράμιλλον ψυχικὸν σθένος καὶ ἡ ἐθελοθυσία ἀνέδειξαν τὰ προμνησθέντα κέντρα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας προμαχῶνας ἐθνικοὺς πρώτης τάξεως, καθ' ὧν ἐθραύσθησαν αἱ τῶν ἐχθρῶν μας δυνάμεις. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ τις, ὅτι αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ σημεῖα εἶνε ἐκεῖνα, καθ' ὧν συνεκέντρωσαν κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα τὰς λυσσώδεις ἐνεργείας καὶ ἐπιθέσεις των, διὰ νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μας. Ποῦ λοιπὸν θὰ βασίσῃ τὴν διεκδίκησιν τῶν δικαίων του ὁ Ἑλληνισμός, ὅταν τὰ ἄνω κέντρα, ἡ δυτικὴ δηλονότι Μακεδονία, ἐκρωμουνισθῶσιν ;

Ὡς παρατηρεῖτε, ἀντιπαρήλθομεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὄψιν τοῦ ζητήματος, ἥτις εἶνε ἡ μεγίστη καὶ ἀνυπερπήδητος δυσχέρεια ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι τὸ ἔθνος, ἀκολου-

θοῦν τοιαύτας συμβουλάς, ἀποφασίζει νὰ θυσιάσῃ τοὺς Ἑλληνοβλάχους χάριν τῆς ἀχρήστου ρωμουνικῆς φιλίας. Μᾶλλον ἐθνοκτόνον συμβουλὴν δὲν ἠδύνατο καὶ ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποστηρίζεται ἐν ταῖς μνημονευθείσαις δηλώσεσιν, ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων μᾶς ἀπεξένωσε τῶν συμπαθειῶν τῆς Εὐρώπης.

Μὴ συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην ταύτην, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ καταστήσωμεν γνωστὴν τὴν κατάστασιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμφανίσεώς των εἰς τὴν χώραν ἐκείνην.

Ὀφείλομεν χάριν τῆς ἀληθείας νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἅμα χειραφετηθέντες, διέγραψαν ἀμέσως τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν πολιτικήν, ἢ μᾶλλον ἀντέγραψαν αὐτὴν ἐκ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Ἀντιθέτως πρὸς ἡμᾶς, ἡ ἐξωτερικὴ των πολιτικὴ δὲν ἔσχεν οὔτε διαλείψεις, οὔτε ταλαντεύσεις. Εἴτε τὸ φιλόρρωσσον, εἴτε τὸ σταμπουλωφικὸν κόμμα ἐκυβέρνα τὴν χώραν, ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἦτο μία καὶ ἐνιαία καὶ ἀπαρέγκλιτος, μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι μετέβαλλον τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας κατὰ τὰς περιστάσεις. Τὸ θράσος, ἡ ὑπουλότης, ἡ πανουργία καὶ ἡ κακοπιστία ἐτίθεντο ἐναλλὰξ εἰς ἐξυπηρέτησιν αὐτῆς. Ἀκόμη καὶ ἐν οὐ παικτοῖς, δηλαδὴ ἐν τῇ θρησκευτικῇ πίστει, ἔπαιξαν, ὅπως ἐξυπηρετήσωσι τοὺς πολιτικούς των σκοπούς. Εἰς τὰς προτεσταντικὰς προπαγάνδας τῶν Ἀγγλαμερικανῶν προσέφερον προσηλύτους, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὰς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Διεκρίθησαν ὅμως πρὸ πάντων ἐπὶ πολιτικῇ πανουργίᾳ, ἐξαπατήσαντες καὶ μεγαλοσχήμους διπλωμάτας

«Εἰλικρινέστατα ποθοῦσιν οἱ Βούλγαροι—ἔγραφε πρὸς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν ἐκ »Κωνσταντινουπόλεως ὁ Λαγιάρδος, νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου κατὰ »τὸ πνεῦμα τῆς ἰδίας αὐτῶν φυλῆς, αἱ μέχρι τοῦδε δὲ καταχρήσεις τῆς ὀθωμανικῆς Κυ»βερνήσεως δὲν ἴσχυσαν νὰ τοὺς ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ θρόνου ! !»

«Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ἔγραφεν οὐ πολὺ κατόπιν ἡ ἐφημερὶς «Σημαία», ὅτι, »φιλοτιμηθέντες νὰ εὐεργετήσωμεν τοὺς Βουλγάρους, ὑβρίσαμεν σκαιῶς τοὺς Ἕλληνας.»

Μετὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ἐξαρχίας ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν λεγομένων ἐμπορικῶν πρακτόρων ἐν Θεσσαλονίκῃ, Μοναστηρίῳ, Σέρραις καὶ Καβάλλᾳ, οὓς ἐπηκολούθησαν συνταγματάρχαι καὶ ταγματάρχαι τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ πολιτικοὶ βαθμοῦχοι, οἵτινες, μετημφιεσμένοι εἰς χωρικούς, περιήρχοντο τὴν Μακεδονίαν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, συγκοιμώμενοι μετὰ τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐντὸς τῶν σταύλων ψάθης καὶ τρώγοντες τὸν αὐτὸν κρίθινον ἄρτον, ἵνα τοὺς κατηχήσωσιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐθνικὴν πίστιν. Καὶ ἡ κατήχησις αὕτη ἦλθε νὰ βάλῃ μάχαιραν ἀνὰ μέσον συγγενῶν, ἀνὰ μέσον ἀδελφῶν πολλάκις, ὧν ὁ εἷς ἵστατο ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ καὶ ὁ ἕτερος ἐν τῷ βουλγαρικῷ, ἀντιμέτωποι, ἀγριωποί, ἐχθροὶ ἀμείλικτοι καὶ πέραν τοῦ τάφου, καθὰ δυνάμεθα καὶ διὰ παραδειγμάτων νὰ πιστοποιήσωμεν. Εἰς τὰς ἀκατεργάστους ἐκείνας ψυχὰς τῶν ἀγροτῶν καὶ χοιροβοσκῶν, φερομένας ἐκ φυλετικῆς ἰδιοσυγκρασίας εἰς μῖσος καὶ σωβινισμόν, κατώρθωσαν νὰ ἐμπνεύσωσι τοσοῦτον φυλετικὸν καθ' ἡμῶν μῖσος, ὥστε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος κατεπνίγη.

Ποία ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐμπορικῶν πρακτόρων τῆς Βουλγαρίας ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ εἶπε τῷ 1902 ὁ πρεσβευτὴς Ζηνοβιέφ. «Οἱ καλούμενοι ἐμπορικοὶ πράκτορες τῆς Βουλγαρίας,

»εἶπεν ὁ Ρῶσσος πρεσβευτής, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐπαναστατικοὶ πράκτορες, ἀσχολούμενοι »κυρίως εἰς τὴν διοργάνωσιν ἐπαναστάσεως, ἡ δὲ παροῦσα ταραχώδης κατάστασις εἶνε »τὸ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν βουλγαρικῆς πολιτικῆς.»

Τὸ Σχολεῖον ὑπεχώρησεν εἰς τὰ μέσα τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν διαφθορὰν τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων, ὧν ἡ ἀκατάσχετος πρὸς δωροληψίαν τάσις εἶνε παγκοίνως γνωστή.

Ἐντὸς φορτίων καυσοξύλων μετεκομίζοντο τουφέκια, ἀπεθηκεύοντο δὲ ἐν ἀποθήκαις «ἐσκαμμέναις ὑπὸ τὰς καμίνους τῶν πλινθοποιείων καὶ τῶν ἀνθρακοποιείων, ὅπως ἀποπλανήσωσι τὴν ἄλλως τε νυσταλέαν τουρκικὴν ἀστυνομίαν, καὶ ἐντὸς ἀγγείων λευκοσιδήρου ἐθάπτοντο ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς διάφορα σημεῖα, οὐ πολὺ ἀπέχοντα ἀλλήλων, φυσίγγια, βόμβαι καὶ λοιπὰ διάφορα φονικὰ ὄργανα. Ποσὰ δυναμίτιδος διήρχοντο ἐκ τῶν τελωνείων ἐντὸς βαρελίων σαρδελῶν, βαλίζαι πλήρεις χειροβομβίδων διεβιβάζοντο ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Βελεσσὰ (Κουπρουλῆ), διὰ τοῦ ἀστυνόμου Ἀρίφ, τοῦ συνοδεύοντος τὸν ὀθωμανικὸν ταχυδρομικὸν σάκκον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Καὶ τὸ φοβερώτερον ὅλων, ὑπενομεύθη κυριολεκτικῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ κτίριον τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὀθωμανικῆς Τραπέζης. ἐξ ἀποστάσεως μάλιστα, καὶ ἐξεκομίσθη μακρὰν ὁλοκλήρων κυβικῶν μέτρων χῶμα εἰ, χάρτινα σακκίδια τῆς ζαχχάρεως, χωρὶς νὰ ὀσφρανθῇ τοῦτο οὔτε ἡ ἀστυνομία, οὔτε ἡ Τράπεζα, οὔτε τὸ πολυσύχναστον αὐτὸ *Quartier européen*. Εἷς μόνος ὠσφράνθη τὰ βυσσοδομούμενα, ἀλλ' ἐσιώπησε. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1899 ὀλίγιστοι ἔμαθον, ὅτι τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐστριακὸν Προξενεῖον ἐπληροφορήθη, ὅτι οἱ Βούλγαροι (ἡμεῖς δὲν διαστέλλομεν τὰ κομιτάτα ἀπὸ τὸ ὅλον βουλγαρικόν) ἐφωδιάσθησαν μὲ πολλὰ φονικὰ ἐργαλεῖα, ὅτι περιέμενον τὸ τέλος τῆς β' καὶ γ' ἐν Χάγῃ Συνδιασκέψεως καὶ ὅτι, ἐὰν ἔβλεπον, ὅτι αἱ αἰτήσεις τῆς Βουλγαρίας δὲν ἐλαμβάνοντο ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν, θὰ προέβαινον εἰς ἀνηκούστους φρικαλεότητας. Κάποιος ἔσπευσε νὰ μεταδώσῃ τὸ ἀπόρρητον εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλλάδος.

—Μπᾶ! ἀπήντησεν οὗτος· διαδόσεις ἀπίθανοι.

Ἡ 16 Ἀπριλίου 1903 ἦλθε ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ αὐτοῦ καὶ τόσων ἄλλων.

Ἕωσοῦ ἔλθῃ ὅμως ἡ ἀποφρὰς αὕτη ἡμέρα, τὰ ὄργανα τοῦ Κομιτάτου ἔθυον καὶ ἀπέλυον, καταφέροντα δεινὰ πλήγματα κατὰ τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ μας ἐν Μακεδονίᾳ δένδρου.

Πρῶτος, πρωτομάρτυς οὕτως εἰπεῖν, ἔπεσεν ἐν Γεβγελῇ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ζαπτιέδων, εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Διοικητηρίου, ὁ ἰατρὸς Κυβερνίδης καὶ μικρὸν κατόπιν μαρτυρικώτατον ὑπέστη θάνατον ὁ ἱερεὺς τοῦ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν χωρίου Μιρόφτσας, ἀκρωτηριασθεὶς πρῶτον χεῖρας καὶ πόδας καὶ ριφθεὶς ζῶν ἐπὶ μεγάλης πυρᾶς, διότι δὲν ἠθέλησε ν' ἀποστῇ εἰς τὴν Ἐξαρχίαν, ἐπηκολούθησαν δὲ πολυάριθμοι φρικώδεις δολοφονίαι καὶ ὁλοκαυτώσεις, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, καὶ τῶν ὁποίων λεπτομερεῖς καὶ φρικιαστικοὶ κατάλογοι ἔχουσι δημοσιευθῇ παρά τε ξένων καὶ παρ' ἡμῶν. Ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Γεβγελῆ χωρίου Μαρζέσκου, ὑπὸ Ὀρθοδόξων οἰκουμένου, εἷς καὶ μόνον ἀπέμεινε πιστός, ἀπτόητος εἰς ἀπειλὰς καὶ φόβους. Οἱ ἄλλοι, πιεζόμενοι, ἀπειλούμενοι διὰ θανάτου, ὑπετάχθησαν. Τοῦτο δὲ ἔπραξαν τὰ πλεῖστα χωρία καὶ αὐτῆς τῆς περιφερείας καὶ ἄλλων. Ἀπὸ Σερρῶν καὶ ἄνω, πρὸς βορρᾶν, οἱ τοῦ Κομιτάτου ἐκυριάρχησαν κυριολεκτι-

κῶς τῆς ὑπαίθρου ἰδίως χώρας καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα, ἄνευ κινδύνου περιουσίας καὶ ζωῆς, νὰ ὁμολογήσῃ ἑαυτὸν Ὀρθόδοξον ἢ ν' ἀρθρώσῃ καὶ μίαν ἑλληνικὴν λέξιν. Οἱ Χριστιανοὶ πολλῶν χωρίων τῆς περιφερείας Καστορίας, τῶν ὁποίων τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα ἐξεδηλώθη ἄλλοτε καὶ διὰ συμμετοχῆς εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα, ἔκλιναν τὸν αὐχένα εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Τσιακαλάρωφ.

Ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τοῦ Μοναστηρίου πολλοὶ Ἕλληνες κτηματίαι καὶ βιομήχανοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς διαταγὰς χρηματικῶν εἰσφορῶν τοῦ Κομιτάτου ἐπὶ ἀπειλῇ πυρπολήσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν των. Ὁ μακαρίτης Δημ. Σταμπολῆς, ἐκ τῶν ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων Στρουμνίτσης, διετάχθη νὰ καταβάλῃ ἑκατὸν λίρας εἰς τὸ Κομιτᾶτον. Ὅτε παρεπονέθη εἰς τὸν ἐξαρχικὸν Ἐπίσκοπον Γεράσιμον διὰ τὴν ἐκβίασιν:»

—«Θὰ δώσῃς, τῷ ἀπήντησεν οὗτος, διὰ νὰ μάθῃς νὰ μὴ εἶσαι τοῦ λοιποῦ γραικομᾶνος. Δύνασαι νὰ μᾶς καταγγείλῃς εἰς τὰς ἀρχάς. Κάμε το καὶ ἂν τολμήσωσιν ἂς μᾶς πειράξωσιν.

Ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ τοσοῦτον ἔχει κορυφωθῇ τὸ θράσος τῶν ὀλίγων Βουλγάρων, ὥστε ὁ κατόπιν φονευθεὶς σχισματικὸς Παπασταμάτης περιεφέρετο φέρων δύο ἐπὶ τῆς ζώνης του πολύκροτα· ἦτο δὲ ὁ τρόμος καὶ τῶν κυβερνητικῶν ἔτι ὑπαλλήλων, πρὸς οὓς προσεφέρετο ἀλαζονικώτατα καὶ εὐλόγως, ἀφοῦ δὶς καταδικασθεὶς εἰς κάθειρξιν, ἀπελύθη, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, τῇ ἐπεμβάσει μιᾶς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβειῶν, Βούλγαροι δὲ μικροπωληταί, εἰσερχόμενοι εἰς οἰκίας ἑλληνικάς, ἔσχιζον τὰς εἰκόνας τοῦ Διαδόχου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς σεπτῆς αὐτοῦ συζύγου.

Ὅτε τῇ 23 Ἀπριλίου 1902 οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Βούλγαροι ἑώρτασαν θορυβωδέστατα εἰς τὸν δημαρχιακὸν κῆπον τὴν 25ετηρίδα τοῦ Ἐξάρχου των, ἐτίμησαν αὐτήν, προσελθόντες αὐθόρμητοι, οὐ μόνον πολλοὶ Ἑβραῖοι, ἵνα ἐξασφαλίσωσι τὴν εὔνοιαν τῶν μελλόντων κυρίων τῆς χώρας, κατὰ τὴν δειλὴν ἔκφρασίν των, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Θεσσαλονίκης. Ἐν δὲ ἔτος κατόπιν τὸ journal de Salonique, ἀφορμὴν λαμβάνον ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας προκληθέντος φιλελληνικοῦ συλλαλητηρίου, ἐπροπηλάκιζεν ἡμᾶς, ἐπαξίως συμβουλεῦον νὰ περιορισθῶμεν, *κυττάζοντες* τὸν Παρθενῶνά μας καὶ νὰ μὴ τολμῶμεν μὲ *τὸ ὅ περ ἔχομεν* ἀνάστημα νὰ πολυπραγμονῶμεν περὶ Μακεδονίας.

Τὸ ἐφ' ἡμῖν ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἐπὶ τῶν παρειῶν ἡμῶν κατενεχθέντων ραπισμάτων, τὸ τῆς ἑβραϊκῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἦτο τὸ ἰσχυρότερον.

Αἱ θυσίαι ὅμως τῶν ἀλλογλώσσων Ὀρθοδόξων εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἔφθασαν εἰς ἀπρόσιτον τῇ ἀληθείᾳ ὕψος ἐν τῷ δράματι τοῦ μικρὸν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπέχοντος χωρίου Γκραδομπόρ. Καὶ εἰς μόνον ἁπλῆν οὐδετερότητα τῶν θυμάτων συγκατέβησαν οἱ κακοῦργοι τοῦ Κομιτάτου, ἀλλ' οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι πρόμαχοι ἀντέταξαν ἓν ἰσχυρὸν ΟΧΙ. Καὶ τότε ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς ἐφόνευσαν διὰ βασάνων πολλῶν τοὺς δύο ἐγγάμους υἱούς του, ἐπλήγωσαν πολλαχοῦ τὴν ἐπεμβᾶσαν πρὸς διάσωσίν των μητέρα καὶ ἐπὶ τέλους κατέσφαξαν καὶ τὸν πατέρα!

Εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ Γκραδομπὸρ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπέθηκε καὶ μίαν ἔτι ὑπογραφὴν

εἰς τὸ συμβόλαιον, τὸ ὁποῖον συνῆψεν ἑτεροβαρῶς, μαρτυρικῶς ἀγωνιζόμενος, ἡ δὲ ὑπογραφή του ἐγράφη ἀντὶ διὰ μελάνης, διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων!

Τοιαύτη ἦτο ἐν σμικρογραφίᾳ ἡ κατάστασις!

Τὰ πάντα συνεῖχεν ἡ βουλγαροφοβία, ἐπιταθεῖσα μετὰ τὰ φοβερὰ ἐγκλήματα τῆς 16ης Ἀπριλίου 1903.

Πρῶτοι πάντων οἱ Θεσσαλονικεῖς ἐξηγέρθησαν τῇ 20 Φεβρουαρίου 1904, διακηρύξαντες ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι θὰ ἐκδικήσωσι δι' αὐτοδικίας τὸ χυνόμενον αἷμα τῶν ἀδελφῶν των καὶ ἔδωκαν οὕτω εἰς πάντας τὸ μέτρον τῆς ὑπολειπομένης δυνάμεως τοῦ ἡμετέρου στοιχείου. Τοὺς λόγους των διεδέχθησαν ἀμέσως ἔργα ἀμύνης. Τὸ Μοναστήριον, ἡ Καστορία, αἱ Σέρραι, ἡ Φλώρινα καὶ ἄλλα μέρη ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά της.

Ὅτε κατ' Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1904, Ἐπιτροπὴ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Θεσσαλονίκης μετέβη παρὰ τῷ Χιλμῆ πασσᾷ καὶ ἐπέδωκεν αὐτῷ αἴτησιν, ἀποκρούουσα τὸν διορισμὸν Βουλγάρων μουχτάρηδων: —«Χαίρω, κύριοι, τοῖς εἶπε, βλέπων ὑμᾶς ὑπερασπίζοντας τὰ συμφέροντα τοῦ γένους σας. Ὠφείλετε νὰ τὸ εἴχετε πράξῃ πρὸ πολλοῦ· δυστυχῶς ἠμελήσατε καὶ ἐδώκατε καιρὸν εἰς ἄλλους νὰ προχωρήσωσιν.» Ὁ Χιλμῆ πασσᾶς ὡμίλησεν ὡς ἀληθὴς φίλος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τραπεζίτης ἔγκριτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, καλλιεργῶν σχέσεις μεθ' ὑψηλῶν κύκλων, ἀνήκων δὲ εἰς φυλήν, ἥτις οὐδεμίαν ἔχει κυριαρχικὴν ἀξίωσιν ἐπὶ οὐδεμιᾶς χώρας τοῦ κόσμου, συνεβούλευσεν ἡμῖν ἄμεσον καὶ ταχεῖαν ἔνοπλον ἄμυναν, ἵνα μὴ ἴδωμεν τὴν φυλήν μας διαγραφομένην ἀπὸ προσώπου τῆς Μακεδονίας· καὶ ἡ συμβουλὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀπεδείχθη διὰ τῶν πρὸ ὀφθαλμῶν μας ἀποτελεσμάτων τῆς διετοῦς ἀμύνης εἰλικρινὴς καὶ ὀρθή.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς διετοῦς μας ἀμύνης ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστά, καὶ θὰ ἦτο περιττὸν νὰ τὰ ἀπαριθμήσωμεν καὶ ἐνταῦθα. Δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν εἰς τὰ ἑξῆς:

Ἀνόρθωσις τῆς ἐξουσίας τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰ ἀπολεσθέντα χωρία, εἰς ἑκατοντάδας ἀριθμούμενα, καὶ εἰς κωμοπόλεις· ἔξαρσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος εἴς τε τὰς πόλεις καὶ τὴν ὕπαιθρον χώραν εἰς βαθμὸν εὔελπιν λίαν· συμμετοχὴ εἰς τὴν ἔνοπλον ἄμυναν τῆς χώρας ἐν ἀδελφικῇ συμπράξει τῶν τε δούλων καὶ ἐλευθέρων ἀδελφῶν καὶ στενώτερος ὁ μεταξὺ αὐτῶν σύνδεσμος· ἀρραβὼν εὐοίωνος διὰ τοῦ χυθέντος ἀπὸ κοινοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος καλειτέρων ἡμερῶν· ἀνάκτησις τῆς πρὶν ἑλληνικῆς ἐθνολογικῆς μορφῆς τῆς χώρας· κατάρριψις τοῦ προσωπείου τῆς βουλγαρικῆς ἀνδρίας καὶ ματαίωσις πολυμόχθου καὶ πολυπλόκου εἰκοσαετοῦς βουλγαρικῆς ἐργασίας καὶ ἐπὶ πᾶσι πληρεστάτη τοπογραφικὴ γνῶσις τῆς χώρας.

Ὅστις θέλει ἐξ ἡμῶν ἂς μὴ ἀναφωνήσῃ: —«Εὐλογημένη καὶ ἀγήρως ἔστω ἡ μνήμη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνομαρτύρων!» διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ταῦτα ἀποτελέσματα!

Διὰ τῶν εἰρημένων δηλώσεων ὑποδεικνύεται ἐπίσης ἕτερος τρόπος ἐνεργείας ἐν Μακεδονίᾳ, δι' ὀργανώσεως εἰς κοινότητας ὑπὸ ἀρχηγοὺς ἐντοπίους κλπ. Λέγονται ἐν τούτοις ταῦτα τόσον ἀριστολογικῶς, ὥστε ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ τὰ ἐννοήσωμεν. Τὸ ὁμογενὲς μακεδονικὸν στοιχεῖον εἶνε, πᾶς τις γινώσκει, ὀργανω-

μένον εἰς Κοινότητας, ὑπὸ ἀρχηγοὺς αὐτοὺς ἐκείνους, οὓς ἀνεγνώρισεν ἡ μετὰ τὸ ἔτος 1453 ἐπελθοῦσα νέα πραγμάτων τάξις. Ἐκ τῶν προγενεστέρων δηλώσεων τοῦ κ. Ζαΐμη προαγόμεθα μᾶλλον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἡ ὑποκρυπτομένη ἔννοια τῶν λόγων του θὰ εἶνε μὴ ἐκ τῆς δράσεως τῶν ἑλληνομακεδονικῶν σωμάτων περιέλθωμεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Τουρκίαν Ἂν τοῦτο ἔχῃ οὕτω, τότε τῇ ἀληθείᾳ ἀδικεῖται ἡ νοημοσύνη τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ. Τὸ κοινὸν τοῦτο γινώσκει,ὅτι τὰς σχέσεις τῶν κρατῶν κανονίζει δίκαιον διεθνές· γινώσκει ἐπίσης ὅτι ἡ Τουρκία δικαιοῦται νὰ καταδιώξῃ τὰς ἐν τῇ χώρᾳ της ἐνεργούσας ὁμάδας, ἠξεύρει ἐπίσης, ὅτι ἡ Τουρκία χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι αἱ ὁμάδες αὗται ἐξησφάλισαν διὰ τῆς θυσίας τῆς ζωῆς των τὰς ἰδιοκτησίας καὶ τ' ἀγαθὰ τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Μακεδονίας καὶ ὑπεστήριξαν κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών των τὸ διὰ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν ὑπονομευόμενον κράτος της, κατεδίωξεν αὐτὰς ἀπηνῶς καὶ ἀπεδεκάτισε, πέραν δὲ τούτου οὐδὲν ἔχει δίκαιον, οὐδὲ θ' ἀποτολμήσῃ, καλῶς ἀναμετρῶσα τὰς ἐκ τούτου συνεπείας.

Ὑπολείπεται τώρα νὰ εἴπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς ἀποξενώσεως τῶν συμπαθειῶν τῆς Εὐρώπης :

«Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, γράφει ὁ ἐν Μοναστηρίῳ Πρόξενος κ. Spley ἠδυνήθη »νὰ σχηματίσῃ τὴν προσήκουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν Βουλγάρων κομι»τατζήδων. Ὁ συνήθης Βουλγαρομακεδών, περάνας τὰς σπουδάς του ἐν βουλγα»ρικῷ Γυμνασίῳ προτιμᾷ νὰ ζῇ ἐκ λῃστείας κοινῆς ἢ πολιτικῆς, παρὰ νὰ ἐρ»γάζηται».

Ἀνωτέρω εἴδομεν πῶς χαρακτηρίζει ὁ Ρῶσσος πρεσβευτὴς Ζηνοβιὲφ τὴν ἀποστολὴν ἐπισήμων ἐμπορικῶν πρακτόρων τῆς Βουλγαρίας, ἀποστέλλει αὐτὴ δηλονότι αὐτοὺς νὰ διοργανώνωσι ἐπαναστατικὰ κινήματα ἐν Τουρκίᾳ διαταράττοντες τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης. Εἶνε ἐπίσης γνωστόν, ὅτι τῷ 1881 ἡ Βουλγαρία κατέστρεψεν εἴκοσι χωρία ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, οἰκούμενα ὑπὸ Μουσουλμάνων, οὓς καὶ ἐφόνευσε. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη ἐν Μακεδονίᾳ ἐπυρπόλησεν εὐρωπαϊκὰ ἀτμόπλοια, ὑπενόμευσε καὶ ἔκαυσε Τραπέζας εὐρωπαϊκάς, ἐφόνευσε κατὰ χιλιάδας ἀνθρώπινα ὄντα ἀνυπεράσπιστα, κατέστρεψεν ἰδιοκτησίας, ἐπεχείρισε νὰ καταστρέψῃ σιδηροδρομικὰς συγκοινωνίας, κατεδίωξε, φονεύσασα, καὶ νῦν ἔτι καταδιώκει τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς φιλησύχους Ἕλληνας καὶ τὰς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, κοινὰς καὶ ἰδιωτικάς, δημεύει, καταπατοῦσα διεθνῆ συμβόλαια. Ἐρωτῶμεν, διατί ταῦτα πράξαντες καὶ πράττοντες οἱ Βούλγαροι, δὲν ἀποξενοῦνται τῶ εὐρωπαϊκῶν συμπαθειῶν, ἀλλ' ἀξιοῦνται μάλιστα εὐμενοῦς οὐδετερότητος παρὰ τοῦ χριστιανικωτάτου ἀγγλικοῦ κλήρου ;

Καὶ τί χρειάζεται εἰς ἡμᾶς ἡ συμπάθεια τῆς Εὐρώπης, ὅταν ὡς ἀντάλαγμα μᾶς ζητῇ νὰ σταυρώσωμεν τὰς χεῖρας καὶ νὰ ὑποκύψωμεν ἀνυπεράσπιστοι εἰς τὰ κακοῦργα σχέδια τῶν Βουλγάρων ; Διὰ νὰ ἐπινεύσωσι πιθανῶς εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς βερολινείου γραμμῆς ἢ καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου μετὰ αἰῶνα ἴσως ;

Τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, τὸ ὁποῖον ἀπησχολήσαμεν διεξοδικώτερον ὅπως εἰσδύσῃ βαθύτερον εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ κατανοήσῃ τὰ ἀπασχολοῦντα σήμερον τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν ζητήματα, ἂς κρίνῃ. Διδάσκεται νὰ ἀποβάλῃ πᾶσαν περὶ Μακεδονίας κληρονομικὴν ἐλπίδα, νὰ περιορίσῃ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς στενὰ ὅρια, νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ τεμάχιον τῆς Ἠπείρου, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνάκτησιν νήσων τινῶν τοῦ Αἰγαίου, ἀμνηστεῦον πάντας τοὺς διὰ τῆς μετριοφροσύ-

νης, ἀπρονοησίας καὶ ἀσυγγώστου ὀλιγωρίας δικαιώσαντας πληρέστατα τοὺς λόγους σπουδαίου ἱστοριογράφου, εἰπόντος L' histoire de la Grèce (contemporaine) c'est l'histoire des occasions · anquèes.

Ἀλλὰ τοιαύτη πολιτικὴ εἶνε ὅλως ἀναξία τοῦ τε ἀπωτέρου παρελθόντος τῆς φυλῆς ὡς καὶ τῶν ἀπαραβλήτων θυσιῶν καὶ τῆς ἀφθίτου δόξης τῶν πατέρων μας τοῦ 1821. Καὶ ἐπειδὴ πιθανῶς νὰ μὴ ἐπιτρέπηται σήμερον εἰς ἡμᾶς νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ προσφάτως ἔνδοξον αὐτὸ παρελθὸν καὶ ἀντλήσωμεν διδάγματα, φῶς καὶ σθένος, τότε παρακαλοῦμεν τοὺς Πανέλληνας νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν πρόσφατον ἱστορίαν τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Ἰταλῶν, νὰ ἐνθυμηθῶσι ὁ 1848 τῆς οὐγγρικῆς πανολεθρίας καὶ τὴν Νοβάρραν τῶν Ἰταλῶν, νὰ ἴδωσι τὴν σημερινὴν περιωπὴν καὶ ὅλως ἀλλοίαν θέσιν τῶν δύο τούτων ἐθνῶν, ἵνα μὴ στραφῶμεν πρὸς τοὺς Γερμανούς. Νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ ἰσχὺς οὐδέποτε καὶ μετ' οὐδενὸς κράτους ἢ ἔθνους συνῆψε συμβόλαιον σταθερᾶς καὶ αἰωνίας πίστεως, ἀλλ' ἐπιδιώκει τὰν φιλίαν τῶν ἐχόντων νοῦν καὶ καρδίαν καὶ ν' ἀντλήσωσιν ἐκ τῶν παραδειγμάτων αὐτῶν διδάγματα καὶ σθένος καὶ νὰ ρυθμίσωσι πρὸς αὐτὰ τὴν ἐθνικὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν.

Ἡ Μακεδονία, ἔχουσα πληθυσμὸν δύο περίπου ἑκατομμυρίων, προϋπολογισμὸν 45 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν, πρωτεύουσαν μετὰ 150 χιλιάδων κατοίκων καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν 100 ἑκατομμυρίων φράγκων, πλουσιωτάτη εἰς γεωργικὰ κτλ. προϊόντα, εἰς δάση, εἰς κτηνοτροφίαν καὶ μεταλλοφόρος ἐν ταῖς μάλιστα, τεθεῖσα δὲ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς προστατευτικὸν κατὰ πολεμίων καὶ βαρβάρων φύλων τεῖχος καὶ ἔρεισμα, εἶνε πατρικὴ μας κληρονομία. Ἔχομεν ἐκεῖ μεγάλα καὶ πλούσια ἐθνικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀρκεῖ νὰ θελήσωμεν νὰ καλλιεργήσωμεν μετὰ συνέσεως, σθένους καὶ ἐπιμονῆς, ἵνα κατισχύσωμεν. Δὲν ἀπώλετο πᾶσα ἐλπίς, ὡς ἐκ δειλίας, ἀμαθειας ἢ ἐπιπολαιότητος τολμῶσι νὰ λέγωσί τινες πρὸς ὑμᾶς.

Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς τολμηροὺς καὶ θᾶττον ἢ βράδιον παρέχει εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίας εὐνοϊκὰς εἰς πλήρωσιν τῶν ἁγίων πόθων των. Ἂς κλείσωμεν τὰ ὦτα μας εἰς τοὺς θέλοντας νὰ λικνίζωσιν ἡμᾶς δι' ἀπατηλῶν ἐλπίδων εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, μὴ λησμονοῦντες, ὅτι ἡ τοιαύτη ἄνανδρος καὶ ἀλόγιστος πολιτική, ἣν ἀπὸ ἐτῶν, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἀκολουθοῦμεν, περιήγαγεν ἡμᾶς εἰς θέσιν ἐπαιτῶν, ἀξίων πάσης περιφρονήσεως, κατήνεγκον εἰς τὰς παρειάς μας ἀλλεπαλλήλους κολάφους καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον μας διὰ πολλῆς αἰσχύνης. Ἐν τῇ κυριαρχικῇ ἐξουσίᾳ του τὸ ἔθνος ἂς ἀπαντήσῃ πλέον ἀνενδότως, ὅ τι ἐπανειλημμένως ἐβροντοφώνησεν ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία: **στρατόν, στρατόν, στρατὸν** καὶ ὡς τάχιστα μάλιστα.

Τίς οἶδεν, ἂν ἡ κραυγὴ αὕτη δὲν θὰ εἶνε ἀφετηρία νέας διὰ τὸ ἔθνος ζωῆς; Τίς οἶδεν, ἂν δὲν εἶνε γεγραμμένον εἰς τὰς ἀνεξιχνιάστους βουλὰς τοῦ Ὑψίστου, ὅτι εἰς τὰ μακεδονικὰ πεδία, ὅπου πρὸ δισχιλίων ἐτῶν ἐτάφη ἡ πολιτικὴ αὐθυπαρξία τῆς χώρας ἐκείνης, ἡ ἑλληνικὴ ἀλκή, περὶ ἧς ὁ Πλούταρχος εἶπεν, ὅτι εἶνε ἀπροσμάχητος, ὁσάκις τύχει κόσμου καὶ συντάξεως ὁμοφρονούσης καὶ νοῦν ἔχοντος ἡγεμόνος, θὰ καταγάγῃ νίκας περιφανεῖς καὶ τρόπαια, ἀποδίδουσα εἰς τὴν μητέρα τὴν προσφιλῆ θυγατέρα, ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ ἐδόξασε καὶ εἰς κοσμοκράτειραν ἀνύψωσεν;

Τὴν ἀνασκευὴν ταύτην τῶν δογμάτων πολιτικοῦ ἀνδρός, κατέχοντος ἐμπιστευτικωτάτην θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ, ἀνακοινοῦμεν εἰς ὑμᾶς, κύριε Συνάδελφε, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ δώσητε ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέραν αὐτῆς κυκλοφορίαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Κ^ος Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

Β.

Τὴν μεθεπομένην ἀπὸ τῆς διαλέξεως ἡμέραν ὁ κ. Καζάζης, ἐπισκεφθεὶς διάφορα ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως Αἰκατερινοδὰρ καὶ συσχετισθεὶς στενώτερον μετὰ τῶν ὁμογενῶν, τῶν ἐξεχοντων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κοινότητος, ἀπήρχετο εἰς τὸν ἐγγὺς κείμενον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Ἀπφίσκαγιας. Πλεῖστοι προέπεμψαν αὐτὸν ἀπερχόμενον, τινὲς δ᾽ἐξ αὐτῶν, οἱ κύριοι Φωτιάδης καὶ Θεοδωρίδης, ἔγκριτοι τῆς Κοινότητος, καὶ τὸν συνώδευσαν εἰς τὸν εἰρημένον σταθμόν. Συνεταξείδευον ἐπίσης ὁ κ. Λευΐτης, ὁ ἐκ Μάϋκοπ, καὶ οἱ κ.κ. Μαυροειδῆς καὶ Ροδαφινός, ἀποσταλέντες ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν τῆς Κοινότητος Κριμαϊκῆς (Κριμσκάγιας), ἵνα παρακαλέσωσι τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ παραμείνῃ ἐπ᾽ ὀλίγον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, δίωρον μόλις ἀπὸ τοῦ Αἰκατερινοδὰρ ἀπεχούσῃ. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἡ συνοδεία κατέφθανεν εἰς Ἀπφίσκαγιαν. Τὸ ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ χωρίον εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἡμέτερον, ἐξ Ἑλλήνων τοῦ Πόντου ἀποτελούμενον, ὡς καὶ πλεῖστα παρακείμενα χωρία. Δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ὅσον καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων, πανταχόθεν προσδραμόντων νὰ γνωρίσωσι καὶ χαιρετίσωσι τὸν ὁλόκληρον τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν ἐκπροσωποῦντα ἐθνικὸν ἄνδρα. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν εἶνε ὁ ἐνθουσιώδης Ἕλλην κ. Γεώργιος Μουρατίδης, μεταβὰς πρὸ ἡμερῶν ἤδη εἰς Ταϊγάνιον, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν κ.Καζάζην, ἵνα παραμείνῃ ἐπί τινα χρόνον μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν τῆς Ἀπφίσκαγιας. Ἠλιοκαὴς τὴν ὄψιν, ἑλληνικώτατος τὸ φρόνημα, ἀπέριττος τὸν χαρακτῆρα, συνώδευσεν ἐπίσης τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τούτου μέχρι τοῦ Ποτίου καὶ ἐκεῖθεν μέχρι Ταϊγανίου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδ᾽ ἐπὶ στιγμὴν τὸν ἐγκατέλιπε. Κατέχων τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν τοῦ σταθμοῦ τούτου, παρέσχεν ἀμέριστον φιλοξενίαν εἰς τοὺς ἐξ Αἰκατερινοδὰρ συνοδεύσαντας τὸν κ.Καζάζην, οἵτινες, ἀφοῦ προεγευμάτισαν ἐν τῇ παρα-

κειμένη εἰς τὸν σταθμὸν οἰκίᾳ τοῦ θερμοῦ φιλοπάτριδος Κεφαλλῆνος κ. Μαρκαντωνάτου, μετέβησαν μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν οἶκον τοῦ κ. Μουρατίδου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔμελλον καὶ νὰ διανυκτερεύσωσιν.

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ κ. Καζάζη ὁ κ. Μουρατίδης, συγκεκινημένος, ἀπηύθυνεν αὐτῷ, εἰσερχομένῳ εἰς τὸν οἶκόν του, τὴν ἑπομένην προσφώνησιν.

—«Καλῶς ἤλθατε, μεγάλε φιλόπατρι, ἀπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος! Σᾶς χαιρετίζομεν μετ' ἐγκαρδίου ἐνθουσιασμοῦ καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι ἠξιώθημεν νὰ σᾶς ἴδωμεν πλησίον μας διὰ παρηγορίαν μας.

»Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε μεγάλη δύναμις, ὅστις ποτὲ δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζῇ. Ὅλοι οἱ ἐδῶ ἀπροστάτευτοι, τῶν ὁποίων ἡ καρδία ζῇ μὲ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐλπίδα ἐθνικοῦ βαπτίσματος, εὐχόμεθα ὁλοψύχως νὰ πραγματοποιηθῶσιν οἱ ἐθνικοὶ πόθοι μας.

»Καλῶς ἤλθατε, ἐθνικὲ ἀπόστολε, καὶ σᾶς εὐγνωμονοῦμεν, παρακαλοῦντες ἐγκαρδίως, ὅπως τύχωμεν τῆς ὑψηλῆς προστασίας σας πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ πόθου μας.

«Ζήτω ὁ ἀπόστολος τοῦ Ἑλληνισμοῦ!»

Μετὰ ταῦτα ἤρξαντο προσερχόμενοι εἰς τὴν αἴθουσαν πάντες οἱ ἐκ τῶν πέριξ σταθμῶν εἰς τὴν Ἀπφίσκαγιαν κατελθόντες ὁμογενεῖς, πάντες σχεδὸν ἐκ τοῦ Πόντου. Ἀληθὲς προσκύνημα κατέστη ὁ οἶκος τοῦ κ. Μουρατίδου, ἔνθα κατέλυσεν ὁ κ. Καζάζης. Ἂν ἡ ἡμέρα ἐκείνη δὲν ἦτο ἡμέρα ἐργάσιμος, ἀλλ' ἡμέρα ἑορτῆς, βεβαίως εἰς χιλιάδας θὰ συνεποσοῦντο οἱ ἐνθουσιώδεις οὗτοι ὅσον καὶ φιλοπάτριδες Μαυροθαλασσῖται, οἵτινες μύχιον εἶχον πόθον νὰ γνωρίσωσι τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἅπασα ἡ ἡμέρα ἐκείνη διῆλθεν εἰς δεξιώσεις μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὁπότε ὁ κ. Καζάζης ὑπεσχέθη νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἐθνικῶν πραγμάτων, ἐνισχύων τὴν ἐθνικὴν πίστιν, τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα ἀνθρώπων, οἵτινες πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐπὶ τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἐν τῇ ταλαιπώρῳ γενετείρᾳ διετέλουν ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ οὓς συνεκράτει εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν πατρίων ἡ θρησκευτικὴ πίστις. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου, διὰ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς προγονικῆς γλώσσης, ἀπεκαλύφθη παραχρῆμα ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν ἡ ἐθνικὴ πίστις, ἡ θαυματουργὸς αὕτη δύναμις, ἥτις ἐν μιᾷ γενεᾷ μόνον κατώρθωσε τοὺς ἀξέστους ἐκείνους χωρικοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἐκπολιτιστικοὺς παράγοντας καὶ πιστοὺς θιασώτας τῆς εὐγενεστάτης καὶ ἰσχυροτάτης τῶν ἰδεῶν.

Ὁ κ. Καζάζης διὰ καταληπτῆς γλώσσης, δι' εὐκρινείας ἰδεῶν, ἀρχόμενος τῆς διαλέξεώς του, διηγήθη εἰς τοὺς παραστάντας ὁμογενεῖς, τοὺς συνηθροισμένους ἐν

τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Μευρατίδου, τὴν ἀπὸ παλαιτάτων αἰώνων ἱστορίαν καὶ τὰς περιπετείας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. «Στάδιον τῆς δράσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐνεργείας δὲν ὑπῆρξε, λέγει, μόνον τὸ Αἰγαῖον καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ περιβρεχόμεναι ἀκταὶ τῶν δύο Ἠπείρων, τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς. Καθ' ὅλην τὴν Μεσόγειον ἐξειλίχθη ὑπερφυῶς ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐξημερώσασα καὶ ἐκπολιτίσασα τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ θάλασσα αὕτη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Εὔξεινος πόντος, ἡ ἀπροσπέλαστος αὕτη θάλασσα, ἡ τοσοῦτον μέχρι τῆς σήμερον ἐμπνέουσα τρόμον τοῖς ναυτιλλομένοις, παρὰ τὰς ὑπερφυεῖς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ κύματος, ὁ Εὔξεινος πόντος ὑπῆρξεν εὐρύτατον στάδιον τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ κατὰ μῆκος τῶν ἐκτεταμένων αὐτοῦ ἐκτάσεων καὶ τῶν ἐνδοτέρων χωρῶν περισωζόμενα μέχρι τῆς σήμερον μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁσημέραι ἀποκαλυπτόμενα εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, μαρτυροῦσι τὴν ὑπερφυᾶ δύναμιν τοῦ ἡμετέρου γένους. Αἱ κατακτήσεις αὗται δὲν ἦσαν ἔργον μεγάλων στρατηγῶν, ἀλλ' ἀποτελέσματα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοφυΐας καὶ δυνάμεως λαοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἀνετίθετο εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ πρωτοβουλίαν καὶ ἐνέργειαν. Ἡ γενέτειρα ὑμῶν πατρίς, ὦ φιλότιμοι καὶ φιλοπάτριδες Ἕλληνες τοῦ Εὐξείνου πόντου, κεῖται εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίτρίδος Ἀλλ' ἡ σκιὰ τοῦ ἐνδόξου καὶ ἱεροῦ αὐτῆς ὄρους φθάνει μέχρι τῶν ὀρέων τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠτενίσατε κατὰ πρῶτον τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Παρὰ τὰς περιπετείας καὶ τὰς συμφοράς, διὰ τῶν ὁποίων διῆλθον οἱ πατέρες σας, παρὰ τοὺς διωγμούς, τοὺς ὁποίους ἡ γλῶσσα καὶ ἡ θρησκεία αὐτῶν ὑπέστη, ἡ συνείδησις ἐπὶ αἰῶνας παρέμεινε καὶ παραμένει ἑλληνική, ἑλληνικωτάτη. Εἶνε ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Καταδιωκομένη δὲν ὑποκύπτει· τοὐναντίον ἀντλεῖ νέας δυνάμεις ἀπὸ τῆς πτώσεως καὶ νέαν πίστιν, ἰσχυροτέραν καὶ ἀκμαιοτέραν ἀπὸ τῶν διωγμῶν. Εὑρίσκω παραδείγματα τοῦ ἐκπληκτικοῦ τούτου φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ὑμᾶς αὐτούς, ὦ Μικρασιᾶται. Ἡ πάτριος ὑμῶν γλῶσσα ἀπωλέσθη ἐν τῷ φοβερῷ καταποντισμῷ, τὸν ὁποῖον ὑπέστη τὸ ἑλληνικὸν γένος. Ἐξηναγκάσθητε καὶ αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τοῦ Χριστιανισμοῦ νὰ ἐγκαταλείψητε ἐν τῷ φανερῷ, νὰ λατρεύητε τὸν θεὸν τῶν πατέρων σας ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς παρθενικῆς ψυχῆς σας, ἢ ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῆς γῆς ὁσάκις τοῦτο ἦτο δυνατόν. Ἀλλ' ἡ συνείδησις ἡ ἐθνικὴ δὲν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῆς ψυχῆς σας. Καὶ ὅταν ἡ συνείδησις αὕτη ἠδυνήθη νὰ ἐμφανισθῇ, νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς, ἀμέσως ἐπεδόθητε εἰς τὴν ἐκμάθησιν, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς προγονικῆς ὑμῶν γλώσσης. Ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ καὶ τῇ πεποιθήσει κεῖται ὁ ὑπέροχος ὅσον καὶ εὐγενὴς χαρακτὴρ τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μόλις ἐξέλιπον καὶ περιωρίσθησαν τὰ παρακωλύοντα τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐξέλιξιν προσκόμματα, μόλις ἀνέπνευσεν ὡς ἐλεύθερον ὄν, καὶ ἀμέσως ἐπανῆλθεν εἰς τὰ παλαιὰ αὐτοῦ ἰδεώδη, εἰς τὴν θεραπείαν, τῶν προγονικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, εἰς τὴν θεραπείαν τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας.

Τηρήσατε τὰ ἰδεώδη ταῦτα παρθενικὰ καὶ ἀκήρατα, ὦ Ἕλληνες τοῦ Εὐξείνου πόντου, μεταδώσατε αὐτὰ εἰς τοὺς ἀπογόνους σας, οἷα τὰ παραλάβατε παρὰ τῶν πατέρων σας. Ἀνάθεμα ἔστω τοῖς τέκνοις ὑμῶν, ἀνάθεμα παντὶ Ἕλληνι, ἐπιλανθανομένῳ τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, ἐν ᾗ περιπτώσει ταῦτα λησμονήσωσι τὸν πάτριον Θεὸν καὶ προσκυνήσωσι τὰ εἴδωλα τοῦ Μολὼχ καὶ τοῦ Βαάλ. Προσβλέπων ὑμᾶς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὦ φιλότιμοι καὶ φιλογενεῖς Μικρασιᾶται, οἵτινες ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τούτου τῆς ξένης, ἀλλ'ἀείποτε δειχθείσης φιλοξένου γῆς, ἐτηρήσατε ἐπὶ γενεὰς ἤδη ἑλληνικώτατα τὰ αἰσθήματα ὑμῶν καὶ τὴν πίστιν, δὲν ἀπελπίζομαι περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Προσδοκῶ τὴν ἀνάστασιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, γινώσκων ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι αὕτη κέκτηται πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους, ὁποῖοι οἱ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκ τοῦ Πόντου Ἕλληνες. Θὰ ἔλθωσιν ἴσως πρὸς ὑμᾶς οἱ γόητες τῆς ἀπάτης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πειρασμῶν. Θὰ προσπαθήσωσι διὰ πονηρῶν καὶ σοφιστικῶν διδαγμάτων νὰ παραπείσωσιν ὑμᾶς εἰς τὸ πονηρόν, εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πατρῴων θεῶν. Θὰ ρίψωσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν τὸ χρυσίον, ματαίας ἐγκοσμίους τιμάς, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σᾶς ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῆς προγονικῆς ὑμῶν πίστεως. Προσέξατε εἰς τὰς σειρῆνας ταύτας κλείσατε τὰ ὦτά σας, περιφρονήσατε τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς τιμάς. Εἴπατε εἰς τοὺς ἀπατεῶνας, ὅτι ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα, ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπίγεια ἱερὰ τοῦ κόσμου τούτου, εὐγενέστερον καὶ ἱερώτερον καὶ ὁσιώτερον εἶνε ἡ πατρίς, καὶ μάλιστα ἡ ἑλληνικὴ πατρὶς μὲ τὴν ἔνδοξον αὐτῆς τρισχιλιετῆ ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ λαοί, καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς διατεθειμένοι, φθονοῦσι καὶ τιμῶσιν, ἥτις εἶνε τὸ ἄριστον πρότυπον καὶ ὑπόδειγμα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πῶς δύνασθε νὰ ἐγκαταλίπητε τὴν Σιὼν ταύτην τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, τὴν μητέρα τῶν μητέρων, ἐκείνην, ἥτις ἐγαλούχησε καὶ ἀνέθρεψεν ἐπὶ αἰῶνας τοὺς πατέρας σας; Μὴ ἀρνηθῆτε τὴν μητέρα ταύτην καὶ τροφόν, φιλότιμοι Μικρασιᾶται! Μείνατε πιστοὶ εἰς αὐτὴν καὶ ἀφωσιωμένοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ πάντες οἱ ὁμόφυλοι, οἱ ὁποῖοι χωριζόμεθα ἀπ' ἀλλήλων διὰ πλατυτάτων θαλασσῶν καὶ ὑψηλοτάτων ὀρέων, καταστῶμεν σὺν τῷ χρόνῳ μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν, ἑνιαῖον ἔθνος, ἀδιάσπαστον καὶ ἀδιαχώριστον».

Μεταδίδω ὠχρὰν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐν τῷ Καυκάσῳ γενομένου κηρύγματος πρὸς τοὺς Μικρασιάτας τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θρησκευτικὴ ἐπεκράτει συγκίνησις ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, τῶν πιστῶν, τῶν ἀφωσιωμένων, οἵτινες κατὰ πρῶτον ἐνωτίζοντο τοιούτων ἐθνικῶν διδαγμάτων. Καὶ μετὰ τὴν ἀποθέωσιν ταύτην τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ὁ κ. Καζάζης ἀφηγήθη διὰ μακρῶν τὴν ὑπερτρισχιλιετῆ ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἰάσωνος, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ἐξιστόρησε μετὰ φωνῆς παλλομένης τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν παρακμὴν αὐτοῦ, τὰ αἴτια καὶ τὰ ἀποτελέσματα· ἀνέπτυξε μετὰ συγκινήσεως τὰς περιπετείας καὶ σὰς συμφορὰς τῶν ἑλ-

ληνικῶν λαῶν, ἀλλ' ἐπίσης τὰ ἀνὰ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν περικλεᾶ αὐτῶν κατορθώματα. Καὶ ἐπὶ τέλους κατέληξεν εἰς τὰ ἐνεστῶτα καὶ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους διεξάγουσιν οἱ ὁμόφυλοι ἡμῶν ἐν τῇ πατρῴα αὐτῶν γῇ, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. «Ἔστω μετ' αὐτῶν, ἀδελφοί, ἐπεφώνησε μετὰ φωνῆς σθεναρᾶς, ἔστω μετὰ τοῦ δικαίου αὐτῶν ὁ νοῦς ἡμῶν, ἡ ψυχή, ἡ ἀγάπη. Ἄς μὴ τοὺς ἐγκαταλίπωμεν εἰς τὴν μάχαιραν τῶν κακοποιῶν καὶ τῶν δολοφόνων. Ἄς τοὺς ἐνισχύσωμεν! Τοῦτο εἶνε τὸ καθῆκον παντὸς Ἕλληνος.»

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι λόγοι συνεκίνησαν πάντας τοὺς ἐνωτιζομένους τῶν φλογερῶν ρημάτων τοῦ ἐθνικοῦ ἀνδρός. Καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον ν' ἀπομακρυνθῶσι, μελετῶντες καὶ σχολιάζοντες τὴν ἑλληνικὴν ταύτην ἀποκάλυψιν, πλήρης συγκινήσεως καὶ μετ' ὀφθαλμῶν σπινθηροβόλων ἐξ εὐτυχίας καὶ θαυμασμοῦ προσῆλθε πρὸς τὸν κ. Καζάζην ὁ κ. Γεώργιος Μουρατίδης, ὁ φιλοξενῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοὺς μετὰ τοῦ Προέδρου εἰς τὸν σταθμὸν προσελθόντας, ἐπέδωκεν αὐτῷ πολύτιμον κυανοῦν Σταυρόν, ἐπὶ χρυσοκεντήτου παρθενικοῦ ἐργοχείρου προσηρτημένον, καὶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἐν τούτῳ νίκα*» μετὰ τῆς ἑπομένης προσφωνήσεως:

«Μεγαλόψυχε πρόμαχε τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγώνων!

»Τὸ κραταιὸν τοῦ Σταυροῦ σύμβολον ἔστω ὑμῖν θεῖον φυλακτήριον καὶ ὅπλον ἀκαταμάχητον εἰς τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου ἀνελάβετε πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν πολυποθήτων ἑλληνικῶν μας χωρῶν.

«Εὐχόμεθα δέ, ὡς ὁ Ὕψιστος ἐνεψύχωσε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον διὰ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ σημείου τοῦ Σταυροῦ «*ἐν τούτῳ νίκα*», οὕτως εὐδοκήσῃ, ὅπως ἡ γαλανὴ σημαία τοῦ Σταυροῦ σκεπάσῃ τὰ σκορπισμένα ὀρφανά της καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ περιφανῆ δόξαν».

Μετὰ τὸν κ. Μουρατίδην, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Μικρασιατῶν Ἑλλήνων, λαμβάνει τὸν λόγον ὁ ἐκ Κριμαϊκῆς προσελθὼν κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἵνα προσκαλέσῃ πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῆς τὸν κ. Καζάζην. Διὰ γλώσσης θερμῆς καὶ φράσεως ἐνθουσιώδους χαιρετίζει τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συγχαίρει αὐτόν, μὴ φειδόμενον κόπων καὶ ταλαιπωριῶν πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐθνικοῦ κηρύγματος ἀνὰ τὰ διεσπαρμένα τέκνα τῆς ἑλληνικῆς Μητρός. «Ἔστε βέβαιος, ἐπιλέγει, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ Καυκάσου οὐδέποτε θέλουσι λησμονήσῃ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ παραμείνῃ ἡ ἀνάμνησις αὐτῆς ζωηρά, συμβολίζουσα τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἀλληλεγγύην, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, τῶν ἐλευθέρων, τῶν ἀλυτρώτων, τῶν ἐν διασπορᾷ, οἵτινες, μολονότι κατοικοῦσιν ἐν ξένῃ γῇ, μολονότι πολλοὶ

ἐξ αὐτῶν εὐημεροῦσιν, ὑφ' ἑνὸς μόνον κατέχονται πόθου, ὑπὲρ τῆς ἰσχύος τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους».

Τῆς διαλέξεως περατωθείσης, διεσκορπίσθησαν τῇδε κακεῖσε ἐν τῇ ἀγροτικῇ ἐκείνῃ παροικίᾳ πάντες οἱ αὐτὴν ἀκροασθέντες, συζητοῦντες καὶ σχολιάζοντες.— «Ἂν ἠκούομεν συχνὰ τοιαῦτα κηρύγματα, ἂν οἱ ἱερεῖς ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι ἐφρόντιζον ἀ φωτίζωσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὲ τοιαῦτα φῶτα!»... Τοιαύτη ἡ πρώτη ἀντίληψις καὶ ἡ κρίσις τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων Ἑλλήνων τοῦ Καυκάσου. Τίς ἐφρόντισεν ἐκ τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων νὰ τοὺς φωτίσῃ, νὰ τοὺς διδάξῃ, νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ, ὄχι μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ ξένῃ διαβιοῦντας καὶ χειμαζομένους Ἕλληνας;...

Κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσαν ἑσπέραν πλουσιωτάτη παρετίθετο τράπεζα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Μουρα ίδου κατὰ τὰ μικρασιατικὰ ἔθιμα. Παρεκάθησαν εἰς αὐτὴν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐκ τῶν λοιπῶν σταθμῶν προσελθόντων, ἵνα παραστῶσιν εἰς τὴν διάλεξιν, ἐν οἷς ὁ πρωτεύων Μικρασιάτης κ. Εὐθύμιος Παυλίδης, οἱ ἐξ Αἰκατερινοδὰρ συνοδεύσαντες τὸν κ. Καζάζην κ.κ. Φωτιάδης καὶ Θεοδωρίδης, ὁ κ. Λευΐτης, ὁ κ. Ροδαφινός, ὡς καὶ ὁ ἐκ Ροστοβίου προσελθὼν φιλόπατρις ἐφημέριος, αἰδέσιμος Σάββας Παρίσσης. Ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὰ γεύματα ταῦτα δὲν ἀπέβλεπον εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν· καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἀντηλλάσσοντο σκέψεις καὶ κρίσεις περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, συνεζητοῦντο διάφορα θέματα, οἷον τὰ ἀναγκαῖα, τὰ ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τῶν περιστάσεων μέσα πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ταύταις καὶ συνδιασκέψεσιν ὁ λόγος καθίστατο ἐλευθερώτερος, οἱ πλεῖστοι ἐξέφραζον τὴν γνώμην αὐτῶν ἐλευθέρως, δικαίως φρονοῦντες, ὅτι τὰ ἐθνικὰ ζητήματα δὲν λύονται, οὐδ' ἀποφασίζονται διὰ τῆς γνώμης ὀλίγων τινῶν, ἀλλ' εἶνε ἔργον τῶν πολλῶν, τῶν ἀποτελούντων συλλήβδην τὴν καλουμένην κοινὴν συνείδησιν.

Τὸ μεσονύκτιον εἶχεν ἐπέλθῃ καὶ πάντες ἀπεχώρουν τῆς οἰκίας ἢ κατεκλίνοντο ἐν αὐτῇ, παρασκευαζόμενοι διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς αὔριον περὶ τὴν ἑβδόμην πρωϊνὴν ὥραν, Οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν παροίκων προσήρχοντο εἰς τὸν οἶκον τοῦ κ. Μουρατίδου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην καὶ συνώδευον εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοὺς εἰς τὸ Αἰκατερινοδὰρ ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὴν Κριμαϊκὴν μετὰ τοῦ κ. Καζάζη. Δύο περίπου ὥρας μετὰ ταῦτα, περὶ τὴν δεκάτην πρωϊνὴν ὥραν. ἀφικνούμεθα εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀγροτικῆς ταύτης πόλεως, κειμένης ἐν λαμπρᾷ καὶ γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ τῶν Καυκασίων.

Ἐγενόμεθα δεκτοὶ ἐν τῷ σταθμῷ ὑπὸ πολλῶν ἀναμενόντων ἡμᾶς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ πρόκριτος Μικρασιάτης Ἕλλην κ. Προδρομᾶς, ἐκ Καισαρείας ἕλκων τὴν καταγωγήν, πενθερὸς δὲ τοῦ κ. Ροδαφινοῦ. Ἐκ γενετῆς τουρκόφωνος, ἀλλ' ἤδη ἐννοῶν τὴν ἑλληνικήν, διακρίνεται μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν τῆς Κοινότητος ταύτης διὰ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ φρονήματα. Ὁ κ. Καζάζης ἐφιλοξενήθη ἐν τῷ οἴκῳ

τοῦ ἀνδρὸς τούτου, εἰς ὃν ἀμέσως προσῆλθον πάντες οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐκ τῶν ὁμογενῶν. Εἶνε οἱ πλεῖστοι τραπεζούντιοι, ἄνδρες θετικοί, ἐπιχειρηματίαι, καί, ὅπερ χαρακτηρίζει τοὺς ὁμογενεῖς τούτους τοῦ Πόντου, φιλομουσότατοι. Μετὰ βραχεῖαν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κ. Προδρομᾶ ἐξήλθομεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ παρακειμένου θελκτικοῦ κήπου τῆς πόλεως. Ἔν τινι τῶν μεγάλων αἰθουσῶν τῆς ἐν τῷ κήπῳ εὑρισκομένης λέσχης, ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Κριμαϊκῆς προσέφερε τὸ γεῦμα εἰς τὸν κ. Καζάζην. Παρεκάθησαν εἰς αὐτὸ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Κοινότητος, ἐπανειλημμένως εὐχαριστήσαντα αὐτὸν καὶ συγχαρέντα διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἀτρήτους μόχθους. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ συγκινητικῆς προπόσεως ηὐχαρίστησε τοὺς φιλοτίμους ὁμογενεῖς τῆς Κριμαϊκῆς, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς νὰ ποιήσῃ ἰδιαιτέραν διάλεξιν ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Προδρομᾶ αἰθούσῃ.

Περὶ τὴν ἕκτην ἑσπερινὴν ὥραν ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς τῆς Κριμαϊκῆς συνήρχοντο ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αἰθούσῃ τοῦ κ. Προδρομᾶ. Πληρωθείσης αὐτῆς μέχρις ἀσφυξίας, ὁ κ. Καζάζης ἤρξατο τῆς ὁμιλίας του, μετὰ θρησκευτικῆς σιγῆς πάντων ἀκροωμένων.

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Προέδρου, διεξοδική, ὡς πᾶσαι αἱ προηγηθεῖσαι, περιεστράφη κυρίως εἰς σύγχρονα ἐθνικὰ πράγματα, οὐχ ἧττον, κατὰ τὸ σύνηθες, ἐξῆλθε πλέον ἢ ἅπαξ τοῦ προκειμένου, ἵνα καταστήσῃ ζωηροτέραν καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν τὴν διάλεξίν ου. Ἰδιαιτέρως, ἔχων ὑπ' ὄψει, ὅτι λαλεῖ πρὸς Μικρασιάτας Ἕλληνας, πρὸς μετανάστας ὁμογενεῖς ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐν τῷ Καυκάσῳ, ὁ κ. Καζάζης εἶπεν αὐτοῖς τὰ ἑπόμενα, ὑποστηρίζων τὴν καὶ ἀλλαχοῦ ὑποστηριχθεῖσαν γνώμην του, ὅτι αἱ μεταναστεύσεις δὲν φέρουσιν ἐξ ὁλοκλήρου κερδοσκοπικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐκπολιτιστικόν, καὶ ὅτι οἱ μεταναστεύοντες Ἕλληνες διατηροῦσι θερμὴν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, κατανοοῦντες πληρέστατα τὴν ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην.

« Ἀπὸ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ἔλεγεν, οἱ Ἕλληνες ῥέπουσι πρὸς τὰς μεταναστεύσεις. Φερόμενοι πρὸς τὰ ἔξω τῆς πατρίδος ἐδάφη, ἐγκαθίστανται ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐχὶ βιοπορισμοῦ ἕνεκεν ἢ κερδοσκοπίας. Ὁ βιοπορισμός, ἡ κερδοσκοπία κατέχουσι δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῇ φύσει τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων Ἑλλήνων. Πρωτίστως ἦσαν οὗτοι καὶ διατελοῦσι μέχρι τῆς σήμερον ἐκπολιτισταί. Τὸ ἔμφυτον σπέρμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῆς ἀνὰ τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐν ταῖς ἀποδημίαις αὐτῆς καὶ ταῖς ἐγκαταστάσεσιν ἐν ξέναις χώραις, ῥιπτόμενον καὶ φυτευόμενον ἐπὶ ξένου ἐδάφους, δὲν φθείρεται, δὲν ἀπόλλυται· βλαστάνει, καθιστάμενον περιφανὲς δένδρον, θαλερὸν καὶ καρποφόρον. Ὅπου ὁ Ἕλλην μεταναστεύει, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἐξημέρωσιν, τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν λαῶν, πρὸς οὓς ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν. Συνεργάζεται μετ' αὐτῶν ἐν ἴσῃ ἢ καὶ ἀνωτέρᾳ μοίρᾳ. Ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης τοῦ Καυκάσου, ἐφ' ἧς εὗρον θερμὴν καὶ συμ-

παθητικωτάτην φιλοξενίαν, ἀντελήφθην μετ᾽ ἀμέτρου εὐφροσύνης τοῦ φαινομένου τῆς ἐξημερωτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Οὐχὶ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἐγκατέστητε ἐν ταῖς χώραις ταύταις, φιλότιμοι καὶ μεγαλοπράγμονες ἄποικοι τοῦ Εὐξείνου πόντου. Ἐγκαταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἦτο διὰ σᾶς κοιλὰς κλαυθμῶνος καὶ θλίψεων, ἕνεκα τῆς κρατούσης κακοπραγίας, δὲν ἀπεβλέψατε μόνον εἰς τὸ εὖ ζῆν· ἐσκέφθητε, ὅτι ἠδύνασθε νὰ καταστῆτε καὶ χρήσιμοι καὶ εὐεργετικοὶ εἰς τὴν χώραν, τῆς ὁποίας σᾶς ἠνεῴγησαν αἱ πύλαι πρὸς φιλοξενίαν. Εἰσηγάγετε ἐν αὐτῇ νέα εἴδη καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, ἐδιδάξατε νέας μεθόδους πολιτισμοῦ καὶ εὐημερίας εἰς τοὺς κατοίκους. Ὑπήρξατε δι᾽ αὐτοὺς φίλοι καὶ συνεργάται, οὐχὶ δὲ κερδοσκόποι καὶ ἐκμεταλλευταί. Τοιοῦτον τὸ ἀπόρρητον τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν οἱᾳδήποτε αὕτη καὶ ἂν ἐξεδηλώθη χώρᾳ. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἀλλαχοῦ, ἐν γειτονικαῖς χώραις, κατὰ τὰς θλιβερὰς ταύτας ἡμέρας, τὰς ὁποίας διέρχονται ἡμέτεροι ὁμογενεῖς, ὁ Ἕλλην παραγνωρίζηται καὶ καταδιώκηται, ἐν τῇ φιλοξένῳ ταύτῃ χώρᾳ οἱ καλλιεργηταὶ αὐτῆς καὶ ἐκπολιτισταὶ τιμῶνται καὶ ἀγαπῶνται. Εὔχομαι ἡ ἀγάπη αὕτη νὰ διαρκέσῃ ἐς ἀεὶ ἐπὶ εὐημερίᾳ τῶν συνοίκων λαῶν. Εὔχομαι ἐπίσης, ἵνα ὁ πλοῦτος, ὃν ἐπαξίως πορίζεσθε διὰ τῆς ἐργασίας ὑμῶν, χρησιμεύῃ πάντοτε, οὐχὶ μόνον πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ὑμετέρων οἰκογενειῶν, πρὸς παίδευσιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν ὑμετέρων τέκνων, ἀλλ᾽ ἐπίσης καὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ πρὸς ἐκπολιτισμὸν φιλτάτων ἀδελφῶν καὶ ὁμοφύλων, ἀπομεινάντων ἐν τῇ γενετείρᾳ. Ὡς πρὸς τοῦτο οἱ Ἕλληνες τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ δὴ οἱ Ἕλληνες τῆς Τραπεζοῦντος, λόγῳ ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ πάτρια, ἀγωνίζεσθε ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῶν προμάχων τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Παρα είπων τοσαῦτα ἄλλα μαρτύρια τῆς εὐσεβείας ὑμῶν καὶ φιλομουσίας, ὑπενθυμίζω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ περιφανὲς μνημεῖον τῆς ἑλληνικῆς ὑμῶν μεγαλοπραγμοσύνης, τὸ ἐν Τραπεζοῦντι *Φροντιστήριον*. Ἐξακολουθήσατε, εὐγενεῖς Ἕλληνες τοῦ Εὐξείνου, τὴν φιλομουσίαν ταύτην. Δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρός, καὶ ἡ γενέτειρα ὑμῶν θὰ καταστῇ παμφαὴς φάρος ἑλληνικῆς παιδείας ἐξημερώσεως καὶ παλιγγενεσίας, καθοδηγοῦσα τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁμογενεῖς, τοὺς τοσοῦτον ἀδικηθέντας ὑπὸ τῆς σκληρᾶς τύχης, τοὺς τοσοῦτον ταλαιπωρηθέντας, ἀλλ᾽ ἤδη ἀναγεννωμένους ἐν ἑλληνικῷ πνεύματι. Ὁ Ἑλληνισμὸς παραγνωρίζεται, καταδιώκεται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν. Ἂς μὴ ἀποθαρρυνθῶμεν, ἀγαπητοὶ ὁμογενεῖς. Ἂς ἔχωμεν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων μας. Πιστεύοντες, θὰ σωθῶμεν· ἐλπίζοντες καὶ ἀγωνιζόμενοι, θὰ ἐξέλθωμεν νικηταὶ ἀπὸ τοῦ εὐγενοῦς σταδίου τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγώνων».

*
* *

Ἀπήνθισα τὰ ὀλίγα ταῦτα, σχετικὰ πρὸς τὴν ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν τῶν ὁμο-

γενῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐκ τῆς ὁμιλίας τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Περατωθείσης ταύτης, πάντες οἱ παρεστῶτες ἔσπευσαν πρὸς αὐτόν, σφίγγοντες τὴν χεῖρά του. Ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου, τῇ προτάσει ἐγκρίτου ὁμογενοῦς, ἐκλήθη φωτογράφος, ὅπως διαιωνίσῃ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἡμέραν. Πάντες σχεδὸν οἱ παρευρεθέντες ἐν τῇ διαλέξει συνεκεντρώθησαν ἐν τῷ κήπῳ τῆς φιλοξενούσης ἡμᾶς οἰκίας, ἡ δὲ φωτογραφικὴ μηχανὴ ἐπετέλεσε τὸ ἔργον αὐτῆς. Οἱ φωτογραφηθέντες ἀπεχώρουν μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ οἴκου κατενθουσιασμένοι.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν τῆς Κριμαϊκῆς συνώδευον τὸν κ. Καζάζην εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Μεταξὺ αὐτῶν προΐστατο ὁ κ. Προδρομᾶς, μέλλων νὰ συνοδεύσῃ ἡμᾶς μέχρι Νοβορωσσίσκης. Ὁ κ. Κ. Λευΐτης ἦτο ἐπίσης μεθ' ἡμῶν. Μετὰ παρέλευσιν τριῶν ὡρῶν ἡ σιδηροδρομικὴ ἁμαξοστοιχία ἀφικνεῖτο εἰς Νοβορωσσίσκην, ἐν τῷ σταθμῷ τῆς ὁποίας ἀνέμενεν ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς πόλεως ταύτης τοῦ Εὐξείνου πόντου. Μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς κατελέγετο καὶ ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Φωκίων Ζήνων.

Ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ὡδηγήθημεν εἰς τὸ κεντρικὸν τῆς πόλεως ξενοδοχεῖον. Ὅπως ἐν Ταϊγανίῳ, ἐν Ροστοβίῳ καὶ τοῖς τμήμασι τοῦ Καυκάσου, ἐν τοῖς ὁποίοις ὑπάρχουσιν ἐγκατεσπαρμέναι ἑλληνικαὶ Κοινότητες, καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Νοβορρωσσίσκης διαπνέεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν φλογερῶν αἰσθημάτων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ ἐπαξίως τοῦ παρελθόντος. Δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐν οἱᾳδήποτε αὐτῆς ἠπείρῳ, ἑλληνικὴ Κοινότης, μὴ ἔχουσα προσηλωμένην τὴν προσοχὴν αὐτῆς καὶ τὴν καρδίαν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης πατρίδος, πρὸς τὴν πανελλήνιον ἕνωσιν. Μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐπιφανεῖς καὶ ἀφανεῖς, συναντῶνται ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ μεγάλου τούτου πόθου, τοῦ διὰ μακρῶν γενεῶν διήκοντος διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Δύο ἢ τρεῖς μόνον ἑλληνικαὶ τῆς Εὐρώπης Κοινότητες ἀποτελοῦσιν ἐξαίρεσιν τοῦ φαινομένου τούτου· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς οἱ μὴ ἐπαγγελλόμενοι τὸν πεπολιτισμένον, δηλαδὴ τὸν κοσμοπολίτην, παραμένουσιν εἰλικρινεῖς Ἕλληνες, ἕνα καὶ μόνον ἔχοντες ὑποκάρδιον πόθον, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

—«Ἡ θλιβερὰ κατάστασις τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἔλεγεν εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιφανὴς Μικρασιάτης Ἕλλην ἔν τινι Κοινότητι τοῦ Καυκάσου, δὲν μᾶς ἀπελπίζει. Ἐσυνειθίσαμεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀκοσμίαν. Τὰ ποταπὰ κομματικὰ πάθη, ἅτινα ἀπορροφῶσι πᾶσαν τὴν δραστηριότητα τῶν ἐν τῇ ἑλλαδιτικῇ πρωτευούσῃ ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ ταλαιπώρου κράτους καὶ ἅτινα εὑρίσκουσι τὸν ἀντίκτυπον ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ καὶ τῷ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλληνισμῷ, ἐπὶ καταφανεστάτῃ ζημίᾳ τοῦ τε ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου γένους, δὲν μᾶς ἀπαγοητεύουσι τὸ παράπαν. Ἐλπίζομεν· ὄχι βεβαίως εἰς τὴν σύνεσιν τῶν πραττόντων τὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἰς τὰς μεγάλας καὶ

ἀκαταπονήτους δυνάμεις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς, διὰ τῆς ἐπιμονῆς εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, θέλουσιν ἀνατείλῃ ἡμέραι εὐτυχέστεραι ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἀναζωπυρωθῇ, ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις θὰ ἐπιτευχθῇ, συμπραττόντων ἢ μὴ συμπραττόντων τῶν ἐν Ἀθήναις μεγαλεπιβόλων πολιτικῶν κύκλων».

*
* *

Τοιαῦτα ἐλέχθησαν εἰς τὸν κ. Καζάζην ἐπανειλημμένως κατὰ τὴν ἐν τῷ Καυκάσῳ ἀποδημίαν του. Ὁ ἐθνικὸς ἀνὴρ κατελαμβάνετο ὑπὸ ἄλγους, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου του, ἐκ στενοχωρίας. Ἀλλὰ δὲν ἠπόρει λόγων, ὅπως ἐμπνεύσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅπως κρατύνῃ τὸ φρόνημα τῶν ἀσχαλλόντων καὶ θλιβομένων ἐπὶ τῇ ἀπελπιστικῇ τοῦ ἐλευθέρου κράτους καταστάσει. Ἀπέναντι τοῦ ἀστοχήσαντος ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ ἐλευθέρου κράτους, ἀναπαρίστα τὴν εἰκόνα τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ μεγαλοπραγμοσύνῃ αὐτοῦ ἐν τῇ γενναίᾳ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον δράσει.—«Ἂς μᾶς παρηγορῇ, ἔλεγεν εἴς τινα τῶν ἐν Νοβορρωσίσκῃ ὁμογενῶν, ἐπισκεφθέντα αὐτόν, ἡ δύναμις αὕτη τῶν ἐθνικῶν πεποιθήσεων. Ἂς πιστεύωμεν καὶ ἂς ἐργαζώμεθα. Τὸ ἐλεύθερον κράτος, τὸ ὁποῖον, ἅμα τῇ ἱδρύσει αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ καταστῇ ἡ παρακαταθήκη τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, θέλει παρακολουθήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν, ἐνωτιζόμενον τῶν ἐπικλήσεων καὶ τῶν προτροπῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Θέλει ἐκτελέσῃ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντά του. Διότι ἡ ἵδρυσις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους δὲν ἐσκόπει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τμημάτων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἀλλ' εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου πολιτικῆς δυνάμεως, ἱκανῆς καθισταμένης ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ τελικῇ ἀπελευθερώσει καὶ συνενώσει τῶν διεσπαρμένων δυνάμεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.»

Ἐν Νοβορρωσσίσκῃ ἐτύχομεν τῆς αὐτῆς θερμοτάτης φιλοξενίας. Πάντες οἱ πρόκριτοι τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, οἱ μὴ προσελθόντες εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἔσπευσαν παραχρῆμα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, προσφωνοῦντες τῷ Προέδρῳ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ «ὡς εὖ παρέστης.»

Ἡ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου κειμένη καυκασία αὕτη πόλις ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιρούς, καταστᾶσα σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον. Πρότερον, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, κατεκτήθη ἐν ἔτει 1829 ὑπὸ τῶν Ρώσσων. Ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὁ Ἑλληνισμός, καὶ δὴ ὁ μικρασιατικός, ὁ ἰδίᾳ ἐκ τῶν παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Ἀμισὸν χωρῶν προερχόμενος, ἐγκατέστη καὶ ἐργάζεται εὐδοκιμώτατα. Διὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἀποίκων εἰσήχθη εἰς τὸν Καύκασον ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς αὐτὴν βιομηχανία τῶν σιγαρέττων. Ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὰ εὐερ-

γετικὰ ἀποτελέσματα τῆς καλλιεργείας ταύτης ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ἐπέβαλε βαρυτάτους δασμοὺς εἰς τὸν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προερχόμενον καπνόν, τούτου δ' ἕνεκα οἱ Ἕλληνες καπνοφυτευταὶ ἐκέρδησαν οὐκ ὀλίγα, δημιουργήσαντες σημαντικὰς περιουσίας. Δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι ἀρχικὴ αἰτία τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐπορίας μεγάλου μέρους τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ ὁμογενῶν εἶνε ἡ καπνοφυτεία, ἥτις, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἐπέδρασεν οὐκ ὀλίγον ἐπὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν Ἑλλήνων τῆς Νοβορρωσσίσκης. Ἡ παρ' αὐτῶν συντηρουμένη ἐκκλησία, τὸ σχολεῖον, μαρτυροῦσιν οὐ μόνον περὶ τῆς φιλομουσίας ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν ὁμογενῶν τῆς εὐξεινοποντικῆς ταύτης ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Τῇ προσκλήσει τῆς ἐπὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ κ. Καζάζη Ἐπιτροπῆς, ὑπεσχέθη οὗτος νὰ ὁμιλήσῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἑσπέραν τῆς ἀφίξεώς του. Τόπος συναθροίσεως τῶν ὁμογενῶν ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ἡ μεγάλη αἴθουσα τῆς Σχολῆς.. Πρὸ τῆς ἕκτης ὥρας, τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν διάλεξιν, ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, μολονότι ἡ ἡμέρα ἦτο ἐργάσιμος, κατελίμπανον τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ μετέβαινον εἰς τὸ σχολεῖον. Ἤδη κατὰ τὴν ἕκτην ὥραν ἡ αἴθουσα ἦτο πεπληρωμένη.

Ταυτοχρόνως ἐνεφανίζετο εἰς τὸ σχολεῖον, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ὁ κ. Καζάζης, γενόμενος δεκτὸς μετὰ σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας.

*
* *

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Καζάζη ὑπῆρξε καὶ ἐνταῦθα ἐπίκαιρος. Δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξάψῃ τὸν ἐθνικὸν ζῆλον, τὴν φιλοπατρίαν, τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη τῶν ὁμογενῶν τῆς Νοβορρωσσίσκης. Ἠθέλησεν ἐπίσης νὰ ἐξεικονίσῃ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ ὁμογενεῖς περὶ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς διέρχεται ὁ Ἑλληνισμός, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ παρακινήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν ὑπὲρ πραγματώσεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

Ἀρχόμενος τοῦ λόγου του ὁ ἀπόστολος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὑπομιμνήσκει εἰς τοὺς μετὰ θρησκευτικῆς σιγῆς ἀκροωμένους τῶν ρημάτων αὐτοῦ, ὅτι ἡ φιλοπατρία ὑπῆρξε καὶ διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἑλληνικὴ ἀρετή. Διὰ τὸν Ἕλληνα ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶνε ὁ ἰσχυρώτατος τῶν συνδέσμων, δι' ὧν συνδέεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτὸν ἡ φιλοπατρία δὲν εἶνε ἢ ὑψηλὴ ἐκδήλωσις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γῆν, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἠτένισε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου αὐτὸς ἢ οἱ πρόγονοί του.

«Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαετηρίδων, ἐξηκολούθησεν ὁ κ. Καζάζης, ἀναλύων τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν, οἱ εἰς Σικελίαν μετὰ τὴν ἐθνικὴν πανωλεθρίαν τῇ 29ης Μαΐου τοῦ 1453 ἀποδημήσαντες καὶ ἐγκαταστάντες

ὁμογενεῖς ἀνέβαινον κατὰ πᾶν Πάσχα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ ὄρους, ἀπευθύνοντες τοὺς ἀσπασμοὺς αὐτῶν πρὸς τὴν μακρὰν εὑρισκομένην ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας πατρίδα. Μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἑώρταζον οἱ ταλαίπωροι φυγάδες τὴν μέλλουσαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνάστασιν. Ὁ πόθος οὗτος τοῦ Ἕλληνος ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον ὁ αὐτός, οὐδέποτε θὰ τὸν ἐγκαταλίπῃ, διότι πρὸς τὸν πόθον τοῦτον συνδέονται τὰ ὕψιστα καὶ τὰ τιμαλφέστατα τῶν ἰδεωδῶν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, τὸ ὁποῖον ἀπὸ αἰώνων ἤδη μίαν καὶ μόνην τρέφει ἐλπίδα, μίαν καὶ μόνην ἔχει πίστιν, τὴν πίστιν καὶ τὴν ἑνότητα πάντων τῶν Ἑλλήνων, δημιουργούντων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν, τὴν αὐτὴν πατρίδα.

«Ἀλλ' ἡ πατρὶς αὕτη, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διατρέχει κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τριακονταετίαν μεγίστους κινδύνους, ὅσους σπανίως διέτρεξε τὸ ἑλληνικὸν γένος. Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐπιβουλεύεται ἐν Ἠπείρῳ, δολοφονεῖται ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, καταδιώκεται καὶ ῥᾳδιουργεῖται ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῷ διεσπαρμένῳ Ἑλληνισμῷ Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἠλευθεροῦτο ἡ Ἤπειρος, ἡ τοσαύτας προσενεγκοῦσα θυσίας εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ἡ διὰ τοσούτων ἡρώων ἀγωνισθεῖσα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Καὶ ἐν τούτοις, ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἐπαρχία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἄλλοτε ἤκμασε καὶ ἠνδραγάθησε τὸ Σοῦλι, ἀπέμεινεν ἔξω τοῦ παραδείσου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, διατελεῖ ὑπὸ τὸν τραγικώτατον τῶν ζυγῶν, ὑφίσταται τὴν δολιωτάτην τῶν ἐπιβουλῶν. Φεῦ! εἶνε ἐγκαταλελειμμένη καὶ παρὰ τῶν ἑαυτῆς τέκνων, ἐκ τῆς κακοδιοικήσεως ἀποδημούντων εἰς ξένας χώρας.

«Ἡ ἄλλοτε εὔανδρος Ἤπειρος κατέστη ἕρμαιον παντὸς φιλοδόξου, πάσης τυχοδιωκτικῆς πολιτικῆς. Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἡ ξενικὴ ῥᾳδιουργία καὶ ἡ φιλοκτημοσύνη κατέβαλε καὶ καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐνέργειαν, ὅπως ἀπομακρύνῃ τὴν ταλαίπωρον χώραν· ἀπὸ τοῦ συνδέσμου αὐτῆς μετὰ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τῶν Ἀλβανῶν ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν τῶν *δολιχοκεφάλων* καὶ *βραχυκεφάλων*, ἰσχυρισθεῖσα, ὅτι οἱ Ἠπειρῶται δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁμοφυλίαν, ἀλλ' ὅτι, τυγχάνουσιν Ἀλβανοὶ ἐξηλληνισμένοι, ὑποστάντες δηλαδὴ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφωσιωμένης δῆθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Καὶ ἤδη ἡ Ἤπειρος αὕτη σημειοῦται ἐπὶ πολλῶν γεωγραφικῶν πινάκων, εἰσηγμένων ἐν τοῖς σχολείοις, αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ὡς Ἀλβανία. Τοσαύτη κατέβαλε τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἀδιαφορία καὶ ἀμεριμνοσύνη πρὸς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια καὶ συμφέροντα! Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐχθροὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ ἐποφθαλμιῶσι τὴν ταλαίπωρον χώραν. Βάσκανος δαίμων ἐκυρίευσε τὰς φρένας τῆς κυβερνήσεως λαοῦ, διὰ συγγενικῶν δεσμῶν μεθ' ἡμῶν συνδεδεμένου, καὶ ἀπό τινος καιροῦ μεταχειρίζεται αὕτη πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον πρὸς ἐξολόθρευσιν πάσης ἑλληνικῆς δυνάμεως. Οἱ Ἰταλοὶ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἔστησαν

τὰ προσηλυτιστικὰ αὐτῶν τηλεβόλα ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, ἂν δ' ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη ἡ ἑλληνικὴ ἀπραγμοσύνη καὶ ἀδιαφορία, δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρός, καὶ ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἠπείρου, ἔστε βέβαιοι, ὅτι θ' ἀνήκῃ εἰς τὴν ἱστορίαν. Πανταχοῦ τῆς γῆς εἶνε διεσπαρμένοι οἱ Ἠπειρῶται, ὧν ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία οὐδέποτε ἠμφισβητήθη, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται καὶ οὐκ ὀλίγοι πολυτάλαντοι. Ἂς στρέψωσι τὸ βλέμμα αὐτῶν πρὸς τὴν γενέτειραν Κινδυνεύει αὕτη, ἀπειλῆται, ἐπιβουλεύεται. Ἂς προσέλθωσιν ἀρωγοὶ εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ἂς ἀναμνηθῶσιν, ὅτι ἐκ τῆς εὐάνδρου ταύτης γῆς ἐξῆλθον μεγαλώνυμοι ἄνδρες, τιμήσαντες δι' ἀλησμονήτων ἔργων τήν τε ἰδιαιτέραν καὶ τὴν μεγάλην πατρίδα. Ἂς μιμηθῶσιν αὐτοὺς οἱ σύγχρονοι Ἠπειρῶται, ἀναμιμνησκόμενοι τὸ προγονικὸν λόγιον: — *Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*....

« Ἀλλὰ μεγαλειτέρους ἀκόμη καὶ φοβερωτέρους ἀπὸ τὴν Ἤπειρον κινδύνους διατρέχει ἡ Μακεδονία. Ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ χώρᾳ, τῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡρωοτόκῳ, ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, μέχρι Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἀγωνισθέντων Μακεδόνων ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἐν Νιαούσσῃ καὶ ἐν Κασσάνδρᾳ, ἐστήθη ἀπό τινος καιροῦ τὸ στρατηγεῖον τῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐπιβουλῶν. Κατέστη τὸ αἱματηρὸν στάδιον ἀνθελληνικῶν ἀγώνων τῶν ληστῶν τῆς Βουλγαρίας καὶ παντὸς ἐποφθαλμιῶντος αὐτὴν ξένου κατακτητοῦ. Ἀμφισβητεῖται ὁ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῆς Πιερίας, τῆς ἀρχεγόνου ταύτης κατοικίας τῶν ἑλληνίδων Μουσῶν. Ἐπιδιώκεται παντὶ τρόπῳ ἡ διαστροφὴ καὶ ἡ πλαστογραφία τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν Μακεδονίᾳ. Διὰ τῆς δημοσιεύσεως νόθων κειμένων, στατιστικῶν αὐθαιρέτων, κηρύσσεται, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς οὐδέποτε ἐκράτησεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Γάλλος πολιτικὸς ἐξέχων δὲν ἐδίστασεν ἐν μέσῃ Βουλῇ τοῦ μεγάλου ἔθνους νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ Μακεδονία δὲν ἦτο ἑλληνικὴ καὶ ἐπὶ Φιλίππου ἔτι καὶ Ἀλεξάνδρου, τῶν μόνων Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀλλοφύλῳ ἐκείνῃ χώρᾳ. Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον δι' αὐτὴν εἶνε αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαί, αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ὑπὸ τὴν ἀδιαφορίαν, ἂν μὴ τὴν αἰγίδα αὐτῆς τῆς ξένης πολιτικῆς, τῆς ἀναλαβούσης κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ, τὴν εἰρήνευσιν αὐτῆς. Οἱ Βούλγαροι, τὸ κατάρατον, τὸ πανάθλιον, τὸ *θεομίσητον γένος*, ὡς ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων ἅμα τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἱστορικῇ ἐμφανείᾳ, ἀφ' ἧς ἡμέρας κατέστησαν, ἐπινεύσει καὶ εὐδοκίᾳ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης, αὐτόνομον κράτος, ἐγένοντο ἡ μάστιξ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς τε μεσημβρινῆς καὶ τῆς βορείου, τῆς ἐν τῇ Συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου μετονομασθείσης Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ, τῇ καταληφθείσῃ, ὡς γνωστόν, διὰ πραξικοπήματος ἐν ἔτει 1885 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ παρὰ πάντα διεθνῆ κανόνα προσαρτηθείσῃ εἰς τὴν νεότευκτον ἡγεμονίαν, ὁ

Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται τὰ πάνδεινα. Καὶ ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ, ἥτις δὲν διαφέρει κατὰ τὰ θηριώδη ἔνστικτα, ἁμιλλῶνται ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἑλλήνων διωγμῷ. Πόλεις πρότερον ἑλληνικαὶ οὖσαι καθ᾽ ὁλοκληρίαν, ὡς ἡ Φιλιππούπολις, ἡ Στενήμαχος, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Βάρνα, ὁ Πύργος, ἐρημοῦνται ὁσημέραι, τῶν προτέρων κατοίκων Ἑλλήνων ἀπὸ τριάκοντα αἰώνων, ἐξαναγκαζομένων εἰς ἐκπατρισμὸν πρὸς διάσωσιν τῶν τιμαλφεστάτων ἀγαθῶν παντὸς τιμίου ἀνθρώπου, τῆς γλώσσης, τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Ὁ ἀνθελληνισμὸς προέβη ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ταύτῃ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Δὲν παρέρχεται ἡμέρα, χωρὶς νὰ συμβῇ καὶ ἓν κακούργημα Βουλγάρου ἐναντίον Ἕλληνος ἐν γνώσει καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν (1).

«Περιορίζομαι μόνον νὰ σᾶς εἴπω τὰ κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βάρναν, τὴν ἕδραν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ διοικήσεως, τοῦ νέου Μητροπολίτου Νεοφύτου. Μόλις ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος τῆς ἄλλοτε ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως ἐπληροφορήθη, καὶ τοῦτο διὰ τῶν ὀργάνων τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι πρσσεγγίζει εἰς τὸν λιμένα τὸ κομίζον αὐτὸν πλοῖον, κατῆλθεν εἰς τὴν προκυμαίαν, διὰ φωνῶν δὲ ἀγρίων, διὰ λιθοβολισμῶν κατὰ τοῦ πλοίου, καὶ παρομοίων σκαιῶν τρόπων, ἠπείλει, ὅτι ἂν ἐξήρχετο ὁ Μητροπολίτης ἐκ τοῦ πλοίου παραχρῆμα θὰ ἐφονεύετο. Ὁ ἐπιζητούμενος σκοπὸς ἐπετυγχάνετο. Ὁ Μητροπολίτης ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγκαταλείπων κατ᾽ ἀνάγκην τὸ ποίμνιόν του ἕρμαιον τῶν παγίδων τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀντιπροσώπου τῆς Ἐξαρχίας. Ἀλλὰ δὲν ἔληξαν μέχρι τοῦ σημείου τούτου τὰ βάσανα τοῦ ταλαιπώρου Μητροπολίτου. Μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ πλοίου ὁ βουλγαρικὸς ἐκεῖνος ὄχλος, εὑρὼν ὄνον τινά, ἐνέδυσεν αὐτὸν ἀρχιερατικὰ ἄμφια, ἔθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦ ὀρθοδόξου ποιμενάρχου στέμμα, περιῆγε τὸ ἀθῷον κτῆνος καθ᾽ ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς τῆς τρομοκρατουμένης πόλεως συνοικίας. Ὄχλος παρένθυρσος, παραβάτης παντὸς ἠθικοῦ νόμου, ἔθραυσεν ὅσα ἠδυνήθη τῶν ἑλληνικῶν οἰκιῶν παράθυρα καὶ θύρας, μὴ φεισθεὶς μηδὲ τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν σχολείων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου. Τοιοῦτοι εἶνε ἐν συντομίᾳ οἱ Βούλγαροι, κύριοι, καὶ τοιαύτη ἡ κατάστασις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, οὐχὶ μακρὰν ὑμῶν διαβιούντων πρὸς τὰς μεσημβρινωτέρας ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου τούτου πόντου, ὅστις διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς βορείου Θράκης κατέστη πραγματικῶς *ἄξενος*, ἐνδιαίτημα κολάσεως καὶ ὀδύνης».

Ἀγανάκτησις ἐξεδηλώθη ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν ἀκροωμένων. Πάντες ἐφαίνοντο καταληφθέντες ἐκ φρίκης ἐπὶ τῇ διηγήσει τοῦ ἀποτροπαίου βουλγαρικοῦ ἐγκλήμα-

(1) **ΣΗΜ. «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ».** Καθ᾽ ἣν στιγμὴν ὡμίλει ὁ ἀγορεύων, τὰ βραδύτερον τελεσθέντα βουλγαρικὰ ἐγκλήματα κατὰ τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἐ μ ε λ ε τ ῶ ν τ ο μόνον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, δὲν εἶχον ἀκόμη ἐκτελεσθῆ.

τος. Μετὰ διακοπὴν ὀλίγων στιγμῶν ὁ κ. Καζάζης, κατηφὴς καὶ τεθλιμμένος, ἐξηκολούθησε τὴν ἀγόρευσίν του :

— «Λυποῦμαι, προσφιλεῖς συμπατριῶται, διότι ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου μου παρουσίασα εἰς ὑμᾶς τοιαύτην εἰκόνα ἀπελπισίας καὶ θλίψεως τῶν ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ ὁμογενῶν, ὑφισταμένων σήμερον χείρονα ἢ ἄλλοτε τυραννίαν. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀφηγηθῶ τὰ πράγματα ὡς ἔχουσιν. Ἂς καμαρώνῃ τὸ πολιτικὸν αὐτῆς ἀριστούργημα ἡ πεπολιτισμένη, ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη! Ἀπήλλαξε τοὺς κατοίκους τούτους ἑλληνικῆς χώρας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ὑπὸ ζυγὸν βιαιότερον καὶ τυραννικώτερον, τὸν ζυγὸν τῶν Βουλγάρων. Καὶ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων τούτων τεράτων πολιτικοί τινες καὶ φιλελεύθεροι τῆς Εὐρώπης σκέπτονται καὶ ἐργάζονται ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ τουρκικὸν καθεστὼς ἐν χώραις, ἐν αἷς ἀκμάζει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

(Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Σὶρ Ὀρ. Ρῶμπολδ)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

« Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1886 ἡ κατάστασις ἐν Ἑλλάδι ἤρχισε νὰ προσλαμβάνῃ ὄψιν σοβαρωτέραν, ὑπό τινας δ' ἐπόψεις κατέστησε τὴν προσωπικὴν θέσιν τοῦ βασιλέως δυσχερεστέραν καὶ μᾶλλον δεινήν. Ὁ πρωθυπουργός του ἐδήλωσεν, ὅτι ἀνέμενεν ἁπλῶς τὴν ὁριστικὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ τῶν Δυνάμεων διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν ὅλων τῶν ἀποφάσεων τοῦ βερολινείου Συνεδρίου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξηκολούθει νὰ ἐξοπλίζηται, «ἔχουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους».

«Κατά τινα τῶν μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεών μου, κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, ὑπέδειξα, ὅτι σπουδαῖος λόγος ὑπῆρχε νὰ πιστεύῃ τις, ὅτι ἡ «ὁριστικὴ λύσις», τὴν ὁποίαν περιέμενεν, ἠδύνατο ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ μῆνας καὶ ἐντόνως ὑπεστήριξα, ὅτι ἀδύνατον ἦτο ἡ Ἑλλὰς νὰ ὑφίσταται τὴν φοβερὰν ἔντασιν τῶν ἐξοπλισμῶν ἐπὶ τόσον χρόνον. Ὁ πρωθυπουργὸς συνεφώνησεν, ὅτι ἡ ἀναβολὴ ἀπετέλει δυστυχῆ σύμπτωσιν, ἀλλ' εἶπεν, ὅτι δὲν εὕρισκεν ἄλλην λύσιν. Κατέβαλα τότε ὅσας ἠδυνάμην προσπαθείας νὰ τὸν πείσω, ὅτι εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ παράσχῃ πολυτιμοτάτην ὑπη-

ρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀνακτῶν ὑπὲρ αὐτῆς τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ χάνῃ ἐν Εὐρώπῃ. «Δὲν ἐξέφραζον, τῷ εἶπα, οἱανδήποτε γνώμην κατὰ τοῦ δικαίου ἢ τοῦ ἀδίκου τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος προέβαλλεν, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ, ὅτι κακίστην στιγμὴν εἶχεν ἐκλέξῃ πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῶν. Προφανές, ὡς ὁ ἥλιος, ἦτο, ὅτι οὔτε ἡ Τουρκία, οὔτε αἱ Δυνάμεις ἤθελον εἰσακούσῃ αὐτῶν. Ἔργον ἐπομένως παντὸς φιλοπάτριδος πολιτικοῦ ἦτο νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν συμπολιτῶν του εἰς τὴν διαπραχθεῖσαν πλάνην καὶ νὰ παραστήσῃ εἰς αὐτοὺς καταφανῆ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Οὕτω θὰ ἐκέρδαινε τὴν ἐκτίμησιν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν δέοντι ἡ διαγωγὴ αὕτη τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐλησμονεῖτο. Μὲ τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐν τῇ Βουλῇ, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο ὑπουργεῖον δυνάμενον ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συνετὴν καὶ ἐπιφυλακτικὴν ταύτην πορείαν.

«Ὁ κ. Δηλιγιάννης δὲν ἠρνήθη, ὅτι ἴσως δὲν εἶχεν ἐπέλθῃ ἡ «ψυχολογικὴ στιγμή», ὅπως ἡ Ἑλλὰς διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά της, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν, τῆς ὁποίας ἀπήλαυεν ἐν τῇ Βουλῇ, μοὶ εἶπεν, ὅτι ταύτην ὤφειλε μόνον εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἠκολούθει πολιτικήν, ἡ ὁποία ἦτο πολιτικὴ καὶ τοῦ ἔθνους ὅλου. Ἐνόει βεβαίως, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐγκαταλειφθῇ μόνος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ μεταξὺ παραχωρήσεων καὶ πολέμου, πιθανῶς ἡ Τουρκία θὰ ἐπροτίμα τὰς παραχωρήσεις. Ἐκτὸς τούτου, ἦτο γνωστὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι ἤρκει νὰ δοθῇ ἐξ Ἀθηνῶν τὸ σύνθημα, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι τῆς Πύλης θὰ ἐξηγείροντο εἰς ἐπανάστασιν. Ὁπωσδήποτε εἶχεν ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς ὅπως ἡ Ἑλλὰς διευθετήσῃ τοὺς μετὰ τῆς Τουρκίας λογαριασμούς της.

«Παρὰ τὰς καυχησιολογίας αὐτὰς τοῦ πρωθυπουργοῦ, τὰς ἀξίας λο[γ]ίου τινὸς Παλαύρα, εἶχεν ἐπί τινα χρόνον δώσῃ σημεῖα ἀποθαρρύνσεως, μάλιστα δ' εἶχεν ὑποδείξῃ, ὅτι θὰ ἦτο εὐτυχὴς καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους τῆς ἀρχῆς. Ὅλη ἐν τούτοις ἡ μεγαληγορία αὐτοῦ ἦτο ὅλως ἀκίνδυνος, συγκρινομένη πρὸς τὰς μεθόδους, εἰς τὰς ὁποίας κατέφευγεν ἤδη διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὰς δυσχερείας. Ἐπέτρεψεν εἰς ἑαυτὸν νὰ διαδώσῃ, «*ὅτι ἡ ἐνεργὸς πολιτική, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναλάβῃ, ἦτο μᾶλλον τοῦ βασιλέως ἢ ἰδική του πολιτική, ἐδήλωσε δὲ μάλιστα, ὅτι ἀκουσίως του, ἔν τινι μέτρῳ, τῷ ἐπεβλήθη ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ πολεμικοῦ κινήματος, τῆς ὀφειλομένης εἰς τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως, τοὺς ἐκφωνηθέντας ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῶν ἀνακτόρων κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ὀλίγον μετὰ τὸ κίνημα τῆς Φιλιππουπόλεως*.

«Οὐδὲν δολιώτερον τῆς ἀποπείρας αὐτῆς τῆς παραστάσεως τῶν ὀλίγων λέξεων, τῶν ἀπευθυνθεισῶν πρὸς τὸ πλῆθος, τὸ συγκεντρωθὲν κάτωθι τῶν ἀνακτόρων, ὡς πολεμικοῦ κηρύγματος, ἀπευθυνθέντος πρὸς τὸ ἔθνος. Ἂν καὶ οὐδεὶς κατενόει σαφέστερον τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργει εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ ἕνωσις τῶν δύο Βουλγαριῶν εἰς εὐρὺ σλαυϊκὸν κράτος, ἦτο ὅμως λίαν

συνετὸς καὶ λίαν καλῶς πληροφορημένος, ὥστε οὐδὲν νὰ περιμένῃ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ παιγνιδίου τῆς μεγαληγορίας καὶ τῆς ἐπιδείξεως, τὸ ὁποῖον ἔπαιζον οἱ ὑπεύθυνοι αὐτοῦ σύμβουλοι. Ὑπάρχουσιν, ἐκτὸς τούτου, λόγοι πείθοντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἐνέκρινε τὴν φιλοκίνδυνον αὐτῶν πολιτικήν, ὀρθῶς δ' εἶχεν ἀποφασίσῃ ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν εὐθύνην τῆς δημιουργηθείσης κρισίμου καταστάσεως. *Ὄχι δὲ μόνον ὑπετίθετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπεδοκίμαζε τὴν γραμμήν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Δηλιγιάννης ἠκολούθει, ἀλλὰ καὶ εἶχεν ἐκφράσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν διαφωνίαν του, ἴσως δ' εἶχε φροντίσῃ νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ἐγγράφως. Πράγματι δ' εὐσταθῶς ἀπεδόθη εἰς τὸ ἐγχείρημα τῆς ἀναστολῆς τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, μὲ ὅλον τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχε νὰ δώσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὴν ἰδέαν νὰ λυτρωθῇ ἀπέλπιδος ἀδιεξόδου, ἐπιρρίπτον εἰς τὸν ἡγεμόνα τὸ ἀπεχθὲς τῆς ἐγκαταλείψεως πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν —δὲν ἐδίσταζε νὰ λέγῃ— ὅτι εἶχεν ἐπιβάλῃ ἡ Α. Μεγαλειότης.*

«Ἐν τοσούτῳ αἱ Δυνάμεις δὲν ἀνέστελλον τὰς ἐνεργείας των, ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὴν εἰρήνην τῆς Ἀνατολῆς, ἐπιτυγχάνουσαι γενικὸν ἀφοπλισμόν. Καίτοι δ' αἱ προσπάθειαι αὗται ἀπέβλεπον τὴν ἀναστολὴν τοῦ πολεμικοῦ πυρετοῦ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ οἱ στρατοὶ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας ἔμενον πάντοτε ἀντικρὺ ἀλλήλων, ἀναμένοντες τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν των, πολιτικὸν δὲ καὶ εὐθὺ συνάμα ἐθεωρήθη ἡ ἀπεύθυνσις εὐρωπαϊκῆς προσκλήσεως πρὸς ἀφοπλισμὸν καὶ πρὸς τὰ τρία ὁμοῦ κράτη τοῦ Αἵμου.

«Ἐλάβαμεν ἐπομένως τὴν ἐντολὴν ν' ἀπευθύνωμεν νέαν κοινὴν διακοίνωσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἡ σύνταξις τῆς ὁποίας ἀνετέθη εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρωσσίας, ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις πρώτη εἰσηγήθη τὸ μέτρον τοῦτο. Ἡ διακοίνωσίς μας, φέρουσα χρονολογίαν 20)1 Ἰανουαρίου, ἐντόνως προέτρεπε τὴν Ἑλλάδα νὰ προβῇ εἰς ἄμεσον ἀφοπλισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ προετρέποντο νὰ προβῶσι καὶ ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, καὶ τὸν ὁποῖον ἦτο διατεθειμένη νὰ μιμηθῇ καὶ ἡ Πύλη. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, συγχρόνως προσεκαλεῖτο νὰ ὁρίσῃ τὴν βραχυτάτην προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ συντέλεσις τοιούτου ἀφοπλισμοῦ ἦτο δυνατή, οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῶσιν ἀνάλογα μέτρα καὶ διὰ τὰ ἄλλα δύο κράτη τοῦ Αἵμου.

«Ἡ χρῆσις ἐκβιαστικῶν μέτρων, πρέπει νὰ προσθέσω, οὐδόλως ὑπεδεικνύετο εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην, ἂν καὶ αὕτη ἀβρῶς διατυπωμένη, περιελάμβανε δήλωσιν, σκοπὸν ἔχουσαν νὰ κατευνάσῃ τοὺς Ἕλληνας, καὶ καθ ἣν ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος ἦτο κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πληρέστατα σύμφωνος νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ διαταραχθῇ ἡ εἰρήνη οὔτε ὑπὸ πολέμου, οὔτε ὑπὸ ματαίων ἀπειλῶν πολέμου.

«Ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐπίσης δὲν ἤθελε νὰ μετέλθῃ ἀπειλητικὴν γλῶσσαν, προσωπικῶς δ' ἐγὼ ἀνέλαβα νὰ ὑποδείξω εἰς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ πόσον μοὶ ἐφαίνετο σφαλερὸν ν' ἀπειληθῶσι πιεστικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ παρεῖχον εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παραιτηθῇ μετ' ἀμειώτου δημοτικότητος, ἠδύνατο δὲ

προσθέτως καὶ ν' ἀναφλέξωσι τὸν λιποψυχοῦντα σωβινισμὸν τοῦ ἔθνους, ὃν τόσον καλῶς διηύθυνεν. *Ἐὰν παρῃτεῖτο ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν πιεστικῶν μέτρων, λαμβανομένων ἤδη, τοῦτο θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ ἐπιρρίψῃ ὅλους τοὺς κινδύνους τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλέως. Οὕτω, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Α. Μεγαλειότητος, καλλίτερον θὰ ἦτο ὁ κ. Δηλιγιάννης καὶ οἱ συνάδελφοί του νὰ ἔπιπτον, θερίζοντες ὅλην τὴν ἀνυπολη ψίαν, τῆς ὁποίας κατέστησαν ἄξιοι, καὶ χωρὶς τὸν φωτοστέφανον τοῦ μάρτυρος.*

«Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς διακοινώσεως ταύτης, ἐπανηγυρίζετο ἡ ἑλληνικὴ πρώτη τοῦ ἔτους. Δοξολογία ἐψάλη ἐν τῇ Μητροπόλει καὶ μετ' αὐτὴν μεγάλη ὑποδοχὴ ἐγένετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις, μὲ τὰς κυρίας ἐξώμους, ὡς κατὰ τὰς αὐλικὰς ὑποδοχὰς τοῦ Λονδίνου. Ἡ βασίλισσα καὶ αἱ ἐπὶ τῶν τιμῶν κυρίαι ἔφερον τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα ἢ μᾶλλον διασκευὴν αὐτοῦ, συνισταμένην ἐξ ἐσθῆτος, παρεμφεροῦς πρὸς λευκὸν ὑποκάμισον τῶν χωρικῶν, μετὰ μακρᾶς οὐρᾶς χρυσοπαρύφου καὶ ὑπεραμμένης μὲ κόκκινον ἢ κυανοῦν βελοῦδον. Τὸ ἐπιχιτώνιον, τὸ ὁποῖον φέρουσιν αἱ οὕτως ἐνδυόμεναι κυρίαι, εἶνε καὶ αὐτὸ ὑπερραμμένον μὲ βελοῦδον καὶ πλουσίως ἐστολισμένον, ἐπὶ τοῦ μετώπου δὲ φέρεται στέφανος ἐκ βελούδου, ἐξ οὗ ἀναρτῶνται χρυσᾶ νομίσματα καὶ μακρὸς λευκὸς πέπλος, τυλιγμένος πέριξ τοῦ λαιμοῦ. Ἡ γραφικὴ καὶ εὔμορφος αὐτὴ ἐνδυμασία ἐπήγαινε θαυμασίως εἰς τὴν βασίλισσαν. Τὸ ἑσπέρας παρετέθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐπίσημον γεῦμα ἐξ 150 συνδαιτημόνων, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε «κύκλος», διαρκέσας δύο ὥρας. Ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὑπῆρξεν ἐνδιαφέρουσα μέν, ἀλλὰ καὶ κουραστική, ἡμεῖς δέ, οἱ τοῦ διπλωματικοῦ Σώματος, ἠδυνατοῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν στάσιν καὶ τοὺς τρόπους τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀγωνίας, ἦσαν ἐπίσης φαιδροὶ καὶ φιλόφρονες, ὡς συνήθως, δὲν ἄφινον δὲ νὰ διαφαίνηται οὐδεμία δυσθυμία ἢ ἀπαρέσκεια.

«Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερα (τὴν 6]18 Ἰανουαρίου) ἐλάβομεν τὴν ἐπίσημον ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διακοίνωσιν. Ἦτο συντεταγμένη λίαν μετριοπαθῶς, ἀλλ' ἐδήλου καὶ πάλιν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἠδυνάτει νὰ προβῇ εἰς τὸν ἀφοπλισμόν, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι τὰ ζητήματα, τὰ δημιουργηθέντα «ἐκ τῶν γεγονότων τῆς Φιλιππουπόλεως», δὲν εἶχον ἀκόμη λάβῃ λύσιν ἱκανοποιητικήν, αἱ δὲ μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας διαπραγματεύσεις, πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης, δὲν εἶχαν ἀρχίσῃ ἀκόμη.

«Ἐν τοσούτῳ ἡ ἐπίμονος στάσις τοῦ κ. Δηλιγιάννη προσέλαβε σοβαρώτερον χαρακτῆρα, ἕνεκα τῆς συμπληρώσεως τῶν ναυτικῶν παρασκευῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολὺ πλέον ἀπειλητικαὶ καὶ ἐνδεικτικαὶ ἢ ἡ ἐπὶ τῆς μεθορίου συγκέντρωσις 80,000 ἀνασκήτων καὶ κακῶς ὠργανωμένων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι σκληρῶς ἔπασχον ἐκ τοῦ ψύχους κατ' ἐξοχὴν δριμέως χειμῶνος καὶ τῶν ὁποίων τὰς τάξεις ἠραίωνον καθ' ἑκάστην ὁ πυρετὸς καὶ αἱ κακουχίαι.

Ἐξ ἄλλου ὁ στόλος, ὁ συγκεντρωθεὶς ἐν Σαλαμῖνι, ἦτο γνωστόν, ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀρίστην κατάστασιν, ἐπρόκειτο δὲ μετ' ὀλίγον νὰ ἐνισχυθῇ δι' ἓξ νέων

μεγάλων τορπιλλοβόλων, τὰ ὁποῖα ἔπλεον ἤδη ἐκ Σεττίνου εἰς Πειραιᾶ. Φόβος ὑπῆρχε μὴ ὁ πρωθυπουργός, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἴσαι, ἂν μὴ ὑπέρτεραι τῶν τῆς Τουρκίας, ἀπεπειρᾶτο ναυτικόν τι πραξικόπημα, καταλαμβάνων τουρκικήν τινα νῆσον ἢ διατάσσων τὸν βομβαρδισμὸν τουρκικοῦ τινος λιμένος, καὶ ἐδημιούργει τετελεσμένον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐν μέτρῳ θὰ ἐξεβίαζε τὰς Δυνάμεις νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει τὰς ἑλληνικὰς διεκδικήσεις καὶ ἀπαιτήσεις.

«*Οἱ φόβοι αὐτοὶ συνετέλεσαν ὄντως, ὥστε νὰ ἐπιφορτισθῶ παρὰ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ ν' ἀνακοινώσω ἰδιαιτέρως εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ δηλώσωσι ρητῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι οὐδεμία ναυτικὴ ἐνέργεια ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας θὰ ἐπετρέπετο. Ὡς ἔμαθα κατόπιν, τὴν ἀνακοίνωσίν μου ταύτην ἀπεδέχθη μετ' ἄκρας ἀγανακτήσεως ἡ Α. Μεγαλειότης, ὅστις ἐξωργίσθη μεγάλως, διότι ἐθεώρει, ὡς μὴ ἔντιμον, πίεσιν, ἐπιβαλλομένην εἰς τὴν χώραν του.*

Ἡ κρίσις ἤδη εἶχε φθάσῃ εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε πλέον ἢ ποτὲ νὰ μὲ πείθῃ, ὅτι ὁ μόνος τρόπος τῆς ἐξόδου ἐκ τοῦ ἀπέλπιδος τούτου ἀδιεξόδου ἦτο ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὑπουργείου, ἂν ἡ ἀλλαγὴ ἦτο ἐφικτή. Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερα, τὸ πρωῒ τοῦ Σαββάτου 11|23 Ἰανουαρίου, ἔλαβα τηλεγραφικὰς ὁδηγίας νὰ εἰδοποιήσω αὐτὸν τὸν κ. Δηλιγιάννην *ἀνεπισήμως καὶ ὑπὸ αὐστηρῶς ἐμπιστευτικὸν τύπον, ὅτι ναυτικὴ ἐνέργεια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας δὲν θὰ ἐπετρέπετο ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.*

«Ἀμέσως μετέβην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ πρωθυπουργοῦ, εἰς τὴν ἰδιωτικὴν αὐτοῦ οἰκίαν, εἰς μίαν τῶν πλαγίων ὁδῶν, τῶν ἐκβαλλουσῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου. Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, πρωῒαν γλυκείας καὶ ἡλιοφεγγοῦς χειμερινῆς ἡμέρας, αἱ θύραι τῆς ἀνεπιδείκτου κατοικίας τοῦ πρωθυπουργοῦ ἦσαν ὀρθάνοικτοι καὶ ὁ ἐσωτερικὸς διάδρομος ἦτο ἤδη κατειλημμένος ὑπὸ τῶν ρουσφετολόγων, τοὺς ὁποίους καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν βλέπει τις θυραυλοῦντας πέριξ τῶν κατεχόντων ἀξίωμα ἢ δύναμίν τινα.

«Εἰσῆλθον ἀμέσως εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Δηλιγιάννη. Εἶχα φέρῃ μαζύ μου καὶ κατ' αἴτησίν του τῷ ἐνεχείρισα παράφρασιν τοῦ τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον εἶχα πρὸ μικροῦ λάβῃ. Πράττων τοῦτο, ἐντόνως ἐξῆρα τὸ φιλικὸν πνεῦμα τῆς ἰδιαιτέρας καὶ ἐμπιστευτικῆς προειδοποιήσεως, τὴν ὁποίαν τὸ τηλεγράφημα περιελάμβανε. Διέβλεπα εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο (εἶπον) τελευταίαν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν ὁ λόρδος Σώλσβαρυ κατέβαλλεν, ὅπως σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως τῶν πιεστικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ὑπεδείκνυεν ὡς ἐπικείμενα.

«Καὶ ἄλλοτε προηγουμένως πολλάκις εἶχα κάμῃ χρῆσιν μεγάλης ἐλευθεροστομίας, ἀπευθύνων παρατηρήσεις πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην διὰ τὴν δύστροπον πορείαν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει καὶ εἶχον ἤδη ἀποφασίσῃ νὰ καταβάλω τελευταίαν

ἀπόπειραν, ὅπως τὸν κάμω νὰ κατανοήσῃ κατὰ βάθος τοὺς κινδύνους αὐτῆς, σαφῶς διαγινώσκων, ὅτι μὲ ὅλην τὴν ἠρεμίαν, τὴν ὁποίαν ἐπιτηδεύετο ἀκόμη, ἡ ἐπὶ τῇ καταστάσει εὐθύνη του δεινότερον ὁλονὲν ἐβάρυνεν ἐπ' αὐτοῦ.

«Εἰλικρινῶς, εἶχα εἰπῇ πρὸς αὐτόν, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην μου, καὶ τὴν γνώμην τῶν συναδέλφων μου, ὤφειλε, χάριν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑπολήψεως—παραλειπομένου του συμφέροντος τῆς χώρας του—νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἀφοπλισθῇ ἢ νὰ παραιτηθῇ. Ἤδη—ὅτε εἶχε καταφύγῃ εἰς τὰ τελευταῖα χαρακώματά του—ὁμιλῶν ἐξ ἰδίου ὀνόματος ἐμοῦ μόνον—προσεπάθησα καὶ πάλιν νὰ παραστήσω εἰς αὐτόν, ὅτι ἐπῆλθεν ἡ στιγμὴ νὰ εἰσακούσῃ τέλος τῶν φιλικῶν μας παραινέσεων ἢ ἄλλως νὰ παραιτηθῇ. Ἐξέφρασα τοῦτο πρὸς αὐτόν, κατὰ διαφόρους τρόπους, διὰ γλώσσης, ἥτις κατόπιν ἐσκεμμένως διεστρεβλώθη. Διὰ τοῦτο ἀναφέρω αὐτολεξεὶ τί εἶπα εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην, προδηλῶν, ὅτι μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ συνωμίλουν πάντοτε γαλλιστί, τοῦ κ. Δηλιγιάννη γνωρίζοντος καλῶς, ἀλλ' ὄχι τελείως τὴν γλῶσσαν ταύτην :

—«En vous opposant [εἶπον πρὸς αὐτὸν] à la volonté si nettement exprimée de l'Europe entière, vous cherchez l'impossible. C'est de la folie que de vouloir persister dans la malheureuse voie, que vous avez suivie jusqu'ici. Croyez moi : quittez la place, allez vous en plutôt (1).

Ἤτοι : «Ἀντιστρατευόμενος κατὰ τοῦ τόσον σαφῶς ἐκδηλωθέντος θελήματος τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου, ζητεῖτε τὰ ἀδύνατα. Παραφροσύνη εἶνε νὰ ἐπιμένητε ἐν τῇ ἀτυχεῖ ὁδῷ, τὴν ὁποίαν ἠκολουθήσατε μέχρι τοῦδε. Πιστεύσατέ με : Ἐγκαταλείψατε τὴν θέσιν σας, φύγετε μᾶλλον !

«Ὁ πρωθυπουργὸς δὲν παρεξήγησε διόλου τοὺς λόγους μου, ἀλλ' ἀπήντησεν, ὅτι ἡ πολιτική του ἦτο ὄχι μόνον πολιτικὴ τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως.

«Τὸν διέκοψα τότε λέγων :

— «C'est vous qui le dites ! *(Σεῖς τὸ λέγετε).*

—«Τὸ κίνημα, ἐπέμεινε λέγων, ἦτο ἀκατάσχετον.—Ὡς πρὸς τοῦτο, ἀπήντησα, τὸ παρηκολούθησα ἐπιμελέστατα. Διηγέρθη καὶ ὑπεθάλπη ὑπὸ τεχνητῶν διαδηλώσεων καὶ ἐτηρήθη εἰς τὴν ζωὴν διὰ τύπου, τοῦ ὁποίου τὸν τόνον καὶ τὰ φρονήματα δὲν ἤθελα νὰ χαρακτηρίσω.

«Ἀφοῦ καὶ πάλιν τὸν ἐξώρκισα νὰ σταθμίσῃ καλῶς τὰς εὐθύνας, τὰς ὁποίας ἀνελάμβανεν ἀπέναντι ἐπιχειρημάτων, ὡς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προέβαλλον πρὸς αὐτόν, ἀπήντησεν, ὅτι τῆς εὐθύνης του συμμετεῖχε καὶ ὁ βασιλεύς.

---

1) ΣΗΜ. τοῦ Συγγραφέως.—Ὁ κ. Δηλιγιάννης κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην οὐδόλως ἐξωργίσθη διὰ τὴν γαλλικὴν αὐτὴν φρασεολογίαν, ἂν καὶ κατόπιν τὴν φράσιν μου ταύτην πρὸς τοὺς φίλους καὶ εἰς τὰ ὄργανά του ἀνέφερεν, ὅτι μετεχειρίσθην διὰ νὰ τὸν προσβάλω. Ὅπως ὁ μακαρίτης Μπλῶβιτς ἐξέθηκεν ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τοὺς «Τάϊμς» (τὴν 7/19 Φεβρουαρίου 1886), εἶπα διὰ φοβερᾶς γαλλικῆς προφορᾶς «Allez-vous ong sur le Continong».

«*Ἐγώ, τῷ ἀπήντησα, ἀπολύτως ἀρνούμενος τοῦτο, ὅτι τὴν εὐθύνην εἶχε μόνον αὐτός, καὶ φιλοστόργως τὸν προειδοποίησα ὅτι ἡ Α. Μεγαλειότης θὰ ἐφρόντιζε τὴν εὐθύνην αὐτὴν νὰ τῷ τὴν ἀφήσῃ ἀκεραίαν μέχρι τέλους.*

«Τέλος, θερμανθεὶς ὑπὸ τοῦ θέματος μου, εἶπον πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐπιμόνως προσκολλώμενος πρὸς πολιτικὴν οὕτω καταστρεπτικήν, κατέστρεφε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔθετεν εἰς κίνδυνον τὸν θρόνον *καὶ ὅτι, ἐὰν οὕτως ἐπολιτεύετο, τὸ ὄνομά του θὰ μετεδίδετο εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ὡς ὄνομα ἐθνικοῦ καταστροφέως.*

«Ἐφαίνετο, ὅτι αἱ σοβαρώταται παρατηρήσεις μου τὸν εἶχον κλονίσῃ μεγάλως, ἀντὶ δὲ νὰ συναισθανθῇ τὸ ἀπότομον καὶ τὸ ὀργίλον αὐτῶν, ἐξέφερεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἓν ἀποδοκιμαστικόν :

—«*Mais mon ami* ! (Ἀλλά, φίλε μου !) καὶ διὰ κινήματος, οἰκείου εἰς αὐτόν, ἐπέθετεν ἠρέμως τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ βραχίονός μου.

«Ὅταν τέλος πάντων ἠγέρθην νὰ φύγω καὶ τὸν ἠρώτησα ποίαν ἀπάντησιν ἔπρεπε νὰ δώσω ἐκ μέρους του εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, ἀπήντησεν, ὅτι πρ τοῦ λάβῃ οἱανδήποτε ἀπόφασιν, ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως καὶ νὰ συμβουλευθῇ τοὺς συναδέλφους του.

«Ἀντηλλάξαμεν τότε χειραψίαν καὶ μὲ συνώδευσεν ἐκ τοῦ γραφείου του ἕως τὴν ἐξώθυραν τοῦ δ όμου, παρακολουθῶν με ἐπιβιβαζόμενον εἰς τὴν ἅμαξάν μου καὶ ἀπερχόμενον ἐν μέσῳ τοῦ ἡλιόφωτος, χαρούμενον, ὅτι τῷ εἶπα ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἴσως ποτὲ πρότερον δὲν εἶχεν ἀκούσῃ καὶ ἔκαμα πᾶν ὅ τι ἠδυνάμην διὰ νὰ σώσω τὸν βασιλέα καὶ τὴν χώραν ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην τῆς Κυβερνήσεώς του.

«Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, Κυριακήν, μέγαν ἐρεθισμὸν ἐγέννησεν ἓν ἄρθρον τῆς «*Νέας Ἐφημερίδος*» — φύλλον, τὸ ὁποῖον συχνὰ μετεχειρίζετο ὁ κ. Δηλιάννης χάριν κομματικῶν σκοπῶν, δημοσιεῦον ψευδολόγον ἀφήγησιν τῆς μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ συνεντεύξεώς μου. Ἀπὸ σκοποῦ ὑβριζόμην κατὰ βαναυσότατον τρόπον, ἐλέγετο δ' ὅτι φεύγων ἐκ τοῦ γραφείου του, τῷ ἐκτύπησα τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον. Δὲν ἐπετρέπετο πλέον ἀμφιβολία, ἐλέγετο, ὅτι θ' ἀνεκαλούμην.

«Ἡ ἐπίθεσις ἐκ τοιαύτης, προερχομένη διευθύνσεως, ἦτο τόσον οὐτιδανή, ὥστε ἤμην διατεθειμένος νὰ παρέλθω αὐτὴν ἀπαρατήρητον, ἂν μὴ περιελάμβανε τόσον πιστὴν περίληψιν τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην καὶ εἰς τὸν ἀπολύτως μυστικὸν καὶ ἐμπιστευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὁποίου ρητῶς εἶχα ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν του. Ἡ ἀνακοίνωσις τοιούτου διωλωματικοῦ ἐγγράφου πρὸς τὸν τύπον ἀπετέλει τοιαύτην παραβίασιν τῶν διπλωματικῶν ἐθίμων, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ παροραθῇ.

«Ἔγραψα λοιπὸν ἰδιωτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν γενικὸν γραματέα (ὑφυπουργὸν) τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Τυπάλδον, μετὰ τοῦ ὁποίου διετέλουν εἰς οἰκειότητά τινα, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ προσέλθῃ παρ' ἐμοὶ διὰ λίαν ἐπείγουσαν ὑπόθεσιν. Μεθ' ὃ μετέβην εἰς τὸν Γερμανὸν συνάδελφόν μου βαρῶνον Μπρίγκεν καὶ ἀφηγηθεὶς

πρὸς αὐτὸν τὰ διατρέξαντα, τὸν παρεκάλεσα νὰ παρίσταται κατὰ τὴν μετὰ τοῦ κ. Τυπάλδου συνέντευξίν μου

«Εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας ὁ κ. Τυπάλδος μοὶ εἶπεν ἀμέσως, ὅτι ἐγνώριζε περί τινος ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσω πρὸς αὐτόν. Εἶχεν ἀκούσῃ νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἄρθρου τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» τὴν παρελθοῦσαν ἑσπέραν, καὶ μετέβη μέσως εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδος διὰ ν' ἀναστείλῃ τὴν δημοσίευσίν του, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔφθασεν ἀργά, διότι τὸ φύλλον ἐξετυποῦτο ἤδη. Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Δηλιγιάννης ἦτο πολὺ στενοχωρημένος ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἄρθρου.

«Ἐὰν τοῦτο συνέβαινε, παρετήρησα τότε, δὲν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ δημοσιευθῇ διάψευσις τῶν βεβαιώσεων τοῦ συκοφαντικοῦ ἄρθρου ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἐπισήμου κυβερνητικοῦ ὀργάνου, τῆς «Πρωΐας». Τοῦτο ἀπήντησεν ὁ κ. Τυπάλδος, ἐννοεῖται εἴκοθεν «καὶ ἠδυνάμην νὰ θεωρῶ αὐτὸ ὡς τετελεσμένον γεγονός».

«Ἠρώτησα ὑπὸ ποῖον τύπον θὰ συνετάσσετο τὸ ἄρθρον καὶ εἶπεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ συνταχθῇ ὅπως θὰ συνεφωνοῦμεν μεταξύ μας. Ὁ κ. Τυπάλδος συνεφώνησεν εἰς τοῦτο καὶ κατ' αἴτησίν μου συνέταξε σχέδιον τῆς προτεινομένης διαψεύσεως Ἔκαμα μερικὰς διορθώσεις ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀντέγραψα τὴν διάψευσιν διὰ νὰ τῷ τὴν ἐγχειρίσω, κρατήσας, ἐννοεῖται, τὸ πρωτότυπον αὐτόγραφον τοῦ γενικοῦ γραμματέως.

«Ἠρχίσαμεν τότε νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῆς ἀλλοκότου ἀκριτομυθίας, τῆς διαπραχθείσης διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ τηλεγραφήματος τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ· ὁ δὲ κ. Τυπάλδος ἔκαμε τὴν σημαντικὴν παρατήρησιν, ὅτι αὐτὸς μὲν ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῆς ἀπολύτου ἐχεμυθίας τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ὑποθέσῃ ἄλλο ἢ ὅτι ἐκ τῶν ὑπουργῶν τις, τῶν παραστάντων κατὰ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τῆς προτεραίας, ἀνεκοίνωσε τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πρὸς τὴν «Νέαν Ἐφημερίδα».

— «Τοιαύτη παραβίασις ἐχεμυθίας, παρετήρησε τότε ὁ Γερμανὸς πρεσβευτής, ὅστις ἤκουε μετ' ἄκρου ἐνδιαφέροντος τὰ λεγόμενα, ἦτο ἐπαρκής, ὅπως καταστήσῃ δύσκολον εἰς οἱονδήποτε ἐξ ἡμῶν νὰ διατελῇ εἰς σχέσεις μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως».

«Διὰ νὰ συντομεύσω ἱστορίαν, πολὺ ἐπεκταθεῖσαν ἤδη, οὐδέποτε διάψευσις τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» εἶδέ ποτε τὸ φῶς ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἐπισήμου κυβερνητικοῦ ὀργάνου. Ὁ κ. Δηλιγιάννης δὲν ἐδίστασε ν' ἀποκηρύξῃ τὸν ὑφιστάμενον αὐτοῦ, καὶ ὁ κ. Τυπάλδος, λυποῦμαι νὰ τὸ εἴπω, δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ἀπέναντί μου, ἐνώπιον τοῦ Γερμανοῦ πρεσβευτοῦ.

«Ἐφρόντισα οὐχ' ἧττον ἐπιμελῶς, δι' ἰδιωτικοῦ μέσου, νὰ διαμηνύσω πρὸς τὸν βασιλέα τὰς πραγματικὰς λεπτομερείας τῆς ὑποθέσεως, ἔλαβα δὲ παρ αὐτοῦ εὐ-

μενέστατον μήνυμα, ὅτι ἐγνώριζε καλῶς ὅλα τὰ δίκαιά μου, ἀλλ' ἤλπιζεν, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον του θὰ ἄφινα τὸ ζήτημα νὰ παρέλθῃ.

«Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς Λονδῖνον διὰ μακρῶν ἐξέθηκα τὴν ὑπόθεσιν, τὴν 15)27 δ' εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ λάβω τηλεγράφημα τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, ἐντελῶς ἐγκρίνον τὴν στάσιν μου καὶ τὰ διαβήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προέβην, συγχρόνως δὲ ἐντέλλοντός με νὰ περιορίσω τὰς πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην σχέσεις μου εἰς τὰ τυπικώτατα τῶν ὁρίων. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, μακρότατον τὴν ἔκτασιν, ἔφθασε μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὁ Ἑρρῖκος Χώουαρδ δὲ καὶ ὁ Λάϋων, οἱ ὁποῖοι μετέφρασαν τὸ κρυπτογράφημα, εὐγενῶς ἦλθον καὶ μὲ ἐξύπνησαν διὰ νὰ μοὶ ἀναγγείλωσι τὸ εὐάρεστον τοῦ περιεχομένου του.

«Οὐδέποτε ἔκτοτε συνήντησα τὸν κ. Δηλιγιάννην, ἐκτὸς τυχαίως καθ' ὁδὸν ὁπόταν ἐπιμελῶς μὲ ἀπέφευγεν. Ἡ δυσφημιστικὴ στάσις του κατὰ τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀφηγήθην, ἀπέφερε πικροὺς δι' ἐμὲ καρπούς, ὡς πρὸς τὸ μετέπειτα στάδιόν μου. Τὸ «ἐπεισόδιον Δηλιγιάννη» πολλάκις ἔκτοτε παρέσχεν ἀφορμὴν ἐπιθέσεων εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ καλοθελητὰς πάντων ἐκείνων, ὅσοι εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀνέρχονται ἐπὶ ὑψηλοτέρου τινὸς σημείου. Ἔχει δίκαιον τὸ σαρδώνειον : «Συκοφαντεῖτε, συκοφαντεῖτε, πάντοτε κάτι θὰ μείνῃ», τὸ γενικῶς, ἀλλ' ἀδίκως εἰς τὸν Μπωμαρσαὶ ἀποδιδόμενον.

«Εἰς τοὺς μετὰ τόσα ἔτη ἐκλέξαντας τὸ γενικῶς λησμονηθὲν «ἐπεισόδιον Δηλιγιάννη» διὰ νὰ ἐπιτίθενται κατ' ἐμοῦ προσωπικῶς, θὰ παράσχω ἔκπληξιν, βεβαίως πληροφορῶν αὐτούς, ὅτι προσωπικῶς ἤμην ἐντελῶς ἀντίθετος παντὸς κατὰ τῆς Ἑλλάδος πιεστικοῦ μέτρου· ὅτι ἐφρόνουν τότε, φρονῶ δὲ καὶ τώρα ἀκόμη, ὅτι καλειτέρα πολιτικὴ θὰ ἦτο νὰ βοηθήσωμεν αὐτὴν νὰ εὐρύνῃ τὰ ὅριά της· ὅτι κ τὰ τὴν πρώτην ἐν Ἑλλάδι διαμονήν μου, τῆς Ἑλλάδος προικοδοτηθείσης μὲ τὴν ὡραίαν Ἑπτάνησον, κατ' ἐξοχὴν εὐάρεστον θὰ μοὶ ἦτο νὰ ἴδω τὴν περαιτέρω ἐπαύξησιν αὐτῆς διὰ τῆς προσκτήσεως τῆς Ἠπείρου, ἤτοι τῆς βερολινείου γραμμῆς, τὴν ὁ οἵαν ἐζήτει· καὶ τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἀναμφισβητήτως ἔντονον ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβον κατ' ἀβούλου καὶ καταστρεπτικοῦ ὑπουργείου, κυρίως ἓν μὲ ἐνέπνεε, τὸ συμφέρον τοῦ ἡγεμόνος του, πρὸς τὸν ὁποῖον ἤμην εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένος, καὶ ὅστις ἐγνώριζεν, ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ πιστῶς ὑπηρετεῖτο ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐκείνου.

«Ἡ κακοκέφαλος πολιτικὴ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διηύθυνον τότε τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος, ἐξηφάνισε πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας καὶ ἔστρεψε τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον κατ' αὐτῆς. Ἡ ἐπιθυμία μου, ὅπως ἐξακριβώσω καὶ καταστήσω σαφεῖς τὰς πολυπλόκους αἰτίας, αἱ ὁποῖαι ἤγαγον πρὸς τὰ γεγονότα τῆς πολυταράχου ἐκείνης ἐποχῆς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δικαιολογία μου, ὅτι τόσον διὰ μακρῶν ἐπραγματεύθην περὶ τοῦ «ἐπεισοδείου Δηλιγιάννη».

. . . .

Ἐνῷ τ' ἀνωτέρω ἐξετυποῦντο, ὁ ὑπουργός, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔσχον τὸ ἀχώρι-

στον καθῆκον νὰ ἔλθω εἰς συνάφειαν κατὰ τὴν ὀξεῖαν κρίσιν, τὴν ὁποίαν περιέγραψα εἰς τὰς σελίδας ταύτας, ἔπεσεν ὑπὸ τὴν χεῖρα βδελυροῦ δολοφόνου. Αἱ τραγικαὶ περιστάσεις τοῦ θανάτου του καὶ μόναι, μὲ ἠνάγκασαν νὰ συγκολάσω, ἐφ' ὅσον ἠδυνάμην, τὴν αὐστηρότητα, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον καθῆκον νὰ κρίνω τὴν πολιτικήν του. Δύναμαι νὰ εἴπω τώρα, ὅτι ὁ κ. Δηλιγιάννης ἔσχεν εὐτυχῆ τὸν θάνατον, διότι οὗτος τόσον ἐπιβλητικὴν καὶ θερμὴν κατέστησε τὴν ἐκ μέρους τῶν συμπολιτῶν του ἀναγνώρισιν τοῦ φλογεροῦ ἑλληνισμοῦ του καὶ τῆς ἀσπίλου ἀκεραιότητος βίου, τὸν ὁποῖον ὁλόκληρον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ, ἀνυπέρβλητος ἤδη ὑπάρχει φραγμός, ἀλλ' εἰς χώραν, ὅπου ἡ πολιτικὴ ζωή, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε τὰ λάθη ἢ αἱ κηλῖδες αὐτῆς, δὲν γνωρίζει ὅμως τὸ προσωπικὸν μῖσος, δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ προσθέσω, ὅτι νοερῶς πολλάκις ἔτεινα τὴν χεῖρα πρὸς τὸν κ. Δηλιγιάννην, ὑπὲρ τὰς τόσας ἔριδας καὶ διαστάσεις μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ'.

«Τὸ κακόβουλον ἄρθρον τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» εἶχε τὸ ποθητὸν ἀποτέλεσμα, νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸ λιποψυχοῦν σθένος τῆς φιλοπολέμου μερίδος τοῦ δηλιγιαννικοῦ κόμματος. Μεγάλη διαδήλωσις διαμαρτυρήσεως ὠργανώθη εἰς τὴν πλατεῖαν, σχεδὸν ὑπὸ τὰ παράθυρά μας, καθ' ἣν ἐγεινε δεκτὸν ψήφισμα, καταδικάζον τὴν πολιτικὴν τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως.

«Τὸν γενικὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὸ κατακόρυφον ἐπέτεινε τὸ ἄγγελμα, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ναυλοχῶν ἐν Σαλαμῖνι, ἀφήσας τὸ ἀγκυροβόλιόν του, ἀπέπλευσε μὲ ἐσφραγισμένας διαταγὰς «διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν στενὸν ἀγγλικὸν ἀποκλεισμόν». Πράγματι ἐψιθυρίζετο ἀγρίως, καὶ ἔπρεπε νὰ ἀναμένηται, ὅτι ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀγγλικα πλοῖα ἠδύναντο νὰ καταπλεύσωσι εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Ἐν τοσούτῳ τὸ ἀκριβὲς εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, οὐδὲν ἐκ τῶν πλοίων μας εὑρίσκετο εἰς λιμένα πλησιέστερον πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ἀπὸ τὸν τῆς Μάλτας.

«Εἰς γενικὴν συνέλευσιν ὅλων τῶν πρεσβευτῶν, συγκροτηθεῖσαν ἐν τῇ ἰταλικῇ Πρεσβείᾳ, παρέσχον εἰς τοὺς συναδέλφους μου πλήρη ἔκθεσιν τοῦ ἤδη περιφήμου «ἐπεισοδίου» καὶ ἐπέδειξα πρὸς αὐτοὺς τὸ σχέδιον (τὸ ὁποῖον ὁμοθύμως ἐνέκριναν) τοῦ πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν σημειώματός μου, δι' οὗ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ τὴν δημοσίαν ἀναίρεσιν τοῦ συκοφαντικοῦ ἄρθρου, περὶ ἧς εἶχον λάβῃ ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε κατώρθωσα νὰ ἐπιτύχω. Τοιαύτη σύμπτωσις γνωμῶν ὑπῆρξε κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκείνην περὶ τῶν μεθόδων τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ὥστε τὴν προσεχῆ ἐπίσημον δεξίωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, τὴν Τετάρτην, πάντες οἱ πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπιμελῶς ἀπέφυγαν, περιο-

ρίσαντες ἐντεῦθεν τὰς πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν σχέσεις των εἰς συνεντεύξεις μόνον ἐπὶ ὑποθέσεων, μὴ ἐπιδεχομένων ἀναβολήν.

«Ἐπέσπευσα τότε τὴν ἀποστολὴν τῆς κοινῆς διακοινώσεως, τῆς βασιζομένης ἐπὶ τῶν ὁδηγιῶν τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, δι' ἧς ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ρητῶς εἰδοποιεῖτο, ὅτι, μὴ ὑφισταμένης οὐδεμιᾶς δικαίας ἀφορμῆς πολέμου κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ναυτικὴ ἐπίθεσις τῆς Ἑλλάδος κατ' αὐτῆς δὲν θὰ ἐπετρέπετο. Ὁσονδήποτε δυσάρεστος καὶ ἂν μοὶ ἦτο μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ ἄσκησις πιεστικῶν μέτρων κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀκουσίως μου ἐπείσθην πλέον, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο ἔμενεν. Ἑπομένως ἐφρόντισα νὰ καταστήσω τὰ πιεστικὰ μέτρα ὅσον οἷόν τε πραγματικὰ καὶ τελεσφόρα, τηρῶν τοὺς συναδέλφους μου οὕτως ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, ὥστε νὰ ἐξασφαλίσω πλήρη ἐγκαρδιότητα κατὰ τὴν κοινὴν ἐνέργειαν. Ἡ πολλάκις χλευασθεῖσα εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία βεβαίως μετ' ἐπαρκείας κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ πιστῶς ἀπήχησεν ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν ἐντολοδόχων της.

«Τὰ ἐλατήρια τῆς ἀπροσδοκήτου διαγωγῆς τοῦ κ. Δηλιγιάννη κατέστησαν ἤδη ἐμφανῆ. Διὰ τῶν ψευδῶν βεβαιώσεων, τὰς ὁποίας ὑπέμεινεν, ἂν μὴ ἐνέπνευσεν ὁ ἴδιος, ὄχι μόνον κατώρθωσε ν' ἀναφλέξῃ τὸ δημόσιον φρόνημα, ἀλλ' ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ν' ἀνακηρύξῃ, εἰς «ἀνακοινωθὲν» πρὸς τὸν τύπον τὴν πλήρη ἀλληλεγγύην, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τοῦ Στέμματος καὶ τῶν συμβούλων του ἀπέναντι τῶν πιεστικῶν μέτρων, ἐγκωμιάζων συγχρόνως δι' αὐτοῦ τὰ ἐθνικὰ αἰσθήματα τοῦ ἡγεμόνος. Διὰ τῶν τεχνασμάτων τούτων ὁ πρωθυπουργὸς ἀνέκτησε μέρος τοῦ ἀπολεσθέντος ἐδάφους καὶ πρόσκαιρον δημοτικότητα.

«Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν κ. Δηλιγιάννην εἰς τὴν ριψοκίνδυνον πολιτικήν του. Αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ ἔδωκαν ἀποτελέσματα λίαν δυσμενῆ διὰ τὸ συντηρητικὸν κόμμα καὶ τρεῖς ἡμέρας, μετὰ τὴν συνέντευξίν μου μετὰ τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ, τὸ ὑπουργεῖον Σώλσβαρυ ἀνετράπη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων κατὰ τὴν τροπολογίαν τοῦ βουλευτοῦ Τζέσση Κόλλιγως ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον.

«Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ κ. Δηλιγιάννῃ περὶ συνδρομῆς τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ περὶ μεγαλύνσεως σχέδιά του διὰ τῆς ἀνόδου τοῦ Γλάδστωνος εἰς τὴν ἀρχὴν ὀλίγον διήρκεσαν. Ἀνέμενεν ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τελευταίαν ἡμῶν ἀνακοίνωσιν καὶ ὅταν τέλος πάντων μᾶς ἀπήντησε, τὸ ἔπραξε δι' ὕφους πολὺ πλέον μεγαληγόρου ἢ κατὰ τὰς προηγουμένας περιστάσεις.

«Ὅλαι ὅμως αἱ ἐλπίδες, τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ ἐστήριζεν ἐπὶ τῆς νέας ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ταχέως κατέπεσαν εἰς ἐρείπια. Ἀπαντῶν εἰς τηλεγράφημα τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων ὁ Γλάδστων, σαφῶς ἐδήλωσεν, ὅτι ὁσονδήποτε ζωηραὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ πρὸς αὐτοὺς συμπάθειαί του, οὐχ ἧττον δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς

Ἕλληνας, ὅτι ἡ στάσις, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναλάβῃ, ἦτο ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἀπόφασιν εἶχον ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτῆς.

«*Τὴν γνώμην του ὁ Γλάδστων πολὺ πλέον ἐντόνως διετύπωσεν εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μωνδέλβα, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἐπίτηδες, διὰ ν' ἀνακοινωθῇ πρὸς τὸν κ. Τρικούπην.*

»*Θὰ ἦτο κακόν, ἔγραφεν ὁ Γλάδστων, ἂν αἱ εὐχαὶ τῶν Βουλγάρων ἐματαιοῦντο ὑπὸ τῆς Τουρκίας· ἀλλ' ἂν ἡ ἐκπλήρωσίς των προελαμβάνετο ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Σερβίας, τοῦτο θ' ἀπετέλει αἶσχος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα».*

«Εἶχε συμβῇ ὀλίγας ἑβδομάδας προτήτερα νὰ προσκληθῶμεν διὰ νὰ ἴδωμεν ἓν ἄγαλμα τοῦ ἐπιφανοῦς πολιτευτοῦ, ὑπὸ τοῦ γλύπτου Βιτάλη ποιηθέν, καὶ προωρισμένον δι' ἐπιφανῆ θέσιν ἔμπροσθεν τῶν κτιρίων τοῦ Πανεπιστημίου·—ὡραῖον πράγματι καλλιτεχνικὸν ἔργον καὶ θαυμαστῆς ὁμοιότητος, διὰ τὴν ὁποίαν εἰλικρινέστατα συνεχάρημεν τὸν καλλιτέχνην.— Ἡ πρὸς τὸν Δήμαρχον Ἀθηναίων ἀπάντησις τοῦ Γλάδστωνος καὶ ἡ ἀποφασιστικὴ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐγνώσθη, ὅτι εἶχε μετέλθῃ, ἐπέφεραν τοιαύτην ἀντίδρασιν αἰσθημάτων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἕως τότε ἐλάτρευον αὐτόν, ὥστε πᾶσα σκέψις περὶ ἀνιδρύσεως τοῦ ἀνδριάντος καὶ ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ εἰς κοινὴν θέαν, ἴσως δὲ εἰς δυσαρέστους ἐκδηλώσεις, συνεπῶς ἐγκατελείφθη πρὸς καιρόν.

«Δὲν δύναμαι ἢ νὰ εἰσφέρω ἐνταῦθα τὴν μικρὰν ἐπαινετικὴν συμβολήν μου εἰς τὴν ἀφετηρίαν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τὴν ἐγκαινισθεῖσαν ὑπὸ τῆς φιλελευθέρου Κυβερνήσεως. Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, χρονολογεῖται συνέχεια πολιτικῆς κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἡμῶν σχέσεις, ἥτις οὔτε ἐφηρμόζετο ἄλλοτε, οὔτε κοινῶς ἀνεγνωρίζετο ὡς ὑφισταμένη. Ἐντεῦθεν τὰ ἐν τῇ ξένῃ βρεττανικὰ συμφέροντα ἀπεσύρθησαν σχεδὸν ἐντελῶς τοῦ σταδίου τοῦ κομματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τὰ διαδεχόμενα ἄλληλα ὑπουργεῖα ἐνέμειναν, μετὰ μικρῶν μόνον διακυμάνσεων, ἐν ταῖς μεγάλαις γραμμαῖς τῆς ἐπὶ τῶν διεθνῶν πραγμάτων πολιτικῆς μας.

«Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξε νὰ δώσῃ ἀπέναντι τῶν ξένων πολιτευτῶν καὶ τῆς ξένης κοινῆς γνώμης μεγαλειτέραν βαρύτητα εἰς τὰς συμβουλάς μας, διότι κατενοεῖτο, ὅτι αὗται τοῦ λοιποῦ δὲν καθωδηγοῦντο πλέον ὑπὸ ἐσωτερικῶν κομματικῶν βλέψεων. Εἰς τὸν Γλάδστωνα, περισσότερον δ' αὐτοῦ ἀκόμη, εἰς τὸν λόρδον Ρόζβερυ, ὅστις ἤδη εἰσῆλθε διὰ πρώτην φοράν, καὶ μὲ ἐντελῶς ἐλευθέρας τὰς χεῖρας, εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὀφείλεται κυρίως ἡ μεγάλη καὶ εὐεργετικὴ αὐτὴ μεταβολή, ἥτις σαφῶς ἐξεδηλώθη κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κρίσιν.

«Αἱ προειδοποιήσεις δὲν ἐπέλιπον τὸν κ. Δηλιγιάννην καὶ ἐξ ἄλλων ἀκόμη κύκλων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς προθέσεις μας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ συνάδελφός μου βαρῶνος Μπρίγκεν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν ν' ἀνακοινώσῃ πρὸς αὐτὸν ἰδιωτικὸν μήνυμα τοῦ

πρίγκιπος Βίσμαρκ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τρέφῃ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ στάσις τῆς φιλελευθέρας ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως θὰ διέφερεν ἀπὸ τὴν τῆς προκατόχου της καὶ ὅτι μάλιστα θὰ ἦτο ἀκόμη ἀποφασιστικωτέρα Ἡ προσωπικὴ σχέσις τοῦ λόρδου Ρόζβερυ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ σιδηροῦ καγκελαρίου κόμητος Ἐρβέρτου Βίσμαρκ παρεῖχεν ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν, καίτοι ὁ βαρῶνος Μπρίγκεν, λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὸ ἰδικόν μου προηγούμενον, ἐτόνισε τὸν ἐμπιστευτικόν της χαρακτῆρα, εἶχε τὴν ἀηδίαν νὰ ἴδῃ τὴν ἐπιοῦσαν δημοσιευομένην εἰς δύο ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας !

« Ἀλλὰ καὶ ὁ Φρεσσινὲ μετῆλθεν ἀπερίφραστον γλῶσσαν πρὸς τὸν Ἕλληνα ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωπον. Οὐχ ἧττον ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπέμενεν εἰς τὰς προπαρασκευάς της. Ἓν τάγμα εὐζώνων σχεδὸν ἐπιδεικτικῶς ἐστάλη ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὰ θεσσαλικὰ σύνορα καὶ διαταγαὶ ἐδόθησαν πρὸς σχηματισμὸν νέων προσθέτων εὐζωνικῶν σωμάτων. Πολλὰ ἀτμόπλοια τῶν ἐγχωρίων ἑταιρειῶν ἐναυλώθησαν ὡσαύτως ὡς μεταγωγικὰ καὶ 20,000 ἀκόμη ἄνδρες ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας διὰ νέου Β. Διατάγματος. Τὸ αὐτὸ ἐκνευριστικὸν σύστημα προκλήσεως ἀντετάχθη κατὰ τῶν συντονωτάτων παρακελεύσεων, ὡς καὶ πρότερον.

« Ἐν τοσούτῳ οἱ στόλοι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων συνεκετροῦντο βαθμηδὸν εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα καὶ ἐνωρίς, τὸν Μάρτιον, ὁ δοὺξ τοῦ Ἐδιμβούργου, ὅστις διεδέχθη τὸν λόρδον Τζὼν Χαίη,ὡς κυβερνήτης τοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, ἀνέλαβε τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ διεθνοῦς στόλου, τοῦ συγκεντρωθέντος ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς Σούδας. Ὁ ἐπιφανὴς ἡγεμονίδης, ὁ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πανευρωπαϊκοῦ αὐτοῦ στόλου—ὁ φοβερὸς χαρακτὴρ τοῦ ὁποίου ἦτο ἐντελῶς δυσανάλογος πρὸς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ ἠδύνατο νὰ ἑλκύσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν εὐθίκτων Ἑλλήνων ὡς φόρος τιμῆς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς χώρας των, διότι τοιαύτη ἐπίδειξις δυνάμεως μόλις εἶπε το τῆς ἐπὶ Ξέρξου συγκεντρώσεως—ἦτο ἀντάξιος τοῦ ἐμπιστευθέντος εἰς αὐτὸν ἔργου.

« Ἀμφίβολον εἶνε ἂν ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐσκέφθη ποτὲ περὶ σοβαρᾶς ναυτικῆς ἐνεργείας. Οὐχ ἧττον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔλαβα τὴν εἴδησιν, διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις καλῶς πληροφορουμένου ἀνταποκριτοῦ τῶν «Τάϊμς» Στίλλμανν, ***ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐνεθαρρύνετο νὰ ἐπιχειρήσῃ πραξικόπημα κατὰ τῶν Δαρδανελλίων πρὸς τοῦτο δ' εἶχον χορηγηθῆ εἰς αὐτὴν τὰ σχεδιαγράμματα τῶν τελευταίων ὀχυρωμάτων, τῶν ἀνεγερθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι κατὰ τὴν ἐσχάτην ἐκείνην φάσιν τῆς κρίσεως ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐνισχύετο νὰ ἐπιμείνῃ.***

« Ἡ ἐπέτειος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις ἑορτάζεται τὴν 25ην Μαρτίου, προελέχθη ὡς ἡμέρα ταραχῶν καὶ θορύβων. Ἡ ἡμέρα παρῆλθε σχεδὸν ἐντελῶς ἥσυχος μὲ τὴν συνήθη ἐπίσημον δοξολογίαν εἰς τὴν Μητρόπολιν, τὴν ὁποίαν καθίστα γραφικωτάτην ἡ παρουσία τῶν ὀλίγων ἀπομεινάντων λειψάνων τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος μὲ τὴν ἀρχαϊκὴν φουστανέλλαν, ἡ θέα της ὁποίας μοὶ ἐνεθύμισε τὴν συγκινητικὴν παρέ-

λασιν τῶν ἀπομάχων τῶν ναπολεοντείων στρατευμάτων, ἐν Παρισίοις, κατὰ τοὺς παιδικούς μου χρόνους, ὅτε παρηκολούθησα τὴν μεταφορὰν τῶν λειψάνων τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ψυχροτάτην δεκεμβριανὴν ἡμέραν. Ἀλλ' ἐκτὸς ὑβριστικοῦ ἄρθρου ὀργάνου τινος τοῦ ἀθηναϊκοῦ «πατσαβουροτύπου» (*gutter-press*) κατὰ τῆς ἀγγλικῆς σημαίας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς παραμονῆς εἶχον ὑψώσῃ ἐπὶ τοῦ μεγάρου τῆς πρεσβείας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ξένοι πρεσβευταί, πρὸς τιμὴν τῆς ἡμέρας, οὐδὲν ἄλλο δυσάρεστον γεγονὸς ἐσημειώθη κατ' αὐτήν.

«Αἱ Κυβερνήσεις μας ἔλαβαν ἤδη τὸ ἄκαιρον μέτρον, ἐπιφορτίσασαι ἡμᾶς νὰ πληροφορήσωμεν τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐπισήμως περὶ τῆς διευθετήσεως τοῦ τουρκοβουλγαρικοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνδιασκέψεως, ἐκφράζοντες συνάμα καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ἑλλάς, κατόπιν τούτου, θὰ συνεμορφοῦτο πρὸς τὴν ὁμόθυμον εὐχὴν τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

«Μετὰ τὴν ἀπειλητικὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν ἤδη εἴχομεν προσλάβῃ, ἡ ἔκκλησις αὕτη ἐφαίνετο ὅλως ματαία, ὅπως δέ τις ἐξ ἡμῶν εὐλόγως παρετήρησε, κατεβίβαζεν ἡμᾶς, μεταβιβάζοντας τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, εἰς εἶδος ἁπλῶν γραμματοκομιστῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ μόνη ἀπάντησις πρὸς τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην, ὡς προσεδοκᾶτο, ἦτο ἄλλη ἀπρεπὴς ἀπάντησις, ἐμφαντικώτερον διατυπώνουσα τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐκχωρήσεως τῆς λεγομένης γραμμῆς τοῦ Βερολίνου.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Βουλὴ συνεκλήθη καὶ πάλιν εἰς ἔκτακτον σύνοδον. Διαρκούσης συζητήσεώς τινος, ἥτις κατέληξεν εἰς πρότασιν ψήφου δυσπιστίας τῆς Κυβερνήσεως, ὁ κ. Τρικούπης ἐχαρακτήρισε τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς ὡς ἀνεπαρκεῖς καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ὡς ἀνεπιτηδείαν πρὸς πᾶσαν σοβαρὰν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν.

«Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως μετῆλθε δηκτικὴν γλῶσσαν κατὰ πολιτικῆς, ἥτις ἐπηγγέλλετο, ὅτι προπαρεσκεύαζε νίκην, ὅλως ἀπίθανον, ἐνῷ ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἡ χώρα θὰ ἐσώζετο ἔξωθεν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων σχεδὸν βεβαίας καταστροφῆς.« Ἀλλὰ τοιαύτη πολιτική, εἶπεν ὁ Τρικούπης, ἦτο ἀναξία λαοῦ ἐλευθέρου, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐθισθῇ θαρραλέως ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰς συνεπείας τῶν πράξεών του. Ἦτο βέβαιον, ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀπωλέσῃ, προσκαίρως, ὄχι μόνον τὰς συμπαθείας τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν αὐτῶν. Ἑπομένως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ λόγος περὶ δημοσίας γνώμης, ἐπιβαλλούσης εἰς τὰς κυβερνήσεις μεταβολὴν τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικῆς αὐτῶν. «Συγχρόνως» προσέθηκε μετὰ στρεβλῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, «αἱ Δυνάμεις «ὀφείλουσι νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἀνάγκη νὰ μετέλθωσι τὴν βίαν καὶ εἰς τὴν περίστασιν «ταύτην, ὅπως διὰ πᾶν ἄλλο ἔθνος, δὲν δύνανται δὲ νὰ φαντάζωνται,ὅτι ἡ Ἑλλάς, «διότι εἶνε μικρά, θὰ ἐκφοβισθῇ δι' ἁπλῆς ἀπειλῆς».

«Αἱ σωβινιστικαὶ αὗται διαχύσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀπειργά-

σθησαν μέγα κακόν, διότι ἐνίσχυσαν τὸν ἀναποφάσιστον ἀντίπαλόν του, τὸν πρωθυπουργόν, εἰς τὴν ὀλεθρίαν πολιτικήν του, καὶ εἰς τὸν λόγον τοῦ Τρικούπη ἀναμφιβόλως ὠφείλετο κυρίως ἡ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ψῆφος ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ἥτις διέκοψεν ἀμέσως σχεδὸν κατόπιν τὰς ἐργασίας της, ἀφοῦ ἐψήφισε τὰς πιστώσεις, τὰς ζητηθείσας ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ, κατ' οὐσίαν δ' ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην τῆς πολιτικῆς του.

«Ἀλλ' ἡ ὑπομονὴ τῶν Δυνάμεων εἶχε πλέον ἐξαντληθῆ. Πρωΐ, πρωΐ τῆς Κυριακῆς 4]18 Ἀπριλίου, ἔλαβα ἀσυνήθως ἐκτενὲς κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα, πληροφοροῦν με μετὰ πάσης λεπτομερείας περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἀπεφασίσθη νὰ ληφθῶσι. Κοινὸν τελεσίγραφον θ' ἀπηυθύνετο πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἐπιτάσσον εἰς αὐτὴν νὰ δηλώσῃ ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος, ἂν θ' ἀφωπλίζετο καὶ θὰ ἐπανέφερε τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις της εἰς τὴν ἐν εἰρήνῃ δύναμιν. Στόλος, ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς σκάφους ἑκάστης Δυνάμεως, συγχρόνως θὰ ἐνεφανίζετο ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπιδόσεως τῆς τελευταίας ταύτης ἐπιταγῆς, ἂν δὲ δὲν ἐδίδετο ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ πρεσβευταὶ θ' ἀπήρχοντο, ἐπιβιβαζόμενοι ἕκαστος ἐπὶ τοῦ ἰδίου πολεμικοῦ πλοίου. Αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τῆς Ἑλλάδος θ' ἀποκλείοντο, μὴ ἐπιτρεπομένου τοῦ πλοῦ οὐδενὸς ἑλληνικοῦ πλοίου.

«Τὸ ἐπ' ἐμοὶ διετάχθην, ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διευθυνθῶ πρὸς τὴν ἐγγυτέραν τῶν κτήσεων τῆς Α. Μ.—ἐξηγήθη δ' ἀργότερα, ὅτι διὰ τούτου ἐννοεῖτο ἡ Μάλτα—προσλαμβάνων καὶ ὅλην μου τὴν οἰκογένειαν μετ' ἐμοῦ. Δύσκολον εἶνε νὰ δώσω ἰδέαν τῆς ἐξάψεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνακουφίσεως, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἀπόφασις αὕτη μετὰ τὴν μακρὰν ὑπερένtασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἴχομεν ὑποβληθῆ. Λαβὼν πρῶτος τὰς ὁδηγίας μου, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τηρήσω αὐτὰς μυστικὰς μεχρισοῦ καὶ οἱ συνάδελφοί μου λάβουσι τὰς ἰδικάς των, ἀνυπομόνουν νὰ ἴδω πότε καὶ αὐτοὶ θὰ λάβωσι τὴν ἐντολὴν τῆς κοινῆς ἐνεργείας.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος)

II.

Μεταξὺ τῆς «ἀκεραιότητος», ἣν ὑπεστήριξεν ἡ Ἀγγλία καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἣν ἐπόθει ἡ Ρωσσία, ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἦτο εἶδός τι συμβιβασμοῦ. Ὡς τοιαύτη δέ, παρά τε τοῖς ἀνατολικοῖς πληθυσμοῖς καὶ ἐν Εὐρώπῃ, εἶχε σπείρῃ σπέρματα δυσαρεσκείας καὶ ἀφήσῃ ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς προσεχεῖς περιπλοκάς. Ἡ πρώτη ἐπελθοῦσα κρίσις ἦτον ἡ τοῦ 1885, ἦτο δὲ φυσικὸν νὰ προκληθῇ ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν πληθυσμῶν. Ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ὁ σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος, τὰ κινήματα τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξαν τὰ κυριώτατα ἐπεισόδια τῆς κρίσεως ταύτης· οὔτε τὰς περιπλόκους λεπτομερείας τῶν συμβεβηκότων τούτων, οὔτε τὰς σκοτεινὰς διαπραγματεύσεις, εἰς ἃς παρέσχον ἀφορμήν, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα· ἡ γαλλικὴ κιτρίνη βίβλος, ἥτις ἀναφέρει ταύτας, ἀποτελεῖται ἐξ 727 σελίδων ! Ἐπιθυμοῦμεν μόνον νὰ δείξωμεν πῶς καὶ διατὶ ἡ στάσις διαφόρων Μεγάλων Δυνάμιων, καὶ ἰδίᾳ ἡ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἀπέναντι τῆς νέας ταύτης φάσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, εἶνε ἤδη ριζικῶς διάφορος τῆς στάσεως, ἣν ἐτήρουν τῷ 1877 καὶ 1878.

Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου εἶχε μεταχειρισθῇ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὡς ἄμορφον μάζαν, ἣν ἡ θέλησις τῶν Δυνάμεων ἔτεμνε καὶ διῄρει χάριν συμφερόντων, ἅτινα δὲν ἦσαν συμφέροντα τοῖς πληθυσμοῖς αὐτοῖς· ἦτο δὲ φυσικόν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς λογικῆς τῶν πραγμάτων ἐνδείκνυται, ὅτι μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου τὰ ἐξ αὐτοῦ προκύψαντα νέα κράτη ἐζήτουν νὰ μετέρχωνται πολιτικὴν τοσούτῳ μᾶλλον προσωπικήν, ὅσῳ ἦσαν ἧττον ἀνεξάρτητα, ἧττον συντεταγμένα καὶ μᾶλλον εὔθραστα. Εἴδομεν πῶς ἡ Ρωμουνία, καταστᾶσα βασίλειον, ἐστράφη εὐθὺς πρὸς τὴν Γερμανίαν διὰ τὸν φόβον τῆς Ρωσσίας. Τοὐναντίον δὲ τὸ Μαυροβούνιον, μακρὰν ἀπέχον ἀπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἀγάγῃ τοὺς Ρώσσους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δυνάμενον δὲ νὰ θεωρηθῇ ἑαυτὸ ἀπειλούμενον δι' ἀπορροφήσεως ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ Αὐστριακοῦ γείτονός του, ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ καταστῇ «ὁ μόνος φίλος» τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ Σερβία ἐφο-

εἶτο αὐστριακὴν ἡγεμονίαν ἄγαν ἐπαχθῆ, ἀλλ' ὁ οἰκονομικός της βίος συνέδεσεν ὑτὴν στενῶς πρὸς τὴν αὐστρουγγρικὴν ἀγοράν, ὅθεν ἡ πολιτική της ἔμελλε νὰ κυαίνηται μεταξὺ τῶν δύο ἐπιρροῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ θέσις ης ἦτο ἀλγεινοτάτη· ὁ πόλεμος, ὁ ἐπιχειρηθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της, εἶεν ἀναστήσῃ τὴν μεγάλην Βουλγαρίαν μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῶν συνόων τῆς Ἀλβανίας. καὶ τῶν πυλῶν τῆς Θεσσαλονίκης· ἀλλ' ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐχώριζεν εἰς τρία τεμάχια τοὺς βουλγαρικοὺς πληθυσμούς, ἐδημιούργει μίαν ἡγεμονίαν, τὴν Βουλγαρίαν, μίαν προνομιοῦχον ἐπαρχίαν, τὴν Ρωμυλίαν, τέλος ἐ ἔθετε πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου πάσας τὰς μακεδονικὰς χώρας Η Εὐρώπη, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὸ σφάλμα της, ὅτι ἠθέλησε ' ἀναγκάσῃ ὡρισμένας τινὰς ἐθνικότητας νὰ μένωσι διῃρημέναι εἰς πολλὰ τμήματα· ἡ θέλησις τῶν λαῶν κατορθοῖ πάντοτε ἐπὶ τέλους νὰ ρηγνύῃ τὰς συνθήκας.

«Ἡ ἕνωσις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας κατέστη μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἡ μόνη σκέψις ὅλων τῶν Βουλγάρων· ὁ ἐρεθισμὸς ὁ προξενηθεὶς ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ὑπῆρξε τόσον ζωηρός, ὥστε ἀντανεκλάσθη κατὰ τῆς Ρωσσίας· ἵνα ἡ Ρωσσία κατορθώσῃ νὰ τύχῃ συγγνώμης διὰ τὴν εὐεργεσίαν τῆς ἀπελευθερώσεως, ἣν ὤφειλον αὐτῇ οἱ Βούλγαροι, ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἐλαφρὰν καὶ εὔκαμπτον τὴν χεῖρα οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατηγοί, οὓς εἶχεν ἀφήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ ὅπως ἀσφαλίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ ὀργανώσωσι τὸν στρατόν της· ἀλλά τοὐναντίον, οὗτοι ἐδείχθησαν ἀδέξιοι, δυσηρέστησαν τοὺς πληθυσμούς, καὶ ἐγέννησαν παρ' αὐτοῖς τὸν φόβον τοῦ νὰ μένωσιν ἁπλοῖ δορυφόροι τῆς μεγάλης Ρωσσίας. Ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, ἀνεψιὸς τοῦ Τσάρου, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ν' ἀκολουθήσῃ τὴν κίνησιν καὶ νὰ βαδίσῃ μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ κόμματος τῷ 1883, ἡ δὲ ρῆξις μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ρωσσίας ἦτο πλήρης. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 17ης πρὸς τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1885 κομιτᾶτον, οὗ ἡγεῖτο ὁ ἐθνικόφρων Στράνσκης, προεκήρυττεν ἐν Φιλιππουπόλει τὴν ἕνωσιν τῆς Ρωμυλίας καὶ τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἔσπευσεν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον ἡγεμόνος τῶν δύο Βουλγαριῶν.

«Τί ἔμελλε νά πράξῃ ἡ Εὐρώπη ἀπέναντι τοσοῦτον αὐθάδους καὶ τολμηρᾶς παραβάσεως τῆς βερολινείου συνθήκης; Ἀναμφιβόλως ἡ Ἀγγλία, ἔνθα ὁ Λόρδος Σαλισβουρῆς δὲν εἶχε καταλίπῃ τὸ ὑπουργεῖον, θὰ ἐπενέβαινεν ἐν ὀνόματι τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτιθεμένης εἰς κίνδυνον διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐμποδίου τοῦ Αἵμου. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1878 οἱ ὅροι καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας τῆς Εὐρώπης εἶχον τροποποιηθῇ· ἐκ τῆς βερολινείου συνθήκης εἶχον ἐξέλθῃ νέοι συνδυασμοὶ Δυνάμεων. Ἡ Ρωσσία, ἠρεθισμένη κατὰ τῆς Γερμανίας, «περισυνελέγετο» ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ ἐν τῇ σιωπῇ, ἐνῷ ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ εἶχε θέσῃ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1879, ἐν τῇ συνεντεύξει τοῦ Γασταΐν μετὰ τοῦ κόμητος Ἀνδράση, τὰς βάσεις τῆς τριπλῆς

συμμαχίας καὶ εἶχεν ἐπιβάλῃ τὴν ἔγκρισίν της εἰς τὸν κύριόν του, τὸν αὐτοκράτορα, παρ' ὅλην τὴν ζωηρὰν τούτου ἀποστροφὴν καὶ ἀντιπάθειαν. Ἡ συμμαχία τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ τῆς Γερμανίας ἦτο προωρισμένη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν σεβασμὸν τῶν συνθηκῶν, τῆς συνθήκης τῆς Φραγκφούρτης, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

«Ἡ Αὐστρία ἐδέχετο τὴν κατὰ τῆς Γαλλίας ἀμυντικὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ μόνον ἵνα τύχῃ τῆς συνδρομῆς τοῦ γερμανικοῦ κράτους ἐν τῇ τοῦ Αἵμου πολιτικῇ της καὶ τὴν ὑποστήριξίν του ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην πορεία της θὰ προεκάλει ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας. Ἄλλως τε, ἡ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1884 ἀποικιακή της ἐξάπλωσις ἤρχιζον νὰ καθιστῶσιν ἐπαισθητὴν τὴν ἐπιρροήν των ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς γερμανικῆς ὑποθέσεως.

Θ'.

«Οἱ Ἄγγλοι πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐννοήσωσι τὴν ὀπτικήν των ἀπάτην, ἥτις τοὺς εἶχεν ἀναγκάσῃ νὰ φοβῶνται τὴν δημιουργίαν Βουλγαρίας ἐξαρτωμένης ἀπὸ τῆς Ρωσσίας· ἡ γερμανικὴ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ὁρμὴ καὶ ὤθησις ἤρχιζε νὰ τοὺς ἀνησυχῇ ἐξ ἴσου ζωηρῶς, ὡς ἡ διαθήκη τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ἡ νέα στάσις, ἣν ἡ βρεττανικὴ διπλωματία ἔμελλε νὰ λάβῃ ἐν τῷ Ρωμυλιωτικῷ ζητήματι, εἶνε ἴσως ἡ πρώτη ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ἀντιζηλίας, ἥτις σήμερον θέτει εἰς σύγκρουσιν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν ἐπιρροήν. Ἡ προκήρυξις τῆς ἑνώσεως καὶ ἡ ἄμεσος ἀποδοχὴ τοῦ ἡγεμόνος Βάττεμβεργ ἔθετον ἤδη τὴν Εὐρώπην ἀπέναντι τετελεσμένου γεγονότος, ὅ περ εἶνε σημαντικὸν πλεονέκτημα, ὁσάκις πρόκειται νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν μηχανὴ τόσον βαρεῖα καὶ δυσκίνητος, ὅσον εἶνε ἡ εὐρωπαϊκὴ συμφωνία, ἢ «συναυλία». Ἡ Ρωμυλία ὠφελεῖτο πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ ὑπολείμματος ἐκείνου, ὅ περ ἐναπέμενεν ἀκόμη ἐν Εὐρώπῃ ἐκ τοῦ παλαιοῦ αἰσθήματος τῆς χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, ὠφελεῖτο δὲ καὶ ἐκ τῆς νέας ἰδέας τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων τοῦ νὰ διαθέσωσιν αὐταὶ τὰς ἰδίας των τύχας. Ἡ δημοσία γνώμη, ὀλίγον φροντίζουσα περὶ συνθηκῶν, ἐξεδηλοῦτο ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως, πλεῖονες δὲ τῆς μιᾶς Κυβερνήσεις, συντάσσουσαι ἅμα ἐγκυκλίου; περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ σέβεσθαι τὰς ἀποφάσεις τοῦ βερολινείου συνεδρίου, ηὔχοντο ἐνδομύχως νὰ εὑρεθῇ τρόπος τις, ἐπιτρέπων τὴν ἕνωσιν τῶν δύο Βουλγαριῶν. Ὁ Τσάρος, ὅστις εἶχεν ὑποστῇ τὰς ἀποφάσεις τοῦ βερολινείου συνεδρίου, ὑπῆρξεν ὁ σθεναρώτατα καὶ ἐπιμονώτατα κηρύξας τὴν ἀνάγκην τοῦ σεβασμοῦ τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ πρώην καθεστώς· ἀνεκάλεσε τοὺς Ρώσσους ἀξιωματικούς, οἵτινες ἔμενον ἀκόμη ἐν τῷ βουλγαρικῷ στρατῷ, καὶ ἐξεδήλωσε φανερῶς τὴν δυσαρέσκειάν του. Διὰ τῆς στάσεώς του ταύτης ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Γ' ἐζήτει

μέσον τι ὅπως κάμῃ τὴν Βουλγαρίαν νὰ λυπηθῇ διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην της καὶ ὅπως μὴ ἐνισχύσῃ κράτος, ὅ περ, δημιουργηθὲν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, εἶχε ριφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ἀντιζήλων της· εὕρισκε δὲ συγχρόνως ἐν τῇ στάσει του ταύτῃ εὐκαιρίαν ὅπως ἀνασυνδέσῃ ἐγκαρδιωτέρας πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεις.

«Ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῆς Α. αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, ἡ ἀκεραιότης τοῦ κράτους του, πᾶν ὅ τι ἀπετέλει, ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1878, τὸ leit motiv τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἁρπάζεται καὶ χρησιμοποιεῖται τῷ 1885 ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας. Διά τινος δὲ θυμηδίας προξενούσης ἐναλλαγὴν καὶ ἀντιστροφὴν τῶν ὅρων, τὸ «βελτιοῦν τὴν τύχην τῶν πληθυσμῶν, ἐξετάζειν τὰ παράπονά των, συμβουλεύεσθαι τὰς εὐχὰς τῶν πληθυσμῶν», πάντες οἱ τύποι, οὓς εἶχε μεταχειρισθῇ ἡ ρωσσικὴ διπλωματία πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1877, εὑρίσκονται τώρα ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ὑπὸ τὰς γραφίδας τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῶν πρέσβεων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Sir W. Whte προβαίνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ ζητήσῃ ὅπως γίνηται ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερος λόγος περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου· «φοβεῖται μήπως ἡ φράσις: *ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς βερολινείου συνθήκης* δὲν ἐννοηθῇ, ἢ μᾶλλον μήπως ἐννοηθῇ ὑπὸ περιοριστικὴν ἔννοιαν ὑπὸ τῶν πληθυσμῶν, ὧν ἡ τύχη πρόκειται νὰ βελτιωθῇ» (Πρωτόκολλον τῆς 28 Νοεμβρίου). Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Δυνάμεως, ἥτις εἶχεν ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εὐκόλως ἠδυνήθη ν' ἀναμνήσῃ ἐνώπιον τοῦ Βρεττανοῦ ἀπεσταλμένου, παρελθὸν ἀκόμη πρόσφατον. Ὁ κ. Νελιδὼφ μετ' εὐστοχίας καὶ λεπτότητος τελείου διπλωμάτου ἔγνω πῶς νὰ ἐκδικήσῃ τὴν χώραν του διὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ταύτης ἐκδικήσεως.

«Τὸ ἐκ τῶν γεγονότων δίδαγμα ἦτο ἄλλως σπουδαιότερον τῆς εἰρωνείας τῶν διπλωματῶν. Ἅμα ὡς κατέστη βέβαιον, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ συνεννοοῦντο ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὸ πρώην καθεστὼς ἐν Ρωμυλίᾳ, ἡ Σερβία καὶ ἔπειτα ἡ Ἑλλὰς ἐταράχθησαν καὶ ἐκινήθησαν καὶ ἀπήτησαν ἀντισταθμήματα· καὶ ἐκεῖ μὲν ὑπῆρξε πόλεμος· ἐνταῦθα δὲ ἐδέησε νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ «εἰρηνικὸς ἀποκλεισμὸς», φάρμακον νέον. ἐγκαινισθὲν κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς τεταραγμένης Ἑλλάδος. Ἡ Εὐρώπη ἔσχεν ὅλας τὰς δυσκολίας τοῦ κόσμου νὰ καθησυχάσῃ ἅπαξ ἔτι καλὰ ἢ κακά, τὰς ταραχὰς τοῦ Αἵμου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρωμυλίαν, παρὰ τὴν ἐπίμονον καὶ ἀδιάτρεπτον ἐναντίωσιν τοῦ Τσάρου, ὁ Σουλτᾶνος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἑσπερίων Δυνάμεων, συνήνει εἰς τὴν ἕνωσίν των ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου». Ἐκ τοῦ πλεονεκτήματος τούτου, ὅ περ ἡ Ἀγγλία πρὸ πάντων καὶ ἡ Γαλλία συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσωσι τοῖς Βουλγάροις, ἔμελλε νὰ ὠφεληθῇ ἐπὶ τέλους ἡ Αὐστρογερμανικὴ ἐπιρροή. Ὅτε ἡ ὀργὴ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Γ' ἠνάγκασε τὸν πρίγκιπα Βάττεμβεργ νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου τῆς Βουλγαρίας, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐξέλεξεν ἡ Σοβράνιε, τῇ 7η Ἰουλίου 1887, τὸν

πρίγκιπα Φερνινάνδον τοῦ Sax-Cobourg Gotha, ἀξιωματικὸν ὄντα ἐν τῷ αὐστρουγγρικῷ στρατῷ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀντιρρωσικοῦ κόμματος, ὁ Σταμπούλωφ, ἔμελλε νὰ κυβερνήσῃ, μέχρι τοῦ 1895, τὴν Βουλγαρίαν. Οὕτω θὰ ἴδωμεν—τόσον βαθεῖα εἶνε ἡ ἀντεπίδρασις τῶν ἀνατολικῶν ζητημάτων ἐπὶ τῆς γενικῆς πολιτικῆς, — τὸν Τσάρον Ἀλέξανδρον Γ'. ἐνῷ ἡ τριπλῆ συμμαχία αὐξάνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἐπιρροήν της ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ὀθωμανικῷ κράτει, συνάπτοντα συμμαχίαν μετὰ τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ διευθύνοντα τὴν ρωσσικὴν ἐνέργειαν πρὸς τὸ μέρος τῆς Περσίας καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ.

«Ὄχι, δὲν ὑπάρχει ἀρμενικὸν ζήτημα Ὑπάρχει μέγα καὶ φοβερὸν ἀνατολικὸν ζήτημα, οὗ μίαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ὄψεων παριστᾷ τὸ ἀρμενικόν. Ἀληθῶς δ' εἰπεῖν, οὐδ' ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπάρχει κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ πολυπλόκου συνόλου τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες βαρύνουσιν ἐπὶ τῆς σημερινῆς Εὐρώπης». Οὕτως ἀπεφαίνετο ἐν ταῖς στήλαις ταύταις (1) τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου 1895 ὁ κ. Φραγκῖσκος Πρεσανσέ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ δὲν θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀποφανθῇ κάλλιον. Διπλωματικῶς ἢ πολιτικῶς ἢ καὶ ἱστορικῶς ἀκόμη, τὸ «ἀρμενικὸν ζήτημα» εἶνε τὸ ὄνομα, ὅ περ δίδεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἥτις ἀπὸ 1895 μέχρι τοῦ 1897 τοσοῦτον σοβαρῶς ἐτάραξε τὴν Εὐρώπην. Τὰ συμβάματα τῆς Ἀρμενίας εἶνε ἄλλως ἀχώριστα ἀπὸ τῶν συμβαμάτων τῆς Κρήτης· ὅθεν δὲν πρέπει νὰ σπουδάζωνται μεμονωμένως· ἀλλὰ ἑκάτερα δέον νὰ μελετῶνται ἐν σχέσει πρὸς τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης, ἄλλως μένουσιν ἀκατάληπτα. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου ἡ ἀρμενικὴ κρίσις εἶνε ἡ σοβαρωτάτη καὶ ἡ χαρακτηριστικωτάτη τῶν κρίσεων, αἵτινες ἔθηκαν εἰς κίνησιν τὴν διπλωματίαν. Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς κρίσεως ταύτης, ἐπιθυμοῦμεν δὲ μόνον νὰ δείξωμεν πῶς ἐτίθετο τὸ ζήτημα καὶ ποία ὑπῆρξεν, ὡς πρὸς αὐτὸ ἡ στάσις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα προέκυψεν ἐκ τοῦ 61 ἄρθρου τῆς βερολινείου συνθήκης, ἔχοντος ὡς ἑξῆς : « Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πραγματοποιήσῃ, ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς, τὰς βελτιώσεις καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις, ἃς ἀπαιτοῦσιν αἱ τοπικαὶ ἀνάγκαι ἐν ταῖς ὑπ' Ἀρμενίων οἰκουμέναις ἐπαρχίαις, καὶ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπὸ τῶν Κιρκασίων καὶ τῶν Κούρδων. Τὰ ἐπὶ τούτῳ λαμβανόμενα μέτρα ἡ Πύλη θὰ γνωρίζῃ περιοδικῶς εἰς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἐπιτηρῶσι τὴν ἐφαρμογήν των».

« Ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς μεγάλαις ἀνατολικαῖς συμβάσεσιν ἀνευρίσκεται ἄρθρον τι τῆς αὐτῆς ὡς τοῦτο φύσεως, ἀλλὰ τοιαῦτα ἄρθρα στεροῦνται πρακτικῶν κυρώσεων καὶ ἀφίενται εἰς τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὁποίου τὴν κυριαρ-

(1) Τῆς Revue des Deux Mondes.

χίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡ Εὐρώπη ἔχει ἰσχυροὺς λόγους νὰ σέβηται. Ἐν τούτοις τὰ ἄρθρα ταῦτα, ὅσον ἀβέβαια καὶ ἂν μένῃ ἡ ἐκτέλεσίς των, ηὐνόησαν τὴν χειραφέτησιν τῶν ἐθνικοτήτων τοῦ Αἵμου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὤθησαν τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν εἰς σύστημα αὐστηρότητος καὶ καταπιέσεως, προωρισμένον νὰ καταπνίγῃ πρὸ τῆς γενέσεώς των τὰς διαμαρτυρίας τῶν χριστιανικῶν φυλῶν. Οὕτως ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία εὑρίσκεται πρὸ παραδόξου διλήμματος : «Εἶνε ἠναγκασμένη», ὡς ἔγραφεν ὁ κ. Πρεσανσὲ τῷ 1895, ανὰ λατρεύῃ τὸ τετελεσμένον γεγονός. Διὰ τῆς λατρείας ταύτης φαίνεται ὡς ὠθοῦσα εἰς τὰς χειρίστας ἀντιθέτους παρεκτροπάς, ὡς ἐνθαρρύνουσα ταὐτοχρόνως τοὺς μὲν Τούρκους νὰ περιφρουρῶσι τὴν ἐξουσίαν των δι' ὅλων τῶν μέσων, ἀφοῦ ἅπαξ ἀπολεσθεῖσαν δὲν θὰ τὴν ἐπανεύρωσι πλέον, τοὺς δὲ ραγιᾶδες ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν δι' ὅλων τῶν μέσων, ἀφοῦ ἅπαξ ἀπελευθερωθέντες δὲν θὰ ὑποδουλωθῶσι πλέον ἐκ νέου. Τοῦτο εἶνε ἀνήθικον· τοῦτο εἶνε ἀναπόφευκτον». Αὕτη εἶνε ὅλη ἱστορία τοῦ ἀρμενικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ 1895. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ 61 ἄρθρου εἰς τὴν Ἀρμενίαν συνήντα τοσούτῳ πλείονας δυσκολίας, ὅσῳ, καθὰ πολλάκις ἐλέχθη, ὑπάρχουσι μὲν Ἀρμένιοι, καὶ δὴ πολυάριθμοι, ἀλλ' εἶνε πανταχοῦ μεμιγμένοι, κατὰ διαφόρους ἀναλογίας, μετὰ μουσουλμανικῶν στοιχείων· ἐν οὐδενὶ βιλαετίῳ ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἦσαν πολυάριθμοι, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατεῖχον σπουδαίας θέσεις· πρὸ πάντων δὲ κατὰ τὴν περίοδον, ἥτις προηγήθη τῶν τραγικῶν συμβάντων τοῦ 1896, τινὲς ἐξ αὐτῶν κατεῖχον, ὡς ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς κοινωνικῆς περιωπῆς των, ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ.

«Ἀλλ' ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἥτις θὰ εἶχεν ἐλευθερώσῃ μέγα μέρος τῆς Ἀρμενίας, πρὸ πάντων δὲ ἡ ἀγγλοτουρκικὴ συνθήκη συμμαχίας τῆς 4 Ἰουνίου 1878, εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ βερολίνειος συνθήκη καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατάληψις τῆς Κύπρου, διήγειραν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τοῦ ἀρμενικοῦ λαοῦ ἐλπίδα, ἥτις ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ διαψευσθῇ· ἐσχηματίσθη μερίς, πολλῷ πολυαριθμοτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀρμενίᾳ, ἐργασθεῖσα εἰς προπαρασκευὴν τῆς ἐθνικῆς χειραφετήσεως. Συνεστάθησαν ἀρμενικὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα εὕρισκον ἄσυλον καὶ ἐνθαρρύνσεις, ὁ σκοπός των ἦτο νὰ ἐκβιάσωσι τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης, προπαρασκευάζοντα τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ προκαλοῦντα ταραχὰς ἐν Ἀρμενίᾳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κράτει. Οἱ κοσμοπολῖται οὗτοι Ἀρμένιοι, ἐμπεφορημένοι τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνήκοντες εἰς τὰς μυστικὰς ὀργανώσεις, δὲν ἀνελογίζοντο ὅτι ὁ ἄκαιρος καὶ βίαιος ζῆλος των θὰ ἐτρόμαζε τὰς Κυβερνήσεις, καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀποπειρῶν των θὰ ἔπασχον πρῶτοι οἱ δυστυχεῖς συμπατριῶταί των.

«Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἰργάζετο ὅπως δημιουργήσῃ ἑαυτῇ δικαιώματα καὶ ἐπιρροὴν ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, ἥτις παρεμβάλλεται μεταξὺ τῆς πρὸς

νότον ρωσσικῆς ὠθήσεως καὶ τῶν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου μακρὰ καὶ λίαν διδακτικὴ σειρὰ κυανῶν βίβλων μαρτυρεῖ περὶ τῶν προσπαθειῶν, ἃς ἡ Κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου κατέβαλλεν ὅπως εἰσαγάγῃ τὴν Ἀρμενίαν εἰς τὴν πελατείαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Πρὸς ἑκάστην τῶν πράξεων ἢ τῶν δημοσιεύσεων, δι' ὧν ἡ Γαλλία ἐξασκεῖ ἢ ἑδραιοῖ τὴν προστασίαν της ἐπὶ τῶν καθολικῶν τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης, ἡ Ἀγγλία ἀπαντᾷ διὰ διαβήματος ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων· προστατεύει ἐν Ἀρμενίᾳ προτεσταντικὰς ἱεραποστολάς· πέμπει ἐκεῖσε ἀξιωματικούς, ἀποστόλους, περιηγητάς, ἐντεταλμένους νὰ διενεργῶσιν ἀνακρίσεις περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας. Ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἡ Πύλη ὑπεχρεοῦτο «να πραγματοποιήσῃ ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς τὰς βελτιώσεις καὶ μεταρρυθμίσεις, ἃς ἀπῄτουν αἱ τοπικαὶ ἀνάγκαι ἐν ταῖς ὑπ' Ἀρμενίων οἰκουμέναις ἐπαρχίαις καὶ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπὸ τῶν Κούρδων καὶ τῶν Κιρκασίων». Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἐξ οὗ ἠδύνατο νὰ προκύψῃ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῆς Ῥωσσίας ἐν Ἀρμενίᾳ, εἶνε ἓν ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἐτάραξαν περισσότερον παντὸς ἄλλου τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου.

«Ἡ συνθήκη τῆς 4 Ἰουνίου 1878 ἀνέτρεξεν ὅλως ἐπ' ὠφελείᾳ της τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων: εἰς ἀντάλλαγμα τῆς συμμαχίας ὑπὲρ ἀμύνης τῶν κτήσεων τοῦ Σουλτάνου ἐν Ἀσίᾳ, οὗτος «ὑπισχνεῖται τῇ Ἀγγλίᾳ νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεις (ὁρισθησομένας βραδύτερον ὑπὸ τῶν Δυνάμεων) τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν καλὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλων ὑπηκόων τῆς Πύλης, οἵτινες οἰκοῦσιν ἐν ταῖς ἐν λόγῳ χώραις.». Ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἀκυροῦται ὑπὸ τῆς βερολινείου συνθήκης, ἀλλ' ἡ τῆς 4 Ἰουνίου συνθήκη παραμένει ἰσχύουσα, ὡς μαρτυρεῖ καταλήλως ἡ κατοχὴ τῆς Κύπρου. Πράγματι δέ, παρὰ τὸ κείμενον τῆς βερολινείου συνθήκης ἥτις ἐμπιστεύεται «εἰς τὰς Δυνάμεις» τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιτηρεῖν καὶ ἐπιβλέπειν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἡ διακανόνισις τῶν ἀρμενικῶν ζητημάτων τείνει νὰ καταστῇ ἀγγλικὴ ὑπόθεσις», ὡς ἀποδεικνύει ὁ Ἀδόλφος δ' Ἀβρίλ.

«Κατὰ τὰ ἔτη 1895 καὶ 1896 — ἔτη τῆς ἀρμενικῆς κρίσεως — ἡ γαλλορωσσικὴ συμμαχία εὑρίσκεται ἐν ὅλῃ τῇ θέρμῃ τῆς νεότητός της. Τροποποιεῖ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν, παγιοῦσα αὐτήν. Ἡ μὲν Ῥωσσία ἐξέρχεται ἐκ τῆς περισυλλογῆς της, ἡ δὲ Γαλλία ἐκ τῆς απομονώσεώς της, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς περίοδον ἐνεργείας καὶ ἐξ πλώσεως. Ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἀποκλειομένη ἀπὸ τοῦ Αἵμου διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, στρέφεται πρὸς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν· τὸ ἐπικείμενον ἄνοιγμα τοῦ σιβηριακοῦ σιδηροδρόμου ἀνησυχεῖ τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ δὲ Γαλλία ἀποπερατοῖ μεθοδικῶς καὶ συστηματικῶς τὴν σύστασιν τοῦ ἀποικιακοῦ της κράτους· ἥσυχος οὖσα ἐπὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν της συνόρων, παρασκευάζει τὴν κατάκτησιν τῆς Μαδαγασκάρ, ἐνεργεῖ τὴν ἕνωσιν τῶν ἀφρικανικῶν της κτήσεων, λύει

ἄνευ συγκρούσεων καὶ ἄνευ βιαιοτήτων, ἀλλὰ καὶ ἄνευ μειονεκτημάτων, τὰς ἀφρικανικὰς καὶ τὰς ἀσιατικὰς πρὸς πὴν Ἀγγλίαν ἔριδάς της.

«Διαδοχικῶς τὰ ζητήματα τοῦ Κόγκου, τοῦ Σιάμ, τῆς δυσμικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῶν περὶ Τύνιδος συνθηκῶν, τιμίως διαπραγματευθέντα, λύονται ἐν πνεύματι ὁμονοίας καὶ ἀμοιβαίων παραχωρήσεων. Ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἡ πάντοτε ἤρεμος καὶ ἀτάραχος, πολλάκις εὐτυχής, ἀλλ' ἀείποτε εὐδιάκριτος, προξενεῖ ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀμηχανίας τινὰς καὶ ποιάν τινα ταραχὴν καὶ ἀνησυχίαν. . . Ἡ Ἀγγλία προαισθάνεται ποῦ θ' ἀπολήξῃ ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ Ἀνοτώ, καὶ μαντεύει, ὅτι θ' ἀναγ ασθῇ αὐτή, ἐκοῦσα ἄκουσα, νὰ ἐπιληφθῇ μετὰ τῆς Γαλλίας τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος. (Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1895—1896 ἐξεπέμφθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Βρισσὼν-Βουρζουᾶ-Βερθελὼ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ ἀποστολὴ τοῦ Μαρσάν). Ἡ βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἐπιθυμεῖ ἐκ παντὸς τρόπου καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ν' ἀναβάλῃ τὴν περὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ζητήματος συζήτησιν.

«Τοῦτο εἶνε τὸ κύριον μέλημα καὶ ἡ μεγίστη φροντὶς τοῦ Σαλισβουρῆ, ἅμα ἐπανελθόντος εἰς τὴν ἐξουσίαν τῷ 1895. Κατὰ τῆς γαλλορρωσικῆς συμμαχίας τὸ ἐνδεδειγμένον κλασικὸν φάρμακον εἶνε ἡ ἀνακίνησις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐνῷ μόνῳ αἱ δύο χῶραι δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀντικρουόμενα συμφέροντα καὶ παραδόσεις ἀντιθέτους... Εἴδομεν πῶς ἡ Γαλλία ἀπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Κύπρου ἐκράτει, οὕτως εἰπεῖν ἐν ἐφεδρείᾳ τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα καὶ παρεῖχεν ἄσυλον εἰς τὰ ἀρμενικὰ κομιτᾶτα. Ὅθεν, ἅμα ὡς ἠκούσθησαν σοβαραὶ ταραχαὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, πάντες, ὑπώπτευσαν ἐν αὐτοῖς τὸν δάκτυλον τῆς Ἀγγλίας...» Ὁ ἀρθρογράφος ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ἐνισχύων τὴν ὑποψίαν ταύτην διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀπειλητικῆς γλώσσης, ἣν ὁ Σαλισβουρῆ μετεχειρίζετο ἐναντίον τῆς Τουρκίας. «Κατὰ τῶν προθέσεων, ἃς ἐφαίνετο ἀποκαλύπτουσα ἡ αὐστηρὰ αὕτη γλῶσσα τοῦ Βρεττανοῦ πρωθυπουργοῦ», ἐξακολουθεῖ ὁ ἀρθρογράφος «ἡ μόνη τελεσφόρος ἀντίδρασις ἦτο στενὴ ἕνωσις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀσφαλίζουσα τῷ Σουλτάνῳ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους του, ἀλλὰ καὶ ἐπεμβαίνουσα μετὰ σθένους παρ' αὐτῷ, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὰς ὠμότητας καὶ πραγματοποιηθῇ πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, ἐξ ὧν θὰ ὠφελοῦντο οἱ Ἀρμένιοι. Ἀλλ' ἔδει νὰ ἐξασκηθῇ μὲν πίεσις, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφευχθῶσι τὰ μέτρα τοῦ καταναγκασμοῦ χάριν ἀποφυγῆς σοβαρωτέρας κρίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος...» Ἐπὶ τέλους ἡ ἀρμενικὴ κρίσις παρῆλθεν, εἰ καὶ ὑφίσταται ἀκόμη τὸ ἀρμενικὸν ζήτημα.

«Ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ κατώρθωσε ν' ἀποσοβήσῃ τὸν ἀπειλοῦντα τὴν Εὐρώπην κίνδυνον, καὶ ἐντοπίσῃ τὴν πυρκαϊάν, καὶ νὰ προλάβῃ πᾶσαν διεθνῆ περιπλοκήν. Ἡ συνδιαλλαγὴ τοῦ Τσάρου μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ὀρθοδόξου βαπτίσεως τοῦ πρίγκιπος διαδόχου Βογόριδος, διαπραγματευθεῖσα ἐν Παρισίοις κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1895 ὑπὸ τὴν αἰγίδα ὑψηλοῦ Γάλλου πολιτι-

κοῦ προσώπου, εἶχεν ἐμποδίση τὴν ἐξάπλωσιν τῶν ταραχῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὴν κίνησιν τῆς Βουλγαρίας. Τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων ἡ Γαλλία ὤφειλεν εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς «ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους». ὅπερ ἀξίωμα εἶχε τοποθετήση ἀποφασιστικῶς, οὐχὶ ὡς προσωρινὸν καὶ παροδικὸν μέσον διεξόδου, ἀλλ' ὡς μίαν τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τῆς πατροπαραδότου πολιτικῆς, τῆς ἁρμοζομένης πρὸς τὰς ἐνεστώσας ἀνάγκας της καὶ πρὸς τὰ παρόντα συμφέροντά της....

Ι'.

«Περὶ δὲ τῆς στάσεως τῆς Γερμανίας πρὸς τὴν ἀρμενικὴν κρίσιν, ὁ ἀρθρογράφος ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὡς ἑξῆς :

«Ἡ Γερμανία ἦτο, καὶ τὴν φορὰν ταύτην, καὶ πρὸ πάντων τὴν φορὰν ταύτην, ἡ μάλιστα ὠφεληθεῖσα ἐκ τῆς κρίσεως. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ βερολινείου Συνεδρίου ἡ Γερμανία ἀπήλαυεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιρροῆς τοσούτῳ ἰσχυροτέρας, ὅσῳ οἱ στρατοί της ἦσαν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι καὶ οἱ στόλοι της ὀλιγώτεροι ἐπίφοβοι. Ἐν τῇ ἀρμενικῇ κρίσει ἡ στάσις της ὑπῆρξε καθαρῶς εὐνοϊκὴ τῇ Τουρκίᾳ· ἠναντιώθη ἢ συνήνεσε πλατωνικῶς μόνον εἰς πάντα τὰ μέτρα, τὰ προταθέντα, οὐ μόνον ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ὅπως ἐπιβληθῶσι τῷ Σουλτάνῳ μεταρρυθμίσεις Δὲν ἔπαυσεν ἐνεργοῦσα «ὡς ἐλεύθερον μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας»· ὡς κανόνα δὲ τῆς διαγωγῆς της ἔλαβε μόνον καὶ μόνον τὸ ἄμεσον συμφέρον της, ἡ δὲ στάσις αὕτη συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀντίστασιν τῆς Πύλης πρὸς τὰς ἐπανειλημμένας συμβουλὰς τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ὁ Σουλτᾶνος, μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ὧν ἐφοβεῖτο τὴν γειτονίαν καὶ τὰ ὅπλα, τῆς Ἀγγλίας, ἧς αἱ ραδιουργίαι ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλέψεις τὸν ἀνησύχουν, καὶ τῆς συχνάκις ἀπαιτητικῆς Γαλλίας, προκειμένου περὶ τῶν προστατευομένων της, ἐξέλεξεν ἐσκεμμένως τὴν Γερμανίαν, ἥτις ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἰσχυρᾶς της διπλωματικῆς ὑποστηρίξεως οὐδὲν ἄλλο ἐζήτει παρ' αὐτοῦ ἢ σιδηροδρομικὰς παραχωρήσεις, παραγγελίας διὰ τὴν βιομηχανίαν της, καὶ εὐκολίας διὰ τὸ ἐμπόριόν της. Καθ' ἣν στιγμὴν κύκλοι τινὲς ἠρέσκοντο νὰ πιστεύωσιν, ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχεν ἐκμηδενισθῇ διὰ μακρὸν χρόνον, ἡ ἐπιρροὴ αὕτη καθίστατο ἡ ἐπικρατεστέρα πασῶν.

«Τὰ γεγονότα τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν ἔτος, ἐκορύφωσαν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Βάσον ἀποβιβάζονται

εἰς τὴν Κρήτην, ὅπως ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Γουλιέλμος Β' ἐξέ-
λου τραχέως τὴν δυσαρέσκειάν του τῷ βασιλεῖ Γεωργίῳ, προτείνων συγχρόνως ν' ἀπο-
κλεισθῇ εὐθὺς ὁ Πειραιεὺς καὶ νὰ ἀπαιτηθῇ ἡ ἀνάκλησις τοῦ συνταγματάρχου.
Μεταξὺ τοσοῦτον αὐστηρᾶς πολιτικῆς καὶ τῶν ἄγαν ἀσυνέτων ἀλογιστιῶν τῆς Ἑλ-
λάδος ὑπῆρχε τόπος δι' εἰρηνευτικὴν ἐνέργειαν τῆς εὐρωπαϊκῆς συμφωνίας.

«Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου, τρομάξασα διὰ τὰς συνεπείας τῆς πολιτικῆς αὐ-
της τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ διὰ τὰς προόδους τῆς γερμανικῆς ἐπιρροῆς, ἐπα-
νήρχετο εἰς ἀρχὰς φρονιμωτέρας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Γαλλίαν, αὕτη ἐκυμαίνετο
μεταξὺ τῶν πατροπαραδότων πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπαθειῶν της καὶ τῆς
ἀποφάσεώς της τοῦ νὰ μείνῃ πιστὴ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἀκεραιότητος, εὐθὺς ἀπ'
ἀρχῆς τῆς κρίσεως προσήνεγκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης
ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύ-
λης. Τὸ ἀποστερῆσαι τὸν Σουλτᾶνον παντὸς δικαιώματος κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Κρή-
της θὰ ἰσοδυνάμει τῷ καταλιπεῖν τὴν Κρήτην εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἐπιρροῆς τῆς
ἡγεμονευούσης τῶν θαλασσῶν καὶ κυρίας τῆς Αἰγύπτου Δυνάμεως, ὡς εἶχε προεῖπει
τῷ 1853 ὁ Νικόλαος Α'., ἀλλ' οὔτε ἡ Γαλλία, οὔτε ἡ Ρωσσία συνήνουν εἰς τοῦτο.
Δύο μόνον πολιτικαὶ ὑπῆρχον πρὸς ἐκλογὴν διὰ τὴν Γαλλίαν, ὡς ἔγραφε τότε
Francis Charmes: «ἢ ἡ εὐρωπαϊκὴ συμφωνία μετὰ τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς συνε-
πάγεται, μετὰ τῶν βραδυτήτων, ἃς ἐπιβάλλει, μετὰ τῶν δυσχερειῶν, ἃς δέχεται
καὶ προσπαθεῖ νὰ λύσῃ, ἢ ἡ ἀπομόνωσις μετὰ τῆς ρητορικῆς πρὸς παρηγορίαν
πρὸς τέρψιν.»

«Εἶνε γνωστὸν πῶς ἡ Ἑλλὰς ἠπείθησε πρὸς τὴν συμβουλὴν τῶν Δυνάμεων κα[ὶ]
πρὸς δυστυχίαν της, ὥρμησεν εἰς πόλεμον, καὶ πῶς, χάρις εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν τ[ῇ]
ἐστοίχισεν, εἰμὴ μόνον ὀλίγα ἑκατομμύρια, ἐνῷ ἡ Κρήτη, καίπερ μένουσα συστατικὸ[ν]
μέρος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐνεχειρίσθη εἰς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες πρὸς διακυ-
βέρνησιν αὐτῆς ἐξέλεξαν τὸν πρίγκιπα Γεώργιον. Ἡ νέα αὕτη κρίσις ὕψωσεν εἰς τὸ
μεσουράνημα τὴν ἐπιρροὴν τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει: ἡ καθαρῶς φιλό-
τουρκος στάσις τῆς Κυβερνήσεώς της, αἱ ἐνθαρρύνσεις καὶ τὰ συγχαρητήρια τοῦ αὐτο-
κράτορος εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν, αἱ ἀντιστάσεις τῆς διπλωματίας του πρὸς πάντα
τὰ μέτρα, τὰ προτεινόμενα, ἵνα ἐλαφρύνωσι τὴν συμφορὰν τῶν Ἑλλήνων, καθίστων τὸν
Γουλιέλμον Β' οὐ μόνον ἄκρον ὀπαδὸν τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καί, πρὸς
μεγίστην ὠφέλειαν τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου, φίλον
καὶ σύμμαχον τοῦ Σουλτάνου. Τὸ ταξείδιον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος εἰς Κωνσταν-
τινούπολιν καὶ Παλαιστίνην κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1898 ὑπῆρξεν ἡ τρανοτάτη
ἐκδήλωσις τῆς νέας ταύτης φιλίας. Ἡ γερμανικὴ ἐποχὴ ἄρχεται ἔκτοτε ἐν τῷ ὀ-
θωμανικῷ κράτει.

«Ἡ ἱστορία μιᾶς ἐξελίξεως, ἥτις δὲν συνετελέσθη ἀκόμη, δὲν ἐπιτρέπει, κυρίως
εἰπεῖν, συμπεράσματα. Ἀλλ' ὅμως, ἐκ τῶν προηγουμένων παρατηρήσεων, ἔχομεν ἴσως

τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαγάγωμεν, διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς σήμερον καὶ τῆς αὔριον, ἐνδείξεις τινὰς περὶ τῶν ὅρων καὶ τῶν συνθηκῶν, ἐν αἷς, ἂν ἐξερρήγνυτο αἴφνης ἀνατολική τις κρίσις, αἱ Δυνάμεις θὰ εὑρίσκοντο ἐν αὐτῇ ἐμπεπλεγμέναι.

«Ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπιρροὴ τῆς Γερμανίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκραταιώθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἐξεδηλώθη δέ, ἰδίως ἐν σχέσει πρὸς τὰς μακεδονικὰς ὑποθέσεις, ἐν πνεύματι ἀπολύτως συντηρητικῷ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς ἐξουσίας του ὡς ἀρχηγοῦ τῶν πιστῶν. Μάτην ὁ Σουλτᾶνος προέβη ἐνίοτε εἰς δειλάς τινας ἀποπείρας, ὅπως δημιουργήσῃ ἀντίρροπόν τι πρὸς τὴν γερμανικὴν ἰσορροπίαν, ἐπαναλαμβάνων τὸ παιγνίδιον τῆς αἰώρας, ὅ περ τόσον συχνάκις εἶχεν ἀποβῇ αὐτῷ ἐπιτυχές. Δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον, καὶ ἂν ἤθελεν ἀποφασιστικῶς, νὰ ἐκφύγῃ τελείως τὴν προστασίαν ταύτην, ἥτις εἶνε μέν πως βαρεῖα, ἀλλὰ παραμένει ἡ ἐπωφελεστάτη αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ παρὸν ἡ μᾶλλον ἀκίνδυνος ἐξ ὅσων ἐδοκίμασε μέχρι τοῦδε. Διὰ τὴν Ρωσσίαν, καὶ τὴν Αὐστρουγγαρίαν ἀκόμη, τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἦτο ἐμπόδιον καὶ πρόσκομμα εἰς πορείαν πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἢ πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον· ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Ἀγγλίας ἦτο φραγμὸς ὑψωμένος μεταξὺ τῶν ὁδῶν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς μοσχοβιτικῆς ὠθήσεως.

«Ἀλλὰ διὰ τὴν μακρὰν κειμένην καὶ μὴ ὁμοροῦσαν αὐτῷ Γερμανίαν εἶνε ὁ ἀναγκαῖος σύμμαχος, εἶνε ὁ συνεργάτης, οὗ ἄνευ δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε νὰ ἀποκτήσῃ, οὔτε νὰ διατηρήσῃ τὰς ἐμπορικὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀσίας. Διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἦτο «μέσον» διὰ τὴν Γερμανίαν εἶνε «σκοπός», εἶνε αὐτὸ τοῦτο διὰ τὴν γερμανικὴν ἐξάπλωσιν τὸ πειραματικὸν ἔδαφος, ὅ περ, τῇ ἔλειπε· τὸ βέβαιον ἄρα καὶ διαρκὲς συμφέρον τῆς Γερμανίας εἶνε νὰ διατηρῇ καὶ νὰ αὐξάνῃ τὴν τουρκικὴν δύναμιν καὶ νὰ μεταχειρίζηται αὐτήν, ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς δύναμιν ἐν ὅλῃ τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἰσλάμ. Τὸ γαλβανίζειν «τὸν ἀσθενῆ», τὸ ἰσχυροποιεῖν τὸν στρατόν του, ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἐπίκουρον ἑαυτῇ ἐν τοῖς πολιτικοῖς της σχεδίοις, τοῦτο εἶνε τὸ συμφέρον τῆς Γερμανίας καὶ αὕτη εἶνε ἡ πολιτικὴ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτως ὑφίσταται τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, παρὰ τοσαύτας προρρήσεις, ἑδραιότερον ἴσως ἢ ἄλλοτέ ποτε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει μουσουλμανικώτερον, τουρκικώτερον..,. Εἶνε ἐπικίνδυνον ἐνίοτε εἰς ἀσθενῆ ἔχοντα κληρονόμους, τὸ νὰ φαίνηται ἀναλαμβάνων ὑγείαν καὶ ῥώμην. Ὁ Τοῦρκος ἀσθενής, ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἰατροῦ θεραπευόμενος, ἀνησυχεῖ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν. Τὸ πρόσωπον, ὅ περ αὕτη διεδραμάτιζε πρότερον, διαδραματίζεται νῦν ὑπὸ τῆς Γερμανίας· τὴν πολιτικὴν τῆς ἀκεραιότητος, τὴν πανισλαμικὴν πολιτικήν, τὰ πάντα ἀνέλαβεν ἡ Γερμανία, ἡ γερμανικὴ δ' ἐπιρροὴ ἐν τῷ Αἵμῳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ εἶνε ἡ ταράσσουσα σήμερον τὴν Δύναμιν, ἥτις ἔχει ἀνάγκην τῶν πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδῶν καὶ κρατεῖ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἀρχὴ τῆς «ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους», ἧς ἡ γαλλορ-

ρωσσικὴ πολιτικὴ δὲν ἔσχε καιρὸν νὰ διεκδικήσῃ ὅλον τὸ περιεχόμενον, μετέβη ἤδη εἰς τὸ παιγνίδιον τῆς Γερμανίας, ἥτις φαίνεται προθυμουμένη νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτήν.

«Ἡ Ἀγγλία ὅπως ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον, ὅστις εἶνε ὁ μόνος ἀπειλῶν σήμερον τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἡγεμονίαν της. θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.. Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἀφοῦ διὰ τοῦ ξίφους τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῇ συνδρομῇ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας ἔθηκε πρὸς τὸ παρὸν ἐκτὸς μάχης τὴν παλαιάν της ἀντίπαλον, τὴν Ρωσσίαν, δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τοῦ τουρκικοῦ ἀλεξιπύργου, ὅπως σταματήσῃ τὴν κατάβασιν τῶν Κοζάκων πρὸς τὰ Δαρδανέλλια ἢ τὸν Περσικὸν κόλπον· θὰ ἔκλινε δὲ μᾶλλον εἰς τὸ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν φιλίαν τοῦ Τσάρου, ὅπως ἀντιρροπήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἄγαν ταχέως αὐξανομένην γερμανικὴν ἐπιρροήν. Πιστεύει δ' ὅτι δύναται νὰ βασίζεται εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ἰταλίας ἐπὶ προαγωγῇ τῶν σχεδίων της ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει, τῆς Ἰταλίας, ἧς αἱ ἐλπίδες ἐν τῷ Ἀδριατικῷ καὶ ἐν Τριπόλει τῆς Ἀφρικῆς θὰ ἱκανοποιοῦντο ἔκ τινος ἀνατολικῆς κρίσεως. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ ἐζήτει νὰ παρασύρῃ ὄπισθέν της καὶ τὴν Γαλλίαν».

Ὁ ἀρθογράφος ἐνταῦθα δὲν ἀποφαίνεται γνώμην περὶ τοῦ ἂν θὰ συνέφερε τῇ Γαλλίᾳ, ν' ἀκολουθήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει φαίνεται φρονῶν, ὅτι θὰ ἦτο ἀσύμφορον τοῦτο τῇ Γαλλίᾳ «Ἡ Ρωσσία», ἐπιλέγει, «καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς ἐν τῇ Ἑῴα ἐξαπλώσεώς της, ἐτήρησεν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ στάσιν προσδοκητικὴν καὶ ἐπιφυλακτικήν· ὑπέγραψε τὸ 1897 σύμβασιν πρὸς τὴν Αὐστρουγγαρίαν, ὅπως διατηρῇ τὸ καθεστὼς ἐν τῷ Αἵμῳ, ὅπως χαλιναγωγῇ τὰς ἀνυπομόνους φιλοδοξίας τῶν ἐθνικοτήτων τῆς Χερσονήσου καὶ διατηρῇ ἐκεῖ τὴν ἀναγκαίαν τῇ εἰρήνῃ ἰσορροπίαν· τῷ 1903 ἡ ἀγαθὴ συνεννόησις τῶν δύο ἀνακτοβουλίων, Βιέννης καὶ Πετρουπόλεως, ἐξεδηλώθη ἀκόμη διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Μυρστεγείου προγράμματος πρὸς εἰρήνευσιν καὶ μεταρρύθμισιν τῆς Μακεδονίας.

«Οὔτε οἱ ἐν Βιέννῃ οὔτε οἱ ἐν Πετρουπόλει ἀποβλέπουσιν ὑπόπτως πρὸς τὰς προόδους τῆς γερμανικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιρροῆς· οἱ ἐν Βιέννῃ ἐλπίζουσιν, ὅτι πορίζονται τὸ ἥμισυ τῆς ὠφελείας τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν γερμανικῆς ὠθήσεως, τῆς Drang nach Osten· οἱ δ' ἐν Πετρουπόλει βασίζονται ἐπὶ τοῦ ἐφαρμοζομένου ὑπὸ τῆς Γερμανίας συστήματος τῆς ἀκεραιότητος, ὡς ἐμποδίζοντος οἱανδήποτε εὐρωπαϊκὴν Δύναμιν ἀπὸ τοῦ νὰ καταλάβῃ τὰ στενά· διότι, ἐφ' ὅσον ταῦτα παραμένουσιν ἐν χερσὶ τῆς Τουρκίας, ἡ Ρωσσία δύναται νὰ ἐλπίζῃ, ἓν τῶν ἐνδεχομένων τοῦ μέλλοντος, τὴν πραγματοποίησιν τῶν τοσάκις ἤδη ματαιωθεισῶν πατροπαραδότων φιλοδοξιῶν της. Οὕτω λοιπὸν ἡ Γερμανία εὑρίσκεται εἰς θέσιν νὰ ἐπωφελῆται τὴν μεγάλην ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει ἐπιρροήν της, ὅπως περιφρουρῇ ἐκεῖ, καὶ ἐν ἀνάγκῃ, εὐνοῇ τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσσίας καὶ τὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅπως προσπαθῇ ν' ἀνασυνδέσῃ, κατὰ τὴν βισμάρκειον παράδοσιν, τὴν συνεννόησιν τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων. Οὕτω περιστρέφονται, σήμερον περισσότερον ἢ ἄλλοτέ ποτε, περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην πάντες οἱ συνδυασμοὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς».

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ
ΕΝ ΤΩι ΔΗΜΟΤΙΚΩι ΘΕΑΤΡΩι ΑΘΗΝΩΝ
ΠΕΡΙ ΕΞΑΦΑΝΙΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΗΠΕΙΡΟΥ ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Ἀπό τινων ἐτῶν ἤρξαντο ἐκδιδόμεναι διάφοροι περὶ Ἠπείρου συγγραφαί, οἷον χάρται, γεωγραφίαι κλπ., ἐγκεκριμέναι δυστυχῶς ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν πρὸς χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, καθ' ἃς ἢ τὸ ὄνομα τῆς Ἠπείρου ἐφέρετο ὡς Ἀλβανία, ἢ ὁ ἑλληνικὸς αὐτῆς πληθυσμὸς δὲν ἀνεγράφετο ποσῶς, ἢ ἀναγραφόμενος ἐσημειοῦτο εἰς πολλοστόν τι ἀνάξιον λόγου, τοῦ παροίκου ξένου πληθυσμοῦ ἐξογκουμένου εἰς τὸ ἐξαπλοῦν τοῦ ἑλληνικοῦ.

Τὸ τοιοῦτο περιῆλθεν ἐσχάτως εἰς γνῶσιν τῶν Ἠπειρωτῶν φοιτητῶν, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν σύμπραξιν πάντων τῶν φοιτητῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὅπως διεξαχθῇ ἡ δέουσα ἐνέργεια πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν συγγραφῶν τούτων. Πρὸς τοῦτο ἐξελέγη ἐπιτροπὴ φοιτητῶν ἐκ πάσης ἑλληνικῆς χώρας, αἱ ἐνέργειαι τῆς ὁποίας κατέληξαν εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ Θεάτρῳ Ἀθηνῶν συνελεύσεως τῆς 22ας τοῦ λήξαντος μηνὸς Ὀκτωβρίου.

Παρῆσαν εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην ἡ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἠπειρωτικὴ παροικία, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῶν δύο ἠπειρωτικῶν Ἀδελφοτήτων, Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἅπαντες οἱ φοιτηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, πολλοὶ ἔγκριτοι πολῖται ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατοῦ, ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κ. Δ. Ράλλης, ὁ πολιτευόμενος Ἠπειρώτης κ. Κ. Καραπάνος, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Ὁ ἐκ τῶν προτέρων ἐκλεγεὶς πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως κ. Ζῆκος Ρώσσης, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, καταλαβὼν τὴν ἕδραν αὐτοῦ, ἀνέγνωσε τὴν ἑξῆς εἰσήγησιν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Συνελεύσεως.

—«*Ἀξιότιμος ὁμήγυρις,*

«Οἱ πολέμιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν παύονται ν' ἀντενεργῶσι παντοιοτρόπως κατ' αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων καταχθονίων ἐνεργειῶν τούτων ἀναφέρω μίαν καὶ μόνην, τὴν κατὰ τῆς Ἠπείρου ἐνέργειαν. Τὴν ἑλληνικωτάτην Ἤπειρον τὴν πατρίδα τῶν Ζωσιμάδων, τοῦ Καπλάνη, τῶν Ριζαρῶν, τοῦ Δομπόλη, τοῦ Χρι-

στοδούλου Εὐθυμίου, τοῦ Γεωργίου Σταύρου καὶ τόσων ἄλλων εὐεργετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔχουσι τὴν ἀναισχυντίαν νὰ χαρακτηρίζωσιν ὡς ἀλβανικὴν χώραν. Ἀλλ' οἱ Ζωσιμάδες, ὁ Καπλάνης καὶ οἱ λοιποὶ μεγάλοι τοῦ ἔθνους εὐεργέται χάριν ἀλβανικῆς χώρας ἐθυσίασαν τὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἱδρύσαντες τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἀλλαχοῦ σχολεῖα ἢ χάριν τῆς γνησίας ἑλληνικῆς Ἠπείρου, ἐν ᾗ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Αἰακιδῶν καὶ ἀπ' ἀρχαιοτέρων ἔτι χρόνων; Βεβαίως τὰ ὑπ' αὐτῶν ἱδρυθέντα ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ἀποκλείουσι τῆς ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδεύσεως οὔτε Ἀλβανούς, οὔτε Ὀθωμανούς, οὔτε οἱουδήποτε ἄλλου ἔθνους νέους ὡς τῷ ὄντι ἐξεπαιδεύθησαν ἐν αὐτοῖς καὶ πολλοὶ Ἀλβανοὶ καὶ Ὀθωμανοί. Οἱ Τζαβελλαῖοι, οἱ Μποτσιαρχῖοι καὶ λοιποὶ ἥρωες τοῦ Σουλίου, καὶ τῆς Ἠπείρου ἐν γένει ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς χώρας αὐτῶν οὐχὶ ὡς ἀλβανικῆς, ἀλλ' ὡς ἑλληνικῆς, ἔχυσαν δὲ τὸ αἷμα αὐτῶν καὶ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἐν Καρπενησίῳ καὶ ἐν Φαλήρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οὐχὶ ὑπὲρ ἱδρύσεως ἀλβανικοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ἱδρύσεως ἑλληνικοῦ βασιλείου Καὶ ὅμως τὴν πατρίδα αὐτῶν Ἤπειρον, τὴν ἀναδείξασαν τοσούτους ἥρωας καὶ μεγάλους εὐεργέτας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὸν Τοσίτσαν, τὸν Ζάππαν, τὸν Στουρνάραν, τὸν Ἀνανίαν, τὸν Ἀβέρωφ, τὸν Ἀρσάκην, τὸν Χατζηκώσταν, τὸν Δομπόλην, τὸν Χρηστάκην Ζωγράφον, τὸν Φιλήτην καὶ τόσους ἄλλους, οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ διὰ συγγραφῶν καὶ δι' ἐκδόσεως γεωγραφιῶν καὶ χαρτῶν, ἀναιδῶς παριστῶσιν ὡς χώραν ἀλβανικήν, χαρακτηρίζοντες τὴν μέχρι Πρεβέζης Ἤπειρον, παρὰ τὸν γνήσιον αὐτῆς ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ὡς ἀλβανικήν!

»Λυποῦμαι, ὅτι μόλις εἰσελθὼν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως ἐκ πολυημέρου πυρετοῦ, δὲν δύναμαι νὰ ἐξακολουθήσω τὴν ὁμιλίαν μου περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος τῆς πατρίδος μου Ἠπείρου καὶ παρακαλῶ τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον ἀγαπητὸν φίλον μου, κύριον Π. Καρολίδην νὰ ὁμιλήσῃ ἐκτενῶς περὶ τοῦ ζητήματος, ὅ περ ἡ ἀξιότιμος Ἐπιτροπὴ ἀνέθηκεν ἡμῖν.

»Τὸν λόγον ἔχει ὁ κ. Π. Καρολίδης.»

Ὁ λόγος τοῦ κ. Π. Καρολίδου

—«Κατὰ πρόσκλησιν τῆς ἀκαδημικῆς Νεότητος τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου παρίσταμαι ἔμπροσθεν τῆς ἐκλεκτῆς ταύτης ὁμηγύρεως, ἵνα εἴπω τινὰ περὶ τοῦ ζητήματος, ὅ περ συνήγαγεν ἡμᾶς, πάντας ἐνταῦθα. Ἴσως ἐκ τῶν προτέρων ἤθελε φανῇ εἴς τινας, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅ περ ἀληθῶς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ ὄψει δὲν ἐμφαίνει τοσαύτην σπουδαιότητα, ὅσην πράγματι ἔχει, καὶ ὅτι δὲν ἦτο ἄξιον δημοσίου λόγου καὶ συζητήσεως. Ὁμολογῶ, ὅτι καὶ ἐξ ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων καὶ ἐκ συστήματος πᾶσαν πρᾶξιν καὶ πάντα λόγον, δυνάμενον νὰ παράσχῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν περὶ ἐκμεταλλεύσεως οἱασδήποτε ἰδέας καὶ δὴ ἰδέας ἐθνικῆς καὶ σκοπῶν ἀλλοτρίων πρὸς τὰ συμφέροντα τὰ ἐθνικά, ἀποστρέφομαι καὶ ἀποφεύγω ἐπιμελῶς. Μοὶ φαίνεται δὲ πρᾶξις ἀντεθνικὴ πᾶσα μετὰ κρότου καὶ θορύβου γινομένη συζήτησις

καὶ διάσκεψι: περὶ ζητημάτων ἐθνικῶν, ὧν ἡ ἀκριβὴς ἀντίληψις διαφεύγει τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν. Οὐδὲν ἐθνικῶς ἐπιζημιώτερον ἢ τὸ ἐξεγείρειν τεχνητῶς ἐνθουσιασμὸν ἢ ἀγανάκτησιν ἐθνικήν, χωρὶς ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων νὰ συνᾴδῃ πρὸς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα· διότι μόνη ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὴν γνωστὴν ῥῆσιν ἀνδρὸς φιλοσόφου καὶ ἱστορικοῦ, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξεγείρῃ ἐνθουσιασμόν. Ἐγὼ δὲ θὰ ἐπεθύμουν καὶ ἄλλως νὰ μὴ λάβω ἀφορμὴν ν' ἀνέλθω σήμερον ἐπὶ τὸ βῆμά τοῦτο διὰ πολλοὺς λόγους. Πρόκειται νὰ κατακρίνω ἔργον ἐπιστημονικὸν ἀνδρός, πρὸς ὃν ἄλλως συνδέομαι μετὰ οἰκειότητος καὶ οὗτινος ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλοπατρία κεῖνται, κατ' ἐμέ, ὑπὲρ πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Πρόκειται δὲ νὰ κατακρίνω πρᾶξιν Συλλόγου ἀνδρῶν, ἐκπροσωποῦντος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ ἀριστοκρατίαν κοινωνικήν τε καὶ πνευματικὴν καὶ παρασχόντος καὶ διηνεκῶς παρέχοντος περιφανεῖς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Πρόκειται τέλος, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ σοβαρώτατον πάντων, νὰ ποιήσωμαι λόγον περὶ ἰδέας πολιτικῆς, δυναμένης εὐχερῶς νὰ παράσχῃ λαβὴν εἰς παρανοήσεις καὶ εἰς τὴν διαστροφὴν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῶν λεγομένων. Καὶ ὅμως, παρὰ πάντας τούτους τοὺς λόγους, ἀπαραίτητον καθῆκον πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα μ' ἔπεισε ν' ἀνέλθω ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο Τὸ ζήτημα, οὗ ἕνεκα συνήλθομεν ἐνταῦθα, ὡς γινώσκετε, εἶνε γεωγραφικὸς χάρτης, πρωωρισμένος εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, πρὸ πάντων ἐν τῇ ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου Ἑλλάδι, εἰσάγων τὸ ὄνομα τῆς Ἀλβανίας ἐντὸς τῶν ἐθνογραφικῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου. Ἡ ἰδέα ἡ ἀλβανικὴ μοὶ εἶνε τοσοῦτον σεβαστὴ καὶ προσφιλής, ὅσον καὶ εἰς πάντα Ἕλληνα γινώσκοντα τὴν ἀπὸ 800 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν στενὴν συνάφειαν τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ μεγαλουργὸν ἀληθῶς δρᾶσιν τῆς φυλῆς ταύτης. Ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν πρὸς ὀνόματα καὶ πράγματα, μὴ ἀληθῶς καὶ γνησίως ἐμφαίνοντα τὴν ἰδέαν ταύτην. Ἡ ἀλβανικὴ ἰδέα εἶνε κατὰ βάθος ἰδέα ἑλληνικὴ καὶ πᾶν ὅ τι ἱστορικῶς μέγα καὶ περιφανὲς ἐδείχθη ὑπὸ τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς, τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ κατὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ διάκρισις Ἕλληνος καὶ Ἀλβανοῦ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος, ἥτις εἶνε καὶ ἡ ἀληθὴς ἱστορική.

«Ἀλλὰ νῦν τίθεται ἡ ἀλβανικὴ ἰδέα ὑπὸ νέαν τινὰ μορφὴν ἐν τῇ νεωτάτῃ φάσει τοῦ ἀνατολικοῦ λεγομένου ζητήματος.

«Γίνεται λόγος περὶ ἀλβανικοῦ κράτους, ἐν τῷ μέλλοντι δημιουργηθησομένου. Δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον ἡ ἐκ τριῶν ἐθνοτήτων ἤδη συγκειμένη ἀλβανικὴ φυλὴ δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἑνιαίαν ἀλβανικὴν ἐθνότητα, καὶ ὁποίαν ἡ τοιαύτη ἐθνότης δύναται νὰ ἔχῃ συνάφειαν καὶ συναρμογὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τίνι τρόπῳ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πρέπει νὰ

ρυθμισθῶσιν αἱ σχέσεις τῆς ἐθνότητος ταύτης πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν. Ταῦτα πάντα ἀνάγονται εἰς τὸ κράτος τῶν ὑποθέσεων.

»Ἐνόσῳ δὲ ἡ ἰδέα τοιαύτης Ἀλβανίας εἶνε ἁπλῆ ἰδέα καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς κεῖται ἐν τῷ σκότει τοῦ μέλλοντος, ἐνόσῳ ἡ ἰδέα αὕτη δὲν λαμβάνει ὑπόστασιν θετικήν, πολιτικήν, τοπογραφικὴν. ἐθνογραφικήν, παρέχουσαν θετικὸν ἔδαφος πρὸς ρύθμισιν τῶν σχέσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τοιαύτην Ἀλβανίαν, πᾶσα σύγχυσις τοιαύτης Ἀλβανίας, πρὸς τὴν πραγματικὴν ἑλληνικὴν Ἀλβανίαν τῆς ἱστορίας, καθίσταται αἰτία ζημίας ἐθνικῆς πρός τε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἀλβανοέλληνας. Διότι, ὅπως πᾶσα ἰδέα, νεφελώδης καὶ ἀόριστος, οὕτω καὶ αὕτη δύναται νὰ καταστῇ ὄργανον βουλευμάτων καὶ ἐνεργειῶν, ἀποβλεπόντων πρὸς σκοποὺς ξένους καὶ ἀλλοτρίους πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ἰδέας. Καὶ ἡ ἱστορία τῶν νεωτάτων χρόνων μαρτυρεῖ, ὅτι οὐ σμικρὰ ἐγένετο καὶ γίνεται χρῆσις ἀνθελληνικὴ μάλιστα τῆς τοιαύτης ἀλβανικῆς ἰδέας ὑπὸ ἐθνῶν καὶ κρατῶν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τῆς εἰρημένης ἰδέας, ἐργαζομένων ὑπὲρ ἰδίων συμφερόντων· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς πρὸς τὴν νεφελώδη ταύτην ἰδέαν νὰ θυσιάσωμεν θετικὴν ἰδέαν ἐθνικήν, καθ' ἣν Ἕλληνές εἰσι πάντες οἱ ἔχοντες ἐθνικὴν συνείδησιν ἑλληνικήν, συνδεδεμένοι μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐχὶ ἁπλῶς διὰ τῆς γλώσση, τῆς κοινῆς καὶ δημώδους, τῆς γλώσσης τῆς φυλετικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς γλώσσης τῆς ἐθνικῆς, τῆς γλώσσης τῆς παιδεύσεως, τῆς γλώσσης τῆς Ἐκκλησίας, τῆς γλώσσης, ἐν ᾗ λατρεύουσι καὶ δοξάζουσι τὸν Θεόν, διὰ τῆς κοινότητος τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ δὴ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἀγώνων.

«Τοιοῦτοι δ' Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αἱ καιρικαὶ περιστάσεις, αἱ διαχωρίσασαι τὴν γενναίαν ἀλβανικὴν φυλὴν εἰς διαφόρους ἐθνότητας, ἔτι μᾶλλον στενῶς συνέδεσαν τοὺς Ὀρθοδόξους Ἀλβανοὺς πρὸς τοὺς Ἕλληνάς καὶ ἀπετέλεσαν ἐξ αὐτῶν τὸ ἑνιαῖον ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλβανῶν καὶ Ἀλβανίας κρύπτονται σχέδια καὶ βουλεύματα ξένα καὶ ἀλλότρια πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀλβανικὴν ἐθνότητα, πρέπει νὰ προσέχωμεν ἐπιμελῶς, ἵνα μὴ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ χρήσεως πλημμελοῦς τοιούτων ὀνομάτων δῶμεν ὅπλα εἰς τοὺς πολεμίους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ διαίρεσις δὲ τῆς Ἠπείρου εἰς Ἀλβανίαν ἰδιαιτέραν, κειμένην ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου, ἅτινα εἰσὶ καὶ ἐθνογραφικὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τοιοῦτον ὅπλον.

«Βεβαίως ὁ εἰρημένος χάρτης δὲν θ' ἀποτελέσῃ βάσιν συζητήσεων ἐν διπλωματικοῖς συμβουλίοις, ὅπως ἄλλοι χάρται ἐθνογραφικοί, χάριν πανσλαυϊστικῶν σχεδίων ἐκπονηθέντες, ἐχρησίμευσαν ἐν τῷ παρελθόντι, δύναται ὅμως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὅπλον πολιτικὸν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν συνηγορούντων ἐν διπλωματικοῖς συμβουλίοις ὑπὲρ συμφερόντων ἀνθελληνικῶν.

«Τὸ ὄνομα *Ἀλβανία*, γραφόμενον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου, εἶνε τοσοῦτον

μέγα καὶ ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα, ὅσον θὰ ἦτο καὶ τὸ ὄνομα *Σκλαβηνία* ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνογραφικῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας. Διότι οὕτω ἠθέλομεν καλέσῃ *Σκλαβηνόν*, ἤτοι Σλαῦον, λαὸν τοσοῦτον ἡρωϊκῶς καὶ μαρτυρικῶς ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ ἐθνότητος καὶ ἑλληνομανῆ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀγρίων αὐτοῦ διωκτῶν καλούμενον, ἠθέλομεν, λέγω, καλέσῃ *Σκλαβηνὸν* τὸν τοιοῦτον λαὸν καὶ *Σκλαβηνίαν* τὴν χώραν αὐτοῦ, ἁπλῶς διότι πρὸς τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ γλώσσῃ, τῇ ἑλληνικῇ, χρᾶται ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ καὶ σλαυϊκῷ τινι γλωσσικῷ ἰδιώματι, ὑπὸ καιρικῶν περιστάσεων ἐπικρατήσαντι ἐν τῇ δημοσίᾳ χρήσει. Τὰ πράγματα ταῦτα ὅσῳ ἐξωτερικῶς φαίνονται μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, τόσῳ κατὰ βάθος εἶνε λεπτὰ καὶ σπουδαῖα, καὶ δὲν πρέπει νὰ πραγματεύηταί τις περὶ αὐτῶν μετὰ πολλῆς σπουδῆς. Δυστυχῶς δὲν εἶνε τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον ἁμάρτημα, διότι καὶ πρότερον ἐδημοσιεύθη χάρτης ἑλληνικός, ἐνῷ τὸ μὲν τῆς Ἠπείρου ὄνομα οὐδαμῶς ἐσημειοῦτο, ἡ δὲ Ἀλβανία περιελάμβανε πᾶσαν τὴν Ἤπειρον καὶ ἄλλα δὲ δεινότερα διεπράχθησαν ἁμαρτήματα κατὰ τρόπον ἐπισημότερον, εἰς τὴν ἐθνογραφίαν τῆν Μακεδονίας ἀναφερόμενα, ἀποφάνσεις περὶ Ὀρθοδόξων Βουλγάρων καὶ Ὀρθοδόξων Βλάχων τῆς Μακεδονίας καὶ καθ' ἑαυτὰς ψευδεῖς καὶ ἐξ ἐθνικῆς ἐπόψεως πάνυ ὀλέθριαι.

«Βεβαίως οἱ τοιαῦτα διαπράττοντες δὲν ὁρμῶνται ἀπὸ πίστεως καὶ προαιρέσεως κακῆς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἐλεγχθῶσιν αὐστηρότερον· διότι ὁ ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει τὰ πλημμελῆ ὡς ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ γράφων καὶ διδάσκων πολλῷ μείζονα ἀπεργάζεται ζημίαν ἢ ἀπὸ κακῆς πίστεως καὶ προαιρέσεως τοῦτο ποιῶν.

»Αἰτία δὲ πάντων τούτων τῶν κακῶν εἶνε ἡ ἔλλειψις κοινῆς, ὑψηλοτέρας διευθύνσεως καὶ ἐλέγχου περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων πρὸς φωτισμὸν καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἔθνους ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ Συλλόγων δημοσιευομένων πραγματειῶν.

»Ἀνάγκη δὲ ἀπαραίτητος, ἵνα ἐν ταῖς κρισιμωτάταις περιστάσεσιν, ἃς διέρχεται τὸ ἔθνος, ἐπικρατῇ ἐν πάσαις ταῖς ἐθνικαῖς ἐνεργείαις ἡ τάξις ἐκείνη, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *κόσμον* καὶ ἡμεῖς καλοῦμεν πειθαρχίαν. Πρέπει ὑψηλοτέρα κυβερνητικὴ ἐπίβλεψις καὶ ἔλεγχος νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ πάντα, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετὰ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων συνδεόμενα, νὰ ὑπάρχῃ δὲ ἑνότης ἐν ταῖς περὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων γνώσεσι καὶ πεποιθήσεσιν ἀπὸ τῶν ἑδωλίων τῶν δημοτικῶν σχολῶν μέχρι τῶν θρανίων τῆς ἀκαδημικῆς παιδεύσεως καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῶν ἑδρῶν τῶν κυβερνητικῶν καὶ νομοθετικῶν, ἵνα οὕτω ἡ παίδευσις καταστῇ ἀληθῶς ἐθνικὴ ἐπὶ ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ἑνότητος στηριζομένη, οὐχὶ *ἐπαγγελματική*· διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἀληθῶς ἐθνικῆς παιδεύσεως δύναται ἡ μέλλουσα γενεὰ μετὰ φωτεινῆς συνειδήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῆς νὰ ἐπιληφθῇ τελεσφόρως τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς διεκδικήσεως τῶν ἐθνικῶν δικαίων »

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καρολίδου καταλήγει ἐν μέσῳ πυκνῶν χειροκροτημάτων, καὶ μετ' αὐτὸν προσέρχεται ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζης, παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν φοιτητῶν, ὅστις, καίπερ ἀδιαθετῶν, ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ τὰ ἑπόμενα, ἅτινα συνοψίζομεν ἐνταῦθα :

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καζάζη.

«Ἡ Ἤπειρος ὑπῆρξεν ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν παλαιτάτων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης διατελεῖ ἑλληνικωτάτη τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα. Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας διεκρίθη ὡς μία τῶν περιφανεστάτων ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως. Εἶνε ἔγκλημα, καὶ ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας, νὰ ἀμφισβητῆται ἡ ἑλληνικὴ αὐτῆς ὑπόστασις. Ἡ Ἤπειρος παρέσχεν εἰς τὸ ἐκ μακρᾶς δουλείας ἐξεγερθὲν ἑλληνικὸν ἔθνος εὐγενέστατα μαθήματα ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Σουλίου, διὰ τῶν ἀγώνων τῆς Χιμάρας, διὰ τῶν ὁλοκαυτωμάτων τῆς Πάργας.

«Κατόπιν τῶν παραδειγμάτων τούτων τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀρετῆς, διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ νεολαία διὰ γεωγραφικῶν δημοσιευμάτων, ἐγκεκριμένων παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐλευθέρου κράτους, προωρισμένων πρὸς διδασκαλίαν τῆς νεολαίας καὶ τοῦ στρατοῦ, ὅτι ἡ Ἤπειρος εἶνε ἀλβανικὴ χώρα! Καὶ δὲν ἰσοφαρίζει ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη πρὸς ἐθνικὴν αὐτοκτονίαν ἐν τῇ περιμαχήτῳ χώρᾳ;

«Πρὸ τριακονταετίας ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἐν Βερολίνῳ ἀνεγνώρισε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἠπείρου, διατάξασα τὴν προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Δυστυχῶς καὶ τὸ κράτος καὶ οἱ Ἠπειρῶται — δὲν ἐμιμήθησαν ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς Κρῆτας, οἵτινες διὰ τῆς ἐπιμονῆς αὐτῶν καὶ τῶν θυσιῶν μονονουχὶ ἐδημιούργησαν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν — ἠδιαφόρησαν ἢ ἠμέλησαν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν δικαίων τῆς πατρίδος των. Καὶ ἤδη αὕτη ἀμφισβητεῖται ἢ ἐγκαταλείπεται.

«Ἐν ἔτει 1886, μετὰ τὴν θλιβερὰν ἡμῶν ἐπιστράτευσιν, ἕνεκα τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, εὑρισκόμενος ἐν Ρώμῃ εἶχον ἐπισκεφθῇ τὸν Φραγκῖσκον Κρίσπην. Παρεπονέθην εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἰταλική, δὲν προσηνέχθη εὐμενῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὐδ' ἐξεβίασε τὴν ὡς πρὸς τὴν Ἤπειρον πραγμάτωσιν τῆς διατάξεως τῆς βερολινείου συνθήκης.

»«Ἡ διπλωματία, κύριε, μοὶ ἀπεκρίθη, δὲν γεννᾷ ζητήματα, ἐπικυροῖ τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Ὅταν οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, σεῖς οἱ Ἕλληνες, ἀντὶ νὰ προβαίνητε εἰς ματαίας καὶ ἀσκόπους ἐπιστρατεύσεις, ἔπρεπε νὰ καταλάβητε ἀμέσως τὰ Ἰωάννινα, ὅπως ἠδύνασθε. Ἡ διπλωματία θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τὸ τετελεσμένον τοῦτο γεγονός».

«Ἤδη, ἀντὶ νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος ἐν Ἠπείρῳ, ἠρχίσαμεν καὶ ν' ἀμφιβάλλωμεν καὶ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος καὶ δὲν διστάζομεν νὰ ἐγκαταλείπωμεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀλβανίαν!

»Συμπαθῶ πρὸς τοὺς Ἀλβανούς. Ἀλλὰ θέλω αὐτοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν Ἠπείρῳ.

»Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ Ἤπειρος. Ζήτω ἡ ἕνωσις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς!»

Οὐρανομήκεις ζητωκραυγαὶ κατεκάλυψαν τοὺς λόγους τούτους τοῦ κ. Καζάζη, μεθ' ὃ ἓν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπείας ἀνέγνωσεν ὑπὸ τὰς ἐπιδοκιμασίας ὅλων τὴν ἀκόλουθον διαμαρτυρίαν:

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

Σήμερον τὴν 22αν Ὀκτωβρίου 1906, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 4ην μ. μ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ δημοτικῷ θεάτρῳ, οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Ἠπειρῶται, οἱ Ἠπειρῶται φοιτηταί, οἱ ἐκ πάσης ἑλληνικῆς χώρας φοιτηταὶ καὶ ἅπαν τὸ προσελθὸν κοινὸν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, συνελθόντες ἐν συνελεύσει καὶ λαβόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀνακοινωθέντα περὶ δημοσιευμάτων ἐθνογραφικῶν, γεωγραφικῶν καὶ χαρτογραφικῶν, ἐγκριθέντων ὑπὸ δημοσίων ἀρχῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων γραφείων, ἐξ ὧν καταδείκνυται ἀδικαιολόγητος ὀλιγωρία, ἂν μὴ ἀντεθνικὴ πρόθεσις, πρὸς διαγραφὴν τοῦ ὀνόματος τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τῶν δημοσιευμάτων τούτων.

Ἐπειδὴ ἐκ τῆς διαδόσεως τῶν τοιούτων συγγραφῶν παρέχονται ὅπλα εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν τῆς Ἠπείρου.

Ἐπειδὴ αἱ συγγραφαὶ αὗται προορίζονται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ· καὶ

«Ἐπειδὴ κατόπιν τούτων ἤρξαντο γεννώμενοι δισταγμοὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἠπείρου, ὡς ἐκ τῆς ἐπιβούλως, ὡς φαίνεται, διεξαγομένης ἀντεθνικῆς ταύτης ἐργασίας καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς ἐξαλβανισμὸν τῆς Ἠπείρου.

«Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ λεχθέντα ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ καὶ διερμηνεύοντες τὴν γνώμην τῶν τε Ἠπειρωτῶν καὶ τοῦ Πανελληνίου.

«Διαμαρτυρόμεθα κατὰ τῶν συγγραφῶν τούτων:

1ον) «Τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον **«Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου»** ὑπὸ Β. Παπᾶ Χρυσάνθου, ἐγκεκριμμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας διὰ τὴν πενταετίαν 1901—1906, ἐν ᾧ σημειοῦται ἡ Ἤπειρος ὡς Ἀλβανία.

2ον) «Τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Πίναξ τῆς Εὐρώπης**» συνταχθέντος μὲν ὑπὸ τοῦ Ἑ. Κίπερτ, ἐκδοθέντος δὲ μεταβεβλημένως, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων τῷ 1889 ἐν Βερολίνῳ, ἐν ᾧ ἐπίσης σημειοῦται ἡ Ἤπειρος ὡς Ἀλβανία.

3ον) «Τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Πίναξ Μακεδονίας, Ἰλλυρίας καὶ Ἠπείρου**», συνταχθέντος μὲν ὑπὸ Μιχ. Χρυσοχόου, Ζιτσαίου, ἐκδοθέντος δὲ δαπάναις τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων τῷ 1902, ἐν ᾧ ἐπεξηγεῖται ἡ Ἤπειρος ὡς Ἀλβανία.

4ον) «Τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Carte Ethnographique et linguistique de la Macédoine (Supplément à l'ouvrage «la Macédoine» par le Docteur Cléanthés Nicolaïdés, 1899 Berlin)» δαπάναις ἐπισήμου Γραφείου, ἐν ᾧ ἡ Ἤπειρος περιορίζεται μέχρι Ζίτσης, ἤτοι εἰς πεντάωρον ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Ἀράχθου, τοῦ ὑπολοίπου μεγάλου τμήματος ἀναγραφομένου ὡς Ἀλβανίας

5ον) «Τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ἑλλάς, Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία**» στρατιωτικῆς Γεωγραφίας τοῦ Αὐστριακοῦ ὑποστρατήγου Von Waldcampf, μεταφρασθείσης ὑπὸ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τῷ 1901 ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾗ ἡ Ἤπειρος ἀποκαλεῖται **Νότιος Ἀλβανία**, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς Ἑλληναλβανοί, Βλάχοι, Μωαμεθανοί, Ἰουδαῖοι καὶ Καθολικοί, μηδόλως ἀναφερομένων ὡς αὐθυπάρκτων τῶν Ἑλλήνων.

6ον) Τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Λεξικὸν Ἐγκυκλοπαιδικὸν (συμπλήρωμα)**» ἐκδοθέντος ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν βιβλιεκδοτῶν Μπὲκ κα. Μπάρτ, ἐν ᾧ, ἐν σελίδι 384, καὶ ἐν τῇ λέξει **Ἰωάννινα** κατεχωρίζει στατιστικὴν τῆς Ἠπείρου ὅλως ἀναληθῆ, ἔχουσαν οὕτω:

Ἕλληνες ψυχαὶ			110,000
Τοῦρκοι »			10,000
Τουρκαλβανοὶ »	180,000		
Ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ »	110,000		315,000
Καθολικοὶ » »	25,000		
Βούλγαροι »			20,000
Βλάχοι »			180,000
Ἀτσίγγανοι »			7,000
Ἰσραηλῖται »			6,000
Τὸ ὅλον »			648,000

Περιοριζομένων οὕτω πως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ἕκτον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας· καὶ

7ον) Τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «**Γενικὴ Γεωγραφία**» πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων, ἐγκριθείσης διὰ τὴν πενταετίαν 1903—1908, συγγραφείσης μὲν ὑ ὸ Ἰωάννου Σαρρῆ, σχολάρχου, ἐκδοθείσης δὲ ἐν Ἀθήναις τῷ 1903, ἐν ᾗ, ἐν σελίδι 84, λέγεται, ὅτι «οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἶνε οἱ Ἀλβανοί, »οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυριοί, κατοικοῦντες ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς χώρας τοῦ Μαυροβουνίου μέχρ »τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου», ἀποκλειομένης οὕτω τῆς ἐπιστημονικῆς ἰδέας, ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἦσαν οἱ Πελασγοὶ-Ἕλληνες καὶ χαρακτηριζομένης τῆς Ἠπείρου ἐξωδίκως ὡς ἀλβανικῆς χώρας.

Διὰ ταῦτα

Παρακαλοῦμεν τὴν σεβαστὴν τῆς ἡμετέρας πατρίδος Κυβέρνησιν, ἵνα, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὴν φιλοπατρίᾳ, διατάξῃ ἁρμοδίως τὴν καταδίκην καὶ ἐξαφάνισιν τῶν συγγραφῶν τούτων καὶ παρακωλύσῃ πᾶσαν ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτην ἐργασίαν, σκοποῦσαν νὰ δηλητηριάσῃ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, περὶ τῆς ἐθνολογικῆς ὑποστάσεως τῆς Ἠπείρου, ἀείποτε ὁλοψύχως ἐξυπηρετησάσης ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων τὴν ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, καὶ ἀναθέτομεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐξ Ἠπειρωτῶν φοιτητῶν καὶ φοιτητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἐπιτροπείαν, ἥτις μέχρι τοῦδε διεξήγαγε τὸ ζήτημα, τὴν ἐπίδοσιν τῆς παρούσης διαμαρτυρίας εἰς τὴν Α. Ε. τὸν Πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Ἐν Ἀθήναις 22 Ὀκτωβρίου 1906

Ἐν ὀνόματι τῆς Συνελεύσεως
Ὁ Προεδρεύσας
Ζῆκος Ρώσσης

Ἡ ἐξ Ἠπειρωτῶν Φοιτητῶν Ἐπιτροπεία καὶ ἡ ἐντολοδόχος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐκ Φοιτητῶν Ἐπιτροπεία.

ΠΑΡΑΛΟΓΟΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΞΑΡΧΙΑΣ

Μεταφέρομεν ἐκ τῆς **Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας**, *ὀργάνου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ κατωτέρω ἄρθρον, περὶ τῶν προσπαθειῶν τῶν Βουλγάρων πρὸς ἵδρυσιν Συνόδου καὶ Μικτοῦ Συμβουλίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.*

Α΄.

Ἡ βουλγαρικὴ ἐφημερὶς «Δνέβνικ», ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῆς τῆς 8 Αὐγούστου, κατεχώρισε τακρίριον τοῦ ἐνταῦθα παραμένοντος Ἐξάρχου τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν Α. Υ. τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Μαρτίου 1906, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιζητεῖται, ὅπως ἐπιτραπῇ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ἡ ἐν τῇ βασιλευούσῃ συγκρότησις μονίμου βουλγαρικῆς Συνόδου καὶ Μικτοῦ Συμβουλίου πρὸς λυσιτελεστέραν ρύθμισιν τῶν τῆς Ἐξαρχίας πραγμάτων· παρατίθενται δὲ διεξοδικῶς οἱ λόγοι, οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ ἀποδοχῆς τῆς τοιαύτης αἰτήσεως.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ τακριρίου τούτου, ἐξέπληξεν ἡμᾶς μεγάλως. Διότι τηλικαύτην βαθεῖαν ἄγνοιαν καταπροδίδει τόσον τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θεσμίων, τῶν διεπόντων τὸ πολίτευμα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ αὐτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας,—ἅπερ ἐν τούτοις ἀμφότερα ὁ γράφων μετ' ἀπιστεύτου τόλμης ἐπικαλεῖται πρὸς στήριξιν τῶν θεωριῶν καὶ τῶν ἀξιώσεών του—πρὸς δὲ καὶ εἰς τοιαύτας ἀνακριβείας ὑποπίπτει, ὥστε ἀναποδράστως ἐξωθεῖ τὸν εἰδήμονα ἀναγνώστην εἰς τὸ συμπερασματικὸν δίλημμα, ὅτι, ἢ τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς ἐφημερίδος κείμενον τοῦ τακριρίου εἶνε νόθον, παραλλάσσον οὐσιωδῶς τοῦ γνησίου τοιούτου, ἤ, ἐν περιπτώσει ἀποκρούσεως τῆς πρώτης ταύτης ὑποθέσεως, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ ἔγγραφον ὑπογραφὴ τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου ἐτέθη ἁπλῶς διὰ τὸν τύπον, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ περιεχομένου, προελθόντος ἐξάπαντος ἐκ τοῦ καλάμου λαϊκοῦ προσώπου, προσπαθήσαντος μὲν νὰ περιβάλῃ, **ὅπως ὅπως**, τὸν ὑστερόβουλον καὶ καθαρῶς πολιτικὸν σκοπόν, εἰς ὃν κατατείνουσι τὰ ἀπαιτούμενα δι' ἔστω καὶ ἐλαφροῦ ψιμυθίου κανονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς νομιμότητος, ἀλλ' ἀποτυχόντος ὁλοσχερῶς ἐν ταῖς προσπαθείαις του ταύταις πρὸς σύγκλωσιν τῶν ἀσυγκλώστων διά τε τὴν φύσιν τοῦ θέματος καὶ τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἀδαημοσύνην.

Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ταχριρίου δέκα ὁλόκληροι ἑβδομάδες διέρρευσαν ἤδη, χωρὶς νὰ διαφιλονεικηθῇ — καθόσον ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν — παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων ἡ γνησιότης τοῦ ὑπὸ τῆς «Δνέβνικ» δημοσιευθέντος κειμένου, δικαιούμεθα, φρονοῦμεν, νὰ ἐκλάβωμεν ὡς αὐθεντικὸν τὸ ταχρίριον τοῦτο, (ὑποστηριχθὲν ἐπ' ἐσχάτων, κατὰ τὰς πληροφορίας μας, καὶ διὰ δευτέρου τοιούτου ταυτοσήμου) καὶ νὰ ἀποδεχθῶμεν ὡς μόνην ὀρθὴν τὴν μικρὸν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν περὶ τοῦ συντάκτου τοῦ ταχριρίου δευτέραν ὑπόθεσιν.

Ἄλλως τε ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ὅτι δηλονότι προϊὸν καλάμου λαϊκοῦ πάντῃ ἀδαοῦς τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ τοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων βίου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶνε τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἔγγραφον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον, διὰ τὸν τύπον καὶ τὰς περιστάσεις ἐτέθη ἐκκλησιαστικὴ ὑπογραφή, οὐδὲν ἐνέχει τὸ ἀσύνηθες ἢ παράδοξον. Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος πρόκειται εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Κατὰ τὸ 1848, ἀφ' ἧς ἐποχῆς δηλαδὴ τοῦτο ἤρξατο, ὑπὸ συγκεκριμένον τύπον, ἀνακινούμενον, διὰ τῆς ὑποβολῆς πρὸς πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐκ Βιδύνης ἀναφορῶν, ἐν αἷς κατηγορεῖτο ὁ αὐτόθι Μητροπολίτης Παΐσιος ὡς καταχραστὴς **καὶ διώκτης τῶν Βουλγάρων** (τὸν ὁποῖον, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἡ Ἐκκλησία, εἰ καὶ μὴ ἀποδειχθέντα ἔνοχον, δὲν ἐδίστασε, χάριν τῆς εἰρήνης, νὰ ἀντικαταστήσῃ)· κατὰ τὸ 1860, ὅτε ὁ παρὰ τῇ Ἐθνοσυνελεύσει, τῇ συγκληθείσῃ καὶ συνεδριαζούσῃ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1858 πρὸς «διευθέτησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων, τῶν ὑπὸ τὸν οἰκουμενικὸν Θρόνον διατελούντων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν» καὶ ἐξ ἧς ἀπέρρευσαν οἱ ἐν ἰσχύϊ Γενικοὶ Κανονισμοί, ὁ ἀντιπρόσωπος Τυρνόβου Χ Νικόλαος ὑπέβαλεν ἀναφορὰν 80 περίπου ἐπαρχιωτῶν του, διατυποῦσαν τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, ὧν πρωτίστη ἡ ἀνίδρυσις τῶν βουλγαρικῶν αὐτοκεφάλων Θρόνων Τυρνόβου καὶ Ἀχριδῶν «οὓς, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Γραικῶν κατήργησεν ἡ σφετερισαμένη τοὺς θρόνους τούτους Μεγάλη Ἐκκλησία», ἅμα δὲ ἡ παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐκλογὴ τῶν ἰδίων ἀρχιερέων· τέλος, πᾶσα ἡ μετὰ ταῦτα ἐπακολουθήσασα ἀνιαρὰ ἐξέλιξις τοῦ ζητήματος μαρτυρεῖ περιφανῶς, ὅτι τὸ ὅλον ζήτημα ἐμαιεύθη καὶ διεξήχθη καθ' ἁπάσας αὐτοῦ τὰς φάσεις καὶ τὰς ἐπιπλοκὰς ἀποκλειστικῶς παρὰ λαϊκῶν, εἰς ἐπίτευξιν καθαρῶς πολιτικῶν σκοπῶν ἀποβλεπόντων. Οἱ δὲ Βούλγαροι κληρικοί, ἀνέκαθεν διεδραμάτισαν τὸ πρόσωπον ἑτεροφώτων καὶ ἑτεροκινήτων ὀργάνων, πάσης ἐπιγνώσεως καὶ αὐτοβούλου δράσεως ἐστερημένων, χρησιμευόντων δ' ἁπλῶς ὅπως συγκαλύπτωσι τὸν ἀληθῆ σκοπόν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα καὶ τὸ ὄνομα τῆς θρησκείας, πρὸς φενακισμὸν καὶ παραπλάνησιν τῶν ἁπλουστέρων καὶ τῆς δημοσίας γνώμης.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ ὅμως, εἴτε κληρικός, εἴτε λαϊκὸς τυγχάνει ὁ συντάκτης τοῦ ταχριρίου, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει **κατ' οὐσίαν** τὴν παραμικρὰν δι' ἡμᾶς σημασίαν, ἀφοῦ τὰ ἐν αὐτῷ διατυπούμενα παρουσιάζονται ἐπισήμως ὡς ἀποτελοῦντα τὰς ἰδέας καὶ ἀξιώσεις τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας.

Ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα, ἡ διήκουσα δι' ὅλου τοῦ ἐξαρχικοῦ τακριρίου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀντίκρουσιν, πετῶντι καλάμῳ ἐπιχειροῦμεν, εἶνε, ὅτι τὸ Φανάριον (τουτέστι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον) εἶνε τὸ ἀφαιρέσαν ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας τὰ «ἱστορικὰ αὐτῆς δίκαια πρὸς ἰδιαιτέραν καὶ ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν»· τὸ γυμνῶσαν τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἀπὸ «τὰ ἱερὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ἅ περ ἀπέκτησε μετὰ ἀγῶνα ἡμίσεος αἰῶνος»· ἐνῷ «οὐδὲν ὑπάρχει, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ κώλυμα πρὸς ἐκπλήρωσιν αἰτήματος τοσοῦτον ἐπιτακτικῶς ἐπιβεβλημένου ὑπό τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ τοσοῦτον πανηγυρικῶς ἐπιβεβαιωθέντος ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ φιρμανίου», τὸ ὁποῖον, «ὡς βάσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἔθετο, ὅτι αὕτη δέον νὰ ᾖ πάντοτε σύμφωνος πρὸς τοὺς κεκυρωμένους κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως «διότι ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία εἶνε ὀρθόδοξος».

Αἱ δηλώσεις αὗται, αἱ προκαλοῦσαι αὐτομάτως τὸν ἐνδοιασμόν, ἂν πρέπῃ νὰ ἐκληφθῶσιν ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν, ἢ ὡς εἰρωνικῶς τεθεῖσαι, ἐπικυροῦσι πανηγυρικῶς τὴν περὶ τοῦ πραγματικοῦ συντάκτου τοῦ τακριρίου ὑπόθεσιν ἡμῶν. Καθόσον, εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἀνὴρ καὶ ἄκρῳ μόνῳ τῷ δακτύλῳ γευσάμενος στοιχειώδους θεολογικῆς παιδεύσεως, ἢ ἅπαξ ἀναφυλλίσας ἐπιτροχάδην τὸ κανονικὸν δίκαιον ἢ ἐπιτομήν τινὰ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, θὰ ἐτόλμα νὰ ἰσχυρισθῇ μετ' ἐλπίδων νὰ πείσῃ τὸν ἀναγινώσκοντα, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ὡς ἔστι νῦν, εἶνε κατηρτισμένη καὶ λειτουργεῖ «σύμφωνα πρὸς τοὺς κεκυρωμένους κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» καὶ ὡς ἐκ τούτου «εἶνε ὀρθόδοξος», ἀποτελοῦσα πράγματι τμῆμα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ ἃ διατείνεται; Καθόσον, ἐνταῦθα κεῖται ὁ κόμβος τοῦ ζητήματος.

Διότι, ἂν ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ἡ κατὰ τὸν βίαιον καὶ ἀνταρτικὸν τρόπον, τὸν τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἀποσχισθεῖσα τῆς μητρὸς αὐτῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἐπέμενε, παρὰ τὴν καταδίκην καὶ τὴν ἐπίσημον ἀνακήρυξιν αὐτῆς ὡς σχισματικῆς ὑπὸ τῆς μεγάλης τοπικῆς Συνόδου, τῆς συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1872—ἣν καταδίκην ἀνεγνώρισαν καὶ ἐσεβάσθησαν ἅπασαι αἱ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι — δὲν ἐπέμενε, λέγομεν, νὰ θεωρῇ αὐτογνωμόνως ἑαυτὴν ὡς ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἀποτελῇ μέρος τῇ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ νὰ κοσμῇ ἑαυτὴν διὰ τῆς προσωνυμίας ταύτης οὐδὲν ζήτημα καὶ οὐδεμία ἀφορμὴ προστριβῆς ἢ διενέξεως μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου θὰ ὑφίστατο. Ἡ αὐθυπόστατος καὶ αὐτοτελὴς «ἐθνικὴ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία», καθὰ ἀπεκάλεσαν αὐτὴν οἱ πρῶτοι ἱδρυταί της, θὰ ἔχαιρε πλῆρες καὶ ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα νὰ διαρρυθμίζῃ τὴν ἑαυτῆς διοίκησιν καθ' οἱονδήποτε τρόπον θὰ ἔκρινε προσφορώτερον, νὰ καταρτίζῃ ὁπουδήποτε ὅσας Συνόδους καὶ Μικτὰ Συμβούλια ἐβούλετο, νὰ ἐγκαθιστᾷ ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς κατ' ἀρέσκειαν, χωρὶς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἢ τὴν διάθεσιν νὰ προβῇ εἰς οἱανδήποτε παρατήρησιν

περὶ τῆς δράσεως καὶ λειτουργίας αὐτῆς· ὃν τρόπον εἰς οὐδεμίαν τοιαύτην προέβη ποτὲ διὰ τὰς Ἐκκλησίας τῶν Βουλγάρων Οὐνιτῶν, τῶν Ἀρμενίων, τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν, τῶν Σύρων, τῶν Μελχιτῶν τῶν Χαλδαίων, τῶν Δυτικῶν, τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ πάσης ἄλλης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μὴ διατελούσης ἐν πνευματικῇ μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίᾳ. Τοῦτο ἐδηλώθη μυριάκις ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, ὁ δὲ βουλόμενος δὲν ἔχει εἰμὴ νὰ διεξέλθῃ τὸ πατριαρχικὸν τακρίριον τῆς 19 Σεπτεμβρίου ἐνεστῶτος ἔτους.

Τὸ μόνον, ὅ περ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπαιτήσῃ, θὰ ἦτο ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν κληρικῶν τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐφαρμοσθῇ τὸ ἐτρ:ν, τὸ ἰσχῦον διὰ τοὺς Ἀρμενοκαθολικούς, τοὺς Μελχίτας κλ., ἢ διὰ διακριτικοῦ τινος δηλονότι σημείου, ἐν τῷ σχήματι αὐτῶν φανέρωσις, ὅτι δὲν ἀποτελοῦσι πλέον μέλη τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, τοῦ ὑποκειμένου τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μέτρον δὲ τοῦτο, τὸ ἑδραζόμενον ἐπὶ τῆς λογικῆς καὶ τῆς νομίμου ἀρχῆς, ὅτι οὐδὲν πρόσωπον, κατ' ἀσυγκρίτως δὲ μεῖζονα λόγον, πρόσωπον κληρικόν, παῦσαν νὰ ἀποτελῇ μέλος σώματός τινος, δικαιοῦται νὰ ἐξακολουθήσῃ φέρον τὴν *ἐξιδιασμένην ἐκείνην περιβολήν, τὴν ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένην ὡς ἀνήκουσαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ σῶμα καὶ χρησιμεύουσαν ὡς διακριτικὸν γνώρισμα τῶν μελῶν αὐτοῦ*, οὐδὲν ἐνέχει τὸ προσβλητικὸν ἢ παράλογον· θὰ διετύπου ταύτην ἀπαραλλάκτως, φρονοῦμεν, καὶ αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τῆς Παλαιᾶς Ρώμης ἢ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντουαρίας, ἄν, ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, ἀποσχισθέντες ἀνταρτικῶς τῶν Ἐκκλησιῶν των καὶ ἑτέραν Ἐκκλησίαν, ἀντιμέτωπον αὐτοῖς, παρὰ τὸ πλευρόν των ἱδρύσαντες, θὰ ἐπέμενον, διατυποῦντες τὴν ὑστερόβουλον ἀξίωσιν, ὅπως ἐξακολουθήσωσι φέροντες τὴν ἐπίσημον περιβολήν, τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τὸν κλῆρον τῆς Παλαιᾶς Ρώμης ἢ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Β'.

Ἀπὸ ἡμίσεος ἤδη αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα οἱ Βούλγαροι δὲν ἔπαυσαν διασαλπίζοντες μεγάλῃ τῇ φωνῇ καὶ διὰ παντὸς τρόπου, ὅτι «ὁ πρώτιστος καὶ κύριος μοχλὸς τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν κακοδαιμονίας ἔδει νὰ θεωρηθῇ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον, ἐν τῇ πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, τὸν ὑποκείμενον αὐτῷ, πολιτείᾳ του, ἐνεπνέετο διαρκῶς ὑπὸ τῆς ὑστεροβούλου σκέψεως, ὅπως, διὰ παντὸς μέσου, συγκρατῇ αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξάρτησιν καὶ καταδυνάστευσιν, διὸ ἀπέρριψεν ἀείποτε καὶ συστηματικῶς πᾶσαν αἴτησιν συντελεστικὴν εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγήν, τὴν ὀφείλουσαν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς μελλούσης χειραφετήσεώς του».Ἐντεῦθεν δὲ ἐβλάστησε τὸ ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Πατριαρχείων, τὸ κοχλάζον εἰς τὰ στήθη παντὸς Βουλγάρου.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τῶν Βουλγάρων ἀπειράκις κατὰ κόρον καὶ μετὰ περισσείας πικροτάτων ἐκφράσεων ἀναμασσηθέν, κατήντησεν ἤδη τετριμμένος κοινὸς τύπος· καὶ ὅμως, οὐδὲν ἀναληθέστερον τῆς τοιαύτης αἰτιάσεως Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε ἐπέδειξε πρὸς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ἀντὶ μητρικῆς μερίμνης, σπλάγχνα ἀστόργου μητρυιᾶς, «οὐδ' ἠρνήθη πώποτε νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ μέσα», τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀνάπτυξιν αὐτοῦ καὶ προαγωγήν. Καὶ ἵνα μὴ ἐκληφθῶμεν ὡς ἐξαντλούμενοι πρὸς ματαίους ἀναποδείκτους λόγους, παραθέτομεν ὧδε ἔγγραφον ἀδιαφιλονεικήτου ἐπισημότητος καὶ κύρους, καταδεικνύον ἡλίου φαεινότερον, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀπὸ τοῦ 1861, πρὶν ἢ δηλονότι τὰ πράγματα ἐκτραχυθέντα προσλάβωσι τὴν κατόπιν βιαίαν τροπήν, εἶχε σπεύσῃ νὰ ἱκανοποιήσῃ, ἐν εὐρυτάτῳ μέτρῳ, τοὺς ἐκδηλωθέντας πόθους καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ.

Αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον

«Εἶνε γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἡ μεγαλειτέρα ἀνακτορική Μου ἐπιθυμία εἶνε ἡ κατὰ πάντα ἄνεσις καὶ ἀσφάλεια ἑκάστης τάξεως τῶν αὐτοκρατορικῶν πιστῶν ὑπηκόων μου. Ἐπειδὴ δὲ ὅσα τὸ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διατελοῦν βουλγαρικὸν σῶμα ἀνέφερεν ἐγγράφως τε καὶ προφορικῶς πρὸς τὴν ὑψηλήν Μου Κυβέρνησιν περὶ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ πατέρων καὶ κυβερνητῶν Ἐπισκόπων τε καὶ Μητροπολιτῶν αὐτοῦ, ἐξαιτούμενον, ἵνα ὦσιν οὗτοι ἐξ ἐκείνων, εἰς οὓς ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἵνα γνωρίζωσι προσέτι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἐπεδοκίμασεν αὐτὰ ἡ Βασιλεία Μου, ἅτε δὴ βασιζόμενον εἰς τὸ ὅτι ταῦτα θέλουσιν ἐπιφέρῃ τὴν τελείαν εὐδαιμονίαν τοῦ σώματος τούτου, ὡς καὶ τὴν ἄνεσιν αὐτοῦ καὶ ἡσυχίαν πρὸς τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ πράγματα, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπίτευξις τῶν εὐλόγων αἰτήσεων τοῦ εἰρημένου σώματος θεωρεῖται περὶ πολλοῦ παρὰ τῇ Βασιλείᾳ Μου, διὰ τοῦτο εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀνατολικῆς θρησκείας, τὸν Πατριάρχην τῶν Ρωμαίων, ἵνα σκεφθῇ περὶ τῶν παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας οἱ θρησκευτικοὶ κανόνες ἤθελον ἐπιτρέψῃ, καὶ ἀναφέρῃ αὐτάς· ὁ δὲ διαληφθεὶς Πατριάρχης, συγκαλέσας γενικὴν Σύνοδον, συγκειμένην ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ Μου διατελοῦντας πρώην καὶ προπρώην Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχας, τοὺς ἤδη Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, τὰ μέλη τῆς ἐνδημούσης Συνόδου τῶν Μητροπολιτῶν,καὶ ἀπὸ Ἐπισκόπους, συνεζήτησε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μετ' αὐτῶν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων τούτων καθυπέβαλε διὰ μαζμπατᾶ, ἐσφραγισμένου παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ παρευρεθέντων, ἐν ᾧ (μαζμπατᾷ) διαλαμβάνονται τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα:

«Α' Εἰς τὰς καθαρῶς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας μέλλουσι προτιμᾶσθαι ἀπὸ τοῦ νῦν

Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι κληρικοὶ ἐκ βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἄνδρες ἄμεμπτοι καὶ εὐθεῖς, φέροντες τὰ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀπαιτούμενα προσόντα, ὡς καὶ οἱ εἰδότες ἀκριβῶς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν.

«Β΄) Ἐὰν εἴς τινας τῶν καθαρῶς βουλγαρικῶν πόλεων ἤθελε χηρεύσῃ Μητρόπολίς τις ἢ Ἐπισκοπή, καὶ οἱ Χριστιανοὶ προτείνωσιν ὁμοφώνως διὰ τὴν χηρεύουσαν θέσιν κληρικόν τινα, φέροντα τὰ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἀπαιτούμενα προσόντα, ἄνδρα δόκιμον καὶ ἐγνωσμένον τοῖς Πατριαρχείοις ἐπὶ φρονήσει καὶ ἱκανότητι, τὴν υἱϊκὴν ταύτην τῶν Χριστιανῶν ἐκείνων αἴτησιν εὐχαρίστως ἀποδέξεται τὸ Πατριαρχεῖον.

«Γ΄) Θέλει συστηθῇ θεολογικὴ Σχολὴ ἐν καταλλήλῳ μέρει, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν βουλομένων ἱερατεῦσαι Βουλγάρων. Ἡ δ' ἐτησία αὐτῆς δαπάνη καταβληθήσεται ὑπό τε τῶν ἐν ταῖς καθαρῶς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἐπικρατείας εὑρισκομένων Χριστιανῶν. Τὰ δ' ἐν αὐτῇ διδαχθησόμενα μαθήματα, ἵνα μὴ ἀντιβαίνωσιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν θρησκείαν, θέλουσι προσδιορίζεσθαι διὰ προγράμματος τῶν Πατριαρχείων.

«Δ΄) Ἡ ἐποπτεία τῆς Σχολῆς ταύτης ἀνατεθήσεται τῷ Μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ εὑρίσκεται, καὶ ἐφόροις, ἐκλεγομένοις ἐκ τῶν δοκίμων κληρικῶν.

«Ε΄) Ἐν πᾶσι τοῖς βουλγαρικοῖς σχολείοις, προτιμηθήσεται πάσης ἄλλης ἡ σπουδὴ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας αὐτῆς, ἀπαγορευομένου παντὸς τῇ τε ὀρθοδόξῳ θρησκείᾳ καὶ τῇ αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει Μου ἐναντίου συγγράμματος.

«Ϛ΄) Πᾶσα παράβασις τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἄρθροις περὶ σχολείων διαγραφέντων ὅρων καὶ τάξεων καὶ πᾶσα ἔλλειψις ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκάλων, ἔτι δὲ καὶ πᾶσα ὀλιγωρία τούτων ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διδασκαλικῶν αὐτῶν καθηκόντων, καὶ ἐν συνόψει πᾶσα ἀδιαφορία ἢ παράβλεψις ὡς πρὸς τὴν ἐποπτείαν καὶ διεξαγωγὴν τῆς σχολῆς, καθίστησιν ὑπευθύνους τόν τε Μητροπολίτην καὶ τοὺς Ἐφόρους.

«Ζ΄) Εἷς ἢ δύο τῶν Μητροπολιτῶν τῆς Βουλγαρίας θέλουσι παρεδρεύῃ, ὡς καὶ πρότερον, ἐν τῇ Συνόδῳ τῶν Μητροπολιτῶν, ἀνταλλαττόμενοι ἐγκαίρως ἢ ἐναλλὰξ κατὰ διετίαν, διὰ κανονικῆς ψήφου τοῦ Πατριάρχου.

«Η΄) Ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ Σχολῇ θέλουσι λαμβάνεσθαι καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων μαθηταί, ὡς καὶ πρότερον.

«Θ΄) Αἱ πρόσοδοι τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων. ὁρισθήσονται δι' εἰδικοῦ ἐπισήμου Κανονισμοῦ.

«Ι΄) Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν καθαρῶς βουλγαρικῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ θέλουσι τελεῖσθαι βουλγαριστί.

«ΙΑ΄) Ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβόντων προκρίτων ὀρθοδόξων Βουλγά-

ρων, θέλουσιν ἐκλέγεσθαι καὶ διορίζεσθαί τινες εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνικῶν καταστημάτων.

«ΙΒ') Πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ Μου εὑρισκομένων ὀρθ.δόξων Βουλγάρων καὶ ἐκμάθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης συστηθήσεται προκαταρκτικὸν σχολεῖον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Πατριαρχείου.

ΙΓ') Τὰ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς καθαρῶς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις εὑρισκομένους Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους καὶ Χριστιανοὺς ἀποστελλόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα, θέλουσι γράφεσθαι ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί.

«ΙΔ') Τὸ Πατριαρχεῖον θέλει καταβάλῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην σπουδὴν πρὸς διευκόλυνσιν καὶ διαίτησιν τῶν ὑπαγομένων αὐτῷ εὐλόγων αἰτήσεων καὶ ὑποθέσεων τῶν Βουλγάρων.

«ΙΕ') Χρείας τυχούσης, μέλλουσιν ἀποστέλλεσθαι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἁρμόδιοι κληρικοὶ πρὸς ἐξέτασιν τῆς διαγωγῆς τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, ὡς καὶ παντὸς ἐν γένει κληρικοῦ ἢ διδασκάλου, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀγγελλομένων παρεκτροπῶν καὶ ἐλλείψεων αὐτῶν.

«Ἐπειδὴ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα δέκα πέντε ἄρθρα καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν Ὑψ. Πύλην Μου διὰ μαζμπατᾶ, ὡς εἴρηται, ἀναγνωσθέντα δὲ καὶ μελετηθέντα ἓν πρὸς ἓν ἐν τῷ ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ τῆς κραταιᾶς Βασιλείας Μου, ἀνηγγέλθησαν καὶ τῇ Αὐτοκρατορίᾳ Μου, καὶ ἐβεβαιώθη Αὐτῇ, ὅτι αὐτὰ εἰσὶν ἱκανὰ ὡς πρὸς τὰς βελτιώσεις, τὰς ὁποίας οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Χριστιανοὶ κάτοικοι δικαίως ζητοῦσι, κατὰ τὰς ἐνεστώσας ἀληθεῖς αὐτῶν ἀνάγκας καὶ ὅτι ἡ ἐντελὴς αὐτῶν ἐφαρμογὴ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν πράγματα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν τῶν ἐπ' εὐθύτητι καὶ εὐαρέστῳ διαγωγῇ πεφημισμένων αὐτοκρατορικῶν ὑπηκόων Μου Βουλγάρων, διὰ τοῦτο ἐξέδωκα ὑψηλὸν βασιλικὸν ἰραδὲν Μου, ὅπως διακοινωθῶσιν ἀμέσως τὰ ἄρθρα ταῦτα, καὶ ἐν ταὐτῷ σπεύσῃ ἕκαστος καὶ ἐνεργήσῃ τὸ πρέπον εἰλικρινῶς καὶ εὐθέως, ἀπέχων παντὸς ἐναντίου πρὸς αὐτόν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη τὸ παρὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικόν Μου φιρμάνιον, ἐπικεκοσμημένον καὶ μὲ ὑψηλὸν βασιλικόν Μου αὐτόγραφον.

«Ἐγράφη κατὰ τὸ 1277 ἔτος τῆς Ἐγείρας περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ραμαζάν» (1861).

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀποτελεῖ τὴν εὐγλωττοτέραν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὰς βουλγαρικὰς κατηγορίας. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου, τοῦ ἀποτελοῦντος οἱονεὶ βουλγαρικὸν ὀργανικὸν νόμον, περιβληθέντος δὲ διὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεώς του τὸ κῦρος ἐπισήμου καὶ ἀναλλοιώτου νόμου τοῦ Κράτους, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐχορήγει τοῖς Βουλγάροις τὰ ἀκόλουθα: α') τὸν διορισμὸν ὁμοφύλων αὐτοῖς Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων ἐν ἁπάσαις ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρ-

χίαις, καὶ δὴ αὐτοὺς τούτους, οὕς, φέροντας τὰ κανονικὰ προσόντα, ἤθελεν ὑποδείξῃ ἡ ἐπαρχία· β΄) τὴν χρῆσιν τῆς βουλγαρικῆς (σλαυϊκῆς) γλώσσης ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις, ἐν ἅπασι τοῖς ναοῖς τῶν παρὰ Βουλγάρων οἰκουμένων ἐνοριῶν· γ΄) ἡ διδασκαλία τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης καὶ **φιλολογίας,** θὰ ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις τῶν βουλγαρικῶν πόλεων καὶ χωρίων· δ΄) ἰδιαιτέρα θεολογικὴ σχολὴ θὰ ἱδρύετο χάριν τῶν Βουλγάρων κληρικῶν ἀποκλειστικῶς, ἐν βουλγαρικῇ ἐπαρχίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Βουλγάρου Μητροπολίτου· Βούλγαροι δὲ μαθηταὶ θὰ ἐξηκολούθουν φοιτῶντες ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης. ε΄) Βούλγαροι Μητροπολῖται θὰ ἐξηκολούθουν παρεδρεύοντες ἐν τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ, Βούλγαροι δὲ πρόκριτοι ἐν ταῖς διαφόροις διοικητικαῖς ἐπιτροπαῖς τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων ἱδρυμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. ϛ΄) τὰ ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα θὰ συνετάσσοντο διὰ τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ἑλληνιστὶ καὶ βουλγαριστί, ἀναγορευομένης οὕτω καὶ τῆς βουλγαρικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῆς Ἐκκλησίας· ζ΄) Θὰ καθωρίζοντο ἐπακριβῶς αἱ ὑλικαὶ ἀποδοχαὶ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων πρὸς πρόληψιν πάσης καταχρήσεως· η΄) τέλος, θὰ ἱδρύετο βουλγαρικὴ σχολὴ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τῆς πατριαρχικῆς τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς βουλγαρικῆς παρὰ τὸ Φανάριον ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τῆς ἱδρυθείσης δι᾿ ἐνεργειῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐπικαλεσαμένης, δι᾿ ἐγκυκλίων γραμμάτων καὶ δι᾿ ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων τὸν ἔρανον τῶν Ὀρθοδόξων «πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου καὶ ψυχωφελοῦς ἀγαθοῦ τοῦ ἀκούειν τοὺς Βουλγάρους Χριστιανοὺς τὰς ἀκολουθίας ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ». (Κωδ. Πατρ. Ἀρχειοφυλακείου ΚΗ΄ 280—232).

Μετά τινα δὲ ἔτη, ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ϛ΄, ὠθῶν τὴν συγκατάβασιν μέχρι τῶν ἀκροτάτων αὐτῆς ὁρίων, καθώριζε καὶ τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμός, ὡς πλειονοψηφῶν, θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διοικῆται ὑπὸ ὁμοφύλων αὐτῷ Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, καταλέγων ἐν αὐταῖς πλείστας ὅσας ἐπαρχίας τῆς μέσης καὶ βορείου Μακεδονίας καὶ Θράκης, πλὴν ἐννοεῖται τῶν τῆς κυρίως Βουλγαρίας, καὶ ὑπάγων ἁπάσας ταύτας τὰς ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησιν ἑνὸς Βουλγάρου Μητροπολίτου ἢ Ἐξάρχου, οὗτινος ἕδρα ὡρίζετο τὸ Τύρνοβον τῆς Βουλγαρίας, ἡ τελευταία δηλονότι πρωτεύουσα τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους μέχρι τῆς καταλύσεως αὐτοῦ, κατὰ τὸ 1393, ἔνθα εἶχε τὴν ἕδραν του ὁ πνευματικὸς πρωθιεράρχης τούτου, ὁ φέρων τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν «Πατριάρχης», τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Β΄ τῷ 1235.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τί ἀπομένει ἐκ τοῦ διϊσχυρισμοῦ, ὅτι τὸ Φανάριον ἀπεγύμνωσε τὸν βουλγαρικὸν λαὸν τῶν ἱερῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, ἢ ἐκ τῆς μομφῆς, ὅτι τὸ οἰκουμενικὸν Πατρειαρχεῖον, ἐκ φυλετικῶν λόγων ὁρμώμενον, δὲν ἐδίστασε καὶ

δὲν διστάζει νὰ καταπατῇ τοὺς νομίμους πόθους καὶ τὰ ἀναμφισβήτητα δίκαια τῶν πνευματικῶς ὑποκειμένων αὐτῷ λαῶν;

Βεβαίως, ἔνθα δὲν πρόκειται περὶ πραγματικῶν δικαίων, ἀλλὰ περὶ τῆς **τεχνητῆς δημιουργίας νέας ἐθνικότητος**, παραπλανωμένης, διὰ χρυσῶν ἐπιχειρημάτων, μικρᾶς μειονότητος τοῦ σποραδικῶς ἐγκατεσπαρμένου ἀνὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου ἑλληνοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ, ἐκ μέρους ὁμοφύλων δῆθεν, οὓς χωρίζουσιν ἀπ' αὐτῶν «οὔρια τε σκιόεντα, ποταμοί τε ἠχήεντες», καθὼς καὶ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ταῖς σχολαῖς αὐτῶν **νέας γλώσσης, ἀγνώστου καὶ ἀκαταλήπτου αὐτοῖς**, ἀντὶ τῆς νῦν ἐν χρήσει, καὶ ταῦτα οὐχὶ πρὸς ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν Ἑλληνοβλάχων, ἀλλ' ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν οὗτοι ὡς ἀντικείμενον ἀθεμίτου μελλοντικῆς πολιτικῆς συναλλαγῆς, ἔνθα, ἐπαναλαμβάνομεν, πρόκειται περὶ κατὰ φαντασίαν δικαίων, ἡ Ἐκκλησία ἀντέταξε καὶ δὲν θέλει παύσῃ ἀντιτάσσουσα ἀπόλυτον ἄρνησιν εἰς ὑποβοήθησιν τοιούτων ἀνοσίων σκοπῶν· διότι, ἄλλως πράττουσα, θὰ καταπροέδιδε τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῶν πνευματικῶν της τέκνων, ἅτινα θὰ κατελίμπανεν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἄνευ προασπίσεως, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐπιβουλῶν καὶ τῶν παγίδων, παίζουσα οὕτω τὸ πρόσωπον ἀσπλάγχνου μητρυιᾶς καὶ οὐχὶ φιλοστόργου μητρός

Ὅπου ὅμως ὑπῆρχον ἀληθῆ καὶ βάσιμα δίκαια, ὡς ἐν τῷ βουλγαρικῷ ζητήματι, τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε ἐδυστρόπησεν ἵνα προβῇ εἰς πλήρη ἱκανοποίησιν αὐτῶν, ὤθησαν μάλιστα τὴν εὐμένειαν μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ προκαλέσῃ τὰ παράπονα καὶ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ· π. χ. ὅτε ἐπέβαλε τὴν χρῆσιν τῆς σλαυϊκῆς γλώσσης ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις τῆς Φιλιππουπόλεως, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐνοριτῶν αὐτῶν, ἁπάντων Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἴδῃ ἑαυτὸ κατηγορούμενον ἐν ἐπισήμοις ἀναφοραῖς καὶ συγγράμμασιν ἐπὶ βουλγαρισμῷ ὡς ἐνδίδον εἰς ἁπάσας τὰς αἰτήσεις τῶν Βουλγάρων καὶ ὡς καταπατοῦν τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ([1]).

Τὴν αὐτὴν πολιτείαν δὲν ἔπαυσε μετερχομένη ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ὑποκειμένους αὐτῇ σλαυϊκοὺς πληθυσμούς· ἡ δὲ σύγχρονος ἱκανοποίησις τῶν πόθων τῆς μεγάλης σερβικῆς πλειονοψηφίας τῶν Μητροπόλεων Ρασκοπρεσρένης καὶ Σκοπείων διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως Σλαύων Μητροπολιτῶν πρόκειται τρανὸν μαρτύριον τῶν διαθέσεων αὐτῆς πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν νομίμων καὶ δικαίων πόθων τῶν πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων, ἀσχέτως φυλετικῶν διακρίσεων, καθὼς καὶ τοῦ πάντῃ ἀβασίμου τῶν βουλγαρικῶν αἰτιάσεων.

(*Ἕπεται συνέχεια*)

---

(1) Βλέπε Β. Σκορδέλη, φυλλάδιον «Περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν πρόκειται νὰ μετατραπῇ ἡ Φιλιππούπολις εἰς Πλόβδιβ» 1863.

Ο κ. Ν. Ν. ΔΟΥΡΝΟΒΩ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ

Ὁ φιλελληνικώτατος Ρῶσσος συγγραφεὺς κ. Ν. Ν. Δουρνοβὼ ἀπηύθυνε τὴν ἑξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, δι' ἧς ἐκφράζει τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ καὶ τὰς συμπαθείας, ἐφ' οἷς δεινοῖς κλυδωνίζεται σήμερον ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία.

«*Παναγιώτατε Δέσποτα,*

«Βαρεῖς καὶ θλιβεροὺς χρόνους διέρχεται νῦν ἡ ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἡγεσίαν Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ λύπης εἶνε πεπληρωμένη ἡ καρδία ὑμῶν. Δυσάρεστοι ὑμῖν, παναγιώτατε Δέσποτα, εἰσὶν αἱ κρίσεις μέρους τοῦ ἡμετέρου ρωσσικοῦ τύπου· ἀλλ' αἱ κρίσεις αὗται προέρχονται παρ' ἐχθρῶν οὐχὶ μόνον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας, τῆς χειμαζομένης ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ φίλοι δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ ἐν γένει τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐφάνησαν προδόται πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ ζηλωτῶς πάντοτε καὶ στερρῶς ἵστανται πρὸς τὸ μέρος τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς δύνασθε νὰ ἴδητε ἐκ τῶν γραφομένων ἐν ταῖς «*Εἰδήσεσι τῆς Πετρουπόλεως*», ταῖς ἐκδιδομέναις ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, αἵτινες κατὰ παράκλησίν μου ἐπὶ δέκα ἤδη σχεδὸν ἔτη ἀποστέλλονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Διαρκῶς παρακολουθῶ τὸν τύπον καὶ ἀγωνίζομαι κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πολυπαθοῦς ἑλληνικοῦ ἔθνους. Διό, παναγιώτατε Δέσποτα, μὴ λυπῆσθε διότι οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ταῦτα συνέβαινον πάντοτε καὶ θὰ συμβαίνωσιν, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ κόσμος καὶ Χριστιανισμός. Ὅσα ὑποφέρομεν νῦν εἶνε ἀναμφιβόλως θεία τιμωρία, ἂν δὲ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὑποφέρῃ περισσότερον, καὶ δὴ παρ' ἐκείνων, οὓς ἐφώτισε, προέρχεται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι αὕτη εἶνε καὶ ἡ μᾶλλον στρατευομένη ἐπὶ τῆς γῆς.

«Ἔχω τὴν πίστιν, ὅτι ὁ Θεός, ὁ δεσπόζων τοῦ κόσμου, ἔστειλεν εἰς τὴν Ρωσσίαν

τὰς ποινὰς διὰ τὰ βαρέα αὐτῆς ἁμαρτήματα πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸ ἔθνος τὸ φωτίσαν αὐτήν. Ἴσως ἡ τιμωρία αὕτη θὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς μετάνοιαν καὶ θὰ τὴν ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν προτέραν ὁδόν, τὴν τόσον εὐνοϊκὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐγκληματικὴ Κυβέρνησις ἡμῶν δὲν μετανοήσῃ, ἀπώλετο ἡ Ρωσσία! Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ὅμως θὰ ἀκμάσῃ, διότι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐγκαταλίπῃ χώραν τοσαῦτα ὑποστᾶσαν καὶ ὑπὸ πάντων διωκομένην. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνάνδρων Βουλγάρων καὶ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας οὐχὶ ἅπαξ ἔγραψα, εἰς δὲ τὰς ὑψηλὰς σφαίρας τῆς Πετρουπόλεως ἔχουσι γνῶσιν πάντων καὶ πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ ἐπιδοκιμάζωσι τὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων.

«Μὴ παύσητε νὰ ἀπαιτῆτε, παναγιώτατε Δέσποτα, τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἁρπαγεισῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐκκλησιῶν.

«Ἐξαιτούμενος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος διατελῶ βαθέως καὶ ἐσαεὶ Αὐτῇ ἀφωσιωμένος.

«Ἐκ Μόσχας 1906 Σεπτεμβρίου 30.

«Ν. Ν. ΔΟΥΡΝΟΒΩ»

Πατριαρχικὴ ἀπάντησις.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

«ΙΩΑΚΕΙΜ ἐλέῳ Θεοῦ κτλ,

«Ἐλλογιμώτατε κύριε Νικόλαε Δουρνοβῶ, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἐλλογιμότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

«Μετ' ἀγάπης πατρικῆς ἐλάβομεν καὶ ἀνέγνωμεν τὸ ἀπὸ τῆς λ'. τοῦ παρελθόντος μηνὸς γράμμα τῆς περισπουδάστου αὐτῆς Ἐλλογιμότητος, καὶ βαθέως, διαγνώμῃ καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, εὐχαριστοῦμεν ἐπὶ τῆς ἐκδηλουμένοις αἰσθήμασιν αὐτῆς. Αἱ διαπραχθεῖσαι καὶ ἐς δεῦρο ἔτι διαπραττόμεναι ἀναφανδὸν βιαιοπραγίαι, καταδυναστεύσεις καὶ ληστεύσεις κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ ἡμετέρων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἀποτελοῦσι πρωτοφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καταπάτησιν οὐ μόνον ἐπισήμων διεθνῶν συνθηκῶν καὶ ὑποχρεώσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν στοιχειωδῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἄλγος δὲ βαθὺ καὶ εὔλογον αἰσθάνεταί τις, βλέπων, ὅτι ἄχρι σήμερον οὐδεὶς ἐκ τῶν δυναμένων καὶ καθῆκον ἐχόντων ἰσχυρῶν εὑρέθη, ὑψώσας ἀποτελεσμα-

τικῶς τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τοῦ τοιούτου βαρβαρικοῦ ἐκτραχηλισμοῦ, τοῦ στῖγμα καὶ ὕβριν προσάπτοντος εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν καὶ τὸ χριστιανικὸν ὄνομα βεβηλώσαντος.

«Μόνη παραμυθία ἐν ταῖς νῦν δοκιμασίαις ὑπάρχουσιν ἡμῖν αἱ συμπαθεῖς ἐκδηλώσεις τῶν ἁπανταχοῦ εὐσεβῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων, παρ' οἷς τὸ αἴσθημα τῆς χριστιανικῆς δικαιοσύνης καὶ τιμῆς οὐ κατεπνίγη ὑπὸ τοῦ ἀτέγκτου πολιτικοῦ συμφεροντολογισμοῦ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς. Ἀλλ' οὐχ ἧττον τὸ ἀνήκουστον μέγεθος τοῦ ἀδικήματος καὶ τῆς λῃστείας ὑπ' ὄψει ἔχοντες, στερρῶς πάντοτε ἐλπίζομεν ἐπὶ τὴν ἀπροσωπόληπτον δικαιοσύνην τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ, ὅτι οὐκ ἐάσει εἰς τέλος καταδυναστεύεσθαι καὶ λῃστεύεσθαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ταῦτα μετὰ πόνου ψυχῆς ἐπὶ ταῖς νῦν δοκιμασίαις τῇ ἀγαπητῇ ἡμῖν αὐτῆς Ἐλλογιμότητι ἀποκρινόμενοι, ἐπιδαψιλεύομεν αὐτῇ τὰς πατρικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἡμῶν, αἰτούμενοι πᾶν ἀγαθὸν παρὰ τοῦ ἀγαθοδότου Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς.

Ὀκτωβρίῳ ιη'. ͵αϡϛ'.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως *ἐν Χριστῷ εὐχέτης.*

ΔΗΛΩΣΙΣ

Πᾶσα προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἀνεξάρτητος πρὸς τὰ δημοσιεύματα αὐτῆς, δέον ν' ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Νεοκλῆν Καζάζην, παρ' οὗ ἐκδίδεται τακτικὴ ταμιακὴ ἀπόδειξις.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

		Δρ. 0,20
1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις	»	1,—
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων.	»	2,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	1,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.	»	0,20
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας.	»	0,10
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ.	»	0,10
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατὸς	»	1,—
8). » » L' Hellénisme et la Macédoine		
9). **Χ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας.	»	2,—
	»	0,10
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν.	»	1,—
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' ἔκδοσις	»	0,50
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' ἔκδοσις	»	1,—
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1,—
14). **Γ. Ν. Χατζηδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens,	»	2,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	3,—
17). Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	1,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία	»	0,50
19). A. Z. Stephanopoli, Le Facteur Grec dans le problème oriental,	»	0,50
20). O. de Bezobrazow —Notes sur la Question d'Orient.		
21). **Τερτίου Φιλιππώφ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαβιστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0,—
	»	0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου		
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5,—
	»	1,50
25). **Ἡροκλ. Βασιάδου.**— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν		
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900)	»	2,—
	»	0.10
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	
28). **Ν. Δουρνοβῶ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1,—
30). **Γ. Στρατήγη.** — Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1,—
31). **Ι. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα		

☞ Τὰ ταχυδρομικὰ εἰς βάρος τῶν ἀγοραστῶν.

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη	— Ἐκ Ρώμης.	φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ	— Ἐκ Γερμανίας.	» 7.—
—	— Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα	» 2.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Θ' Τεῦχος 108ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1906 Δεκέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
«ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
1906

Παρακαλοῦνται οἱ καθυστεροῦντες νὰ ἐμβάσωσι τὰς συνδρομάς των.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
Κ^ΟΣ Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ
ΑΝΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

«Ἀκόμη χειρότερα ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑποφέρουσιν ἐκ τῶν Βουλγάρων οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι καὶ οἱ Ἀλβανοί, πᾶς ἐν γένει ὁ μὴ συνταυσσόμενος μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν κομιτάτων τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης. Καὶ πρότερον μέν, ἀλλ' ἰδία κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα πέντε ἔτη, ἀμείλικτος ἐκηρύχθη πόλεμος κατὰ παντὸς Ἕλληνος ἐν Μακεδονίᾳ. Οἱ ἀπόστολοι καὶ προφῆται τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τῇ μετὰ τοσούτου ζήλου ἀφωσιωμένῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἀφοῦ κατενόησαν ἐκ πικρᾶς πείρας, ὅτι δὲν ἠδύναντο διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου, διὰ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου, νὰ ἐκβουλγαρίσωσι τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, μετέβαλον τρόπον καὶ μέθοδον ἐργασίας. Ἐνόμισαν συντελεστικώτερον εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῶν νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς ὄργανα ἐπικρατήσεως φυλετικῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ἀντὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ ἱερέως, τὸν λῃστὴν καὶ τὸν δολοφόνον, ἢ μᾶλλον τοὺς λειτουργοὺς τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ σχολείου νὰ ὁπλίσωσι καὶ ἐφοδιάσωσι μὲ τὰ καταχθόνια ὄργανα τῆς δολοφονίας, τῆς λῃστείας, τοῦ ἐμπρησμοῦ. Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς εἰρηνικοὺς καὶ φιλησύχους πληθυσμοὺς τῆς ἀτυχοῦς Μακεδονίας. Ὁ κομιτατζῆς, τὸ βδελυρὸν τοῦτο ὄργανον τῶν φιλοδόξων τῆς Σόφιας, ἐν τῇ πραγματώσει τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ δὲν ἔχει ἱερὸν ἢ ὅσιον. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει δι' αὐτὸν ἀξίαν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ζωὴ παντὸς ἀντιδρῶντος εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ Ἕλληνος. Πάντες οἱ πρόκριτοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἱερεῖς, ἐπιστήμονες, διδάσκαλοι, ἔμποροι, τραπεζῖται, πρέπει νὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως ταύτης, τὸ βουλγαρικὸν πρόγραμμα θέλει τύχῃ τῆς δυνατῆς πραγματώσεως. Διότι ἄνευ Μακεδονίας Μεγάλη Βουλγαρία οὔτε νὰ ἐννοηθῇ δύναται, οὔτε νὰ ὑπάρξῃ.»

Ὁ ἀγορεύων, ἀναπτύξας διὰ μακρῶν καὶ διὰ πειστικωτάτων ἐπιχειρημάτων τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων μέχρι τῶν

καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐπικαλούμενος τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐθνολογίας, κατέληξεν εἰς τὸ ἑπόμενον πόρισμα :

«Μετὰ λήθην καὶ ἀδιαφορίαν πολλῶν δεκαετηρίδων κατενοήσαμεν ἐπὶ τέλους πάντες οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε ἑλληνική, καὶ ὅτι κινδυνεύει, ἂν δὲν σπεύσωμεν νὰ τὴν σώσωμεν ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ποικίλων ἐχθρῶν, τῶν διεκδικούντων νὰ καταλάβωσιν αὐτὴν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου. Ἀλλ'ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν ἐπίσης, ὅτι ἄνευ τῆς Μακεδονίας ταύτης ἡ ἑλληνικὴ πατρὶς κινδυνεύει. Ἐκεῖνος, ὅστις καταλάβῃ αὐτήν, ἐκεῖνος, ὅστις καταστήσῃ αὐτὴν ὑποχείριον, θὰ ρίψῃ ἀμέσως ἄπληστα βλεμματα πρὸς τὴν γείτονα Θρᾴκην πρὸς τὸ περιβρέχον τὰ μακεδονικὰ κράσπεδα Αἰγαῖον, θὰ διεκδικήσῃ θᾶττον ἢ βράδιον τὰς νοτιωτέρας τοῦ ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου χώρας,τὴν Θεσσαλίαν, θὰ διέλθῃ διὰ τῶν Στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, θὰ προχωρήσῃ νικηφόρος καὶ τροπαιοῦχος μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Τοιαύτη εἶνε, ἀγαπητοὶ συμπατριῶται, ἡ γεωγραφικὴ καὶ στρατηγικὴ σημασία τῆς Μακεδονίας. Ἂς σκεπτώμεθα ταῦτα νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἀλλ' ἂς μὴ ἀδρανῶμεν, καὶ οἱ ἐλεύθεροι καὶ οἱ ἀλύτρωτοι, καὶ οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ. Ὁ ἀγὼν εἶνε κοινός. Ἂς ἐργασθῶμεν πάντες καὶ ἂς ἀγωνισθῶμεν διὰ πάσης θυσίας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς μακεδονικῆς πατρίδος. Ἔστε βέβαιοι, ὅτι, ταύτης σωζομένης, ταύτης ἀπομενούσης εἰς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, ὁ Ἑλληνισμὸς θέλει διατηρήσῃ, χρησιμοποιῶν προσηκόντως, τὴν πρωτίστην καὶ ἰσχυρωτάτην τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ἀκροπόλεων.»

Προσεπάθησα καὶ πάλιν διὰ βραχέων νὰ δώσω περίληψιν τῆς ἐν Νοβορωσσίσκῃ διαλέξεως τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζη. Τὸ πέρας τοῦ λόγου ἐπέστεψαν αἱ ἐπευφημίαι καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν παρευρεθέντων ὁμογενῶν. Ἀκολούθως ὁ κ.Καζάζης, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινότητος καὶ ἄλλων ἐγκρίτων μελῶν αὐτῆς, μετέβη εἰς τὸ ξενοδοχεῖον πρὸς ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν μόχθων τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἐν τῷ αὐτῷ ξενοδοχείῳ παρετίθετο τὴν ἑσπέραν μεγαλοπρεπὲς πρὸς τιμήν του γεῦμα. Μετέσχον αὐτοῦ ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα μέλη τῆς Κοινότητος, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον προσέλθῃ ἤδη πρὸ τῆς ὡρισμένης ὥρας, ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρισθῶσι μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ συνδιαλεχθῶσι περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων. Θεωρῶ περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι καὶ ἡ ἐν Νοβορρωσσίσκῃ ὁμογένεια, ἀποτελουμένη τὸ πλεῖστον ἐκ Μικρασιατῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁμογενῶν τῆς ἐλευθέρας πατρίδος, διαπνέεται ὑπὸ φλογερωτάτων ἐθνικῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἀείποτε ἐξεδήλωσε διὰ τῶν ἔργων, εἴτε ἐν τῇ ἱδρύσει τῶν λαμπρῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς ἄλλης ποντιάδος γῆς, εἴτε συντρέχουσα τὸν ὅλον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Πάντες κατείχοντο ἐξ αἰσιοδοξίας, πάντες ἐπίστευον εἰς τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἀλλ' ἐπίσης καὶ πάντες ὡμολόγουν τὴν ἡμετέραν ἀδράνειαν, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀδράνειαν τῶν διευθυνόντων τὰ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ὃ περ, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἔξω ὁμογενῶν, δεξιώτερον πολιτευόμενον, ἤθελε παράσχῃ διά-

φορον τροπὴν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ἤρξατο τὸ γεῦμα κατὰ τὰ ρωσσικὰ ἔθιμα. Τὴν μέριμναν διεδέξατο ἡ εὐθυμία, τὰς σοβαρὰς διαλέξεις οἱ χαρίεντες λόγοι τῶν συνδαιτημόνων. Ἐν συνόλῳ ἑλληνικὸν γεῦμα, ἀνάμνησις τῆς μεμακρυσμένης πατρίδος. Μετ' ὀλίγον ἤρξαντο αἱ προπόσεις τῶν ὁμιλητικωτέρων, ἐκδηλούντων τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν συναίσθημα, τὴν εὐχαρίστησιν ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ζήνων, πλεῖστοι τῶν προκρίτων τῆς Κοινότητος ὕψωσαν ἐπανειλημμένως τὸ κύπελλον ὑπὲρ τῆς πανελληνίου Ἑταιρείας, ὑπὲρ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, μὴ φειδομένου κόπων, καταφρονοῦντος πάντα κί δυνον χάριν ἐπιτεύξεως τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀγωνίζεται καὶ προκινδυνεύει τὸ ἑλληνικὸν γένος. Ἀλησμόνητοι ὧραι παρέρχονται, ἀλλὰ δὲν ἐξαλείφονται εὐκόλως. Καθ' ἅπαντα τὸν Καύκασον παρακολουθήσας τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτοῦ ἀποδημίᾳ, εἶδον ὁμογενεῖς, πολλοὺς καὶ ἐν αὐτῷ γεννηθέντας, ἀτελῶς γινώσκοντας τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, κλαίοντας ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ, ἐθνικωτέρους ἢ μᾶλλον φανατικωτέρους καθισταμένους. Πρὸς ἀπόδειξιν ἀναφέρω περίεργον γεγονὸς ἐν Ταϊγανίῳ. Μετὰ τὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς οἰκίας Σιφναίου ὁμιλίαν τοῦ κ. Καζάζη, πατάξαντος τὰς ξενογλώσσους ροπὰς ὁμογενῶν τινων, περιφρονούντων τὸ ἀπαράμιλλον πάτριον ἰδίωμα, Γραικορρῶσσος, παραστὰς ἐν αὐτῇ, μόλις ἐπανῆλθεν εἰς τὸν οἶκόν του, ἀπεμάκρυνεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ξένην παιδαγωγὸν τῶν τέκνων του, ζητήσας τὴν ἐπαύριον Ἑλληνίδα διδασκάλισσαν. Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἥτις ὑφίσταται λανθάνουσα ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς Ἕλληνος, ἀφορμὴν μόνον ζητεῖ νὰ ἐξεγερθῇ, νὰ ἐνισχυθῇ, ἐνίοτε νὰ θαυματουργήσῃ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἡ ἐθνικὴ ἐκείνη ὁμήγυρις τῆς Νοβορρωσσίσκης διελύετο καθ' ὅλα εὐχαριστημένη. Πολλοὶ τῶν μετασχόντων τοῦ γεύματος ἀπεχαιρέτισαν τὸν . Καζάζη . Οἱ λοιποὶ ὑπεσχέθησαν νὰ μᾶς συνοδεύσωσιν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἀπαῖρον τὴν ἑπομένην ἑσπέραν εἴς τινας παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξείνου, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν τῶν ὁποίων Κοινοτήτων εἶχε προσκληθῇ πρὸς ἐπίσκεψιν. Συναντώμεθα καὶ πάλιν μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἀτμοπλοίου. Μετ' ὀλίγον ἀποχωριζόμεθα. Τὸ ἀτμόπλοιον ἀπεμακρύνετο ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Νοβορρωσσίσκης.

Μετὰ παρέλευσιν ὡρῶν τινων ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν ἐκ Νοβορρωσσίσκης τὸ ἀτμόπλοιον προσήγγιζεν εἰς θερινὸν σταθμὸν παραλίου ἀκτῆς τοῦ Καυκάσου. Ὁ τὴν προτεραίαν ἐγκαταλιπὼν ἡμᾶς κ. Λευΐτης, παραθερίζων ἐν τῇ κωμοπόλει ταύτῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, εἰσέρχεται αἰφνιδίως ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου. Ὁ ἀγαθὸς καὶ εὐγενὴς ἀνὴρ ἐπεζήτησε καὶ πάλιν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμπάθειάν του. Δυστυχῶς δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ μεταξὺ ἡμῶν. Επανειλημμένοι συριγμοὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἐσήμαινον τὴν ἄρσιν τῆς ἀγκύρας. Εὑρέθημεν ἐπὶ στιγμὰς πρὸ τοῦ διλήμματος: Νὰ παραλάβωμεν μεθ' ἡμῶν τὸν πρόκριτον τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Μάϊκωπ μέχρι Σου-

χοὺμ-Καλὲ καὶ Ποτίου; Ἀλλ' ἐστερεῖτο παντὸς ἐφοδίου, δὲν θὰ ἐπληροφορεῖτο δὲ καὶ ἡ οἰκογένειά του εὐκόλως τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως μᾶς συνοδεύσῃ. Εὔλογος θὰ ἦτο ἡ ἀνησυχία αὐτῆς, μάλιστα κατὰ τοὺς θυελλώδεις τούτους καιρούς, δι' ὧν διέρχεται ἡ ρωσσικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ κ. Λευΐτης ἠναγκάσθη νὰ μᾶς ἀποχαιρετίσῃ πρὸς μεγάλην ἡμῶν λύπην. Ἐστερήθημεν τοῦ προσφιλεστάτου ἡμῶν συνοδοῦ ἀπὸ Αἰκατερινοδὰρ μέχρι Νοβορρωσσίσκης.

Ὁ Εὔξεινος πόντος, κατὰ τὸν ἀπὸ Νοβορρωσσίσκης εἰς Σουχοὺμ-Καλὲ πλοῦν ἐπέδειξεν ἔκτακτον φιλοφροσύνην καὶ ξενίαν. Εἶνε λεῖος καὶ ἤρεμος. Νομίζει τις, ὅτι διαπλέει τὴν Μεσόγειον, ἐν ἠρεμίᾳ διατελοῦσαν. Καθ' ὅσον προχωρεῖ τὸ πλοῖον, ἀποκαλύπτονται πρὸ ἡμῶν ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ χλιδῇ καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τὰ φυσικὰ θέλγητρα τοῦ Καυκάσου. Εἶνε ἐξίσου γοητευτικά, ἐξίσου ἐπέραστα, ὡς τὰ τοπία τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ὡραίων ἀκτῶν τῶν ἑλβετικῶν λιμνῶν. Ἀλλὰ δὲν σκοπῶ νὰ περιγράψω τὰς φυσικὰς χάριτας τοῦ περιωνύμου ὄρους, πολυθρυλήτου ἀπὸ τῆς πολιωτάτης ἀρχαιότητος, ἐφ' οὗ ἡ φαντασία τῶν ἀρχαίων ἐμυθολόγησε τιμωρούμενον ἕνα τῶν ἀρχαιοτάτων προφητῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ — τὸν Προμηθέα. Μετὰ πάροδον θαλασσοπλοΐας ὀλίγων ὡρῶν προσεγγίζομεν εἰς τὴν ἀκτήν, ἐφ' ἧς ἡ κωμόπολις Λότζι, ἐν ᾗ ὑφίσταται ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ἐγκατεστημένοι πολυάριθμοι Ἕλληνες Μικρασιᾶται, κατ' ἐπιθυμίαν καὶ ἐντολὴν τῶν ὁποίων ὁ ἔγκριτος μεταξὺ αὐτῶν κύριος Κωνστ. Δ. Ἰακωβίδης εἶχε καλέσῃ νὰ παραμείνῃ παρὰ τῇ Κοινότητι ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας. Ἀπεφύγομεν νὰ ἐξέλθωμεν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς Λότζι μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παραμείνωμεν, ἐπιστρέφοντες ἐκ Σουχοὺμ-Καλὲ καὶ Ποτίου. Ἀτυχῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἡ τρικυμία δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον τὴν προσέγγισιν. Οἱ ἀγαθοὶ ὁμογενεῖς τοῦ τμήματος ἐκείνου τοῦ Καυκάσου ἐλυπήθησαν σφόδρα ἐπὶ τῇ μὴ προσεγγίσει, τῆς λύπης δ' εὔγλωττος διερμηνεὺς ἐγένετο ὁ κ. Ἰακωβίδης βραδύτερον δι' εὐγενεστάτης καὶ φιλοφρονεστάτης ἐπιστολῆς πρὸς τὸν κ. Καζάζην.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς ἡμέρας ἐκείνης προσηγγίσαμεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Σουχοὺμ-Καλέ, τῆς περιωνύμου τὸ πάλαι ἑλληνικῆς πόλεως Διοσκουριάδος, ἀποικίας τῶν Μιλησίων. Μόλις ἠγκυροβόλησε τὸ ἀτμόπλοιον, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατάστρωμα αὐτοῦ ἐπιτροπὴ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἧς προΐστατο ὁ ἔγκριτος Μικρασιάτης κ. Χρ. Σαμουρίδης. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς καταλέγεται καὶ ὁ ἰατρὸς κ. Κ. Σπυράντης, ἐκ Τραπεζοῦντος ἐπίσης, διαρκῶς καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης διαλεγόμενος καθ' ὅλην τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡμετέραν διαμονήν. Μετὰ τὴν ἔξοδον ἡμῶν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ τὴν ἐπί τινα χρόνον εὐάρεστον ἀνάπαυσιν ἡμῶν ἐν τῇ προκυμαίᾳ, ἀπερχόμεθα ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Χρ. Σαμουρίδου πρὸς διανυκτέρευσιν.

Τὴν ἐπαύριον, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν, ὡραῖον θέαμα ἀποκαλύπτεται

εἰς ἡμᾶς. Ἤνοιξα τὸ παράθυρον, καὶ κάτω αὐτοῦ παρατηρῶ τὸν κῆπον τῆς οἰκίας. Ἐνόμισα, ὅτι εὑρισκόμην ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ἅπαντα τὰ φυτὰ τῆς μεσημβρίας εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ κήπου. Ἡ καλλιέργεια ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ἁδρότητα τῆς πέριξ φύσεως. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Διοσκουριὰς αὕτη, τὸ κακόφωνον Σουχοὺμ Καλέ, θεωρεῖται παρὰ τῇ ἀριστοκρατικῇ τῆς Ρωσσίας κοινωνίᾳ ὡς τόπος χειμερινῆς κατοικίας διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ στηθικῶν νοσημάτων. Ἀναπολεῖ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν Νίκαιαν ὡς πρὸς τὴν ἠπιότητα τοῦ κλίματος.

Περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης,—ἦτο Κυριακή,—μετὰ προηγηθεῖσαν πρόσκλησιν, ἅπαντες οἱ ὁμογενεῖς τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Σουχοὺμ Καλὲ ἠθροίζοντο ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Σχολῆς. Ὁ καύσων τῆς ἡμέρας δὲν παρημπόδισεν αὐτούς, τοὐναντίον δ' ἀθρόοι ἔσπευσαν, ἵν' ἀκροασθῶσι τῆς ὁμιλίας τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρείας. Ὁ κ. Καζάζης παρέστη κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν, καὶ ἀμέσως ἤρξατο τῆς ἀνυπομόνως ἀναμενομένης διαλέξεως.

Ἐπιτραπήτω μοι καὶ πάλιν νὰ σταχυολογήσω τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς διδακτικῆς ταύτης, ὅσον καὶ ἐνθουσιαστικῆς ὁμιλίας.

—« Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους,εἶπεν ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τοῦ παλαιτάτου καιροῦ δὲν διεξήχθη εἰρηνικὴ καὶ ἤρεμος. Ἀγὼν καὶ σύγκρουσις εἶνε τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ καθ' ἅπαντα τὰ σημεῖα τῆς ἐγκαταστάσεώς του. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀγώνων τούτων ἀπέρρευσεν ἡ φυσικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἰσχὺς λαοῦ, ὅστις μέχρι τῆς σήμερον οὐδένα ἔχει ἐφάμιλλον, θεωρεῖται δὲ πρότυπον ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις καὶ κατὰ πάσας τὰς σχέσεις τοῦ βίου. Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς ἱστορικῆς ἐμφανείας του ὁ Ἕλλην δὲν ὑποκύπτει εἰς τὰ αὐστηρὰ κελεύσματα ὑπερφιάλου θεότητος, ἔχει πλήρη συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ δικαίων· μάχεται καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ θεῖον. Ἀνεξάρτητος, ἀδάμαστος, ἀκράδαντος πρὸ πάσης ἀνωτέρας δυνάμεως, πέποιθεν εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμεις. Καὶ ἐν τῇ αὐτοπεποιθήσει ταύτῃ κεῖται ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν αἰώνων. Ἄλλοι λαοὶ ἔχουσιν ἀρχαιοτέραν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἱστορίαν. Ἀλλ' οὐδεὶς ἔζησεν ἐπὶ τόσα ἔτη ὅσον ὁ ἑλληνικός. Διότι ὁ ἱστορικὸς αὐτοῦ βίος ὑπῆρξεν ἐνέργεια, καὶ οὐχὶ ἀδράνεια. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ἐνέργεια συνεπάγεται κινδύνους· ἀλλ' ἡ ἀδράνεια ἔχει ἀποτελέσματα τὴν σῆψιν, τὸν μαρασμόν, τὸν θάνατον.

«Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος ἀντιλαμβάνομαι κατ' ἐξοχήν, ἀγαπητοὶ Μικρασιᾶται, ἐν τῇ μεθ' ὑμῶν ἀναστροφῇ μου. Θαυμάζω τὴν αὐτοπεποίθησιν, ἥτις ἔγκειται ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ψυχῇ. Αὕτη σᾶς ὁδηγεῖ πρὸς γενναῖα καὶ ἀγαθὰ ἔργα. Στερεῖσθε πολιτικῆς ἐνισχύσεως καὶ προστασίας. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη ἔτι μᾶλλον κρατύνει τὴν ὑμετέραν ψυχήν. Εἶσθε αὐτοδημιουργήματα ἰσχυρᾶς βουλήσεως. Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον σᾶς καθιστᾷ γενναιοτέρους, ἰσχυρωτέρους καὶ δημιουργικωτέρους. Ἡ διασπορὰ τῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἶνε ἡ ἱστορικὴ

αὐτῆς μοῖρα. Ἀδυναμία, ἀλλὰ καὶ δύναμις. Ἡ ἀποκέντρωσις τῶν καθολικῶν δυνάμεων προκαλεῖ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀτομικῶν. Τὸ ἄτομον, ἐμπιστευόμενον εἰς ἑαυτὸ καὶ μόνον, καθίσταται ἰσχυρότερον. Μελετήσατε τὴν συνείδησίν σας, καὶ θέλετε κατανοήσῃ, ὅτι ἡ ἐθνικὴ δύναμις τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκεται ἐντὸς τῶν ἀτόμων. Τὸ κράτος δι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει. Δυστυχία μεγάλη. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐξαναγκάζει τὸν Ἕλληνα, ἐν οἱᾳδήποτε κοινωνικῇ τάξει καὶ ἂν εὑρεθῇ, νὰ ἀγωνισθῇ μὲ τὰς ἰδίας δυνάμεις του. Πάντοτε ἐμεγαλούργησεν, ἐμπιστευθεὶς εἰς αὐτάς».

Μετὰ τὴν εἰσήγησιν ταύτην, ἣν περιληπτικῶς μόνον παραθέτω ἐνταῦθα, διότι καὶ ἐκτενεστέρα ἦτο καὶ ἁπλουστέρα τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἔκφρασιν, ὁ κ. Καζάζης ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν, ἐπὶ ὥραν περίπου, τὰ κατὰ τὴν σύγχρονον κατάστασιν τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, καταδείξας τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διατρέχει κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τὸ ἑλληνικὸν γένος, πολλαχοῦ μέν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐν Μακεδονίᾳ, προκαλῶν εἰς συνεργασίαν μετὰ τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν πάντα ὁμογενῆ, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ παραμένει ἑλληνικὴ ὅπου τῆς γῆς καὶ ἂν εὑρίσκηται. — «Δεινὸς ἀγών, ἐπιφωνεῖ, διεξάγεται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἐχαρακτήρισεν ὁλόκληρον περίοδον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἀμφισβητοῦσιν αὐτὴν πολλοὶ καὶ ποικίλοι ἀπαιτηταί, ἔνοικοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, καὶ ἀπώτερον αὐτῆς κατοικοῦντες. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ καθῆκον ὀφείλει νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτῆς, οὐχὶ μόνον διὰ τῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων. Πρότερον ἡ ἑλληνικὴ δρᾶσις περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τοῦ Σχολείου, διὰ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου. Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ ἐθνικὴ ἄμυνα ἦτο ἰσχυρὰ καὶ δυσκαταγώνιστος. Ἀλλ' ἀπό τινος χρόνου οἱ ἀπαιτηταὶ ἤρξαντο θέτοντες εἰς ἐνέργειαν τὴν βίαν καὶ τὸν τρόμον πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν Μακεδόνων νὰ ἐξωμόσωσι τὴ ἐθνικὴν αὐτῶν ἰδέαν. Ὁ ἐμπρησμὸς καὶ ὁ φόνος κατέστησαν τὰ ὅπλα τῶν ἡμετέρων ἐχθρῶν ἐν τῇ πρὸ κατάκτησιν τῶν μακεδονικῶν συνειδήσεων ἐνεργείᾳ αὐτῶν. Καὶ ἔσχον δυστυχῶς οἱ ἀπαίσιοι οὗτοι ἐρημωταὶ τῆς Μακεδονίας τοὺς θαυμαστὰς καὶ μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καθῆκον εἶχον οἱ Μακεδόνες νὰ ἐξεγερθῶσι, νὰ ἀμυνθῶσι, νὰ ὀργανωθῶσι πολεμικῶς πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων ἀπὸ τοῦ πατρίου ἐδάφους. Ἐν τῷ ἀγῶνι δὲ τούτῳ δὲν ἀπέμειναν μόνοι. Προσῆλθον ἐπίκουροι αὐτῶν ἐκ πάσης ἑλληνικῆς γῆς, ἐκ τῆς ἐλευθέρας, ἐκ τῆς ἀλυτρώτου, ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ διασπορᾷ ἀδελφῶν, ὅπως ἀγωνισθῶσι τὸν ἱερὸν καὶ τίμιον ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἀμέσως κατεδείχθη ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις τοσοῦτον ἐπ' ἐσχάτων εἶχε κηρυχθῇ ὡς ἐστερημένη ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Καὶ ἤδη ἐξεμάνησαν οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωμουνίᾳ, ἐπιδιώκοντες διὰ θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ προέβησαν κατὰ τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀπὸ αἰώνων οἰκούντων ἡμετέρων ἀδελφῶν εἰς ἀντεκδικήσεις, ἀπο-

κρουομένας ὑπὸ πάσης ἠθικῆς καὶ ὑπὸ παντὸς ἀνθρωπίνου δικαίου. Ὁ πεπολιτισμένος κόσμος προσβλέπει μετ' ἀδιαφορίας τὰ τελούμενα ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐγκλήματα ἐπὶ ἀθωοτάτων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Ἡμεῖς βεβαίως οἱ Ἕλληνες δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ παραδώσωμεν αὐτὴν βορὰν εἰς τοὺς ἐξώλεις δαίμονας τοῦ Ἅδου, μεθ' ὅσην καὶ ἂν αἰσθανώμεθα ὀδύνην διὰ τὰ τελούμενα ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν παρὰ τὸν Δούναβιν, τὸν Εὔξεινον καὶ τὸν Αἷμον. Θὰ ἐξακολουθήσωμεν ἀγωνιζόμενοι ἐν Μακεδονίᾳ. Διότι, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐπαναλάβω διὰ μυριοστὴν φοράν, ἄνευ Μακεδονίας Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ».

Ἡ ὁμιλία ἀπεπερατώθη ἐν μέσῳ τῆς συγκινήσεως τῶν εἰς αὐτὴν παρευρεθέντων. Πάντες ἔσπευσαν πρὸς τὸν ἀγορητήν, σφίγγοντες αὐτοῦ τὴν χεῖρα. Μεθ' ὃ κατήλθομεν εἰς τὴν προκυμαίαν, καὶ ἐν τῇ εὐρείᾳ αἰθούσῃ τοῦ ἐπ' αὐτῆς κειμένου ἑλληνικοῦ ξενοδοχείου δαψιλὲς παρέθηκαν οἱ πρόκριτοι τῶν ὁμογενῶν γεῦμα εἰς τὸν ἐθνικὸν ἄνδρα. Μετὰ τὸ πέρας δ' αὐτοῦ πλεῖστοι μετέβησαν ἐφ' ἁμάξης εἰς τὸν ἐγγὺς κείμενον βοτανικὸν κῆπον, σπανιώτατα φυτὰ κεκτημένον, ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ ὁποίου ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης Ποιμενίδης ἐφωτογράφησεν ἐν καλλιτεχνικωτάτῳ συμπλέγματι τοὺς παρευρεθέντας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀλησμονήτου ἐκείνης ἡμέρας.

*
* *

Τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, ἠκούσθη ὁ συριγμὸς τοῦ ἀτμοπλοίου, ἑτοιμαζομένου νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν δεκάωρον ἀπέχουσαν πόλιν Πότιον, εἰς ἣν εἶχε προσκληθῇ πρὸ ἡμερῶν, ἤδη δὲ τηλεγραφικῶς, γνωσθείσης τῆς εἰς Σουχοὺμ-Καλὲ μεταβάσεως αὐτοῦ, ὁ πρόεδρος κ. Καζάζης. Ἠναγκαζόμεθα μετὰ λύπης νὰ ἐγκαταλείπωμεν τοὺς φιλόφρονας ἐκείνους Ἕλληνας καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν φυσικῶν καλλονῶν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου. Αὐθωρεὶ προσήλθομεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον. Ἐγκάρδιοι ἀποχαιρετισμοί, ὑποσχέσεις περὶ λίαν προσεχοῦς ἐπανόδου. Ταῦτα ἦσαν αἱ τελευταῖαι ἡμῶν λέξεις, καθ' ἣν στιγμὴν ἤδη τὸ ἀτμόπλοιον ἡτοιμάζετο πρὸς ἀπόπλουν. Μετ' ὀλίγον ἡ λέμβος παρελάμβανε τοὺς συνοδεύσαντας ἡμᾶς μέχρι τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐνῷ ἡ σκοτία τῆς νυκτὸς καὶ ἡ ἀρξαμένη νὰ πίπτῃ λεπτὴ βροχὴ μᾶς ἐξηνάγκαζε νὰ καταλίπωμεν τὸ κατάστρωμα καὶ νὰ κατέλθωμεν ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ ἀτμοπλοίου.

Περὶ τὴν πρωΐαν ἀφικνούμεθα εἰς Πότιον. Ὁ βροχερὸς καιρὸς μᾶς ἐξηνάγκασε νὰ περιμείνωμεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ κατέφθανεν ἡ ἐκ τῆς τέταρτον τῆς ὥρας ἀπεχούσης πόλεως Ἐπιτροπὴ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος πρὸς παραλαβὴν ἡμῶν. Μικρασιᾶται καὶ οὗτοι, ἄνδρες ἀρτίας μορφώσεως, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἔγκριτοι τῶν ὁμογενῶν, οὓς συνηντήσαμεν ἀνὰ πάσας τὰς ἑλληνικὰς

παροικίας τοῦ Καυκάσου, παρὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν κέντρων ἀπόστασιν, γινώσκοντες ἀκριβέστατα τὰ καθ' ἡμᾶς, εἴτε τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ, εἴτε τὰ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, καὶ κρίνοντες περὶ αὐτῶν ἀσφαλέστατα, ἅτε διατελοῦντες ἔξω τῆς νεφέλης καὶ τοῦ κονιορτοῦ τῶν κομματικῶν καὶ προσωπικῶν παθῶν, συμφερόντων καὶ βλέψεων. Δὲν ἀναφέρω ὀνόματα, ἵνα μὴ ὑποτεθῇ, ὅτι γίνεται διάκρισις τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς φιλοπατρίας Ἑλλήνων, ὧν οἱ πλεῖστοι, καίπερ γεννηθέντες μακρὰν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔχουσιν αἰσθήματα ἐθνικώτερα καὶ φιλογενέστερα διὰ τῶν πραγμάτων ἑκάστοτε ἐκδηλούμενα, ἐκείνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἢ βιοῦσιν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῶν Ἀθηνῶν, κατέναντι τῆς πολυθρυλήτου ἀττικῆς Ἀκροπόλεως.

Ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ὡδηγήθημεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁμογενοῦς κ.Ν. Αὐγερινοῦ, τέως ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Παρὰ τὸν βροχερὸν καὶ ἥκιστα φιλόφρονα καιρὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, πλεῖστοι τῶν ὁμογενῶν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος προσήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν, διότι ἀδύνατος καθίστατο ἡ ἔξοδος ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξηναγκασμένος οὗτος ἀποκλεισμὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ, κειμένῃ ἐντὸς πλουσίου κήπου, ἐγγὺς τῆς ὁποίας κατέρρεε ποταμός, παρεῖχεν ἡμῖν πολλὰ θέλγητρα καὶ εὐχαρίστησιν. Ὕστερον ἀπὸ τόσας διαλέξεις ἐν τοῖς μεγάλοις κέντροις τῆς Ἀζοφικῆς καὶ τοῦ Καυκάσου, καθ' ἃς ἐξηντλήθησαν ἅπαντα τὰ ἐθνικὰ θέματα, φιλικὴ περὶ τῶν θεμάτων τούτων συνομιλία καὶ συζήτησις καὶ αἱ ἀναπόφευκτοι διχογνωμίαι προσέδιδον εἰς τὴν ἐν Ποτίῳ διαμονὴν ἡμῶν εὐχάριστον ζωηρότητα. Ἐν τῷ γεύματι, ὅπερ προσηνέχθη τῷ κ. Καζάζῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Αὐγερινοῦ, καὶ εἰς ὃ μετέσχον πάντες οἱ πρόκριτοι τῆς Κοινότητος, μετὰ τὰς προπόσεις, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων ἐθνικῶν θεμάτων, τῶν ἀπασχολούντων σήμερον τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἤρξαντο αἱ συζητήσεις, παραταθεῖσαι ἐπὶ μακρὸν μεταξὺ τῶν συνδαιτημόνων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως δύο γνῶμαι ἰδίᾳ ἐξεδηλοῦντο περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ἡ τῶν πρεσβυτέρων συντηρητικωτέρα, καὶ οἱ τῆς νεωτέρας γενεᾶς ριζοσπαστικωτέρα. Ἀλλὰ πάντες συνηντῶντο ἐν τούτῳ, ὅτι ἀνάγκη νὰ κατανοήσῃ τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἐλευθέρου κράτους διαχειριζόμενοι τὰ ἐθνικὰ πράγματα, ὅτι μέγας κίνδυνος ἐπίκειται ἐπὶ τοῦ Γένους, ὅτι ἀνάγκη συντάξεως καὶ σκοπίμου διευθύνσεως τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων, καὶ ἰδίᾳ τῶν στρατιωτικῶν, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ὁποίων ἐπὶ τοσούτων ἀπεθρασύνθησαν οἱ ἡμέτεροι ἐχθροί.

Τοιαῦτα ἐλέγοντο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν Ποτίῳ:—«Ἀλλὰ τί πράττετε σεῖς οἱ ἐλεύθεροι; Ἀσχολεῖσθε περὶ μικρά, κορυβαντιᾶτε παρένθυρσοι, ἐνῷ οἱ ἐχθροὶ προβαίνουσιν ὁσημέραι εἰς κατάληψιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ἀκροπόλεων. Θέλουσιν οὗτοι ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐνῷ οἱ ἐν Ἀθήναις θὰ μεριμνῶσι καὶ θὰ τυρβάζωσι περὶ τὴν συζήτησιν ἑώλων κοινοβουλευτικῶν θεμάτων»

* *
*

Τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, παρεσκευζόμεθα πρὸς ἀναχώρησιν, ἢ μᾶλλον πρὸς ἐπιστροφὴν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἡμῶν καὶ ἐπιπονωτάτης ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς τοῦ Καυκάσου Κοινότητας περιοδείας. Οὐδ' ἠδυνάμεθα δυστυχῶς νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν περιοδείαν, ἐπισκεπτόμενοι καὶ ἄλλας Κοινότητας, οἷον τὴν τοῦ Κὰρς καὶ τοῦ Βατούμ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ὁμογενεῖς Κοινότητας τῆς νοτίου Ρωσσίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ τῆς Ὀδησσοῦ, προβαίνοντες μέχρι Μόσχας κατὰ τὸ προδιαγεγραμμένον σχέδιον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκ τῶν Κοινοτήτων ἰδιαιτέρων πρὸ πολλοῦ χρόνου προσκλήσεων πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐθνικωτάτης Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καθ' ἣν ἡμέραν εὑρισκόμεθα ἐν Σουχοὺμ-Καλέ, ἡ ρωσσικὴ Δοῦμα διελύετο ἐν Πετρουπόλει δι' αὐτοκρατορικοῦ οὐκαζίου, ἐξεγέρσεις διεφημίζοντο καὶ ἀπεργίαι ἐξερρήγνυντο πολλαχοῦ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας, μηδὲ τοῦ Καυκάσου ἐξαιρουμένου. Ἐπιτακτικὴ ἄρα παρίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Ταϊγάνιον, καὶ τοῦτο διὰ τῶν τμημάτων ἐκείνων τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἑλληνικῶν αὐτοῦ Κοινοτήτων, ἃς εἴχομεν ἐπισκεφθῇ μετὰ τοῦ κ. Προέδρου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Καὶ μετ' ὀλίγον, ἐπιβάντες ἁμαξῶν μετά τινων ἐκ τῶν ὁμογενῶν τοῦ Ποτίου, κατηυθυνόμεθα πρὸς τὸν λιμένα, ἐν ᾧ ἦτο ἠγκυροβολημένον τὸ ἀτμόπλοιον, ἕτοιμον ἤδη πρὸς ἀπόπλουν.

Τὸ Πότιον ἦτο ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῶν ἀνὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὸν Καύκασον ἐπισκέψεων ἡμῶν. Ἡ περιοδεία αὕτη, ἡ τοσοῦτον ἀποκαλυπτικὴ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας, ἐνέπνεε θλῖψιν ἅμα καὶ εὐφροσύνην, ποικίλας σκέψεις εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρὸ τοῦ καταπληκτικοῦ φαινομένου τῆς διασπάσεως τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, ἀλλὰ καὶ τῆς μηδέποτε ἐξαντλήσεως αὐτῶν, κατελαμβάνετο ἐκ μελαγχολίας. Τὸν ἤκουσα πλέον ἢ ἅπαξ λέγοντα:—«Τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ Ἑλληνισμός, ἡ δύναμις αὕτη, ἡ ἀείποτε ζωηρὰ καὶ εὔρωστος, ἂν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ἑνότητα, τὴν προσήκουσαν διεύθυνσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ σταδιοδρομίᾳ; Εἴμεθα μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ ὡς ἄτομα, ἀλλ' ὡς σύνολον, ὡς κράτος, ὡς κεντρικὴ δύναμις καὶ διεύθυνσις;...Πρὸ ὀγδοήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐκήρυξεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ παλλιγγενεσίαν. Συνέστη ἐλεύθερον κράτος πρὸς πραγμάτωσιν πλήρους ἱστορικῆς ἀναγεννήσεως διὰ τῆς πολιτικῆς ἑνότητος. Τὸ κράτος δυστυχῶς παρεγνώρισε τὴν ἀποστολήν του. Καὶ σήμερον τὸ ἑλληνικὸν Γένος διέρχεται τὴν θλιβερωτάτην τῶν κρίσεων. Τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα; Τὸ κράτος ἀδρανεῖ, τὸ ἔθνος, ἐλλειπούσης διευθύνσεως, φέρεται τῇδε κἀκεῖσε ἀνερμάτιστον, ἄνευ κεντρικῆς ἰδέας. Τραγικὴ πραγματικότης!»

Αἱ πένθιμοι αὗται σκέψεις πλέον ἢ ἅπαξ μᾶς ἀπησχόλησαν καὶ μᾶς κατετά-

ραξαν κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἀνὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τοῦ Καυκάσου ἡμετέραν περιοδείαν. Ἀλλ' ὅταν ἐπανεβλέπομεν τὸ θαυμάσιον φαινόμενον τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, θριαμβευούσης καὶ ἐπικρατούσης ἐν ξέναις χώραις, ἄνευ προστασίας, κατελαμβανόμεθα ἐξ ἐλπίδων, ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ἐκ πίστεως περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἰδίᾳ ἐγοήτευεν ἡμᾶς καὶ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος πεποίθησιν, ἦτο τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἡ ἀδάμαστος φιλοπατρία τῶν ἀνὰ τὰς χώρας ταύτας Ἑλλήνων τοῦ Πόντου. Χθὲς ἀκόμη τουρκόφωνοι, ἀπὸ αἰώνων ἀπολέσαντες διὰ τοῦ καταναγκασμοῦ τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἐπανεῦρον αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς πατρῴας θρησκευτικῆς πίστεως, δι' ἧς παρέμεινεν ἀκήρατος ἐπὶ αἰῶνας ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ σαφῶς κατανοεῖται, ὅτι τὸ κύριον γνώρισμα ἔθνους τινὸς δὲν εἶνε ἀποκλειστικῶς ἡ γλῶσσα. Ἰσχυροτέρα αὐτῆς εἶνε ἡ ἐθνικὴ συνείδησις.

* *
*

Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Καυκάσου, κατὰ θετικωτάτας πληροφορίας, ὑφίσταται ἀπὸ αἰώνων. Ἐκ τοῦ Πόντου ἐξ ἄλλων τμημάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, προσήρχοντο Ἕλληνες, ἐγκαθιστάμενοι καὶ δημιουργοῦντες συνοικισμοὺς καὶ κοινότητας. Καθιστάμενοι χρήσιμοι παράγοντες καὶ συντελεσταὶ τῆς προόδου τῶν χωρῶν τούτων, ἐλάμβανον παρὰ τῶν κρατούντων ἄξια λόγου δικαιώματα. Μεταξὺ τούτων ἐτύγχανε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτονόμου ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, τὸ δικαίωμα ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπικῆς, μαρτύριον τῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῆς δυνάμεως, ἣν ἐξήσκει ἄλλοτε τὸ ἡμέτερον Γένος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη ὑφίστατο πρὸ παλαιτάτου καιροῦ, κατηργήθη δὲ μόλις κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ρωσσικὸν φύλλον, ἡ «*Ἐφημερὶς τῆς Τιφλίδος*», ἐδημοσίευσε τὸν Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Καυκάσου ἀρχιεπισκοπῆς, ἅτινα καὶ ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ἄξια νὰ προκαλέσωσι τὰς σκέψεις καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἁρμοδίων ἐκ τῶν ἡμετέρων.

«Δὲν παρῆλθον ὀγδοήκοντα ἔτη, ἀφ' ὅτου κατηργήθη ἡ ἐν Καυκάσῳ ἑλληνικὴ ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ὅμως ἡ πρόσφατος ὕπαρξις ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐν Γεωργίᾳ ἔχει σχεδὸν λησμονηθῇ. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὕτη, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργιανοῦ βασιλέως Γοργουλάνου κατὰ τὸν ς' αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἦτο ἤδη ἁγνῶς ἑλληνική, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείου. Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας ἑλληνικὰς πηγὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, εἰ καὶ τοιαῦται πηγαὶ δέον νὰ ὑπάρχωσι, διότι οἱ Ἕλληνες ἀρχιεπίσκοποι ἐλάμβανον τὴν εὐλογίαν καὶ διωρίζοντο παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχου.

»Ὡς καθέδρα τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἀρχιεπισκοπῆς ἐχρησίμευεν ὁ ἐν Ἀχταλᾷ, ναός, εἰς ἀπόστασιν 80 βερστίων ἀπὸ τῆς Τιφλίδος.

»Ἀδύνατον εἶνε νὰ ὁρισθῇ ἐπακριβῶς ἡ ἐποχή, ἀφ' ἧς ὑφίσταται ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἀρχιεπισκοπή. Περὶ τῆς μητροπόλεως ταύτης αἱ γνῶμαι τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν διαφέρουσι σημαντικῶς. Ὁ κόμης Μουραβιέφ, ἐπισκεφθεὶς τὸν ναὸν τοῦ Ἀχταλᾶ κατὰ τὸ 1846, ἀναφέρει ἐκ λόγων τῶν τότε κατόχων τοῦ ναοῦ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος (610-640), ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ κατὰ τῆς Περσίας, ἀκούσας τὴν τρομερὰν εἴδησιν, ὅτι ἐξ ἑνὸς μὲν οἱ Σκῦθαι, ἐξ ἄλλου δὲ οἱ Πέρσαι εἶχον πλησιάσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ὑπεσχέθη νὰ κτίσῃ ναὸν τῆς Θεομήτορος εἰς τὸ μέρος, ἔνθα ἤθελε πληροφορηθῇ, περὶ τῆς σωτηρίας τῆς πρωτευούσης του. Τὴν εὐχάριστον ταύτην εἴδησιν ἔμαθεν ἐν Ἀχταλᾶ. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς πύλης καὶ ἐπὶ ὀρεινοῦ μέρους εἶχε ζωγραφηθῇ ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, διότι πρὸ τῆς θαυματουργοῦ ταύτης εἰκόνος ὁ πατριάρχης Σέργιος ἔψαλλεν ὅλην τὴν νύκτα τὸν *Ἀκάθιστον*, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας.

»Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ κατοικοῦντος εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ὁ κόμης Μουραβιὲφ φρονεῖ, ὅτι δέον νὰ ὑπῆρξε πολυπληθής, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν περισωζομένων ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων χωρίων. Ἡ αὐτὴ παράδοσις λέγει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, πληροφορηθεὶς περὶ τῶν πλουσίων μεταλλείων τῆς χώρας, εἶχεν ἀποστείλῃ μέγαν ἀριθμὸν Ἑλλήνων μεταλλωρύχων.

»Ἐὰν ἡ παράδοσις αὕτη ἀληθεύῃ, δέον νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Μητρόπολις ἱδρύθη κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συγκρατήσῃ αὐτόθι τοὺς Ἕλληνας καὶ ἰδίως χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος τῆς Γεωργίας μετὰ τοῦ Βυζαντίου, γνωστὸν δέ, ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν δεσμὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου κατέστη στενώτερος. Ὁπωσδήποτε εἶνε ἀναμφισβήτητος ἡ ὕπαρξις τῆς ἐν Γεωργίᾳ ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἕλληνες, φεύγοντες τὸν τουρκικὸν ζυγόν, μετενάστευον ἐκ Βυζαντίου εἰς Γεωργίαν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρχον Ἕλληνες ἐν Γεωργίᾳ.

»Πρὸ τῆς καταλήψεως εἰσέτι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, τῷ 1204, εἰς Γεωργίαν κατέφυγον ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Δαυΐδ, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν, μεθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, φοβούμενοι τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐκθρονισάσης αὐτοὺς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων.

»Ἱστορικῶς εἶνε βεβαιωμένη ἡ ὕπαρξις ἑλληνικῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐν Γεωργίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τελευταῖος Ἕλλην ἀρχιεπίσκοπος ἐν Γεωργίᾳ ὑπῆρξεν ὁ Ἰωακείμ, καταγόμενος ἐξ Ἀγκύρας, ἀνατραφεὶς ἐν Κύπρῳ, διορισθεὶς ἀρχιεπίσκοπος τῷ 1802 καὶ ἀποθανὼν ἐν ἔτει 1827. Ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατηργήθη ἡ ἐν Καυκάσῳ ἑλληνικὴ Μητρόπολις καὶ προσηρτήθη εἰς τὸ Ἐξαρχεῖον τῆς Γεωργίας.

»Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γεωργιανοῦ βασιλέως Ἡρακλείου τοῦ Β' οἱ ἐν Καυκάσῳ Ἕλληνες δὲν ὑπερέβαινον τὰς πέντε χιλιάδας. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται

εἰς 130 χιλιάδας. Διὰ τοῦτο ἐπιλέγει ἡ «*Ἐφημερὶς τῆς Τιφλίδος*», ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων εἰς τοὺς ἐν Καυκάσῳ Ἕλληνας, οἵτινες δὲν εἶχον περιορισθῇ εἰς τὰ δίκαια ταῦτα ἐπὶ τῶν Γεωργιανῶν βασιλέων καὶ κατὰ τὰ πρῶτα εἴκοσι πέντε ἔτη τῆς ρωσσικῆς ἐξουσίας, ἡ ἀπόδοσις τῶν δικαίων τούτων εἶνε ἐπιθυμητὴ καὶ ἀπαραίτητος.»

Ἐν τῇ κατὰ τοὺς τελευταίους καιροὺς ἐξεγέρσει τοῦ δημοσίου φρονήματος ἐν Ρωσσίᾳ, τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ διεκδικοῦντος τὰ δίκαια τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ Καυκάσου ἀπὸ τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης. Παραλλήλως μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας ἀπηυθύνθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες πρό τινος χρόνου εἰς τὴν ρωσσικὴν Κυβέρνησιν, ἐξαιτούμενοι, ἵνα ἐπιτραπῇ αὐτοῖς νὰ διδάσκωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐν ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ ἐκκλησιάζωνται, χρώμενοι τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐν τοῖς ναοῖς. Ἄδηλον, ὁποία ἔσται ἡ τύχη τοῦ ὑποβληθέντος τῇ ρωσσικῇ Κυβερνήσει ὑπομνήματος τῶν Ἑλλήνων τούτων τοῦ Καυκάσου. Ἀλλὰ κρίνω ἄξια ἀναγραφῆς ἐνταῦθα τὰ αἰτήματα αὐτῶν, εὐχόμενος πλήρη ἐπίτευξιν. Τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ ὑπομνήματος ἔχουσιν, ὡς ἑξῆς:

« Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ Καυκάσου συνενοῖ τὴν φωνήν του μετὰ τῶν λοιπῶν ἐθνικοτήτων πρὸς ταχεῖαν εἰσαγωγὴν ἐπαρχιακῶν διατάξεων ἐπὶ βάσεων πλήρους αὐτοδιοικήσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκτεθέντων ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τοῦ Καυκάσου διὰ τὸ συμφέρον τῆς κοινῆς εὐημερίας ἀναγνωρίζει ἀπαραίτητα:

»1) Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως τῶν μερῶν τοῦ Καυκάσου, τῶν κατοικουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων, ἡ διδασκαλία νὰ γίνηται εἰς τὴν μητρικὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, μὲ ὑποχρεωτικὴν ἐκμάθησιν καὶ τῆς γλώσσης τῆς χώρας.

»2) Εἰς τὰ εἰρημένα σχολεῖα ἡ διδασκαλία νὰ παρέχηται δωρεάν.

»3) Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὅπου φοιτῶσιν οὐχὶ ὀλιγώτεροι τῶν πέντε Ἑλλήνων μαθητῶν νὰ γίνηται συστηματικὴ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἰδιαιτέρου μαθήματος μέχρι τῆς τελευταίας τάξεως ἀποκλειστικῶς.

»4) Νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύσῃ ἑλληνικὰς σχολὰς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐν αἷς τὰ μαθήματα νὰ διδάσκωνται εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ ὑποχρεωτικὴν ἐκμάθησιν τῆς ρωσσικῆς γλώσσης καὶ ἐν περιπτώσει ἐθνικοποιήσεως τῶν σχολῶν, νὰ ἱδρύωνται τοιαῦται καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας.

»5) Νομίζοντες ἀναγκαίαν τὴν ἵδρυσιν ἐν τῇ χώρᾳ ἀνωτέρων σχολῶν, κοινῶν καὶ εἰδικῶν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον τὴν σύστασιν ἐν αὐταῖς ἕδρας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τῆς τε ἀρχαίας καὶ συγχρόνου φιλολογίας.

»6) Νὰ τεθῇ ἐν τῷ ὀργανικῷ δεσμῷ τῶν σχολῶν ὁ αὐτὸς τύπος.

»7) Ἡ διεύθυνσις τοῦ διοικητικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ τμήματος ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις ν' ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα.

»8) Νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τοῦ Καυκάσου νὰ ἔχῃ τὸν ἐπί-

σκοπόν του, ὁ ὁποῖος νὰ ἐκλέγηται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας κανονικῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

»9) Νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι καὶ μοναὶ μετὰ τῶν περιουσιῶν αὐτῶν, ἀνηκουσῶν αὐταῖς ὡς ἰδιοκτησίαι, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν περιουσιῶν ἐκείνων, τῶν δωρηθεισῶν αὐταῖς τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας.

»10) Ἐν ὅλαις ταῖς ἑλληνικαῖς Ἐκκλησίαις ἡ ἱεροτελεστία νὰ γίνηται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

»11) Ν' ἀνατεθῇ ἡ ἐκλογὴ καὶ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀμοιβὴ αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς Κοινότητας.

»12) Νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι μεταξύ των τοὺς προϊσταμένους των, τῇ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἕλληνος Ἐπισκόπου

»13) Νὰ μὴ ἀπαγορεύηται εἰς τοὺς ξένους ὑπηκόους νὰ κατέχωσιν εἰς τὰ μέρη τοῦ Καυκάσου θέσεις ἱερέων καὶ διδασκάλων ἄνευ ἐξετάσεως αὐτῶν εἰς τὴν ρωσσικὴν γλῶσσαν.

«14) Αἱ εὑρισκόμεναι ὑπὸ ἐκμίσθωσιν τῶν ἑλληνικῶν ἀγροτικῶν κοινονήτων δημόσιαι γαῖαι ν' ἀνήκωσιν αὐταῖς. Αἱ δὲ κοινότητες, αἱ ἔχουσαι ἀνεπαρκεῖς γαίας νὰ συμμετάσχωσι τῶν δημοσίων γαιῶν, καταλλήλων διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἐν περιπτώσει δὲ ἐλλείψεως τοσούτων ἐλευθέρων γαιῶν, νὰ ἐπιτραπῇ αὐταῖς νὰ μετοικήσωσιν εἰς ἄλλα Κυβερνεῖα καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κάρς.

»15) Νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐπωφελῆται τῶν δημοσίων δασῶν διὰ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας

»16) Νὰ καταργηθῇ ἡ ἀγροφυλακή, ὡς ἄσκοπος καὶ δαπανηρὰ διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ τόπου.

»17) Πρὸς κανονικὴν διανοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ὡς καὶ ἑνοποίησιν μετὰ τῶν αὐτοχθόνων ρωσσικῶν πληθυσμῶν, νὰ δοθῇ ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τῶ συνεδριάσεων, τῶν σωματείων, νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ ἐγγυηθῇ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, νὰ τεθῇ αὐστηρὰ εὐθύνη εἰς τοὺς κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους ἐν τῇ παρανόμῳ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος αὐτῶν πρὸς ζημίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τοῦ ἰδιώτου.

«18) Νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἀπαραίτητος πρόσκλησις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ πρὸς συζήτησιν τῶν ζητημάτων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως τοῦ Κράτους καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν νὰ ἔχῃ ἰδίους ἀντιπροσώπους διὰ τὰ αὐτὰ ζητήματα».

Ἀμφιβάλλω, ἂν τὰ αἰτήματα ταῦτα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Καυκάσου, μαρτυροῦντα τὴν εὐγένειαν καὶ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, θὰ τύχωσι τῆς προσηκούσης προσοχῆς καὶ ἀποδοχῆς παρὰ τῶν κρατούντων ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτο-

κρατορίᾳ. Ἀλλ' ὅπως δήποτε, καθῆκον ἔχουσιν οἱ διέποντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ πράγματα τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους νὰ σκεφθῶσι καὶ μεριμνήσωσι σοβαρώτερον περὶ τῶν ἑλληνικῶν τούτων πληθυσμῶν, οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιωκόντων ἐν τῇ ξενητειᾷ ἢ τὴν διατήρησιν τῶν δύο πολυτίμων προγονικῶν θησαυρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἀκηράτων παραμεινάντων ἀπὸ αἰώνων—τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας.

Ἂς ἐμπνευσθῶμεν καὶ ἂς ἐνισχυθῶμεν ἐν τῇ ἐθνικῇ πίστει καὶ ἐγκαρτερήσει ὑπὸ τῶν αἰτημάτων τούτων τῶν μικρασιανῶν τοῦ Καυκάσου Ἑλλήνων.

Ε΄

Ἀπὸ Ποτίου μέχρι Νοβορρωσίσκης διὰ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ, καὶ ἀπὸ Νοβορρωσίσκης μέχρι Ταϊγανίου διὰ τῆς σιδηρᾶς εἶνε ταξείδιον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐπίπονον, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς εὐχάριστον. Εἴχομεν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σταματήσωμεν ἐπί τινας ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡμέραν ὁλόκληρον, ἔν τισι τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἵνα συναντηθῶμεν ἐκ νέου μετὰ τῶν ἐν ταῖς Κοινότησι ταύταις ἡμετέρων γνωρίμων. Οὕτω παρεμείναμεν ἐν Νοβορρωσσίσκῃ, Αἰκατερινοδάρ, Καυκασίᾳ καὶ Ροστοβίῳ. Μετὰ πενθήμερον δὲ ἐφθάνομεν ἐπὶ τέλους εἰς Ταϊγάνιον. Οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων, γινώσκοντες τὴν ὥραν τῆς ἀφίξεως ἡμῶν, προσῆλθον εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πρὸς ὑποδοχήν Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς πόλεως ταύτης, παρὰ τὴν κατὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὁπωσδήποτε παρακμὴν τοῦ ἐμπορίου αὐτῆς, διατηρεῖ οὐχ ἧττον ἀκμαίαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ φιλοπατρίαν. Δύναμαι δ' εἰπεῖν, ὅτι ἡ σχολὴ αὐτῆς, τῆς ὁποίας τὸ κτίριον ὀφείλεται εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἀγαθοῦ Ἕλληνος, τοῦ κ. Π. Κομνηνάκη, εἶνε μία τῶν ἀρίστων τῆς νοτίου Ρωσσίας Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης τοῦ Ταϊγανίου εἶνε παλαιτάτη. Ἀντιγράφω ἐνταῦθα, χάριν τῶν περιέργων, πληροφορίας, εἰλημμένας ἐκ ρωσσικοῦ περιοδικοῦ, περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ταϊγανίου.

«Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἐν Ταϊγανίῳ ἰδίας ἀνεξαρτήτου ἐνορίας, τοῦ τρόπου καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις ἐγγράφων ἔχομεν ἀρκούντως βασίμους καὶ ἀκριβεῖς ἱστορικὰς εἰδήσεις, ἃς μεταφέρομεν ὧδε.

«Τὸ Ταϊγάνιον ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἦτο γνωστὸν εἰς πολλοὺς βιομηχάνους Ἕλληνας, ὡς πόλις κατάλληλος καὶ πρόσφορος δι' ἐμπορίαν. Ἀπὸ τοῦ 1770 συχνότερον καὶ πολυπληθέστεροι ἤρξαντο νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Ταϊγάνιον δι' ἐμπορικὰς των

ὑποθέσεις Ἕλληνες ἔμποροι καὶ βιομήχανοι, ἐργοστασιάρχαι καὶ τεχνῖται· καί τινες μὲν τούτων διέμενον ἐν Ταϊγανίῳ προσωρινῶς, οἱ ἄλλοι δὲ ἐξέλεξαν αὐτὸ ὡς τόπον ὁριστικῆς διαμονῆς των. Τῇ διαταγῇ τοῦ φρουράρχου Ταϊγανίου τῷ 1773 προσδιωρίσθη ἐν τῇ πόλει, ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, ἴδιον τμῆμα, προάστειον τῆς πόλεως, δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, τούς τε προσωρινῶς διαμένοντας καὶ τοὺς ὁριστικῶς ἐγκαταστάντας. Τῷ 1776, κυβερνητικῇ ἀδείᾳ, ἐγκατεστάθη αὐτόθι καὶ ἡ ἐξ Ἑλλήνων *ἀλβανικὴ φάλαγξ*, ἐκ 200 ψυχῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὡς καὶ οἱ ἀφιχθέντες ἐκ διαλειμμάτων κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς Ταϊγάνιον πρὸς ἐγκατάστασιν πλεῖστοι Ἕλληνες. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων ἁπαξαπάντων τῶν ἐν Ταϊγανίῳ καὶ τοῖς πέριξ Ἑλλήνων, τῶν τε προσωρινῶς ἐνδημούντων καὶ τῶν ὁριστικῶς ἐγκαταστάντων, διωρίσθη ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Ἕλλην ἱερομόναχος Γεράσιμος Μπελούσης, ποὸς ὃν ἐπετράπη νὰ ἱερουργῇ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, κατὰ σειρὰν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων.

»Ὁ κατὰ τὸ 1778 ὅμως ἐπισκεφθεὶς τὸ Ταϊγάνιον πανιερώτατος ἀρχιεπίσκοπος Σλαβονίας καὶ Χερσῶνος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, ἰδὼν αὐτὸς οὗτος καὶ παρ' ἄλλων ἀκούσας, ὅτι ὁ ἱερομόναχος Γεράσιμος οὐδόλως ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν θέσιν καὶ τὸν προορισμόν του, ἀντικατέστησεν αὐτόν, κοινῇ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιθυμίᾳ, δι' ἑτέρου Ἕλληνος ἱερομονάχου, τοῦ Ἐπιφανίου, συμβουλεύσας αὐτοὺς ν' ἀνεγείρωσιν ἐν τῇ πόλει ἰδίαν ἐκκλησίαν, σχηματίζοντες ἀνεξάρτητον ἐνορίαν. Ἐκ τῶν συμβουλῶν καὶ προτροπῶν τοῦ πανιερωτάτου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐνθαρρυνθέντες οἱ τοῦ Ταϊγανίου Ἕλληνες, ἐξέλεξαν ἐπιτρόπους, πρὸς οὓς ἐ ετείλαντο τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν τῶν δεόντων περὶ τῆς οἰκοδομῆς ἐν Ταιγανίῳ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἐκλεχθέντες παρὰ τῆς Κοινότητος, πρὸ παντὸς ἄλλου, παρεκάλεσαν τὴν Ἀρχὴν νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ἐν τῇ πόλει καταλληλότερον τμῆμα πρὸς οἴκησιν, ὁρίσῃ δ' ἐν αὐτῷ καὶ τὸν τόπον πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας. Τυχόντες τοῦ ποθουμένου καὶ ἀνεγείραντες ἐν τῇ νέᾳ συνοικίᾳ οἰκίας τινάς, ἐφοδιασθέντες διὰ τῶν ἀναγκαίων, οἱ Ἕλληνες Ταϊγανίου ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπέστησαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας.

»Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1780 οἱ Ἕλληνες ἔμποροι Ταϊγανίου Γεώργιος Τριαφύλλου, Δημήτριος Πηνιατῶρος, Γεώργιος Γούνης, Ἀναστάσιος Βούλγαρις, Δημήτριος Παλαμάρης, Ἐμμανουὴλ Κοκκινάκης, πλοίαρχος, Γεώργιος Οἰκονόμου, Παναγιώτης Σμυρίλας, Γεώργιος Κρανιώτης, Ἰωάννης Ρωσσέτης καὶ Παναγιώτης Ἀσλάνης ἐξ ὀνόματος ἁπάσης τῆς Κοινότητος ὑπέβαλον τῷ πανιερωτάτῳ Νικηφόρῳ Θεοτόκῃ, ἀρχιεπισκόπῳ Σλαβονίας καὶ Χερσῶνος, αἴτησιν, ἐν ᾗ ἔγραφον: «Καταφυ«γόντες ἐκ διαφόρων μερῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν καὶ εὐμενῆ προστα«σίαν τῆς αὐτοκρατορίσσης πασῶν τῶν Ρωσσιῶν εἰς Ταϊγάνιον, παρεχωρήθη ἡμῖν «προάστειον, καταλληλότερον δι' ἐμπορικὰς ἐργασίας ἢ ὅ περ κατείχομεν πρότερον. Ἐπειδὴ ὅμως ὡς ξένοι, ἀγνοοῦντες τὴν ρωσσικὴν γλῶσσαν, δὲν ἐννοοῦμεν τὰς παρὰ

«τοῦ ρωσσικοῦ κλήρου τελουμένας ἱεροτελεστίας, ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον τὴν ἀνί-
«δρυσιν ἰδίας ἐκκλησίας,ὅπως αἱ ἱεροτελεστίαι γίνωνται ἐν αὐτῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν
«γλῶσσαν πρὸς ψυχικὴν ἡμῶν παρηγορίαν καὶ γαλήνην·ἀποφασίσαντες δὲ τὴν ἀνέ-
«γερσιν αὐτῆς ἐν τῷ νέῳ τούτῳ προαστείῳ, ἐξελέξαμεν ἐξ ἡμῶν ὀκτὼ εὐσεβεῖς καὶ
«είδήμονας ἄνδρας, ἀποδεχθέντας τὴν φροντίδα ταύτην,ἐκ μὲν τῶν ἐγκατοίκων τούς:
«Ἰωάννην Παλαμάρην, Μιχαὴλ Κανιτζιώτην, Ἰωάν. Γαναλᾶν καὶ Ἰωάννην Πω-
«γωνᾶτον, ἐκ δὲ τῶν παρεπιδήμων τούς : Μάρκον Γαβαλᾶν, Ἀναστάσιον Ἕλληνα,
«Χριστόδουλον Ζακύνθιον καὶ Χριστόδουλον Μπελῖνον· ἐκ κοινῆς δὲ εἰσφορᾶς συνε-
«λέξαμεν πλέον τῶν χιλίων ρουβλίων,διὰ τῶν ὁποίων προητοιμάσαμεν τὸ ὑλικὸν διὰ
«τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας· ἐπίσης ἐπεβάλαμεν φόρον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν μας
«ζυγίων, τῶν μέτρων τοῦ οἴνου καὶ τῶν σκευῶν, ἐν οἷς τὸ βούτυρον ἀναλύεται, πρὸς
«συντήρησιν ἱερέων, διακόνου καὶ λοιπῶν· πρὸς τούτοις ἔχομεν χρήματα δι' ἱερατι-
«κὰς ἐνδυμασίας, κηρίον, ἔλαιον, θυμίαμα καὶ λοιπὰς ἡμερησίας δαπάνας, ὁ δὲ τό-
«πος, ἐφ' οὗ ἀνεγερθήσεται ἡ ἐκκλησία, ὑπεδείχθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως· διὸ
«καὶ ἐξαιτούμεθα ταπεινῶς παρὰ τῆς Ὑμετέρας Πανιερότητος τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν
«εὐλογίαν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας,τὴν ἔκδοσιν βιβλίου διὰ τὰς μελλούσας χρη-
«ματικὰς εἰσφορὰς πρὸς ἐντελεστέραν διακόσμησιν αὐτῆς καὶ τοῦ ἡγιασμένου ἀντι-
«μινσίου.»

«Θεωρῆσαν τὴν αἴτησιν ταύτην καὶ λαβὸν ὑπ' ὄψει ἅπαντα τὰ περιστατικὰ μετὰ τῶν ἐπισυνημμένων τῇ αἰτήσει πληροφοριῶν, τὸ ἱερατικὸν Συμβούλιον Σλαβονίας δι' ἀποφάσεώς του ἐπέτρεψε τοῖς ἐν Ταϊγανίῳ Ἕλλησιν ἐμπόροις, συμφώνως τῇ αἰτήσει των, νὰ ἀνεγείρωσιν ἐπὶ τοῦ παραχωρηθέντος αὐτοῖς μέρους ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων βασιλέων καὶ ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Τὴν 18 Φεβρουαρίου 1781, ἐκδοθέντος τοῦ σχετικοῦ ἱεραρχικοῦ γράμματος, ἐπιτρέποντος τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐκκλησίας, τὴν 24 Μαρτίου 1781 ἡγιάσθη, κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ὁ τόπος παρὰ τοῦ ἐν Ταϊγανίῳ διαμένοντος, Ἕλληνος τὸ γένος, ἀρχιεπισκόπου Ζανάτσκης πανιερωτάτου Νεοφύτου, καὶ ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος.

Δι' ἀναφορᾶς του τῆς 27 Ἰανουαρίου 1782 τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν σῶμα Ταϊγανίου ἀνήγγειλε τῷ πανιερωτάτῳ Νικηφόρῳ, ὅτι ἡ θεμελιωθεῖσα ἐν Ταϊγανίῳ ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου Νεοφύτου ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἀποπερατωθεῖσα ἐντελῶς καὶ ἐφοδιασθεῖσα ἐπαρκῶς διὰ σκευῶν, ἀμφίων, εἰκόνων, βιβλίων καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων εἶνε ἑτοίμη πρὸς ἐγκαινιασμόν· διὸ ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ πανιερωτάτου τὴν ἄδειαν καὶ εὐλογίαν διὰ τὴν ἐγκαινίασιν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἡγιασμένου ἀντιμινσίου.

»Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀναφορᾶς ταύτης, ὁ πανιερώτατος ἐπέτρεψε τὴν ἐγκαινίασιν τῆς ἀνεγερθείσης ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἀποστείλας τὴν 5 Φεβρουαρίου 1782 τό τε ἱεραρχικὸν γράμμα καὶ τὸ ἡγιασμένον ἀντιμίνσιον· τὴν δὲ 13 Μαρτίου 1782 ἐγένοντο παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου Ζαρνάτσκης Νεοφύτου τὰ ἐγκαίνια τῆς

ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, καθ' ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας.

«Ὁ ταχθεὶς παρὰ τοῦ πανιερωτάτου Εὐγενίου τοῖς Ἕλλησι Ταϊγανίου διὰ τὰς ἱεροτελεστίας των κ.λ.π. εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἱερομόναχος Ἐπιφάνιος μετ' οὐ πολὺ ἀπῆλθεν, ἀποβιώσαντος δὲ τὴν 21 Ἰανουαρίου 1781 καὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Ἕλληνος πρωθιερέως Κωνσταντίνου Τσουρλίσκη, διωρίσθη ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἐλισαβετογράδ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου ἱερομόναχος Ἱερεμίας Γραμματικόπουλος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1782 οἱ ἐν Ταϊγανίῳ Ἕλληνες ἔμποροι προσεκάλεσαν ἐκ τῆς νήσου Πάρου τὸν πρωθιερέα Νικήταν Ἄγουρον, ὅστις, μετὰ διετῆ διαμονήν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του. Πρὸς ἀντικατάστασιν τούτου, τῇ αἰτήσει τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἐχειροτονήθη τὴν 28 Ἰουνίου 1784 ἱερεὺς ὁ Ἕλλην Κωνσταντῖνος Παύλου Σχολάριος, πρῴην γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου Μαριουπόλεως, εἶτα δὲ καὶ διδάσκαλος τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου.»

Ταῦτα ἀναφέρει τὸ ρωσσικὸν φύλλον. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες τοῦ Ταϊγανίου, οἱ ἐπιδεικνύοντες τὴν φιλογένειαν αὐτῶν διὰ τῶν πραγμάτων ἐν ἑκάστῃ εὐκαιρίᾳ, ἂς συνεχίζωσι τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τῆς ἱστορικωτάτης Κοινότητος. Ἐνισχύοντες αὐτὴν διὰ τῆς καλῶς ἤδη λειτουργούσης Σχολῆς, δύνανται νὰ καταστήσωσι τὴν πόλιν, ἐν ᾗ παρεπιδημοῦσι, πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν κέντρον τῶν ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας Ἑλλήνων. Ὁ ἐν τῇ διασπορᾷ Ἑλληνισμὸς δεῖται πρωτίστως ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ μορφώσεως. Ἂς συντελέσωμεν πάντες. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ σωτηρία.

* *
*

Ἕνεκα τῶν ἀπεργιῶν τοῦ Ροστοβίου λείπει ἡ εὐκαιρία πρὸς ἀναχώρησιν τοῦ Προέδρου. Ἀναγκάζεται νὰ παραμείνῃ μεταξὺ ἡμῶν ἐπί τινας ἡμέρας. Οἱ ὁμογενεῖς περιποιοῦνται αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης καὶ συμπαθείας, μεθ' ἧ τὸν ὑπεδέχθησαν πρό τινων ἑβδομάδων ἀφικνούμενον ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐκ τῆς μακροτέρας ταύτης παραμονῆς παρέχεται εὐκαιρία τῷ κ. Προέδρῳ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ μελετήσῃ ἀνετώτερον πλεῖστα ἐθνικὰ ζητήματα, ἀφορῶντα εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὁμογενῶν. Οὐδ' ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς Ἑταιρείας ἔσται ἐν τῷ μέλλοντι γενναιοτέρα.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως τοῦ κ. Καζάζη ὁ Πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος κ. Π. Συνοδινός, ὁ τοσοῦτον τιμῶν τὴν ἑλληνικὴν ὁμογένειας ἐν Ταϊγανίῳ, παρέθηκε γεῦμα πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ἦτο, μετὰ τὸ γεῦμα τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ κ. Καζάζη, ἤδη τὸ δεύτερον. Προσεκλήθησαν νὰ μετάσχωσιν αὐτοῦ οἱ τὰ πρῶτα φέροντες τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος. Τὸ γεῦμα

διεξήχθη ἐν ἀπτώτῳ εὐθυμίᾳ καὶ διαχύσει. Πλεῖσται ἐγένοντο προπόσεις. Ἀναγράφω ἐνταῦθα μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν τοῦ ἐνθουσιώδους καὶ φιλοπάτριδος νέου κ. Τζὼν Κέπετζη, μετὰ στοργῆς ἀπεριγράπτου περιποιηθέντος τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἐν Ταϊγανίῳ διαμονήν του.

«Πολυσέβαστε κύριε Πρόεδρε,

»Ἤδη, ὅτε ἐπέστη ἡ σκληρὰ τοῦ χωρισμοῦ στιγμή, ἐπιτραπήτω μοι δύο εἰσέτι νὰ προσθέσω λέξεις, ἠχὼ τῶν τῆς ἑλληνικῆς μας καρδίας παλμῶν, ἐπισφράγισμα τῶν ὅσων ἀπὸ τῆς ἐν Ρωσσίᾳ ἀφίξεώς σας ἠκούσατε καὶ ἀντελήφθητε ἀπὸ Ταϊγανίου μέχρι Ποτίου.

»Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι δεόντως θὰ ἐξετιμήσατε τὴν φιλοπατρίαν ἁπάντων μὲν τῶν ἐν Καυκάσῳ διεσπαρμένων Ἑλλήνων, ἰδίᾳ δὲ τῶν τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, ἥτις ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὴν εὐθυχρισίᾳ, ἐξελέξατο πρόεδρον αὐτῆς τὸν σεβαστὸν ἡμῶν ἀμφιτρύωνα, κύριον Π. Συνοδινόν, τὸν ἀσάλευτον τοῦτον βράχον τῶν ἐθνικωτάτων πεποιθήσεών του.

»Ὁ κύριος Π. Συνοδινός, σεβαστὲ κύριε Πρόεδρε, ἔσχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ δεξιωθῇ ὑμᾶς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐν Ρωσσίᾳ ἀφίξεώς σας, αὐτὸς δὲ πάλιν νὰ ἐναγκαλισθῇ ὑμᾶς κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἀναχώρησίν σας, δίδων ὑμῖν σήμερον τὸν γλυκὺν καὶ ἀδελφικὸν τῆς ἐν Ταϊγανίῳ ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἀσπασμόν.

»Τοιουτοτρόπως ἡ ξενίσασα ὑμᾶς ἑλληνικωτάτη οἰκογένεια ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ εἴπῃ ὑμῖν, σεβαστὲ κύριε Πρόεδρε, τὸ Α καὶ τὸ Ω τῶν ἀκραιφνεστάτων ἐν Ρωσσίᾳ ἑλληνικῶν αἰσθημάτων.

»Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, τοὐναντίον δὲ εἰμὶ ἀκραδάντως πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἐν Καυκάσῳ περιοδεία ὑμῶν θὰ φέρῃ ἀγλαοὺς καρποὺς ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐθνωφελεστάτου σωματείου, οὗτινος τόσον ἐπαξίως προΐστασθε. Τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἀντελήφθητε ἐκ τῶν γενομένων ἐν Καυκάσῳ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τί δὲ θὰ πράξῃ ἡ παρ' ἡμῖν Κοινότης, ὅπως ἐμπράκτως καταδείξῃ τὰ ἐθνικώτατα αὐτῆς αἰσθήματα, τοῦτο συντόμως θέλετε μάθη. ἀλλ' ἔχετε ἀπὸ τοῦδε ἐχέγγυον τὴν φιλοπατρίαν τοῦ κυρίου Συνοδινοῦ, προέδρου καὶ πρωτίστου στυλοβάτου τῆς ἡμετέρας Κοινότητος.

»Ἐπιτραπήτω ἡμῖν τέλος, σεβαστὲ κύριε Πρόεδρε, νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅπως, φθάνοντες εἰς τὴν κλασικὴν τῶν προγόνων μας γῆν, τὴν προσφιλῆ τοῦ Περικλέους χώραν, προσφέρητε εἰς τὸ λατρευτὸν αὐτῆς χῶμα, εἰς τὰ μαγευμένα ἄλση καὶ τὰ πεδία της τοὺς θερμοὺς τῶν τέκνων της ἀσπασμούς. Εἴπατε εἰς τὴν

προσφιλῆ μας Πατρίδα διὰ τῆς μυροβόλου τῶν δασῶν της αὔρας τὴν πλήρη πεποίθησίν μας, ὅτι

«Οὐ πέσαι Δαίδαλος αὐλὰ
Πάλιν δὲ Φοῖβος εὑρήσει καλύβαν,
Μάντιδά τε δάφνην καὶ παγὰν λαλέουσαν.
Πάλιν ἀντλήσῃ τὸ καλὸν ὕδωρ.»

»Εἰς δὲ τοὺς κακῇ μοίρᾳ ἰθύνοντας τὰ τῆς ἀτυχοῦς Πατρίδος, ἐπαναλάβετε τὰ βαρυσήμαντα τοῦ κυρίου Συνοδινοῦ φθέγματα, βροντοφωνῶν εἰς αὐτούς, ὅτι κατὰ τὴν ἐν Ρωσσίᾳ περιοδείαν σας συνηντήσατε Ἕλληνας στρατιώτας, ἑτοίμους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς οἰκογενείας των εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Θεοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν σύμπαν τὸ κράτος ἡμῶν, ἁρμοδίως συνταχθέν, ἤθελε ριφθῇ εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἔσχατον ἀγῶνα! Τότε πάντες, ναὶ πάντες, λέγω, θ᾽ ἀψηφίσωμεν τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ μεγκλείου καὶ τῆς δόξης τῆς φίλης Πατρίδος, σκεπτόμενοι, ὅτι μίαν ἡμέραν τὰ τέκνα καὶ οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν θὰ καλῶνται «τέκνα μαρτύρων καὶ ἡρώων τέκνα».

»Εἴθε ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐξακολουθῇ εὐλογῶν καὶ εὐοδῶν τὸ ἐθνικώτατον ἔργον σας·

»Εἴθε!»

Εἰς τὴν ἐνθουσιώδη ταύτην πρόποσιν ἀπήντησεν ὁ κ. Καζάζης, εὐχαριστῶν ἀπὸ καρδίας τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Ταϊ ανίου ἐπὶ τῇ θερμῇ φιλοφροσύνῃ, ἣν ἐπεδείξαντο πρὸς αὐτόν, εἰπών, ὅτι αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἀφοῦ γνωρίζει, ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι, ὃν διεξάγει, ἔχει συμπράκτορας καὶ συναρωγοὺς ἄνδρας, οἷοι οἱ ὁμογενεῖς τῆς Ρωσσίας, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας τοῦ Ταϊγανίου.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον διελύετο ἡ σεμνὴ ἐκείνη καὶ φιλόπατρις ὁμήγυρις, πάντων εὐχαριστούντων τὸν κ. Πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τὴν ἀξιότιμον δέσποιναν.

Ἀλλὰ τὸ κατακόρυφον τῶν περιποιήσεων, ὧν ἔτυχεν ὁ κ. Καζάζης ἐν Ταϊγανίῳ, ἦτο ἡ συμπάθεια καὶ ἡ ἐκτίμησις, ἣν ἐπεδείξαντο αὐτῷ οἱ ὁμογενεῖς τῆς Κοινότητος, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως. Ὅπως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως πλεῖστοι συνώδευσαν αὐτὸν δι᾽ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου μέχρι τοῦ εἰς τρίωρον ἀπόστασιν μακρὰν ἐλλιμενισμένου ἐν τῷ πελάγει τῆς Ἀζοφικῆς ἀτμοπλοίου τῶν ἀδελφῶν Σιφναίων «Ζάννου Σιφναίου», πλοιαρχομένου ὑπὸ φιλοτίμου καὶ ἐνθουσιώδους ἀνδρός, τοῦ κ. Βέργου Βεληβανάκη. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἦτο παρατεθειμένη πλουσιωτάτη τράπεζα, ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ παρακαθήσωσι πάντες οἱ ἐκ Ταϊγανίου συνοδοὶ τοῦ κ. Προέδρου τῆς ἐθνικωτάτης Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ,

μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ ἀκατάβλητος καὶ ἐνθουσιώδης Ἕλλην κ. Βρασίδας Δαλλαπόρτας, ὁ τοσοῦτον μοχθήσας καὶ μοχθῶν ἐν Ρωσσίᾳ ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μετ' ὀλίγον παρετίθετο ἡ τράπεζα. Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια ὑψοῖ τὸ κύπελλον αὐτοῦ, εὐχόμενος κατευόδιον εἰς τὸν κ. Καζάζην ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Ταϊγανίου, ὁ κ. Δ. Σιφναῖος, ὁ φιλόπατρις καὶ ἐνθουσιώδης νέος, διὰ προπόσεως εὐγλωττοτάτης, τῆς ὁποίας ἡ φράσις ἦτο τοσοῦτον ἐπιμεμελημένη καὶ ἀνθηρά, ὥστε θὰ ἐζήλευον αὐτὴν πολλοὶ ἐν Ἀθήναις ἐπίλεκτοι τοῦ καλάμου ἐργάται, ηὐχαρίστησε τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τῶν Κοινοτήτων τῆς νοτίου Ρωσσίας καὶ τοῦ Καυκάσου. Ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὕτη θὰ ἦτο καρποφόρος, προσεπιλέγων, ὅτι καθῆκον ἔχουσιν οἱ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι διαβιοῦντες νὰ μεριμνῶσι συντελεστικώτερον περὶ τῶν ἀλυτρώτων καὶ τῶν ἐν διασπορᾷ ὁμογενῶν, ἐχόντων διηνεκῶς ἐστραμμένα τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐλευθέρου κράτους.

Μετὰ τὸν κ. Σιφναῖον ἠγέρθη ὁ κ. Καζάζης καὶ διὰ φωνῆς παλλομένης ἐκ συγκινήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ ηὐχαρίστησε καὶ πάλιν τοὺς τοσοῦτον εὐγενῶς συμμετασχόντας εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Ταϊγανίου.

— «Αἱ ἡμέραι αὗται, εἶπε πρὸς τοὺς ἄλλοις, ἔσονται δι' ἐμὲ ἀλησμόνητοι. Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους τούτου τῆς Ἀζοφικῆς, μάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς καὶ δυνάμεως, τοῦ πελάγους, τοῦ ἀπὸ μακροῦ χρόνου φιλοξενήσαντος καὶ φιλοξενοῦντος τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἐφ' ᾗ ἐναβρύνεται καὶ τιμᾶται τὸ ἡμέτερον γένος, ἐλπὶς καὶ πίστις μὲ καταλαμβάνει περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντος. Κίνδυνοι ἐπαπειλοῦσι τὴν ἡμετέραν πατρίδα· κίνδυνοι πολλαπλοῖ Πανταχόθεν πολεμούμεθα καὶ ἐπιβουλευόμεθα· καὶ οὐδαμοῦ βλέπω μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸν πρωτοστάτην τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ σωτηρίας.

«Ἂς πιστεύσωμεν, ἀγαπητοὶ φίλοι, εἰς τὴν ζωτικότητα, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἂς ἐργασθῶμεν μετὰ ζήλου, μετὰ σθένους, ἵνα καταστήσωμεν **πραγματικὴν** τὴν ἀναβίωσιν τοῦ γένους ἡμῶν. Ἴσως σὺν τῷ χρόνῳ εὑρεθῇ ὁ παράκλητος τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας ἀνήρ, ὁ διὰ τῆς ρομφαίας ἄνωθεν προωρισμένος νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἀρξάμενον τῶν προτέρων γενεῶν ἔργον. Μὴ ἀπογοητευθῆτε ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν εἰς τὸ ἡμέτερον γένος κακοῖς, μὴ ἀπελπισθῆτε. Ἡ ἀπογοήτευσις εἶνε νόσος, καὶ ἡ ἀπελπισία αὐτοκτονία. Ἂς ἐξακολουθήσωμεν μετὰ πίστεως καὶ μ τὰ σθένους τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐργασίαν. Ἡ πίστις εἶνε ζωὴ καὶ ἡ ἐλπὶς δύναμις.

«Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἀποχωρισμοῦ, εὐχαριστῶν ὑμᾶς καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ

εὐγενεστάτῃ ὑμῶν δεξιώσει, σᾶς διαβεβαιῶ, ὅτι αἱ ἡμέραι τῆς ἐν Ταϊγανίῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς κοινότησι τῆς ἐν Ρωσσίᾳ διαμονῆς μου ἔσονται ἀλησμόνητοι Ἀλλὰ συγχρόνως ἐπιβάλλουσιν εἰς ἐμὲ καὶ ὑποχρεώσεις. Τούτων οὐδέποτε θέλω ὀλιγωρήσῃ, πεποιθὼς εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, εἰς τὰς μεγάλας καὶ ἀκαταβλήτους δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

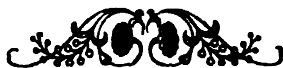
«Ζήτω ἡ ἑλληνικὴ πατρίς.»

Ὑπὸ τοιαύτας ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ ἐπερατώθη τὸ τελευταῖον πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τιμητικὸν γεῦμα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ταϊγανίου

Ἤδη, τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, ἀναγκαζόμεθα μετὰ λύπης νὰ καταλίπωμεν ἐν τῷ μετ' ὀλίγον ἀπερχομένῳ ἀτμοπλοίῳ τὸν ἐθνικὸν ἄνδρα. Ἐπεστρέψαμεν εἰς Ταϊγάνιον. Ὁ κ. Καζάζης πλέον ἢ ἅπαξ ἐχαρακτήρισε τὰς ἡμέρας τῆς ἐν μέσῳ ἡμῶν διαμονῆς του ἀλησμονήτους. Νομίζω, ὅτι οἱ ὁμογενεῖς τῶν κοινοτήτων, ἃς ἐπεσκέφθη, δὲν ἔχουσι διάφορον γνώμην.

Ὁ κ. Καζάζης, καίπερ ἐπανειλημμένως προσκληθεὶς εἰς Κέρτς, δὲν ἠδυνήθη, ἕνεκα τῶν περιστάσεων, νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλ', ὡς ἔμαθον, κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀτμοπλοίου εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς, πληροφορηθέντες τοῦτο τινὲς ἐκ τῶν ὁμογενῶν τῆς Κοινότητος ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ.

Περατῶν τὰς ἐπιστολάς μου καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὰ χώματα τοῦ Καυκάσου, ἓν μόνον εὔχομαι—πίστιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. *Ἡ πίστις θέλει ἀναζωογονήσῃ* καὶ περισώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ καταποντισμοῦ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1885

(Ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Σὶρ Ὀρ. Ρῶμπολδ)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος)

ΚΕΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, ἡ ὁποία φυσικὰ διέκοψε πᾶσαν ἐργασίαν. Τὴν ἑσπέραν τῆς μεγάλης Παρασκευῆς μετέβημεν ὅλοι οἰκογενειακῶς εἰς τὸ παλαιόν μας ξενοδοχεῖον, τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Ἀγγλίας, διότι τοῦτο εἶνε τὸ ἄριστον σημεῖον νὰ ἴδῃ τις τὰς λιτανείας, αἱ ὁποῖαι τὴν ἑσπέραν ἐξέρχονται ἐκ τῶν διαφόρων ναῶν, συνοδεύουσαι κλειστὸν φέρετρον, ὑποτιθέμενον, ὅτι περιέχει τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος μετακομιζόμενον πρὸς ταφήν.

Τοὺς δρόμους ἑκατέρωθεν ἐστοίχει πυκνὸν πλῆθος, καθεὶς δ' ἐξ αὐτοῦ ἐκράτει μικράν, λεπτήν, ἀνημμένην λαμπάδα. Ὅλα τὰ παράθυρα καὶ οἱ ἐξῶσται ἦσαν πλήρεις θεατῶν, συντελούντων εἰς τὴν φωταγώγησιν διὰ τῶν λαμπάδων των, ὁ κηρὸς τῶν ὁποίων ἔρρεεν ἐλευθέρως ἐπὶ τῶν κάτωθεν ἱσταμένων. Ἦτο θερμὴ ὡραία ἑσπέρα καὶ εἰς τὴν ἥσυχον ἀτμοσφαῖραν ἀπόπνοιαι σκορόδων,ἀνάμικτοι μὲ τὴν εὐωδίαν τοῦ καιομένου κηροῦ καὶ ἡ πνιγηρὰ ὀσμὴ τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἐκπεμπομένου κάτωθεν ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ὑπομονητικοῦ καὶ ἡσύχως ἱσταμένου πλήθους, ἀνήρχετο πρὸς ἡμᾶς μετὰ τῶν ἐρρίνων ψαλμῳδιῶν τῶν ἱερέων.

Αἱ λιτανεῖαι, ἐφ'ὅσον παρήρχοντο,παρουσίαζον περίεργον, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς ἄκρον ἐποικοδομητικὸν θέαμα. Ἡ μεγάλη λιτανεία τῆς Μητροπόλεως ἐνεποίει, ἐννοεῖται, ζωηροτεραν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐντύπωσιν, μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἑξαπτερύγων της, τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν κλῆρον, χρυσοστόλιστα φέροντας ἄμφια — ἐνῷ θαυμασίως χρυσοκέντητον κάλυμμα ἐσκέπαζε τὸ ἱερὸν συμβολικὸν φέρετρον. Ἂν καὶ ἡ ὅλη σκηνὴ οὐδὲν εἶχε τὸ εὐλαβὲς — τὰ βεγγαλικὰ φῶτα καὶ οἱ πύραυλοι, μὲ τὰ διαρκῶς κροτοῦντα ὅπλα καὶ τὰς κροτίδας καὶ τὰ βαρελότta,προσέδιδον εἰς αὐτὴν χαρακτῆρα ταραχώδους ἡμέρας χαρᾶς μᾶλλον ἢ ἐπισήμου πένθους — ἡ ἐκ τῶν λιτανειῶν τούτων ἐντύπωσις, ὡς συνέρρεον πρὸς τὴν πλατεῖαν, μὲ τὰ φῶτα τῶν ἀναριθμήτων λαμπάδων καὶ τὴν μελῳδίαν τῶν θρηνωδῶν ψαλμῶν καὶ τῶν πενθίμων

ἐμβατηρίων, ἦτο ἀναμφισβητήτως ἐπιβλητικὴ καὶ γοητευτική. Αἱ λιτανεῖαι αὗται ἀποτελοῦσιν ἀλλόκοτον καὶ ἐνδιαφέρον λείψανον τῶν ἀρχαϊκῶν ἐκείνων τῆς λατρείας τύπων, οἱ ὁποῖοι περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν αὐτούσιοι ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς παλαιᾶς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν ἀνάπαυλαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν αἱ τελεταὶ αὗται, ὁδηγίαι, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἰδικάς μου, κατέφθασαν πρὸς τοὺς ἄλλους πρεσβευτὰς ὁμοῦ μὲ τὸ κείμενον τοῦ τελεσιγράφου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδώσωμεν. Ἦτο ἄλλως καιρὸς διὰ συντόνου τινὸς ἐνεργείας νὰ ἐμποδισθῇ ἡ σχεδὸν ἀναπότρεπτος ἐπὶ τῶν συνόρων σύγκρουσις. Τόσον ἐπικινδύνως πλησίον ἀλλήλων εὑρίσκοντο αἱ προφυλακαὶ τῶν δύο στρατευμάτων, ὥστε κατὰ τὴν Τρίτην τῆς ἑβδομάδος ταύτης τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, ἀνταλλαγὴ πυροβολισμῶν ἔλαβε χώραν πλησίον χωρίου τινός, ὀνομαζομένου Μιτρίτσας, τὴν ὁποίαν ὡς ἐλέχθη, ἐπροκάλεσαν πενόμενοι, ἡμιλιμώττοντες Ἕλληνες, ἀποπειραθέντες νὰ μαζεύσωσι χόρτον, χάριν τῶν ποιμνίων των, ὡς ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἑορτῶν τοῦ Πάσχα, ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους.

Ἀκόμη καὶ ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ὥραν ἀναχώρησις τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ, κόμητος Μπύτζωφ, μεταβαίνοντος εἰς Λεβάδειαν τῆς Κριμαίας, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Αὐτοκράτωρ, σοβαρῶς ἠπείλησε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐνεργείας. Κυρίως εἰπεῖν, οἱ εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἀντιπρόσωποι τῆς Ρωσσίας πάντοτε μετέβαινον ἐκεῖ, ὅταν ὁ ἡγεμὼν των ἐπεσκέπτετο τὰ μεσημβρινὰ τοῦ κράτους του διαμερίσματα. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες προθύμως διεῖδον εἰς τὸ ταξείδιον τοῦτο ἔνδειξιν ὑποστηρίξεως τῶν σχεδίων των ὑπὸ τῆς Ρωσσίας. Ἦτο γνωστόν, ὅτι ὁ πρεσβευτὴς ἔλαβε μακρὰν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Δηλιγιάννη, πρὶν ἀπέλθῃ, οἱ ἰδόντες δὲ τὸν πρωθυπουργὸν κατόπιν τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἐβεβαίωναν, ὅτι ἀπήστραπτεν ἐξ εὐχαριστήσεως.

Τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου συνεπληρώσαμεν τὴν προπαρασκευὴν τοῦ τελεσιγράφου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδοθῇ τὴν ἐπομένην Τρίτην. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ ἐν Σούδᾳ ὁρμῶν στόλος ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ ἔμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς. Πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ναυτικῆς ταύτης διαδηλώσεως ἐπιμελῶς ἐκανονίσθησαν μετὰ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου, μετὰ τοῦ ὁποίου διετέλουν εἰς διαρκῆ ἀλληλογραφίαν. Ἑπομένως ἦτο παράδοξον, ὅτι ἐνωρὶς τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἔλαβα τηλεγράφημα τῆς Α. Β. Ὑψηλότητος, λέγον, ὅτι ἐξέπεμψεν ἤδη τὸν στόλον, ὅστις οὕτω θὰ ἔφθανε τριάκοντα ἓξ ὥρας πρὸ τῆς ὡρισμένης προθεσμίας. Τοῦτο προδήλως ὠφείλετο εἰς παρεξήγησίν τινα, ἀλλὰ σπουδαίως διεκύβευε τὰ σχέδιά μας. Ἀμέσως ἐζήτησα παρὰ τοῦ πλοιάρχου Ἕρδλυ Οὐΐλμωτ, κυβερνήτου τοῦ «Δελφῖνος» — ὅστις εἶχε ταχθῇ ὡς φυλακὶς τῆς πρεσβείας — νὰ ἀποπλεύσῃ ὡς τάχιστα καὶ νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀναστείλῃ τὸν πλοῦν τοῦ στόλου καὶ στρέψῃ αὐτὸν ὀπίσω. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκπλεύσῃ, τὰ πλοῖα ἀνεφάνησαν ἔξωθεν τῶν ἀκτῶν τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, καίτοι δὲ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἔμειναν εἰς τὸ

ἀνοικτὸν πέλαγος, ἡ εἴδησις τοῦ κατάπλου των ἀστραπιαίως διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἐγέννησεν ἐντονώτατον ἐρεθισμόν. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας ἐκρίναμεν, ὅτι τὸ καλεἰτερον ἦτο νὰ ὑπογράψωμεν καὶ στείλωμεν τὸ τελεσίγραφον τὴν ἑσπέραν τῆς Δευτέρας. •

Κατὰ τὴν φάσιν ταύτην τῆς ἐνεργείας μας, ἡ ἄκαιρος παρέμβασις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας ἔθεσεν ἡμᾶς εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. Ἐπισκεφθεὶς τὸν κ. Μουὺ διὰ νὰ βεβαιωθῶ περὶ τῶν ὁδηγιῶν του, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἤλπιζα, ἐξουσιοδότουν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ μεθ' ἡμῶν, ἔμαθον διὰ πρώτην φορὰν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὴν μεγάλην Παρασκευήν, κατὰ διαταγὴν τοῦ κ. Φρεσσινέ, ἐπεχείρησεν αὐστάτην ἀπόπειραν» διὰ νὰ κάμψῃ τὸν κ. Δηλιγιάννην. Προειδοποίησε τὸν κ. πρωθυπουργόν, ὅτι, ἂν δὲν ὑπεχώρει, ἡ Γαλλία θὰ συμμετεῖχε τῶν ἐπικειμένων πιεστικῶν μέτρων καὶ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ εὕρισκεν ἀντικρύ του «ἡνωμένην καὶ ἠγανακτημένην τὴν Εὐρώπην», παρὰ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ ἐπιείκειαν. *Ὁ κ. Μουὺ ἐφρόνει, ὅτι τὸ μύνημα τοῦ Φρεσσινὲ μεγάλως ἐκλόνισε τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργόν, ὄντα ἕτοιμον νὰ ὑποχωρήσῃ*. Παρετήρησα εἰς τὸν συνάδελφόν μου, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οὐδὲν εὐχερέστερον εἰς τὸν κ. Δηλιγιάννην ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς δώσῃ ἀμέσως σαφῆ τινα διαβεβαίωσιν περὶ ἀφοπλισμοῦ, τὴν ὁποίαν θὰ ὑπεβάλομεν εἰς τὰς κυβερνήσεις ἡμῶν. Ἤμην ἠναγκασμένος, εἶπον, νὰ προσθέσω, ὅτι αἱ ὁδηγίαι μου ἀπέκλειον τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελεσιγράφου πέραν τῆς Τρίτης.»

Ὁ κ. Μουὺ τότε ἀνέλαβε τὰ προσπαθήσῃ ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀπαραίτητον δήλωσιν καὶ βραδύτερον, ἐντὸς δὲ τῆς ἡμέρας μοὶ ἐμήνυσε, δι' ἑνὸς τῶν γραμματέων του, ὅτι ἔλαβεν ἤδη λίαν ἐπαρκεῖς προφορικὰς διαβεβαιώσεις παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅστις ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ διεβίβαζε καὶ ἔγγραφον δήλωσιν, ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐντὸς τῆς ἑσπέρας.

Οὐχ ἧττον αἱ ἀόριστοι αὗται διαβεβαιώσεις ἐφάνησαν εἰς ὅλους μας ἐντελῶς ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ μὴ δεχθῶμεν παρὰ κατηγορηματικὴν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅτι αἱ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἑλληνικαὶ δυνάμεις θὰ ἠλαττοῦτο εἰς τὴν ἐν εἰρήνῃ δύναμιν, ἐντὸς τῆς βραχυτάτης δυνατῆς προθεσμίας.

Τὴν ἑσπέραν ἐπεσκέφθην καὶ πάλιν τὸν κ. Μουὺ διὰ νὰ γνωρίσω εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, τότε δὲ μοὶ ἐπέδειξεν ἰδιωτικόν τι σημείωμα, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ εἶχε λάβῃ παρὰ τοῦ κ. Δηλιγιάννη, ἁπλῶς βεβαιοῦν, ὅτι τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἦτο ἕτοιμον «νὰ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς τῆς Γαλλίας» καὶ ὅτι «μετὰ τὴν ἐκ Θεσσαλίας ἐπιστροφὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν μετά τινας ἡμέρας» ἐπίσημος περὶ τούτου δήλωσις θὰ διεβιβάζετο πρὸς αὐτόν, (τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας).

Ἀπήντησα εἰς τὸν συνάδελφόν μου, ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀρ-

κεσθῶμεν εἰς ἀορίστους ὑποσχέσεις, ἀπευθυνομένας πρὸς μόνην τὴν Γαλλίαν, ἀφινούσας δὲ κατ' οὐσίαν ἐκτὸς συζητήσεως πάσας τὰς ἄλλας Δυνάμεις. Ὡς πρὸς ἐμέ, εἶπον, τὸν παρεκάλουν νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν θέσιν μου. Διὰ τῆς βίας τῶν πραγμάτων, εὑρέθην ἐπιφορτισμένος τὴν ἐκτέλεσιν συνδυασμοῦ, ὅστις ἦτο τόσον λεπτός, ὅσον ἦτο παντοδύναμος, ἀλλὰ καὶ ὑπῆρξε λίαν δυσεπίτευκτος. Πλοῖα εἶχον ἤδη σταλῇ κατ' αἴτησίν μας, διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι τὰ αἰτήματά μας καὶ ἤδη, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, μοὶ ἐζητεῖτο νὰ σταματήσω, μὲ τὸν κίνδυνον νὰ τὰ καταστρέψω ὅλα, καὶ τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει χαλαρῶν διαβεβαιώσεων ἐκ μέρους ὑπουργοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ συνάδελφοί μου εἴχομεν λόγους νὰ δυσπιστῶμεν Οὐχ ἧττον ἕτοιμος ἤμην, ἂν ἤθελε, νὰ ἐπιδείξω τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Δηλιγιάννη πρὸς τοὺς συναδέλφους μου καὶ νὰ λάβω ἐπ' αὐτῆς τὴν γνώμην των. Ταχέως ἐπείσθην, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι συνεμερίζοντο τὴν γνώμην μου περὶ τῆς ἀξίας τῶν δηλώσεων τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἐνομίσαμεν ὅμως δίκαιον νὰ παράσχωμεν πρὸς αὐτὸν ὑστάτην ἐλπίδα ἀποφυγῆς τοῦ τελεσιγράφου, καὶ πρὸς τοῦτο ἐνετάλην νὰ ἀπευθύνω ἰδιωτικὸν σημείωμα πρὸς τὸν Γάλλον συνάδελφόν μας, σαφῶς ὁρίζον τὸν χαρακτῆρα τῶν διαβεβαιώσεων, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπαρκεῖς.

Καὶ ἡ ἐλαφροτέρα ἀμφιβολία, ὡς πρὸς τὸ τελεσφόρον τῆς πορείας μας, ἔπρεπε νὰ διασκεδασθῇ ἐκ τῆς δημοσιότητος, τὴν ὁποίαν ὁ πρωθυπουργὸς ἔδωκεν εἰς τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κ. Μουὺ διατρέξαντα. Ὁ κ Δηλιγιάννης ὄχι μόνον ἐδημοσίευσεν ἰδιόχειρον ἄρθρον ἐν τῇ « Πρωΐᾳ », ἀλλὰ καὶ μετῆλθε πᾶν μέσον, εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εὑρισκόμενον, ὅπως διαθέσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὸ γαλλικὸν διάβημα συνωδεύετο ὑπὸ ὑποσχέσεων, ἐπαγγελλομένων τὴν πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν ἐθνικῶν πόθων καὶ ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλὰς συγκατένευε νὰ μὴ διαρρήξῃ τὴν εἰρήνην,θὰ ἐξηκολούθει πλήρεις τὰς παρασκευάς της μέχρις ἐκπληρώσεως τῶν πόθων τούτων.

Εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀμερικῆς κ Φέρν, πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἀδελφοὺς καὶ τοὺς στενωτέρους φίλους ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐβεβαίωσε λεπτομερῶς, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐγγύησιν τῆς ἐκχωρήσεως αὐτῆς ταύτης: τῆς βερολινείου γραμμῆς, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῇ λοιπῆς Ἠπείρου.Κυρίως εἰπεῖν, ἐζήτει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν γαλλικὴν παρέμβασιν εἰς βάρος τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ ἀπέβλεπε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχήν, παριστῶν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐπέτυχε πᾶν ὅ τι ἐζήτει, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς οὐδέν.

Ὅταν ἑπομένως ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ ταὐτόσημον ἀνακ ίνωσιν, ἁπλῶς περιέχουσαν τὸ μήνυμα τοῦ κ. Φρεσινὲ καὶ τὸ ἰδιωτικὸν σημείωμα τοῦ κ. Δηλιγιάννη, τὸ ὁποῖον ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς εἶχεν ἤδη μεταδώσῃ εἰς ἡμᾶς, ἀπεφασίσαμεν νὰ μὴ ἀναβάλωμεν ἐπὶ πλέον τὴν ἐνέργειάν μας καὶ ἀπεστείλαμεν τὴν αὐτὴν ἑσπέραν, Δευτέραν 14)26 Ἀπριλίου, τὸ τελεσίγραφον.

Ἡ παρέμβασις τοῦ κ. Μουὺ κατεδείχθη, ὅτι ἦτο λυπηρὸν ἐπεισόδιον εἰς τὴν δυσχερῆ κρίσιν, τὴν ἀπολήξασαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν. Προκρίνας νὰ ἐνεργήσῃ ἀνε-

ξαρτήτως ἀπὸ τῶν συναδέλφων του, ἔθεσεν ἡμᾶς, κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν μᾶς ἦτο ἀδύνατον νὰ μεταβάλωμεν πορείαν, εἰς ἄκραν ἀμηχανίαν, ἥτις, ἂν μὴ ἐπεκράτει πλήρης μεταξύ μας ὁμοφωνία, ἠδύνατο σπουδαίως νὰ παρακωλύσῃ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἴχομεν ἐντολὴν ν' ἀναλάβωμεν. Συγχρόνως ὅμως πρέπει ὁ διακεκριμένος οὗτος διπλωμάτης καὶ συγγραφεύς, ὅστις ἀργότερον ὑπῆρξε Γάλλος πρεσβευτὴς ἐν Ρώμῃ, ν' ἀπαλλαγῇ πάσης μορφῆς, ὅτι ἐνήργησεν ὡς ἐνήργησεν ἐκ κακοβουλίας. Ἁπλῶς μόνον ἀφῆκεν ἀσυνέτως νὰ ἐμπαιχθῇ παρὰ τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ. Ὀλίγας δ' ἡμέρας βραδύτερον, ὅτε ἐπεδείχθη πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ πρέσβεως τὸ κείμενον τῆς ἀνακοινώσεως, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κ. Δηλιγιάννης ἀπεπειράθη νὰ μᾶς ἀναχαιτίσῃ, ἐκτύπησε τὴν τράπεζαν διὰ τῆς χειρός, λέγων, ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ ἦτο ἀληθῶς «ἀηδὴς» (écoeurante, γαλλιστὶ ἐν τῷ κειμένῳ). Ἐν τούτοις τὸ ἀτυχὲς τοῦτο γεγονὸς τῆς μεμονωμένης παρεμβάσεως συνετέλεσεν, ὅπως ἡ Γαλλία ἀποστῇ τῆς τελικῆς πιέσεως καὶ μὴ μετάσχῃ τοῦ ἀποκλεισμοῦ δι' ἀποστολῆς πλοίων εἰς τὸν διεθνῆ στόλον.

Τὸ τελεσίγραφον, ὡς εὐνόητον, ἐξῆψε τὸν ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ πόλει ἐρεθισμόν, δι' ὅλων τῶν ἐφημερίδων δ' ἀνηγγέλθη, ὅτι «ἔνοπλος διαδήλωσις» θὰ ἐλάμβανε χώραν τὴν 16) 8 Ἀπριλίου ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ἀνακτόρων. Ἕνεκα τοῦ φόβου ταραχῶν μεγάλαι ἐλήφθησαν στρατιωτικαὶ προφυλάξεις καὶ πᾶσαι αἱ Πρεσβεῖαι ἐφρουροῦντο. Τὸ ἀπειλητικὸν ἐν τούτοις πλῆθος, τὸ συναχθὲν ἐν τῇ πλατείᾳ περιωρίσθη εἰς τὸ ν' ἀνευφημήσῃ τοὺς ἀξέστους λόγους λαϊκῶν τινων ῥητόρων· καὶ ὅταν περιπολία ἱππικοῦ ἐπῆλθεν ἐκ τῶν στρατώνων πρὸς τὴν πλατεῖαν διὰ νὰ διαλύσῃ τοὺς διαδηλωτάς, ἔλαβε χώραν φοβερὰ μετὰ λακπατήματος φυγή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ τέκνα μας, μεταβάντα μὲ τὸν παιδαγωγόν των νὰ ἴδωσι τὴν συνάθροισιν, παρεσύρθησαν ἀγρίως. Τοῦτο προσθέτως ἀπεδείκνυε τὸ ἀπατηλὸν τῆς ἐξεγέρσεως, τὴν ὁποίαν τεχνητῶς ὑπέθαλπεν ἡ Κυβέρνησις.

Ἐν τούτοις ὁ ἐκ Κρήτης ἐλθὼν στόλος ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸ Φάληρον,ὅπου κατέπλευσε πρὸς συνάντησίν του τὸ ρωσσικὸν ἀγγελιαφόρον «Πλαστοὺν»,τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἐν Πειραιεῖ. Τὸν διεθνῆ στόλον ἀπετέλουν ὁ «Ποσειδῶν» (ἀγγλικὸν πλοῖον), ὁ «Φρειδερῖκος Κάρολος» (γερμανικὸν) ὁ «Αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸ.» (αὐστριακὸν), ἡ «Ἀγκὼν» (ἰταλικὸν) καὶ τὸ «Πλαστούν». Ἐπήγαμεν νὰ ἴδωμεν τὰ πλοῖα κατὰ θελκτικόν τι δειλινόν, ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ πρέσβεις ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά μας, τὸ ἄθροισμα τῶν κανοβολισμῶν, τῶν ριφθέντων ἐν Φαλήρῳ, ὡς ἕκαστος πρεσβυς μετέβαινεν ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον, συνεποσώθη ἐνὸς δύο ὡρῶν εἰς 300. Ἡ σπατάλη τῆς πυρίτιδος εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἀπεδείχθη περιττή, ἂν μὴ ἀδικαιολόγητος.

Τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας μᾶς ἐπεδόθη ἡ ἀπάντησις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ τελεσίγραφον. Κατ' οὐσίαν ἦτο ἁπλῆ ἐπανάληψις τῶν ἥκιστα παρκῶν ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας εἴχομεν ἤδη λάβῃ. Ἐκτὸς διαβεβαιώσεώς τινος,

ὅτι ἡ Ἑλλάς, εὐλαβὴς πρὸς τὰς συμβουλὰς τῆς Γαλλίας, δὲν θὰ ἐτάρασσε τὴν εἰρήνην, ἦτο πλήρης ὑπεκφυγῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸ κύριον ζήτημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ, συντεταγμένη δ' οὕτως, ὥστε κατ' οὐσίαν ν' ἀφίνῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως νὰ διατηρῇ ἐπ' ἀόριστον ἐξοπλισμούς, οἵτινες θ' ἀπετέλουν δυσβάστακτον βάρος διά τε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Τουρκίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ἰταμῶς ὁ κ. Δηλιγιάννης ἐβεβαίωνεν, ὅτι ἠγγυήθη πρὸς αὐτὸν ἡ Γαλλία, ὁ ἐκ τούτου κίνδυνος δὲν ἦτο σοβαρός. Ἀλλ' ἐνῷ πάντες εἴμεθα σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ὠφείλομεν, ἐν τούτοις, καὶ νὰ τὴν ἀνακοίνωσωμεν πρὸς τὰς Κυβερνήσεις μας, διὰ ν' ἀποφανθῶσι περὶ αὐτῆς.

Ἡ τελευταία προθεσμία τοῦ τελεσιγράφου ἐξέπνεε τὴν Δευτέραν (21 Ἀπριλίου-3 Μαΐου). Ἐν τῷ μεταξὺ διάφοροι ἰδιωτικαὶ καὶ ἀνεπίσημοι προσπάθειαι εἶχον καταβληθῇ ἐν Ἀθήναις καὶ Λονδίνῳ, τῶν ὁποίων ἐγὼ δὲν ἐθεώρησα καλὸν νὰ μετάσχω, ὅπως ἐξευρεθῇ διέξοδος τοῦ ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ κ. Δηλιγιάννης εἶχεν ἐξωθήσῃ τὴν χώραν καὶ τὸν ἡγεμόνα του. Πᾶσαι αὐται αἱ προσπάθειαι ὅμως ἀπέβησαν ἄκαρποι, ἕνεκα τῆς στάσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅστις, ὡς κἄποιος γνωρίζων αὐτόν, ὀρθῶς ἐχαρακτήρισε, παρέμενεν ἐντελῶς insaisissable (=ἀσύλληπτος).

Ἐπὶ τέλους ἐνετάλημεν νὰ πληροφορήσωμεν αὐτὸν ἐπισήμως, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις μας ἔλαβον ὑπὸ σημείωσιν τὰς φιλειρηνικὰς προθέσεις, τὰς ὁποίας ἐξεδήλωσεν εἰς τὴν πρὸς τὸ τελεσίγραφον ἀπάντησιν, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρουν ταύτας ἀρκετὰ σαφεῖς διὰ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, ὠφείλαμεν δ' ἐπομένως νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτοῦ ἐντὸς τῆς ἡμέρας, σαφεστέρας ἐξηγήσεις ὡς πρὸς τὸν ἀφοπλισμόν.

Ἀργὰ τὸ βράδυ ἐλάβομεν ἀπάντησιν, ἐκφράζουσαν τὴν λύπην τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὅτι αἱ ἐξηγήσεις τῆς διακοινώσεώς του τῆς 17)-29 Ἀπριλίου ἐθεωρήθησαν ἀνεπαρκεῖς, ἀλλὰ καὶ παραπέμπουσαν πάλιν ἡμᾶς ἁπλῶς εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπιούσης (25 Ἀπριλίου-7 Μαΐου) ἐγκαταλείψαμεν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπεβιβάσθημεν ἕκαστος τοῦ ἰδίου ἡμῶν πλοίου.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἶχεν ἑορτασθῇ δύο ἡμέρας προτήτερα καὶ ἐπειδὴ εἶνε ἡ ἐπέτειος τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, προσῆλθον καὶ ἐγὼ εἰς τὴν συνήθη δοξολογίαν τῆς Μητροπόλεως. Ὅ τε βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα ἐφαίνοντο πολὺ μελαγχολικοὶ καὶ καταβεβλημένοι, ἡ ὅλη δὲ τελετὴ εἶχέ τι τὸ πένθιμον.

Ἐνεθυμούμην τὰς ἡμέρας τῆς πρώτης εἰς τὴν Ἑλλάδα καταβάσεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ὅτε ἦτο ἀκόμη ἄλκιμος, λεπτοφυὴς νεανίας καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν πρός ἐμὲ ἄκραν καλωσύνην του τότε, ὡς καὶ τὴν μετὰ εἰκοσαετίαν εἰς τὴν αὐλήν του ἐπάνοδόν μου, σκληρῶς ᾐσθανόμην τὴν τύχην, ἡ ὁποία μὲ ἠνάγκασε νὰ μετέλθω πολιτικὴν βίας καὶ πιέσεως κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λαοῦ του. Κανεὶς δὲν ἐγνώριζε καλείτερον ἐμοῦ, πόσον δυσχερὴς καὶ λυπηρὰ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῆς Α. Μεγαλειότητος κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην κρίσιν.

Ὑποτασσόμενος ὁ βασιλεὺς εἰς αἴσθημα ὑπεραυστηρᾶς εὐλαβείας πρὸς τὰ συνταγματικὰ ἔθιμα, δὲν ἐχωρίσθη ἀπὸ ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον δυνάμει τῆς πλειονοψηφίας του ὑπετίθετο, ὅτι ἀπελάμβανε τῆς πλειονοψηφίας τῆς χώρας, καίτοι ἡ ἀρίστη καὶ ὑγιεστέρα μερὶς τοῦ ἔθνους ἀντιπαθῶς διέκειτο πρὸς αὐτό. Συμφώνως πρὸς τὴν γενικῶς ἀποδεκτὴν συνταγματικὴν ἀρχήν, ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ μὴ διστάσῃ νὰ χωρισθῇ πολιτικῆς τὴν ὁποίαν βεβαίως ἀπεδοκίμαζεν ἐνδομύχως. Ἂν καλῶς θὰ ἔπραττε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν εὐθύνην τῆς παύσεως συμβούλων, οἱ ὁποῖοι παρέσυρον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὄλεθρον, κα' νὰ κάμῃ ἔκκλησιν πρὸς τὴν χώραν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς του, δὲν θέλω νὰ λάβω τὴν τόλμην νὰ κρίνω. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐξ ἔτη βραδύτερον (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1892) ἀπέλυσε τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον, ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, ἔπραξε δὲ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ 1897, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἔκτοτε εἶχε ῥιζωθῇ βαθύτερον εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του, οἱ ὁποῖοι ἠδυνήθησαν ἐπὶ τέλους ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξιοσημείωτον δεξιότητα καὶ σύνεσιν, μεθ' ἧς, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του, ἐξυπηρέτησεν ἄριστα τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος.

Προτοῦ ἐπισφραγίσω τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀφήγησιν ἀνιαρῶν καὶ ἀτελεσφορήτων διαπραγματεύσεων, ἐπιθυμῶ ν' ἀπονείμω δίκαιον φόρον τιμῆς εἰς τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐτήρησε καθ' ὅλην ταύτην τὴν πλήρη δοκιμασιῶν περίοδον.

Ὡς ἔγραψα, κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ἡ προθυμία, μετὰ τῆς ὁποίας ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς ἐπικλήσεις ἐλαφρόνοος πρωθυπουργοῦ, ὅστις καθ' ὅλον τὸν καιρὸν ἠπάτα καὶ ἀπεγοήτευεν αὐτόν, καὶ ἡ καρτερία, μετὰ τῆς ὁποίας ὑπέστη τὰ βάρη καὶ τὰς κακουχίας τῆς ἐπιστρατεύσεως, ὑπερβαίνουσι πάντα ἔπαινον.

Ὅ τι ἰδίως ὅμως ἐγὼ βαθύτερον ἐξετίμησα εἶνε ἡ ἤρεμος ἀξιοπρέπεια, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς τῆς πρωτευούσης, καί τοι διαρκῶς ἐκτεθειμένος εἰς τὸν ἐξερεθισμὸν χυδαίας δημοσιογραφίας, συμπεριεφέρθη ὑπὸ ὅρους οὕτως ἐρεθιστικοὺς διὰ τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν. Οὔτε μία λέξις, οὔτε μία χειρονομία ἀνευλαβὴς ποτε διηυθύνθη κατ' ἐμοῦ ἢ τῶν συναδέλφων μου κατὰ τὸ πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελεσιγράφου καὶ τὸ μετ' αὐτὸ δεκαπενθήμερον, καί τοι ἡ ξένη βία βαθύτατα ἐτίτρωσκε τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν. Ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν τῆς κυβερνήσεώς του αἱ πλάναι, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διεξῆλθε τὴν δοκιμασίαν κατὰ τρόπον, ὅστις ἐπέρρωσε τὰς συμπαθείας, τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἔπαυσα τρέφων πρὸς αὐτό.

Τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν «Ποσειδῶν», τὸ ὁποῖον συγκατέπλευσε μετὰ τοῦ διεθνοῦς στόλου ἐκ Κρήτης, ἦτο μέγα θωρηκτόν, πρὸ μικροῦ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως παρὰ τῆς βραζιλιανῆς Κυβερνήσεως καὶ ἦτο τόσον ἐξαιρέτως διεσκευασμένον, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι εἶχεν ἐπίτηδες ἐκλεχθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχιναυάρχου, διότι ἦτο καταλληλότατον νὰ περιλάβῃ τόσον μεγάλην συντροφίαν, ὅσον ἦτο ἡ ἡμετέρα.

Ὅτε ὅμως ἐπῆλθεν ἡ στιγμὴ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐπιβά-

σεώς μας μετὰ τοῦ κυβερνήτου, ὁ γενναῖος ἀξιωματικὸς ἐπέδειξε τοιοῦτον ἀπροσποίητον φόβον διὰ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παροχῆς δωματίου, πρὸς κατοικίαν ἑνὸς μικροῦ παιδίου μετὰ τῆς τροφοῦ του, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω καὶ τὴν θαλαμηπόλον τῆς συζύγου μου, ὥστε κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἠναγκάσθην νὰ ζητήσω παρὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου πρόσθετόν τι πλοῖον καὶ ἡ Α. Β. Ὑ. εὐμενῶς ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς τὴν κορβέτταν «Καϊρυσφὸτ» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλοίαρχον Δουπουϊ, ἐράσμιον ἄνδρα, τοῦ ὁποίου τὸ εὔελπι στάδιον διεκόπη μετ' ὀλίγον. Ἐπεβιβάσθημεν ἑπομένως τοῦ τελευταίου τούτου πλοίου, ἀφήσαντες μόνον τὰ μεγαλείτερα τέκνα μας καὶ τὸν παιδαγωγόν των ἐπὶ τοῦ εὐρυχώρου «Ποσειδῶνος», πρὸς ἄκραν ἀπαρέσκειαν καὶ τοῦτο τοῦ ἐξαιρέτως κενοσπούδου κυβερνήτου του

Προτοῦ ἀναχωρήσω, ἀφῆκα τὰ ἀρχεῖα τῆς πρεσβείας ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ γραμματέως κ. Οὐῶλτερ Μπαῖριγκ, ὅστις, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ γραμματεῖς, ἐφόσον θὰ διήρκει ὁ ἀποκλεισμός, εἰς οὐδεμίαν θὰ διετέλουν ἐπίσημον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν σχέσιν. Ὁ Μπαῖριγκ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἔλθῃ ὡς γραμματεὺς τῆς πρεσβείας ἐν Ἀθήναις, διαδεχθεὶς τὸν Χῶουαρδ. Μετ' ἐμοῦ παρέλαβα τὸν νέον ἀκόλουθον τῆς πρεσβείας κ. Στρῆλανδ Κόνσταμπλ.

Προτοῦ ἀναχωρήσω, κατὰ ρητὰς ὁδηγίας ἐκ Λονδίνου, ἠρώτησα τὸν βασιλέα Γεώργιον, ἂν ἐπεθύμει νὰ μένω περιπολῶν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ Α. Μ. ἀπέρριψε τὴν πρότασιν καὶ διηυθύνθην διὰ Κρήτης εἰς τὴν Μελίτην, ἀφοῦ πρότερον ἔλαβα συνέντευξιν μετὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Ἐδιμβούργου εἰς τὴν Σούδαν.

Αἱ ἀλκυονίδες ἡμέραι, τὰς ὁποίας διήλθαμεν ἐν Μελίτῃ, ταχέως ἐτελείωσαν. Τὰ πράγματα συνεβιβάσθησαν ἐν Ἀθήναις. Ὁ κ. Δηλιγιάννης παρῃτήθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐσχηματίσθη παροδικὸν ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον διέταξε τὸν ἀπαραίτητον ἀφοπλισμόν. Ὁ ἀποκλεισμὸς ἤρθη καὶ ὁ κ. Τρικούπης συγκατετέθη τότε νὰ σχηματίσῃ νέον ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτε μετὰ διετίαν ὁριστικῶς κατέλιπα τὴν Ἑλλάδα. Διετάχθην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν θέσιν μου, ἐτέθη δ' εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ ἄνετον μεταγωγικὸν «Χῶμβερ», χωρητικότητος 1600 τόννων.

Εὑρήκαμεν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν θερμήν, ἀνιαρὰν καὶ σχεδὸν κενήν, ὅτε ἐπεστρέψαμεν τὴν 1)13 Ἰουνίου. Ἀλλ' ὀλίγοι τῶν συναδέλφων μου εἶχον ἐπανέλθῃ, ὁ μόνος δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Φεριδοὺν βέης, ἁβρὸς μικρόσωμος Τοῦρκος τοῦ τόπου ἐκείνου τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ὁ Γορτζακὼφ ἀπεκάλει «Turcs du boulevard».

Ὁ Φεριδοὺν βέης εἶχε μισθώσῃ οἰκίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀντικρυζούσης τὸν ὡραῖον βασιλικὸν κῆπον, τὸν ὁποῖον τόσον θαυμαστῶς ἐφύτευσε πρὸ τεσσαρακονταετίας ἡ δυστυχὴς βασίλισσα Ἀμαλία ἐπὶ τοῦ ξηροῦ καὶ πετρώδους ἀττικοῦ ἐδάφους. Ὑπὸ τὴν ὡραίαν σκιὰν τῶν πιπεριῶν, τὴν στοιχοῦσαν τὴν ὁδὸν αὐτήν, συνείθιζεν ὁ Φεριδοὺν νὰ κάμνῃ τοὺς πρωϊνοὺς περιπάτους του καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ παι-

δαγωγὸς τοῦ μικροῦ μας παιδίου ἐσύχναζεν ἐκεῖ, ὁ Τοῦρκος πρέσβυς εἶχε γείνῃ στενὸς φίλος τοῦ μικροῦ.

Κἄποτε ἔγραψεν ἀγγλιστὶ πρὸς τὴν σύζυγόν μου διὰ νὰ μᾶς παρακαλέσῃ νὰ προγευματίσωμεν εἰς τὴν πρεσβείαν του καὶ τὴν παρεκάλει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτῆς καὶ «τὸν καλείτερον φίλον τῆς Τουρκίας», ἐννοῶν, ὡς εἰκός, τὸν νεαρόν του γνώριμον.

Ὁ ταλαίπωρος Φεριδούν! Τὰ γαλλικά του ἦσαν καλείτερα ἀπὸ τὰ ἀγγλικά του, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὴν διπλωματίαν του. Ἡ τελευταία πρεσβευτικὴ θέσις του ὑπῆρξεν ἡ Μαδρίτη, ὁποθεν,φαίνεται, ἦλθεν εἰς σύγκρουσίν τινα πρὸς τὰς ἐν Γιλδὶζ κυβερνώσας δυνάμεις καὶ ἠφανίσθη ἀπὸ τὸν διπλωματικὸν ὁρίζοντα.

Ἡ εἰρήνη, ἢ μᾶλλον ἡ ἐξάντλησις, ἡ ἐπακολουθήσασα μακρὰν περίοδον δεινοῦ ἐρεθισμοῦ, ἦτο ἤδη εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἱκανὸς καὶ ἀποφασιστικὸς πολιτευτής, ὅστις εὐτυχῶς ἐπανῆλθεν ἐν καιρῷ ἐνέμενεν ἀκλόνητος εἰς τὰς ἰδέας του. Μετὰ τὴν μετὰ ταῦτα διετίαν, συνέτυχον πολλάκις διὰ μακρῶν μετὰ τοῦ Τρικούπη, ὅστις—ἔχω τοῦτο γεγραμμένον εἰς ἐπιστολήν του—κατέληξε νὰ μὲ θεωρῇ ὡς ἀληθῆ τῆς Ἑλλάδος φίλον καὶ προτοῦ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς ἐλευθέρως μοὶ ἐξεμυστηρεύθη τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Οἱ ὀπαδοί του, εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ πολυάριθμοι ἐν Ἀγγλίᾳ θαυμασταί του, μετὰ τῶν ὁποίων διετέλει εἰς ἐνδελεχεῖς σχέσεις, διέβλεπον εἰς αὐτὸν τὸν Καβοὺρ τῆς Ἀνατολῆς καὶ πεποιθότως προσεδόκων ἀπὸ τὸ ἀδάμαστον αὐτοῦ σθένος ἀποτελέσματα ἴσα πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα βλέπομεν εἰς τὴν ἑνωμένην Ἰταλίαν. Ἀλλ' οἱ οὕτω σκεπτόμενοι τοῦτο καὶ ἐλπίσαντες, νομίζω, ὅτι δὲν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ μέγας Πεδεμόντιος πολιτευτὴς εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του ἀρχαίαν καὶ καλῶς ὠργανωμένην μοναρχίαν μετὰ νομοταγοῦς καὶ πειθαρχικοῦ λαοῦ, ἐμπεποτισμένου μὲ τὰς ἀρίστας τῶν στρατιωτικῶν παραδόσεων—θαυμάσιον δηλαδὴ πυρῆνα πρὸς δημιουργίαν τοῦ μείζονος κράτους, τοῦ ὁποίου κατέβαλε τὰ θεμέλια. Ἡ Ἑλλὰς δυστυχῶς ἐξεπλήρου ὀλίγους ἐκ τῶν ὅρων τούτων καὶ ἑπομένως δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ζύμη τῆς ἀναπλάσεως τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως τὸ Πεδεμόντιον ἐχρησίμευσεν ὡς ζύμη τῆς ἀναπλάσεως τῆς Ἰταλίας.

Ὅτε ὁ κόμης Σπόννεκ, κατὰ τὴν αὐγὴν τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλικὸν μαθητήν του νὰ ἐξαγγείλῃ, ὅτι θὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα «εἰς πρότυπον βασίλειον ἐν Ἀνατολῇ», τὸ πρόγραμμα, ἂν καὶ λίαν ἀπαιτητικόν, ἐφαίνετο ἐν τούτοις κατορθωτόν. Τοιοῦτο κράτος, ὄχι παραλόγως ἐπιστεύετο, ὅτι ἠδύνατο βαθμιαίως νὰ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸ τὸ ὅλον τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν Ἑλληνισμοῦ, οὕτω δὲ πραγματοποιήσῃ πᾶν ὅ τι ἐνυπάρχει τὸ δυνατὸν εἰς τὸ ἀδύνατον ὄνειρον τῆς μεγάλης Ἰδέας.

Ἔκτοτε μία εἰκοσαετία παρῆλθεν ἀνωφελῶς ἐν Ἑλλάδι εἰς κομματικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὸ ποταπὸν παιγνίδιον τοῦ «σήκω σὺ νὰ καθίσω ἐγώ»,μὲ τὸ ὀλέθριον ἀποτέλεσμα νέων ἀνθρώπων καὶ τῶν νέων μέτρων,εἰς πᾶσαν μεταβολήν,κατεστραμένων οἱ-

κονομικῶν καὶ νοσηρᾶς διοικήσεως. Καθὼς εἶπεν εἷς τῶν ἐξοχωτέρων ἡμῶν πολιτικῶν τὸ 1887, «οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεγαλυνθῶσι. Μεταξὺ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας των καὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Μαραθῶνος ἐσπατάλησαν ἥμισυ ὅλον αἰῶνα, καίτοι δ' ἐσχάτως προώδευσαν, αἱ εὐκαιρίαι διέφυγαν αὐτοὺς ἀνεπιστρεπτεί».

Ἐν τῷ μεταξὺ νέαι καὶ φοβεραὶ δυνάμεις ἐδημιουργήθησαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. Ὡς ὁ σὲρ Οὐΐλλιαμ Οὐάϊτ εἶπε περίπου τότε εἰς ἀξιοσημείωτον ὑπόμνημα περὶ τῆς «ἀντιζηλίας Ἑλλήνων καὶ Σλαύων ἐν τῷ Αἵμῳ», ἡ ἀληθὴς ἐθνικότης τῶν ἑκατομμυρίων τῶν Σλαύων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ἀτελέστατα κατενοήθη, ἕνεκα τῆς τυφλῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ὑποταγῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πατρειαρχεῖον. Ὁ ραγιᾶς, εἰς ὁποιανδήποτε καὶ ἂν ἀνῆκεν ἐθνότητα, κατελογίζετο χονδρικῶς ὡς Ἕλλην εἰς μέρη, ὅπου τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας ἐπισκιάζει τὸ τῆς φυλῆς.

Ἦτο δυνατὸν πράγματι κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην νὰ φαντασθῇ τις καθ' ὅλα εὐημεροῦσαν καὶ προοδεύουσαν Ἑλλάδα, καθισταμένην τὸ ὑπέρτατον τῆς Ἀνατολῆς κράτος, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὴν προσελκύσεως τοῦ μεγάλου σώματος τῶν Σλαύων ὁμοθρήσκων παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα ἐκοιμᾶτο ἀκόμη, μὴ ἀνεπτυγμένον.

Ἀλλ' ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας, οἱ σλαυϊκοὶ ὄγκοι, οἵτινες ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπέκτησαν συνείδησιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐθνικῶν δικαιωμάτων καὶ τυχῶν. Ἅπαξ ἔτι, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ αὐτοῦ Ἄγγλου πολιτευτοῦ: «Οἱ Βούλγαροι ἐδημιουργήθησαν, ἂν καὶ δὲν θὰ εἶνε ἀρκετὰ δυνατοί, ὥστε νὰ κρατήσωσι τῶν στενῶν (τῶν Δαρδανελλίων), ἀλλὰ θὰ εἶνε ἀρκετὰ ἰσχυροὶ διὰ νὰ ἐμποδίζωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸ πράξωσι».

Μὲ τοιαύτην μεταβολὴν τῶν φυλετικῶν ὅρων δὲν ὑπῆρχε πλέον θέσις διὰ Καβοὺρ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Διὰ νὰ μὴ ἀδικήσω τὸν Τρικούπην πρέπει νὰ εἴπω, ὅτι, παρὰ τὴν σωβινιστικὴν αὐτοῦ στάσιν, ἦτο λίαν ὀξυδερκὴς ἢ ὥστε νὰ τρέφῃ ὑπερβολικὰς βλέψεις ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὅ,τι κυρίως ἐπεθύμει ἦτο νὰ προστατεύσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν καὶ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν τοῖς διαμερίσμασιν ἐκείνοις τῆς κεντρῴας καὶ νοτίου Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς λαμπρᾶς κληρονομίας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες τῆς *μεγάλης Ἰδέας* διεκδικοῦσιν ἀκόμη.

Εἰς περίστασίν τινα μοὶ ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ χάρτου γραμμήν, ἥτις, διὰ βραχέων περιγραφομένη, ἐξωρμᾶτο ἐκ Δυρραχίου, ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, καὶ διηυθύνετο πλησίον τῶν Σερρῶν, ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, περιλαμβάνουσα νοτίως τὴν Ἀχρίδα καὶ τὸ *Μοναστήριον*. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐφρόνει, ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ καὶ ὅ τι ἐπεζήτει, ἔλεγεν, ἦτο *ν' ἀναγνωρισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἐνεργείας ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἑλληνικῆς ταύτης σφαίρας, σκοπὸν ἔχων ὅταν τὸ ἀπίδιον ὡριμάσῃ καὶ ὁ ὁριστικὸς διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος γείνῃ μετὰ*

δέκα ἢ εἴκοσιν ἔτη βραδύτερον. ἡ ζώνη, ἡ ἐπιδικαζομένη εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, νὰ εἶνε ἑτοίμη νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς φόβους συγκρούσεως πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἢ ἄλλους ἀνταπαιτητάς.

Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ προσθέσω, ὅτι ἀπὸ τῆς περιόδου, καθ' ἣν ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς μοὶ ἀνεκοίνωσε τὰς βλέψεις του περὶ λύσεως μέρους τῶν ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικῶν δυσχερειῶν, αὗται ἐνετάθησαν καὶ κατέστησαν σχεδὸν ἀδιάλυτοι ἐκ τῆς πολυπλόκου ἐπιτοπίου ἀναπτύξεως ἐχθρικῶν πληθυσμῶν καὶ τοῦ τραχέως πολέμου τῶν μαινομένων μεταξύ των ἀντιζήλων θρησκευμάτων.

Ἡ προσωπικότης τοῦ Τρικούπη παρέχει τόσον ἐνδιαφέρον θέμα μελέτης, ὥστε νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσω ἐνταῦθα χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἄλλοτε ἐχάραξα. Αἱ συνήθειαι καὶ αἱ ἕξεις του ἦσαν ἐντελῶς σπαρτιατικαί. Διῆγε βίον πολυμόχθου ἐργασίας, σχεδὸν ἄνευ ἀναπαύσεως. Ἦτο κατ' ἐξοχὴν λιτοδίαιτος, ἡ σιδηρᾶ δ' αὐτοῦ κρᾶσις, ἥτις ἐφαίνετο ἀδιάφορος καὶ διὰ τὴν τροφὴν καὶ διὰ τὴν ἀνάπαυσιν, ἐβοήθει αὐτὸν νὰ ἐργάζηται καταπληκτικῶς καὶ εἰς στιγμὰς μακρῶν τῆς Βουλῆς συνεδριάσεων καθίστα εἰς αὐτὸν δυνατὸν νὰ καταπονῇ κυριολεκτικῶς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς ἀντιπάλους του.

Τὸ μόνον πάθος του ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ χάριν τούτου ἦτο πρόθυμος νὰ καταβάλῃ διαρκεῖς προσπαθείας εἰς ὑπερτάτην ἔντασιν. Προσθέσατε εἰς ταῦτα πλήρη ἔλλειψιν φιλαυτίας, φλογεράν, ἂν καὶ κάποτε παράλογον, φιλοπατρίαν, τὴν αὐστηροτέραν ἀκεραιότητα καὶ ἀπόλυτον εὐστάθειαν ἀρχῶν, καὶ ἔχετε πολιτευτὴν ὄχι κοινοῦ τύπου καὶ ὅ περ ἐκπληκτικώτερον, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τοὺς συμπολίτας του. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ Τρικούπης δὲν ἦτο, οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ ἦτο «δημοφιλὴς» εἰς τὴν κοινὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ὡμοίαζε παραπολὺ τὸν Ἀριστείδην, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ προνόμιον τοῦτο.

Ὅτε ἔγραφα τὰ ἀνωτέρω περὶ τοῦ εὐθυτάτου ἀριστοτέχνους ὑπουργοῦ — ὑπό τινας δ' ἐπόψεις τοῦ μᾶλλον ἀξιοσημειώτου, τὸν ὁποῖον συνήντησά ποτε ἐπὶ τῆς ζωῆς μου — ἥκιστα προέβλεπα, ὅτι μετά τινα ἔτη ἀκαταπαύστου ἐνεργητικότητος, θὰ ἀφηρπάζετο, ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ τῆς μέσης ἡλικίας, ὑπὸ ἐπιβούλου νόσου, ἀφίνων τὴν Ἑλλάδα πτωχοτέραν κατὰ τὸν μεγαλείτερον τῶν πολιτευτῶν, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης.

Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ πλήρης χαρακτηρισμὸς τοῦ Τρικούπη, χωρὶς νὰ μνημονευθῇ ἡ Ἡγερία αὐτοῦ, ἡ πιστὴ ἀδελφή του, ἥτις ἐπεμελεῖτο τὰς ὀλίγας αὐτοῦ ἀνάγκας, καὶ μετ' ἀκαταπονήτου ἀφοσιώσεως ἐπεριποιεῖτο αὐτὸν καὶ ἦτο δι' αὐτὸν ὁ ἀξιώτερος τῶν συνεργατῶν. Εἰς τὰ λιτῶς ἐπιπλωμένα δωμάτιά της, εἰς τὸ ἄνω πάτωμα ἡσύχου γωνιακίας οἰκίας τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου, περιστοιχουμένη ὑπὸ ὡραίων φοινίκων καὶ ἄλλων φυτῶν παντὸς εἴδους — τὴν μόνην πολυτέλειάν της — ἡ κυρία Σοφία ἐκάθητο πρωΐ, ἀπόγευμα καὶ νύκτα, δεχομένη, συνομιλοῦσα μὲ τοὺς φίλους καὶ θαυμαστὰς τοῦ Τρικούπη καὶ ἀκουράστως ἐκτελοῦσα τὸ ἔργον

ἡμισείας δωδεκάδος ἱκανῶν ἰδιαιτέρων γραμμάτων διὰ τὸν ἀδελφόν, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευε καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπὲρ πάντα λόγον ὠφέλιμος ἀπέβη. Ἡ κυρία Σοφία, εὐφυεστάτη, ἐξόχως μεμορφωμένη δέσποινα, ἀνατραφεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ οἰκεία πρὸς τὴν ἀρίστην ἀγγλικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὸ μόνον τῆς ζωῆς της ἐνδιαφέρον συνεκεντροῦτο εἰς τὸν αὐστηρόν, ἀμειδῆ σύντροφον τῆς νεότητός της. Ὁ βίος της ἤδη, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, δὲν δύναται ἢ νὰ εἶνε θλιβερὸς καὶ κενός.

Ἐν τοσούτῳ ἰδιαίτεραι ὑποθέσεις ἐπείγοντος χαρακτῆρος μὲ ἠνάγκασαν νὰ ζητήσω ἄδειαν ὀλίγων ἑβδομάδων καὶ ἔφθασα εἰς Λονδῖνον τὴν 10)22 Ἰουλίου, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν τὴν ἀποφασιστικὴν ἧτταν τοῦ Γλάδστωνος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἰρλανδικῆς αὐτονομίας. Ἡ φιλελευθέρα Κυβέρνησις ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐξουσίαν.

Ἐν τούτοις εὐάρεστος ἔκπληξις ἐκ μέρους τοῦ λόρδου Ρόζσβερυ μὲ ἀνέμενεν. Ὁ ὑπουργός μοὶ ἔγραψεν,ὅτι ἡ Α. Μ. ἡ βασίλισσα ηὐδόκησε νὰ μοὶ ἀπονείμῃ τὸ παράσημον τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ Μιχαὴλ, ὑποχρεωτικῶς δὲ προσέθηκε τὴν ἐλπίδα, «ὅτι θὰ εὕρισκον εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην μικρὸν ἀντιστάθμισμα τῶν κόπων μου κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Ἑλλάδι κρίσιν». Ἡ ἀπονομὴ τοῦ παρασήμου τούτου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἐπικαιρότερον, ὡς ἀποτελοῦσα θαυμασίαν ἀπάντησιν εἰς νέας κατ' ἐμοῦ σφοδρὰς ἐπιθέσεις τοῦ δηλιγιαννικοῦ τύπου, ὅστις, ἀναφέρων τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν μου, ἐβεβαίωνεν, ὅτι εἶχον ἀνακληθῇ αἰφνιδίως καὶ περιέπεσα εἰς δυσμένειαν.

Ὅταν ἐπέστρεψα εἰς Ἀθήνας τὴν 31)12 Αὐγούστου, διὰ Μασσαλίας, ὁ καύσων ἦτο φοβερός, τὸ θερμόμετρον ἐντὸς τῶν εὐρυτάτων δωματίων τῆς Πρεσβείας ἀνήρχετο εἰς 35 βαθμοὺς καὶ τοῦτο διήρκεσε μέχρι Σεπτεμβρίου. Ἡ μόνη ἀνακούφισίς μας ἦσαν αἱ ὡραιόταται σεληνοφώτιστοι νύκτες, τὰς ὁποίας διηρχόμεθα ἐπὶ τοῦ δώματός μας, τοῦ δεσπόζοντος τοῦ κήπου τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῆς παραδόξου μαυρισμένης μικρᾶς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ἥτις εἶνε μία ἐξ ἐκείνων, ἡ θεμελίωσις τῶν ὁποίων ἀποδίδεται εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Ἑλένην, τὴν μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου, ἀνοικοδομηθεῖσα κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα.

Ἡ ἥσυχος ἡμῶν ζωὴ ἐν τῇ κενῇ καὶ ἡλιοκαύστῳ πόλει διεταράχθη πρῶτον ὑπὸ τῆς βιαίας ἀπαγωγῆς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου, τὴν ὁποίαν ταχέως ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπάνοδος καὶ ἡ τελικὴ αὐτοῦ παραίτησις—δραματικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἔθεσαν εἰς κίνησιν, τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν καὶ σοβαρῶς ἠπείλησαν τὴν γενικὴν εἰρήνην.

Βραδύτερον διακεκριμένοι τινὲς Ἄγγλοι περιηγηταὶ ἐπεσκέφθησαν τὰς Ἀθήνας. Ὁ λόρδος καὶ ἡ λαίδη Ἔρσελλ, ὁ σὲρ Τζὼν καὶ ἡ λαίδη Λῶββοκ, κατόπιν δ' αὐτῶν ὁ κ. Τσάμπερλαιν οἰκογενειακῶς καὶ ὁ κ. Τζὲς Κόλλιγκς ἦλθον εἰς Ἀθήνας, προερχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Μεγάλη ἦτο ἡ εὐχαρίστησίς μας ν' ἀνανεώσωμεν τὴν γνωριμίαν μας μετὰ τοῦ διακεκριμένου πολιτευτοῦ, τὸν ὁποῖον

εἴχαμεν ἰδῆ διὰ πρώτην φορὰν ἐν Στοκχόλμῃ, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ὁ κ. Τσάμπερλαιν ἔτυχεν ἐξαιρετικῶς τιμητικῶν περιποιήσεων ἐν Ἀθήναις. Γεῦμα παρετέθη πρὸς τιμήν του ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη αὐτὸν δὶς εἰς ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν.

Ὁ κ. Τσάμπερλαιν ἔσχε καὶ σπουδαίας τινὰς συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ κ. Τρικούπη, τὸν ὁποῖον ἐβολιδοσκόπησεν ὡς πρὸς τὰς γνώμας του περὶ δυνατοῦ μέλλοντος κανονισμοῦ σφαιρῶν ἐπιρροῆς ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐν μιᾷ τῶν συνδιαλέξεων τούτων ὁ κ. Τσάμπερλαιν ὡμίλησε πρὸς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν περὶ τῆς γραμμῆς τῆς διαχαράξεως, τὴν ὁποίαν ἀνέφερα ἀνωτέρω καὶ τὴν ὁποίαν πρῶτος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὁ κ. Ὤπεβορν, Διευθυντὴς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ροβερτείου Κολλεγίου, μεγάλη αὐθεντία εἰς ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ Αἵμου, ὁ ἐκπαιδεύσας, οὕτως εἰπεῖν, τὴν Βουλγαρίαν, ἀφοῦ ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος ὅλων τῶν μᾶλλον διακρινομένων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀνδρῶν.

Ἡ συνάντησις δύο πολιτευτῶν τοιαύτης ὑπερόχου ἀξίας—οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ ἀρκετὰ διαφέροντες ἀλλήλων, εἶχον ὅμως κοινὰς τὰς σπανίας ἀρετὰς τῆς ἀκάμπτου ἀποφασιστικότητος καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς διαυγείας τοῦ νοῦ—δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ εἶνε εἰς ἄκρον ἐνδιαφέρουσα. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ ἐγκάρδιος πρὸς αὐτὸν στάσις τοῦ ἐξόχου φιλελευθέρου ἀρχηγοῦ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν γενναίαν ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὀλίγον κατόπιν ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός.

Ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς εὑρίσκετο τότε ἂν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, εἰς τὸ ζενὶθ τοῦ σταδίου του. Ἓξ μῆνας πρότερον, κατ' Ἰούνιον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τελευταίων ὠδίνων τῆς κρίσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἀφόβως ἐπέβαλεν ἐπὶ Βουλῆς ἀποδυσπετούσης δραστικώτατον πρόγραμμα ἐκλογικῶν καὶ διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, μεγάλως περιορίζον τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν καὶ εὐρῦνον τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας, μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων καίριον κτύπημα κατεφέρετο κατὰ τῶν διεφθαρμένων κομματαρχῶν, τῶν ἀσκούντων τόσην πίεσιν ἐπὶ τῶν βουλευτῶν, δι' αὐτῶν δ' ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως. Τὰ μέτρα του περιελάμβανον ὡσαύτως τὴν κατάργησιν πολυαρίθμων ἐπαρχειῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπετέλει ἑστίαν ῥᾳδιουργιῶν καὶ δωροδοκίας. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν τούτοις ὑπεστήριξε τὸν πρωθυπουργὸν εἰς τὰ μέτρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἰς ὑστέρους χρόνους κατηργήθησαν. Κατὰ τὸν Νοέμβριον συνῆλθεν ἡ Βουλὴ εἰς τὴν φθινοπωρινὴν αὐτῆς σύνοδον καὶ ὁ κ. Τρικούπης ὑπέβαλεν εἰς αὐτὴν προϋπολογισμόν, ὅστις ἐπέβαλε βαρυτάτας οἰκονομικὰς θυσίας εἰς τὴν χώραν καὶ προέβλεπε περὶ προσθέτου φορολογίας, ἀνερχομένης εἰς εἴκοσι δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκᾷ τις, ὅτι οι βουλευταί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑποβληθῆ εἰς εἶδός τι «χίρι-χάρα», ἐλαττώνοντες αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν ἀριθμόν των, θὰ ἀπεδέχοντο εὐμενῶς τὰ οἰκονομικὰ σχέδια τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἀμέ-

σως κατέφυγεν εἰς συστηματικὴν κωλυσιεργίαν, κατὰ τῆς ὁποίας ὁ Τρικούπης ἀντετάχθη διὰ χαρακτηριστικοῦ εἰς αὐτὸν τρόπου.

Ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι ἀπέναντι τῶν δυσχερειῶν, κατὰ τῶν ὁποίων προσέκρουεν ἡ συγκρότησις ἀπαρτίας πρὸς διεκπεραίωσιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἔργου, ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ εἰς ἑαυτήν, ὅτι ἔφθασεν εἰς κρίσιν, χρήζουσαν ἐνδελεχοῦς προσοχῆς. Ἤλπιζεν, ἑπομένως, ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν θὰ ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς ἀνακοίνωσίν τινα πρὸς τὴν Βουλήν, ἥτις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ διόρθωσιν τῶν πραγμάτων. Ἐν τοσούτῳ προέτεινε τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Τὴν ἑσπέραν ἔλαβε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ βασιλέως εἰς διάταγμα διαλύσεως, τὸ ὁποῖον ἐτοιχοκολλήθη τὴν ἐπομένην πρωΐαν εἰς τοὺς τοίχους τοῦ βουλευτηρίου, τῶν πυλῶν αὐτοῦ κλεισθεισῶν δύο ὥρας πρὸ τῆς ὥρας τῆς συνεδρίας. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ χλευαστικὴ συμπεριφορὰ πρὸς σῶμα, καταστὰν ἄξιον αὐτῆς, διότι, ἀφοῦ ὑπεστήριζε τὸν κ. Δηλιγιάννην εἰς τὴν ὀλεθρίαν αὐτοῦ πολιτικήν, κατόπιν τὸν ἐγκατέλειψε καὶ καθ' ὅλον τὸν βραχὺν αὐτοῦ βίον δὲν ἐπέδειξεν οὔτε ἀρχάς, οὔτε πραγματικὴν φιλοπατρίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἤδη αἰφνιδίως ὅλως ἔπνευσεν ἡ πρώτη πνοὴ τοῦ ἔαρος τὸ ὁποῖον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν, ἐξ ὅσων ἔζησα, εἶνε καταπληκτικώτερον ἢ ἐν Ἑλλάδι. Ὀλίγων ἡμερῶν βροχὴ καὶ ἡ ὅλη ὄψις τῆς χώρας μετεβλήθη ὡς διὰ μαγείας. Μία ἁπλῆ ψαῦσις τῆς μαγικῆς ῥάβδου καὶ ἰδοὺ χλωραὶ αἱ ἐλαῖαι, αἱ περιβάλλουσαι τὸν Κολωνόν, καὶ ἰδοὺ τὰ πρῶτα ἀργυρόχροα φύλλα τῶν λευκῶν καὶ τῶν πλατάνων, καὶ ὑπὸ τὴν πενιχρὰν αὐτῶν σκέπην πρασινίζοντα τὰ γρασίδια. Τὰ μικρὰ παραποτάμια ἐξεχείλιζαν ἤδη, ὥστε τὰ παφλάζοντα αὐτῶν νερὰ κατέκλυζον τὰς ὁδούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων χθὲς ἀκόμη οἱ πόδες ἐβυθίζοντο εἰς πυκνὸν στρῶμα κονιορτοῦ. Παντοῦ, ὑπὸ τὰ δένδρα καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, τὸ γυμνόν, μαῦρον, διερρωγὸς ἔδαφος ἐφούσκωνεν ἐκ σφυζούσης ζωηρᾶς βλαστήσεως καὶ ἐφαιδρύνετο ὑπὸ μυριάδων ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ — ὑακίνθων, πορφυρῶν μηκώνων καὶ στιλπνῶν ἀνεμωνῶν — ἐνῷ ὑπεράνω, εἰς τὸν κυανοῦν θόλον τοῦ στερεώματος, τὰ βαμβακώδη νέφη ἔρριπτον θαυμασίας ἰώδεις ἀποχρώσεις ἐπὶ τῶν ὠχροπρασίνων μαρμαρυγῶν τῶν πεδιάδων καὶ τῶν λόφων. Εἰς τὴν δροσεράν, ἐαρινὴν ἀτμοσφαῖραν ἐθρόουν οἱ κλάδοι, ἔψαλλον τὰ πτηνά, ἐκουκούριζαν αἱ περιστεραί, ἐβόμβουν καὶ ἠχολόγουν τὰ ἀναρίθμητα ἔντομα. Ἡ ἄνοιξις, ἐνόμιζέ τις, παλλομένη καὶ σφύζουσα, ἐξερράγη ἐν μιᾷ νυκτί. Ὁποία διαφορὰ ἀπὸ τὴν παρῳδίαν ἀνοίξεως, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς, τὸν βεβαρημένον, ἄκαρδον ἀγῶνα πρὸς τὸν χειμῶνα καὶ τοὺς ἀγρίους ἀνέμους, ὃν διεξάγουσιν οἱ ἐρατεινοὶ κάλυκες τοῦ Μαΐου». Ἡ ἰδανικὴ σκηνὴ τῆς μεταμορφώσεως ὀλίγον διήρκεσεν

—αἱ ἀνηλεεῖς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου τὸ ἀπεδείκνυον ἤδη—ἀλλ' ἐφόσον διήρκεσεν ἦτο πράγματι ἀπαράμιλλος.

Δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἄνοιξις τοῦ ἀξιομνημονεύτου ἔτους τοῦ ἰωβιλαίου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν ἐστρέφετο πρὸς τὴν πατρίδα. Ἐζήτησα καὶ ἔλαβα συλλήβδην τὴν τετράμηνον ἄδειαν, ἣν ἐδικαιούμην νὰ λάβω. Πρὶν ἢ ἐν τούτοις χρησιμοποιήσω αὐτήν, ἔλαβα τὴν ἄδειαν τῆς βασιλίσσης νὰ πανηγυρίσω τὸ ἰωβιλαῖον καὶ τὰ γενέθλια αὐτῆς ὁμοῦ τὴν 12)24 Μαΐου, ὅτε παρέθεσα μέγα ἐπίσημον γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, τοῦ ὁποίου εἵπετο μικρὸς χορός. Μὲ τοὺς πενιχροὺς τῶν Ἀθηνῶν πόρους, τὸ ζήτημα τοῦ χοροῦ δὲν ἦτο ἐλαφρὸν ἐγχείρημα. Ἠναγκάσθημεν νὰ φέρωμεν τὰ κοσμήματα τῶν «κοτιλλιὼν» ἐκ Παρισίων, τὰ φῶτα τῆς φωταγωγήσεως ἐκ Βιέννης καὶ εἰδικά τινα ὄψα διὰ τὸ γεῦμα καὶ τὸ δεῖπνον τοῦ χοροῦ ἐκ Μασσαλίας.

Ὁ ζεστὸς καιρός, τοῦ ὁποίου ἀπελαμβάνομεν ἤδη, μᾶς ἐπέτρεψε νὰ περιλάβωμεν καὶ τὰς ἐν ἑκάστῃ ἄκρᾳ τοῦ μεγάρου τῆς πρεσβείας «ταράτσας» εἰς τὸ πεδίον τῆς ἐνεργείας μας. Ἐφωταγωγήσαμεν τὴν ἐξ αὐτῶν θαυμασίαν ἀληθῶς, τὴν ἀντικρύζουσαν τὴν Ἀκρόπολιν, δι' ἀπειραρίθμων πολυχρώμων μικρῶν λυχνιῶν καὶ ἐστεγάσαμεν αὐτὴν διὰ σκηνῆς μετὰ σημαιῶν ἐκ τοῦ «Κόνδωρος», χάριν τῆς βαλικῆς οἰκογενείας. Ἡ ὅλη ἑορτή μας ὑπῆρξεν ἐπιτυχεστάτη.

Οἱ βασιλικοὶ ἡμῶν ξένοι ὑπῆρξαν εὐμενέστατοι καὶ φιλοφρονέστατοι δι' ὅλας τὰς προετοιμασίας καὶ ἐνθυμοῦμαι, ὅτι πολὺ μὲ ἐφαίδρυνεν ἐρώτησις τοῦ βασιλέως Γεωργίου, πῶς κατώρθωσα νὰ συνάξω τόσους ἐξυρισμένους ἐκτάκτους θεράποντας (φέροντας ὅλους λιβρέαν[1], γνωστοῦ ὄντος, ὅτι δὲν ὑπάρχει Ἕλλην ὑπηρέτης, σεβόμενος ἑαυτόν, συγκατατιθέμενος νὰ ἀποχωρισθῇ τῶν ὀρθοτρίχων ἐξαρτημάτων τῆς μορφῆς του. Πῶς ὁ ἐξαίρετος οἰκονόμος μας — τὸν ὁποῖον ἔφερα ἐξ Ἀγγλίας καὶ ὅστις ἀπεδείχθη δεξιὸς ὀργανωτὴς — κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἦτο καταλληλότερος ἢ ἐγὼ νὰ ἐξηγήσῃ πρὸς τὴν Α. Μεγαλειότητα. Εἰς τὸ εἶδός του τὸ κατόρθωμα ἦτο ἀληθινὸν tour de force.

Μία μελαγχολικὴ ἀνάμνησις συνδέεται πρὸς τὴν ἑσπερίδα ταύτην. Ἦτο ἀκριβῶς ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἐρασμίας πριγκιπίσσης Ἀλεξάνδρας, μόλις δικαεπταετοῦς τότε, τῆς ὁποίας ἡ εὐμειδὴς καὶ εὔελπις ζωὴ τόσον ἀποτόμως διεκόπη ὀλίγα ἔτη κατόπιν. Ἡ βασίλισσα εἶχεν εὐμενῶς συγκατατεθῆ, ὅπως ἡ πριγκίπισσα παραστῇ εἰς τὸν οἶκόν μας, κατὰ τὸν πρῶτον χορόν της μετὰ τοῦ Διαδόχου καὶ τοῦ πρίγκιπος Νικολάου.

...Τὴν 18 Φεβρουαρίου (2 Μαρτίου (1887) ἐπεστρέψαμεν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις οἰκίαν μας καὶ μετ' ὀλίγον ἠρχίσαμεν παρασκευαζόμενοι διὰ τὴν νέαν μου μετάθεσιν, τοῦ διορισμοῦ μου ἐν Χάγῃ γενομένου ἐπισήμως γνωστοῦ.

Ἐν τούτοις δὲν ἐγκατελείψαμεν ὁριστικῶς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς παρελεύσεως ἑβδομάδων τινῶν, καθ' ἃς ὁ ναύαρχος Βίκτωρ Μονταγκοῦ, παλαιός μου φίλος, μετὰ

τῆς συζύγου του λαίδης· Ἀγνῆτος, ἀφίχθησαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Α. Μ. τῶν βασιλέων τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τοὺς Μονταγκοῦ καὶ τὸν κ. Ἄμιλτων Ἀϊδέ, διατρίβοντα τότε ἐν Ἀθήναις, ἐκάμαμεν ἀποχαιρετιστηρίους ἐκδρομὰς εἰς τὴν Καισαριανὴν καὶ διὰ τελευταίαν φορὰν ἀπεθαυμάσαμεν τὰ θαυμάσια τῆς Ἀκροπόλεως.

Προσωπικῶς ἐλυπούμην ἐγκαταλείπων τὴν Ἑλλάδα. Τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς πολυταράχου ἐποχῆς τῶν συγκινήσεων καὶ τῆς ἐντάσεως εἶχον παρέλθῃ, εὐτυχὴς δὲ θὰ ἐλογιζόμην, παραμένων ἐπί τινα ἀκόμη χρόνον ἐν τῇ ἐνδιαφερούσει θέσει μου καὶ παρακολουθῶν τὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἡ χώρα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν Τρικούπη.

Ἡ ὑλικὴ αὐτῆς θέσις εἶχεν ἤδη μεγάλως βελτιωθῇ. Δημόσια ἔργα, μεγάλης χρησιμότητος, εἶχον ἐγκαινισθῇ, σπουδαῖαι ἐκχωρήσεις σιδηροδρόμων ἐδόθησαν καὶ αἱ ἀπομεμακρυσμέναι ἐπαρχίαι τοῦ βασιλείου ἐπρόκειτο νὰ τύχωσι τῶν ἀγαθῶν τῆς συγκοινωνίας. Ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα, τὸ γόητρον τοῦ Στέμματος — προσωρινῶς ἐλαττωθέν πως ἐκ τῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν ἀφηγήθην ἀνωτέρω τόσον μακρῶς — ἀνέκτησεν ἐντελῶς τὸ ἀπολεσθὲν ἔδαφος, ἐνῷ ἡ πλήρης συνεννόησις μεταξὺ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ ὑπερόχου πρωθυπουργοῦ του παρεῖχε τὰς ἀρίστας τῶν ἐλπίδων περὶ τοῦ μέλλοντος.

Ὁπωσδήποτε μεγάλη δι' ἐμὲ ὑπῆρξεν εὐχαρίστησις, ὅτι ἀποχαιρετῶν τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν, ἐν οἰκογενειακῷ προγεύματι, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθημεν, κατόπιν τῆς ἀκροάσεως, τῆς ὁποίας ἔτυχον διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἀνακλητηρίων μου, ἔβλεπα τόσον εὐοίωνοι ἀπόψεις νὰ διανοίγωνται πρὸ τῶν Α. Μεγαλειοτήτων, ὑπὲρ ὧν καὶ τῆς εὐτυχίας των δὲν ἠδυνάμην ἢ νὰ ἔχω τὸ ζωηρότερον ἐνδιαφέρον. Εὐτυχὴς ὡσαύτως ὑπῆρξα μαθών, ὅτι ἡ πρεσβεία ἐπρόκειτο νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν διεύθυνσιν τόσον ἱκανοῦ ἀνδρός, ὅσον ὁ παλαιός μου γνώριμος σὲρ Ἔδμονδ Μόνσων.

Τὴν 10)22 Ἀπριλίου, Κυριακήν, ἐπεβιβάσθημεν τοῦ ἀτμοπλοίου τῶν Μεσσαζαρῆ «Ἀμαζῶνος» ἐν Πειραιεῖ, προπεμπόμενοι ὑπὸ πλήθους εὐμενῶν φίλων καὶ συναδέλφων. Ὡς τὸ ἀπόγευμα παρηρχόμεθα πρὸ τῆς Αἰγίνης καὶ τῶν ἐρασμίων λόφων της, εἴχαμεν θαυμασίαν ἄποψιν τοῦ ἐνδόξου ἄστεως—τοῦ «ὀφθαλμοῦ τῆς Ἑλλάδος»—ἐνδόξου κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ παραδόξως γοητευτικοῦ ἀκόμη κατὰ τὸ παρὸν—τοῦ διαγράμματος τῆς πεδιάδος καὶ τῆς πόλεως, τῶν λόφων καταλαμπομένων ἐκ τῶν χρυσῶν κυμάτων τοῦ ταχέως κλίνοντος πρὸς τὴν δύσιν του ἡλίου.

*
* *

Ἄλλο κεφάλαιον —καὶ ὄχι τὸ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον— τῆς διπλωματικῆς μου ζωῆς ἐπεσφραγίζετο.

...Τὰς ἀρμενικὰς ταραχὰς διεδέχθησαν αἱ κρητικαὶ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ περιπλοκαί. Ἡ κατάστασις τῆς Κρήτης ἀπὸ μηνῶν ἐνέπνεε ζωηρὰς ἀνησυχίας εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις. Σχέδια πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν δεινῶν, τῶν λυμαινομένων τὴν νῆσον, ἐπὶ μακρὸν συνεζητήθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν πρεσβευτῶν, σφοδρῶς δὲ πιεζόμενος ὁ Σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ συγκατεθῇ εἰς τὸν διορισμὸν Χριστιανοῦ διοικητοῦ καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς παλαιᾶς συμβάσεως τῆς Χαλέπας διὰ τῆς ὁποίας ἐγγυήσεις τινὲς εἶχον δοθῇ εἰς τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον τῆς νήσου.

Αἱ ὑποσχέσεις, αἱ ἀποσπασθεῖσαι ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐν τούτοις ἀτελεστάτην ἔλαβον ἐφαρμογήν. Συνεχὴς πολεμικὴ κατάστασις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν διεσπαρμένων ἀνὰ τὴν νῆσον τουρκικῶν φρουρῶν καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων, τῶν τελευταίων ἐνισχυομένων δι' ὅπλων καὶ ἀνδρῶν ἐξ Ἑλλάδος, διὰ τῆς κρητικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ πανισχύρου μυστικοῦ συνδέσμου τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας. Τὸ προχειρότερον μέσον εἰρηνεύσεως τῆς νήσου ἦτο πραγματικὸς ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων της, ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο—εἰς τὸ ὁποῖον αἱ Δυνάμεις ἠναγκάσθησαν ἀργότερα νὰ καταφύγωσι—διὰ ν' ἀποδώσωμεν δικαιοσύνην, καίτοι ἐντόνως ὑποστηριχθὲν ὑπὸ τοῦ κόμητος Γολουχόφσκη, καταφρονητικῶς ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ.

Προτοῦ ὅμως παρέλθῃ πολὺς καιρός, ἡ ἀσύνετος στάσις, τὴν ὁποίαν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1897 ἀνέλαβεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀποστείλασα στολίσκον τορπιλλοβόλων ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον καὶ σῶμα ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βάσσον εἰς Κρήτην, ἐξετράχυνε τὰ πράγματα καὶ ἠνάγκασε τὰς Δυνάμεις νὰ παρέμβωσιν ἐν τῷ συμφέροντι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πολιτικὴ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε καθαρὰ ἀντιγραφὴ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἤδη ἄριστα ἐνθυμούμην, ὅτε πρὸ δεκαετίας περίπου ἠκολούθει ὁ αὐτὸς πρωθυπουργός, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Βάσσου ἐζήτησε νὰ δημιουργήσῃ μάταιόν τι «τετελεσμένον γεγονός».

Πρόδηλος διαφωνία κατεφάνη μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειάν των κατὰ τῶν δυσηνίων Ἑλλήνων. Ἔπρεπε νὰ πιεσθῇ καὶ πάλιν ἡ Ἑλλάς, ὡς καὶ πρότερον, εἰς σχεδὸν παραλλήλους περιστάσεις, ἢ ἔπρεπε ν' ἀφεθῇ εἰς τὰς συνεπείας τοῦ ριψοκινδύνου ἐγχειρήματος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποδοθῇ. Ἐπὶ τέλους κατίσχυσεν ἡ τελευταία γνώμη.

Τὸ σχέδιον ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀκτῶν τοῦ βασιλείου, τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζαν αἱ βόρειοι Δυνάμεις — ἡγουμένης τῆς Γερμανίας - ἐγκατελείφθη ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας ἀντιστάσεως, διότι ἄνευ τῆς Ἀγγλίας ἀποκλεισμὸς δὲν ἦτο δυνατός. Ἀφ' ἑτέρου τὰ κρητικὰ ὕδατα ἐφρουροῦντο αὐστηρῶς ὑπὸ διεθνοῦς στόλου, ὅστις ἀπεβίβασε δυνάμεις πρὸς κατάληψιν τῶν Χανίων καὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ μας, ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς κρητικῆς αὐτονομίας, μετὰ πολλὰς δὲ συζητήσεις τέλος συνεφωνήθη ἡ ἀποστολὴ στρατευμάτων ἐκ μέρους ἑκάστης Δυνάμεως πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Πύλη ἔκαμε φοβερὰς παρασκευὰς καὶ ἀνέλαβεν ἐπιθετικὴν στάσιν μεσολάβησις δ' ἐγένετο ἐν Ἀθήναις, μὲ σκοπὸν προλήψεως τοῦ πολέμου. Ἀλλ' εἰς τὸν προβληθέντα ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ὑπὸ τὸν Βάσσον στρατοῦ ἐπίμονος ἀντετάχθη ἀντίστασις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ μόνον

κατὰ Μάϊον, μετὰ τὰς πρώτας βαρυτάτας συμφορὰς τοῦ πολέμου, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ, ὅτι αἱ Δυνάμεις θ' ἄφιναν τοὺς Τούρκους νὰ προελάσωσι μέχρις Ἀθηνῶν, διαταγαὶ ἐδόθησαν εἰς τὸ δυσοίωνον σῶμα ἐκστρατείας νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Κρήτην, ἀφίνον ἀφόρητον θέσιν.

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Φελὶξ Φὼρ βεβαιοῦται, ὅτι ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον, λέγων ὅτι ἡ Α. Μ. ὤφειλεν ὑποχωρῶν νὰ παρηγορῆταί πως ἐπὶ τούτῳ, σκεπτόμενος, ὅτι ἀπέκτησεν «ὑποθήκην, ἥτις ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτὸν τὸ μέλλον», πρόγνωσις, ἥτις ἀτυχῶς, καὶ καθόσον ἐγὼ φρονῶ, δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Δι' ἐμέ, τόσην ἔχοντα πεῖραν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἡ μακρὰ καὶ δυσχερὴς κρίσις. ἡ προηγηθεῖσα τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀτυχοῦς τούτου πολέμου, φυσικῶς παρεῖχεν ἀμεσώτερον προσωπικὸν ἐνδιαφέρον ἢ διὰ τοὺς συναδέλφους μου. Διετέλουν εἰς ἐπικοινωνίαν ἀδιάλειπτον μετὰ τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου κ. Μάνου, πρὸς τὸν ὁποῖον συνέλαβα πραγματικὴν ἐκτίμησιν ὡς καὶ μετὰ παλαιοῦ μου φίλου κ. Ἔτζερτων, ἐν Ἀθήναις, ὅπως προλάβωμεν ῥῆξιν, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὰς βαρυτάτας τῶν συνεπειῶν διὰ τὸν βασιλέα καὶ τὴν δυναστείαν.

Ἐπὶ τέλους, κυρίως εἰς τὴν ἀνήσυχον ἐπιθυμίαν (anxiely), τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ Δυνάμεις ᾐσθάνοντο, ὅπως προφυλάξωσι τὸν βασιλέα Γεώργιον, ὀφείλεται, ὅτι ὁ βραχὺς πόλεμος διεξήχθη ἐντὸς περιωρισμένων ὁρίων, τῶν κηρύκων ὑψωσάντων σημαίαν ἀνακωχῆς, ἅμα ὡς ὁ Ἕλλην συναγωνιστὴς ἐφάνη, ὅτι ἡττᾶτο κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ νομίζω, ὅτι δυσχερῶς δύναταί τις νὰ ὑποτιμήσῃ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας μέριμνα ἐχρησίμευσεν ὡς αἰγὶς διὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τῆς προσφάτου αὐτῆς ἱστορίας.

Μετὰ τὸν πόλεμον μακραὶ ἤρχισαν διαπραγματεύσεις πρὸς κανονισμὸν τῆς τύχης τῆς Κρήτης καὶ ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος αὐτῆς διοικητοῦ. Δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἐστερημένη φαιδρότητος ἡ παράθεσις καταλόγου τῶν πολυαρίθμων ὑποψηφίων, τῶν προταθέντων διὰ τὴν θέσιν, καὶ ἀποκρουσθέντων, λόγῳ τῶν διαδοχικῶν ἀντιρρήσεων μιᾶς ἑκάστης Δυνάμεως, πρὶν ἢ ὁ πρίγκιψ Γεώργιος ἀπέλθῃ εἰς Κρήτην.

Σχετικῶς πρὸς ἕνα αὐτῶν, τὸν μακαρίτην Νουμᾶν Δρόζ, διακεκριμένον Ἑλβετόν, σύμβουλον τῆς Ὁμοσπονδίας, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισα ἐν Βέρνῃ, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ διοικητικὴ πεῖρα εἰς κέντρα ἐξόχως πολιτισμένα ἥκιστα κατάλληλον τὸν καθίστα, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ φιλοτάραχον καὶ ἀνυπότακτον πληθυσμόν, ἀρτίως ἐξελθόντα τῆς τουρκικῆς δουλείας, εἰσῆλθα εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ διαπράξω εἰς ἓν τῶν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τηλεγραφημάτων μου, μικρὰν ἀστειότητα — πάντοτε ἀσύγγνωστον εἰς τὴν *ὑπηρεσίαν* — γράψας, ὅτι εἰς τὴν χώραν τοῦ νομοθέτου Μίνωος ἡ κυρία ἀρετὴ τοῦ Δρὸζ ἦτο, ὅτι ἔφερε τὸ ὄνομα **Νουμᾶς**.

ΠΑΡΑΛΟΓΟΙ ΑΞΙΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΞΑΡΧΙΑΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Γ'.

Κατὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν Ἔξαρχον αὐτῶν, τὸ Φανάριον ἀπεγύμνωσε τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος καὶ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ δικαίων· διό, τὸ φιρμάνιον τὸ ἱδρῦσαν τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. «ἀποκαθίστα τὰ ἀφαιρεθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ Φαναρίου ἱστορικὰ δίκαια αὐτῆς πρὸς ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν».

Ὡς φαίνεται, οἱ ἐν τῇ βουλγαρικῇ Ἐξαρχίᾳ, ὡς μόνας γνησίας ἱστορικὰς πηγὰς ἀναγνωρίζουσι καὶ ἀκολουθοῦσι τὰς ουτοπίας τοῦ δῆθεν Ρώσσου ἱστορικοῦ, Βενελίνου καὶ τοῦ Βουλγάρου Σάββα Ρακόβσκη. Κατὰ τὰ παραμύθια ταῦτα, οἱ Βούλγαροί εἰσιν ὁ ἀρχαιότατος τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μετοικήσας εἰς αὐτήν, κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους, ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Πελασγοί. Οἱ Πελασγοὶ οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο Ἐτρουροί, οἱ Ἐτρουροὶ Ἰλλυριοί, οὗτοι Μακεδόνες καὶ οἱ Μακεδόνες τέλος Βούλγαροι ! ! Ὁ Ὀρφεύς, ὁ Ὅμηρος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, Βασίλειος ὁ Μακεδὼν κλ. ἦσαν ἀμιγεῖς Βούλγαροι (!). Ἡ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦτο κράτος βουλγαρικόν. Πρὸς τούτοις, οἱ Βούλγαροί εἰσιν ὁ πρωτόγονος ἱστορικὸς λαὸς τῆς Εὐρώπης. Οἱ Κέλται, οἱ Κίμβροι, οἱ Τεύτονες, οἱ Φράγκοι, μετὰ τῶν Δρυΐδῶν καὶ τῶν Βάρδων των, ὅλοι ἦσαν καθαροὶ Βούλγαροι. Παρὰ τοῖς Βουλγάροις δέ, τὸ πρῶτον, διέδωκε τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ εἶτα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἦσαν μικρὸς λαός, οἰκῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἕνεκα δὲ τούτου κληθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων Γραικοὶ ἢ μᾶλλον Γκορτζοί, (ὀρεινοί)

(*) Ὁ Βόσνιος μάλιστα Στ. Μπέρκοβιτζ ἐξέδωκεν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1867, τὰ «ἀρχαῖα βουλγαρικὰ ᾄσματα τοῦ Ὀρφέως», ἐν οἷς ἀναδείκνυται οὗτος Βούλγαρος *pur sang* !

καὶ ὅστις μικρὸς λαός, διὰ καταχθονίων μέσων σφετερισθεὶς τὰ δίκαια τῶν Βουλγάρων καὶ νοθεύσας τὴν ἱστορίαν, ἐχάλκευσε νέαν, καθ' ἣν παριστᾷ ἑαυτὸν ὡς τὸν μᾶλλον πεπολιτισμένον λαὸν τῆς ἀρχαιότητος, ταύτην δὲ τὴν κίβδηλον ἱστορίαν, ἐξαπατηθεῖσα, ἐξέλαβεν ὡς γνησίαν ἡ ἀνθρωπότης.

Κατὰ τοὺς μύθους αὐτοὺς τῆς Χαλιμᾶς,—οἵτινες ἐν τούτοις, τεθέντες εἰς κυκλοφορίαν παρὰ τῷ ἁπλοϊκῷ βουλγαρικῷ λαῷ,τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ ἀφηνίασιν, τὸ ταχρίριον τοῦ Ἐξάρχου τῶν Βουλγάρων ἔχει μέγα δίκαιον. Δυστυχῶς, τοὺς λήρους τούτους ἀποκηρύττουσιν οἱ ἀληθεῖς ἱστορικοί, συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν Σλαύων· π. χ. ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας Α. Ἰρέτζεκ ἐχαρακτήρισε τὰ ὄνειρα ταῦτα ὡς «χιμαιρικὰ ἀποκυήματα». Ὁ Βούλγαρος Δρίνωφ, καθηγητής τῆς σλαυϊκῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Χαρκόβου, ἀποδεικνύει ἀκαταμαχήτως, ὅτι οἱ Βούλγαροι εἰσι ταταρομογγολικῆς καταγωγῆς, ἐκσλαυϊσθέντες, ἡ δὲ μετοικεσία των ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου χρονολογεῖται πολλοὺς μετὰ Χριστὸν αἰῶνας. Ἐξετάσωμεν λοιπὸν κατὰ ταύτην τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν ποῖα τὰ ἱστορικὰ δίκαια τῶν Βουλγάρων, ἅ περ ἐσφετερίσθη τὸ Φανάριον.

Κατὰ τὴν παρὰ σύμπαντος τοῦ κόσμου παραδεδειγμένην ἱστορίαν, οἱ Βούλγαροι, οἱ ἐμφανισθέντες μὲν παροδικῶς τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ϛ'. ἑκατονταετηρίδος (499—502), ἐγκατασταθέντες δέ, δυνάμει συμβάσεως τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἀσπαροὺχ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου περὶ τὸ 675—680 ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Αἵμου, τοῦ Ἴστρου, τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Εὐξείνου χώρᾳ, ἐδέξαντο τὸν Χριστιανισμὸν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, αὐτόθι δὲ ἐβαπτίσθη, τῷ 861—2, καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Βόρις ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ἀναδόχου γενομένου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Γ'. μετονομάσαντος τὸν βαπτισθέντα διὰ τοῦ ἰδίου ὀνόματος καὶ δωρησαμένου αὐτῷ τὴν παρὰ τὸν Αἶμον μεθόριον χώραν Ζαγοράν. Ἀλλὰ τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, μετὰ τὴν κάρπωσιν τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, ἀποπειραθέντος «μὲ γνησίαν σλαυϊκὴν πανουργίαν», κατὰ τὸν Gelzer, νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν ἐκχριστιανισμόν του πρὸς πολιτικοὺς σκοποὺς παρὰ τοῖς αὐτοκράτορσι τῆ Δύσεως καὶ δι' αὐτῶν ζητήσαντος παρὰ τοῦ πάπα Νικολάου, ἵνα ἀποστείλῃ αὐτῷ κληρικούς, ὅπως διδάξωσιν εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαὸν τὸν γνήσιον Χριστιανισμόν, αὐτὸς ἔσπευσε νὰ πέμψῃ εἰς Βουλγαρίαν Λατίνους κληρικούς, συναισθανόμενος ὅμως τὸ ἀντικανονικὸν τῆς πράξεώς του, ἀπεπειράθη, ἐπωφελούμενος τὴν μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Ἰγνατίου διένεξιν, νὰ ὑφαρπάσῃ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐκχώρησιν τῆς ἐπὶ τῶν Βουλγαρων ἀναμφισβητήτου δικαιοδοσίας της. Τὸ ζήτημα ἐλύθη ἐν τῇ Συνόδῳ (τῇ κατὰ Λατίνους οἰκουμενικῇ), τῇ συνελθούσῃ τῷ 869 πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ Ἰγνατίου ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐν τέλει τῆς

ὁποίας, οἱ Ληγάτοι τοῦ πάπα, ὁ Ἰγνάτιος καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, συνελθόντες ἐν κοινῇ συνδιασκέψει, —κατὰ τὴν ἀρχὴν τὴν θεσπισθεῖσαν ἐν τῇ Συνόδῳ, ὅτι οἱ πέντε πατριαρχικοὶ θρόνοι εἰσὶν οἱ δικαιούμενοι νὰ λύσωσιν ἀπὸ κοινοῦ πᾶν ζήτημα ἐνδιαφέρον τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν—ἀπεφήναντο παμψηφεί, ὅτι ἡ Βουλγαρία ὑπήγετο, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως. Παρὰ τὰς ἀπεγνωσμένας προσπαθείας τῶν παπῶν, τὴν αὐτὴν ἐτυμηγορίαν ἐξήνεγκε καὶ ἡ ἀληθὴς ὀγδόη οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ συνελθοῦσα τῷ 879, συνυπογραψάντων καὶ τῶν παπικῶν Ληγάτων· κατὰ δὲ τὴν περὶ τῷ 800 γενομένην ἐπανάληψιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ρώμης, (τῶν διακοπεισῶν κατ' οὐσίαν ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῶν Βουλγάρων δικαιοδοσίας), οἱ πάπαι οὐδένα πλέον λόγον ἔκαμαν περὶ δικαιοδοσίας ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας ἢ ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Συμεών, ἀνεκήρυξεν αὐτοβούλως τὸν μητροπολίτην Πρεσθλάβας αὐτόνομον πατριάρχην· ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ του Πέτρου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ὁ Πρεσθλάβας, ὡς αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος συμπαντος τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους. Ἀλλά, καταλυθέντος τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ὑ ὁ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ τῷ 971 καὶ συγχωνευθέντος ἁπλῶς καὶ καθαρῶς εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, κατηργήθη, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν, καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πρεσθλάβας.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν Σαμουήλ, ἀνασυγκροτήσας τὸ κράτος του καὶ μετενεγκὼν τὴν ἕδραν τούτου εἰς Ἀχρίδα, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ καὶ ὁμόφυλον πρωθιεράρχην, ὃν ὠνόμασεν αὖθις αὐθαιρέτως πατριάρχην. Πλήν, καταλυθέντος καὶ τούτου, μετὰ φοβερὸν ἀγῶνα, ὑπὸ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου τῷ 1018, κατηργήθη καὶ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα. ὁ δὲ Βασίλειος πρὸς παραμυθίαν τοῦ ὑποταγέντος λαοῦ, ἀνίδρυσεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πάλαι ποτὲ ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, (διότι, **κατὰ τυχαίαν σύμπτωσιν** ἡ πόλις αὕτη εὑρέθη νὰ ᾖ πρωτεύουσα τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους), τὴν αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἧς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐξελέγετο καὶ ἐχειροτονεῖτο ἐν Βυζαντίῳ ὑπὸ τῆς αὐτόθι ἐνδημούσης Συνόδου τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἐκ κληρικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, αὐτοῦ [1].

Περὶ τὸ 1186, οἱ Βούλγαροι, ἀνασυστήσαντες τὸ ἴδιον κράτος καὶ ὁρίσαντες

([1]). Περὶ τοῦ διακεκριμένου καὶ πάντη διαφόρου τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἱδρυθείσης αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν (ἂν ὑποτεθῶσιν ὡς γνήσιαι αἱ σχετικαὶ Νεαραί, τοῦθ' ὅπερ οἱ νεώτεροι ἀμφισβητοῦσι) πρὸς τὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' ἱδρυθεῖσαν αὐτόνομον ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, βλέπε «Ἱστορικὴν μελέτην περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς Ἀχριδῶν» ἐν παραρτήματι τοῦ «Ἀρχιμ. Κ. Δελικάνη, Πατριαρχικῶν Ἐγγράφων Τόμος Γ'., ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905».

ἕδραν αὐτοῦ τὸ Τύρνοβον, ἐγκαθίδρυσαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἴδιον πρωθιεράρχην, τὸν Βασίλειον, ἀναγορεύσαντες αὐτὸν αὖθις αὐθαιρέτως πατριάρχην, τῇ παρακλήσει δὲ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ἰωάννου Ἀσὰν Β', ὁ ἐν Νικαίᾳ ἑδρεύων οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς Β' — ὅστις ἤδη εἶχε χειροτονήσῃ τῷ 1219 ἐν Νικαίᾳ, αἰτήσει τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου —, ἀπένειμε τῷ Βουλγάρῳ πρωθιεράρχῃ Τυρνόβου τιμητικῶς τὸν τίτλον «πατριάρχης», διατηρῶν ὅμως τὴν ὑπάτην δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτοῦ, καθὰ διευκρινίζεται ἐν τῷ συνοδικῷ ἐγγράφῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλίστου Α' τῷ 1355. Καταλυθέντος τέλος ὁριστικῶς τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὴτ Α', τῷ 1403, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀντώνιος Δ' ἀνέθηκε τῷ 1394, τὸ μητροπολίτῃ Μαυροβλαχίας τὴν διοίκησιν ἐξαρχικῶς τῆς χηρευούσης καὶ ἐν ἀποσυνθέσει, ὡς ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, διατελούσης Ἐκκλησίας Τυρνόβου· ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησεν ἡ ἄμεσος κηδεμονία παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπ λεως τῶν βουλγαρικῶν μητροπόλεων.

Ἐκ τῆς ἀψευδοῦς ταύτης σκιαγραφίας συνάγεται, ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἅμα ἐκχριστιανισθέντες, ὑπήχθησαν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, τῇ πνευματικῇ αὐτῶν μητρί, τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὄντες «ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς» κατὰ τὸν ἱερὸν Φώτιον. Ταχέως ὅμως ἀνεπτύχθη παρ' αὐτοῖς ὁ πόθος τοῦ νὰ ἀποκτήσωσιν, ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν αὐτονομίας, καὶ αὐτονομίαν ἐκκλησιαστικήν, ὑπὸ ἴδιον πνευματικὸν ἀρχηγόν, ἑδρεύοντα ἐν τῷ πολιτικῷ αὐτῶν κέντρῳ, οἱονδήποτε κἂν ἦν τοῦτο, καὶ παρακολουθοῦντα αὐτὸ κατὰ τὰς ἑκάστοτε μετατοπίσεις του ἀπὸ Πρεσθλάβας καὶ Δορυστόλου εἰς Ἀχρίδα καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς Τύρνοβον. Εἰς τοὺς πνευματικοὺς τούτους ἀρχηγούς των, τοὺς ἀναγορευομένους, ἅμα τῇ ἀνασυγκροτήσει τοῦ κράτους των, π. χ. ἐπὶ τῶν Τσάρων αὐτῶν Συμεών, Πέτρου, Σαμουήλ, Ἀσάν, ἀπένεμον τὸν τίτλον «πατριάρχου». στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, καθ' ὃ τὰ ἀναγκαιότατα στοιχεῖα ἐν πάσῃ καλῶς συγκεκροτημένῃ πολιτείᾳ εἰσὶ δύο, βασιλεὺς καὶ πατριάρχης: quia imperum sine patriarcha non staret, (βασιλεία ἄνευ πατριάρχου ἀδυνατεῖ ὑφίστασθαι) ἔγραφεν ὁ Τσάρος Καλογιάννης πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον Γ' τῷ 1202, ἐξαιτούμενος τὴν παρ' αὐτοῦ ἀναγνώρισιν τοῦ Βουλγάρου ἀρχιεπισκόπου Τυρνόβου ὡς πατριάρχου.

Ὁποίαν δὲ στάσιν ἐτήρησεν ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἀπέναντι τῶν πόθων τούτων τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ; Πάντοτε τὴν ἐμπρέπουσαν καὶ κανονικήν, ἀπαντᾷ ἡ ἱστορία Κατὰ τὸ 927, ἀποδέχεται τὴν αἴτησιν τοῦ Τσάρου Πέτρου καὶ ἀναγνωρίζει τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πρεσθλάβας ὡς αὐτόνομον πρωθιεράρχην τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ἥτις αὐτονομία παρατείνεται μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ κράτους τούτου.

Τῷ 1019, μετὰ τὴν συγχώνευσιν τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, τοῦ συστηθέντος

ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ, μετὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διὰ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἀναγνωρίζει τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν τῆς συσταθείσης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας.

Τῷ 1219, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς Β', ἐν Νικαίᾳ ἑδρεύων, χειροτονεῖ αὐτόνομον ἀρχιεπίσκοπον τοῦ νέου βουλγαρικοῦ κράτους τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Τυρνόβου, καθὰ ἀνηγόρευσε τὸ ἐπιὸν ἔτος καὶ αὐτόνομον ἀρχιεπίσκοπον Σερβίας.

Τῷ 1235, ὁ αὐτὸς Πατριάρχης ἀπονέμει εἰς τὸν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον Τυρνόβου τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν «πατριάρχης», ἥτις αὐτονομία καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1393, περιέπεσε δὲ εἰς ἀχρηστίαν καὶ κατηργήθη **ἐκ λόγων ὅλως ξένων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν,** ἕνεκα ριζικῆς ἀλλοιώσεως τῆς πολιτικῆς καταστάσεως (ὡς ἐκ τῆς καταλύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους) συνεπαγούσης τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς, συνῳδὰ τῷ παναρχαίῳ καὶ διαρκῶς ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικῷ κανόνι, καθ' ὃν «**τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μάλιστα τὰ τῶν ἐνοριῶν δίκαια, ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε.**» (Δ'. Οἰκουμ. Συνόδ. Κανὼν ΙΖ').

Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τῆς ὑψίστης γενναιοφροσύνης καὶ μητρικῆς στοργῆς προσφερομένη πρὸς τὸν Βουλγαρικὸν λαόν, δὲν ὤκνησε νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ ἐπὶ Γρηγορίου Ϛ'. τῷ 1868, (καίπερ μὴ ἀποτελοῦντι αὐτόνομον κράτος) τὴν ἀνασύστασιν τῆς κατὰ τὸ 1393 καταργηθείσης, **οὐχὶ ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου,** ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ αὐτονομίας, διὰ τῆς παλινορθώσεως ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Τυρνόβῳ τῆς βουλγαρικῆς αὐτονόμου Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς περίπου ὅρους, ὑφ' οὓς ὑφίσταντο τότε καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῶν αὐτονόμων ἡγεμονιῶν Σερβίας καὶ Ρωμουνίας. Τὰ ὅρια μάλιστα, τὰ ὁποῖα ὥριζεν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν Τυρνόβου, περιλαμβάνοντα, καθὰ ἐρρέθη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ καὶ πλείστας ὅσας ἐπαρχίας τῆς βορείου καὶ μέσης Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἦσαν πολλῷ εὐρύτερα τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαίας ἐν Τυρνόβῳ αὐτονόμου Ἐκκλησίας τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, ὅ περ, μετὰ τὴν κατασύντριψιν τοῦ Βουλγάρου Τσάρου Μιχαὴλ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Σέρβων Στεφάνου Οὐρὸς τῷ 1330, δὲν ἐπεξετείνετο ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

Ποῦ λοιπόν, ἐρωτῶμεν, πάντα ἀναγνώστην, μὴ διατελοῦντα ἐν πλήρει διαζυγίῳ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν λογικήν, ποῦ, «τὰ ἀφαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Φαναρίου ἱστορικὰ δίκαια τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἰδιαιτέραν ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν», περὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ὁποίων μετὰ τοσαύτης βεβαιότητος ἀποφαίνεται τὸ ἐξαρχικὸν ταχρίριον, ἐποδυρόμενον ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ των; Πότε δὲ ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατά τε τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐδυστρόπησε νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς πόθους καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ;

Δ'.

«Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παραγκωνίζον ἐκ συστήματος τὸν βουλγαρικὸν κλῆρον, χειροτονεῖ ἀείποτε ἐν ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις Γραικοὺς Ἐπισκόπους, ἐργαζομένους πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν Βουλγάρων, μετερχομένους πᾶν μέσον πρὸς ἐξοβέλισιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν γλώσσης ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς, τοῦ μητροπολίτου μάλιστα Τυρνόβου Ἱλαρίωνος παραδόντος τῷ πυρὶ περὶ τοὺς ἑκατὸν κώδικας, περιέχοντας σύμπασαν τὴν βουλγαρικὴν φιλολογίαν. Τὸ αὐτὸ Πατριαρχεῖον, ἐμποδίζει τὴν διάδοσιν τῆς σλαυϊκῆς γλώσσης καὶ θεωρεῖ τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ὡς τιμάρια, ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνονται ὅσον ἔνεστι πλείονα χρήματα πρὸς πλήρωσιν τῶν κιβωτίων τῶν Γραικῶν Ἐπισκόπων».

Τὰς αἰτιάσεις ταύτας, οἱ ἡγέται τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἐν τῷ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κινήματί του, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἔπαυσαν, ἐγγράφως τε καὶ προφορικῶς, δι' ἐφημερίδων τε καὶ ἀναφορῶν καὶ φυλλαδίων, ἐπισήμως τε καὶ ἀνεπισήμως, διασαλπίζοντες ἀνὰ σύμπαντα τὸν κόσμον, ἐπιδιώκοντες ὅπως δι' αὐτῶν ἑλκύσωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος των τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των, σκοποῦ πάντη ἀλλοίου τοῦ δημοσίᾳ προβαλλομένου καὶ οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὰ ἀληθῆ θρησκευτικὰ συμφέροντα τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἔχοντος, τὴν ἀπήχησιν δὲ τῶν αἰτιάσεων τούτων ἀνευρίσκομεν διήκουσαν διὰ μέσου τῶν γραμμῶν ὁλοκλήρου τοῦ τελευταίου τακριρίου τοῦ Βουλγάρου ἐξάρχου. Καὶ ναὶ μὲν ἀνηρέθησαν οὐχὶ ἅπαξ ἔκτοτε πᾶσαι αἱ αἰτιάσεις αὗται, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν εἰσέτι οἱ ἐκλαμβάνοντες ἢ προσποιούμενοι, ὅτι ἐκλαμβάνουσιν ὡς βασίμους καὶ ἀποδεδειγμένας τὰς μομφὰς ταύτας, ὡς ἐκ τούτου, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον τὴν ἀντίκρουσιν αὐτῶν ἐνταῦθα.

Α'. Τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε παρηγκώνισεν ἐκ συστήματος τῶν βουλγαρικὸν κλῆρον ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, καθὰ ἀναληθῶς κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Κατὰ τὴν λήξασαν ἑκατονταετηρίδα, (ἵνα περιορισθῶμεν εἰς τὴν σχετικῶς νεωτέραν ἐποχήν), τρεῖς οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι, Εὐγένιος ὁ Β'. Χρύσανθος ὁ Α' καὶ Ἀγαθάγγελος ὁ Α'. ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων ἀποφοίτων τῆς θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, οἱ δύο ἦσαν Βούλγαροι, γενόμενοι, ὁ μὲν τούτων Ἰγνάτιος μητροπολίτης Ρόδου καὶ εἶτα Κεστεντηλίου, ὁ δὲ ἕτερος Ἄνθιμος μητροπολίτης Πρεσλάβας· ἐνῷ οἱ δύο Ἕλληνες συμμαθηταί των ἀπέθανον ἱερεῖς, ὁ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ δὲ ἐν Ρωσσίᾳ. Ἐν τῇ παρὰ τὸ Φανάριον βουλγαρικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, (τῇ ἱδρυθείσῃ διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου τῷ 1848 καὶ κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς ὁποίας παρέστησαν οἱ τέσσαρες πατρι-

χαι καὶ ἅπασα ἡ ἱερὰ Σύνοδος) διωρίσθησαν ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, ὡς προϊστάμενοι ἀλληλοδιαδόχως τρεῖς Βούλγαροι τιτουλάριοι ἐπίσκοποι, α′ ὁ Λαοδικείας Στέφανος, β′ ὁ Πατάρων Πολύκαρπος καὶ γ′ ὁ πρώην Μακαριουπόλεως Ἱλαρίων, ὅστις καί, ἀποστατήσας τῷ 1860, ἐγένετο αὐτοβούλως ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς Ἐθνικῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας. Βούλγαροι δὲ τὴν καταγωγὴν μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι, κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1857 — 1872 δεκαπενταετίαν, ὑπῆρχον, πλὴν τῶν μνησθέντων, καὶ οἱ : Φιλιππουπόλεως Παΐσιος, ὁ διάδοχος τούτου (ἀπὸ Ξάνθης) Πανάρετος, ὁ πρώην Βελισσοῦ Ἰγνάτιος, ὁ Δυρραχίου Αὐξέντιος, ὁ Νυσσάβας Δωρόθεος, ὁ Βράτζης Παΐσιος, ὁ Σοφίας Δωρόθεος, ὁ Πολυανῆς Παρθένιος, ὁ Λοφτζοῦ Ἱλαρίων, ὁ Βιδύνης Ἄνθιμος, ὁ Βελισσοῦ Γεννάδιος, ἐξ ὧν ἑπτὰ καθῃρέθησαν κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ σχίσματος τῷ 1872. Ἐπίσης καὶ ὁ νῦν Βούλγαρος μητροπολίτης Σηλύμνου Γεννάδιος, ὁ τό γε νῦν δεσμοφύλαξ τοῦ τλήμονος μητροπολίτου Ἀγχιάλου κ. Βασιλείου, τυγχάνει ἀπόφοιτος τῆς θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Τόσον δ' ὀλίγον ἀπέκλειεν ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων τοὺς Βουλγάρους τὴν καταγωγὴν κληρικούς, ὥστε, κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐποχὴν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ σχίσματος, τὴν ἄκρως ἐμπιστευτικὴν θέσιν ἀρχιγραμματέως τῆς ἱερᾶς Συνόδου, τοῦ δυναμένου νὰ γινώσκῃ πάντα τὰ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γινόμενα καὶ μελετώμενα, κατεῖχε Βούλγαρος κληρικός, ὁ ἀρχιμανδρίτης Δοσίθεος, ἀποσκιρτήσας μετὰ μικρὸν καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐξαρχίας μητροπολίτης Σαμακοβίου, ἔνθα εὕρηται εἰσέτι. Ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν ἄκρως ἐμπιστευτικὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τουρκικοῦ γραφείου τῶν Πατριαρχείων ἦν διωρισμένος, οὐχὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, Βούλγαρος τὴν καταγωγήν, ὁ γνωστὸς ἀνὰ τὸ Φανάριον Τουρκοβασίλης, ὅστις τὴν θέσιν του ἐχρησιμοποίησε πρὸς ὑπεξαίρεσιν ἐκ τῶν Κωδίκων τῶν Πατριαρχείων ἐγγράφων, ἀναφερομένων εἰς τὰς ἀρχιεπισκοπικὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου, ἃ καὶ παρέδωκε θνήσκων τοῖς κληρονόμοις του, ὥς τινα πολύτιμον θησαυρ ν, πρὸς δημοσίευσιν, καθὰ ὁμολογοῦσιν αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι. Ἄλλως τε ἡ Ἐκκλησία, παραχωρήσασα τῷ 1861 διὰ τῶν δέκα πέντε ἄρθρων τῶν κυρωθέντων διὰ φιρμανίου (ὅ περ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ 45 φύλλῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 52 καὶ χρονολογίαν 28 Ὀκτωβρίου ἑ. ἔ. φύλλῳ τοῦ ἑβδομαδιαίου «Ἑλληνισμοῦ») τὴν παρὰ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ἀνάδειξιν τῶν οἰκείων μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, ἐπὶ δὲ Γρηγορίου Ϛ′. τὴν ἵδρυσιν βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἐχούσης τὴν ἕδραν της ἐν Τυρνόβῳ μετ' ἐπαρχιακῆς Συνόδου, δικαιουμένης ἐκλέγειν τοὺς μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους, δὲν ἀνέτρεπεν ἄρδην τὴν κατηγορίαν περὶ παραγκωνισμοῦ τῶν Βουλγάρων κληρικῶν, καὶ δὲν ἱκανοποίει πάντας τοὺς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου πόθους τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ;

---

1. Βλέπε Φυλλάδιον «Τὰ κατὰ τὰς ἀρχιεπισκοπικὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει».

Β'. Ἀλλά, μήπως ἐνυπάρχει καὶ σκιὰ ἀληθείας εἰς τὴν δευτέραν αἰτίασιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς εἰργάζοντο πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν Βουλγάρων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξωβέλιζον λυσσωδῶς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσαν ἀπό τε τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολῶν; Καὶ ἐν πρώτοις, λάβωμεν τὰς καθαρῶς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας Τυρνόβου, Πρεσλάβας, Βιδύνης, Δρύστρας, Σοφίας, Κεστεντηλίου, Σαμακοβίου, Νυσσάβας, Τζερβενοῦ, Βράτζης, Λοφτζοῦ. Ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις, **ἅπας ἀνεξαιρέτως** ὁ κλῆρος, ἔγγαμος ὤν, προεχειρίζετο ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνοριῶν, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἐφημερεύῃ, ἐκλεγόμενος παρ' αὐτῶν τῶν ἐνοριτῶν· ἑπομένως ἅπαντες, **μέχρις ἑνός**, ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς, μηδεμίαν ἄλλην γλῶσσαν εἰδότες καὶ τὴν ἱερὰν σλαβωνικὴν γλῶσσαν μόνην χρησιμοποιοῦντες ἐν τοῖς ναοῖς. Τοῦτο ἀποτελεῖ γεγονὸς ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως. Ἐνώπιον λοιπὸν τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἦτο ποτὲ δυνατὸν ὁ Ἕλλην μητροπολίτης, ὁ μεταβαίνων εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ἐν συνοδείᾳ ἑνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ κληρικῶν καὶ ἰσαρίθμων ὑπηρετῶν διαβιούντων μετ' αὐτοῦ, νὰ ἀποπειραθῇ τὸν ἐξελληνισμὸν τῆς βουλγαρικῆς χώρας; Καὶ ποῦ θὰ εὕρισκε τὸν ἑλληνικὸν ἐνοριακὸν κλῆρον, δι' οὗ θα ἀντικαθίστα τὸν αὐτόχθονα βουλγαρικόν; Καὶ ἦτο δυνατὸν Ἕλλην κληρικός, νὰ διαμείνῃ ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, ἐντὸς τῆς κώμης ἢ τοῦ χωρίου, οὗ ἠγνόει τὴν γλῶσσαν, ἐκδιώκων τὸν ἰθαγενῆ κληρικόν, τὸν ἀριθμοῦντα μέγαν ἀριθμὸν συγγενῶν καὶ φίλων; Ἂς μᾶς ὑποδείξωσι δὲ τὰ ἐπὶ 590 ἔτη ἐξελληνισθέντα μέρη τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖνο ὅ περ ἐγίνετο πρὸς τιμὴν τοῦ μητροπολίτου, ἦτο ὅπως, **ἐν μόνῃ τῇ μητροπολιτικῇ ἐκκλησίᾳ** τῆς ἕδρας του, αὐτοῦ χοροστατοῦντος ἢ ἱερουργοῦντος, ὁ εἷς τῶν χορῶν ψάλλῃ τὴν ἀκολουθίαν σλαβωνιστὶ καὶ ὁ ἕτερος ἑλληνιστί. Ἰδοὺ εἰς τί συνίστατο ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν βουλγαρικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπισκόπων.

Τὸ αὐτὸ σύστημα ἐφηρμόζετο εἰς τὰς μικτὰς ἐπαρχίας τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας. Ἐν ὅσαις κώμαις καὶ χωρίοις ὁ πληθυσμὸς ἦτο ἀμιγῶς βουλγαρικός, γλῶσσα ἀποκλειστικῶς ἐν χρήσει ἔν τε τοῖς ναοῖς καὶ ταῖς σχολαῖς ἦτο ἡ βουλγαρική· ἐν δὲ τοῖς μικτοῖς τοιούτοις, ἢ ἐμοιράζοντο οἱ ναοί, ἂν ὑπῆρχον πλείονες τοῦ ἑνός, ἤ, ἔνθα ὑπῆρχεν εἷς καὶ μόνος, ἡ ἀκολουθία ἐψάλλετο ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς χοροῦ ἑλληνιστί, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου σλαβωνιστί. Ἂν δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τοῦτο συνέβαινε διότι ὁ πληθυσμὸς ἦτο ἐν μεγίστῃ πλειονοψηφίᾳ ἢ καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνικός, καθόσον οἱ Βούλγαροι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰσβολῆς τω, ἦσαν καὶ ἀπέμειναν λαὸς ἀγροτικός, ἀσχολούμενος εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, μακρὰν τῶν πόλεων. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε, ὅτι μετὰ εἰκοσιπενταετῆ βουλγαρικὴν κυριαρχίαν καὶ διοίκησιν ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων Ἀγχιάλου, Βάρνης, Σωζουπόλεως, Μεσημβρίας, Πύργου, Φιλιππουπόλεως, Καβακλῆ, Στενημάχου, παρέμεινεν ἐν μεγίστῃ πλειονοψηφίᾳ ἑλληνικός· οὕτως ὥστε, κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος, οἱ Βούλγαροι προσέφυγον, πρὸς κατασύντριψιν καὶ ἐξολόθρευσιν αὐτοῦ, εἰς τὰς πασιγνώστους φρικτὰς βιαιοπραγίας, τὰς ἐξακολουθούσας εἰσέτι.

Τοῦτ' αὐτὸ ἐγίνετο καὶ ἐπὶ τῶν σχολῶν. Ἐν ἁπάσαις ταῖς βουλγαρικαῖς πό-

λεσι, κώμαις καὶ χωρίοις ἡ ἐν ταῖς σχολαῖς, ἀποκλειστικῶς διδασκομένη γλῶσσα ἦτο ἡ βουλγαρική. Τοῦτο ὁμολογεῖται διὰ τοῦ πανηγυρικωτέρου τρόπου παρ' αὐτῶν τῶν Βουλγάρων. «Εἶνε πασίγνωστον, ἔγραφε κατὰ τὸ 1861 ἡ ἐφημερίς «Βουλγαρικὴ Φιλολογία», (πρωταγωνιστοῦσα τότε ἐν τῷ κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πα»τριαρχείου πολέμῳ), ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἐπιθυμοῦντες τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας »συντηροῦσι κατὰ πόλεις καὶ χωρία μικρά τε καὶ μεγάλα σχολεῖα καὶ ὅτι πρὸς »συντήρησιν αὐτῶν ὑπάρχουσιν ὡρισμέναι καὶ σταθεραὶ πρόσοδοι». Καὶ πάλιν: «Ἡ »Κυβέρνησις δὲν αναμιγνύεται ποσῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς βουλγαρικῆς Κοινότητος. »Κατὰ τοῦτο, οἱ Βούλγαροι ἐξασκοῦσιν ἐν Τουρκίᾳ δικαίωμα, ὅ περ εἰς οὐδὲν ἕτερον »κράτος ἐξασκοῦσιν ὑπήκοα ἔθνη. Ἐλευθέρως δυνάμεθα νὰ κυβερνήσωμεν τὰς ἐκκλησί»ας, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἄλλα κοινωφελῆ καταστήματα, χωρὶς νὰ δώσωμεν λόγον »εἰς οὐδένα». Καὶ πάλιν: «Ἀπό τινος καιροῦ οἱ ἡμέτεροι Βούλγαροι ἀνέλαβον νὰ ἀπο»στέλλωσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν. Τοῦτό ἐστι καλὸν καὶ χαί»ρομεν, ἀλλὰ κάλλιον ἤθελεν εἶσθαι ἐάν, πρὶν ἀποστείλωσιν αὐτὰ εἰς Εὐρώπην, ἀπέ»στελλον εἰς τὰ καλῶς συγκεκροτημένα σχολεῖα, οἷα ἔχομεν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἵνα κα»ταρτίζωνται εἴς τε τὴν βουλγαρικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων »των...». Ἡ δὲ θερμὴ συνήγορος τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐφημερὶς «Ρῶσσος Ἄγγελος» προσέθετε: «Οἱ Βούλγαροι, ὄντες μᾶλλον πεπαιδευμένοι τῶν λοιπῶν κατοίκων »τῆς Τουρκίας καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Γραικῶν, ἀπεφάσισαν ἐπὶ τέλους νὰ ἀποτινάξωσι »τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Φαναριωτῶν». Ἀφοῦ λοιπὸν τοιαύτας λαμπρὰς σχολὰς οἱ Βούλγαροι ὡμολόγουν ὅτι εἶχον, ἐλευθέρως λειτουργούσας καὶ διοικουμένας παρ' αὐτῶν (μετὰ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν των), ὑπερακοντίσαντες καὶ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν παίδευσιν, ποῦ μένει ἡ κατηγορία, ὅτι οἱ Ἕλληνες μητροπολῖται κατεδίωκον τὴν ἵδρυσιν βουλγαρικῶν σχολῶν; Διατί δὲν προσάγουσι μερικὰ συγκεκριμένα καὶ ἀποδεδειγμένα παραδείγματα τοιαύτης καταδιώξεως; Τὸ μόνον διατυπωθὲν τοιοῦτον συγκεκριμένον παράπονον ἦτο τὸ κατὰ τῷ 1856 ἐναντίον τοῦ μητροπολίτου Τυρνόβου Νεοφύτου, κατηγορηθέντος, ὅτι δὲν ἐπέβαλλεν ὑποχρεωτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης εἰς ἅπαντα τὰ αὐτόθι σχολεῖα. Καὶ ὅμως ἐπίσημος ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τούτῳ μεταβᾶσα ἐπιτοπίως, διεπίστωσε τὸ ὅλως ἀβάσιμον τῆς κατηγορίας.

Γ'. Κατεβόων προσέτι οἱ Βούλγαροι τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καταδιώκοντος τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν, προσάγοντες ὡς παράδειγμα τὸν μητροπολίτην Τυρνόβου Ἱλαρίωνα (χρηματίσαντα μητροπολίτην Τυρνόβου τῷ 1830—8), καύσαντα, ἔλεγον, περὶ τοὺς ἑκατὸν κώδικας, περιέχοντας σύμπασαν τὴν βουλγαρικὴν φιλολογίαν.

Καὶ ἂν ἔτι παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ προσαγόμενον γεγονὸς ἔχεται ὑποστάσεως, τί συνάγεται ἐκ τούτου; *Ἐν διαστήματι πεντακοσίων ἐτῶν,* εἷς ἄνθρωπος, ἐξ ἀμαθείας καὶ ἀγροικίας, ἔστω δὲ καὶ ἐκ φυλετικοῦ φανατισμοῦ, προέβη εἰς τὸ τόλμημα τοῦτο·

ἕπεται ἄρα, ὅτι ἐκ τούτου ἀποδείκνυται ἡ *συστηματικὴ* ἐκ μέρους τῶν Πατριαρχείων καταδίωξις τῆς σλαυϊκῆς γλώσσης ; Μόνον μωρὸς ἢ πεπωρωμένος κακόβουλος θὰ ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ τοῦτο. Πλὴν ἀλλά, ποῖαι ἀποδείξεις ὑπάρχουσι καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ μοναχρίβου γεγονότος ; Βούλγαρός τις *μετὰ πάροδον εἰκοσιπενταετίας* διηγήθη, ὅτι ἔμαθε τὸ γεγονὸς ἐξ ἀφηγήσεως τοῦ ποτὲ ἱπποκόμου τοῦ πρὸ πολλοῦ θανόντος μητροπολίτου ! Ὁποία ἀκαταμάχητος τετραγωνικὴ ἀπόδειξις ! ! Οἱ δὲ πολύτιμοι οὗτοι κώδικες, *οἱ τοῖς πᾶσιν ἄγνωστοι καὶ περὶ ὧν οὐδείς ποτε ἐγίνετο λόγος ἢ μνεία*, βεβαίως θὰ περιεῖχον τὰ προϊστορικὰ προϊόντα τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας, τὰ σύγχρονα τοῦ Ὀρφέως καὶ τῶν Πελασγῶν Βουλγάρων! Ὅσ.ν ἀφορᾷ τὸν Τυρνόβου Ἱλαρίωνα, τὸν οἰκτρῶς προπηλακιζόμενον μετὰ θάνατον, οὗτος ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν. εἷς τῶν μεγίστων εὐεργετῶν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, οὐ μόνον ὡς ἱδρύσας πολλὰς βουλγαρικὰς σχολὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ἀλλ' *ὡς πρῶτος οὗτος διενεργήσας τὴν εἰς τὴν λαλουμένην βουλγαρικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, καθὼς καὶ τὴν σύνταξιν τῆς βουλγαρικῆς γραμματικῆς*· καθ' ὃν τρόπον ὁ τῷ 1839 ἀποβιώσας Ἕλλην μητροπολίτης πρόεδρος, (ἀπὸ Ἀλεξανδρείας) Κεστεντιλίου Ἀρτέμιος, δι' ἐπισήμου διαθήκης, τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του κατέλιπεν εἰς τὰς βουλγαρικὰς σχολὰς τῶν τεσσάρων τμημάτων τῆς ἐπαρχίας του Ἰστὶπ, Κοτζάνης, Κρατόβου καὶ Ραδομίρ

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἀδιαφιλονεικήτου αὐθεντίας ἀπόδειξις περὶ τοῦ πάντη ἀνυποστάτου τῆς κατηγορίας, ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατεδίωξε τὰ σλαυϊκὰ βιβλία. Ἡ κατηγορια αὕτη διετυπώθη, τὸ *πρῶτον*, ἕνεκα κατασχέσεως σλαυϊκῶν βιβλίων ἐν τῷ τελωνείῳ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1831. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐδόθη εὐρυτάτη διάδοσις ἐν Ρωσσίᾳ, διετάχθη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσικὴ Πρεσβεία νὰ προβῇ εἰς ἐρεύνας, ἡ δὲ *ἐπίσημος ἔκθεσις ταύτης πρὸς τὸ ἐν Πετρουπόλει ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν*, ἡ δημοσιευθεῖσα μετά τινα χρόνον, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς περὶ τῆς διαδόσεως ταύτης :

«Συκοφαντοῦσιν ἐνώπιον τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου πασῶν τῶν Ρωσσιῶν καὶ τῆς Κυβερνήσεως τὸ ἀθῶον γραικικὸν Πατριαρχεῖον, ὅτι αὐτό, διὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, κατέσχε τὰ βιβλία, τὰ ἀποσταλέντα ἐκ Ρωσσίας διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Ἰδοὺ τί συνέβη : Ὁ Α. Ε., ἀρχηγὸς τῆς βουλγαρικῆς Ἑταιρείας, ἐξέδοτο κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος σλαβωνικὸν Εὐαγγέλιον καὶ Ἀπόστολον διὰ τὴν Βουλγαρίαν... Κινούμενος δὲ ὑπὸ μίσους κατὰ τῶν Πατριαρχείων, ἀντὶ ὑποβάλῃ τὰ ρηθέντα βιβλία εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου αὐτοῦ, ἀπέρχεται πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἐπιμένει, παρακαλῶν αὐτόν, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν πατριάρχην ὅπως χορηγήσῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἐκδόσεως. Ὁ ὑπουργὸς ἀνηνέχθη ἐγγράφως εἰς τὸν πατριάρχην, πέμψας καὶ τὸ χειρόγραφον. Ἕκαστος ἐννοεῖ πόσον ἡ πρᾶξις αὕτη κατέθλιψε τὴν Παναγιότητά του. Ἀλλ' ἵνα μὴ φανῇ ἀντιπράττων τῷ ὑπουργῷ καὶ τῷ Βουλγαρισμῷ, ἐπέτρεψε τὴν ἐκτύπωσιν αὐτῶν.... Συγ-

χρόνως ἦλθον ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλία, προωρισμένα διὰ τὴν Βουλγαρίαν Ὁ Α. Ε., μαθὼν τοῦτο καὶ φοβούμενος μὴ στερηθῇ τοῦ προσδοκωμένου ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων αὐτοῦ κέρδους, ἀπέρχεται πρός τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀναφέρει αὐτῷ, ὅτι εἰς τὸ ἐν Γαλατᾶ τελωνεῖον ἦλθον βιβλία σλαυϊκά, ἐμπεριέχοντα ἰδέας κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὰ ὁποῖα, ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, ἐξετυπώθησαν ἐντολῇ τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως καὶ Συνόδου. Καὶ ἐν τούτοις, ὅλην αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ἀποδίδουσιν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ συκοφαντοῦσιν αὐτὸ ἐνώπιον τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ. Πεπείσμεθα, ὅτι οἱ Ρῶσσοι δὲν *παρασύρονται ὑπὸ τοιούτων συκοφαντιῶν καὶ πλεκτανῶν ἀνθρώπων ἀπονενοημένων*».(Ὅρα ἀπάντησιν εἰς τὸν «**Ρῶσσον Ἀγγελιαφόρον**» (ρωσσιστὶ) περὶ τῶν βουλγαρικῶν, ἐν Πετρουπόλει 1858, σελ. 37).

Αἰσχροκέρδεια λοιπὸν *ἀπονενοημένων ἀνθρώπων*, μὴ ὀπισθοχωροῦσα πρὸ οὐδενὸς ἀνοσιουργήματος, ἰδοὺ τὸ ποιὸν τῶν Βουλγάρων κατηγόρων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὰ κινοῦντα αὐτοὺς ἐλατήρια. Τόσον δὲ κατεδίωκε τὸ Πατριαρχεῖον τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν, ὥστε ἐν τῇ κατὰ Χάλκην θεολογικῇ Σχολῇ, ἀνεγράφη, ἅμα τῇ ἱδρύσει της, ἡ διδασκαλία τῆς σλαβωνικῆς, ὡς ὑποχρεωτικοῦ μαθήματος δι' ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς σπουδαστάς, μετακληθέντες ὡς πρώτου διδασκάλου ταύτης Βουλγάρου ἐκ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Ζωγράφου, ἐκτυπωθεισῶν δὲ ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ πρὸς χρῆσιν αὐτῶν σλαβωνικῆς γραμματικῆς καὶ χρηστομαθείας. Ἐν δὲ τοῖς «Γενικοῖς Κανονισμοῖς», τοῖς διέπουσι τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπολεως, ὁρίζεται, ὡς προσὸν ἀπαραίτητον πρὸς ἀνάδειξιν μητροπολίτου, ἐν αἷς ἐπαρχίαις ὑπάρχει καὶ σλαυϊκὸς πληθυσμός, ἡ γνῶσις τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης.

Δ'. Ἑτέρα αἰτίασις τῶν Βουλγάρων εἶνε, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι ἐθεώρουν τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας ὡς τιμάριον πρὸς πλουτισμόν, διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου, Βούλγαρος μάλιστα, δεινὸς οἰκονομολόγος, ὑπελόγισε, κατὰ τὸ **1866**, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον εἶχεν ἐκμυζήσῃ ἐκ τῶν Βουλγάρων 32 δισεκατομμύρια γρόσια (περὶ τὰ 7 δισεκατομμύρια φράγκων).Φρονοῦμεν, ὅτι ὁ δεινὸς οὗτος οἰκονομολόγος ἐσφάλη· ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς του Κατὰ τοὺς καταλόγους,τοὺς καταστρωθέντας,κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν,ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους δημογεροντιῶν περὶ τῶν προσόδων τῶν ἀρχιερέων, πρὸς κανονισμὸν τοῦ νέου συστήματος τῆς ἐπιχορηγήσεως, ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς τῶν 11 ἐπαρχιῶν τῆς κυρίως Βουλγαρίας καὶ τῶν μικτῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας κατέβαλλεν ἐτησίως, διὰ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς ἐπισκόπους, του 1,600,000 γρόσια, ὑπολογιζομένων δὲ καὶ πάντων τῶν τυχηρῶν, περὶ τὰ 2,200,000 γρόσια (300,000 φράγκων) Ἐν διαστήματι λοιπὸν 500 ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 1393 καὶ ἐφεξῆς), τὸ πληρωθὲν ποσὸν ἀνερχεται εἰς **1,100,000** γρόσια (**259** ἑκατομμύρια φράγκων) μετὰ δὲ τῶν τόκων εἰς τεράστιον ποσόν, ἀσυγκρίτως ὑπέρτερον τῶν 32 δισεκατομμυρίων γροσίων, τῶν ὑπολογισθέ των

ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου οἰκονομολόγου. Αἰδὼς Ἀργεῖοι !!! 20—25 χιλιάδες φράγκων διὰ μητροπολίτην, ὑποκείμενον ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εἰς ἀπείρους δαπάνας, χαρακτηρίζεται ὡς ἀπογύμνωσις τῶν Χριστιανῶν του! Καὶ ὅμως καὶ περὶ τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν εἶχον ληφθῇ τὰ προσήκοντα μέτρα ἐν τοῖς γενικαῖς Κανονισμοῖς διὰ τῆς θεσπίσεως νέου συστήματος, ἐκρριζοῦντος πᾶσαν κατάχρησιν. Ὁ δὲ θέλων νὰ ἀνεύρῃ τοὺς ἀληθεῖς καταπιεστὰς καὶ καταχραστὰς τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, δὲν ἔχει παρὰ νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν «Βουλγαρικὴν Φιλολογίαν», ἥτις κατὰ τὸ 1861 ἔγραφε τάδε: «Οἱ ἡμέτεροι τζορμπατζῆδες εἰσὶν ἅπαντες Βούλγαροι· ἀλλὰ πόσας καταπιέσεις, »πόσας ἀδικίας προξενοῦσιν εἰς τὸ ἔθνος. Διατί; Διότι στερούμεθα τάξεώς τινος, »ἐξασφαλιζούσης τὰ δίκαια ἑκάστου καὶ περιστελλούσης τὰς καταχρήσεις» (ἀρ. 4 »σελ. 83, ἀρ. 20 σ. 337).

*
* *

Ὁ νουνεχὴς καὶ ἀμερόληπτος ἀναγνώστης θὰ συναγάγῃ ἀκόπως τὸ μόνον δίκαιον καὶ ὀρθὸν συμπέρασμα τῶν λεχθέντων, ἔχον, κατὰ τὰ πράγματα, ὡς ἑξῆς: Θὰ ἦτο ὅλως παιδαριῶδες τὸ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον πέντε ὅλων ἑκατονταετηρίδων ἡ διοίκησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἔν τε ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς, ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἄψογος καὶ ἀναμάρτητος. Οὐδόλως ἀρνούμεθα, ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου ἱεραρχίας, κατελέγησαν καὶ ἄνθρωποι, διαψεύδοντες, ὡς ἐκ τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸν ὑψηλὸν αὐτῶν προορισμόν, μὴ ἐκτιμῶντες προσηκόντως τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας, μὴ δυνηθέντες ἵνα γένωνται ὑπέρτεροι τῆς ὕλης. Ἀλλὰ ἐκ ποίας ἐποχῆς, ἐκ ποίας ἀνθρωπίνης κοινωνίας (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἑσπερίας), ἐκ ποίας χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἔλειψάν ποτε, ἢ θέλουσι λείψῃ ὁλοσχερῶς, αἱ σκιαὶ αὗται; Τὸ νὰ ἀξιῶμεν δέ, ὡς πράττουσί τινες, ὅπως σταθμίσωμεν διὰ τῆς ἡμετέρας στάθμης, ἐφαρμόζοντες τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰκοστῆς ἑκατονταετηρίδος ἄνδρας, γεννηθέντας, μορφωθέντας καὶ δράσαντας πρὸ μιᾶς, δύο, τριῶν, πέντε ἑκατονταετηρίδων, ὑπὸ ὅλως ἀλλοίας ἀρχὰς καὶ ἰδέας καὶ βιοτικὰς συνθήκας καὶ περιστάσεις καὶ περιπετείας καὶ πειρασμοὺς καὶ κινδύνους, ἀποτελεῖ ἁπλούστατα παραλογισμόν, ἔχοντα τὴν πηγήν του εἰς ἔλλειψιν πεφωτισμένης καὶ διαυγοῦς κρίσεως, ἢ εἰς τυφλὴν ἐμπάθειαν καὶ προκατάληψιν.

«*Ἀποδίδω δικαιοσύνην εἰς τὴν σεβασμιότητα τῶν πλείστων μελῶν τῶν ἀπαρ»τιζόντων τὸν ἀνώτατον κλῆρον*» ἔγραφεν, ἀντικρούων ἐμμέσως τὰς βουλγαρικὰς καταγγελίας, ἐν τῇ πρὸς τὴν Α.Α.Μ. τὸν Σουλτᾶνον ἐκθέσει του, ὁ Μέγας Βεζύρης Κυπριςλῆ Μεχμὲτ πασᾶς, περιελθὼν ἐπισήμως κατὰ τὸ 1860 πρὸς ἐπιθεώρησιν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, καίπερ μὴ συγκαλύπτων ατὰς κατα

»χρήσεις τινῶν, αἵτινες παραγνωρίζουσι τὴν φύσιν τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἀποστο λῆς». Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως τούτου τῶν ἀνθρωπίνων ἐλλείψεων, τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία πάντοτε προσεπάθησε νὰ θεραπεύσῃ, ἱκανοποιοῦσα πᾶσαν δικαίαν ἀπαίτησιν τοῦ λογικοῦ ποιμνίου της, ἀνεξαρτήτως φυλετικῆς καταγωγῆς, μέχρι τῶν ἀντικρουσθεισῶν ἐν τοῖς πρόσθεν βουλγαρικῶν κατηγοριῶν, ὑπάρχει ἄβυσσος δυσθεώρητος τερατωδῶν συκοφαντιῶν καὶ ψευδολογιῶν, ἀφ' ὧν ἀποστρέφει μετὰ βδελυγμίας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πᾶς ὁ ἐπιζητῶν ἄνευ ὀπισθολογισμῶν καὶ προκαταλήψεων τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Ε'.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν προηγηθέντων κεφαλαίων κατεδείχθη, ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς ὁριστικὴν ἐξαφάνισιν πασῶν τῶν εὐλογοφανῶν τε καὶ μὴ τοιούτων, αἰτιάσεων τῶν Βουλγάρων, οὐδενὸς ἠμέλησε καὶ οὐδεμιᾶς θυσίας ἐφείσθη, προβᾶσα μέχρι τοῦ νὰ ἐκχωρήσῃ αὐτοῖς, εἰ καὶ μὴ ἀποτελοῦσι τότε κράτος αὐτόνομον, τὴν ἀνίδρυσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἕδρᾳ τῶν αὐτοκεφάλων Βουλγάρων ἀρχιεπισκόπων,Τυρνόβῳ,βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἐπεκτεινομένης ἐπὶ τῆς κυρίως Βουλγαρίας καὶ ἐφ' ἁπασῶν τῶν μικτῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας (ἐν αἷς ἐπλειονοψήφει τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον), μετ' ἰδίας Συνόδου, διοικούσης αὐτὴν καὶ ἐκλεγούσης τοὺς ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας της· πρὸς δὲ μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνδημεῖν τὸν Ἔξαρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁσάκις λόγοι σοβαροὶ ὑπηγόρευον τοῦτο, ὑφ' οὓς ὅρους καὶ συνθήκας ἐπιτρέπεται τοῦτ' αὐτὸ καὶ τοῖς πατριάρχαις Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἀλλά, τί ἐπὶ πλέον ἀπήτουν οἱ Βούλγαροι πρὸς πλήρωσιν τῶν πόθων των; Ἰδοὺ ταῦτα: Ἀπήτουν ὅπως τὰ ἡμίση τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἅτινα ὑποχρεωτικῶς θὰ ἦσαν πάντοτε Βούλγαροι, συμμετέχοντα οὕτω τῆς διοικήσεως τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀπαρτίζωσιν ἅμα καὶ ἰδιαιτέραν διαρκῆ Σύνοδον αὐτοτελῆ, ἑδρεύουσαν ἐν Κωνσταντινουπολει,ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς *ἀρχιμητροπολίτου*,τῇ συμμετοχῇ καὶ λαϊκῶν τινων Βουλγάρων, ἡ ὁποία Σύνοδος, ἢ Μικτὸν Συμβούλιον, νὰ ἐξασκῇ κανονικὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἀπεριόριστον δικαιοδοσίαν ἐφ' ἁπάντων τῶν Βουλγάρων τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκοντο, διορίζουσα Βουλγάρους ἐπισκόπους, ὅπου ἤθελεν ἐγκρίνῃ, καὶ κανονίζουσα ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Πολιτείας πᾶν σχετικὸν ζήτημα. Τοῦτ'αὐτὸ ζητεῖ καὶ τὴν σήμερον ὁ Βούλγαρος Ἔξαρχος. Προκηρύττων τὴν Ἐξαρχίαν ὡς ὀρθόδοξον καὶ μέρος ἀδιάσπαστον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀξιοῖ ἐνταὐτῷ ὅπως ἀναγνωρισθῇ αὐτῷ, ὀρθοδόξῳ ἐπισκόπῳ τιτλοφορουμένῳ, τὸ δικαίωμα νὰ ἑδρεύῃ μονίμως ἐν Κωνσταντι-

νουπόλει, ἐν τῇ κανονικῇ δηλονότι ἕδρᾳ ἑτέρου ὀρθοδόξου ἐπισκόπου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως και οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ νὰ σχηματίσῃ περὶ ἑαυτὸν Σύνοδον διαρκῆ, αὐτοτελῆ καὶ διακεκριμένην ἀπὸ τῆς διαρκοῦς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις Σύνοδος τῆς Ἐξαρχίας, (τῆς ἄνευ καθωρισμένων ὁρίων δικαιοδοσίας), νὰ διοικῇ τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Βουλγάρους Χριστιανούς, διορίζουσα ἐπισκόπους ἐν ταῖς ἕδραις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν ἤδη κανονικῶν τοιούτων Ὀρθοδόξων ἐπισκόπων. Τὰ δικαιώματα ταῦτα ὁ ἔξαρχος ἐν τῷ τακριρίῳ του διεκδικεῖ ἐν ὀνόματι τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλούμενος τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ διατάξεις, διότι, γράφει, βάσις τῆς διοικήσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐτέθη «ὅτι αὕτη δέον νὰ ᾖ πάντοτε σύμφωνος πρὸς τοὺς κεκυρωμένους κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, διότι ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία εἶνε Ὀρθόδοξος».

Ὁ ἔξαρχος τῶν Βουλγάρων, ἐπίσκοπος Ὀρθόδοξος, ἑδρεύων μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραπλεύρως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ αὐτοτελοῦς Συνόδου, διοικούσης τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς περιφερείας τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὁμοφύλους της καὶ διοριζούσης Ὀρθοδόξους ἐπισκόπους παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων τοιούτων ! ταῦτα δὲ πάντα, συμφώνως πρὸς τοὺς κεκυρωμένους κανόνας καὶ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, «διότι ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία εἶνε Ὀρθόδοξος» ! ! ! Ὁ ἀναγινώσκων τοὺς τερατώδεις τούτους παραλογισμούς, τοὺς ὑπερβαίνοντας πᾶσαν ἔννοιαν καὶ ἀκοήν, ἑκὼν ἄκων, ἐξαναγκάζεται νὰ διερωτήσῃ ἑαυτὸν ἄν, (ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται προέρχονται ἀπὸ σώων φρενῶν καὶ νηφαλίου διανοίας) δὲν εἶνε ματαία ἀπώλεια χρόνου ἡ ἀνασκευὴ τῶν παραλογισμῶν ἀνδρῶν τοιαύτης κακῆς πίστεως, τολμώντων νὰ ἐπικαλῶνται καὶ νὰ ἀναφέρωσι τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ἐνῷ ἀπὸ ἡμισείας ἤδη ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπέκεινα ἡ ἀσύστολος καὶ κατάφωρος συστηματικὴ περιφρόνησις καὶ λακπάτησις τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θρησκευτικῶν διατυπώσεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον μέλημα καὶ ἡ μόνη ἀσχολία των !

Διότι, ποῦ καταλήγουσιν αἱ βουλγαρικαὶ ἀξιώσεις: Ἁπλούστατα καὶ καθαρώτατα, ὅπως δύο Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, καὶ δὴ πρωθιεράρχαι, (ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ ἔξαρχος) δύο, λέγομεν, Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἐγκατασταθῶσιν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πόλει, ἕνεκα λόγων φυλετικῆς διακρίσεως· καὶ ὅπως, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν δύο τούτων Ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, λειτουργῶσι, διακεκριμέναι καὶ ἀνεξάρτηται ἀπ' ἀλλήλων, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει δύο Σύνοδοι, δύο δηλαδὴ κεντρικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ ἐντελῶς ὁμόδοξοι καὶ ὁμόθρησκοι, ἐξασκοῦσαι τὴν δικαιοδοσίαν των ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν, ψηφίζουσαι καὶ χειροτονοῦσαι διὰ τὰς αὐτὰς

ἐπαρχίας ἐπισκόπους Ὀρθοδόξους, ἑδρεύοντας, ἄνευ καθωρισμένων ὁρίων δικαιοδοσίας ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσι, παρὰ τὸ πλευρὸν ἀλλήλων, μεριζομένους τὸ ποίμνιον ἀπὸ φυλετικῆς ἀπόψεως.

Ἀλλ' αἱ θεωρίαι αὗται ἀποτελοῦσιν ἀπροκαλύπτως, τὴν ἐκ θεμελίων ἀνατροπὴν καὶ ἀναίρεσιν ἁπασῶν τῶν περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας διατάξεων τῶν κανόνων. Διότι κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, τὰς θεσπισθείσας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων, ὡς θεμελιωδῶν, οὐδεμία ποτὲ παρέκκλισις ἐγένετο, ἑκάστη πόλις, μετὰ τῆς περιφερείας αὐτῆς, ἀποτελεῖ ἓν σύνολον, ἑνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον, ὑπὸ ἕνα ἐπίσκοπον· θεσπιζομένου ρητῶς, ὅτι καὶ ἂν ἔτι αἱρετικός τις ἐπίσκοπος μιᾶς πόλεως προσήρχετο εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, οὗτος θὰ εἶχε τάξιν πρεσβυτέρου «ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσι» διακελεύει ἡ Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὅτι τὰ δίκαια ἑκάστης ἐπαρχίας θέλουσι μένῃ ἀβίαστα· ὅτι εἰς οὐδένα ἐπίσκοπον ἐπιτρέπεται νὰ ἐπεμβαίνῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἄλλου ἐπισκόπου πρὸς χειροτονίαν ἢ ἐπιτέλεσιν οἱασδήποτε ἄλλης ἱερατικῆς πράξεως, καὶ τοῦτο ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως τῶν τολμησάντων νὰ διαπράξωσι παρόμοιον πλημμέλημα· ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἑκάστης μητροπολιτικῆς περιφερείας ἕνα καὶ μόνον ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωρίζωσι πρόεδρον, τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον· ὅτι τὰ γεωγραφικὰ ὅρια ἑκάστου τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, καθὼς καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, εἰσὶν ἀκριβέστατα καθωρισμένα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἱερῶν κανόνων, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ὑπάρξεως οὐδεμιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἀνεξαρτήτου τούτων, ἐν τῇ οἰκείᾳ ἑκάστου περιφερείᾳ, ἄνευ τῆς συναινέσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐπιτελέσως τῶν νομίμων διατυπώσεων.

Τούτων ἁπάντων ἕνεκεν, Ἐκκλησία καὶ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις ἄνευ ὁρίων οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ· πᾶσα δὲ ἐπὶ μέρους Ἐκκλησία, εἴτε ἐπισκοπική, εἴτε μητροπολιτική, εἴτε πατριαρχική, εἴτε αὐτοκέφαλος, ἔσχε πάντοτε ἀναγκαίως τὰ γεωγραφικὰ ὅρια αὐτῆς, ἐξ ὧν καὶ προσελάμβανε τὴν ὀνομασίαν της· οἷον, Ἐκκλησία Κωνταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Κύπρου, Ρωσσίας Ἑλλάδος, Σερβίας, Ρωμουνίας, Ἐφέσου, Σμύρνης, Πολυανῆς, Μετρῶν κλ. Οὐδεὶς δέ ποτε πατριάρχης, ἢ αὐτοκέφαλος, ἀρχιεπίσκοπος, ἢ μητροπολίτης. ἢ ἐπίσκοπος ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ καὶ περιστάσει διετύπωσέ ποτε ἀξιώσεις δικαιοδοσίας ἐπὶ τῶν ἔξω τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιφερείας κατοικούτων ὁμοδόξων καὶ ὁμοεθνῶν αὐτῷ· π. χ. ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ διαμενόντων ἐκ τῆς περιφερείας του ὀρθοδόξων, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ τοιούτων καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατὰ συνέπειαν, καὶ αὐτοκέφαλος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, ἐὰν ποτὲ ἤθελε κανονικῶς ἀναγορευθῇ, αὕτη θὰ ἔχῃ τὰ γεωγραφικά της ὅρια, καθὼς ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ὅρια πᾶσαι αἱ αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ἀρχαῖαί τε καὶ νεώτεραι, καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδεμία ἄλλη Ὀρθόδοξος ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, μὴ ἐξαρτωμένη

ἀπ' αὐτῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ συνυπάρξῃ. Αἱ ἀξιώσεις λοιπὸν τῶν Βουλγάρων, ὅπως ἴδιος πνευματικὸς ἀρχηγὸς αὐτῶν χειροτονηθῇ ἀπολελυμένως πάντων τῶν ἁπανταχοῦ Βουλγάρων, ἄνευ δηλαδὴ γεωγραφικῶν ὁρίων, ἑδρεύων ἐν τῇ ἕδρᾳ ἑτέρου Ὀρθοδόξου πρωθιεράρχου, ἐξασκῶν τὴν δικαιοδοσίαν του ἐντὸς ὧν ὁρίων τῆς περιφερείας τούτου καὶ ἐγκαθιστῶν ἐπισκόπους παρὰ τὸ πλευρὸν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας τούτων, ἀποτελεῖ καταφανῆ ἀναίρεσιν τόσον τῶν νόμων τῆς λογικότητος, ὅσον τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Λέγομεν δὲ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀμφιβάλλοντες ἂς ἐξετάσωσιν, ἂν ἐπιτρέπηται ἡ συνύπαρξις δύο Καθολικῶν ἐπισκόπων, ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων. π. χ. Γερμανοῦ καὶ Σλαύου ἐν Βιέννῃ, ἢ ἐν Πράγᾳ ἢ Γάλλου καὶ Ἰταλοῦ ἐν Μασσαλίᾳ (ἔνθα ἀριθμοῦνται 50,000 Ἰταλῶν), ἢ Γάλλου καὶ Ἄγγλου ἐν Λονδίνῳ ἢ ἐν Παρισίοις, ἢ δύο Ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων (Ἄγγλου, φέρ' εἰπεῖν, ἢ Οὐαλοῦ ἢ Ἰρλανδοῦ) ἐν Λονδίνῳ, ἢ ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ἤ, ἂν δὲν θέλωσι ξένα παραδείγματα, ἂς ζητήσωσιν οἱ Βούλγαροι παρὰ τῆς Ρωμουνίας τὴν ὕπαρξιν Βουλγάρων ἐπισκόπων ἐν Δοβρούτζᾳ ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ τῆς Ρωμουνίας ὑπάρχουσι Βούλγαροι· ἢ οἱ Ρωμοῦνοι τὴν ὕπαρξιν ὁμοφύλων ἐπισκόπων των ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ρωσσίας, ἢ ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ὅπου οὐκ ὀλίγαι ρωμουνικαὶ κῶμαι ἀπαντῶσιν· ἢ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐγκαθίδρυσιν Ἕλληνος ἐπισκόπου ἐν Ὀδησσῷ, ἢ ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσσίας· ἢ οἱ Γεωργιανοὶ τὴν συνύπαρξιν Ρώσσου καὶ Γεωργιανοῦ ἐπισκόπου, Ὀρθοδόξων ἀμφοτέρων, ἐν Τιφλίδι ἢ ταῖς λοιπαῖς ρθοδόξοις ἐ.ισκοπικαῖς ἕδραις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς Ἰβηρίας Καὶ ὅμως οἱ συν τάκται τοῦ πρὸς τὴν Υ. Πύλην ταχριρίου τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας τολμῶσι νὰ ἐπικαλῶνται τὴν πλήρωσιν τῶν παραλογισμῶν ἐν ὀνόματι ***τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θρησκευτικῶν διατυπώσεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας***, ΔΙΟΤΙ Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΕ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Τάλαινα Ὀρθοδοξία !!!!

Ὑπάρχει ὅμως καί τι πλέον τούτων, ἀποτελοῦν τὴν κορωνίδα τῶν παραλογισμῶν καὶ ἀντιφάσεων τοῦ βουλγαρικοῦ ταχριρίου. Αἱ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ διατυπούμεναι ἀξιώσεις ἀντίκεινται, οὐ μόνον πρὸς τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ***ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, τὸν νομοθετηθέντα παρ' αὐτῶν τούτων τῶν Βουλγάρων***. Κρινάτωσαν οἱ ἀναγνῶσται ἐκ τῶν παρατιθεμένων αὐθεντικῶν κειμένων τούτου:

«Ἡ Ὀρθόδοξος ἐθνικὴ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία.

»Ἡ αὐτοκέφαλος Ὀρθόδοξος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, ἡ φέρουσα τὸν τίτλον *Ἐξαρχία*, ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διοίκησίς της ἔχει ὡς βάσιν τὸν ἴδιον ὀργανικὸν νόμον καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανονισμόν.

»*Ἡ Ἐξαρχία* διαιρεῖται εἰς ἐπαρχίας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ εὑρισκόμεναι ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐπεκυρώθησαν εἰδικῶς δι' αὐτοκρατορικοῦ φιρμανίου· αἱ

δὲ λοιπαὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προσωπικοῦ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας.»...

Ἡ Ἐξαρχία διοικεῖται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἑκάστη δὲ ἐπαρχία ὑπὸ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου.

»Ὕπατος ἀρχηγὸς τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἶνε ὁ *ἔξαρχος μετὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου*. Ὁ ἔξαρχος προεδρεύει ταύτης, ἀπουσιάζοντα δὲ ἀντικαθιστᾷ ἓν τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου.

»Οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἐξαρχίας δικαιοῦνται νὰ ὦσι κανονικὰ μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου. Τὰ μέλη ταῦτα, τέσσαρα τὸν ἀριθμόν, ἐκλέγονται παρὰ τῶν ὁμοιοβάθμων των, παρεδρεύουσιν ἐν ὀνόματι τούτων καὶ ἀντιπροσωπεύουσιν αὐτούς, *εἰς πάντα τ' ἀφορῶντα τὴν διοίκησιν τῆς Ἐξαρχίας*.

Ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ λειτουργεῖ ἓν ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου, ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου του . . . Αἱ ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου τούτου ὑποβάλλονται ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς Συνόδου. . .

«Τὰ μέλη τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἐκλέγονται ἐκ τῶν μητροπολιτῶν καὶ παρ'αὐτῶν, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ἐπὶ τετραετῆ περίοδον.

Ἡ δικαιοδοσία τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτῆς ὡς ἀνωτάτης πνευματικῆς ἀρχῆς, ἐπεκτείνεται ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἐξαρχίας.

»Ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς πιστῆς τηρήσεως τῆς διδασκαλίας τῆς ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ἀνελλιποῦς ἐκτελέσεως τῶν λειτουργικῶν δια τάξεων καὶ ἐπὶ τῆς πιστῆς τηρήσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν παρὰ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτούς.

»Ἐπαγρυπνεῖ ἐπίσης ἐπὶ τῶν μονῶν . . . ἐπιθεωρεῖ καὶ ἐγκρίνει τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν σχολῶν θρησκευτικὰ βιβλία . . .

»Τὰ ἱεροσπουδαστήρια ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου.

»Αἱ συνεδριάσεις τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰσὶ διαρκεῖς, προεδρεύονται δὲ παρὰ τοῦ ἐξάρχου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ.

»Τὰ ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια θεωροῦσι τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαφοράς . . . τὰς περὶ γάμων . . . μνηστειῶν, διαζυγίων. *Τροποποιοῦσιν ἢ ἐγκρίνουσι τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ ἐξασφαλίζουσι τὴν περιφρούρησιν τῶν ὑλικῶν ἐκκλησιαστικῶν συμφερόντων*.

»Ἡ διοίκησις τῶν μονῶν ἐπαγρυπεῖ ἐπὶ τῆς τηρήσεως ἐν γένει τῆς τάξεως.

»*Πρὸ συντήρησιν τῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου*, ἡ ἡγεμονικὴ Κυβέρνησις (τῆς Βουλγαρίας) καταβάλλει ἐτησίως εἰς τὸ ἐξαρχικὸν ταμεῖον ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ἀντιστοιχοῦν ὑπὸ τοῦ συνόλου τοῦ φόρου 40 ἑκατοστῶν ἐπὶ παντὸς γάμου τελουμένου ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ.

Κατὰ τὰς θεμελιώδεις λοιπὸν ταύτας διατάξεις, τὰς διεπούσας τὰ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, αὕτη ἀποτελεῖ *ὀργανικὸν σῶμα ἑνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον*, ἀπαρτι-

ζόμενον, τόσον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτο ρατορίᾳ, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Ἀνωτάτη αὐτῆς ἀρχὴ εἶνε ἡ ἱερὰ Σύνοδος, *ἡ ἐπεκτείνουσα τὴν δικαιοδοσίαν της ἐφ' ἁπάσης τῆς περιφερείας τῆς Ἐξαρχίας καὶ* λειτουργοῦσα διαρκῶς ὑπὸ τὴν προεδρίαν, εἴτε τοῦ ἐξάρχου, εἴτε τοῦ ἀντιπροσώπου του, *ἐν ἀπουσίᾳ τούτου.* Ἡ ἱερὰ Σύνοδος αὕτη κανονίζει τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐξάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν, τὰ τοῦ κλήρου καὶ τῆς θείας λατρείας,τὰ τῶν ἱεροσπουδαστηρίων, τὰ τῶν μονῶν, τὰ τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων κτλ. Αὕτη δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἐφετεῖον τῶν ἐν ἑκάστῃ μητροπόλει ἑδρευόντων Συμβουλίων, τῶν ρυθμιζόντων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, τὰ τῆς ἐπαρχίας *τόσον ἀπὸ πνευματικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως.*

Τούτων οὕτως ἐχόντων **καὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης Συνόδου ὑφισταμένης καὶ λειτουργούσης διαρκῶς ἐν Σοφίᾳ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἐξάρχου,ἅτε ἀπουσιάζοντος αὐτοῦ ἐκεῖθεν,** πῶς πρέπει νὰ χαρακτηρισθῶσι τὰ ἐν τῷ πρὸς τὴν Υ. Πύλην τακριρίῳ τοῦ ἐξάρχου ἀναγινωσκόμενα περὶ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης τῆς ἱδρύσεως,ἐν Κωνσταν)πόλει Συνόδου πρὸς κοινοβουλευτικὴν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, διοίκησιν τῶν τῆς Ἐξαρχίας πραγμάτων ; Ποῖον ἐπιζητοῦσι νὰ φενακίσωσι διὰ τῶν ἀναληθειῶν τούτων ; Ἡ ἱερὰ Σύνοδος, τὴν ὁποίαν ζητοῦσιν, *ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ κανονικῶς, ἐπεκτείνουσα τὴν δικαιοδοσίαν της ἐπὶ συμπάσης τῆς περιφερείας τῆς Ἐξαρχίας, κατὰ τὰς παρατεθείσας διατάξεις τοῦ ὀργανικοῦ νόμου αὐτῆς τῆς Ἐξαρχίας.*

Ποῦ λοιπὸν καὶ ἐπὶ τίνος θὰ ἐξασκήσῃ τὴν δικαιοδοσίαν της ἡ ζητουμένη δευτέρα αὕτη Σύνοδος ; Ποία δὲ χριστιανικὴ—οὐχὶ πλέον Ὀρθόδοξος— Ἐκκλησία, ἔχει ἢ ἔσχε ποτὲ δύο Συνόδους, λειτουργούσας ταὐτοχρόνως ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας ; Δὲν ἀποτελοῦσι δὲ ἁπλῶς καὶ καθαρῶς ἐμπαιγμὸν τὰ ἐν τῷ τακριρίῳ γραφόμενα, ὅτι ὁ ἔξαρχος ἀδυνατεῖ νὰ διοικήσῃ κανονικῶς τὰ τῆς Ἐξαρχίας πράγματα καὶ κάμπτεται ὑπὸ τὸ βάρος τῆς εὐθύνης,ἣν ὡς ἐκ τούτου ὑπέχει ἀπέναντι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ;

Ἐν τῷ ἐξαρχικῷ τακριρίῳ λέγεται, πρὸς τούτοις, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐξαρχίας ἐλειτούργει ἱερὰ Σύνοδος πρὸς εὐταξίαν καὶ πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅτι ἀκολούθως «ἕνεκεν ἀγνώστων λόγων» ! ἔπαυσεν αὕτη λειτουργοῦσα. *O sancta simplicitas* ! Ἂς λύσωμεν λοιπὸν ἡμεῖς καὶ τὴν προσπεποιημένην ἀπορίαν ταύτην τῶν συντακτῶν τοῦ τακριρίου :

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς (ἀντικανονικῶς κα' τῇ βουλήσει τῆς ὅλως ἀναρμοδίου πολιτικῆς ἀρχῆς), ἱδρυθείσης Ἐξαρχίας, ὁ ἀρχηγὸς ταύτης, λακπατῶν πάντα ἱερὸν κανόνα καὶ θεσμὸν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐγκαθίδρυσεν ἐν Κωνσταν)πόλοι ἑαυτὸν καὶ τὴν βουλγαρικὴν Σύνοδον, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἔδει νὰ παραμένῃ αὕτη ἐν τῇ ἕδρᾳ

τῆς αὐτοκρατορίας, ἧς ἀπετέλει μέρος, ἀμέσως ἀπὸ ταύτης διοικουμένη, πᾶσα ἡ ὑπὸ Βουλγάρων οἰκουμένη χώρα.

Μετὰ τὴν σύστασιν ὅμως τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἐν αἷς περιελήφθη κατὰ μέγιστον μέρος ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς (περὶ τὰ 2 1|2 ἑκατομύρια), ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, *οἰκείᾳ βουλῇ καὶ προαιρέσει*, μετήνεγκε τὴν ἕδραν τῆς ἱερᾶς Συνόδου εἰς Σόφιαν. Ἂν δὲ ὁ ἔξαρχος, ἐπανακάμψας, ἐγκατέστη μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦτο χάριν τῶν ἀληθῶν θρησκευτικῶν συμφερόντων καὶ ἀναγκῶν τῶν ὀλίγων ἑκατοστύων χιλιάδων Βουλγάρων, τῶν ἐναπολειφθέντων ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, (διότι διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν ταύτας ἐπήρκει καὶ ἐπαρκεῖ ἡ ἐν Σοφίᾳ Σύνοδος, καθὰ πιστοῦται ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου ταύτης), ἀλλὰ χάριν ἄλλων ὀπισθοβούλων σκοπῶν, ἐφ' ὧν ἀπαίσιον ἐπέχυσαν φῶς αἱ ἀπὸ τοῦ 1903 ἐνέργειαι καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν γνωστῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων.

Ἐνδιετρίψαμεν ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὸν ὀργανικὸν νόμον τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, οὐχὶ ὡς ἀποδίδοντες κῦρός τι εἰς τὰς τοιάσδε ἢ τοιάσδε διατάξεις αὐτοῦ, αἵτινες κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰσὶ γράμμα νεκρόν, ὡς ἀντιστρατευόμεναι πρὸς θεμελιώδεις διατάξεις αὐτῶν—, ἀλλ' ἵνα συμπληρώσωμεν τὴν εἰκόνα τῶν παραλογισμῶν ἀνακολουθιῶν καὶ ἀντιφάσεων, ἣν παρέχει ἡμῖν τὸ ὑπὸ ἔλεγχον τακρίριον τῆς Ἐξαρχίας, τὸ ἀντικατοπτρίζον πιστῶς τὸν βουλγαρικὸν χαρακτῆρα διὰ τὸν ὁποῖον ἱεροὶ κανόνε , διεθνεῖς συνθῆκαι, βουλγαρικὰ συντάγματα, ὀργανικοὶ νόμοι καὶ νομοθετήματα εἰσὶν ἁπλᾶ *ἔπεα πτερόεντα*, διασαλπιζόμενα μὲν καὶ προβαλλόμενα «στρογγύλῳ τῷ στόματι» πρὸς διαβουκόλησιν καὶ φενακισμὸν τῆς δημοσίας γνώμης, ἀλλὰ ποδοπατούμενα καὶ μετατρεπόμενα, μετὰ τῆς ὑψίστης χαλκοπροσωπείας εἰς ἄμορφα ράκη, ἅμα ὡς ὁ κορεσμὸς τῶν ἁρπακτικῶν καὶ σφετεριστικῶν ἐνστίκτων τῆς ἀδηφάγου βουλγαρικῆς Ἁρπυίας ἤθελεν ἀπαιτήσῃ τοῦτο.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Η ΚΥΑΝΗ ΒΙΒΛΟΣ ΠΕΡΙ ΚΥΠΡΟΥ

ΤΗΣ

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἐξεδόθη πρό τινος ἡ Κυανὴ Βίβλος τῆς Κύπρου διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τὸ λῆξαν τὴν 31 Μαρτίου 1906. Ἐν συνόψει ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Ἡ Κύπρος ἐν γένει διατελεῖ ἐν εὐημερίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1905—1906. Αἱ ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποστέλλονται ἐκ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, μᾶς πληροφοροῦσι περὶ καλῆς ἐσοδείας τῶν δημητριακῶν μὲ τιμὰς ἱκανοποιητικὰς καὶ μολονότι ἡ ἐσοδεία τῶν χαρουπίων εἶνε κάτω τῆς μετρίας καὶ ἡ ἀμπελουργία ἔπαθεν ἐκ τῆς συνήθους τῶν ἀμπέλων ἀσθενείας καὶ δὲν ἐξηλείφθη ὁλοτελῶς τὸ ἐπιβλαβὲς αὐτῇ ἔντομον, ἡ γενικὴ εὐημερία δὲν ἔπαθεν ὑλικῶς ἐκ τούτων τῶν ἀτυχημάτων, καὶ ἡ αὐξάνουσα ἀξία τῶν προϊόντων ἀνταμείβει τὰς γεωργικὰς τάξεις διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐσοδειῶν. Ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας λαμβάνονται πληροφορίαι περὶ τῆς προόδου τῶν κατοίκων, περὶ μεγαλειτέρας καὶ αὐθορμήτου ἐκ μέρους των δράσεως, τῆς τεινούσης πάντοτε εἰς τὸ ἐνδυναμώνῃ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν τὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ ἐπισύρῃ τὰς συμπαθείας καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν περὶ αὐτούς. Οἱ Κύπριοι τῶν παρελθόντων χρόνων ἦσαν φυλὴ ἀνδρική, ἔχουσα τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ τοὺς ἑαυτῆς πόρους καὶ δυναμένη νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς μάχας καὶ τὴν βιοπάλην, ἵνα τηρήσῃ τὴν ἐμπορικὴν ὑπεροχήν της. Αἰῶνες δυστυχίας καὶ ἀφορίας προσέβαλον τὸ ἀνεξάρτητον πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ῥιζωθῇ ἡ ὀλεθρία ἀνατολικὴ συνήθεια τοῦ ζητεῖν βοήθειαν παρ' ἄλλων καὶ τοῦ ἐξαρτᾶσθαι ἀπὸ τῶν διοικούντων αὐτοὺς ἢ ἀπὸ τῶν δανειστῶν των πρὸς προρισμὸν τῶν ἀναγκαίων τοῦ βίου. Ἀλλ' ὁ Κύπριος τῆς σήμερον ἐπιμελεῖται πῶς νὰ δείξῃ, ὅτι δύναται νὰ εἶνε αὐτάρκης καὶ ὅτι δύναται νὰ κάμῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πᾶν ὅ τι εἶνε ἀναγκαῖον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς του καὶ τὴν πρόοδον τῆς χώρας του, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶνε τόσον στενῶς προσκεκολλημένος. Ἀποτυχίαι καὶ μεμψιμοιρίαι βεβαίως ἀκούονται κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀκόμη ὑπάρχουσί τινες, οἱ ὁποῖοι περιμένουσιν ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀδικαιολόγητον ἐπέμβασιν εἰς ζητήματα ἐγχωρίων καὶ ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Ἀλλὰ φαίνονται σημεῖα αὐταρκείας καὶ οἱ ἐμπορικοὶ οἶκοι καὶ αἱ ἀγροτικαὶ κοινότητες, ἐργαζόμεναι ὁμοῦ, δεικνύουσιν, ὅτι κέκτηνται δύναμιν χαρακτῆρος καὶ ἀνεξαρτησίαν πνεύματος ἱκανὴν ὅπως βελτιώσῃ τήν τε ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν καταστασιν καὶ ἀτόμων καὶ λαοῦ. Σύμπνοια ἀπόλυτος μεταξὺ λαοῦ διαφόρων φυλῶν καὶ θρησκευμάτων εἶνε ἴσως ἀκατόρθωτος, ἀλλὰ φαίνεται τάσις τις πρὸς

κοινὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν διαφόρων κοινοτήτων τῆς νήσου καὶ σημεῖα εὐάρεστα πρὸς ἀλληλοβοήθειαν λαοῦ νοήμονος, ἵνα ὑπερπηδήσῃ θριαμβευτικῶς πᾶν κώλυμα πρὸς κοινὴν ἀνάπτυξιν.

«Ἀλλ' ἐὰν ἡ πρόοδος τῆς νήσου εἶνε προφανής, αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σχετικὴ πρόοδος καὶ ὡς βελτίωσις ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως πραγμάτων, ἡ μνήμη τῶν ὁποίων πιθανῶς νὰ μὴ εἶνε πρόσφατος εἰς τὰ πνεύματα τῆς συγχρόνου γενεᾶς. Ἡ νῆσος ἔλαβε καὶ νομίζω, ὅτι ἔλαβε μετ' εὐγνωμοσύνης τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀμέμπτου διοικήσεως, ὅσα ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ τῇ παράσχῃ. Ἀλλ' ἡ σκληρὰ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἑαυτῆς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου ἡ νῆσος ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος, πληρώνουσα ἐτησίως ποσὸν πολὺ ἀνώτερον τῶν πόρων της, ἐξήντλησε τὴν χώραν διὰ τῆς βαρείας φορολογίας, ὑπερ αινούσης κατὰ πολὺ τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς διοικήσεως. Κατὰ τὰ 28 ἔτη τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ἡ Κύπρος συνεισέφερεν ἐκ τῶν ἰδίων πόρων ἀπέναντι τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποχρεώσεών της ποσὸν οὐχὶ μικρότερον τῶν 2,564,145 λιρῶν κα τοῦτο ἐν ματαίᾳ προσπαθείᾳ, ὅπως ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς μεγάλας πληρωμὰς τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας, τοῦ ἐπιβληθέντος αὐτῇ δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς 4 Ἰουνίου 1878 μεταξὺ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἀτυχία τῆς νήσου τοῦ νὰ πληρώνῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὰς 92,800 λιρῶν τοῦ φόρου ἐτησίως, ὅστις ἀπετέλει ἕνα τῶν ὅρων τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς, ὑπεβοηθεῖτο ὑπὸ τοῦ βρεττανικοῦ θησαυροφυλακίου, τὸ ὁποῖον ἤρχετο αὐτῇ ἐπίκουρον δι' ἐτησίων ἐπιδομάτων 30,000 περίπου λιρῶν κατὰ μέσον ὅρον. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται χορηγίαι, ἐνῷ ἱκανοποίουν τὰς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὑποχρεώσεις, οὐδόλως ἀνεκούφιζον τὰς τῆς νήσου χρηματικὰς στενοχωρίας.

«Κατὰ τὰς θλιβερὰς ταύτας περιπτώσεις ἡ Κύπρος, ὑπερβεβαρημένη ὑπὸ δυσβαστάκτου φορολογίας καὶ ἀδυνατοῦσα νὰ ἐπωφεληθῇ τι ἐκ τοῦ μεγάλου ἐτησίου περισσεύματος τῶν προσόδων της, εἶνε περίεργον πῶς ἠδυνήθη νὰ κάμῃ καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, διαρκούσης τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως, καὶ τοῦτο εἶνε ἐκπληκτικὸν δεῖγμα τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ τῶν πλουσίων πόρων της. Ὑπάρχουσι πολλοὶ οἱ μὴ ὁμολογοῦντες, ὅτι ἐγένετο βελτίωσίς τις εἰς τὴν γενικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν νέαν γενεάν, οἱ ἀγνοοῦντες ὁποία ἦτο ἡ θέσις τῶν κατοίκων τῆς νήσου πρὸ τριακονταετίας, ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἐν τῷ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν ἐνδιαφέροντι διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας των καὶ ἐν τῇ ἀγανακτήσει των ἐπὶ τῇ συντελουμένῃ βραδείᾳ προόδῳ, δὲν ἀντιλαμβάνονται, ὅτι ἡ νῆσος βραδέως μέν, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἔκαμε προόδους, βελτιούσας τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εἶχε καταπέσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως.

«Παραβάλλων τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων τῆς νήσου πρὸς ἐκείνην τὴν πρὸ 30 ἐτῶν, πᾶς ἀμερόληπτος παρατηρητὴς καὶ φίλος τῆς Κύπρου δὲν

εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ὁμολογήσῃ τὴν τελεσθεῖσαν γενικὴν πρόοδον, ἔστω καὶ ἂν αὕτη δὲν τυγχάνει τῆς πλήρους προσδοκίας του. Τὸ ἐμπόριον τῆς νήσου οὐ μόνον διεξάγεται ἐπὶ ἑδραιοτέρων βάσεων, ἀλλὰ καὶ ἐπαισθητῶς ηὔξησεν· ἡ γενικὴ ἐκπαίδευσις, ὁ μέγας οὗτος παράγων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, ἔκαμε πλείονα βήματα ἐντὸς εἰκοσιπενταετίας ἢ ὅσα κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας. Καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους μόνον ἐν σμικρῷ ἀντεπροσωπεύοντο, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀναπτύσσονται καὶ εὑρίσκομεν πολλοὺς θιασώτας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν. Ἡ εὐεξία, τρανὴ ἀπόδειξις τῆς αὐξούσης εὐημερίας, γίνεται καταφανὴς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου, ὡς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπομεμακρυσμένα κέντρα, καὶ ὅπου, ἐφόσον ἐνθυμοῦνται οἱ γηραιότεροι, ἐπεκράτει ἀνώμαλος καὶ σχεδὸν ἀγρία κατάστασις, ἔρχεται ἐκεῖθεν ζήτησις πρὸς ἀπόκτησιν τῶν μέσων τῆς εὐζωΐας. Ταῦτα πάντα εἰσὶ δείγματα τῆς προόδου καὶ τῆς φιλοπονίας τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εὐφραίνωσι τὰς καρδίας πάντων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τῆς Κύπρου, καὶ παρέχουσι μεγάλας ἐλπίδας, ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ πάλιν ἡ νῆσος εἰς τὴν ἀνθηρὰν θέσιν, ἣν ἄλλοτε κατεῖχε μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Ἀμέσως ἐπέρχεται ἡ σκέψις εἰς ποῖον ὕψος εὐημερίας εἶνε δυνατὸν νὰ φθάσῃ ἡ ἀξιοθαύμαστος αὕτη νῆσος, ἐὰν τῇ ἦτο εὔκολον νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς πολλαπλοῦς αὐτῆς πόρους πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς πλούτου. Ἡ πρόοδος, ἥτις ἐπῆλθεν, ἐγένετο ἐν μέσῳ συνθηκῶν ὅλως ἀντιξόων ὡς ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν χρηματικῶν πόρων τῶν κατοίκων. Ἡ λίαν βαρεῖα φορολογία, καὶ κατὰ βαθμὸν καὶ κατ' εἶδος, ἥτις ἐπεβλήθη αὐτῇ, ἀπεστράγγισε καὶ τὸν τελευταῖον ὀβολὸν τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ἔδωκε τὸ τελευταῖον κτύπημα εἰς μικροὺς πόρους πτωχοῦ καὶ ἀγωνιώδους λαοῦ, καὶ μολονότι τὸ κατ' ἄτομον ἀναλογοῦν ποσὸν θεωρεῖται μικρὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς φόρους ἄλλων χωρῶν, ἐὰν ἤθελον ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὰ μικρὰ κέρδη λαοῦ, μεταξὺ τοῦ ὁποίου τὸ μετρητὸν καὶ κυκλοφοροῦν χρῆμα εἶνε ἀνεπαρκές, πᾶς τις θὰ ἀνωμολόγει, ὅτι ἡ κατ' ἄτομον σύγκρισις ἐλέγχεται ὡς ἀπατηλὴ καὶ ὅτι οἱ ἐν ἰσχύϊ φόροι ἀποτελοῦσι μέγα βάρος ἐπὶ τοῦ λαοῦ.»

«Τὸ φλέγον ζήτημα τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν ἔτος εὐάρεστος κοινοποίησις ἐγένετο τῇ Κυβερνήσει ταύτῃ, ὅτι τὸ Κοινοβούλιον θὰ προσκληθῇ, ὅπως ψηφίσῃ ἐτησίαν ὡρισμένην ἐπιχορήγησιν ἐκ τῶν προσόδων τῆς Κύπρου ἐκ λιρῶν 50,000 διὰ τὰ προσεχῆ τρία ἔτη. Ἡ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος παραχώρησις αὕτη οὐχὶ μόνον θὰ εἶνε μεγάλη ἀνακούφισις τοῦ βεβαρημένου προϋπολογισμοῦ τῆς νήσου, ἀλλὰ θέλει συντελέσῃ, ὅπως ἡ νῆσος ἐπωφεληθῇ οἱουδήποτε περισσεύματος ἐκ τῶν προσόδων, ὅ περ θὰ ἔμενε μετὰ τὰς ἀναγκαίας δαπάνας ἑκάστου ἔτους. Τὰ πλεονεκτήματα ἐπίσης τοῦ κανονίζειν τὰς προσόδους τῆς νήσου ἐπὶ στερεᾶς βάσεως καὶ τοῦ βοηθεῖν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ τόπου, τῇ συνδρομῇ καὶ συμπράξει τῆς

νομοθεσίας, ὅπου γίνεται πρόβλεψις διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων μὲ τὴν ὅσον οἷόν τε ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν κεφαλαίων, ἅτινα θὰ ἦσαν διαθέσιμα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ μὲ τὴν προσδοκίαν, τὴν ἤδη ὑπομειδιῶσαν τοῦ ἐξασφαλίσαι τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ τῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων καὶ τοῦ ἐλαττῶσαι τὴν φορολογίαν, ὁπόταν ἐπείγουσαι καὶ ἄμεσοι ἀνάγκαι ἤθελον ἱκανοποιηθῆ, δίδουσι τὴν ἐλπίδα ἀνακουφίσεως διὰ τὸ παρὸν καὶ εὐημερίας ἐν τῷ μέλλοντι, οἵας ἡ Κύπρος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ἐπὶ αἰῶνας πραγματοποιουμένας. Ὑπάρχουσί τινες, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦσι νὰ μειώσωσι τὴν γενναιότητα τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, καὶ οἵτινες στρέφουσι τὰ νῶτα εἰς τὸ προσενεχθὲν βοήθημα μὲ τὴν παρατήρησιν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε εἰμὴ ἁπλῆ πρᾶξις δικαιοσύνης, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι κριτικοὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ὅτι ἔχουσιν ἀντίληψιν τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου ἢ ὅτι ὀρθῶς ἐννοοῦσι τὴν πλήρη σπουδαιότητα τῆς καλοκἀγάθου βοηθείας, διὰ τὴν ὁποίαν οὐδεμίαν ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἔφερεν ὑποχρέωσιν. Πάντες οἱ εἰλικρινεῖς τῆς Κύπρου φίλοι χαιρετίζουσιν εὐφροσύνως τὴν ἀνακούφισιν, τὴν οὕτω δοθησομένην εἰς αὐτὴν καὶ βαθέως ἤθελον λυπηθῆ, ἐὰν λόγοι ἢ αἴτια ἤθελον ἀναφυῇ ἢ ἐπιδράσῃ οὕτως, ὥστε ἡ βοήθεια αὕτη νὰ μὴ ἀπέβαινε διαρκής. Ἀνωτέρω ἐποιησάμην νύξιν τοῦ ἀξιεπαίνου πνεύματος τῆς αὐτοπεποιθήσεως καὶ αὐτοβοηθείας, ὅ περ φαίνεται αὐξάνον μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς νήσου καὶ ἐκτὸς τῆς ἱδρύσεως ἐργοστασίων καὶ ἀλληλοβοηθητικῶν τραπεζῶν καὶ ἐγχωρίων βιομηχανιῶν, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω ἰδίως τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῇ ἐπιτυχεῖ συστάσει ἐγχωρίου ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρείας, ἱδρυθείσης κυρίως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ βοηθῆσαι τὸ σπουδαῖον καὶ αὐξάνον ἐμπόριον, τὸ διεξαγόμενον μεταξὺ Κύπρου καὶ Αἰγύπτου ἐπὶ ζώων, ἐδωδίμων καὶ ἄλλων προϊόντων.

« Ἡ ἀρτισύστατος αὕτη ἑταιρεία ἔκαμνε καλλίστην ἀφετηρίαν καὶ παρ' ὅλας τὰς ἰσχυρὰς καὶ ἀποφασιστικὰς ἀντιδράσεις ἀρχαιοτέρων καὶ γνωστῶν ἑταιρειῶν καὶ ***ὅλον τὸν ἀνταγωνισμὸν ἐκ μέρους ἄλλων***, παρὰ τῶν ὁποίων ἐδικαιοῦτο νὰ προσδοκᾷ ὑποστήριξιν, ἡ ἑταιρεία, λέγω, αὕτη ἐξησφάλισεν ἑαυτῇ μέγα μέρος τῆς ἐργασίας καὶ αἱ προσφοραί της διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ταχυδρομείου ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας.

« Ἐκτὸς ἐγχωρίου ἐργοστασίου, ἱδρυθέντος ἐν Λεμεσῷ διὰ τὴν κατασκευὴν κεράμων καὶ τούβλων, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐφωδιασμένον δι' ἐξαιρέτων μηχανημάτων τῆς τελευταίας ἐφευρέσεως, καὶ τὸ ὁποῖον ὑπερεπήδησε θριαμβευτικῶς πολλὰ ὅσα κωλύματα καὶ πολλὰς δυσκολίας καὶ ἤδη κατασκευάζει πρᾶγμα ἀνωτάτης ποιότητος. Νέα ἐργοστάσια ἱδρύθησαν καὶ ἱδρύονται διὰ τὴν κατασκευὴν γύψου, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς ἐξαισίας καὶ ἀδόλου ποιότητός του, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειστικὸν προϊόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξαγωγὴ εἰς Αἴγυπτον μεγάλως αὐξάνει. Αἱ ἀλληλοβοηθητικαὶ ἐγχώριοι τράπεζαι, περὶ τῶν ὁποίων μνεία ἐγένετο εἰς τὴν τελευταίαν ἐτησίαν ἔκθεσιν, ὡς εὑρισκομένων ἐν τῷ πρώτῳ τῆς δοκιμῆς σταδίῳ, ἐπλήθυναν, ἀπολαύουσι δὲ ἤδη τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ δημοσίου οὐ μόνον ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Πάφου, ἀλλὰ καὶ

ἐν τοῖς τοῦ διαμερίσματος Λεμεσοῦ. Μεγαλείτερα δείγματα προόδου, μεταξὺ τῶν μικρῶν καὶ πτωχῶν κοινοτήτων δὲν δύναται νὰ ἀναμένῃ τις ἢ τὴν ἵδρυσιν, τὴν εὐδοκίμησιν καὶ τὴν αὔξησιν τοιούτων τραπεζῶν.

«Ξένα κεφάλαια, τόσον ἐπιθυμητὰ καὶ ἀπὸ πολλοῦ θεωρούμενα ὡς ἀναγκαῖα ἐν Κύπρῳ, ἤρχισαν νὰ παρέχωνται ὑπὸ τῆς ἀγγλοαιγυπτικῆς γαιοπαρόχου Ἑταιρείας, ἥτις ἠγόρασε πολλὰς γαίας καὶ κτήματα καὶ συνεβλήθη ἤδη μετὰ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἵδρυσιν γεωργικῆς Τραπέζης. Αἱ ἐργασίαι τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶνε ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλ' ἡ ἐξαγορὰ γαιῶν καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν καλειτέρων γεωργικῶν μηχανημάτων, ἡ ἀνόρυξις ἀρτεσιανῶν φρεάτων διὰ τὴν παροχὴν ὕδατος καὶ ἡ ἀρξαμένη ἀνοικοδόμησις κτιρίων ἐγένοντο πρόξενοι μεγάλων ὠφελειῶν εἰς τὸν τόπον καὶ εἶνε ὑπόδειγμα προοδευτικῆς ἐργασίας καὶ πρακτικῶν μεθόδων.

«Ἡ Κύπρος κατά συνέπειαν προοδεύει ἐν ὑλικῇ εὐημερίᾳ. Ἡ πρόοδος εἶνε βραδεῖα, ἀλλ' ὅταν οἱ διαθέσιμοι πενιχροὶ πόροι ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ νῆσος δεικνύει ἀξιεπαίνους προσπαθείας ὅπως ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς περιστάσεις.

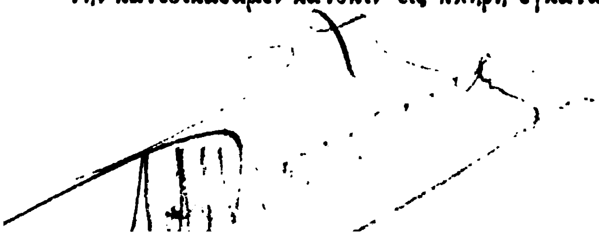
«Πάντες τῆς Κύπρου οἱ φίλοι ἀναγνωρίζουσι καὶ θρηνοῦσι διὰ τὸ βάρος, ὅπερ φέρει. Θὰ ἀγάλλωνται βεβαίως εἰς πᾶσαν ἀνακούφισιν τῆς νήσου ἐκ τοῦ βάρους τούτου καὶ θέλουσι προσβλέψῃ μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὸ μέλλον, ὅταν ὑπὸ εὐτυχεστέρας συνθήκας ἡ νῆσος, τῇ βοηθείᾳ ἰδίων συνθηκῶν, ἀνυψωθῇ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς εὐημερίαν.»

Ὁ ἀγγλικὸς τύπος περὶ Κύπρου.

Ἡ «Tribiun» τοῦ Λονδίνου τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ταύτης τοῦ Ἁρμοστοῦ λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἡ κατάστασις τῆς Κύπρου δὲν περιποιεῖ ἡμῖν τιμὴν ἐν συγκρίσει δὲ αὕτη πρὸς τὰ λοιπὰ αὐτόνομα ἀνατολικὰ κράτη καὶ τὰς βρεττανικὰς ἀποικίας ὑστερεῖ. Τινὲς τῶν ἁρμοστῶν ἐπάλαισαν πάσῃ δυνάμει κατὰ τῆς κακῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐκθέσεων ὅλων καταφαίνεται, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔδειξεν εὐτυχέστερον συνδυασμὸν πολιτικῆς δεξιότητος καὶ ἐνεργείας ὅσον ὁ Σὶρ Κάρολος Κὶγκ Χάρμαν.

«Ὁ κ. Τσάμπελαιν, κατανοήσας πόσον ὑστερήσαμεν τῶν καθηκόντων ἡμῶν, καίτοι ὑπὸ συνθήκας οἰκονομικῶς ἐντελῶς δυσμενεῖς, κατώρθωσέ τι ὑπὸ ἔποψιν συνετωτέρας πολιτικῆς καὶ ὑλικῆς προόδου.

«Ἀλλὰ τί ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν μὲ νῆσον, ἡ ὁποία, συνεπείᾳ τοῦ καταθλιπτικοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας, δύναται νὰ ἀφιερώσῃ διὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀνάγκας μόνον λιρῶν 152,000, ἐπὶ προσόδων 238.000 λιρῶν; Κατελάβομεν τὴν Κύπρον δι' ἀβεβαίας πολιτικὰς ἀνάγκας καὶ εὑρίσκοντες αὐτὴν ἄχρηστον διὰ τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον, τὴν κατεδικάσαμεν κατόπιν εἰς πλήρη ἐγκατάλειψιν. *Δύο λοιπὸν ὑπολείπονται εἰς*

ἡμᾶς τίμια μέσα : ἢ νὰ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ νῆσος εἶνε ἄχρηστος ἡμῖν καὶ νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς αὐτὴν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἢ ἄλλως, ἐὰν ἐπιμένωμεν νὰ τὴν κρατήσωμεν, νὰ ἀνορθώσωμεν τὴν κατάστασίν της εἰς βαθμὸν οἰκονομικῆς εὐημερίας.

«Ἡ προτεινομένη ἐπιχορήγησις 50,000 λιρῶν ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου θὰ ἦτο ἓν βῆμα πρὸς τὴν δικαιοτέραν πορείαν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἄρα δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ νῦν τι πρὸ ἐλάττωσιν τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ παλαιοῦ τουρκικοῦ δανείου, τοῦ ὁποίου ἡ νῆσος πληρώνει τὸν τόκον ;»

Τὰ «Ἡμερήσια Χρονικὰ» τῆς 27ης Ὀκτωβρίου γράφουσιν ὡς ἑξῆς :

«Ἡ βεβαρημένη διὰ φόρων κατάστασις τῆς Κύπρου ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον παρατεταμένης ὀδύνης τοῦ Μεγ. ἁρμοστοῦ Σὶρ Κὶγκ Χάρμαν ἐν τῇ ἐτησίᾳ ἐκθέσει του. Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ παραπόνου του ἀποτελεῖ φυσικῶς «τὸ φλέγον ζήτημα τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας» καὶ ὑποδεικνύει, ὅτι κατὰ τὰ 28 ἔτη τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως ἡ νῆσος κατέβαλεν ἐκ τῶν ἰδίων πόρων ἀπέναντι τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὸ μέγα ποσὸν τῶν 2,564,145 λιρῶν.

«Ὁ ἐτήσιος φόρος,ὁ καταβαλλόμενος εἰς τὸν «ἀκατονόμαστον Τοῦρκον»,εἶνε λίραι 92,800 καὶ μὲ τοιοῦτον βάρος περὶ τὸν τράχηλον εἶνε ἀπορίας ἄξιον εἰς τὸν μέγαν ἁρμοστήν, ὅπως εἶνε καὶ εἰς πολλούς, πῶς ἡ Κύπρος ἠδυνήθη καθόλου νὰ κάμῃ οἰκονομικὰς προόδους βεβαίως ὁ Βρεττανὸς φορολογούμενος ὤφειλε νὰ συμμετάσχῃ τοῦ βάρους αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιχορήγησις, τὴν ὁποίαν παρέχομεν τώρα εἰς τὴν Κύπρον, εἶνε λίραι 50,000 κατ' ἔτος Τοιοῦτον εἶνε τὸ κληροδότημα τῆς Κυβερνήσεως τῶν Τόρυων.

Ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ μεγάλου ἁρμοστοῦ ἔγραψαν ἐπίσης καὶ ἡ «Σημαία» τοῦ Λονδίνου καὶ ὁ «Ταχυδρόμος τῆς Βιρμιγχάμης».

Εἷς φίλος τῆς Κύπρου.

Ὁ κ. Σύδνεϋ Ἄστιγξ, Ἄγγλος δικηγόρος, ζήσας ἐπί τινα ἔτη ἐν Λάρνακι καὶ πάντοτε ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Κύπρου, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Σημαίᾳ» τοῦ Λονδίνου, τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν :

«Ὁ ἐτήσιος φόρος τῶν 92,000 λιρῶν, τὰς ὁποίας πληρώνει ἡ Κύπρος, δὲν δίδονται εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Νομίζω, ὅτι πληρώνονται εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἀγγλίας διὰ λογαριασμὸν τῶν ὁμολογιούχων τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ ἠγγυημένου δανείου τῆς Κριμαίας.

«Μὲ ἄλλας λέξεις ὁ Κύπριος φορολογούμενος παρέχει ὅ τι θὰ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ πληρώσωσιν Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι φορολογούμενοι. Εἰς ἄνθρωπον ζήσαντα ἐν Κύπρῳ καὶ ἐνδιαφερόμενον ὑπὲρ αὐτῆς τοῦτο φαίνεται πολὺ σκληρὸν διὰ τὴν μικρὰν νῆσον.»

Sidney Hastings.

ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

(Γενικὴ Συνέλευσις τῆς 2]15 Νοεμβρίου 1906)

Τὴν Κυριακὴν τῆς 12]25 λήξαντος μηνὸς συνῆλθεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Παρισίοις Ξενοδοχείου Continental ἡ γενικὴ Συνέλευσις τοῦ *Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ* ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Θ. Ὁμὸλλ (Th. Homolle), τακτικοῦ προέδρου τοῦ σωματείου τούτου. Ἑκατέρωθεν τοῦ κ. προέδρου παρεκάθησαν, ἔνθεν μὲν ὁ κ. Ἐρ. Οὑσαὶ (Henri Houssaye), ἔνθεν δὲ ὁ κ. Θεόδ. Ραϊνάχ (Th. Reinach), ἀντιπρόεδροι τοῦ Συνδέσμου, καὶ παρ' αὐτοὺς οἱ κ. κ. Ἐδ. Θερὺ (Ed. Théry), ταμίας, Γ. Γριμανέλλης γραμματεύς, καὶ ὁ δεύτερος γραμματεὺς κ. Γρ. Τριανταφυλλίδης.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς τελευταίας Συνελεύσεως τῆς 26 Μαρτίου 1905, ὁ κ. Πρόεδρος ἀφηγεῖται τὰς ἐργασίας τοῦ Συνδέσμου ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐκθέτει τὸ πρόγραμμά του διὰ τὸ μέλλον. «Συμμορφούμενος, λέγει, πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν κατὰ τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 26 Μαρτίου 1905, ἐπωφελήθην τῆς εἰς Ἀθήνας μεταβάσεώς μου κατὰ τὸ τελευταῖον ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον ὅπως ἔλθω εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τῶν προέδρων τῶν ἐθνικῶν σωματείων, συμφώνως δὲ πρὸς τὴν δοθεῖσάν μοι ἐντολήν, προσεπάθησα νὰ ὀργανώσω δημοσίαν διάλεξιν, ἐν ᾗ νὰ ἐκθέσω τὴν ἀρχήν, τὸν σκοπὸν καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ συνεδρίαι τοῦ Συνεδρίου, αἱ ἐπίσημοι ὑποδοχαί, αἵτινες κατηνάλισκον ὅλας τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ἑσπέρας καὶ μετὰ ταῦτα αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαί, αἵτινες διεσκόρπισαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν μετασχόντων τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου ξένων (Congréssistes) παρημπόδισαν νὰ εὑρεθῇ ἡ κατάλληλος εὐκαιρία πρὸς τοῦτο».

«Ἐν τούτοις ἠδυνήθην ἐν ταῖς συνδιαλέξεσί μου μετὰ τῶν προέδρων τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν μακεδονοθρακικῶν σωματείων καὶ τῶν πολιτικῶν προσώπων νὰ ἀντιληφθῶ τῶν πόθων καὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως δὲ τοῦ κρητικοῦ, τοῦ μακεδονικοῦ καὶ τοῦ θρακικοῦ, καὶ νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτῶν ὅπως λάβω πληροφορίας ἀμέσους καὶ ἀσφαλεῖς ὡς πρὸς ὅλα τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐνδιαφέρουσι τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Οὕτως ὁ Σύνδεσμος ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς δημοσίας ἑλληνικῆς γνώμης, συναφθεισῶν σχέσεων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοπατρίδων, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀνταποκρίνωνται μετὰ τοῦ προέδρου αὐτοῦ.

«Ἔκτοτε, ἀπὸ τοῦ ἑπομένου Ἰουνίου, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνδέσμου ἀπεφάσισε νὰ

ὀργανώσῃ δημοσίας διαλέξεις, καθ' ἃς τὰ μέλη αὐτοῦ καὶ ἄλλα πρόσωπα, γνωρίζοντα καλῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, θὰ ἐγνώριζον τῷ γαλλικῷ κοινῷ τὰς γενομένας προόδους ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ θὰ ἐξέθετον τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αἱ διαλέξεις αὗται θὰ ἐγκαινισθῶσι τὴν 16 προσεχοῦς Δεκεμβρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας, 5ην ὥραν μ. μ.

»Κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον σοβαρὰ γεγονότα — ἅτινα ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδοκιμασθῶσιν ἀνεπιφυλάκτως, ἔσχον ὡς θέατρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Αὐτόθι οἱ Ἕλληνες ἀποτελοῦσι σημαίνουσαν μειονότητα, ἧς τὰ δίκαια καὶ τὰ προνόμια ἀνεγνωρίσθησαν και ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς βερολινείου Συνθήκης.

»Οἱ Βούλγαροι ἀπανθρώπως παρεβίασαν εἰρηνικὸν πληθυσμόν, ὅστις δὲν εἶχεν ἢ ἓν ἄδικον μόνον, ὅτι ἦτο ἑλληνικὸς καὶ ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὴν γλῶσσάν του καὶ τὰς ἐθνικάς του παραδόσεις. Ἐν διαφόροις πόλεσι τὰ καταστήματα τῶν Ἑλλήνων διηρπάγησαν, αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ σχολεῖά των κατεσχέθησαν ἢ ἐκλείσθησαν, καὶ τέλος ἡ ἀκμάζουσα πόλις Ἀγχίαλος, θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν τετάρτην πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, καὶ διατελοῦσα ἑλληνικὴ διὰ μέσου χιλίων ἀστασιῶν, ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἠδυνήθησαν ἢ δὲν ἠθέλησαν νὰ προλάβωσι τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα, ἅτινα ἐν τούτοις εἶχον προαγγελθῆ αὐταῖς καὶ προπαρασκευασθῆ ἀκωλύτως. Πολὺ χαλείτερον διὰ τῆς σιωπῆς των ἐπεκύρωσαν αὗται τὴν διαρπαγὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, ἅτινα μετέβαλον, κυριαρχικῷ δικαιώματι, εἰς μονάς, ἐκκλησίας καὶ σχολὰς βουλγαρικάς.

»Ταῦτα πάντα εἶνε αὐτοφανὴς παραβίασις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν ρητῶν θεσπισμάτων τῆς βερολινείου Συνθήκης.

»Ἀναφορικῶς τῆς Κρήτης, εὐχάριστος ὁμοφωνία, ἐπελθοῦσα μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζωμεν προσεχῆ τὴν βαθμιαίαν ἕνωσιν τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης νήσου πρὸς τὴν μητέρα αὐτῆς Ἑλλάδα, ἕνωσιν προπαρασκευασθεῖσαν ἔν τε τῇ θεσμοθεσίᾳ καὶ τοῖς πνεύμασι τῶν κατοίκων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, κληθεὶς νὰ ὑποδείξῃ πρὸς τὰς Δυνάμεις τὸν ὕπατον ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν διεθνῆ χωροφυλακὴν δι' ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐπέτυχε σπουδαῖον ὄφελος

»Οἱ Κρῆτες δικαιοῦνται νὰ διαβλέπωσιν ἐν τούτῳ ἓν τῶν τεκμηρίων τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πόθων των, ἥ τις θὰ εἶνε γεγονὸς τετελεσμένον, καθ' ἣν ἡμέραν τὰ διεθνῆ στρατεύματα ἀντικατασταθῶσι διὰ τῶν ἑλληνικῶν.

»Ἐν Μακεδονίᾳ, κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, αἱ βιαιοπραγίαι μᾶλλον ἠλαττώθησαν.

»Ὁ Σύνδεσμος πλέον ἢ ἅπαξ ἐπεχείρησε νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸ κρητικὸν ζήτημα καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐρημωσάσας τὴν Μακεδονίαν ταραχάς. Ἐν ἀμφισβητησίμοις ζητήμασι, προσκρούουσι πρὸς διεθνεῖς συμφωνίας, συνδεούσας τὴν Κυβέρνησιν τῆς Δημοκρατίας πρὸς τὰς ἄλλας Δυνάμεις, ἐθεωρήθη συνετώτερον νὰ ἀπόσχωμεν διαβημάτων, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἄκαιρα. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἡμέρας διεπράχθησαν αἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων βιαιοπραγίαι ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνδέσμου δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος, δώσασα ἐντολὴν εἰς τὸν πρόεδρον αὐτῆς νὰ ζητήσῃ ἀκρόασιν παρὰ τῷ κ. ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως

τὸν παρακαλέσῃ ν' ἀνακαλέσῃ τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ σεβασμοῦ τῶν ὑποχρεώσεων, ἅς τῇ ἐπιβάλλει ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Ὁ κ. Πισσῶν μὲ ἐδέχθη λίαν εὐμενῶς τὴν Κυριακὴν τῆς 6)18 Νοεμβρίου, ἀνεγνώρισε τὴν ἀκρίβειαν τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐξέθηκα αὐτῷ, μὲ ἐβεβαίωσε περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός του ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν Ἑλλήνων, ὑπερεθεμάτισεν ὡς πρὸς τοὺς πόθους τοῦ Συνδέσμου καὶ μοὶ ὑπεσχέθη, ὅτι δὲν θέλει λησμονήσῃ αὐτοὺς ἐν τῷ μέλλοντι».

«Αἱ βιαιοπραγίαι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας συνετέλεσαν νὰ κινήσωσι τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοῦ, ὅ περ, ἕνεκα λυπηρῶν παρεξηγήσεων εἶχε μεταστραφῇ πρὸς τὸ μέρος τῶν Βουλγάρων. Ὁ Σύνδεσμος ἱδρύθη ὅπως διασκεδάσῃ τὰς παρεξηγήσεις ταύτας καὶ ὑπερασπίσῃ τὰ νόμιμα δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παραγνωριζόμενα ἢ παραβιαζόμενα, ὀφείλει δὲ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς περιστάσεως ταύτης πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.»

Ὁ ταμίας κ. Ἐδ. Θερὺ λογοδοτεῖ ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Συνδέσμου ἀπὸ τῆς 30 Μαΐου 1905, ἀφ' ἧς ἐξελέγη ταμίας, μέχρι τῆς 13)26 Νοεμβρίου 1906 :

Ὁλικὸν εἰσπράξεων, προερχομένων ἐκ συνεισφορῶν καὶ δωρεῶν	φρ.	24,890.19.
Ὁλικὸν δαπανῶν 1905 καὶ 1906, μέχρι 13)26 Νοεμβρίου ἐ.ἔ.	»	441,25
Ὑπόλοιπον ἐν τῇ Τραπέζῃ τοῦ Κρεντὶ Λυοννὲ	φρ.	24,448.85

Ἐγκριθείσης τῆς λογοδοσίας τοῦ ταμίου, ὁ α'. γραμματεὺς κ. Γριμανέλλης ἀναγινώσκει ἔκθεσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνδέσμου, ὡς ἑξῆς :

«Κυρίαι καὶ Κύριοι,

«Ἴσως τινὲς μεταξὺ ὑμῶν δὲν ἐπεθύμουν νὰ παρουσιάζετο ἐν τῇ σημερινῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τὸ ὀλίγον εἰρωνικὸν ἴσως ἄρθρον : « Ἀπολογισμὸς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνδέσμου». Οὐδεμία οὐχ ἧττον εἰρωνεία ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ, οὐδὲ πρέπει αὕτη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς προπετής.

«Εἶνε ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνδέσμου δὲν ἐξωτερικεύθησαν δι' οὐδενὸς ἔργου, δι' οὐδεμιᾶς κινήσεως ἐνδεικτικῆς αὐτῶν, ὥστε νὰ ἑλκυσθῇ ἐκ τούτου τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου. Ὑπήρξαμεν πραγματικῶς ἤρεμοι. Τὸ ἔργον, εἰς ὃ ἀφιερώσαμεν τὰς προσπαθείας ἡμῶν ἀπαιτεῖ τόσην σύνεσιν, ὅσην καὶ ζέσιν καὶ ἐπιμονήν.

«Νομίζετε, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξυπηρετήσωμεν δραστηρίως τὴν προσφιλῆ ἡμῖν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν διὰ πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐπεμβάσεων, ἀφοῦ ἡ προσοχὴ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἰθυνόντων ἦτο ἰσχυρῶς ἐστραμμένη πρὸς ἕτερον μέρος ; Ὁ ζῆλος ἡμῶν παρῆλθεν ἀπαρατήρητος ἢ κατέστη ὀλίγον ἀνιαρός. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ὑπῆρξε δυσχερής.

«Μὴ νομίσητε ὅμως, ὅτι ἕνεκα τούτου ἀπωλέσαμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὸν χρόνον ἡμῶν, οὔτε ὅτι περιωρίσθημεν μόνον εἰς τὸ νὰ περισυλλεγῶμεν, ἵνα ἐν εὐθετωτέρᾳ στιγμῇ ἐνεργήσωμεν προσφορώτερον.

«Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἐπράξαμεν, ἦτο νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ὁποῖον σκοποῦμεν νὰ καταστήσωμεν γνωστὸν καὶ νὰ ὑπερασπίσωμεν.

«Ἔδει κατὰ πρῶτον νὰ συνδεθῶμεν καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς σχέσεις μετὰ τῶν ὀρ-

γάνων αὐτοῦ, συλλόγων καὶ ἐθνικῶν ἑταιρειῶν. Ἔπρεπεν ὡσαύτως ν' ἀποκτήσωμεν πηγὰς πληροφοριῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ, πανταχοῦ, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δρᾷ, ἐργάζεται, ἀγωνίζεται, ὑποφέρει καὶ ἐλπίζει.

«Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἡμετέρας ἐργασίας ἤρξατο ἤδη καὶ ἐξακολουθεῖ. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἔτους, συμφώνως πρὸς τὴν παρ' ὑμῶν ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν ἐν τῇ γενικῇ Συνελεύσει, ὁ ἡμέτερος πρόεδρος κ. Ὁμόλλ ἐχρησιμοποίησε διὰ τὸν σκοπὸν ἡμῶν τὸ εἰς Ἑλλάδα ταξείδιόν του, καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, ἣν τόσον δικαίως ἀπολαμβάνει ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Τὸ πῶς ὁ Ἀθηναῖος οὗτος τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν ἐγένετο δεκτὸς ἐν Ἀθήναις, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου δύνασθε εὐκόλως νὰ φαντασθῆτε. Δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένος οὐδὲ περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσῃ μόνον τὸν Παρθενῶνα, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εἶνε ἄξιος τῆς ἀπείρου ἡμῶν εὐγνωμοσύνης σὺν ταῖς εὐχαριστίαις τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς. Ἐγνώρισε τὸν Σύνδεσμον ἡμῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας· ἐπεζήτησε παρ' αὐτῶν τὴν συνδρομήν των εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ καὶ ἐπέτυχε πολύτιμον συνεργασίαν ἀξίαν δικαίων χειροκροτημάτων καὶ ἐπαίνων.

«Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ὁ κ. Ὁμόλλ κατέστησε γνωστὰ εἰς τὸν Σύνδεσμον ἡμῶν τὰ ἀνταλλαγέντα μετὰ τῶν προέδρων καὶ τῶν μᾶλλον σημαινόντων μελῶν τῶν ἐθνικῶν συλλόγων, τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν καὶ διπλωματῶν, οἵτινες ἔκτοτε εὑρίσκονται εἰς σχέσεις μετὰ τοῦ Συνδέσμου.

«Μεταξὺ τῶν ἄλλων σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος,τῆς Ἀνατολῆς καὶ αὐτῶν τῶν Παρισίων μνημονεύω τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὰς Δυνάμεις τοῦ Θρᾳκικοῦ Πατριωτικοῦ Συλλόγου περὶ τοῦ «Διωγμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, τὰ ὑπομνήματα τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, τὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ τὸν ἡγεμόνα Φερδινάνδον, ἐπὶ τῇ παραβιάσει ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας τῶν δικαίων τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὑπὸ τῆς βερολινείου Συνθήκης ἐξασφαλισθέντων αὐτοῖς, δύο μελέτας, μετὰ πολλῆς αὐθεντικότητος, τοῦ κ. Λ. Λεβίδη, τῆς μιᾶς ἐπὶ τῆς «ἑλληνορρωμουνικῆς διαφορᾶς» καὶ τῆς ἑτέρας ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν Μ. Δυνάμεων ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, μελέτην τοῦ κ. Μ. Κέπετζη, καθηγητοῦ τοῦ διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης περὶ τῆς ἑλληνορρωμουνικῆς ἔριδος, μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Γ. Τριανταφυλλίδου εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῆς Συγκριτικῆς Νομοθεσίας «περὶ τῶν θρησκευμάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ»,ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ὀργανισμὸς καὶ τὰ προνόμια τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸ Κράτος μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξετέθησαν.

«Ὁ ἡμέτερος ταμίας κ. Ἐδ. Θερὺ ἐξέθηκεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Συνδέσμου πρὸς τὰ μέλη αὐτοῦ τὴν σημαντικὴν ἐργασίαν του ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ οἰκονομολογικῆς καταστάσεως τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος (Παρίσιοι 1905).

«Ἐπίσης τὰ μέλη τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου λαμβάνουσι τακτικῶς τὸ «Ἀνατολικὸν Δελτίον» ἐκδιδόμενον γαλλιστί, ἐν Ἀθήναις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν Δύσιν πληροφορίας καλῶς ἐξηκριβωμένας ἐπὶ τῶν γεγονότων τῶν ἐκτυλισσομένων πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Δὲν πρέπει ὡσαύτως νὰ λησμονήσω τὸν περιοδικὸν «Hellénisme» ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις, τελευταίως δὲ δὶς τοῦ μηνός, ὄργανον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» τὸ ὁποῖον ἀποστέλλεται πρὸς πάντα τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου, κρατοῦν οὕτω αὐτὰ ἐνήμερα ὅλων τῶν

ἱστορικῶν γεγονότων, τῆς καταστάσεως καὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ σύνταξις τῆς ἐφημερίδος ταύτης τίθεται εὐχαρίστως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἡμετέρου Συνδέσμου πρὸς δημοσίευσιν τῶν πρακτικῶν τῶν συνεδριῶν ἡμῶν καὶ παντὸς ἑτέρου ἐγγράφου. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν αὐτῇ τὰς ἡμετέρας εὐχαριστίας.

« Ἐμελετήσαμεν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, τὸ πρόγραμμα τῆς ἐνεργείας ἡμῶν καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ τὸ πραγματοποιήσωμεν

« Ὁ Σύνδεσμος ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν τῆς διοργανώσεως δημοσίων διαλέξεων, αἵτινες ἄρχονται ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς μηνός.

« Θέματα αὐτῶν θὰ εἶνε : 1ον) νὰ κινήσῃ, νὰ ἐξεγείρῃ καὶ ἀφυπνίσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς γαλλικῆς δημοσίας γνώμης ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἤθη, τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς σκέψεις, τὰς ἱερὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς νομίμους ἐλπίδας αὐτοῦ· 2ον) νὰ ἀνασυνδέσῃ τὸν σημερινὸν Ἑλληνισμὸν πρὸς τὸν ἀρχαῖον καὶ οὕτω ν ἀποδείξῃ τὴν μεταξὺ ἐκείνου καὶ αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς ἐξελίξεως καὶ τὰς ἐκ τούτου προερχομένας διαφοράς, πραγματικῶς ὑπάρχουσαν συνάφειαν· 3ον) νὰ γνωρίσῃ διὰ καλῶς μεμελετημένων δημοσιευμάτων τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, τὰ δίκαια καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ἀπὸ καιροῦ διασπαρείσας πλάνας εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην· καὶ 4ον) νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ὁπόσον ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις καὶ τὰ νόμιμα συμφέροντα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως εἶνε ἀλληλένδετα.

« Ἴσως δὲν θὰ εἶνε πολὺ δύσκολον ἐκτὸς τούτου ν' ἀποδειχθῇ, χάρις εἰς μίαν ἄλλην ἀλληλεγγύην, οὐχὶ ὀλιγώτερον πραγματικήν, ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, χριστιανικοὶ καὶ μουσουλμανικοί, ὀφείλουσι νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον θέλει προκύψῃ ἐκ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς εἰρηνικῆς ἐπεκτάσεως τῆς δράσεως αὐτοῦ, ὁπόταν ταῦτα ἐπιδιώκουσι τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἰσότητα τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἐλευθερίαν διὰ πάντας καὶ τὴν κοινὴν πρόοδον.

« Ἡ σειρὰ τῶν διαλέξεων θέλει ἐγκαινισθῇ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Ὁμὸλλ τὴν 16ην τοῦ προσεχοῦς Δεκεμβρίου, θέλουσι δὲ ἐξακολουθήσῃ αὗται ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1907, τῇ πολυτίμῳ συμμετοχῇ τῶν κ. κ. Ἑρρίκου Οὐσέ, Θεοδ. Ρεϊνὰχ Γασ ὼν Δεσιάμ, Γουστάνου Φουζιέρ, Ἰω. Ψυχάρη Μ. Παγιαρές, Κ. Διὲλ καὶ Ἀλφρέδου Κροαζέ.

« Ἀνεξαρτήτως τῆς γενικῆς ἐργασίας του, ὁ Σύνδεσμος θὰ ἐπιδιώξῃ καὶ ἄλλους τρόπους ἐνεργείας. Πρὸς τούτοις ὁ Σύνδεσμος θὰ δυνηθῇ νὰ διαφωτίσῃ τὴν δημοσίαν γνώμην ἐπὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ γεγονότος, ἐπὶ τούτων ἢ ἐκείνων τῶν πράξεων, κακῶς καταστασῶν γνωστῶν ἢ κακῶς μεταδοθεισῶν ἢ ἀκόμη καὶ παραμορφωθεισῶν, εἴτε ἕνεκα συμφερόντων, εἴτε ἕνεκα παθῶν, εἴτε ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως.

« Προσέτι θέλει προβῇ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐπρεπείας, εἰς τὸ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ὑποστήριξιν τὸν ἰθυνόντων ὑπὲρ τῶν δικαίων, ὧν ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν ἐφ' ὅσον ταῦτα ἤθελον βλαβῇ ἢ παραγνωρισθῇ.

« Ὁ Σύνδεσμος ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκπληρώσῃ ἓν τοιοῦτον καθῆκον.

« Πλήρης ἀγανακτήσεως διὰ τὰ διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν Βουλγαρων ἐν Ἀγχιάλῳ τὸ παρελθὸν θέρος κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ταύτης καὶ λίαν συγ-

κεκινημένος ἐκ τῶν διαπραχθεισῶν ἢ ἀπειληθεισῶν βιαιοπραγιῶν κατὰ τῶν δικαίων, τῶν καθιερωθέντων ὑπὸ διεθνῶν συνθηκῶν, ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς μειονοψηφίας ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ (κατάληψις ἐκκλησιῶν, κλείσιμον σχολείων, προσωποκρατήσεις κ.τ.λ.), ὁ Σύνδεσμος ἀπεφάσισε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Δημοκρατίας ἐπὶ τῶν ρητῶν διατάξεων τῆς βερολινείου Συνθήκης καὶ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὁποίων ἡ Εὐρώπη καὶ μάλιστα ἡ Γαλλία βεβαίως ἐνδιαφέρονται. Πρὸς τοῦτο ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχεν ἀκρόασιν παρὰ τῷ κ. ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν.

«Ἐκ τῆς ὑποδοχῆς, ἥτις τῷ ἐγένετο, ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ παράδοσις τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐξακολουθεῖ πάντοτε ζωηρὰ ἐν Γαλλίᾳ καὶ βεβαίως τὸ ὑπουργεῖον Κλεμανσῶ δὲν εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξασθένισιν αὐτοῦ.

«Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ περατώσω τὸν λόγον μου, χωρὶς νὰ ἐκφράσω τὰς προσωπικάς μου εὐχαριστίας πρὸς τὸν κ. Γ. Τριανταφυλλίδην, δεύτερον Γραμματέα τοῦ Συνδέσμου.

«Τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του καὶ τὴν πολύτιμον συνδρομήν του εἰς τὰς ἐργασίας τῆς γραμματείας, διότι ἡ παράλειψις τούτου θὰ ἦτο ἓν εἶδος ἀδικίας διὰ τὸν φέροντα μὲν τὸν τίτλον τοῦ δευτέρου γραμματέως, ὄντα ὅμως πρῶτον ἐν τῇ ἐργασίᾳ».

Ὁ κ. Ὁμὸλλ ἑνοῦται μετὰ τοῦ κ. Γριμανέλλη ἐν τῇ ἐκφράσει εὐχαριστιῶν πρὸς τὸν δεύτερον γραμματέα τοῦ Συνδέσμου κ. Γρηγ. Τριανταφυλλίδην διὰ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ συμβουλὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Συνδέσμου, μεθ᾽ ὃ ὁ κ. Τριανταφυλλίδης ἀνακοινοῖ, ὅτι Ἕλλην τις, θῦμα τοῦ διωγμοῦ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, προσέφερεν εἰς τὸν Σύνδεσμον χίλια φράγκα, μετὰ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ τηρηθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μυστικόν.

Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης γνωρίζει πρὸς τούτοις τοῖς παρισταμένοις τὰς ἡμερομηνίας, καθ᾽ ἃς θέλουσι δοθῇ διαλέξεις, ὠργανωμέναι ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου, αἵτινες θὰ ἐγκαινισθῶσι τὴν 3/16 Δεκεμβρίου, ὥραν 5 μ. μ. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας διὰ διαλέξεως τοῦ κ. Ὁμόλλ. Οἱ κ. κ. Ἐρ. Οὐσσαί, Ἀλφρ. Κροαζὲ (Croiset) Θ. Ρεϊνάχ, Ἐδ. Θερύ, Γαστὼν Δεσιὰμ (Gaston Deschamps), Ἰωάννης Ψυχάρης, Μιχαὴλ Παγιαρὲς (Michel Paillarès), Ἀλφρ. Μπὲρλ (Berle), ἐνεγράφησαν, δηλοῦντες, ὅτι θέλουσιν ὁμιλήσῃ μετὰ τὸν κ. Ὁμόλλ.

Ὁ κ. Θ. Ρεϊνὰχ προτείνει ὅπως ὁ Σύνδεσμος τηρῇ τὴν σειρὰν τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκδιδομένου πρὶν μὲν μηνιαίως, ἤδη δὲ κατὰ δεκαπενθημερίαν, περιοδικοῦ «Hellénisme».

Ὁ κ. Θερὺ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν ὅπως ὑπομνήματα, μελέται καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ἔγγραφα, ἀποστελλόμενα πρὸς τὸν Σύνδεσμον, διαβιβάζωνται φροντίδι τοῦ Γραφείου αὐτοῦ, πρὸς διαφόρους προσωπικότητας τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κόσμου, ἀμφότεραι δὲ αἱ προτάσεις αὗται ἐγένοντο ἀποδεκταί.

Οὕτω δὲ ἔληξεν ἡ συνεδρία.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

Τὸ μακεδονικὸν καὶ τὸ κρητικὸν ζήτημα.—Αἱ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ βουλγαρικαὶ θηριωδίαι ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ.

Ὁ κ. Δενὺς Κοσιέν, ἐπιφανὲς μέλος τῆς γαλλικῆς Βουλῆς καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐν Παρισίοις *Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, τὴν 28ην λήξαντος μηνὸς Νοεμβρίου (11 Δεκεμβρίου ν.), λαβὼν τὸν λόγον, ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων:

—« Ἐλπίζω, ὅτι ἡ Βουλὴ θὰ εὐαρεστηθῇ νὰ μοὶ παραχωρήσῃ στιγμάς τινας προσοχῆς. Ἀναφορικῶς τοῦ θέματος τούτου, ἠθέλησα ν' ἀπευθύνω ἐρώτησιν πρὸς τὸν κ. ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, εὐδοκήσαντα νὰ τὴν ἀποδεχθῇ, ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἑλλάδος. Προτείνω ὑμῖν νὰ κάμωμεν ἀρκετὰ μακρυνὸν ταξείδιον, ἐν πρώτοις πρὸς τὸ βορειότατον καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸ νοτιώτατον μέρος τῆς χώρας ταύτης.

» Ἀναφορικῶς τοῦ βορειοτάτου μέρους, θὰ ὑπομνήσω ὑμῖν ἐν συντομίᾳ ποία εἶνε ἡ ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασις. Ἐν τοῖς τρισὶ βιλαετίοις, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν Μακεδονίαν, ὑπάρχει ἀρκετὰ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἐθνοτήτων, ὡς καὶ διαφόρων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, αἵτινες μετὰ μεγάλης δυσκολίας συζῶσιν. Ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀκηδείας τῆς ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἡ κατάστασις κατέστη τόσον σοβαρά, ὥστε ἐγένοντο πολλαὶ μάχαι,πρὸ πάντων μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων.

» Ἀναμιμνήσκομαι τῆς ἐποχῆς, ἥτις δὲν ἀπέχει πολύ, καθ' ἣν, ὑπὸ τὴν ἀγανάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Βουλῆς, κατηγγέλλομεν τὰ ἐγκλήματα τῆς Τουρκίας· μεταξὺ δὲ ἐκείνων, οἵτινες ἐπέσυρον τότε τὴν ἀγανάκτησιν ἡμῶν, ὑπάρχουσί τινες, οἵτινες κατηγορήθησαν ἀδίκως, καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὡς συμπράξαντες δῆθεν κατὰ τὰς τελευταίας ταραχὰς μετὰ τῶν Τούρκων. Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε ἀληθές, διότι καθ'ἃ ἀνέγνωσα ἐν τῷ « Ἑλληνισμῷ» (πρόκειται περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκδιδομένου γαλλιστὶ περιοδικοῦ «Hellénisme»), ὀργάνῳ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων συγκρούσεις ὑπῆρξαν πολυάριθμοι καὶ τὸ ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν συχναῖς συμπλοκαῖς. Δὲν θέλω νὰ ὁδηγήσω ἤδη ὑμᾶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀλλ' ὀλίγον μακρύτερον, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, πεποιθώς, ὅτι τὰ γεγονότα, ἅτινα θὰ σημειώσω, ἀξίζουσι προσοχῆς τινος Βουλῆς, ἀσχολουμένης ἐπὶ ζητημάτων ἐλευθερίας καὶ φιλανθρωπίας.

» Ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι, ὁ δὲ κίνδυνος, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐξεδηλώθη φοβερώτατος, εἶχε προβλεφθῇ κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ὑπό τε τοῦ Βάδδιγκτων καὶ τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ,

εἰπόντων, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφεθῇ νὰ εἰσέλθῃ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία εἰς τὴν νέαν ταύτην βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, διότι θὰ εὑρεθῶσιν ἐν ἀντιθέσει δύο φυλαὶ λίαν διάφοροι καὶ θὰ ὑπάρξωσι συρράξεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων.

»Οὕτως, ἔπρεπε ν' ἀναμένωνται τὰ συμβάντα ἐκεῖ. Οἱ Βούλγαροι, φυλὴ νέα, ἐνεργητική, ἐπιχειρηματική, λίαν ἀποκλειστική, ὅταν τὸ δίκαιόν της ἢ ὅ περ αὐτὴ νομίζει ὡς δίκαιον της, ἀπειλῆται, δὲν ἠθέλησαν ν' ἀνεχθῶσι τὴν μεταξὺ αὐτῶν συμβίωσιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπιτρέποντες αὐτοῖς ἐλευθερίαν λατρείας καὶ παιδείας. Ἄπειροι διαμάχαι ἐπηκολούθησαν καὶ θέλετε ἴδῃ ποῦ κατέληξαν.

» Ὀφείλω νὰ ὑπομνήσω ἡμῖν, ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ Σχίσμα εἶνε ἐπικεκυρωμένον καὶ ὅτι εἶνε ἀρχὴ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῶν κανόνων τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ὅτι, ὅταν νέα τις ἐθνότης δημιουργῆται, δημιουργεῖται συγχρόνως καὶ νέα Ἐκκλησία, ὀνομαζομένη «*αὐτοκέφαλος*».

»Ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ λοιπὸν εὑρέθησαν ἀντιμέτωποι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Φαναρίου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Ἑκατέρωθεν ὑπῆρξε μισαλλοδοξία καὶ αἱ δύο αὗται μισαλλοδοξίαι συνεκρούσθησαν σκληρῶς.

»Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καταλήγει, ὡς γνωρίζετε, εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν, κατέστη δὲ ἀληθὴς βουλγαρικὴ ἐπαρχία ἀπὸ τοῦ 1885, ἀφ' ὅτου κατελήφθη ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐγένετο, ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου, διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἰς τρόπον ὥστε κατ' οὐσίαν ἐξασκεῖ τὴν αὐτὴν ἰσχύν, ἡ σχεδὸν τὴν αὐτήν, ἐν ταῖς δυσὶ χώραις.

»Ἀλλ' ἐὰν αἱ Δυνάμεις, αἵτινες ἐδημιούργησαν τὴν νέαν ταύτην βουλγαρικὴν ἐθνότητα ἐπὶ σκοπῷ πολιτισμοῦ, προόδου καὶ ἐλευθερίας, ἠδύναντο νὰ προΐδωσιν ὅ τι ἐπηκολούθησε—καθὼς ἀνέφερον, ὅτι μερικοὶ διπλωμάται προεῖδον αὐτό—οἱ ἀντιπρόσωποί των ἤθελον προφανῶς λυπηθῇ ἐκ τοῦ ἐλαχίστου τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποτελέσματος. Ἡ μισαλλαδοξία, ἡ ὠμότης, ἡ βαρβαρότης, αἵτινες ἀπηντήθησαν παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἐφωράθησαν ἤδη καὶ παρὰ τοῖς Βουλγάροις. Θλίβομαι, ὁμολογῶν αὐτό, γνωρίζω δὲ ὅτι καὶ μέγας ἀριθμὸς ἐντιμοτάτων Βουλγάρων πολιτῶν θλίβονται ὡσαύτως καὶ διεμαρτυρήθησαν ἔν τινι μερίδι τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου.

»Κατὰ μῆνα Ἰούλιον Ἕλλην ἀρχιερεὺς ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφωδιασμένος δι' ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων ἐγγράφων, διωρισμένος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐγκεκριμένος ὑπό τε τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν ἐν Βάρνῃ ἕδραν του.

»Ἔφθασεν εἰς Βάρναν καὶ ἐνῷ ἡτοιμάζετο ν' ἀποβιβασθῇ εὗρε πολυάριθμον πλῆθος παρατεταγμένον ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ ἐκπέμπον ἐχθρικὰς κραυγάς. Οἱ πρόξενοι ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν εἰδοποιήσωσιν, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποβιβασθῇ, χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Δὲν ἀπεβιβάσθη, ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἱερέων, οἵτινες ὑπεβλήθησαν εἰς ἀληθῆ μαρτύρια. Ἐποτίσθησαν ἀκάθαρτον ὕδωρ ὅπως ἐξαναγκασθῶσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐκκλησίαν των εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ μετεκομίσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των ἀσθενεῖς ἐκ τῶν βασάνων, ὅπου ἀνέλαβον μὲν τὰς αἰσθήσεις των, ἀλλ' ἔμειναν κλινήρεις ἐπὶ πολύ.

»Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα σοβαρώτερα γεγονότα ἔλαβον χώραν ἐν τῇ μικρᾷ πόλει Ἀγχιάλῳ. Δύναμαι νὰ ἐπιδείξω ὑμῖν φωτογραφίας τῆς πόλεως ταύτης, κομ

ψῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς ἀποικίας, κειμένης ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἀριθμούσης δὲ 6,000 ψυχὰς καὶ οὔσης ἀρκετὰ ἀκμαίας. Ἡ πόλις αὕτη τυγχάνει ἀρχαία ἀνάμνησις τῆς ἐν τοῖς τόπο ς ἐκείνοις ἐγκαταστάσης ἑλληνικῆς ἀποικίας κατὰ τοὺς λαμπροτέρους τῆς Ἑλλάδος αἰῶνας.

»Ὑπῆρχον αὐτόθι Ἕλληνες, οἵτινες διέπραττον τὸ ἀδίκημα νὰ ἐμμένωσιν ἐν τῇ θρησκείᾳ των, καὶ νὰ προτιμῶσι τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου, ἣν εὐσεβῶς διετήρησαν, τῆς γλώσσης τοῦ Ἀττίλα, ἥτις εἶνε ἡ τῶν Βουλγάρων, ἐνῷ κατὰ νόμον τινὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπουργείου Σταμπούλωφ, ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἔδει νὰ ὁμιλῆται ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις. Ὁ νόμος οὗτος περιῆλθεν εἰς ἀχρηστίαν, ἐτέθη δὲ ἐν χρήσει τὸ ἔτος τοῦτο.

»Οἱ Ἕλληνες διεμαρτυρήθησαν, ἀλλ' αἴφνης φοβερὰ ὀχλαγωγία ὑπεκινήθη ὑπό τινος δικηγόρου τῆς Φιλιππουπόλεως, Δραγκοῦλεφ ὀνομαζομένου, μεταβάντος εἰς Ἀγχίαλον μετὰ συμμοριτῶν, ὅστις προσέβαλε τοὺς Ἕλληνας, συνηγμένους πέριξ τῶν σχολῶν των καὶ τῶν ἐκκλησιῶν των. Οἱ Ἕλληνες ἠμύνθησαν, ἀλλὰ νέαι ἐπικουρίαι κατέφθασαν ἐκ Πύργου. Ἀληθὴς τότε μάχη ἔλαβε χώραν, μεθ' ὃ ὁλόκληρος ἡ πόλις ἐπυρπολήθη. Δύναμαι νὰ ἐπιδείξω ὑμῖν τὰς φωτογραφικὰς εἰκόνας τῆς πόλεως ταύτης πρὸ καὶ μετὰ τὸ κακούργημα, καταστραφείσης τελείως ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς.

»Πρὸ τοιούτων γεγονότων, κύριε ὑπουργέ, νομίζω καθῆκον ἡμῶν, καθῆκον τῆς Γαλλίας, προστάτιδος τῶν καταδυναστευομένων, ἐχόντων τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνωμεν ἐν Ἀνατολῇ, νὰ γνωρίσωμεν τῇ βουλγαρικῇ Κυβερνήσει, ἥτις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὑπῆρξε συνένοχος, διότι πρόκειται περὶ πόλεων, ἐχουσῶν φρουράν, οἱ νομάρχαι καὶ οἱ στρατιωτικοὶ διοικηταὶ τῶν ὁποίων εἶχον προειδοποιηθῇ, νὰ γνωρίσωμεν, λέγω, τῇ βουλγαρικῇ Κυβερνήσει, ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν ἀπεσπάσθ η ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἵνα διαπράξῃ τοιαύτας πράξεις, ἀλλ' ὅτι ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐπὶ σκοπῷ προόδου καὶ πολιτισμοῦ, καὶ ὅτι παρομοία διαγωγὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ τῶν ποπολιτισμένων ἐθνῶν.

»Θ' ἀπαντήσῃ ἡμῖν, ὅτι αἴτια τούτων ὑπῆρξαν ἀνεπιτηδειότητες καὶ ὑποκινήσεις, ἀλλὰ δύνασθε ν' ἀποκριθῆτε αὐτῇ, κύριε ὑπουργέ, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς παιδείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς λατρείας, οἱ πρῶτοι ἐπιτεθέντες καὶ οἱ καταδυναστεύοντες ἔχουσι πάντοτε ἄδικον δι' ὅτι δήποτε καὶ ἂν συνέβη, καὶ ὅτι αὐτοί εἰσιν οἱ ἐγκληματίαι ἐνώπιον τῆς ἱστορίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. (Πολὺ καλά! πολὺ καλα! δικαίως!) Δὲν ἀμφιβάλλω, κύριε ὑπουργέ, ὅτι δὲν θὰ παραλείψητε νὰ εἴπητε τοῦτο τοῖς Βουλγάροις.

»Ἤδη, κύριοι, προτείνω ὑμῖν νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὸ ταξείδιον ἡμῶν καὶ νὰ κατέλθωμεν ὅλως πρὸς νότον, εἰς τὴν Κρήτην.

»Ἡ Βουλὴ ἐνθυμεῖται, ὅτι μετὰ τὰ ἀπαίσια ἐγκλήματα, ἤτοι τὰς σφαγὰς τῆς Ἀρμενίας, ἅτινα κατηγγέλθησαν ἐκ τοῦ βήματος τούτου, ὡς καὶ ἐν πλείστοις κοινοβουλίοις τῆς Εὐρώπης, κίνησις γενικῆς ἀγανακτήσεως ἠνάγκασε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι τιμωρία τις ἔδει νὰ ἐπιβληθῇ τῇ Τουρκίᾳ. Ἡ πρότασις ἐν πρώτοις ἐγένετο ὑπὸ τῆς Αὐστρίας,—καὶ τοῦτο περιποιεῖ τιμὴν τῷ κόμητι Γολουχόφσκῃ— ν' ἀποσπασθῇ ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, οὐχὶ ὁλοτελῶς μέν, διότι ὑπεστηρίζετο εἶδός τι ἐπικυριαρχίας, ἀλλ' οὐσιαστικῶς. Τῆς προτάσεως δεκτῆς γενομένης, ἀμέσως ἡ κρητικὴ συνέλευσις, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ συνέλθῃ ἀπὸ μακροῦ

χρόνου, συνεκλήθη, αἱ δὲ Δυνάμεις ἀνέλαβον τὸν διορισμὸν ὑπάτου ἁρμοστοῦ, ἐξουσιοδοτημένου νὰ διοικήσῃ τὴν νῆσον ἐν πλήρει ἀνεξαρτησίᾳ.

»Οἱ Ἕλληνες ἠθέλησαν νὰ ὠθήσωσι τὰ πράγματα Ἐνθυμεῖσθε τὴν ἀπόβασιν τοῦ συνταγματάρχου Βάσσου, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐπαναφέρω εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν τὴν ἐπέμβασιν τῶν στόλων τῆς Εὐρώπης, οἵτινες ἠμπόδισαν τὸν μικρὸν τοῦτον λαόν, τὸν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπιθυμοῦντα τὴν ἕνωσίν του μετὰ τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην, μετ' ἐγκαρτερήσεως καὶ πίστεως, καθ' ὅλα ἀξίων ἐπαίνων.

»Εἶνε τοῦ συρμοῦ νὰ λέγηται, ὅτι οἱ Κρῆτες δὲν γνωρίζουσι τί ζητοῦσι καὶ ὅτι ἐπαναστατοῦσι ματαίως.

»Ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν πᾶσα ἐπανάστασίς των καὶ πᾶσα αἴτησίς των δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο ἢ εἰς τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος.

»Αἱ Δυνάμεις δὲν εἶχον κάμῃ ἢ ἓν ἀνεπαρκὲς βῆμα πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην, διορίσασαι ὕπατον ἁρμοστήν. Ἐλέχθη, ὅτι ὁ ὕπατος οὗτος ἁρμοστὴς δὲν εἶχεν ἀνταποκριθῇ πρὸς ὅ τι ἀνέμενον παρ' αὐτοῦ. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι εἶχεν ἀνατεθῇ αὐτῷ ἀποστολὴ δύσκολος. Ἐξελέγη ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν ταύτην ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων. Οὗτος δὲν ὤφειλεν ἐν τούτοις νὰ παράσχῃ ἐνθαρρύνσεις λίαν πραγματικὰς εἰς τὰς αἰτούσας τὴν ἕνωσιν μερίδας. Σφάλλομαι. λέγων, «εἰς τὰς μερίδας», διότι σύσσωμος ὁ κρητικὸς λαὸς ᾔτει τοῦτο. Ὤφειλεν αὐτός, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, πιθανῶς ἐκλεγεὶς πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐλπίδων τούτων, νὰ κρατῇ αὐτὰς μετεώρους καὶ χαλαρωμένας Τὸ τοιοῦτον εἶνε δρᾶσις προσώπου, ἥτις μοὶ φαίνεται ἀδύνατος.

»Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἐρωτήσω τὸν κ. ὑπουργόν, ἐὰν εἶνε ἀληθές,—μοὶ τὸ εἶπον μέν, ἀλλ' ἴσως ἐνυπάρχει καὶ ὑπερβολή τις—ὅτι οἱ πρόξενοι ἡμῶν καὶ ἰδίως οἱ ἡμέτεροι στρατιωτικοί, ἔδρασαν καθ' ὃν τρόπον δὲν ἀνεμένετο παρ' αὐτῶν.

»Εἶνε ἀληθές, π χ., ὅτι οἱ πρόξενοι ἡμῶν, οἵτινες βεβαίως εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὁμιλῶσιν ἐν ὀνόματι τῶν Δυνάμεων, εἰς περιστάσεις τινὰς ἐξώθησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ διαλύσωσι τὴν κρητικὴν Συνέλευσιν, νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὴν κρητικὴν πολιτικήν; Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται ἡμῶν, ἐνοχλούμενοι βεβαίως ἐκ τῆς αὐτόθι ἐξορίας αὐτῶν καὶ μὴ γνωρίζοντες τί νὰ πράξωσιν, ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ Γάλλοι διὰ τὴν πολιτικήν, ἀναμιχθέντες ἐν τῇ κρητικῇ πολιτικῇ, τῇ οὐδόλως ἐνδιαφερούσῃ αὐτούς; Ἐὰν εἶνε ἀληθές, ἡ ἀνάμιξις αὕτη ἠδύνατο νὰ περιπλέξῃ μεγάλως τὰς προσπαθείας τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ.

»Τέλος πάντων, αἱ Δυνάμεις ἔκαμον ἤδη ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, θὰ ἔλεγον σχεδὸν ἀποφασιστικόν, ἐν τῇ ὁδῷ, ἥτις μέλλει νὰ ὁδηγήσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἕνωσιν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἕλληνος ἡγεμονίδου, ἐπεφόρτισαν τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων νὰ ὁρίζῃ αὐτὸς οὗτος τὸν ὕπατον ἁρμοστήν, ὅστις οὕτω θὰ ἀπέβαινεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νομάρχης ἢ διοικητὴς τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐπινεύσει τῶν Δυνάμεων, ἐπρότεινε τὸν κ. Ζαΐμην, πρώην πρωθυπουργόν. Τίς ἔσεται ἡ κατάστασις; Μὴ λησμονῆτε, ὅτι τὰ ἰταλικά, τὰ ρωσσικά, τὰ ἀγγλικὰ καὶ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα δὲν ἐγκατέλειψαν ἀκόμη τὴν Κρήτην.

»Αἱ Δυνάμεις ἀπηύθυναν προκήρυξιν εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, παρέχουσαι αὐτῷ νέας ἐλπίδας, διακηρύξασαι, ὅτι ὁ κ. Ζαΐμης θὰ ὀργανώσῃ τὴν χωροφυλακὴν καὶ τὴν πολιτοφυλακήν, ὅτε θὰ ἐθεωρεῖτο δυνατὴ ἡ ἀνάκλησις τῶν στρατευμάτων των.

» Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐσχεδιάσθη, νομίζω, ἐν Λονδίνῳ, ὅπου, καθὼς μοὶ εἶπον, συσκέψεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχουσι λάβῃ χώραν. Ἐρωτῶ τὸν κ. ὑπουργόν, ἐὰν τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀκριβὲς καὶ ἐὰν συνετελέσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ καθ' ἡμᾶς πρὸς ἀναχώρησιν τῶν στρατευμάτων ἡμῶν ἐκ Κρήτης, ὡς ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ τις παρ' ἡμῶν ;

»Βλέπω, ὅτι ἡ Ἰταλία ἀρχίζει νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἐκ Κρήτης, ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶνε διατεθειμένη νὰ ἀποσύρῃ τὰ ἑαυτῆς, ἐρωτῶ, ἐὰν καὶ ἡ Γαλλία δὲν θὰ εὕρῃ ἐντὸς ὀλίγου τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰς μιμηθῇ ; Ἐὰν ἡ πολιτοφυλακή, ἐὰν ἡ χωροφυλακὴ διωργανώθησαν, δυνάμεθα ν' ἀποσύρωμεν τὸ ἐν Κρήτῃ τάγμα ἡμῶν. ὅπερ πλήττει ἐπὶ τῶν κρητικῶν βράχων. Ἐρωτῶ τὸν κ. ὑπουργόν, ἐὰν προβλέπῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν θέλει δοθῇ ἡ διαταγὴ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ Κρήτης.

»Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι τὰ διατυπωθέντα ἄλλοτε ἐπιχειρήματα ἐναντίον τοῦ μέτρου τούτου τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξαρτῶνται πάντοτε ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἄλλοτε ἔλεγον ; «Ἐὰν πράξητε τοῦτο, θὰ ὑποκινήσητε εἰς ἐξέγερσιν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν· μεγάλαι δυσχέρειαι δυνατὸν νὰ προκύψωσι.» Νομίζω, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶνε σφαλερόν. Αἱ δυσχέρειαι παρήχθησαν καὶ τὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ βαδίσωσι χειρότερα διὰ τοὺς βορείους Ἕλληνας, τοὺς ἰδόντας πυρπολουμένας τὰς πόλεις των καὶ καταστρεφομένας ἐκ θεμελίων, ὡς ἐν Ἀγχιάλῳ.

»Ἐρωτῶ, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ φόβος τις ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ τοῦ νὰ δυσαρεστήσωμεν φιλίας τινάς, ἃς δικαίως ὀφείλομεν νὰ περιποιώμεθα. Ὑπῆρχον π. χ. ἀντιρρήσεις ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας ; Τυγχάνω ἐξ ἐκείνων, οἵτινες πάντοτε ὑπερήσπισαν θερμῶς τὴν ρωσσικὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι εἴμεθα ἀρκετὰ ἰσχυροί, ὥστε νὰ εἴπωμεν, ὅτι τῆς φιλίας τῆς Γαλλίας οὔσης ἐπιθυμητῆς καὶ οὔσης πολυτίμου, ἔχομεν τὸ δικαίωμα, χωρὶς νὰ προκαλέσωμεν οὐδένα, χωρὶς νὰ ὑβρίσωμεν οὐδένα, χωρὶς νὰ βλάψωμεν τὰ συμφέροντα οὐδενός, νὰ διεκπεραιῶμεν τὰς ὑποθέσεις ἡμῶν, χωρὶς νὰ δίδωμεν τόσην προσοχὴν εἰς ὅ τι θὰ ἔλεγον οἱ ἄλλοι. (*Πολὺ καλά ! πολὺ καλά !*)

»Τὸ πιστεύω πρὸ πάντων, ἀφ' ὅτου τὴν προτεραίαν ἤκουσα τὴν λίαν σθεναρὰν καὶ λίαν εὐκρινῆ δήλωσιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μαροκηνὸν ζήτημα. Ὡμίλησεν ὡς ἄνθρωπος ἀποφασισμένος νὰ ὑπηρετῇ τὰς ὑποθέσεις τῆς χώρας του, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει περὶ τοῦ τί θὰ εἴπωσιν οἱ ἄλλοι. Συγχαίρω αὐτῷ διὰ τοῦτο, φρονῶν, ὅτι οὕτως ἀναλαμβάνομεν πολιτικήν, ἣν ἠκολουθήσαμεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, καὶ ἥτις δυστυχῶς εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ.

»Καταπαύω, κύριοι, τὸν λογον μου ἐπὶ ζητήματος, ἐν ᾧ τυχαίως ἔχω τὸ εὐτύχημα νὰ εὑρίσκωμαι σύμφωνος μετὰ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ. Ὡμίλουν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆλθε. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὕρω ἐν αὐτῷ τὸν ἀντιλέγοντα. Ἔλεγον, ὅτι ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ δὲν ἔχομεν ἢ μόνον τὸ γαλλικὸν συμφέρον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει. Ἠδυνάμην νὰ ἐπικαλεσθῶ ὅλας τὰς συνδεούσας ἡμᾶς μετὰ τῆς Ἑλλάδος παραδόσεις. Δύναμις παρὰ τὴν Μεσόγειον, ὡς ἡ ἡμετέρα, ἣν

μετὰ τοσαύτης εὐχαριστήσεως βλέπω συνδεομένην διὰ νέων δεσμῶν μετὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἰταλιας, συμπληροῖ τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ, ὑπερασπίζουσα τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν προσκαταλαμβανόμεθα λοιπὸν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἢ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συμφέροντος. (*Πολὺ καλά! Πολὺ καλά!*).

»Ἤκουσα μετ' εὐχαριστήσεως τὰς δηλώσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ εἶδον τὸ ἐκ τούτων παραχθὲν ἀλλαχοῦ ἀποτέλεσμα. Ἐν ταῖς ἀγορεύσεσι τοῦ Ρόϊχσταγ δὲν φαίνονται πλέον οἱ φόβοι, οἵτινες ἐφαίνοντο πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἐκεῖνοι, οἵτινες ὁμιλοῦσι περὶ τῶν λεγομένων ἐπιχειρήσεων ἡμῶν, ὁμιλοῦσιν εὐμενῶς. Ἄλλως αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἐκπολιτιστικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἵτινες οὐδένα εἶνε δυνατὸν νὰ ζημιώσωσιν. Ἐνθυμήθητε τοὺς ἐν τῷ Ράϊχσταγ λόγους τοῦ Μπλούμενθαλ: «*Ἐπειδὴ ὁ* Αρχικαγγελάριος *ἔλεγε τὴν προτεραίαν: εἴμεθα Ἄγγλοι ἐν Αἰγύπτῳ, Ρῶσσοι ἐν Βουλγαρίᾳ» διατὶ νὰ μὴ εἴπωμεν ὡσαύτως: «Εἴμεθα Γάλλοι ἐν Μαρόκῳ;»* Ἕτερός τις παραπονεῖται, ὅτι ἡ γερμανικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἀνέλαβε μεγάλας ὑποχρεώσεις πολὺ μακραν. Ἐν συντόμῳ, δὲν ἀπευθύνονται πρὸς ἡμᾶς λόγοι δυσάρεστοί πως ἢ ἐκ τῶν δύο ἄκρων, ἀφ' ἑνὸς μὲν παρὰ τοῦ ἀρχικαγγελαρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρὰ τοῦ κ. Βολιμάρ. Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔχουσι συμφέρον νὰ κρατῶσιν ἐν ἐξάψει τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες, τοὐναντίον, ἤθελον νὰ τὸ σβέσωσι, τηροῦσιν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν.

»Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων δὲν βλέπω τὸ σημεῖον οὐδενὸς θυμοῦ, καὶ ἐπείσθην, τοὐναντίον, ὅτι τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον, ὅ περ ἀναλαμβάνομεν μετὰ τῆς Ἱσπανίας δὲν θ' ἀπαντήσῃ δυσκολίας. Ἰδοὺ διατὶ σκέπτομαι ὅτι ἀναφορικῶς τῆς Ἑλλάδος, ὀφείλομεν νὰ βαδίσωμεν ἐκ τῶν προτέρων πρὸς ὅ τι δίκαιον καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας, χωρὶς νὰ προκαταλαμβανώμεθα πολὺ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ὅ περ ἡ γαλλικὴ ἡμῶν πολιτικὴ θὰ προξενήσῃ ἀλλαχοῦ» (Χειροκροτήματα).

Ὁ κ. Πρόεδρος ἔδωκε μετὰ ταῦτα τὸν λόγον εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὁ κ. Πισσιών, (ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν).—Ἐννοῶ τὴν ἀνυπομονησίαν τῆς Βουλῆς.,.. (Ὁμιλήσατε! ὁμιλήσατε!)

Ὁ κ. Φελὶξ Σιωτάν.—Ἐν πρώτοις τὸν προϋπολογισμόν.

Ὁ κ. Καῖσαρ Τρουΐν.—Πρὸ παντὸς θὰ ψηφίσωμεν τὸν προϋπολογισμόν.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.—Δὲν θὰ καταχρασθῶ τοῦ βήματος, ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι θὰ θελήσητε ἴσως ἐν πρώτοις ν' ἀπαντήσω συντόμως εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Δενὺς Κοσιὲν τεθείσας μοι ἐρωτήσεις.

»Δὲν εὑρίσκομαι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἴπω, ὅτι δὲν κατεχόμεθα πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ αἰσθημάτων εὐμενῶν καὶ φιλικῶν. Ὡς ἀνέφερεν ὁ κ. Δεσσιανέλ, τὰ αἰσθήματα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν ταῖς παραδόσεσι τῆς Γαλλίας, καὶ ἀποτελοῦσι δύναμαι νὰ εἴπω, μέρος τῆς πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς ἡμῶν κληρονομίας. (*Πολὺ καλά! Πολὺ καλά!*)

»Προσφέρω ταὐτοχρόνως τὸν σεβασμόν μου πρὸς τὸ γενναιόφρον καὶ φιλάνθρωπον πνεῦμα, δι' οὗ ὁ κ. Κοσιὲν ἀείποτε διεκρίθη ἐπ τοῦ βήματος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν περὶ ὧν πρ ὀλίγου ἐπραγματεύθη.

»Ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, ἐξέθηκεν ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὅ τι ἐνήργησαν ἐσχάτως αἱ

τέσσαρες προστάτιδες Δυνάμεις, αἵτινές εἰσιν, ὡς γνωρίζετε, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσσία.

»Ἀνέφερεν, ὅτι αὗται ἔχουσιν ἀποφασίση τὴν ἀνάθεσιν τῆς φροντίδος τοῦ προτείνειν τὸν ὕπατον ἁρμοστὴν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, ὅστις καὶ προέτεινε τοιοῦτον, διορισθέντα ἤδη διὰ μίαν πενταετίαν. Γνωρίζω καλῶς, ὅτι εἶπε ταυτοχρόνως, ὅτι ἴσως ἡ Γαλλία δὲν ἐδείχθη πρόθυμος νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ὁ κ. Κοσιὲν θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ τῷ εἴπω, ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριβές.

»Ἡ Γαλλία ἀνέλαβε νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὴν κοινὴν διακοίνωσιν τῆς 12 Ἰουλίου 1906, ἥτις φέρει τὴν συμφωνίαν, περὶ ἧς ὡμίλησα. Ἐπὶ πλέον, κατὰ τοὺς ὅρου τῆς διακοινώσεως ταύτης, συνεφωνήθη ὅπως ἀντικατασταθῇ ἡ ἰταλικὴ χωροφυλακὴ διὰ χωροφυλακῆς ἑλληνικῆς ἢ κρητικῆς. Συνεφωνήθη ὡσαύτως νὰ δημιουργηθῇ πολιτοφυλακή, ἐν ᾗ τὰ κρητικὰ καὶ τὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα νὰ ἀναπτυχθῶσι βαθμηδόν.

Τέλος συνεφωνήθη, ὅπως ὁρισθῇ ἡ ἀνάκλησις τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, όταν ἡ χωροφυλακὴ αὕτη καὶ ἡ πολιτοφυλακὴ ὀργανωθῶσι καὶ ἀσφαλισθῇ ἡ τάξις. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὅρων τούτων θὰ περιορίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς τῶν ὁρίων, ἐννοεῖται, τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν, αἵτινες συνδέουσιν αὐτήν, ἀλλὰ μὲ τὸν γενικὸν ἐκεῖνον ἐνθουσιασμόν, μεθ' οὗ ὑπηγόρευσεν ἡμῖν ὁ κ. Δενὺς Κοσιὲν τὰ ζητήματα, ἅτινα μοὶ ὑπέβαλε. *(Πολὺ καλά! Πολὺ καλά!)*

»Ὁ κ. Κοσιὲν ὡμίλησεν ὡσαύτως περὶ τῶν λαβόντων χώραν γεγονότων ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, μιᾷ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Τὰ γεγονότα ταῦτά εἰσιν ἀξιοθρήνητα, παραγαγόντα δικαίαν συγκίνησιν, οὐχὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις πρωτουούσαις τῆς Εὐρώπης. Θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἄδικον νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐπενέβη. Ἡ ἐπέμβασίς της ἐξ ἐναντίας ἐξησκήθη διὰ τρόπου δραστικοῦ καὶ αἱ ταραχαὶ ἔπαυσαν εὐτυχῶς. Δύναμαι νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ἔδωκεν εἰς τὸν διπλωματικὸν πράκτορα τῆς Γαλλίας τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ ἐκανόνιζε κατὰ τρόπον γενναιοφροσέστατον καὶ κομοφρονέστατον τὸ ζήτημα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολῶν, ὅπερ ἐνδιαφέρει κυρίως τὰς δύο Κυβερνήσεις.

»Λοιπόν, κύριοι, ἡ Κυβέρνησις τῆς Δημοκρατίας θὰ ἐπέμβῃ λίαν εὐχαρίστως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῇ μᾶλλον φιλικωτέρᾳ, τόσον παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, ὅσον καὶ παρὰ τῇ βουλγαρικῇ, ὅπως καθορισθῇ, εἰ δυνατόν, ἡ συνεννόησις καὶ ἡ κατεύνασις τῆς ἐπικρατούσης δυσαρεσκείας μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, αἵτινες, τό γε νῦν, εὑρίσκονται ἐν διαστάσει καὶ αἵτινες δικαιοῦνται ἐξ ἴσου τῶν συμπαθειῶν τῆς Εὐρώπης» (Χειροκροτήματα).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1906

Ἰανουάριος

Φεβρουάριος

Μάρτιος

Ἀπρίλιος

Μάϊος

Ἰούνιος

Ἰούλιος—Αὔγουστος

Σεπτέμβριος

Ὀκτώβριος

Νοέμβριος

Δεκέμβριος

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχ. 8 — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ, πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σοφοκλέους 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1). **Ν. Καζάζη.**— Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . Δρ. 0,50
2). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Γουλιέλμος Γλάδστων. . . » 1,—
3). » » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . » 2,—
4). » » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. . . » 1,—
5). » » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας. . . » 0,25
6). » » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ. . . » 0,50
7). » » Ἔθνος καὶ Στρατός . . . » 0,50
8). » » L'Hellénisme et la Macédoine . . . » 1,—
9). **Κ. Χρηστοβασίλη** — Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας. » 1,—
10). **Τοῦ αὐτοῦ.**— Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν. » 0,50
11). » » Ἐθνικὰ ᾄσματα, Β' Ἔκδοσις . . . » 1,—
12). Ἐθνικὰ ᾄσματα, Α' Ἔκδοσις . . . » 0,50
13). Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . » 1,—
14). **Γ. Ν. Χατζιδάκη.**— Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . » 1,—
15). **Τοῦ αὐτοῦ.**—Du Caractère Hellénique des Anciens Macédoniens, . » 1,—
16). **Π. Καρολίδου.**— Ἡ Ὑφεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . » 2,—
17). Ἡ Μακεδονία, Ἔκδοσις Β'. . . . » 1,—
18). **Ι. Νικολάρα.**— Πατρίς, τραγῳδία . . . » 1,—
19). A. Z. Stéphanopoli. Le Facteur Grec dans le problème oriental, . » 0,50
20). O. de Besobrasow.—Notes sur la Question d'Orient. . . » 0,50
21). **Τρωΐου Φιλιπποῦ.**— Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν. (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . » 5,—
22). **Ρώσσου Εὐσεβοῦς.**— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί). . . » 0,—
23). Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . . » 0,—
24). **Κ. Παπαρρηγοπούλου.**— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . » 5,—
25). **Ἡρακλ. Βασιάδου.**—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν » 1,50
26). Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας (1517—1900) . . . » 2,—
27). Ἡ Μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . » 0,50
28). **Ν. Λουρνοβῶ.**— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή. . » 1,—
29). Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους. . » 1,—
30). **Γ. Στρατήγη.**— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . » 1,—
31). **Ἰ. Καλοστύπη.** Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα . . » 1,—

Ἐξεδόθησαν:

Νεοκλέους Καζάζη — Ἐκ Ρώμης. . . . . φρ. 5.—
τοῦ αὐτοῦ — Ἐκ Γερμανίας. . . . . » 7.—
— — Δέκα Λόγοι πρὸς τὴν ἑλλην. νεότητα » 2.—

2044 098 648 462